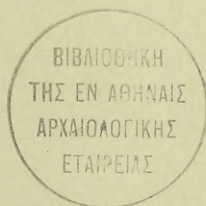
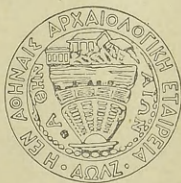

Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Θ. ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1964

(Ae 10)

(Ref. 3) 4E 1 (51)

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ἐν τῇ παρούσῃ ἐργασίᾳ προσεπάθησα ἵνα παράσχω περιληπτικὴν μελέτην ὅλου τοῦ Προϊστορικοῦ ὄλικοῦ τῆς Πελοποννήσου τοῦ ἀνασκαφέντος μέχρι τοῦ Ἰουνίου¹ τοῦ 1961. Τοῦτο ἐθεώρουν βασικῆς σημασίας συμβολὴν διὰ τὴν ὀρθὴν κατανόησιν τῶν ἱστορικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, διότι ἡ ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἣτις προηγεῖται τῶν ἱστορικῶν χρόνων, εἶναι γνωστὴ κυρίως ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων τῆς Πελοποννήσου καὶ τούτων περιληπτικὴ μελέτη δὲν ὑφίστατο.

Ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐρεῦνης μου παρετήρησα ὅτι αἱ ὑπάρχονσαι ἐργασίαι διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Προϊστορίαν ἢ ἦσαν μακροαὶ καὶ λεπτομερεῖς περιγραφαὶ τοῦ ὄλικοῦ ἐκάστης ἀνασκαφείσης προϊστορικῆς θέσεως ἢ ἀρκούντως θεωρητικαὶ ἀπόπειραι ἀνασυνκροτήσεως τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Προϊστορίας χωρὶς νὰ ἀποδίδεται ἰδιαίτερα προσοχὴ εἰς τὴν Πελοπόννησον ὥς αὐτοτελὴ γεωγραφικὴν μονάδα. Ἐκτὸς τούτου ἡ δευτέρα αὕτη κατηγορία τῶν ἐργασιῶν ἐστιγρίζετο μὲν τῷ ὄντι ἐπὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων ἢ ἐρμηνεία ὅμως τούτων ἦτο ἐντελὲς ὑποκειμενικὴ καὶ ὁ μὴ εἰδικευμένος εἰς ἀρχαιολογικὰ ζητήματα ἀναγνώστης δυσκόλως ἠδύνατο νὰ κάμῃ διάκρισιν μεταξὺ δεδομένων καὶ θεωρίας. Τοῦ Childe, τοῦ Mats, τοῦ Schachermeyr καὶ ἄλλων αἱ ἐργασίαι διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Προϊστορίαν εἶναι παραδείγματα τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν ἐργασιῶν.

Εἰς τὰς ἐπομένας σελίδας ἐπεχείρησα ἀρχικῶς νὰ σχηματίσω ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐκθέσεων τῶν γενομένων ἐν Πελοποννήσῳ ἀνασκαφῶν ἓν ἀντικειμενικόν, σύντομον καὶ περιληπτικόν «κείμενον» διὰ τὴν Προϊστορίαν τῆς Πελοποννήσου περιλαμβάνον ὅλον τὸ μέχρι σήμερον (1961) γνωστὸν ὄλικόν. Εἴτα προσεπάθησα νὰ συσχετίσω τὸ κείμενον τοῦτο πρὸς ὅλας τὰς ὑπαρχούσας θεωρίας καὶ τὴν προσωπικὴν μου ἀντίληψιν περὶ τῶν δεδομένων. Τέ-

¹ Ἡ ἐργασία αὕτη ἐγράφη ἀγγλιστὶ τὰ ἔτη 1954-1957 καὶ ἐνεκρίθη ὡς διδακτορικὴ διατριβὴ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Cambridge τῆς Ἀγγλίας, ἐν ᾧ κατὰ τὴν ἐν λόγῳ τριετίαν ἐσπούδασα Ἀρχαίαν Ἱστορίαν δι' ἐπιτοφίας τοῦ Ἰδρύματος Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν. Ἡ ἐργασία μετεφράσθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὰ ἔτη 1958-1960 κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἵνα παράσῃ τὴν δαπάνην τῆς δημοσιεύσεώς της. Παρεδόθη εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῶν Ἰουλίων τοῦ 1961 ἡ δὲ ἐκτύπωσις αὐτῆς διήρκεσε μέχρι τοῦ Μαρτίου 1964. Κατεβλήθη προσπάθεια μέχρι τέλους τῆς ἐκτυπώσεως ἵνα γίνῃ ἐκμεταλλεύσις κατὰ τὸ δυνατόν πάσης σχετικῆς νέας δημοσιεύσεως.

λος ἀπεπειράθην νὰ καθορίσω τὴν ἀρχὴν ὀρισμένων ἱστορικῶν παραγόντων ρυθμιζόντων τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου μέχρι τοῦ τέλους τῶν ἱστορικῶν χρόνων καὶ συμφώνως πρὸς αὐτοὺς νὰ ἀνασυγκροτήσω περιληπτικῶς τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων ἐν τῇ χερσονήσῳ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους.

Οἱ ἱστορικοὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι κυρίως διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῆς χερσονήσου δύνανται νὰ ἀρκεσθῶν εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν δεδομένων ἐκάστης ἐκ τῶν τεσσάρων περιόδων, εἰς ἃς ἡ Προϊστορία τῆς Πελοποννήσου ἔχει διαιρεθῇ ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ, καὶ εἰς τὸ τελικὸν συμπέρασμα. Τὰ πέντε ταῦτα κεφάλαια ἔχουν ἀριθμηθῇ κατ' αὐξοντα ἀριθμὸν καὶ ἀποτελοῦν ἐν σύνολον, δύνανται δὲ νὰ συμπληρωθῶν διὰ τῶν ἐπισκοπήσεων τῶν ὁμάδων δεδομένων ἐκάστης κατηγορίας εὐρημάτων τῶν διαφόρων περιόδων, αἵτινες στηρίζονται ἐπ' αὐτῶν τούτων τῶν δεδομένων.

Ὁ κατάλογος τῶν εὐρημάτων ἐκάστης θέσεως καὶ περιόδου τῆς Πελοποννήσου, ὃν ὠνόμασα «κείμενον» τῆς Πελοποννησιακῆς Προϊστορίας, παρέχει τὴν λυδίαν λίθον κρίσεως τῶν συμπερασμάτων τῆς ἐργασίας ταύτης ἀκόμῃ καὶ διὰ τὸν μὴ ἀρχαιολόγον ἀναγνώστην. Ὁ κατάλογος οὗτος ὅμως ἀποβλέπει κυρίως, ἵνα βοηθήσῃ τοὺς ἀρχαιολόγους εἰς τὸν συσχετισμὸν νέων τυχόν εὐρημάτων πρὸς τὰ ἤδη γνωστὰ ὅμοια¹.

Αἱ ἐπισκοπήσεις τῶν διαφόρων κατηγοριῶν εὐρημάτων ἐκάστης περιόδου ἔχουν γραφῇ ἵνα μελετηθῶν ἀνεξαρκῆτως ὡς ἱστορίαι τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας, τῶν ταφικῶν ἐθίμων, τῆς κεραμικῆς καὶ τῶν μικρῶν εὐρημάτων τῆς Πελοποννήσου, παρέχουσαι τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀντιστοίχου κατηγορίας τῶν δεδομένων καθ' ὅλην τὴν Προϊστορίαν τῆς χερσονήσου.

Ἐκαστον δεδομένον ἐν τῷ κειμένῳ ἀκολουθεῖται ὑπὸ τῆς σχετικῆς παραπομπῆς, ὅθεν τοῦτο ἐλήφθη, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ δύναται νὰ ἐλέγξῃ τὴν περιγραφὴν ἢ εὐρὴν περισοτέρας πληροφορίας, δι' ἃ εὐρημα τυχόν ἐνδιαφέρεται ἰδιαίτερος. Χάρται μετὰ τῶν προϊστορικῶν θέσεων ἐκάστης περιόδου ἐν τῷ πρώτῳ μέρει καὶ εἰκόνες χαρακτηριστικῶν γνωστῶν εὐρημάτων ἐκά-

¹ Αἱ εὗρεσιν ἐν τῇ παρούσῃ Συλλογῇ τοῦ προϊστορικοῦ ὅλικου τῆς Πελοποννήσου γνωστοῦ ἀντικειμένου μᾶς ἐποχῆς θέσεως τινος, π.χ. τῶν ποτηρίων τοῦ Βαφειοῦ, εὐρίσκομεν ἀρχικῶς τὴν θέσιν Βαφειοῦ εἰς τὸν ἐν τέλει ἀλφαριθμητικὸν κατάλογον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Ὁ πρῶτος μετὰ τὸ Βαφειοῦ ἐν τῷ Κατάλογῳ ἐντός παρενθέσεων ἀριθμὸς 92 εἶναι ὁ ἀριθμὸς τοῦ Βαφειοῦ ἐπὶ τοῦ Πίνακος II τῶν σ. 115-119. Οὕτω διὰ τοῦ ἀριθ. 92 εὐρίσκομεν ἐν σ. 116 τὸ Βαφειοῦ, ἐναντι τοῦ ὁποίου καὶ εἰς τὴν στήλην τῆς YE περιόδου, εἰς ἣν ἀνήκουν τὰ ποτήρια, ὑπάσχει ὁ ἀριθ. 71 ὑπ' ὃν ἡ θέσις ἔχει περιγραφῇ ἐν τῷ Κατάλογῳ τῆς YE Κατοικησεως. Ἐκ τῶν ἐπιτίλων τῶν σελίδων καὶ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 71 εὐρίσκομεν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει καὶ ἐν τῇ YE κατοικίῃ τὸ Βαφειοῦ ἐν σ. 94. Ἡ περιγραφὴ τῆς θέσεως παρέχει διὰ τὴν ὁμάδα τῶν μικρῶν εὐρημάτων, εἰς ἃ ἀνήκουν τὰ ποτήρια τὸν ἀριθμὸν Δ XXIX. Διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ἀνευρίσκομεν ἐκ τῶν ἐπιτίλων τῶν σελίδων ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει καὶ εἰς τὰ YE Μικρὰ Εὐρήματα, ἐν σ. 520 τὸ Βαφειοῦ, ὅπου ὑπ' ἀριθ. 1 παρατίθενται τὰ ποτήρια.

στης κατηγορίας δεδομένων ἐν τῷ δευτέρῳ συμπληροῦν τὴν περιγραφὴν¹.

Αἱ βασικαὶ γνώσεις καὶ πεποιθήσεις τοῦ συγγραφέως διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Προϊστορίαν καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ ὁ σκελετὸς τῆς παρούσης ἐργασίας ἔχουν βασισθῇ εἰς ὅτι θεμελιῶδες ἔχουν διδάξει οἱ δύο πρωτεργαταὶ τῶν συστηματικῶν προϊστορικῶν ἀνασκαφῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ προϊστορικοῦ ἑλλαδικοῦ πολιτισμοῦ, *A. J. B. Wace* καὶ *C. W. Blegen*. Ἡ ἀφιέρωσις τῆς ἐργασίας ταύτης εἰς τοὺτους εἶναι μικρὰ ἔνδειξις τῆς βαθείας ἐγγνωμοσύνης δι' ὅσα ὁ συγγραφεὺς καὶ ἡ Προϊστορία τῆς Ἑλλάδος ὀφείλουν εἰς τοὺς δύο μεγάλους διδασκάλους.

Ὁ ἀποθανὼν τὸ 1957 καθηγητὴς *A. J. B. Wace* ἐπὶ πλέον, κατὰ τὰς συντόμους αὐτοῦ ἐπισκέψεις εἰς *Cambridge* τὰ ἔτη τῆς συγγραφῆς τῆς παρούσης ἐργασίας 1954-1957, ἐδαπάνησεν ἐξαιρετικῶς μακρὸν χρόνον εἰς τὴν μελέτην τῶν σημειώσεών μου καὶ μοῦ ἔδωκε πολυτίμους συμβουλὰς καὶ πολλὴν ἐνθάρρυνσιν διὰ τὸ βασικὸν σχέδιον τῆς ἐργασίας μου. Τὸν καθηγητὴν *C. W. Blegen* παρηκολούθησα ἀναπτύσσοντα εἰς Ἐπάρῳ Ἑγγλιανὸν τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν του καὶ ἡ προσωπικὴ μου μετ' αὐτοῦ γνωριμία ἐπέβαλεν εἰς τὴν συνείδησίν μου τὴν προσωπικότητά του ἔτι μεγαλυτέραν τῆς ὅσης εἶχον φαντασθῇ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν συγγραφῶν του.

Τὸ περιγραφικὸν τῶν δεδομένων μέρος τῆς παρούσης ἐργασίας ὀφείλεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰς πολυτεῖς ἐργασίας τῶν πολυαριθμῶν Ἀγγλῶν, Ἀμερικανῶν, Γερμανῶν, Γάλλων, Σουηδῶν, Ὀλλανδῶν καὶ Ἑλλήνων ἐρευνητῶν, οἵτινες ἀνῆλθον τὸν βίον ἀνασκάπτοντες προϊστορικὰς θέσεις ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τὰ δνόματα τῶν ὁποίων μνημονεύονται ἐν τῷ κειμένῳ τῆς παρούσης ἐργασίας. Βασικὸς ὅμως σκοπὸς τῆς ἐργασίας ταύτης εἶναι νὰ προβάλῃ τὴν ἐργασίαν ἐκείνων μᾶλλον παρὰ τὰς προσωπικὰς τοῦ συγγραφέως γνώμας, ἵνα μὴ «τῷ χρόνῳ ἐξίτηλος γένηται» ὥς ἦτο διάσπαρτος εἰς ἀναρίθμητα βιβλία καὶ περιοδικὰ καὶ νὰ καταστήσῃ προσιτὰ τὰ πορίσματα τῆς ἐρευνῆς τούτων εἰς ἐσθύνοντιον τρόπον ὥς τὸ μόνον «κτῆμα ἐς αἰεὶ» διὰ τὴν μελέτην τῆς Προϊστορίας τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἀνελήχθη, διεξήχθη καὶ συνετελέσθη διὰ τῆς συνεχοῦς ἐποσητρίξεως καὶ ἐνθαρρύνσεως τοῦ ἐπόπτου τῆς ἐρευνῆς μου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ *Cambridge* κ. *N. G. L. Hammond*. Οὐδεμία ἀναγνώρισις διὰ λόγων τῆς ἐγγνωμοσύνης μου δύναται νὰ ἀντισταθμίσῃ ὅτι ὀφείλω εἰς τὴν ἐθρυμάθειαν καὶ τὸ εὐγενὲς ἐνδιαφέρον τοῦ κ. *Hammond* δι' ἐμὲ καὶ τὴν ἐργασίαν μου. Θὰ ἐνθυμοῦμαι, ὅσον ζῶ, μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἐγγνωμοσύνης τὴν καλωσύνην του, ἧς ἠτύχησα νὰ λάβω πείραν.

¹ Οἱ 6 ἐν τῷ κειμένῳ χάριται εἶναι σχεδιάσματα γενόμενα ὑπ' ἐμοῦ. Αἱ 10 εἰκόνες, περιλαμβανούσαι 227 σχέδια, ἐγένοντο φιλικῶς ἄνευ ἀμοιβῆς ὑπὸ τοῦ κ. Π. Καλδῆ, οὐχὶ ὑπὸ ἐνταῖαν κλίμακα ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν τοῦ διατεθέντος χώρου. Τὸν κ. Καλδῆν θερμῶς εὐχαριστῶ καὶ ἐντεῦθεν.

Ἐὰν ὑπάρχουν ἐν τῇ ἐργασίᾳ μου παραλείψεις ἢ σφάλματα ἢ ἐνθύνῃ εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἰδική μου. Ὁ κ. *Hammond* πολλὰκις ἔπρεπε νὰ ἀναγνώσῃ παλαιὰ σχέδια τῆς ἐργασίας μου καὶ νὰ μοῦ δώσῃ τὴν γνώμην του ἐπ' αὐτῶν χωρὶς ἐν πάσῃ περιπτώσει ποτὲ νὰ θέλῃ νὰ περιορίσῃ τὴν προσωπικὴν μου πρωτοβουλίαν. Ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν σφαλμάτων μου ἔχει περιορισθῇ τοῦτο καὶ μόνον ὀφείλεται εἰς τὸν κ. *Hammond*.

Ἐκ πλείστων ἄλλων προσώπων, αὐτὰ μὲ ἐβοήθησαν κατὰ ποικίλους τρόπους ἐν Ἀγγλίᾳ, ὀφείλω νὰ ἐκφράσω τὴν ὑποχρέωσίν μου εἰς τὸν *Dr. F. H. Stubbings*¹ καὶ τὸν κ. *R. M. Cook*, οἵτινες ἐπόπτευσαν τὴν ἐργασίαν μου ἐπὶ ἐν ἔτος ἕκαστος καὶ μὲ ἐβοήθησαν κατὰ πάντα δυνατὸν εἰς αὐτοὺς τρόπους.

Ὁ *R. W. Hutchinson* ἦτο πάντοτε φιλικῶς πρόθυμος ἵνα μοι παράσχῃ πᾶσαν αἰτηθεῖσαν βοήθειαν καὶ ἐπέτρεψε νὰ χρησιμοποιοῦσά τὴν εὐρεῖαν αὐτοῦ πείραν ἐξ ὅλης τῆς Μεσογειακῆς Προϊστορίας πρὸς ἔλεγχον τῶν γνωμῶν μου. Εἰς τὸν *Tutor* τοῦ Κολλεγίου μου ἐν *Cambridge*, *Dr. A. H. McDonald* εἶμαι βαθέως ὑποχρεωμένος διὰ τὴν προστασίαν του εἰς ὅλας τὰς δυσχερείας, ἃς συνήρτησα κατὰ τὸν χρόνον τῶν σπουδῶν μου ἐν *Cambridge* καὶ διὰ τὰς συμβουλὰς του σχετικῶς πρὸς τὴν ἔρευνάν μου. Ὁ λόρδος *William Taylour* ἐγένεώς μοι ἐπέτρεψε νὰ κάμω χρῆσιν τῆς ἀδημοσιεύτου τότε διδακτορικῆς διαιριβῆς του διὰ τὴν Μυκηναϊκὴν κεραμικὴν ἐκ τῆς δυτικῆς Μεσογείου. Ὁ *Dr. A. T. Hodge* τοῦ *Gonville and Caius College* μὲ ἐξυπηρέτησε πολλὰκις προθύμως καὶ εὐγενῶς εἰς ζητήματα ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐργασίαν μου.

Τὸ προσωπικὸν τῆς Πανεπιστημιακῆς Βιβλιοθήκης ὡς καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μουσείου τῆς Κλασσικῆς Ἀρχαιολογίας ἐν *Cambridge* παρέσχον μοι προθύμως καὶ φιλοφρόνως πᾶσαν ἐξυπηρέτησιν ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των Βιβλιοθηκῶν.

Ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου δι' Ἀγγλίαν ὁ Καθηγητὴς τῶν Ἀμερικανικῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν, *E. Vanderpool*, ἡ *Dr B. Φιλίππκη* καὶ ἡ *Miss Talcott*, ὁμοίως τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀγορᾶς, μὲ ἐβοήθησαν εἰς ζητήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἔρευναν ἣν ἀνελάμβανον.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου ἐξ Ἀγγλίας καὶ κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν καὶ μετὰφρασιν τῆς ἐργασίας μου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ὅτε προσεπλάθισα νὰ ἐπισκεφθῶ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας ἐκ τῶν προϊστορικῶν θέσεων τῆς Πελοποννησοῦ, νὰ ψηλαφήσω ὡς οἶόν τε πλεῖστον τὸ ἐν τοῖς Μουσείοις ἀρχαιολογικὸν ὁλικὸν καὶ νὰ γνωρίσω τὴν προϊστορικὴν στρωματογραφίαν τῆς

¹ Ἐκ τῶν παραδόσεων τοῦ *Dr. Stubbings* ἔχω κατ' ἀρχὴν παραλάβει τὸ ὡς πῶν. Ἰ ἐν σ. 4 περιληφθὲν Χρονολογικὸν Περίγραμμα τῆς Προϊστορίας τοῦ Αἰγαίου, εἰς ὃ ἐπέφερα μικρὰς μεταβολάς.

Πελοποννήσου ἐξ ἀνασκαφῶν, ὁ καθηγητὴς κ. Σ. Μαρινᾶτος παρέσχε μοι προφρόνως καὶ γενναιοδῶρως πᾶσαν αἰτηθεῖσαν βοήθειαν καὶ πλεόν ταύτης εἰς πλείστα ζητήματα καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸ νὰ παρακολουθήσω τὰς ἀνασκαφὰς του εἰς Κορυφάσιον, Κουκουνάραν καὶ Μόρον, ὑποχρεώσας με κατὰ ἓνα δυσκόλως ἀποδιδόμενον τρόπον.

Ὁ ἀποθανὼν διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων Ἰ. Παπαδημητρίου, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν κ. Χ. Καροῦζος καὶ οἱ ἑφοροὶ Ἀρχαιοτήτων κ.κ. Ν. Βερδελῆς καὶ Ν. Γαλούρης παρέσχον μοι προθύμως πληροφορίας δι' ἐρωτήματα ἐν τοῖς ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν των Μουσείοις καὶ ἐκκολίας μελέτης τοῦ ἀποθηκευμένου ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου.

Τὸ προσωπικὸν τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου μοι ἐπέτρεψε μὲ τὴν γνωστὴν ἐγκαρδιότητα καὶ φιλοφροσύνην του νὰ χρησιμοποιήσω τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἰνστιτούτου.

Διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων, πλὴν τῆς δεσποινίδος Ἀ. Γιαννουλάτου, εἰς τὴν ἀκαταπόνητον φιλοπονίαν τῆς ὁποίας ὀφείλεται ἡ ἀρτία ἐμφάνισις τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, μὲ ἐβοήθησε μὲ ἀμείωτον ζῆλον καὶ ἀφοσίωσιν ἐπὶ δύο καὶ ἡμισυ ἔτη ἡ ἀρχαιολόγος ἀνερπιά μου Παναγιώτα Φ. Συριοπούλου. Πρὸς ἀμφοτέρας ἐκφράζω καὶ ἐντεῦθεν τὰς εὐχαριστίας μου.

Τέλος οὐχὶ ἐλάχιστα ὀφείλω εἰς τὸ Ἰδρυμα Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν, ὃπερ παρέσχε μοι τὰ οἰκονομικά μέσα διὰ τὴν ἀνάληψιν καὶ συμπλήρωσιν τῆς παρούσης ἐρευνῆς καὶ εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν, ἥτις ἀνέλαβε τὴν δαπάνην διὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐργασίας μου.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Σελίς

1. Πρόλογος	VII-IX
2. Περιεχόμενα	XI-XXVIII
3. Κατάλογος συντεταγμένων λέξεων	XXIX-XXXI
4. Βιβλιογραφία	XXXII-XLVIII
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1- 17
1. Χρονολογικὸν περίγραμμα	1- 5
2. Γεωγραφικὴ ἐπισκόπησις τῆς Πελοποννήσου	6- 11
3. Ἐπισκόπησις τῆς προϊστορικῆς ἐρεῦνης ἐν Πελοποννήσῳ	12- 17

Μ Ε Ρ Ο Σ Π Ρ Ω Τ Ο Ν

ΠΡΟΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	18-124
ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ	20- 45
I. Κατάλογος τῶν γνωστῶν θέσεων	20- 41
Α. Ἀργολίς: 1. Μύλος Χελιώτου σ. 20-21, 2. Ἴσθμία σ. 21-22, 3. Παλαιὰ Κόρινθος σ. 22-23, 4. Γωνιά σ. 23, 5. Φλιοῦς σ. 23-24, 6. Νεμέα, 7. Κλένια σ. 24, 8. Μυκῆναι σ. 25-27, 9. Μπερμπάτι σ. 27, 10 Ἡραῖον-Πρόδουνα σ. 27-28, 11. Κεφαλάρι σ. 28-29, 12. Τίρυνς σ. 29-30, 13. Λέρινα σ. 30-31.	
Β. Ἀρκαδία: 14. Δήμητρα σ. 31-32, 15. Ἀγιοργίτικα σ. 32, 16. Ἀσέα σ. 32-33, 17. Ἀνεμοδούρι, 18. Ἀνάληψις σ. 33.	
Γ. Λακωνία: 19. Σπάρτη σ. 33-34, 20. Κουφόβουνο σ. 34, 21. Γκοριτσά, 22. Ζαχράτα σ. 35, 23. Καρδαμύλη σ. 35-36, 24. Ἀπιδιά, 25. Ἀστέρι σ. 36, 26. Ἅγιος Στρατηγός σ. 36-37.	
Δ. Μεσσηνία: 27. Χανδρινοῦ, 28. Κορυφάσιον σ. 37, 29. Ἐπάνω Ἐγγλιανός σ. 37-38, 30. Χώρα σ. 38, 31. Μάλθη σ. 38-40.	
Ε. Τριφυλία-Ἡλιδις: 32. Ἀρνοκατάραχο σ. 40, 33. Χλεμούτσι σ. 40-41.	
II. Ἐπισκόπησις τῆς νεολιθικῆς κατοικίσεως τῆς Πελοποννήσου	41- 45

ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 46- 71

I. Κατάλογος τῶν γνωστῶν θέσεων 46- 67

A. Ἀργολίς: 1. Ζευγολατιό, 2. Μερτικάικα σ. 46, 3. Μελίσσι σ. 46-47, 4. Φολερόν, 5. Ἅγιος Γεράσιμος σ. 47, 6. Κοράκον σ. 47-48, 7. Ἀετόπετρα, 8. Μύλος Χελιώτου, 9. Ἴσθμία, 10. Ἀρχαία Κόρινθος, 11. Ἀράπιζα σ. 48, 12. Γύριζα σ. 48-49, 13. Γωνιά, 14. Περδικαριά, 15. Κεγχρεαί, 16. Φλιοῦς, 17. Γαλατάκη-Σολύγεια, 18. Νεμέα σ. 49, 19. Ζυγουριές σ. 49-50, 20. Κλένια, 21. Κόρφος, 22. Μυκῆναι, 23. Μπερμπάτι, 24. Ἡραῖον-Πρόσμυνα σ. 50, 25. Σχινοχώρι σ. 50-51, 26. Μιδέα σ. 51-52, 27. Μακρυρράχη σ. 52, 28. Ἄργος σ. 52-53, 29. Κεφαλάρι, 30. Τίρυνς, 31. Βουρκατέλι σ. 53, 32. Ἀσκληπιεῖον, 33. Μέθανα, 34. Μέθανα-Ἴσθμός, 35. Μαγούλα-Ψίφτη σ. 54, 36. Λέονα, 37. Ἀσίνη σ. 54-55, 38. Σύνορο, 39. Κανδία, 40. Τροϊζήν σ. 56, 41. Ἴρια σ. 56-57, 42. Χερσονήσι σ. 57.

B. Ἀρκαδία: 43. Δήμητρα, 44. Ἡραία, 45. Ἀγιοργίτικα, 46. Ἀσέα σ. 57.

Γ. Λακωνία: 47. Τυρός σ. 57, 48. Παλαιοχώρι σ. 57-58, 49. Χρύσαφα, 50. Κουφόβουνο σ. 58, 51. Ἀμύκλαι σ. 58-59, 52. Παλαιόπυργος, 53. Γκοριτσά, 54. Ἅγιος Βασίλειος σ. 59, 55. Γερόνθραι σ. 59-60, 56. Ζαρνάτα, 57. Καρδαμύλη, 58. Ἀπιδιά, 59. Τάσι, 60. Βλαχιώτη σ. 60, 61. Λεῦκτρον σ. 60-61, 62. Λέκα σ. 61, 63. Σκάλα σ. 61-62, 64. Γκαγκανιά, 65. Ἀστέρι, 66. Ἅγιος Στρατηγός, 67. Λάγιο σ. 62, 68. Ἅγιος Στέφανος σ. 62-63, 69. Πεζούλια, 70. Μονεμβασία, 71. Πλύτρα, 72. Ἐλαφονήσι σ. 63.

Δ. Μεσσηνία: 73. Ταβέρνα, 74. Κορυφάσιον, 75. Ἐπάνω Ἐγγλιανός σ. 63, 76. Καλάμαι, 77. Θουρία, 78. Μάλθη σ. 64.

Ε. Τριφυλία-Ἡλίδας: 79. Στροβίται-Λέπρεον σ. 64-66, 80. Κλειδί-Ἀρήνη, 81. Τούρλα, 82. Κατάκλων-Φειά σ. 66, 83. Σκαφιδιά σ. 67.

II. Ἐπισκόπησις τῆς πρωτοελλαδικῆς κατοικίσεως τῆς Πελοποννήσου 67- 71

ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 72- 85

I. Κατάλογος τῶν γνωστῶν θέσεων 72- 80

A. Ἀργολίς: 1. Μελίσσι, 2. Σικιών, 3. Κοράκον, 4. Ἀετόπετρα, 5. Μύλος Χελιώτου, 6. Ἴσθμία, 7. Παλαιά Κόρινθος σ. 72, 8. Ἀράπιζα, 9. Γωνιά, 10. Περδικαριά, 11. Νε-

μέα, 12. Ζυγουριές, 13. Κλένια, 14. Μυκῆναι, 15. Μπερμπάτι, 16. Ἡραῖον-Πρόσφυμα, 17. Σχινοχώρι, 18. Μιδέα, 19. Ἄργος, 20. Κεφαλάρι σ. 73, 21. Τίρυνς, 22. Ἀσκληπιεῖον, 23. Λέρνα, 24. Ἀσίνη, 25. Κανδιά, 26. Χαλίκι-Τροϊζήν, 27. Ἴρια, 28. Καρακάσι-Εἰλεοί, 29. Ἄστρος σ. 74.

Β. Ἀρκαδία: 30. Δήμητρα σ. 74, 31. Ὀρχομενός, 32. Ἀσέα σ. 75.

Γ. Λακωνία: 33. Ἀμύκλαι, 34. Παλαιόπυργος, 35. Γχοριτσά, 36. Ἅγιος Βασίλειος, 37. Γερώνθραι, 38. Ἀπιδιά, 39. Λεῦκτρον, 40. Λέκα, 41. Σκάλα, 42. Ἅγιος Ἰωάννης, 43. Γκαγκανιά σ. 75, 44. Ἀστέρι, 45. Ἅγιος Στρατηγός, 46. Ἅγιος Στέφανος, 47. Πεζούλια, 48. Πλύτρα, 49. Δαιμονιά σ. 76.

Δ. Μεσσηνία: 50. Κορυφάσιον, 51. Πατούλια σ. 76, 52. Τραγάνες σ. 76-77, 53. Ἐπάνω Ἑγγλιανός, 54. Κυπαρισσία, 55. Μάλθη σ. 77.

Ε. Τριφυλία - Ἡλῆς: 56. Κλειδί-Ἀρήνη, 57. Μπιτσιμπάρδι σ. 77, 58. Κατάκωλον-Φειά, 59. Ὀλυμπία σ. 78, 60. Μεράκα-Πίσσα σ. 78-80, 61. Σκαφιδιά, 62. Πουρνάρι-Ἡράκλεια, 63. Χλεμούτσι σ. 80.

ΣΤ' Ἀχαΐα: 64. Λόπεσι-Καταρράκτης, 65. Ἀραβονίτσα σ. 80.

II. Ἐπισκοπήσις τῆς μεσοελλαδικῆς κατοικήσεως τῆς Πελοποννήσου

81-85

ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

I. Κατάλογος τῶν γνωστῶν θέσεων

86-114

Α. Ἀργολίς: 1. Μερτικαίκα, 2. Μελίτσι, 3. Διμηνιό, 4. Σικυών, 5. Κοράκου, 6. Νέα Κόρινθος, 7. Ἀετόπετρα σ. 86, 8. Μύλος Χελιώτου, 9. Ἴσθμία, 10. Παλαιά Κόρινθος, 11. Ἀράπιζα, 12. Γωνιά, 13. Περδικαριά, 14. Λουτρόν Ἐλένης, 15. Γαλατάκι-Σολύγεια, 16. Κλεωναί, 17. Ἀλαμάνου σ. 87, 18. Κατακάλλιον, 19. Νεμέα, 20. Ζυγουριές, 21. Τενέα, 22. Κλένια, 23. Μυκῆναι, 24. Μαλανδρένι, 25. Φύχτια, 26. Μπερμπάτι σ. 88, 27. Δήμαινα σ. 88-89, 28. Σκάλα, 29. Πρίφτιανη, 30. Βραζέρεκα, 31. Ἡραῖον-Πρόσφυμα, 32. Σχινοχώρι, 33. Μιδέα σ. 89, 34. Ἐπίδανρος σ. 89-90, 35. Ἄργος, 36. Κεφαλάρι, 37. Τίρυνς, 38. Καζάρμα, 39. Ἀσκληπιεῖον, 40. Μέθανα, 41. Λέρνα σ. 90, 42. Ναύπιον σ. 90-91, 43. Ἀρεια, 44. Τραχειά, 45. Κυβέρι, 46. Ἀσίνη, 47. Σύνορο, 48. Κανδιά, 49. Ὀρθολίθι, 50. Ἴρια σ. 91, 51. Καρακάσι σ. 91-92, 52. Φουρκαριά, 53. Κελάδι, 54. Θερωήσι, 55. Ἄστρος, 56. Ἐρμιόνη σ. 92.

XIV

Β. Ἀρκαδία: 57. Δήμητρα, 58. Ὀρχομενός, 59. Παλαιόκαστρο σ. 92, 60. Τεγέα σ. 92-93, 61. Φιγάλεια, 62. Ἀσέα, 63. Ξεροκάμπι, 64. Ἀνάληψις σ. 93.

Γ. Λακωνία: 65. Βασκίνα, 66. Καλύβια, 67. Παλαιοχώρι, 68. Σκάλα Λεωνιδίου σ. 93, 69. Θεράπνη σ. 93-94, 70. Ἀμύκλαι, 71. Βαφειό, 72. Παλαιόπυργος, 73. Γκοριτσά, 74. Ἅγιος Βασίλειος σ. 94, 75. Γερρόνθραι, 76. Ξηροκάμπι, 77. Βρονταμάς, 78. Κάμπος, 79. Καρδαμύλη, 80. Ἀρκινες, 81. Κροκεαί, 82. Ἀπιδιά, 83. Τσάσι, 84. Βλαχιώτη σ. 95, 85. Λεῦκτρον, 86. Λέκα, 87. Σκάλα, 88. Ἅγιος Ἰωάννης, 89. Γκαγκανιά, 90. Ἀστέρι, 91. Ἅγιος Στρατηγός, 92. Λάγιο, 93. Ἅγιος Στέφανος, 94. Θαλάμαι, 95. Πεζούλια σ. 96, 96. Γύθειον σ. 96-97, 97. Μονεμβασία, 98. Λᾶς, 99. Πλύτρα, 100. Λαμιονιά, 101. Ἅγιος Γεώργιος, 102. Παλαιόκαστρο-Βάτικα σ. 97.

Δ. Μεσσηνία: 103. Χαροκοπιόν, 104. Μεθώνη σ. 97, 105. Λογγά, 106. Βίγλα, 107. Χανδρινού, 108. Κορυφάσιον, 109. Κουκουνάρα, 110. Ριζόμυλος σ. 98, 111. Σωτηριάνικα σ. 98-99, 112. Πηγάδια, 113. Ἴκλαινα, 114. Μπεῦ-λέρ-Μπεη σ. 99, 115. Ὀσμάναγα σ. 99-100, 116. Πόρτες, 117. Παπούλια, 118. Τραγάνες, 119. Μυρσινοχώρι, 120. Ἐπάνω Ἐγγλιανός, 121. Καλάμαι, 122. Ἅγιος Ἠλίας, 123. Χώρα σ. 100, 124. Βολιμίδια, 125. Κατερόλι, 126. Θουρία, 127. Σαμάρινα, 128. Πήδημα, 129. Μεσσήνη, 130. Τσουκαλαίικα, 131. Κυπαρισσία σ. 101, 132. Μουριατάδα, 133. Μαλίκι, 134. Ἀετός, 135. Μοῖρα, 136. Κόχλα, 137. Μάλθη, 138. Μπούγα, 139. Λουτρό, 140. Κόκκαλα, 141. Κοπανάκι σ. 102, 142. Χρυσοχώρι, 143. Βουνάκι, 144. Γλιάτα, 145. Μπουνγάρι σ. 103.

Ε. Τριφυλία-Ἡλεις: 146. Στροβίτσι-Λέπρεον, 147. Κακόβατος, 148. Κλειδί-Ἀρήνη, 149. Μπισμπάρδι σ. 103, 150. Διάσελλα σ. 103-104, 151. Μακρούσια, 152. Τούρλα, 153. Κατάκωλον, 154. Ὀλυμπία, 155. Σχαφιδιά, 156. Γούμερο, 157. Βαρθολομιό, 158. Δάμιζα σ. 104, 159. Προστοβίτσι σ. 104-105.

ΣΤ. Ἀχαΐα: 160. Καγκάδι, 161. Καλούσι, 162. Μάνεσι, 163. Μιτόπολις, 164. Μποντιάς, 165. Κάτω Γουμενίτσα, 166. Μέτζενα σ. 105, 167. Λόπεσι-Καταρράκτης, 168. Χаланδρίτσα, 169. Γουρζούμισα, 170. Βραχναίικα, 171. Τσαπλαναίικα, 172. Καλλιθέα σ. 106, 173. Δερβένη σ. 106-108, 174. Ἐγλυκάς, 175. Ἀγλαδιές, 176. Πάτραι, 177. Χατζή, 178. Αἴγιον σ. 108.

II. Ἐπισκόπησις τῆς ὑστεροελλαδικῆς κατοικήσεως τῆς Πελοποννήσου	109-114
Σύνοψις τῶν προϊστορικῶν θέσεων τῆς Πελοποννήσου (Πίναξ II)	115-119
Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς προϊστορικῆς κατοικήσεως τῆς Πελοποννήσου	120-124

Μ Ε Ρ Ο Σ Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο Ν

ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	125-554
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ I	127-188
A. ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	127-133
I. Κατάλογος τῶν Δεδομένων	127-131
I. Παλαιὰ Κόρινθος σ. 127-128, II. Νεμέα, III. Κλένια, IV. Ἡραῖον - Πρόσυμνα σ. 128, V. Λέρνα σ. 129, VI. Ἀγιοργίτικα σ. 129-130, VII. Ἀσέα, VIII. Κουφόβουνο, IX. Γκοριτσά, X. Ζαορνάτα, XI. Κορυφάσιον σ. 130, XII. Χώρα σ. 130-131, XIII. Μάλθη σ. 131.	
II. Ἐπισκόπησις τῆς νεολιθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς	131-133
B. ΝΕΟΛΙΘΙΚΑΙ ΤΑΦΑΙ	134-137
I. Κατάλογος τῶν δεδομένων	134-136
I. Παλαιὰ Κόρινθος, II. Νεμέα σ. 134, III. Ἡραῖον - Πρόσυμνα σ. 134-135, IV. Λέρνα σ. 135-136, V. Ἀγιοργίτικα, VI. Κουφόβουνο, VII. Μάλθη σ. 136.	
II. Ἐπισκόπησις τῶν νεολιθικῶν ταφῶν	136-137
Γ. ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ	138-171
I. Ταξινόμησις τοῦ ὕλικου	138-152
A. Ἀρχαιοτέρα Νεολιθικὴ Κεραμικὴ	141-146
1. Ἀκόσμητος κεραμική: α. Ἀγγεῖα ἐρυθροπὰ μονόχρωμα ἢ ποικιλλούσης χροῖας σ. 141-142, β. Ἀγγεῖα ἐρυθροπὰ μετ' ἐπιχρῆσματος σ. 142, γ. Ἀγγεῖα μελανά μονόχρωμα, δ. χονδροειδῆ ἄγγεα σ. 143.	
2. Ἐγγράκτος κεραμική: α. Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου σ. 143, β. Δυτικῆς Πελοποννήσου σ. 144, 3. Γραπτὴ κεραμική: α. Ἀγγεῖα μετὰ λευκῆς κοσμήσεως ἐπὶ ἐρυθρᾷ ἐπιφανείᾳ σ. 144-145, β. Ἀγγεῖα μετ' ἐρυθρᾷ κοσμήσεως ἐπὶ λευκῆς ἢ ἐρυθροπῆς ἐπιφανείας σ. 145, γ. Ἀγγεῖα μετὰ μελανοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ἐρυθροπῆς ἐπιφανείας σ. 145-146.	
B. Νεωτέρα Νεολιθικὴ Κεραμικὴ	146-152
1. Ἀκόσμητος κεραμική: α. Ἀγγεῖα μονόχρωμα ἐρυθρὰ σ. 146, β. Ἀγγεῖα νεολιθικὰ στιλπνόχρωμα σ. 146-147, γ. Ἀγγεῖα μονόχρωμα μελανά σ. 147, δ. Ἀγγεῖα φαῖά μονόχρωμα, ε. Χονδροειδῆ ἄγγεα σ. 148.	

2. Ἐγγράφατος Κεραμική : α. Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου, β. Δυτικῆς Πελοποννήσου σ. 149, 3. Γραπτὴ κεραμική : α. Ἀγγεῖα μετὰ μελανοχρόμον κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρόμου ἐπιφανείας σ. 149-150, β. Ἀγγεῖα γραπτὰ νεολιθικὰ στυλποχρώμα σ. 150, γ. Ἀγγεῖα πολυχρώμα σ. 151, δ. Ἀγγεῖα μελανά γραπτὰ σ. 151-152, ε. Ἀγγεῖα φαῖα γραπτὰ σ. 152.

II. Κατάλογος τῶν δεδομένων 152-165

I. Μύλος Χελιώτου, II. Ἴσθμία σ. 152, III. Παλαιὰ Κόρινθος σ. 152-153, IV. Γωνιά σ. 153-154, V. Φλιούς σ. 154, VI. Νεμέα σ. 154-155, VII. Κλένια, VIII. Μυκῆναι σ. 155, IX. Μπερμπάτι σ. 155-156, X. Ἡραῖον - Πρόσυμνα σ. 156-157, XI. Κεφαλαίρι, XII. Τίρυνς σ. 157, XIII. Λέρνα σ. 157-158, XIV. Δήμητρα σ. 158-159, XV. Ἀγιοργίτικα σ. 159, XVI. Ἀσέα σ. 159-161, XVII. Ἀνεμοδοῦρι, XVIII. Κουφόβουνο, XIX. Ἀπιδιά σ. 161, XX. Ἀστέρι, XXI. Ἅγιος Στρατηγός, XXII. Ἄλλαι θέσεις σ. 162, XXIII. Μάλθη σ. 162-165.

III. Ἐπισκόπησις τῆς νεολιθικῆς κεραμικῆς 165-171

A. ΝΕΟΛΙΘΙΚΑ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ 172-182

I. Κατάλογος τῶν δεδομένων 172-178

I. Ἴσθμία σ. 173, II. Παλαιὰ Κόρινθος σ. 173-174, III. Νεμέα, IV. Κλένια, V. Ἡραῖον - Πρόσυμνα, VI. Τίρυνς σ. 174 VII. Λέρνα, VIII. Δήμητρα σ. 175, IX. Ἀγιοργίτικα, X. Ἀσέα, XI. Ἀνεμοδοῦρι, XII. Ἀνάληψις σ. 176, XIII. Σπάρτη, XIV. Κουφόβουνο, XV. Καρδαμύλη, XVI. Χανδρινοῦ, XVII. Μάλθη σ. 178.

II. Ἐπισκόπησις τῶν νεολιθικῶν μικρῶν εὐρημάτων 178-182

1. ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ 183-188

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ II.

A, ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ 189-219

I. Κατάλογος τῶν Δεδομένων 189-210

I. Κοράκου σ. 189, II. Μύλος Χελιώτου σ. 189-190, III. Παλαιὰ Κόρινθος σ. 190, IV. Γωνιά σ. 190-191, V. Νεμέα σ. 191, VI. Ζυγουριές σ. 191-194, VII. Μπερμπάτι σ. 194, VIII. Ἡραῖον - Πρόσυμνα σ. 194-195, IX. Μιδέα, X. Μακρυοράχη σ. 195, XI. Τίρυνς σ. 196-198, XII. Λέρνα σ. 198-202, XIII. Ἀσίνη σ. 202-203, XIV. Κανδιά σ. 203-204, XV. Ἀγιοργίτικα σ. 204, XVI. Ἀσέα σ. 204-205, XVII. Κουφόβουνο, XVIII. Ἀμύκλαι, XIX. Ἐπάνω Ἐγγλιανός σ. 205, XX. Μάλθη σ. 205-210.

II. Ἐπισκόπησις τῆς Πρωτοελλαδικῆς Ἀρχιτεκτονικῆς 210-219

B. ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΑΙ ΤΑΦΑΙ 220-225

I. Κατάλογος τῶν δεδομένων 220-223

I. Μύλος Χελιώτου, II. Ἴσθμία, III. Παλαιὰ Κόρινθος, IV. Νε-

μέα σ. 220, V. Ζυγουριές σ. 220-221, VI. Ἡραϊον-Πρόσυμνα, VII. Ἄργος, VIII. Λέρνα, IX. Ἀσίνη σ. 222, X. Κουφόβουνο, XI. Ἀμύκλαι, XII. Ἅγιος Στέφανος, XIII. Μάλθη σ. 223.

II. Ἐπισκόπησις τῶν πρωτοελλαδικῶν ταφῶν 223-225

Γ. ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ 226-264

I. Κατάλογος τῶν δεδομένων 226-251

I. Κοράκου σ. 226-229, II. Μύλος Χελιώτου σ. 230-231, III. Ἱσθμία σ. 231, IV. Παλαιὰ Κόρινθος σ. 231-232, V. Γύριζα σ. 232, VI. Γωνιά σ. 232-233, VII. Νεμέα σ. 233, VIII. Ζυγουριές σ. 233-236, IX. Μυκῆναι, X. Μπερμπάτι σ. 236, XI. Ἡραϊον-Πρόσυμνα σ. 236-237, XII. Μιδέα, XIII. Ἄργος, XIV. Κεφαλαρί σ. 237, XV. Τίρυνς σ. 237-239, XVI. Λέρνα σ. 239-241, XVII. Ἀσίνη σ. 241-243, XVIII. Σύνορο, XIX. Κανδία σ. 243, XX. Δήμητρα σ. 243-244, XXI. Ἀγιοργίτικα σ. 244, XXII. Ἀσέα σ. 244-246, XXIII. Χρύσαφα, XXIV. Κουφόβουνο σ. 246, XXV. Ἀμύκλαι, XXVI. Παλαιόπυργος, XXVII. Γκοριτσά, XXVIII. Ἅγιος Βασίλειος, XXIX. Γερρόνθραι, XXX. Ἀπιδιά, XXXI. Τσάσι, XXXII. Βλαχιώτη, XXXIII. Λέκα σ. 247, XXXIV. Σκάλα σ. 247-248, XXXV. Ἀστέρι, XXXVI. Ἅγιος Στρατηγός, XXXVII. Λάγιο, XXXVIII. Ἅγιος Στέφανος, XXXIX. Ἐπάνω Ἐγγλιανός σ. 248, XL. Μάλθη σ. 248-250, XLI. Ἄλλαι θέσεις σ. 250.

II. Ἐπισκόπησις τῆς πρωτοελλαδικῆς κεραμικῆς 252-264

Δ. ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΑ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ 265-285

I. Κατάλογος τῶν δεδομένων 265-275

I. Κοράκου, II. Μύλος Χελιώτου σ. 265, III. Παλαιὰ Κόρινθος σ. 265-266, IV. Γύριζα, V. Γωνιά, VI. Νεμέα σ. 266, VII. Ζυγουριές σ. 266-268, VIII. Ἡραϊον-Πρόσυμνα, IX. Μιδέα, X. Μακρογράχη, XI. Ἄργος σ. 268, XII. Τίρυνς σ. 268-269, XIII. Λέρνα σ. 269-270, XIV. Ἀσίνη σ. 270-271, XV. Κανδία, XVI. Δήμητρα, XVII. Ἡραία σ. 271, XVIII. Ἀσέα σ. 271-272, XIX. Χρύσαφα, XX. Κουφόβουνο, XXI. Ἀμύκλαι, XXII. Παλαιόπυργος σ. 272, XXIII. Γκοριτσά, XXIV. Ἅγιος Βασίλειος, XXV. Καρδαμύλη, XXVI. Λεῦκτρον, XXVII. Ἀστέρι, XXVIII. Ἅγιος Στρατηγός, XXIX. Ἐπάνω Ἐγγλιανός, XXX. Θουρία σ. 274, XXXI. Μάλθη σ. 274-275, XXXII. Κατάκωλον-Φειά σ. 275.

II. Ἐπισκόπησις τῶν Πρωτοελλαδικῶν μικρῶν εὐρημάτων 275-285

2. ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 286-296

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ III

A. ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ 297-329

I. Κατάλογος τῶν δεδομένων 297-323

I. Κοράκου σ. 297-298, II. Γωνιά σ. 298-299, III. Νεμέα, IV. Ζυγουριές, V. Μυκῆναι σ. 299, VI. Μπερμπάτι σ. 299-300, VII. Πρόσφυμα, VIII. Μιδέα σ. 300, IX. Ἄργος σ. 300-302, X. Τίρυνς σ. 302-304, XI. Λέρνα σ. 304-308, XII. Ἀσίνη σ. 308-309, XIII. Κανδία σ. 309, XIV. Ἀσέα σ. 310-312, XV. Ἀμύκλαι, XVI. Παπούλια, XVII. Ἐπάνω Ἑγγλιανὸς σ. 312, XVIII. Μάλθη σ. 312-320, XIX. Ὀλυμπία σ. 320-323, XX. Μεράκα σ. 323.

II. Ἐπισκόπησις τῆς Μεσοελλαδικῆς ἀρχιτεκτονικῆς 323-329

B. ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΑΙ ΤΑΦΑΙ 330-353

I. Κατάλογος τῶν δεδομένων 330-344

I. Κοράκου σ. 330, II. Παλαιὰ Κόρινθος σ. 330-331, III. Γωνιά, IV. Νεμέα σ. 331, V. Ζυγουριές σ. 331-332, VI. Μυκῆναι σ. 332-333, VII. Μπερμπάτι σ. 333, VIII. Πρόσφυμα σ. 334-335, IX. Ἄργος σ. 335, X. Τίρυνς σ. 335-336, XI. Λέρνα σ. 336-338, XII. Ἀσίνη σ. 338-339, XIII. Καρακάσι, XIV. Ἀστὸς σ. 339, XV. Ἀσέα σ. 339-340, XVI. Ἀμύκλαι, XVII. Γερὸνθραι, XVIII. Ἅγιος Στέφανος σ. 340, XIX. Παπούλια σ. 340-341, XX. Μάλθη σ. 341-342, XXI. Ὀλυμπία, XXII. Μεράκα-Πία σ. 342, XXIII. Λόπεσι-Καταρράκτης σ. 342-344, XXIV. Ἀραβωνίτσα σ. 344.

II. Ἐπισκόπησις τῶν Μεσοελλαδικῶν ταφῶν 344-353

Γ. ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ 354-389

I. Κατάλογος τῶν δεδομένων 354-378

I. Κοράκου σ. 354-360, II. Παλαιὰ Κόρινθος σ. 360, III. Γωνιά σ. 360-361, IV. Νεμέα σ. 361, V. Ζυγουριές σ. 361-362, VI. Μυκῆναι, VII. Μπερμπάτι σ. 362, VIII. Πρόσφυμα σ. 362-363, IX. Μιδέα σ. 363-364, X. Ἄργος, XI. Τίρυνς σ. 364, XII. Λέρνα σ. 365-366, XIII. Ἀσίνη σ. 366-368, XIV. Κανδία σ. 368-369, XV. Χαλίκι σ. 369, XVI. Ἀσέα σ. 369-371, XVII. Ἀμύκλαι σ. 371-372, XVIII. Γερὸνθραι, XIX. Ἀπιδιά, XX. Σκάλα, XXI. Ἀστέρι σ. 372, XXII. Ἅγιος Στέφανος σ. 372-373, XXIII. Παπούλια, XXIV. Τραγάνες σ. 373, XXV. Μάλθη σ. 373-376, XXVI. Ὀλυμπία, XXVII. Μεράκα, XXVIII. Χλεμούτσι σ. 376, XXIX. Λόπεσι, XXX. Ἀραβωνίτσα, XXXI. Ἀλλαι θέσεις σ. 378.

II. Ἐπισκόπησις τῆς Μεσοελλαδικῆς κεραμικῆς 378-389

Δ. ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΑ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ 390-404

I. Κατάλογος τῶν δεδομένων 390-398

I. Σικιών, II. Κοράκου, III. Παλαιὰ Κόρινθος σ. 390, IV. Γωνιά, V. Ζυγουριές, VI. Μυκῆναι, VII. Μπερμπάτι σ. 391, VIII. Πρόσφυμα σ. 391-392, IX. Ἄργος, X. Τίρυνς, σ. 392, XI. Λέρνα σ. 392-393, XII. Ἀσίνη σ. 393-394, XIII. Ἀσέα σ. 394-395, XIV. Ἀμύκλαι, XV. Παλαιόφυργοι, XVI. Γερὸνθραι, XVII. Ἀ-

γιος Ἰωάννης, XVIII. Ἀστέρι, XIX. Παπούλια σ. 395, XX. Μάλ-
θη σ. 395 - 398, XXI. Ὀλυμπία, XXII. Μεράκα - Πίσσα,
XXIII. Χλεμούτσι σ. 398.

II. Ἐπισκόπησις τῶν Μεσοελλαδικῶν μικρῶν εὐρημάτων . .	398-404
3. ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΠΕΡΙ- ΟΔΟΥ	405-425

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ IV

A. ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Κατάλογος τῶν δεδομένων	426-443
-----------------------------------	---------

I. Κοράκου σ. 426-429, II. Ἀετόπετρα, III. Μύλος Χελιώτων
σ. 429, IV. Ἰσθμία, V. Γωνιά, VI. Περδικαριά, VII. Νεμέα
σ. 430, VIII. Ζυγουριές σ. 430-431, IX. Μυκῆναι σ. 431-433,
X. Μπερμπάτι, XI. Δήμαινα σ. 433, XII. Ἡραῖον - Πρόσου-
μνα σ. 434-435, XIII. Μιδέα σ. 435, XIV. Ἄργος σ. 435-436,
XV. Τίρυνς σ. 436-437, XVI. Καζάρμα, XVII. Λέρνα σ. 437,
XVIII. Ναύπλιον, XIX. Ἀσίνη σ. 438, XX. Σύνορον, XXI. Καν-
δία, XXII. Ὀρθολίθι, XXIII. Ἴρια, XXIV. Κελάδι, XXV. Θερ-
μήσι, XXVI. Παλαιόκαστρο, XXVII. Ἀσέα σ. 439, XXVIII. Θε-
ράννη σ. 439-440, XXIX. Ἀμύκλαι, XXX. Ἅγιος Βασίλειος,
XXXI. Γερόνθραι, XXXII. Καρδαμύλη, XXXIII. Λέα, XXXIV.
Ἅγιος Στέφανος σ. 440, XXXV. Κουκουναρά, XXXVI. Ριζόμυλος,
XXXVII. Ἰκλαίνα, XXXVIII. Τραγάνες σ. 441, XXXIX. Ἐπάνω Ἐγγλιανός
σ. 441-442, XL. Τσουκαλαΐνα, XLI. Μουριατάδα, XLII. Ἀετός, XLIII. Μάλθη
σ. 442, XLIV. Μπούγα, XLV. Κόγκαλα, Βουνάκι, Κακόβατος, Κλειδι-
Ἀρήνη, Μιτόπολις, Χατζῆ, XLVI. Κακόβατος, Κλειδι-Ἀρήνη,
XLVII. Διάσελλα, XLVIII. Καταρράκτης - Λόπεσι σ. 443.

B. ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΑΙ ΤΑΦΑΙ

Κατάλογος τῶν δεδομένων	444-484
-----------------------------------	---------

I. Κοράκου, II. Νέα Κόρινθος σ. 444, III. Γαλατάκι σ. 444-445,
IV. Νεμέα σ. 445, V. Ζυγουριές σ. 445-446, VI. Μυκῆναι
σ. 446-447, VII. Φύχτια σ. 447, VIII. Μπερμπάτι σ. 447-448,
IX. Πρίφτιανη σ. 448-449, X. Βραζέρεκα σ. 449, XI. Ἡραῖον -
Πρόσυμνα σ. 449-453, XII. Σχινοχώρι σ. 453-454, XIII. Μιδέα
σ. 454-456, XIV. Ἐπίδαυρος σ. 456, XV. Ἄργος σ. 456-458,
XVI. Τίρυνς σ. 458-459, XVII. Λέρνα σ. 459, XVIII. Ναύπλιον
σ. 459-460, XIX. Ἀρεία, XX. Κυβέρι σ. 460, XXI. Ἀσίνη
σ. 461-463, XXII. Καρακάσι. Ἐρμιόνη, XXIII. Παλαιόκαστρο
σ. 462-463, XXIV. Τεγέα, XXV. Ἀσέα, XXVI. Ἀνάληψις
σ. 463, XXVII. Βασκίνα σ. 463-464, XXVIII. Καλύβια - Πελλά-
νης, XXIX. Παλιοχώρι σ. 464, XXX. Ἀμύκλαι, XXXI. Βα-
φεῖο, XXXII. Ἅγιος Βασίλειος σ. 465, XXXIII. Κύμπος
σ. 465-466, XXXIV. Ἀρρινες, XXXV. Κροκεαί, XXXVI. Τάσαι,

XXXVII. Βλαχιώτη, XXXVIII. Δευκτηρον, XXXIX. "Αγιος Στρατηγός σ. 466, XL. Γύθειον, XLI. Μονεμβασιά, XLII. "Αγιος Γεώργιος, XLIII. Χαροκοπιών, XLIV. Λογγά, XLV. Βίγλα, XLVI. Χανδρινού σ. 467, XLVII. Κορυφάσιον σ. 468, XLVIII. Κουκουναρά σ. 468-469, XLIX. Ριζόμυλος σ. 469, L. "Οσμάναγα, LI. Παπούλια σ. 470, LII. Τραγάνες σ. 470-471, LIII. Μυρσινοχώρι σ. 471-472, LIV. "Εγγλιανός σ. 472-474, → LV. Καλάμαι, LVI. "Αγιος "Ηλίας σ. 474, LVII. Βολιμιδία σ. 474-475, LVIII. Καρτερόλι, LIX. Θουρία, LX. Σαμάρινα, LXI. Μουριατάδα, LXII. Μαλίκι σ. 475, LXIII. Μοίρα σ. 475-476, LXIV. Μάλθη σ. 476-478, LXV. Κοπανάκι, LXVI. Γλιάτα σ. 478, LXVII. Κακόβατος σ. 478-479, LXVIII. Κλειδί- "Αρηνή, LXIX. Διάσελλα σ. 479, LXX. Μακρούσια σ. 479-480, LXXI. Βαρθολομίο, Δάμιζα, LXXII. Προστοβίτσα, LXXIII. Καγκάδι, LXXIV. Καλούσι, Μάνεσι, Μιτόπολις, LXXV. Μποντιάς σ. 480, LXXVI. Κάτω Γουμενίτσα σ. 480-481, LXXVII. Μέρτζενα σ. 481, LXXVIII. Λόπεσι - Καταρράκτης σ. 481-482, LXXIX. Χαλανδρίτσα σ. 482, LXXX. Γουρζούμια - Λεόντιον σ. 482-483, LXXXI. Βραχναίικα, Τσουκαλαίικα, LXXXII. Τσαπλαναίικα, LXXXIII. Καλλιθέα σ. 483, LXXXIV. Δερβένι, LXXXV. "Εγλυκάς, LXXXVI. "Αχλαδιές, Πάτραι, Χατζή, Αίγιον σ. 484.

Γ. ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

Κατάλογος τῶν δεδομένων

485-506

I. Κοράκου σ. 485-490, II. Νέα Κόρινθος, III. Παλαιά Κόρινθος, IV. Γωνιά, V. Γαλατάκι σ. 490, VI. Νεμέα σ. 490-491, VII. Ζυγυριές σ. 491-492, VIII. Μυκῆναι σ. 492, IX. Μπερμπάτι σ. 492-493, X. Πρίφτιανη σ. 493, XI. "Ηραϊον-Πρόσυμνα σ. 493-495, XII. Σχινόχωρι σ. 495, XIII. Μιδέα σ. 495-496, XIV. "Επίδανρος, XV. "Αργος σ. 496, XVI. Τίρυνς σ. 496-497, XVII. "Ασκληπιεον, XVIII. Λέρνα, XIX. Ναύπλιον, XX. "Αρεια, XXI. Κυβέρι σ. 497, XXII. "Ασόνη σ. 497-498, XXIII. Σύννορο, XXIV. Κανδία, XXV. "Ιτρια, XXVI. Παλαιόκαστρο, XXVII. Τεγέα, XXVIII. "Ασέα σ. 498, XXIX. "Ανάληψις σ. 498-499, XXX. Καλύβια - Πελλάνης, XXXI. Παλαιοχώρι, XXXII. Θεράτνη, XXXIII. "Αμύκλαι, XXXIV. Βαφειό, XXXV. Μονεμβασιά σ. 499, XXXVI. Κάμπος, Παλαιόπυργος, Γκοριτσά, Γερόνθραι, "Αγιος Βασίλειος, Καρδαμύλη, "Αρκινες, Κροκεαί, "Απιδιά, Σκάλα, Δευκτηρον, Γκαγκανιά, Θαλάμαι, Τσάσι, Γύθειον, Λᾶς, Πλύτρα, Δαιμονιά, "Αγιος Γεώργιος, Χαροκοπιών, Μεδώνη, Βίγλα σ. 499-500, XXXVII. Κορυφάσιον, XXXVIII. Κουκουναρά, XXXIX. Πηγάδια, "Ικλαίνα, Μπευλέρ-Μπέη, XL. "Οσμάναγα σ. 500, XLI. Πόρτες, Παπούλια, XLII. Τραγάνες, XLIII. Μυρσινοχώριον, XLIV. "Εγγλιανός, XLV. Καλάμαι, "Αγιος "Ηλίας σ. 501, XLVI. Βολιμιδία σ. 501-502, XLVII. Καρτερόλι, Θουρία, Σαμάρινα, Πήδημα, Μεσσήνη, Τσουκαλαίικα,

Κυπαρισσία, Μαλίτι, Ἀετός, Μουριατάδα, Μοῖρα, XLVIII. Μάλθη, XLIX. Κοπανάκι σ. 502, I. Κακόβατος, LI. Κλειδί - Ἀρήνη, LII. Διάσελλα, LIII. Μακρύσια σ. 503, LIV. Τούρλα, Ὀλυμπία, Κατάκωλον, Σκαφιδιά, Γούμερον, Βαρθολομιό, Δάμιζα, Προστοβίτσα, Καγκάδι, Μάνεσι, Κάτω Γουμενίτσα, Μποντιάς, Μέτζενα, Καλούσι, Μιτόπολις σ. 503-504, LV. Λόπεσι-Καταρράκτης, LVI. Χαλανδρίτσα, LVII. Γουρζούμισα, LVIII. Βραγναίκα, Τσαπλαναίκα, Παυλόκαστρον, Καλλιθέα, Δερβένι σ. 504, LIX. Ἐγλυκάς σ. 504-506, LX. Ἀγλαδιές, Πάτραι, Χατζή, Αἴγιον σ. 506.

Α. ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΑ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Κατάλογος τῶν δεδομένων 507-529

I. Κοράκου σ. 507-508, II. Νέα Κόρινθος, III. Παλαιά Κόρινθος IV. Κλεωναί, V. Νεμέα σ. 508, VI. Ζυγουριές σ. 508-509, VII. Κλένια σ. 509, VIII. Μυκῆναι σ. 509-510, IX. Μπερμπάτι, X. Πρίφτιανη σ. 510, XI. Ἡραῖον - Πρόσυμνα σ. 510-512, XII. Σχινόχωρι σ. 512, XIII. Μιδέα σ. 512-515, XIV. Ἐπίδανρος σ. 515, XV. Ἄργος σ. 515-516, XVI. Τίρυνς σ. 516-517, XVII. Ἀσκληπιεῖον, XVIII. Λέρνα σ. 517, XIX. Ναύπιον σ. 517-518, XX. Κυβέρι, XXI. Ἀσίνη σ. 518, XXII. Κανδιά, XXIII. Παλαιόκαστρο, XXIV. Φιγάεια, XXV. Ἀνάληψις, XXVI. Καλύβια-Πελάνης, XXVII. Θεράπνη σ. 519, XXVIII. Ἀμύκλαι, XXIX. Βαφειό σ. 520, XXX. Παλαιόπυργος, Γκορτσιά, Γερώνθραι, Ξηροκάμπι σ. 520-521, XXXI. Κάμπος, XXXII. Ἄρ-κινες, XXXIII. Λέκα, XXXIV. Ἅγιος Στέφανος, XXXV. Θαλάμαι, XXXVI. Μονεμβασία, XXXVII. Παλαιόκαστρον, XXXVIII. Χαροκοπεῖον σ. 521, XXXIX. Μεθώνη, Ἰκλιaina, XL. Κορυφάσιον, XLI. Κουκουνάρα, XLII. Σωτηριάνικα, XLIII. Ὀσμάναγα σ. 522, XLIV. Πατούλια σ. 522-523, XLV. Τραγάνες σ. 523, XLVI. Μυρσινοχώριον σ. 523-524, XLVII. Ἐγγλιανός σ. 524-526, XLVIII. Ἅγιος Ἡλίας, XLIX. Βολιμίδια, L. Θονρία, LI. Κόχλα σ. 526, LII. Μάλθη σ. 526-527, LIII. Κοπανάκι, LIV. Κακόβατος, LV. Διάσελλα, LVI. Μακρύσια, LVII. Βαρθολομιό σ. 527, LVIII. Προστοβίτσα, LIX. Μποντιάς, LX. Κάτω Γουμενίτσα, LXI. Λόπεσι-Καταρράκτης, LXII. Χαλανδρίτσα, LXIII. Γουρζούμισα, LXIV. Τσαπλαναίκα, Παυλόκαστρον σ. 528, LXV. Καλλιθέα, LXVI. Ἐγλυκάς, LXVII. Αἴγιον σ. 529.

4. ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΛΕΛΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΥ 530-547

Ἡ χρονολόγησις τῶν Προϊστορικῶν πολιτισμῶν τῆς Πελοποννήσου 548-554

	Σελίς
Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	555-592
A. Δεδομένα ἐκ τῆς Ἀνθρωπολογίας	556-558
B. Δεδομένα ἐκ τῆς Γλωσσολογίας	558-562
Γ. Δεδομένα ἐκ τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Μυθολογίας	562-574
5. ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	575-592
Ἀλφαβητικὸς κατάλογος ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	593

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εἰκὼν 1. Νεολιθικὴ Κεραμικὴ	σ. 163
A. Ἀρχαιοτέρα περίοδος	
1. Σκυφοειδὲς κύπελλον ποικιλοῦσης χροιάς (A1α) Κορίνθου, ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, πίν. Ia.	
2. Μελανὸν Μονόχρωμον κύπελλον ἐκ Λέρνης (A1γ), Hesperia 1958, πίν. 38a.	
3. Μικρὰ Χονδροειδῆς (A1δ) ὕδρια ἐκ Κορίνθου, ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, σ. 17, εἰκ. 2.	
4-7. Ἐγγάρακτα ὄστρακα Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου (A2α) ἐκ Προσύμνης, Prosymna II, εἰκ. 633 : 4, 6, 8, 3.	
8-11. Ἐγγάρακτα ὄστρακα Δυτικῆς Πελοποννήσου (A2β) ἐκ Μάλθης, Malthi, σ. 621, εἰκ. 60 : 6, 14, 19, 15.	
12-14. Ὅστρακα μετὰ λευκῆς κοσμήσεως (A3α) ἐξ Ἀσέας, Asea, εἰκ. 46 : a, d καὶ πίν. Id.	
15-16. Ὅστρακα μετὰ λευκῆς κοσμήσεως (A3α) ἐκ Προσύμνης, Prosymna II, εἰκ. 623 : 3-4.	
17. Κύπελλον μετ' ἐρυθρᾶς κοσμήσεως (A3β) ἐξ Ἀσέας, Asea, πίν. IIa.	
18-19. Ὅστρακα μετὰ μελανῆς κοσμήσεως (A3γ) ἐκ Γωνιάς, Gonia, πίν. Ia, c.	
20-21. Ὅστρακα μετὰ μελανῆς κοσμήσεως (A3γ) ἐκ Προσύμνης, Prosymna II, εἰκ. 623 : 11, 13.	
22. Κύπελλον μετὰ ποδὸς (A3γ) ἐκ Κορίνθου, ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, πίν. Ib.	
B. Νεωτέρα περίοδος	
23. Ἐρυθρὸν μονόχρωμον κύπελλον μετ' ἐπιχρίσματος (B1α) ἐκ Λέρνης, Hesperia 1957, πίν. 48b.	
24. Σιλπνόχρωμον (Urfirnis) B1β ἐκ Λέρνης, Hesperia 1958, πίν. 37e.	
25-27. Φαῖα μονόχρωμα ὄστρακα ἐκ Κορίνθου (B1δ), Hesperia 1937, σ. 508, εἰκ. 23 : 1, f καὶ σ. 510, εἰκ. 27e.	
28-29. Ἐγγάρακτα ὄστρακα Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου (B2α) ἐκ Προσύμνης, Prosymna II, εἰκ. 627 : 4, 7.	
30-32. Ὅστρακα μετὰ μελανῆς κοσμήσεως (B3α) ἐκ Κορίνθου, Hesperia 1937, σ. 513, εἰκ. 31 : f, g, h.	
33-34. Ὅστρακα μετὰ μελανῆς κοσμήσεως (B3α) ἐκ Μάλθης, Malthi, πίν. IV : 23-24.	
35. Κωδωνόσχημον γραττὸν Urfirnis κύπελλον (B3β) ἐξ Ἀσέας, Asea, πίν. IIIa.	

36. Κύπελλον μετά πολυχρώμου κοσμήσεως (B3γ) ἐκ Προσύμνης, *Prosymna I*, παρ. 374.
πίν. III ἔναντι σελ. 374.
37. Πούς μελανοῦ ἐγγραφάτου καὶ γραπτῷ ἀγγείῳ (B3δ) ἐκ Κορίνθου, *Kosmopoulos*,
πίν. IVj.
38. Φαῖον ὄστρακον μετά γραπτῆς κοσμήσεως (B3ε) Ἀσέας, *Asea*, πίν. Ij.

Εἰκὼν 2. Νεολιθικὰ μικρὰ εὐρήματα σ. 177

1. Πήλινον στεατόπυγον εἰδῶλιον καθημένης γυναικὸς ἐκ Κορίνθου, *Hesperia* 1937, σ. 522, εἰκ. 41a.
2. Λίθινον στεατόπυγον εἰδῶλιον γυναικὸς ἐκ Σπάρτης (;), *AM* 1891, σ. 52, εἰκ. 1.
3. Λίθινον στεατόπυγον εἰδῶλιον γυναικὸς ἐκ Μάλθης, *Malthi*, πίν. I 2a.
4. Τεμάχιον λιθίνου εἰδῶλιου γυναικὸς ἐκ Κορίνθου, *Kosmopoulos*, σ. 45, εἰκ. 19.
5. Πήλινον εἰδῶλιον γυναικὸς ἐκ Λέρνης, *Hesperia* 1956, παρ. 175, πίν. ἔναντι σ. 175.
6. Πήλινον εἰδῶλιον γυναικὸς ἐκ Τίρυνθος, *Tiryns IV*, πίν. II, 1.
7. Πήλινον εἰδῶλιον ζώου ἐκ Κορίνθου, *Kosmopoulos*, σ. 45, εἰκ. 20.
8. Λίθιναι ἀξίναι ἐκ Λέρνης, *Hesperia* 1957, πίν. 49e.
9. Ὅστειναι βελόναι ἐκ Κορίνθου, *Kosmopoulos*, σ. 45, εἰκ. 17.
10. Πήλινα βάρη ὑφαντικῶν ἱστῶν ἐξ Ἀσέας, *Asea*, σ. 119, εἰκ. 113, 1-3.
11. Λιθινὴ αἰχμὴ βέλους ἐκ Κορίνθου, *Kosmopoulos*, πίν. IIIb.
12. Λιθινὴ αἰχμὴ βέλους ἐκ Προσύμνης, *Prosymna II*, εἰκ. 32, 2.
13. Λεπὴς πυρίτου ἐκ Λέρνης, *Hesperia* 1957, πίν. 49f.
14. Πεσοοὶ σφενδονῶν ἐκ Κορίνθου, *Kosmopoulos*, σ. 46, εἰκ. 23.
15. Χαλκὴ λεπίς ἐγγειριδίου ἐκ Κορίνθου, *Kosmopoulos*, σ. 45, εἰκ. 22.

Εἰκὼν 3. Πρωτοελλαδικὴ ἀρχιτεκτονικὴ σ. 209

I. Μοναδικὰ οἰκοδομήματα

1. Κυκλωτερές οἰκοδόμημα Τίρυνθος, *Tiryns III*, πίν. 6A.
2. Οἰκία Κεράμων τῆς Λέρνης, *Hesperia* 1958, σ. 128, εἰκ. 16.

II. Καμπυλόγραμμα

3. Ἀψιδοειδὴς οἰκία A 60 Μάλθης, *Malthi*, Σχ. 2. II.
4. > > Ἀσίνης, *Asine*, σ. 93, εἰκ. 69.

III. Ὀρθογώνια

5. Οἰκία S Ζυγουριῶν, *Zygouries*, σ. 17, εἰκ. 14.
6. Οἰκία A 33 Μάλθης, *Malthi*, Σχ. 2. II.

IV. Λεπτομέρειαι κατασκευῆς.

7. Δοξὴ τοποθέτησις λίθων ὡς ἀκανθαὶ ἰχθύος ἐκ Λέρνης, *Hesperia* 1958, πίν. 33b.
8. Ἀποτύπωμα ὀροφῆς ἐκ Ζυγουριῶν, *Zygouries*, εἰκ. 12.
9. Κέραμος ἐξ Ἀσίνης, *Asine*, σ. 233, εἰκ. 170.

Εἰκὼν 4. Πρωτοελλαδικὴ κεραμικὴ σ. 251

1. Σκυφοειδὲς κύπελλον ἐξ Ἰσθμίας, *Hesperia* 1955, πίν. 57, 1.
2. Φιαλόσχημον κύπελλον ἐκ τοῦ Μύλου τοῦ Χελιώτου, *Hesperia* 1949, *Suppl. VIII*, πίν. 61, 1 (3 ἀνω).
3. Κύπελλον ἐκ τοῦ Μύλου τοῦ Χελιώτου, *Hesperia* 1949, *Suppl. VIII*, πίν. 61, 5.

4. Ἐγγάρακτον ὄστρακον (A1) ἐκ Κοράκου, Korakou, εἰκ. 3, 5.
5. Κύπελλον μετ' ἐπιχρίσματος ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, πίν. VIII, 1.
6. Κύπελλον μετὰ προχοῆς ἐξ Ἴσθμίας, Hesperia 1955, πίν. 57, 4.
7. Κύπελλον μετὰ προχοῆς (sauce-boat) ἐκ Λέρνης, Hesperia 1955, πίν. 21, b.
8. Κύπελλον μετὰ προχοῆς (faience ware) ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, πίν. IX, 1.
9. Κυλινδρικὸν ποτήριον (ouzo-cup) ἐκ Λέρνης, Hesperia 1955, πίν. 21e.
10. Κύπελλον μετὰ γραπτοῦ σταυροῦ (BI) ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, εἰκ. 69.
11. Πρόχους ἐξ Ἴσθμίας, Hesperia 1955, πίν. 57b, 7.
12. » ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, εἰκ. 71.
13. Ὑδρία ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, εἰκ. 72.
14. Κύπελλον μετὰ προχοῆς (sauce-boat) ἐκ Γωνιάς, Korakou, πίν. I, 1.
15. Πρόχους ἐκ Τίρυνθος, Tiryns IV, πίν. VIII, 5.
16. Κύπελλον ἐξ Ζυγουριῶν, Zygouries, εἰκ. 75 (290).
17. Ἀσκὸς ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, εἰκ. 82.
18. Δίωτον ποτήριον (tankard) ἐκ Κοράκου, Korakou, πίν. I, 2.
19. Ὑδρία ἐκ Λέρνης, Hesperia 1956, πίν. 45c.
20. Δίωτον ποτήριον (tankard) ἐκ Τίρυνθος, Tiryns IV, πίν. XXX, 2.
21. «Δέπας» μετὰ κωνικῆς βάσεως ἐκ Λέρνης, Hesperia 1955, πίν. 21i.
22. Δίωτον ποτήριον (tankard) ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, πίν. XIII, 1.
23. Πυξίς ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 167, 1.
24. «Δέπας» μετὰ κωνικῆς βάσεως ἐκ Τίρυνθος, Tiryns IV, πίν. XXXII, 5.
25. Ἀσκὸς ἐκ Λέρνης, Hesperia 1954, πίν. 11a.
26. Δίωτον ποτήριον (tankard) ἐκ Κοράκου, Korakou, εἰκ. 10, 2.
27. Ὀστρακα μετ' ἀνοικτοχρόμου κοσμήσεως ἐκ Τίρυνθος, Tiryns IV, πίν. XXIV, 10, 12.
28. Ὑδρία μετὰ πλαστικῆς κοσμήσεως ἐκ Λέρνης, Hesperia 1954, πίν. 11b.
29. Ὑδρία ἐξ Ἀσίνης, πιθανῶς μικρασιατικῆς προελεύσεως, Asine, εἰκ. 154, 3.
30. Κύπελλον μετὰ ποδίου καὶ ἐγγαράκτου κοσμήσεως, ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, εἰκ. 116.
31. Κύπελλον διάτρητον ἐπὶ ποδίου ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, εἰκ. 117.

Εἰκὼν 5. Πρωτοελλαδικὰ μικρὰ εὐρήματα σ. 273

Ι. Μετάλλινα.

1. Χαλκῇ λεπίς ἐχειριδίου ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, πίν. XX, 25.
2. » » » » Λέρνης, Hesperia 1955, πίν. 23a.
3. » » » » » Hesperia 1955, πίν. 23b.
4. Χαλκοῦς ὀπτεὺς ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, πίν. XX, 18.
5. Ἀργυρὰ καρφίς μετὰ κεφαλῆς ἐκ διπλῆς ἑλικος, Zygouries, πίν. XX, 9.
6. Χαλκῇ καρφίς μετὰ κωνικῆς κεφαλῆς, Zygouries, πίν. XX, 17.
7. Χαλκῇ λαβίς ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, πίν. XX, 19.
8. Χαλκῇ σπάτουλα ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, πίν. XX, 22.
- II. Ἐκ λίθου ἢ πηλοῦ.
9. Κορμὸς λιθίνου Κυκλαδικοῦ εἰδωλίου ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, εἰκ. 183.
10. Εἰδώλιον Κυκλαδικὸν ἐκ Φειᾶς-Κατακόλου, BCH 1959, σ. 651, εἰκ. 7 (2).
11. Φαλλοειδὲς ἀντικείμενον (εἰδώλιον) ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, πίν. XXI, 9.
12. Ἀγχυροειδὲς ἀντικείμενον ἐκ Λέρνης, Hesperia 1957, πίν. 42e.
13. Πήλινον εἰδώλιον ἐκ Κορίνθου, Κοσμοπούλου, εἰκ. 42.

14. Τεμάχιον λιθίνου ἀγγείου ἐκ Λέρνης, Hesperia 1956, πίν. 47.
15. Ὑπερος σχήματος κουβαρίστρας ἐκ Γυρῆζης, Zygouries, εἰκ. 186, 1.
16. Περίαπτον ἐξ Ἀσίνης, Asine, σ. 241, εἰκ. 173 (a).
17. Περίαπτον ἐκ Τίρυνθος, Tiryns IV, εἰκ. 50.

III. Σφραγιδές.

18. Σφραγὶς ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, πίν. XXI, 4.
19. » ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 171, 1.
- 20-23. Σφραγίδες ἐκ Λέρνης, Hesperia 1958, πίν. 21, ἀρ. 53, 542, 511, 541.

IV. Ὅπλα.

24. Αἰχμὴ βέλους ἐξ ὀψιανοῦ, Zygouries, πίν. XX, 23.
25. Τεμάχιον διατρήτου λιθίνου πολεμικοῦ πελέκewς, Asea, εἰκ. 115, 11.
26. Ἡμιτελής πολεμικὸς πέλεκυς ἐκ Μάλθης, Malthi, πίν. XXVI, A 3.
27. Στιλβωτὴρ βέλους ἐξ Ἀσέας, Asea, εἰκ. 118, 2.
- 28-29. Κομβία ἢ σφονδύλια ἐξ Ἀσέας, Asea, εἰκ. 113, 6-7.
30. Λεπίς ὁστοῦ μετὰ ἡμισφαιρικῶν προεξοχῶν ἐκ Λέρνης, Hesperia 1954, πίν. 9g.

Εἰκὼν 6. Μεσοελλαδικὴ ἀρχιτεκτονικὴ σ. 321

I. Καμπυλόγραμμα οἰκοδομήματα.

1. Ἐλλειψοειδὴς οἰκία 30 Τίρυνθος, Tiryns III, πίν. 6 A ἀρ. 30.
2. Ἀψιδοειδὴς οἰκία Μ Λέρνης, Hesperia 1954, σ. 13, εἰκ. 2.
3. Ἀψιδοειδὴς οἰκία F Κοράκου, Korakou, εἰκ. 110 (2).
4. Ἀψιδοειδὴς οἰκία Ν Ἀσέας, Asea, σ. 19, εἰκ. 21.
5. Ἀψιδοειδὴς οἰκία 3 Ὀλυμπίας, Alt-Olympia I, σ. 82, εἰκ. 7.
- II. Ὁρθογώνια οἰκοδομήματα.
6. Οἰκία L Ἀσέας, Asea, σ. 17, εἰκ. 17.
7. Οἰκία D Ἀσίνης, Asine, σ. 71, εἰκ. 49.

Εἰκὼν 7. Μεσοελλαδικαὶ ταφαὶ σ. 343

1. Ἀπλὴ ταφὴ εἰς λάκκον ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 98.
2. Διπλὴ ταφὴ εἰς λάκκον ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 100.
3. Ταφὴ εἰς θήκην, ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 103.
4. Τάφος θήκη ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 26.
5. » » ἐκ Πίσης, Alt-Olympia I, εἰκ. 77.
6. Τάφος μετὰ κτιστῶν τοιχωμάτων ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 105.
7. Κιβωτιόσχημος τάφος ἐκ Λέρνης, Hesperia 1954, πίν. 3b.
8. Ταφὴ εἰς πύθον ἐξ Ὀλυμπίας, Alt-Olympia I, εἰκ. 15, 2.
9. » » » ἐξ Ἀσέας, Asea εἰκ. 24.

Εἰκὼν 8. Μεσοελλαδικὴ κεραμικὴ σ. 377

A. Μινύεια.

I. Φαῖά.

1. Δίωτον χαμηλὸν κύπελλον ἐκ Κοράκου, Korakou, εἰκ. 18.
2. Κύπελλον ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδὸς ἐκ Κοράκου, Korakou, εἰκ. 20.
3. Χαμηλὸν κύπελλον μετὰ καμπυλογράμμου περιγράμματος, Korakou, εἰκ. 22.
4. Δίωτον χαμηλὸν καμπυλόγραμμον κύπελλον ἐκ Κοράκου, Korakou, εἰκ. 21.

II. Μελανά ἢ Ἀργεῖα.

5. Χαμηλὸν κύπελλον μετὰ ραβδώσεων ὑπὸ τὸ χεῖλος ἐξ Ἀργους, BCH 1906, σ. 13, εἰκ. 9.
6. Χαμηλὸν κύπελλον ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 185, 2.
7. Ἀμφορίσκος ἐξ Ὀλυμπίας, AM 1911, πίν. V, 1.
8. Ἐρυθρὸν Μινύειον κύπελλον ἐξ Ἀσέας, Asea, εἰκ. 95.

III. Ὠχροά.

9. Χαμηλὸν κύπελλον ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, εἰκ. 118.
10. Κύπελλον ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδὸς ἐκ Προσύμνης, Prosymna II, εἰκ. 640.
11. Μόνωτον κύπελλον ἐκ Προσύμνης, Prosymna II, εἰκ. 641.
12. Ἀρτήρ ἐκ Κοράκου, Korakou, εἰκ. 26 (3).

B. Ἀμαυροχρώμα.

I. Χονδροειδῆ.

13. Πίθος ἐκ Κοράκου, Korakou, εἰκ. 28.
14. Κύπελλον μετὰ πλευρικοῦ στομίου ἐκ Λέρνης, Hesperia, 1954, πίν. 8a.
15. Ὠχρὸν Μινύειον μετὰ γραπτῆς κοσμήσεως ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 186, 1.
16. Πρόχους ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, εἰκ. 125.
- II. Τελειότερα.
- 17-22. Ὅστρακα ἐκ Κοράκου, Korakou, εἰκ. 34 : 7, 13, εἰκ. 35 : 4, εἰκ. 36 : 15, εἰκ. 35 : 1, 5.
23. Πρόχους ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 203, 2.

III. Πολύχρωμα.

24. Πίθος ἐκ Προσύμνης, Prosymna I, παρ' ἐνθ. πίν. ἔναντι σ. 387.
25. Κύαθος ἐκ Λέρνης, Hesperia, 1954, πίν. 8c.

Γ. Στιλπνόχρωμα.

I. Μετὰ σκοτεινοχρώμου κοσμήσεως.

- α. Παρεμφερῆ πρὸς ΠΕ.
26. Ὅστρακον ἐκ Λέρνης, Hesperia, 1954, πίν. 8f (4).
27. Ὅστρακον ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 190 (ἄνω).
- β. Ὅμας Κοράκου Δ Π.
- 28-29. Ὅστρακα ἐκ Κοράκου, Korakou, εἰκ. 49, 7-8.

II. Μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως.

- α. Τύπου Ἀγίας Μαρίνης.
30. Ὑδρία ἐκ Λέρνης, Hesperia, 1955, πίν. 17e.
- β. Εἰσηγμένα ἐκ Κρήτης - Ὅμας Κοράκου Δ I.
31. Κρητικὸν ὄστρακον ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 192 (5).
32. Κρητικὸν ὄστρακον ἐκ Λέρνης, Hesperia, 1956, πίν. 43a.
- γ. Μιμήσεις Καμαραϊκῶν.
- 33-34. Ὅστρακα ἐκ Κοράκου, Korakou, εἰκ. 17 : 13, 8,
- δ. Πολύχρωμα.
35. Ὅστρακον ἐξ Ἀσίνης, Asine, εἰκ. 191, 1.
36. Ὅστρακον, Ἰταλικῆς ἴσως προελεύσεως, ἐκ Μάλθης, Malthi, πίν. IV, 21.

XXVIII

18. Ἀμφορίσκος μετὰ τριῶν λαβῶν ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, πίν. XIX, 1.
 19. Ψευδόστομος ἀμφορεὺς ἐκ Προσύμνης, Prosymna II, εἰκ. 721, 35.
 20. Ἀλάβαστρον ἐκ Κοράκου, Korakou, εἰκ. 101.
 21. Πρόχους ἐκ Προσύμνης, Prosymna II, εἰκ. 372 (896).
 22. Κύλιξ μετὰ μιᾶς λαβῆς ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, εἰκ. 143 (185).
 23. » γραπτὴ ἐκ Ζυγουριῶν, Zygouries, πίν. XVII.
 24. Φλασκοειδὲς ἀγγεῖον ὡς τσιότρα ἐκ Προσύμνης, Prosymna II, εἰκ. 706 (541).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίς
1. Μορφὴ τοῦ ξδάφους καὶ ὁδοὶ	8
2. Νεολιθικὴ κατοίκησις τῆς Πελοποννήσου	39
3. Πρωτοελλαδικὴ κατοίκησις τῆς Πελοποννήσου	65
4. Μεσοελλαδικὴ » » »	79
5. Ὑστεροελλαδικὴ » » »	107
6. Προδωρικὴ κατοίκησις τῆς Πελοποννήσου	563

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

1. Χρονολογικὸν περίγραμμα τῆς προϊστορίας τοῦ Αἰγαίου . . .	4
2. Σύνοψις τῶν προϊστορικῶν θέσεων τῆς Πελοποννήσου . . .	115-119
3. Γραφικὴ παράστασις τῆς προϊστορικῆς στρωματογραφίας τῆς Πελοποννήσου	124
4. Σύνοψις καὶ ταξινόμησις τῶν νεολιθικῶν μικρῶν εὐρημάτων .	179
5. » » » » συνηθεστέρων ΠΕ » .	277
6. » τῶν μεσοελλαδικῶν ταφῶν	345
7. » καὶ ταξινόμησις τῶν κυριωτέρων ΜΕ μικρῶν εὐρη- μάτων	399
8. Σύνοψις τῶν σπουδαιωτέρων ΥΕ ἀνασκαφικῶν δεδομένων .	535-539

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΕΤΜΗΜΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

- AA Archäologischer Anzeiger.
 ΔΔ Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον.
 ΔΔ Παράρτ. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον Παράρτημα.
 AE Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.
 AE, Χρον. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, Παράρτημα, Ἀρχαιολογικά Χρονικά.
 AIARS Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae.
 AIRRS Acta Instituti Romani Regni Sueciae.
 AJA American Journal of Archaeology.
 ÅKG F. SCHACHERMEYER, Die Ältesten Kulturen Griechenlands (1955).
 Alishar H.H. von der OSTEN, The Alishar Hüyük Season of 1930-32 (1937).
 AM Mitteilungen des deutschen archäologischen Instituts, Athenische Abteilung.
 Ar. Gr. J. D.S. PENDLEBURY, The Archaeology of Crete κλπ. (1939).
 Art. Arch. Art and Archaeology.
 Asea E. J. HOLMBERG, The Swedish Excavation at Asea in Arcadia (1944).
 Asine FRÖDIN - PERSSON, Asine; Results of the Swedish Excavation 1922-1930 (1938).
 BCH Bulletin de Correspondance Hellénique (École Française d'Athènes).
 BSA Annual of the British School at Athens.
 Bull. Lund Bulletin de la Société Royale des Lettres de Lund.
 Γέρας Γέρας Ἀντωνίου Κεραμοπούλλου.
 CAH Cambridge Ancient History (Revised Edition τόμ. I-II).
 Ch. Tombs A. J. B. WACE, Chamber Tombs of Mycenae (Archaeologia 1932).
 Chronologie IV=N. ÅBERG, Bronzezeitliche und Früheisenzeitliche Chronologie, Teil IV (1933).
 Cl. Phil. Classical Philology.
 Corinth I (1)=Results of Excavation conducted by the American School of Class. Stud. in Athens τόμ. I, Μέρος I (1932).
 Δ - Σ Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις τοῦ Διμηνίου καὶ Σέσκλου (1908).
 Dawn, 1950 G. V. CHILDE, The Dawn of European Civilization, 5th Edition (1950).
 Die Antiken Gemmen = A. FURTWÄNGLER, Die antiken Gemmen, τόμ. I - III. (1900).
 Ἔργον Α. Κ. ΟΡΠΑΝΑΟΣ, Τὸ Ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.
 ESA Eurasia Septentrionalis Antiqua.
 Étud. Topogr. =N. M. VALMIN, Études Topographiques sur la Messénie Ancienne (1930).
 Eutresis H. GOLDMAN, Excavation at Eutresis in Boeotia (1931).
 FIMMEN D. FIMMEN, Die Kretisch-mykenische Kultur (1921).
 Führer² G. KARO, Führer durch Tiryns, 2. Aufl. (1934).

XXX

- Fundgruppen=S. FUCHS, Die griechischen Fundgruppen der frühen Bronzezeit und ihre auswärtigen Beziehungen (1937).
- Göt.Hög.Ars.=Göteborgs Högskolas Årsskrift.
- Gonia Metropolitan Museum Studies, Separate reprinted from Volume III, Part I, December 1930.
- GVFK K. BITTEL, Grundzüge der Vor- und Frühgeschichte Kleinasiens (1950).
- HANSEN H. HANSEN, Early Civilization in Thessaly (1933).
- Harv. Stud. Harvard Studies in Classical Philology.
- ILN Illustrated London News.
- VI Intern. Kongr.=Bericht über der VI International Kongress für Archäologie, Berlin 21-26 August 1939 (1940).
- JdI Jahrbuch des deutschen archäologischen Instituts.
- JHS Journal of Hellenic Studies.
- JHS Arch. Rep.=Journal of Hellenic Studies, Archaeological Report.
- Korakou C. W. BLEGEN, Korakou; A Prehistoric Settlement near Corinth (1921).
- KOSMOPOULOS=L. WALKER-KOSMOPOULOS, The Prehistoric Inhabitation of Corinth, I, (1948).
- KS K. BITTEL, Kleinasiatische Studien (1942).
- LAAA Annals of Archaeology and Anthropology, University of Liverpool.
- LUA Lunds Universitets Årsskrifts, ny Fijld (Acta Universitatis Lundensis, Nova series).
- Mal'thi N. M. VALMIN, The Swedish Messenia Expedition (1938).
- MATZ, Handbuch II=F. MATZ, Die Ägäis, in Handbuch der Archäologie II (I), ss. 117-308 (Im Rahmen des Handbuchs der Altertumswissenschaft begründet von IWAN VON MÜLLER erweitert von WALTER OTTO, fortgeführt von HERMANN BENGTON, sechste Abteilung, zweite Textband, 1950).
- ME Μεσοελλαδική.
- Myc. Doc. VENTRIS-CHADWICK, Documents in Mycenaean Greek (1956).
- Mycenae (SCHLIEMANN)=H. SCHLIEMANN, Mycenae (1878).
- Mycenae (WACE)=A. J. B. WACE, Mycenae; An Archaeological History and Guide (1949).
- Mykenische Vasen=FURTWÄNGLER-LOESCHCKE, Mykenische Vasen (1886).
- Νεολ. Έποχή=Γ. ΜΥΛΩΝΑΕ, Η Νεολιθική Έποχή εν Ελλάδι (1928).
- New Tombs A. W. PERSSON, New Tombs at Dendra near Midea (1942).
- Olympia CURTIUS-ADLER, Die Ergebnisse der von den deutschen Reich veranstalteten Ausgrabungen 1875-1881 (1890-1897).
- Orchomenos I-III=Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaft (1907-1934).
- ΠΑΑ Πρακτικά της 'Ακαδημίας 'Αθηνών.
- ΠΑΕ Πρακτικά της εν 'Αθήναις 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας.

- ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ=Α. Γ. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων (1910).
- ΠΕ Προτοελλαδική.
- PFK K. BITTEL, Prähistorische Forschung in Kleinasien (1934).
- Phylakopi Excavations at Phylakopi in Melos Conducted by the British School at Athens. Society for the Promotion of Hellenic Studies. Supplementary Paper No 4 (1904).
- PM A. EVANS, The Palace of Minos (1921-1936).
- Pr. Mac. W. A. HEURTLEY, Prehistoric Macedonia (1939).
- Προϊστορικὴ Ἑλευσίς=Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ, Ἑλευσινιακά I (1932), σ. 1-172; Γ. ΜΥΛΩΝΑ, Προϊστορικὴ Ἑλευσίς.
- Prosymna C. W. BLEGEN, Prosymna; The Helladic Settlement preceding the Argive Heraeum (1937).
- P-T. WACE-THOMPSON, Prehistoric Thessaly (1912).
- RE PAULY-WISSOWA κλπ. Real-Encyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft.
- REG Revue des Études Grecques.
- Robinson Studies I=Studies Presented to David Moore Robinson on his Seventieth Birthday Vol. I (1951).
- Royal Tombs=Α. W. PERSSON, The Royal Tombs at Dendra near Midea (1931).
- Sp. Mus. Catal.=TOD-WACE, A Catalogue of the Sparta Museum (1906).
- Studies II H. FRANKFORT, Studies in Early Pottery of the Near East Part II (1927).
- Suppl. Supplement.
- Thermi W. LAMB, Excavation at Thermi in Lesbos (1936).
- Tiryns II-IV Die Ergebnisse der Ausgrabungen des deutschen archaeologischen Instituts (1912-1938).
- Tr. Kal. G. WELTER, Troezen und Kalaureia (1941).
- Troy I-III Excavation conducted by the University of Cincinnati 1932-1938 (1950-1953).
- TSOUNTAS-MANATT=TSOUNTAS MANATT, The Mycenaean Age (1897).
- YE Ὑστεροελλαδική.
- Vounous E. and J. STEWART, Vounous, 1937-1938. Field Report on the Excavation sponsored by the British School of Archaeology at Athens, AIRRS (1950).
- Zygouries C. W. BLEGEN, Zygouries; A Prehistoric Settlement in the Valley of Cleonae (1928).

I. ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Α. ΑΡΓΟΛΙΣ

α. Αὐτοτελῆ.

1. H. SCHLIEMANN, Mycenae, London 1878.
2. FURTWÄNGLER-LOESCHCKE, Mykenische Tongefässe, Berlin 1879.
3. STEFFEN-LOLLING, Karten von Mykenai, Berlin 1884.
4. FURTWÄNGLER-LOESCHCKE, Mykenische Vasen, Berlin 1886.
5. SCHLIEMANN-DÖRPFELD, Tiryns, London 1886.
6. C. SCHUCHHARDT, Schliemann's Excavations (translated by E. Sellers), London 1891.
7. X. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, Μυκῆναι καὶ Μυκηναῖος Πολιτισμός, Ἀθῆναι 1893.
8. C. WALDSTEIN, The Argive Heraeum, τόμ. I-II, New York-Boston 1902-1905.
9. G. RODENWALDT, Tiryns II. Die Ergebnisse der Ausgrabungen des Instituts κλπ. (Fresken), Athens 1912.
10. V. STAIS, Collection mycénienne du Musée National (τ. 2), Athènes 1915.
11. C. W. BLEGEN, Korakou; A Prehistoric Settlement near Corinth, Boston - New York 1921.
12. G. RODENWALDT, Der Fries des Megarons von Mykenai, Halle 1921.
13. C. W. BLEGEN, Zygouries; A Prehistoric Settlement in the Valley of Cleonae, Cambridge Massachusetts 1928.
14. K. MÜLLER, Tiryns III. Die Ergebnisse der Ausgrabungen des (deutsch. arch.) Instituts (Architektur), Augsburg 1930.
15. A. W. PERSSON, The Royal Tombs at Dendra near Midea, Lund 1931.
16. G. KARO, Schachtgräber von Mykenai, München 1930-1933.
17. » » Führer durch Tiryns (εξδ. 2), Athens 1934.
18. C. W. BLEGEN, Prosymna; The Helladic Settlement preceding the Argive Heraeum, Cambridge 1937.
19. FRÖDIN-PERSSON, Asine. Results of the Swedish Excavation 1922-1930, Stockholm 1938.
20. K. MÜLLER, Tiryns IV. Die Ergebnisse der Ausgrabungen des Instituts (Urfirniskeramik), München 1938.
21. G. WELTER, Troezen und Kalaureia, Berlin 1941.
22. A. W. PERSSON, New Tombs at Dendra near Midea, Lund 1942.
23. L. WALKER - ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, The Prehistoric Inhabitation of Corinth I, München 1948.
24. A. J. B. WACE, Mycenae; An Archaeological History and Guide, Princeton 1949.
25. G. MYLONAS Ancient Mycenae, London 1957.

¹ Ἡ Βιβλιογραφία ἐκάστης περιοχῆς τῆς Πελοποννήσου ἔχει καταγραφῇ, α. εἰς αὐτοτελῆ βιβλία καὶ β. εἰς ἄρθρα, κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν δημοσιεύσεως. Ἡ εὐρεσις παραπομπῆς ἐκ τοῦ κειμένου δέον νὰ ἀναζητηθῇ ἐκ τοῦ ἔτους τῆς δημοσιεύσεως.

β. "Α ρ θ ρ α.

26. Π. ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ, Περί τοῦ παρὰ τὸ Ἑραῖον καθαρισθέντος τάφου, AM 1878, 271-286.
27. Ε. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ, Περί τῶν παρὰ τὴν Ναυπλίαν παναρχαίων τάφων, Ἀθήναιον 1878, 183-201.
28. H. G. LOLLING, Ausgrabungen am Palamidi, AM 1880, 143-163.
29. Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, Ἀνασκαφαὶ Μυκηνῶν τοῦ 1886, ΠΑΕ 1886, 59-79.
30. » Περί τῶν ἐν Μυκῆναις ἀνασκαφῶν τοῦ 1887, ΠΑΕ 1887, 65-66.
31. » Ἀρχαιότητες ἐκ Μυκηνῶν, ΑΕ 1887, 155-172.
32. » Ἀνασκαφαὶ τάφων ἐν Μυκῆναις, ΑΕ 1888, 119-180.
33. » Περί τῶν ἐν Μυκῆναις ἀνασκαφῶν, ΠΑΕ 1888, 28-29.
34. (Β. ΣΤΑΗΣ), Ἀνασκαφαὶ ἐν Παλαιᾷ Ἐπιδαύρῳ, ΑΔ 1888, 155-158.
35. Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, Ἐκθεσις ἀνασκαφῶν ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1889, 18-21.
36. » Ἀνασκαφὴ ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1890, 35-36.
37. » Ἐκ Μυκηνῶν, ΑΕ 1891, 1-44.
38. » Μυκῆναι, ΠΑΕ 1891, 19-20.
39. Β. ΣΤΑΗΣ, Ἀνασκαφαὶ ἐν Ναυπλίῳ, ΠΑΕ 1892, 52-54.
40. Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, Ἐκθεσις ἀνασκαφῶν ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1893, 8-9.
41. » Ἐκθεσις ἀνασκαφῶν ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1895, 23-27.
42. » Zu einigen mykenischen Streiffragen, JdI 1895, 143-151.
43. » Ἐκθεσις ἀνασκαφῶν ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1896, 29-31.
44. » Γραπτὴ στήλῃ ἐκ Μυκηνῶν, ΑΕ 1896, 1-22.
45. » Μῆτρα καὶ ξίφη ἐκ Μυκηνῶν, ΑΕ 1897, 97-128, 200.
46. » Ἐκθεσις ἀνασκαφῶν ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1897, 24-27.
47. HEERMANCE-LORD, Pre-Mycenaean Graves in Corinth, AJA 1897, 313-332.
48. Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, Ἀνασκαφαὶ ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1899, 102-103.
49. » Κεφαλὴ ἐκ Μυκηνῶν, ΑΕ 1902, 1-10.
50. » Ἐργασίαι ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1900, 73, 1901, 42, 1902, 48, 1903, 36.
51. W. VOLLGRAFF, Fouilles d'Argos. La nécropole mycénienne de la Deiras, BCH 1904, 364-399.
52. (H. S.) Funde (Τίϋνς). AM 1905, 151-152.
53. W. VOLLGRAFF, Fouilles d'Argos. Les établissements préhistoriques de l'Aspis, BCH 1906, 5-45.
54. » Fouilles d'Argos. Les établissements préhistoriques de l'Aspis etc., BCH 1907, 139-184.
55. W. DÖRPFELD, Tiryns, Olympia, Pylos, AM 1907, I-XIV.
56. G. KARO, Archäologische Funde im Jahre 1907 (Τίϋνς), ΑΑ 1908, 126-127.
57. » Archäologische Funde im Jahre 1908 (Τίϋνς), ΑΑ 1909, 121-122.
58. » Archäologische Funde im Jahre 1909 (Τίϋνς), ΑΑ 1910, 171-172.
59. W. MÜLLER, Mitteilungen und Nachrichten. Aus Argolis, Klio 1910, 390-391.
60. G. KARO, Archäologische Funde im Jahre 1910 (Τίϋνς κλπ.), ΑΑ 1911, 147-150.
61. FRICKENHAUS-MÜLLER, Aus der Argolis. Bericht über eine Reise vom Herbst 1909, AM 1911, 21-38.

XXXIV

62. G. RODENWALDT, Fragmente mykenischer Wandgemälde, AM 1911, 221-250.
63. " Die Wandgemälde von Tiryns. Vorbericht, AM 1911, 198-206.
64. " Votivpinax aus Mykenai, AM 1912, 129-140.
65. Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΗΣ, 'Εκ τῆς Μυκηθῶν γεωμετρικῆς νεκροπόλεως, ΑΕ 1912, 127-141.
66. F. W. HASLUCK, Archaeology in Greece 1911-1912 (Σχινοχώρι), JHS 1912, 385-386.
67. K. MÜLLER, Tiryns. Vorberichte über die Grabungen 1905-1912, AM 1913, 78-91.
68. H. DRAGENDORFF, Tiryns. Vorbericht über die Grabungen 1913, AM 1913, 329-354.
69. G. KARO, Archäologische Funde im Jahre 1912 (Κλεωναί), ΑΑ 1913, 109-116.
70. " Archäologische Funde im Jahre 1913 (Τίρυνς), ΑΑ 1914, 133-136.
71. Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ, 'Ανασκαφαί καί ἔρευναι ἐν Τίρυνθι 1915, ΠΑΕ 1915, 201-236.
72. Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ, 'Ερευναι ἐν 'Αργολίδι κατὰ τὸ ἔτος 1916, ΠΑΕ 1916, 72-99.
73. G. KARO, Archäologische Funde im Jahre 1915 (Τίρυνς), ΑΑ 1916, 143-147.
74. Α. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ, 'Ο μυκηναϊκὸς θῆσαυρὸς Τίρυνθος, ΑΔ 1916 Παράρτ., 13-21.
75. Α. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ, Περί τῶν βασιλικῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηθῶν, ΑΕ 1918, 52-60.
76. G. RODENWALDT, Mykenische Studien I. Die Fussböden des Megarons von Mykenai, JdI 1919, 87-106.
77. Α. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ, 'Ανὸρυξις θαλαμοειδῶν τάφων ἐν Μυκῆναις, ΑΔ 1919 Παράρτ., 34-38.
78. A. J. B. WACE, Excavation at Mycenae (1920-1921), BSA 1919-1921, 185-209.
79. W. VOLLGRAFF, Fouilles d'Argos (1912), (Σχινοχώρι), BCH 1920, 225.
80. C. W. BLEGEN, Corinth in Prehistoric Times, AJA 1920, 1-13.
81. A. J. B. WACE, κλπ. Excavation at Mycenae, BSA 1921-23, 1-434.
82. L. RENAUDIN, La nécropole «mycénienne» de Skhinokhori - Lyrkeia (?), BCH 1923, 190-240.
83. G. WELTER, Archäologische Funde in den Jahren 1923-24 (Φλιοῦς), ΑΑ 1925, 333-334.
84. J. DAY, A Gem from Tiryns, AJA 1926, 442-443.
85. C. W. BLEGEN, Excavations at Nemea, 1926, AJA 1927, 436-439.
86. MÖBIUS-WREDE, Archäologische Funde in den Jahren 1926-1927 (Διάφοροι θέσεις), ΑΑ 1927, 364-380.
87. J. P. HARLAND, The Excavations of Tsoungiza, the Prehistoric Site of Nemea, AJA 1928, 63.
88. W. VOLLGLAUF, Arx Argorum, Mnemosyne 1928, 315-327.
89. (LA RÉDACTION) Chronique des Fouilles etc. ('Αργος), BCH 1928, 476-479.
90. T. L. SHEAR, Excavations and Tombs of Corinth, The North Cemetery, AJA 1929, 538-546.
91. " Excavations in the North Cemetery at Corinth in 1930, AJA 1930, 403-431.
92. G. KARO, Archäologische Funde κλπ. 1929-1930 (Τίρυνς), ΑΑ 1930, 112-113.
93. Y. BÉQUIGNON, Chronique des fouilles κλπ. (Κλένια, 'Αργος), BCH 1930, 476-482.
94. C. W. BLEGEN, Gonia. Metrop. Mus. Stud. 1930, 55-80.
95. G. KARO, Schatz von Tiryns, AM 1930, 119-140.

96. Y. BÉQUIGNON, Chronique des fouilles κλπ. 1930-1931 (Φόχτια Μυκήναι), BCH 1931, 476.
97. G. KARO, Archäologische Funde κλπ. 1930-1931 (Φόχτια), AA 1931, 262.
98. A. J. B. WACE, Chamber Tombs at Mycenae, Archaeologia 1932, 1-242.
99. L. T. SHOE, A Box of Antiquities from Corinth, Hesperia 1932, 62-63.
100. G. KARO, Archäologische Funde κλπ. 1932-1933 (Νέα Κόρινθος), AA 1933, 223.
101. H. G. G. PAYNE, Archaeology in Greece 1932-1933 (Νέα Κόρινθος), JHS 1933, 276.
102. G. KARO, Archäologische Funde 1935-1936 (Μπερμπάτι), AA 1936, 138-141.
103. O. A. BRONEER, A Sandstone Head from Corinth, AJA 1936, 204-209.
104. H. MEGAW, Archaeology in Greece 1935-1936 (Μπερμπάτι), JHS 1936, 145.
105. S. S. WEINBERG, Remains from Prehistoric Corinth, Hesperia 1937, 487-524.
106. G. M. YOUNG, Archaeology in Greece 1936-1937 (Μπερμπάτι), JHS 1937, 127-130.
107. J. P. HARLAND, Helladic Bothroi (Νεμέα), AJA 1938, 121.
108. U. JANTZEN, Archäologische Funde 1937-1938 (Μπερμπάτι κλπ.), AA 1938, 552-562.
109. R. L. SCRANTON, The Pottery from Pyramides (Κεφαλάρια), Hesperia 1938, 538.
110. K. GEBAUER, Forschungen in der Argolis (Διάφοροι θέσεις), AA 1939, 268-294.
111. » Prähistorische Versuchsgrabungen in Kandia und Iria. 'Εν Bericht VI. Intern. Kongr. für Arch. 1939, 299-304.
112. S. S. WEINBERG, Excavations at Corinth 1938-1939, AJA 1939, 592-600.
113. A. J. B. WACE, Mycenae, 1939, JHS 1939, 210-212.
114. K. GEBAUER, Archäologische Funde 1938-1939 (Τίρυνς, Κόρινθος, 'Επιδαυρία), AA 1939, 251-252, 268-294.
115. O. WALTER, Archäologische Funde 1939-1940 ('Επιδαυρία), AA 1940, 220-221.
116. S. S. WEINBERG, A Cross-section of Corinthian Antiquities, Hesperia 1948, 197-241.
117. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, 'Ανασκαφή ἐν τῷ 'Ασκληπιεῖ καὶ τῷ ἱερῷ τοῦ 'Απόλλωνος Μαλεάτα ἐν 'Επιδαύρῳ, ΠΑΕ 1948, 90-111.
118. » 'Ανασκαφαὶ ἐν τῷ 'Ασκληπιεῖ τῆς 'Επιδαύρου, ΠΑΕ 1949, 91-99.
119. S. S. WEINBERG, Investigations at Corinth 1947-1948, Hesperia 1949, 156-157.
120. F. O. WAAGE, An Early Helladic Well near Old Corinth, Hesperia 1949 Suppl. VIII, 415-422.
121. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, 'Ανασκαφαὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ 'Απόλλωνος Μαλεάτα ἐν τῷ 'Ασκληπιεῖ τῆς 'Επιδαύρου, ΠΑΕ 1950, 194-202.
122. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΠΕΤΣΑΣ, 'Ανασκαφαὶ ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1950, 203-233.
123. A. J. B. WACE, Excavations at Mycenae 1939, BSA 1950, 203-228.
124. » » Mycenae 1950, JHS 1951, 254-257.
125. O. BRONEER, Investigations at Corinth, 1950, Hesperia 1951, 291-300.
126. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΠΕΤΣΑΣ, 'Ανασκαφαὶ ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1951, 192-196.
127. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, 'Ανασκαφή λευκοσειδοῦς τάφου ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1951, 197-203.
128. » 'Ανασκαφαὶ 'Επιδαύρου, ΠΑΕ 1951, 204-212.

129. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Ἀνασκαφαὶ ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1952, 427-472.
130. Σ. Ι. ΧΑΡΙΤΩΝΙΑΝΣ, Δύο μυκηναϊκοὶ τάφοι ἐν τῷ χωρίῳ Πρίφτιανι παρὰ τὰς Μυκῆνας, ΑΕ 1952 Χρον., 19-23.
131. CASKEY-AMANDRY, Investigations at the Heraion of Argos, Hesperia 1952, 165-173.
132. ΜΥΛΟΝΑΣ-ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, The New Shaft Graves of Mycenae, Archaeology 1952, 194-200.
133. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Ἀνασκαφαὶ ἐν Μυκῆναις, ΠΑΕ 1953, 205-237.
134. A. J. B. WACE, Mycenae 1952, JHS 1953, 131-132.
135. J. DESHAYES, Les Vases mycéniens de la Deiras, BCH 1953, 59-89.
136. J. L. CASKEY, The Ancient Settlement at Lerna in the Argolid, Γέρας (1953), 24-28.
137. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, Περί τῶν νέων βασιλικῶν τάφων τῶν Μυκηναίων, Γέρας (1953), 54-88.
138. A. J. B. WACE, New Light on Homer. Excavations at Mycenae, 1952, Archaeology 1953, 75-81.
139. J. L. CASKEY, An Early Settlement at the Spring of Lerna, Archaeology 1953, 99-102.
140. A. J. B. WACE κλπ., Mycenae 1939-1952, BSA 1953, 1-93.
141. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, Μικραὶ ἔρευναι ἐν Μυκῆναις, ΑΕ 1953-1954, Μέρος Α', 9-24.
142. G. ROUX, Travaux de l'École Française. Argos, BCH 1953, 243.
143. Σ. Ι. ΧΑΡΙΤΩΝΙΑΝΣ, Ἀνασκαφαὶ ἐν Ναυπλίῳ ἔρευναι ἐν τῇ Μυκηναϊκῇ Νεκροπόλει, ΠΑΕ 1953, 195-204.
144. » Ἀνασκαφαὶ Ναυπλίας, ΠΑΕ 1955, 233-235.
145. A. J. B. WACE, Mycenae 1953, JHS 1954, 170-171.
146. P. COURBIN, Travaux de l'École Française. Argos, BCH 1954, 175-177.
147. E. VANDERPOOL, News Letter from Greece (Διάφοροι θέσεις), AJA 1954, 234-236.
148. A. J. B. WACE κλπ., Mycenae 1939-1953, BSA 1954, 229-298.
149. J. L. CASKEY, Excavations at Lerna 1952-1953, Hesperia 1954, 3-30.
150. » Lerna 1953, Archaeology 1954, 28-30.
151. A. J. B. WACE, Ivory Carvings from Mycenae, Archaeology 1954, 149-155.
152. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Ἀνασκαφαὶ ἐν Μυκῆναις ΠΑΕ 1954, 242-269.
153. » » ΠΑΕ 1955, 217-232.
154. Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ, Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1954 (Μυκῆναι) 34-38.
155. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1955 (Μυκῆναι), 69-74.
156. [ΓΑΛΛ. ΑΡΧ. ΣΧΟΛ.], Chronique des fouilles en 1953 (Ναύπλιον), BCH 1954, 119.
157. » Chronique des fouilles en 1954 (Διάφοροι θέσεις), BCH 1955, 228-246.
158. J. DESHAYES, Argos. Nécropole de la Deiras, BCH 1955, 310-312.
159. J. L. CASKEY, Excavations at Lerna 1954, Hesperia 1955, 25-49.
160. » The House of the Tiles at Lerna, Archaeology 1955, 43-50.
161. ΜΥΛΟΝΑΣ-ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, The New Grave Circle of Mycenae, Archaeology 1955, 43-50.
162. A. J. B. WACE, Mycenae, 1939-1954, BSA 1955, 175-250.
163. E. A. SMITH, Prehistoric Pottery from the Isthmia, Hesperia 1955, 142-146.

164. J. L. CASKEY, Excavations at Lerna, 1955, *Hesperia* 1956, 147-173.
 165. J. DESHAYES κλπ., Chronique des fouilles en 1955 ("Αργος), *BCH* 1956, 361-376.
 166. P. COURBIN, Discoveries at Ancient Argos, *Archaeology* 1956, 166-174.
 167. CASKEY-ΕΛΙΟΤ, A Neolithic Figurine from Lerna, *Hesperia* 1956, 175-177.
 168. A. J. B. WACE κλπ., Mycenae 1939-1955, *BSA* 1956, 102-131.
 169. » A Mycenaean Cemetery at Kastraki Argolis, *Antiquity* 1956, 156-162.
 170. Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ, Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1957 (Μυκῆναι), 63-66.
 171. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1958 (Γαλατάκι, Μυκῆναι), 112-134.
 172. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1959 (Μυκῆναι), 93-106.
 173. Μ. Ν. ΒΕΡΔΕΛΗΣ, Σύντομος ἔκθεσις περὶ τῶν διεξαχθεῖσων κατὰ τὸ 1957 ἀνασκαφῶν κλπ., *ΑΕ* 1956 Χρον., 1-13.
 174. J. L. CASKEY, Excavations at Lerna 1956, *Hesperia* 1957, 142-162.
 175. » » » 1957, *Hesperia* 1958, 125-144.
 176. A. J. B. WACE κλπ., Mycenae 1939-1956, 1957, *BSA* 1957, 191-223.
 177. [ΓΑΛΛ. ΑΡΧ. ΣΧ.], Chronique des fouilles en 1956 (Μύλοι, Ἀργος), *BCH* 1957, 538, 678.
 178. M. C. HEALTH, Early Helladic Clay Sealings from the House of the Tiles at Lerna, *Hesperia* 1958, 81-121.
 179. O. BRONNER, The Corinthian Isthmus and the Isthmian Sanctuary, *Antiquity* 1958, 80-88.
 180. G. DAUX, Chronique des fouilles en 1957 (Διάφοροι θέσεις), *BCH* 1958, 694, 702, 713.
 181. J. L. CASKEY, Activities at Lerna 1958-1959, *Hesperia* 1959, 202-207.
 182. O. BRONNER, Excavations at Isthmia, *Hesperia* 1959, 334.
 183. G. DAUX, Chronique des fouilles en 1958 (Μυκῆναι, Λέρνα, Ἀργος), *BCH* 1959, 608-615, 617-618, 755, 769-774.
 184. ROBINSON-WEINBERG, Excavations at Corinth, 1959, *Hesperia* 1960, 240-253.
 185. N. VERDELIS, A Private House Discovered at Mycenae, *Archaeology* 1961, 12-17.
 186. Ν. ΒΕΡΔΕΛΗΣ, Χαλκοῦς Μυκηναϊκὸς θάραξ ἐκ Δενδρῶν, *ΑΕ* 1957 (1961) Χρον., 15-18.
- B. Α Ρ Κ Α Δ Ι Α
- α. Α ὕ τ ο τ ε λ ῆ.
1. E. J. HOLMBERG, The Swedish Excavation at Asea in Arcadia, Lund 1944. (AIRRS, XI).
 - β. Ἀ ρ θ ρ α.
 2. C. MENDEL, Fouilles de Tégée, *BCH* 1901, 256.
 3. Χ. ΤΕΟΥΝΤΑΣ, Λίθινα ἐργαλεῖα ἐκ Πελοποννήσου, *ΑΕ* 1901, 85-90.
 4. G. V. CHILDE, A Gold Vase of Early Helladic Type, *JHS* 1924, 163-165.
 5. (E. P. B.), News Items from Athens (Ἀγιοργίτικα), *AJA* 1928, 533-534.
 6. [ΓΑΛΛ. ΑΡΧ. ΣΧ.], Chronique des fouilles en 1954 (Ἀνάληψις), *BCH* 1955, 254-266.

XXXVIII

7. CHARNEUX - GINOUVÈS, Reconnaissances en Arcadie (Παλαιόκαστρον), BCH 1956, 535-538.
8. Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ, Άνασκαφική ἔρευνα κατὰ τὴν Ἀνάληψιν, ΠΑΕ 1954, 270-286.
9. Α. Κ. ΟΡΑΝΑΝΔΟΣ, Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1954, (Ἀνάληψις), 38-39.
10. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1956, (Ἀνάληψις), 81-82.
11. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1957, (Ἀνάληψις), 66-68.
12. G. DAUX, Chronique des fouilles en 1957 (Παλαιόκαστρο), BCH 1958, 717.

Γ. Α Α Κ Ω Ν Ι Α

α. Α ὕ τ ο τ ε λ ῆ.

1. TOD-WACE, A Catalogue of the Sparta Museum, Oxford 1906.
- β. Ἀ ρ θ ρ α.
2. Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, Εἰδήσεις περὶ τοῦ ἐν Βαφειῷ τάφου, ΑΕ 1888, 198-199.
3. » Περὶ τοῦ τάφου τοῦ Βαφειοῦ, ΠΑΕ 1889, 21-22.
4. » Ἐρευναὶ ἐν τῇ Λακωνικῇ καὶ ὁ τάφος τοῦ Βαφειοῦ, ΑΕ 1889, 129-172.
5. » Ἐρευναὶ ἐν Λακωνίᾳ (Ἄρκινες), ΠΑΕ 1889, 22.
6. » Ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ Ἀμυκλαίῳ, ΠΑΕ 1890, 36-37.
7. » Τάφος Θολωτὸς ἐν Κάμπῳ, ΑΕ 1891, 189-191.
8. » Κάμπος, ΠΑΕ 1891, 23.
9. P. WOLTERS, Marmorkopf aus Amorgos (Σπάργη), AM 1891, 52.
10. Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, Ἐκ τοῦ Ἀμυκλαίου, ΑΕ 1892, 1-26.
11. E. S. FORSTER, South-Western Laconia, BSA 1903-4, 158-166.
12. WACE-HASLUCK, Laconia. II. Geraki, BSA 1904-5, 91-99.
13. G. DICKINS, Laconia. III. Thalamae, BSA 1904-5, 123-130.
14. Α. Ν. ΣΚΙΑΣ, Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀμύκλαις, ΠΑΕ 1907, 104-107.
15. WACE-HASLUCK, Laconia. II. Topography, BSA 1908-9, 158-176.
16. A. J. B. WACE κλπ., The Menelaion, BSA 1908-9, 108-116.
17. R. M. DAWKINS, The Mycenaean City near the Menelaion, BSA 1909-10, 4-11.
18. A. J. B. WACE, Early Pottery from Geraki, BSA 1909-10, 72-75.
19. Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ, Ἀνασκαφαὶ ἐν τῇ Λακωνικῇ (Ἄρκινες), ΠΑΕ 1910, 277-278.
20. E. FISCHTER, Amyklai, JdI 1918, 107-245.
21. Γ. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ, Νέα προσκτήματα Ἐθνικοῦ Μουσείου ἀπὸ τοῦ 1923-1925 (Παλαιοχώρι), ΑΔ 1924-5 Παράρτ., 18.
22. W. WREDE, Archäologische Funde des Jahres (Ἀμύκλαι), ΑΔ 1926, 424-425.
23. E. BUSCHOR, Nachrichten. Ausgrabungen des Deutschen Archäologischen Instituts in Griechenland (Ἀμύκλαι), Gnomon 1926, 120-123.
24. Θ. ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ, Θολωτὸς τάφος ἐν Καλυβίοις (Πελλάνης), ΑΔ 1926, Παράρτ., 41-44.
25. A. M. WOODWARD, Archaeology in Greece 1926-1927 (Καλύβια-Πελλάνης), JHS 1927, 257.
26. BUSCHOR-MASSOW, Vom Amyklaion, AM 1927, 1-85.

27. Σ. ΚΟΥΓΕΑΣ, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς ΒΔ. Μάνης (Ζαργάτα), Ἑλληνικά 1933, 261-324.
28. G. KARO, Archäologische Funde 1934-1935 (Ζαργάτα), AA 1935, 203-205.
29. O. WALTER, Archäologische Funde 1940-1941 (Κουφόβουνο), AA 1942, 156.
30. E. VANDERPOOL, News Letter from Greece (Ἐπίδαυρος Διμηρά), AJA 1954, 235.
31. [ΓΑΛΛ. ΑΡΧ. ΣΧ.] Chronique des fouilles en 1955 (Κροκεαί), BCH 1956, 277.
32. H. WATERHOUSE, Prehistoric Laconia: A note (Διάφοροι θέσεις), BSA 1956, 168-171.
33. Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ, Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1956 (Μονεμβασία), 96-100.
34. [ΓΑΛΛ. ΑΡΧ. ΣΧ.] Chronique des fouilles 1956 (Μονεμβασία), BCH 1957, 552-553.
35. » Chronique des fouilles en 1957 (Ἅγιος Γεώργιος), BCH 1958, 714.
36. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, Ἀνασκαφαὶ Πύλου (1952-1960), ΑΔ 1960 Χρονικά, 112-119.
37. G. DAUX, Chronique des fouilles 1959 (Ἅγιος Στέφανος), BCH 1960, 692-693.
38. WATERHOUSE-HOPE SIMPSON, Prehistoric Laconia. Part I, BSA 1960, 67-107.
39. » » » » Part II, BSA 1961, 114-175.
40. G. DAUX, Chronique des fouilles 1960 (Ἅγιος Στέφανος), BCH 1961, 691-693.

Δ. Μ Ε Σ Σ Η Ν Ι Α

α. Α ὐ τ ο τ ε λ ῆ .

1. M. N. VALMIN, Études Topographiques sur la Messénie Ancienne, Lund 1930.
2. » The Swedish Messenia Expedition (Μάλθη), Lund 1938.
3. JR. EMMETT L. BENNETT, The Pylos Tablets 1939-1954, Princeton 1955.
- β. Ἀρθρα.
4. H. SCHLIEMANN, (Forschungen in Pylos und Sphakteria), AM 1889, 132-133.
5. G. BEARDOE GRUNDY, An Investigation of the Topography of the Region of Sphakteria and Pylos, JHS 1896, 1-54.
6. [ΓΑΛΛ. ΑΡΧ. ΣΧ.] Nouvelles et correspondance (Κορυφάσιον), BCH 1896, 388-389.
7. Α. Ν. ΣΚΙΑΣ, Ἀνασκαφὴ ἐν Πύλῳ τῇ Μεσσηνιακῇ, ΠΑΕ 1909, 274-292.
8. Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ, Περί τοῦ θολωτοῦ τάφου Ὁσμάναγα Πύλου, ΠΑΕ 1926, 140-141.
9. » Πύλου μεσσηνιακῆς θολωτὸς τάφος (Τραγάνες), ΑΕ 1914, 99-117.
10. G. KARO, Archäologische Funde im Jahre 1914 (Τραγάνες), AA 1915, 190-192.
11. Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ, Περί τοῦ θολωτοῦ τάφου Ὁσμάναγα Πύλου, ΠΑΕ 1926, 140-141.
12. MÖBIUS-WREDE, Archäologische Funde in den Jahren 1926-1927 (Ὁσμάναγα, Μάλθη), AA 1927, 384.
13. M. N. VALMIN, Two Tholos Tombs at Bodia in the Eastern Part of Triphylia, Bull. Lund, 1926-7, 53-89.
14. M. N. VALMIN, Continued Exploration in Eastern Triphylia (Μάλθη, Βασιλικό, Κοπανάκι), Bull. Lund 1927-8, 171-224.
15. BLEGEN-ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ, Ἀνασκαφαὶ Πύλου (Ἐγγλιανός), ΑΕ 1938 Χρον., 1-16.
16. » Excavations at Pylos 1939, AJA 1939, 557-576.
17. E. P. BLEGEN, News Items from Athens (Μαυρινίτσα-Σωτηριάνικα), AJA 1938, 304-305.

18. E. KIRSTEN, Vorgeschichtliche Ausgrabungen in Messenien, Antike 1939, 338-344.
19. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, Ἀνασκαφαὶ ἐν Πύλῳ, ΠΑΕ 1952, 473-496.
20. » Ἀνασκαφαὶ ἐν Πύλῳ, ΠΑΕ 1953, 238-250.
21. [ΓΑΛΛ. ΑΡΧ. ΣΧ.] Chronique des fouilles en 1952, BCH 1953, 216-217.
22. C. W. BLEGEN, The Palace of Nestor; Excavations at Pylos 1952, AJA 1953, 59-64.
23. M. N. VALMIN, Malthi Epilogue. Vorläufige Bericht über die Swedisch Ausgrabungen in Messenia 1952 (Opuscula I), AIARS 1953, 29-47.
24. [ΓΑΛΛ. ΑΡΧ. ΣΧ.] Chronique des fouilles en 1953 (Πύλος), BCH 1954, 119-124.
25. C. W. BLEGEN, An Inscribed Tablet from Pylos, ΑΕ 1953- 4 Μέρος Α', 59-62.
26. » An Early Tholos Tomb in Western Messenia (Ὅσμανάγα), Hesperia 1954, 158-162.
27. » Excavations at Pylos, 1953, AJA 1954, 27-32.
28. » The Palace of Nestor. Excavations of 1954, AJA 1955, 31-37.
29. [ΓΑΛΛ. ΑΡΧ. ΣΧ.] Chronique des fouilles en 1954 (Βολιμίδια κλπ.), BCH 1955, 247-251.
30. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, Ἀνασκαφαὶ ἐν Πύλῳ, ΠΑΕ 1954, 299-316.
31. » Ἀνασκαφαὶ ἐν Πύλῳ, ΠΑΕ 1955, 245-255.
32. S. MARINATOS Palaipylos, Das Altertum 1955, 140-161.
33. Α. Κ. ΟΡΑΝΑΔΟΣ, Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1954 (Βολιμίδια, Ἀγ. Ἡλίας, Παπούλια, Τραγάνες), 41-43.
34. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1955 (Χώρα, Τραγάνες, Παπούλια), 88-91.
35. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1956 (Βορούλια, Κορυφάσιον, Μυρσινωχόρι), 90-96.
36. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1957, (Μυρσινωχόρι), 70-75.
37. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1958 (Κορυφάσιον, Κουκουνάρα), 148-154.
38. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1959 (Κουκουνάρα), 117-125.
39. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1960 (Μουριάδα, Μοῖρα), 148-158.
40. C. W. BLEGEN, The Palace of Nestor; Excavations of 1955, AJA 1956, 95-101.
41. [ΓΑΛΛ. ΑΡΧ. ΣΧ.] Chronique des fouilles en 1955 (Διάφοροι θέσεις) BCH 1956, 279-286.
42. C. W. BLEGEN, The Palace of Nestor; Excavations of 1956, AJA 1957, 129-135.
43. BLEGEN-LANG, The Palace of Nestor; Excavations of 1957, AJA 1958, 175-191.
44. R. HOPE SIMPSON, Identifying a Mycenaean State, BSA 1957, 231-259.
45. S. MARINATOS, Notes and News. Excavations near Pylos 1956 (Μυρσινωχόριον), Antiquity 1957, 97-100.
46. » A Magnificent Find of Homeric Gold and Gems from an un plundered Tomb at Nestor's Pylos, including superb inlaid daggers, ILN 1957, 540-543.
47. BLEGEN-LANG, The Palace of Nestor; Excavations of 1958, AJA 1959, 121-137.
48. » » The Palace of Nestor; Excavations of 1959, AJA 1960, 153-164.

49. [ΓΑΛΛ. APX. ΣΧ.] Chronique des fouilles en 1956 (Περιοχή Πύλου), BCH 1957, 558-565.
50. G. DAUX, Chronique des fouilles en 1957 (Μυρσινόχωριον), BCH 1958, 722-723.
51. » Chronique des fouilles en 1958 (Χαροκοπιών - Ἀσίνη, περιοχή Πύλου), BCH 1959, 641-649.
52. BLEGEN-LANG, The Palace of Nestor Excavations of 1960, AJA 1961, 153-163
53. McDONALD - HOPE SIMPSON, Prehistoric Habitation in Southwestern Peloponnese, AJA 1961, 221-260.

Ε. ΤΡΙΦΥΛΙΑ - ΗΛΙΣ

α. Ἀὐτοτελής.

1. CURTIUS-ADLER κλπ., Olympia. Die Ergebnisse der von dem Deutschen Reich veranstalteten Ausgrabung, Berlin 1890-1898.
 2. W. DÖRPFELD, Alt-Olympia, Berlin 1935.
- β. Ἀρχαία.
3. W. DÖRPFELD, Das Alter des Heiligtums von Olympia, AM 1906, 205-218.
 4. » Tiryns, Olympia, Pylos, AM 1907, I-XVI.
 5. » Olympia in prähistorischer Zeit, AM 1908, 185-192.
 6. » Alt-Pylos: I. Die Kuppelgräber von Kakovatos, AM 1908, 295-317.
 7. » Pisa bei Olympia. Die homerische Stadt Arene, AM 1908, 318-322.
 8. G. KARO, Archäologische Funde im Jahre 1908 (Ἀθήνη), AA 1909, 120.
 9. K. MÜLLER, Alt-Pylos: II. Die Funde aus den Kuppelgräbern von Kakovatos, AM 1909, 269-328.
 10. FR. WEEGE, Einzelfunde von Olympia 1907-1909, AM 1911, 163-192.
 11. W. DÖRPFELD, Alt-Pylos: III. Die Lage der homerischen Burg Pylos.
 12. » AM 1913, 97-139. Olympia, AM 1922, 30-42.
 13. BUSCHOR-SCHWEITZER, Einzelfunde in Olympia 1922, AM 1922, 48-52.
 14. G. KARO, Archäologische Funde 1931-1932 (Μποντιάς, Δάμιζα, Βαρθολομίου), AA 1932, 142-143.
 15. J. SPERLING, Explorations in Elis, 1939 (Διάφοροι θέσεις), AJA 1942, 77-89.
 16. A. BON, Ἡλείακ (Χλεμούτσι, Σκαφιδιά), BCH 1946, 25-27.
 17. E. VANDERPOOL, News Letter from Greece (Ἀρνοκατάρραχο, Μακρύσια), AJA 1954, 235.
 18. [ΓΑΛΛ. APX. ΣΧ.] Chronique des fouilles en 1953 (Μακρύσια), BCH 1954, 128.
 19. » Chronique des fouilles en 1954 (Μακρύσια, Κανιά κλπ.), BCH 1955, 252-253.
 20. » Chronique des fouilles en 1955 (Διάσελλα, Σαμικόν κλπ.), BCH 1956, 287-290.
 21. » Chronique des fouilles en 1956 (Διάσελλα - Μπρουμάζι), BCH 1957, 574-579.
 22. G. DAUX, Chronique des fouilles en 1958 (Διάσελλα, Κατάκολον - Φειά, Γούμερον), BCH 1959, 649-651, 658.

24. G. DAUX, Chronique des fouilles en 1958 (Ρόδια, Καταρράκτης, Λεόντιον), BCH 1959, 619-620.
25. Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ, Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1954 (Αἶγιον, Μακρύσια), 39-41.
26. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1956 (Καταρράκτης), 88-90.
27. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1957 (Καταρράκτης), 69-70.
28. » Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1958 (Ροδιά, Καταρράκτης), 139-142.

II. ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΣΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ¹

I. ΓΕΝΙΚΑ ΕΡΓΑ

α. Αὐτοτελῆ.

1. TSOUNTAS-MANATT, The Mycenaean Age, London 1897.
2. Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ, Προϊστορικὴ Ἀρχαιολογία, Ἀθήναι 1909.
3. R. DUSSAUD, Les civilisations préhelléniques dans le bassin de la mer Égée, Paris 1910.
4. D. FIMMEN, Die Kretisch-mykenische Kultur, Leipzig-Berlin 1921.
5. O. MONTELIUS, La Grèce préclassique, Vol. I-II, Stockholm 1924-1928.
6. J. FORSDYKE, Catalogue of the Greek and Etruscan Vases in British Museum, Vol. I (I), London 1925.
7. H. FRANKFORT, Studies in Early Pottery of the Near East. I-II, London 1924-1927.
8. Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, Ἡ Νεολιθικὴ Ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1928.
9. H. R. HALL, The Civilization of Greece in the Bronze Age, London 1928.
10. N. ÅBERG, Bronzezeitliche und früheisenzeitliche Chronologie, Teil IV, Griechenland, Stockholm 1933.
11. S. FUCHS, Die Griechischen Fundgruppen der frühen Bronzezeit, Berlin 1937.
12. A. FURUMARK, The Mycenaean Pottery; Analysis and Classification, Stockholm 1941.
13. G. THOMSON, Studies in Ancient Greek Society; the Prehistoric Aegean, London 1954².
14. V. G. CHILDE, The Dawn of European Civilization, 5th edition, London 1950.
15. F. MATZ, Die Ägäis ἐν Handbuch der Archäologie II (I), Munich 1950.
16. F. H. STUBBINGS, Mycenaean Pottery from the Levant, Cambridge 1951.
17. J. VERCOUTTER, Essai sur les relations entre Égyptiens et Préhellènes, Paris 1954.
18. F. SCHACHERMEYR, Die Ältesten Kulturen Griechenlands, Stuttgart 1955.
19. F. MATZ, Kreta, Mykene, Troja, Stuttgart 1956.

¹ Ἐν τῷ Καταλόγῳ τῆς ὑπομνηματιστικῆς βιβλιογραφίας ἔχουν περιληφθῆ ἔργα κριθέντα εὐρύτερου ἐνδιαφέροντος. Ἡσοπονος σημασίας ἐργασίαι διὰ τὴν προϊστορίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκθέσεις ἀνασκαφῶν περιοχῶν ἐκτὸς τῆς χερσονήσου μνημονεύονται ἐν τῷ κειμένῳ ἢ εἰς ὑποσημειώσεις

XLIV

20. VENTRIS - CHADWICK, Documents in Mycenaean Greek, Cambridge 1956.
21. B. E. MOON, Mycenaean Civilization, Publications since 1935, University of London, Institute of Classical Studies Bulletin Supplement No 3, 1957.
22. " Mycenaean Civilization, Publications 1956-60, Univ. London, Inst. Cl. St., Bull. Suppl. No 12, 1961.
23. LORD WILLIAM TAYLOUR, Mycenaean Pottery in Italy and the Adjacent Areas, Cambridge 1958.
24. D. L. PAGE, History and the Homeric Iliad, California 1959.
25. L. R. PALMER, Mycenaean and Minoans, London 1961.

β. "Α ρ θ ρ α.

26. G. KARO, Mykenische Kultur, RE Suppl. VI (1935), 584-615.
27. " Tiryns, RE VI 2 (1937), 1453-1467.
28. Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, Ἡ Πρωτοελλαδικὴ καὶ ἡ Μεσοελλαδικὴ Ἐποχὴ, ΑΕ 1937, 40-47.
29. H. KANTOR, The Aegean and the Orient in the Second Millennium B. C., AJA 1947, 1-103.
30. A. FURUMARK, The Settlement at Ialysos and Aegean History c. 1550-1400 B. C. (Opuscula: VI), AIRRS 1950, 150-271.
31. C. W. BLEGEN, Preclassical Greece - A Survey, BSA 1951, 16-24.
32. A. J. B. WACE, The History of Greece in the Third and Second Millenniums B.C., Historia 1953-54, 74-94.
33. F. SCHACHERMEYER, Prähistorische Kulturen Griechenlands, RE XXII (2) (1954), 1350-1548.
34. J. MELLAART, The End of the Early Bronze Age in Anatolia and the Aegean, AJA 1958, 9-33.
35. S. FOLTINY, The Oldest Representations of Wheeled Vehicles in Central and Southeastern Europe, AJA 1959, 53-58.
36. E. T. VERMEULE, The Mycenaean in Achaia, AJA 1960, 1-21.
37. J. L. CASKEY, The Early Helladic Period in the Argolid, Hesperia 1960, 285-303.
38. Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, Οἱ χρόνοι τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας καὶ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, Ἐπετ. Φιλ.οσ. Σχ. Παν. Ἀθ. 1959-60, 408-466.
39. S. DOW, The Greeks in the Bronze Age ἐν Rapports du XIe Congrès international des sciences historiques, Stockholm 1960, 1-34.
40. G. MYLONAS, The Luvian Invasions of Greece, Hesperia 1962, 284-309.

II. ΕΙΔΙΚΑ ΕΡΓΑ

A. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

"Α ρ θ ρ α.

1. C. A. BOËTHIUS, Mycenaean Megara and Nordic Houses, BSA 1919-21, 161-184.
2. L. B. HOLLAND, Primitive Aegean Roofs, AJA 1920, 323-341.
3. G. KARO, Die Perseia von Mykenai, AJA 1934, 123-127.
4. R. W. HUTCHINSON, Bothroi, JHS 1935, 1-19.
5. J. P. HARLAND, Helladic Bothroi, AJA 1938, 121.
6. D. M. ROBINSON, Haus, RE Suppl. VII (1940), 224-247.

7. E. BALDWIN SMITH, The Megaron and its Roof, AJA 1942, 99-118.
8. V. MÜLLER, Development of the «Megaron» in Prehistoric Greece, AJA 1944, 342-348.
9. C. W. BLEGEN, The Roof of the Mycenaean Megaron, AJA 1945, 35-44.
10. S. MARINATOS, Greniers de l'Helladique Ancien, BCH 1946, 337-351.
11. B. SCHWEITZER, Megaron und Hofhaus in der Ägäis des 3-2 Jahrtausends v. Chr., BSA 1951, 160-167.

B. ΤΑΦΑΙ ΚΑΙ ΤΑΦΟΙ

*Α ρ θ ρ α.

1. BLEGEN-WACE, Middle Helladic Tombs, Symbolae Osloenses 1930, 28-37.
2. M. N. VALMIN, Tholos Tombs and tumuli ἐν Corolla Archaeologica Gustavo Adolpho dedicata, AIRRS 1932, 216-227.
3. J. WIESNER, Grab und Jenseits, Berlin 1938.
4. A. J. B. WACE, The Treasury of Atreus, Antiquity 1940, 233-249.
5. R. S. YOUNG, Sepulturae intra Urbem, Hesperia 1951, 67-134.
6. G. MYLONAS, The Cult of the Dead in Helladic Times, Robinson Studies I (1951), 64-105.
7. A. J. B. WACE, The Façade of the Treasury of Atreus, Γέραξ (1953), 310-314.

Γ. ΚΕΡΑΜΙΚΗ

*Α ρ θ ρ α.

1. M. MAYER, Askoi, JdI 1907, 207-235.
2. E. J. FORSDYKE, The Pottery called Minyan Ware, JHS 1914, 126-156.
3. V. G. CHILDE, On the Date and Origin of Minyan Ware, JHS 1915, 196-207.
4. WACE-BLEGEN, The Pre-Mycenaean Pottery of the Mainland, BSA 1916-18, 175-189.
5. V. G. CHILDE, The East European Relations of the Dimini Culture, JHS 1922, 254-275.
6. , New Views on the Relations of the Aegean and the North Balkans, JHS 1930, 255-262.
7. Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, Τὰ Μινύεια ἀγγεῖα καὶ αἱ Προϊστορικαὶ περίοδοι τῆς Μακεδονίας, ΠΑΑ 1931, 106-113.
8. A. J. B. WACE, Thessaly and Tripolje, ESA 1934, 123-134.
9. K. GRUNDMANN, Donauländischer Import im steinzeitlichen Thessalien, AM 1934, 123-136.
10. V. G. CHILDE, Neolithic Black Ware in Greece and on the Danube, BSA 1936-7, 26-35.
11. WACE-BLEGEN, Pottery as Evidence for Trade and Colonisation in the Aegean Bronze Age, Klio 1939, 131-147.
12. A. J. B. WACE, Middle and Late Helladic Pottery. Ἐπιτύμβιον Χρήστων Τσούντα, σ. 345-350 (Ἀρχαῖον τοῦ Ὑπάρχοντος Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσολογικοῦ Ὑπουργοῦ. Ἐπίμετρον ΣΤ' Τόμου, 1941).
13. CH. DELVOYE, Remarques sur la seconde civilisation néolithique du continent grec et des îles avoisinantes, BCH 1949, 29-124.

XLVI

14. V. MILOJČIĆ, South-Eastern Elements in the Prehistoric Civilization of Serbia, BSA 1949, 258-306.
15. » Die Askos Kanne und einige andere ägaisch-balkanische Gefäßformen, AM 1950, 107-118.
16. » Die frühesten Ackerbauer in Mitteleuropa, Germania 1952, 313-318.
17. A. J. B. WACE, Late Helladic III Pottery and its Divisions, AE 1953-54, Μέρος Α', 137-140.
18. M. V. CARAŠANIN, Zum Problem der Dimini-Wanderung, AM 1954-5, 1-11.
19. V. MILOJČIĆ, Zur Frage der Schnurkeramik in Griechenland, Germania 1955, 151-154.
20. » Zur Frage der nordischen Fruchtschalen, Germania 1955, 401-404.
21. M. GRBIĆ, Preclassical Pottery in the Central Balkans κλπ., AJA 1957, 137-149.

A. ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

*Α ρ θ ρ α.

1. J. WIESNER, Vorgriechische Idole, AA 1937, 252-265.
2. G. V. MEHART, Die Bernsteinschieber von Kakovatos, Germania 1940, 99-102.
3. A. J. B. WACE, Prehistoric Stone Figurines from the Mainland, Hesperia 1949 Suppl. VIII, 423-426.
4. R. W. HUTCHINSON, Pins with Animal or Spiral Head, Antiquity 1949, 220.
5. S. S. WEINBERG, Neolithic Figurines and Aegean Interrelations, AJA 1951, 121-133.
6. V. MILOJČIĆ, Neue Bernsteinschieber aus Griechenland, Germania 1955, 316-319.
7. » Zur Zeitstellung der Hammerkopfnadeln, Germania 1955, 240-242.

E. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ

α. Α ύ τ ο τ ε λ η

1. J. D. S. PENDLEBURY, Aegyptiaca, Cambridge 1930.
2. A. FURUMARK, The Chronology of the Mycenaean Pottery, Stockholm 1941.
3. C. F. A. SCHARFFER, Stratigraphie Comparée et Chronologie de l'Asie Occidentale (IIIe et IIe millénaires), London 1948.
4. V. MILOJČIĆ, Chronologie der jüngeren Steinzeit Mittel und Südosteuropas, Berlin 1949.
5. R. W. EHRLICH, κλπ. Relative Chronologies in Old World Archaeology, Chicago 1950.

β. *Α ρ θ ρ α.

6. J. D. S. PENDLEBURY, Egypt and the Aegean in the Late Bronze Age, Journ. of Egypt. Arch. 1930, 75-92.
7. F. MATZ, (βιβλιοκρισία τοῦ ἔργου τοῦ S. FUCHS: Die griechischen Fundgruppen κλπ.), Gnomon 1939, 65-76.

8. F. MATZ, (βιβλιοκρισία τοῦ ἔργου τοῦ ÅBERG : Bronzezeitliche und früheisenzeitliche Chronologie κλπ.), Gnomon 1940, 145-155.
9. S. S. WEINBERG, Aegean Chronology: Neolithic and Early Bronze Age, AJA 1947, 165-182.
10. R. W. HUTCHINSON, Notes on Minoan Chronology, Antiquity 1948, 61-74.
11. F. SCHACHERMEYR, Die orientalisches-mittelmeerischen Grundlagen der vorgeschichtlichen Chronologie, Prähist. Zeitsch. 1949-50, 17-48.
12. F. MATZ, Zur ägäischen Chronologie der frühen Bronzezeit, Historia 1950, 173-194.
13. J. BÉRARD, Recherches sur la chronologie de l'époque mycénienne (Extrait des Mémoires présentés par divers savants à l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, τόμ. XV, I), Paris 1950.
14. V. ΜΙΛΟΪΔΗΣ, Zur Chronologie der jüngeren Steinzeit Griechenlands, JdI 1950-51, 1-90.
15. F. SCHACHERMEYR, Die Abfolge der neolithischen Kulturen in Griechenland, Γένεας (1963), 89-104.
16. R. W. HUTCHINSON, Minoan Chronology Reviewed, Antiquity 1954, 155-164.
17. J. MELAART, Anatolian Chronology in the Early and Middle Bronze Age, Anat. Stud. 1957, 55-88.

ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ

I. ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

α. Αὐτοτελής.

1. C. S. COON, The Races of Europe, New York 1939.
2. Α. Ν. ΠΟΥΛΙΑΝΟΣ, Ἡ προέλευσις τῶν Ἑλλήνων, Ἀθήναι 1960.
- β. Ἀρχαία.
3. C. M. FÜRST, Zur Anthropologie der Prähistorischen Griechen in Argolis, LUA, NF Avd 2, τόμ. 26 ἀρ. 8 (1930).
4. > Über einen neolithischen Schädel aus Arkadien, LUA NF, Avd 2, τόμ. 28 (1932) ἀρ. 13.
5. > The Skulls: Appendix to WACE, Chamber Tombs at Mycenae, Archaeologia 1932, 225-232.
6. E. FISCHER, Anthropologische Bemerkungen zu den Masken ἐν G. KARO, Schachtgräber von Mykenai (1930-33), 320-331.
7. R. P. CHARLES, Étude anthropologique des nécropoles d'Argos, BCH 1958, 268-313.
8. J. ΚΟΥΜΑΡΙΣ, Le caractère autochtone du peuple grec, Cahiers Ligures de Préhistoire et d'Archéologie 10, 1961, 212-219.

II. ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

α. Αὐτοτελής.

1. P. KRETSCHMER, Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache, Göttingen 1896.
2. A. FICK, Vorgriechische Ortsnamen als Quelle für die Vorgeschichte Griechenlands, Göttingen 1905.

XLVIII

3. E. SCHWYZER, Griechische Grammatik, τόμ. I-III, München 1934-1953.
4. C. D. BUCK, The Greek Dialects, Chicago 1955.
5. EMMET L. BENNETT JR., The Pylos Tablets 1939-1954, Princeton 1955.
6. VENTRIS-CHADWICK, Documents in Mycenaean Greek, Cambridge 1956.

β. *A q θ q α.

1. P. KRETSCHMER, Zur Geschichte der Griechischen Dialekte, Glotta 1907-9, 9 - 51.
2. C. D. BUCK, The Language Situation in and about Greece in the Second Millennium B. C., Cl. Phil. 1926, 1-26.
3. HALEY-BLEGEN, The Coming of the Greeks, AJA 1928, 141-154.
4. W. PORZIG, Sprachgeographische Untersuchungen zu den altgriechischen Dialekten, Indogerm. Forsch. 1954, 147-169.
5. J. CHADWICK, The Greek Dialects and Greek Pre-history, Greece and Rome 1956, 38-50.
6. E. RISCH, Die Gliederung der griechischen Dialekte in neuer Sicht, Mus. Helv. 1955, 61-76.
7. * Frühgeschichte der griechischen Sprache, Mus. Helv. 1959, 215-227.
8. F. HAMPL, Die Chronologie der Einwanderung der griechischen Stämme, und das Problem der Nationalität der Träger der mykenischen Kultur, Mus. Helv. 1960, 57-86.
9. J. CHADWICK, The Prehistory of the Greek Language, CAH, τόμ. II (Revised edition, 1963), ζεφ. XXXIX.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ

Ἱστορία εἶναι ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐρευνῶσα τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος ἐν τῇ κοινωνικῇ αὐτοῦ συναφείᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐξέλιξις αὕτη πρέπει νὰ ἡρχισεν ὅτε καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, τὸ ἀντικείμενον τῆς Ἱστορίας καλύπτει χρονικῶς ὅλην τὴν περίοδον ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως ἀνθρωπίνων ὄντων ἐπὶ τῆς γῆς μέχρι σήμερον.

Πηγαὶ ἐξ ὧν ἡ Ἱστορία ἀντλεῖ τὸ ὕλικόν αὐτῆς εἶναι: οἱ ζῶντες λαοί, τὰ γραπτὰ μνημεῖα καὶ τὰ ὑπολείμματα τῶν παρωχημένων πολιτισμῶν τὰ ἀνακαλυπτόμενα ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογίας. Ἡ περίοδος τῆς Ἱστορίας ἣτις προηγείται τῶν γραπτῶν μνημείων ἔχει κληθῆ, ὀλίγον ἀντιφατικῶς, Προϊστορικὴ Περίοδος καὶ ἡ Ἀρχαιολογία ἡ ἐρευνῶσα τὰ εὐρήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αἵτινα ἀποτελοῦν καὶ τὴν μόνην πηγὴν διὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Περιόδου, καλεῖται Προϊστορικὴ Ἀρχαιολογία.

Ὡς βάσις πρὸς διάκρισιν ἐποχῶν ἐντὸς τῆς Προϊστορικῆς Περιόδου χρησιμοποιεῖται συνήθως ἡ ὕλη ἐξ ἧς ἐκάστοτε οἱ ἄνθρωποι κατεσκεύαζον ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα. Κατ' αὐτὴν ἔχομεν Ἐποχὴν τοῦ Λίθου, Ἐποχὴν τοῦ Χαλκοῦ καὶ Ἐποχὴν τοῦ Σιδήρου.

Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα ἐν Ἑλλάδι ἀρχικῶς σκοπὸν εἶχε τὴν ἐπαλήθευσιν ἢ καλλιτέραν κατανόησιν τῶν γραπτῶν πηγῶν προκειμένου περὶ σπουδαίων Μυθολογικῶν ἢ Ἱστορικῶν θέσεων. Ἡ ἀνακάλυψις ὅμως λευγάνων, ἢ παλαιότερων καταφανῶς ἐποχῶν τῶν ὑπὸ τῶν πηγῶν μνημονευομένων εἰς γνωστὰς θέσεις ἢ εἰς θέσεις οὐδόλως μνημονευομένας ὑπὸ τῶν γραπτῶν πηγῶν, ἤγαγε τὴν ἀρχαιολογικὴν ἔρευναν εἰς τὸν σκοπὸν ἵνα ἐνεργῇ ἀνασκαφὰς πρὸς εὗρεσιν πηγῶν, δι' αἷς ἐποχὰς καὶ θέσεις ἔλλειπον τελείως γραπτὰ τοιαῦτα. Ἡ πρόοδος αὕτη ἐσήμαινε τὴν γένεσιν τῆς Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ τῆς ἐπὶ ταύτης στηριζομένης Ἱστορίας τῶν Προϊστορικῶν περιόδων τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ μελέτη τῆς στρωματογραφίας τῶν προϊστορικῶν θέσεων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς τυπολογίας τῶν ἐκ τῶν θέσεων τούτων εὐρημάτων, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν θραυμάτων ἀγγείων, ἐν ἀντιπαροβολῇ πρὸς ὅμοια εὐρήματα ἐξ Ἑλλάδος εἰσηγμένα εἰς τὴν Αἴγυπτον ἢ Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἀντιστρόφως ἢ ἐκ τῆς παροβολῆς τῶν σχέσεων τῶν δύο τούτων χωρῶν πρὸς τὰ

ἐκ Μεσοποταμίας δεδομένα, πρὸς ἃς χώρας δηλαδὴ αἱ γραφαὶ πηγαὶ ἀνέροχονται χιλιετηρίδας τινὰς πρὸ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν, παρέσχε καὶ διὰ τὴν Προϊστορικὴν Περίοδον τῆς Ἑλλάδος ἐν Χρονολογικὸν Περίγραμμα ἴσον περίπου εἰς μῆκος πρὸς τὸ τῶν χωρῶν ἐκείνων.

Τὰ ἀρχαιότερα ἔγνη ἀνθρωπίνης κατοικήσεως ἐν Ἑλλάδι, τὰ διαπισθθέντα μέχρι σήμερον, εἶναι λείψανα μιᾶς προκεραμικῆς βαθμίδος πολιτισμοῦ, εὐρεθέντα εἰς Θεσσαλίαν καὶ λίθινα ἔργα εἰς Βοιωτίας καὶ Ζακύνθου¹, ἀνέκοντα εἰς μίαν πρῶτον ἐπίσης βαθμίδα τοῦ λιθικοῦ πολιτισμοῦ καλουμένην Ἐπιπαλαιολιθικήν. Τοιαῦτα εὐρήματα ἀνεκαλύφθησαν τὸ 1960 καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἡλίδος ἐν Πελοποννήσῳ².

Ἡ τελευταία φάσις τῆς Λιθικῆς ἐποχῆς, ἡ περίοδος τοῦ κατεργασμένου λίθου, καλουμένη ἄλλως Νεολιθικὴ Ἐποχή, συμφάνως πρὸς ἕνα ὀπισθοδρομικὸν ὑπολογισμὸν τοῦ χρόνου στηριζόμενον εἰς χρονολογικὰς συχετίσεις πρὸς τὰς μνημονευθείσας χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὴν Αἴγυπτον, πρέπει νὰ ἤρchiεν εἰς ἐν ἀκαθόριστον ἀκόμη χρονολογικὸν σημεῖον πρὸ τῆς 4ης π.Χ. χιλιετηρίδος καὶ νὰ ἔληξε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς 3ης π.Χ. χιλιετηρίδος, ὅτε εἰσάγεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ χρῆσις τοῦ Χαλκοῦ.

Ἡ χρονολογία 2600 π.Χ. δύναται νὰ ληφθῇ, κατὰ τὰς ἰσχύουσας μέχρι σήμερον θεωρίας, ὡς ἡ συμβατικὴ χρονολογία διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι περιλαμβανομένης τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Ἐποχὴ αὕτη λήγει τὸ 1100 περίπου π.Χ., ὅτε ἀρχίζει ἡ Ἐποχὴ τοῦ Σιδήρου.

Ἡ Νεολιθικὴ Ἐποχή, προκειμένου περὶ τῆς καλλίτερον μελετηθείσης περιοχῆς τῆς Ἑλλάδος, τῆς Θεσσαλίας, ἔχει ὑποδιαιεθῇ εἰς δύο ὑποπεριόδους: Α. μίαν Ἀρχαιότεραν βαθμίδα, καλουμένην καὶ Περίοδον τοῦ Σέσκλου ἐκ τῆς πλέον ἀντιπροσωπευτικῆς θέσεως τῆς περιοχῆς, καὶ Β. μίαν Νεωτέραν

¹ Βιβλιογραφίαν διὰ Βοιωτίαν καὶ Ζάκυνθον ἰδὲ ἐν RE XXII (2) 1359. Διὰ τὴν Θεσσαλίαν ἰδὲ ἐν Germania 1956, 208, 1958, 319-324. AA 1956, 142-183 ἰδίᾳ 165-166, 1959, 51-56, 1960, 150-178. BCH 1957, 595. PAA 1957, 151 κ.ἐ. V. ΜΠΟΛΤΖ, Haupt-ergebnisse der deutschen Ausgrabungen in Thessalien, 1953-1958, Bonn 1960, σ. 5 κ. ἐ.

² Τὰ ἐν λόγῳ εὐρήματα εἶναι λίθινα τινα ἀντικείμενα εὐρεθέντα ὑπὸ τοῦ J. SERVAIS δυτικῶς τῶν Δεχαινῶν καὶ παρὰ τὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν ἐκ Νεοχωρίου πρὸς Χλεμούται. Ἐν παρεμφερέσ ἀντικείμενον ἐκ Μεγαλοπόλεως εἰς ἰδιωτικὴν συλλογὴν ἐν Ἀργεὶ γνωστὸν ἀπὸ τοῦ 1867 καὶ ἕτερον προσφάτως εὐρεθὲν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἐρμιόνης καὶ μὴ δημοσιευθὲν ἔτι μνημονεύονται ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ J. SERVAIS ἐν BCH 1961, σ. 1-9 καὶ εἰδικῶς ὑποσημ. 4 τῆς σ. 2. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, καίτοι σημαντικὰ καθ' αὐτὰ εὐρήματα διὰ τὴν πρώτην παρουσίαν ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐν Πελοποννήσῳ, εἶναι ἀνεπαρκῆ ἔτι δεδομένα, ἵνα ἀποτελέσουν βάσιν μελέτης τῶν Παλαιολιθικῶν χρόνων τῆς χερσονήσου. Παλαιότεραν βιβλιογραφίαν ἰδὲ ἐν BCH 1961, σ. 1 ὑποσημ. 1-5, σ. 2 ὑποσημ. 1-3.

βαθμίδα, καλουμένην καὶ Περίοδον τοῦ Διμηνίου ἐξ ἐτέρας ἀντιπροσωπευτικῆς θέσεως τῆς Θεσσαλίας. Πλέον πρόσφατοι ταξινομήσεις ὑποδιαιροῦν τὴν Νεολιθικὴν Ἐποχὴν τῆς Θεσσαλίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τῆς Πελοποννήσου, εἰς τρεῖς Περίόδους· ἥτοι Πρωτονεολιθικὴν ἢ Πρωτοσέσκλον, Μεσο-νεολιθικὴν ἢ Σέσκλον καὶ Ὑστέραν Νεολιθικὴν ἢ Ὑποσέσκλον, περιλαμβανούσαν καὶ τὴν περίοδον Διμηνίου τῆς προηγούμενης διαιρέσεως.

Ἡ Ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἔχει ὀνομασθῇ Ἑλλαδικὴ Ἐποχὴ καὶ ἔχει ὑποδιαιρεθῇ ἐν συνεχείᾳ εἰς τρεῖς περιόδους:

Πρωτοελλαδικὴν 2600-2000/1800 π.Χ.

Μεσοελλαδικὴν 2000/1800-1600 π.Χ.

Ὑστεροελλαδικὴν 1600-1100 π.Χ.

Ἡ Ὑστεροελλαδικὴ περίοδος, ἥτις ἐμελετήθη συστηματικώτερον, ἔχει ὑποδιαιρεθῇ ἐπίσης εἰς:

Ὑστεροελλαδικὴν I 1600-1500 π.Χ.

Ὑστεροελλαδικὴν II 1500-1400 π.Χ.

Ὑστεροελλαδικὴν III 1400-1100 π.Χ.

Ἡ μακρὰ ΥΕ III περίοδος, ἥτις καὶ κυρίως εἶναι Μυκηναϊκὴ, ὑποδιαιρεῖται, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς κεραμικῆς αὐτῆς, εἰς:

Ὑστεροελλαδικὴν III A 1400-1300 π.Χ.

Ὑστεροελλαδικὴν III B 1300-1200 π.Χ.

Ὑστεροελλαδικὴν III Γ 1200-1100 π.Χ.

Τὸ ἔτος 1100 π.Χ. λαμβάνεται ὡς συμβατικὸν ἔτος διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ σιδήρου, πρὸς κατασκευὴν ὀπλῶν καὶ ἐργαλείων, εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ διὰ τὴν Κάθοδον τῆς τελευταίας Ἑλληνικῆς φυλῆς τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἥτις κατὰ τὸν ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΝ (I 12) ἐγένετο 80 ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας τοποθετουμένην ὑπὸ τοῦ ΕΡΑΤΟΣΘΕΟΥΣ τὸ 1183 π.Χ.

Ἡ Κάθοδος τῶν Δωριέων καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ σιδήρου εἰς τὴν Πελοπόννησον συνοδεύονται κατὰ τὰ ἀνασκαφικὰ δεδομένα ὑπὸ μεγάλων ταραχῶν καὶ ὑπὸ παύσεως τῆς ἀρχαιοτέρας παραδόσεως ἐπὶ τινὰς ἑκατονταετηρίδας, μετὰ τὰς ὁποίας ἀρχίζει ἡ Ἱστορικὴ περίοδος, τῶν γραπτῶν δηλαδὴ πηγῶν, τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἔτος 776 π.Χ., ὅτε ἀρχίζει ἡ ἀρίθμησης τῶν Ὀλυμπιάδων, λαμβάνεται συμβατικῶς ὡς ἡ πρώτη χρονολογία τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

Ἡ χρονικὴ περίοδος ἡ καλυπτομένη ὑπὸ τῆς παρούσης ἐργασίας διὰ τὴν Προϊστορίαν τῆς Πελοποννήσου ἄρχεται ἀπὸ τῆς Νεολιθικῆς Ἐποχῆς τῆς χερσονήσου καὶ ἐκτείνεται μέχρι τῆς Καθόδου τῶν Δωριέων καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ σιδήρου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Αἱ τέσσαρες Περίοδοι, Νεολιθικὴ, Πρωτοελλαδικὴ, Μεσοελλαδικὴ καὶ Ὑστεροελλαδικὴ, ὑπόκεινται ὡς χρονολο-

ΠΙΝΑΞ Ι.
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΑΙΓΥΠΤΟΣ	ΚΡΗΤΗ	ΚΥΚΛΑΔΕΣ	ΕΛΛΑΣ	ΤΡΟΙΑ	
ΔΥΝΑΣΤ. Ι—ΙΙΙ	ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ		ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ	ΤΡΟΙΑ Ι	3000 2900 2800 2700 2600 2500 2400 2300 2200
ΙV—VI	ΠΜ Ι			ΤΡΟΙΑ ΙΙ	2400 2300 2200 2100 2000
VII—X	ΠΜ ΙΙ	ΠΚ	ΠΕ	ΤΡΟΙΑ ΙΙΙ—V	1900 1800 1700 1600 1500 1400
XI	ΠΜ ΙΙΙ				1300 1200 1100 1000
XII	ΜΜ Ι				
XIII—XVII	ΜΜ ΙΙ				
ΥΚΩΣ	ΜΜ ΙΙΙ	ΜΚ	ΜΕ	ΤΡΟΙΑ VI	
	ΥΜ Ι Α		ΥΕ Ι		
	ΥΜ ΙΙ		ΥΕ ΙΙ		
XVIII	ΥΜ ΙΒ		ΥΕ ΙΙΙ Α		
	ΥΜ ΙΙΙ		ΥΕ ΙΙΙ Β	ΤΡΟΙΑ VII Α	
XIX			ΥΕ ΙΙΙ Γ	ΤΡΟΙΑ VII Β	
XX					

*Τὸ καὶ Grosser Historischer Weltatlas, herausgegeben vom Bayerischen Schulbuch-Verlag, München 1954², Teil I D

γικὸς σκελετὸς διὰ τὴν διάταξιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἐργασίας ταύτης καὶ ἑκάστη τούτων ἀναπτύσσεται εἰς ἰδιαίτερον κεφάλαιον ἐν αὐτῇ.

Ὑποδιαίρέσεις ἐν ἑκάστη τῶν τεσσάρων περιόδων ἡδύναντο νὰ ἐφαρμοσθοῦν μόνον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν κεραμικὴν καὶ δὲν ἐγένετο χρῆσις τούτων εἰς τὸ γενικὸν διάγραμμα τῆς ὅλης ἐργασίας (ιδὲ σχετικῶς καὶ BSA 1951, 21-23). Πλέον ἀκριβὴς χρονολογικὸς καθορισμὸς τῶν προϊστορικῶν περιόδων τῆς Πελοποννήσου μετὰ τῆς σχετικῆς Βιβλιογραφίας καὶ τῶν ἀντιστοίχων δεδομένων γίνεται εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον κατωτέρω.

2. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἡ ἱστορική ἐξέλιξις ἑνὸς λαοῦ καθορίζεται βασικῶς ἐκ τῆς φυσικῆς τοῦ λαοῦ ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ἐπ' αὐτοῦ τῆς χώρας, ἐν ἣ οὗτος ζῇ. Ἀπαραίτητος κατὰ ταῦτα προϋπόθεσις διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατοίκων μιᾶς περιοχῆς εἶναι ἡ γνῶσις τῆς χώρας.

Ἡ ἀκολουθοῦσα σύντομος ἐπισκόπησις τῆς Γεωγραφίας τῆς Πελοποννήσου σκοπὸν ἔχει νὰ τόνισῃ, ἐκ προσωπικῆς μάλλον πείρας παρὰ ἐκ τῆς βιβλιογραφίας¹, ἀναλλοίωτά τινα γνωρίσματα τοῦ Πελοποννησιακοῦ ἐδάφους μεγίστης σημασίας διὰ τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς. Κλιματικά συνθῆκαι, πανὶς καὶ χλωρὶς τῶν Προϊστορικῶν χρόνων τῆς χερσονήσου, πρὸ πολὺ μεταβληθεῖσαι, οὐδόλως θίγονται.

Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸν εὐστοχὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ (334) ὁμοιάζει ἀκρόπολιν τῆς ὅλης Ἑλλάδος, περιβαλλομένην ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ κειμένην ἐν τῷ μέσῳ ἀλύσεως νήσων, ἐκτεινομένων ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀσίας μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰσπανίας ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας πρὸς τὴν Κρήτην ἀφ' ἐτέρου, ὅπου ἤκμασαν πρῶτοι προϊστορικοὶ πολιτισμοί. Ἡ τοιαύτη θέσις τῆς Πελοποννήσου καθιστᾷ αὐτὴν τὸ σημεῖον συναντήσεως ὁλῶν τῶν ἀρχαιοτάτων πολιτιστικῶν ἐπιρροῶν τῆς Μεσογείου.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατάταξιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χερσονήσου ὑπὸ τῶν ὁρέων καὶ τῶν ἀκτῶν αὐτῆς ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἡ Πελοπόννησος ἀποτελεῖ ἔντονον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν λοιπὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἀποτελουμένην

¹ Ἐχρησιμοποίησα: A. PHILIPSON, *Der Peloponnes*, 1892, *Κείμενον καὶ Χάρτην* 1: 300.000. *Expédition Scientifique de Morée*, Atlas, 1835, *Χάρτας* I-III. Τὴν τομὴν τὴν δευκύνουσαν τὰ σχετικὰ ὕψη πεδιάδων καὶ ὁρέων ἐν E. CURTIUS, *Peloponnes*, 1851, τόμῳ I, πίν. I. H. KIEPERT, *Atlas Antiquus*, 1863, *Χάρτην* V. MURRAY's, *Handy-Classical Maps, Greece*. Τὸ φύλλον Πελοπόννησος τῆς Γεωγραφικῆς Ὑπηρεσίας Στρατοῦ 1: 400.000 καὶ τὸν Μορφολογικὸν Χάρτην τῆς Πελοποννήσου Δ. καὶ Β. ΔΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ. *Χάρτας περιοχῶν*: Ἀργολίδος, H. LEHMANN, *Argolis*, 1937. STEFFEN-LOLLING, *Karten von Mykenai*, 1884. *Μεσσηνίας*: Programm zum Winkelmannsfeste 71. *Μεσσηνίας-Λακωνίας*: IG. V, I. Τριφυλία-Πισατίας: AM 1913, πίν. IV, Πισατίας: CURTIUS-ADLER, *Olympia und die Umgebung*, 1889 καὶ *Olympia, Ausgrabungen κλπ.* τόμ. I-II. PHILIPSON-KIRSTEN, *Die Griechischen Landschaften*, Frankfurt am Main 1959, τόμ. III 1-2, *Der Peloponnes*. Ὁ χάρτης ὁ παρατιθέμενος ἐν τῷ *Κειμένῳ* εἶναι σχεδιάσμα γινόμενον κατὰ τοὺς χάρτας τοῦ KIEPERT, PHILIPSON καὶ τὸν Gross. *Hist. Weltatlas*, hgg. v. Bayer. Schulbuch-Verlag, München 1954², I σ. 18-19.

ἐκ διαδοχικῶν μικρῶν κοιλάδων ἀνοιγομένων πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἐξηκτικῶς διὰ τοῦ ἀνυπερβλήτου τείχους τῆς Πίνδου ἀποκεκλεισμένων ἐκ τοῦ Ἰονίου. Ἡ Πελοπόννησος ἀντιθέτως ἐσωτερικῶς μὲν κατέχεται ὑπὸ ἐνὸς ἡμισελήνοειδοῦς περίπου ὄρεινῳ ὄγκῳ, ἐκ δύο συγκεντρικῶν παραλλήλων ὄροσειρῶν ἀνοιγομένων πρὸς Δυσμὰς καὶ κατεχουσῶν τὸ ἀνατολικὸν μᾶλλον μέρος τῆς χερσονήσου, ἐξωτερικῶς δὲ ἐνῶ τὸ πλεῖστον τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν αὐτῆς εἶναι ἀπρόσιτον ἀπὸ θαλάσσης, πλὴν περιοχῶν τινῶν τῆς Ἀργολίδος, ἡ δυτικὴ τῆς Πελοποννήσου ἀκτὴ προσφέρεται καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μήκος διὰ τὸν προσορισμὸν τῶν ἀρχαίων, μετ' ἐπιπέδον τρόπιδος, πλοίων. Ἡ βόρειος καὶ νοτιὰ πλευρὰ τῆς χερσονήσου παρεῖχον ἐπίσης θέσεις προσορισμοῦ πλοίων.

Αἱ δύο παράλληλοι ὁμόκεντροι ὄροσειραὶ τοῦ κεντρικοῦ ὄγκου τῆς χερσονήσου, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν Ἀρκαδίαν, περικλείουν μεταξύ αὐτῶν ἡμισελήνοειδὲς ἐπίσης ὑψίπεδον, 630 μ. ὑψηλὸν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, κατεχόμενον μερικῶς ὑπὸ ἑλῶν καὶ τροφοδοτοῦν διὰ τῶν ὀμβρίων ὕδατων ἅτινα συλλέγονται ἐν αὐτῷ τοὺς ποταμοὺς τῆς χερσονήσου, Ἀλφειὸν καὶ Ἐρύμανθον, ρέοντας πρὸς δυσμὰς ἀπὸ ἐκατέρου δυτικοῦ ἄκρου τοῦ ἡμισελήνοειδοῦς ὑψιπέδου, νοτίου καὶ βορείου ἀντιστοίχως, Λάδωνα, δεχόμενον τὰ ὕδατα τοῦ κέντρου τοῦ ὅλου ἡμισελήνοειδοῦς ὄρεινῳ ὄγκῳ καὶ Εὐρώταν καὶ Πάμισον ρέοντας πρὸς Νότον. Οἱ τρεῖς πρῶτοι μνημονευθέντες ποταμοὶ ἐνοῦνται κατὰ τὸ δυτικὸν ἀνοιγμα τοῦ κεντρικοῦ ὄγκου παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ὀλυμπίας καὶ ρέουν ὡς εἰς ποταμὸς περαιτέρω πρὸς Δυσμὰς¹.

Ἀποφυάδες τοῦ κεντρικοῦ ὄρεινῳ ὄγκῳ ἐκτεινόμεναι πρὸς Νότον καταλήγουν εἰς τὰ ἀκρωτήρια Μαλέαν, Ταίναρον καὶ Ἀκρίταν σχηματίζουσιν δὲ μεταξύ αὐτῶν τὰς κοιλάδας τῆς Μεσσηνίας καὶ Λακωνίας. Εἰς κεχωρισμένους τέλους ὄρεινὸς ὄγκος ἔτι ἀνατολικώτερον τοῦ κεντρικοῦ, τὸ ὄρος Ἀραχναῖον, σχηματίζει τὴν Ἀργολικὴν χερσόνησον.

Τὸ πλεῖστον τοῦ καλλιεργησίμου ἐδάφους τῆς χερσονήσου, ἀκολουθοῦν τὸν γενικὸν σχηματισμὸν τῆς χώρας, κεῖται πρὸς Δυσμὰς καὶ Νότον. Τὸ βόρειον ἄκρον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς χερσονήσου καταλαμβάνουν αἱ γόνιμοι κοιλάδες τῶν ποταμῶν Πείρου καὶ Λαρίσου νοτίως τῶν Πατρῶν. Ἡ Κοίλη Ἥλις κεῖται νοτίως τῶν προηγουμένων διαρροεμένη ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ἔτι νοτιώτερον ἐκτείνονται στεναὶ γόνιμοι κοιλάδες μεταξύ τῶν Τριφυλικῶν λόφων καὶ τέλος αἱ μνημονευθεῖσαι κοιλάδες τῆς Μεσσηνίας καὶ Λα-

¹ Ἐξωτερικὴ ὄροσειρὰ ὑπὸ Β. πρὸς Α. καὶ Ν. ὄρη Ἐρύμανθος 2224 μ., στηριζόμενος ἀπὸ Β. ἐκ τοῦ Παναχαϊκοῦ 1926 μ., Ἀροάνια 2341 μ., Κυλλήνη 2376 μ., Ὀλίγυρτος 1935 μ., Ἀρτεμίσιον 1772 μ., Παρθένιον 1215 μ., Πάρνων 1935 μ., Ταύγετος 2404 μ., Αἰγάλεως 1224 μ. Τὸ ἐσωτερικὸν ἡμικύκλιον ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ὄρεων: Ἀφροδίσιον 1446 μ., ἐναντι τοῦ Ἐρυμάνθου, Μαῖναλον 1981 μ., Λύκαιον 1419 καὶ Νόμια 1388 μ. Τὰ ὕψη κατὰ τὸν Γενικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, φύλλον Πελοπόννησος, τῆς Γεωγραφικῆς Ὑπηρεσίας Στρατοῦ, ἔκδοσις 1948.

κωνίας πρὸς Νότον. Ἡ Ἀργολὶς ἀποτελεῖται ἀπὸ μικροσκοπικὰς κοιλάδας μεταξὺ τῶν ὄρεων, οἷαι αἱ κοιλάδες τῆς Σικυῶνος καὶ Κορίνθου κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον αὐτῆς, αἱ στεναὶ λωρίδες γῆς μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν ὑπορείων τοῦ Ἀραχναίου καὶ τῆς θαλάσσης κατεχόμεναι ἀπὸ τὰς πόλεις Ἐπίδανρον, Τροιζῖνα καὶ Ἑρμιόνην, αἱ μικραὶ κοιλάδες τοῦ Φλιοῦντος, τῆς Νεμέας καὶ τῶν Κλεωνῶν, σχηματίζονται μεταξὺ τῶν δυτικῶν ὑπορείων τοῦ Ἀραχναίου καὶ τῶν Ἀρκαδικῶν ὄρεων καὶ ἡ κοιλὰς τοῦ Ἀργους πρὸς Νότον, διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ἰνάχου πτωχοῦ εἰς ὕδατα ἤδη καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὅλῃ γαί τέλος καλλιεργήσιμοι γαῖαι εὐρίσκονται μεταξὺ τῶν βορείων κλιτύων τῶν Ἀρκαδικῶν ὄρεων καὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἔτι βορειότερον, εἰς ἃς ἠδδοκίμησαν αἱ Ἀχαῖκαὶ πόλεις.

Τὰ ὄρια μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Πελοποννήσου, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων ἐξηγητησάντων ἀνωτέρω, οὐδέποτε ἦσαν αὐστηρῶς καθωρισμένα. Εἰς τὰς ἐπομένας σελίδας ποιούμεθα χρῆσιν τῶν ὄρων Ἀργολίς, Ἀρκαδία, Λακωνία, Μεσσηνία, Τριφυλία μετὰ τῆς Ἡλίδος καὶ Ἀχαΐα, παραδεχόμενοι τὰ κάτωθι συμβατικά ὄρια μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν. Μεταξὺ Ἀχαΐας καὶ Ἀργολίδος, εἰς ἣν περιλαμβάνομεν καὶ τὴν Σικωνίαν καὶ Κορινθίαν, τὸν ποταμὸν Σῦθαι, ῥέοντα ἀπὸ τῆς Κυλλήνης εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Μεταξὺ Ἀρκαδίας καὶ Ἀργολίδος τὰς ἀνατολικὰς ὑπορείας τῶν Ἀρκαδικῶν ὄρεων Κυλλήνης, Ὀλιγύργου, Ἀρτεμισίου. Μεταξὺ Ἀργολίδος καὶ Λακωνίας τὸν ποταμὸν Τάνον, ῥέοντα ἐκ τοῦ Πάρωνος διὰ τῆς Θυρεατίδος εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Μεταξὺ Λακωνίας καὶ Μεσσηνίας τὴν Χοίρειον καλουμένην νάπην δυτικῶς τοῦ Ταυγέτου. Μεταξὺ Μεσσηνίας καὶ Τριφυλίας τὸν ποταμὸν Νέδαν, ῥέοντα ἀπὸ τῶν Νομίων ὄρεων εἰς τὸν Κυπαρισσιακὸν κόλπον. Μεταξὺ Τριφυλίας καὶ Ἡλίδος, ἃν καὶ ἀμφοτέραι λαμβάνονται ὡς μία περιοχὴ, ὁσάκις ὑπάρχει λόγος διακρίσεως θεωροῦμεν σύνορον τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸν. Μεταξὺ Ἡλίδος καὶ Ἀχαΐας τὸν ποταμὸν Λάρισον. Ὡς γραμμὴν διαχωρισμοῦ τῆς Ἀρκαδίας, ἀπὸ μὲν τῆς Μεσσηνίας καὶ Λακωνίας πρὸς Νότον λαμβάνομεν τὴν νοτιήν εὐθείαν τὴν ἐνοῦσαν τὰς πηγὰς τῆς Νέδας καὶ τοῦ Τάνου, ἀπὸ δὲ τῆς Τριφυλίας καὶ τῆς Ἡλίδος τὴν γραμμὴν τὴν ἐνοῦσαν τὰς πηγὰς τῆς Νέδας καὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Ἐρυμάνθου, καὶ ἀπὸ τῆς Ἀχαΐας τὴν γραμμὴν τὴν ἐνοῦσαν τὴν κορυφὴν τοῦ Ἐρυμάνθου μετὰ τῶν πηγῶν τοῦ Σύθα.

Αἱ κυριώτεραι ὁδοὶ τῆς Πελοποννήσου, κατὰ μῆκος τῶν ὁποίων ἐκείντο καὶ αἱ σπουδαιότεραι πόλεις τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἔχουν ἀποκλειστικῶς κατεῦθυνσιν ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς ὡς ἐκ τῆς διαμορφώσεως τῶν ὄρεων. Ἐξ τοιαύτας ὁδοὺς δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Ἡ βορειότερα τῶν ἑξ τούτων ὁδῶν, ἀναχωροῦσα ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Ἰσθμοῦ, διήρχετο ἐκ Σικυῶνος καὶ χωροῦσα κατὰ μῆκος τῆς βορείας ἀκτῆς

τῆς Πελοποννήσου καὶ διὰ μέσου τῶν κυριωτέρων Ἀρχαίων πόλεων τῶν ἱστορικῶν χρόνων, Πελλήνης, Αἰγείρας, Βούρας, Κερυνείας, Ἐλίκης, Αἰγίου καὶ Ἐρυνεοῦ ἔφθανε κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς χερσονήσου εἰς Πάτρας, Ὡλεον ἢ Δύμην. Τὴν ὁδὸν ταύτην καὶ σήμερον ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Εἰς νότιος κλάδος τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀναχωρῶν ἐκ Βούρας διὰ τῶν Κυναίθων ἦγεν ἢ πρὸς Νότον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἢ πρὸς Δυσμᾶς μέσῳ Τριταίας εἰς Ὡλεον ἢ Δύμην· ἕτερος κλάδος τῆς ὁδοῦ ταύτης ἐπίσης, ἀναχωρῶν ἐξ Αἰγίου καὶ παρακάμπτων ἐκ Νότου τὸ Παναχαϊκὸν ὄρος, ἦγε πρὸς Λεόντιον καὶ τὴν δυτικὴν παραλίαν.

Δευτέρα ὁδὸς, ἀναχωροῦσα ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Κορίνθου παρέκαμπε τὸ ὄρος Κυλλήνην ἀπὸ Ἀνατολῶν καὶ Νότου, διήρχετο διὰ τῆς Στυμφάλου καὶ Φνεοῦ καὶ διὰ τοῦ Κλείτορος καὶ τῆς Ψωφίδος, τῶν κυριωτέρων δηλαδὴ πόλεων τῆς βορείου Ἀρκαδίας, μέσῳ τῆς κοίτης τοῦ Ἐρυμάνθου ἦγεν εἰς Ὀλυμπίαν καὶ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν.

Τρίτῃ ὁδὸς ἀπὸ Κορίνθου διὰ τοῦ Φλιοῦντος, διερχομένη μεταξὺ Λυρκείου, νοτίας παραφυάδος τοῦ Ὀλιγύρτου, καὶ Ἀρτεμισίου, ἔφθανεν εἰς τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐκεῖθεν ἢ κατηνθύνετο πρὸς τὸν Κλείτορα καὶ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ὁδὸν II εἶτε ἐξ Ὀρχομενοῦ διὰ Μεθυδρίου καὶ Θεισίας κατηνθύνετο ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς Κοιλιάδος τοῦ Λουσίου πρὸς τὴν Γόργυνα καὶ τὸν Νότον, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς κοίτης τοῦ Λάδωνος πρὸς Θέλπουσαν καὶ Ὀλυμπίαν.

Τετάρτῃ ὁδὸς ἐξ Ἀργους διερχομένη ὑπεράνω τοῦ Ἀρτεμισίου ἔφθανεν εἰς Μαντίνειαν, ὅπου ἢ παρέκαμπε τὸ Μαίναλον ἀπὸ Βορρᾶ καὶ ἡνοῦτο μετὰ μιᾶς τῶν ὁδῶν II ἢ III εἰς Ὀρχομενὸν ἢ παρακάμπτουσα τὸ Μαίναλον πρὸς Νότον ἦγεν εἰς Τεγέαν, ὅπου ἡνοῦτο μετὰ τῆς ὁδοῦ V περιγραφομένης κατωτέρω (ἰδὲ καὶ ΠΑΥΣ. VIII 7, 1. FRAZER, Paus. τόμ. III 215, IV 194. JHS 1895, 79-82).

Ἡ πέμπτῃ ὁδὸς ἤρχιζεν ὁμοίως ἐξ Ἀργους, παρέκαμπε τὸ Ἀρτεμίσιον ἀπὸ Νότου καὶ διὰ Τεγέας ἢ Μεγαλοπόλεως ἦγεν ἢ πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτου καὶ τὴν Σπάρτην πρὸς Νότον εἶτε πρὸς τὴν Μεσσηνίαν, ἢ διὰ τῆς κοίτης τοῦ Ἀλφειοῦ πρὸς Ἡραίαν καὶ Ὀλυμπίαν. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἀκολουθεῖται καὶ σήμερον ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πρὸς Μεσσηνίαν καὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ.

Ἐκτῇ ὁδὸς ἐκ τοῦ Ἀργους, παρακάμπτουσα ἐκ Νότου τὸ Παρθένιον, ἦγε διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Σελλασίας πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτου, χωρὶς δηλαδὴ νὰ διέρχεται ἐκ Τεγέας.

Ὁ λιγώτερον σημαντικαὶ ἦσαν ἄλλαι ὁδοί, ἐξυπηρετοῦσαι τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν ἀμαφόρων πόλεων τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Μία τοιαύτη ὁδὸς π.χ. κατηνθύνετο κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Πελοποννήσου κλπ.

Γεωργικά προϊόντα διὰ τὴν συντήρησιν μεγάλου πληθυσμοῦ ἡ Πελοπόννησος δὲν παρήγε. Τὰ γονιμώτερα ἑδάφη ταύτης κεῖνται πρὸς Νότον καὶ Δυσμὰς, ὥς παρατηρήθη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἑκτασις τῶν καλλιεργησίμων γαιῶν καὶ ἡ γονιμότης τοῦ πλείστου τούτων ἦσαν περιορισμέναι. Ἡ πανὶς τῶν Ἀρχαδικῶν ὁρέων, καλυπτομένων καὶ σήμερον ἔτι ὑπὸ δασῶν, κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς μάλιστα χρόνους θὰ ἦτο πηγὴ συντηρήσεως μεγάλου τμήματος τοῦ πληθυσμοῦ, ἀσχολουμένου εἰς τὸ κυνήγιον καὶ τὴν νομὴν ποιμνίων. Κοιτάσματα μετάλλων, εἰς ἀξιολόγους τοῦλάχιστον ποσότητας, σήμερον δὲν εἶναι γνωστὰ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ πιθανῶς τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἂν καὶ ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι ὑπῆρχον κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους μεταλλεῖα ἐκεῖ ὅπου σήμερον δὲν ὑφίστανται (WACE, Myscnae, 22, 114).

Ἡ Πελοπόννησος σήμερον εἶναι πτωχὴ εἰς δημητριακά προϊόντα καὶ ἡ κατάστασις δὲν πρέπει νὰ ἦτο πολὺ διαφορετικὴ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ὅτε ἦτο μὲν ἴσως γονιμώτερον τὸ ἑδαφος ἀλλὰ καὶ αἱ καλλιεργήσιμοι γαῖαι θὰ ἦσαν ὀλιγώτεραι ἕνεκα τῆς ἐκτάσεως τότε τῶν δασῶν καὶ αἱ μέθοδοι καλλιεργείας πλέον πρωτόγονοι. Τὸ κύριον πρόβλημα τῆς χερσονήσου, ἀφ' ὅτου δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων αὐτῆς ἐκ παραδόσεων ἢ γραπτῶν πηγῶν, εἶναι τὸ ζήτημα τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ. Ὁ Τρωικὸς πόλεμος, ἂν πράγματι ἦτο μία ἀποικιακὴ ἐπιχείρησις ἐκκινήσασα ἐκ Πελοποννήσου, οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι, ἡ ἀθρόα συμμετοχὴ τῶν Πελοποννησίων εἰς ἀποστελλομένας ἀποικίας (ιδὲ π.χ. Διοδ. XII 2) καὶ ἡ μισθοφορικὴ ὑπηρεσία (ιδὲ τὴν Ξενοφωντος Κύρου Ἀνάβασιν π.χ.), εἶναι ὀλίγαι ἐκ τῶν πολλῶν ὑπαρχουσῶν ἐνδείξεων ἐκ τῶν ἱστορικῶν χρόνων τοῦ προβλήματος τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ ἐν τῇ περιορισμένης χωρητικότητος χερσονήσῳ. Ὡστε καὶ κατὰ τὴν σπουδὴν τῶν Προϊστορικῶν χρόνων ἐξόδους μᾶλλον παρὰ ἐπιδρομὰς ἔξωθεν πρέπει νὰ ἀναζητῇ τις, ἐν τῇ μελέτῃ τῆς ἱστορίας τῆς Πελοποννήσου.

3. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΩ.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν Προϊστορικὴν ἔξερευνήσιν τῆς Πελοποννήσου ἔδωκεν ἡ πρὸ ἐνὸς σχεδὸν αἰῶνος, τὰ ἔτη 1874 καὶ 1876, ἐπιτυχὴς ἀνασκαφὴ τοῦ SCHLIEMANN εἰς τὰς Μυκήνας, δι' ἧς ἀπεδείκνυτο ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ παράδοσις δὲν ἦτο ἀπλοῦν δημιούργημα τῆς φαντασίας ἀλλὰ ἀπλήρης ἱστορικῶν γεγονότων. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη, ὡς ἦτο φυσικόν, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν καὶ εἰς ἄλλας περιφήμους ἐν τῇ Μυθολογίᾳ θέσεις ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκτὸς αὐτῆς.

Πλὴν τῶν Μυθολογικῶν παραδόσεων δι' ὠρισμένας θέσεις ἀφορμὴν διὰ τὴν Προϊστορικὴν ἔρευναν ἐν Πελοποννήσῳ ἔδωκαν αἱ ἀνασκαφαὶ εἰς ἱστορικὰς θέσεις, ὡς ἡ Ὀλυμπία, ἡ Κόρινθος, τὸ Ἄργος καὶ ἡ Σπάρτη, αἵτινες ἐν τῇ προόδῳ τῶν ἀπεκάλυψαν καὶ προϊστορικὰ λείψανα εἰς βαθύτερα στρώματα αὐτῆς τῆς ἱστορικῆς θέσεως ἢ εἰς ἐτέρας τῆς περιοχῆς θέσεις.

Ἡ ἔξερευνήσις κατὰ ταῦτα τῆς Προϊστορικῆς Πελοποννήσου ἤρχισε διὰ τῆς ἐρευνῆς τῶν τελευταίων προϊστορικῶν περιόδων καὶ ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς τῆς Χερσονήσου πλευρᾶς, ὅπου καὶ ἡ πρώτη ἐπιτυχία τοῦ SCHLIEMANN ἐγένετο καὶ εὗρισκοντο αἱ περισσότεραι ἱστορικαὶ θέσεις τῆς Πελοποννήσου. Ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου ἡ ἔρευνα ἐπεξετάθη πρὸς Νότον καὶ Δυσμάς, ὅπου καὶ συνεχίζεται νῦν μετὰ περισσοτέρας ἐντάσεως.

Ὁ τρόπος ἐνάρξεως τῆς Προϊστορικῆς ἔξερευνήσεως τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ πορεία, ἣν ἡ ἔρευνα ἠκολούθησε, φαίνονται μεγάλως ἐπηρεάζουσαι τὴν εἰκόνα τῶν προϊστορικῶν χρόνων τῆς Πελοποννήσου, ἣν σήμερον ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν, οὕτως ὥστε αἱ τελευταῖαι Προϊστορικαὶ περίοδοι καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ αὐτῆς νὰ ἔχουν καλλίτερον μελετηθῇ καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ θεωροῦνται μεῖζονος σημασίας παρὰ αἱ ἀρχαιότεραι περίοδοι καὶ ἡ δυτικὴ τῆς χερσονήσου πλευρά.

Ἐκτὸς τῶν Μυκηνῶν ὁ SCHLIEMANN ἔκαμεν ἐρεῦνας εἰς μικρὰν κλίμακα παρὰ τὸ Ἡραῖον τοῦ Ἄργους (Prosymna I, 1) καὶ εἰς τὴν Τίρυνθα τὸ 1876. Ἄλλ' ἐκ τῶν δύο τούτων θέσεων μόνον τὴν Τίρυνθα ἀνέσκαψε τελικῶς, τὰ ἔτη 1884 -1885, τῇ συνεργασίᾳ καὶ τοῦ DÖRPFELD.

Κατὰ τὰ ἔτη 1888-1889 ὁ SCHLIEMANN ἐνήργησε μικρὰς ἀνασκαφὰς ἄνευ ἀξιολόγων εὐρημάτων εἰς Μενελαῖον καὶ Ἀμύκλας ἐν Λακεδαίμονι ὡς καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πύλου ἐν Μεσσηνίᾳ (ΑΕ 1889, 130 ὑποσημ. 1 καὶ

AM 1889, 132). Μετὰ ταῦτα οὗτος ἐστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς Τροίαν, ὅπου ἐνωρίτερον εἶχεν ἀρχίσει ἐρεῦνας¹.

Παράλληλως πρὸς τὰς ἐρεῦνας τοῦ SCHLIEMANN ἐν Ἀργολίδι ἡ Γερμανικὴ ἀνασκαφὴ τῆς ἱστορικῆς θέσεως τῆς Ὀλυμπίας ἔφερεν εἰς φῶς καὶ ὀλίγα προϊστορικά εὐρήματα οὐχὶ σπουδαίας σημασίας (Alt-Olympia, 2 ἐξ. 73 ἐξ.).

Τὴν ἐξερεύνησιν τῆς Προϊστορικῆς Ἀργολίδος μετὰ τὸν SCHLIEMANN συνέχισεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διὰ τοῦ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ τὰ ἔτη 1876-1877 εἰς Μυκῆνας, δι' ὃ διεμαρτυρήθη ὁ SCHLIEMANN, καὶ τὸ ἔτος 1878 εἰς τὸ Ἡραῖον τοῦ Ἀργους. Ὁ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ καὶ ὁ ΚΟΝΔΑΚΗΣ ἐπίσης τὰ ἔτη 1878-1879 ἀνέσκαψαν θαλαμοειδεῖς Μυκηναϊκοὺς τάφους εἰς Ναύπλιον, τὴν δὲ ἐρευναν αὐτῶν συνέχισεν ὁ H. G. LOLLING.

Ἀπὸ τοῦ 1886 μέχρι τοῦ 1902 ἀνέλαβε τὴν ἐξερεύνησιν τῶν Μυκηνῶν ὁ X. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, τὰ δὲ ἔτη 1889 καὶ 1890 οὗτος ἐπεξέτεινε τὰς ἐρεῦνας του εἰς τὴν Λακωνίαν, ὅπου ἀνέσκαψεν εἰς Θεράπνην, Ἀμύκλας, Βαφειό, Ἀρκινες καὶ Κάμπον. Ὁ ΣΤΑΗΣ ἐπίσης τὸ ἔτος 1886 ἀνέσκαψε θαλαμοειδεῖς Μυκηναϊκοὺς τάφους εἰς Ἐπίδαυρον καὶ τὸ 1892 ἐτέρους ὁμοίους εἰς τὸ Ναύπλιον. Κατὰ τὰ ἔτη 1892-1895 ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀμερικανικὴ Σχολὴ τῶν Κλασσικῶν Σπουδῶν ὑπὸ τὸν καθηγητὴν WALDSTEIN, τὸν κατόπιν Sir CHARLES WALSTON, διεξήγαγεν ἀνασκαφὰς εἰς τὸ Ἡραῖον τοῦ Ἀργους, αἵτινες ἔφερον εἰς φῶς προϊστορικά ὡσαύτως εὐρήματα, ἀπαιτοῦντα ἰδιαίτεραν περαιτέρω ἐξερεύνησιν. Τὸ 1896 ἡ αὐτὴ Σχολὴ ἀνέλαβε τὴν ἐξερεύνησιν τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου καὶ δύο προϊστορικοὶ τάφοι ἦλθον εἰς φῶς κατ' αὐτὸ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀνασκαφῆς.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1902 μέχρι τοῦ 1904 ὁ VOLLGRAFF ἀνέσκαπτεν ἕνα προϊστορικὸν συνοικισμὸν ἐπὶ τοῦ λόφου Ἀσπίς κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ Ἀργους καὶ τινας μυκηναϊκοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους παρὰ τὴν δυτικὴν τοῦ λόφου κλιτύν. Ἐπεξέτεινε δὲ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη τὴν ἀνασκαφὴν του ὁ VOLLGRAFF καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Λαρίσης καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς ἐντὸς τῆς πόλεως τοῦ Ἀργους ἢ περὶ αὐτήν, ὅπου καὶ συνέχισεν ἐρευνῶν μέχρι τοῦ 1930.

Τὸ 1904 τὸ ἐν Ἀθήναις Γερμανικὸν Ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον ἤρχισεν ἀνασκάπτειν εἰς Ἀμύκλας ἡ δὲ ἐρευνα αὕτη ἔληξε τὸ 1925. Ἀπὸ τοῦ 1905 τὸ αὐτὸ Ἰνστιτοῦτον ἤρχισεν ἐκ νέου τὴν ἐρευναν τῆς Τίρυνθος, τὴν ὁποίαν μετὰ τινὰ διακοπὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου πο-

¹ Ἀρχαιότερα τῆς ἀνασκαφῆς τῶν Μυκηνῶν προϊστορικά εὐρήματα ἐξ Ἑλλάδος ἰδὲ ἐν ΤΣΟΥΝΤΑΣ - MANATT, σ. 5. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ, Προϊστ. Ἀρχαιολ., 151 ἐξ. Τα ἐν λόγῳ εὐρήματα ἦσαν τὰ προϊστορικά εὐρήματα τοῦ ΦΟΥΡΣῆ ἐν Θήρῃ τὸ 1866, τὰ εὐρήματα τοῦ ΒΙΛΙΟΤΤΙ ἐν Ρόδῳ τὸ 1868-1871 καὶ τοῦ SCHLIEMANN ἐν Ἰθάκῃ τὸ 1868 καὶ Τροίᾳ τὸ 1873. Διὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ SCHLIEMANN γενικῶς ἰδὲ C. SCHUCHHARDT, Schliemann's Excavations, Translated by E. SELLERS, London 1891.

λέμον συνέχισε μέχρι τοῦ ἔτους 1929. Κατὰ τὰ ἔτη 1906-1929 ἐκ παραλλήλου ὁ DÖRPFELD μετ' ἄλλων Γερμανῶν ἀρχαιολόγων ἀνέλαβε τὴν ἐξερευνησιν τῆς Προϊστορικῆς Ὀλυμπίας καὶ ἐπεξέτεινε τὰς ἀνασκαφάς του εἰς Πίσσαν ἐγγὺς τῆς Ὀλυμπίας καὶ εἰς τὸν Κακόβατον, τὸ Σαμικὸν καὶ τὴν Ἀρήνην εἰς Τριφυλίαν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1905 ἡ Βρετανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν ἀπεκάλυψε προϊστορικὰ λείψανα εἰς Γερόνθας καὶ Θαλάμας παρὰ τὴν Κουτήφαρην ἐν Λακωνίᾳ καὶ τὰ ἔτη 1909-1910 ἀνέσκαψε τὸ Μενελάϊον παρὰ τὴν Θεράπην ἔναντι τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, θέσιν ἣν εἶχον ἄλλοτε προχεῖρος ἐρευνῆσαι ὁ ROSS, ὁ SCHLIEMANN καὶ ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ.

Τὸ 1909 ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἤρχισεν ἀνασκάπτουσα διὰ τοῦ ΣΚΙΑ ἓνα θολωτὸν τάφον, τυχαίως εὗρεθέντα παρὰ τὸ χωρίον Τραγὰνα ἢ Τραγάνες ἐγγὺς τῆς Πύλου ἐν Μεσσηνίᾳ. Τὴν ἀνασκαφὴν δὲ ταύτην συνέχισεν ὁ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ τὸ ἔτος 1912. Ὁ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ διὰ λογαριασμὸν καὶ πάλιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνέσκαψε θολωτοὺς τάφους εἰς Ἀρχινες Λακωνίας τὸ ἔτος 1910.

Ἀπὸ τοῦ 1909 ἐπίσης τὸ ἐν Ἀθήναις Γερμανικὸν Ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτούτον ἤρξατο διὰ τῶν FRICKENHAUS καὶ MÜLLER μίαν ἐπιφανειακὴν ἐξερεύνησιν τῆς Ἀργολίδος, σημαντικὴν διὰ τὴν προϊστορικὴν τοπογραφίαν τῆς περιοχῆς, ἣτις συνέχισεν ἄλλως τὴν τοπογραφικὴν ἐργασίαν τῶν STEFFEN καὶ LOLLING τῆς περιοχῆς τῶν Μυκηνῶν τῶν ἐτῶν 1881-1882. Ἡ ἔρευνα τῶν FRICKENHAUS καὶ MÜLLER διακοπεῖσα ὑπὸ τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου κατὰ τὰ ἔτη 1912-1920 συνεχίσθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν FRICKENHAUS καὶ WREDE τὰ ἔτη 1925-1926 καὶ συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ GEBAUER τελικῶς τὰ ἔτη 1938-1939. Ἀτυχῶς σύντομοι μόνον ἀνακοινώσεις ἐπὶ τῶν ἐπιφανειακῶν τούτων ἐξερευνήσεων ἐδημοσιεύθησαν.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐξερεύνησιν τῆς Πελοποννήσου ἐκτὸς αὐτῆς αἱ Προϊστορικαὶ ἔρευναι ἐλάμβανον σημαντικὴν ἀνάπτυξιν, ἐπηρεάζονται τὴν ὅλην εἰκόνα περὶ τῆς Προϊστορικῆς Ἑλλάδος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐν Ἀττικῇ ἀπὸ τοῦ 1887 καὶ ἐξῆς ἤρχισαν νὰ ἀνακαλύπτωνται προϊστορικὰ λείψανα. Εἰς Κυκλάδας ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ, ἀπὸ τοῦ 1894 ἕως τὸ 1898, καὶ μία Βρετανικὴ ἀποστολὴ ἀπὸ τοῦ 1896 εἰς Μῆλον ἀπεκάλυπτον σημαντικὰ προϊστορικά νεκροταφεῖα καὶ οἰκισμούς. Τὸ ἔτος 1900 ὁ EVANS ἤρχισε τὴν συστηματικὴν ἐξερεύνησιν τῆς Κνωσοῦ, τὸ δὲ 1901 ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ ἤρχισεν ἀνασκάπτων τὸ Σέσκολον ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ τὸ 1903 οἱ Γερμανοὶ ἀνέλαβον τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Ὀρχομενοῦ τῆς Βοιωτίας.

Ὁ Πρῶτος Παγκόσμιος πόλεμος ἀνέστειλε τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐρεῖνας ἐν Ἑλλάδι καὶ μία μόνον ἀνασκαφὴ ἐνηργήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τούτου τὰ ἔτη 1915-1916 ὑπὸ τοῦ C. W. BLEGEN εἰς τοῦ Κοράκου, θέσιν μετοξὺ

Ἀρχαίας καὶ Νέας Κορίνθου ἐγγὺς τῆς θαλάσσης. Ὁ αὐτὸς BLEGEN ἤνοιξε προσέτι τότε δοκιμαστικὰς τάφρους εἰς Γωνιὰν καὶ Γύριζαν τῆς Κορινθίας.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Κοράκου, ὅπου εὗρέθη μία παλαιὰ ἀδιατάρακτος ἐπίχωσις ὅλων τῶν περιόδων τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ, ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν WACE καὶ BLEGEN ὡς βάσις διὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν κεραμικῶν προϊόντων τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν συσχετισμὸν τούτων πρὸς τὰ ἀνάλογα δεδομένα τῆς Κρήτης. Κατὰ τὰ δεδομένα τοῦ Κοράκου ἡ Ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ διὰ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἥτις ἐκλήθη Ἑλλαδική, διηρέθη εἰς Πρωτοελλαδικήν (Early Helladic), Μεσοελλαδικήν (Middle Helladic) καὶ Ὑστεροελλαδικήν (Late Helladic) καὶ ἐχρονολογήθη κατὰ τὰς ἀντιστοίχους Μινωικὰς περιόδους τῆς Κρήτης (BSA 22, 1916-1918, 175-189). Ἡ ταξινόμησις αὕτη ἀποτελεῖ καὶ σήμερον τὴν βάσιν τῶν προϊστορικῶν ἐρευνῶν διὰ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ τὸν Πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐρευναι ἤρχισαν καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ νέας ζέσεως. Ἀπὸ τοῦ 1920 ἕως τὸ 1923 μία Βρετανικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν A. J. B. WACE ἀνέλαβε τὴν συστηματικὴν ἐξερεύνησιν τῶν Μυκηνῶν. Ὁ C. W. BLEGEN τὰ ἔτη 1921 καὶ 1922 ἀνέσκαψεν εἰς Ζυγουριὰς ἐν τῇ κοιλάδι τῶν Κλεωνῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1924 ἕως τὸ 1928 ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς εἰς Φλιοῦντα καὶ Νεμέαν ἐν Ἀργολίδι καὶ εἰς Ἀγιοργίτικα ἐν Ἀρκαδίᾳ. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῶν τριῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ πλήρως. Ἀπὸ τοῦ 1925 ἕως τὸ 1928 ἀπ' ἐτέρου ὁ BLEGEN ἠρέυνησε τὰ προϊστορικὰ λείψανα παρὰ τὸν Ἡραῖον τοῦ Ἀργους, ὀνομάσας τὸν προϊστορικὸν οἰκισμὸν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην Πρόσμυναν. Οἱ Γερμανοὶ πάλιν μετὰ τὸν πόλεμον ἐπανάεβον ἐκ νέου τὰς ἀνασκαφὰς τῶν εἰς Ὀλυμπίαν, Τίρυνθα καὶ Ἀμύκλας.

Ἀπὸ τοῦ 1922 ἕως τὸ 1930 μία Σουηδικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τοὺς A. W. PERSSON καὶ O. FRÖDIN ἀνέσκαψε τὴν Ἀσινὴν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Τὰ ἔτη 1926-1937 καὶ 1939 ὁ PERSSON ἀνέσκαψε τὴν Μιδεάν, κειμένην νοτιοανατολικῶς τοῦ Ἡραίου τοῦ Ἀργους ἐγγὺς τοῦ χωρίου Δενδρά. Ἐτέρα Σουηδικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν M. N. VALMIN ἀπὸ τοῦ 1926 ἕως τὸ 1931 ἀνέσκαψεν ἐν Μεσσηνίᾳ τὴν θέσιν Μάλθην. Τὰ ἔτη 1935-1938 ὁ PERSSON κατ' ἀρχὰς καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλοι ἀνέσκαψαν ἀνατολικῶς τῶν Μυκηνῶν τὴν θέσιν Μπερμπάτι παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον, δι' ἣν οἱ Σουηδοὶ διεκδικοῦν τὴν ὀνομασίαν Πρόσμυνα, τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ ἀκόμη (1961). Ἐτέρα τέλος Σουηδικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν E. J. HOLMBERG κατὰ τὰ ἔτη 1936-1938 ἀνέσκαψε τὴν παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν τῆς Ἀρκαδίας προϊστορικὴν Ἀσέαν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐκτός ἄλλων ἐρευνῶν εἰς Μυκίνας, Καλύβια Πελλῆνας ἐν Λακωνίᾳ καὶ Ὀσμάναγα ἐν Μεσσηνίᾳ, κατὰ τὰ

ἔτη 1926-1927, ἠρεύνησε Μυκηναϊκὰ νεκροταφεῖα ἐν Ἀχαΐᾳ τὰ ἔτη 1920-1939 καὶ μετέσχε διὰ τοῦ ΚΟΥΡΟΥΝΙΑΤΟΥ εἰς κοινὴν μετὰ τῶν Ἀμερικανῶν ὑπὸ τὸν BLEGEN ἐπιφανειακὴν ἐξερεύνησιν τῆς Μεσσηνίας, ἣτις κατέληξεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἐπάνω Ἐγγλιανοῦ, ὅπερ ἤρχισαν ἀνασκάπτοντες ὁ BLEGEN καὶ ὁ ΚΟΥΡΟΥΝΙΑΤΗΣ τὸ 1939.

Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀργους ὁ VOLLGRAFF εἰργάζετο καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ 1920 ἕως τὸ 1930 καὶ αἱ Ἀμερικανικαὶ ἀνασκαφαὶ τῆς Κορίνθου, ἀναληφθεῖσαι ὡσαύτως μετὰ τὸν πόλεμον, συνεχίζοντο κανονικῶς φέρουσαι ἐνίοτε καὶ προϊστορικὰς ἐπιχώσεις εἰς φῶς. Ἡ HELEN WATERHOUSE τὰ ἔτη 1936-1938 ἠρεύνησεν ἐπιφανειακῶς τὴν Λακωνίαν ἀλλὰ περιέληψιν τῶν εἰρημάτων τῆς ἐδημοσίευσεν μόλις τὸ ἔτος 1956. Ὁ WACE ἀπὸ τοῦ 1939 ἠρχισεν ἐκ νέου ἔρευναν εἰς Μυκῆνας καὶ ὁ J. SPERLING ἀνέλαβε τὸ ἴδιον ἔτος ἐπιφανειακὴν ἐξερεύνησιν τῆς Ἡλείας. Πᾶσαι αἱ ἔρευναι ὅμως αὗται διεκόπησαν μετὰ τὸ 1939 ἔνεκα τῆς ἐκρήξεως τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου.

Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, ὅτε—ἀπὸ τοῦ ἔτους 1948 περίπου—αἱ συνθῆκαι ἦσαν εὐνοϊκαὶ καὶ πάλιν δι' ἀνασκαφὰς ἐν Ἑλλάδι, αἱ προϊστορικαὶ ἔρευναι ἐπανελήφθησαν ἐκ νέου. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διὰ τοῦ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ἀπὸ τοῦ 1948 ἐνήργησε μικρὰς ἀνασκαφικὰς ἐργασίας εἰς τὸ Ἀσκληπιεῖον τῆς Ἐπιδαύρου, αἵτινες ἤγαγον εἰς φῶς καὶ τινα προϊστορικὰ εὐρήματα, καὶ ἀνέσκαψε διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀρχαιολόγου τὰ ἔτη 1951-1954 τὸν τυχαίως εὐρεθέντα δεύτερον ταφικὸν περίβολον τῶν Μυκηνῶν ἐκτὸς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων. Ὁ WACE ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὰς Μυκῆνας καὶ συνέχισε μετ' ἄλλων συνεργατῶν τὴν ἔρευνάν του μέχρι τοῦ θανάτου του τὸ ἔτος 1957. Ἡ Ἀμερικανικὴ ἐξερεύνησις τῆς Κορίνθου ἀνελήφθη καὶ πάλιν, μία δὲ νέα Ἀμερικανικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν J. L. CASKEY ἀνέσκαψε τὰ ἔτη 1952-1959 τὸν προϊστορικὸν συνοικισμὸν τῆς Λέρνης νοτίως τοῦ Ἀργους. Τὰς ἐρεῖνας τοῦ VOLLGRAFF ἐν Ἀργεὶ ἀπὸ τοῦ 1952 ἀνέλαβεν ἡ ἐν Ἀθῆναις Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ καὶ ὁ BLEGEN ἀπὸ τοῦ 1952 ἐπανάλαβε τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Ἐπάνω Ἐγγλιανοῦ.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, μετέχουσα εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τῶν Ἀμερικανῶν εἰς Ἐπίνειω Ἐγγλιανόν, ἀνέσκαψε διὰ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ εἰς Παποῦλια, Ἀγιον Ἡλίαν, Βολιμίδια, Χώραν, Μυρσινοχώριον, Τραγάνες, Κορυφάσιον καὶ Κουκουνάραν, ὥς καὶ εἰς ἄλλας περὶ τὸν Ἐγγλιανὸν ἐν Μεσσηνίᾳ θέσεις, νεκροταφεῖα καὶ οἰκισμοὺς καὶ αἱ ἔρευναι αὗται συνεχίζονται ἔτι (1961). Διὰ τοῦ ΓΙΑΛΟΥΡΗ ἀνέσκαψεν ἡ ἐν λόγῳ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία προϊστορικὰς θέσεις παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν, εἰς Διάσελλα, Ἀρήνην, Μακρούσια κλπ. Διὰ τοῦ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ συνεχίσθη ἡ ἐξερεύνησις τῆς προϊστορικῆς Ἀχαΐας. Πᾶσαι ὅμως αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται εἶναι γνωσταὶ ἐκ προκαταρκτικῶν μόνον ἀνακοινώσεων.

Τὴν ἐπιφανειακὴν ἐξερεύνησιν ἐν Λακωνίᾳ τῆς H. WATERHOUSE συνέχισε τὰ ἔτη 1956-1958 ὁ R. HOPE SIMPSON καὶ τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐρευνῆς ἀμφοτέρων ἐδημοσιεύθη τὸ 1960. Ἐπιφανειακὴν ἐξερεύνησιν τῆς γειτνιαζούσης τῇ Λακωνικῇ Μεσσηνίας ἐπεχείρησεν ὁ R. HOPE SIMPSON μόνος καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ McDONALD τὸ ἔτος 1959. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ R. HOPE SIMPSON μετὰ τοῦ λόρδου WILLIAM TAYLOUR ἐνήργησαν ἀνασκαφὰς παρὰ τὸ χωρίον Ἀστέρι, ἐγγὺς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐρώτου, ἀλλὰ περὶ τῶν τελευταίων τούτων ἐρευνῶν ὀλίγα ἀκόμη εἶναι γνωστά.

Πλείονας λεπτομερείας μετὰ παραπομπῶν εἰς τὰς σχετικὰς δημοσιεύσεις διὰ τὴν προϊστορικὴν ἐξερεύνησιν τῆς Πελοποννήσου δύναται νὰ εὕρῃ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν γενικὸν κατάλογον βιβλιογραφίας, ἔνθα αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι ἔχουν παρατεθῇ κατὰ γεωγραφικὴν περιοχὴν καὶ χρονολογικὴν σειρὰν δημοσιεύσεως ἐκάστης ἐργασίας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐν Πελοποννήσῳ, ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως ἀνθρωπίνων ὄντων ἐν αὐτῇ καὶ μέχρι τοῦ τέλους τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων, δυνάμεθα νὰ ἀρχίσωμεν διὰ τῆς ἐπισκοπῆσεως τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς πυκνότητος τῆς κατοικήσεως ἐνὸς ἐκάστου γεωγραφικοῦ τμήματος τῆς χερσονήσου καὶ καθ' ἐκάστην προϊστορικὴν περίοδον αὐτῆς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πυκνότητα καὶ ἔκτασιν κατοικήσεως τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν αὐτὴν προϊστορικὴν περίοδον ἢ καὶ τοῦ αὐτοῦ γεωγραφικοῦ τμήματος κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν περίοδον.

Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔχομεν ἐπιδιώξει εἰς τὰς ἐπομένας σελίδας διὰ τῆς παραθέσεως τεσσάρων χαρτῶν καὶ τεσσάρων καταλόγων, περιλαμβανόντων τοὺς προϊστορικοὺς οἰκισμοὺς ἐν Πελοποννήσῳ τοὺς γνωσθέντας μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1961. Ἐκαστος χάρτης καὶ κατάλογος περιλαμβάνει τὰς προϊστορικὰς θέσεις μιᾶς ἐκάστης ἐκ τῶν τεσσάρων προϊστορικῶν περιόδων: Νεολιθικῆς, Πρωτοελλαδικῆς, Μεσοελλαδικῆς καὶ Ὑστεροελλαδικῆς.

Οἱ προϊστορικοὶ οἰκισμοὶ ἐκάστης περιόδου ἔχουν γραφῇ κατὰ γεωγραφικὴν σειρὰν καὶ εἰς ἑξ ὁμάδας συμφώνως πρὸς τὴν γεωγραφικὴν διαίρεσιν τῆς Πελοποννήσου εἰς ἑξ περιοχὰς ἥτοι, Ἀργολίδα περιλαμβανομένης καὶ τῆς Κορινθίας καὶ Σικυωνίας, Ἀρκαδίαν, Λακωνίαν, Μεσσηνίαν, Τριφυλίαν μετὰ τῆς Ἡλίδος καὶ Ἀχαΐαν.

Ἡ ἀρίθμησης τῶν θέσεων εἰς ἐκάστην περιοχὴν ἔχει γίνεαι ἑξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω διὰ τὸ ἀνατολικὸν ἀντιστρόφως δὲ διὰ τὸ δυτικὸν μέρος τῆς χερσονήσου, ἵνα ἀκολουθηθῇ κατὰ τὸ δυνατόν ἡ φορὰ ἣν ἠκολούθησεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἵνα τὰ δεδομένα παρατεθοῦν καθ' ἣν περίπου χρονικὴν σειρὰν ἐγνωσθήσαν. Ἡ ἀρίθμησης ἐν τούτοις εἶναι συνεχὴς δι' ἐκάστην περίοδον ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς χερσονήσου, διότι ἐκάστη θέσις μνημονεύεται μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ ἰδιαιτέρου ἀριθμοῦ ὃν φέρει ἐν τῷ καταλόγῳ, ὅσakis γίνεται μνεῖα ταύτης.

Τὸ ὄνομα ἐκάστης προϊστορικῆς θέσεως ἐν τῷ παρατιθεμένῳ καταλόγῳ συνοδεύεται ὑπὸ τῆς σχετικῆς πρὸς τὴν θέσιν βιβλιογραφίας, παραπομπῆς εἰς ἄποψιν τῆς θέσεως, ἐὰν τοιαύτῃ ἔχῃ δημοσιευθῇ, καὶ εἰς σχέδιον τῶν ἀνασκαφῶν, ἐφ' ὅσον τοιοῦτο ὑπάρχει, καὶ ἀκολουθεῖται ὑπὸ συντόμον περιγραφῆς τῆς θέσεως, ἀφηγήσεως τῶν περιστάσεων τῆς ἀνακαλύψεως ἢ ἐξερευνή-

σεως αὐτῆς καὶ παραθέσεως τέλος τῆς στρωματογραφίας ὡς καὶ τῆς διαρκείας κατοικήσεως τῆς θέσεως.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ καταλόγου δι' ἐκάστην περίοδον ἀκολουθεῖ σύγκρισις τοῦ ἀριθμοῦ προϊστορικῶν οἰκισμῶν εἰς ἐκάστην περιοχὴν πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἄλλων περιοχῶν, διὰ τὴν διαπίστωσιν τῆς κατανομῆς τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ περίοδον. Ἀπὸ τῆς Πρωτοελλαδικῆς δὲ ἐποχῆς καὶ ἔξῃς οἱ ἀριθμοὶ οἰκισμῶν ἐκάστης περιοχῆς συγκρίνονται πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τῆς προηγούμενης περιόδου, ἵνα διαπιστωθῶν μεταβολαὶ τυχόν πυκνότητος καὶ ἐκτάσεως τῆς κατοικίσεως ἀπὸ περιόδου εἰς περίοδον. Ἡ ἀνακεφαλαίωσις ὄλων τῶν συγκρίσεων τούτων εἰς τὸ τέλος τοῦ Πρώτου Μέρους βοηθεῖ εἰς τὴν ἔξαγωγήν συμπερασμάτων τινῶν, ἀφορώντων εἰς τὴν πορείαν τῆς προϊστορικῆς ζωῆς ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς καὶ τὴν θέσιν ζητημάτων τινῶν, ἢ διασάφησις τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται εἰς τὰ ἐπόμενα Μέρη τῆς ἐρεῦνης ταύτης.

Ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα ἢ τυχαῖαι συμπτώσεις ἔχουσι φέρει εἰς φῶς ἴχνη ἀνθρωπίνης δραστηριότητος κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς 207 θέσεις ἐν Πελοποννήσῳ, περὶ ὧν ἡδυνήθην νὰ συλλέξω πληροφορίας ἐκ μιᾶς λίαν ἐκτεταμένης βιβλιογραφίας εἰς αὐτοτελὴ βιβλία καὶ περιοδικά¹.

Ἐκ τῶν 207 θέσεων 33 κατακοῦντι εἰς Νεολιθικοὺς χρόνους, 83 εἰς Πρωτοελλαδικούς, 65 εἰς Μεσοελλαδικούς καὶ 178 εἰς Ὑστεροελλαδικούς. Θέ-

¹ Συγκεντρωτικὴ ἐργασία διὰ τὴν Προϊστορίαν τῆς Πελοποννήσου μέχρι σήμερον δὲν ὑπάρχει καθ' ὅσον γνωρίζω. Ἐχρησιμοποίησα περίπου 350 ἄρθρα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ 31 αὐτοτελὴ βιβλία, ὡς ἐκ τῆς Γενικῆς Βιβλιογραφίας καὶ τῶν υποσημειώσεων ἐξάγεται. Αἱ περιληπτικώτεραι ἐργασίαι διὰ τὰς Προϊστορικὰς θέσεις τῆς Πελοποννήσου εἶναι: F. SCHACHERMAYER, Prähistorische Kulturen Griechenlands ἐν RE XXII (2), 1954, 1350 κ. ἐξ. διὰ τὴν Νεολιθικὴν, τὴν Πρωτοελλαδικὴν καὶ τὴν Μεσοελλαδικὴν περίοδον καὶ G. KARO, Mykenische Kultur ἐν RE Suppl. VI, 1935, 606-608 διὰ τὴν Ὑστεροελλαδικήν. Αἱ δύο αὗται ἐργασίαι περιλαμβάνουν 91 ἐν ὅλῳ ἐκ τῶν 207 θέσεων. Τούτων 19 ἀνήκουν εἰς τὴν Νεολιθικὴν (RE XXII (2), 1361-1362, 1381-1386). Εἴκοσι τρεῖς εἰς τὴν Π(ρωτο)Ε(λλαδικήν) (RE ἐνθ' ἀνωτ. 1428-1431), δεκαεννέα εἰς τὴν Μ(εσο)Ε(λλαδικήν) (ἐνθ' ἀνωτ. 1455-1456) καὶ 54 εἰς τὴν Ὑ(στερο)-Ε(λλαδικήν) ἐποχὴν (RE Suppl. VI, 606-608). Σημαντικὰ βοηθήματα διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν καταλόγων τῶν προϊστορικῶν θέσεων εἶναι ἄρθρα περιέχοντα ἐξερενήσεις τῆς ἐπιφανείας ὡς: Klio 1910, 390-391. AM 1911, 21-38. AJA 1920, 1-13, 1942, 77-89. AA 1911, 149-150, 1927, 365-370, 1938, 552-562, 1939, 268-294. BCH Chronique des Fouilles id'ea: 1953-1960. M. N. VALMIN, Études Topographiques sur la Messénie ancienne, Lund 1930. BSA 1956, 168-171, 1957, 231-259, 1960, 67-107. Σχετικὰς παραπομπὰς ἰδὲ ἐν: TSUNTAS-MANATT, 1-11, W. RIDGEWAY, Early Age of Greece I, 1-29. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, Δ-Σ, 381-395. Π. ΚΑΒΒΑΛΙΑΣ, Προϊστ. Ἀρχαιολ., 189-299. WACH-THOMPSON, P-T, 223-225. FEMMEN, 9-13. Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, Ἡ Νεολ. Ἐποχὴ κλπ., 80-88. H. HANSEN, Early Civ. Thess., 132-134. MATZ, Handbuch II, 186, 196, 260, 275. Ἰδὲ καί: LAA 1912, 131-132. Klio 1940, 103, 1942, 115, 1943, 117. AJA 1947, 166 ὑποσ. 4. BCH 1946, 14-31, 623-632. BSA 1951, 16-24.

σεις τινὲς βεβαίως κατοικοῦντο κατὰ τὴν διάρκειαν περισσοτέρων περιόδων¹.

Ἡ ἐν ἀρχῇ τῆς μελέτης ταύτης παράθεσις τῶν καταλόγων τῶν προϊστορικῶν θέσεων, μολοντί μονότονος ἐν τῇ ἀναγνώσει, βοηθεῖ ἀφ' ἐνὸς εἰς τὴν στενωτέραν γνώριμίαν τοῦ ἀναγνώστου πρὸς τὴν τοπογραφίαν καὶ στρωματογραφίαν τῆς προϊστορικῆς Πελοποννήσου, ἀφ' ἑτέρου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς διὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν προϊστορικῶν θέσεων διὰ τὸν πρωτότερον καὶ ἐκρίθη προτιμητέα.

ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Ι. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ

Ἰχνη τῶν πρώτων ἐγκατεστημένων κατοίκων τῆς Πελοποννήσου, συναντώμενα εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα καὶ εὐθὺς ὑπὲρ τὸ παρθένον ἔδαφος, ὅπου τοιαῦτα εὐρέθησαν εἰς ἀνασκαφάς, ἔχουν γνωσθῇ μέχρι σήμερον ἐκ τῶν κάτωθι 33 θέσεων δηλουμένων ἐπὶ τοῦ χάρτου II τῆς σελίδος 39.

A. ΑΡΓΟΛΙΣ.

1. ΜΥΛΟΣ ΧΕΛΙΩΤΟΥ. Βιβλιογραφία: AJA 1920, 3, 1930, 403-404, 1931, 424, Hesperia 1937, 488, 1949 Suppl. VIII, 415-422. Corinth I (I), 108. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, σ. 7 ὑποσημ. 14 καὶ σ. 37².
² Ἀποψιν τῆς θέσεως ἰδὲ Corinth I (I), εἰκ. 75.

Ἡ θέσις εἶναι μικρὸς λόφος, ἐνίστε ἀναφερόμενος ὡς Χελιωτόμυλος, κείμενος $\frac{3}{4}$ τοῦ μιλίου βορειοδυτικῶς τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου πλησίον πηγῆς ὁεούσης νοτίως τούτου. Ἡ θέσις ἀνεσκαφῇ προχείρως ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν τὸ 1930 καὶ ὀλίγα ἔχουσι δημοσιευθῇ περὶ ταύτης. Ἡ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ περιεχομένου μιᾶς ἐπιχώσεως, συναντηθείσης εἰς ἀπόστασιν τινα βορειοανατολικῶς τοῦ λόφου κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τάφων μεταγενεστέρας ἱστορικῆς περιόδου.

Τὸ Νεολιθικὸν τοῦτο στρώμα εἶχε πάχος 2,55 μ. περίπου καὶ συναντηθὲν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν 2,95 μ. ὑπὸ τὴν τότε ἐπιφάνειαν τοῦ ἔδα-

¹ Εὐρίσκετο εἰς τὸ τυπογραφεῖον ἡ παρούσα ἐργασία ὅτε ἐδημοσιεύθη ἐν AJA 1961, 221-260 τὸ ἄρθρον τῶν N. McDONALD καὶ R. HOPE SIMPSON, τὸ μνημονεῖον 84 περίπου προϊστορικῶν θέσεις ἐκ τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου. Ἐκ τῶν 84 τούτων θέσεων πρῶγματι νέαι εἶναι μόνον 21, ἀναβιβάζουσαι τὸ σύνολον τῶν γνωστῶν προϊστορικῶν θέσεων τῆς Πελοποννήσου εἰς 228. Εἰς τινὰς τῶν ἤδη γνωστῶν θέσεων οἱ ἐν λόγῳ ἐρευνῶνται εὐρον δοτράκα περιόδων μὴ ἀναφερομένων πρότερον. Οὕτω κατὰ περίοδον προσθέτουν νέας θέσεις: Εἰς τὴν Νεολιθικὴν 2 ἀσφαλεῖς καὶ 3 πιθανάς, εἰς τὴν ΠΕ 1 ἀσφαλὴ καὶ 5 πιθανάς, εἰς τὴν ΜΕ 13 ἀσφαλεῖς καὶ 13 πιθανάς καὶ εἰς τὴν ΥΕ 11 ἀσφαλεῖς καὶ 7 πιθανάς, Οὕτω λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἀσφαλῶν νέων θέσεων οἱ ἀριθμοὶ κατὰ περίοδον ἀνέρχονται εἰς 35 περίπου Νεολιθικάς, 84 ΠΕ, 78 ΜΕ καὶ 189 ΥΕ θέσεις. Τὰ ὀνόματα τῶν νέων θέσεων ἀναφέρονται ἐν ὑποσημειώσει εἰς τὸ τέλος τοῦ καταλόγου τῆς οἰκίας ἐποχῆς κατωτέρω, τὰ δὲ ἀξιολογώτερα νέα εὐρήματα ἔχουν περιληφθῇ ἐν τῷ Δευτέρῳ Μέρει εἰς τὸ ὑλικὸν τῆς ἐγγυτάτης θέσεως ἐκάστης νέας.

² Ὄνόματα συγγραφέων καὶ τίτλους ἐργασιῶν ἰδὲ εἰς Γενικὴν Βιβλιογραφίαν παρατεθειμένην κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν δημοσιεύσεως δι' ἐκάστην περιοχὴν.

φους παρηκολογήθη μέχρι βάθους 5,50 μ., όπου η σκαφή συνήντησε στρώματα ύδατος. Ή επίχωσης περιείχε θραύσματα αγγείων μόνον, περιγραφόμενα κατωτέρω: Μέρος II, Κεφ. I, Γ I¹.

Η ΠΕ περίοδος εκπροσωπείται από οστρακα αγγείων περισυλεγμένα επί της επιφανείας του λόφου και από το περιεχόμενον ενός φρέατος, 16,50 μ. βαθύς, συνιστάμενον εκ τινων ανθρώπινων σκελετών, εξ αγγείων και εκ μικρών τινων άλλων ευρημάτων. Το φρέαρ τουτο εύρεθη παρά την βόρειον κλιτὺν τοῦ λόφου. Ἰδὲ ΠΕ θέσιν ἀριθ. 8 ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς περιόδου.

Η ΜΕ καὶ ἡ ΥΕ περίοδοι εκπροσωποῦνται ἀπὸ ἐπιφανειακά ευρήματα ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου. Ἰδὲ τὰς ὑπ' ἀριθ. 5 καὶ 8 θέσεις τῆς ΜΕ καὶ ΥΕ περιόδου ἀντιστοίχως εἰς τοὺς καταλόγους τῶν περιόδων. Οἱ ΜΕ τάφοι τοῦ «Βορείου Νεκροταφείου» ἔχουν περιληφθῇ εἰς τὸ ὅλον τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου.

2. ΙΣΘΜΙΑ. Βιβλιογραφία: Gazette Archéologique 1885, 402-406. AJA 1920, 8. Corinth I (1), 71 ὑποσημ. 2. Hesperia 1955, 142-146, 1959, 334. BCH 1958, 664. Antiquity 1958, 80-88.

Ἀποψιν τῆς θέσεως: Hesperia 1953, πίν. 54a, Σχέδιον ἀνασκ. Hesperia 1955, πίν. 41a.

Ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ καλουμένου Ῥάχη, ἄνωθεν τοῦ Σταδίου τῆς Ἰσθμίας, ἡ ἀπὸ τοῦ 1952 ἀναλαβοῦσα τὴν ἐξερεύνησιν τῆς περιοχῆς Ἀμερικανικὴ ἀρχαιολογικὴ ἀποστολὴ μετὰ ξὺν άλλων προϊστορικῶν ευρημάτων ἀνέφερε τὴν εὑρεσιν μιᾶς ομάδος οστράκων, τὰ ὅποια «εἰσφαίνοντο ὅτι εἶναι Νεολιθικά», καὶ θραυσμάτων ὀψιανοῦ, Hesperia 1955, 142. Μία λιθινὴ ἀξίνη καὶ θραύσματα ὀψιανοῦ εἶχον εὑρεθῇ ἐν τῇ θέσει ἥδη ἀπὸ τοῦ 1925 καὶ ἡ ὑπαρξὶς ἐνὸς «Νεολιθικοῦ» οἰκισμοῦ ἐκεῖ εἶχεν ἥδη ἔκτοτε ὑποδειχθῇ. Corinth I (1), 71 ὑποσημ. 2. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. I, Γ II, Δ I.

Η ΠΕ ἐποχὴ εκπροσωπείται ὑπὸ οστράκων συλλεγέντων ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους (AJA 1920, 8), ἀπὸ μίαν ἐπίχωσιν εὐρεθεῖσαν κατὰ τὰς προσφάτους ἀνασκαφὰς εἰς μίαν κοιλότητα τοῦ ἐδάφους βο-

¹ Ἐν τῷ Δευτέρῳ Μέρει τὰ δεδομένα τῶν ἀνασκαφῶν ἔχουν παρατεθῇ εἰς τέσσαρα Κεφάλαια κατὰ Περίοδον, ἦτοι Πελοπόννησος I: Νεολιθικὴ Περίοδος, Πελοπόννησος II: Πρωτοελλαδική, Πελοπόννησος III: Μεσοελλαδική, Πελοπόννησος IV: Ὑστεροελλαδικὴ Περίοδος. Ἐν ἐκάστῳ Κεφαλαίῳ τὰ δεδομένα ἔχουν ταξινομηθῇ εἰς τέσσαρας ομάδας ἦτοι Α. Ἀρχιτεκτονική, Β. Ταφαί, Γ. Κεραμική, Δ. Μικρὰ ευρήματα. Ἐν ἐκάστῃ ὁμάδι τὰ δεδομένα ἐκάστης θέσεως ἔχουν παρατεθῇ κατὰ τὴν γεωγραφικὴν τῆς θέσεως σειρὰν ἐν Πελοποννήσῳ (ἰδὲ ἀνωτ. σ. 18) καὶ αἱ διάφοροι θέσεις ἔχουν ἀριθμηθῇ ἐν ἐκάστῃ ὁμάδι δεδομένων διὰ λατινικῶν ἀριθμῶν κατὰ τὴν σειρὰν ταύτην. Παραπομπὰ εἰς τὸ Δεύτερον Μέρος, ὡς ἡ ἀνωτέρω, γίνονται διὰ τριῶν στοιχείων οἷον: Κεφ. I (=Πελοπόννησος I, Νεολιθικὴ Περίοδος), Γ (=Κεραμική), I (=δὲ ἀριθμὸς τῆς θέσεως ἐν τῇ ὁμάδι τῆς Κεραμικῆς).

ρειοδυτικῶς τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἀπὸ μεμονωμένα ὄστρακα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀρχαίου Θεάτρου καὶ τοῦ Σταδίου (Hesperia 1955, 142-146, 1958, 27). Ἴδὲ καὶ ΠΕ θέσιν 9.

Ἡ ΜΕ περίοδος συναντᾶται εἰς τὴν ἐπὶχώσιν βορειοδυτικῶς τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. ΜΕ θέσις 6 κατωτέρω.

Οἱ ΥΕ χρόνοι ἀντιπροσωπεύονται ὑφ' ἑνὸς κυκλωπείου τείχους κατὰ μῆκος τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ὑπὸ ΥΕ ὀστράκων εὐρεθέντων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ναοῦ, εἰς μίαν ἐπὶχώσιν βορείως τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀρχαίου Θεάτρου, ἐπὶ τῆς Ῥάχης καὶ εἰς τὴν ἐπὶχώσιν βορειοδυτικῶς τοῦ ναοῦ. Αἱ κατηγορίαι ΥΕ I - II ἦσαν πλέον συνήθεις. Hesperia 1955, 142-143. ΥΕ θέσις 9 κατωτέρω.

3. ΠΑΛΑΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΣ. Βιβλιογραφία: L. WALKER - KOSMOPoulos, The Prehistoric Inhabitation of Corinth I, München 1948 (=KOSMOPoulos). AJA 1897, 313-322, 1904, 440-441, 1906, 19, 1920, 1, 1927, 73, 77, 1929, 538-539, 1930, 404-409, 1931, 412, 1934, 420, 1936, 204-209, 1939, 599-600. AA 1915, 213-214, 1916, 164. JHS 1921, 260. Hesperia 1937, 487-524, 1948, 199-203, 1949, 156-157, 1951, 292-293, 1952, 131, 1955, 147-148 ὑποσημ. 5. Corinth I (1), 107-114, Corinth X, 31. Ἀποψις τῆς θέσεως ἐν AA 1939, εἰκ. 15 σ. 253-254, Corinth I (3), πιν. 30, σχέδιον ἐν KOSMOPoulos, εἰκ. 1.

Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Κορίνθῳ καὶ εἰς τὴν περὶ τὸν λόφον περιοχὴν, ἀρδευομένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ τριῶν πηγῶν, εὐρέθησαν ἐν τῇ προόδῳ τῶν Ἀμερικανικῶν ἀνασκαφῶν ἀπὸ τοῦ 1896 μέχρι τοῦ 1959 διεσκορπισμένα ἐπιχώσεις, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τετραγυμένα μεταγενεστέρως, περιέχουσαι ὅμως προϊστορικὸν ὕλικὸν κυρίως τῆς Νεολιθικῆς καὶ ΠΕ ἐποχῆς. Στρωματογραφία εἰς τοιαύτας ἐπιχώσεις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρακολουθηθῇ.

Ἡ Νεολιθικὴ ἐπιχῶσις ἐποικίλλεν ἀπὸ 0,20 μ. μέχρι 2,50 μ. (KOSMOPoulos, σ. 16, 40, 43. Ἐν Hesperia 1937, 489-492 παρέχεται πᾶχος 0,75-1,70).

Ἡ ἐπιχῶσις αὕτη περιεῖχεν ὀλιγοστὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, μίαν «πυρὰν νεκρῶν» πιθανῶς, ὄστρακα ἀγγείων καὶ μικρὰ σύμμικτα εὐρήματα. Ἴδὲ Μέρους II, Κεφ. I, A I, B I, Γ III, Δ II.

Τὸ ΠΕ στῶμα εἶχε πᾶχος 0,50 μ. ἕως 2,50 μ. (KOSMOPoulos, 59. Hesperia 1937, 515. Μία τετραγυμένη ἐπιχῶσις εἶχε πᾶχος 3,50-4 μ. AJA 1939, 599), ἐν δὲ φρέαρ εὐρεθὲν δυτικώτερον τῶν «Δυτικῶν Καταστημάτων» ἦτο πλήρες ΠΕ κεραμικῆς καὶ εἶχε βάθος 9,60 μ. (Hesperia 1948, 200-203). Ἴδὲ καὶ ΠΕ θέσιν 10 κατωτέρω.

Ἡ ΜΕ ἐποχή δὲν ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ εὐρημάτων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀλλ' ὑπὸ τάφων μόνον εἰς τὸ «Βόρειον Νεκροταφεῖον». AJA 1929, 538-539, 1930, 406 409. Ἴδὲ καὶ ΜΕ θέσιν 7 κατωτέρω.

Μία μόνον μικρὰ ΥΕ ἐπίχωσης καὶ ὀλίγα ὄστρακα ἐξ ἑνὸς ἄλλου σημείου εἶναι τὰ μόνα ΥΕ εὐρήματα ἐκ τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου (AJA 1936, 207, Hesperia 1937, 488, 1949, 156-157, ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, 5). ΥΕ θέσις 10 κατωτέρω.

4. ΓΩΝΙΑ. Βιβλιογραφία : AJA 1920, 7. Metr. Mus. Stud. III, 1930/1, 55-80 (=Gonia).

Ἀπομιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν Gonia, εἰκ. 6-7.

Ἡ Γωνιά εἶναι χαμηλὴ ῥάχις, μήκους 410 μέτρων ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ μεγίστου πλάτους 160 περίπου μέτρων, εὐρισκομένη ἐν σχεδὸν χιλιόμετρον βορείως τοῦ χωρίου Ἑξαμίλλια καὶ ἀνατολικῶς τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἐκ Νέας Κορίνθου πρὸς Ἄργος. Ἡ θέσις ἐλέγχει τὰς ἐξ Ἀρχαίας Κορίνθου καὶ Ἄργους διαβάσεις πρὸς τὸν Ἰσθμόν, πλησίον δὲ αὐτῆς εὐρίσκονται δύο πηγαί, μία βορείως καὶ εἰς ἀπόστασίν τινα καὶ ἐτέρα ἀνατολικῶς ταύτης.

Ἐπὶ τῆς ῥάχews, τὸν βραχὺδὴ πυρῆνα τῆς ὁποίας καλύπτει ἐπίχωσης πάχους 0,30-3,25 μ., δ C. W. BLEGEN τὸ ἔτος 1916 ἤνοιξεν 22 δοκιμαστικὰς τάφους καὶ συνήντησε στρώματα ὄλων τῶν προϊστορικῶν περιόδων. Νεολιθικὴ ἐπίχωσης πάχους 0,50-2,50 μ., συννηντήθη κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μόνον μέρος τοῦ λόφου (Gonia, 66) καὶ τὰ μόνα ἐν αὐτῇ λείψανα ἦσαν ὄστρακα ἀγγείων περιγραφόμενα ἐν τῷ Δευτέρῳ Μέρει Κεφ. I, Γ IV.

Τὸ ΠΕ στρώμα, συναντηθὲν εἰς πάσας τὰς τάφους, εἶχε πάχος 0,40-1,50 μ. καὶ περιείχεν ὄλων τῶν κατηγοριῶν προϊστορικὰ λείψανα πλὴν τάφων. Ἴδὲ ΠΕ θέσιν 13 κατωτέρω.

Ἡ ΜΕ περίοδος ἀντεπροσωπεύετο ὑφ' ἑνὸς στρώματος, 1-1,70 μ. παχέος, περιέχοντος δεδομένα ὄλων τῶν κατηγοριῶν. ΜΕ θέσις 9 κατωτέρω.

Αἱ ΥΕ I-II φάσεις ἀντεπροσωπεύοντο ἀνεπαρκῶς, τὰ λείψανα ὅμως τῆς ΥΕ III φάσεως ἦσαν ἀφθονώτερα, συνιστάμενα εἰς κεραμικὰ εὐρήματα καὶ τμήματα τοίχων. ΥΕ θέσις 12 κατωτέρω.

5. ΦΛΙΟΥΣ. Βιβλιογραφία : Art Arch. 1925, 26. AA 1925, 334, 1939, 272.

Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, Ἡ Νεολ. Ἑποχή, 84.

Ἡ θέσις εὐρίσκεται περὶ τὰ 500 μ. νοτιοδυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως

τοῦ Φλιοῦντος ἀνεσκάφη δὲ τὸ ἔτος 1924 ὑπὸ τοῦ C. W. BLEGEN καὶ δὲν ἐδημοσιεύθη¹.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν συνηντήθησαν: ἑν κατώτατον καθαρῶς Νεολιθικὸν στρώμα περιέχον ὄστρακα ἀγγείων, ἑν μικτὸν Νεολιθικὸν - ΠΕ στρώμα, ἕτερον καθαρῶς ΠΕ καὶ τέλος ἀνώτατον στρώμα τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς. ΠΕ θέσις 16 κατωτέρω.

6. NEMEA. Βιβλιογραφία: AM 1911, 26. Art Arch. 1925, 175-184, 1926, 127. AJA 1927, 436, 1928, 63, 1938, 121. Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, Ἡ Νεολιθ. Ἐποχή, 82. Gnomon 1932, 661. Gonia, εἰκ. 3 σ. 57. Prosymna, 369. HANSEN, 133. AA 1939, 172. Robinson Studies I, 106-107.

Ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ λόφου Τσούγκιζα, δυτικῶς τοῦ χωρίου Ἡράκλειον παρὰ τὴν Ἀρχαίαν Νεμέαν, ὁ C. W. BLEGEN τὰ ἔτη 1924-1926 ἀνέσκαψεν ἑν σπήλαιον, τοῦ ὁποίου εἶχε καταπέσει ἡ ὀροφή. Ἐν τῷ σπηλαίῳ εὐρέθη παχεῖα Νεολιθικὴ ἐπίχωσις περιέχουσα ἓνα μικρὸν τοῖχον, ἓνα ἀνθρώπινον σκελετόν, ὄστρακα ἀγγείων καὶ μικρὰ εὐρήματα. Ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου εὐρέθησαν ἕτερα Νεολιθικὰ στρώματα ὡς καὶ ἐπιχώσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. I, A II, B II, Γ VI, Δ III.

ΠΕ ἐπίχωσις συνηντήθη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου καὶ εἷς τι σημεῖον τῆς βορείου πλευρᾶς τούτου, περιεῖχε δὲ αὕτη ὅλων τῶν εἰδῶν προϊστορικὰ δεδομένα. ΠΕ θέσις 18 κατωτέρω.

Αἱ δύο ἐπόμειναι περίοδοι, ΜΕ καὶ ΥΕ, συνηντήθησαν εἰς τὴν ἐπίχωσιν τῆς βορείου κλιτύος μόνον. ΜΕ θέσις 11, ΥΕ 19.

7. KAENIA. Βιβλιογραφία: BCH 1930, 479. AA 1939, 271. MATZ, Handbuch II, 187 ὑποσημ. 3. RE XXII (2), 1384, RE Suppl. VI, 606.

Ἐπὶ τοῦ ὄρους Νυφίτσα, νοτίως τοῦ Χιλιομοδίου καὶ πλησίον τοῦ χωρίου Κλένια, εἰς ὕψος 1000 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὁ N. ΜΠΕΡΤΟΣ ἠρξάνησε τὸ 1930 ἑν μέγα σπήλαιον 110 μ. περίπου βαθύ. Ἡ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐπίχωσις περιεῖχεν εὐρήματα ἀνήκοντα εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς ἀπὸ τῆς Νεολιθικῆς μέχρι τῆς χριστιανικῆς. Τὰ εὐρήματα ἀπόκεινται εἰς τὰ Μουσεῖα τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου καὶ δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ. Μνημονεύονται δὲ διὰ βραχέων ἐν BCH 1930, 479, ὅθεν ἔχουσι ληφθῇ αἱ παρεχόμεναι ἐν Μέρει II, Κεφ. I, πληροφορίαι ὑπὸ στοιχεῖα Α III, Γ VII, Δ IV. Ἰδὲ καὶ ΠΕ θέσιν 20. ΜΕ 13 καὶ ΥΕ 22 κατωτέρω.

¹ Οὐδὲ ἠδυνήθηεν νὰ ἀνέρω τι τῶν εὐρημάτων ἐν τῷ Μουσείῳ Κορίνθου.

8. MYKENAI. Βιβλιογραφία : (Αί ἡρτημέναι παραπομπὰι παρέχουσι νέα εὑρήματα, ἐντὸς παρενθέσεων περιέχονται ὑπομνήματα προσθετόντα ἀξιολόγους πληροφορίας εἰς τὴν ἀρχικὴν δημοσίευσιν τῶν ἐκάστοτε εὑρημάτων).
1. H. SCHLIEMANN, Mycenae, London 1878.
2. (ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ) ΠΑΕ 1876, 12-14, 1877, 24-26. BCH 1878, 64, 181. (FURTWÄNGLER-LOESCHKE, Mykenische Tongefässe, Berlin 1879, Mykenische Vasen, Berlin 1886. C. SCHUCHHARDT, Schliemann's Excavations, Translated by E. SELLERS, London 1891, 134-289. G. KARO, Schachtgräber von Mykenai, München 1930-33).
3. STEFFEN-LOLLING, Karten von Mykenai, Berlin 1884.
4. X. ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΠΑΕ 1886, 59-79, 1887, 65-66, 1888, 28-29, 1889, 18-21, 1890, 35-36, 1891, 19-20, 1893, 8-9, 1895, 23-27, 1896, 29-31, 1897, 24-26, 1899, 102-103, 1900, 73, 1901, 43, 1902, 48, 1903, 46. AE 1887, 155-172, 1888, 119-179, 1891, 1-43, 1896, 1-22, 1897, 97-127, 200, 1902, 1-10. JdI 1895, 143-151. Μυκῆναι καὶ Μυκηναῖος Πολιτισμός, Ἀθῆναι 1893. (V. STAIS, Collection Mycénienne du Musée National, Athènes 1915).
5. G. RODENWALDT, AM 1911, 221-250, 1912, 129-139. JdI 1919, 87-106. Der Fries des Megarons von Mykenai, Halle 1921.
6. Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ, AE 1912, 127-141, (Γεωμετρικά κυρίως).
7. Α. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ, AE 1918, 52-60.
8. Α. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ, ΑΔ 1919 Παράρτ. 34-35.
9. A. J. B. WACE, etc. BSA 1919-21, 185-202, 1921-23, 1-434, 1950, 203-208, 1953, 3-93, 1954, 231-298, 1955, 175-250, 1956 103-131, 1957, 193-223. Archaeologia 1932, 1-242. JHS 1939, 210-212, 1951, 254-257, 1953, 131-132, 1954, 170, Suppl. (1954), 24-27. Antiquity 1940, 233-249, 1954, 84-86. ILN 1950, 1041-1043, 1952, 681-683, 718-721, 1953, 791-793. Archaeology 1953, 78-83, 1954, 149-155. Proc. Amer. Phil. Soc. 1953, 422-470. Mycenae, An Archaeological History and Guide, Princeton 1949.
10. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΠΕΤΣΑΣ, ΠΑΕ 1950, 203-223, 1951, 192-196.
11. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΠΑΕ 1951, 197-203, 1952, 427-472, 1953, 205-237, 1954, 242-269, 1955, 217-232. Ἔργον 1954, 34-38, 1955, 69-74, 1957, 63-66, 1958, 125-127. ILN 1952, 505-507, 1954, 259, 323-325, 363-365.
12. ΜΥΛΩΝΑΣ-ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Archaeology 1952, 194-200, 1955, 43-50.
13. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, Γέρας, 54-88. AE 1953-54, I, 9-24.
14. Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, Ἔργον 1958, 118-125, 1959, 93-100 καὶ Ancient Mycenae, London 1957.

15. Ν. Μ. ΒΕΡΔΕΛΗΣ, "Εργον 1958, 129-131. BCH 1958, 702-703, 1959, 611-614. Archaeology 1961, 12-17.

Παλαιοτέραν βιβλιογραφίαν ἴδὲ ἐν FRAZER, Paus. τόμ. III 97. Reallexikon Vorgesch. VIII (1927), 389. RE XVI (I) (1933), 1015, RE Suppl. VI (1935), 584. BSA 1921-23, 286. WACE, Myscnae, 139-141. MATZ, Handbuch II, 275. A. FURUMARK, Mys. Pot., Anal. Clas. 665-671. MYLONAS, Anc. Mys., 185-189.

*Αποψιν ἴδὲ ἐν WACE, Myscnae, εἰκ. 36 a-b. Σχέδιον ἀνασκαφῶν αὐτόθι εἰκ. 2-4. BSA 1954, εἰκ. 1 σ. 230.

Αἱ Μυκῆναι εἶναι τὸ σημεῖον ἔξ οὗ ἤρχισεν ἡ προϊστορική ἐξερεύνησις τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ τοπογραφία τῆς θέσεως εἶναι ἐπαρκῶς γνωστή.

Τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ SCHLIEMANN συνέχισαν ὁ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ (1876-1877), ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ (1886-1902) καὶ ὁ WACE (1920 1957). Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διὰ τοῦ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ἀνέσκαψε τὸν δεύτερον ταφικὸν περιβόλον ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1951-1954 ὁ δὲ ΜΥΛΩΝΑΣ καὶ ΒΕΡΔΕΛΗΣ ἐνήργησαν μικροτέρας ἐκτάσεως ἐρεῦνας τὸ 1955 καὶ 1957, συνεχιζομένας ἔτι (1961) ὑπὸ τοῦ ΜΥΛΩΝΑ.

Τὰ ἀρχαιότερα ἴχνη ἀνθρωπίνης δραστηριότητος ἐν τῇ θέσει εἶναι ὀλίγα Νεολιθικὰ ὄστρακα. Ἐν ἡ δύο ἐκ τούτων εὐρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1920-1923 ὑπὸ τοῦ WACE (BSA 1921-23, 93. Ἰδὲ καὶ MATZ, Handbuch II, 187 σημ. 3. RE XXII (2), 1384, 1429), μερικὰ νέα ὄστρακα εὐρέθησαν ὑπὸ τοῦ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ταφικοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEMANN ("Εργον 1955, 74. BCH 1956, 261. ΠΑΕ 1955, 228), ἐν πιθανὸν Νεολιθικὸν ὄστρακον εὐρέθη εἰς ἓνα τάφον ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως (BSA 1953, 7 τάφος 34) καὶ δύο ἄλλα Νεολιθικὰ ὄστρακα εἴδεν ὁ WACE τὸ 1956 (BSA 1957, 195-196). Μέρους II, Κεφ. I, Γ VIII.

Λείψανα τῆς ΠΕ ἐποχῆς, κυρίως ὄστρακα, εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ταφικοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEMANN (BCH 1956, 261), ἐγγὺς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων καὶ ἐπὶ τοῦ λόφου Καλκάνι δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως. ΠΕ θέσις 22.

Ἡ Μεσοελλαδικὴ ἐποχὴ ἐκπροσωπεῖται ἐπαρκῶς διὰ δεδομένων ὧλων τῶν εἰδῶν καὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς βορειοδυτικῆς κλιτύος τῆς ἀκροπόλεως ἀπὸ τῆς κορυφῆς μέχρι τοῦ δευτέρου ταφικοῦ περιβόλου ἐκτὸς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων. ΜΕ θέσις 14.

Ἡ ΥΕ πόλις ἦτο περισσότερον τῆς ΜΕ ἐκτεταμένη ἐκπροσωπομένη ὑπὸ πολυαριθμῶν λειψάνων ὧλων τῶν κατηγοριῶν. ΥΕ θέσις 23.

'Επίχουσι παρέχουσα σαφή στρωματογραφίαν δι' ὅλας τὰς περιόδους δὲν εὐρέθη. Εἰς ἓν σημεῖον ἐντὸς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων πάντως, ὅπου εὐρέθησαν λείψανα ὄλων τῶν περιόδων ὁμοῦ, τὸ καθαρῶς ΠΕ στρώμα ἦτο 0,83 μ. παχύ, τὸ μεμιγμένον ΠΕ/ΜΕ ἦτο 0,72 μ., τὸ καθαρῶς ΜΕ ἦτο 0,32 μ. καὶ τὸ μεμιγμένον ΜΕ/ΥΕ ἦτο 0,30 μ. BSA 1921-23, 64-65.

9. ΜΠΕΡΜΠΑΤΙ. Βιβλιογραφία: AA 1935, 200-202, 1936, 138-141, 1938, 522-557. JHS 1936, 145, 1937, 127. ILN 1936, February 15. Bericht VI Kongr. Arch. 1939, 262-298. AIARS 1953, 9-28. BCH 1954, 117. RE XXII (2), 1384-1385, 1456.

'Επὶ τοῦ μικροῦ λόφου Μαστὸς εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μπερμπατίου χωρίου κειμένου περίπου 5 χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῶν Μυκηνῶν, οἱ Σουηδοὶ ἐνεργήσαντες ἀνασκαφάς, τὰ ἔτη 1935-1938 καὶ 1953, ἀνεκάλυψαν ἓνα προϊστορικὸν συνοικισμὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ μὴ δημοσιευθέντα εἰσέτι.

Νεολιθικὰ ὄστρακα ἐκ Μπερμπατίου ἀναφέρει ὁ SCHACHERMEYER, RE XXII (2), 1384-1385. Διακόσια δὲ περίπου τοιαῦτα ὄστρακα ἐκ τῆς θέσεως εὐρίσκονται ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Ναυπλίου. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. I, Γ IX.

'Αρχιτεκτονικὰ λείψανα καὶ ἀγγεῖα χαρακτηρίζουν τὴν ΠΕ ἐποχὴν, ΠΕ θέσις 23. Ἡ ΜΕ ἐποχὴ ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν, ΜΕ θέσις 15. Τὰ λείψανα τῆς ΥΕ ἐποχῆς εἶναι ἔτι πλουσιώτερα τῶν προηγουμένων, ΥΕ θέσις 26.

'Ο PERSSON ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ὅρος Πρόσυμνα ὁ ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ καὶ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ ἀφορᾷ εἰς ταύτην τὴν τοποθεσίαν. AA 1936, 140.

10. ΗΡΑΙΟΝ-ΠΡΟΣΥΜΝΑ. Βιβλιογραφία: C.W. BLEGEN, Prosymna, The Helladic Settlement Preceding the Argive Heraeum, I Text, II Plates, Cambridge 1937 (=Prosymna). AM 1878, 271-288. BSA 1921-23, 330-338. CH. WALDSTEIN, The Argive Heraeum I (1902), 25-28, 41-42, 49-51, 54-55, 79-80, 108-110, πίν. IV, VIII, τόμ. II (1905) σ. IX, 16-23, 60-101, 315, πίν. I-VI, CXXXVIII. Hesperia 1952, 168-173, 211. AE 1956 Χρον. 10-11. Παλαιότεραν βιβλιογρ. Ἴδὲ ἐν Argive Heraeum I, 64-72, Prosymna I, 1.

*Αποφιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν Prosymna II, εἰκ. 1-6, 10, Σχέδιον ἀνασκαφῶν αὐτόθι πίν. I.

Ἡ θέσις εὐρίσκεται πλέον τῶν 5 μιλίων βορειοανατολικῶς τοῦ Ἄργους ἢ περὶ τὰ 3 μίλια νοτιοανατολικῶς τῶν Μυκηνῶν (Argive

Heraeum I, 10 εικ. 1) και ηρευνήθη υπό πολλών από τοῦ 1836 καὶ ἐξῆς (Prosymna I, 1) ἀλλὰ προϊστορικά εὐρήματα ἀπεκάλυψαν μόνον αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ τὸ 1878 (ἕνα θολωτὸν τάφον), τῶν Ἀμερικανῶν τοῦ 1892-1895, τοῦ BLEGEN τὸ 1925-1928 καὶ τοῦ ΒΕΡΑΒΕΛΗ τὸ 1957.

Τὰ ἀποκαλυφθέντα προϊστορικά λείψανα ἐκτείνονται καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν τὴν ὀριζομένην ἀπὸ ΝΑ. ἐκ τῶν λόφων τοῦ Ἡραίου καὶ τοῦ Κεφαλαρίου καὶ ἀπὸ ΒΑ. ἐκ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Εὐβοία, κατερχομένου διὰ τριῶν ἀντερείσματων καλουμένων σήμερον Ἀνατολικὸν Γερογάλαρο, Δυτικὸν Γερογάλαρο καὶ Ἀνοιξίς ἢ Ἀσπρόχωμα. Ὁ BLEGEN ἔδωκεν εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν τὸ ὄνομα Πρόσυμνα (Prosymna I, 10 καὶ II, πίν. I).

Ἡ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἀντιπροσωπεύεται εἰς τὰ εὐρήματα πέντε διαφόρων τοποθεσιῶν τῆς περιοχῆς, ἥτοι εἰς μίαν θέσιν ΒΑ. τοῦ ναοῦ τῆς Ἡρας, εἰς ἑτέραν ἐπὶ τοῦ Δυτικοῦ Γερογάλαρου καὶ εἰς τρεῖς ἄλλας ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου. Τὸ πάχος τοῦ Νεολιθικοῦ στρώματος εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιοχὰς ἐκναιμᾶντο ἀπὸ 0,20 μ. μέχρι 1,10 μ. (Prosymna, 22-29). Μέρους II, Κεφ. I, Α IV, Β III, Γ X, Δ V.

ΠΕ ἐπὶχώσις εὐρέθη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς τῆς Ἡρας, τοῦ καλουμένου ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ἀκρόπολις (Prosymna, 13), καὶ κάτωθεν τῆς Νοτίας Στοᾶς (Prosymna 15), ἐσκορπισμένα δὲ ὄστρακα καὶ μία ὁμάς τοιοῦτων εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου μετὰ τὴν τῶν ΜΕ τάφων. Τὸ πάχος τῆς ΠΕ ἐπιχώσεως εἰς μίαν περίπτωσιν ἦτο 0,50 μ. (Prosymna, 13). ΠΕ θέσις 24.

ΜΕ ἐπὶχώσις συνηντήθη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τοῦ ναοῦ, κάτωθεν τῆς Νοτίου Στοᾶς καὶ ΜΕ τάφοι εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ Δυτικοῦ Γερογάλαρου, ΜΕ θέσις 16.

ΥΕ εὐρήματα ἐγένοντο ἐπὶ τῶν λόφων τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ Κεφαλαρίου καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν ἀντερείσμάτων τοῦ ὄρους Εὐβοία συνίστανται δὲ ἐκ 53 θαλαμοειδῶν τάφων καὶ ἐνὸς θολωτοῦ. ΥΕ θέσις 31.

Διὰ τὰς ΜΕ καὶ ΥΕ περιόδους, ἐκπροσωποῦμένης κυρίως ὑπὸ τάφων, δὲν ὑπάρχει σαφὴς στρωματογραφία.

11. ΚΕΦΑΛΑΡΙ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1916, 78-80. ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἐπ., 86 Hesperia 1938, 538. ΑJA 1947, 166 ὑποσημ. 4.

(α). Ἐπὶ πρᾶνοῦς ἐκτάσεως ὀλίγον ἀριστερὰ τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ Ἡρασινοῦ ὁ ΜΥΛΩΝΑΣ ἀναφέρει τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ ἀναγομένου «ἀσφαλῶς» εἰς τοὺς Νεολιθικοὺς χρόνους. Νεολ. Ἐπ., 86. Μέρους II, Κεφ. I, Γ XI.

(β). Ὁ Α. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ ἐν ΠΑΕ 1916, 78-80, ἀναφέρει ἔτε-

ρον προϊστορικόν συνοικισμόν ἐπὶ τοῦ λόφου Μαγούλα ἐγγὺς τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Κεφαλαρίου, ὅστις κατὰ τὸν ΜΥΛΩΝΑΝ (ἐνθ' ἄνωρ.) ἀνήκει εἰς τὰς τρεῖς περιόδους τοῦ Χαλκοῦ.

(γ). Μία τρίτη θέσις ἐν τῇ περιοχῇ, ἐξ ἧς συνελέγησαν ΠΕ ὄστρακα, ἀναφέρεται ἐν *Hesperia* 1938, 538, ΠΕ θέσις 29. ΜΕ 20, ΥΕ 36.

12. ΤΙΡΥΝΣ. Βιβλιογραφία: H. SCHLIEMANN, *Mycenae*, 9-19, Tiryns, London 1886. Tiryns: Die Ergebnisse der Ausgrabungen κλπ. τόμοι II-IV 1912-1930 (= Tiryns II, III, IV). G. KARO, *Führer durch Tiryns*, Athens 1934 (ἐκδ. 2) (= *Führer*). ΑΕ 1898, 210. ΑΜ 1905, 151-152, 1907, I-IV, 1911, 198-206, 1913, 78-91, 329-354, 1930, 119-140. ΑΑ 1908, 126-127, 1909, 121-122, 1910, 171-172, 1911, 147-149, 1914, 133-136, 1916, 143-147, 1927, 365-370, 1930, 112-113, 1931, 261-262, 1939, 251-252. ΠΑΕ 1915, 201-236. ΑΔ 1916 Παράρτ. 13-21. ΑJA 1926, 442-443. RE VI (2), 1937, 1453-1467. ΑΕ 1956 Χρον. 3-8. Ἀποψιν ἐν Tiryns III, πίν. 13-17. Σχέδιον ἀνασκ. αὐτόθι πίν. I.

Ἡ Τίρυνς, ὡς καὶ αἱ Μυκῆναι, ἦτο πρὸ πολλοῦ γνωστὴ ἔνεκα τῶν ὑπὲρ τὸ ἔδαφος προεχόντων ἐπιβλητικῶν ἐρειπίων αὐτῆς, τὴν πρώτην ὅμως συστηματικὴν ἀπόπειραν ἐξερευνήσεως τῆς θέσεως ἐπεχείρησεν ὁ SCHLIEMANN τὸ 1876, ἀπὸ δὲ τοῦ 1884-1885 βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ DÖRPFELD. Τὰ ἔτη 1905-1914 καὶ 1926-1929 ἐνηργήθησαν νέαι συστηματικώτεραι ἀνασκαφαὶ εἰς τὴν θέσιν ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου. Τὸ 1957 ὁ ΒΕΡΔΕΛΗΣ ἐνήργησε μικρὰν ἔτι ἐρευναν κατὰ τὴν διάρκειαν ἀναστηλωτικῶν ἐργασιῶν ἐκεῖ. Τὰς ἀνασκαφὰς πρὸ τοῦ SCHLIEMANN ἰδὲ ἐν *Führer*², 51.

Εὐρήματα ἀνήκοντα εἰς τὴν Νεολιθικὴν ἐποχὴν ἐκ τῆς Τίρυνθος εἶναι ὅστρακά τινα ἀγγείων καὶ ἐν πῆλινον εἰδώλιον περιγραφόμενα ἐν Tiryns IV, 5-7. Ἰδὲ καὶ κατωτέρω Μέρος II, Κεφ. I, Γ XII καὶ Δ VI.

Ὁ ΠΕ συνοικισμὸς κατελάμβανεν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐκτεταμένην περιοχὴν περὶ τὴν ἀκρόπολιν, ὥστε ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ νὰ παρουσιάζεται ὡς ἡ πλέον μεγάλη ΠΕ πόλις ἐκ τῶν μέχρι σήμερον ἀνασκαφειῶν ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος (*Führer*², 38-39). Λεῖψανα ὧλων τῶν κατηγοριῶν τῆς περιόδου ἀπεκαλύφθησαν πλὴν ταφῶν. ΠΕ θέσις 30.

Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δεδομένων ὧλων τῶν κατηγοριῶν ἀλλὰ ὁ ΜΕ συνοικισμὸς κατελάμβανε πολὺ μικροτέραν ἔκτασιν περιοριζόμενος σχεδὸν αποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως. ΜΕ θέσις 21.

Ὁ ΥΕ συνοικισμὸς, ἐκπροσωπούμενος ἀπὸ ἐπιβλητικὰ κατάλοιπα ὧλων τῶν κατηγοριῶν, ἐπεξετάθη καὶ πάλιν εἰς ἀριετὴν περὶ τὴν ἀκρό-

πολιν ἔκτασιν καὶ συνεπληροῦτο ἀπὸ μίαν νεκρόπολιν, ἀνακαλυφθεῖσαν ἐπὶ τοῦ λόφου Ἁγίος Ἡλίας εἰς ἀπόστασιν περίπου 800 μ. ἀνατολικῶς τῆς Τίρυνθος, ΥΕ θέσις 37.

13. ΔΕΡΝΑ. Βιβλιογραφία: ΑΜ 1911, 24. Ρ-Τ 224. Γέρας (Κεραμοπούλλου, 1953) 24-28. Archaeology 1953, 99-102, 1954, 28-30, 1956, 219. Hesperia 1954, 3-30, 1955, 25-49, 1956, 147-173, 175-177, 1957, 142-161, 1958, 81-121, 125-144, 1959, 202-207. BCH 1953, 211-214, 1954, 117-119, 1955, 240-244, 1956, 266-270, 1957, 538-543, 1958, 709-713, 1959, 612-618. JHS 1953, 116-117, Suppl. 9-10, 1954, 153-154, 1955, Suppl. 9-10. Πληρεστέραν βιβλιογρ. ἰδὲ ἐν Hesperia 1958, 125 ὑποσημ. 1. Ἀποψιν ἰδὲ ἐν Hesperia 1954, πίν. I. Σχέδιον ἐν Hesperia 1957, 144 εἰκ. 1.

Ἡ Λέρνα εἶναι χθαμαλὸς γήλοφος, ἐγγὺς τοῦ ἐκ τῆς μυθολογίας γνωστοῦ ὁμωνύμου ἔλους καὶ τοῦ χωρίου Μύλοι εὐρισκομένου περίπου 10 χιλιομ. νοτίως τοῦ Ἀργους. Ὁ λόφος ἔχει ἐπιφάνειαν διαστάσεων 180 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ 160 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον σύγκειται δὲ ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ προϊστορικὰς ἐπιχώσεις ὕψονίνας 5,50 μ. ὑπὲρ τὸ πέριξ ἔδαφος ἢ 7 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἡ θέσις ἐλέγχει τὴν διάβασιν ἐξ Ἀργους πρὸς Ἀρκαδίαν κατὰ τὴν διέλευσιν τῆς μεταξὺ τῆς θαλάσσης ἐξ Ἀνατολῶν καὶ τοῦ ὄρους Ποντινίου ἐκ Δυσμῶν.

Ἡ Λέρνα ἀνεσκαφῇ ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ J. L. CASKEY ἀπὸ τοῦ 1952 ἕως τὸ 1958 καὶ εἶναι ἀκόμη (1961) γνωστὴ μόνον ἐκ τῶν ἐτησίων ἐκθέσεων ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀνασκαφῆς.

Ὅλαι αἱ προϊστορικαὶ περίοδοι, περιλαμβανομένης τῆς Νεολιθικῆς, ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιχώσεως. Ὡς ἀντιπροσωπευτικὸν σημεῖον τῆς στρωματογραφίας τῆς θέσεως δύναται νὰ παρατεθῇ ἡ τομὴ τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν τάφρον Β ἀνασκαφεῖσαν τὸ 1953 εἰς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὸν τοῦ ὑψώματος καὶ περιγραφομένην ἐν Hesperia 1954, 6-11.

Ἡ ἐπιχώσις εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο εἶχεν ὕψος 6,80 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Κατώτατον στρώμα 0,70 μ. δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνασκαφῇ ἔνεκα τῶν ὑδάτων ἀλλ' εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο εἶχον ἀρχίσει νὰ ἀναφαίνωνται τὰ πρῶτα Νεολιθικὰ ὄστρακα. Τὸ Νεολιθικὸν στρώμα ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ λόφου εἶχε πᾶχος 3,75 μ. (Hesperia 1956, 175, 1957, 160), δηρεῖτο δὲ εἰς ἓν κατώτερον τμήμα 3-4 ἀρχιτεκτονικῶν φάσεων καὶ ἓν ἀνώτερον 8 ἀρχιτεκτονικῶν φάσεων ἀλλ' εἰς πᾶχος ἀμφο-

τερα τὰ τμήματα ἦσαν περίπου ἴσα. Μέρος II, Κεφ. I, A V, B IV, Γ XIII, Δ VII.

Τὸ καθαρῶς ΠΕ στρώμα εἰς τὴν τάφρον Β ἦτο 0,65-0,95 μ. ἀκολουθούμενον ἀπὸ ἐν ἀνάμικτον ΠΕ/ΜΕ στρώμα 0,85-1,15 μ. παχύ. ΠΕ θέσις 36 κατωτέρω.

Τὸ καθαρῶς ΜΕ στρώμα ἦτο περίπου 2,60 μ. διηρεῖτο δὲ εἰς δύο τμήματα· ἐν κατώτερον 2,30 μ. καὶ ἐν ἀνώτερον 0,30 μ. παχύ. ΜΕ θέσις 23 κατωτέρω.

Τὸ ΥΕ στρώμα ἦτο περίπου 1,20 μ. παχύ, 0,30-0,50 μ. δὲ ἦτο στρώμα τῆς ἐπιφανείας περιλαμβάνον Γεωμετρικὰ καὶ Κλασσικὰ ὕστρακα. ΥΕ θέσις 41 κατωτέρω.

Ἡ μνημονευθεῖσα ἐπίχωσις κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ γηλόφου περιεῖχε δεκατρεῖς ἀρχιτεκτονικὰς περιόδους ἀνηκούσας εἰς τὴν ΠΕ καὶ ΜΕ ἐποχὴν ὁμοῦ. Ἡ διάρκεις μεταξὺ τῶν δύο περιόδων δὲν ἦτο σαφής. Ἐν ΥΕ III Β στρώμα ἠκολούθει ὑπὲρ τὴν ΜΕ ἐπίχωσιν καὶ ἐπ' αὐτοῦ συνηντήθη μία Γεωμετρικὴ ταφὴ εἰς πύθον ἐγγὺς τῆς ἐπιφανείας (Hesperia 1956, 152).

Εἰς τὴν νοτιὰν πλευρὰν τοῦ γηλόφου, ὅπου ἐν ἐκκληκτικῶς μέγα οἰκοδόμημα ἀνεκαλύφθη, κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος «Οἰκία τῶν Κεράμων», καὶ ὀλίγον κατωτέρω τοῦ οἰκοδομήματός τούτου ἐπὶ τῆς κλίτους, ὑπὲρ τὸ στερεὸν ἔδαφος ὁκτὼ Νεολιθικαὶ ἀρχιτεκτονικαὶ φάσεις ἀνεκαλύφθησαν μνημονευθεῖσαι ἀνωτέρω. Ἡ σχέσις μεταξὺ Νεολιθικῶν καὶ ΠΕ στρωμάτων κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα παρουσιάζετο οὐχὶ ὥς βαθμιαία πολιτιστικὴ ἐξέλιξις ἀλλ' ὥς ἀπτόμοος διακοπὴ (Archaeology 1956, 215. Hesperia 1956, 170, 1957, 156, 1958, 143). Κατόπιν ἐν τῇ νοτιά πλευρᾷ ἠκολούθουν 5-6 ΠΕ στρώματα ὑπὸ τὴν «Οἰκίαν τῶν Κεράμων» (Hesperia 1956, 167) καὶ 8-10 στρώματα ΠΕ/ΜΕ ἐποχῆς ὑπὲρ τὴν Οἰκίαν ταύτην (Hesperia 1956, 152). Τὰ στρώματα ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ περιεχομένου των κατωτέρω ἀριθμοῦνται ἐκ τῆς βάσεως πρὸς τὴν κορυφὴν, ἀντιθέτως δηλ. ἀπὸ τὴν ἀρίθμωσιν τὴν ἀκολουθουμένην εἰς τὰς ἐτησίας ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν.

B. A P K A Δ I A.

14. ΔΗΜΗΤΡΑ. Ἐκ μιᾶς τυχαίας τομῆς τοῦ ἑδάφους κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἐγγὺς τοῦ χωρίου Δήμητρα εἰς τὴν ΒΔ. Ἀρκαδίαν (ιδεὲ τὴν θέσιν καὶ ἐν FRAZER, Paus. τόμ. IV 289, Δίβριττα εἶναι τὸ παλαιότερον ὄνομα τοῦ χωρίου) ὁ συγγραφεὺς τῆς παρουσίας ἐργασίας συνέλεξε μερικὰς ἑκατοντάδας προϊστορικῶν ὕστράκων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἔφερον ἐγχάρακτον διακόσμησιν τοῦ τύπου τοῦ γνωστοῦ ἐκ τῶν ἀνα-

σκαφῶν εἰς Μάλθην Μεσσηνίας. ΠΕ Urfirnis ὄστρακα ὑπῆρχον ἄφθονα, δύο τοῦλάχιστον ὄστρακα κεκοσμημένα δι' ἐρυθρῶν σκοτεινῶν πλήρων τριγώνων ὁμοίαν πρὸς Νεολιθικά μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἀχρώμων. Ἐν πόδιον Μινυεῖου κυπέλλου ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν συλλεγέντων ὄστράκων καὶ τινα τέλος ἔγχρωμα ὄστρακα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔν στόμιον πρόχου, ἀνῆκον εἰς τὴν ΥΕ ἐποχὴν. Τετράγωνοι ἢ σφαιρικοὶ ἐφθαρμένοι ἐκ τῆς χρήσεως λίθοι, πήλινα σφονδύλια, λεπίδες ὀψιανοῦ καὶ κατεργασμένα ὄστᾶ ἀνάμικτα μετὰ ξυλανθράκων καὶ ἡμικαύστων ὄστων συνεπλήρουν τὸ περιεχόμενον τοῦ στρώματος κατὰ τὸ σημεῖον τῆς τομῆς. ΠΕ θέσεις 43, ΜΕ 30, ΥΕ 57. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. I, Γ XIV, Δ VIII.

15. ΑΓΙΩΡΓΙΤΙΚΑ. Βιβλιογραφία: AJA 1928, 533-534. Gnomon 1932, 661. Gonia, 55 εἰκ. 1 καὶ σ. 69. Prosymna 25, 368, 370, 371. RE Suppl. VII (1940), 225.

Τὸ 1928 ὁ BLEGEN ἀνέσκαψεν ἓνα χθαμαλὸν γήλοφον, 3 μ. ὕψελόν, ἐγγὺς τοῦ χωρίου Ἀγιοργίτικα ἀνατολικῶς τῆς Τριπόλεως, ἀποτελούμενον ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ προϊστορικῆς ἐπιχώσεως τῆς Νεολιθικῆς κυρίως καὶ ἐν μέρει τῆς ΠΕ ἐποχῆς. Ἀτυχῶς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς ἐκείνης δὲν ἔχουν ἀκόμη δημοσιευθῇ. Εἰς τὸ Νεολιθικὸν στρῶμα δύο ὑποπεριόδοι ἠδύναντο νὰ διακριθοῦν σαφῶς (AJA 1928, 534. Prosymna, 368) τὸ δὲ περιεχόμενόν των συνίστατο ἐκ προϊστορικῶν δεδομένων ὅλων τῶν κατηγοριῶν. Μέρους II, Κεφ. I, Α VI, Β V, Γ XV, Δ IX.

Ἡ ΠΕ ἐποχὴ ἀντεπροσωπεύετο κυρίως ἀπὸ μερικὸν λάκκους, ἐρμηνευομένους ὡς βόθρους, καὶ ἀπὸ ΠΕ ὄστρακα. ΠΕ θέσεις 45.

16. ΑΣΕΑ. Βιβλιογραφία: E. J. HOLMBERG, The Swedish Excavation at Asea in Arcadia, Lund 1944 (=Asea). Göt. Hög. Ars. 1939, 3. AJA 1940, 262, 1945, 321.

* Ἀποψις Asea, εἰκ. 2, 4, σ. 3, 6. Σχέδια Asea, πίν. V-VI.

Ἡ θέσις εἶναι ἐπιμήκης λόφος, περίπου 240 μ. μακρὸς ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ 120 μ. πλατὺς, ὑψόμενος 54 μ. ὑπὲρ τὸ πέριξ ἔδαφος κατὰ τὸ δεξιὸν τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἐκ Τριπόλεως πρὸς Μεγαλόπολιν.

Ἀνεσκάφη ὑπὸ μιᾶς Σουηδικῆς ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν E. J. HOLMBERG τὰ ἔτη 1936-1938. Ἡ ἐπίχωσις ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ λόφου ἦτο περίπου 2-3 μ. παχεῖα καὶ περιεῖχε λείψανα ὅλων τῶν προϊστορικῶν ἐποχῶν.

Τὸ καθαρῶς Νεολιθικὸν στρῶμα ἦτο 0,30-0,40 μ. παχύ, ἐπ' αὐτοῦ δ' ἠκολούθει ἐν μικτὸν Νεολιθικὸν ΠΕ στρῶμα περίπου 0,60-0,90 μ. (Asea 7). Ἀμφότερα περιεῖχον ὀλίγα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, ὄστρακα καὶ σύμμικτα μικρὰ εὑρήματα. Μέρους II, Κεφ. I, Α VII, Γ XVI, Δ X.

Τὸ καθαρῶς ΠΕ στρῶμα ἦτο 0,20-0,40 μ. (Asea, 11) καὶ ἐκαλύ-

πιετο ὑπὸ παχέος στρώματος τέφρας, περιεῖχε δὲ ὅλων τῶν εἰδῶν δεδομένα ἐκτὸς ταφῶν. ΠΕ θέσις 46.

Τὸ ΜΕ στῶμα ἐκυμαίνεται ἀπὸ 0,50-1 μ. (Asea, 31, 32) καὶ ἂν κρῖνῃ τις ἀπὸ τὴν ἐξέλκιν τῆς κεραμικῆς, ἡ θέσις ἐγκατελείφθη πρὸ τοῦ τέλους τῆς περιόδου (Asea, 180). Ὅλων τῶν εἰδῶν δεδομένα τῆς περιόδου ἦλθον εἰς φῶς. ΜΕ θέσις 32.

Ἡ ΥΕ περίοδος ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ σποραδικὰ εὐρήματα, κυρίως ὄστρακα ἀγγείων, ἀνήκοντα εἰς ὅλας τὰς ΥΕ ὑποπερίόδους, ἀπὸ ἕνα τοῦλάχιστον τάφον καὶ ἴσως μερικοὺς τοίχους οἰκιῶν. ΥΕ θέσις 62.

17. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΙ. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τοῦ ὄρους Τσιμπάροῦ, νοτίως τῆς Ἀσέας, ποιμὴν τις ἐνῶ ἔσκαπτε διὰ τὴν κατασκευὴν μάνδρας διὰ τὸ ποιμνιὸν του εἰς θέσιν κειμένην μεταξὺ Παλαιοπύργου καὶ Κεφαλοβούσου ἐγγὺς τοῦ χωρίου Ἀνεμοδουρίου, εὔρεν εἰς βάθος ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς μέτρον ἐν ἀγγεῖον τὸ ὁποῖον περιεῖχε ξυλάνθρακας καὶ τέσσαρας λιθίνας ἀξίνας μὴ μεταχειρισμένας. Ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ ἐπεσκέφθη τὴν θέσιν βραδύτερον καὶ συνέλεξε «θραύσματα παλαιωτάτων πηλίνων ἀγγείων» ἐκ τῆς ἐπιφανείας καὶ λεπίδας ὀψιανοῦ. ΑΕ 1901, 84. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. I, Γ XVII, Δ XI.

18. ΑΝΑΛΗΨΙΣ. Βιβλιογραφία. ΑΕ 1901, 90 καὶ πίν. 5. ἀρ. 5. ΠΑΕ 1950, 240 (ἀρ. 13, 20). 1954, 270-286. Ἔργον 1954, 38-39, 1956, 81-82, 1957, 68. BCH 1955, 254-256, 1957, 548, 1958, 713. JHS 1958, Arch. Rep. 10.

Ἡ θέσις εὐρίσκεται ἐγγὺς τῶν ὁρίων τῆς Τεγεάτιδος καὶ Λακωνίας μεταξὺ τῶν χωρίων Βούρβουρα καὶ Ἀράχωβα (ΠΑΕ 1950, 234). Ἐχει περιληφθῇ εἰς τὰς Νεολιθικὰς θέσεις ἔνεκα μιᾶς λιθίνης ἀξίνης προερχομένης ἐξ αὐτῆς τὴν ὁποίαν ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ χαρακτηρίζει ὡς ἐντελῶς ὁμοίαν πρὸς τὰς ἐξ Ἀνεμοδουρίου (ΑΕ 1901, 90). Τὴν ἀξίνην ταύτην ἡ HELEN WATERHOUSE καταλέγει μεταξὺ τῶν ΠΕ εὐρημάτων (BSA 1956, 171). Μέρος II, Κεφ. I, Δ XII.

Ἄλλα λίθινα ἐργαλεῖα ἐκ τῆς περιοχῆς ἔχουν ἀναφερθῇ ὡς εὐρεθέντα εἰς Ξεροκάμπι, ἅτινα ὡς μὴ δυνάμενα νὰ χρονολογηθοῦν ἀκριβῶς ἔχουν περιληφθῇ εἰς τὴν ΥΕ ἐποχὴν. Προϊστορικά ὄστρακα ἀνεφέρθησαν ἐπίσης ὡς εὐρεθέντα εἰς τὸ σπήλαιον Ἀσοῦλα (ΠΑΕ 1950, 240 ἀρ. 20) καὶ τέλος 9 ΥΕ θολωτοὶ τάφοι ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν περιοχὴν. ΥΕ θέσις 64.

Γ. ΛΑΚΩΝΙΑ.

19. ΣΠΑΡΤΗ. Βιβλιογραφία: AM 1891, 52. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, Δ-Σ, 384-385, ὑποσημ. 1. WACE-THOMPSON P-T, 225. V. MÜLLER, Früh. Plast.

Griech., 1929, 16. PENDLEBURY, *Aegyptiaca*, 46, 109. *Hesperia* 1949 Suppl., 423. RE XXII (2), 1386. BSA 1927-28, 38, 79, 1950, 298, 1956, 170, 1960, 70. JHS 1958 Arch. Rep. 10.

Μετά τοῦ ὀνόματος τῆς Σπάρτης ἔχουν συνδεθῇ τρία στεατόπυγα εἰδώλια ἐκ λίθου καὶ μερικά λίθινα ἀγγεῖα, γνωσθέντα πρὸ πολλοῦ, ἢ γνησιότης ὅμως τῶν ὁποίων εἶχεν ἀμφισβητηθῇ. Ὁ WACB ἐν τούτοις, ὅστις σημειωτέον μνημονεύει 5 εἰδώλια, θεωρεῖ πάντα γνήσια (*Hesperia* 1949 Suppl. VIII, 423). Τὰ εὐρήματα προέρχονται πιθανὸν ἐκ τῆς ἐγγὺς τῆς Σπάρτης Νεολιθικῆς θέσεως Κουφόβουνον περιγραφομένης κατωτέρω. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. I, Δ XIII.

Προϊστορικά εὐρήματα ἐκ τῆς Σπάρτης μέχρι σήμερον γνωστὰ εἶναι 25 περίπου YE III ὄστρακα, εὑρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1926-27 μεταξὺ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ ἱεροῦ τῆς Χαλκιοῦκου καὶ τοῦ ὀπισθοῦ τοίχου τοῦ κοίλου τοῦ Θεάτρου. Ταῦτα ὡς ἐκ τοῦ ποικίλου περιεχομένου τῶν ἐπιγώσεων πρέπει νὰ εἶχον ἄλλοθεν μεταφερθῇ μετὰ τῶν χωμάτων εἰς ὃ σημεῖον ἔχουν εὑρεθῇ (BSA 1927-28, 38, 79, 1960, 70). Ὡσαύτως ἀναφέρονται ἐν ὄστρακον ψευδοστόμου YE IIIB ἀμφορέως εὑρεθὲν NA. τῆς ἀκροπόλεως (BSA 1950, 298. *Fasti Arch.* 1950, 149 ἀριθ. 1698), ὄστρακά τινα ἐκ τῆς αὐτῆς θέσεως εὑρεθέντα τὸ 1957 (JHS 1958, Arch. Rep., 10) καὶ τινες σφραγιδόλιθοι, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων προέρχονται ἐκ μεταγενεστέρων ἐπιγώσεων (BSA 1909-10, 5. PENDLEBURY, *Aegyptiaca*, 46, 109). Ἡ θέσις διὰ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένων δυσκόλως δύναται νὰ θεωρηθῇ YE διὸ καὶ δὲν ἔχει ἀριθμηθῇ κατωτέρω μεταξὺ τῶν YE. Συμβατικῶς καταλέγεται καὶ μετὰ τῶν Νεολιθικῶν.

20. ΚΟΥΦΟΒΟΥΝΟ. Ἡ θέσις εἶναι χαμηλὸς γήλοφος 6-7 μ. ὑψηλὸς ὑπὲρ τὸ πέραξ ἔδαφος ἔχον ἐπιφάνειαν ἀκτίνος 170 περίπου μέτρων καὶ εὐρισκόμενος 2 χιλιόμετρα ΝΑ. τῆς Σπάρτης εἰς μικρὰν δὲ ἀπόστασιν ΝΑ. τῆς ὁδοῦ πρὸς Ἁγίον Ἰωάννην.

Ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ O. W. von VACANO καὶ ὀλίγα εἶναι γνωστὰ περὶ τῆς θέσεως αὐτῆς. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν εὑρέθησαν Νεολιθικά καὶ ΠΕ λείψανα οἰκιῶν καὶ τάφων, ἄφθονα ὄστρακα ἀγγείων καὶ ἐργαλεῖα ἐξ ὁστοῦ καὶ λίθου συντόμως μνημονευόμενα ἐν AA 1942, 156. RE XXII (2), 1386. Τὴν θέσιν ἐπεσκέφθη τὰ ἔτη 1956-58 ὁ R. HOPE SIMPSON, ὅστις συνέλεξε μερικά ἐπὶ πλέον ὄστρακα καὶ μικρὰ ἀντικείμενα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἔδαφους. BSA 1960, 72-74. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. I, A VIII, B VI, Γ XVIII, Δ XIV καὶ ΠΕ θέσιν 50.

21. ΓΚΟΡΙΤΣΑ. Περί τὰ 2 χιλιόμετρα ΝΑ. τοῦ χωρίου Γκοριτσά, κειμένου κατὰ τὰς δυτικὰς ὑψορείας τοῦ Πάρωνος καὶ ΝΑ. τῆς Σπάρτης, ἔτι δὲ νοτιότερον τῆς ὁδοῦ ἐκ Γκοριτσᾶς πρὸς Ζούπαινα (νῦν Ἅγιους Ἀναργύρους) ἐντὸς χαράδρας μετὰ πολλῶν πηγῶν ὑπάρχουν δύο σπήλαια τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἐτέρου, γνωστὰ ὡς σπήλαια τοῦ Παπαγιαννάκου. Ταῦτα ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ Ο. W. von VACANO ἀλλὰ περὶ τούτων ὀλίγα ἐγνώσθησαν (ΑΑ 1942, 156. RE XXII (2), 1386). Ἐντὸς τῶν σπηλαίων εὐρέθησαν ἕλη ἀνθρωπίνης δραστηριότητος ἀπὸ Νεολιθικῶν μέχρι Χριστιανικῶν χρόνων. Ὑπὲρ ἄνω τῶν σπηλαίων ὑπάρχει μικρὸς λόφος ἔχων ἐπιφάνειαν 200 ἐπὶ 180 μ. περίπου, ἐξ ἧς ὁ R. HOPE SIMPSON συνέλεξε ΠΕ, ΜΕ καὶ ΥΕ I-III ὄστρακα καὶ μικρὰ ἀντικείμενα (BSA 1960, 83). Ἰδὲ ΠΕ θέσιν 53, ΜΕ 35, ΥΕ 73 καὶ Μέρους II, Κεφ. I, Α IX.

22. ΖΑΡΝΑΤΑ. Βιβλιογραφία: M.N. VALMIN, Études Topographiques sur la Messénie ancienne, Lund 1930 (= Etud. Topogr.), 183-187. Das Adriatische Gebiet, 43. Ἑλληνικά 1933, 261-262. ΑΑ 1935, 203-205. Asea, 174 ὑποσημ. 1. Tiryns IV, 94. RE XXII (2), 1386. BSA 1957, 238-239.

Τὸ 1934 ὁ Σ. ΚΟΥΓΕΑΣ ἠρεύνησεν εὐρύχωρον σπήλαιον εἰς θέσιν Κότουλας, ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους Ἁγίου Γεωργίου ἐγγὺς τοῦ χωρίου Δολοὶ καὶ δυτικῶς τοῦ Ταυγέτου ἐν Λακωνίᾳ. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου εὐρέθησαν Νεολιθικά (ΑΑ 1935, 204. Asea 174 ὑποσημ. 1) καὶ ΠΕ ὄστρακα (Tiryns IV, 94). Ἰδὲ ΠΕ θέσιν 56 καὶ Μέρους II, Κεφ. I, Α X, Γ XXII.

Ὑπὸ τὸ Μεσαιωνικὸν φρούριον τῆς Ζαρνάτας ὑπάρχει καὶ πολυγωνικὸν τεῖχος, τὸ ὁποῖον ὁ ΚΟΥΓΕΑΣ ἐθεώρει προϊστορικὸν ἀλλὰ κατὰ τὸν R. HOPE SIMPSON τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀρχαιότερον τῆς κλασσικῆς περιόδου (BSA 1957, 238). Βορειοανατολικῶς τέλος τοῦ λόφου τῆς Ζαρνάτας εὐρίσκεται οὐχὶ εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ὁ ΥΕ θολωτὸς τάφος τοῦ Κάμπου (ΥΕ θέσις 78). Ἡ θέσις ἔχει ταυτισθῇ πρὸς τὴν ὁμηρικὴν Γεργίτιαν.

23. ΚΑΡΔΑΜΥΛΗ. Δύο Νεολιθικᾶς ἢ ΠΕ λιθίνας ἀξίνας, ἀποκειμένας εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Καλαμῶν καὶ προερχομένας πιθανῶς ἐκ Καρδαμύλης, μνημονεύει ὁ R. HOPE SIMPSON (BSA 1957, 236). Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. I, Δ XV.

Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Καρδαμύλης (ἀποψιν ἰδὲ ἐν BSA 1957, πίν. 47b) ὁ R. HOPE SIMPSON συνέλεξε μερικά ΥΕ III ὄστρακα μετὰ ἄλλων Κλασσικῶν, Ἑλληνιστικῶν καὶ Ρωμαϊκῶν. Τὸ τεῖχος ὅμως τῆς ἀκροπόλεως, μέρος τοῦ ὁποίου ὁ VALMIN (Étud. Topogr., 201) ἐθεώρει ὡς πιθανῶς προϊστορικόν, ὁ R. HOPE SIMPSON φρονεῖ ὅτι ἀναμφισβήτη-

τήτως ἀνήκει εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους (BSA 1957, 234-236). Ἴδὲ καὶ ΠΕ θέσιν 57 καὶ YE 79.

24. ΑΠΙΔΙΑ. Ἐπὶ μικροῦ λόφου δυτικῶς τοῦ χωρίου Ἀπιδιά (ἀποψιν ἰδὲ BSA 1960, πίν. 18a), ἣ ὁποία κεῖται 4 ὥρας πορείας νοτίως τῶν Γερωνθρῶν, συνελέγησαν Νεολιθικά, ΠΕ, ME, YE I-III, ὥς καὶ πασῶν τῶν ἐποχῶν μέχρι τῆς Κλασσικῆς, ὅστρακα (BSA 1956, 170, 1960, 86-87). Ἴδὲ ΠΕ θέσιν 58, ME 38, YE 82 καὶ Μέρους II, Κεφ. I, Γ XIX.

25. ΑΣΤΕΡΙ. Πέριξ τοῦ χωρίου Ἀστέρι κειμένου ἀνατολικῶς τοῦ Εὐρώτου καὶ οὐ μακρὰν τῆς ἐκβολῆς τούτου εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ R. HOPE SIMPSON τρεῖς προϊστορικαὶ θέσεις:

(α). Ἐπὶ τοῦ λόφου Καραούσι, κειμένου εἰς ἀπόστασιν 200 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ χωρίου καὶ εἰς τὸ δεξιὸν τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἀστέρι εἰς Βλαχιώτη ἔχοντος δὲ ἐπιφάνειαν κατὰ τὴν κορυφὴν περίπου 160 ἐπὶ 200 μ., συνελέγησαν Νεολιθικά ὥς καὶ πασῶν τῶν περιόδων τοῦ Χαλκοῦ ὅστρακα (BSA 1960, 89-92). Ἐπὶ τοῦ λόφου ὁ λόρδος WILLIAM TAYLOUR ἤνοιξε μερικὰς τάφρους τὸ 1959, ἀλλ' ὀλίγα εἶναι γνωστὰ ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς ἀνασκαφῆς (BCH 1960, 693).

(β). Ἐπὶ τοῦ λόφου Δραγατσούλα κειμένου ἡμισυ χιλιόμετρον νοτίως-νοτιοανατολικῶς τοῦ Ἀστερίου καὶ ὀλίγον νοτιώτερον τῆς ὁδοῦ πρὸς Βεζάνι (νῦν Γλυκόβρυση) συνελέγησαν ὅστρακα ὅλων τῶν περιόδων τοῦ Χαλκοῦ. Ἐτι νοτιοανατολικώτερον περὶ τὰ 600 μ. εἰς θέσιν Κεραμιδιῶνα εὐρέθησαν ταφαὶ εἰς πίθους κατὰ τὴν φύτευσιν ἐλαιοδένδρων ἀλλὰ περὶ τῆς χρονολογίας τῶν ταφῶν οὐδὲν ἀναφέρεται (BSA 1960, 89).

(γ). Ἐπὶ μικροῦ λόφου, ἔχοντος ἐπιφάνειαν κατὰ τὴν κορυφὴν περίπου 100 ἐπὶ 80 μ. καὶ κειμένου δύο περίπου χιλιόμετρα βορείως τοῦ λόφου Καραούσι, παρατηρήθησαν ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα καὶ YE III ὅστρακα (BSA 1960, 92). Ἴδὲ ΠΕ θέσιν 65, ME 44, YE 90 καὶ Μέρους II, Κεφ. I, Γ XX.

26. ΑΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. Ἐπὶ μικροῦ λόφου περὶ τὰ 2 χιλιόμετρα ΝΔ. τοῦ χωρίου Βεζάνι (νῦν Γλυκόβρυση) εὐρίσκεται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Στρατηγοῦ, πέριξ τοῦ ὁποίου παρατηρήθησαν τρεῖς προϊστορικαὶ θέσεις:

(α). Ἐπὶ μικροῦ λόφου, νοτίως καὶ ἐγγὺς τοῦ λόφου τοῦ ναοῦ, συνελέγη μέγας ἀριθμὸς Νεολιθικῶν ὀστράκων ὥς καὶ τινα ΠΕ ὅστρακα καὶ μικρὰ ἀντικείμενα.

(β). Περὶ τὸ ἐν χιλιόμετρον ἀνατολικώτερον συνελέγησαν ΠΕ, ME καὶ YE II-III ὅστρακα.

(γ). Εἰς τὴν θέσιν Ἐλίτσα, ὀλίγον βορειότερον τῶν προηγουμένων

θέσεων, εὑρέθησαν τὰ λείψανα μικροῦ θολωτοῦ τάφου (BSA 1960, 87-89).
Ἴδὲ καὶ ΠΕ θέσιν 66, ΜΕ 45, ΥΕ 91. Μέρος II, Κεφ. I, Γ XXI.

Δ. ΜΕΣΣΗΝΙΑ.

27. ΧΑΝΔΡΙΝΟΥ. Ἐγγὺς τοῦ χωρίου Χανδρινοῦ, κειμένου ΒΑ. τῆς Πύλου καὶ ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἐκ Καλαμῶν πρὸς αὐτήν, εὑρέθη ὑπὸ ἐργατῶν ἐνὸς λατομείου ὁμᾶς 29 λιθίνων ἐργαλείων μὴ χρησιμοποιοηθέντων (BCH 1959, 641). Μία ἐτέρα λιθίνη ἀξίνη ἐκ τῆς θέσεως εὑρεθεῖσα παλαιότερον ἀναφέρεται ἐν ΠΑΕ 1909, 284.

Εἰς θέσιν καλουμένην Ἀλώνια ἢ Κουμπές, κειμένην περὶ τὰ 1500 μ. δυτικῶς τοῦ Χανδρινοῦ, ὁ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ παρετίθησεν ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, θολωτοὺς τάφους καὶ ΥΕ ὄστρακα. BCH 1960, 701. AJA 1961, 245. Ἴδὲ καὶ ΥΕ θέσιν 107 καὶ Μέρος II, Κεφ. I, Δ XVI.

28. ΚΟΥΡΥΦΑΣΙΟΝ. Βιβλιογραφία: AM 1889, 132-133. BCH 1896, 388-389. JHS 1896, 1-76. Étud. Topogr., 145. AJA 1954, 32, 1961, 242-243 ἀρ. 59-62. JHS 1954, 155. Χάρτην τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν JHS 1896, πίν. II-III.

Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἐκ τοῦ ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ (IV 3) γνωστοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μεσσηνίας ἀνεκαλύφθησαν τρεῖς προϊστορικαὶ θέσεις:

(α). Πρόχειρος ἔρευνα, γενομένη ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τῆς ΒΑ. πλευρᾶς τοῦ Κορυφασίου «Σπηλαίου τοῦ Νέστορος», ἀπεκάλυψεν ὄστρακα ὅλων τῶν προϊστορικῶν ἐποχῶν περιλαμβανομένης τῆς Νεολιθικῆς, ὡς καὶ ἔκρη χρήσεως τοῦ σπηλαίου καθ' ὅλας τὰς ἱστορικὰς περιόδους καὶ μέχρι τῶν Χριστιανικῶν χρόνων (AJA 1954, 32). Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. I, Α XI. ΠΕ θέσιν 74, ΜΕ 50, ΥΕ 108.

(β). Ἐπὶ τῆς στενῆς λωρίδος γῆς κατὰ τὴν ΒΔ. ἀκτὴν τοῦ Κορυφασίου εἰς βαθύτερα στρώματα εὑρέθησαν τὸ 1958 ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ ΥΕ ὄστρακα κάτωθεν Ἑλληνιστικῶν λειψάνων (Ἔργον 1958, 148-150). Ἴδὲ καὶ ΥΕ θέσιν 108.

(γ). Ἐπὶ τοῦ μικροῦ ὑψώματος τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν βόρειον ἀκτὴν τοῦ μικροῦ ὄρου Βοῦδοκοιλιά (ἢ ἀρχαία Βουφράς) ὁ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ἀνέσκαψε τὸ 1956 ἕνα μικρὸν ὑπέργειον θολωτὸν τάφον τῶν τελευταίων Μυκηναϊκῶν χρόνων (Ἔργον 1956, 90-95). ΥΕ θέσις 108.

29. ΕΠΑΝΩ ΕΡΓΑΙΑΝΟΣ. Βιβλιογραφία: ΑΕ 1939 Χρον., 1-16. AJA 1939, 557-576, 1953, 59-64, 1954, 27-32, 1955, 31-37, 1956, 95-101, 1957, 129-135, 1958, 175-191, 1959, 121-137, 1960, 153-164. Ἀποφιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν AJA 1939, εἰκ. 1, σ. 560. Σχέδιον ἐν AJA 1960, πίν. 39, 1.

(α). Μερικὰ «πιθανῶς» Νεολιθικὰ ὄστρακα μεμιγμένα μετὰ ΠΕ,

ΜΕ και ΥΕ εϋρέθησαν εις την επίχωσιν, ἥτις ἐκάλυπτε τὸν καταπεσόντα θόλον ἐνὸς τάφου, κειμένου περίπου 80 μ. βορειοανατολικῶς τῆς περιοχῆς τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἐπάνω Ἑγγλιανοῦ καὶ ἀνασκαφέντος τὸ 1953. Τὰ ὄστρακα μετεφέρθησαν προφανῶς μετὰ χωμάτων χρησιμοποιοιθέντων διὰ τὴν κάλυψιν τῆς κορυφῆς τοῦ θόλου ἐκ τινος παρακειμένου σημείου. AJA 1954, 31.

(β). Οἰκοδομήματα τῆς ΠΕ περιόδου, συνοδευόμενα ἀπὸ κεραμικὴν τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ μικρὰ εϋρήματα, ἀνεκαλύφθησαν τὸ 1958 εἰς τινὰ θέσιν ἐγγὺς τοῦ ἀνακτόρου. AJA 1959, 126-127, 1961, 239 (ἀρ. 42^Α), ΠΕ θέσις 75 κατωτέρω.

(γ). Ἡ κατοίκησης τοῦ χώρου τοῦ ἀνακτόρου ἀρχίζει κατὰ τὴν ΜΕ ἐποχὴν, κεραμικὴ τῆς ὁποίας συνηντήθη εἰς βαθέως χωρησάσας τάφους ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἀνακτόρου, βορειοδυτικῶς τούτου ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ εἰς τινὰ σημεῖα τῶν κλιτύων τοῦ λόφου. AJA 1954, 30, 1956, 99, 1957, 134, 1959, 125, 126, 1960, 157. ΜΕ θέσις 53.

Ἡ θέσις τοῦ ΥΕ ἀνακτόρου εἶναι ἐπίπεδος τὴν κορυφὴν λόφος, περίπου 165 μ. μακρὸς ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ 85 μ. πλατὺς, ἔχων ἀποτόμους τὰς κλιτῆς ἐξ ὧν τῶν πλευρῶν πλὴν τῆς ἀνατολικῆς ὄθεν καὶ ἥτο προσκίτος. Ἡ θέσις καλεῖται Ἄνω ἢ Ἐπάνω Ἑγγλιανὰς καὶ εὐρίσκειται 4 περίπου χιλιόμετρα βορείως τοῦ χωρίου Ὁσμιάνας, νῦν μετονομασθέντος εἰς Κορυφάσιον. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν BLEGEN καὶ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ, οἵτινες καὶ ἤρχισαν τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ χώρου τὸ 1939 διακοπεῖσαν ὑπὸ τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου ὀλίγον βραδύτερον. Ἡ ἀνασκαφὴ ἀνελήφθη μετὰ τὸν πόλεμον καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ BLEGEN τὸ 1952 καὶ συνεχίζεται ἀκόμη σήμερον (1961).

Ἡ ἀκμὴ τῆς θέσεως συμπίπτει πρὸς τὰς ΥΕ III Β-Γ φάσεις, ἀντιπροσωπεύεται δὲ πλουσίως ὑφ' ἐνὸς ἀνακτόρου ἐφαμιλλίου τοῦ τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος, ὑπὸ δέκα περίπου θολωτῶν τάφων καὶ συστάδων τινῶν θαλαμοειδῶν, ὑπὸ τεραστίου ποσοῦ κεραμικῶν εϋρημάτων καὶ μικρῶν ἀντικειμένων καὶ ὑπὸ πλέων τῶν χυλίων ἐνεπιγραφῶν πινακίδων πηλοῦ. Οὐδὲν ἔχνος κατοικήσεως τῆς θέσεως μετὰ τὴν ΥΕ III Β-Γ περίοδον εϋρέθη. ΥΕ θέσις 120.

30. ΧΩΡΑ. Ἐν σπήλαιον τοῦ τύπου τῶν καταβοθρῶν ἐντὸς τῆς κοινοπόλεως Χώρας, κειμένης βορειότερον τοῦ Ἐπάνω Ἑγγλιανοῦ, ἐξερευνηθὲν ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ κατὰ τὸ 1955 παρῆσεν ἀρχαιοτάτην κεραμικὴν πιθανῶς τῆς Νεολιθικῆς περιόδου. Ἔργον 1955, 88. ΠΑΕ 1955, 246. BCH 1956, 285. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. I, Α XII. ΥΕ θέσις 123.

31. ΜΑΛΘΗ. Βιβλιογραφία: M. N. VALMIN, The Swedish Messenia Expedition, Lund 1938 (=Malthi). Étud. Topogr., 73, 78-79, 88,

101-107, 112, 114-117. Bull. Lund 1926-27, 53-89, 1927-28, 171-190, 1933-34, 9-12, 1934-35, 2-52. AIARS 1953, 29-47.
 *Αποψιν ιδὲ ἐν Malthi, εἰκ. 4, σ. 12. Σχέδιον ἀνασκαφέντος χώρου αὐτόθι σχέδ. I.

Ἡ θέσις εἶναι ἐπιμήκης λόφος ἐκτεινόμενος ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ὑψούμενος δὲ 151 μ. ὑπὲρ τὸ περιβάλλον αὐτὸν ἔδαφος καὶ ἐλέγχων τὴν διαβάσιν διὰ μέσου στενῆς κοιλάδος, δι' ἧς διέρχονται αἱ ὁδοὶ αἱ ἄγουσαι ἀφ' ἑνὸς ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς καὶ τὴν σημερινὴν Κυπαρισίαν ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ Βορρᾶ, ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, πρὸς τὰς νοτίους ἀκτὰς τῆς Μεσσηνίας (ὁδοὶ V καὶ III ἐπὶ τοῦ χάρτου I τῆς σελίδος 8 ἀνωτέρω).

Ἡ θέσις ἀνεκαλύφθη καὶ ἠρευνήθη ὑπὸ τοῦ M.N. VALMIN ἀπὸ τοῦ 1926 ἕως τὸ 1934, τὰ δὲ εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης εὐρίσκονται εἰς τὸ τοπικὸν Μουσεῖον τοῦ χωρίου Βασιλικοῦ καὶ ἐκπροσωποῦν ὅλας τὰς προϊστορικὰς περιόδους περιλαμβανομένης τῆς Νεολιθικῆς.

Ἡ στρωματογραφία δὲν ἦτο σαφής, διότι τὰ χώματα εἶχον ἐν πολλοῖς ταραχῇ μεταγενεστέρως καὶ ἡ ἐπίχωσις δὲν ἦτο πάντοτε βαθεῖα. Εἰς τὰς θέσεις B21 καὶ B39 ἐπὶ τοῦ σχεδίου (Malthi, σχέδ. I καὶ II) τῶν ἀνασκαφῶν, ὅπου συνηγήθη ἀδιατάρακτος ἐπίχωσις, τὸ Νεολιθικὸν στρώμα ἦτο 0,30-0,40 μ. παχύ (Malthi, 239). Τὸ ΠΕ στρώμα εἰς τὰ σημεῖα A7 καὶ A23 εἶχε τὸ αὐτὸ περίπου πάχος (Malthi, 87-93), τὸ ΜΕ ἦτο περίπου 1 μ. καὶ τὸ YE 0,60 μ. Τὰ Νεολιθικὰ δεδομένα ιδὲ κατωτέρω, Μέρος II, Κεφ. I, A XIII, B VII, Γ XXIII, Δ XVII. Ἰδὲ καὶ ΠΕ θέσις 78, ME 55, YE 137.

Ε. ΤΡΙΦΥΛΙΑ - ΗΛΙΣ.

32. ΑΡΝΟΚΑΤΑΡΡΑΧΟ. Ἐπὶ ἑνὸς λόφου ὀνομαζομένου Ἀρνοκατάρραχο, ἔναντι τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας καὶ πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ ὁκτὼ περίπου μέτρα ἀνατολικῶς ἑνὸς μικροῦ δωρικοῦ ναοῦ ἀνασκαφέντος τὸ 1953, ὁ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ εὗρεν ὄστρακα Νεολιθικῶν ἀγγείων. AJA 1954, 235. BCH 1954, 130. JHS 1954, 157.

33. ΧΛΕΜΟΥΤΣΙ. Ἐν μεμονωμένον Νεολιθικὸν ὄστρακον ἀπὸ τὸ Χλεμούτσι, τὸ ὀνομαζόμενον ἄλλως καὶ «Κάστρο τοῦ Βαρθολομιοῦ» καὶ κείμενον ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Χελωνάτα εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Ἡλίδος, περι-
 συνέλεγχον ὑπὸ τοῦ BON. Ὁ εὐρὼν τὸ ὄστρακον ἀναφέρει αὐτὸ ἀπλῶς ὡς προϊστορικόν (BCH 1946, 26 καὶ εἰκ. 6) ὁ δὲ SCHACHERMEYR (RE XXII (2), 1386) ἀναγνωρίζει τοῦτο ὡς Νεολιθικόν.

Δοκιμαστικὴ τάφρος, ἀνοίγεισα τὸ 1960 παρὰ τὸ τεῖχος τοῦ Χλεμουτσίου, συνήντησε ΜΕ στρώμα περιέχον κυρίως ὄστρακα ἀγγείων. BCH 1961, 158-161. ME θέσις 63 κατωτέρω.

Τὸ ὡς Νεολιθικὸν μνημονεύμενον ἀνωτέρω ὄστρακον ἴσως εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι ΜΕ Ἀμαυρόχρωμον¹.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ὁ παρατεθὺς κατάλογος τῶν 33 Νεολιθικῶν θέσεων τῆς Πελοποννήσου δεικνύει, κατὰ τὰ μέχρι σήμερον (1961) γνωστά, τὴν ἔκτασιν καὶ πικνότητα τῆς Νεολιθικῆς κατοικήσεως τῆς χερσονήσου.

Ἐὰν κατ' ἀρχὴν συγκρίνωμεν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον τῶν 33 θέσεων πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν 150 μέχρι σήμερον γνωστῶν Νεολιθικῶν θέσεων ἐκ Θεσσαλίας (MATZ, Handbuch II, 182), δυνάμεθα ἐξ ἀρχῆς νὰ ἔχωμεν σαφῇ ἰδέαν τῆς μέχρι σήμερον προσόδου τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐρευνῆς ἐν Πελοποννήσῳ καὶ συνεπῶς τῆς περιορισμένης ἰσχύος τῶν συμπερασμάτων εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν Νεολιθικὸν πληθυσμὸν καὶ πολιτισμὸν τῆς χερσονήσου.

Δέκα τρεῖς ἐκ τῶν 33 θέσεων ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ εὐρημάτων συλλεγέντων ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, δέκα πέντε ἕτεραι θέσεις καίτοι ἐρευνηθεῖσαι δι' ἀνασκαφῆς ἢ παρέσχον ὀλίγα καὶ ἐνίοτε ἀμφίβολα εὐρήματα ἢ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς δὲν ἔχουν γίνει ἐπαρκῶς γνωστά, τῶν δὲ ὑπολειπομένων, ἐκ τῶν 33, πέντε θέσεων τὰ δεδομένα ἦσαν καὶ ἀφθονώτερα καὶ ἔχουν ἐπαρκῶς γνωσθῇ ὥστε νὰ ἀποτελοῦν τὴν βάσιν μελέτης τῆς Νεολιθικῆς Πελοποννήσου, ἃν καὶ ἐκ τῶν 5 τούτων θέσεων σαφῇ στρωματογραφίαν παρέσχῃ μόνῃ ἡ Λέρνα καὶ ἐν μέρει ἡ Ἀσέα².

¹ Ἐκτὸς τῶν 33 θέσεων τοῦ Καταλόγου ἀνεφέρθησαν 6 ἔτι θέσεις, αἱ δύο τῶν ὁποίων θεωροῦνται ἀσφαλῶς Νεολιθικαὶ καὶ αἱ 4 ἕτεραι πιθαναί. Ἀσφαλεῖς θεωροῦνται: 1. Ὁ Κουφίερος, σπήλαιον χρησιμοποιοῦμενον ὡς ναὸς παρὰ τὸ χωρίον Παιδεμένου (νῦν Φλεσιᾶς) ΒΔ. τῶν Γαργαλιάνων καὶ 2. Ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας παρὰ τὸ Κατάκωλον (ΠΕ θέσις 82). Αἱ 4 πιθαναὶ εἶναι: 1. Πηγάδια (ΥΕ θέσις 112), 2. Προφήτης Ἡλίας ΒΔ. καὶ ἐγγὺς τοῦ Κορυφασίου (Νεολιθικὴ θέσις 28), 3. Βίγλα (ΥΕ θέσις 106) καὶ 4. Κόκκαλα (ΥΕ θέσις 140). Πλὴν τῆς Βίγλας καὶ τῶν Κοκκάλων, αἵτινες ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ λειψῶν ἀξινῶν, πᾶσαι αἱ λοιπαὶ θέσεις παρέσχον ὄστρακα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Νεαὶ θέσεις ἐκ τῶν 33 εἶναι μόνον αἱ δύο, Κουφίερος καὶ Προφήτης Ἡλίας, αἱ ἄλλαι ἦσαν γνωσταὶ ἐξ ἄλλων περιόδων ὡς προϊστορικαί. Ἰδὲ καὶ ΑἴΑ 1961, 221-260, ἀριθ. 1, 33, 36, 59, 63, 80.

² Θέσεις μεθ' εὐρημάτων ἐκ τῆς ἐπιφανείας 13: Μπεριπάτι (9), Κεφαλάρι (11), Λήμητα (14), Ἀνεμοδοῦρι (17), Ἀνάληψις (18), Σπάρτη (19), Ζαρνάτα (22), Καρδαμύλη (23), Ἀπιδιά (24), Ἀστέρι (25), Ἅγιος Στρατηγός (26), Χανδρινοῦ (27) καὶ Χλεμούτσι (33).

Θέσεις μετ' ὀλιγοστών ἢ ἀδημοσιευτῶν εὐρημάτων 15: Μύλος Χελιώτου (1), Ἰοθμία (2), Γωνιά (4), Φλιῶς (5), Νεμέα (6), Κλένια (7), Μυκθίνα (8), Τίρυνς (12), Ἀγωνιγίτικα (15), Κουφόβουνο (20), Κορυφάσιον (28), Ἐπάνω Ἐγγλιανός (29), Χώρα (30) καὶ Ἀρνοκατάραχο (32).

Θέσεις ἀνασκαφεῖσαι καὶ δημοσιευθεῖσαι 5: Ἀρχαία Κόρινθος (3), Ἡραῖον - Πρόσυμνα (10), Λέρνα (13), Ἀσέα (16) καὶ Μάλθη (31).

Τέσσαρες ἐκ τῶν 13 θέσεων, αἵτινες ἐκπροσωποῦνται δι' εὐρημάτων ἐκ τῆς ἐπιφανείας, ἦτοι ἡ Ἀνάληψις (18), ἡ Σπάρτη (19), ἡ Καρδαμύλη (23) καὶ τὸ Χλεμούτσι (33), ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ μεμονωμένων ἀντικειμένων ἀγνώστων ἐν πολλοῖς συμπτώσεων εὐρέσεως καὶ πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ἀμφίβολοι καθ' ἑαυτὰς Νεολιθικαὶ θέσεις, ἃν καὶ δὲν δύνανται νὰ ἀπορριφθοῦν τελείως ἐφ' ὅσον οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἀναλήψεως π.χ. εὐρίσκονται αἱ Νεολιθικαὶ θέσεις Ἀνεμοδοῦρι καὶ Ἀγιοργίτικα καὶ ἐγγὺς τῆς Σπάρτης τὸ Κουφόβουνον, τὸ δὲ μεμονωμένον ὄστρακον τοῦ Χλεμουτίου, ἂν πράγματι Νεολιθικόν, δὲν πρέπει νὰ μετεκομισθῇ εἰς ἡν θέσιν εὐρέθῃ ἀπὸ λίαν μεμακρυσμένην ἀπόστασιν.

Τρεῖς πάλιν θέσεις ἐκ τῶν ἐρευνηθεισῶν δι' ἀνασκαφῆς, Ἰσθμία (2), Ἐπάνω Ἐγγλιανὸς (29) καὶ Χώρα (30), παρέσχον ὄστρακα περιγραφόμενα ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀνασκαφάντων ὡς «πιθανῶς» Νεολιθικά. Αἱ ὑπολειπόμεναι 26 θέσεις ἐκ τῶν 33 πρέπει νὰ θεωρῶνται ἀσφαλεῖς τοποθεσίαι Νεολιθικῆς τινος δραστηριότητος ἢ οἰκισμοῦ, ἃν καὶ εἷς τινας περιπτώσεις ὡς τὸ Ἀνεμοδοῦρι (17), τοῦ Χανδρινοῦ (27) καὶ τὸ Ἀρνοκατάραχο (32) ὃ ὅλος οἰκισμὸς συνίστατο ἴσως εἰς μίαν μόνην καλύβην ἢ μάνδραν.

Ἡ κατανομή τῶν 33 θέσεων εἰς τὰς διαφόρους περιοχὰς τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Ἀργολίς 13 θέσεις, Ἀρκαδία 5, Λακωνία 8, Μεσσηνία 5, Τριφυλία μετὰ τῆς Ἠλίδος 2 καὶ Ἀχαΐα οὐδεμία.

Ἡ ἐντύπωσις ἡ διδομένη ἐκ τῶν παρατεθέντων ἀριθμῶν, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὅψιν ὅτι ἡ Ἀργολίς ἔχει ἐντατικώτερον ἐρευνηθῇ, εἶναι ὅτι, κατὰ τὰ μέχρι σήμερον γνωστὰ δεδομένα, ὁ Νεολιθικὸς πληθυσμὸς τῆς Πελοποννήσου ἦτο κανονικῶς κατανεμημένος ἐν αὐτῇ. Διὰ τὴν Ἀχαΐαν ἴσως ἐλλείπουσιν πληροφορίαι.

Ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ περιοχὴν δὲν φαίνεται νὰ ἦτο μεγάλη, ἂν ληφθῇ ὡς βάσις κρίσεως ἡ Ἀργολίς, ἥτις καὶ συστηματικώτερον ἔχει ἐρευνηθῇ καὶ σχετικῶς γόνιμον ἔδαφος ἔχει. Περισσότερα ὅμως δεδομένα εἶναι ἀπαραίτητα πρὶν συναγάγωμεν συμπεράσματα ἀφορῶντα εἰς ὅλην τὴν χερσόνησον, διότι διὰ μίαν πρωτόγονον π.χ. οἰκονομίαν βασιζομένην εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὸ κυνήγιον, πλὴν τῆς γεωργίας, αἱ κεντρικαὶ καὶ νοτιοδυτικαὶ περιοχαὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι μᾶλλον πρόσφοροι, ἢ δὲ Ἀργολίς δὲν φαίνεται ὡς κατάλληλος μέσος ὅρος συγκρίσεως δι' ἑξαγωγὴν συμπερασμάτων ἀφορῶντων εἰς ὅλην τὴν χερσόνησον, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει.

Ἐὰν ταξινομήσωμεν τοὺς οἰκισμοὺς κατὰ κατηγορίας ἀναλόγως τῆς θέσεως αὐτῶν, ἔχομεν τὰς ἀκολούθους 4 ομάδας:

(α). Οἰκισμοὺς εἰς θρηινὰς περιοχὰς, μακρὰν καὶ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἀγρῶν κυκλοφορίας ἐν τῇ χερσονήσῳ. Τοιοῦτοι εἶναι ἡ Κλένια (7), τὸ Ἡραῖον-Πρόσμυνα (10), ἡ Δήμητρα (14), τὸ Ἀνεμοδοῦρι (17), τὸ Κουφόβουνον (20), ἡ Γκοριτσά (21), ἡ Ζαρνάτα (22), καὶ τὸ Ἀρνοκατάραχο (30).

(β). Οἰκισμοὺς εἰς γεωργησίμους πεδιάδας, οὔτινες καὶ χαρακτηρίζονται ὑπὸ παχείας σχετικῶς ἐπιχώσεως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς προηγουμένους, ὅπως εἶναι ὁ Μύλος Χελιώτου (1), ἡ Ἀρχαία Κόρινθος (3), ἡ Γωνιά (4), τὸ Κεφαλάρι (11), τὰ Ἀγιοργίτικα (15), τὸ Ἀστέρι (25), ὁ Ἀγ. Στρατηγός (26).

(γ). Οἰκισμοὺς εἰς ὑποχρεωτικὰς διαβάσεις τῶν ἐσωτερικῶν γραμμῶν συγκοινωνίας τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς χερσονήσου, ὥς ἡ Ἀρχαία Κόρινθος (3), ἡ Γωνιά (4), ὁ Φλιὺς (5), ἡ Νεμέα (6), τὰ Ἀγιοργίτικα (15), ἡ Ἀσέα (16), καὶ ἡ Μάλθη (29).

(δ). Οἰκισμοὺς ἐγγὺς τῆς θαλάσσης. Τοιοῦτος οἰκισμὸς εἶναι ἡ Λέρνα¹ καὶ ἴσως τὸ Κορυφάσιον καὶ Χλεμούτσι, διὰ τὰ ὁποῖα ὅμως αἱ πληροφορίαι εἶναι ἀνεπαρκεῖς.

Ἡ ἀνωτέρω ταξινόμησις τῶν οἰκισμῶν ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς καθορισμὸν τῶν πιθανῶν ἀσχολιῶν τῶν Νεολιθικῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου, καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν οἰκισμῶν ἔχει καταταχθῆ εἰς τὰς ομάδας (α) καὶ (γ), δηλαδὴ ὀρεινοὺς συνοικισμοὺς, παρέχει ἔνδειξιν τινα ὅτι ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν πρωτογόνων κατοίκων τῆς Πελοποννήσου ἦσαν ζωτικοὶ παράγοντες, ρυθμιζόντες καὶ τὰς θέσεις τῶν ἐγκαταστάσεών των. Ἡ γεωργία ἀφ' ἑτέρου, ἡ ὑποδηλουμένη ὑπὸ τῶν οἰκισμῶν τῆς ομάδος (β), ἀσκουμένη ἀσφαλῶς καὶ ὑπὸ τῶν κατοίκων μεγάλου μέρους τῶν ἄλλων κατηγοριῶν συνοικισμῶν, ἦτο σημαντικὸς οἰκονομικὸς παράγων καὶ θὰ ἀπησχόλει μέρος τοῦλάχιστον τῶν κατοίκων ὅλων τῶν περιοχῶν. Ἡ θάλασσα ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν φαίνεται νὰ εἶχε λάβει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ζωὴν τῶν Νεολιθικῶν Πελοποννησίων, κατὰ τὰ μέχρι σήμερον γνωστά, ἂν καὶ ἡ θέσις τῆς Λέρνης δηλοῖ ἴσως πρῶτόν τι ἐνδιαφέρον πρὸς αὐτήν.

Τὴν ἀκριβῆ θέσιν μιᾶς ἐγκαταστάσεως, ἐν ἐκλεγείῃ περιοχῇ, εἴτε διὰ κτηνοτροφικὴν ἀπασχόλησιν εἴτε διὰ γεωργίαν καὶ ἐπικοινωνίαν, καθώριζε φυσικὸν τι πλεονέκτημα τοῦ ἐδάφους καὶ ὡς τοιοῦτο κατ' ἀρχὴν φαίνεται ὅτι ἐλαμβάνετο ἡ ὑπαρξίς πηγῆς τινος διὰ τὴν προμήθειαν ὕδατος διὰ κτήνη καὶ ἀνθρώπους. Ὅλοι σχεδὸν οἱ Νεολιθικοὶ συνοικισμοὶ φαίνεται ὅτι ἔχουν ἰδρυθῆ ἐγγὺς πηγῶν. Σπήλαια διὰ προφύλαξιν ἀπὸ τὰς καιρικὰς ἐπηρεάς φαίνεται ἐπίσης ὅτι προσεῖλκυνον πρὸς ἐγκατάστασιν, ὥστε εἰς ἕξ τοῦλάχιστον ἐκ τῶν 33 περιπτώσεων ὁ οἰκισμὸς ἐσχηματίσθη πέριξ ἐνὸς σπηλαίου, εἰς δ' ἐγκατεστάθη ἀρχικῶς μία πρωτόγονος οἰκογένεια. Θέσεις κατάλληλοι δι' ἄμυναν δὲν φαίνεται νὰ ἐφελκύνουν τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἀκριβῶς δὲν τοὺς ἐφελκύνει καὶ ἡ θάλασσα. Ἐὰν τέλος οἰκισμοὶ ὥς ἡ Λέρνα, τὸ Ἀστέρι καὶ ὁ Ἀγιος Στρατηγὸς εἶχον κτισθῆ ἐντὸς ἐλῶν δι' ἀσφάλειαν δὲν εἶναι σαφές.

1. Καὶ ὁ Ἀγιος Ἀνδρέας παρὰ τὸ Κατάκωλον ἰδὲ ὑποσ. 1 τῆς σ. 41 ἀνωτέρω.

Ἡ ἔκτασις τοῦ συνοικισμοῦ ποικίλλει ἀναλόγως. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Μυκηνῶν (8), τῆς Τίρυνθος (12), τοῦ Ἀνεμοδουρίου (17) καὶ τοῦ Ἀργοκατάρραχου (32), ἔαν κρίνῃ κανεῖς ἀπὸ τὸ εὐρεθὲν Νεολιθικὸν ὕλικόν, ὁ ὅλος οἰκισμὸς ἦτο μία μόνη καλύβη ἢ μερικά. Οἱ οἰκισμοὶ Νεμέας (6), Κλένειας (7), Ἡραίου-Προσύμνης (10), Γκοριτσᾶς (21), Ζαρνάτας (22) καὶ Κορυφασίου (28) φαίνεται ὅτι ἐξευλίχθησαν ἐξ ἀρχικῆς κατοικήσεως τῶν ἀντιστοιχούντων σπηλαίων καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς Νεμέας καὶ Προσύμνης τοῦλάχιστον, δι' ἃς ἔχομεν περισσότερας πληροφορίας, ἢ ἀρχικῶς μεμονωμένη πιθανὸν κατοικήσεις ἐπέξετάθη εἰς καλύβας τινὰς περὶ τοῦ σπηλαίου. Οἱ οἰκισμοὶ τοῦ Μύλου τοῦ Χελιώτου (1), τῆς Γωνιάς (4), τοῦ Φλιοῦντος (5), τοῦ Κεφαλαρίου (11), τῆς Ἀσέας (16) καὶ τοῦ Κουφοβούνου (20), ἦσαν ἕως μικρὰ χωρία. Ὁ συνοικισμὸς τοῦ Ἡραίου-Προσύμνης εἰς τὴν τελικὴν αὐτοῦ μορφήν καὶ ὁ συνοικισμὸς τῆς Μάλθης (31) φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦντο ἀπὸ διεσκορπισμένας ὁμάδας καλυβῶν. Ἡ Ἀρχαία Κόρινθος (3), ἡ Λέρνα (13), καὶ τὰ Ἀγιοργίτικα παρουσιάζονται ὡς συμπαγῆ χωρία, ἂν κρίνῃ κανεῖς ἀπὸ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ πάχος τῆς ἐπιχώσεως αὐτῶν.

Ἡ διάρκεια τῆς κατοικήσεως εἰς ἕκαστον συνοικισμὸν συνάγεται ἐκ τοῦ πάχους τῆς ἐπιχώσεως. Εἰς Θεσσαλίαν τὸ Νεολιθικὸν στρώμα εἶναι συνήθως μέτρα τινὰ παχὺν εἰς δὲ τὸν συνοικισμὸν εἰς Τζάνι Μαγούλα τὸ πάχος τοῦ προϊστορικοῦ στρώματος ὅλων τῶν περιόδων ἀνέρχεται εἰς 12 μ. (P-T 135). Εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀντιθέτως τὸ Νεολιθικὸν ἰδίᾳ στρώμα παρουσιάζεται παραδόξως λίαν λεπτόν. Εἰς τοὺς συνοικισμοὺς τοὺς ταξινομηθέντας εἰς τὰς κατηγορίας (α, γ) ἀνωτέρω, τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν, ἡ Νεολιθικὴ ἐπιχώσις κυμαίνεται ἀπὸ 0,30 μ. εἰς Ἀσέαν (16) ἕως 0,20-1,10 μ. εἰς Πρόσυμναν (10). Εἰς τοὺς πεδινοὺς συνοικισμοὺς, τῆς κατηγορίας (β) ἀνωτέρω, ἡ ἐπιχώσις εἶναι συνήθως παχύτερα, κυμαινομένη ἀπὸ 0,50-2,25 μ. εἰς τὴν Γωνιάν (4) ἢ 2,55 μ. τὸν Μύλον τοῦ Χελιώτου (1) μέχρι 3 μ. εἰς τὰ Ἀγιοργίτικα ἢ 3,75 μ. εἰς τὴν Λέρναν. Βεβαίως θέσεις ὡς ἡ Γωνιά καὶ ἡ Λέρνα, ὅπου οἱ συνοικισμοὶ ἔχουν ἰδρυθῇ καὶ ἐπὶ διαβάσεως εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἢ πλησίον τῆς θαλάσσης εἰς τὴν δευτέραν, καὶ εἰς γεωγραφσίμους πεδινὰς ἐκτάσεις καὶ συνεπῶς αἱ θέσεις δύνανται νὰ ταξινομηθοῦν εἰς δύο τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν, θεωροῦνται ἐνταῦθα ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς κατοικήσεώς των ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ πεδινοῦ οἰκισμοῦ.

Διάρκεις ὑποπεριόδων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς στρωματογραφίας ἐν τῇ Νεολιθικῇ ἐποχῇ εἶναι δυνατὴ μόνον εἰς τὴν Λέρναν, τὰ δεδομένα ὅμως ταύτης δὲν ἔχουσιν ἐπαρκῶς μελετηθῇ. Ἡ ἐπιχώσις εἰς τὰς πλείστας τῶν λοιπῶν θέσεων ἀναφέρεται ὡς μεταγενεστέρως κεκινημένη.

Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς Νεολιθικῆς εἰς τὴν ΠΕ ἐποχὴν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀνασκαφάντων εἰς Γωνιάν, Φλιοῦντα, Ἀγιοργίτικα, Ἀσέαν καὶ Μάλθην καὶ ἂν κρίνῃ κανεῖς εἰς τὰς ἐν λόγῳ θέσεις ἀπὸ τὸ πάχος τοῦ στρώματος τοῦ

περιέχοντος ἐκ παραλλήλου καὶ Νεολιθικά καὶ ΠΕ εὐρήματα, πρέπει νὰ ἐγένετο βαθμιαίως καὶ μετὰ πάροδον ἀρκετοῦ χρόνου. Εἰς Ἀσέαν π.χ. τὸ μικτὸν Νεολιθικὸν ΠΕ στρώμα εἶναι παχύτερον καὶ ἀπὸ τὸ καθαρῶς Νεολιθικὸν καὶ ἀπὸ τὸ καθαρῶς ΠΕ. Εἰς τὴν Λέρναν ἀντιθέτως ὁ ἀνασκάψας φρονεῖ ὅτι μεταξὺ Νεολιθικῆς καὶ ΠΕ ἐποχῆς παρεμβάλλεται κενὸν εἰς τὴν κατοίκησιν τῆς θέσεως (Hesperia 1957, 156, 1958, 143).

ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

I. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ

Πηγή διὰ τὴν μελέτην τῆς Πρωτοελλαδικῆς περιόδου τῆς Πελοποννήσου εἶναι τὰ δεδομένα τῶν κάτωθι 83 θέσεων ἐν αὐτῇ, ἡ ἀκριβὴς τοποθέτησις τῶν ὁποίων ἔχει σημειωθῇ ἐπὶ τοῦ χάρτου III τῆς σελίδος 65.

Α. ΑΡΓΟΛΙΣ.

1. ΖΕΥΓΟΛΑΤΙΟ. Ὁ S. WEINBERG ἐν AJA 1947, 166 ὑποσημ. 4 ἀναφέρει «I have found quantities of Early Helladic sherds on the shore of Zeugolatio behind Sicyon». Ὑπάρχουν δύο Ζευγολατιά ἐν δυτικῶς τῆς Σικυνῶνος κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Σύθα καὶ ἐπὶ τῆς δυτικῆς (Ἀχαϊκῆς) ὄχθης τούτου παρὰ τὸ Ξυλόκαστρον (Ζευγολατεῖον), καὶ ἐν ἑτερον ἀνατολικῶς τῆς Σικυνῶνος καὶ εἰς ἀπόστασιν τινα ἀπὸ τῆς θαλάσσης (Ζευγολατιό). Ἡ πληροφορία ἀφορᾷ ἴσως εἰς τὴν πρώτην ἐκ τῶν δύο θέσεων.

2. ΜΕΡΤΙΚΑΙΙΚΑ. Ἀπὸ τὰς κλιτύς ἐνὸς λόφου νοτίως ἀπὸ τὰ Μερτικαῖικα¹ κείμενα ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σύθα ὁ K. GEBAUER συνέλεξε πολυάριθμα ΠΕ καὶ Μυκηναϊκὰ ὕτρακα «beides von guter Qualität».

Ὁ λόφος κεῖται εἰς τὸ βόρειον ἄκρον μικρᾶς κοιλάδος, δι' ἧς διέρχεται τοπικὴ δὸδς πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης. AA 1939, 287. ΥΕ θέσις 1.

3. ΜΕΛΙΣΣΙ. Δύο προϊστορικὰς θέσεις, μετ' ἀφθόνων ὕτράκων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἑδάφους, ἀνεῦρεν ὁ K. GEBAUER πλησίον τοῦ χωρίου Μελίσσι, κειμένου ἐγγυὲς τῆς θαλάσσης.

(α). Ἡ μία θέσις, ἐξ ἧς συνελέγησαν ἄφθονα ΠΕ ὕτρακα καὶ λε-

¹ Ὁ GEBAUER, AA 1939, 287 ἀναφέρει Merteika. Τὸ Λεξικὸν Δήμων Κοινοτήτων καὶ Συννοικισμῶν τῆς Ἑλλάδος φέρει τὸ χωρίον ὡς Μερτικαῖικα. Μικρὰ σφάλματα κατὰ τὴν προφορὰν, τὸν τονισμὸν ἢ τὴν ὀρθογραφίαν μετονομασθέντων χωρίων ἢ ἀκαταγράπτων τοποθεσιῶν παρὰ τὰ χωρία, ποικίλως προφερομένων ὑπὸ τῶν χωρικῶν, μάλιστα ὅταν ἀναφέρονται εἰς ἐκθέσεις ξένων ἐρευνητῶν, εἶναι ἀναπόφευκτα παρὰ πᾶσαν φιλότιμον προσπάθειαν.

πίδες ὀψιανού, εὐρίσκεται εἰς τὸ ἄκρον ἐπιπέδου ἐκτάσεως νοτίως τοῦ χωρίου καὶ ἐγγὺς τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

(β). Ἡ ἄλλη ἔκειτο νοτιώτερον μεταξύ τῶν χωρίων Μελίσσι καὶ Θολερὸν (νῦν Θαλερόν) ἀλλ' ἐγγύτερον πρὸς τὸ δεύτερον, ἐξ οὗ ἀποχωρίζεται ὑπὸ μιᾶς χαράδρας. Ἡ θέσις εἶναι ἐπίπεδος ἐπιφάνεια διαμέτρου περίπου 200 μ., ἐξ ἧς καὶ περισυνελέγησαν ΠΕ, ΜΕ καὶ ΥΕ ὕστρακα. ΑΑ 1939, 275. ΜΕ θέσις 1, ΥΕ 2.

4. ΘΟΛΕΡΟΝ. Μία ἄλλη θέσις, ἐξ ἧς ὁ Κ. GEBAUER συνέλεξεν ἄφθονα ΠΕ ὕστρακα καὶ μίαν λεπίδα ὀψιανού, κεῖται δυτικῶς τοῦ χωρίου Θολερὸν (νῦν μετονομασθέντος εἰς Θαλερόν). ΑΑ 1939, 276.

5. ΑΓΙΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ. Ἐποψὴν ἰδὲ ἐν Corinth I (1), 110 εἰκ. 77.

Ἡ θέσις εἶναι ἐλαφρὰ ἔπαρσις τοῦ ἐδάφους, ἐφ' ἧς ἐγείρεται ναὸς τοῦ Ἁγίου Γερασίμου, κειμένη εἰς ἀπόστασιν μικροτέραν τοῦ ἐνὸς μιλίου δυτικῶς τοῦ Λεχαίου καὶ ἐγγὺς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ πέριξ τοῦ ναοῦ ὁ BLEGEN συνέλεξεν ἄφθονα ΠΕ ὕστρακα. Οὐδὲν ὅμως ὕστρακον εὐρέθη τῶν ἐπομένων ἐποχῶν. AJA 1920, 4 (ἀρ. 4).

6. ΚΟΡΑΚΟΥ. Βιβλιογραφία: C. W. BLEGEN, Korakou; A Prehistoric Settlement near Corinth, Boston-New York 1921 (=Korakou). AJA 1920, 4 (ἀρ. 5). Ἐποψὶς ἐν Korakou, εἰκ. 1-2, σ. 1-2. Σχέδιον ἀνασκαφέντος χώρου ἐν Korakou πίν. VIII.

Ἡ θέσις εὐρίσκεται περίπου 3 μίλια δυτικῶς τῆς Νέας Κορίνθου καὶ ἐν μίλιον ἀνατολικῶς τοῦ Λεχαίου εἶναι δὲ ἑλλειψοειδὴς λόφος 260 μ. περίπου μακρὸς ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ 115 μ. πλατύς, ἡρέμουν κλίσεως ἀπὸ Ν. ὑψούμενος δὲ ἀποτόμως 35 μ. ὑπεράνω τῆς θαλάσσης πρὸς Β. καὶ εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ πρὸς Πάτρας, διερχομένης μεταξύ τούτου καὶ τῆς ἀκτῆς.

Ὁ λόφος ἀνεσκάφη τὸ 1915-1916 ὑπὸ τοῦ BLEGEN καὶ τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ στρωματογραφία αὐτοῦ ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν WACE καὶ BLEGEN διὰ τὴν ταξινόμησιν καὶ σχετικὴν χρονολόγησιν τῆς κεραμικῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ὡς αὐταὶ ἱσχύουν μέχρι σήμερον (BSA 22, 1916-1918, 175-189).

Ἡ ἐλίχσις τοῦ λόφου, πάχους 4-5 μέτρων, ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἑνδεκα διαδοχικὰς φάσεις κατοικήσεως, πάσας τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ. Τὰ ἕξ κατώτερα στρώματα ὑπὲρ τὸ στερεὸν ἔδαφος, ἔχοντα πάχος περίπου 2 μ., ἀνῆκον εἰς τὴν ΠΕ ἐποχὴν ἣ δὲ ἀνωτέρα ἐπιφάνεια τούτων ἐκαλύπτετο ὑπὸ παχέος στρώματος τέφρας. Τὰ ἕξ ταῦτα στρώματα περιεῖχον ὅλα τὰ εἶδη προϊστορικῶν δεδομένων πλὴν ταφῶν. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. II, Α I, Γ I καὶ Δ I.

Τὸ ΜΕ στρώμα, περιλαμβάνον τὰς ἐπομένας τρεῖς φάσεις κατοικήσεως τοῦ λόφου, ἦτο 1-1,40 μ. παχὺ καὶ ἡ διάκρισις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ΥΕ στρώματος δὲν ἦτο σαφής. ΜΕ θέσις 3.

Τὸ ΥΕ στρώμα περιελάμβανε τὰς ὑπολοίπους φάσεις κατοικήσεως τοῦ λόφου καὶ εἶχε 0,40-2,10 μ. πάχος. ΥΕ θέσις 5.

7. ΑΕΤΟΠΕΤΡΑ. "Αποψιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν AJA 1920, εἰκ. 2 σ. 4.

Ἡ θέσις εἶναι ὑψηλὸς κυκλοτερῆς βράχους μετ' ἐπιπέδου κορυφῆς, κείμενος δύο μίλια βορειοδυτικῶς τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου καὶ ἐλέγχων μίαν ὁδὸν ἄγουσαν ἐκ Κορίνθου πρὸς Νότον. Ὁ BLEGEN ἀνεῦρεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τῆς νοτίας κλιτύος τοῦ λόφου ὄστρακα ὄλων τῶν περιόδων τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ὥς καὶ τοίχους οἰκιῶν προέχοντας τοῦ ἐδάφους. AJA 1920, 3-4 (ἀρ. 3). ΜΕ θέσις 4, ΥΕ 7.

8. ΜΥΛΟΣ ΧΕΛΙΩΤΟΥ. Νεολιθικὴ θέσις 1. Ἡ ΠΕ περίοδος ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸ περιεχόμενον ἐνὸς φρέατος, συνιστάμενον ἀπὸ ἀνθρώπινα ὀστά, ἄγγεῖα καὶ μικρὰ εὐρήματα. Μέρους II, Κεφ. II, Α II, Β I, Γ II, Δ II.

9. ΙΣΘΜΙΑ. Νεολιθικὴ θέσις 2. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ μίαν πιθανὴν ταφὴν καὶ ὄστρακα ἄγγεϊων. Μέρους II, Κεφ. II, Β II, Γ III.

10. ΑΡΧΑΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΣ. Νεολιθικὴ θέσις 3. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ ὀλίγων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων, ὑπὸ τινων ταφῶν, ὑπὸ ἀγγείων καὶ ὑπὸ μικρῶν εὐρημάτων. Μέρους II, Κεφ. II, Α III, Β III, Γ IV, Δ III.

11. ΑΡΑΠΙΖΑ. "Αποψιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν AJA 1920, εἰκ. 4, σ. 5.

Ἡ θέσις εἶναι μικρὸς κυκλοτερῆς λόφος εἰς τὴν βόρειον ἄκρην τῆς ράχews Ἀραπίζης, κείμενος δυτικώτερον τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Νέας Κορίνθου πρὸς τὸ Ἄργος ἢ ἐν καὶ ἥμισυ μίλιον ἀνατολικῶς τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου.

Ὁ BLEGEN συνέλεξεν ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ λόφου ὄστρακα καὶ τῶν τριῶν περιόδων τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς. Ἡ θέσις ἐλέγχει τὴν κυρίαν γραμμὴν ἐπικοινωνίας μεταξὺ τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου. AJA 1920, 5-6 (ἀρ. 6). ΜΕ θέσις 8, ΥΕ 11.

12. ΓΥΡΙΖΑ. "Αποψιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν AJA 1920, εἰκ. 5, σ. 6.

Ἡ Γύριζα εἶναι περιφερῆς μετ' ἐπιπέδου κορυφῆς καὶ ἀποτόμων κλιτύων λόφος, κείμενος ἥμισυ μίλιον ἀκριβῶς πρὸς βορρᾶν τῶν Ἐξαμυλίων καὶ ὀλίγον δυτικώτερον τῆς Γωνιάς ἐν Κορινθίᾳ.

Ὁ BLEGEN τὸ 1916 ἤνοιξε δοκιμαστικὰς τινὰς τάφρους ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ συνεπέρανεν ὅτι ἡ θέσις κατεῖχeto ἀπὸ ἑνα ἀκμάζοντα ΠΕ συνοικισμόν, ἀλλ' ὅτι ἐγκατελείφθη μετὰ ταῦτα, διότι οὐδὲν ἕχνος τῶν

- ἐπομένων περιόδων ἀνευρέθη. AJA 1920, 6 (ἀρ. 7), Gonia, 74. Zygouries, εἰκ. 186. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. II, Γ V, Δ IV.
13. ΓΩΝΙΑ. Νεολιθικὴ θέσις 4. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων, ἀγγείων καὶ μικρῶν εὐρημάτων. Μέρος II, Κεφ. II, Α IV, Γ VI, Δ V.
14. ΠΕΡΔΙΚΑΡΙΑ. Ἀποψιν ἰδὲ ἐν AJA 1920, εἰκ. 7 σ. 7.
- Ἡ θέσις εἶναι λόφος μετ' ἀποτόμου τῆς βορείου πλευρᾶς, κείμενος περίπου ἐν μίλιον ἀνατολικῶς τῶν Ἐξαμιλίων καὶ πλησίον τῆς ὁδοῦ πρὸς τὰς Κεγχρεάς, τὸν λιμένα τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου ἐπὶ τοῦ Σαρωνικοῦ.
- Ὅστρακα καὶ τῶν τριῶν περιόδων τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ καὶ ὀψιανὸν συνέλεξεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ὁ BLEGEN. Ἐπὶ μιᾷ δὲ τῶν κλιτύων τοῦ λόφου ὑψοῦται τμημα ἐνὸς κυκλωπέου τείχους. AJA 1920, 7 (ἀρ. 9). ME θέσις 10, YE 13.
15. ΚΕΓΧΡΕΑΙ. Ἀποψιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν Corinth I (1), εἰκ. 36-42 σ. 72-76.
- Ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ προβαλλομένου ὑπεράνω τοῦ βορειοανατολικοῦ ἄκρου τοῦ λιμένος τῶν Κεγχρεῶν ὀλίγα ΠΕ ὅστρακα εὐρεθέντα ὑπὸ τοῦ BLEGEN μνημονεύονται ἐν AJA 1920, 7-8 (ἀρ. 10).
16. ΦΑΙΟΥΣ. Νεολιθικὴ θέσις 5. ΠΕ ὅστρακα.
17. ΓΑΛΑΤΑΚΙ - ΣΟΛΥΓΕΙΑ. Ἀποψιν ἰδὲ ἐν Corinth I (1), εἰκ. 65 σ. 98.
- (α). Ἐνα ΠΕ καὶ YE συνοικισμὸν ἀναφέρει ὁ K. GEBAUER ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Μπρίλθι, νοτίως τοῦ χωρίου Γαλατάκι καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς Μερτέσαν, ἐγγὺς τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κορίνθου. AA 1939, 270.
- (β). YE ὅστρακα εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ λόφου ἐφ' οὗ τὸ Γαλατάκι, ὁ ὁποῖος καὶ ταυτίζεται πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ (IV 42, 2) μνημονομένην Σολύγειαν (Corinth I (1), 98. AA 1939, 270). Μερικοὶ θαλαμοειδεῖς τέλος YE τάφοι εὐρέθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τὸ 1957. AE 1956 Χρον. 8-10, Ἔργον 1958, 112. BCH 1958, 702. YE θέσις 15.
18. NEMEA. Νεολιθικὴ θέσις 6. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ δεδομένα ὅλων τῶν κατηγοριῶν. Μέρος II, Κεφ. II, Α V, Β IV, Γ VII καὶ Δ VI.
19. ΖΥΓΟΥΡΙΕΣ. Βιβλιογραφία: C. W. BLEGEN, Zygouries. A Prehistoric Settlement in the Valley of Cleonae, Cambridge Mass. 1928 (=Zygouries). Art Arch. 1922, 209-216, 1923, 85-89. Ἀποψιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν Zygouries, εἰκ. 1-2 σ. 1-2. Σχέδιον ἀνασκαφῶν Zygouries, πίν. I-II.

Ἡ θέσις εἶναι χαμηλὸς λόφος ἀκανόνιστου σχήματος, 165 μέτρα περίπου μακρὸς ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ 70 μ. πλατὺς, ὑψομέ-

νος ἐν μέσῳ μικρᾷ κοιλάδος πρὸς Νότον τῶν ἀρχαίων Κλεωνῶν. Ὁ λόφος ἀπέχει δύο περίπου μίλια ἀπὸ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Κλεωνῶν, εὐρισκόμενος ἐγγὺς τοῦ χωρίου Ἁγίος Βασίλειος, καὶ ἐλέγχει τὴν διασταύρωσιν τῶν δύο ὁδῶν τῶν ἐρχομένων ἀπὸ τὴν Ἀρχαίαν Κόρινθον καὶ τὸν Ἰσθμὸν καὶ κατευθυνομένων πρὸς τὰς Μυκήνας καὶ τὸ Ἄργος. Τὸ ὄνομα Ζυγουριᾶς ὀφείλεται εἰς τοὺς θάμνους, οἵτινες ἐκάλυπτον τὸν λόφον πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς. Τὴν θέσιν ἀνέσκαψεν ὁ BLEGEN, τὰ ἔτη 1921-1922, ἡ δὲ προϊστορική ἐπίχωσις ἐκυμαίνετο ἀπὸ 0,30 μ. ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου μέχρι 3 μ. εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ στρωματογραφία τῆς θέσεως δὲν ἦτο σαφής. ΠΕ στρώμα εὐρέθη κατὰ τὸ μέσον τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἀλλ' εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὀλίγα ΜΕ λείψανα εὐρέθησαν καὶ οὐδὲν ΥΕ.

ΥΕ ἐπίχωσις, ἐπικαθημένη ὅμως ἐπὶ μᾶς ΠΕ, συνηγνῆθη εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ λόφου. Μία ΥΕ ἐπίχωσις ἐπικαθημένη ἐπὶ ΜΕ, ἣτις ἐν συνεχείᾳ ἐπεκράτητο ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, εὐρέθη χαμηλότερον εἰς τὴν πλαγίαν τοῦ λόφου.

Ἐν τέλος νεκροταφεῖον, περιλαμβάνον ταφὰς ὄλων τῶν περιόδων τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς, ἀνευρέθη εἰς μίαν τοποθεσίαν ὀνομαζομένην Ἀμπελάκια καὶ κειμένην 500 περίπου μέτρα δυτικώτερον τοῦ προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ. Τὰ εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς ἔχουν ἀποτεθῆ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Κορίνθου. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. II, Α VI, Β V, Γ VIII, Δ VII καὶ ΜΕ θέσιν 12, ΥΕ 20.

20. ΚΑΕΝΙΑ. Νεολιθική θέσις 7. Ἰχνη ΠΕ κατοικήσεως.

21. ΚΟΡΦΟΣ. ΠΕ ὄστρακα ἀνεῦρεν ὁ GEBAUER ἐπὶ ἐνὸς λόφου ἐγγὺς τοῦ Μοναστηρίου τῆς Παναγίας, ἀνατολικώτερον τοῦ χωρίου Κόρφος καὶ οὐ μακρὰν τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κορινθίας. ΑΑ 1939, 271.

22. ΜΥΚΗΝΑΙ. Νεολιθική θέσις 8. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ κεραμικῶν εὐρημάτων μόνον. Μέρος II, Κεφ. II, Γ IX.

23. ΜΠΕΡΜΠΑΤΙ. Νεολιθική θέσις 9, ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων καὶ ἀγγείων. Μέρος II, Κεφ. II, Α VII, Γ X.

24. ΗΡΑΙΟΝ-ΠΡΟΣΥΜΝΑ. Νεολιθική θέσις 10. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. II, Α VIII, Β VI, Γ XI, Δ VIII.

25. ΣΧΙΝΟΧΩΡΙ. Βιβλιογραφία: ΑΜ 1911, 24, JHS 1912, 386, BCH 1920, 225, 386, 1923, 190-240. Ἀποψιν ἰδὲ ἐν BCH 1923, εἰκ. 41 σ. 232 καὶ πίν. II (θέσις Μερίχ). Σχέδιον ἀνασκαφῆς πίν. II-III αὐτόθι.

Ἡ θέσις εὐρίσκεται περίπου 11 χιλιόμετρα βορειοδυτικῶς τοῦ Ἀργους ἐγγὺς τοῦ χωρίου Σχινόχωρι καὶ εἰς τὴν τοποθεσίαν τὴν καλουμένην «ἐς τοῦ Νικᾶ τὶς ἐλιές». Ἡρευνήθη δι' ἀνασκαφῆς ὑπὸ τοῦ L. RENAUDIN τὸ 1920 καὶ ἀνευρέθη κεραμικὴ ὄλων τῶν περιόδων τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ.

Τῆς ΥΕ εἰδικῶς περιόδου ἐν νεκροταφεῖον θαλαμοειδῶν τάφων εἶχεν εὐρεθῇ ἡδὴ ἀπὸ τοῦ 1912 ὑπὸ τοῦ VOLLGRAFF εἰς τὴν τοποθεσίαν Μελίχι (BCH 1920, 225. JHS 1912, 386), ἡ ἐξερευνησις δὲ τοῦ νεκροταφείου τούτου ὑπὸ τοῦ L. RENAUDIN τὸ 1920 ἤγαγεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης θέσεως ὄλων τῶν περιόδων τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς.

Ὁ L. RENAUDIN φρονεῖ ὅτι ἡ θέσις αὕτη εἶναι ἡ ἀρχαία Λύρκεια, ἥτις ὑπ' ἄλλων ἔχει ταυτισθῇ πρὸς ἄλλας τοποθεσίας τῆς περιοχῆς. BCH 1923, 232-235. Ἴδὲ καὶ ME θέσιν 17, ΥΕ 32.

26. ΜΙΔΕΑ. Βιβλιογραφία: A. W. PERSSON, The Royal Tombs at Dendra near Midea, Lund 1931 (=Royal Tombs). A. W. PERSSON, New Tombs at Dendra near Midea, Lund 1942 (=New Tombs). BCH 1951, 113. Ἀποψις τῆς θέσεως ἐν New Tombs, εἰκ. 2, 18, σ. 5, 19 καὶ Royal Tombs, πίν. IV. Σχέδιον ἀνασκαφῆς New Tombs, εἰκ. 1, 17, σ. 4, 18.

Ἡ θέσις εἶναι ὑψηλὸς λόφος, ἐγειρόμενος 266 μέτρα ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς περίπου χιλιομέτρου ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Δενδρά, κειμένου κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου. Ἡ κορυφὴ τοῦ λόφου καὶ μέρος τῆς βορειοδυτικῆς πλευρᾶς αὐτοῦ, ἐξ ἧς μόνης ὁ λόφος εἶναι προσίτός, εἶχον περιβληθῇ δι' ἐνὸς κυκλωπέιου τείχους, ἔχοντος μῆκος πλέον τοῦ χιλιομέτρου συνολικῶς καὶ πᾶχος 5-7 μέτρων, τὸ ὁποῖον σώζεται εἰς τινα σημεῖα εἰς ὕψος 7 μέτρων.

Ἡ Μιδέα ἠρευνήθη ὑπὸ τοῦ A. W. PERSSON τὰ ἔτη 1926, 1927 καὶ 1937, 1939. Ὁ Ν. ΜΠΕΡΤΟΣ ἀνέσκαψεν ἐπίσης διὰ λογαριασμῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς υπηρεσίας δύο θαλαμοειδεῖς τάφους, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ (Royal Tombs, 17). Προϊστορικὰ λείψανα εὐρέθησαν εἰς τρεῖς διαφόρους τοποθεσίας τῆς περιοχῆς ἧτοι:

(α). Τὰ πλέον ἐκτεταμένα κατάλοιπα τῆς ΠΕ περιόδου εὐρέθησαν δυτικῶς τοῦ χωρίου Δενδρά, ὁμοῦ μεθ' ἐνὸς ΥΕ νεκροταφείου. Συνίσταντο δὲ τὰ ΠΕ ταῦτα λείψανα ἀπὸ δάπεδα οἰκιῶν, κεραμικὰ εὐρήματα καὶ μικρὰ ἀντικείμενα. Ὁστρακα ΠΕ ἀγγείων εὐρέθησαν ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης ἀκροπόλεως ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Δενδρά, ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἦσαν πολυάριθμα. Royal Tombs, 3, 91. New Tombs, 7, 16. Τὰ δεδομένα ἰδὲ ἐν τῷ Δευτέρῳ Μέρει, Κεφ. II, Α IX, Γ XII καὶ Δ IX.

(β). Ὁ ΜΕ καὶ ΥΕ συνοικισμὸς ἔκκειντο ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου. ΜΕ θέσις 18, ΥΕ 33.

(γ). Προϊστορικά ὄστρακα ἀναφέρεται ὡσαύτως ὅτι εὐρέθησαν ἐπὶ μιᾷ δάκρυος κάτωθεν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐγγὺς πηγῆς τινος (Royal Tombs, 3).

27. ΜΑΚΡΥΡΡΑΧΗ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1916, 76-77, 1920, 17-18. Zygouries, 209-210. ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἐποχ., 85.

Ἡ θέσις εἶναι ἐπιμήκης λόφος γνωστὸς καὶ ὡς Μακροβούνι, κείμενος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχτης τοῦ χειμάρρου Χαράδρου καὶ ἐγγὺς καρροποιήτου ὁδοῦ ἀπὸ τοῦ Ἄργους διὰ τῆς Δειράδος πρὸς Κοντσοπόδιον.

Τὸ 1916 ἐπεσκέφθη τὸν λόφον ὁ Α. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ καὶ παρητήρησεν ὅτι οὗτος ἔφερεν ὀχύρωσιν μικρῶν ἀκατεργάστων λίθων, περισυνέλεξε δὲ προϊστορικά ὄστρακα ἀγγείων καὶ λεπίδας ὀψιανοῦ καὶ ἠρμήνευσε τὴν θέσιν ὡς προϊστορικὴν ἀκρόπολιν τῆς Νεολιθικῆς Ἐποχῆς (ΠΑΕ 1916, 76). Ἐπακολουθήσασα μελέτη τῆς κεραμικῆς τῆς θέσεως ἀπέδειξεν ὅτι αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὴν ΠΕ περίοδον, Zygouries, 209-210, ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἐποχ., 85. Τὰ δεδομένα τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν τῷ Δευτέρῳ Μέρει, Κεφαλαίῳ II, Α Χ, Δ Χ.

28. ΑΡΓΟΣ. Βιβλιογραφία: BCH 1904, 364-399, 1906, 5-45, 1907, 139-184, 1928, 476-479, 1930, 479, 1953, 243, 263, 1954, 175-177, 1955, 310, 312, 314, 1956, 361-365, 366, 370, 376, 1957, 638, 678, 1959, 769-774. Mnemosyne 1928, 315-327. AA 1928, 587. AJA 1954, 234. Archaeology 1956, 166-169.

Σχέδιον περιέχον ὅλας τὰς θέσεις μετὰ προϊστορικῶν εὐρημάτων ἰδὲ ἐν Archaeology 1956, εἰκ. I σ. 166.

Τὴν ἔξερεύνησιν τοῦ Ἄργους ἤρχισεν ὁ VOLLGRAFF τὸ 1902 διὰ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ λόφου Ἀσπίς, κειμένου ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς πόλεως, καὶ διὰ τῆς ἐρεῦνης τῆς στενῆς διαβάσεως Δειράδος, μεταξὺ Ἀσπίδος καὶ Λαρίσης. Ὁ VOLLGRAFF συνέχισε τὰς ἀνασκαφὰς του εἰς τὸ Ἄργος μέχρι τοῦ 1930 καὶ ἐπεξέτεινε ταύτας ἐπὶ τῆς Λαρίσης καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς πόλεως, ἀπὸ δὲ τοῦ 1952 ἀνέλαβε τὴν συνέχισιν τῆς ἐρεῦνης τοῦ VOLLGRAFF ἡ ἐν Ἀθήναις Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ καὶ συνεχίζει ταύτην μέχρι σήμερον (1961). Περίληψιν τῆς παλαιοτέρας ἐρεῦνης μετὰ βιβλιογραφίας ἰδὲ ἐν BCH 1953, 243.

Τὸ ἀρχαιότερον μέρος σήμερον εὕρημα ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Ἄργους εἶναι εἰς τάφος ἀσφαλῶς ΠΕ καὶ μία ἐτέρα ταφὴ εἰς πύθον, ἥτις δύναται νὰ εἶναι ΠΕ ἢ ΜΕ. Ἀμφότεροι οἱ τάφοι εὐρέθησαν εἰς τὸ νό-

τιον μέρος τῆς πόλεως. BCH 1954, 164, 176. Ἴδὲ καὶ δεδομένα ΠΕ περιόδου Μέρους II, Κεφ. II, Β VII, Γ XIII, Δ XI.

Τὸ ΜΕ Ἄργος παρουσιάζεται ὡς ὁ πλέον ἐκτεταμένος συνοικισμὸς τῆς περιόδου ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, συνιστάμενος ἀπὸ μίαν ὠχυρωμένην ἀκρόπολιν ἐπὶ τῆς Ἀσπίδος, περιλαμβάνουσαν πολλὰς οἰκίας καὶ ἀνασκαφεῖσαν ὑπὸ τοῦ VOLLGRAFF (BCH 1906, 5-45), ἀπὸ ἓνα συνοικισμὸν καὶ μίαν νεκρόπολιν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ ὄστρακα ἀγγείων τῆς ἐποχῆς, εὐρεθέντα καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς Λαρίσης καὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ταύτης μέχρι τῆς περιοχῆς τῆς Ἀσπίδος καὶ τῆς πόλεως. (Ἀσπίς: BCH 1906, 5-45. Περιοχὴ πόλεως: BCH 1954, 176, 1955, 312, 314, 1956, 365, 370, 376, 1957, 638. Archaeology 1956, 168. Κορυφὴ Λαρίσης: BCH 1928, 479. Ἀνατολὶ καὶ κλιτύς Λαρίσης: BCH 1956, 366.) Ἴδὲ καὶ ΜΕ θέσιν 19.

Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων καὶ κεραμικῆς, εὐρεθείσης ἐπὶ τῆς Λαρίσης (BCH 1928, 478-479) καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως (BCH 1956, 370), ὡς καὶ ἀπὸ ἓν νεκροταφεῖον θαλαμοειδῶν καὶ κιβωτιστήμων τάφων, εὐρεθὲν ἐπὶ τῆς Δειράδος. Ἴδὲ καὶ ΥΕ θέσιν 35.

29. ΚΕΦΑΛΑΡΙ. Νεολιθικὴ θέσις 11. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ κεραμικὴν προερχομένην ἐκ δύο θέσεων ἀρκούντως μεμαρτυρημένων τῆς θέσεως, ἕξ ἧς ἡ κεραμικὴ τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς. Ἡ μία θέσις εἶναι ὁ λόφος Μαγούλα ἐγγὺς τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, ὡς περιεγραφῆ ἐν τῇ Νεολιθικῇ ἐποχῇ, ἡ δὲ ἑτέρα κεῖται ἐγγὺς τῆς Πυραμίδος τοῦ Κεφαλαρίου, κατὰ τὰς ὑπορείας τοῦ ὄρους Χάων καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Ἑρασίνου. Ἡ θέσις ἐξευνηθεῖσα δι' ἀνασκαφῆς παρέσχε ΠΕ ὄστρακα μόνον. Hesperia 1938, 538. Ἀποψιν αὐτῆς ἰδὲ αὐτόθι σ. 497, δεδομένα ἐν τῷ Δευτέρῳ Μέρει, Κεφαλαίῳ II, Γ XIV.

30. ΤΙΡΥΝΣ. Νεολιθικὴ θέσις 12. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δεδομένων ὅλων τῶν κατηγοριῶν πλὴν ταφῶν. Μέρους II, Κεφ. II, Α XI, Γ XV καὶ Δ XII.

31. ΒΟΥΡΚΑΤΕΛΙ. Βραχὴδης λόφος, καλούμενος Βουρκατέλι καὶ εὐρισκόμενος νοτιοανατολικῶς τοῦ λόφου Ἁγίου Ἡλίας, ὅπου τὸ ΥΕ νεκροταφεῖον τῆς Τίρυνθος, παρέσχε ΠΕ ὄστρακα κατὰ μίαν δοκιμαστικὴν σκαφὴν ἐπ' αὐτοῦ ὑπὸ τῶν KUNZE καὶ WREDE τὰ ἔτη 1926-1927. Τὰ ΠΕ ταῦτα λείψανα εὐρέθησαν ὑπὸ ἓν στρώμα τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. AA 1927, 370.

32. ΑΣΚΑΗΠΠΕΙΟΝ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1948, 101-102, 1949, 94-97, 1950. 194-202, 1951, 207-208.

Σχέδιον ἀνασκαφῆς ἰδὲ ἐν ΠΑΕ 1948, σ. 95.

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ἐπὶ τοῦ Κυνορτίου ὄρους, τὸ ὁποῖον ὑψοῦται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἐνθα εὐρέθησαν καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ἱεροῦ τοῦ Μαλεάτα Ἀπόλλωνος, ἀπεκαλύφθη ΠΕ, ΜΕ καὶ ΥΕ κεραμικὴ καὶ μετ' αὐτῆς μερικὰ ΥΕ μικρὰ εὐρήματα. Τὰ προϊστορικὰ ταῦτα δεδομένα προέρχονται ἀπὸ μίαν τετραγαμμένην ἐπίχωσιν ἀνατολικῶς τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ΜΕ θέσις 22, ΥΕ 39.

33. ΜΕΘΑΝΑ. Βιβλιογραφία: AM 1911, 35. G. T. WELTER, Troezen und Kalauria, Berlin 1941 (=WELTER, Tr. Kal.), σ. 10.

Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς ἀρχαίας πόλεως ὁ G. WELTER ἀναφέρει ὅτι συνέλεξε ΠΕ καὶ ΥΕ III ὄστρακα. ΥΕ ὄστρακα εἶχον συλλέξει ἐκ τῆς θέσεως καὶ οἱ FRICKENHAUS καὶ MÜLLER παλαιότερον, AM 1911, 35. ΥΕ θέσις 40.

34. ΜΕΘΑΝΑ-ΙΣΘΜΟΣ. ΠΕ ὄστρακα, λεπίδας ὀφριανοῦ καὶ μίαν λιθίνην ἀξίνην (ἐν ἰδιωτικῇ συλλογῇ) ἀναφέρει ὁ WELTER, Tr. Kal., 10, ἀπὸ ἓνα λόφον ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τῶν Μεθάνων, ὃν οὗτος ἀριθμεῖ III.

35. ΜΑΓΟΥΛΑ-ΨΙΦΤΗ. ΠΕ κεραμικὴν ἀναφέρει ὅτι συνέλεξεν ὁ WELTER καὶ ἀπὸ ἓνα λόφον, ἔχοντα ἐπίπεδον κορυφὴν καὶ καλούμενον Μαγούλα-Ψίφτη βορειοδυτικῶς τῆς Τροιζήνης, ἀλλ' οὐδὲν εὔρημα νεώτερον παρετήρησεν οὗτος ἐπ' αὐτοῦ. Tr. Kal. 10.

36. ΛΕΡΝΑ. Νεολιθικὴ θέσις 13. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν, αἵτινα περιγράφονται εἰς τὸ Δεύτερον Μέρος, Κεφάλαιον II, A XII, B VIII, Γ XVI, Δ XIII.

37. ΑΣΙΝΗ. Βιβλιογραφία: FRÖDIN-PERSSON, Asine; The Results of the Swedish Excavation 1922-1930, Stockholm 1938 (=Asine). Bull. Lund 1920-21, 10 ἐξ., 1922-23, 25 ἐξ., 1923-24, 162 ἐξ., 1924-25, 23 ἐξ.. Art Arch. XXI, 363 ἐξ.. AA 1927, 378, 1930, 113. Ἀποψιν ἰδὲ ἐν Asine, εἰκ. 5-7, 27-28. Σχέδια ἐν Asine, εἰκ. 1, 20, 21, 24, 42, 43, 77.

Ἡ θέσις εἶναι τριγωνικὸς λόφος 8 χιλιόμετρα περίπου ἀνατολικῶς τοῦ Ναυπλίου, προεκτεινόμενος ἐντὸς τῆς θαλάσσης ἐπὶ 350 περίπου μέτρα. Τὸ ὕψος τοῦ λόφου ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἶναι 51,60 μ. τὸ δὲ μέγι-

στον πλάτος αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 140 περίπου μέτρα. Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ λόφου κλίνει ὁμαλῶς πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο ὠχυρωμένη διὰ τείχους, ἡ δυτικὴ πλευρὰ βυθίζεται ἀποτόμως ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς ὑπορείας τοῦ λόφου σχηματίζεται ἔκτασις 150 μ. περίπου μακρὰ, ὁμαλῶς κλίνουσα πρὸς Δυσμὰς καὶ ἐπ' αὐτῆς εἶχε κτισθῇ ἡ κάτω πόλις ἐγγὺς τῆς θαλάσσης.

Ἡ θέσις ἀνεσκάφη ὑπὸ μιᾶς Σουηδικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν A. W. PERSSON καὶ O. FRÖDIN ἀπὸ τοῦ 1922 ἕως τὸ 1930 καὶ στρώματα τῶν τριῶν περιόδων τῆς Ἑποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ἀπεκαλύφθησαν ἐν αὐτῇ.

Πρωτοελλαδικὴ ἐπίχωσις εὐρέθη εἰς τὰς περιοχάς, τὰς ἀποκληθείσας ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων «Γεωμετρικὴ», «Προμηνναϊκὴ» καὶ τοῦ «Πολυγωνικοῦ τείχους» ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως (Asine, 40-45, 200-201 καὶ Χάρτης I σημεία B, F, G) καὶ εἰς τὰς περιοχὰς I, II, III καὶ IV τῆς κάτω πόλεως (Asine, 100). Ἡ ἐπίχωσις αὕτη περιελάμβανε δεδομένα ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Ἰδὲ ἐν τῷ Δευτέρῳ Μέρει Κεφ. II, A XIII, B IX, Γ XVII καὶ Δ XIV.

Μεσοελλαδικὴ ἐπίχωσις εὐρέθη καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιοχὰς τῆς ἀκροπόλεως τὰς μνημονευθείσας ἀνωτέρω καὶ εἰς τὰς περιοχὰς II, III, IV καὶ V τῆς κάτω πόλεως περιεῖχε δὲ δεδομένα πάσης κατηγορίας. ME θέσις 24.

Ύστεροελλαδικὰ στρώματα εὐρέθησαν ἐπὶ τῶν δύο πρώτων ἐκ τῶν τριῶν μνημονευθεισῶν ἀνωτέρω περιοχῶν τῆς ἀκροπόλεως, εἰς τὰς περιοχὰς II-IV τῆς κάτω πόλεως καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Μπαρμπούνα, τὸ ὅποιον ὑψοῦται 91,50 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, μόλις 50 μ. δυτικώτερον τῆς ἀκροπόλεως, σχηματίζον ἔναντι αὐτῆς ἥρεμον κλιτὺν 700 μ. μακρὰν καὶ 600 μ. πλατεῖαν, ἥτις καὶ ἐχρησίμευεν ὡς Ὑστεροελλαδικὸν νεκροταφεῖον θαλαμοειδὺν κυρίως τάφων, YE θέσις 46.

Ἡ στρωματογραφία τῆς θέσεως δὲν ἦτο σαφὴς εἰς ὅλας τὰς ἀνασκαφείσας περιοχάς. Ὡς τυπικὸν παράδειγμα δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν τὸ σημεῖον G 14 ἐπὶ τοῦ σχεδίου (Asine, εἰκ. 42 σ. 65), ὅπου τὸ ΠΕ στρῶμα ἦτο 2,30 μ. παχύ, ἀλλὰ τοῦτο περιελάμβανεν ἐν στρῶμα τέφρας καὶ ἀνθράκων 0,20 μ. παχύ, ἀκολουθοῦν 0,90 μ. ὑπὲρ τὸ στερεὸν ἔδαφος καὶ διαιροῦν οὕτω καὶ τὸ ΠΕ στρῶμα εἰς δύο περιόδους. Τὸ ME στρῶμα, ἀκολουθοῦν μετὰ ἐν νέον στρῶμα τέφρας καὶ ἀνθράκων, ἦτο περίπου 1,40 μ. παχὺ καὶ τὸ YE στρῶμα, τὸ ὅποιον περιελάμβανε τέσσαρας οἰκοδομικὰς φάσεις, ἐκνυαίνετο περὶ τὸ 1,20 μ. εἰς πάχος (Asine, 97, 202).

Τὰ εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς ἀπόκρινται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Ναυπλίου,

38. ΣΥΝΟΠΟ. Βιβλιογραφία: AA 1939, 293, 1940, 221, Bericht VI International Kongress für Archaeologie 1939 (=VI Int. Kong.), 300-301.

*Αποψιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν AA 1939, εἰκ. 3 σ. 274.

Ἡ θέσις εἶναι μικρὸς βραχώδης λόφος, κείμενος ἀνατολικῶς τῆς Ἀσίνης καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας πορείαν βορείως τοῦ χωρίου Κάντια. Ἠρευνήθη προχείρως τὸ 1939 ὑπὸ τοῦ GEBAUER καὶ ὅστρακα τῆς ΠΕ καὶ τῆς ΥΕ περιόδου καθὼς καὶ τινα ΥΕ οἰκοδομικὰ λείψανα ἀπεκαλύφθησαν. AA 1939, 203-204: Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. II, Γ XVIII καὶ ΥΕ θέσιν 47.

39. ΚΑΝΔΙΑ. Βιβλιογραφία: AM 1911, 26, AA 1927, 365, 1938, 561, 1939, 288, 1940, 220. VI Int. Kong. 299-304.

*Αποψιν ἐν AA 1939, εἰκ. 1-2 σ. 273-274. VI Int. Kong., πίν. 21a.

Ἡ θέσις εἶναι βραχώδης λόφος ἐγγὺς τοῦ χωρίου Κάντια, ἀνατολικῶς τῆς Ἀσίνης καὶ εἰς τινα ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ὁ GEBAUER ἤνοιξε μερικὰς τάφους ἐπὶ τοῦ λόφου τὸ 1939, εἰς τὰς ὁποίας προϊστορικὴ κεραμικὴ καὶ τῶν τριῶν περιόδων τοῦ Χαλκοῦ, ὡς καὶ τινα ἀρχαιτεκτονικὰ λείψανα ἀπεκαλύφθησαν. Τὰ ΠΕ δεδομένα παρατίθενται ἐν Μέρει II, Κεφ. II, Α XIV, Γ XIX, Δ XV. Ἰδὲ καὶ θέσεις ME 25, ΥΕ 48.

40. ΤΡΟΙΖΗΝ. Ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς τὸ Ἀσκληπιεῖον ἐν Τροιζῇνι, ὁ WELTER (Tr. Kal., 10) εὔρε ΠΕ ὅστρακα ἀλλ' οὐδὲν ἕχνος μεταγενεστέρως προϊστορικῆς ἐποχῆς. Τάφοι τινές, μνημονευόμενοι ὡς ΥΕ ἐν AA 1889, 107, 114, 163 (τοῦτω ἔπεται καὶ FRAZER, Paus. τόμ. III, 299), ἀπεδείχθησαν μεταγενεστέρως ὅτι ἀνήκον εἰς τὴν Γεωμετρικὴν ἐποχὴν. AM 1911, 33.

41. ΙΡΙΑ. Βιβλιογραφία: AA 1911, 150, 1938, 561, 1939, 294, 1940, 221. VI Int. Kong. 1939, 303.

*Αποψιν ἐν VI Int. Kong., πίν. 21 b.

Ἡ θέσις κεῖται νοτιοανατολικῶς τῆς Κανδίας καὶ ἐγγὺς τοῦ χωρίου Ἰρια.

(α). Μυκηναϊκὰ καὶ κλασσικὰ ὄχρωματικά τεῖχη ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ καλουμένου «Κάστρο τοῦ Καπετάνιου» ἐγγὺς εἰς τὰ Καρνεζαῖα ἀναφέρει ὁ GEBAUER ἐν AA 1938, 561.

(β). Ἐπὶ ἐνὸς λόφου εἰς Ἀνω Ἰρια ὁ GEBAUER ἤνοιξε μερικὰς τάφους, αἵτινες παρέσχον ΥΕ κεραμικὴν καὶ λείψανα τοίχων. Τὴν ὑπαρξίν ὁμως καὶ ΠΕ στρωμάτων ὑπὸ τὰ ΥΕ καὶ ME μαρτυροῦσι, κατὰ τὸν

GEBAUER, τὰ ὑπάρχοντα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου ὄστρακα τῶν περιόδων τούτων. AA 1939, 294, 1940, 221, VI Int. Kong., 303. ME θέσεις 27, YE 50.

42. ΧΕΡΣΟΝΗΣΙ. Μία Πρωτοελλαδικὴ καὶ Γεωμετρικὴ θέσις μνημονεύεται ἐν AA 1927, 365 ὡς ὑπάρχουσα παρὰ τὸ Χερσονήσι, νοτίως τοῦ ἼΑστρου εἰς τὴν Θυρεάτιδα, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου.

Μερικὰ χρυσᾶ κοσμήματα ἐκ Θυρεάτιδος, ἡ χρονολογία καὶ αἱ περιστάσεις τῆς εὐρέσεως τῶν ὁποίων εἶναι ἀβέβαιοι, δύνανται νὰ μνημονευθῶν ἐνταῦθα. Τὰ κοσμήματα ἀποδίδονται εἰς τὴν ΠΕ περίοδον, εὐρίσκονται δὲ νῦν εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Βερολίνου καὶ περιγράφονται διὰ βραχέων εἰς τὸ βιβλίον τοῦ ZAHN, Ausstellung von Schmuckarbeiten in Edelmetall aus den Staatlichen Museen zu Berlin (1932), σ. 12-13, ἀρ. 8-10. Ἴδὲ καὶ Tiryns IV, 46 ὑποσ. 1, MATZ, Handbuch II, 201 ὑποσ. 8.

B. ΑΡΚΑΔΙΑ.

43. ΔΗΜΗΤΡΑ. Νεολιθικὴ θέσις 14. Πρωτοελλαδικὴ κεραμικὴ καὶ μικρὰ εὐρήματα. Μέρος II, Κεφ. II, Γ XX, Δ XVI.
44. ΗΡΑΙΑ. Βιβλιογραφία: JHS 1924, 163-165. AJA 1928, 149. Tiryns IV, 16.

Μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς Ἡραίας, τῆς γνωστῆς Ἀρκαδικῆς πόλεως παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ὀλυμπίας, συνδέεται ἐν χρυσοῦν κύπελλον μετὰ προχοῆς (sauce-boat), εὐρισκόμενον σήμερον εἰς τὸ Λουβρον καὶ περὶ τῶν συμπτώσεων τῆς εὐρέσεως τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχουσι πληροφορίαι JHS 1924, 163-165. Ἴδὲ Μέρος II, Κεφ. II, Δ XVII.

45. ΑΓΙΩΡΓΙΤΙΚΑ. Νεολιθικὴ θέσις 15. Ἡ Πρωτοελλαδικὴ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ μερικῶν βόθρων καὶ ὀστράκων ἀγγείων. Μέρος II, Κεφ. II, Α XV, Γ XXI.
46. ΑΣΕΑ. Νεολιθικὴ θέσις 16. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν εἰδῶν πλὴν ταφῶν. Μέρος II, Κεφ. II, Α XVI, Γ XXII, Δ XVIII.

Γ. ΛΑΚΩΝΙΑ.

47. ΤΥΡΟΣ. Πρωτοελλαδικὰ ὄστρακα ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου Τυρός, κειμένου βορείως τοῦ Λεωνιδίου καὶ οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, μνημονεύει ἡ HELEN WATERHOUSE ἐν BSA 1956, 171 (πίναξ).
48. ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙ. Πρωτοελλαδικὰ ὄστρακα καὶ μίαν λιθίνην ἀξίνην, προερ-

χόμενα ἀπὸ τὸ Παλαιοχώριον, μνημονεύονται ἐν BSA 1956, 171 (πίναξ). Ἡ θέσις κεῖται περίπου 4 ὥρας πορείας δυτικῶς τοῦ Λεωνιδίου.

Εἵκοσι καὶ ἐν YE II-III ἀγγεῖα ἐκ τῆς θέσεως, προερχόμενα ἐκ τάφων, περιγράφονται διὰ βραχέων εἰς τὸ ΑΔ 1924-25 Παράρτ., 18. Θολωτοὶ δὲ τάφοι, ἑλλειπτικοὶ τὴν κάτοψιν ὥς ὁ τοῦ Θορικοῦ, μνημονεύονται ἐν BSA 1956, 168. Ἴδὲ καὶ YE θέσιν 67.

49. ΧΡΥΣΑΦΑ. Περί τὰ 2,5 χιλιόμετρα νοτίως τοῦ χωρίου Χρύσαφα, κειμένου ΒΑ. τῆς Σπάρτης, ὑπάρχει λόφος πλάτους 150 μ. περίπου, καλούμενος Παλαιοκάστρον ἢ Ἅγιος Νικόλαος. Ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου τούτου ὁ R. HOPE SIMPSON συνέλεξε ΠΕ ὄστρακα, ἐν οἷς καὶ τεμάχια ἀνήκοντα εἰς κύπελλα μετὰ προχοῆς (sauce-boats), ὀψιανὸν καὶ ὄστρακα τῶν ἱστορικῶν χρόνων. BSA 1960, 82-83. Μέρους II, Κεφ. II, Γ XXIII, Δ XIX.

50. ΚΟΥΦΟΒΟΥΝΟ. Νεολιθικὴ θέσις 20. Δὲν ὑπάρχουν πλείονες πληροφορίες διὰ τὴν ΠΕ περίοδον. Ἴδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. II, Α XVII, Β X, Γ XXIV, Δ XX.

51. ΑΜΥΚΛΑΙ. Βιβλιογραφία: AE 1888, 199, 1889, 131, 1892, 1-26. ΑΔ 1890, 81, 104. ΠΑΕ 1907, 104. JdI 1918, 107-122. AA 1926, 424. Gnomon 1926, 120. AM 1927, 1-25. Sparta Museum Catalogue, 221, 225, 236, 241, 244-246. BSA 1960, 74-76.

*Αποψιν ἰδὲ ἐν JdI 1918, εἰκ. 13 σ. 123. Σχέδιον JdI 1918, εἰκ. 2 σ. 108.

Ἡ θέσις εἶναι λόφος, κείμενος εἰς ἀπόστασιν πορείας μῆς ὥρας νοτίως τῆς Σπάρτης καὶ ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὁχθῆς τοῦ Εὐρώτου. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς του ἔφερε πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν μικρὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, ἔξ οὗ καὶ ἦτο γνωστός.

*Ανασκαφὰς εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐνῆργησαν τὸ 1890 ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ (AE 1892, 1-26), τὸ 1904 ὁ FURTWÄNGLER, τὸ 1907 ὁ FIECHTER, (JdI 1918, 107-122) καὶ τὸ 1925 οἱ BUSCHOR καὶ MASSOW (AM 1927, 1-25).

Μία τετραραγμένη προϊστορικὴ ἐπίχωσις, 0,20-0,35 μ. παχέια, εὐρεθεῖσα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου καὶ παρὰ τὴν νοτίαν κλιτὸν αὐτοῦ, περιεῖχεν ὀλίγα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, κεραμικὴν καὶ τῶν τριῶν περιόδων τῆς Ἑποχῆς τοῦ Χαλκοῦ καὶ ὀλίγα σύμμικτα μικρὰ εὐρήματα. Τάφος ἐπίσης, εὐρεθεὶς ὑπὸ τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἀνῆκε πιθανὸν εἰς προϊστορικοὺς χρόνους. Δύο YE θυλαμοειδεῖς τάφοι εἶχον ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ εἰς τὴν περὶοχὴν ἀλλὰ δὲν ἀνεσκάφησαν. BSA 1960, 76. Ἡ YE κεραμικὴ ἀρχίζει κατὰ τὴν YE II βαθμίδα εἰς τὴν θέσιν ταύτην.

Τὰ δεδομένα τῆς ΠΕ περιόδου ἰδὲ εἰς Μέρος II, Κεφ. II, Α ΧVIII, Β XI, Γ XXV, Δ XXI. Ἴδὲ καὶ ΜΕ θέσιν 33, YE 70.

52. ΠΑΛΑΙΟΗΥΡΤΟΣ. Βιβλιογραφία: ΑΕ 1889, 131. ΑΜ 1927, 4. ΑJA 1928, 149. Tiryns IV, 94. Zygouries, 221 ὑποσημ. 1. BSA 1956, 170 (πίναξ), 1960, 76-80.

Ἡ θέσις κεῖται νοτίως τῆς Σπάρτης, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὁχθῆς τοῦ Εὐ-
ρώτου καὶ ἐγγὺς τοῦ YE θολωτοῦ τάφου τοῦ Βαφειοῦ (YE θέσις 71)
καὶ ἔχει ταυτισθῇ πρὸς τὴν ὁμηρικὴν Φᾶριν (ΑΜ 1909, 71).

Ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου συνελέγησαν ὄστρακα ὄλων τῶν πε-
ριόδων τῆς Ἑποχῆς τοῦ Χαλκοῦ (BSA 1960, 76-82). Τὸ 1888 ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ
ἤνοιξε δοκιμαστικὰς τάφρους ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ εὔρε «τεμάχια τινα
ἀγγείων τοῦ μυκηναϊκοῦ τρόπου» καὶ λίθινα ἐργαλεῖα. Ὡς ΠΕ μνη-
μονεύουν τὴν θέσιν οἱ BLEGEN (ΑJA 1928, 149, Zygouries, 221
ὑποσημ. 1), MÜLLER (Tiryns IV, 94), BUSCHOR (ΑΜ 1927, 4). Τῆς
ΜΕ καὶ YE περιόδου ὄστρακα ἀναφέρουν ἡ HELEN WATERHOUSE
(BSA 1956, 170) καὶ ὁ R. HOPE SIMPSON (BSA 1960, 76-80). Ἴδὲ
ΜΕ θέσιν 34, YE 72 καὶ Μέρος II, Κεφ. II, Γ XXIV, Δ XXII.

53. ΓΚΟΡΙΤΣΑ. Νεολιθικὴ θέσις 21. ΠΕ ὄστρακα, ἐν οἷς τεμάχια κυτέλ-
λων μετὰ προχοῆς (sauce-boats), καὶ τμήμα εἰδωλίου ζώου. Μέρος II,
Κεφ. II, Γ XXVII, Δ XXIII.

54. ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Λόφος ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, κει-
μένου τρία χιλιόμετρα βορείως τοῦ Ξηροκαμπίου νοτίως δὲ τοῦ ση-
μείου, εἰς ὃ ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς Σπάρτης Γυθείου διακλαδίζεται πρὸς Ξη-
ροκάμπιον.

Ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου συνελέγησαν ὄστρακα καὶ τῶν τριῶν
περιόδων τῆς Ἑποχῆς τοῦ Χαλκοῦ, BSA 1956, 170 (πίναξ), 1957, 236
ὑποσημ. 21, 1960, 80-82. Ἴδὲ ΜΕ θέσιν 36, YE 74. Μέρος II, Κεφ. II,
Γ XXVIII, Δ XXIV.

55. ΓΕΡΟΝΘΡΑΙ. Βιβλιογραφία: BSA 1904-5, 91-99, 1909-10, 72-75, 1956, 170
(πίναξ), 1960, 85-86.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως τῶν ἀρχαίων Γερονθρῶν (παρὰ
τὸ σημερινὸν χωρίον Γεράκι) τῆς περιβαλλομένης ὑπὸ Πελασγικοῦ τεί-
χους, ἐν τμήμα τοῦ ὁποίου σώζεται καὶ ἀνῆκει εἰς YE πιθανῶς χρό-
νους, οἱ WACE καὶ HASLUCK ἐνήργησαν τὸ 1905 ἀνασκαφὴν καὶ ἀπε-
κάλυψαν ΜΕ ταφὰς καὶ προϊστορικὴν κεραμικὴν (BSA 1904-5, 91-99,
1909-10, 72-75). Ὅστρακα ἀνήκοντα εἰς ὅλας τὰς περιόδους τῆς Ἑποχῆς
τοῦ Χαλκοῦ ὥς καὶ ἐν ἱσως Νεολιθικὸν ὄστρακον συνέλεξαν ἐκ τῆς ἐπι-

φανεῖας οἱ HELEN WATERHOUSE καὶ R. HOPE SIMPSON (BSA 1960, 85-86). Ἰδὲ καὶ ME θέσιν 37, YE 75. Μέρους II, Κεφ. II, Γ XXIX.

56. ΖΑΡΝΑΤΑ. Νεολιθικὴ θέσις 22. ΠΕ ὄστρακα.

57. ΚΑΡΑΑΜΥΛΗ. Νεολιθικὴ θέσις 23. Δύο ΠΕ (ἢ Νεολιθικαὶ) λίθινα ἀξίνα. Μέρους II, Κεφ. II, Δ XXV. YE θέσις 79 κατοτέρω.

58. ΑΠΙΔΙΑ. Νεολιθικὴ θέσις 24. ΠΕ ὄστρακα, ἐν οἷς καὶ τεμάχια κυπέλλου μετὰ προχοῆς (sauce-boat). Μέρους II, Κεφ. II, Γ XXX.

59. ΤΣΑΣΙ. Ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Τσάσι, κειμένου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὁχθῆς τοῦ Εὐρώτου καὶ βορείως τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἐκ Σκάλας πρὸς Μολάους, εὐρίσκεται λόφος, εἰς τὴν κλιτὸν τοῦ ὁποίου ὁ ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ ἀνέσκαψεν ἓνα θαλαμοειδῆ YE τάφον μὴ δημοσιευθέντα (AJA 1938, 539 καὶ πίν. 21 ἀρ. 8), τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον Σπάρτης.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τούτου, ὡς καὶ τῶν ἄλλων λόφων πρὸς Νότον καὶ ΝΑ. αὐτοῦ, ὁ R. HOPE SIMPSON συνέλεξε, τὰ ἔτη 1956-58, πολυάριθμα ΠΕ ὄστρακα ἀρίστης ποιότητος, ἐν οἷς καὶ θραύσματα κυπέλλων μετὰ προχοῆς (sauce-boats), ὡς καὶ τινα YE ὄστρακα. BSA 1956, 170 (πίναξ), 1960, 92-94. Ἰδὲ καὶ YE θέσιν 83. Μέρους II, Κεφ. II, Γ XXXI.

60. ΒΛΑΧΙΩΤΗ. Πέριξ τοῦ χωρίου Βλαχιώτη, κειμένου ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἐκ Σκάλας εἰς Μολάους καὶ νοτίως τῆς προηγουμένης θέσεως, ὁ R. HOPE SIMPSON παρατήρησε τρεῖς προϊστορικὰ θέσεις:

(α). Ἐπὶ τοῦ λόφου Κοκκινάδα, κειμένου ἐν χιλιόμετρον ΒΔ. τοῦ χωρίου καὶ δεξιὰ τῆς ὁδοῦ πρὸς Μυρτιάν, συνελέγησαν YE III ὄστρακα δύο δὲ ἀνοικτοὶ λάκκοι, ἐν οἷς φύονται συκαῖ, εἶναι ἴσως λείψανα θαλαμοειδῶν κατεστραμμένων τάφων.

(β). Ἐπὶ ἐτέρου λόφου, κειμένου 200 περίπου μέτρα βορείως τῆς Κοκκινάδας καὶ φέροντος καλύβην ἐπὶ τῆς κορυφῆς, συνελέγησαν ΠΕ καὶ κλασσικὰ ὄστρακα.

(γ). Εἰς περιοχὴν ΝΑ. τοῦ Βλαχιώτη καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ πρὸς Ἀστέρι, ἔνθα ὑπάρχει μεμονωμένη οἰκία, συνελέγησαν YE III ὄστρακα. BSA 1960, 92. Ἰδὲ καὶ YE θέσιν 84. Μέρους II, Κεφ. II, Γ XXXII.

61. ΛΕΥΚΤΡΟΝ. Μία ΠΕ ἢ ME διάτρητος λιθὴν ἀξίνη, εὐρισκομένη εἰς

τὸ Μουσεῖον Καλαμῶν καὶ προερχομένη ἐκ Λεύκτρου, ἀναφέρεται ἐν BSA 1957, 234. Μέρους II, Κεφ. II, Δ XXVI.

Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Λεύκτρου, ἐπιβλητικοῦ λόφου μεταξὺ τῶν χωρίων Νεοχώριον καὶ Στούπα κατὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Λακωνικῆς (ἄποψιν ἴδὲ ἐν BSA 1957, πίν. 47a), ὁ VALMIN (Étud. Topogr., 203 καὶ εἰκ. 42) καὶ ὁ R. HOPE SIMPSON (BSA 1957, 233-234) συνέλεξαν ΥΕ ὄστρακα ἕνα δὲ κατεστραμμένον θαλαμοειδῆ τάφον παρετήρησεν ὁ δεύτερος ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τοῦ λόφου. Ἰδὲ καὶ ΜΕ θέσιν 39, ΥΕ 85.

62. ΔΕΚΑ. Εἰς τὴν περιοχὴν τὴν καλουμένην Λέκα καὶ τὴν κατεχομένην ὑπὸ μικρῶν λόφων, νοτίως τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Σκάλας-Κροκεῶν κατὰ τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς πεδιάδος τοῦ Ἑλούς, ὁ R. HOPE SIMPSON παρετήρησε τὰς κάτωθι τρεῖς προϊστορικὰς θέσεις (BSA 1960, 95-97).

(α). Ἐπὶ μεμονωμένον λόφον 15 μ. ὕψηλοῦ, κειμένου περὶ τὰ 400 μ. νοτίως τῆς ὁδοῦ καὶ ἔνθα αὕτη ἀρχίζει ἀνερχομένη πρὸς Κροκεάς, γνωστοῦ δὲ ὡς Παναγιώτης, ὑπάρχουν λείψανα δύο ὀχυρωματικῶν τειχῶν, ὁρατὰ κυρίως κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ λόφου καὶ ἔχοντα πᾶχος 3 περίπου μέτρων. Τὰ ἐπὶ τοῦ λόφου συλλεγόμενα ὄστρακα ἀνήκον εἰς τὴν ΠΕ, τὴν ΜΕ καὶ τὴν ΥΕ III (ἴσως καὶ II) περίοδον.

(β). Ἐπὶ μῖα μικρὰς ἐπάρσεως, κειμένης 200 μ. ΝΔ. τῆς προηγουμένης θέσεως καὶ δυτικῶς τῆς ἀτραποῦ ἐκ Στεφανίων πρὸς τὴν πεδιάδα, ὑπάρχουν 3 μεγάλοι λάκκοι, εἰς τὰς πλευρὰς τῶν ὁποίων παρετηρήθησαν τοῦχοι ἐξ ὠμῶν πλίνθων καὶ λίθων, ἡ δὲ συλλεγεῖσα περὶ κεραμικὴ ἀνήκεν εἰς τὴν ΜΕ, ΥΕ III καὶ Κλασσικὴν περίοδον.

(γ). Σποραδικὰ προϊστορικὰ ὄστρακα εὐρέθησαν εἰς ὅλους τοὺς λόφους, κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς πεδιάδος καὶ νοτίως τοῦ λόφου Παναγιώτης, ἐπὶ δὲ τοῦ τελευταίου πρὸς νότον λόφου, ὕψους 5-6 μ. καὶ ἐπιφανείας 150 ἐπὶ 120 μ., συνελέγησαν ἀρκετὰ ΠΕ θραύσματα ἀγγείων, ἐν οἷς τεμάχια κυπέλλων μετὰ προχοῆς (sauce-boats), ὡς καὶ ΜΕ καὶ ΥΕ IIIB ὄστρακα, τεμάχια ὀψιανοῦ καὶ λίθινα ἐργαλεῖα. Ἰδὲ καὶ ΜΕ θέσιν 40, ΥΕ 86, καὶ Μέρους II, Κεφ. II, Γ XXXIII.

63. ΣΚΑΛΑ. Τρεῖς ἐτέρας προϊστορικὰς θέσεις, περὶ τοῦ χωρίου Σκάλα ἐν τῇ κάτω κοιλάδι τοῦ Εἰδρώτου, σημειοῖ ὁ R. HOPE SIMPSON ἐν BSA 1960, 94-95.

(α). Ἐπὶ τοῦ μικροῦ λόφου, ἐφ' οὗ ἔχει κτισθῇ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου δυτικῶς τοῦ χωρίου Σκάλα, συνελέγησαν ἐν ΜΕ καὶ ἀρκετὰ ΥΕ IIIB ὄστρακα.

(β). Βορείως τῆς ὁδοῦ ἐκ Σκάλας πρὸς Σπάρτην καὶ ἔναντι τοῦ μικροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, κειμένου δυτικῶς τῆς γεφύρας ἐπὶ τοῦ Βασιλοποτάμου, καὶ ἐξ ὑψώματος ἐγειρομένου 5 μ. ὑπὲρ τὴν ὁδὸν συν-ελέγησαν ΥΕ III καὶ κλασσικὰ ὄστρακα.

(γ). Νοτίως τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Σκάλας-Σπάρτης ὑπάρχει χαμηλὸς λόφος, καλούμενος Ξερονῆσι, ἐγειρόμενος 5 μ. ὑπὲρ τὸ ἔλος καὶ φέρων ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἡρειπωμένην καλύβην. Ἐκ τῆς περιοχῆς περὶ τὴν καλύβην συνελέγη ΠΕ κεραμική, ἐν ᾗ καὶ θραύσματα κυπέλλων μετὰ προχοῆς (sauce-boats), ὥς καὶ ΜΕ καὶ ΥΕ III ὄστρακα. Ἰδὲ καὶ ΜΕ θέσιν 41, ΥΕ 87. Μέρος II, Κεφ. II, Γ XXXIV.

64. ΓΚΑΓΚΑΝΙΑ. Ἐκ τῆς περιοχῆς Γκαγκανιάς (νῦν Μεταμορφώσεως), κειμένης ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ πρὸς Μολάους, ΠΕ, ΜΕ καὶ ΥΕ III ὄστρακα μνημονεύονται ἐν BSA 1956, 170 (πίναξ). Ἰδὲ καὶ ΜΕ θέσιν 43, ΥΕ 89.

65. ΑΣΤΕΡΙ. Νεολιθικὴ θέσις 25. ΠΕ λείψανα εὐρέθησαν μόνον ἐπὶ τῶν λόφων Καραουσί καὶ Δραγατσούλα. Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. II, Γ XXXV καὶ Δ XXVII.

66. ΑΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. Νεολιθικὴ θέσις 26. ΠΕ ὄστρακα συνελέγησαν ἐκ τῶν δύο πρώτων, ἐκ τῶν τριῶν τῆς περιοχῆς, προϊστορικῶν θέσεων. Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. II, Γ XXXVI, Δ XXVIII.

67. ΛΑΓΙΟ. Ἐν περίπτῳ χιλιόμετρον ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Λάγιο, κειμένου ΒΑ. τοῦ Γυθείου, ὑψοῦται μεμονωμένος λόφος ὕψους 15 μ., μήκους ἀπὸ Β. πρὸς Ν. 110 μ. καὶ πλάτους ἀπὸ Α. πρὸς Δ. 80 μ. Ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου τούτου συνελέγησαν ΠΕ ὄστρακα, ἐν οἷς καὶ θραύσματα ἀνήκοντα εἰς κύπελλα μετὰ προχοῆς (sauce-boats) καὶ ΥΕ III τοιαῦτα. BSA 1960, 105. Ἰδὲ ΥΕ θέσιν 92 καὶ Μέρος II, Κεφ. II, Γ XXXVII.

68. ΑΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. Ἡ θέσις εἶναι μικρὸς λόφος κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς πεδιάδος τοῦ Ἑλούς, ΝΔ. τῆς Σκάλας καὶ μετὰ τὸ Σουλίου καὶ Τρινασίας, φέρων, ἐπὶ μικροῦ αὐχένος συνδέοντος τὸν λόφον μετὰ τῆς δυτικώτερον κειμένης ῥάχews, μικρὸν ἐγκαταλειμμένον ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ παρὰ τὸν ναὸν ὑπάρχουν λείψανα τοίχων καὶ ἄφθονα ὄστρακα ὅλων τῶν περιόδων τοῦ Χαλκοῦ. Ἀνασκαφὰς εἰς τὴν θέσιν ἐνήργησε τὸ 1959 ὁ λόρδος WILLIAM TAYLOUR ἀλλὰ ὀλίγα εἶναι ἀκόμη γνωστὰ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης. Ἡ στρατηγικότης τῆς θέσεως καὶ τὸ ἄφθονον ἐκ τῆς ἐπιφανείας προϊστορι-

κὸν ὕλικὸν χαρακτηρίζουν αὐτὴν ὥς τὴν σημαντικωτέραν μέχρι σήμερον γνωστὴν ἐκ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἑλους. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. II, Β XII, Γ XXXVIII.

ΥΕ III ὅστρακα εὐρέθησαν καὶ εἰς ἀπόστασιν 200 περίπου μέτρων ἀνατολικῶς τῆς θέσεως καὶ ἴσως προέρχονται ἐκ τοῦ νεκροταφείου τοῦ οἰκισμοῦ. BSA 1960, 97-100. BCH 1960, 692-693. Ἰδὲ καὶ ΜΕ θέσιν 46, ΥΕ 93.

69. ΠΕΖΟΥΛΙΑ. Μικρὸς λόφος καλούμενος Πεζούλια, ὕψους 20 μ. καὶ ἐπιφανείας 170 ἐπὶ 80 μ., κείμενος βορείως τοῦ Γυθείου καὶ εἰς τὴν περιόχην Βαλτάκι. Ἐκ τῆς νοτίας κλιτύος τοῦ λόφου συνελέγησαν ΠΕ, ΜΕ καὶ ΥΕ II-III ὅστρακα. BSA 1960, 105. ΜΕ θέσις 47, ΥΕ 95.

70. ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ. Βιβλιογραφία: RE Suppl. VI (1935), 607. AJA 1954, 235. BSA 1956, 170 ὑποσ. 12. Ἔργον 1956, 96-100. BCH 1957, 552-553.

Πρωτοελλαδικὰ ὅστρακα ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύονται ἐν BSA 1956, 170. Μερικοὶ ΥΕ θαλαμοειδεῖς τάφοι, πρὸ πολλοῦ γνωστοὶ ἐκ τῆς θέσεως (RE Suppl. VI, 607), ἀνεσκάφησαν μερικῶς τὸ 1956. ΥΕ θέσις 97.

71. ΠΑΥΤΡΑ. Πρωτοελλαδικὰ, Μεσοελλαδικὰ καὶ Ὑστεροελλαδικὰ III ὅστρακα ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύονται ἐν BSA 1956, 170 (πίναξ). ΜΕ θέσις 48, ΥΕ 99.

72. ΕΛΑΦΟΝΗΣΙ. Βιβλιογραφία: BSA 1956, 170 (πίναξ). JHS 1958 Arch. Rep. 10. BCH 1958, 714.

Πολυάριθμα Πρωτοελλαδικὰ ὅστρακα ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύονται ἐν BCH 1958, 714.

Δ. Μ Ε Σ Σ Η Ν Ι Α.

73. ΤΑΒΕΡΝΑ. Ἐπὶ μικροῦ λόφου, ἐλαφρῶς προέχοντος πρὸς τὴν θάλασσαν νοτιῶς τῆς Μεθώνης ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ παρὰ τὸ χωρίον Ταβέρνα (νῦν Φοινικοῦς), ὁ VALMIN εὑρεν ἐν προϊστορικὸν τεῖχος καὶ μερικὰ ὅστρακα, τὰ ὅποια ὁμοιάζον πρὸς Πρωτοελλαδικὰ, Étud. Topogr., 157. AJA 1961, 247.

74. ΚΟΡΥΦΑΣΙΟΝ. Νεολιθικὴ θέσις 28. Πρωτοελλαδικὰ ὅστρακα.

75. ΕΠΑΝΩ ΕΓΓΑΙΑΝΟΣ. Νεολιθικὴ θέσις 29. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα καὶ κεραμικὴν ἐκ μιᾶς θέσεως ἐγγὺς τοῦ Μνηναϊκοῦ ἀνακτόρου. Μέρους II, Κεφ. II, Α XIX, Γ XXXIX, Δ XXIX.

76. ΚΑΛΑΜΑΙ. Ἀποψιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν BSA 1957, πίν. 49a.

Μερικά, πιθανῶς Πρωτοελλαδικά, ὄστρακα μνημονεύονται ἐν BSA 1957, 243 ἀπὸ τὴν περιοχὴν ἐνὸς ΥΕ ΙΙΙ νεκροταφείου. Ἡ ΥΕ ἐποχὴ ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ ἑπτὰ περίπου θαλαμοειδεῖς τάφους καὶ ἄφθονα ὄστρακα ἀγγείων, εὗρεθέντα ἐπὶ ἐνὸς λόφου κειμένου 500μ. περίπου πρὸς τὰ ΒΑ. τοῦ φρουρίου τῶν Καλαμῶν. Ἡ θέσις ἔχει ταυτισθῇ πρὸς τὰς ὁμηρικὰς Φηράς (BSA 1957, 242-243. BCH 1959, 632, 1960, 696. AJA 1961, 251). Ἰδὲ καὶ ΥΕ θέσιν 121.

77. ΘΟΥΡΙΑ. Ἡ θέσις κεῖται 3 χιλιόμετρα βορείως τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ Θουρία καὶ ἐν χιλιόμετρον ἀνατολικῶς τῆς ὁδοῦ Καλαμῶν-Μεγαλόπολεως.

Τὸ ἀρχαιότερον προϊστορικὸν εὔρημα ἐκ τῆς θέσεως εἶναι ἐν ΠΕ πῆλινον ἐσηματοποιημένον εἰδῶλιον, BSA 1957, 245, καὶ Μέρους ΙΙ, Κεφ. ΙΙ, Δ XXX κατωτέρω.

Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ 25 περίπου θαλαμοειδῶν τάφων, τὸ πρῶτον παρατηρηθέντων ὑπὸ τοῦ ΣΚΙΑ (AE 1911, 117-118). Ὁ VALMIN ἡμφεσβήτησε τὴν γνώμην τοῦ ΣΚΙΑ περὶ τῶν ἐν λόγῳ τάφων, ἐπεὶ οὐδὲν Μυκηναϊκὸν ὄστρακον εὔρε παρ' αὐτοὺς ἀλλ' ὁ R. HOPE SIMPSON βεβαίωσεν ὅτι πράγματι τὰ 18 ἐξ 20 ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ ΣΚΙΑ σπηλαίων, ἅτινα μόνον οὗτος ἠδυνήθη νὰ ἐπανεύρη, ἦσαν ἀρχικῶς θαλαμοειδεῖς τάφοι καὶ ὅτι μυκηναϊκά ὄστρακα ὑπάρχουν ἐπὶ τοῦ λόφου ὑπεράνω τῶν σπηλαίων. VALMIN, Étud. Topogr., 60. BSA 1957, 243-244. BCH 1959, 640. Ἐν AJA 1961, 250 μνημονεύονται 25 τάφοι.

Εἰς θολωτὸς τέλος τάφος μνημονεύεται καὶ εἰκονίζεται μερικῶς ἐν ILN 1960 (30 Ἀπριλίου), σ. 740 εἰκ. 1. AJA 1961, 251, πίν. 77 d. Ἰδὲ καὶ ΥΕ θέσιν 126.

78. ΜΑΛΘΗ. Νεολιθικὴ θέσις 31. Ἡ ΠΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δεδομένων ὧλον τῶν κατηγοριῶν. Ἰδὲ Μέρους ΙΙ, Κεφ. ΙΙ, Α XX, Β XIII, Γ XL, Δ XXXI.

Ε. ΤΡΙΦΥΛΙΑ - ΗΛΙΣ.

79. ΣΤΡΟΒΙΤΣΙ-ΛΕΠΡΕΟΝ. Ἐπὶ βραχέδους προεξοχῆς, εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ χωριοῦ Στροβίτσι (νῦν Λέπρεον), ὁ J. SPERLING παρτήρησε τὸ 1939 ἔχνη ΠΕ, ΥΕ καὶ Κλασσικῆς κατοικίσεως.

Τὰ λείψανα τῆς ΠΕ περιόδου, περιλαμβάνοντα καὶ θραύσματα κυπέλλων μετὰ προχοῆς (sauce-boats), παρουσιάζονται ὡς πολυαριθμότερα ἀπὸ τὰ λείψανα τῶν ἄλλων ἐποχῶν.

Ἡ Τριφυλιακὴ πόλις Λέπρεον τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἔκειτο ἐπὶ

τοῦ ὠχυρωμένου λόφου βορείως τοῦ Στροβιτίσιου. AJA 1942, 86 (ἀρ. 37, καὶ σ. 83 ὅρ. 19), 1961, 231-232. Ἴδὲ καὶ YE θέσιν 146.

80. ΚΛΕΙΔΙ-ΑΡΗΝΗ. Βιβλιογραφία: AM 1908, 320-322, 1913, 111-114. FIMMEN, 10, 77. AJA 1942, 82, 86, 1961, 230. BCH 1955, 253, 1956, 290.

Ἡ θέσις σχηματίζεται ἀπὸ δύο λόφους, ἐλέγχοντας τὴν διάβασιν κατὰ μῆκος τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς Ἡλίδος εἰς τὴν Τριφυλίαν, κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Πελοποννήσου καὶ μεταξὺ τοῦ στενοῦ τοῦ σχηματιζομένου ὑπὸ τοῦ ὑψηλοῦ λόφου τοῦ Σαμικοῦ καὶ τῆς ἀκτῆς.

Ὁ DÖRRPFELD ἠρεύνησε τὴν θέσιν τὸ 1908 καὶ ἀναφέρει ἐν κυκλώπειον τεῖχος (τὸ ὁποῖον ὁ SPERLING δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρῃ τὸ 1939), λείψανα κατοικιῶν καὶ χειροποίητον κεραμικὴν πρωϊμοῦ ἐποχῆς, ὁμοίαν πρὸς τὴν εὐρεθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς Ὀλυμπίαν, καὶ προσέτι YE ὄστρακα. Ὁ FIMMEN ἀναφέρει ὅτι εἶδεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ὀλυμπίας Ἀμαυρόχρωμα ὄστρακα (Matt painted), προερχόμενα ἐκ τῆς θέσεως (FIMMEN 10, 77). Ὁ SPERLING συνέλεξε μερικά ὄστρακα ἐκ τῆς θέσεως, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ὡς πιθανῶς ΠΕ καὶ προσέτι μερικά ΜΕ. AJA 1942, 82, 86.

Τέλος εἰς YE τύμβος ἀνασκαφῆς ὑπὸ τοῦ ΓΙΑΛΟΥΡΗ τὸ 1954 παρῆσαν ἀξιόλογον ποσότητα κεραμικῆς (BCH 1955, 253, 1956, 290).

Ὁ DÖRRPFELD ταυτίζει τὴν θέσιν πρὸς τὴν ὁμηρικὴν Ἀρήνην (AM 1908, 320-322, 1913, 111-114). Ἴδὲ καὶ ME θέσιν 56, YE 148.

81. ΤΟΥΡΛΑ. Ἐπὶ τοῦ μικροῦ λόφου Τούρλα, κειμένου ἐπὶ τῆς βορείου ὄχθης τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ ἀκριβῶς δυτικῶς τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἐρμυάνθου, ὁ SPERLING ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχεν εἰς ΠΕ, YE, Κλασσικὸς καὶ Ἑλληνιστικὸς συνοικισμός. AJA 1942, 86 (ἀρ. 38), 1961, 227. YE θέσις 152.

82. ΚΑΤΑΚΩΛΟΝ-ΦΕΙΑ. Πρωτοελλαδικὴ κεραμικὴ καὶ δύο εἰδῶλια Κυκλαδικοῦ τύπου, προερχόμενα ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ ὄρμου τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου ἐγγὺς τοῦ Κατακόλου, καθὼς καὶ κεραμικὴ τῶν ἐπομένων περιόδων μέχρι καὶ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, μνημονεύονται ἐν BCH 1959, 649-651, εἰκ. 7. AJA 1961, 224. AE 1957 (1961), 31-43 Ἴδὲ ME θέσιν 58, YE 153, καὶ Μέρους II, Κεφ. II, Δ XXXII¹.

83. ΣΚΑΦΙΔΙΑ. (α). Εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Παναγίας ἐγγὺς τῆς Σκαφιδιάς ὁ A. BON εἶδεν ἐν κύπελλον μετὰ προχοῆς (sauce-boat), εἰκὼν τοῦ

¹ Ἴδὲ καὶ ὑποσημείωσιν 1 τῆς σελίδος 41 ἀνωτέρω διὰ πρόσφατα Νεολιθικὰ εὐρήματα ἐκ τῆς θέσεως.

όποιον παρατίθεται ἐν BCH 1946, 27, εἰκ. 7· ἡ προέλευσις τοῦ ὅμως δὲν ἀνεκρινώθη εἰς αὐτόν (BCH 1946, 28).

(β). Ὁ SPERLING ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τοῦ λόφου Ἀνεμόμυλος, νοτίως τῆς Σκαφιδιάς, παρετήρησεν ἵχνη κατοικήσεως κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ καὶ φρονεῖ ὅτι ἡ θέσις κατοικεῖτο ἀπὸ ΜΕ χρόνων. AJA 1942, 85 (ἀρ. 36), 86-87, 1961, 225. ΜΕ θέσις 61, YE 155¹.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἐκ τῶν 83 θέσεων τοῦ παρατεθέντος καταλόγου, αἵτινες ἀποτελοῦν καὶ τὴν μόνην πηγὴν μελέτης τῆς Πρωτοελλαδικῆς Πελοποννήσου, 46 θέσεις εἶναι γνωσταὶ ἔξ εὐρημάτων τῆς ἐπιφανείας, 27 ἔτεροι ἔχουν ἐρευνηθῇ δι' ἀνασκαφῆς ἄλλ' ἢ παρέσχον ὀλίγα δεδομένα ἢ τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν δὲν ἔχουν γνωσθῇ ἐπαρκῶς, τῶν δὲ ὑπολειπομένων 10 θέσεων τὰ δεδομένα εἶναι καὶ ἀφθονότερα καὶ ἐπαρκῶς γνωστὰ².

¹ Ἐκτὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 83 θέσεων τοῦ Καταλόγου ἀνεφέρθησαν 6 ἔτεροι θέσεις, ἡ μία τῶν ὁποίων ὡς ἀσφαλῆς ΠΕ καὶ αἱ 5 ἔτεροι ὡς πιθαναί. Ἀσφαλῆς ΠΕ θεωρεῖται ἡ θέσις Προφήτης Ἡλίας, ΒΔ. καὶ ἐγγὺς τοῦ Κορυφασίου (ΠΕ θέσις 74). Πιθαναὶ θεωροῦνται αἱ θέσεις: 1. Πηγάδια (YE θέσις 112), 2. Ὀρδινες, παρὰ τὸ χωρίον Λαγκουβάρδος μετὰ τῶν Γαργαλιάνων καὶ Φιλιατρῶν, 3. Λουτρό (YE θέσις 139), 4. Κόκκαλα (YE θέσις 140), 5. Θέσις παρὰ τὴν Μοῆν τῆς Σοδιωτίσσης, ἐγγὺς τοῦ χωρίου Ἅγιος Ἰωάννης μετὰ τῶν Κατακόλου καὶ Πύργου.

Τὰ Κόκκαλα ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ λιθίνων ἀξινῶν, πᾶσαι αἱ λουπαὶ ὑπὸ ὀστράκων τῆς ἐπιφανείας. Νεαὶ θέσεις εἶναι μόνον 3, Προφήτης Ἡλίας, Ὀρδινες καὶ Σοδιωτίσσα. Ἴδὲ καὶ AJA 1961, 221-260, ἀριθ. 3, 32, 33, 37, 59, 80.

² Θέσεις γνωσταὶ ἔξ εὐρημάτων τῆς ἐπιφανείας 46, Ζευγολατιό (1), Μερτικαῖα (2), Μελίσσι (3), Θολερὸν (4), Ἅγιος Γεράσιμος (5), Ἀετόπετρα (7), Ἀράπιζα (11), Περδικαοῖα (14), Κεγχρεαί (15), Γαλατάκι (17), Κόρφος (21), Μακρυρράχη (27), Κεφαλάρι (29), Μέθανα (33), Μέθανα - Ἰσθμός (34), Μαγούλα (35), Τροιζήν (40), Χερσονήσι (42), Δήμητρα (43), Ἡραία (44), Τυρός (47), Παλαιοχώρι (48), Χρύσαφα (49), Παλαιόπυργος (52), Ἅγιος Βασίλειος (54), Ζαρνάτα (56), Καρδαμύλη (57), Ἀπιδία (58), Τάσι (59), Βλαχωῖτη (60), Δεῦκτρον (61), Λέκα (62), Σκάλα (63), Γκαγκανιά (64), Ἅγιος Στρατηγός (66), Λάγιο (67), Πεζούλια (69), Μονεμβασία (70), Πλύτρα (71), Ἐλαφονήσι (72), Ταβέρνα (73), Καλάμαι (76), Θουρία (77), Δέκτρον (79), Τούρλα (81) καὶ Σκαφιδιά (83).

Θέσεις ἀνασκαφεῖσαι μετ' ὀλίγων ἢ ἀδημοσιευτῶν δεδομένων 27, Μύλος Χελιώτου (8), Ἰσθμία (9), Γύριζα (12), Φλιοῦς (16), Νεμέα (18), Κλένια (20), Μυζηῖνα (22), Μπερμιάτι (23), Σχινοχώρι (25), Μιδέα (26), Ἄργος (28), Βουρκατέλι (31), Ἀσκληπιεῖον (32), Σύνορο (38), Κανδία (39), Ἰτρία (41), Ἀγιοφρίτικα (45), Κουφόβουνο (50), Ἀμύγκαι (51), Γκοριτσά (53), Γερώνθραι (55), Ἀστέρι (65), Ἅγιος Στέφανος (68), Κορυφασίον (74), Ἐγγλιανός (75), Κλειδί (80), Κατάκωλον (82).

Ἡ κατανομή κατὰ γεωγραφικὴν περιοχὴν τῶν 83 θέσεων εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Ἀργολίς 42 θέσεις, Ἀρκαδία 4, Λακωνία 26, Μεσσηνία 6, Τριφυλία—Ἡλῖς 5 καὶ Ἀχαΐα οὐδεμία.

Ἡ ἐντύπωσις ἡ παρεχόμενη ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων διὰ τὴν κατανομήν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιόδου ἐν τῇ χερσονήσῳ εἶναι ὅτι τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ νότιον τμήμα τῆς Πελοποννήσου ἦτο πυκνότερον κατοικημένον παρὰ τὸ κεντρικὸν καὶ δυτικόν. Ἡ εἰκὼν αὕτη τῆς κατανομῆς τοῦ πληθυσμοῦ ἐν τινι βαθμῇ βεβαίως εἶναι ἀπατηλή, ἐπεὶδὴ ἀντανακλᾷ καὶ τὴν διαφορὰν ἐξερευνήσεως ἐν ἐκάστῃ περιοχῇ. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν 42 θέσεων διὰ τὴν Ἀργολίδα συγκρινόμενος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν 41 ὑπολοίπων θέσεων ἐξ ὅλης τῆς ἄλλης Πελοποννήσου εἶναι τῷ ὄντι ἐκπληκτικὸς. Τὸ λογικὸν δὲ συμπέρασμα ἐκ τῆς διαφορᾶς ταύτης τῶν ἀριθμῶν εἶναι ὅτι ἡ Ἀργολίς τοῦλάχιστον, κατὰ τὴν Πρωτοελλαδικὴν περίοδον, εἶχεν ἀρκούντως πυκνὴν κατοικηθῆ καὶ προφανῶς διεδραμάτισε πρωτεύοντα ῥόλον εἰς τὴν ζωὴν τῆς χερσονήσου.

Ἡ μεταβολὴ ἀφ' ἐτέρου τῆς πυκνότητος κατοικήσεως ἐκάστης περιοχῆς μεταξὺ Νεολιθικῆς καὶ Πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς δεκνύεται ὑπὸ τῶν ἐπομένων ἀριθμῶν:

Ἀργολίς: 13 Νεολιθικά, 42 Πρωτοελλαδικὰ θέσεις. Ἀρκαδία: 5 Νεολιθικά, 4 Πρωτοελλαδικὰ. Λακωνία: 8 Νεολιθικά, 26 Πρωτοελλαδικὰ. Μεσσηνία: 5 Νεολιθικά, 6 Πρωτοελλαδικὰ. Τριφυλία—Ἡλῖς: 2 Νεολιθικά, 5 Πρωτοελλαδικὰ. Ἀχαΐα: οὐδεμία δι' ἐκατέραν περίοδον.

Ἡ σύγκρισις πάλιν τῶν ἀριθμῶν τῶν Νεολιθικῶν καὶ τῶν Πρωτοελλαδικῶν θέσεων ἐκάστης περιοχῆς τῆς χερσονήσου, καθ' ἣν ἡ πιθανότης σφάλματος διὰ διαφορὰν ἐξερευνήσεως ἔχει μειωθῇ, ἐφ' ὅσον εἰς ἐκάστην περίπτωσιν μεταχειρίζομεθα ἀριθμοὺς τῆς αὐτῆς περιοχῆς, μαρτυρεῖ ὅτι καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον ὁ πληθυσμὸς ἠϋξήθη κατὰ τὴν νέαν περίοδον καὶ ὅτι μάλιστα ἡ ἀὔξησις αὕτη, ἐὰν δυνάμεθα νὰ ἐμπιστευθῶμεν τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς παρεχομένους διὰ τὴν καλύτερον ἐξηρευνημένην περιοχὴν δηλαδὴ τὴν Ἀργολίδα, ἰσοδυναμεῖ πρὸς ὑπερτριπλασιασμὸν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χερσονήσου.

Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα τῆς καταπληκτικῆς αὔξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν Πρωτοελλαδικὴν περίοδον ἄγει καὶ ἡ σύγκρισις τῆς ἐκτάσεως ἣν κατελάμβανον οἱ Νεολιθικοὶ καὶ οἱ Πρωτοελλαδικοὶ οἰκισμοί, ὅπου τοιοῦτοι διεδέχθησαν ἀλλήλους εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον. Οὕτω παρετηρήθη ἀνατρέφω ὅτι ἡ Νεολιθικὴ Τίρυνς πρέπει κατὰ τὰ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένα νὰ ἦτο

Θέσεις ἀνασκαφεῖσαι μετ' ἀξιολόγων καὶ δημοσιευμένων εὐρημάτων 10, Κοράκον (6), Κόρινθος (10), Γωνιά (13), Ζυγouriές (19), Πρόσφυνα (24), Τίρυνς (30), Λέργα (36), Ἀσίνη (37), Ἀσέα (46), Μάλθη (78).

οἰκισμὸς μᾶς ἢ ὀλίγων καλυβῶν, ἐνῷ ἡ Πρωτοελλαδικὴ Τίρυνς ἦτο μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων Πρωτοελλαδικῶν πόλεων τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καταλαμβάνουσα πᾶσαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἀρκετὴν περὶ αὐτὴν ἔκτασιν ἐν τῇ πεδιάδι. Τὸ αὐτὸ δὲ φαίνεται ἰσχυρὸν καὶ διὰ τὰς περισσοτέρας ἐκ τῶν 10 καλύτερον ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν γνωστῶν θέσεων, εἰς ἃς ἀμφοτέραι αἱ περίοδοι ἐκπροσωποῦνται, οἷον τὴν Κόρινθον, τὰς Μυκήνας, τὴν Λέρναν καὶ τὴν Μάλθην.

Ἐκ τῶν 29 Νεολιθικῶν θέσεων, αἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθοῦν μᾶλλον ἀσφαλεῖς Νεολιθικοὶ τόποι¹, αἱ 25 θέσεις² συνεχίζουσιν ὑπάρχουσαι καὶ ὡς Πρωτοελλαδικοὶ οἰκισμοὶ καὶ μόνον διὰ 4 ἐλλείπουσι πληροφοροῖα κατὰ τὴν Πρωτοελλαδικὴν περίοδον.

Ἡ ἐπιβίωσις τῶν πλείστων Νεολιθικῶν θέσεων καὶ κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον δεικνύει συνέχειαν κατοικήσεως τῶν θέσεων καὶ πιθανὸν συνέχειαν πληθυσμοῦ εἰς τὰς αὐτὰς θέσεις καὶ περιοχάς. Τὸ δὲ συμπέρασμα αὐτὸ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν στρωματογραφίαν τῶν θέσεων κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἐνεργησάντων τὰς ἀνασκαφὰς εἰς ἑκάστην θέσιν μετὰ μόνης ἐξαιρέσεως τῆς Λέρνης.

Ἐκ τῶν 83 θέσεων τῆς περιόδου 57 θέσεις εἶναι νέοι οἰκισμοὶ εἰς ἀκατοίκητα ἔως τότε σημεῖα τῆς Πελοποννήσου. Ἡ κατανομή δὲ τῶν 57 νέων τούτων θέσεων κατὰ γεωγραφικὴν περιοχὴν εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Ἀργολίς 29 θέσεις, Ἀρκαδία 1, Λακωνία 19, Μεσσηνία 3, Τριφυλία - Ἡλις 5, καὶ Ἀχαΐα οὐδεμία³.

¹ Ἐξαιρουμένον ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 33 θέσεων τῆς Ἀναλήψεως (18), τῆς Σπάρτης (19), τῆς Καρδαμύλης (23) καὶ τοῦ Χλεμουτσίου (33). Ἴδὲ σ. 42 ἀνωτέρω.

² Ἡ 26 θέσεις, ἂν ἡ Καρδαμύλη (23) ὑπολογισθῇ καὶ ὡς Νεολιθικὴ καὶ ὡς ΠΕ. Ἴδὲ σ. 35 ἀνωτέρω.

³ Νεολιθικαὶ θέσεις συνεχίζουσαι καὶ ὡς ΠΕ 26: Μύλος Χελιώτων (1), Ἴσθμία (2), Κόρινθος (3), Γωνία (4), Φλιοῦς (5), Νεμέα (6), Κλένια (7), Μυκήναι (8), Μπερμπάτι (9), Πρόσουμα (10), Κεφαλάρι (11), Τίρυνς (12), Λέρνα (13), Δήμητρα (14), Ἀγιοργίτικα (15), Ἀσέα (16), Κουφόβουνο (20), Γκοριτσά (21), Ζαργάτα (22), Ἀπιδιά (24), Ἀστέρι (25), Ἅγιος Στρατηγός (26), Κορυφάσιον (28), Ἐγγλιανός (29), Μάλθη (31) καὶ ἡ ἀμφίβολος θέσις Καρδαμύλη (23).

Νεολιθικαὶ θέσεις ἐλλείπουσαι ἀπὸ τὴν ΠΕ περίοδον 7: Ἀνεμοδοῦρι (17), Ἀνάληψις (18), Σπάρτη (19), Χανδρινοῦ (27), Χώρα (30), Ἀρνοκατάραχο (32), Χλεμούτι (33).

Θέσεις ἀρχίζουσαι κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον 57. Ἦτοι Ἀργολίς 29: Ζευγολατιό (1), Μερτικαΐκα (2), Μελίσι (3), Θολερὸν (4), Ἅγιος Γεράσιμος (5), Κοράκου (6), Αἰτόπετρα (7), Ἀράπιζα (11), Γύριζα (12), Περδικαριά (14), Κεγχρεαί (15), Γαλατάκι (17), Ζουγουριές (19), Κόρφος (21), Σχινοχώρι (25), Μιδέα (26), Μακρυρράχη (27), Ἄργος (28), Βουγκρατέλι (31), Ἀσκληπιεῖον (32), Μέθανα (33), Μέθανα - Ἴσθμός (34), Μαγούλα (35), Ἀσίνη (37), Σύνορο (38), Κανδία (39), Τροιζήν (40), Ἴτρια (41), Χερσονήσι (42). Ἀρκαδία 1: Ἠραΐα (44). Λακωνία 19: Τυρός (47), Παλαιοχώρι (48), Χρύσαφα (49),

Τὸ συμπέρασμα ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νέων οἰκισμῶν κατὰ περιοχὴν, συνδυαζόμενον πρὸς τὰ παρατεθέντα πορίσματα ἐκ τῶν συγκρίσεων τῆς ἀπολύτου πυκνότητος κατοικήσεως κατὰ περιοχὴν καὶ τῆς διαφορᾶς πυκνότητος τῆς κατοικήσεως μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Πρωτοελλαδικῆς περιόδου εἰς ἐκάστην περιοχὴν, εἶναι ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ πληθυσμὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χερσονήσου δὲν σημειοῖ αἰσθητὴν αὔξησιν ὥστε νὰ δύναται αὕτη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἔνδειξις προελεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ νέων οἰκισμῶν τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Λακωνίας, οἱ πολυάριθμοι νέοι οὔτοι κάτοικοι τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ νοτίου τμήματος τῆς χερσονήσου πρέπει νὰ ἦλθον εἰς αὐτὴν ἔξωθεν καὶ προφανῶς ἐκ χωρῶν πέραν τῆς θαλάσσης.

Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ἄγει καὶ ἡ σύγκρισις τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἐκλεγμένων πρὸς ἐγκατάστασιν θέσεων ὑπὸ τῶν Πρωτοελλαδικῶν κατοίκων παραβαλλόμενος πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν θέσεων ἐγκαταστάσεως τῶν κατοίκων τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς, ὡς καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ περιεχομένου τῶν ἐπιχώσεων τῶν οἰκισμῶν μεταξὺ τῶν δύο ἐποχῶν.

Παρατηρήθη ἀνωτέρω ὅτι ἐξ ὅλων τῶν Νεολιθικῶν θέσεων μόνον ἡ Λέρνα, κειμένη ἐγγὺς τῆς θαλάσσης, δεικνύει ἐνδιαφέρον τῶν Νεολιθικῶν κατοίκων πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὸ πλεῖστον τῶν νέων οἰκισμῶν τῆς Πρωτοελλαδικῆς περιόδου ἀντιθέτως ἔχει κτισθῇ ἐπὶ ὑψωμάτων ἐγγὺς τῆς ἀκτῆς, ὡς τοῦ Κοράκου, αἱ Κεγχρεαί, τὰ Μέθανα, ἡ Ἀσίνη, τὸ Χερσονήσι, τὰ Πλύτρα, τὸ Ἐλαφονήσι, ἡ Ταβέρνα, τὸ Κατάκωλον, τὸ Κλειδί, ἡ Σκαφιδιά, τὰ Μερτικαίικα, τὸ Μελίσσι, τὸ Θολερόν, ὁ Ἅγιος Γεράσιμος κλπ., πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει ὅτι τὸ Πρωτοελλαδικὸν στοιχεῖον τῆς Πελοποννήσου εἶχε στενοὺς δεσμοὺς μετὰ τῆς θαλάσσης. Αἱ μεσογειακαὶ πάλιν θέσεις οἷαι αἱ Ζυγουριά, τὰ Ἀγιοργίτικα, ἡ Ἀσέα, αἱ Ἀμύκλαι, ἡ Μάλθη κλπ., αἵτινες ἢ ἐπιβιοῦν ἐκ τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς ἢ ἐμφανίζονται κατὰ τὴν νέαν περίοδον, φαίνεται ὅτι κεῖνται ἐπὶ ὑποχρεωτικῶν διαβάσεων τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Ἀμφότεραι αἱ παρατηρήσεις αὗται ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ Πρωτοελλαδικὸν στοιχεῖον τῆς Πελοποννήσου κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ Νεολιθικὸν τοιοῦτο ἦτο ἐμπορικὸν καὶ ναυτικὸν στοιχεῖον τοὺς δὲ τόπους ἐγκαταστάσεως τῶν κατοίκων δὲν ἐρρῶθμιζε πλέον ἀποκλειστικῶς ἡ ὑπαρξὶς πηγῶν ἢ σπηλαίων καὶ νομῶν διὰ τὰ ποίμνια ἢ ἀροσίμων γαιῶν ἀλλὰ καὶ αἱ χερσαῖαι καὶ θαλάσσιαι συγκοινωνίαι καὶ εἶναι πιθανὸν τὸ Πρωτοελλαδικὸν τοῦτο στοιχεῖον πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς τὴν Πελοπόννησον νὰ εἶχε μακρὰν γνωριμίαν μετὰ τῆς θαλάσσης ἐφ' ὅσον ἐξ ἀρχῆς τῆς περιόδου αἱ πα-

Ἀμύκλαι (51), Παλαιόπυργος (52), Ἅγιος Βασίλειος (54), Γερόνθραι (55), Τσάσι (59), Βλαχιώτη (60), Λεάντρον (61), Λέκα (62), Σκάλα (63), Γκαγκανιά (64), Λάγιο (67), Ἅγιος Στέφανος (68), Πεζούλια (69), Μονεμβασία (70), Πλύτρα (71), Ἐλαφονήσι (72), Μεσσηνία 3: Ταβέρνα (73), Καλάμαι (76), Θουρία (77), Τριφυλία - Ἥλις 5: Λέπτρον (79), Κλειδί (80), Τούρλα (81), Κατάκωλον (82), Σκαφιδιά (83).

γραυλάσσιοι θέσεις ἐφελκύνουν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο πρὸς ἐγκατάστασιν τοὺς νέους κατοίκους.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Πρωτοελλαδικῶν κατοίκων διὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὰς συγκοινωνίας τὸ ἐξυπακοῦν ναντικὴν καὶ ἐμπορικὴν δραστηριότητα προϋποθέτει ἐν συνεχείᾳ εἰδὸς τι πρωτογόνου βιομηχανίας ἐξαγωγίμων εἰδῶν ὥστε, ἂν ποσοστὸν τι κατοίκων ἡσχολεῖτο ἀποκλειστικῶς ἢ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς μεταφορὰς καὶ ἐμπόριον διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς, πρῆπει καὶ ἀνάλογον ποσοστὸν ἄλλων ΠΕ κατοίκων, ἂν μὴ τὸ αὐτὸ στοιχεῖον κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, νὰ ἡσχολεῖτο διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ φορτίου τῶν θαλασσίων καὶ χερσαίων τούτων μεταφορῶν ὁ τιδῆποτε καὶ ἂν ἦτο τὸ φορτίον τοῦτο.

Τὴν ὑπαρξίν τάξεως πολιτῶν ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὴν ΠΕ περιόδον ἀσχολουμένων εἰς εἰδὸς τι βιομηχανικῆς παραγωγῆς πλὴν τῆς τάξεως τῆς ἀσχολουμένης εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὴν νομὴν τῶν ποιμνίων, ἐξυπακοίει καὶ ἡ συγκέντρωσις μεγάλου σχετικῶς πληθυσμοῦ κατοίκων εἰς τοὺς Πρωτοελλαδικοὺς οἰκισμοὺς, ὥστε οὗτοι νὰ μνημονεύονται εἰς τὰς σχετικὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν ὡς μικραὶ πόλεις, οἷα φαίνεται νὰ ἦσαν οἱ ΠΕ οἰκισμοὶ τῆς Τίρυνθος, Κορίνθου, Μυκηνῶν, ἂν συνυπολογισθῇ ὁ οἰκισμὸς τοῦ Καλκανίου, Ζηγουριῶν, Λέρνης, Ἀγίου Στεφάνου, Μάλθης Κατακόλου κλπ. Τοσοῦτος πληθυσμὸς συγκεντρωμένος εἰς τὰς μικρὰς ταύτας πόλεις δὲν φαίνεται νὰ ἡσχολεῖτο ἀποκλειστικῶς καὶ νὰ συνετηρεῖτο ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τῆς καλλιεργείας τῆς ὀλίγης ἀροσίμου γῆς πέραξ ἐκάστου τῶν μνημονευθέντων οἰκισμῶν. Ἡ πρώτη κατανομή τῆς ἐργασίας καὶ ἡ δημιουργία τῶν πρώτων εἰδικευμένων τεχνιτῶν ἐν Πελοποννήσῳ εἰς τοὺς ἀστικοὺς τούτους πληθυσμοὺς πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐμπορίου διὰ βιομηχανίας φαίνεται δημιουργία ἀρχίζουσα κατὰ τὴν ΠΕ περιόδον, ὡς ὑποδηλοῦν τὰ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένα.

Τὴν σχετικὴν διάρκειαν τῆς ΠΕ περιόδου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Νεολιθικὴν καὶ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ΜΕ δυσκόλως δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἐν Πελοποννήσῳ διὰ τῆς συγκρίσεως τοῦ πάχους τῶν ἀντιστοίχων δι' ἐκάστην περίοδον ἐπιχώσεων. Ἡ ΠΕ ἐπιχώσις τῆς Προσύμνης εἶναι 0,50 μ. τοῦ δὲ Κοράκου 2 μ. Εἰς τὴν Κόρινθον, τὰς Μυκῆνας καὶ τὴν Τίρυνθα αἱ ἐπιχώσεις εἶχον ταραχθῇ μεταγενεσιτέρως. Εἰς Λέρναν ἡ διάκρισις μεταξὺ τῆς ΠΕ καὶ τῆς ΜΕ περιόδου δὲν εἶναι σαφής. Τὸ τέλος πάντως τῆς ΠΕ περιόδου εἰς τινὰς περιπτώσεις σημειοῦται ἐν τῇ ἐπιχώσει δι' ἐνὸς στρώματος τέφρας καὶ ἀνθράκων εἰς ἄλλας ὁμῶς ἐλλείπει τοιοῦτο στρώμα κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐπιχώσεως τῆς περιόδου.

ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

I. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ

Τὴν Μεσοελλαδικὴν περίοδον τῆς Πελοποννήσου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰ δεδομένα τῶν κάτωθι 65 θέσεων τῶν σημειουμένων ἐπὶ τοῦ χάρτου IV τῆς σελίδος 79 κατωτέρω.

Α. ΑΡΓΟΛΙΣ.

1. ΜΕΛΙΣΣΙ. ΠΕ θέσις 3. Ἐκ τῶν δύο τοποθεσιῶν παρὰ τὸ Μελίσσι τῶν παρατεθεισῶν κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον, ΜΕ ὄστρακα συνελέγησαν μόνον ἀπὸ τὴν θέσιν (β) τὴν κειμένην πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ χωρίου Θολεροῦ.

2. ΣΙΚΥΩΝ. Βιβλιογραφία: ΑΑ 1911, 149. ΑJA 1920, 10. FIMMEN, 9. MONTELIUS, La Grèce Préclassique (1924), πίν. I, ἀρ. 12 (=Gr. Pr.), ΑΑ 1939, 272. Ἀποφιν ἰδὲ ἐν ΑJA 1920, εἰκ. 8 σ. 11.

(α). Ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἑνὸς μικροῦ λόφου κειμένου ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Βασιλικόν, ὅπου ἔκειτο ἡ Ἀρχαία Σικυών, ὁ GEBAUER συνέλεξεν ὄστρακα Μινυείων ἀγγείων. ΑΑ 1939, 272. ΥΕ ὄστρακα ἐκ τῆς περιοχῆς εἶχον συλλέξει παλαιότερον ὁ MÜLLER (FIMMEN, 9) καὶ ὁ C. W. BLUGEN (ΑJA 1920, 10). Ὁ GEBAUER εὗρεν ἐπίσης ΥΕ ὄστρακα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου. Ἐνα δὲ διάτρητον πέλεκυν ἐκ λίθου, προερχόμενον ἐκ Σικυῶνος, δημοσιεύει ὁ MONTELIUS, Gr. Pr. πίν. I, ἀρ. 12, χωρὶς νὰ μνημονεύῃ τὴν προέλευσιν τούτου. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. III, Δ I.

(β). Μίαν δευτέραν θέσιν μετὰ ΥΕ ὀστράκων κειμένην νοτίως τοῦ Βασιλικοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑψώματος, ἐφ' οὗ εὕρισκεται ὁ μεσαιωνικὸς πύργος Ξεροκαστέλι, μνημονεύει ὁ GEBAUER ἐν ΑΑ 1939, 272. ΥΕ θέσις 4.

3. ΚΟΡΑΚΟΥ. ΠΕ θέσις 6. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Μέρος II, Κεφ. III, Α I, Β I, Γ I, Δ I.

4. ΑΕΤΟΠΕΤΡΑ. ΠΕ θέσις 7. ΜΕ ὄστρακα ἐκ τῆς ἐπιφανείας.

5. ΜΥΛΟΣ ΧΕΛΙΩΤΟΥ. Νεολιθικὴ θέσις 1, ΠΕ 8. ΜΕ ὄστρακα μόνον.

6. ΙΣΘΜΙΑ. Νεολιθικὴ θέσις 2, ΠΕ, 9. ΜΕ ὄστρακα μόνον.

7. ΠΑΛΑΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΣ. Νεολιθικὴ θέσις 3, ΠΕ 10. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται μόνον ὑπὸ μερικῶν τάφων εἰς τὸ « Βόρειον Νεκροταφεῖον », κείμενον περίπου ἐν χιλιόμετρον βορειοδυτικῶς τοῦ λόφου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. III, Β II, Γ II καὶ Δ III.

8. ΑΡΑΠΙΖΑ. ΠΕ θέσις 11. ΜΕ ὀστρακα μόνον.
9. ΓΩΝΙΑ. Νεολιθική θέσις 4, ΠΕ 13. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Μέρους II, Κεφ. III, Α II, Β III, Γ III, Δ IV.
10. ΠΕΡΔΙΚΑΡΙΑ. ΠΕ θέσις 14. ΜΕ ὀστρακα μόνον.
11. ΝΕΜΕΑ. Νεολιθική θέσις 6, ΠΕ 18. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ λειψάνων οἰκῶν, ὑπὸ μιᾶς πιθανῶς ΜΕ ταφῆς καὶ ὑπὸ ἀγγείων. Μέρους II, Κεφ. III, Α III, Β IV καὶ Γ IV.
12. ΖΥΓΟΥΡΙΕΣ. ΠΕ θέσις 19. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ ἐλαχίστων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων, ὑπὸ ταφῶν, ἀγγείων καὶ συμμίκτων μικρῶν εὐρημάτων. Μέρους II, Κεφ. III, Α IV, Β V, Γ V, Δ V.
13. ΚΛΕΝΙΑ. Νεολιθική θέσις 7, ΠΕ 20. Δὲν ὑπάρχουσι πλείονες πληροφοροῖαι διὰ τὴν ΜΕ περίοδον.
14. ΜΥΚΗΝΑΙ. Νεολιθική θέσις 8, ΠΕ 22. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Μέρους II, Κεφ. III, Α V, Β VI, Γ VI, Δ VI.
15. ΜΠΕΡΜΠΑΤΙ. Νεολιθική θέσις 9, ΠΕ 23. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Μέρους II, Κεφ. III, Α VI, Β VII, Γ VII, Δ VII.
16. ΗΡΑΙΟΝ - ΠΡΟΣΥΜΝΑ. Νεολιθική θέσις 10, ΠΕ 24. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ ὀλίγων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων, ὑπὸ ταφῶν, ὑπὸ ἀγγείων καὶ ὑπὸ συμμίκτων μικρῶν εὐρημάτων. Μέρους II, Κεφ. III, Α VII, Β VIII, Γ VIII καὶ Δ VIII.
17. ΣΧΙΝΟΧΩΡΙ. ΠΕ θέσις 25. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ ὀστράκων μόνον.
18. ΜΙΔΕΑ. ΠΕ θέσις 26. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ ὀλίγων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων καὶ ὀστράκων προερχομένων ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς ἀκροπόλεως. Μέρους II, Κεφ. III, Α VIII, Γ IX.
19. ΑΡΓΟΣ. ΠΕ θέσις 28. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν, ἰδὲ Μέρους II, Κεφ. III, Α IX, Β IX, Γ X, Δ IX.
20. ΚΕΦΑΛΑΡΙ. Νεολιθική θέσις 11, ΠΕ 29. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ ὀστράκων προερχομένων ἀπὸ μόνης τῆς θέσεως (β) ἐκ τῶν τριῶν περιγραφεισῶν εἰς τὴν Νεολιθικὴν περίοδον.

21. ΤΙΡΥΝΣ. Νεολιθική θέσις 12, ΠΕ 30. Ἡ ΜΕ περίοδος εκπροσωπείται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. III, Α Χ, Β Χ, Γ XI, Δ Χ.
22. ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΝ. ΠΕ θέσις 32. ΜΕ ὄστρακα μόνον.
23. ΛΕΡΝΑ. Νεολιθική θέσις 13, ΠΕ 36. Ἡ ΜΕ περίοδος εκπροσωπείται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. III, Α XI, Β XI, Γ XII, Δ. XI.
24. ΑΣΙΝΗ. ΠΕ θέσις 37. Ἡ ΜΕ περίοδος εκπροσωπείται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. III, Α XII, Β XII, Γ XIII καὶ Δ XII.
25. ΚΑΝΔΙΑ. ΠΕ θέσις 39. Ἡ ΜΕ περίοδος εκπροσωπείται ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων καὶ ἀγγείων. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. III, Α XIII, Γ XIV.
26. ΧΑΛΙΚΙ - ΤΡΟΙΖΗΝ. Ἐκ τῆς ἐπιφανείας βραχίονος περιοχῆς, προβαλλομένης ἐντὸς τῆς θαλάσσης ἀνατολικῶς τῆς Τροιζήνης καὶ ἐναντι τοῦ Πόρου καλουμένης δὲ σήμερον Χαλίκι, ὁ WELTER συνέλεξε ΜΕ ὄστρακα μόνον. Οὐδὲν ὄστρακον νεωτέρας ἐποχῆς ἀνευρέθη ὑπ' αὐτοῦ (Tr. Kal. 10). Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. III, Γ XV.
27. ΙΡΙΑ. ΠΕ θέσις 41. ΜΕ ὄστρακα μόνον.
28. ΚΑΡΑΚΑΣΙ - ΕΙΛΕΟΙ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1909, 182-183. Symbolae Osloenses 1930, 30.
- Τὸ 1909 ὁ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ ἀνέσκαψε μερικοὺς προϊστορικοὺς τάφους κειμένους ὑπὸ τὸν ὠχυρωμένον λόφον ἐγγὺς τοῦ χωρίου Καρακάσι (νῦν Ἡλιόκαστρον) εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἑρμιόνης. Τοὺς τάφους τούτους οἱ WACE καὶ BLEGEN κατατάσσουν εἰς τὴν ΜΕ περίοδον. Μέρος II, Κεφ. III, Β XIII.
- Ἡ θέσις ἔχει ταυτισθῇ πρὸς τοὺς ἀρχαίους Εἰλεούς. Ἰδὲ καὶ YE θέσιν 51.
29. ΑΣΤΡΟΣ. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τῆς νοτιωτέρας τῶν δύο κορυφῶν τοῦ λόφου τοῦ Ἀστρους ἐν τῇ Θυρεάτιδι ἀναφέρεται (ἐν ΑΑ 1927, 365) ἡ ὕπαρξις μιᾶς Μεσοελλαδικῆς καὶ Γεωμετρικῆς Νεκροπόλεως. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. III, Β XIV.
- Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου εὐρέθησαν καὶ YE ὄστρακα. YE θέσις 55 κατωτέρω.
- Β. ΑΡΚΑΔΙΑ.
30. ΔΗΜΗΤΡΑ. Νεολιθική θέσις 14, ΠΕ 43. ΜΕ ὄστρακα ἀδημοσίευτα. Τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι ἐγχάρακτα ἐν δὲ τεμάχιον ἀνήκει εἰς πόδιον Μινυείου κυπέλλου.

31. ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ. Ἀμαυρόχρωμα ὄστρακα, συλλεγμένα ὑπὸ τοῦ Ο. WALTER ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀρκαδικοῦ Ὀρχομενοῦ ἀναφέρει ὁ FIMMEN, σ. 10. Ὁ G. KARO μνημονεύει τὴν θέσιν ὡς Μυκηναϊκὴν ἐν RE Suppl. VI, 608. Ἰδὲ καὶ YE θέσιν 58.
 32. ΑΣΕΑ. Νεολιθικὴ θέσις 16, ΠΕ 46. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δεδομένων ὅλων τῶν κατηγοριῶν καίτοι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος τὴν θέσιν, αὕτη ἐγκατελείφθη πρὸ τοῦ τέλους τῆς ΜΕ περιόδου. Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. III, Α XIV, Β XV, Γ XVI, Δ XIII.
- Γ. ΛΑΚΩΝΙΑ.
33. ΑΜΥΚΛΑΙ. ΠΕ θέσις 51. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἐλαχίστων ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων, μιᾶς ταφῆς καὶ ὀστράκων ἀγγείων. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. III, Α XV, Β XVI, Γ XVII, Δ XIV.
 34. ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ. ΠΕ θέσις 52. ΜΕ ὄστρακα, ὀψιανὸς καὶ δύο διάτρητοι λίθινοι πελέκεις. Μέρος II, Κεφ. III, Δ XV.
 35. ΓΚΟΡΙΤΣΑ. Νεολιθικὴ θέσις 21, ΠΕ 53. ΜΕ ὄστρακα, μιμούμενα Φαῖα καὶ Ὡχρὰ Μινύεια, BSA 1960, 83.
 36. ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. ΠΕ θέσις 54. ΜΕ ὄστρακα.
 37. ΓΕΡΟΝΘΡΑΙ. ΠΕ θέσις 55. ΜΕ τάφοι, ὄστρακα ἀγγείων καὶ μικρὰ εὐρήματα. Μέρος II, Κεφ. III, Β XVII, Γ XVIII, Δ XVI κατωτέρω.
 38. ΑΠΙΔΙΑ. Νεολιθικὴ θέσις 24, ΠΕ 58. ΜΕ ὄστρακα. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. III, Γ XIX.
 39. ΛΕΥΚΤΡΟΝ. ΠΕ θέσις 61. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἐνὸς διατρήτου λιθίνου πελέκεως (ΠΕ η) ΜΕ περιόδου.
 40. ΛΕΚΑ. ΠΕ θέσις 62. ΜΕ ὄστρακα.
 41. ΣΚΑΛΑ. ΠΕ θέσις 63. Ἐν ΜΕ ὄστρακον ἐκ τοῦ λόφου τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ ὀλίγα ἔτερα ἐκ τοῦ λόφου Ξερονήσι. Μέρος II, Κεφ. III, Γ XX, κατωτέρω.
 42. ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐπὶ τοῦ λόφου ἐφ' οὗ τὸ χωρίον Ἅγιος Ἰωάννης, κείμενον μετὰ τῶν δύο βραχιόνων τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Σκάλας Μολάων ἔνθα αὕτη διχάζεται πρὸς Γλυκόβρυσην, συνελήγησαν ΜΕ ὄστρακα, εἰς διάτρητος λίθινος πέλεκυς, ἄφθονος ὀψιανός, YE, Κλασσικὰ καὶ Ἑλληνιστικὰ ὄστρακα. YE θέσις 88. BSA 1960, 87. Μέρος II, Κεφ. III, Δ XVII.
 43. ΓΚΑΓΚΑΝΙΑ. ΠΕ θέσις 64. ΜΕ ὄστρακα. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. III, Γ XX.

44. ΑΣΤΕΡΙ. Νεολιθική θέσις 25, ΠΕ 65. ΜΕ ὄστρακα καὶ μικρὰ εὐρήματα ἐκ τῶν λόφων Καραοῦσι καὶ Δραγατσούλα. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. III, Γ XXI, Δ ΧVIII.
45. ΑΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. Νεολιθική θέσις 26, ΠΕ 66. ΜΕ ὄστρακα μόνον.
46. ΑΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. ΠΕ θέσις 68. ΜΕ ταφαὶ καὶ ὄστρακα ἀγγείων. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. III, Β ΧVIII, Γ XXII.
47. ΠΕΖΟΥΛΙΑ. ΠΕ θέσις 69. ΜΕ ὄστρακα μιμούμενα Μινύεια.
48. ΠΛΥΤΡΑ. ΠΕ θέσις 71. ΜΕ ὄστρακα μόνον.
49. ΔΑΙΜΟΝΙΑ. Ἐν νεκροταφείον, αἱ ἀρχαιότεραι ταφαὶ τοῦ ὁποίου ἀνέρονται εἰς ΜΕ χρόνους, μνημονεύεται ἐν BSA 1907 - 8, 166. Οἱ πλεῖστοι τῶν τάφων τοῦ νεκροταφείου τούτου ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τῶν χωρικῶν καὶ ὀλίγα περὶ τούτων εἶναι γνωστά. ΥΕ ὄστρακα ἐκ τῆς θέσεως συνέλεξεν ἡ HELEN WATERHOUSE, BSA 1956, 170 (πίναξ). Ἰδὲ καὶ ΥΕ θέσιν 100.

Δ. ΜΕΣΣΗΝΙΑ.

50. ΚΟΡΥΦΑΣΙΟΝ. Νεολιθική θέσις 28, ΠΕ 74. ΜΕ ὄστρακα μόνον.
51. ΠΑΠΟΥΛΙΑ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1954, 311 - 316. Ἔργον 1954, 42 - 43, 1955, 91. BCH 1955, 248, 1956, 236. JHS 1955, Arch. Rep. 11. AJA 1961, 240 - 241, ἀρ. 49 - 51.

Εἰς τὴν θέσιν Ἱάγιος Ἰωάννης, μεταξὺ τῶν χωρίων Πλάτανος καὶ Παπούλια ἐν Μεσσηνίᾳ, ὁ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ἀνεσκάφη, τὰ ἔτη 1954 - 55, ἕνα ΜΕ τύμβον περιέχοντα ταφὰς διαφόρων ἐποχῶν μέχρι καὶ τῆς Χριστιανικῆς. Περίπου 25 τοιοῦτοι τύμβοι ἀναφέρονται ἐπὶ πλέον ἐκ Μεσσηνίας (BCH 1955, 248. Das Altertum 1955, 141. AJA 1961, 240 - 241 ἀρ. 50 - 51). Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. III, Α ΧVI, Β XIX, Γ XXIII, Δ XIX κατωτέρω. Ἐντὺς τοῦ χωρίου Παπούλια ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ τρεῖς μικροὶ θολωτοὶ τάφοι τῆς ΥΕ περιόδου. Ἰδὲ ΥΕ θέσιν 117 κατωτέρω.

52. ΤΡΑΓΑΝΕΣ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1909, 274 - 292. ΑΕ 1912, 268, 1914, 99 - 117. ΑΑ 1915, 190 - 192. Étud. Topogr., 146 - 147. RE Suppl. VI, 607. JHS 1955, Arch. Rep. 11. Ἔργον 1954, 42, 1955, 88 - 91, 1956, 90. BCH 1955, 248, 1956, 285, 1957, 558 εἰκ. 8. AJA 1961, 239 - 240, ἀρ. 43 - 46.

Μία ὠχυρωμένη ἀκρόπολις καὶ μερικοὶ θολωτοὶ τάφοι κείμενοι εἰς ἀπόστασιν δέκα λεπτῶν πορείας ΝΔ. τοῦ χωρίου Τραγάνες (ἢ Τραγάνα) ἐν Μεσσηνίᾳ ἀναφέρονται ἐν ΠΑΕ 1909, 274.

ΜΕ Ἀμαυρόχρωμα ὄστρακα συλλεγόμενα ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἀναφέρονται ἐν ΠΑΕ 1909, 279, 281 (πίν. I ἀρ. 1) καὶ ὑπὸ τοῦ VALMIN (Étud. Topogr., 147 ὑποσημ. 79). Ἀφθονος τέλος ΜΕ καὶ ΥΕ κεραμικὴ εὐρέθῃ ἐντὸς ἐνὸς οἰκήματος ἀνασκαφέντος τὸ 1956 ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ εἰς τὴν θέσιν Βορούλια ἐγγὺς τῶν Τραγανῶν (Ἔργον 1956, 90. BCH 1957, 558. AJA 1961, 239, ἀρ. 44-45). Μέρους II, Κεφ. III, Γ XXIV κατωτέρω.

Τῆς ΥΕ καθαρῶς περιόδου εὐρήματα εἶναι δύο θολωτοὶ τάφοι, ὁ εἷς τῶν ὁποίων ἀνεσκάφη μερικῶς ὑπὸ τοῦ ΣΚΙΑ τὸ 1909 (ΠΑΕ 1909, 274-292), ἐν συνεχείᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ τὸ 1912 (ΑΕ 1912, 268, 1914, 99-117) καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ, τὰ ἔτη 1954-56, ὅστις ἀνέσκαψε καὶ δευτέρον τοιοῦτον τάφον ἐν τῇ θέσει. (Ἔργον 1955, 88-91, 1956, 90. BCH 1955, 248, 1956, 285. AJA 1961, 240 ἀρ. 46). Ἰδὲ καὶ ΥΕ θέσιν 118.

53. ΕΠΑΝΩ - ΕΓΓΑΙΑΝΟΣ. Νεολιθικὴ θέσις 29, ΠΕ 75. ΜΕ λείψανα ἐνὸς τοῖχου καὶ ὄστρακα ἀγγείων. Μέρους II, Κεφ. III, Α XVII.

54. ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ. Ὁ VALMIN ἀναφέρει (Étud. Topogr., 131) ὅτι εὗρεν ἐν μεμονωμένον Ἀμαυρόχρωμον ὄστρακον ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τῆς ἀκροπόλεως τῆς Κυπαρισσίας ὡς καὶ τινὰ ὄστρακα ΥΕ. Ἰδὲ AJA 1961, 232 ἀρ. 22 καὶ ΥΕ θέσιν 131 κατωτέρω.

55. ΜΑΛΘΗ. Νεολιθικὴ θέσις 31, ΠΕ 78. Ἡ ΜΕ περίοδος παρουσιάζεται ὡς ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς τοῦ οἰκισμοῦ ἀντιπροσωπευομένη πλουσίως ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Ἰδὲ Μέρους II, Κεφ. III, Α XVIII, Β XX, Γ XXV, Δ XX.

Ε. ΤΡΙΦΥΛΙΑ - ΗΛΙΣ.

56. ΚΛΕΙΔΙ - ΑΡΗΝΗ. ΠΕ θέσις 80. Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ δύο Ἀμαυροχρόμων (Matt-painted) ὄστράκων εὐρισκομένων εἰς τὸ Μουσεῖον Ὀλυμπίας (FIMMEN, 77). ΜΕ κεραμικὴ εὐρέθῃ, ἀκόμη εἰς ἓνα ΥΕ τύμβον, ἀνασκαφόμενα τὸ 1955 εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην (AJA 1961, 230 ἀρ. 19).

57. ΜΠΙΤΣΙΜΠΑΡΔΙ. Εἰς τὴν θέσιν Περιβόλα ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Μπιστιμπάρδι (νῦν Τρυπητὴ) καὶ ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ Διάγοντος, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀλφειὸν ἐκ Νότου καὶ ἔναντι τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἐρυμάνθου, ὁ SPERLING συνέλεξεν ὀλίγα ὄστρακα, «σχεδὸν ὅμοια πρὸς τὰ Μεσοελλαδικὰ ὄστρακα τῆς Ὀλυμπίας καὶ μερικὰ προφανῶς Ὑστεροελλαδικὰ ὡς καὶ τινὰ τῆς Κλασσικῆς ἐποχῆς». AJA 1942, 81 ἀρ. 5, 86-87, 1961, 230 ἀρ. 18. ΥΕ θέσις 149.

58. ΚΑΤΑΚΩΛΟΝ - ΦΕΙΑ. ΠΕ θέσις 82. Ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ δεσπόζοντος τοῦ ἀκρωτηρίου Κατακόλου ὁ SPERLING ἀναφέρει μερικὰ ἔχνη ΥΕ κατοικήσεως, ὥς καὶ ἔχνη μιᾶς «παλαιότερας φάσεως τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς» (AJA 1942, 82 ἀρ. 10, 1961, 224 ἀρ. 1. BCH 1959, 649-651. AE 1957 [1961] 31-43).

59. ΟΛΥΜΠΙΑ. Βιβλιογραφία: Olympia: Die Ergebnisse der Deutschen Ausgrabungen τόμ. II (1892), 163, τόμ. IV (1890), 98, 198, πίν. 69. W. DÖRPFELD, Alt-Olympia, τόμ. I-II, Berlin 1935, 73-102, 263-266 (=Alt-Olympia). AM 1906, 205-218, 1907 σ. IV-XVI, 1908, 185-192, 1911, 163-192, 1922, 30-42, 48-52. AA 1908, 127, 1909, 120, 1940, 237. JHS 1937, 129. FIMMEN, 10, 77. RE Suppl. VI, 607. BCH 1959, 655, 1960, 720. AJA 1961, 226 ἀρ. 7-8. Σχέδια ἀνασκαφῶν ἰδὲ ἐν Alt-Olympia II, πίν. 1-3, 17.

Τὸ ἀρχαιότατον στρώμα κατοικήσεως εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, τὸ ἀποκαλυφθὲν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ DÖRPFELD κατὰ τὰ ἔτη 1906-1929, ἔχει ἀποδοθῆ εἰς τὴν Μεσοελλαδικὴν περίοδον. Αἱ παλαιότεραι Γερμανικαὶ ἀνασκαφαὶ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν εἶχον ἐπίσης φέρει εἰς φῶς προϊστορικά τινα λείψανα καὶ μικρὰ εὐρήματα, ἃν καὶ δὲν ἀνεγνωρίσθησαν ὡς τοιαῦτα κατὰ τὸν χρόνον τῆς εὐρέσεώς των (Alt-Olympia, 73). Τὸ ΜΕ ὑλικὸν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν Μέρει II, Κεφ. III, A XIX, B XXI, Γ XXVI, Δ XXI.

Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται: (α). Ὑπὸ ὀλίγων ὁστροάκων, εὐρεθέντων ἐν τῇ Ἄλτει. Alt-Olympia, 10, 90-92. AM 1911, 177, Abb. 20d. AJA 1961, 226 ἀρ. 8. (β). Ὑπὸ ὁστροάκων εὐρεθέντων παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῆς Ὀλυμπίας. BCH 1959, 655. AJA 1961, 226 ἀρ. 7. (γ). Ὑπὸ ἑτέρων ὁστροάκων ἐκ τῆς θέσεως Ἀστέρει παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν. BCH 1959, 655. AJA 1961, 226 ἀρ. 7. (δ). Ὑπὸ θαλαμοειδῶν τάφων εὐρεθέντων εἰς μικρὰν κοιλάδα βορείως τοῦ Κρονίου. BCH 1960, 720. Ἰδὲ καὶ ΥΕ θέσιν 154.

60. ΜΕΡΑΚΑ - ΠΙΣΑ. Βιβλιογραφία: AM 1908, 318-320. AA. 1909, 121. Symbolae Osloenses 1930, 30. FIMMEN, 10. RE Suppl. VI, 607. Alt-Olympia 33, 273-275. AJA 1942, 84 ἀρ. 25, 1961, 226-227 ἀρ. 9. Ἀποψιν ἰδὲ ἐν FIMMEN, εἰκ. 3. Σχέδιον ἐν Alt-Olympia II, πίν. 1, 23.

(α). Ἡ θέσις εἶναι τριγωνικὸς λόφος κείμενος περίπου ἐν χιλιόμετρον ἀνατολικῶς τῆς Ὀλυμπίας. Ἀνασκαφὰς εἰς τὴν θέσιν ἐνήργησεν ὁ DÖRPFELD ἀλλ' ὀλίγα περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἐδημοσιεύθησαν οὐδὲν δὲ εὐρημα περιόδου μεταγενεστέρως τῆς ΜΕ ἀναφέρεται ἐκ τῆς θέσεως. Τὰ δεδομένα ἰδὲ ἐν Μέρει II, Κεφ. III, A XX, B XXII, Γ XXVII, Δ XXII.

(β). Ὀλίγα ἔχην κατοικήσεως κατὰ τὴν Χαλκῆν Ἐποχὴν ἀναφέρει ὁ SPERLING ἀπὸ μίαν θέσιν οὐ μακρὰν τῆς Μεράκας (ἢ Μοιράκας). AJA 1942, 84 ἀρ. 25.

61. ΣΚΑΦΙΔΙΑ. ΠΕ θέσις 83. Μερικὰ κακῶς διατηρούμενα ὄστρακα συλλεγμένα ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ λόφου Ἀνεμόμυλος παρατηρεῖ ὁ SPERLING ὅτι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς Μεσοελλαδικά. AJA 1942, 86.
62. ΠΟΥΡΝΑΡΙ - ΗΡΑΚΛΕΙΑ. Εἰς μίαν τοποθεσίαν εἰς τὸ νότιον ἄκρον τοῦ χωρίου Πουρνάρι, ὀνομαζομένην Φακίστρα, ὁ SPERLING παρετήρησε μερικά προϊστορικά ὄστρακα ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ ὄστρακα τῆς Ὀλυμπίας. Ἡ θέσις ἔχει ταυτισθῇ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἡράκλειαν. AJA 1942, 85 ἀρ. 31 καὶ σ. 86.
63. ΧΛΕΜΟΥΤΣΙ. Νεολιθικὴ θέσις 33. ΜΕ κεραμικὴ καὶ ἀπηνθρακωμένοι κόκκοι σίτου. BCH 1961, 158-161. Μέρους II, Κεφ. III, Γ XXVIII, Δ XXIII. ΣΤ. Α Χ Α Τ Α.

64. ΛΟΠΕΣΙ - ΚΑΤΑΡΡΑΚΤΗΣ. Βιβλιογραφία: ΑΕ 1919, 98-99. ΠΑΕ 1952, 396-412. BCH 1953, 215, 1957, 579, 1959, 619. Ἔργον 1956, 88-90, 1957, 69-70, 1958, 139-142.

Μερικοὶ τάφοι περιέχοντες ΜΕ κεραμικὴν ἀνευρέθησαν ὑπὸ τοῦ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ, τὰ ἔτη 1952-1958, ἔγγυς τοῦ χωρίου Καταρράκτης (πρὸν Λόπεσι). Μέρους II, Κεφ. III, Β XXIII, Γ XXIX.

Δέκα ἐπὶ περίπου ΥΕ θαλαμοειδεῖς τάφοι εἶχον εὑρεθῇ εἰς τὴν θέσιν παλαιότερον (τὸ 1920) ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ, ὅστις καὶ ἠρεύνησε μερικοὺς τούτων. ΥΕ θέσις 167.

65. ΑΡΑΒΩΝΙΤΣΑ. Εἰς ΜΕ τάφος ἀνευρέθη ὑπὸ χωρικῶν πλησίον τοῦ χωρίου Ἀραβωνίτσα. Οὗτος περιεῖχε Μινυεῖα ἀγγεῖα. Ὁ τάφος συντόμως μνημονεύεται ἐν BCH 1956, 291. Ἴδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. III, Β XXIV, Γ XXX¹.

¹ Ἐκτὸς τῶν 65 θέσεων τοῦ Καταλόγου ἀνεφέρθησαν 26 ἔτι θέσεις, αἱ 13 τῶν ὁποίων θεωροῦνται ἀσφαλεῖς καὶ αἱ ἕτεροι 13 πιθαναὶ ΜΕ.

Ἀσφαλεῖς ΜΕ θεωροῦνται αἱ θέσεις: 1. Καφιριὸ παρὰ τὴν Λογγάν (ΥΕ θέσις, 105), 2. Γδυτὴ Ῥάχη παρὰ τὸ Μεσοχώριον μεταξὺ Πύλου καὶ Μεθόνης, 3. Κουκουνάρα (ΥΕ θέσις 109), 4. Νιχώρια παρὰ τὸν Ριζόμυλον (ΥΕ θέσις 110), 5. Καλδάμου παρὰ τὸ χωρίον Λεύκη μεταξὺ Τραγάνας καὶ Γαργαλιάνων, 6. Θέσις παρὰ τὸ χωρίον Κάναλος ΝΔ. Γαργαλιάνων, 7. Ἅγιος Ἡλίας παρὰ τὸ χωρίον Μηλιώτη ἀνατολικῶς τῆς Χώρας, 8. Τσοῦκα μεταξὺ τῶν χωρίων Φλόκα καὶ Πυργάκι ἀνατολικῶς τῶν Γαργαλιάνων, 9. Κουτσουβέρι παρὰ τὸ χωρίον Μαργέλι ἀνατολικῶς τοῦ Μηλιώτη, 10. Λέπρεον (ΠΕ θέσις 79), 11. Κακίβατος (ΥΕ θέσις 147), 12. Ἅγιος Ἡλίας παρὰ τὰ Μακρούσια (ΥΕ θέσις 151) καὶ 13. Βρωμονέρι παρὰ τὴν Βαρβάσαιναν ἐπὶ τῆς ἀμάξιτης ὁδοῦ Πύργου Ὀλυμπίας.

Πιθαναὶ ΜΕ εἶναι αἱ θέσεις: 1. Ἅγια Ἀνάληψις δυτικῶς τῆς Ταβέρνας (ΠΕ θέ-

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Αἱ παρατεθεῖσαι 65 ΜΕ θέσεις δεικνύουν ἀφ' ἑνὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν πυκνότητα τῆς Μεσοελλαδικῆς κατοικήσεως τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὰ μέχρι σήμερον γνωστά, καὶ ἀφ' ἑτέρου, διὰ τῶν δεδομένων ἄτινα παρέσχεν ἑκάστη, ἀποτελοῦν τὴν μόνην πηγὴν περαιτέρω μελέτης τῶν Μεσοελλαδικῶν χρόνων τῆς χερσονήσου.

Ἐκ τῶν 65 τούτων θέσεων 28 εἶναι γνωσταὶ ἐξ εὐρημάτων τῆς ἐπιφανείας, 27 θέσεις ἔχουν μὲν δοκιμασθῇ δι' ἀνασκαφῆς ἀλλ' ἢ παρέσχον ὀλίγα δεδομένα ἢ τὰ ἀποκαλυφθέντα εὐρήματα δὲν ἔχουν ἐπαρκῶς γνωσθῇ, μόνον δὲ τῶν ὑπολοίπων 10 θέσεων τὰ δεδομένα εἶναι καὶ ἀφθονώτερα καὶ καλλίτερον γνωστά¹.

αις 73), 2. Προφήτης Ἡλίας ΒΔ. καὶ ἐγγὺς τοῦ Κορυφασίου (ΜΕ θέσις 50), 3. Ἡ θέσις Χίλια Χωριά παρὰ τὸ χωρίον Μεσopotάμιος ΒΑ. τοῦ Χανδρινοῦ, 4. Πηγὰδια (ΥΕ θέσις 112), 5. Παναγία παρὰ τὴν Ἰκλαιναν (ΥΕ θέσις 113), 6. Κρεθαρέτσες παρὰ τὸ Παπούλια (ΜΕ θέσις 51), 7. Ὀρδινες παρὰ τὸ χωρίον Λαγκουβάρδος μεταξὺ Γαργαλιάνων καὶ Φιλιατρῶν, 8. Κάστρο παρὰ τὸ χωρίον Χαλβάτσον ἀνατολικῶς τῶν Φιλιατρῶν, 9. Λουτρόν (ΥΕ θέσις 139), 10. Ἅγιος Ταξίαρχος παρὰ τὴν Πολίχνην ΒΔ. τοῦ Ζευγολατίου (ΥΕ θέσις Μπούγα 138), 11. Γερακοβούνη παρὰ τὰ Μακρύσια (ΥΕ θέσις 151), 12. Τούθλα (ΠΕ θέσις 81) καὶ 13. Παλαιόπυργος παρὰ τὴν Σαλμώνην (πρῶην Κούκουρα) νοτίως τῆς κυρίας ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Πύργου-Ὀλυμπίας.

Ἐκ τῶν θέσεων τούτων αἱ ὑπ' ἀριθ. 2, 5, 6, 7, 8, τῆς α'. ομάδος καὶ 2, 7 τῆς β'. ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ τύμβων, αἱ ὑπόλοιποι ὑπὸ ὀστέων τῆς ἐπιφανείας. Νέαι θέσεις εἶναι 13, οἱ ἀριθ. 2, 5, 6, 7, 8, 9, 13 τῆς α'. καὶ 2, 3, 6, 7, 8, 13 τῆς β'. ομάδος, αἱ ἄλλαι ἦσαν γνωσταὶ ἐξ ἄλλων περιόδων ἐγγὺς κειμένων θέσεων. Τὰ Μακρύσια λογίζονται δις ἀνωτέρω. Ἰδὲ καὶ ΑἸΑ 1961, 221-260, ἀρ. 4, 5, 10, 14, 16, 20, 21, 29, 32, 34, 35, 37, 38, 39, 43, 44, 51, 54, 59, 65, 68-69, 70, 72, 73, 75, 76, 80.

¹ Θέσεις γνωσταὶ ἀπὸ εὐρήματα ἐπιφανείας 28: Μελίσσι (1), Σικυνὼν (2), Ἀετόπετρα (4), Μύλος Χελιώτων (5), Ἀράπιζα (8), Περιδικαριά (10), Κεφαλᾶρι (20), Χαλίκι (26), Ἄστρος (29), Δήμητρα (30), Ὁρχομενός (31), Ἅγιος Βασίλειος (36), Ἀπιδιά (38), Λεῦκτρον (39), Λέξα (40), Σκάλα (41), Ἅγιος Ἰωάννης (42), Γκαγκανιά (43), Ἅγιος Στρατηγός (45), Πεξούλια (47), Πλύτρα (48), Δαιμονιά (49), Κυπαρισσία (54), Μπιτσιμάρδι (57), Κατάκωλον (58), Σκαφιδιά (61), Πουρνάρι (62) καὶ Ἀραβωνίτσα (65).

Θέσεις ἀνασκαφεῖσαι μετ' ὀλίγων ἢ ἀδημοσιεύτων εὐρημάτων 27: Ἰσθμία (6), Κόρινθος (7), Νεμέα (11), Ζυγουριές (12), Κλένια (13), Μυκῆναι (14), Μπερμπάτι (15), Σχινόχωρι (17), Μιδέα (18), Ἀσκληπιεῖον (22), Κανδία (25), Ἰρία (27), Καρακάσι (28), Ἀμύλλαι (33), Παλαιόπυργος (34), Γκοριτσά (35), Γερὸνδρα (37), Ἀστέρι (44), Ἅγιος Στέφανος (46), Κορυφάσιον (50), Παπούλια (51), Τραγάνες (52), Ἐγγλιανός (53), Κλειδί (56), Μεράκα (60), Χλεμούτσι (63) καὶ Λόπεσι (64).

Θέσεις μετὰ ἐπαρκῶν δεδομένων 10: Κοράκου (3), Γωνιά (9), Πρόσυμνα (16), Ἄργος (19), Τίρυνς (21), Λέρνα (23), Ἀσίνη (24), Ἀσέα (32), Μάλθη (55) καὶ Ὀλυμπία (59).

Ἡ κατανομή τῶν 65 θέσεων κατὰ γεωγραφικὴν περιοχὴν ἐν τῇ χερσονήσῳ εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Ἀργολίς 29 θέσεις, Ἀρκαδία 3, Λακωνία 17, Μεσσηνία 6, Τριφυλία - Ἠλις 8, καὶ Ἀχαΐα 2 θέσεις.

Ἡ ἐντύπωσις ἡ παρεχόμενη ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατανομήν τοῦ ΜΕ πληθυσμοῦ ἐν Πελοποννήσῳ, δὲν εἶναι λίαν διάφορος τῆς ἐντυπώσεως τῆς παρασχεθείσης ἐκ τῆς κατανομῆς τῶν ΠΕ οἰκισμῶν ἂν καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐν πολλοῖς ἀντικατοπτρίζεται ἡ πρόοδος ἐρευνῆς ἐν ἐκάστῃ περιοχῇ. Ἀξίον σημειώσεως εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἀχαΐα διὰ πρώτην φορὰν, κατὰ τὰ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένα, παρουσιάζεται ὡς κατοικημένη περιοχή. Ἀφ' ἑτέρου καίτοι οἱ ἀριθμοὶ οἱ δηλοῦντες τὴν πυκνότητα κατοικήσεως κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς χερσονήσου ἀπολύτως λαμβανόμενοι εἶναι μεγαλύτεροι τῶν ἀριθμῶν οἰκισμῶν τῶν δυτικῶν περιοχῶν τῆς χερσονήσου, ὡς καὶ κατὰ τὰς προηγουμένας περιόδους ἕνεκα τῆς συστηματικωτέρας ἐξερευνήσεως τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Πελοποννήσου κατὰ τινα βαθμὸν, ἐν τούτοις καὶ οἱ ἀριθμοὶ οἰκισμῶν τῶν δυτικῶν περιοχῶν παρουσιάζονται μᾶλλον ἡξημένοι κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον παρὰ κατὰ τὴν προηγουμένην.

Ἡ διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν πυκνότητα κατοικήσεως κατὰ περιοχὴν μεταξὺ ΠΕ καὶ ΜΕ περιόδου δεικνύεται ὑπὸ τῶν ἐπομένων ἀριθμῶν:

Ἀργολίς: 42 Πρωτοελλαδικαί, 29 Μεσοελλαδικαί θέσεις. Ἀρκαδία: 4 Πρωτοελλαδικαί, 3 Μεσοελλαδικαί. Λακωνία: 26 Πρωτοελλαδικαί, 17 Μεσοελλαδικαί. Μεσσηνία: 6 Πρωτοελλαδικαί, 6 Μεσοελλαδικαί. Τριφυλία - Ἠλις: 5 Πρωτοελλαδικαί, 8 Μεσοελλαδικαί. Ἀχαΐα: Οὐδεμία Πρωτοελλαδική, 2 Μεσοελλαδικαί.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν δύο ἀριθμῶν δι' ἐκάστην περιοχὴν εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἴχομεν ἐξαγάγει ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀριθμῶν τῆς Νεολιθικῆς καὶ τῆς Πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς. Ἐκεῖ εἴχομεν συμπεράνει ὅτι, ἐὰν δυνάμεθα νὰ ἐμπιστευθῶμεν τοὺς ἀριθμούς, ἡ πυκνότης τῆς Πρωτοελλαδικῆς κατοικήσεως τῆς Ἀργολίδος τοῦλάχιστον, ὅπου ἡ ἔρευνα εἶναι πλέον ὀλοκληρωμένη, πρέπει νὰ ἡξηθῇ εἰς τὸ τριπλάσιον τῆς Νεολιθικῆς πυκνότητος κατοικήσεως. Ἐνταῦθα δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ὑπολογισμοῦ καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς πιθανότητος ἀληθείας, ὅτι ἡ Μεσοελλαδικὴ πυκνότης κατοικήσεως τοῦλάχιστον τῆς Ἀργολίδος πρέπει νὰ ἐμειώθῃ περὶ τοῦ ἡμῖς τῆς Πρωτοελλαδικῆς. Ἡ πιθανότης σφάλματος δι' ἀνεπαρκῆ ἐξερεύνησιν ἔχει μειωθῇ, ἐφ' ὅσον μεταχειρισθῶμεθα ἀριθμούς τῆς αὐτῆς περιοχῆς.

Ἡ μείωσις τῆς πυκνότητος κατοικήσεως, ἡ δεικνυμένη ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ οἰκισμῶν εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἀποδίδεται ὡσαύτως ἀπὸ τοὺς ἀριθμούς τῶν οἰκισμῶν, ἂν καὶ εἰς μικροτέραν κλίμακα, τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Λακωνίας. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς χερσονήσου οἱ ἀριθμοὶ δίδουν τὴν ἀντίθετον

εἰκόνα. Ὅλων δηλαδὴ τῶν δυτικῶν περιοχῶν οἱ ἀριθμοὶ ὄχι μείωσιν δὲν δεικνύουν ἀλλὰ καὶ αὐξῆσιν καὶ ἡ ἐλλείπουσα ἐκ τῶν καταλόγων κατοικήσεως τῶν προηγουμένων ἐποχῶν Ἀχαΐα παρουσιάζεται κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον διὰ δύο θέσεων ὡς κατφυγμένη περιοχή¹.

Σημαντικὴν μείωσιν τῆς πυκνότητος κατοικήσεως τῆς χερσονήσου κατὰ τὴν Μεσοελλαδικὴν περίοδον συνάγομεν καὶ ἐὰν συγκρίνωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκισμῶν τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς, οὔτινες συνεχίζουσιν ὑπάρχοντες εἰς τὴν Πρωτοελλαδικὴν περίοδον πρὸς τὸν ἀντίστοιχον ἀριθμὸν τῶν Πρωτοελλαδικῶν οἰκισμῶν, οὔτινες παρουσιάζονται καὶ ὡς Μεσοελλαδικοί. Ἐκ 33 Νεολιθικῶν οἰκισμῶν οἱ 25, εἵπομεν, ἐπιβιοῦν ὡς Πρωτοελλαδικοί. Ἐξ 83 Πρωτοελλαδικῶν οἰκισμῶν 47 ἐπιβιοῦν ὡς Μεσοελλαδικοὶ καὶ 36 ἐγκαταλείπονται κατὰ τὴν νέαν ἐποχὴν. Καὶ οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δεικνύουσιν μείωσιν τοῦ ΠΕ πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον, ἵσην πρὸς τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ συνόλου αὐτοῦ. Ἐπὶ πλέον ἀντὶ τῶν 36 ΠΕ θέσεων, αἵτινες ἐλλείπουσιν ἀπὸ τὴν ΜΕ περίοδον, 17 νέοι οἰκισμοὶ ἀναφαίνονται εἰς νέας θέσεις. Ἡ κατανομή δὲ κατὰ περιοχὴν τῶν ἐγκαταλειφθέντων καὶ τῶν νεοῖδρυνθέντων οἰκισμῶν εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Ἀργολίς: 17 ἐγκαταλειφθεῖσαι θέσεις, 4 νεοῖδρυνθεῖσαι. Ἀρκαδία: 2 ἐγκαταλειφθεῖσαι, 1 νεοῖδρυνθεῖσα. Λακωνία: 12 ἐγκαταλειφθεῖσαι, 2 νεοῖδρυνθεῖσαι. Μεσσηνία: 3 ἐγκαταλειφθεῖσαι, 3 νεοῖδρυνθεῖσαι. Τριφυλία - Ἥλις: 2 ἐγκαταλειφθεῖσαι, 5 νεοῖδρυνθεῖσαι. Ἀχαΐα: οὐδεμία ἐγκαταλειφθεῖσα, 2 νεοῖδρυνθεῖσαι².

¹ Ἡ αὐξῆσις τῆς πυκνότητος κατοικήσεως τῶν δυτικῶν περιοχῶν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον μαρτυρεῖται ἔτι ἐκδηλὸς ἐκ τῶν προσφάτως ἀναφερθέντων 13-26 νέων ΜΕ θέσεων (περὶ ὧν ἰδὲ ὑποσημ. 1 τῆς σ. 80 ἀνωτέρω), συγκρινομένων πρὸς τὰς 6 νέας ΠΕ θέσεις ἐκ τῶν αὐτῶν περιοχῶν τῆς ὑποσημ. 1 ἐν σ. 67 ἀνωτέρω.

² Θέσεις ΠΕ συνεχίζουσαι ὡς ΜΕ 47 (ἡ 48, ἀν ὑπολογισθῇ καὶ ἡ ἀμφίβολος θέσις Ἀδελτικρον) κατανεμόμεναι κατὰ περιοχὴν ὡς ἀκολουθῶς: Ἀργολίς 25 θέσεις: Μελίσσαι (1), Κοράκου (3), Ἀετόπετρα (4), Μύλος Χελιώτου (5), Τοθμία (6), Κόρινθος (7), Ἀράπιζα (8), Γωνία (9), Περδικαριά (10), Νεμέα (11), Ζυγοურიές (12), Κλένια (13), Μυκῆναι (14), Μπερμπάτι (15), Πρόσφυμα (16), Σχινοχώρι (17), Μιδέα (18), Ἄργος (19), Κεφαλάρει (20), Τίρυνς (21), Ἀσκληπιεῖον (22), Δέρνα (23), Ἀσίγη (24), Κανδία (25), Ἰορία (27). Ἀρκαδία 2: Δήμητρα (30), Ἀσέα (32). Λακωνία 14: Ἀμύκλαι (33), Παλαόπυργος (34), Γκορτσά (35), Ἅγιος Βασίλειος (36), Γερόνθραι (37), Ἀπιδιά (38), Λέξα (40), Σκάλα (41), Γκαγκανιά (43), Ἀστέρι (44), Ἅγιος Στρατηγός (45), Ἅγιος Στέφανος (46), Πεξούλια (47), Πλύτρα (48). Μεσσηνία 3: Κορυφάσιον (50), Ἐγγλιανός (53), Μάλθη (55). Τριφυλία - Ἥλις 3: Κλειδί (56), Κατάκωλον (58), Σφαριδιά (61).

Θέσεις ΠΕ ἐλλείπουσαι ἐκ τῆς ΜΕ περιόδου 36 κατανεμόμεναι ὡς ἀκολουθῶς κατὰ περιοχὴν: Ἀργολίς 17 θέσεις: Ζευγολατιό (1), Μερτικαῖτα (2), Θολερόν (4), Ἅγιος Γεράσιμος (5), Γύριζα (12), Κεγχρεαί (15), Φλιοῖς (16), Γαλατάκι (17), Κόρφος (21), Μακρουργάχη (27), Βουρκατέλι (31), Μέθανα (33), Μέθανα - Ἰοθμός (34), Μαγούλα (35), Σύνορο (39), Τροϊζήν (40), Χερσονήσι (42). Ἀρκαδία 2: Ἡραΐα (44), Ἀγιοργίτικα (45),

Καὶ οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δεικνύουν μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰ ἀνατολικά τμήματα τῆς Πελοποννήσου καὶ αὐξησιν αὐτοῦ εἰς τὰς δυτικές περιοχάς. Ὁ πραγματικὸς δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐγκαταλειφθεισῶν θέσεων πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ ἔτι μεγαλύτερος κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς χερσονήσου, ἂν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν οἰκισμοὶ ἐκπροσωπούμενοι κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον ὑπὸ δύο κατρωκμένων θέσεων, ἢ μία τῶν ὁποίων ἔλλείπει ἐκ τοῦ ΜΕ καταλόγου καίτοι ἡ θέσις παρουσιάζεται ὡς κατοικουμένη κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους, ὡς συμβαίνει π.χ. διὰ τὸ Μελίσσι, τὸ Καλκάνι τῶν Μυκητῶν, τὰς δύο θέσεις ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως τῆς Μιδέας, τὰς δύο ἐκ τῶν τριῶν θέσεων τοῦ Κεφαλαρίου κλπ. Ὡστε ἡ πραγματικὴ μείωσις τοῦ ΠΕ πληθυσμοῦ εἰς τὰ ἀνατολικά τμήματα τῆς χερσονήσου ὑπερβαίνει πιθανὸν καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ΠΕ πληθυσμοῦ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ΜΕ περιόδου.

Σημαντικὴν μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον δεικνύει καὶ ἡ ἔκτασις τῶν ΜΕ οἰκισμῶν συγκρινομένων πρὸς τοὺς ΠΕ, ὅπου αἱ δύο περίοδοι διαδέχονται ἀλλήλας εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, τοῦλάχιστον εἰς τὴν καλύτερον δι' ἀνασκαφῶν ἠρουνημένην Ἀργολίδα.

Μικραὶ πόλεις τῆς ΠΕ περιόδου ὡς ἡ Κόρινθος, αἱ Ζυγουριές, ἡ Τίρυνς περιορίζονται εἰς μικρὰ φυτοζωῶντα χωρία. Ἡ Κόρινθος, ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς ὁποίας ἔν μόνον ΜΕ νεκροταφεῖον ὀλίγων τάφων γνωρίζομεν, παύει νὰ κατοικῆται μετὰ τὴν ΠΕ II φάσιν (Hesperia 1960, 244-245). Ἡ Ἀσέα ἐγκαταλείπεται πρὸ τοῦ τέλους τῆς ΜΕ περιόδου καὶ οἱ κάτοικοι μεμακρυσμένων συνοικιῶν τῶν ΠΕ πόλεων, ὡς τὸ Καλκάνι τῶν Μυκητῶν καὶ ὁ οἰκισμὸς δυτικῶς τοῦ χωρίου Δενδρά, φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον συγκεντρώνονται εἰς τὰς ὀχυράς τοποθεσίας τῶν ἀκροπόλεων τῶν ἐν λόγῳ θέσεων, ἐγκαταλειπομένων τῶν ΠΕ οἰκισμῶν. Ἡ παρακμὴ εἶναι πλέον ἐκδηλὸς εἰς τοὺς οἰκισμοὺς τῶν Ζυγουριῶν καὶ τῆς Τίρυνθος. Ἐξαίρεσιν ὅμως ἀποτελοῦν ἴσως τὸ Ἄργος καὶ ἡ Μάλθη.

Ἡ κατανομὴ τῶν νέων ΜΕ οἰκισμῶν κατὰ περιοχὰς πάλιν φαίνεται ἐνισχύουσα τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ πληθυσμὸς τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς χερσονήσου ὑπέστη σημαντικὴν μείωσιν κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον, ἐφ' ὅσον εἰς

Λακωνία 12: Τυρός (47), Παλαιοχώρι (48), Χρύσαφα (49), Κουφόβουνο (50), Ζαρνάτα (56), Καρδαμύλη (57), Τσάσι (59), Βλαχιώτη (60), Δευκτρον (61), ἂν ἡ ἀξίνη θεωρηθῇ ΠΕ, Λάγιο (67), Μονεμβασία (70), Ἐλαφονήσι (72), Μεσσηνία 3: Ταβέρνα (73), Καλάμαι (76), Θωριά (77), Τριφυλία - Ἡλις 2: Λέπρεον (79), Τούρλα (81)

Θέσεις ἀρχίζουσιν κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον 17, κατανεμόμεναι ὡς ἀκολούθως: Ἀργολίς 4: Σικυὼν (2), Χαλίκι (26), Καρακάσι (28), Ἀστρος (29), Ἀρχαδία 1: Ὀρχομενός (31), Λακωνία 2: Ἅγιος Ἰωάννης (42), Δαμιονία (49), Μεσσηνία 3: Παπούλια (51), Τραγάνες (52), Κυπαρισσία (54), Τριφυλία - Ἡλις 5: Μπιτσιμπάρδι (57), Ὀλυμπία (59), Μεράκα (60), Πουρνάρι (62), Χλεμούσι (63), Ἀχαΐα 2: Δόπεσι (64), Ἀραβωνίτσα (65).

μὲν τὴν Ἀργολίδα ἀντὶ τῶν ἀφανιζομένων 17 ΠΕ οἰκισμῶν παρουσιάζονται 4 νέοι, εἰς δὲ τὴν Λακωνίαν ἀντὶ τῶν ἐγκαταλειπομένων 12 ΠΕ θέσεων ἐμφανίζονται μόνον 2 νέαι. Ἐκ τοῦ συνόλου δὲ τῶν 17 νέων ΜΕ οἰκισμῶν οἱ 11 περίπου εὐρίσκονται εἰς τὰ δυτικά τῆς χερσονήσου τμήματα, ὅπου ἡ μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ ἦτο ἀσήμαντος κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ΜΕ περιόδου, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν ἐλλειπόντων ΠΕ οἰκισμῶν ἐκ τῶν δυτικῶν τμημάτων ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἐλλείποντας ἐκ τῶν ἀνατολικῶν περιοχῶν. Κατὰ τὴν ΜΕ δηλ. περίοδον συνέβη ἐν Ἀργολίδι καὶ Λακωνίᾳ ὅλως τὸ ἀντίθετον ἐκείνου, τὸ ὅποιον εἶχε συμβῆ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ΠΕ περιόδου. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν 4 νέων ΜΕ θέσεων ἐν Ἀργολίδι καὶ τῶν 2 τῆς Λακωνικῆς κατ' οὐδένα τρόπον δύνανται νὰ συγκριθοῦν πρὸς τοὺς 29 νέους ΠΕ οἰκισμοὺς τῆς Ἀργολίδος καὶ τοὺς 19 νέους ΠΕ οἰκισμοὺς τῆς Λακωνικῆς.

Αἱ θέσεις ἐγκαταστάσεως πάλιν αἱ ἐκλεγείσαι ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν νέων ΜΕ οἰκισμῶν ὅλης τῆς Πελοποννήσου οὐδὲν ἐνδιαφέρον τῶν κατοίκων δεικνύουν πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐφ' ὅσον οὐδεμία τῶν νέων θέσεων ἔχει ἰδρυθῆ ἐγγὺς τῆς θαλάσσης. Ἀντιθέτως θέσεις μεσογειακαί, ὄχυνται πιθανῶς πρὸς ἄμυναν, φαίνονται προτιμώμεναι ὑπὸ τῶν νέων κατοίκων, οἷαι ἡ Σικυών, τὸ Καρακάσι, τὸ Ἄστρος, ὁ Ὀρχομενὸς τῆς Ἀρκαδίας, τὸ Μπιτσιμπαρδί, τὸ Πουρνάρι, ἡ Μεράκα, τὸ Λόπεσι κλπ.

Τὸ πάχος τῆς ΜΕ ἐπιχώσεως τῶν διαφόρων οἰκισμῶν, ὡς ἔνδειξις τοῦ σχετικοῦ μήκους τῆς διαρκείας τῆς ΜΕ περιόδου ἐν ἑκάστῳ οἰκισμῷ, ποικίλλει ἀπὸ 0,60 μ. εἰς Ἀσέαν ἕως 1-1,40 εἰς Κοράκου καὶ 2,60 μ. εἰς Λέρναν. Εἰς τὴν Γωνίαν τὸ ΜΕ στρώμα εἶναι παχύτερον τοῦ καθαρῶς ΠΕ τοιοῦτου, εἰς Ἀσίνην τὸ ΜΕ στρώμα εἶναι τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ ΠΕ εἰς πάχος ὡς ἀκριβῶς καὶ εἰς τοῦ Κοράκου. Κατὰ τὸ περιεχόμενον τὸ ΜΕ στρώμα εἰς Τίρυνθα, Λέρναν καὶ Ἀσίνην, δι' ἧς ἔχομεν πληροφορίας, περιέχει περισσοτέρας οἰκοδομικὰς φάσεις παρὰ τὸ ΠΕ, καίτοι λεπτότερον εἰς πάχος τὸ ΜΕ τοῦ ΠΕ, τοῦλάχιστον εἰς Ἀσίνην. Ὑποδιαρέσεις ἐντὸς τῆς ΜΕ περιόδου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς στρωματογραφίας τῶν θέσεων ἔχουν ὑποδεχθῆ ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων εἰς Ἀσίνην καὶ Μάλθην.

Ἡ μετὰβασις ἀπὸ τῆς ΠΕ εἰς τὴν ΜΕ περίοδον παρατηρήθη ὅτι εἰς ἀρχεὺς περιπτώσεις χαρακτηρίζεται ἐν τῇ ἐπιχώσει ὑπὸ στρώματος τέφρας καὶ ἀνθρώπων, ἀντιθέτως ἡ μετὰβασις ἀπὸ τῆς ΜΕ εἰς τὴν ΥΕ περίοδον στρωματογραφικῶς εἶναι ἀδιάκριτος.

ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ι. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ

Ἡ Ὑστεροελλαδικὴ κατοίκησης τῆς Πελοποννήσου σημειοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου V τῆς σελίδος 107 διὰ τῶν κάτωθι 178 θέσεων:

Α. ΑΡΓΟΛΙΣ

1. ΜΕΡΤΙΚΑΙΤΙΚΑ. ΠΕ θέσις 2. Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὀστράκων ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους.
2. ΜΕΛΙΣΣΙ. ΠΕ θέσις 3, ΜΕ θέσις 1. ΥΕ ὀστρακα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους μόνον τῆς τοποθεσίας (β) ἐκ τῶν δύο περιγραφεισῶν εἰς τὴν ΠΕ περίοδον.
3. ΔΙΜΗΝΙΟ. Ἐπὶ τοῦ λόφου Κούρκουλα ἐγγὺς τοῦ χωρίου Ἐνω Διμηνιὸ ὁ GEBAUER παρατήρησεν «eine frühe Siedlung die besonders in späthelladischer Zeit geblüht haben muss», AA 1939, 272-275. Δὲν ἀναφέρεται εἶδος εὐρημάτων. Εἰς τὸ Χωρίον Λαλιώτῃ ἐγγὺς τοῦ Διμηνιοῦ ὁ GEBAUER εἶδεν ἐν ΥΕ ἀγγεῖον εἰς χεῖρας χωρικῶν.
4. ΣΙΚΥΩΝ. ΜΕ θέσις 2. ΥΕ ὀστρακα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους.
5. ΚΟΡΑΚΟΥ. ΠΕ θέσις 6, ΜΕ 3. Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Μέρους II, Κεφ. IV, Α I, Β I, Γ I, Δ I.
6. ΝΕΑ ΚΟΡΙΝΘΟΣ. Βιβλιογραφία: Mykenische Vasen, 44. Antike Gemmen, πίν. III, ἀρ. 28. Hesperia 1932, 62-63. JHS 1933, 276. AA 1933, 223. AJA 1954, 232, πίν. 44. BCH 1955, 228.

Ὑστεροελλαδικὴ κεραμικὴ συνδεομένη πρὸς τὸ ὄνομα τῆς Νέας Κορίνθου ἀναφέρεται ἐν Mykenische Vasen, 44 καὶ ἐν Hesperia 1932, 62-63. Αἱ συμπτώσεις, ὅφ' ἃς τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἀνεκαλύφθησαν, εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις δὲν ἀναφέρονται.

Εἰς Μυκηναϊκὸς δακτυλιόλιθος σχετιζόμενος πρὸς τὴν θέσιν ἀναφέρεται ἐν Antike Gemmen, τόμ. II, σ. 16 ἀρ. 28.

Εἰς ΥΕ θαλαμοειδὲς τάφος, εὐρεθεὶς τυχαίως παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῆς Κορίνθου, διὰ βραχέων μνημονεύεται ἐν JHS 1933, 276. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Β II, Γ II, Δ II.

7. ΛΕΤΟΠΕΤΡΑ. ΠΕ θέσις 7, ΜΕ 4. Ἡ ΥΕ περίοδος ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ ἀμφιβόλων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων καὶ ὀστράκων τῆς ἐπιφανείας Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Α II.

8. ΜΥΛΟΣ ΧΕΛΙΩΤΟΥ. Νεολιθική θέσις 1, ΠΕ 8, ΜΕ 5. Ἡ ΥΕ περίοδος εκπροσωπείται ὑπὸ ἀμφιβόλων οἰκοδομικῶν λειψάνων καὶ δοσιγράκων τῆς ἐπιφανείας. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Α III.
9. ΙΣΘΜΙΑ. Νεολιθική θέσις 2, ΠΕ 9, ΜΕ 6. Ἡ ΥΕ περίοδος εκπροσωπείται ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων καὶ κεραμικῆς. Μέρος II, Κεφ. IV, Α IV.
10. ΠΑΛΑΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΣ. Νεολιθική θέσις 3, ΠΕ 10, ΜΕ 7. Ἡ ΥΕ περίοδος εκπροσωπείται ὑπὸ κεραμικῆς. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Γ III καὶ Δ III.
11. ΑΡΑΠΙΖΑ. ΠΕ θέσις 11, ΜΕ 8. Ὑστεροελλαδικὰ ὄστρακα μόνον.
12. ΓΩΝΙΑ. Νεολιθική θέσις 4, ΠΕ 13, ΜΕ 9. Ἡ ΥΕ περίοδος εκπροσωπείται ὑπὸ ὀλίγων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων καὶ κεραμικῆς. Μέρος II, Κεφ. IV, Α V, Γ IV.
13. ΠΕΡΔΙΚΑΡΙΑ ΠΕ θέσις 14, ΜΕ 10. Ἡ ΥΕ περίοδος εκπροσωπείται ὑπὸ πιθανῶν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων καὶ δοσιγράκων ἐκ τῆς ἐπιφανείας. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Α VI.
14. ΛΟΥΤΡΟΝ ΕΛΕΝΗΣ. Παρὰ τὰς γνωστὰς μεταλλικὰς πηγὰς νοτίως τῶν Κεγχρωῶν, τὰς καλουμένας Λουτρόν Ἑλένης (ΠΛΑΥΣ. II 2, 6), ὁ GEBAUER ἀναφέρει (ΑΑ 1939, 270) τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς προϊστορικοῦ οἰκισμοῦ, ὅστις πρέπει νὰ ἤκμασεν ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν Μυκηναϊκὴν ἐποχὴν. Οὐδὲν ὅμως εὗρημα μνημονεύει οὗτος σχετικῶς.
15. ΓΑΛΑΤΑΚΙ-ΣΟΛΥΓΕΙΑ. ΠΕ θέσις 17. ΥΕ θαλαμοειδεῖς τάφοι καὶ κεραμική. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β III, Γ V.
16. ΚΛΕΩΝΑΙ (α). Ὁ GEBAUER ἀναφέρει (ΑΑ 1939, 271) ὅτι συνέλεξεν ΥΕ ὄστρακα ἐκ τοῦ ὑψηλοτέρου τῶν τριῶν λόφων τῶν ἀρχαίων Κλεωνῶν. (β). Εἰς ἀποθέτης περιέχων πλέον τῶν 200 ΥΕ εἰδωλίων ἐξ ὀπτῆς γῆς εὗρέθη τὸ 1913 παρὰ τὴν Ἀγίαν Τριάδα ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἐκ Μυκηνῶν πρὸς Κόρινθον καὶ νοτίως τοῦ χωρίου Ἁγίος Βασίλειος (ΑΑ 1913, 116). Ὁ σωρὸς τῶν εἰδωλίων προήχθητο πιθανὸν ἐκ τινος ἱεροῦ κειμένου παρὰ τὴν ὁδόν, Μ. P. NILSSON, *Minoan Mycenaean Religion*, σ. 262 ὑποσημ. 11. Μέρος II, Κεφ. IV, Δ IV.
17. ΑΛΑΜΑΝΟΥ. Ὁ GEBAUER ἀναφέρει τὴν εὕρεσιν ΥΕ δοσιγράκων ἐπὶ τῶν δύο λόφων τοῦ χωρίου Ἀλαμάνου, ὡς καὶ εἰς τὴν τοποθεσίαν Δυὸ Βουνά, μετὰ τὸν Ἀλαμάνου καὶ Ἀθιαίων (ΑΑ 1939, 271. Χάρτην τῆς περιοχῆς ἰδὲ ἐν STEFFEN, *Karten von Mykenai*, Text, ἐπὶ τῆς ἔσω ὄψεως τοῦ ἐξωφύλλου).

18. ΚΑΤΑΚΑΛΛΙΟΝ. Ἐπὶ ἐνὸς λόφου ἐγγὺς τοῦ χωρίου Κατακάλλιον, παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Κορινθίας, ὁ GEBAUER ἀνεγνώρισε τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς ΥΕ οἰκισμοῦ (ΑΑ 1939, 271).
19. ΝΕΜΕΑ. Νεολιθικὴ θέσις 6, ΠΕ 18, ΜΕ 11. Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Μέρος II, Κεφ. IV, Α VII, Β IV, Γ VI, Δ V.
20. ΖΥΓΟΥΡΙΕΣ. ΠΕ θέσις 19, ΜΕ 12. Ἡ ΥΕ περίοδος παρέσχε δεδομένα ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Μέρος II, Κεφ. IV, Α VIII, Β V, Γ VII, Δ VI.
21. ΤΕΝΕΑ. Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τοῦ Ἁγίου Νικολάου μετὰξὺ Ρυτοῦ καὶ Ἀθικίων, ὅπου ἔχει εὐρεθῇ τὸ γνωστὸν ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος τῆς Τενέας, ὁ GEBAUER ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχε καὶ ΥΕ οἰκισμὸς (ΑΑ 1939, 270).
22. ΚΛΕΝΙΑ. Νεολιθικὴ θέσις 7, ΠΕ 20, ΜΕ 13. Ἐκτὸς τῶν ὀστράκων ἐκ τοῦ σπηλαίου ὁ GEBAUER ἀναφέρει ὅτι συνέλεξεν ΥΕ ὀστράκα καὶ ἐπὶ ἐνὸς λόφου ἐπιπέδου τὴν κορυφὴν, κειμένου ἐγγὺς τῆς Κλένιας (ΑΑ 1939, 271).
23. ΜΥΚΗΝΑΙ. Νεολιθικὴ θέσις 8, ΠΕ 22, ΜΕ 14. Διὰ τὰ δεδομένα τῆς ΥΕ περιόδου ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Α IX, Β VI, Γ VIII, Δ VIII.
24. ΜΑΛΑΝΔΡΕΝΙ. Εἰς «Προ-μυκηναϊκὸς καὶ Μυκηναϊκὸς» οἰκισμὸς ὑπῆρχεν ἐγγὺς τοῦ χωρίου Μαλανδρένι κατὰ τὸν G. KARO (RE Suppl. VI, 606. Χάρτην τῆς περιοχῆς ἰδὲ ἐν LEHMANN, Argolis, Athen 1937).
25. ΦΥΧΤΙΑ. Παρὰ τὸ χωρίον Φύχτια εἰς ΥΕ οἰκισμὸς (Klio 1910, 390) καὶ εἰς θαλαμοειδὲς τάφος ἀνοιχθεὶς ὑπὸ τῆς ΠΑΠΑΣΠΥΡΙΔΟΥ-ΚΑΡΟΥΖΟΥ μνημονεύονται ἐν BCH 1931, 376. ΑΑ 1931, 262. RE Suppl. VI, 605. Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β VII.
26. ΜΠΕΡΜΠΑΤΙ. Νεολιθικὴ θέσις 9, ΠΕ 23, ΜΕ 15. Δεδομένα ὄλων τῶν κατηγοριῶν τῆς ΥΕ περιόδου ἰδὲ ἐν Μέρει II, Κεφ. IV, Α X, Β VIII, Γ IX καὶ Δ IX.
27. ΔΗΜΑΙΝΑ. (α). Μετὰξὺ τοῦ χωρίου Δήμαινα καὶ τῆς Νέας Ἐπιδάουρου καὶ κατὰ τὴν ἔνωσιν δύο χειμάρρων ὁ GEBAUER ἀναφέρει τὴν ὑπαρξιν μιᾶς ὠχυρωμένης ΥΕ ἀκροπόλεως. ΥΕ ἐπίσης καὶ Γεωμετρικὰ ὀστράκα συνέλεξεν οὗτος ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Λεωνίδου. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Α XI.
(β). Ἄλλοτερον προϊστορικὸν οἰκισμὸν ἀναφέρει ὁ GEBAUER ὡς εὐρυσκόμενον ἔτι δυτικώτερον τοῦ προηγουμένου εἰς τὴν θέσιν τὴν ὀνο-

μαζομένην Καστροάκι, ὅπου οὗτος συνέλεξε πολλὰς λεπίδας ὀψιανοῦ (ΑΑ 1938, 557-562). Ἴδὲ καὶ ΑΑ 1911, 150. RE Suppl. IV, 605.

28. ΣΚΑΛΑ. Οἱ FRICKENHAUS καὶ MÜLLER ἐν ΑΜ 1911, 24-25 ταυτίζουν τὴν ἀρχαίαν Λύγκειαν πρὸς τὸ Παλαιόκαστρον τῆς Σκάλας, κειμένης βορειοδυτικῶς τοῦ Ἄργου, τὸ ὁποῖον, ὥς ἐκ τῶν ὀστράκων ἅτινα εὔρον, θεωροῦν ὡς ΥΕ θέσιν. Τὴν γνώμην ταύτην παρεδέχθη ὁ FIMMEN, σ. 11, καὶ ἀκολουθεῖ ὁ G. KARO ἐν RE Suppl. VI, 606. Καταπολεμεῖ ὁμῶς αὐτὴν ὁ RENAUDIN ἐν BCH 1923, 234, ὅστις ταυτίζει τὴν Λύγκειαν πρὸς τὸ Σχινοχώρι (ΠΕ θέσιν 25, ΥΕ 32). Ἡ παραπομπὴ πάντως τοῦ FIMMEN ἀνωτέρω, ὃν ἀκολουθεῖ ὁ KARO, γίνεται εἰς JHS 1912, 386, ἥτις καὶ ἀφορᾷ εἰς τὸ Σχινοχώρι.

29. ΠΡΙΦΤΙΑΝΗ. ΥΕ ὄστρακα ἐκ τῆς ἐπιφανείας καὶ λείψανα τειχῶν ἀνεῦρεν ὁ ΧΑΡΙΤΩΝΙΑΝΗΣ ἐπὶ τοῦ λόφου Μαγούλα ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Πρίφτιανη, τὸ ὁποῖον κεῖται εἰς ἀπόστασιν ἡμιώρου πορείας νοτίως τῶν Μυκηνηῶν (ΑΕ 1952, Χρον. 30-31).

Τέσσαρες θαλαμοειδεῖς τάφοι εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην εἶχον ἀνασκαφῇ ὑπὸ τοῦ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ ἤδη τὸ 1919 (ΑΔ 1919, Παράρτ. 35). Δύο ἀκόμη ὁμοίους τάφους ἀνέσκαψεν ὁ ΧΑΡΙΤΩΝΙΑΝΗΣ τὸ 1950 (ΑΕ 1952, Χρον. 19-20).

Διὰ τὰ δεδομένα τῆς θέσεως ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Β IX, Γ X, Δ X.

30. ΒΡΑΖΕΡΚΑ. Ἡ ὕπαρξις ἑνὸς ΥΕ οἰκισμοῦ παρὰ τὸ χωρίον Βραζέρκα, κείμενον μεταξὺ Πρίφτιανης καὶ Ἡραίου, ἀναφέρεται ἐν RE Suppl. VI, 605. Δύο τάφοι ἐκ τῆς αὐτῆς θέσεως μνημονεύονται ἐν ΠΑΕ 1916, 91. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β X.

31. ΗΡΑΙΟΝ-ΠΡΟΣΥΜΝΑ. Νεολιθικὴ θέσις 10, ΠΕ 24, ΜΕ 16. Διὰ τὰ δεδομένα τῆς ΥΕ περιόδου ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Α XII, Β XI, Γ XI, Δ XI.

32. ΣΧΙΝΟΧΩΡΙ. ΠΕ θέσις 25, ΜΕ 17. Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ θαλαμοειδῶν τάφων, κεραμικῆς καὶ συμμίκτων μικρῶν εὐρημάτων. Μέρος II, Κεφ. IV, Β XII, Γ XII, Δ XII.

33. ΜΙΔΕΑ. ΠΕ θέσις 26, ΜΕ 18. ΥΕ δεδομένα ὅλων τῶν κατηγοριῶν. Ἴδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Α XIII, Β XIII, Γ XIII, Δ XIII.

34. ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ. Βιβλιογραφία: ΑΔ 1888, 155-158. ΑΜ 1911, 29. ΑΑ 1938, 578.

Ὁ ΣΤΑΝΗΣ ἠρξάνησε τὸ 1888 ἐπὶ τὰ θαλαμοειδεῖς τάφους, ἀνακαλυφθέντας ἐπὶ μιᾷς κλιτύος κατὰ τὰ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ ἐκ τῆς ἀρχαίας

- Ἐπιδαύρου πρὸς τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Μέρους II, Κεφ. IV, Β XIV, Γ XIV, Δ XIV.
35. ΑΡΓΟΣ. ΠΕ θέσις 28, ΜΕ 19. Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπείται ὑπὸ ὀλίγων ἀρχιτεκτονικῶν καταλοίπων ἐπὶ τῆς Λαρίσης καὶ ὑπὸ θαλαμοειδῶν τάφων εὐρεθέντων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δειράδος. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Α XIV, Β XV, Γ XV καὶ Δ XV.
36. ΚΕΦΑΛΑΡΙ. Νεολιθικὴ θέσις 11, ΠΕ 29, ΜΕ 20. ΥΕ ὄστρακα ἐκ τῆς ἐπιφανείας μόνον τῆς τοποθεσίας (β) ἐκ τῶν τριῶν μνημονευθεισῶν εἰς τὴν Νεολιθικὴν Ἐποχὴν ἀνωτέρω.
37. ΤΙΡΥΝΣ. Νεολιθικὴ θέσις 12, ΠΕ 30, ΜΕ 21. Διὰ τὰ ΥΕ δεδομένα ὅλων τῶν κατηγοριῶν ἰδὲ Μέρους II, Κεφ. IV, Α XV, Β XVI, Γ XVI, Δ XVI.
38. ΚΑΖΑΡΜΑ. Ἀποψιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν BCH 1955, εἰκ. 33, σ. 245, καὶ ἐν TSUNTAS-MANATT, εἰκ. 9, σ. 37.
- (α). ΥΕ ὄστρακα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους εὐρεθέντα ἐπὶ μιᾶς κλιτύος νοτίως τῆς Καζάρμας, κειμένης μεταξὺ Ναυπλίου καὶ Ἐπιδαύρου, μνημονεύονται ἐν BCH 1955, 246.
- (β). Μία λιθίνη γέφυρα ἐκτισμένη κατὰ τὸν Μυκηναϊκὸν τρόπον πλησίον τοῦ Σουληναρίου καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς Καζάρμας ἀναφέρεται ἐν TSUNTAS-MANATT, 37 καὶ MONTELIUS, Gr. Pr. II, 200. AA 1938, 562. Ἰδὲ Μέρους II, Κεφ. IV, Α XVI.
39. ΑΣΚΛΗΠΙΕΙΟΝ. ΠΕ θέσις 32, ΜΕ 22. Ὑστεροελλαδικὰ ὄστρακα καὶ σμυμικτὰ μικρὰ εὐρήματα ἰδὲ ἐν Μέρει II, Κεφ. IV, Γ XVII καὶ Δ XVII.
40. ΜΕΘΑΝΑ. ΠΕ θέσις 33. ΥΕ ὄστρακα ἐκ τῆς ἐπιφανείας μόνον.
41. ΛΕΡΝΑ. Νεολιθικὴ θέσις 13, ΠΕ 36, ΜΕ 23. Δεδομένα τῆς ΥΕ περιόδου ἰδὲ ἐν Μέρει II, Κεφ. IV, Α XVII, Β XVII, Γ XVIII, Δ XVIII. Δύο κιβωτιόσχημοι ΥΕ τάφοι, εὐρεθέντες παρὰ τὸ χωρίον Μύλοι, παρατίθενται μετὰ τῶν δεδομένων τῆς Λέρνης κατωτέρω. Ἰδὲ καὶ BCH 1957, 538.
42. ΝΑΥΠΑΡΙΟΝ. Βιβλιογραφία: Ἀθήναιον, 1878, 183, 1879, 411, 515, 517. ΠΑΕ 1878, 17-18, 1892, 52-54. AM 1880, 143-163. ΑΔ 1892, 73. SCHLIEMANN, Tiryns (1886), 52-53. Mykenische Vasen, 45-47. AE 1895, 207-208. TSUNTAS-MANATT, 6, 131, 152, 166, 263, 328 ὑπόσημ. 1. RIDGEWAY, Early Age of Greece I, 24. Π. ΚΑΒΒΑΛΙΑΣ, Προϊστορικὴ Ἀρχαιολογία, 290-291. V. STAIS, Collection Mycénienne Mus. Nat., 48-150. ΠΑΕ 1916, 82-83, 1953, 48-150, 195-204. BCH 1954, 119, 1956, 236. RE XVI (2), 2003.

Τὸ Ναύπλιον κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ πιθανῶν ΥΕ μικρῶν τμημάτων ἐν τῷ τείχει τῆς Ἀκροναυπλίας, ὑπὸ περισσοτέρων τῶν 31 θαλαμοειδῶν τάφων ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ Παλαμηδίου ἔναντι τοῦ προαστείου Πρόνοια καὶ ὑπὸ προϊστορικῶν ὁστροάκων ἀνασυσθέντων ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ κόλπου τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν διὰ τὴν ἐκβάθυνσιν τοῦ λιμένος, ἅτινα μνημονεύονται ἐν TSUNTAS-MANATT, 238 ὑποσημ. 1. Ἰδὲ καὶ δεδομένα Μέρους II, Κεφ. IV, Α ΧVIII, Β ΧVIII, Γ XIX, Δ XIX.

43. ΑΡΕΙΑ. Δύο μικροὶ Μυκηναϊκοὶ τάφοι ἀνασκαφέντες τὸ 1954 παρὰ τὸ χωρίον Ἀρεία, κείμενον 3 περίπου χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τοῦ Ναυπλίου, χαρακτηρίζονται ἐν BCH 1955, 244 ὡς «assez bizarre». Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Β XIX, Γ XX.
44. ΤΡΑΧΕΙΑ. Εἰς μίαν τοποθεσίαν ἐγγὺς τοῦ χωρίου Τραχεῖα καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ πρὸς τὴν Τροιζῆνα ὁ WREDE ἀναφέρει ὅτι εὔρε «Spuren zweier antiker Ortschaften und eines mykenischen Wohnplatzes» AA 1927, 365.
45. ΚΥΒΕΡΙ. Τρεῖς θαλαμοειδεῖς τάφοι, πρὸ πολλοῦ γνωστοὶ εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ εὐρισκόμενοι εἰς ὃ σημεῖον ἡ ὁδὸς Ἀργους-Τριπόλεως διχάζεται πρὸς Κυβέρι, ἠρουνήθησαν ὑπὸ τοῦ ΒΕΡΑΒΛΗ τὸ 1957. ΑΕ 1956, Χρον. 12-13. BCH 1958, 713. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Β XX, Γ XXI, Δ XX.
46. ΑΣΙΝΗ. ΠΕ θέσις 37, ΜΕ 24. ΥΕ δεδομένα ὅλων τῶν κατηγοριῶν. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Α XIX, Β XXI, Γ XXII, Δ XXI.
47. ΣΥΝΟΡΟ. ΠΕ θέσις 38. Δι' ΥΕ δεδομένα ἰδὲ Μέρους II, Κεφ. IV, Α XX, Γ XXIII.
48. ΚΑΝΔΙΑ. ΠΕ θέσις 39, ΜΕ 25. ΥΕ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, ἀγγεῖα καὶ σύμμικτα μικρὰ εὐρήματα. Μέρους II, Κεφ. IV, Α XXI, Γ XXIV, Δ XXII.
49. ΟΡΘΟΛΙΘΙ. Μεταξὺ τῶν ὑψωμάτων Ὀρθολίθι καὶ Χωρίτσα, κειμένων μεταξὺ Ἐπιδαύρου καὶ Τροιζῆνος, ὁ WREDE παρητήρησε μίαν προϊστορικὴν θέσιν μνημονευομένην ἐν ΑΑ 1927, 365. Ἰδὲ ἐπίσης ΑΑ 1938, 561. RE Suppl. VI, 605 καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Α XXII.
50. ΙΡΙΑ. ΠΕ θέσις 41, ΜΕ 27. ΥΕ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα καὶ κεραμική. Μέρους II, Κεφ. IV, Α XXIII, Γ XXV.
51. ΚΑΡΑΚΑΣΙ. ΜΕ θέσις 28. Ὁ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ ἀναφέρει τὴν ὑπαρξιν ἐν τῇ θέσει μιᾶς ὠχυρωμένης ἀκροπόλεως, μιᾶς νεκροπόλεως καὶ ἀγγείων τῆς τελευταίας Μυκηναϊκῆς περιόδου. Ἡ χρονολογία ὅλων τῶν εὐρημάτων

- εἶναι ἀβεβαία. Ἴδὲ ΠΑΕ 1909, 183. FIMMEN, 13. RE Suppl. VI, 606 καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β XXII.
52. ΦΟΥΡΚΑΡΙΑ. Ὁ WREDE εὑρεν ἓνα ΥΕ οἰκισμὸν ἐπὶ τοῦ λόφου Φουρκάρια ἐγγὺς τοῦ ἀνατολικωτάτου ἄκρου τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου καὶ ἔναντι τῆς νήσου Ὑδρας. ΑΑ 1927, 365.
53. ΚΕΛΑΔΙ. (α). Ὁ HEURTLEY παρατήρησε Μυκηναϊκὰ τεῖχη ἐπὶ μᾶς τοποθεσίας κειμένης 3 χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τοῦ Κελαδίου (νῦν Κουλάδος) καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ πρὸς Ἑρμιόνην. RE Suppl. VI, 606. Μέρος II, Κεφ. IV, Α XXIV.
- (β). Ὁ WREDE εὑρεν ἐπίσης ἓνα προϊστορικὸν καὶ Γεωμετρικὸν οἰκισμὸν ἐπὶ τινος ὑψώματος ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Κουλάς. ΑΑ 1927, 365.
54. ΘΕΡΜΗΣΙ. Ἐπὶ βραχώδους λόφου κειμένου ΒΑ. τῆς Ἑρμιόνης καὶ ἐγγὺς τοῦ Θερμησίου (ἢ Θερμησίας) ὁ HEURTLEY συνέλεξε Μυκηναϊκὰ ὄστρακα τῶν τελευταίων φάσεων τῆς περιόδου. RE Suppl. VI, 606. Μέρος II, Κεφ. IV, Α XXV.
55. ΑΣΤΡΟΣ. ΜΕ θέσις 29. Ἐπὶ τῆς νοτιωτάτης κορυφῆς τοῦ ὑψώματος τοῦ Ἀστρους ὁ WREDE συνέλεξε Μυκηναϊκὰ ὄστρακα. ΑΑ 1927, 365.
56. ΕΡΜΙΟΝΗ. Μυκηναϊκὰ ὄστρακα συνελέγησαν ἐπὶ ἐνὸς λόφου νοτιοδυτικῶς τῆς Ἑρμιόνης καὶ ἐγγὺς τῆς θαλάσσης. ΑΜ 1911, 37. Ἡ θέσις σημειοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου ΑΜ 1911, πίν. I ὡς νεκρόπολις.
- Β. ΑΡΚΑΔΙΑ.
57. ΔΗΜΗΤΡΑ. Νεολιθικὴ θέσις 14, ΠΕ 43, ΜΕ 30. ΥΕ ὄστρακα μόνον.
58. ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ. ΜΕ θέσις 31. Ὁ KARO (ἐν RE Suppl. VI, 608) κατατάσσει τὴν θέσιν μεταξὺ τῶν Μυκηναϊκῶν, παραπέμπων εἰς τὸν FIMMEN, ὅστις πάντως ἀναφέρει Ἀμαυρόχρωμα μόνον ὄστρακα ἀπὸ τὴν θέσιν.
59. ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ. Ἡ θέσις εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς (βορείου) ὄχθης τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Γόρτυνος πρὸς τὴν Ἡραίαν, ἐγγὺς δὲ τοῦ σημερινοῦ χωρίου Παλιόκαστρον (ἢ Παλιόκαστρον) καὶ ἔναντι τοῦ χωρίου Μάτεσι, κειμένου νοτίως τοῦ Ἀλφειοῦ. Μέρη τοῦ τεύχους τῆς ἀκροπόλεως καὶ μία νεκρόπολις θαλαμοειδῶν τάφων ἐκ τῆς θέσεως ἀνήκουν εἰς τὴν ΥΕ περίοδον. BCH 1956, 430, 523-538, 1958, 717. Μέρος II, Κεφ. IV, Α XXVI, Β XXIII, Γ XXVI Δ XXIII.
60. ΤΕΓΕΑ. Ὀλίγα ΥΕ ὄστρακα εὐρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέᾳ. BCH 1901, 256.
- Μερικοὺς θολωτοὺς καὶ θαλαμοειδεῖς τάφους ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ

Σαρανταποτάμου ἐγγὺς τῆς Τεγέας, εἷς ἐκ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνοιγῇ, ἀναφέρει ὁ FIMMEN, 10, 62. RE Suppl. VI, 608. Μέρους II, Κεφ. IV, Β XXIV, Γ XXVII.

61. ΦΙΓΑΛΕΙΑ. Ἡ θέσις μνημονεύεται ὡς ΥΕ ὑπὸ τοῦ W. RIDGEWAY, (Early Age of Greece, I, 29), ἔνεκα ἐνὸς σφραγιδολίθου σχετιζομένου πρὸς τὴν περιοχὴν καὶ δημοσιευομένου ἐν Antike Gemmen, πίν. II, ἀρ. 34, τόμ. II, σ. 12. Ἰδὲ Μέρους II, Κεφ. IV, Δ XXIV.
 62. ΑΣΕΑ. Νεολιθικὴ θέσις 16, ΠΕ 46, ΜΕ 32. Ἀμφίβολα ΥΕ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, εἷς τάφος καὶ ὀλίγη κεραμικὴ. Μέρους II, Κεφ. IV, Α XXVII, Β XXV, Γ XXVIII.
 63. ΞΕΡΟΚΑΜΠΙ. Ἐπὶ δύο διαφορετικῶν λόφων καὶ εἰς τὰ δύο ἄκρα στενῆς διόδου ἀπὸ τοῦ χωρίου Ἅγιος Ἰωάννης πρὸς τὸν Ἅγιον Πέτρον ἐν Κυνουρίᾳ, ἐγγὺς δὲ τοῦ χωρίου Ξεροκάμπι, εὐρέθησαν λίθινα ἐργαλεῖα μνημονεύμενα ἐν ΑΑ 1927, 365. Ἡ χρονολογία τῶν εὗρημάτων δὲν εἶναι σαφής.
 64. ΑΝΑΛΗΨΙΣ. Νεολιθικὴ θέσις 18. Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ ἐννέα θολωτῶν τάφων καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Μέρους II, Κεφ. IV, Β XXVI, Γ XXIX, Δ XXV.
- Γ. ΛΑΚΩΝΙΑ.
65. ΒΑΣΚΙΝΑ. Ταφαὶ καὶ ΥΕ ὄστρακα ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύονται ἐν BSA 1956, 168, 171. Μέρους II, Κεφ. IV, Β XXVII.
 66. ΚΑΛΥΒΙΑ. Ὁ ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ ἀνέσκαψε τὸ 1927 τὸν ἕνα ἐκ τῶν τεσσάρων θαλαμοειδῶν τάφων τῶν εὐρεθέντων ἐγγὺς τοῦ χωρίου Καλύβια Πελλάνης, κειμένου εἰς ἀπόστασιν πορείας πλέον ἢ μιᾶς ὥρας βορείως τῆς Καστανιάς ἢ εἰς πέντε περίπου ὥρῶν πορείαν βορείως τῆς Σπάρτης ΑΔ 1926, Παράρτ. 41-44. JHS 1927, 257. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Β XXVIII, Γ XXX, Δ XXVI.
 67. ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙ. ΠΕ θέσις 48. ΥΕ θολωτοὶ ἑλλειπτικοὶ τάφοι καὶ ἀγγεῖα. Μέρους II, Κεφ. IV, Β XXIX, Γ XXXI.
 68. ΣΚΑΛΑ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ. ΥΕ III ὄστρακα καὶ ὀψιανός. BSA 1956, 171, (πίναξ).
 69. ΘΕΡΑΠΠΗ. Βιβλιογραφία: ΑΕ 1889, 130-131. BSA 1908-9, 109-116, 1909-10, 4-11, 1960, 72.
Ἄποψιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν BSA 1908-9, εἰκ. 1 σελ. 111.
καὶ BSA 1909-10, εἰκ. 2 σ. 7.

Ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ ὑψουμένου ὀλίγον νοτιοανατολικῶς τῆς Σπάρτης καὶ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι (ἀνατολικῆς) ὄχθης τοῦ Εὐρώτου, ὅπου εὐρίσκονται τὰ ξρεῖπια τοῦ ἀρχαίου Μενελαίου, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν λόφων νοτίως καὶ ἀνατολικῶς τούτου, ἡ Βρεταννικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν ἀνέσκαψε, τὸ 1909-10, ἓνα ΥΕ ΙΙΙ οἰκισμὸν κατεστραμμένον διὰ πυρός. Οὕτε ἔχνη ἀρχαιοτέρας κατοικίσεως τῆς θέσεως ὑπὸ τὰ ΥΕ ΙΙΙ λείψανα εὐρέθησαν οὔτε ἔχνη κατοικίσεως μετὰ τὴν ΥΕ ΙΙΙ περιόδον ἠκολούθουν ὑπεράνω τῶν ΥΕ ΙΙΙ λειψάνων, πλὴν τοῦ Μενελαίου.

Ἡ θέσις ἔχει ταυτισθῇ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Θεράπνην καὶ δοκιμαστικαὶ τάφοι χωρὶς σπουδαῖα ἀποτελέσματα εἶχον ἀνοιχθῇ εἰς τὴν θέσιν ὑπὸ τῶν ROSS, SCHLIMANN, ΚΑΣΤΡΙΩΤΟΥ καὶ ΤΣΟΥΝΤΑ, παλαιότερον ἄλλ' ἐξ ὧων μόνον ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ εὗρεν ὀλίγα προϊστορικὰ λείψανα. BSA 1908-9, 108 κ.ε. Ἰδὲ Μέρος ΙΙ, Κεφ. ΙV, Α XXVIII, Γ XXXII, Δ XXVIII.

70. ΑΜΥΚΛΑΙ. ΠΕ θέσις 51, ΜΕ 33. Δύο ΥΕ θαλαμοειδεῖς τάφοι (μὴ ἀνασκαφέντες) καὶ κεραμικῇ. Μέρος ΙΙ, Κεφ. ΙV, Α XXIX, Β XXX, Γ XXXIII, Δ XXVIII.

71. ΒΑΦΕΙΟ. Βιβλιογραφία: ΑΕ 1888, 197, 1889, 136-171. Sparta Museum Catalogue, 222. ΑΜ 1909, 71-72. BSA 1960, 76-80

Ἡ θέσις εἶναι κωνοειδὴς λόφος κείμενος νοτίως τῆς Σπάρτης ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Εὐρώτου ἐγγὺς δὲ τοῦ χωρίου Βαφεῖο καὶ εἰς ὀλίγων λεπτῶν πορείαν βορείως τοῦ Παλαιοπύργου (ΠΕ θέσις 52, ΜΕ 34, ΥΕ 72), ὅστις ταυτίζεται πρὸς τὴν ὁμηρικὴν Φᾶριν, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ὁ τάφος.

Ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ ἀνέσκαψε, τὸ 1888, ἓνα θολωτὸν τάφον, εὐρισκόμενον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐν ᾧ εὗρε τὰ δύο περιφῆμα χρυσᾶ ποτήρια καὶ ἄλλα εὐρήματα (ΑΕ 1889, 136). Μέρος ΙΙ, Κεφ. ΙV, Β XXXI, Γ XXXIV, Δ XXIX.

72. ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ. ΠΕ θέσις 52, ΜΕ 34. ΥΕ ὅστρακα. BSA 1956, 170, 1960, 76-80.

73. ΓΚΟΡΙΤΣΑ. Νεολιθικὴ θέσις 21, ΠΕ 53, ΜΕ 35. ΥΕ ὅστρακα.

74. ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. ΠΕ θέσις 54, ΜΕ 36. ΥΕ ὅστρακα, λείψανα τοίχων καὶ πιθανῶν ὀχυρώσεων καὶ ἔχνη δύο πιθανῶν θαλαμοειδῶν τάφων. Ἡ θέσις εἶναι ἴσως αἱ ὁμηρικαὶ Βρυσειαί (Ἰλ. Β 583. ΠΛΥΣ. ΙΙΙ 20, 3-4. BSA 1960, 81). Ἰδὲ καὶ Μέρος ΙΙ, Κεφ. ΙV, Α XXX, Β XXXII.

75. ΓΕΡΟΝΘΡΑΙ. ΠΕ θέσις 55, ΜΕ 37. Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ τοῦ κυκλωπείου τείχους τῆς ἀκροπόλεως, τὸ ὁποῖον δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι καὶ ΜΕ (BSA 1960, 86), ὑπὸ ὀλίγων ὀστράκων καὶ ὑπὸ μικρῶν ἀντικειμένων. Ἴδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Α XXXI.
76. ΞΗΡΟΚΑΜΠΙ. Λίθινα ἐργαλεῖα ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύονται ἐν Sp. Mus. Catal. 201, 240. Πιθανῶς προέρχονται ἐξ Ἁγίου Βασιλείου.
77. ΒΡΟΝΤΑΜΑΣ. Ἐκ τῆς ἐπιφανείας μικροῦ λόφου, ὕψους 8 μ. ὑπὲρ τὸ πέριξ ἔδαφος καὶ ἐκτάσεως 120 μ. ἐπὶ 90 μ., κειμένου δὲ 2 χιλιόμετρα δυτικῶς τοῦ χωρίου Βρονταμᾶς καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Εὐρώτου, συνελέγησαν ΥΕ III ὄστρακα ὡς καὶ ὄστρακα τῆς Κλασσικῆς καὶ τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. BSA 1960, 83-85.
78. ΚΑΜΠΟΣ. Ἡ θέσις εὐρίσκεται δυτικῶς τοῦ Ταῦγέτου καὶ ὀλίγον βορείως τῆς Νεολιθικῆς θέσεως Ζαρνάτας (22), διοικητικῶς δὲ ὑπάγεται σήμερον εἰς τὸν νομὸν Μεσσηνίας. Ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ ἀνέσκαψε τὸ 1890 ἕνα θολωτὸν τάφον δημοσιευθέντα ἐν ΑΕ 1891, 189-191. Ἴδὲ BSA 1957, 236-239 καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β XXXIII, Δ XXXI.
79. ΚΑΡΔΑΜΥΛΗ. Νεολιθικὴ θέσις 23, ΠΕ 57. Τὰ ΥΕ δεδομένα ἰδὲ ἐν Μέρει II, Κεφ. IV, Α XXXII.
80. ΑΡΚΙΝΕΣ. Ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ τὸ 1888 ἀνέσκαψεν ἕνα θολωτὸν τάφον εἰς τοποθεσίαν ὀνομαζομένην Ἀρκινες (ἢ Ἀρκίνα), κειμένην δὲ εἰς ἀπόστασιν πορείας ἕξ ὥρων ΝΑ. τῆς Σπάρτης καὶ μεταξὺ τοῦ χωρίου Ἀρνα καὶ τῆς Μονῆς Γολᾶ (ΑΕ 1889, 132). Ὁ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ τὸ 1910 ἀνέσκαψε μερικοὺς ἀκόμη θολωτοὺς τάφους εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν διὰ βραχέων μνημονευομένους ἐν ΠΑΕ 1910, 277. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β XXXIV, Δ XXXII.
81. ΚΡΟΚΕΑΙ. Ἐπὶ τοῦ λόφου Καρνέας, ἔχοντος ἐπιφάνειαν περίπου 120 μ. ἐπὶ 60 μ. καὶ κειμένου 300 μ. ΝΑ. τῶν Κροκεῶν (πρὸν Λεβέτσοβα), ὁ ΧΡΗΣΤΟΥ ἀνέσκαψε τὸ 1955 ἕνα κιβωτιόσχημον ΥΕ τάφον (JHS 1956, Arch. Rep. 15. BCH 1956, 277). Βορείως καὶ ΒΑ. τοῦ λόφου ὑπάρχουν ἔχνη δρόμων θαλαμοειδῶν τάφων καὶ ἀφθονος ΥΕ III κεραμικὴ καὶ ὀψιανός (BSA 1960, 105). Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β XXXV.
82. ΑΠΙΔΙΑ. Νεολιθικὴ θέσις 24, ΠΕ 58, ΜΕ 38. ΥΕ I-III ὄστρακα.
83. ΤΣΑΣΙ. ΠΕ θέσις 59. Εἰς ΥΕ θαλαμοειδὲς τάφος καὶ ὄστρακα. Ἴδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Β XXXVI.
84. ΒΛΑΧΙΩΤΗ. ΠΕ θέσις 60. Πιθανοὶ ΥΕ θαλαμοειδεῖς τάφοι καὶ ὄστρακα. Μέρος II, Κεφ. IV, Β XXXVII.

85. ΛΕΥΚΤΡΟΝ. ΠΕ θέσις 61, ΜΕ 39. ΥΕ θαλαμοειδείς τάφοι καὶ ὄστρακα. Μέρος II, Κεφ. IV, Β XXXVIII.
86. ΛΕΚΑ. ΠΕ θέσις 62, ΜΕ 40. Εἰς τὴν ΥΕ περίοδον ἀνήκουν πιθανῶς δύο ὀχρωματικοὶ περίβολοι ἐπὶ τοῦ λόφου Παναγιώτης, τοῖχοί τινες ἐκ λίθων καὶ ὠμῶν πλίνθων ἐπὶ τοῦ λόφου (β) (ἰδὲ ΠΕ θέσιν 62) ὄστρακα ἀγγείων καὶ μικρὰ ἀντικείμενα. Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Α XXXIII, Δ XXXIII.
87. ΣΚΑΛΑ. ΠΕ θέσις 63, ΜΕ 41. ΥΕ ὄστρακα.
88. ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. ΜΕ θέσις 42. ΥΕ ὄστρακα καὶ ὀψιανός.
89. ΓΚΑΓΚΑΝΙΑ. ΠΕ θέσις 64, ΜΕ 43. ΥΕ ὄστρακα.
90. ΑΣΤΕΡΙ. Νεολιθικὴ θέσις 25, ΠΕ 65, ΜΕ 44. ΥΕ ὄστρακα.
91. ΑΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ. Νεολιθικὴ θέσις 26, ΠΕ 66, ΜΕ 45. ΥΕ θολωτὸς τάφος εἰς θέσιν Ἑλίτσα καὶ ὄστρακα ἀγγείων. Μέρος II, Κεφ. IV, Β XXXIX.
92. ΛΑΓΙΟ. ΠΕ θέσις 67. ΥΕ ὄστρακα.
93. ΑΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. ΠΕ θέσις 68, ΜΕ 46. ΥΕ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ὀχυρώσεων, ὄστρακα ἀγγείων καὶ μικρὰ ἀντικείμενα. Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Α XXXIV, Δ XXXIV.
94. ΘΑΛΑΜΑΙ. Ἡ θέσις εὐρίσκεται δυτικῶς τοῦ Ταυγέτου πλησίον τοῦ χωρίου Κουτήφαρη καὶ οὐ μακρὰν τῆς ἀκτῆς (διοικητικῶς ὑπάγεται σήμερον εἰς τὸν Νομὸν Μεσσηνίας), ἔχει δὲ ταυτισθῇ πρὸς τὰς ἀρχαίας Θαλάμας, ὅπου εὐρίσκετο τὸ ἐνυπνιομαντεῖον τῆς Ἰνουῆς-Πασιφάης (ΠΑΥΣ. III 26, 1).
Εἰς τὴν θέσιν ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἡ ἐν Ἀθήναις Βρεταννικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ καὶ εὔρε τὸ ἄνω μέρος ψευδοστόμου ἀμφορέως καὶ μίαν λιθίνην ἀξίνην (BSA 1904 - 5, 124 - 130). Λίθινα ἐργαλεῖα ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύονται ἐν Sp. Mus. Cat. σ. 222. Μερικὰ ἐπὶ πλέον ΥΕ ὄστρακα καὶ τὴν κεφαλὴν πηλίνου ΥΕ εἰδωλίου ἐκ τῆς θέσεως συνέλεξεν ὁ R. HOPE SIMPSON (BSA 1957, 232 - 233). Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Δ XXXV.
95. ΠΕΖΟΥΛΙΑ. ΠΕ θέσις 69, ΜΕ 47. ΥΕ II - III ὄστρακα.
96. ΓΥΘΕΙΟΝ. Ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Γυθείου ἔχουν ἀναφερθῇ δύο ΥΕ θέσεις:
(α). Ἐπὶ τῆς Κρανᾶς συνέλεξεν ΥΕ ὄστρακα ἡ HELEN WATERHOUSE BSA 1956, 170 (πίναξ).
(β). Ἐπὶ τοῦ μικροῦ ὑψώματος Μαυροβούνι νοτίως τοῦ Γυθείου

εὐρέθησαν ὄστρακα καὶ πιθανῶς καὶ τινες τάφοι BCH 1957, 548. Ἐν BSA 1957, 232 - 259, εἰκ. 1 σημειοῦνται τάφοι. Μέρους II, Κεφ. IV, Β XL.

97. ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ. ΠΕ θέσις 70. Ἡ ΥΕ περίοδος ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τριῶν ΥΕ νεκροταφείων εὐρισκομένων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ παρὰ τὴν παλαιὰν Μονεμβασίαν χωρίου Ἁγίος Ἰωάννης οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς. Τὸ πρῶτον τῶν ἐν λόγῳ νεκροταφείων εὐρίσκεται εἰς τὴν περιοχὴν Ἀγίας Τριάδος, τὸ δεύτερον εἰς τὴν περιοχὴν Βαμβακιᾶς καὶ τὸ τρίτον εἰς τὴν περιοχὴν Παλαιοκάστρου. Οἱ πρῶτοι τάφοι ἐν τῇ περιοχῇ εὐρέθησαν τυχαίως (RE Suppl. VI, 607). Τὸ 1953 ἀνεφέρθη ἡ εὑρεσις καὶ ἄλλων τάφων (AJA 1954, 235) εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, τὸ δὲ 1956 ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐνήργησεν ἀνασκαφάς. Ἔργον 1956, 96 - 100. BCH 1957, 552 - 553. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Β XLI, Γ XXXV, Δ XXXVI. Μερικὰ ἔτι ΥΕ III ὄστρακα καὶ ὀψιανὸν συνέλεξεν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς ὁ R. HOPE SIMPSON, BSA 1957, 252 ὑποσημ. 86.
 98. ΛΑΣ. ΥΕ III ὄστρακα (BSA 1956, 170 πίναξ).
 99. ΠΑΥΤΡΑ. ΠΕ θέσις 71, ΜΕ 48. ΥΕ III ὄστρακα.
 100. ΔΑΙΜΟΝΙΑ. ΜΕ θέσις 49. ΥΕ I-III ὄστρακα.
 101. ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐν ΥΕ νεκροταφείῳ θαλαμοειδῶν τάφων μετὰ βαθμίδων, εὐρισκόμενον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Ἁγίος Γεώργιος ἔναντι τοῦ Ἐλαφονησίου, μνημονεύεται ἐν JHS 1958, Arch. Rep. 10. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Β XLII.
 102. ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ - ΒΑΤΙΚΑ. Ὀλίγα μικρὰ εὐρήματα ἐκ τῆς θέσεως, εὐρισκόμενα νῦν εἰς τὸ Ashmolean Museum τῆς Ὁξφόρδης ἀγορασθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ Sir ARTHUR EVANS, μνημονεύονται ἐν BSA 1956, 170 ὑποσημ. 13. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Δ XXXVII.
- Δ. Μ Ε Σ Σ Η Ν Ι Α.
103. ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟΝ. Ὀλίγα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, εἰς κατεστραμμένος θολωτὸς τάφος, γνωστὸς ἀπὸ τοῦ 1946, καὶ ὄστρακα ΥΕ ἀγγείων ἐκ τοῦ χωρίου Χαροκοπείου, κειμένου ἐγγὺς τῆς Κορώνης, ἀναφέρονται ἐν Ἐργῳ 1958, 154. BCH 1959, 641, 1960, 700. AJA 1961, 247, ἀρ. 74. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Β XLIII, Δ XXXVIII.
 104. ΜΕΘΩΝΗ. Ἐν Μυκηναϊκῶν κομβίων ἐκ στεατίτου εὐρεθὲν ἐντὸς τοῦ Μεσαιωνικοῦ φρουρίου τῆς Μεθώνης καὶ μερικὰ ὄστρακα εὐρεθέντα ἐπὶ ἐνὸς λόφου πλησίον αὐτῆς ἀναφέρει ὁ VALMIN (Étud. Topogr., 153-154). Ἰδὲ καὶ BSA 1957, 252.

105. ΛΟΓΓΑ. Ἐπὶ τοῦ λόφου Καφιριὸ ἐγγὺς τοῦ χωρίου Λογγὰ ὁ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ καὶ ὁ McDONALD ἤνοιξαν δοκιμαστικὰς τάφρους καὶ εὑρον ὕστρακα. ILN 1960 (30 Ἀπριλίου), σ. 740. BCH 1960, 700¹. Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β XLIV.
106. ΒΙΓΛΑ. Ἀφθονα Μυκηναϊκὰ ὕστρακα ἀναφέρει ὅτι παρετήρησεν ὁ BLEGEN ἐπὶ τοῦ μικροῦ λόφου τοῦ ὀνομαζομένου. Βίγλα ἐγγὺς τῆς Πύλου. AJA 1939, 559. Δύο δὲ κατεστραμμένοι θολωτοὶ τάφοι ἐκ τῆς θέσεως καὶ δύο λίθιναι ἀξίναι ἀναφέρονται ἐν AJA 1961, 244, ἀρ. 63. Μέρος II, Κεφ. IV, Β XLV.
107. ΧΑΝΔΡΙΝΟΥ. Νεολιθικὴ θέσις 27. ὙΕ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, θολωτοὶ τάφοι καὶ ὕστρακα. AJA 1961, 245, ἀρ. 66-67. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Β XLVI.
108. ΚΟΡΥΦΑΣΙΟΝ. Νεολιθικὴ θέσις 28, ΠΕ 74, ΜΕ 50. ὙΕ ὕστρακα ἐκ τριῶν διαφόρων θέσεων καὶ εἰς θολωτὸς τάφος. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Β XLVII, Γ XXXVII, Δ XL.
109. ΚΟΥΚΟΥΝΑΡΑ. Ἐπὶ τοῦ λόφου Καταραχάκι ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Κουκουνάρα καὶ ΒΑ. τῆς Πύλου ὁ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ἀπὸ τοῦ 1958 ἤρchiσεν ἀνασκάπτων ἓνα ὙΕ οἰκισμὸν. Πέριξ τοῦ λόφου εὐρέθησαν 4 ὁμάδες ὙΕ θολωτῶν τάφων καὶ τινες τύμβοι ἀκαθορίστου εἰσέτι χρονολογίας, εἰς τὰς θέσεις Λειβαδίτη, Φυτειές, Γουβαλάρι καὶ Ἀκόνα. Ἐκ τῶν τάφων τούτων μέχρι τοῦ 1961 εἶχον ἀνασκαφῇ ἑπτὰ θολωτοὶ καὶ δύο τύμβοι, ὁ εἷς τῶν ὁποίων περιεῖχε τρεῖς μικροὺς θόλους. Ἔργον 1958, 152-154, 1959, 117-125, 1960, 146. BCH 1959, 642-644, 1960, 703-707. Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Α XXXV, Β XLVIII, Γ XXXVIII, Δ XLI.
110. ΡΙΖΟΜΥΛΟΣ. Ἐπὶ τοῦ λόφου Νιχώρια ἐγγὺς τοῦ χωρίου Ριζόμυλος παρὰ τὴν ΒΔ. ἀκτὴν τοῦ μυχοῦ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου οἱ McDONALD καὶ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ ἤνοιξαν δοκιμαστικὰς τάφρους καὶ συνήντησαν ἐκτεταμένα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα καὶ ἄφθονον κεραμικὴν τῆς ὙΕ κυρίως περιόδου. Ἡ θέσις ὀρισμένων ἐπίσης θολωτῶν τάφων ἐπεσημάνθη ἐν τῇ περιοχῇ. ILN 1960, 740. BCH 1960, 700. AJA 1961, 248-249, ἀρ. 76. Μέρος II, Κεφ. IV, Α XXXVI, Β XLIX.
111. ΣΩΤΗΡΙΑΝΙΚΑ. Βιβλιογραφία: AJA 1938, 304-305. BSA 1956, 171 καὶ ὑποσημ. 2, 1957, 239-240.

¹ Ἀτυχῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκτυπώσεως τῆς παρούσης ἐργασίας δὲν εἶχον δημοσιευθῇ οὔτε τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἐν BSA 1960, 67-107, ἄρθρου τῶν HILLEN WATERHOUSE καὶ R. HORE SIMPSON οὔτε τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν εἰς Καφιριὸν καὶ Νιχώρια (ILN 1960, 740. AJA 1961, 248-249, ἀρ. 75-76).

Εἰς τὸ ἀριστερόν τῆς ὁδοῦ ἐκ Κάμπου πρὸς Καλάμας καὶ ἐγγὺς τοῦ ἐνδεκάτου χιλιομέτρου, οὐχὶ δὲ μακρὰν τοῦ χωρίου Σωτηριάνικα, εὐρέθησαν ὑπὸ χωρικῶν ΥΕ τινα ἀντικείμενα ἔξ ὧν τρία χρυσᾶ ποτήρια καὶ τρία τεμάχια τακέντος χρυσοῦ ἐκ καμινεύσεως ἄλλων ὁμοίων κατεσχέθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχῶν εἰς χεῖρας ἑνὸς τοπικοῦ χρυσοχόου. Τὰ περισωθέντα ἀντικείμενα ἀπετέθησαν εἰς τὸ Ἑθνικὸν Μουσεῖον. Ἡ μνεῖα τῆς Μαυρινίτισης, ὡς τόπου εὐρέσεως τῶν ποτηρίων εἰς τὰς παλαιότερας ἐκθέσεις, ἠλέγχθη ὡς ἀνακριβὴς ὑπὸ τοῦ R. HOPE SIMPSON ἐν BSA 1957, 239. Μέρους II, Κεφ. IV, Δ XLII.

112. ΠΗΓΑΔΙΑ. Εἰς τὴν θέσιν Κοκκινόχωματα Πηγαδίων, κειμένην ἡμισείας ὥρας πορείαν πρὸς Δυσμὰς τοῦ χωρίου Πηγάδια καὶ 2 ὥρων πορείαν πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ χωρίου Σωτηριάνικα ἐντὸς μικροῦ σπηλαίου, ὁ R. HOPE SIMPSON εὔρεν ὁμοῦ μετ' ἀνθρωπίνων δατῶν πρῶτον Μυκηναϊκὴν καὶ ἴσως Νεολιθικὴν, ΠΕ καὶ ΜΕ κεραμικὴν, ἀποτεθεῖσαν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Καλαμῶν. BSA 1957, 240. AJA 1961, 251, ἀρ. 80.
113. ΙΚΛΑΙΝΑ. Ἐν μέγα οἰκοδόμημα, ἀνασκαφὴν τὸ 1954, παρέσχεν ἄφθονον ΥΕ III κεραμικὴν, ΠΑΕ 1954, 308-311. BCH 1955, 248. Μία λιθίνῃ ἀξίνῃ ἐκ τῆς αὐτῆς θέσεως εὐρεθεῖσα παλαιότερον μνημονεύεται ἐν ΠΑΕ 1909, 284. Ἰδὲ ἐπίσης AJA 1961, 241, ἀρ. 52-54 καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Α XXXVII.
114. ΜΠΕΥΛΕΡ-ΜΠΕΗ. Μέγας ἀριθμὸς προκλασικῶν δατράκων παρατηρήθη εἰς τὴν θέσιν Μπεῦλερ-Μπέη ἐπὶ τινος ράχεως ἐγγὺς τοῦ χωρίου Ὀσμάναγα (νῦν Κορυφάσιον), ἐν τῇ Δυτικῇ Μεσσηνίᾳ. Ἡ θέσις κατατάσσεται μετὰ τῶν Μυκηναϊκῶν τῆς περιοχῆς ὑπὸ τοῦ BLEGEN ἐν ΑΕ 1938 Χρον. 3 καὶ ἐν AJA 1939, 559, 1961, 242, ἀρ. 56. Μερικοὶ τάφοι καὶ ἐν χαλκοῦν ξίφος ἐκ τῆς θέσεως εὐρεθέντα παλαιότερον καὶ μνημονευόμενα ἐν ΠΑΕ 1909, 292 δὲν εἶναι σαφὲς εἰς ποῖαν ἐποχὴν ἀνήκουν.
115. ΟΣΜΑΝΑΓΑ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1926, 140-141. AA 1927, 384. Hesperia 1954, 158-162. Étud. Topogr., 147. AJA 1961, 242, ἀρ. 57.

Εἰς θολωτὸς τάφος εὐρεθεῖς τυχαίως εἰς ἀπόστασιν πορείας δέκα λεπτῶν νοτίως τοῦ χωρίου Ὀσμάναγα (νῦν Κορυφάσιον) ἀνεσκάφη ὑπὸ τῶν ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ καὶ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ (ΠΑΕ 1926, 140-141), τὸ δὲ παρεχόμενον αὐτοῦ ἐξημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ BLEGEN ἐν Hesperia 1954, 158-162. Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἀγροῦ, ἐν ᾧ ὁ προμνημονευθεὶς τάφος, εὔρε δύο ἐπὶ πλέον ὁμοίους τάφους μνημονευομένους ὑπὸ τοῦ VALMIN, Étud. Topogr., 147.

- Ὁ BLEGEN ἀναφέρει ὅτι τρεῖς ἢ τέσσαρες ἐκ τῶν θολωτῶν τάφων τῶν ἐπισημανθέντων ὑπὸ τοῦ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὁσμάναγα εἶναι βέβαιοι (AJA 1939, 558). Ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν τάφων δὲν εἶναι σαφής. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, B L, Γ XL, Δ XLIII.
116. ΠΟΡΤΕΣ. Ὁ μικρὸς χαμηλὸς λόφος ὁ ὀνομαζόμενος Πόρτες ἐγγὺς τοῦ χωρίου Ὁσμάναγα (Κορυφασίου) καταλέγεται μεταξὺ τῶν Μυκηναϊκῶν θέσεων ὑπὸ τοῦ BLEGEN, AJA 1959, 559. Ἰδὲ καὶ AJA 1961, 242, ἀρ. 55.
117. ΠΑΠΟΥΛΙΑ. ΜΕ θέσις 51. Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τριῶν μικρῶν θολωτῶν τάφων ἐντὸς τοῦ χωρίου Παπούλια. Ἰδὲ Μέρους II, Κεφ. IV, B LI, Δ XLIV.
118. ΤΡΑΓΑΝΕΣ. ΜΕ θέσις 52. Ἡ Ὑστεροελλαδικὴ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δεδομένων ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Μέρους II. Κεφ. IV, A XXXVIII, B LII, Γ XLII, Δ XLV.
119. ΜΥΡΣΙΝΟΧΩΡΙ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1953, 250-251. Ἔργον 1956, 93-96, 1957, 70-75. Antiquity 1957, 97-100. ILN 1957, 540 ἐξ. BCH 1954, 124, 1957, 558-565, 1958, 722-723. AJA 1961, 240 ἀρ. 47-48.
- Δύο θολωτοὶ τάφοι καὶ τρεῖς τύμβοι, περιέχοντες ταφὰς εἰς κιβωτισοτήτους τάφους καὶ πύλους, ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ τὰ ἔτη 1956-1957 ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Ρούτσι ἐγγὺς τοῦ χωρίου Μυρσινόχωριον. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, B LIII, Γ XLIII, Δ XLVI.
120. ΕΠΑΝΩ-ΕΓΓΑΙΑΝΟΣ. Νεολιθικὴ θέσις 29. ΠΕ 75, ΜΕ 53. Δι' Ὑστεροελλαδικὰ δεδομένα ἰδὲ Μέρους II, Κεφ. IV, A XXXIX, B LIV, Γ XLIV, Δ XLVII.
121. ΚΑΛΑΜΑΙ. ΠΕ θέσις 76. ΥΕ θαλαμοειδεῖς τάφοι. Ἰδὲ Μέρους II, Κεφ. IV, B LV.
122. ΑΓΙΟΣ ΗΛΙΑΣ. Ἐν ΥΕ νεκροταφεῖον πλεόντων 5 θαλαμοειδῶν τάφων, ἀνασκαφέν ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ καὶ εὐρισκόμενον εἰς τὴν θείον Ἅγιος Ἡλίας περὶ τὰ τρία χιλιόμετρα νοτιοανατολικῶς τῆς Χώρας ἐν Μεσσηνίᾳ, περιγράφεται ἐν ΠΑΕ 1954, 305-306 καὶ BCH 1955, 248. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, B LVI, Δ XLVIII.
123. ΧΩΡΑ. Νεολιθικὴ θέσις 30. Μυκηναϊκὴ κεραμικὴ, εἰς διπλοῦς χαλκοῦς πέλεκυς, ἐν ξίφος καὶ ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα προερχόμενα ἐκ Χώρας μνημονεύονται ἐν BCH 1954, 130. Δὲν εἶναι ὅμως σαφὲς ποία τοποθεσία Χώρα ἐννοεῖται καὶ πῶς εὐρέθησαν τὰ ἀντικείμενα. Μέρους II, Κεφ. IV, Δ XLVIII.

124. ΒΟΛΙΜΙΔΙΑ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1952, 473-496, 1953, 238-250, 1954, 299-305. Έργον 1954, 41-42. BCH 1953, 216, 1954, 120, 1955, 247. Das Altertum 1955, 140-163. AJA 1961, 237, ἀριθ. 41.

Ἐν ΥΕ νεκροταφείον ἀποτελούμενον ἀπὸ πολλὰς συστάδας θαλαμοειδῶν τάφων, 21 ἐκ τῶν ὁποίων ἀνεσκάφησαν, ἀνεκαλύφθη καὶ ἡρευνήθη ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ εἰς θέσιν Βολιμίδια, κειμένην 5 περίπου χιλιόμετρα βορείως τῆς θέσεως τοῦ Ἐπάνω Ἑγγλιανοῦ ἢ ἐν χιλιόμετρον βορείως τῆς Χώρας. Τὰ δεδομένα ἰδὲ ἐν Μέρει II, Κεφ. IV, Β LVII, Γ XLVI, Δ XLIX.

125. ΚΑΡΤΕΡΟΛΙ. Ἐνα Μυκηναϊκὸν οἰκισμόν, ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ ὁστράκων, κατεσπαρμένων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, καὶ ὑπὸ ἐνὸς νεκροταφείου πλέον τῶν 7 θαλαμοειδῶν τάφων, εὔρεν ὁ R. HOPE SIMPSON τὰ ἐτη 1956-58 ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Μεσσήνης πρὸς Μανυροματί καὶ μεταξὺ τῶν χωρίων Καρτερόλι πρὸς Δυσμὰς καὶ Πιπερίτσα πρὸς Ἀνατολὰς. Ὁ VALMIN εἶχε παλαιότερον παρατηρήσει τοὺς δύο ἐκ τῶν θαλαμοειδῶν τούτων τάφων. Étud. Topogr., 64. BSA 1957, 246-247. Ἐν AJA 1961, 249-250, ἀρ. 77, ἀναφέρονται 9 βέβαιοι καὶ 4 πιθανοὶ ΥΕ θαλαμοειδεῖς τάφοι ἐκ τῆς θέσεως. Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β LVIII.

126. ΘΟΥΡΙΑ. ΠΕ θέσις 77. ΥΕ τάφοι, ὅστρακα καὶ μικρὰ ἀντικείμενα. Μέρος II, Κεφ. IV, Β LIX, Δ L.

127. ΣΑΜΑΡΙΝΑ. Ὁ VALMIN ἀναφέρει (Étud. Topogr., 63) τὴν εὔρεσιν Μυκηναϊκῶν τάφων καὶ ὁστράκων ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τῆς Σαμαρίνης (Σάντα-Μαρίνης), τὴν ὑπαρξίν τῶν ὁποίων ὅμως ἀμφισβητεῖ ὁ R. HOPE SIMPSON (BSA 1957, 246. AJA 1961, 254-255).

128. ΠΗΛΗΜΑ. Ἐγγὺς τοῦ χωρίου Πήδημα, ΒΑ. τῆς Σαμαρίνης καὶ περὶ τὰ 3 χιλιόμετρα βορείως τῆς ἀρχαίας Θουρίας, ὁ VALMIN ἀναφέρει (Étud. Topogr., 53) ἵχνη ἐνὸς προϊστορικοῦ οἰκισμοῦ (RE Suppl. VI, 607. BSA 1957, 245), ἅτινα ὅμως ἡμφεσβητήθησαν (AJA 1961, 255) ὑπ' ἄλλων ἐρευνητῶν.

129. ΜΕΣΣΗΝΗ. Ἰχνη ΥΕ κατοικήσεως ἔχουν ἐπίσης ἀναφεροῦν ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς κλιτῆς τοῦ ὑψώματος τῆς Μεσσήνης. RE Suppl. VI, 607.

130. ΤΣΟΥΚΑΛΑΪΤΙΚΑ. Ὁ VALMIN συνέλεξε δύο ὅστρακα, ἅτινα «ὁμοιάζον πρὸς Μυκηναϊκά» ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἐνὸς ὠχυρωμένου λόφου μεταξὺ τῶν χωρίων Κατσάρου καὶ Τσουκαλαΐτικων (Étud. Topogr., 73). Ὁ R. HOPE SIMPSON ἀμφισβητεῖ τὴν θέσιν (BSA 1957, 255 ὑποσ. 101. AJA 1961, 255). Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Α XL.

131. ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ. ΜΕ θέσις 54. ΥΕ I ὅστρακα. AJA 1961, 232 ἀρ. 22.

132. ΜΟΥΡΙΑΤΑΔΑ. Ἐπὶ τοῦ λόφου Ἑλληνικὸ ἐγγὺς τοῦ χωρίου Μουριατάδα, εὗρισκομένου 9 χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῆς Κυπαρισσίας, ὁ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ἀνέσκαψε τὸ 1960 ἐν ἀνάκτορον μετ' ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων καὶ ἓνα θολωτὸν τάφον κείμενον περὶ τὰ 200 μέτρα ἔτι βορειότερον. Ἔργον 1960, 149-152. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Α ΧLI, Β LXI.
133. ΜΑΛΙΚΙ. Εἰς θολωτὸς τάφος ὑπάρχων παρὰ τὸ χωρίον Μαλίκι (νῦν Πολυθέα), μνημονεύεται ἐν RE Suppl. VI, 607. Μέρους II, Κεφ. IV, Β LXII.
134. ΑΕΤΟΣ. Ἐν Κυκλώπειον τεῖχος καὶ Μυκηναϊκὰ ὄστρακα ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύονται ἐν Bull. Lund 1926 - 27, 57. Ἰδὲ ἐπίσης AJA 1961, 233 ἀρ. 26 καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Α XLII.
135. ΜΟΙΡΑ. Ὁ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ἤρchiσε τὸ 1960 τὴν ἀνασκαφὴν δύο τύμβων κειμένων περὶ τὸ ἐν χιλιόμετρον βορείως τοῦ χωρίου Μοῖρα, τὸ ὅποιον ἀπέχει 9 χιλιόμετρα ΒΑ. τῆς Κυπαρισσίας. Ὁ δυτικὸς τῶν δύο τύμβων, καλούμενος τοῦ Κονκιρίκου, περιεῖχε ταφὰς εἰς πίθους ὥς ὁ τύμβος τοῦ Παπούλια. Ὁ ἀνατολικώτερος, καλούμενος Περιστεριά, περιεῖχε μέγιστον θολωτὸν τάφον μὴ πλήρως ἀνασκαφέντα τὸ ἔτος 1960. Ἔργον 1960, 152 - 158. Μέρους II, Κεφ. IV, Β LXIII.
136. ΚΟΧΛΑ. Εἰς χαλκοῦς πέλεκυς προερχόμενος ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύεται ἐν RE Suppl. VI, 607. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Α LI.
137. ΜΑΛΘΗ. Νεολιθικὴ θέσις 31, ΠΕ 78, ΜΕ 55. ΥΕ δεδομένα ὅλων τῶν κατηγοριῶν. Ἰδὲ Μέρους II, Κεφ. IV, Α XLIII, Β LXIV, Γ XLVIII, Δ LII.
138. ΜΠΟΥΓΑ. Μερικὰς θεμελιώσεις ἐξ ἀκανονίστων ὀγκολίθων εὗρισκομένας βορείως τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τοῦ Μπούγα ὁ VALMIN τὰς θεωρεῖ προϊστορικάς (Étud. Topogr., 94). Μέρους II, Κεφ. IV, Α XLIV.
139. ΛΟΥΤΡΟ. Προ-μυκηναϊκὰ καὶ Μυκηναϊκὰ ὄστρακα προερχόμενα ἐκ τοῦ Λουτροῦ μνημονεύονται ἐν RE Suppl. VI, 607. AJA 1961, 235 ἀρ. 32.
140. ΚΟΚΚΑΛΑ. Ἐν ὀχυρωματικὸν τεῖχος (πιθανῶς προϊστορικόν) καὶ ὀψιανὸν εὔρεν ὁ VALMIN εἰς τὸ χωρίον Κόκκαλα ἀνατολικῶς τοῦ Λουτροῦ, ἡ κεραμικὴ ὅμως τῆς θέσεως ἦτο Γεωμετρικὴ μόνον. Étud. Topogr., 74-75. AJA 1961, 235 ἀρ. 33.
141. ΚΟΠΑΝΑΚΙ. Τέσσαρες θολωτοὶ τάφοι, ὁ εἷς ἐκ τῶν ὁποίων ἔχει ἀνασκαφῇ, ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ VALMIN (Étud. Topogr., 103) ὡς εὗρισκόμενοι ἐγγὺς τῶν χωρίων Κοπανάκι καὶ Στυλιάρι. Bull. Lund. 1927-1928, 201-209, 216-220. AJA 1961, 233, ἀρ. 23-24. Ἰδὲ καὶ Μέρους II, Κεφ. IV, Β LXV, Γ XLIX, Δ LIII.

142. ΧΡΥΣΟΧΩΡΙ. Ὁ VALMIN ἀναφέρει ὄστρακα ὄλων τῶν ἐποχῶν ἀπὸ τῆς Μυκηναϊκῆς καὶ ἐξῆς ἐπὶ μιᾷς κλιτύος ἐγγὺς τοῦ Χρυσοχωρίου. Étud. Topogr., 104. Ἴδὲ καὶ AJA 1961, 233, ἀρ. 25.
143. ΒΟΥΝΑΚΙ. Κυκλώπεια τείχη καὶ λείψανα τοίχων οἰκίων ἀναφέρει ὁ VALMIN ὡς εὐρισκόμενα ἐπὶ τοῦ λόφου Βουνάκι, κειμένου ἐγγὺς τῆς παραλίας καὶ βορείως τῆς Κυπαρισσίας, ἀλλὰ κεραμικὴ τῆς ΥΕ περιόδου δὲν ἀνευρέθη ἐπὶ τοῦ λόφου. Étud. Topogr., 109-110.
144. ΓΛΙΑΤΑ. Δύο θολωτοὶ τάφοι ἐκ τῆς θέσεως ἀναφέρονται ἐν RE Suppl. VI, 607. Ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Γαλλικῆς ἀποστολῆς τοῦ 1835 σημειοῦνται δύο θέσεις ὑπὸ τὸ ὄνομα Γλιάτα. Δὲν εἶναι σαφὲς εἰς ποίαν ἐκ τῶν δύο ἀφορᾷ ἡ πληροφορία. Ἴδὲ ἐπίσης AJA 1961, 234, ἀρ. 29-31 καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXVI.
145. ΜΠΟΥΓΑΡΙ. Εἰς θολωτὸς τάφος ἀπὸ τὸ Μπουγάρι, ἐγγὺς τοῦ χωρίου Μάνδρες, ἀναφέρεται ἐν RE Suppl. VI, 607. Ἴδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXVI.

Ε. ΤΡΙΦΥΛΙΑ - ΗΛΙΣ.

146. ΣΤΡΟΒΙΤΣΙ-ΛΕΠΡΕΟΝ. ΠΕ θέσις 79. ΥΕ ὄστρακα μόνον.
147. ΚΑΚΟΒΑΤΟΣ. Βιβλιογραφία: AM 1907, σ. VI-XVI, 1908, 295-317, 1909, 269-368, 1913, 97-139, AJA 1942, 81, ἀρ. 8, 1961, 230-231 ἀρ. 20.
"Αποφιν τῆς θέσεως ἰδὲ ἐν AM 1908, πίν. XV. Χάρτην τῆς περιοχῆς ἐν AM 1907, σ. VIII, 1913, πίν. IV-V.

Ἡ θέσις εἶναι μικρὸς λόφος ὑψόμενος 73,30 μ. ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ εὐρισκόμενος ἐν χιλιόμετρον ἀνατολικῶς τοῦ παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Τριφυλίας χωρίου Κακόβατος. Ταύτην ἀνεῦρε καὶ ἠρεύνησεν ὁ DÖRPFELD τὰ ἔτη 1907-1908, ὅστις καὶ ἐταῦτισε τὴν θέσιν πρὸς τὴν ὀμηρικὴν Πύλον.

Ὁχυρωματικὰ τείχη καὶ λείψανα οἰκοδομημάτων εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου. Ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τούτου, ὁπόθεν ὁ λόφος εἶναι προσιτός, ἀνεκαλύφθησαν τρεῖς θολωτοὶ τάφοι μερικῶς κατεστραμμένοι ἀλλὰ περιέχοντες κεραμικὴν καὶ μικρὰ ἀντικείμενα. Μέρος II, Κεφ. IV, Α XLVI, Β LXVII, Γ L, Δ LIV.

148. ΚΛΕΙΔΙ-ΑΡΗΝΗ. ΠΕ θέσις 80, ME 56. ΥΕ δεδομένα ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Ἴδὲ μέρος II, Κεφ. IV, Α XLVI, Β LXVIII, Γ LI.
149. ΜΠΙΤΣΙΜΠΑΡΙ. ME θέσις 57. ΥΕ ὄστρακα ἐκ τῆς ἐπιφανείας.
150. ΔΙΑΣΕΛΛΑ. Ἐν οἴκημα μεγάλων διαστάσεων καὶ τρεῖς θαλαμοειδεῖς τάφοι ἀνεσκάφησαν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Διάσελλα (πρόην

Μπρουμάζι) ὑπὸ τοῦ ΓΙΑΛΟΥΡΗ τὸ 1955. Ἔργον 1955, 87. BCH 1956, 287, 632, 1957, 574-579, 1959, 649. AJA 1961, 229, ἀρ. 17. Μέρος II, Κεφ. IV, A XLVII, B LXIX, Γ LII, Δ LV.

151. ΜΑΚΡΥΣΙΑ. (α). Εἰς τὴν θέσιν Κανιά 4 χιλιόμετρα νοτιοδυτικῶς τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἔτι νοτίως τοῦ Ἀλφειοῦ, ἑγγὺς δὲ τοῦ χωρίου Μακρύσια, ὁ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ ἀνέσκαψε δύο θαλαμοειδεῖς τάφους περιέχοντας ἄφθονον ΥΕ κεραμικὴν. Ἴδὲ ΠΑΕ 1954, 295-298. BCH 1954, 128, 1955, 253-254. AJA 1961, 229 ἀρ. 15 καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, B LXX Γ LIII, Δ LVI.

(β). Δύο ΥΕ οἰκισμοὺς ἀνεκάλυψεν ἐπίσης ὁ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ ἑγγὺς τῶν Μακρυσίων. BCH 1954, 128. AJA 1961, 229, ἀρ. 14, 16.

152. ΤΟΥΡΛΑ. ΠΕ θέσις 81. ΥΕ ὄστρακα (AJA 1961, 227, ἀρ. 10).

153. ΚΑΤΑΚΩΛΟΝ - ΦΕΙΑ. ΠΕ θέσις 82, ΜΕ 58. ΥΕ ὄστρακα.

154. ΟΛΥΜΠΙΑ. (α). ΜΕ θέσις 59. Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ἐν τῇ Ἀλτεϊ ὕψ' ἑνὸς μόνον βεβαίου ὀστράκου.

(β). Μυκηναϊκὰ ὄστρακα εὐρέθησαν ἐπίσης παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῆς Ὀλυμπίας. BCH 1959, 665.

(γ). Ἔτερα Μυκηναϊκὰ ὄστρακα εὐρέθησαν παρὰ τὸ χωρίον Δρούβα. BCH 1959, 655. AJA 1961, 226 ἀρ. 7-8.

(δ). ΜΕ καὶ ΥΕ κεραμικὴ καὶ θαλαμοειδεῖς τάφοι εὐρέθησαν ἐν τινι κοιλάδι βορείως τοῦ Κρονίου, BCH 1960, 720.

155. ΣΚΑΦΙΔΙΑ. ΠΕ θέσις 83, ΜΕ 61. ΥΕ ὄστρακα ἐπιφανείας ἐκ τῆς θέσεως (β) Ἐκ τῶν δύο περιγραφεισῶν εἰς τὴν ΜΕ περίοδον.

156. ΓΟΥΜΕΡΟ. Ἐν ΥΕ III Γ ἀλάβαστρον ἐκ τῆς θέσεως Ἀμμούλι παρὰ τὸ χωρίον Γούμερον ἀναφέρεται ἐν BCH 1959, 658.

157. ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟ. Θολωτοὶ τάφοι περιέχοντες ταφὰς εἰς πίθους συνοδευομένας ἀπὸ κτερίσματα ἐκ σιδήρου καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἀναφέρονται δι' ὀλίγων ἐν AA 1932, 143 καὶ RE Suppl. VI, 607. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, B LXXI, Δ LVII.

158. ΔΑΜΙΖΑ. Μερικαὶ ταφαὶ εἰς πίθους ἀνασκαφεῖσαι ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ ἑγγὺς τοῦ χωρίου Δάμιζα ἀναφέρονται ἐν AA 1932, 142. Μέρος II, Κεφ. IV, B LXXI.

159. ΠΡΟΣΤΟΒΙΤΣΑ. Ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἀναφέρει ὅτι πλέον τῶν ἑκατὸν κατεστραμμένοι τάφοι ὑπάρχουν δυτικῶς τοῦ χωρίου Προστοβίτσα (νῦν Δροσιά) κειμένου ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ Ἐρμινάνθου.

Πολλοὶ ἐκ τῶν τάφων εἶχον ἀνοιγῇ ὑπὸ χωρικῶν ἕνα δὲ ἀνέσκαψεν αὐτὸς ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ, ὅστις καὶ συνέλεξεν ἐπὶ πλέον εἰς τὸ Μουσεῖον

Πατρῶν ἀγγεῖα καὶ μικρὰ εὐρήματα, ἀπὸ τὰς παλαιότερας ἀνασκαφὰς τῶν χωρικῶν. ΠΑΕ 1928, 114 καὶ κατωτέρω Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXII, Γ LIV, Δ LVIII.

Σ Τ. Α Χ Α Τ Α.

160. ΚΑΓΚΑΔΙ. Δύο θαλαμοειδεῖς τάφοι εὐρεθέντες κατὰ τύχην πλησίον τοῦ χωρίου Καγκάδι καὶ περιέχοντες ἄρκετὰ ἀγγεῖα καὶ τινα μικρὰ εὐρήματα ἀναφέρονται ἐν JHS 1951, 242. BCH 1951, 114, 1954, 124. Ἴδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXIII.
161. ΚΑΛΟΥΣΙ. Ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν λόφων ἐγγὺς τοῦ χωρίου Καλούσι (ἢ Λαλούσι) ἐν Ἀχαΐᾳ ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἀναφέρει τὴν ὑπαρξιν μερικῶν ΥΕ τάφων. ΠΑΕ 1933, 91-92. Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXIV.
162. ΜΑΝΕΣΙ. Ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ τὸ 1929 ἀνεῦρε (ΠΑΕ 1929, 91) καὶ τὸ 1930 ἀνέσκαψε (ΠΑΕ 1930, 87-88) μερικοὺς ΥΕ θαλαμοειδεῖς τάφους ἔξ ἐνὸς ἐκτεταμένου Μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου κειμένου ἐγγὺς τοῦ χωρίου Μάνεσι καὶ παρὰ τὸ 62ον χιλιόμετρον τῆς ὁδοῦ Πατρῶν - Καλαβρύτων. Οἱ τάφοι παρέσχον ἀγγεῖα μόνον. Μέρος II, Κεφ. I V, Β LXXIV, Γ LIV.
163. ΜΙΤΟΠΟΛΙΣ. Μίαν ὠχυρωμένην ἀκρόπολιν καὶ ἐν νεκροταφείῳ ἐγγὺς τοῦ χωρίου Μιτόπολις ἀναφέρει ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἐν ΠΑΕ 1929, 91. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Α XLV, Β LXXIV.
164. ΜΠΟΝΤΙΑΣ. Ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἀναφέρει τὴν ὑπαρξιν πολλῶν θαλαμοειδῶν τάφων παρὰ τὸ χωρίον Μικρὸς Μποντιάς τῆς Ἀχαΐας, τρεῖς τῶν ὁποίων οὗτος ἀνέσκαψεν. ΠΑΕ 1933, 90-91, 1934, 114-115. Ἴδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXV, Γ LIV, Δ LIX.
165. ΚΑΤΩ-ΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ. Βιβλιογραφία: ΑΔ 1924-25, Παράρτ. 14-18. ΠΑΕ 1925, 43-47, 1926, 130-131.
Ἐξ ἐνὸς ἐτέρου ἐκτεταμένου ΥΕ νεκροταφείου, τὸ ὁποῖον ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἀνεῦρεν εἰς Κάτω Γούμενίτσαν (νῦν Βρυσάριον), ἀνέσκαψε δέκα τάφους τὸ 1925 καὶ ἑτέρους ὀκτὼ τὸ 1926. Ἴδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXXVI, Γ LIV, Δ LX.
166. ΜΕΤΖΕΝΑ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1930, 88, 1932, 61.
Τὸ 1932 ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἠρεύνησε μερικοὺς τάφους παρὰ τὸ χωρίον Μέτζενα, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων εἶχον συληθῇ καὶ καταστραφῇ. Ἐκ τούτων συνέλεξε τέσσαρα μόνον ἀγγεῖα. ΠΑΕ 1932, 61. Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXVII, Γ LIV.

167. ΔΟΠΕΣΙ-ΚΑΤΑΡΡΑΚΤΗΣ. ΜΕ θέσεις 64. ΥΕ ἀρχιτεκτονικά λείψανα καὶ τάφοι πάντων τῶν ΥΕ τύπων. Ἰδὲ Μέρος II, Κεφ. IV, Α XLVIII, Β LXXVIII, Γ LV, Δ LXI.
168. ΧΑΛΑΝΔΡΙΤΣΑ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1923, 110-119, 1929, 86-88, 1930 81-88. ΑΑ 1930, 120.

Ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἀνέφερε τὴν ὑπαρξίν τεσσάρων τοῦλάχιστον ΥΕ νεκροταφείων εὐρισκομένων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κομποπόλεως Χαλανδρίτης, κειμένης μετὰ τοῦ 21^{ου} καὶ τοῦ 22^{ου} χιλιομετρικοῦ δείκτου τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Πατρῶν εἰς Καλάβρυτα. Τὰ τέσσαρα ΥΕ νεκροταφεῖα κεῖνται εἰς τὰς θέσεις Ἁγίος Βασίλειος, Τροῦμπες, Ἀγριαπιδιές καὶ Πωρὶ περίξ τῆς Χαλανδρίτης.

Τὰ νεκροταφεῖα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ τοῦ Πωρίου περιεῖχον θαλαμοειδεῖς τάφους, μερικοὺς τῶν ὁποίων, ἐκ τῆς πρώτης τῶν δύο θέσεων, ἀνέσκαψεν ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ. Τὰ ἄλλα δύο νεκροταφεῖα περιεῖχον κατεστραμμένους θολωτοὺς τάφους, ἐξ ὧν ἀνέσκαψαν τρεῖς. ΠΑΕ 1929, 89-91, 1930, 83, 85. Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXIX, Γ LVI, Δ LXII.

169. ΓΟΥΡΖΟΥΜΙΣΑ-ΛΕΟΝΤΙΟΝ. Βιβλιογραφία. ΠΑΕ 1930, 88, 1931, 71-73, 1932, 57-59.

Τρία νεκροταφεῖα Μυκηναϊκῶν θαλαμοειδῶν τάφων ἀνεῦρεν ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἐγγὺς τῆς Γουρζουμίσσης (νῦν Λεόντιον), μερικοὺς τῶν ὁποίων καὶ ἀνέσκαψε. Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXX, Γ LVII, Δ LXIII.

170. ΒΡΑΧΝΑΪΤΙΚΑ. Μερικοὶ Μυκηναϊκοὶ τάφοι εὐρεθέντες παρὰ τὰ χωρία Βραχναίτικα καὶ Τσουκαλαίτικα μνημονεύονται δι' ὀλίγων ἐν BCH 1954, 124, 1956, 291. Ἰδὲ καὶ Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXXI, Γ LVIII.

171. ΤΣΑΠΛΑΝΑΪΤΙΚΑ. Ἐν νεκροταφεῖον περιέχον περιέρχους τάφους, κατεσκευασμένους διὰ μικρῶν ποταμίων λίθων τοποθετημένων εἰς ὀρθογώνιον διάταξιν, κενοὺς δὲ παντὸς περιεχομένου, ἀνέφερεν ὅτι εὗρεν ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ πλησίον τοῦ χωρίου Τσαπλαναίτικα καὶ παρὰ τὸ Παυλόκαστρον, ΠΑΕ 1934, 115, 1935, 70-71. Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXXII, Γ LVIII, Δ LXIV.

172. ΚΑΛΛΙΘΕΑ. Μερικοὶ θαλαμοειδεῖς τάφοι ἀνακαλυφθέντες τυχαίως παρὰ τὸ χωρίον Καλλιθέα μνημονεύονται ἐν BCH 1954, 124 καὶ ἐν AJA 1954, 235. Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXXIII, Γ LVIII, Δ LXV.

173. ΔΕΡΒΕΝΙ. Δύο θαλαμοειδεῖς τάφους, εὐρεθέντας παρὰ τὴν θέσιν Ψηλὰ-Ἀλώνια τοῦ χωρίου Δερβένιον, κειμένου ἐγγὺς τῶν σημερινῶν ὁρίων τῶν νομῶν Ἀχαΐας καὶ Κορινθίας καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ, ἀνέσκαψεν ὁ ΒΕΡΔΕΛΗΣ. ΑΕ 1956 Χρον., 11-12. BCH 1958,

726-727. JHS 1958, Arch. Rep. 7-8. Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXXIV, Γ LVIII.

174. ΕΓΛΥΚΑΣ. Βιβλιογραφία: ΠΑΕ 1936, 95-99, 1937, 84-93, 1938, 118-119, 1939, 104-106.

Περίπου δέκα καὶ τρεῖς θαλαμοειδεῖς τάφοι ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ κατὰ τὰ ἔτη 1936-1938, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὑψώματος Κούκουρα κειμένου ἀνατολικῶς τῆς κωμοπόλεως Ἐγλυκᾶ (ἢ Ἐγλυκάδας) οὐχὶ μακρὸν τῶν Πατρῶν. Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXXV, Γ LIX, Δ LXVI.

175. ΑΧΛΑΔΙΕΣ. Μερικοὶ συλημένοι τάφοι, εὗρισκόμενοι ἐπὶ ἐνὸς ἀποτόμου λόφου ὀνομαζομένου Ἀχούρια, κειμένου ἐγγὺς τοῦ χωρίου Ἀχλαδιές (ἢ Ἀχλαδιὰ) καὶ ἀπέχοντος δύο καὶ ἡμισείας ὥρας πορείαν ἀπὸ τοῦ Αἰγίου καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Σελινούντος ποταμοῦ, ἀναφέρονται ἐν ΠΑΕ 1939, 103. Μέρος II, Κεφ. IV, Β LXXXVI.

176. ΠΑΤΡΑΙ. Δύο Μυκηναϊκὰ νεκροταφεῖα εὗρισκόμενα ἐγγὺς τῶν Πατρῶν τὸ ἐν εἰς τὸ προάστειον Ἄνω Συχαῖνὰ βορειοανατολικῶς τῶν Πατρῶν καὶ τὸ ἕτερον εἰς τὴν περιοχὴν Σαμακιὰν τῆς πόλεως, οὐδέτερον τῶν ὁποίων ἀνεσκάφη, ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ ἐν ΠΑΕ 1933, 92, 1934, 114-115.

177. ΧΑΤΖΗ. Ἐν συλημένον νεκροταφεῖον ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ ἐπὶ τοῦ λόφου Τράπεζα ἐγγὺς τοῦ χωρίου Χατζῆ, εὗρισκόμενον εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας πορείαν νοτιοδυτικῶς τοῦ Αἰγίου, ἀναφέρεται ἐν ΠΑΕ 1939, 103.

178. ΑΙΓΙΟΝ. Βιβλιογραφία: LAAA 1912, 131. ΠΑΕ 1939, 104. JHS 1953 54 Arch. Rep. 35. BCH 1955, 252, 1956, 291. Ἔργον 1954, 39.

Μερικὰ μικρὰ Μυκηναϊκὰ ἀντικείμενα ἦσαν ἀπὸ πολλοῦ γνωστὰ ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Αἰγίου (LAAA 1912, 131), δέκα καὶ πέντε δὲ συλημένοι θαλαμοειδεῖς τάφοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὀλίγα μόνον ὄστρακα τῆς ΥΕ περιόδου συνελέγησαν, μνημονεύονται ἐν BCH 1955, 252. Ἔργον 1954, 39. Μυκηναϊκὰ μικρὰ εὐρήματα ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Αἰγίου ἀναφέρονται ἐν BCH 1956, 291¹.

¹ Ἐκτὸς τῶν 178 θέσεων τοῦ καταλόγου ἀνεφέρθησαν 18 ἔτι θέσεις ὧν αἱ 11 θεωροῦνται ἀσφαλεῖς καὶ αἱ 7 πιθαναὶ ΥΕ.

² Ἀσφαλεῖς θεωροῦνται αἱ θέσεις: 1. Ἀνάληψις παρὰ τὴν Ταβέρναν (ΠΕ θέσεις 73), 2. Παλαιοχώρι παρὰ τὸ χωρίον Γιάλοβα ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Πύλου Κορυφασίου (Ὁσμάνγα), 3. Κοκκινιά παρὰ τὸ χωρίον Σχινόλαχα ΒΑ. τῆς Γιάλοβας, 4. Αἱ δύο θέσεις Χίλια χωριά καὶ Τουρκοκίβουρο παρὰ τὸ χωρίον Μεσοπόταμος ΒΑ. τοῦ Χανδρινοῦ,

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ*

Ἐκ τῶν 178 μέχρι σήμερον (1961) γνωστῶν ΥΕ θέσεων ἐν Πελοποννήσῳ 75 θέσεις εἶναι γνωσταί ἐξ εὐρημάτων τῆς ἐπιφανείας, ἔτεροι 68 θέσεις ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ τάφων εἴτε γνωσθέντων ἐκ τύχης εἴτε ἀνασκαφέντων, 24 θέσεις καίτοι ἀνασκαφεῖσαι ἢ παρέσχον ὀλίγα δεδομένα ἢ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς εἶναι ἀνεπαρκῶς γνωστά, μόνον δὲ τῶν ὑπολειπομένων 11 θέσεων τὰ δεδομένα εἶναι ἀφθονώτερα καὶ καλλίτερον γνωστά¹.

5. Βιγλίτσα παρὰ τὸ χωρίον Νερούμυλος βορείως καὶ ἐγγὺς τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Καλαμῶν-Πύλου, 6. Κανάλος ΝΑ. τῶν Γαργαλιάνων, 7. Λαγοῦ παρὰ τὸ Ἀμπελόφυτον μετὰ τῶν Γαργαλιάνων καὶ Χώρας, 8. Ὁρδινες παρὰ τὸ χωρίον Λαγκουβάρδος μετὰ τῶν Γαργαλιάνων καὶ Φιλιατρῶν, 9. Ἅγιος Γεώργιος παρὰ τὸ Ἐπιτάλιον ΝΑ. τοῦ Πύργου, 10. Βρομονέρι παρὰ τὴν Βαρβάσαιναν μετὰ τῶν Πύργου καὶ Ὀλυμπίας καὶ 11. Ἐτιὰ παρὰ τὸ Λατζοῖ βορείως τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Πύργου-Ὀλυμπίας.

Πιθαναὶ θέσεις θεωροῦνται αἱ: 1. Γδυτὴ Ῥάχη παρὰ τὸ Μεσοχώριον μετὰ τῶν Πύλου καὶ Μεθώνης, 2. Κρεθαρέτσες παρὰ τὸ Παπούλια (ΜΕ θέσις 51), 3. Κουτσονβέρι παρὰ τὸ χωρίον Μαργέλι ΒΑ. τῆς Χώρας, 4. Κάστρο παρὰ τὸ χωρίον Χαλβάτσον ἀνατολικῶς τῶν Φιλιατρῶν, 5. Ντάρτζα παρὰ τὸ Ἐπιτάλιον ΝΑ. τοῦ Πύργου, 6. Σοδιώτισσα παρὰ τὸ χωρίον Ἅγιος Ἰωάννης μετὰ τῶν Κατακόλου καὶ Πύργου καὶ 7. Πίσσα (ΜΕ θέσις 60).

Αἱ θέσεις 4, 5 τῆς α' ὁμάδος καὶ 2 τῆς β' ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ πιθανῶν θολωτῶν τάφων, αἱ θέσις 9 τῆς α' ὁμάδος ὑφ' ἑνὸς πιθανοῦ νεκροταφείου θαλαμοειδῶν τάφων, ἡ Ἐτιὰ παρὰ τὸ Λατζοῖ παρέσχεν ἓνα διπλοῦν χαλκοῦν πέλεκυν, καὶ ἡ θέσις Τουρκοκίβουρο παρὰ τὸν Μεσοπόταμον ἓνα χαλκοῦν λέβητα. Πᾶσαι αἱ λουπαὶ ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ὀστράκων τῆς ἐπιφανείας. Νεαὶ θέσεις εἶναι 16, τοῦ Ἐπιταλίου λογίζομεναι δὲς. Ἡδὴ γνωσταί ἐξ ἄλλων περιόδων ἦσαν ἡ Ἀνάληψις καὶ ἡ Πίσσα. Ἰδὲ καὶ ΑἴΑ 1961, 221-260, ἀριθ. 3, 4, 6, 9, 12-13, 34, 35, 37, 38, 40, 51, 58, 64, 68-69, 71, 72, 73.

¹ Θέσεις γνωσταί ἐξ εὐρημάτων ἐπιφανείας 75, Μερτικαίτσα (1), Μελίσι (2), Διμηνιό (3), Σικυνών (4), Ἀετόπετρα (7), Μύλος Χελιώτου (8), Ἀράπιτσα (11), Πεδικαριά (13), Λουτρὸν Ἑλένης (14), Κλεωναί (16), Ἀλαμάνου (17), Καταβάλλιον (18), Τενέα (21), Μαλανδρένη (24), Δήμεινα (27), Σκάλα (28), Κεφαλάρι (36), Καζάρμα (38), Μεθανα (40), Τραγεῖα (44), Ὀρθολίθι (49), Φουρκάρια (52), Κελάδι (53), Θερεμῆσι (54), Ἀστρος (55), Ἐρμιόνη (56), Δήμητρα (57), Ὀρχομενός (58), Φιγάλεια (61), Ξεροκάμπι (63), Βασκίνα (65), Σκάλα-Λεωνιδίου (68), Ἅγιος Βασίλειος (74), Ξηροκάμπι (76), Βρονταμῆς (77), Καρδαμύλη (79), Ἀπιδιά (82), Βλαχιώτη (84), Λεῦκτρον (85), Λέα (86), Σκάλα (87), Ἅγιος Ἰωάννης (88), Γκαγκανιά (89), Ἅγιος Στρατηγός (91), Λάγιο (92), Πεζούλια (95), Γύθειον (96), Λᾶς (98), Πλύτρα (99), Δαιμονιά (100), Παλαιόκαστρο-Βάτικα (102), Μεθώνη (104), Βίγλα (106), Χανδρινοῦ (107), Πηγᾶδια (112), Μπεῦλερ-Μπέη (114), Πόρτες (116), Καλάμαι (121), Χώρα (123), Πήδημα (128), Μεσσήνη (129), Τσουκαλαίτσα (130), Κυπαρισσία (131), Ἀετός (134), Κόχλα (136), Μπούγα (138), Λουτρό (139), Κόκκαλα (140), Χρυσόχωρι (142), Βουνάκι (143), Λέπρεον (146), Μπιστιμπαρδὶ (149), Τοῦρλα (152), Σκαφιδιά (155), Γούμερο (156).

Θέσεις ἐκπροσωποῦμεναι ὑπὸ τάφων 68: Νέα Κόρινθος (6), Γαλατάκι (15), Φύχτια (25), Πρίφτιανη (29), Βραζέροκα (30), Σχινόχωρι (32), Μιδέα (33), Ἐπίδαι-

Ἐκ τῶν 75 θέσεων, τῶν εκπροσωπομένων ὑπὸ εὐρημάτων ἐκ τῆς ἐπιφανείας, αἱ πλεῖστοι εἶναι γνωσταὶ ἐξ ὁστράκων ἀγγείων. Εἰς πέντε περιπτώσεις (θέσεις: 24, 44, 49, 53 καὶ 139) «Προμυκηναϊκὴ» ἢ «Προϊστορικὴ» κεραμικὴ ἀναφέρεται μόνη ἢ παρὰ τὴν Μυκηναϊκὴν πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς θέσεως. Εἰς ἑτέρας δύο περιπτώσεις (θέσεις: 63, 76), λίθινα ἐργαλεῖα εἶναι τὰ μόνα εὐρήματα τῶν θέσεων, ἅτινα δύνανται νὰ ἀνήκουν εἰς πᾶσαν προϊστορικὴν ἐποχὴν. Εἰς τρεῖς περιπτώσεις (ἀριθμοί: 61, 123, 136) αἱ θέσεις εκπροσωποῦνται ὑπὸ ἀντικειμένων προφανῶς Μυκηναϊκῶν ἀλλ' ἢ προέλευσις καὶ ἡ σχέσις τῶν ἀντικειμένων πρὸς τὴν θέσιν δὲν ἀναφέρονται. Εἰς ἑτέρας δύο τέλους περιπτώσεις κυκλώπεια τείχη ἀναφέρονται ὡς τὸ μόνον, ἢ τὸ κύριον γνώρισμα, διὰ τὰ χαρακτηρισθῇ ἡ θέσις ὡς Μυκηναϊκὴ (θέσεις 140, 143).

Ἡ παρατεθεῖσα ταξινόμησις τῶν θέσεων πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἀπόπειρα ἀπλῆς σταθμίσεως τῶν πηγῶν διὰ τὴν ΥΕ περίοδον καὶ οὐχὶ ὡς αὐστηρὰ διαίρεσις. Θέσεις τῆς δευτέρας ὁμάδος, ὡς ὁ Κακόβατος (147) ἢ τὸ Κλειδί (148) κ.ἄ., θὰ ἠδύναντο νὰ ταξινομηθοῦν εἰς τὴν τρίτην ὁμάδα καὶ θέσεις, ὡς ἡ Πρόδουμνα, τῆς τετάρτης ὁμάδος θὰ κατετάσσοντο ἐξ ἴσου καλῶς εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα.

Ἡ κατανομὴ τῶν 178 θέσεων κατὰ περιοχὴν εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Ἄργολις 56 θέσεις, Ἀρχαδία 8, Λακωνία 38, Μεσσηνία 43, Τριφυλία-Ἡλις 14, Ἀχαΐα 19 θέσεις.

Ἡ ἐντύπωσις ἡ διδομένη ἐκ τῶν ἀριθμῶν εἶναι ὅτι τὰ ἀνατολικά καὶ

ρος (34), Ἄργος (35), Ναύπλιον (42), Ἀρεία (43), Κυβέρι (45), Παλαιόκαστρο (59), Τεγέα (60), Ἀνάληψις (64), Καλύβια-Πελάνης (66), Παλαιοχώριον (67), Ἀμύκλαι (70), Βαφειὸς (71), Κάμπος (78), Ἀρκινες (80), Κροκεαί (81), Τσαίσι (83), Μονεμβασία (97), Ἅγιος Γεώργιος (101), Χαρκοπελιόν (103), Κουκουνάρα (109), Σωτηριάνικα (111), Ὀσμάναγα (115), Παπούλια (117), Τραγάνες (118), Μυρσινοχώρι (119), Ἅγιος Ἡλίας (122), Βολιμῖδια (124), Καρτερόλι (125), Θουρία (126), Σαμάρινα (127), Μαλίκι (133), Μοῖρα (135), Κοπανάνι (141), Γλιᾶτα (144), Μπογγάρι (145), Κακόβατος (147), Κλειδί-Ἀρήνη (148), Διάσελλα (150), Μακρούσια (151), Βαρθολομιό (157), Δάμιζα (158), Προστοβίτσα (159), Καγκάδι (160), Καλοῦσι (161), Μάνεσι (162), Μιτόπολις (163), Μποντιᾶς (164), Κάτω-Γουμένισσα (165), Μέτζενα (166), Λόπεσι (167), Χαλανδρίτσα (168), Γουρζούμιστα (169), Βραχναῖτικα (170), Τσαπλαναῖτικα (171), Καλλιθέα (172), Δερβένι (173), Ἐγληνάς (174), Ἀχλαδιά (175), Πάτραι (176), Χατζῆ (177), Αἶγιον (178).

Θέσεις μετ' ὀλίγων ἢ ἀδημοσιεῦτων εὐρημάτων 24: Ἰσθμία (9), Παλαιὰ Κόρινθος (10), Νεμέα (19), Κλένια (22), Ἀσκληπιεῖον (39), Λέρινα (41), Σύνορο (47), Κανδία (48), Ἰτρια (50), Καραζαίσι (51), Ἀσέα (62), Παλαιόπυργος (72), Γκοριτσά (73), Γερόνθραι (75), Ἀστέρι (90), Ἅγιος Στέφανος (93), Θαλάμαι (94), Λογγά (105), Κορυφάσιον (108), Ριζόμυλος (110), Ἰκλαῖνα (113), Μουριατάδα (132), Κατάκωλον (153), Ὀλυμπία (154).

Θέσεις μετ' ἐπαρκῶν καὶ καλῶς γνωστῶν δεδομένων 11: Κοράκου (5), Γωνιά (12), Ζυγουριές (20), Μυκῆναι (23), Μπερμπάτι (26), Πρόδουμνα (31), Τίρυνς (37), Ἀσίνη (46), Θεράπνη (69), Ἐγγλιανός (120), Μάλθη (137).

τὰ νότια διαμερίσματα τῆς χώρας ἦσαν πυκνότερον κατοικημένα κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον παρὰ τὰ βόρεια καὶ δυτικά. Ἡ κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν Ἀργολίδα, Λακωνίαν καὶ Μεσσηνίαν φαίνεται κανονικὴ ὥς καὶ εἰς Τριφυλίαν, Ἀρκαδίαν καὶ Ἀχαΐαν, ἂν καὶ ἡ πυκνότης τῆς κατοικήσεως παρουσιάζεται ἀραιότερα, κατὰ τὰ μέχρι σήμερον γνωστά, εἰς τὰς τρεῖς τελευταίας περιοχάς.

Ἡ διαφορὰ πυκνότητος τῆς κατοικήσεως, ὥς παρέχεται ὑπὸ τῶν ἀριθμῶν, ἀσφαλῶς ὀφείλεται κατὰ τινα βαθμὸν εἰς διαφορὰν ἐξερευνησέως. Ἡ Ἀργολίς, Λακωνία καὶ Μεσσηνία ἐν πάσῃ περιπτώσει, κατὰ τὰ μέχρι σήμερον γνωστά, διεδραμάτισαν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ΥΕ ζωὴν τῆς Πελοποννήσου.

Σημαντικὸν δεδομένον εἶναι ἡ πυκνότης κατοικήσεως εἰς τὴν Ἀχαΐαν τὴν παρουσιαζομένην σχεδὸν ὡς ἀκατοίκητον περιοχὴν κατὰ τὰς προηγουμένης περιόδους. Αἱ γνωσθεῖσαι ΥΕ θέσεις εἶναι κατὰ κανόνα νεκροπόλεις, ἡ κεραμικὴ τῶν ὁποίων ἀνήκει γενικῶς εἰς τὰς τελευταίας φάσεις τῆς ΥΕ περιόδου. Ὀλίγα ΜΕ δεδομένα, εὐρεθέντα ὁμοῦ μετὰ ΥΕ ΙΙΙ εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Ζαφειροπούλου εἰς Λόπεσι-Καταρράκτη, εἶναι ἀνεπαρκῆ δεδομένα ἐπὶ τοῦ παρόντος διὰ γενικὰ συμπεράσματα.

Ἡ διαφορὰ πυκνότητος κατοικήσεως μεταξὺ ΜΕ καὶ ΥΕ περιόδου κατὰ περιοχὴν δεικνύεται ὑπὸ τῶν ἐπομένων ἀριθμῶν:

Ἀργολίς: 29 ΜΕ θέσεις, 56 ΥΕ. Ἀρκαδία: 3 ΜΕ, 8 ΥΕ. Λακωνία: 17 ΜΕ, 38 ΥΕ. Μεσσηνία: 6 ΜΕ, 46 ΥΕ. Τριφυλία-Ἡλις: 7 ΜΕ, 14 ΥΕ. Ἀχαΐα: 2 ΜΕ, 19 ΥΕ.

Ἡ σύγκρισις τῶν δύο ἀριθμῶν ἐκάστης περιοχῆς δεικνύει ἐκπληκτικὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον διαρκούσης τῆς ΥΕ περιόδου. Ἡ πυκνότης τῆς κατοικήσεως, ἐὰν δύναται νὰ ἀποδοθῇ σημασία εἰς τὴν διαφορὰν τῶν ἀριθμῶν, κατοπτρίζουσιν ἐν πολλοῖς, ὡς ἐπανειλημμένως ὑπεμνήσθη, τὴν πρόοδον ἐξερευνησέως εἰς ἐκάστην περιοχὴν, πρέπει νὰ ὑπερεδιπλασιασθῇ εἰς Ἀργολίδα, Ἀρκαδίαν, Τριφυλίαν-Ἡλιν καὶ Λακωνίαν καὶ νὰ ὑπερεπταπλασιασθῇ εἰς Μεσσηνίαν καὶ Ἀχαΐαν.

Ἡ ἐντύπωσις αὕτη πρέπει νὰ διορθωθῇ κατὰ ἓνα βαθμὸν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ΥΕ λείψανα εἶναι ἐγγύτερον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ ἔρχονται εὐκολώτερον μόνον τῶν εἰς φῶς κατὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους ἢ τὴν φυσικὴν διάβρωσιν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐκ τῶν βροχῶν, θέσεις δὲ μετὰ ΥΕ εὐρημάτων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας οὐδὲν ἀποκλείει νὰ περιέχουν εἰς βαθύτερα στρώματα λείψανα ἀραιοτέρων περιόδων. Τὰ ΥΕ κατάλοιπα ἀφ' ἑτέρου, ὅλα οἱ θολωτοὶ ἢ θαλαμοειδεῖς τάφοι καὶ τὰ κυκλώπεια τεῖχη, καὶ μεγαλύτεραν διάρκειαν ὑπάρξεως ἔχουν ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα λείψανα τῶν παλαιότερων ἐποχῶν καὶ εὐκολώτερον ἀνακαλύπτονται.

Ἐκ τῶν 65 ΜΕ θέσεων αἱ 60 θέσεις ἐπιβιοῦν ὡς ΥΕ οἰκισμοί, διὰ πέντε δὲ ΜΕ θέσεις ἑλλείπουν πληροφορίαι κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον. Δέκα καὶ

τέσσαρες ΠΕ θέσεις ἐπανεμφανίζονται ὡς ΥΕ καὶ 104 ἕτεραι θέσεις παρουσιάζονται διὰ πρώτην φοράν κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον. Τρεῖς ἐκ τῶν 104 τούτων θέσεων (Ἀνάληψις 64, Χανδρινοῦ 107 καὶ Χώρα 123) ἀνεφέρθησαν ὡς Νεολιθικαὶ καὶ ἐπανεμφανίζονται ὡς ΥΕ, ἀλλ' ὁ ΥΕ οἰκησιμὸς εὐρίσκεται εἰς διάφορον τῆς Νεολιθικῆς τοποθεσίαν καὶ αἱ πληροφοροὶα διὰ τὰς τρεῖς ταύτας θέσεις ὡς Νεολιθικὰς εἶναι λίαν ἀσαφεῖς¹.

¹ ΜΕ θέσεις ἐπιβιοῦσαι εἰς τὴν ΥΕ περίοδον 60: Μελίσσι (2), Σικυών (4), Κοράκου (5), Ἀετόπετρα (7), Μύλος Χελιώτου (8), Ἴσθμια (9), Παλαιὰ Κόρινθος (10), Ἀράπιζα (11), Γωνιά (12), Περδικαριά (13), Νεμέα (19), Ζυγοურიές (20), Κλένια (22), Μυκῆναι (23), Μπερμπάτι (26), Πρόσουμνα (31), Σχινοχώρι (32), Μιδέα (33), Ἄργος (35), Κεφαλάρι (36), Τίρυνς (37), Ἀσκληπιεῖον (39), Λέρινα (41), Ἀσίνη (46), Κανδία (48), Ἴγρια (50), Καρκαῖσι (51), Ἄστρος (55), Δήμητρα (57), Ὀρχομενός (58), Ἀσέα (62), Ἀμύχλαι (70), Παλαιόπυργος (72), Γχορυσά (73), Ἅγιος Βασίλειος (74), Γερρόνθυρι (75), Ἀπιδιά (82), Λευκτρον (85), Λέκα (86), Σκάλα (87), Ἅγιος Ἰωάννης (88), Γκαγκανιά (89), Ἀστέρι (90), Ἅγιος Στρατηγός (91), Ἅγιος Στέφανος (93), Πεζούλια (95), Πλύτρα (99), Δαιμονιά (100), Κορυφάσιον (108), Παπούλια (117), Τραγάνες (118), Ἐγγλιανός (120), Κυταρισσία (131), Μάλθη (137), Κλειδί-Ἀρήνη (148), Μπισσιμπάρδι (149), Κατάκωλον (153), Ὀλυμπία (154), Σκαφιδιά (155), Λόπεσι-Καταράκτης (167).

ΜΕ θέσεις μὴ ἀπαντῶσαι κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον 5: Χαλίκι (26), Μεράκα (60), Πουρνάρι (62), Χλεμούσι (63), Ἀραβωνίτσα (65).

ΠΕ θέσεις ἐπανεμφανιζόμεναι ὡς ΥΕ 14: Μερτικαῖζα (1), Γαλατάκι (15), Μέθανα (40), Σύνορο (47), Παλιοχώρι (67), Καρδαμύλη (79), Τσάσι (83), Βλαχιώτη (81), Λάγιο (92), Μονεμβασιά (97), Καλάμαι (121), Θουρία (126), Λέπρεον (146), Τοῦολα (152).

Θέσεις ἐμφανιζόμεναι πρώτην φοράν κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον 104, καταγεμόμεναι κατὰ περιοχὴν ὡς ἀκολούθως: Ἀργολίς 24: Διμηνιό (3), Νέα Κόρινθος (6), Λουτρον Ἐλένης (14), Κλεωνιά (16), Ἀλαμάνου (17), Καταχάλιον (18), Τενέα (21), Μαλανδρένι (24), Φύχτια (25), Δήμιανα (27), Σκάλα (28), Πρίφτιανη (29), Βραζέριχα (30), Ἐπίδαυρος (34), Καζάρμα (38), Ναύπλιον (42), Ἀρεία (43), Τραχειά (44), Κυβέρι (45), Ὀρθολίθι (49), Φουρκάρια (52), Κελάδι (53), Θεομήσι (54), Ἐρμιόνη (56). Ἀρκαδία 5: Παλαιόκαστρο (59), Τεγέα (60), Φιγάχεια (61), Ξεροκάμπι (63), Ἀνάληψις (64). Λακωνία 15: Βασκία (65), Καλύβια Πελλάνης (66), Σκάλα-Λεωνιδίου (68), Θεράπην (69), Βαφειό (71), Ξηροκάμπι (76), Βρονταμῆς (77), Κάμπος (78), Ἀρκινές (80), Κροκαί (81), Θαλάμαι (84), Γύθειον (86), Λᾶς (98), Ἅγιος Γεώργιος (101), Παλαιόκαστρο-Βάτικα (102), Μεσσηνία 35: Χαρκοκοπεῖον (103), Μεθώνη (104), Λογγά (105), Βιγλα (106), Χανδρινοῦ (107), Κουκουνάρα (109), Ριζόμυλος (110), Σωτηριάνικα (111), Πηγάδια (112), Ἰκλιανὰ (113), Μπευλέρ-Μπέη (114), Ὀσμάναγα (115), Πόρτες (116), Μυρσινοχώρι (119), Ἅγιος Ἥλιος (122), Χώρα (123), Βολιμῖδια (124), Καρτερόλι (125), Σαμάρινα (127), Πήδημα (128), Μεσσήνη (129), Τσουκαλαῖζα (130), Μουριατάδα (132), Μαλίκι (133), Ἀετός (134), Μοῖρα (135), Κόχλια (136), Μπούγα (138), Λουτρό (139), Κόκαλα (140), Κοπανάνκι (141), Χρυσόχωρι (142), Βουνάκι (143), Γλιτά (144), Μπουγάρι (145), Τριφυλία-Ἥλις 7: Κακόβατος (147), Διάσελλα (150), Μαρούσια (151), Γούμερο (156), Βαρθολομιό (157), Δάμιζα (158), Προστοβίτσα (159), Ἀχαῖα 18: Καγκάδι (160), Καλοῖσι (161), Μάνεσι (162), Μιτόπολις (163), Μποντιάς (164), Κάτω-Γουμηνίτσα (165), Μέντζενα (166), Χαλανδρίτσα (168), Γουρζούμιτσα (169), Βραχναῖζα (170), Τσαπλαναῖζα (171), Καλλιθέα (172), Δερβένι (173), Ἐγλυκάς (174), Ἀχλαδιά (175), Πάτραι (176), Χατζή (177), Αἴγιον (178).

Ἡ ἐπιβίωσις ὅλων σχεδὸν τῶν ΜΕ οἰκισμῶν κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον ἐξυπακούει συνέχειαν κατοικήσεως τῶν αὐτῶν θέσεων καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα συνέχειαν πληθυσμοῦ εἰς τὰς αὐτὰς θέσεις καὶ ὑποδηλοῖ κατὰ συνέπειαν ὅτι οἱ ΥΕ οἰκισμοὶ εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἐξελίχθησαν ἀπὸ τοὺς ΜΕ. Ἡ ἐμφάνισις ἀφ' ἑτέρου παρὰ τοὺς 60 ἐπιβιοῦντας ΜΕ καὶ 104 ἕως 118 (ἐὰν συνυπολογισθῶσιν οἱ 14 ΠΕ οἰκισμοὶ οἱ ἐπανεμφανιζόμενοι ὡς ΥΕ) νέων οἰκισμῶν ἄγει εἰς τὴν σκέψιν περὶ μιᾶς εἰσόδου νέων στοιχείων πληθυσμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον παρὰ τοὺς παλαιούς κατοίκους.

Ἡ κατανομὴ τῶν 104 νέων θέσεων κατὰ περιοχὴν εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Ἀργολίς 24 θέσεις, Ἀρκαδία 5, Λακωνία 15, Μεσσηνία 35, Τριφυλία-Ἡλις 7, Ἀχαΐα 18 θέσεις.

Ἡ κατανομή αὕτη τῶν νέων οἰκισμῶν δεικνύει ὅτι ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἀργολίς, ἡ Ἀχαΐα καὶ ἡ Λακωνία προσεῖλκυσαν περισσοτέρους κατοίκους κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον ἢ ἡ Τριφυλία-Ἡλις καὶ ἡ Ἀρκαδία, εἴτε εἰς ἑλλiptῇ ἐξερῶν ἡσιν ὀφείλεται ἡ ἐντύπωσις αὕτη εἴτε εἰς ἄλλους λόγους.

Αἱ θέσεις αἱ προτιμώμεναι κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον πρὸς ἐγκατάστασιν δὲν διαφέρουν οὐσιωδῶς τῶν θέσεων τῶν προηγουμένων περιόδων. Ἀφ' ἑνὸς παρετηρήθη ὅτι ὅλαι αἱ ΜΕ θέσεις σχεδὸν συνεχίζουσιν ὑπάρχουσαι ὡς ΥΕ πολλοὶ δὲ ἀπὸ τούτων νέους οἰκισμοὺς ἀφ' ἑτέρου ἔχουν τοποθετηθῇ ἐγγὺς τῆς θαλάσσης ὡς καὶ ἐν τῇ ΠΕ περιόδῳ ἂν καὶ οἰκισμοὶ εἰς μεσόγεια μέρη εἶναι ἐπίσης συνήθεις. Ἡ ἔκτασις πάλιν τῶν ΥΕ οἰκισμῶν, ὅπου τοιοῦτοι ἠκολούθησαν ἐπὶ ΜΕ καὶ ΠΕ, ἀναμιμνήσκουν τὴν ΠΕ περίοδον. Ἡ ΥΕ Τίρυνς, αἱ Μυκῆναι, αἱ Ζυγουνριές, ἡ Ἀσίνη κλπ. ἀνακτοῦν τὴν ΠΕ ἔκτασιν ἢ καὶ ἐπεκτείνονται πέραν καὶ ταύτης.

Ἡ στρωματογραφία τῆς ΥΕ περιόδου δὲν εἶναι σαφεστέρα ἐκείνης τῶν προηγουμένων περιόδων. Εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν περίπτωσιν τοῦ Κοράκου ἡ ΥΕ περίοδος ἄφησεν ἐπίχρῳσιν 0,40 μ. ἕως 2,10 μ. παχῆαν, εἰς τὴν Ἀσίνην τὸ ΥΕ στρώμα εἶναι περίπου 1,20 μ. παχύ, εἰς τὴν Γωνιὰν καὶ τὴν Λέρναν ἡ ΥΕ ἐπίχρῳσις ἔχει ἐν πολλοῖς ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῶν βροχῶν καὶ τῆς καλλιέργειας. Εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν Ζυγουνριῶν, τῶν Μυκηνῶν, τῆς Προσύμνης καὶ τῆς Τίρυνθος μεταγενέστεραι ἐπεμβάσεις ἔχουν διαταράξει ἐν πολλοῖς τὴν στρωματογραφίαν. Εἰς ἄλλας θέσεις, ὡς ἡ Θεράπνη, αἱ Ἀμύκλαι καὶ ὁ Ἐγγλιανός, ἡ ΥΕ περίοδος, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὴν κεραμικὴν τῶν θέσεων τούτων, πρέπει νὰ ἤρχισε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων φάσεων τῆς περιόδου καὶ οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ διὰ στρωματογραφίαν θέσεων ἐκπροσωποῦμένων ὑπὸ τάφων, ὅπου νεώτεραι ταφαὶ μετέβαλλον ἐκάστοτε τὴν εἰκόνα τῆς στρωματογραφίας. Οὕτω ἡ διάρκεια τῆς ΥΕ περιόδου ὑπολογίζεται ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῆς κεραμικῆς καὶ τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις μᾶλλον παρὰ ἀπὸ τὴν στρωματογραφίαν τῶν ἀνασκαφειῶν θέσεων.

Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς ΜΕ εἰς τὴν ΥΕ περίοδον, καθ' ὅσον δύναται νὰ κρίνη τις ἀπὸ τὴν στρωματογραφίαν, παρουσιάζεται βραδεῖα καὶ ὁμαλὴ μᾶλλον παρὰ ἀπότομος καὶ τεταραγμένη. Τὸ τέλος ἀφ' ἑτέρου τῆς ΥΕ περιόδου εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν Μυκηνῶν, τῆς Τίρυνθος, τῆς Θεράπνης καὶ τοῦ Ἐγγλιανοῦ, δι' ἃς θέσεις ἔχομεν στρωματογραφικὰς ἐνδείξεις, χαρακτηρίζεται ἀπὸ σημεῖα φοβερᾶς διὰ πυρὸς καταστροφῆς.

Π Ι Ν Α Ξ ΙΙ.

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἐν τῇ στήλῃ τῆς ἐξερευνήσεως τὰ χρησιμοποιούμενα στοιχεία δηλοῦν :

T = Τυχαίως ἀνακαλυφθεῖσα μὴ ἀνα-
σκαφεῖσα. Δ = Ἀνασκαφεῖσα δημοσιευθεῖσα.

A = Ἀνασκαφεῖσα μὴ δημοσιευθεῖσα ἢ
μετ' ὀλίγων εὐρημάτων. Χωρὶς ἔνδειξιν = Εὐρήματα ἐκ
τῆς ἐπιφανείας.

Ἐν ταῖς στήλαις τῆς Διαρκείας τῆς κατοικίσεως οἱ ἀριθμοὶ ἀναγινώσκονται κα-
τακορύφως. Ὁρίζοντίως δηλοῦν ἀπλῶς ὅτι ἡ θέσις κατρεῖται κατὰ τὴν περίοδον εἰς ἣν
ἀφορᾷ ἡ στήλη.

Α/Α	Θ Ε Σ Ε Ι Σ	Π Ε Ρ Ι Ο Χ Η	ΕΞΕΡΕΥ- ΝΗΣΙΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ				ΜΟΥΣΕΙΑ ΕΝ ΟΙΣ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
				ΝΕΟΛ	ΠΕ	ΜΕ	ΥΕ	
1	Ζευγολατιὸ	Ἀργολίς			1			
2	Μερτικάϊκα	»			2		1	
3	Μελίσσι	»			3	1	2	
4	Θολερὸν	»			4			
5	Διμηνιὸ	»					3	
6	Σικυὼν	»				2	4	
7	Ἅγιος Γεράσιμος	»			5			
8	Κοράκου	»	Δ		6	3	5	Παλαιᾶς Κορίνθου
9	Νέα Κόρινθος	»	T				6	»
10	Ἀετόπετρα	»			7	4	7	
11	Μύλος Χελιώτου	»	A	1	8	5	8	Παλαιᾶς Κορίνθου
12	Ἰσθμία	»	A	2	9	6	9	»
13	Παλαιὰ Κόρινθος	»	Δ	3	10	7	10	»
14	Ἀράπιζα	»			11	8	11	
15	Γύριζα	»	A		12			
16	Γωνιά	»	A	4	13	9	12	Παλαιᾶς Κορίνθου
17	Περδικαριά	»			14	10	13	
18	Κεγχρεαὶ	»			15			
19	Λουτρὸν Ἑλένης	»					14	
20	Φλιοῦς	»	A	5	16			
21	Γαλατάκι	»	A		17		15	Παλαιᾶς Κορίνθου
22	Κλεωναὶ	»					16	
23	Ἀλαμάνου	»					17	
24	Κατακάλλιον	»					18	
25	Νεμέα	»	A	6	18	11	19	Παλαιᾶς Κορίνθου
26	Ζυγουριές	»	Δ		19	12	20	»
27	Τενέα	»					21	
28	Κλένια	»	A	7	20	13	22	Ναυπλίου καὶ Π. Κορ.
29	Κόρφος	»			21			
30	Μυκῆναι	»	Δ	8	22	14	23	Ναυπλ. καὶ Ἐθν. Ἀθην.
31	Μαλανδρόνι	»					24	
32	Φύττια	»	A				25	Ναυπλ. καὶ Ἐθν. Ἀθην.
33	Μπερμπάτι	»	A	9	23	15	26	Ναυπλίου
34	Δήμαινα	»					27	»
35	Σκάλα	»					28	
36	Πορφτιανη	»	A				29	Ναυπλίου
37	Βραζέρεκα	»					30	
38	Ἡραῖον Περόσυμνα	»	Δ	10	24	16	31	Ναυπλίου καὶ Ἐθν. Ἀθ.
39	Σχινοχώρι	»	Δ		25	17	32	»
40	Μιδέα	»	Δ		26	18	33	Ναυπλίου καὶ Ἐθν. Ἀθ.
41	Μακρορράχη	»			27			

Α/Α	ΘΕΣΕΙΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΞΕΡΕΥ- ΝΗΣΙΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ				ΜΟΥΣΕΙΑ ΕΝ ΟΙΣ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
				ΝΕΟΛ	ΠΕ	ΜΕ	ΥΕ	
42	Ἐπίδαυρος	Ἀργολίς	Α				34	Ἐθνικὸν Ἀθηνῶν
43	Ἄργος	»	Α		28	19	35	Ἀργουςκαὶ Ἐθν. Ἀθην.
44	Κεφαλάρι	»	Α	11	29	20	36	
45	Τίρυνς	»	Α	12	30	21	37	Ναυπλ. καὶ Ἐθν. Ἀθην.
46	Βουρκατέλι	»	Α		31			
47	Καζάρμα	»					38	
48	Ἀσκληπιεῖον	»	Α		32	22	39	Ἐπιδαύρου
49	Μέθανα	»			33		40	
50	Μέθανα-Ἴσθμὸς	»			34			
51	Μαγούλα	»			35			
52	Λέονα	»	Α	13	36	23	41	Ἀργους
53	Ναύπλιον	»	Α				42	Ναυπλ. καὶ Ἐθν. Ἀθην.
54	Ἄρεια	»	Α				43	»
55	Τραγεῖα	»					44	
56	Κυβέρι	»	Α				45	Ἀργους
57	Ἀσίνη	»	Δ		37	24	46	Ναυπλ. καὶ Ἐθν. Ἀθην.
58	Σύνορο	»	Α		38		47	»
59	Κανδία	»	Α		39	25	48	»
60	Ὀρθολίθι	»					49	
61	Τροιζήν	»			40			
62	Χαλίχι	»				26		
63	Ἴρια	»			41	27	50	Ναυπλίου
64	Καρακάσι	»	Α			28	51	»
65	Φουρκάρια	»					52	
66	Κελάδι	»					53	
67	Θερμήσι	»					54	
68	Ἀστρος	»				29	55	
69	Ἐρμῶνη	»					56	
70	Χερσονήσι	»			42			
71	Δήμητρα	Ἀργαδία		14	43	30	57	
72	Ὀρχομενὸς	»				31	58	
73	Ἡραία	»			44			Λοῦβρον Παρισίων
74	Παλιόκαστρο	»					59	Δημητσάνης - Σπάρτης
75	Ἀγιοργίτικα	»	Α	15	45			Τεγέας
76	Τεγέα	»	Α				60	»
77	Φιγάλεια	»					61	Τεγέας
78	Ἀσέα	»	Δ	16	46	32	62	
79	Ἀνεμοδούρι	»		17				
80	Ξεροκάμπι	»					63	
81	Ἀνάληψις	»	Α	18			64	
82	Τυρὸς	Λακωνία			47			
83	Βασκίνα	»					65	
84	Καλύβια-Πελλάνης	»	Α				66	Σπάρτης
85	Παλαιοχώρι	»	Τ		48		67	Ἐθνικὸν Ἀθηνῶν
86	Σκάλα Λεωνιδίου	»					68	
87	Χοῦσαφα	»			49			
88	Σπάρτη	»		19				Ἐθνικὸν Ἀθηνῶν
89	Κουφόβουνο	»	Α	20	50			
90	Θεράπνη	»	Α				69	Σπάρτης
91	Ἀμύλλαι	»	Α		51	33	70	»
92	Βαφειὸ	»	Δ				71	Ἐθνικὸν Ἀθηνῶν
93	Παλαιόπυργος	»	Α		52	34	72	
94	Γχοριτσά	»	Α	21	53	35	73	
95	Ἅγιος Βασίλειος	»			54	36	74	

Α/Α	ΘΕΣΕΙΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΞΕΡΕΥ- ΝΗΣΙΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ				ΜΟΥΣΕΙΑ ΕΝ ΟΙΣ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
				ΝΕΟΛ	ΠΕ	ΜΕ	ΥΕ	
96	Γερόνθραι	Λακωνία	A		55	37	75	Σπάρτης
97	Ξηροκάμπι	»					76	
98	Βρονταμάς	»					77	
99	Κάμπος	»	Δ				78	Ἐθνικὸν Ἀθηνῶν
100	Ζαργάτα	»		22	56			
101	Καρδαμύλη	»		23	57;		79	Καλαμῶν
102	Ἀρκινες	»	A				80	
103	Κροκεαί	»	T				81	
104	Ἀπιδιά	»		24	58	38	82	
105	Τόσσι	»	A		59		83	Σπάρτης
106	Βλαχιώτη	»			60		84	
107	Λεῦκτρον	»			61	39;	85	
108	Λέξα	»			62	40	86	
109	Σχάλα	»			63	41	87	
110	Ἅγιος Ἰωάννης	»					42	88
111	Γκαγκανιά	»			64	43	89	
112	Ἀστέρι	»	A	25	65	44	90	
113	Ἅγιος Στρατηγός	»		26	66	45	91	
114	Λάγιο	»			67		92	
115	Ἅγιος Στέφανος	»	A		68	46	93	
116	Θαλάμαι	»	A				94	
117	Πεζούλια	»			69	47	95	
118	Γύθειον	»					96	
119	Μονεμβασία	»	A		70		97	
120	Λᾶς	»					98	
121	Πλύτρα	»			71	48	99	
122	Δαιμονιά	»				49	100	
123	Ἅγιος Γεώργιος	»	A				101	
124	Ἐλαφονήσι	»			72			
125	Βάτικα-Παλ/καστρο	»					102	Ashmol. Ὁξφόρδης
126	Ταβέρνα	Μεσσηνία			73			
127	Χαροκοπεῖον	»	T				103	Καλαμῶν
128	Μεθώνη	»					104	
129	Λογγά	»	A				105	Καλαμῶν - Ὀλυμπίας
130	Βίγλα	»					106	
131	Χανδρινοῦ	»		27			107	Καλαμῶν
132	Κορυψάσιον	»	A	28	74	50	108	Πύλου
133	Κουκουνάρα	»	A				109	»
134	Ριζόμυλος	»	A				110	Καλαμῶν - Ὀλυμπίας
135	Σωτηριάνικα	»	T				111	Ἐθνικὸν Ἀθηνῶν
136	Πηγάδια	»					112	
137	Ἰκλινα	»	A				113	Πύλου - Χώρας
138	Μπεϋλέρ-Μπέη	»					114	
139	Ὁσμάναγα	»	A				115	Ἐθνικὸν Ἀθηνῶν
140	Πόρτες	»					116	
141	Παπούλια	»	Δ			51	117	Χώρας
142	Τραγάνες	»	Δ			52	118	Ἐθν. Ἀθην. καὶ Χώρας
143	Μυρσινοχώρι	»	A				119	» » » »
144	Ἐγγλιανός	»	A	29	75	53	120	» » » »
145	Καλάμαι	»			76		121	Καλαμῶν
146	Ἅγιος Ἡλίας	»	Δ				122	Χώρας
147	Χώρα	»	A	30			123	»
148	Βολιμίδα	»					124	» καὶ Ἐθν. Ἀθην.
149	Καρτερόλι	»					125	

Α/Α	ΘΕΣΕΙΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΞΕΡΕΥ- ΝΗΣΙΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ				ΜΟΥΣΕΙΑ ΕΝ ΟΙΣ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
				ΝΕΟΛ	ΠΕ	ΜΕ	ΥΕ	
150	Θουρία	Μεσσηνία	T		77		126	Καλαμῶν
151	Σαμάρινα	»					127	
152	Πήδημα	»					128	
153	Μεσσήνη	»					129	
154	Τσουκαλαίικα	»					130	
155	Κυπαρισσία	»				54	131	
156	Μουριατάδα	»	A				132	Χώρας
157	Μαλίκι	»					133	
158	Ἀετός	»					134	
159	Μοῖρα	»	A				135	Χώρας
160	Κόχλα	»					136	
161	Μάλθη	»	Δ	31	78	55	137	Βασιλικού
162	Μπούγα	»					138	
163	Λουτρό	»					139	
164	Κόκκαλα	»					140	
165	Κοπανάκι	»	A				141	Καλαμῶν
166	Χρυσσχώρι	»					142	
167	Βουνάκι	»					143	
168	Γλιάτα	»	T				144	
169	Μπουγάρι	»	T				145	
170	Λέπρεον	Τριφυλλία						
171	Κακόβατος	Ἡλίδας	Δ		79		146	
172	Κλειδί-Ἀρήνη	»	A		80	56	147	Ὀλυμπίας καὶ Ἐθν.
173	Μπισμιπάρδι	»				57	148	»
174	Διάσελλα	»	A				149	»
175	Μακρύσια	»	A				150	»
176	Ἀρνοκατάρραχο	»	A	32			151	»
177	Τούρα	»			81		152	»
178	Κατάκωλον	»	A		82	58	153	»
179	Ὀλυμπία	»	Δ			59	154	»
180	Μεράκα	»	A			60	»	»
181	Σκαφιδιά	»			83	61	155	»
182	Πουρνάρι	»				62		
183	Γούμερο	»					156	Ὀλυμπίας
184	Βαρθολομῷ	»	T				157	»
185	Χλεμούτσι	»		33			»	»
186	Δάμιζα	»	T			63	158	
187	Προστοβίτσα	»	A				159	Πατρῶν
188	Καγκάδι	»	T				160	»
189	Καλούσι	Ἀχαΐα	A				161	
190	Μάνεσι	»	A				162	
191	Μιτόπολις	»	A				163	
192	Μποντιᾶς	»	A				164	
193	Κάτω-Γουμενίτσα	»	A				165	Πατρῶν
194	Μέτζενα	»	A				166	
195	Λόπεσι - Καταρρά- κτης	»	A			64	167	Πατρῶν
196	Χαλανδρίτσα	»	A				168	»
197	Γουρζούμσα-Λεόν- τιον	»	A				169	»
198	Βραχναίικα	»	T				170	»
199	Τσαπλαναίικα	»	A				171	
200	Καλλιθέα	»	T				172	Πατρῶν

Α/Α	ΘΕΣΕΙΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΞΕΡΕΥ- ΝΗΣΙΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ				ΜΟΥΣΕΙΑ ΕΝ ΟΙΣ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
				ΝΕΟΛ	ΠΕ	ΜΕ	ΥΕ	
201	Δερβένη	Ἀχαΐα	A				173	Ναυπλ. καὶ Σικυῶνος
202	Ἐγλυκάς	»	A				174	
203	Ἀγλαδιὰ	»	A				175	
204	Πάτραι	»					176	Πατρῶν
205	Χατζῆ	»	A				177	
206	Αἶγιον	»	A				178	Αἰγίου
207	Ἀραβωνίτσα ¹	»	T		65			Πατρῶν ²

¹ Νέαι θέσεις ἐν ΑJA 1961, 221-260. Ὁ ἀριθμὸς μεταξὺ παρενθέσεων μετ' ἐκάστην θέσιν εἶναι ὁ ἀριθμὸς ὃν αὕτη φέρει κατὰ τὴν πρώτῃν δημοσίευσιν αὐτῆς ἔ.ἀ. Σημεῖον ἐρωτηματικῆς μετὰ τὸν ἀριθμὸν εἰς τὰς στήλας τῆς Διαρκείας κατοικήσεως δηλοῖ ὅτι ἡ κατοίκησις τῆς θέσεως κατὰ τὴν ἀντίστοιχον περίοδον εἶναι ἀμφίβολος.

Α/Α	ΘΕΣΕΙΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ				Α/Α	ΘΕΣΕΙΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ			
		ΝΕΟΛ	ΠΕ	ΜΕ	ΥΕ			ΝΕΟΛ	ΠΕ	ΜΕ	ΥΕ
	Δ. Μεσσηνία										
1	Γδυτὴ Ράχη - Μεσχωρί (72)			1	1;	12	Κουτσούβερι - Μαργέλι (34)			8	9;
2	Παλαιοχώρι - Γιάνοβα (58)				2	13	Τσοῦκα - Πυργάκι (39)			9	
3	Κοκκινιά - Σχινόλακα (64)				3	14	*Ορδίνες - Λαγινούβαρδος (37)			10;	10
4	Προφήτης Ἡλίας (59)	1	1	2;		15	Κουφίτερος - Παιδεμένον (36)	2	2;		
5	Χίλια Χωριά - Μεσopotam. (68-69)			3;	4	16	Κάστρο - Χαλβάτσον (35)			11;	11;
							Ε. Τριφυλία - Ἡλίας				
6	Κρεθαρέτσες - Πλάτανος (51)			4;	5;	17	*Επιτάλιον (12-13)				12;
7	Βιγλίτσα - Νερόμυλος (71)				6	18	Παλαιόπυργος - Σαλμώνη (5)			12;	
8	Καλδάμου - Λεύκη (43)			5		19	Βρωμονέρι - Βαρβάσινα (4)			13	13
9	Κάναλος - Γαργαλιάνοι (38)			6	7	20	Σοδιώτισσα - Ἀγ. Ἰωάννης (3)	3;			14;
10	Λαγοῦ - Ἀμπελόφυτο (40)				8	21	*Ετιὰ - Λατζοί (6)				15
11	*Ἄγιος Ἡλίας - Μηλιώτη (70)			7							

Εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν θέσεων ἐκάστης περιόδου ἀνωτέρω δέον νὰ προστεθοῦν ὡς νέαι θέσεις 4 Νεολιθικαί, 3 ΠΕ, 13 ΜΕ, 2 ΥΕ ἐκ τῶν ἤδη γνωστῶν εἰς ἃς νῦν εὐρέθησαν δεδομένα τῶν περιόδων τούτων. Ἰδὲ ἀντιστοιχίως ὑποσημειώσεις εἰς τὸ τέλος τοῦ Καταλόγου τῆς Προϊστορικῆς κατοικήσεως ἐκάστης περιόδου.

² Εὐχαριστῶ θερμῶς καὶ ἐντεῦθεν τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν κ. Χ. ΚΑΡΟΥΖΟΝ καὶ τοὺς ἐφόρους Ἀρχαιοτήτων κ. Ν. ΒΕΡΑΕΛΗΝ καὶ κ. Ν. ΓΙΑΛΟΥΡΗΝ, διότι προφρόνως μοι παρέσχον τὰς ἀνωτέρω πληροφορίας περὶ τῶν εὐρημάτων ἐν τοῖς ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν των Μουσείοις.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Συνοψίζοντες εις ενιαίαν εικόνα την κατά περίοδον επιχειρηθείσαν στάθμισιν τῶν πηγῶν καὶ ἐπισκόπησιν τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Προϊστορικῆς Πελοποννήσου παρατηροῦμεν τὰ κάτωθι.

Ἡ κυρία πηγὴ τῶν γνώσεων ἡμῶν διὰ τὴν Προϊστορίαν τῆς Πελοποννήσου εἶναι τὰ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα 207 θέσεων ἀναγνωρισθεισῶν μέχρι σήμερον (1961) ἐν αὐτῇ. Ἐκ τῶν θέσεων τούτων 100 εἶναι γνωσταὶ ἐξ εὐρημάτων τῆς ἐπιφανείας, 14 θέσεις ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ Μυκηναϊκῶν τάφων τυχαίως ἀνακαλυφθέντων, 76 θέσεις ἔχουν ἀνασκαφῇ ἄλλ' ἢ παρέσχον ὀλίγα δεδομένα ἢ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς εἶναι ἀνεπαρκῶς γνωστά, καὶ 17 θέσεις ἀνασκαφεῖσαι παρέσχον ἐπαρκῇ καὶ ἱκανοποιητικῶς γνωστὰ δεδομένα¹.

Ἐκ τῶν 207 θέσεων 70 εὐρίσκονται εἰς Ἀργολίδα, 11 εἰς Ἀρκαδίαν, 44 εἰς Λακωνίαν, 44 εἰς Μεσσηνίαν, 18 εἰς Τριφυλίαν, Ἡλίδαν καὶ 20 εἰς Ἀχαΐαν. Τινὲς ἐκ τῶν 207 θέσεων κατοικοῦντο εἰς πλείονας τῆς μιᾶς περιόδου ὥστε ἡ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ 33 θέσεων, ἡ ΠΕ ὑπὸ 83, ἡ ΜΕ ὑπὸ 65 καὶ ἡ ΥΕ ὑπὸ 178 θέσεων.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δεικνύουν ἀφ' ἑνὸς τὴν παροῦσαν πρόοδον τῆς ἐρεῦνης ἐν ἑκάστη περιοχῇ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν πυκνότητα κατοικήσεως ἑκάστης περιοχῆς κατὰ τὰς διαφόρους προϊστορικὰς περιόδους.

Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις ἡ παρεχομένη ὑπὸ τῶν ἀριθμῶν τῶν δηλούντων τὸ σύνολον τῶν προϊστορικῶν θέσεων κατὰ περίοδον εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ΠΕ καὶ τὴν ΥΕ περίοδον ὁ πληθυσμὸς τῆς Πελοποννήσου σημειοῖ ἀξιόλογον αὔξησιν ἐνῶ κατὰ τὴν ΜΕ οὗτος μειοῦται αἰσθητῶς.

Ἡ προϊστορικὴ κατοίκησης τῆς Πελοποννήσου ἀρχίζει εἰς τὰς πηγὰς ἡμῶν διὰ τῆς κατοικήσεως 33 Νεολιθικῶν θέσεων. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος μειοῦται κατὰ 7 θέσεις ἀρχομένης τῆς ΠΕ περιόδου ἄλλ' αἱ θέσεις αὗται εἶναι ἀμφίβολοι καθ' αὐτὰς καὶ ὡς Νεολιθικαί. Τέσσαρες Νεολιθικαὶ θέσεις ἐπὶ πλέον παύουν ὑπάρχουσαι κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον καὶ 21 θέσεις ἐπιβιῶν ἐντὸς τῆς ΥΕ περιόδου².

¹ Ἡ ἀξιολόγησις τῶν πηγῶν ἔχει γίνεαι ἐπὶ τοῦ συνοπτικοῦ πίνακος τῶν προηγουμένων σελίδων, ὅπου διὰ τοῦ Α χαρακτηρίζονται θέσεις ἀνασκαφεῖσαι παρασχοῦσαι ὅμως ὀλίγα ἢ μὴ δημοσιευμένα εὐρήματα, διὰ τοῦ Τ χαρακτηρίζονται τάφοι ΥΕ τυχαίως ἀνοιγέντες καὶ διὰ τοῦ Δ θέσεις ἀνεσκαμμέναι καὶ ἐπαρκῶς γνωσταί.

² Νεολιθικαὶ θέσεις ἐπιβιῶσαι κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον 21: Μύλος Χελιώτου (1), Ἴσθμια (2), Κόρινθος (3), Γωνιά (4), Νεμέα (6), Κλένια (7), Μυκῆναι (8), Μπερμπάτι (9), Πρόσφυμα (10), Κεφαλάρει (11), Τίρυνς (12), Λέρινα (13), Δήμητρα (14), Ἀσέα (16), Γχοριτσά (21), Ἀπιδιά (24), Ἀστέρι (25), Ἅγιος Στρατηγός (26), Κορυφάσιον (28), Ἐγγλιανός (29), Μάλθη (31).

Κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον ἐκτὸς τῶν 26 (ἢ 25 ἂν ἀφαιρεθῇ ἡ ἀμφίβολος Καρδαμύλη) Νεολιθικῶν θέσεων, αἵτινες ἐπιβιοῦν κατ' αὐτήν, προστίθενται καὶ 57 νέαι θέσεις οὕτως ὥστε τὸ σύνολον τῶν ΠΕ θέσεων ἀνέρχεται εἰς 83. Ἐκ τῶν νέων θέσεων 29 εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ τὸ πλεῖστον τούτων ἔχει ἰδρυθῇ ἐγγὺς τῆς θαλάσσης.

Ἡ ΜΕ περίοδος σημειοῖ μείωσιν τῶν 83 ΠΕ θέσεων κατὰ 36 θέσεις, ἤτοι ἐκ τῶν 83 ΠΕ θέσεων ἐπιβιοῦν 47 (ἢ 48 ἂν ὑπολογισθῇ ἡ ἀμφίβολος ΜΕ θέσις Λεῦκτρον) θέσεις καὶ αἱ ὑπόλοιποι ἐγκαταλείπονται. Ἀφ' ἑτέρου 17 νέοι οἰκισμοὶ ἀναφαίνονται κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον εἰς ἀκατοικήτους ἕως τότε τοποθεσίας. Εἰς τὴν Ἀργολίδα κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον ἐγκαταλείπονται 17 θέσεις καὶ ἰδρύνονται 4 νέαι, εἰς τὴν ὑπόλοιπον Πελοπόννησον 19 ἐγκαταλείπονται καὶ 11 ἰδρύνονται. Ἡ πυκνότης κατοικήσεως τῆς Ἀργολίδος κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον δεικνύεται ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 29 ΜΕ θέσεων ἔναντι τῶν 42 ΠΕ τῆς αὐτῆς περιοχῆς. Καμμία ἐκ τῶν 4 νέων ΜΕ θέσεων τῆς Ἀργολίδος δὲν φαίνεται νὰ ἔχη ἐκλεγῇ μὲ προοπτικὴν ἐκμεταλλεύσεως τῆς θαλάσσης.

Κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον ὁ ἀριθμὸς τῶν 65 γνωστῶν ΜΕ θέσεων μειοῦται μόνον κατὰ τέσσαρας θέσεις, δι' αἷς δὲν ἔχομεν πληροφορίας, ἐνῶ 118 νέαι θέσεις προστίθενται εἰς τὰς 60 ἐπιβιούσας ΜΕ ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ΥΕ θέσεων ἀνέρχεται εἰς 178.

Οἱ παρατεθέντες ἀριθμοὶ σκιαγραφοῦν ὡς κάτωθι τὴν κίνησιν τοῦ προϊστορικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου.

Κατὰ τὴν Νεολιθικὴν ἐποχὴν ἡ Ἀργολίς, ἣτις ἔχει συστηματικώτερον ἐξερευνηθῇ, καὶ πιθανῶς τὸ ὑπόλοιπον τῆς Πελοποννήσου, δὲν φαίνεται νὰ ἦτο πυκνῶς κατοικημένη.

Ἡ ΠΕ περίοδος σημειοῖ σημαντικὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ ὀφειλομένην εἰς τὴν εἴσοδον μᾶλλον νέων στοιχείων ἔξωθεν, μέγα μέρος τῶν ὁποίων ἐγκατεστάθη εἰς Ἀργολίδα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πλεῖστον τῶν νέων οἰκισμῶν ἔχει ἰδρυθῇ ἐγγὺς τῆς θαλάσσης τὰ νέα στοιχεῖα τοῦ πληθυσμοῦ πρέπει νὰ ἦσαν ναυτικά μᾶλλον στοιχεῖα καὶ πιθανὸν μετόκησαν διὰ θαλάσσης ἐγκατασταθέντα κυρίως εἰς Ἀργολίδα καὶ Λακωνίαν κατὰ τὰς εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν πληροφορίας. Οἱ Νεολιθικοὶ οἰκισμοὶ δὲν ὑπέστησαν καταστροφὴν ἐκ τῶν νέων στοιχείων καὶ οἱ πλεῖστοι τούτων διαρκοῦν ὑπάρχοντες κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον καὶ βαθμιαίως μεταβάλλονται εἰς ΠΕ χωρία, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὸ πάχος τῶν μικτῶν Νεολιθικῶν ΠΕ ἐπιχώσεων εἰς τὰς ἀνασκαφείσας θέσεις.

Ἡ ΜΕ περίοδος χαρακτηρίζεται ἀπὸ εὐρείας κλίμακος ταραχάς, αἵτινες ἔπληξαν κυρίως τὴν Ἀργολίδα, ὁ πληθυσμὸς τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἔμειώθη σημαντικῶς καίτοι νέοι οἰκισμοὶ ἀναφαίνονται μετὰ τῶν ἐπιζώντων ΠΕ. Ἡ ὑπόλοιπος χερσόνησος πρέπει ἐπίσης νὰ ὑπέστη ἰσχυρὸν κλονισμόν ἀπὸ τὴν ΜΕ ταραχὴν ἀλλὰ εἰς τὰς ἄλλας περιοχὰς πλὴν τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Λα-

κωνίας ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκισμῶν αὐξάνει τελικῶς κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον. Τὸ πλεῖστον τῶν νέων ΜΕ θέσεων εὐρίσκεται εἰς τὰ δυτικά διαμερίσματα τῆς χερσονήσου καὶ οὐδενὸς οἰκισμοῦ ἢ θέσεως δεικνύει ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ὅτε ὁ ΜΕ θόρυβος παρῆλθε, σημειοῦται, κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ΥΕ περίοδον, τεραστία αὐξήσεις τοῦ πληθυσμοῦ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γνωστῶν ΥΕ οἰκισμῶν.

Τὰ συμπεράσματα ὅμως ταῦτα σχετικῶς πρὸς τὴν προϊστορικὴν κατοίκησιν τῆς Πελοποννήσου ἐγείρουν μερικὰ ἐπὶ πλέον ἐρωτήματα πρὸς περαιτέρω συζήτησιν, ὅπως π.χ.

Ἦσαν οἱ Νεολιθικοὶ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου αὐτόχθονες ἢ μετόπισαν ἔξωθεν; Ἐὰν δὲ μετόπισαν ἔξωθεν πόθεν ἦλθον εἰς αὐτήν;

Ἐὰν ὁ ἀριθμὸς καὶ αἱ θέσεις τῶν ΠΕ οἰκισμῶν δεικνύουν εἴσοδον νέων στοιχείων εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοῦλάχιστον εἰς Ἀργολίδα, πόθεν τὰ νέα ταῦτα στοιχεία ἦλθον;

Ῥαφείλετο ὁ ΜΕ θόρυβος εἰς ἐξωτερικὴν ἐπιδρομὴν; Ἐὰν πράγματι τοιαυτὴ τις ἦτο ἡ αἰτία διατὶ τόσον ὀλίγοι νέοι οἰκισμοὶ ἀναφαίνονται μετὰ τὴν παλαιῶν; Ἐφ' ὅσον δὲ καὶ οἱ ἐπιζῶντες συνοικισμοὶ σμικρύνονται εἰς ἔκτασιν, δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι οἱ ἐπιδρομεῖς ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ ὑπάρχοντα χωρία. Ἐὰν ἀφ' ἐτέρου οἱ ἐπιδρομεῖς ἦσαν ὀλίγοι, ὡς ἐκ τῶν ὀλίγων νέων οἰκισμῶν θὰ ἡδύνατο νὰ εἰκάσῃ τις, πῶς οὗτοι κατόρθωσαν νὰ ὑποτάξουν καὶ ἐρημώσουν τὰς ΠΕ «πόλεις», ὥστε ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ΜΕ περιόδου νὰ εἶναι ἡ μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ τοῦλάχιστον εἰς Ἀργολίδα;

Ἦρχοντο οἱ ἐπιδρομεῖς ἔξωθεν διὰ λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους καὶ ἀπεσύροντο πάλιν εἰς τὰ ὀρητήρια αὐτῶν; Ἐν τοιαυτῇ περιπτώσει πόθεν οὗτοι ἤρχοντο, ἐφ' ὅσον οἱ νέοι οἰκισμοὶ οὐδὲν ἐνδιαφέρον δεικνύουν διὰ τὴν θάλασσαν ὥστε νὰ ἀναζητήσῃ τις τὸ ὀρητήριόν των πέραν τῆς θαλάσσης;

Διατὶ, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκισμῶν μειοῦται κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον εἰς τὴν Ἀργολίδα, οὗτος ἀντιθέτως αὐξάνει εἰς τὰ δυτικὰ τμήματα τῆς χερσονήσου;

Ἐδέχθησαν οἱ νέοι οὗτοι οἰκισμοὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου ξένα στοιχεία πληθυσμοῦ ἐλθόντα ἔξωθεν ἢ πρόσφυγας ἐξ Ἀργολίδος ἢ προέκυψαν ἀπὸ τὸ γηγενὲς ΠΕ στοιχεῖον;

Αἱ 4 νέαι ΜΕ θέσεις ἐν Ἀργολίδι ἰδρύθησαν ἀπὸ ξένα στοιχεία ἢ ἐδέχθησαν πρόσφυγας τῆς Ἀργολίδος ἐπιστρέψαντας ὅτε ὁ σάλος παρῆλθεν;

Ἡ ἐκπληκτικὴ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον ὀφείλεται εἰς εἴσοδον νέων στοιχείων ὁμαλῶς διασκορπισθέντων καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον ἢ ὀφείλεται εἰς φυσικὴν αὐξήσιν τοῦ ΜΕ πληθυσμοῦ ἕνεκα ἀνέτων οἰκονομικῶν συνθηκῶν δημιουργηθεισῶν κατὰ τὴν λεγομένην ΥΕ περίοδον ἢ καὶ εἰς τὰς δύο αἰτίας;

Ἀπάντησιν εἰς τὰ τοιαῦτα ἐρωτήματα θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ δώσωμεν, ὅταν θὰ ἔχωμεν περιγράψει τὰ πολιτιστικά δεδομένα ὅλων τῶν περιόδων καὶ θὰ ἔχωμεν ἀπονεύει ἴδια πολιτιστικά γνωρίσματα εἰς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν.

Ἡ σχετικὴ διάρκεια τῶν διαφόρων περιόδων θὰ ἡδύνατο νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ σχετικοῦ πάχους τῆς ἐπιχώσεως τῆς ἀντιστοιχοῦσης εἰς ἑκάστην περίοδον συγκρινόμενον πρὸς τὸ ἀντίστοιχον πάχος τῶν ἄλλων περιόδων.

Συνεχὲς στρώμα ἐπιχώσεως ὅλων ἀνεξαίρετως τῶν ἐποχῶν περιλαμβανομένης καὶ τῆς Νεολιθικῆς συνηντήθη εἰς Γωνιάν, Λέρναν, Ἀσέαν καὶ Μάλθην. Ὅλαι αἱ περίοδοι ἐκπροσωποῦνται ἐπίσης εἰς Κλένιαν, Νεμέαν καὶ Κορυφάσιον ἀλλὰ καὶ αἱ τρεῖς θέσεις εἶναι σπῆλαια ἀνεπαρκῶς γνωστὰ καὶ τὰ τρία, εἰς δὲ τὴν Νεμέαν τὰ στρώματα τῶν περιόδων τοῦ Χαλκοῦ εὐρέθησαν εἰς ἀπεχούσας ἐκ τῶν Νεολιθικῶν θέσεις. Ἡ Πρόσφυμα, ἡ Τίρυνς καὶ αἱ Μυκῆναι, ὅπου ὅλαι αἱ περίοδοι ἐκπροσωποῦνται, παρέσχον διεσκορπισμένας καὶ ἐν πολλοῖς τετραγαμμένας ἐπιχώσεις. Δι' ὅλας τὰς ὑπολοίπους Νεολιθικὰς θέσεις, αἱ ὁποῖαι διαρκοῦν ἕως τὴν ΥΕ περίοδον, αἱ πληροφορίαι εἶναι πολὺ ἐλλιπεῖς.

Ἐκ τῶν τεσσάρων πρώτων μνημονευθεισῶν θέσεων ἡ Γωνιά εἶναι γνωστὴ ἐξ ὀλίγων λάκκων, ἡ στρωματογραφία τῆς Μάλθης πᾶν ἄλλο ἢ σαφὲς εἶναι ὥστε νὰ ἀποτελέσῃ βάσιν συγκρίσεων δι' ὅλην τὴν χερσονήσον, ἡ Ἀσέα, ἂν καὶ παρουσιάζεται δι' ὀλίγης κεραμικῆς καὶ ἐνὸς τάφου καὶ ὥς ΥΕ θέσις, οὐσιαστικῶς παύει κατοικουμένη διαρκούσης τῆς ΜΕ περιόδου καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Λέρνης, ἡ ΥΕ περίοδος τῆς ὁποίας εἶναι ἐπίσης ἐλλιπής, δὲν ἔχουν πλήρως μελετηθῇ, ὄντα γνωστὰ ἐκ προχείρων ἀνακοινώσεων. Ὅστε μέχρι σήμερον δὲν ὑπάρχει ἀσφαλὲς ἐπίχωσις δι' ὅλας τὰς προϊστορικὰς περιόδους τῆς Πελοποννήσου.

Διὰ τὰς περιόδους τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ μόνον τοῦ Κοράκου καὶ ἡ Ἀσίνη παρέσχον ἐπίχωσιν συνεχῇ. Ἡ ἐπίχωσις τῶν Ζυγουριῶν παρεῖχε διεσκορπισμένα τὰ στρώματα τῶν διαφόρων περιόδων καὶ ἡ ΜΕ περίοδος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου μόλις ἀντεπροσωπεύετο. Τῆς Ἀσίνης πάλιν ἡ ἐπίχωσις εἰς ἐν μόνον σημεῖον παρέσχε στρώματα ὅλων τῶν περιόδων τὸ ἐν ὑπὲρ τὸ ἔτερον. Ὅστε μόνη ἀντιπροσωπευτικὴ θέσις καὶ διὰ τὴν στρωματογραφίαν τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ μένει τὸ Κοράκου.

Ὅλαι αἱ ὑπάρχουσαι πληροφορίες διὰ τὴν στρωματογραφίαν τῆς προϊστορικῆς Πελοποννήσου ἔχουν περιληφθῇ εἰς τὸν ἐπόμενον πίνακα. Ἡ στρωματογραφία τῆς Λέρνης, ὅταν γίνῃ πλήρως γνωστὴ, ἴσως παρὰσχη περισσότερον φῶς. Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ μῆκος ἑκάστης προϊστορικῆς περιόδου τῆς Πελοποννήσου ὑπολογίζεται μᾶλλον ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν πολιτιστικῶν σχέσεων τῆς Πελοποννήσου παρὰ ἐκ τοῦ πάχους τῶν στρωμάτων τῶν ἐπιχώσεων εἰς τὰς διαφόρους προϊστορικὰς θέσεις τῆς χερσονήσου.

Π Ι Ν Α Κ Η Π Ι Ι
ΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗΣ ΣΤΡΩΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
Οἱ παρατεθέντες ἀριθμοὶ δείκνυνται τὸ μέγεθος τῶν ἐπιχώσεων

ΘΕΣΣΑ- ΛΙΑ		Π Ε Λ Ο Π Ο Ν Ν Η Σ Ο Σ									
Τξάνι	Κοράζου	Μύλος Χελιώτου	Παλαιά Κόρινθος	Γωνιά	Μυκῆναι	Πρόσπυρνα	Λέρνα	Ἀσίνη	Ἀγιογι- τίκα	Ἀσέα	Μάδνη
12-13 μ.											
11											
10											
9											
8											
7											
6			(ΜΕ-ΠΕ)				ΥΕ 1,20 μ.				
5	ΥΕ 0,40-2,10			ΜΕ 1-1,70 μ.			ΠΕ-ΜΕ 4,70 μ.	ΥΕ 1,20 μ.			
4								ΜΕ 0,50-1 μ.		ΥΕ	
3	ΜΕ 1-1,40	ΠΕ ΜΕ-ΥΕ	ΠΕ 0,50-2,50	ΠΕ 1-1,50	ΥΕ 0,33 μ.	ΜΕ-ΥΕ Τάφου			ΠΕ Νεολιθι-	ΜΕ 0,50-1 μ.	ΥΕ 0,60 μ.
2									κόν 3 μ.	ΠΕ Νεολιθιν.	ΜΕ 0,50-1 μ.
1	ΠΕ 2 μ.	Νεολιθι- κόν 2,55 μ.	Νεολιθι- κόν 0,20 2,50	Νεολιθι- κόν 0,50-2,25	ΜΕ 1,04 μ. ΠΕ 0,83 μ.	ΠΕ 0,50 μ. Νεολιθιν. 0,20-1,10	3,75 Νεολιθιν.	ΠΕ 2,30 μ.			ΠΕ Νεολιθιν. 1,70 μ. Νεολιθιν. 0,70 μ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΟΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Τὰ κατάλοιπα τῶν προϊστορικῶν πολιτισμῶν, τὰ ὅποια σώζονται μέχρι τῆς ἐποχῆς ἡμῶν καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρεῦνης, εἶναι λείψανα οἰκοδομημάτων ἢ ταφῶν καὶ ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ὡς σκεύη, ἐργαλεῖα, ὅπλα, κοσμήματα, σφραγίδες καὶ εἰδώλια, ἀκέραια ἢ συντετριμμένα, ἅτινα συνοδεύουν τὰς τοποθεσίας τῆς κατοικίας ἢ τῆς ταφῆς τῶν ἀνθρώπων.

Πάντα τὰ κατάλοιπα ταῦτα ἀποτελοῦν τὸ πλεόν ἀξιόπιστον «χειρόγραφον» τῶν ἀνθρωπίνων σκέψεων καὶ ἐνεργειῶν, δι' ἃς περιόδους ἠλλείπουν γραπτὰ πηγαὶ καὶ μόνον ἀόριστοι παραδόσεις καὶ μῦθοι ἔχουν σωθῆ. Ἡ φύσις τοῦ σωζομένου προϊστορικοῦ ὕλικου ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ σχηματίζωμεν ἐπαρκῶς σαφῆ γνώμην περὶ τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων τῶν μεμακρυσμένων ἐκείνων ἐποχῶν, ἐν τινὶ δὲ βαθμῇ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν δημιουργῶν τῶν σωζομένων καταλοίπων.

Ἀνώτεροι πνευματικοὶ ἐκδηλώσεις, θρησκεία, κοινωνικὴ ὀργάνωσις καὶ σχέσεις πρὸς ἄλλους λαούς, ἅτινα ἀποτελοῦν τὰ κύρια ἀντικείμενα τῆς ἐρεῦνης διὰ τὰς ἐποχὰς τῶν γραπτῶν πηγῶν τῆς Ἱστορίας, δύνανται μόνον ἀορίστως νὰ εἰκασθοῦν διὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἐκ τῆς συγκρίσεως παρεμφερῶν ἀντικειμένων εὗρισκομένων εἰς διαφόρους περιοχάς. Ὁ τομεὺς οὗτος τῆς ἐρεῦνης ἀνήκει εἰς τὴν περιοχὴν τῆς φαντασίας καὶ τῆς θεωρίας μᾶλλον παρὰ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν γεγονότων.

Αἱ πηγαὶ ὅθεν καὶ αἱ μέθοδοι τῆς Προϊστορίας προκαθορίζουν ὡς σκοπὸν τῆς μελέτης διὰ τοὺς μεμακρυσμένους χρόνους τὴν ζήτησιν ἑνὸς εἵδους γνώσεων διαφοροτικοῦ κατὰ τὴν μορφήν καὶ τὴν σαφήνειαν ἐκείνου, τὸ ὅποτον ἐπιδιώκει ἡ ἐρευνα τῶν γραπτῶν πηγῶν.

Εἰς τὸ Δεύτερον Μέρος τῆς ἐργασίας ταύτης κατεβλήθη προσπάθεια ἵνα σχηματισθῇ ἐν «Κείμενον» διὰ τὴν Προϊστορίαν τῆς Πελοποννήσου διὰ τῆς τοποθετήσεως τοῦ ἑνὸς παρὰ τὸ ἕτερον, ὡς θραύσματα τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς, τῶν ἐπιζώντων καταλοίπων τῶν προϊστορικῶν χρόνων τῆς χερσονήσου, ὡς ταῦτα προσφέρονται εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν. Ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὁδηγὸς εἰς τὴν ἀνασυγκροτιστικὴν ταύτην ἐργασίαν ἡ γεωγραφικὴ σειρὰ ἐπὶ τοῦ χάρτου τῶν θέσεων, ἐξ ὧν τὸ ὕλικόν προέρχεται, καὶ ἡ στρωματογραφία, ἐν ἣ τούτου εὗρέθη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπεδιώχθη νὰ διαφυλα-

χθοῦν οἱ παράγοντες τοῦ χώρου καὶ χρόνου, δι' ὧν μόνον εἶναι δυνατὴ ἡ Ἱστορικὴ ἡμῶν σκέψις.

Τὸ σύνολον τῆς χερσονήσου ἐθεωρήθη ὡς μεμονωμένος λόφος καὶ αἱ διάφοροι ἀνασκαφαὶ ὡς διάφοροι τάφοι τῆς αὐτῆς ἀνασκαφῆς. Τὸ ὕλικόν παρατίθεται κατὰ τὸν τρόπον τὸν καθιερωθέντα εἰς τὸ Πρῶτον Μέρος, δηλαδὴ εἰς τέσσαρα Κεφάλαια, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀντιστοιχεῖ πρὸς μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων περιόδων, Νεολιθικὴν, Πρωτοελλαδικὴν, Μεσοελλαδικὴν καὶ Ὑστεροελλαδικὴν, αἵτινες χαρακτηρίζονται ἐνταῦθα ὡς Πελοπόννησος I, II, III καὶ IV ἀντιστοίχως.

Τὰ δεδομένα ἐκάστης περιόδου ἔχουν ταξινομηθῇ εἰς τέσσαρας κατηγορίας ἦτοι: Α. Ἀρχιτεκτονική, Β. Ταφαί, Γ. Κεραμική, Δ. Μικρὰ Εὐρήματα, ταξινομήσις συνήθης εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν.

Αἱ θέσεις αἱ ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ δεδομένων εἰς ἐκάστην περίοδον ἔχουν ἀριθμηθῇ διὰ λατινικῶν ἀριθμῶν καὶ παρατίθενται κατὰ γεωγραφικὴν σειρὰν καὶ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ὡς ἐν τῷ Πρῶτῳ Μέρει, ὥστε τὸ ὕλικόν νὰ γνωσθῇ κατὰ τὸ δυνατόν καθ' ἡν σειρὰν ἀνεσκάφη καὶ αἱ συγκρίσεις μεταξὺ δεδομένων γειτονικῶν θέσεων νὰ εἶναι εὐχερεῖς.

Ἐκαστον δεδομένον ἐν ἐκάστη ὁμάδι ἔχει ἀριθμηθῇ δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν ὥστε νὰ εἶναι εὐκόλοι παραπομπαὶ εἰς μεμονωμένα ἀντικείμενα ἐκ τῶν πολλῶν περιεχομένων εἰς ἐκάστην σελίδα τοῦ Δευτέρου Μέρους. Αἱ ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν ἔχουν τύχει σεβασμοῦ ὀφειλομένου εἰς χειρόγραφον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν δεδομένων καὶ ὅσον ἐπέτρεπον τὰ ὅρια τῆς μελέτης ταύτης αὐταὶ αἱ λέξεις τῶν ἀνασκαφάντων ἔχουν τηρηθῇ. Ἡ ταξινόμησις ὅμως τοῦ ὕλικου εἰς τινὰς περιπτώσεις ἔχει μεταβληθῇ¹.

Προσωπικαὶ γνῶμαι τοῦ συγγραφέως διὰ τὴν σημασίαν τῶν εὐρημάτων, συνόψεις τῶν δεδομένων ἐκάστης ὁμάδος καὶ συσχετίσις ἐν τῷ Μεσογειακῷ χώρῳ τῶν ἀντικειμένων ἔχουν περιληφθῇ εἰς χωριστὰ κεφάλαια μετὰ τὴν παράθεσιν αὐτῶν τῶν δεδομένων. Συνθέσεις δὲ ὅλων τῶν συμπερασμάτων τῶν ἐπιτευχθέντων ἐκ τῆς ἐξημενείας ἐκάστης κατηγορίας εὐρημάτων παρατιθέμεναι εἰς τὸ τέλος ἐκάστης περιόδου παρέχουν τὸ Περίγραμμα τῆς ὅλης περιόδου καὶ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτῆς σχέσεις, ὡς ταῦτα προκύπτουν ἐκ τῶν δεδομένων.

¹ Παραπομπὴ εἰς ἐν δεδομένον δύναται νὰ ἔχῃ τὴν μορφήν: II, A XII, 3. Ἡ παραπομπὴ αὕτη ἀφορᾷ εἰς τὴν Οἰκίαν τῶν Κεράμων τῆς ΠΕ Λέρνης, τῶν ἀριθμῶν ἐχόντων τὴν ἀκόλουθον σημασίαν: II=Δευτέρα φάσις τοῦ πολιτισμοῦ ἢ Πελοπόννησος II. ἦτοι ΠΕ περίοδος, Α=Ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Περιόδου, XII=ἀριθμὸς τῆς Ὁμάδος τῶν δεδομένων τῆς Λέρνης ἐν τῇ ΠΕ Ἀρχιτεκτονικῇ, 3=ἀριθμὸς τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα τῆς ΠΕ Λέρνης. Μακρὰ ὅμως παραπομπαὶ ἀγούσαι εἰς σύγχυσιν ἀποφεύγονται καὶ μόνον τὰ δύο τελευταῖα σημεῖα τῆς παραπομπῆς παρατίθενται τὰ δ' ἄλλα δηλοῦνται ἐν τῷ κειμένῳ.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ Ι

Α. ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ι. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ἐν τῇ Κεφαλαίῳ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς δι' ὅλας τὰς περιόδους ἔχομεν περιλάβει φυσικὰ κατοικίας, ὡς τὰ σπήλαια, ἢ οἰκοδομὰς ἀφορώσας εἰς ζῶντας μόνον ἀνθρώπους. Αἱ οἰκοδομαὶ διὰ τοὺς νεκρούς, καὶ ὅταν ἀκόμη αὐταὶ εἶναι ἐπίσημοι ὡς οἱ θολωτοὶ τάφοι, ἔχουν ταξινομηθῇ εἰς τὸ Κεφάλαιον τῶν Ταφῶν.

Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα ἔχουν παρατεθῇ εἰς δύο ομάδας: πρῶτον ἔργα δημοσίου χαρακτῆρος, ἔφ' ὅσον ὑπάρχουν τοιαῦτα καὶ εἶτα ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα. Ὡς ἔργα δημοσίου χαρακτῆρος θεωροῦνται ὀχυρώσεις, ὑδραυλικά ἔργα κοινοτικοῦ χαρακτῆρος, οἰκοδομήματα θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος καὶ ὁδοί. Ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα θεωροῦνται τὰ ἀνάκτορα, τὰ ἐργαστήρια καὶ αἱ κατοικίαι.

Τὰ δεδομένα ἐκάστης θέσεως κατὰ τὸ δυνατόν περιγράφονται κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειρὰν: Σχέδιον τοῦ οἰκισμοῦ, σχέδιον ἐκάστου οἰκοδομήματος, τρόπος κατασκευῆς τοίχων, δαπέδων, ὀροφῆς, θυρῶν, ἐστίων, ἐσωτερικῶν ἄλλων κατασκευῶν καὶ ὕλικά χρησιμοποιούμενα, λίθοι, ὠμαὶ πλίνθοι, ξύλα κλπ.

Ἐκ τῶν 33 Νεολιθικῶν θέσεων δεκατρεῖς μόνον παρέσχον δεδομένα δυνάμενα νὰ ταξινομηθοῦν ὡς ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, ἐκ τοῦ σκοποῦ μᾶλλον ὃν ὑπηρετοῦν παρὰ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς, ἂν καὶ ὁ σκοπὸς ἐκάστης κατασκευῆς, εἷς τινας περιστάσεις δὲν εἶναι καθαρὸν σαφές. Αἱ Νεολιθικαὶ αὐταὶ θέσεις καὶ τὰ δεδομένα ἐκάστης εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

Ι. Παλαιὰ Κόρινθος (3).—(1) Μία κοιλότης τοῦ ἐδάφους σχεδὸν τετράγωνος διαστάσεων 3,40 μ., × 3,10 μ. ἐρμηνευθεῖσα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ὡς ἀνήκουσα εἰς δάπεδον οἰκίας. Ἡ κοιλότης αὕτη εὐρέθη ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ λόφου ἔφ' οὗ ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἀποδίδεται εἰς τὴν Κόρινθον ΙΙ ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, σ. 19, 45, 63 εἰκ. 4.

(2) Δύο ὀπαὶ εἰς τὸ στερεὸν ἔδαφος, περίπου 0,35 μ. βαθεῖαι καὶ 0,30 μ. τὴν διάμετρον ἐκάστη, εὑρεθεῖσαι ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ λόφου τοῦ ναοῦ, ἀνήκουσαι εἰς τὴν Κόρινθον ΙΙ καὶ ἐρμηνευθεῖσαι ὡς ὑποδοχαὶ καθέτων κεντρικῶν πασσάλων κυκλοτερῶν οἰκίων. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, 20, 45, 63.

(3) Σωροὶ λίθων εἰς ἀδιαταράκτους ἐπιχώσεις ἐρμηνευθέντες ὡς λείψανα οἰκίων. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, 20, 25, 64.

(4) Εἷς κύκλος, διαμέτρου περίπου 2 μ., ἀποτελούμενος ἐξ ἀργῶν μι-

κρῶν λίθων τοποθετημένων εἰς μίαν σειρὰν καὶ περιέχων ἀπηνθρακωμένην οὐσίαν, τέφραν καὶ τεμάχια ὀστέων. Ὁ κύκλος οὗτος ἡρμηνεύθη ὡς θεμέλιον καλύβης ἢ ὡς δημοσία ἐστία ἢ «πυρά» ἐνὸς τύπου γνωστοῦ ἀπὸ τὴν Πρόσσυμνα περιγραφομένου κατωτέρω (IV 2-3). Τὸ κατασκευάσμα ἀνήκει εἰς τὴν Κόρινθον III. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, 28-29, 49.

(5) Τρεῖς κοιλότητες ἐσκαμμέναι εἰς τὸ στερεὸν ἔδαφος, ἐξ ὧν ἡ μία ἦτο πιθανῶς «βόθρος» ἀποθηκεύσεως, αἱ δὲ δύο ἕτεραι ἦσαν ἴσως ὑποδοχαὶ βάσεων πίθων. Καὶ αἱ τρεῖς κοιλότητες προέρχονται ἀπὸ τὴν Κόρινθον III. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, 49-50.

II. Νεμέα (6).—(1) Τὸ σπήλαιον τῆς Νεμέας, ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ ὃν ὑπηρετεῖ, δύναιτο νὰ ταξινομηθῇ ἐνταῦθα. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου εὐρέθη τοῖχος 2 3 δόμων ἐξ ἀκατεργάστων λίθων, ὁ ὁποῖος ἀπεχώριζε τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ σπηλαίου. AJA 1927, 438 εἰκ. 14.

III. Κλένια (7).—(1) Τὸ εὐρύχωρον σπήλαιον τῶν Κλενίων, τὸ περιγραφὲν ἀνωτέρω κατὰ τὴν παράθεσιν τῆς θέσεως ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς Νεολιθικῆς κατοικήσεως, ὑπηρετεῖ ὡσαύτως ἀρχιτεκτονικοὺς σκοποὺς. BCH 1930, 479.

IV. Ἑραῖον-Πρόσσυμνα (10).—(1) Ἐν σπήλαιον ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου, τὸ ὁποῖον τελικῶς ἐχρησιμοποιήθη ὡς τόπος ταφῶν, ἀρχικῶς ἐχρησιμοποιεῖτο ἴσως ὡς τόπος κατοικίας. Τὸ σπήλαιον ἔχει διάμετρον 4 μ. περίπου καὶ ὕψος 1 μ. Ὁ ἀνασκάψας, ἐρμηνεύει τοῦτο εἰς τὴν τελικὴν του μορφήν ὡς ἐν εἶδος λατρευτικοῦ οἰκοδομήματος ἢ ἱεροῦ. Prosymna, 25-28.

(2) Μία ἀβαθὴς κοιλότης (περίπου 0,80 μ. βαθεῖα) ἔχουσα διάμετρον 4 μ. καὶ εὐρεθεῖσα ἐγγὺς τοῦ τάφου XIV καὶ δυτικώτερον τοῦ σπηλαίου τοῦ περιγραφέντος ἀνωτέρω ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου, περιεβάλλετο ἀπὸ τέσσαρας ἄλλας κοιλότητας ποικιλοῦσας ἀπὸ 0,80 μ. ἕως 1,25 μ. κατὰ τὴν διάμετρον καὶ ἐχούσας βάθος 0,50 μ. Μία τῶν κοιλότητων τούτων περιεβάλλετο ὑπὸ λίθων. Καὶ αἱ πέντε δὲ κοιλότητες ἔχουν ἐρμηνευθῇ ὡς ἀνοικταὶ ἐστὶαι κοινοτικοῦ χαρακτῆρος διὰ θυσίας ἢ ὡς «πυρά» διὰ τὴν καῦσιν νεκρῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μεγάλης κοιλότητος δὲν ἀποκλείεται νὰ πρόκειται περὶ τοῦ δαπέδου καλύβης, οἱ τοῖχοι τῆς ὁποίας ἦσαν ἐκ κλάδων καὶ πηλοῦ. Prosymna, 24-25.

(3) Μία ἄλλη κοιλότης σχεδὸν τετράγωνος, περίπου 2,80 μ. ἐπὶ 2,60 μ. καὶ 0,55 μ. βαθεῖα, ἐπὶ τοῦ Δυτικοῦ Γερογάλαρου περιέχουσα κατάλοιπα πυρᾶς, ὀστᾶ ζώων, ὀστρακα ἀγγείων καὶ λεπίδας ὀφθαλμοῦ, ἐχρησίμευε διὰ τὸν αὐτὸν ἴσως σκοπὸν, δι' ὃν καὶ αἱ πέντε ὅμοιαι κοιλότητες αἱ περιγραφεῖσαι ἀνωτέρω. Prosymna, 28-29.

V. Λέρνα (13).—'Η ἀρχαιότερα Νεολιθική περίοδος τῆς Λέρνης ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τριῶν διαδοχικῶν ἀρχιτεκτονικῶν φάσεων, συντόμως περιγραφομένων ἐν *Hesperia* 1957, 157-160, 1958, 139.

(1) Τὰ σχέδια τῶν οἰκῶν καὶ τῶν τριῶν ἀρχαιότερων ἀρχιτεκτονικῶν φάσεων ἦσαν ὀρθογώνια διότι μόνον τμήματα εὐθέων τοίχων ἀνευρέθησαν εἰς τὰς ἀνασκαφεῖσας περιοχάς. Οἱ τοῖχοι οὗτοι ἦσαν συνήθως 0,50 μ. παχεῖς καὶ διετηροῦντο εἰς ὕψος πέντε δόμων. *Hesperia* 1958, 139.

(2) Εἷς τινα σημεῖα τῆς ἀνασκαφῆς (περιοχαὶ JA JB, *Hesperia* 1957, 160 καὶ BE, *Hesperia* 1958, 139) σωροὶ λίθων ἀπέχοντες ἀλλήλων, μερικά ὅπαι εἰς τὸ στερεὸν ἔδαφος, δι' ὑποδοχὴν καθέτων ἴσως πασσάλων, καὶ ἀκανόνιστοι σωροὶ ἀργιλῶδους πηλοῦ ἑξαγωνοειδῆς τὰς τρεῖς (ἐνίοτε τέσσαρας) ἀρχαιότερας οἰκοδομικὰς φάσεις. Τὰ λείψανα ταῦτα πιθανὸν νὰ ἀνήκουν εἰς προχειροὺς καλύβας, ὧν ἐγένετο παράλληλος χρῆσις μετὰ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων οἰκημάτων. *Hesperia* 1957, σ. 155, εἰκ. 5, ἀρ. 24, 27, 31, 33 καὶ σ. 160.

(3) Βόθροι ἢ λάκκοι ἀποθηκέσεως εἶναι συνήθεις ἤδη εἰς τὴν ἀρχαιότεραν ἀρχιτεκτονικὴν φάσιν τῆς παλαιότερας Νεολιθικῆς περιόδου ἐν Λέρνῃ. *Hesperia* 1957, σ. 155, εἰκ. 5, ἀρ. 25, 26, 28, 30 καὶ σ. 160.

'Η ἀρχιτεκτονικὴ τῆς νεωτέρας Νεολιθικῆς περιόδου τῆς Λέρνης ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ καταλοίπων πέντε ἕως ὀκτῶ ἀρχιτεκτονικῶν φάσεων (τάφρος BD, *Hesperia* 1958, 137 καὶ περιοχαὶ JA-JB, *Hesperia* 1957, 156).

(4) Αἱ οἰκίαι τῆς νεωτέρας περιόδου ἀπετελοῦντο ἀπὸ μικρὰ οἰκήματα συγκεντρωμένα εἰς ὁμάδας χωρὶς σύστημα. Οἱ τοῖχοι ὅμως ἦσαν πάντοτε εὐθύγραμμοι καὶ αἱ γωνίαι ὀρθαί. Ἀργιλῶδης πηλὸς χρησιμοποιούμενος ὡς συνδετικὴ ὕλη τῶν λίθων κατὰ τὴν τοιχοδομίαν ἐπετύγχανε τοσαύτην συνοχήν, ὥστε ἐσωτερικοὶ τινες τοῖχοι παχεῖς ἐνίοτε 0,25 μ. εὐρέθησαν σωζόμενοι εἰς ἀκτερὸν ὕψος. Ἐσωτερικαὶ ἀντηρίδες τῶν τοίχων εἶναι συνήθεις. *Hesperia* 1957, 157.

(5) Τὸ θεμέλιον μιᾶς τετραγώνου οἰκίας ἦτο κανονικοῦ ὀρθογωνίου σχήματος διαστάσεων 5,25 μ. ἐπὶ 3 μ. καὶ εἶχε κτισθῇ διὰ μικρῶν λίθων καλῶς προσηρμοσμένων. *Hesperia* 1954, 21, 1955, 47, 1956, 170.

(6) Μία μικρὰ ἐπίπεδος ἐπιφάνεια εἰς τὴν τάφρον BE, ὀριζομένη ὑπὸ ὀδοντωτῶν ἐπὶ τοιχοματῶν καὶ φέρουσα εἰς τὸ μέσον μίαν καλῶς κατεσκευασμένην ὀπὴν, διὰ τὴν ὑποδοχὴν προφανῶς πασσάλου, ἴσως νὰ ἀνῆκεν εἰς τινα οἰκίαν. *Hesperia* 1958, 139.

(7) Βόθροι χρησιμοποιοῦνται καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν Νεολιθικὴν περίοδον ὡς καὶ κατὰ τὴν παλαιότεραν. *Hesperia* 1958, 136.

VI. Ἀγιωργίτικα (15).—Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα τῆς θέσεως

δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ. Αἱ μόναι γνωσταὶ πληροφοροῦν σχετικῶς εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

(1) Κατάλοιπα ἀπλῶν ὀρθογωνίων κατοικιῶν ἐχουσὼν τὰς βάσεις τῶν τοίχων ἐκ λίθων, τὰ δάπεδα ἐκ πεπατημένου πηλοῦ καὶ μονίμους τὰς ἐστίας, κυκλικὰς ἢ ὀρθογωνίους. AJA 1928, 534. Ὅτι τὰ σχέδια τῶν οἰκιῶν ἦσαν ὀρθογώνια ἀναφέρει ὁ ROBINSON ἐν RE VII, 225.

(2) Μεγάλαι ἀνοικταὶ ἐστίαι τοῦ τύπου τοῦ περιγραφέντος εἰς τὰ δεδομένα τῆς Προσύμνης. Prosymna, 25.

VII. Ἀσέα. (16).—(1) Μία ἐξομάλυνσις τοῦ βράχου, 2 μ. μακρὰ κατευθυνομένη ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. καὶ συνεχιζομένη ὑφ' ἐνὸς τοίχου ἐκτισμένου διὰ μεγάλων ἀκανονίστων λίθων τοποθετημένων εἰς ἓνα δόμον 1,40 μ. μακρόν, εἶναι ἴσως τὰ μόνα κατάλοιπα μιᾶς Νεολιθικῆς οἰκίας. Asea, 7-8.

(2) Λεπτὰ στρώματα κιτρινωπῆς ἄμμου ἀπετέλουν ἴσως δάπεδα Νεολιθικῶν οἰκιῶν ἀλλ' ἡ θέσις τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθορισθῇ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν. Εἰς μίαν περιπτώσιν, ἐφ' ἐνὸς τοιοῦτου δαπέδου, ἠκολούθει ἐν στρῶμα σκοτεινοχρώμου γῆς μεμιγμένης μετὰ ὀστέων ἀγγείων καὶ ὀστέων ζώων. Asea, 7.

(3) Σωροὶ τέφρας ἐν τῇ Νεολιθικῇ ἐπιχώσει δεικνύοντες θέσεις πυρῶν ἢ ἐστιῶν. Εἰς μίαν μόνον περιπτώσιν ἡ ἐστία εἶχε περιορισθῇ ὑφ' ἐνὸς πλαισίου σχιστολίθων ἔχοντος ἐκάστην πλευρὰν ἴσην πρὸς 1 μ. περίπου. Asea, 7.

VIII. Κουφόβουνο (20).—(1) Λεῖψανα Νεολιθικῶν καὶ ΠΕ κατοικιῶν ἀναφέρονται διὰ βραχέων ἐκ τῆς θέσεως ἀλλ' οὐδεμία περιγραφὴ ἢ λεπτομέρεια παρέχεται. AA 1942, 156.

IX. Γκοριτσά (21).—(1) Τὸ διπλοῦν σπήλαιον ἐκ τῆς θέσεως μετὰ Νεολιθικῶν εὗρημάτων ὑπηρετεῖ ἀσφαλῶς ἀρχιτεκτονικὰς ἀνάγκας κατὰ τὴν Νεολιθικὴν Ἑποχὴν. BSA 1960, 83.

X. Ζαρνάτα (22).—(1) Τὸ σπήλαιον τῆς Ζαρνάτας, ἐκ τοῦ ὁποῦ συνελήγ Νεολιθικὴ κεραμικὴ, δύναται νὰ ταξινομηθῇ ἐνταῦθα ὡς χώρος κατοικίας ἢ λατρείας, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι ὅμοιαι μνημονευθεῖσαι περιπτώσεις. Ἐγγὺς τοῦ στομίου τοῦ σπηλαίου ὑπῆρχεν εἰς τοίχος πιθανῶς προϊστορικῶν χρόνων. Ἑλληνικά 1933, 216. RE XXII (2), 1386.

XI. Κορυφάσιον (28).—(1) Τὸ σπήλαιον τοῦ Κορυφασίου, ἐν ᾧ εὐρέθησαν ἵχνη ἀνθρωπίνης δραστηριότητος ἀπὸ τῶν Νεολιθικῶν μέχρι τῶν Ἱστορικῶν χρόνων, εἶναι μία ἄλλη περιπτώσις χρήσεως σπηλαίου δι' ἀνάγκας κατοικίας ἢ λατρείας. AJA 1954, 32.

XII. Χώρα (30).—(1) Ἐν ἑτερον σπήλαιον τοῦ τύπου τῶν καταβοθρῶν

ἤτο ἴσως παρεμφερούς χρήσεως πρὸς τὰ προμνημονευθέντα τοιαῦτα. ΠΑΕ 1955, 246. BCH 1956, 285¹.

XIII. Μάλθη (31).—Αἱ ἀρχαιότεραι κτισταὶ οἰκίαι ἐν Μάλθῃ, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τρεῖς συστάδας καλυβῶν (Malthi, 26), δεικνύουν μόνον καμπυλόγραμμα σχέδια. Μερικαὶ τῶν οἰκίων τούτων, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι Uffirnis κεραμικὴ εὐρέθῃ ἐν αὐταῖς², πρέπει νὰ ἀνήκουν εἰς ΠΕ χρόνους, ἀλλὰ δύο τοῦλάχιστον οἰκίαι, εἰς ἃς δὲν εὐρέθῃ τοιαύτη κεραμικὴ, εἶναι ἴσως τῆς ἀρχῆς τῆς ΠΕ ἢ τοῦ τέλους τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα (Malthi, 23). Αἱ δύο αὗται οἰκίαι περιγράφονται κατωτέρω.

(1) Οἰκία Α 2. Ἡ οἰκία αὕτη εἶναι βραχεῖα ἀψιδοειδὴς οἰκία ἔχουσα ἐσωτερικὸν πλάτος κατὰ μῆκος τοῦ ἀνοίγματος τῆς ἀψίδος περίπου 6 μ. καὶ βάθος περίπου 4 μ. Ἔχει θεμελιωθῇ ἐπὶ τοῦ βράχου ἑγγὺς τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου καὶ ἔχει τὸ ἀνοίγμα τῆς ἀψίδος ἐστραμμένον πρὸς Βορρᾶν. Μικρὸς ἐσωτερικὸς τοίχος ἀποχωρίζει ἐν δωματίον κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς ἀψίδος 1,25 μ. εὐρὺ, μία δὲ ἐστία ἔχει κτισθῇ παρὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ σχηματιζομένου, μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς ἀψίδος, ὀρθογωνίου δωματίου.

Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῆς οἰκίας ταύτης εἶναι 0,60-0,80 μ. παχεῖς καὶ ἔχουν κατασκευασθῇ διὰ μικρῶν ἀκανονίστων λίθων. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀψίδος ἔχει τοποθετηθῇ μέγας πλακοειδὴς λίθος, ἑτέρα δὲ πλᾶξ εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς ΒΑ. γωνίας τῆς οἰκίας. Ἡ δευτέρα πλᾶξ δεικνύει ἴσως τὸ σημεῖον τῆς εἰσόδου. Malthi, σ. 28 εἰκ. 7 σχέδ. I-II

(2) Οἰκία D 16. Ἡ οἰκία αὕτη εὐρίσκεται ἑγγὺς τοῦ βορείου ἄκρου τοῦ λόφου καὶ ἔχει τὸ αὐτὸ σχέδιον καὶ προσανατολισμὸν πρὸς τὴν προηγουμένως περιγραφεῖσαν στερεῖται ὁμως ἐσωτερικοῦ διαχωριστικοῦ τοίχου. Ἡ οἰκία αὕτη ἔχει πλάτος 3 μ. καὶ μῆκος 3,15 μ. Malthi, 32-33.

Πέντε ἕτεραι οἰκίαι παρεμφερῶν σχεδίων, τοῦ ἀρχαιοτάτου στρώματος τῆς Μάλθης περιγράφονται εἰς τὴν ΠΕ περίοδον, ἂν καὶ μερικαὶ τούτων ἀνήκουν ἐξ ὀλοκλήρου ἢ μερικῶς εἰς τὴν Νεολιθικὴν περίοδον κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος αὐτάς.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Τὸ διαθέσιμον μέχρι σήμερον ἀρχιτεκτονικὸν Νεολιθικὸν ὕλικὸν τῆς Πελοποννήσου εἶναι λίαν ἀνεπαρκὲς ἵνα παράσχη σαφῇ εἰκόνα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Περιόδου. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι μέχρι τῆς

¹ Δύο ἔτι πιθανὰ Νεολιθικὰ σπήλαια, τὸ ἐν παρὰ τὸ χωρίον Φλεσιᾶς (πρόφην Παιδεμένου) ΒΑ. τῶν Γαργαλιάνων, καὶ τὸ ἕτερον παρὰ τὴν ΥΕ θέσιν (112) Πηγάδια, ἀνεφέρθησαν προσφάτως. Ἰδὲ ὑποσημ. I τῆς σ. 41 ἄνωτέρω, ὅπου ἐκ τυπογραφικῆς ὁβλεψίας ἡ θέσις Φλεσιᾶς ἀναφέρεται ὡς κειμένη ΒΔ. ἀντὶ ΒΑ. τῶν Γαργαλιάνων.

² Ἰδὲ Κεραμικὴν κατωτέρω σχετικῶς.

στιγμῆς οὐδενὸς εἵδους ὀχύρωσις, οὔτε τείχη, ὥς εἰς τὸ Σέσκλον καὶ Διμήνιον, οὔτε τάφροι, ὥς εἰς τὰ Σέρβια (Pt. Mac., 45), ἔχουν που παρατηρηθῇ ἐν Πελοποννήσῳ, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου.

Οἱ οἰκισμοὶ τῆς Μάλθης καὶ πιθανῶς τῆς Προσύμνης, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὰ εὐρέως διεσκορπισμένα Νεολιθικὰ κατάλοιπα εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, πρέπει νὰ ἀπετελοῦντο ἀπὸ ομάδας καλυβῶν χαλαρῶς ἠνωμένας εἰς ἑνιαῖον οἰκισμόν. Ὁ οἰκισμὸς τῆς Κορίνθου, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὴν ἔκτασιν εἰς ἣν εὐρέθησαν κατάλοιπα παρὰ τὰς μεταγενεστέρας ἀναστατώσεις τῶν ἐπιχώσεων, πρέπει νὰ ἦτο ἐκτεταμένον χωρίον καὶ ἴσως δὲν διέφερεν ὥς πρὸς τὸ σχέδιον ἀπὸ τοὺς δύο προηγούμενους οἰκισμούς. Οἱ ἄλλοι οἰκισμοὶ πρέπει νὰ ἀπετέλουν μικρὰ ἢ μεγαλύτερα χωρία καλυβῶν ἢ οἰκιῶν συγκεντρωμένων ἐγγὺς πηγῶν ἢ σπηλαίων, ὥς ἥδη ὑπεδηλώθη κατὰ τὴν περιγραφὴν ἐκάστης θέσεως.

Παράξενον Νεολιθικὸν φαινόμενον τῆς Πελοποννήσου εἶναι αἱ κοινοτικαὶ ἐστίαὶ ἢ «πυραὶ» αἱ εὐρεθεῖσαι εἰς Πρόσυμναν, Ἀγιοργίτικα καὶ πιθανῶς Κόρινθον καὶ Ἀσέαν. Ἡ ἐρμηνεία ἢ δοθεῖσα εἰς τὸ δεδομένον δὲν φαίνεται ἱκανοποιητικὴ καὶ ὁ σκοπὸς τῶν πυρῶν τούτων πρέπει νὰ θεωρῇται ἀκόμη ὥς μὴ καθωρισμένος.

Σπήλαια δι' ἀρχιτεκτονικὰς ἀνάγκας ἐχρησιμοποιοῦντο τοῦλάχιστον εἰς 7 ἐκ τῶν 12 θέσεων τῶν ἐκπροσωποῦμένων δι' ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων (ἴτοι Νεμέαν, Κλένιαν, Πρόσυμναν, Γκοριτσάν, Ζαρνάταν, Κορυφάσιον καὶ Χώραν). Τὰ σπήλαια ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο ἀρχικῶς ὥς κατοικίαι καὶ βραδύτερον ὥς τόποι ταφῶν ἢ λατρείας, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὴν Κλένιαν, Γκοριτσάν, Πρόσυμναν καὶ Κορυφάσιον τοῦλάχιστον, καὶ ἡ λατρεία, εἰς τὴν περὶπτωσιν τῆς Κλένειας, Γκοριτσᾶς καὶ τοῦ Κορυφασίου, φαίνεται ὅτι διετηρήθη καὶ εἰς ἱστορικοὺς χρόνους¹.

Τὰ σχέδια τῶν τεχνιτῶν οἰκιῶν, ἂν καὶ οὐχὶ πολλὰ παραδείγματα τοιούτων ὑπάρχουν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν, δεικνύουν ἀξιοπροσέκτους διαφοράς. Διὰ κοιλότητος τοῦ ἐδάφους ἐρμηνευθείσας ὥς δάπεδα καλυβῶν οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ, ἐφ' ὅσον καὶ ὁ σκοπὸς τῶν κοιλοτήτων τούτων δὲν εἶναι βεβαίως καθαρὸν γνωστός, ὥς εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Προσύμνης. Εἰς τὰς ἐκ λίθων ὅμως κατεσκευασμένας οἰκίας τῆς Λέρνης τῶν Ἀγιοργίτικων καὶ τῆς Μάλθης (τοῦ Κουφοβούνου τὰ δεδομένα δὲν εἶναι ἐπαρκῶς γνωστὰ) παρουσιάζονται δύο διαφορετικὰ σχέδια οἰκιῶν. Ἦτοι: Ἐν καθαρῶς ὀρθογώνιον σχέδιον, ἐπικρατοῦν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς χερσονήσου (Λέρναν, Ἀγιοργίτικα), καὶ ἕτερον καμπυλόγραμμον ἀψιδοειδές, χαρακτηριστικὸν τοῦ δυτικῆς τμήματος τῆς Πελοποννήσου γνωστὸν ἐκ Μάλθης. Μία τοιαύτη διάκρισις γνωρισμάτων τοῦ πολιτισμοῦ μεταξὺ ἀνατολικῆς

¹ Ἴδὲ καὶ ὑπόσημ. 1 τῆς σ. 131 ἀνωτέρω.

καὶ δυτικῆς Πελοποννήσου, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδίων τῶν οἰκιῶν, θὰ ἐφαίνετο ἐξαιρετικά ἐπισφαλῆς, ἂν μὴ βεβαιασμένη, ἔνεκα τῶν ὀλίγων δεδομένων τῆς περιόδου μάλιστα ἐκ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς χερσονήσου, ἐὰν μὴ εἴχομεν μίαν ἀδιάκοπον συνέχειαν τῆς ἐξελίξεως τοῦ καμπυλογράμμου σχεδίου εἰς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν συνεχῶς μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων (Βουλευτήριον τῆς Ὀλυμπίας), ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Τὸ ὀρθογώνιον ἀφ' ἑτέρου σχέδιον εἶναι τὸ πλέον διαδεδομένον σχέδιον εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Πελοπόννησον καθ' ὅλας τὰς ἐπομένας περιόδους. Ἡ διάκρισις ὅθεν τῆς Πελοποννήσου εἰς δύο περιοχὰς πολιτισμοῦ φαίνεται πιθανὴ καὶ διὰ μόνων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν μέχρι τῆς στιγμῆς δεδομένων.

Διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν Νεολιθικῶν οἰκιῶν ὀλίγα εἶναι γνωστά. Οἱ τοῖχοι ἦσαν κατεσκευασμένοι εἴτε ἀπὸ φθαρτὰ ὕλικα — ξύλα, κλάδους, καλάμια, δέρματα, χόρτον, γῶμα, πηλόν — καὶ οὐδὲν ἴχνος τούτων παρέμεινε μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνασκαφῆς (Κόρινθος, Πρόσυμνα, Ἀσέα), εἴτε ἦσαν κατεσκευασμένοι μὲν ἀπὸ φθαρτὰ ὕλικα, συνήθως ὡμὰς πλίνθους, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν ἐπομένων περιόδων, ἄλλ' εἶχον τοποθετηθῇ ἐπὶ θεμελίων ἐκτισμένων διὰ μικρῶν (Λέρνα, Ἀγιοργίτικα, Κουφόβουνο) ἢ μεγάλων (Μάλθη) λίθων καὶ τὰ σχέδια τῶν οἰκιῶν ἀναγνωρίζονται. Ἐνδιαφέρουσα τεχνικὴ λεπτομέρεια εἶναι ἡ ἰσοπέδωσις τοῦ βράχου ἐν Ἀσέᾳ, ἐὰν αὕτη ἐγένετο διὰ λιθίνων ἐργαλείων.

Τὰ δάπεδα τῶν οἰκιῶν ἦσαν κατεσκευασμένα ἀπὸ κιτρινωπὴν ἄμμον (Ἀσέα) ἢ πεπατημένον πηλόν (Ἀγιοργίτικα). Ἐσατερικαὶ διαίρεσεις ἀναφέρονται εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Νεμέας καὶ εἰς τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο οἰκιῶν τῆς Μάλθης. Μόνιμοι ἐστὶν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν εὐρέθησαν εἰς Ἀγιοργίτικα καὶ Μάλθην καὶ ἔξωθεν τῶν οἰκιῶν εἰς Πρόσυμναν καὶ Ἀγιοργίτικα ἀσφαλῶς καὶ πιθανῶς εἰς Κόρινθον καὶ Ἀσέαν. Βόθροι, χρησιμοποιούμενοι πιθανῶς ὡς χῶροι ἀποθηκεύσεως τροφίμων, ἀναφέρονται ἐκ Λέρνης ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων στρωμάτων.

Λεπτομέρεια σχετικὰ πρὸς τὴν στέγασιν, τὸν φωτισμόν, τὴν ἔξοδον τοῦ καπνοῦ ἢ τὴν ἀποχέτευσιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων δὲν ἔχουν μέχρι τοῦ παρόντος παρατηρηθῇ που.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς Νεολιθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν περίοδον παρέχεται κατὰ τὴν ἐπισκόπησιν τῶν ἀντιστοιχῶν ΠΕ δεδομένων κατωτέρω.

Β. ΝΕΟΛΙΘΙΚΑΙ ΤΑΦΑΙ
Ι. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς ἣν Νεολιθικαὶ ταφαὶ οὐδόλως ἀνεκαλύφθησαν, ἐν Πελοποννήσῳ ἐπὶ τοῦλάχιστον ἐκ τῶν Νεολιθικῶν θέσεων παρέσχον ἢ πραγματικὰ δεδομένα ἢ ἐνδείξεις περὶ ταφῶν καὶ τιμῶν ἴσως πρὸς τοὺς νεκρούς. Αἱ θέσεις αὗται καὶ τὰ δεδομένα ἐξ ἐκάστης εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

Ι. Παλαιὰ Κόρινθος (3).—(1) Εἷς κύκλος διαμέτρου 2 μ. σχηματιζόμενος ὑπὸ μιᾶς σειρᾶς λίθων μνημονευθεὶς ἤδη ὡς ἀρχιτεκτονικὸν δεδομένον (ἀρ. 4 ἀνωτέρω), δύναται νὰ ᾔτο, κατὰ τὴν ἐνεργήσαν τὴν ἀνασκαφήν, μία πυρὰ καύσεως νεκρῶν. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, 28-29, 49.

ΙΙ. Νεμέα (6).—(1) "Ὑν θραῦσμα παχέος ὁστοῦ κρανίου μετ' ἄλλων λειψάνων ἀνθρωπίνων ὁστῶν εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου εἰς τὸ βαθύτερον τοῦτου σημεῖον. Τὰ ὁστὰ ἔκειντο διεσκορπισμένα ἐν ἀταξίᾳ καὶ οὐδὲν σημεῖον ταφῆς ἢ λατρείας παρετηρήθη. Δὲν εἶναι σαφὲς ἐὰν πρόκειται περὶ ταφῆς ἢ ἀτυχήματος συμβάντος εἰς τὸν ἔνοικον τοῦ σπηλαίου. AJA 1927, 439.

ΙΙΙ. Ἡραῖον-Πρόσυμνα (10).—"Ὀλη ἡ περιοχὴ ἐξ ἧς προέρχονται τὰ Νεολιθικὰ δεδομένα τῆς Προσύμνης θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ὡς ἐν Νεολιθικῶν νεκροταφείων (Prosymna, 29), ἀλλ' ἀνθρώπινα λείψανα εὐρέθησαν μόνον ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τοῦ περιγραφέντος ἀνωτέρω. Καὶ τὰ λείψανα δὲ ταῦτα προέρχονται ἀπὸ δύο διαφορετικὰ στρώματα, μετὰ τῶν ὁποίων παρεμβάλλεται ἐπίχωσις 1,10 μ. παχεῖα περιέχουσα πολλὰ ἔχνη πυρᾶς, μικροὺς λίθους καὶ ὄστρακα ἀγγείων. Τὰ δεδομένα τῆς Προσύμνης ἐν λεπτομερείᾳ εἶναι τὰ κάτωθι:

(1) Τὸ κατώτερον στρῶμα ταφῶν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐξ μικρᾶς κοιλότητος, ἑσκαμμένης εἰς τὸ στερεὸν ἑδάφος τοῦ σπηλαίου, ἐκάστη τῶν ὁποίων ᾔτο 0,65-1,50 μ. μακρά, 0,55-1 μ. πλατεῖα καὶ 0,25-0,55 μ. βαθεῖα. Εἰς μίαν ἐκ τούτων εὐρέθη ἐν κρανίον καὶ τινα ὁστὰ καὶ εἰς ἄλλην εἶχον στοιβαχθῇ καλῶς καὶ σκεπασθῇ διὰ μικρῶν λίθων, ὀλίγα μόνον ὁστὰ χωρὶς κρανίον. Εἰς ἄμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὰ ὁστὰ εἶχον μερικῶς κατῆ. Μία λεπὶς ὀψιανοῦ, μία συντετριμμένη χάνδρα ἐκ λίθου καὶ δύο ὄστρακα συνώδενον τὴν μίαν ταφήν. Μία τρίτη ἐκ τῶν κοιλοτήτων περιεῖχε μόνον φαῖαν γῆν καὶ μικροὺς λίθους χωρὶς ὁστὰ, πολλὴ πλησίον εἰς μίαν τῶν κοιλοτήτων τέσσαρες χάνδραι ἐκ λίθου εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἑδάφους. Καὶ αἱ ἐξ κοιλότητες ἡμνηνύθησαν ὡς νεκρικαὶ πυραὶ, εἰς ἃς εἶχον κατῆ οἱ ἀποθανόντες. "Ὑπὶ τῶν κοιλοτήτων ἡκολούθει τὸ παχὺ στρῶμα τὸ περιέχον ἀπην-

θηρακωμένας οὐσίας καὶ τέφραν, ὡς περιεγράφη ἀνωτέρω, καὶ τὸ ὅποῖον ἡρμηνεύθη ὡς προελθὼν ἐκ θυσιῶν ἐπὶ τῶν τάφων. Prosymna, 26-28.

(2) Τὸ ἀνώτερον στρώμα ταφῶν, εὗρεθὲν εὐθὺς ὑπὸ τὴν καταπεσοῦσαν ὀροφὴν τοῦ σπηλαίου καὶ ἄρκετὰ ὑψηλότερον τοῦ κεκαυμένου στρώματος ἀπετελεῖτο ἀπὸ λείψανα τριῶν κρανίων καὶ μερικὰ ἄλλα τεμάχια ὀστέων εὗρεθέντα ἐν ἀτάξι διεσκορπισμένα καὶ ἱκανῶς ἀποσυντεθειμένα. Ἡ θέσις εἰς ἣν εὗρέθησαν ἐμαρτυρεῖ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ δευτέρας ταφῆς ὀστέων περισυλλεγόντων ἐκ τῶν ἀρχικῶν αὐτῶν τάφων. Μόνον ὀλίγα ὄστρακα τῆς τάξεως τῶν Νεολιθικῶν Urfinnis εὗρέθησαν μετὰ τῶν ὀστέων. Prosymna, 25-26, 28.

(3) Ἡ μεγάλη κοιλότης ἡ ἔχουσα διάμετρον 4 μ. περίπου καὶ βάθος 0,80 μ. ὡς καὶ αἱ τέσσαρες περιβάλλουσαι ταύτην μικρότεραι, αἱ περιγραφεῖσαι εἰς τὰ δεδομένα τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τῆς θέσεως (ἀρ. 2 ἀνωτέρω), δὲν ἀπεκλείσθη ὅτι πιθανὸν. εἶχον παρόμοιον ταφικὸν σκοπόν. Prosymna, 24-25.

(4) Μικρά τις κοιλότης ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ Ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου, ἔχουσα διάμετρον 1 μ. καὶ βάθος 0,20 μ. καὶ περιέχουσα μικροὺς λίθους, ὄστρακα καὶ φαιὰν γῆν, ἡρμηνεύθη ἐπίσης ὡς ἔχουσα παρεμφερῆ σκοπόν. Prosymna, 23-24.

(5) Ἡ τετράγωνος κοιλότης ἐπὶ τοῦ Δυτικοῦ Γερογάλαρου, ἡ περιγραφεῖσαι εἰς τὰ δεδομένα τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς (ἀρ. 3 ἀνωτέρω), ὑποστηρίζεται ὡσαύτως ὅτι ἦτο πιθανὸν ἡ θέσις μιᾶς ἑτέρας «πυρᾶς». Prosymna, 28-29.

IV. Ἀέθρνα (13).—(1) Ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας φάσεως τῆς Νεολιθικῆς περιόδου, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων ταύτης ἐν τῇ τάφῳ BD, προσέρχεται μία ταφή ἐνὸς πενταετοῦς περίπου παιδίου, τοποθετημένου ἐντὸς μικροῦ λάκκου εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς καὶ μεθ' ἐνὸς ἀγγείου πλησίον αὐτοῦ. Hesperia 1958, 138.

(2) Ἐκ τῆς νεωτέρας Νεολιθικῆς περιόδου προσέρχονται πέντε ταφαί, ἐξ ὧν μία εἶναι ταφή ἐνὸς νηπίου ἐντὸς ἀγγείου, ἑτέρα τις εἶναι ἀπλῶς ἐνταφιασμός ἐντὸς τοῦ χώματος ἐνὸς ἐνήλικος τοποθετημένου εἰς συνεσταλμένην θέσιν, μετὰ τῶν γονάτων ἐγγιζόντων τὴν κοιλίαν, τῶν κνημῶν ἐφαπτομένων τῶν μηρῶν καὶ τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ στήθους (Hesperia 1957, πίν. 49 c), αἱ δὲ τρεῖς ἄλλαι περιπτώσεις διετηροῦντο οὐχὶ καλῶς. Hesperia 1957, 159.

(3) Μία ταφή εἰς λάκκον ἐπίσης τῆς νεωτέρας Νεολιθικῆς φάσεως ἀνήκουσα εἰς ἓνα ἐνήλικα τοποθετημένον εἰς συνεσταλμένην θέσιν, ὡς περίπου περιεγράφη ἀνωτέρω, καὶ μετὰ τριῶν ἀγγείων παρ' αὐτόν. Hesperia 1958, 136-137.

(4) Δύο ἄλλαι ταφαί τῆς νεωτέρας φάσεως τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὴν τάφον JC ἦσαν μία ἀπλῇ ταφή ἐνὸς μικροῦ παιδίου καὶ εἷς τάφος ἐνήλικος περιβεβλημένος διὰ λίθων καὶ περιέχων σκελετὸν εἰς συνεσταλμένην

στάσιν στηριζόμενον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς μεθ' ἑνὸς ἀγγείου παρ' αὐτόν. *Hesperia* 1959, 205.

V. Ἀγιοργίτικα (15).—(1) Εἰς τάφος περιέχων τὰ καλῶς ἐστοιβαγμένα εἰς ὀλίγον χώρον ὁστᾶ ἑνὸς ἐνήλικος μνημονεύονται ἐν *AJA* 1928, 534 καὶ ἐν *LUA, N. F. AVD* 2 τ. 26 ἀρ. 13 (1932), σ. 3.

(2) «Πυραὶ» κοινοτικοῦ χαρακτῆρος μνημονευθεῖσαι εἰς τὰ δεδομένα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς (ἀρ. 2 ἀνωτέρω) δύνανται νὰ ταξινομηθοῦν καὶ ἐνταῦθα. *Prosymna*, 25.

VI. Κουφόβουνο (20).—Ταφαὶ τινες μνημονευόμεναι ἐκ τῆς θέσεως ταύτης καὶ μὴ περιγραφόμεναι, δὲν εἶναι σαφές ἐὰν ἀνήκουν εἰς τὴν Νεολιθικὴν ἐποχὴν, τὴν ΠΕ ἢ ἀμφοτέρως. *AA* 1942, 156.

VII. Μάλθη (31).—Μερικαὶ ἐκ τῶν ταφῶν τῆς θέσεως ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος εἰς τὸν «ἀρχαιότατον οἰκισμὸν» ἐν τῇ θέσει, μέρος τοῦ ὁποίου ἔχομεν περιγράψει ἤδη εἰς τὰ δεδομένα τῆς Νεολιθικῆς Ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ κεραμικὴ ἀφ' ἐτέρου ἢ εὐρεθεῖσα εἰς τοὺς τάφους χαρακτηρίζεται ὡς ἡ «πλέον πρωτόγονος κατηγορία» (*Malthi*, 190, 191), ἀλλ' ὁ ἀνασκάψας παραβάλλει τὰς ταφὰς τόσον πρὸς Νεολιθικὰς ὅσον καὶ πρὸς ΠΕ ἢ καὶ ΜΕ ἄλλων θέσεων (*Malthi*, σ. 183 ὑποσημ. 3, σ. 191 ὑποσημ. 2). Ὁ ΜΥΛΩΝΑΣ κατατάσσει τὰς ταφὰς (ἐν *Robinson Studies I*, σ. 68, 69) εἰς τὰς ΠΕ. Παραθέτομεν ἐνταῦθα τὰ δεδομένα μετὰ πάσης ἐπιφυλάξεως περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογήσεως τούτων :

(1) Τρεῖς τάφοι (ἢ ὁστεοθῆκαι) εὐρεθέντες κατὰ τὸ ΝΑ. ἄκρον τῆς ἀκροπόλεως, οἵτινες περιεῖχον ὁμοῦ περισσοτέρους ἀπὸ 12 σκελετοὺς (*Malthi*, 19) κατανεμομένους ὡς ἀκολούθως: Τρεῖς τοὐλάχιστον εἰς τὸν τάφον XXXVII, πλέον τῶν ὀκτὼ εἰς τὸν τάφον XXXVIII, ὅστις περιεῖχε καὶ μερικὰ ὁστᾶ ζώων, καὶ εἷς εἰς συνεσταλμένην ἢ ἡμικαθημένον στάσιν εἰς τὸν τάφον XXXIX. Ὅλοι ὁμοῦ οἱ τάφοι περιεβάλλοντο ὑφ' ἑνὸς τείχους (*Malthi*, 18, 157). Ἰχνη δὲ πυρὸς εὐρέθησαν καὶ ἐντὸς τῶν τάφων καὶ ὑπεράνω αὐτῶν. *Malthi*, 191.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΟΛΙΘΙΚΩΝ ΤΑΦΩΝ

Αἱ Νεολιθικαὶ ταφαὶ ἐκ Πελοποννήσου εἶναι πολύτιμον στοιχεῖον διὰ τὴν μελέτην τῆς προϊστορικῆς ζωῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν τομέα τοῦτον τῆς ἐρεῦνης, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἀνάλογα δεδομένα ἐκ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος μέχρι σήμερον εἶναι σπάνια ἢ ἐλλείπουν ἐντελῶς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἄλλων περιοχῶν.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρὸς ἐορμενίαν τῆς ἐλλείψεως ταφῶν ἐκ τῶν Νεολιθικῶν οἰκισμῶν ὑπεδείχθη ὁ καννιβαλισμός. Εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐκ τῶν

εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένων δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ὅτι ἤδη οἱ Νεολιθικοὶ κάτοικοι αὐτῆς ἐλάμβανον πρόνοιαν διὰ τοὺς νεκροὺς καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰδὸς τι λατρείας τῶν νεκρῶν ἐγένετο ἐπὶ τῶν τάφων, ἂν κρίνη τις ἐκ τῶν ἱχνῶν πυρᾶς ἐντὸς τῶν τάφων καὶ ὑπεράνω αὐτῶν εἰς Πρόσυμναν καὶ Μάλθην. Τοιαῦται λατρευτικαὶ ἐκδηλώσεις δεικνύουν βεβαίως πίστιν εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς πρὸς ἐξευμενισμόν τῆς ὁποίας ἀσκεῖται ἡ λατρεία. Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν κατὰ τὰ δεδομένα τῆς Προσύμνης εἶναι περιεργὸν γνώρισμα χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Πελοποννήσου ἐὰν μάλιστα αἱ «πυραὶ» τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Ἀγιοργίτικων ἐξεπλήρουν τοιοῦτον σκοπὸν μετὰ ἀπὸ ὁμαδικοῦ θανάτου ἐξ ἐπιδημιῶν ἢ συμπλοκῶν, αἵτινες πιθανὸν ἐπέφερον καὶ τὴν παρακμὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῶν συνοικισμῶν περὶ τὸ τέλος τῆς Νεολιθικῆς (Πρόσυμνα) ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ΠΕ περιόδου (Ἀγιοργίτικα). Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν, ἂν τελικὰ ἐπιβεβαιωθῇ δι' ἄλλων δεδομένων, φαίνεται γνώρισμα τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου.

Ἐτι περιεργότεραι εἶναι αἱ ταφαὶ τῆς Λέρνης, ὅπου ἡ συνεσταλμένη στάσις καὶ ἡ προσφορὰ δώρων, συνήθως ἀγγείων, εἰς τοὺς νεκροὺς, ἥτις χαρακτηριστικῶς ὅλας τὰς ἐπακολουθούσας περιόδους τῆς προϊστορίας τῆς χερσονήσου, παρουσιάζεται ὡς γηγενὲς συνήθεια τῆς Πελοποννήσου. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Χερσονήσου, κατὰ τὰ ἀμφιβόλου χρονολογίας δεδομένα ἐκ Μάλθης, ἐχρησιμοποιοίᾳ ἤδη τὴν περισυλλογὴν τῶν νεκρῶν ἐκ δευτέρας φροντίδος εἰς κοινὰς ὁστεοθήκας. Ἡ φροντίς αὕτη διαπιστοῦται καὶ εἰς τὰς ταφὰς τῆς δευτέρας περιόδου εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Προσύμνης καὶ συνεχίζεται καὶ ὡς κανονικὸς τρόπος περιποιήσεως τῶν νεκρῶν κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ΠΕ περίοδον.

Ἡ ἐξέλιξις τῶν ταφικῶν ἐθίμων κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον παρατίθεται κατὰ τὴν ἐπισκόπησιν τῶν δεδομένων τῆς περιόδου κατωτέρω.

Γ. ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

Ι. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Ἡ κεραμικὴ ὑπῆρξε πάντοτε μεγίστης σημασίας δεδομένον διὰ τὰς προϊστορικὰς μελέτας, ἀφ' ἐνὸς διότι εἶναι τὸ ἀφθονώτερον προϊστορικὸν κατάλοιπον τὸ συναντῶμενον κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εἰς τὰς ἐπιχώσεις καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ἡ κεραμικὴ διὰ τοῦ σχήματος κυρίως καὶ τῆς κοσμήσεως τῶν ἀγγείων δηλοῖ σαφέστερον παντὸς ἄλλου δεδομένου βαθμιαίας ἐξελίξεως ἢ ἀποτόμους μεταβολὰς εἰς τὸν πολιτισμὸν μιᾶς περιοχῆς. Χρῶμα καὶ σχῆμα τῶν σχεδίων τῆς διακοσμήσεως τῶν ἀγγείων ἐκφράζει διὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τὸ καλλιτεχνικὸν αἶσθημα τοῦ παρελθόντος κατὰ ἓνα τρόπον ἀναπληροῦντα σχεδὸν τὴν γραφὴν.

Συγκρίσεις, συσχετίσεις καὶ ταυτίσεις δεδομένων προερχομένων ἐκ διαφόρων θέσεων, βασιζόμεναι ἐπὶ τῆς ὕφους τοῦ πηλοῦ, τοῦ σχήματος τῶν ἀγγείων καὶ τοῦ χρώματος ὡς καὶ τῆς μορφῆς τῶν σχεδίων διακοσμήσεως, δύνανται νὰ θεωρῶνται ἀσφαλῆς. Αἰφνίδιοι μεταβολαὶ εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ὀπτησιν τοῦ πηλοῦ ἢ τὰ σχήματα ὡς καὶ τὴν διακόσμησιν τῶν ἀγγείων μιᾶς περιοχῆς δύνανται νὰ ἔχουν σημασίαν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς αὐτοὺς τοὺς δημιουργοὺς τῶν ἀγγείων καὶ τὰς ἐξωτερικὰς τούτων σχέσεις. Κεραμικὴ εἰσηγμένη ἐκ μιᾶς θέσεως εἰς ἄλλην καὶ ἀναγνωρίζομένη ὡς τοιαύτη ἐκ τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς διακοσμήσεως, δεικνύει ἐπαφὴν μετὰ τῶν δύο θέσεων εἰς τὰς περισοτέρας περιπτώσεις καὶ εἶναι εὐκολώτερον νὰ διαπιστωθῶν ξέναι ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς διακοσμήσεως τῶν ἀγγείων παρὰ ἐπὶ τῶν σχεδίων ἢ τοῦ τρόπου κατασκευῆς τῶν οἰκιῶν ἢ τῶν ἐθίμων τῶν ταφῶν καὶ τῶν τύπων τῶν μικρῶν ἀντικειμένων. Ἡ τοπικὴ ἐξέλιξις τῆς Κεραμικῆς βεβαίως πρέπει πάντοτε νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν.

Τὸ κεραμικὸν ὕλικὸν ὅλων τῶν περιόδων περιγράφεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: (α) Τεχνικὴ, ἥτοι ὕψος καὶ χρῶμα τοῦ πηλοῦ, ὀπτησις καὶ περιποίησις τῆς ἐπιφανείας δι' ἐπαλείψεως, λειάνσεως ἢ στιλβώσεως. (β) Σχήματα ἀγγείων. (γ) Διακόσμησις: ὕψος τῆς βαφῆς ἢ μέθοδος τῆς ἐγχαράξεως, ταξινόμησις κοσμήσεως, εἶδος σχεδίων. (δ) Ποσότης κεραμικῆς κατὰ κατηγορίαν εἰς ἑκάστην θέσιν. (ε) Σχέσεις πρὸς τὴν κεραμικὴν ἄλλων περιοχῶν.

Αἱ ὁμάδες κεραμικῆς, αἱ ἐκπροσωποῦσαι ἑκάστην τῶν τεσσάρων περιόδων, Νεολιθικὴν, Πρωτοελλαδικὴν, Μεσοελλαδικὴν καὶ Ὑστεροελλαδικὴν, περιγράφονται εἰς τὴν ἄρχην τοῦ Κεφαλαίου τοῦ περιέχοντος τὰ κεραμικὰ δεδομένα ἑκάστης περιόδου καὶ κατόπιν παρατίθενται αἱ θέσεις, κατὰ γεωγραφικὴν σειρὰν ἑκάστη, μετὰ τοῦ ὕλικου αὐτῆς.

Ἡ ταξινόμησις καὶ ἡ περιγραφὴ τῶν διαφόρων ὁμάδων τῆς κεραμικῆς τῶν τριῶν περιόδων τῆς Ἑποχῆς τοῦ Χαλκοῦ εἶναι ἡ ταξινόμησις καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ BLEGEN, ἡ γενομένη διὰ τὸ ὕλικὸν τοῦ Κοράκου, μετὰ μικρῶν με-

ταβολῶν οὕτως ὥστε τὰ γνωρίσματα ἐκάστης ὁμάδος νὰ παρατεθοῦν κατὰ τὴν σειρὰν τὴν ἐκτεθεῖσαν ἀνωτέρω. Τοῦ Κοράκου εἶναι ἡ πρώτη ἐρευνηθεῖσα δι' ἀνασκαφῆς θέσις ἐν τῇ γεωγραφικῇ σειρᾷ τῇ υἱοθετηθείσῃ ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ.

Ἡ Νεολιθικὴ κεραμικὴ ἔχει παρατεθῆ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἀλλὰ δὲν ἠκολουθήθη οὐδεμία ἀπὸ τὰς ὑπαρχούσας ταξινομήσεις καὶ περιγραφὰς ἀμετάβλητος, διότι αἱ ὑπάρχουσαι τοιαῦται φαίνονται ποιηθεῖσαι ἐκάστη δι' ἣν ἀφεῶρα θέσιν καὶ οὐδεμία ἡδύνατο νὰ περιλάβῃ τὴν κεραμικὴν ὅλης τῆς Πελοποννησίου καὶ νὰ διευκολύνῃ εἰς συγκρίσεις πρὸς τὴν καλῆτερον γνωστὴν ἀντίστοιχον κεραμικὴν τῆς Θεσσαλίας.

Ὑπάρχουν μέχρι σήμερον ἕξ ταξινομήσεις τῆς Πελοποννησιακῆς Νεολιθικῆς κεραμικῆς¹. Δύο ἐκ τούτων, διαφέρουσαι ἐντελῶς ἢ μία τῆς ἄλλης,

¹ Αἱ ὑπάρχουσαι ταξινομήσεις, ὅροι καὶ χαρακτηρισμοὶ διὰ γραμμάτων καὶ ἀριθμῶν ἐκάστης κατηγορίας κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν δημοσιεύσεως εἶναι αἱ ἀκόλουθοι

- I. Ταξινομήσεις τοῦ BLEGEN διὰ τὴν κεραμικὴν τῆς Γωνιάς, Gonia 66-70.
A. Earlier Style : I. Undecorated Burnished, II. Incised, III. Patterned : a. Red on White or Buff, b. Black Brownish Black etc. on Buff, c. White on Red. — B. Later Stage : I. Undecorated, II. Incised, III. Patterned : a. Black or Brownish Black on Buff, b. Polychrome, IV. Nondescript Coarse.
- II. Ταξινομήσεις τοῦ WEINBERG διὰ τὴν κεραμικὴν τῆς Κορίνθου, Hesperia 1937 492-515. I. Earlier Wares : A. Red Monochrome or «Variegated», B. Red Slipped, C. Black Monochrome, D. Coarse Monochrome, E. Painted. II. Later Wares : A. Red Monochrome, B. Neolithic «Urfirnis», C. Gray Monochrome, D. Black Monochrome and Decorated, E. Painted.
- III. Ταξινομήσεις τοῦ BLEGEN διὰ τὴν κεραμικὴν τῆς Προσύμνης, Prosymna, 368-376. The area about the Graves : A. Earlier Style : I. Plain Ware : a. Red Monochrome, b. Grey or Black Monochrome, c. Coarse. II. Incised. III. Patterned : a. Red-on-Buff, b. White-on-Red, c. Black on Buff, d. Other Varieties. B. Later Style : I. Plain : a. Monochrome Brownish Black, b. Coarse, II. Incised, III. Patterned, Brown-Brownish Black on Buff. The «Pyres» on the East Yerogalaro : B. Later Style, I. Plain, a. (Monochrome Brownish Black) ἐλλείπει, b. Coarse, II. Incised, III. Patterned, a. (Brownish Black on Buff) ἐλλείπει, b. Polychrome. The «Pyre» on the West Yerogalaro : A. Earlier Style, I. Plain, a. Red Monochrome, b. Black Monochrome, c. Coarse, II. Incised, III. Patterned, Redish on Pinkish Buff, IV. Burnished Patterned.
- IV. Ταξινομήσεις τοῦ VALMIN διὰ τὴν κεραμικὴν τῆς Μάλθης, Malthi, 237-274. 1. «Adriatic» Neolithic, Plain, a. Grey to Black, b. Polychrome, c. Brownish, d. Bluish, e. Pinkish to Violet. b. Incised. Incision made with, 1. Pointed tool, 2. Less Pointed tool or furrow-style, 3. Impressed rather than Incised. 2. «Earlier Neolithic», a. Black Monochrome, b. Reddish Monochrome. 3. «Later Neolithic», a. Black Monochrome, b. Grey Monochrome, c. Painted, Dark-on-Light, Light-on-Dark, Three-Colour.

ἀναφέρονται εἰς τὴν αὐτὴν κεραμικὴν, δηλ. τὴν προερχομένην ἐκ Κορίνθου. Ὁ BLEGEN εἰς τὴν Πρόσυμναν, τῆς ὁποίας τὰ εὐρήματα περιγράφει εἰς ὁμάδας ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὐρέσεως, χρησιμοποιεῖ κατὰ τι διάφορον ταξινόμησιν ἐκεῖνης ἣν εἶχε χρησιμοποιήσει διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν δεδομένων τῆς Γωνιάς. Ὁ VALMIN εἰς Μάλλην εὗρε κεραμικὴν, ἣτις δυσκόλως θὰ εὑρίσκε θέσιν εἰς τὰς ταξινομήσεις τῆς κεραμικῆς τῆς Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου, καὶ εἰσήγαγεν ἐν πολλοῖς νέους ὄρους. Ὁ HOLMBERG εἰς τὴν Ἀσέαν, ἔνεκα δυσχερεῶν εἰς τὴν στρώματογραφίαν τῆς θέσεως, εἰσάγει ἰδίαν ταξινόμησιν, ἀρίθμησιν καὶ χαρακτηρισμὸν κατηγοριῶν. Πρὸ πάσης λοιπὸν παραθέσεως δεδομένων ἐκ τῶν διαφόρων θέσεων ἦτο ἀναγκαία πρῶτον περιγραφὴ ὅλων τῶν κατηγοριῶν καὶ συσχετίσις ὅλων τῶν ταξινομήσεων, ὄρων καὶ χαρακτηρισμῶν, τῶν χρησιμοποιηθέντων διὰ τὴν Νεολιθικὴν κεραμικὴν τῆς Πελοποννήσου πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεων.

Ἐν τῇ προσπάθειᾳ ἐπιτεύξεως συμφωνίας μεταξὺ τῶν διαφόρων ταξινομήσεων χρησιμοποιοῦμεν κατὰ βάσιν τοὺς ὄρους τοῦ BLEGEN συμπληρωμένους διὰ τῶν ὄρων τοῦ WEINBERG καὶ τῶν παρατηρήσεων τοῦ VALMIN καὶ HOLMBERG. Ἀλλ' ἡ σειρὰ καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν διαφόρων κατηγοριῶν ἔχει ἀναταξινομηθῆ κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ καὶ τῶν WACE-THOMPSON διὰ τὴν Θεσσαλίαν, ὥστε νὰ εἶναι εὐκόλος ὁ συσχετισμὸς παρεμφερῶν δεδομένων εὐρισκομένων εἰς διαφόρους περιοχὰς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Ἡ στρώματογραφικὴ διάκρισις τῆς Νεολιθικῆς κεραμικῆς εἰς μίαν Α. Ἀρχαιότεραν καὶ ἑτέραν Β. Νεωτέραν περίοδον, ἥ τὸσον σαφῶς διακρινόμεναι εἰς τὰς θέσεις τῆς Θεσσαλίας, εἰς πλείστας περιπτώσεις τῆς Πελοποννήσου φαίνεται ἑλλείπουσα ἢ παρίσταται συγκεχυμένη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Θεσσαλικῶν κρητρίων. Τοῦτο εἶναι ἡ αἰτία δι' ἣν ὁ HOLMBERG εἰσήγαγε νέαν ταξινόμησιν εἰς μίαν ὁμάδα ὅλων τῶν δεδομένων τῆς Ἀσέας καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἐνταῦθα δὲν εἰσάγεται ἡ ταξινόμησις εἰς τρεῖς βασικὰς ὁμάδας τῆς

V. Ταξινόμησις τοῦ HOLMBERG διὰ τὴν κεραμικὴν τῆς Ἀσέας, Asea, 32-61. A. Burnished Monochrome, A1. Fine Red, A2. Variegated, A3. Fine Black, A4. Fine Gray, A5 Coarse Burnished, A6. Black Carboniferous.- B. Glazed Monochrome or Neolithic Urfirnis, B1. Plain, B2. Inside Incised.- C. Patterned, C1. Coarse Burnished Patterned, C2. Gray Patterned, C3. Black Carboniferous Patterned, C4. Glazed Patterned.- D. Coarse.

VI. Ταξινόμησις τῆς L. WALKER-KOSMOPOULOS διὰ τὴν κεραμικὴν τῆς Κορίνθου, KOSMOPOULOS, 1-5 καὶ πίν. ἐν σ. 47, 53, 58 : Corinth I, Rainbow, Corinthian Brown, Riddled, Red on White, Coarse.- Corinth II, Superior Qualities of Rainbow and Corinthian Brown, Riddled, Red on White, Coarse, Black Polished, Brown on Buff, Protominyan.- Corinth III, Black Polished, Brown on Buff, Coarse Rainbow, Corinthian Brown, Protominyan.- Corinth IV, Urfirnis, Tricolor.

κεραμικῆς ὡς ἡ τοῦ WEINBERG¹ καὶ SCHACHERMEYER ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται ἡ ταξινόμησης τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ καὶ WACE-THOMPSON² καὶ αὕτη συμβατικῶς. Οὕτως ἔχομεν τὰς ἀκολούθους δμάδας καὶ κατηγορίας:

Α. ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

1. Ἀκόσμητος Κεραμική³.

α. Ἀγγεῖα ἐρυθρωπά, μονόχρωμα ἢ ποικιλοῦσης χροιάς. (Variegated ἢ Rainbow, Ware)⁴.

Πηλὸς μᾶλλον καθαρός, ὠπτημένος καλῶς. Ἄνισος ὅμως ὄπτησις ἐνίοτε παράγει τοιχώματα ποικιλοῦσης στερεότητος καὶ χροιάς. Ἐπιφάνεια μαλακή, λεία ἢ ἐστριβωμένη, καλυπτομένη ἐνίοτε ὑπὸ λεπτοῦ ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος.

¹ WEINBERG ἐν AJA 1947, 174 διακρίνει Early, Middle, Late Neolithic Wares, δ SCHACHERMEYER, Ält. Kult. Griech., πίν. σ. 30-31 κλπ. χρησιμοποιεῖ τοὺς ὅρους: Protosesklo, Sesklo, Subsesklo διὰ τὴν Θεσσαλίαν. Ἴδὲ καὶ ΜΙΛΟΓΙΔ, JdI 1950-51, 1-90 κλπ.

² Συγκεχυμένας τὰς δύο φάσεις τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς ἰδὲ ἐν:

Gonia, 64: The Neolithic deposit «seemingly in part, at least, in a disturbed condition».

Hesperia 1937, 491, 493, καὶ 598 (Κόρινθος): «Numerous fragments of all these early wares were found mixed with the later Neolithic types and even with the Early Helladic wares».

Prosymna, 374: «In the Thessalian series it (polychrome) falls definitely into the second period... its exact relation to the other types of pottery of the Neolithic period unearthed in southern Greece has not yet been satisfactorily determined». Ἴδὲ καὶ Prosymna, 24-26, 368.

Asea, 32-33: «the greater part of it (the pottery) is assignable, without doubt, to the later part of the Neolithic period, but mingled with this, and judging by the excavational evidence contemporary with it, are sherds from a number of pottery groups which are by others ascribed to the earlier part of the period i.e. classes A1, 2, 3 and 5. Such sherds have been found both in the purely Neolithic layer and in the mixed Neolithic and Early Helladic layers... That the strata have not been disturbed is shown by the presence of one or more floor-or ash-layer». Ἴδὲ καὶ Asea, 35 ὑπόσημ. 3 κλπ. ὡς καὶ Hesperia 1954, 28, 1956, 169-170 (διὰ τὴν Λέρναν).

³ Ἀνάλογον φαινόμενον μίξεως διὰ Σικελίαν ἰδὲ ἐν FRANKFORT, Studies II, 133, καὶ ἐν Ἀττικῇ ἰδὲ ΜΙΛΟΓΙΔ, JdI 1950-51, 33-35.

⁴ BLEGEN, Prosymna, 368-374: Class «A1», Gonia, 66: «Undecorated Burnished». HOLMBERG, Asea, 33: «Class A. Burnished Monochrome». VALMIN, Malthi, 239-241: «Adriatic Plain».

⁵ WEINBERG, Hesperia 1937, 493: Glass «I.A.»-BLEGEN, Class «A,I a. Red Monochrome» Prosymna, 368, 374.-VALMIN, Malthi, 243-244: Adriatic, b. Poly-

Τὸ χρώμα τῆς ἐπιφανείας ποικίλλει ἀπὸ ἐλαφρῶς ὑποκίτρινον ἕως ἐρυθρόν, καστανὸν ἢ μέλαν, ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου. Αἱ βάσεις τῶν ἀγγείων εἶναι συνήθως μελαναὶ τὸ δὲ ἔσωτεριὸν μέλαν ἢ φαιόν. Ὀμάδες μικρῶν σφαιρικῶν προεξοχῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας συναντῶνται ἐνίοτε ὡς διακόσμησης. Συνήθη σχήματα ἀγγείων εἶναι ἡμισφαιρικά σκυφοειδῆ, κύπελλα μετὰ στοργύλης, ἐνίοτε ἐπιπέδου ἢ ἐλαφρῶς ἐπηρμένης, βάσεως καὶ σφαιρικά μικρὰ ὑδρία (εἰκ. 1, 1). *Hesperia* 1937, 495, εἰκ. 4-5 KOSMOPoulos, πίν. Ia.

Ἡ κατηγορία συννητήθη ἀφθονος εἰς τὰ ἀρχαιότατα στρώματα τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Λέρνης ἀλλ' εἰς Ἀσέαν ἐκπροσωπεῖται ὑπ' ὀλίγων μόνον παραδειγματικῶν πιθανῶς εἰσηγμένων (Asea, 34) τρία δὲ ὄστρακα εὐρέθησαν εἰς Ἀστέρι καὶ 33 εἰς Ἅγιον Στρατηγόν. Εἰς Μάλθην συννητήθη μία τοπικὴ ποικιλία τῆς κατηγορίας ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν Ἀργολικὴν κεραμικὴν μόνον κατὰ τὸ χρώμα τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀγγείων (Malthi, 243). Ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἀγγεῖα ὁμοιάζοντα, κατὰ τὸ χρώμα μόνον, πρὸς τὴν κατηγορίαν εἶναι ἡ τάξις C τοῦ Ὀρχομενοῦ (Orchomenos, II, 25) καὶ ὄστρακά τινα τῆς Θεσσαλίας, *JdI* 1950-51, 23.

β. Ἀγγεῖα ἐρυθρόχρωμα μετ' ἐπιχρίσματος (Red Slipped)¹. Πηλὸς ὁμοιος πρὸς τὸν τῆς προηγουμένης τάξεως. Τοιχώματα ἀγγείων ἀτελέστερον ὠπτημένα ἐρυθροπῆς ὑφῆς. Ἐξωτερικὴ ὄψις πάντοτε κεκαλυμμένη διὰ πυκνοῦ ἐπιχρίσματος χρώματος ἀνοικτοῦ ἕως βαθέος ἐρυθροῦ καὶ λεῖα ἐγγίζουσα στίλβωσιν. Ἐσωτερικὴ ὄψις, ἐνίοτε ἐπιεχειρισμένη, χρώματος πολυλάνης μελανοῦ ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν προηγουμένην κατηγορίαν. Συνήθη σχήματα εἶναι εὐρέα κύπελλα ὡς τὰ περιγραφέντα ἀνωτέρω ἀλλ' αἱ χαμηλαὶ βάσεις, αἱ διάτρητοι ἀποφύσεις καὶ αἱ ταινιοειδεῖς λαβαὶ εἶναι πλέον συνήθεις.

Ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας ταύτης εὐρέθησαν εἰς Κόρινθον (*Hesperia* 1937, 495 κ.ἐξ.) καὶ Λέρναν (*Hesperia* 1954, 28, 1956, 170, 1958, 137). Εἰς τὴν Ἀσέαν ἡ τάξις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὀλίγων ὄστράκων (Asea, 33), ὄστρακά τινα συνελέγησαν ἐπίσης εἰς Ἅγιον Στρατηγόν, εἰς δὲ τὴν Μάλθην εὐρέθησαν τρία μόνον ὄστρακα τῆς τάξεως ταύτης εἰσαχθέντα πιθανὸν ἐκ Κορίνθου (Malthi, 270). Ἡ κατηγορία ὁμοιάζει πρὸς τὴν τάξιν D τοῦ Ὀρχομενοῦ (Orchomenos, II, 26 κ.ἐξ.) καὶ τὴν τάξιν A1 τῆς Θεσσαλίας.

chrome, c. Brownish, e. Pinkish to Violete.-HOLMBERG, Asea, 33, 34, Class «A1. Fine Red» μερικῶς καὶ Class «A2. Variegated», KOSMOPoulos, 1, 16, Class «Rainbow ware». Ἡ Ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ Rainbow εἰς «ἱριδίζοντα» δὲν φαίνεται ἐκφράζουσα τὴν πραγματικὴν χροιάν τῶν ἀγγείων καὶ δὲν υἱοθετήθη ἐνταῦθα.

¹ Ὅρος τοῦ WHINBERG, *Hesperia* 1937, 495. Ἐν Γωνιᾷ καὶ Προσύμνῃ ἔχουν ταξινομηθῆ ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀγγείων τῆς προηγουμένης κατηγορίας ὡς «Undecorated» ἢ «Red Monochrome». Ἐν Ἀσέᾳ ἡ τάξις ὀρίζεται ὡς «A1. Fine Red», Asea, 33. Εἰς Μάλθην χαρακτηρίζεται ὡς «Reddish Monochrome», Malthi, 270.

γ. Ἀγγεῖα μελανὰ μονόχρωμα (Black Monochrome)¹. Πηλὸς καθαρός καὶ καλῶς ὠπτημένος, τοιχώματα λεπτά χρώματος φαιού. Ἐπιφάνεια σκοτεινόφαιος πρὸς μέλαιναν καλῶς ἐστιλβωμένη καὶ ἀπὸ τῶν δύο ὄψεων χωρὶς ἐμφανῆ τὰ ἴχνη ἐκ τοῦ στιλβωτικοῦ ἐργαλείου. Ἐπ' αὐτῆς ἐνίοτε συναντῶνται ὠοειδῆς μικραὶ κοσμητικαὶ προεξοχαὶ κατὰ σειράς. Συνήθη σχήματα εἶναι μικρὰ ἡμισφαιρικὰ κύπελλα ἢ σκύφοι μετὰ στρογγύλων ἢ ἐπιπέδων χαμηλῶν βάσεων.

Ἡ τάξις ἐκπροσωπεῖται δι' ὀλίγων ὁστράκων εἰς Κόρινθον (Hesperia, 1937, 496), Πρόσυμναν (Prosymna, 369), Ἀσέαν (Asea, 35), συναντᾶται ἀφθονωτέρα ὅμως εἰς τὴν Νεμέαν (Prosymna, 369). Εἰς Μάλθην παρουσιάζεται μία τοπικὴ ποικιλία τῆς τάξεως (Malthi, 269).

Ἡ κατηγορία εἶναι παρεμφερὴς ἀλλ' οὐχὶ ἀπαράλλακτος πρὸς τὴν ὁμάδα τοῦ Ὀρχομενοῦ A (Orchomenos, II, 9) καὶ τὴν τάξιν τῆς Θεσσαλίας Α5.

δ. Χονδροειδῆ ἀγγεῖα (Coarse)². Πηλὸς οὐχὶ πολὺν καθαρός, τοιχώματα σπογγώδη καλῶς ὠπτημένα χρώματος σκοτεινοῦ ἐρυθροῦ ἢ φαιού. Ἐπιφάνεια πλήρης μικρῶν ὀπῶν κεραμόχρους, καστανωπῇ ἢ μελανῇ. Συνήθη σχήματα εἶναι μεγάλοι σκύφοι ἢ κύπελλα μετὰ σφαιρικῆς ἢ ἐπιπέδου βάσεως καὶ ἀποφύσεων ὡς λαβῶν (Asea, εἰκ. 38), ὕδρῳι καὶ πίθῳ (Gonia, 68. Asea, 39). Ἡ τάξις εὐρέθῃ εἰς ὅλας τὰς θέσεις τῆς Πελοποννήσου καὶ εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν ὁμάδα Η τοῦ Ὀρχομενοῦ (Orchomenos, II, 44).

2. Ἐγχάρακτος κεραμική.

α. Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου. Πηλὸς οὐχὶ τελειῶς καθαρός, συνήθως πορώδης καὶ ἀτελῶς ὠπτημένος, κεραμόχρους καὶ ἐνίοτε μέλας. Ἐπιφάνεια ἐλαφρῶς ἢ οὐδόλως λελεασμένη. Συνήθη σχήματα εἶναι κύπελλα ἢ πινακία μετὰ κατακορύφων τοιχωμάτων. Ἡ κόσμησις συνίσταται ἀπὸ ἐπαλλήλους ὀξεῖας γωνίας (chevrons) ἢ τεθλασμένας γραμμὰς τοποθετημένας ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ χεῖλους τοῦ ἀγγείου. Αἱ ἐγχαραῖς δὲν πληροῦνται χρωστικῆς τινος ὕλης.

Ἡ τάξις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ εὐρημάτων ἐκ Γωνιάς (Gonia, 67), Νεμέας (ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἐπ., 83), Προσύμνης (Εἰκ. 1, 4-7) καὶ Ἀσέας (Asea, 33, 54) ἀλλ' οὐδαμοῦ ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀγγείων. Μία ἐστιλβωμένη ποικιλία τῆς τάξεως ταξινομεῖται ὡς ἰδιαιτέρα κατηγορία ὑπὸ τοῦ BLEGEN εἰς τὴν Πρόσυμναν (Prosymna, 375: Class IV).

¹ Ὅρος τοῦ WEINBERG ἐν Hesperia 1937, 496: ὁμάς «IC». Gonia, 66: «AI Undecorated». Prosymna 366: «A, Ib, Gray or Black Monochrome» καὶ Prosymna, 374: «Black Monochrome». Asea 35: «A3, Fine Black»: Malthi, 243-244: a. Grey Black, d. Bluish καὶ Malthi, 270: 2a Black Monochrome.

² Gonia 68: A IV, Coarse. Prosymna, 369: A Ic, Coarse. Hesperia, 1937, 497 (Κόρινθος): I D, Coarse Monochrome. Asea, 36: A 5, Coarse Burnished. Malthi, 239: Adriatic.

β. Δυτικής Πελοποννήσου. Πηλός τοπικός περιέχων ἐνίοτε μικρά χαλίκια, σκληρός και ἀμώδης εἰς τὴν ἀφήν, πλέον πορώδης ἢ ὁ τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου και συνήθως μελανοῦ, βαθέος φαιοῦ και ἐνίοτε καστανοῦ χρώματος. Ἐπιφάνεια συνήθως λεῖα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ὕψων. Συνήθη σχήματα εἶναι ἀπλᾶ ἀνοικτὰ κύπελλα και μικραὶ σφαιρικοὶ ὕδρια. Ἡ κόσμησις συνίσταται ἐκ γραμμικῶν κοσμημάτων ἀποτελουμένων ἀπὸ κατακορύφους γραμμὰς, ἐξ ὧν ἐκφύονται ἀνὰ ὕσας ἀποστάσεις μικραὶ λοξαὶ εὐθεῖαι, σχηματίζουσαι σχήματα ὡς ἡ σπονδυλικὴ στήλη ἰχθύος μετὰ τῶν ἀκανθῶν αὐτῆς, ἢ ἀπὸ λοξὰς εὐθείας και σπανιώτερον ἀπὸ καμπύλας καλυπτούσας ὅλην τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀγγείων. Ἡ ἐγγάραξις ἔχει γίνεαι εἴτε δι' αἰχμηροῦ εἴτε δι' ἀμβλέος ἐργαλείου, ἀμελῶς πολλάκις, ὥστε ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ ἀγγείου ὁμοιάζει ἐπιφάνειαν ὠρωμένου ἀγροῦ, ἐνίοτε ὅμως τὰ σχέδια φαίνονται ὥστε ἐμπεισθέντα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας (Malthi, 261, εἰκ. 60). Ἡ ἐγγάραξις δὲν πληροῦται χρωστικῆς ὕλης (εἰκ. 1 8-11).

Ἡ κατηγορία αὕτη τῶν ἀγγείων συνηντήθη εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα εἰς Μάλθην και εἶναι τὸ μόνον γνωστὸν μέχρι σήμερον κεκοσμημένον εἶδος κεραμικῆς τῆς ἀρχαιοτέρας φάσεως τῆς περιόδου ἐκ τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου. Ἡ τάξις αὕτη, ἣν ὁ ἀνασκάψας εἰς Μάλθην ὀνομάζει Ἀδριατικὴν κεραμικὴν, παραμένει σχεδὸν ἀμετάβλητος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν και τῶν τριῶν ἐπομένων περιόδων τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς ἀλλὰ μειοῦται εἰς ποσότητα ἐν ταῖς ἐπιχώσεσι κατὰ τὴν ΠΕ και αὐξάνει πάλιν κατὰ τὴν ΜΕ και τὴν ΥΕ περίοδον. Κατὰ τὰς περιόδους τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ἡ κεραμικὴ αὕτη συναντᾶται ἀφθονος εἰς ὅλας τὰς προϊστορικὰς θέσεις τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου (Ὀλυμπίαν, Πίσαν, Πουρνάρι, Ἀρήνην, Δήμητραν, Μάλθην, και Ἀσέαν). Ἡ ὕψὴ τῆς Δυτικῆς Πελοποννησιακῆς κεραμικῆς, ὁ τρόπος τῆς ἐγγαράξεως, ἡ μορφή τῶν κοσμημάτων και ἡ τακτοποίησις τούτων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου, ἡ ἀφθονία τῆς κεραμικῆς ταύτης ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα εἶδη κεραμικῆς εἰς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον και ἡ διάρκεια χρήσεως αὐτῆς μαρτυροῦν ὅτι ἡ Δυτικὴ ἐγγάρακτος κεραμικὴ, ἡ μόνη καθ'αυτὸ Δυτικὴ κεραμικὴ, ἀποτελεῖ ἰδιαίτεραν οἰκογένειαν κεραμικῶν προϊόντων και δὲν πρέπει νὰ συγχέται πρὸς τὰς ἀναλόγους κατηγορίας τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου θεωρουμένη ὡς μία ποικιλία τούτων.

3. Γραπτὴ Κεραμικὴ ¹

α. Ἀγγεῖα μετὰ λευκῆς κοσμήσεως ἐπὶ ἐρυθρᾷ ἐπιφανείας (White on Red) ². Πηλός καθαρός, καλῶς ὠπτημένος, ἐρυθροπόδς ἕως

¹ BLEGEN: «Patterned» Gonja, 67, Prosymna, 370, 497: Class A III. WEINBERG, «Painted» Class I E, Hesperia 1937, 497. HOLMBERG: «C. Patterned» Asea, 46. Ἡ τάξις ἐλλείπει ἀπὸ τὴν Μάλθην ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὴν κατηγορίαν A3 τῆς Θεσσαλίας.

² Gonja, 68: Class A III c, Prosymna, 370: Class A III b.—Asea, 46: Class C1 Coarse Burnished Patterned.

φαιὸς τὸ χρώμα. Ἐπιφάνεια κεκαλυμμένη δι' ἐρυθροῦ λείου ἐπιχρίσματος ὁμοιάζουσα καθ' ὅλα πρὸς τὴν κατηγορίαν Α1β ἀνωτέρω. Ἐπὶ τοῦ ἐρυθροῦ ἐπιχρίσματος τῆς ἐπιφανείας ἔχουν σχεδιασθῇ, διὰ θαμβοῦ λευκοῦ ἢ ὑποκιτρίνου χρώματος, γραμμικὰ κοσμήματα (εἰκ. 1, 12-16).

Ἡ κατηγορία ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ δλίγων δοσιγράκων εὐρεθέντων εἰς Γωνιάν (Gonia, 68), Πρόσυμναν (Prosymna, 370) καὶ Ἀσέαν (Asea, 46-47) καὶ πιθανὸν εἰς ὅλας τὰς θέσεις, εἰς αἷς εὐρέθη, εἶναι εἰσηγμένη ἔξωθεν.

β. Ἀγγεῖα μετ' ἐρυθροῦς κοσμήσεως ἐπὶ λευκῆς ἢ ἐρυθροπῆς ἐπιφανείας (**Red on White or Buff**)¹. Πηλὸς ἐπιμελῶς καθαρισμένος καὶ καλῶς ὠπτημένος. Τοιχώματα λεπτὰ ἐρυθροπὰ ἢ κεραμόχροα. Ἐπιφάνεια κεκαλυμμένη δι' ἐρυθροποῦ ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος ἑλαφρῶς λείου. Συνήθη σχήματα ἀγγείων εἶναι ἀνοικτόστομα κύπελλα καὶ μικραὶ σφαιρικαὶ ὑδρίαι μετὰ κυλινδρικοῦ λαιμοῦ. Ἡ κόσμησις συναντᾶται ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἐπιφανειῶν ἀνοικτῶν ἀγγείων συνίσταται δὲ ἐκ ζωγραφῶν ἐρυθρῶν κοσμημάτων ἀποτελουμένων ἀπὸ ὁμάδας λεπτῶν γραμμῶν περιβαλλομένων ὑπὸ παχυτέρων ἢ ἐκ πλεγμάτων γραμμῶν ἢ ἐκ σειρῶν ἱσταμένων ἢ κεκλιμένων τριγώνων καὶ ἔξ ἄλλων παρεμφερῶν σχεδίων (εἰκ. 1, 17).

Ἡ τάξις συνητητῇ εἰς τὴν Κόρινθον, Γωνιάν, Πρόσυμναν, Ἀσέαν, Ἀπιδιὰν ἀλλ' οὐχὶ εἰς Μάλθην (παραπομπὰς εἰς τὰς ἐκθέσεις ἰδὲ κατωτέρω ὅπου παρατίθενται τὰ δεδομένα ἐκάστης θέσεως) καὶ εἶναι παρεμφερῆς πρὸς τὴν τάξιν F τοῦ Ὀρχομενοῦ (Orchomenos II, 35) καὶ τὰς κατηγορίας Α3β-Α3γ τῆς Θεσσαλίας.

γ. Ἀγγεῖα μετὰ μελανοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ἐρυθροπῆς ἐπιφανείας (**Black on Buff**)². Πηλὸς μᾶλλον ἐπιμελῶς καθαρισμένος καὶ ἐπαρκῶς ὠπτημένος, ἐρυθροπὸς πρὸς κεραμόχρουν τὴν ὄψιν καὶ ἐνίοτε φαιὸς κατὰ τὸ μέσον τοῦ πάχους τῶν τοιχωμάτων. Ἐπιφάνεια ἐρυθροπῇ, ἑλαφρῶς λεία. Συνήθη σχήματα εἶναι εὐρέα ἀβαθῆ πινάκια, κύαθοι ἢ κύπελλα μετὰ γωνιώδους περιγράμματος καὶ εὐρύχωρα φιαλόσχημα ἀγγεῖα ἐπὶ κυλινδρικοῦ ποδός (fruitstands).

Ἡ κόσμησις συναντᾶται καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὄψεων τῶν εὐρυστόμων ἀγγείων καὶ ἔχει ἐκτελεσθῇ εἰς ἀμαυρὸν μελανὸν ἢ καστανομελανὸν ἢ ἐρυθροπὸν μέλαν χρώμα. Τὰ σχέδια συνίστανται ἐκ παχειῶν γραμμῶν ἢ ταινιῶν, ἐνίοτε καθ' ὁμάδας ἀνὰ τρεῖς, σχηματίζουσιν πλαίσια (εἰκ. 1, 18-22).

¹ Gonia, 67: Class A IIIa. Prosymna, 370, 375: Class A IIIa, Red on Buff. Hesperia 1937, 497: Class I, E, Painted.

² Prosymna, 370: Class A III c, Black on Buff. Gonia, 68: Class A IIIb.

Τὰ σχέδια τῶν ἀγγείων, τὸ ἀμαυρὸν χρῶμα τῆς κοσμήσεως, ἡ ταξινόμῃσις τῶν σχεδίων κατὰ μετόπας ἢ πλαίσια καὶ τὸ εἶδος τῶν σχεδίων ἐνθυμίζουν ἐκπληκτικῶς τὰ ΜΕ Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα (Gonia, 68). Ἀγγεῖα τῆς τάξεως ἀνεφέρθησαν ἐκ Γωνιάς (Gonia, 68) καὶ Προσύμνης (Prosymna, 370-371) μόνον.

B. ΝΕΩΤΕΡΑ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

1. Ἀκόσμητος Κεραμική¹.

α. Ἀγγεῖα μονόχρωμα ἐρυθρά (Red Monochrome)². Πηλὸς παρεμφερὴς πρὸς τὸν τῆς τάξεως Α1β ἀνωτέρω, ἀλλὰ καλλιτέρον ὀπτημένος, χρώματος ὁμοιομόρφως κεραμοχρόου. Ἐπιφάνεια ὁμαλὴ φέρουσα ἐμφανῆ τὰ ἴχνη τοῦ ἐργαλείου τῆς ἐλαφρᾶς λειάνσεως αὐτῆς καὶ ἔχουσα χρῶμα ὁμοιομόρφως ἐρυθρὸν ἢ καστανὸν πρὸς τὸ ἐρυθρόν. Ἡ ἐλαφρὰ λείανσις σπανίως ἐγγίζει τὴν στίλβωσιν, ὥς εἰς τὴν κατηγορίαν Α1β ἀνωτέρω, καὶ οὐδέποτε ἡ ἐπιφάνεια κοσμεῖται ὑπὸ μικρῶν σφαιρικῶν προεξοχῶν (εἰκ. 1, 23). Μία ὑψηλὴ κανικὴ βάσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἔχει εὐρεθῆ ἀλλὰ τὸ ὅλον σχῆμα τοῦ ἀγγείου εἰς ὃ ἀνῆκε δὲν εἶναι σαφές. Σχῆμα ἀσφαλῶς ἐξαγόμενον ἐκ τῶν εὐρεθέντων θραυσμάτων εἶναι τὸ τῶν μικρῶν σφαιρικῶν ὑδριῶν μεθ' ὑψηλοῦ λαιμοῦ.

*Ὀστρακα τῆς τάξεως ἀνεφέρθησαν ἐκ Κορίνθου (Hesperia 1937, 498) καὶ Ἀσέας (Asea, 33) ἀλλ' εἰς ἀμφοτέρας τὰς θέσεις ὀλίγα δείγματα τῆς κατηγορίας ἀνεκαλύφθησαν. Ἡ τάξις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν κατηγορίαν Α1 τῆς Θεσσαλίας καὶ τὴν κατηγορίαν D τοῦ Ὀρχομενοῦ (Orchomenos II, 26-30).

β. Ἀγγεῖα Νεολιθικὰ στιλπνόχρωμα (Neolithic Urfirnis)³. Ὁ πηλὸς ἔχει ἀναμιχθῆ μετὰ τετριμμένον λίθου. Τοιχώματα λεπτά σχετικῶς, ὀπτημένα σκληρά, κεραμόχροα ἢ καστανὰ τὴν ὕψιν κηλιδωμένα ὑπὸ τῶν μικρῶν λεπτῶν τριμμάτων τοῦ λίθου μεθ' οὗ ἔχει ἀναμιχθῆ ὁ πηλός. Ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια ἀρκετὰ μαλακὴ, καλυπτομένη διὰ στιλπνῆς, λεπτῆς ἐπαλείψεως ἐξ ἐρυθρωπῆς, καστανῆς ἢ μελανῆς, ἀναλόγως τῆς ὀπτήσεως, βαφῆς. Ἡ ἐπάλειψις αὕτη ἔχει τοποθετηθῆ διὰ ψήκτρας, τὰ ἴχνη τῆς ὁποίας εἶναι ἀκόμῃ ὁρατὰ ἐπὶ τοῦ χρώματος. Μικρὰ ὀγκώματα ἐνίοτε σχηματίζονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας εἴτε διὰ κεντήσεως τοῦ τοιχώματος ἐκ τῶν ἔσθθεν δι' αἰχμηροῦ ἐργαλείου εἴτε πρόσθετα ἔξωθεν. Ἐνίοτε συναντᾶται ἐγγάρακτος κόσμησις ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὕψεως τοῦ ἀγγείου.

¹ Prosymna, 371: Class B I. Gonia, 68: Class B I, Undecorated.

² Hesperia 1937, 498. Asea, 33: «A1 Fine Red» μερικῶς.

³ WEINBERG, «Neolithic Urfirnis» Hesperia 1937, 500: Class II B. Prosymna, 371: Class B Ia. Brownish Black. Asea, 42: B Glazed Monochrome or Neolithic Urfirnis. Orchomenos II, 31 τάξις E.

Ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις ἢ εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὴν ἔξω, ὡς περιεγράφη ἀνωτέρω, ἢ ἔχει ὁμαλυνθῇ, νωποῦ ἔτι ὄντος τοῦ πηλοῦ, δι' ἀμβλέος ὁργάνου, τὸ ὁποῖον παρασῶρον τὰ ἐν τῷ πηλῷ μικρὰ τρίμματα τοῦ λίθου ἔχει σχηματίζει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀγγείου ἀναριθμήτους λεπτὰς ἐντομάς (Hesperia 1937, σ. 499, εἰκ. 8). Μία εἰδικὴ περιποίησις τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας παρουσιάζεται εἰς κατηγορίαν τῆς Ἀσέας ὀνομαζομένην ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος «Ἔσω ἐγγάρακτον» (Inside Incised, Asea, σ. 44 καὶ εἰκ. 45, σ. 45). Αὕτη εὐρέθη καὶ εἰς Λέρναν.

Συνήθη σχήματα ἀγγείων εἶναι εὐρέα ἀνοικτὰ φιαλόσχημα κύπελλα ἐπὶ ὑψηλοῦ κωνικοῦ ποδός (fruitstands, Hesperia 1937, σ. 501 εἰκ. 10) κύπελλα μετὰγωνιώδους πρὸς τὰ ἔξω καμπτομένου χεῖλους, χαμηλαὶ μετ' εὐρείας κοιλίας μικραὶ ὕδρῃαι (Hesperia, 1937 σ. 502 εἰκ. 12-13), μικρὰ κύπελλα μετὰ χευλῶν κεκαμμένων πρὸς τὰ ἔσω καὶ μεγάλα ἀγγεῖα χονδροειδοῦς κατασκευῆς εὐρεθέντα εἰς Ἀσέαν (Asea, 43-45).

Ἡ τάξις συνητήθη εἰς Κόρινθον, Μπερμπάτι, Πρόσυμναν, Τίρυνθα, Λέρναν (εἰκ. 1, 24), Ἀγιοργίτικα, Ἀσέαν καὶ Κουφόβουνον, ἀλλ' ἔλλειπει σχεδὸν παντελῶς ἀπὸ Μάλθην (Malthi, 271). Εἶναι δὲ αὕτη παρεμφερὲς πρὸς τὴν τάξιν Ε τοῦ Ὀρχομενοῦ (Orchomenos, II, 31) καὶ ἔλλειπει ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν.

γ. Ἀγγεῖα μονόχρωμα μελανὰ (Black Monochrome)¹. Πηλὸς καλῶς καθαρισμένος καὶ ὠπτημένος σκληρὸς, μελανόφαιος κατὰ τὸ χρῶμα. Τοιχώματα λεπτὰ σχετικῶς. Ἐπιφάνεια κεκαλυμμένη καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὄψεων διὰ παχέος μέλανος ἐπιχρίσματος ἐστιλβωμένου, φέρουσα ἐνίοτε ῥοειδεῖς μικρὰς προεξοχὰς ἢ μικρὰς ταινίας πηλοῦ ἢ κόσμησιν διὰ λειάνσεως ζωνῶν τινων τῆς ἐπιφανείας. Σχήματα συνήθη εἶναι μικρὰ ἀγγεῖα, οἷον κύπελλα μετὰ κοίλου ἢ κυρτοῦ ἔξωθεν χεῖλους, ἀνοικτὰ φιάλια ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδός (fruitstands) καὶ μικραὶ ὕδρῃαι μετ' ὑψηλοῦ λαιμοῦ. Ὀστρακα τῆς κατηγορίας εὐρέθησαν εἰς Κόρινθον (Hesperia 1937, 511), Ἀσέαν (Asea, 41) καὶ Μάλθην (Malthi, 271), ἀλλ' οὐδαμοῦ εἰς μεγάλῃν ποσότητα πιθανὸν τὰ ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας ταύτης εἰσῆγοντο εἰς Πελοπόννησον ἔξωθεν. Ἡ κατηγορία εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὴν ὁμάδα Α τοῦ Ὀρχομενοῦ (Orchomenos, II, 9) καὶ τὴν κατηγορίαν Γ 1α 1-3 τῆς Θεσσαλίας.

¹ WEINBERG, Hesperia 1937, 511 : Class II D. Black Monochrome. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, σ. 1 κλπ. : «Black Polished». Asea, 41 : «A6 Black Carboniferous». Malthi, 271, 3a. Black Monochrome.

δ. Ἀγγεῖα φαιὰ μονόχρωμα (Gray Monochrome)¹. Πηλὸς καλῶς καθαρισμένος καὶ καλῶς ὠπτημένος. Τοιχώματα λεπτὰ φαιά. Ἐπιφάνεια συνήθως καλυπτομένη διὰ λεπτοῦ ἐπιχρίσματος εἰς τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ ἢ ἐλαφρῶς σκοτεινότερου χρώματος, λεῖα ἀλλὰ σπανίως στιλπνή. Ἐνίοτε ἐλλείπει τὸ ἐπιχρίσμα καὶ ἡ ἐπιφάνεια ἔχει στιλβωθῇ, ὥστε ἔχει ἀφήν σαπωνοειδῆ. Τὰ ἴχνη τοῦ στιλβωτικοῦ ἐργαλείου πολλάκις εἶναι ὁρατά. Ἐπὶ τοῦ χεῖλους ὑπάρχουν ἐνίοτε σειραὶ μικρῶν ἐντομῶν ἢ μικρῶν κοιλοτήτων κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τούτου. Διακόσμησις, διὰ παραλλήλων μικρῶν ραβδώσεων (rippling) ἢ ἐγκαρᾶκτων τεθλασμένων γραμμῶν ὑπὸ τὸ χεῖλος, συναντᾶται ἐπίσης (Hesperia 1937, σ. 509 εἰκ. 23). Ἐπικρατοῦντα σχήματα εἶναι πλατύστομα, μᾶλλον ἀβαθῆ, κύπελλα ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδὸς πλατυνομένου πρὸς τὴν βάσιν, κύπελλα ἐπὶ χαμηλῶν βάσεων μετὰγωνιώδους κυρτοῦ ἢ κοίλου χεῖλους παρεμφερῆ πρὸς τὰ ἀνάλογα τῆς τάξεως B1β ἀνωτέρω καὶ σφαιρικά μικρὰ ὕδρῖα μεθ' ὑψηλοῦ κυλινδρικοῦ λαιμοῦ (εἰκ. 1, 25-27). Μοναδικὸν σχήματος εἶναι ἓν ἀγγεῖον μετὰ τρίποδος ἐκ Κορίνθου (Hesperia 1937, 507, 511 εἰκ. 28).

Ἡ κατηγορία ἐκπροσωπεῖται καλῶς εἰς τὰ εὐρήματα τῆς Κορίνθου (Hesperia 1937, 503 κ.εξ.) ἀλλ' ἀνεπαρκῶς εἰς Λέρναν (Hesperia 1954, 28) καὶ Ἀσέαν (Asea, 35). Εἰς Κουφόβουνο εἶναι μᾶλλον συνήθης κατηγορία καὶ εἰς Μάλθην τὰ ἀγγεῖα τῆς τάξεως εἶναι πλέον ἀφθονα ἀλλ' ὥς τοπικὴ ποικιλία (Malthi, 272). Ἡ κατηγορία ἐλλείπει ἐκ τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας (Hesperia 1937, 510).

Τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ, ἡ σαπωνοειδὴς ἀφή καὶ τὰγωνιώδη σχήματα τῶν Νεολιθικῶν τούτων ἀγγείων ἀναμνησκούν ΜΕ Μινυῖα ἀγγεῖα καὶ ἔχουν ἤδη ὀνομασθῇ Πρωτομινυῖα ὑπὸ τινῶν ἐρευνητῶν (KOSMOPOULOS, VALMIN, κλπ.) θεωρούμενα ὡς προβαθμῖς τῶν ΜΕ Μινυείων. Ἄλλοι ὅμως ἐρευνηταὶ (HOLMBERG, Asea, 35) ἀρνοῦνται πᾶσαν σχέσιν μεταξὺ τῶν παρεμφερῶν τούτων κατηγοριῶν τῶν δύο ἐποχῶν.

ε. Χονδροειδῆ ἀγγεῖα (Coarse). Πηλὸς πλήρης μικρῶν χαλίκων μέλας τὸ χρῶμα, μετ' ἐρυθροῦ πυρῆνος ἐνίοτε. Τοιχώματα παχέα, ἀτελῶς ὠπτημένα, εὐκόλως θραυόμενα. Πλαστικὴ διακόσμησις μιμουμένη σχοινία πέριξ τοῦ ἀγγείου, ταινία πηλοῦ καὶ σφαιρικά ἀποφύσεις, ὡς καὶ ἐγκάρακτος ἢ ἔμπεπλισμένη διακόσμησις συναντᾶται ἐπὶ τῶν ἀγγείων. Εὐμεγέθεις πῖθοι καὶ ἀγγεῖα οἰκιακῆς χρήσεως εἶναι συνήθεις τύποι ἀγγείων. Ἡ κατηγορία ἀναφέρεται ὡς εὐρεθείσα εἰς Γωνιάν (Gonia, 70, ὁμὰς IV), Πρόδουμναν (Prosymna, 371, 372), Ἀσέαν καὶ Μάλθην.

¹ WRINBERG, Hesperia 1937, 503: Class II C, Gray Monochrome. Asea, 35: A4. Fine Gray. Malthi, 272: Gray Monochrome καὶ Protominyan. KOSMOPOULOS, 47 (πίναξ): Protominyan.

2. Ἐγγάρακτος Κεραμική.

α. Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου. Ἡ τάξις ἀναφέρεται ἐκ Γωνιάς (Gonia, 68) ὡς ἐκπροσωπούμενη ὑπὸ ἀγγείων καλῆς ποιότητος μετὰ λείας ἐπιφανείας, χροιάς μελανῆς ἢ παραλλασσοῦσης ἐρυθρομελανῆς (mottled). Πλήρες ἀγγεῖον τῆς κατηγορίας δὲν συνεκολλήθη, τὰ εὐρεθέντα ὅμως ὅσπρακα ἀνήκουν εἰς μικρὰ ἀγγεῖα κεκοσμημένα δι' ἐγγαράκτων ρόμβων, τριγώνων καὶ τεθλασμένων λεπτῶν γραμμῶν. Λευκὸν γέμισμα συναντᾶται ἐνίοτε εἰς τὰς ἐγγαράξεις. Εἰς Προσύμναν ἡ τάξις ἐκπροσωπείται ὑπὸ χονδροειδεστέρων παραδειγμάτων ἐξ ἀκαθάρτου πηλοῦ ἀνηκόντων εἰς ἀνοικτόστομα κύπελλα κεκοσμημένα δι' ὀριζοντίων ζωνῶν, ἐξ ἀμελῶς κεχαραγμένων σχεδίων (εἰκ. 1, 28-29), συνισταμένων ἐκ παραλλήλων τεθλασμένων γραμμῶν καὶ ἐπαλλήλων γωνιῶν τοποθετημένων εὐθὺς ὑπὸ τὸ στόμιον τοῦ ἀγγείου (Prosymna, 372 καὶ εἰκ. 627).

Ἡ τάξις δὲν ἔχει ἀναφεροθῇ ἐξ ἄλλων θέσεων τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου καὶ δὲν ὁμοιάζει πρὸς οὐδεμίαν ἐγγάρακτον κατηγορίαν τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸν τύπον καὶ τὴν ταξινόμησιν τῶν σχεδίων τῆς διακοσμήσεως.

β. Δυτικῆς Πελοποννήσου. Ἡ τάξις εἶναι ἀπαράλλακτος πρὸς τὴν τάξιν Α 2β τὴν περιγραφεῖσαν ἀνωτέρω καὶ συνεχίζεται ἀμετάβλητος κατὰ τὰς ἐπομένας περιόδους τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς (Malthi, 256).

3. Γραπτὴ Κεραμική¹.

α. Ἀγγεῖα μετὰ μελανοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας (Dark on Light)². Πηλὸς καθαρισμένος καλῶς καὶ ὠπτημένος σκληρός, ἐρυθροπὸς ἕως κεραμόχρους τὴν χροιάν. Ἡ ἐπιφάνεια εἰς Κόρινθον δὲν ἔχει ἐπίχρυσμα, εἰς Μάλθην ἐνίοτε καλύπτεται ὑπὸ ὑποκιτρίνου ἢ ὑπολευκοῦ ἐπιχρίσματος. Ἀμφότεραι αἱ ὄψεις τοῦ ἀγγείου εἶναι κατὰ κανόνα λεῖαι. Συνήθη σχήματα εἶναι φιάλαι ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδός, κύαθοι μετὰ κοίλου χεῖλους, ἀνοικτὰ κύπελλα μετ' ἐπιπέδου βάσεως καὶ ἔσω κεκαμμένου χεῖλους καὶ ὕδρια μετὰ χαμηλῆς κοιλίας.

Ἡ κόσμησις ἔχει ἐκτελεσθῇ διὰ βαθέος καστανοῦ ἢ ἀμαυροῦ μελανοῦ χρώματος καὶ συνίσταται ἀπὸ εὐθείας καὶ κυματοειδεῖς γραμμάς, τρίγωνα πλήρη χρώματος ἢ ρομβοειδῶν πλεγμάτων γραμμῶν, ἐναλλασσόμενα πλήρη

¹ BLEGEN, Gonia, 69. Prosymna, 371, 373 : Class B III. : Patterned. Asea, 46 : «Cl Patterned».

² WEINBERG, Hesperia 1937, 513 : Dark on Light. Malthi, 273 : «3 c. Dark on Light».

χρώματος καὶ ἄχρωμα τετράγωνα, ἐπὶ ἐλευθέρου πεδίου ἢ κατὰ μετόπας παρεμφερεῖς πρὸς τὰ ΜΕ Ἀμαυρόχρωμα καὶ τὴν κατηγορίαν Α 3γ ἁνωτέρω (εἰκ. 1, 30-34).

Ἡ τάξις ἀναφέρεται ἀπὸ τὴν Κόρινθον (Hesperia 1937, 513) καὶ Μάλθην (Malthi, 273) ὁμοιάζει δὲ πρὸς τὴν ομάδα Β3 τῆς Θεσσαλίας, ἀλλὰ τῆς θεσσαλικῆς κατηγορίας Β3α1 παράδειγμα δὲν ἔχει εὑρεθῇ ἐν Πελοποννήσῳ. Ἡ κεραμικὴ τῆς Μάλθης ἀφ' ἑτέρου ἀποτελεῖται ἀπὸ τοπικὰ προϊόντα διάφορα τῶν προϊόντων τῆς Κορίνθου (Malthi, 273-274).

β. Ἀγγεῖα γραπτὰ Νεολιθικὰ στιλπνόχρωμα (Neolithic Patterned Urfirnis)¹. Ἡ τεχνικὴ τοῦ πηλοῦ καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ τῆς ομάδος Β1β ἁνωτέρω. Ἡ κόσμησις τῶν ἀγγείων ἔχει ἐκτελεσθῇ κατὰ δύο τρόπους:

I. Ἡ ἐπιφάνεια ἔχει μερικῶς καλυφθῇ διὰ στιλπνῆς ἐρυθρῶ-πῆς πρὸς τὴν καστανὴν βαφῆς καὶ τὸ ὑπόλοιπον αὐτῆς ἔχει κοσμηθῇ διὰ ταινιῶν ἐκ παραλλήλων γραμμῶν, εὐθειῶν ἢ τεθλασμένων, διὰ πλεγμάτων ἐκ γραμμῶν, δι' ἐναλλασσομένων πλήρων χρώματος καὶ ἀχρῶμων μικρῶν τετραγώνων, ἐνίοτε τοποθετημένων ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν γωνίας κ.τ.δ. (Asea, εἰκ. 50 a-g). Τὰ κοσμήματα εἶναι γεγραμμένα διὰ τῆς αὐτῆς στιλπνῆς βαφῆς, δι' ἧς ἔχει καλυφθῇ μέρος τοῦ ἀγγείου καὶ συναντῶνται ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ καὶ τῶν δύο ὕψων τῶν ἀνοικτοῦ σχήματος ἀγγείων (εἰκ. 1, 35).

Ὀλίγα παραδείγματα τῆς ομάδος ἔχουν εὑρεθῇ εἰς Πρόσυμναν (Prosymna, 371), Γωνιάν (Gonia, 69) καὶ Κουφόβουνον (BSA 1960, 76) ἀλλ' αὕτη ἐκπροσωπεῖται ἐπαρκῶς εἰς Κόρινθον (Hesperia 1937, 502-503), Λέρναν (Hesperia 1954, 28, 1956, 170), Ἀγιοργίτικα (Prosymna, 371) καὶ Ἀσέαν (Asea, 49-54). Εἰς Μάλθην ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὀλίγων ὁστράκων ἀνηκόντων εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου καὶ πιθανῶς εἰσηγμένων εἰς τὴν θέσιν (Malthi, 273). Ἡ ὁμάς ἐκπροσωπεῖται ἐπίσης ὑπὸ δύο ὁστράκων εἰς τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Βοιωτίας (ἰδὲ καὶ Asea, 49) καὶ ἠλείπει ἐκ τῆς Θεσσαλίας.

II. Κατὰ τὴν δευτέραν τεχνοτροπίαν τὰ σχέδια ἔχουν ἐκτελεσθῇ δι' ἁμαυροῦ καστανοῦ χρώματος ἐπὶ ἐπιφανείας βεβαμμένης δι' ἀνοικτοχρῶμον ἐρυθρῶπῆς στιλπνῆς βαφῆς. Παραδείγματα τῆς ποικιλίας ταύτης ἀναφέρονται ἐκ Κορίνθου (Hesperia 1937, σ. 503 εἰκ. 18a, 19c, d, 20d, h, m), Λέρνης (Hesperia 1954, 28, 21 κλπ.) καὶ Κουφοβούνου (BSA 1960, 76).

¹ Hesperia 1937, 502: Class IIB. Gonia, 69: Class B IIIa, Black or Brownish Black on Buff. Prosymna, 371: Class BIII. Malthi, 273: Class 3c, Dark on Light. Asea, 49: Class C4, Glazed Patterned.

γ. Ἀγγεῖα πολύχρωμα (**Polychrome**)¹. Πηλὸς οὐχὶ ἐξαιρετικῶς καθαρός, ἐνίοτε περιέχων μικρὰ χαλίκια, πορῶδης δὲ τὴν ὑφήν, ἀτελῶς ὠπτημένος καὶ οὐχὶ σπανίως διαλυόμενος ἐντὸς τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν πλῆσιν τῶν ὀστράκων (Prosymna, 373). Ἐρυθρῶς ἢ κεραμόχρους τὴν χροιάν. Ἐπιφάνεια κεκαλυμμένη δι' ἐπιχρίσματος καὶ ἐλαφρῶς λεία, χρώματος ἐρυθροποῦ. Συνήθη σχήματα ἀγγείων εἶναι ἀνοικτόστομα κύπελλα μετ' ἐπιπέδου βάσεως, μικραὶ ὑδρίαι καὶ μικροὶ πίθοι (Gonia, 69. Prosymna, 374).

Ἡ κόσμησις συναντᾶται καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὄψεων τῶν ἀνοικτῶν σχημάτων ἀγγείων ἔχει δὲ ἐκτελεσθῆ δι' ἐρυθρᾶς βαφῆς περιγεγραμμένης ὑπὸ τεθλασμένων ἢ κυματοειδῶν ἢ εὐθειῶν γραμμῶν χρώματος φαιοῦ ἢ μέλανος. Ἐνίοτε συμπληρωματικαὶ γραμμαὶ τῆς κοσμήσεως ἔχουν γραφῇ μόνον διὰ φαιοῦ χρώματος (Gonia, 69, πίν. II, e,j,k. Prosymna, 373). Ἡ διακόσμησις εἶναι συνήθως τεταγμένη κατὰ μετόπας. Σπείραι ὥς κοσμήματα δὲν εἶναι συνήθεις ἐν Πελοποννήσῳ (εἰκ. I, 36). Οὐδὲν παράδειγμα σπείρας εὐρέθη εἰς Πρόσυμναν (Prosymna, 373), ὀλίγα τινὰ συνητηθήσαν εἰς Κόρινθον (Hesperia 1937, 513, ἐν μεμονωμένον παράδειγμα, KOSMOPoulos, πίν. IVc) καὶ ἕτερα τινὰ εἰς Γωνιάν (Gonia, 69).

Ὅστρακα τῆς τάξεως ταύτης εὐρέθησαν εἰς Μύλον Χελιώτου (KOSMOPoulos, 37), Κόρινθον, Γωνιάν, Πρόσυμναν. Δύο μόνον ὄστρακα τοῦ τύπου τούτου εὐρέθησαν εἰς Λέρναν, ἐν εἰς Μπερμπάτι, ὀλίγα εἰς Ἀπιδιὰν καὶ οὐδὲν εἰς Ἀγιοργίτικα καὶ Ἀσέαν. Εἰς τὴν Μάλθην παρουσιάζεται μία τοπικὴ ποικιλία τῆς τάξεως, οὐδεμίαν ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὰ προϊόντα τῆς Ἀργολίδος. Ἡ τάξις ὁμοιάζει πρὸς τὴν κατηγορίαν B3β τῆς Θεσσαλίας.

δ. Ἀγγεῖα μελανὰ γραπτὰ (**Black Decorated**)². Τεχνικὴ τοῦ πηλοῦ καὶ σχήματα τῶν ἀγγείων παρεμφερῆ πρὸς τὰ τῆς τάξεως B1γ ἀνωτέρω. Ἡ κόσμησις τῆς ἐπιφανείας γίνεται κατὰ δύο τρόπους:

I. Ἀπλᾶ γραμμικὰ κοσμήματα, θαμποῦ λευκοῦ χρώματος, ἔχουν γραφῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μετὰ τὴν ὀπτησιν ἢ καὶ πρὸ αὐτῆς εἰς Μάλθην (Malthi, 273). Ἡ τάξις ἐκπροσωπεῖται ὑπ' ὀλίγων ὀστράκων εἰς Κόρινθον (Hesperia 1937, 512. KOSMOPoulos, σ. 23 εἰκ. 5-6), Λέρναν καὶ Ἀσέαν (Asea, 48) ἀνήκει δὲ εἰς τὸ τέλος τῆς Νεολιθικῆς καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΠΕ περιόδου, ὥς συνάγεται ἐκ τῶν στρωμάτων εἰς ἃ εὐρέθη. Ἡ ὁμὰς εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὴν κατηγορίαν Γ 1α τῆς Θεσσαλίας.

¹ BLEGEN, Gonia, 69, Prosymna, 273 : Class B III b, Polychrome. Hesperia 1937, 513 Class IIB, Kosmopoulos, 3, 53, 58 κλπ. Tricolor. Malthi, 273 : Three-colour.

² Hesperia 1937, 511: Class II D. Asea, 48 : Class C3. Malthi, 273 : Class 3c, Light on Dark.

II. Πλατεῖαι, εὐθεῖαι ἢ τεθλασμέναι ζῶναι τοῦ ἀγγείου περιοριζόμεναι ὑπὸ ἐγχαράκτων γραμμῶν πληροῦνται διὰ λεπτῆς ἐγχαράξεως, ἥτις ἐν συνεχείᾳ ἔχει πληρωθῆ διὰ λευκῆς οὐσίας. Ἐνίοτε προστίθενται καὶ ἐρυθραὶ γραφαὶ γραμμαὶ (εἰκ. 1, 37). Τὸ εἶδος τῆς κοσμήσεως ταύτης συναντᾶται εἰς Κόρινθον ἐπὶ τῶν ποδῶν μικρῶν ἀγγείων (Hesperia 1937, 512 εἰκ. 30. KOSMOPOYLOS, πίν. IV J καὶ σ. 30 ἀρ. 55) καὶ Λέρναν, εἶναι δὲ γνωστὸν ἐκ τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος (P-T, εἰκ. 142 σ. 203. ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἑπ., σ. 53-54 εἰκ. 58).

ε. Ἀγγεῖα φαῖα γραπτὰ (Gray Patterned)¹. Τεχνικὴ τοῦ πηλοῦ καὶ σχήματα ὡς τῆς τάξεως B1δ ἀνωτέρω. Ἡ διακόσμησις γίνεται κατὰ δύο τρόπους:

I. Τεθλασμέναι γραμμαὶ καὶ ἄλλα γραμμικὰ κοσμήματα γράφονται διὰ πυκνοῦ λευκοῦ χρώματος ἐπὶ τῆς φαῖς ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου. Ἐν μόνον τοιοῦτο ὄστρακον ἔχει εὑρεθῆ εἰς Κόρινθον (Hesperia, 1937, 509).

II. Γραμμικὰ κοσμήματα, εἰς καστανὸν ἢ καστανομέλαν χρῶμα, γράφονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας πρὸ τῆς λειάνσεως. Ἡ κατηγορία ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἑνὸς ἀγγείου ἐκ Λέρνης καὶ δύο ὄστράκων (εἰκ. 1, 38) ἐξ Ἀσέας (Asea, 48), δύναται δὲ νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ὁμάδα Γ1β τῆς Θεσσαλίας ἀλλὰ διαφέρει ἐκεῖνης.

Αἱ παρατεθεῖσαι ὁμάδες καὶ κατηγορίαι ἀποτελοῦν τὸ σύνολον τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν εἰδῶν Νεολιθικῆς κεραμικῆς ἐκ Πελοποννήσου. Ἡ δὲ ἀναλογία καθ' ἣν ἐκάστη ὁμάς ἐκπροσωπεῖται εἰς τὰς διαφόρους θέσεις παρέρχεται κατωτέρω.

II. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

I. Μύλος Χελιώτου (1).—Ἡ παχὺ Νεολιθικὴ ἐπίχρσις τῆς θέσεως παρέσχεον ἄφθονον ὕλικόν (AJA 1930, 404) ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει μελετηθῆ καὶ δημοσιευθῆ. Ἡ ὁμάς B3γ, τὰ Πολύχρωμα ἀγγεῖα, ἀναφέρονται ὡς ἀπαντῶντα ἐν τῷ ὕλικῳ τῆς θέσεως. KOSMOPOYLOS, 37.

II. Ἰσθμία (2).—Μόνον μὲν μικρὰ ὁμάς ὄστράκων, ὁμοιαζόντων πρὸς Νεολιθικά, εὑρέθη εἰς τὴν θέσιν (Hesperia 1945, 142). Πρόκειται πιθανῶς περὶ ὄστράκων Μονοχρώμων ἀγγείων.

III. Παλαιὰ Κόρινθος (3).—Τὸ ὕλικόν τῆς θέσεως τὸ ἀνασκαφὲν μέχρι τοῦ ἔτους 1937 ἔχει δημοσιευθῆ ὑπὸ τοῦ WEINBERG καὶ τῆς L. WALKER-KOSMOPOYLOS εἰς ἀμφοτέρωθεν δὲ τὰς δημοσιεύσεις ἔχουν ἡδη

¹ HOLMBERG, Asea, 48: Class C2, Gray Patterned.

γίνει παραπομπά. Νέον όμως υλικόν, ανασκαφέν μεταγενεστέρω, μνημονεύεται ἐν AJA 1939, 598-600 καὶ Hesperia 1948, 199, 1955, 147-148, 1960, 240-253.

Ἡ κατηγορία A 1α εἶναι ἡ πλέον πολυάριθμος κατηγορία καὶ ἡ πλέον χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν ἀρχαιότεραν περίοδον τῆς θέσεως. Εἰς μίαν μόνον ἐπίχωσιν εὐρέθησαν τόσα ὕστρακα ὥστε συνεπληρώθησαν 33 ἄγγεῖα τῆς ομάδος (KOSMOPOULOS, 40). Ἰδὲ καὶ Hesperia 1937, 493 κλπ. (εἰκ. 1, 1).

Ἡ κατηγορία A 1β, δὲν εἶναι πολυάριθμος εἰς τὴν Κόρινθον (Hesperia 1937, 495).

Ἡ κατηγορία A 1γ ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ θραυσμάτων ἀρίστης ποιότητος ἀνήκόντων εἰς μικρὰ ἄγγεῖα (Hesperia 1937, 496). Ἡ κατηγορία A 1δ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ θραυσμάτων (εἰκ. 1, 3).

Ἡ ὁμάς A2, ἡ Ἐγχάρακτος κεραμική, δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα τῆς Κορίνθου. Ὅλαι αἱ κατηγορίαι τῆς ομάδος A3, Γραπτῆς κεραμικῆς, εἶναι σπάνιαι εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα τῆς Κορίνθου, πάντα δὲ τὰ γραπτὰ παραδείγματα ἐκ τῶν βαθυτέρων στρωμάτων ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν A 3β, τὰ Ἀγγεῖα μετ' ἐρυθρᾶς κοσμήσεως ἐπὶ λευκῆς ἢ ἐρυθρωπῆς ἐπιφανείας (Hesperia 1937, 497). Ἀπὸ τὴν κεραμικὴν τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς περιόδου ἡ ὁμάς B1, ἡ Ἀκόσμητος κεραμική, ἐκπροσωπεῖται καὶ διὰ τῶν τεσσάρων κατηγοριῶν αὐτῆς. Ἡ κατηγορία B 1γ, Ἀγγεῖα μονόχρωμα μελανὰ, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ WEINBERG ὡς ἀνεπαρκῶς ἐκπροσωπούμενη, ἀλλὰ μέρος τῆς ὑπὸ τῆς ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΥ (KOSMOPOULOS, 1, 51 κλπ.) μνημονευομένης μελανῆς στιλπνῆς κεραμικῆς, τῆς ἀποδιδομένης εἰς τὴν Κόρινθον III, πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Τὰ Μονόχρωμα Νεολιθικὰ Urfirnis, κατηγορία B 1β, καὶ τὰ Φαῖα μονόχρωμα B 1δ, εἶναι αἱ πλέον πολυάριθμοι κατηγορίαι δι' ὅλην τὴν περίοδον ἐν Κορίνθῳ.

Χονδροειδῆ ἄγγεῖα B 1ε καὶ ἐγχάρακτα B2 δὲν ἀναφέρονται ὡς κατηγορίαι ὑπὸ τοῦ WEINBERG ἐκτὸς μερικῶν Φαιῶν ἐγχαράκτων, ἀλλ' ἡ ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΥ μνημονεύει ἐγχάρακτα ἄγγεῖα προφανῶς εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκοντα (KOSMOPOULOS, 37, 51 κλπ.). Ἡ ὁμάς B3, ἡ γραπτὴ κεραμική, ἀντιπροσωπεύεται δι' ὅλων τῶν κατηγοριῶν αὐτῆς εἰς Κόρινθον πλην τῆς ὑποδιαίρεσεως B 3ε II, Φαῖα μετὰ καστανωπῆς διακοσμήσεως. Αἱ πλέον συνήθεις εἶναι αἱ κατηγορίαι B 3α, Ἀγγεῖα μετὰ μελανοχρόμου διακοσμήσεως ἐπὶ ἀνοιχτοχρόμου ἐδάφους, ἡ κατηγορία B 3β, Γραπτὰ Νεολιθικὰ Urfirnis, καὶ ἡ κατηγορία B 3γ, Πολύχρωμα ἄγγεῖα. KOSMOPOULOS, 37, 57, κλπ. AJA 1939, 599.

IV. Γ ω ν ι ᾶ (4).—Ἡ κεραμική εἶναι τὸ μόνον δεδομένον τῆς περιόδου ἐκ τῆς θέσεως. Ἡ ὁμάς A1, ἡ Ἀκόσμητος κεραμική, ἀναφέρεται περιληπτικῶς ὡς «Undecorated Ware», χωρὶς νὰ γίνεται διάκρισις κατηγοριῶν.

Gonia, 66-67. Μερικά ὄστρακα ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς θέσεως εἶναι τόσον ὅμοια πρὸς τὰ ΠΕ, ὥστε δυσκόλως διακρίνονται τούτων κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα, ὄστρακα δέ τινα μετὰ στιλπνῆς Urfirnis βαφῆς ἐσωτερικῶς ἀνήκουν εἰς τὰ ἀρχαιότερα Νεολιθικὰ στρώματα τῆς Γωνιάς (Gonia, 66-67).

Ἐγγράκτος κεραμικὴ Α2 εὐρέθη εἰς Γωνιάν, ὡς ἐλέχθη ἤδη (Gonia, 67), καὶ ἡ ὁμάς Α3, ἡ Γραπτὴ κεραμικὴ, ἐκπροσωπεῖται καὶ διὰ τῶν τριῶν κατηγοριῶν αὐτῆς. Εἰδικῆς μνείας ἀξία εἶναι ἡ κατηγορία Α3γ, ἣτις ὁμοιάζει ΜΕ Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεα καὶ ἡ ὁποία εἰς τὴν Γωνιάν ἔχει ταξινομηθῇ μετὰ τῆς Ἀρχαιοτέρας κεραμικῆς, ὡς καὶ εἰς Πρόσυμναν, ἐνῶ ὁ WEINBERG εἰς τὴν Κόρινθον ταξινομεῖ τὴν κατηγορίαν μετὰ τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς κεραμικῆς (Hesperia 1937, 513).

Ἐκ τῶν ὁμάδων τῆς Νεωτέρας κεραμικῆς τῆς περιόδου ἡ ὁμάς Β1 μνημονεύεται περιληπτικῶς ὡς «Undecorated Ware», Gonia, 68. Ἡ κατηγορία πάντως τῶν χονδροειδῶν ἄγγείων φαίνεται πολυάριθμος εἰς Γωνιάν Gonia, 70.

Τὰ Ἐγγράκτα τῆς ὁμάδος Β2 ἀναφέρονται ὡς ἐξαιρετικῆς ποιότητος κεραμικὴ, μετὰ λείας ἐπιφανείας ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων καὶ μετ' ἐπιμελῶς κεχαραγμένων κοσμημάτων.

Τὰ τοιχώματα τῶν ἄγγείων εἶναι λειότατα καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔχουν χαραχθῇ μετ' ἐπιμελείας γεωμετρικὰ σχήματα, ἐνίοτε πληροῦμενα λευκῆς ὕλης.

Ἡ ὁμάς Β3, ἡ Γραπτὴ κεραμικὴ, ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τῶν κατηγοριῶν Β3βΙ καὶ Β3γ μόνον. Ἡ κατηγορία Β3βΙ, τὰ Γραπτὰ Νεολιθικὰ Urfirnis μετὰ τῆς ἐπιφανείας μερικῶς κεκαλυμμένης διὰ βαφῆς καὶ μερικῶς διακοσμητικῶν σχημάτων, ἐκπροσωποῦνται ἐν Γωνιᾷ ὑπ' ὀλίγων μόνον ὄστράκων (Gonia, 69). Ἡ κατηγορία Β3γ, τὰ Πολύχρωμα ἄγγεα, ἐκπροσωποῦνται καλῶς καὶ ἐπὶ τινων ὄστράκων συναντῶνται καὶ σχέδια σπειρῶν τοῦ γνωστοῦ ἐκ Διμηνίου τῆς Θεσσαλίας τύπου (Gonia, 69 καὶ πίν. II m). Ἄλλῃ κατηγορία δὲν ἐκπροσωπεῖται εἰς τὴν Γωνιάν.

V. Φ λ ι ο ὕ ς (5).—Μονόχρωμος καὶ Γραπτὴ κεραμικὴ ὁμοία πρὸς τὴν εὐρεθεῖσαν εἰς Νεμέαν, ἣτις περιγράφεται κατωτέρω, ἀναφέρεται ἐκ τῆς θέσεως ἀλλὰ δὲν περιγράφεται λεπτομερῶς.

VI. Ν ε μ έ α (6).—Ἡ θέσις παρέσχε περίπου 60 κιβώτια ὄστράκων (AJA 1927, 437), περὶ τῶν ὁποίων ὅμως σύντομοι μόνον σημειώσεις ἔχουν δημοσιευθῇ. Ἡ Ἀκόσμητος κεραμικὴ Α1 ἐκπροσωπεῖται καλῶς δι' ὅλων τῶν κατηγοριῶν αὐτῆς. Ἡ κατηγορία Α1α, τὰ Ἐρυθροπὰ ἢ μετὰ ποικιλλοῦσης χροῖας ἄγγεα, ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ χαρακτηριστικῶν παραδειγμάτων, ἐκτεθειμένων εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου (ιδεὶ καὶ Hesperia 1954, 28). Ἡ κατηγορία Α1β ἀναφέρεται ἐπίσης ἐκ τῆς θέσεως (ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ.

Ἔπ., 82). Τὰ Μελανὰ μονόχρωμα ἄγγεῖα (Α1γ) εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον πολυάριθμα εἰς Νεμέαν (Gnomon 1932, 661). Μικραὶ σφαιρικαὶ προεξοχαὶ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἄγγείου ὥς διακόσμησις εἶναι συνήθεις. Δύο ὄστρακα τῆς ομάδος Α1 δημοσιεύονται ἐν Gonia, σ. 57, εἰκ. 3.

Ἡ ὁμάς Α2, Ἐγγάρακτος κεραμική, δὲν εἶναι πολυάριθμος εἰς τὴν Νεμέαν. ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἔπ., 83.

Ἡ ὁμάς Α3, Τὰ Γραπτὰ ἄγγεῖα, ἐκπροσωποῦνται τοῦλάχιστον ὑπὸ τῆς κατηγορίας Α3β, τὰ μετ' Ἐρυθρᾶς διακοσμῆσεως ἐπὶ λευκῆς ἢ ἐρυθροπῆς ἐπιφανείας ἄγγεῖα, ἡ δὲ διακόσμησις συνίσταται ἐξ εὐθειῶν ἢ τεθλασμένων γραμμῶν καὶ ἐκ πλήρων βαφῆς καὶ ἀχρώμων τριγώνων. Χαρακτηριστικὸν ἄγγεῖον τῆς κατηγορίας εἶναι εἷς ἀσκός, τὸ ἀρχαιότερον δείγμα τοῦ σχήματος τοῦ ἄγγείου, ἐκτεθειμένος ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου καὶ μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ SCHACHERMEYER, ÄKG., 193 ὑποσ. 136. Ἐπίσης ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Κορίνθου εὐρίσκονται ὄστρακα μελανῶν ἄγγείων μετὰ κοσμῆσεως ἐκ πλεγμάτων σχηματιζομένων διὰ τῆς λειάνσεως μόνον τῶν γραμμῶν τῶν σχηματιζουσῶν τὸ σχέδιον τοῦ πλέγματος τοῦ δὲ βάθους ἀφιεμένου τραχέος πως, ὥστε νὰ παρέχῃ φαιότεραν ἐμφάνισιν. Ἐφ' ἧς ἐξαίρεται ἡ στίλβουσα ἐπιφάνεια τοῦ σχεδίου.

Οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ Νεωτέρας Νεολιθικῆς Κεραμικῆς ἐκ τῆς θέσεως ὁ ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἔπ., 83.

VII. Κλένια (7). Ἡ κεραμικὴ τῆς θέσεως δὲν ἔχει περιγραφῇ οὐδὲ δημοσιευθῇ εἰσέτι. Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Κορίνθου ἀπόκεινται ἱκανὰ κιβώτια πλήρη ἐκ τῶν δεδομένων τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Κλένιας ἐν δὲ τῷ Μουσείῳ τοῦ Ναυπλίου ἐκτίθενται μικροσκοπικὰ τινα, χονδροειδῆ τὴν κατασκευὴν, ἀκόσμητα ἄγγεῖα, ἡ χρονολογία τῶν ὁποίων δὲν εἶναι σαφής.

VIII. Μυκῆναι (8). Ἐκ τῆς θέσεως ἥτο γνωστὸν ἐν μόνον Μελανὸν μονόχρωμον Νεολιθικὸν ὄστρακον ἀνήκον πιθανῶς εἰς τὴν κατηγορίαν Α1γ (BSA 1921/23, 93), ἔνεκα τοῦ ὁποίου ὁ MATZ (Handbuch II, σ. 87 ὑποσημ. 3) καὶ ὁ SCHACHERMEYER (RE XXII (2), 1384, 1429) ἀριθμοῦν τὴν θέσιν μετὰ τῶν Νεολιθικῶν. Νέα ὄστρακα τῆς περιόδου εὔρεν ὁ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ εἰς τὸν ταφικὸν περίβολον τοῦ SCHLIEMANN ἐπὶ τῆς ἀγορόλεως (Ἔργον 1955, 74. BSA 1956, 221. ΠΑΕ 1955, 228) καὶ ἕτερον ὄστρακον εὔρεθ' ἐκτὸς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων μνημονεύεται ἐν BSA 1953, 7 (τάφος 34). Ἰδὲ καὶ BSA 1957, 195-196, πίν. 36.

IX. Μπερμπάτι (9). Διακόσια περίπου Νεολιθικὰ ὄστρακα ἐκ τῆς θέσεως εὐρίσκονται ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Ναυπλίου. Πάντα τὰ ὄστρακα ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὰς κατηγορίας τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς κεραμικῆς. Ἐκ τούτων τρία ὄστρακα ἀνήκουν πιθανὸν εἰς τὴν κατηγορίαν Β1α, τὰ Ἐρυθρὰ Μονό-

χρωμα, τὰ πλείστα ἐκ τῶν ὑπολοίπων ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν Β1β, τὰ Μονόχρωμα Νεολιθικὰ Urfirnis, ὀλίγα ὄστρακα ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν Β3α, τὰ δὲ πλείστα τῶν Γραπτῶν ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν Β3β, τὰ Νεολιθικὰ Γραπτὰ Urfirnis. Ἐν τέλος ὄστρακον ἀνήκει εἰς τὰ Πολύχρωμα τῆς κατηγορίας Β3γ.

Χ. Ἑραῖον-Πρόσυμνα (10). Κεραμικὴ καὶ τῶν δύο φάσεων τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς ἦλθεν εἰς φῶς ἐκ τῆς θέσεως. Ἡ Ἀρχαιότερα περίοδος ἐκπροσωπεῖται εἰς εὐρήματα ἐκ τῆς «Περιοχῆς περὶ τοὺς Τάφους» ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου, ἐπὶ τοῦ Δυτικοῦ Γερογάλαρου εἰς εὐρήματα ἐκ τοῦ αὐχένος βορειοανατολικῶς τῆς ἀκροπόλεως καὶ τέλος ἐπὶ τρίτης θέσεως πολὺ ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου. Ἡ Νεωτέρα περίοδος ἐκπροσωπεῖται εἰς τὰ εὐρήματα τῆς «Περιοχῆς περὶ τοὺς Τάφους» καὶ εἰς τὰς «Πυράς» ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου, ἔνθα ὅμως ἔλιπον εὐρήματα τῆς Ἀρχαιότερας περιόδου. Τῆς Νεωτέρας περιόδου κεραμικὴ δὲν εὐρέθη ἐπὶ τοῦ Δυτικοῦ Γερογάλαρου, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἄλλων θέσεων μετὰ Παλαιότερας κεραμικῆς, τῶν μνημονευθεισῶν ἀνωτέρω.

Ἐκ τῶν ὁμάδων κεραμικῆς τῆς Παλαιότερας περιόδου, ἡ Ἀκόσμητος κεραμικὴ Α1 ἐκπροσωπεῖται εἰς Πρόσυμναν δι' ὅλων τῶν κατηγοριῶν αὐτῆς πλὴν τῆς κατηγορίας Α1α, τῶν Ἐρυθροπῶν μονοχρώμων ἢ ποικιλλούσης χροιάς ἀγγείων. Εἰς τὴν κατηγορίαν Α1β, τὰ Ἐρυθρόχρωμα μετ' ἐπιχρίσματος ἀγγεῖα, τὸ ἔρυθρόν ἐπίχρῖσμα ἀντικαθίσταται ἐνίοτε ὑπὸ στιλπνῆς βαφῆς ὡς τῆς κατηγορίας Β1β, ὅπως παρατηρήθη ἤδη καὶ εἰς τὴν Γωνιάν (Prosymna, 368). Ἐπὶ τοῦ Δυτικοῦ Γερογάλαρου ὀλίγα ὄστρακα τῆς τελευταίας κατηγορίας εὐρέθησαν. Ἡ κατηγορία Α1γ, τὰ Μελανὰ μονόχρωμα ἐλλείπουν τελείως ἐκ τοῦ Δυτικοῦ Γερογάλαρου καὶ ἡ κατηγορία Α1δ, τὰ Χονδροειδῆ ἀγγεῖα, εἶναι τὰ πλέον πολυάριθμα τῆς θέσεως.

Ἡ κατηγορία Α2, τὰ Ἐγχάρακτα ἀγγεῖα (εἰκ. 1, 4-7)¹, ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ μίᾳς ὁμάδος 12 περίπου ὀστράκων ἐκ τοῦ Δυτικοῦ Γερογάλαρου (Prosymna, 375) καὶ ὑπὸ ἑνὸς ὀστράκου εὐρεθέντος εἰς τὴν «Περιοχὴν περὶ τοὺς Τάφους» (Prosymna, 370), πάντα δὲ τὰ ὄστρακα ταῦτα ὁμοιάζουν ἱκανῶς πρὸς τὰ ἐγχάρακτα Β2 τῆς Νεωτέρας Περιόδου (Prosymna, 375). Μία ποικιλία τῆς κατηγορίας ἔχει ἐστιλβωμένην τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀγγείων (Prosymna, 375).

Ἡ Γραπτὴ κεραμικὴ Α3 δὲν εἶναι πολυάριθμος εἰς Πρόσυμναν. Ἡ ὁμὰς Α3α συνηντήθη μόνον εἰς τὴν «Περιοχὴν περὶ τοὺς Τάφους» (Prosymna, 370: κατηγορία IIIb). Ἡ κατηγορία Α3γ, μετὰ Μελανῆς κοσμήσεως

¹ Τὰ σχέδια 4-11, καὶ 22 ἐπὶ τῆς εἰκ. 1 ἔνεκα τῆς μικρᾶς κλίμακος αὐτῆς παρέχουν τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν τῶν ἀντιστοιχῶν ἀντικειμένων ἀλλ' οὐχὶ τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν γραμμῶν τῶν σχεδίων.

ἐπὶ ἐρυθρῳπῆς ἐπιφανείας, συνηντήθη ἐπίσης εἰς τὴν «Περιοχὴν περὶ τοὺς Τάφους» (Prosymna, 370, κατηγορία IIIc).

Ἐκ τῶν ομάδων τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς κεραμικῆς ἡ κατηγορία B1β, τὰ Μονόχρωμα Νεολιθικά Urfinnis, συνηντήθη εἰς τὴν «Περιοχὴν περὶ τοὺς Τάφους», ἡ δὲ κατηγορία B1ε, τὰ Χονδροειδῆ ἀγγεῖα, συνηντήθη καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην καὶ ὑψηλὰ εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Γερογάλαρον. Ἄλλη κατηγορία τῆς ομάδος B1 δὲν εὗρέθη.

Ἐγγράκτος κεραμικῇ B2 εὗρέθη ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου ἀλλ' οὐδὲν διαφέρει τῆς παλαιότερας τῆς περιγραφείσης ἀνωτέρω (εἰκ. 1, 28-29).

Ἡ Γραπτὴ κεραμικὴ τῆς ομάδος B3 ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τῆς κατηγορίας B3βI, Ἀγγεῖα γραπτὰ Νεολιθικά Urfinnis ἔχοντα τὴν ἐπιφάνειαν μερικῶς κεκαλυμμένην διὰ βαφῆς καὶ μερικῶς γεγραμμένην, ὀλίγα ὄστρακα τῆς ὁποίας εὗρέθησαν εἰς τὴν «Περιοχὴν περὶ τοὺς Τάφους» (Prosymna, 371), καὶ ὑπὸ τῆς κατηγορίας B3γ, τὰ Πολύχρωμα ἀγγεῖα, ἅτινα εὗρέθησαν εἰς σημαντικὴν ποσότητα ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου (Prosymna, 375).

XI. Κεφαλᾶρι (11). Οὐδὲν ἀναφέρεται περὶ τῆς κεραμικῆς τῆς θέσεως ὑπὸ τοῦ ΜΥΛΩΝΑ, ὅστις χαρακτηρίζει τὴν θέσιν ὡς ἀσφαλῶς Νεολιθικὴν (Νεολ. Ἑπ., 86).

XII. Τίρυνς (12).—Μικρὸς ἀριθμὸς Νεολιθικῶν ὀστράκων ἤλθεν εἰς φῶς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τὸ σύνολον τούτων φαίνεται ἀνήκον εἰς τὴν Νεωτέραν Νεολιθικὴν περίοδον. Τὰ Νεολιθικά δὲ Urfinnis ὄστρακα εἶναι τὰ πολυαριθμότερα ἐκ τῶν εὗρεθέντων, ἀποτελοῦντα τὰ τρία τέταρτα τοῦ συνόλου (Tiryns IV, 5-7).

Ἡ κατηγορία B1α, Ἐρυθρὰ Μονόχρωμα, ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ 3-5 ὀστράκων, δύο τῶν ὁποίων εἶναι κιτρινο-καστανὰ καὶ τρία βαθέως ἐρυθρὰ καὶ λεῖα (Tiryns IV, σ. 6, ὁμάς 4). Ἡ κατηγορία B1β, ἥτις εἶναι ἡ πλέον ἄφθονος, τὰ Μονόχρωμα Νεολιθικά Urfinnis ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ 24 περιπυρῶν ὀστράκων, ἐν τῶν ὁποίων φέρει σχέδιον εὐθείας γραμμῆς, σχηματισθεῖσας διὰ τῆς λειάνσεως τῆς ἐπιφανείας κατὰ τὸ σημεῖον τῆς γραμμῆς (Tiryns IV, σ. 5 καὶ πίν. I, 2).

Ἡ Γραπτὴ κεραμικὴ τῆς ομάδος B3 ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ 3 ὀστράκων περιγραφομένων ἐν Tiryns IV, 6.

XIII. Λέρνα (13).—Ὅλαι αἱ ομάδες τῆς Ἀρχαιοτέρας Νεολιθικῆς κεραμικῆς ἐκπροσωποῦνται εἰς τὴν Λέρναν καλῶς. Ἡ ὁμάς A1 ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ὅλων τῶν κατηγοριῶν. Τὰ Ἐρυθρῶπα ἢ ποικιλλούσης χροῖας ἀγγεῖα (A1α) εἶναι ἡ κυρίως ἐκπροσωποῦσα τὴν ἀρχαιοτέραν περίοδον κεραμικὴ (Hesperia 1954, 21, 28, 1956, 171, 1957, 160, 1958, 138). Τὰ Ἐρυθρόχρωμα μετ'

ἐπιχρίσματος Α1β ὡσαύτως ἐκπροσωποῦνται (Hesperia 1954, 28, 1956, 170, 1958, 137).

Ἐκ τῶν ὁμάδων τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς κεραμικῆς ἀφθονώτατα εἶναι τὰ Νεολιθικά Urfinis τῆς κατηγορίας Β1β (Hesperia 1954, 17, 18, 1956, 170, 1957, 159, 1958, 137-138). Τὰ Φαῖα Μονόχρωμα Β1δ ἐκπροσωποῦνται ὑπ' ὀλίγων ὄστράκων (Hesperia 1954, 28). Τὰ Μονόχρωμα Ἐρυθρὰ καὶ τὰ Μονόχρωμα Μελανὰ ἀναφέρονται ἀλλὰ δὲν μνημονεύεται, ἐὰν ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὴν Ἀρχαιοτέραν ἢ τὴν Νεωτέραν Νεολιθικὴν κεραμικὴν (Hesperia 1954, 28).

Ἡ Γραπτὴ κεραμικὴ τῆς ὁμάδος Β3 ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὠραίων παραδειγμάτων Urfinis καὶ τῶν δύο τεχνοτροπιῶν (Hesperia 1954, 28, 1956, 170, 1957, 159). Τῆς κατηγορίας Β3γ, τῶν Πολυχρώμων ἀγγείων, εὐρέθησαν δύο μόνον ὄστρακα (Hesperia 1957, 159 πίν. 48 a-e), ἐξ ὧν τὸ ἐν φέρει σχέδιον σπείρας καὶ τὸ ἕτερον μαϊάνδρον.

Ἐν τῷ Μουσεῖῳ τοῦ Ἀργους ἐκτίθενται ὡσαύτως ἐν ὄστρακον τῆς κατηγορίας Β3δΙ Μελανὸν μετὰ λευκῆς καὶ ἐρυθρᾶς κοσμήσεως γραφείσης προφανῶς μετὰ τὴν ὀπτησιν καὶ ἕτερον ὄστρακον τῆς κατηγορίας Β3δΙΙ, Μελανὸν μετ' ἐγχαράκτων ρόμβων (ἢ τριγώνων) τεθειμένων κατὰ κορυφὴν καὶ πεπληρωμένων διὰ λεπτῆς ἐγχαράξεως μεστῆς λευκῆς ὕλης. Τῆς τεχνοτροπίας ταύτης ἐκτίθεται ἐν τῷ Μουσεῖῳ τοῦ Ἀργους καὶ ἐν κεραμόχρουν πρὸς τὸ καστανὸν ὄστρακον, κεκοσμημένον διὰ τριγώνων ἢ ρόμβων πλήρων ἐγχαράξεων.

Τέλος ἡ κατηγορία Β3εΙΙ ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ἑνὸς μικροῦ σκύφου, κυπέλλου μετὰ σφαιρικοῦ πυθμένος, ἐκ φαιοῦ πηλοῦ κεκοσμημένου διὰ τριῶν κατακορύφων μελανῶν γραμμῶν ἀποτελουσῶν σχῆμα τριγλύφου ἐπὶ τοῦ τοιχώματος τοῦ ἀγγείου. Καὶ τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἐκτίθεται ἐν τῷ Μουσεῖῳ τοῦ Ἀργους.

XIV. Δ ἡ μ η τ ρ α (14).—Δύο ὄστρακα ἐκ τῆς θέσεως, ἀναφερθέντα κατὰ τὴν περιγραφὴν ταύτης, φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὴν κατηγορίαν Α3β. Καὶ τὰ δύο ὄστρακα ἀνήκουν εἰς κύπελλα ἐκ κιτρινωποῦ πηλοῦ φέροντος ὑπόλευκον ἐπίχρῳμα προέρχοντα δὲ ἐκ χειλέων κυπέλλων καμπτομένων πρὸς τὰ ἔξω κατ' ἀμβλείαν γωνίαν. Ἡ κόσμησις συνίσταται εἰς μὲν τὴν μίαν περὶ πτωσιν ἀπὸ πλήρη τρίγωνα γεγραμμένα διὰ καστανωποῦ ἀμαυροῦ χρώματος, εἰς δὲ τὴν ἑτέραν ἐκ τεθλασμένων γραμμῶν τοῦ αὐτοῦ χρώματος. Τὰ τρίγωνα ἐπὶ τοῦ πρώτου μνημονευθέντος ὄστράκου εἶναι παρεμφερῆ πρὸς τὰ τοῦ ὄστράκου ἐκ Νεμέας τοῦ δημοσιευομένου ἐν Gonía, εἰκ. 3, σ. 57 ἢ τοῦ πίν. Ια τῆς Ἀσέας (εἰκ. 1, 17).

Τὰ ἐγχαράκτα ὄστρακα τῆς θέσεως ἦσαν τὰ ἀφθονώτερα ἀλλ' ἡ χρονολόγησις τούτων ἐλλείψει στρωματογραφικῆς ἑνδείξεως εἶναι ἀμφίβολος ἔνεκα

τῆς καταπληκτικῆς ὁμοιότητος πρὸς τὰ ὕστρακα τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς. Τὰ σχέδια τῆς διακοσμῆσεως εἶναι ἀπαράλλακτα πρὸς τὰ δημοσιευόμενα ἐν Malthi, 26, εἰκ. 60 καὶ πίν. III, XXI.

XV. Ἀ γ ι ω ρ γ ῖ τ ι κ α (15).—Ἡ θέσις παρέσχεν, ἐκ τῆς παχείας καὶ μετὰ σαφοῦς στρωματογραφίας ἐπιχώσεως αὐτῆς, κεραμικὴν καὶ τῶν δύο φάσεων τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς καὶ εἶναι μία ἐκ τῶν ὀλίγων θέσεων τῆς χερσονήσου, ἣτις δικαιολογεῖ διὰ τῆς στρωματογραφίας αὐτῆς τὴν ταξινόμησιν τῆς Νεολιθικῆς κεραμικῆς ἐν Πελοποννήσῳ εἰς Ἀρχαιοτέραν καὶ Νεωτέραν (AJA 1928, 534. Prosymna, 26, 28, 368).

Ἐκ τῶν ὁμάδων τῆς Ἀρχαιοτέρας περιόδου αἱ πλέον συνήθεις εἶναι αἱ κατηγορίαι Α1β καὶ Α1γ ἐκ τῶν ἀκοσμήτων ἀγγείων, ἐκ δὲ τῶν γραπτῶν ἡ κατηγορία Α3β, Ἀγγεῖα μετ' ἐρυθροῦς κοσμῆσεως ἐπὶ λευκῆς ἢ ἐρυθροπῆς ἐπιφανείας (AJA 1928, 534. ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἑπ., 87. Gnomon 1932, 661. Prosymna, 28).

Ἐκ τῶν ὁμάδων τῆς Νεωτέρας περιόδου ἀφθονωτάτη εἶναι ἡ κατηγορία Β1β ἐκ τῆς ἀκοσμήτου κεραμικῆς (Prosymna, 26, 371) ἐκ δὲ τῆς γραπτῆς ἡ κατηγορία Β3β, Γραπτὰ Νεολιθικὰ Urfirnis (Gonia, 69. Prosymna, 371. Hesperia 1956, 170), καὶ ἡ κατηγορία Β3α, Ἀγγεῖα μετὰ μελανοχρώμου διακοσμῆσεως ἐπὶ ἀνοιχτοχρώμου ἐπιφανείας (AJA 1928, 534. ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἑπ., 87). Ἡ κατηγορία Β3γ, τὰ Πολύχρωμα ἀγγεῖα, ἑλλείπουν ἐκ τῆς θέσεως (AJA 1928, 534). Τρία ἀκόσμητα καὶ τρία γραπτὰ ὕστρακα ἀπὸ τὰ Ἀγιοργίτικα δημοσιεύονται ἐν Gonia, 56 εἰκ. 1.

XVI. Ἀ σ έ α (16).—Ἄν καὶ ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἀξιολόγου ποσότητος Νεολιθικῆς Κεραμικῆς ὅλων τῶν κατηγοριῶν, ἐν τούτοις ἡ στρωματογραφία αὐτῆς δὲν ἦτο σαφής. Ὅλως περιέργως δὲ Ἀρχαιοτέρας καὶ Νεωτέρας περιόδου κεραμικὴ εὐρίσκονται ὁμοῦ εἰς στρώματα ἡλεγμένως ἀδιατάρακτα (Asea, 33), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σαφῆ στρωματογραφικὴν διάκρισιν τῆς κεραμικῆς τῶν δύο φάσεων τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὰ Ἀγιοργίτικα, κείμενα οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἀσέας.

Κατὰ τὴν ταξινόμησιν τῆς Νεολιθικῆς κεραμικῆς τὴν γενομένην ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ εἰς τὴν ὁμάδα Α1, τὴν Ἀρχαιοτέραν Ἀκόσμητον κεραμικὴν, ὑπάγονται αἱ κατηγορίαι : Α2. Variegated, Α1. Fine Red. Α3. Fine Black καὶ Α5. Coarse Burnished τῆς ταξινομήσεως τοῦ ἀνασκάφαντος εἰς Ἀσέαν, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς κατηγορίας Α1 : α, β, γ καὶ δ τῆς ἡμετέρας ταξινομήσεως.

Ἡ κατηγορία Α1α, τὰ Ἐρυθροπὰ μονόχρωμα ἢ ποικιλοῦσης χροιοῦς, ἀγγεῖα εἶναι σχετικῶς ἀφθονα. Ἡ κατηγορία Α1β, τὰ Ἐρυθρὰ μετ' ἐπιχρίσματος, ἂν καὶ ταξινομούμενα ὁμοῦ μετὰ τῆς ἡμετέρας κατηγορίας Β1α, τὰ Ἐρυ-

θρά μονόχρωμα, εκπροσωπούνται υπό ὀλίγων ὁστράκων (Asea, 23). Ἡ κατηγορία A1γ, τὰ Μελανὰ μονόχρωμα, εκπροσωπούνται υπό δέκα περίπου ὁστράκων (Asea, 35), ἡ δὲ κατηγορία A1δ, τὰ Χονδροειδῆ ἄγγεϊα, ἀποτελοῦν ποσὸν πλεόν τοῦ ἡμίσεος τῆς ὅλης ἀνακαλυφθείσης κεραμικῆς ἐν Ἀσέᾳ (Asea, 36).

Ἡ ὁμὰς A2, ἡ Ἐγχάρακτος κεραμική, συναντᾶται υπό τὸν τύπον A2β, τῆς Δυτικῆς Πελοποννησιακῆς κεραμικῆς, ἀλλὰ δὲν εἶναι πολὺ συνήθης κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα (Asea, σ. 38 καὶ εἰκ. 37 v-x).

Ἡ γραπτὴ κεραμικὴ A3 εκπροσωπεῖται υπό τῶν κατηγοριῶν A3α καὶ A3β. Ἡ κατηγορία A3α, μετὰ λευκῆς κοσμήσεως ἐπὶ ἐρυθρᾷ ἐπιφανείας ἐνίοτε, θὰ ἤρμοζεν, εἰς τὴν Ἀσέαν, τὰ κληθῆ: μετὰ λευκῆς κοσμήσεως ἐπὶ μελανῆς ἢ καστονομελανῆς ἐπιφανείας, ἔνεκα τῆς ὕφης καὶ τοῦ χρώματος τοῦ πηλοῦ (Asea, 47 καὶ πίν. Ic.). Τὸ θαμπὸν λευκὸν χρῶμα τῆς κοσμήσεως ἐνίοτε ἀπολεπίζεται εὐκόλως καὶ πιθανὸν ἀπετέθη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μετὰ τὴν ὀπτησιν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος (Asea, 47).

Ἡ κατηγορία A3β μετ' ἐρυθρᾷ κοσμήσεως ἐπὶ λευκῆς ἢ ἐρυθρωπῆς ἐπιφανείας οὐδὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν κεραμικὴν τῆς κατηγορίας τὴν εὐρεθεῖσαν εἰς ἄλλας Πελοποννησιακὰς θέσεις ἤδη περιγραφείσας. Ἀμφότεραι αἱ μνημονευθεῖσαι κατηγορίαι τῆς Γραπτῆς κεραμικῆς ἐξ Ἀσέας, A3α καὶ A3β, ἐμφανίζονται ἐνωρίτερον τῶν Γραπτῶν Νεολιθικῶν Urfirnis, περιγραφόμενων κατωτέρω, ἀλλὰ συνυπάρχουν μετὰ τούτων ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ ἐπιχώσει (Asea, 46-47: κατηγορία C1 Burnished Patterned). Ἡ κεραμικὴ τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ἡμετέραν ταξινομήσιν εκπροσωπεῖται ὑφ' ὄλων τῶν ὁμάδων καὶ κατηγοριῶν. Ἡ κατηγορία B1α ἀπαντᾷ σπανιώτατα, ὥς ἐλέχθη, ταξινομουμένη ὁμοῦ μετὰ τῆς κατηγορίας A1β. Τὰ Μονόχρωμα Νεολιθικὰ Urfirnis συναντῶνται εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ μερικὰ ἄγγεϊα φέρουν ἐσωτερικῶς ἐγχάραξιν. Ἡ κατηγορία B1γ εκπροσωπεῖται υπό ὀλίγων ὁστράκων, τὰ Φαῖα μονόχρωμα ἄγγεϊα B1δ ἐπίσης δὲν εἶναι πολυάριθμα καὶ μόνον τὰ Χονδροειδῆ ἄγγεϊα B1ε εἶναι ἀφθονα. Ταῦτα διαφέρουν τῶν ἄλλων κατηγοριῶν ὥς πρὸς τὴν ἑλλειψιν ἐπιχρίσματος ἐκ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν ἀλλ' ὁμοιάζουν ἱκανῶς πρὸς τὰ ἀνάλογα ἄγγεϊα τῆς ἐπακολουθοῦσης ΠΕ περιόδου (Asea, 54-59).

Ἐγχάρακτα παραδείγματα τῆς ὁμάδος B2 ὥς καὶ παραδείγματα κεκοσμημένα διὰ πλαστικῆς διακοσμήσεως συναντῶνται εἰς ἄγγεϊα χονδροειδοῦς κατασκευῆς (Asea, 57).

Ἡ Γραπτὴ κεραμικὴ B3 εκπροσωπεῖται κυρίως υπό τῶν Γραπτῶν Νεολιθικῶν Urfirnis (B3β) καὶ τῶν δύο τεχνοτροπιῶν κοσμήσεως. Ἡ μετὰ τῆς ἐπιφανείας μερικῶς κεκαλυμμένης ποικιλία εκπροσωπεῖται υπό βαθέων κωδωνοσχήμων κυπέλλων (εἰκ. 1, 35) ἐχόντων ἐπηρεμένον πως κωνικὸν πόδιον, τοιχώματα σχηματίζοντα γωνίαν ὀλίγον ὑπὲρ τὴν βάσιν καὶ μετὰ ταῦτα στενοῦ-

μένα ὥστε νὰ σχηματίζουν κοῖλα ἐξωτερικῶς τοιχώματα ἀνοιγόμενα πάλιν περὶ τὸ στόμιον (Asea, πίν. III). Πλέον ἢ τριάκοντα τοιούτων κυπέλλων εὐρέθησαν θραύσματα (Asea, 54). Συνήθης κόσμησις εἶναι πλέγματα γραμμῶν σχηματίζοντα τετράγωνα, ἀπτόμενα τῆς βάσεως διὰ μιᾶς γωνίας. Ἡ ἑτέρα τεχντροπία, μετ' ἀμυρανῶν σκοτεινοχρῶμων κοσμημάτων ἐπὶ ἐπιφανείας βεβαμμένης δι' ἀνοικοτοχρώμου στυλπνῆς βαφῆς, δὲν μνημονεύεται ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀσέας.

Ἡ κατηγορία B3γ, τὰ Πολύχρωμα ἄγγεῖα, δὲν ἀναφέρονται ἐπίσης ἐκ τῆς Ἀσέας. Ἡ κατηγορία B3δI, τὰ Μελανὰ μετὰ λευκῶν κοσμημάτων γραφέντων μετὰ τὴν ὀπτησιν, ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δύο ὄστράκων (Asea, 48-49: Κατηγορία C3). Ἡ κατηγορία B3εII, τὰ Φαῖα μετὰ γραμμικῶν μελανῶν σχεδίων, ἐκπροσωποῦνται ἐπίσης ὑπὸ δύο ἐτέρων ὄστράκων (Asea, 48: Κατηγορία C2, πίν. Ij).

XVII. Ἀνεμοδοῦρι (17).—Τὰ «θραύσματα παλαιωτάτων πηλίνων ἄγγεϊων», ἅτινα μνημονεύει ὅτι συνέλεξεν ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ ἐκ τῆς θέσεως, ὡς καὶ τὸ πλήρες ἀνοικτόστομον κύπελλον, ὅπερ ἀνέφερεν εἰς αὐτὸν ὅτι εὗρεν ὁ ποιμὴν, ἀνῆκον προφανῶς εἰς τινὰ τῶν κατηγοριῶν τῆς ἀκοσμήτου μονοχρώμου κεραμικῆς τῶν ὁμάδων A1 ἢ B1 ἢ τὰ Χονδροειδῆ A1δ ἢ B1ε.

XVIII. Κουφόβουνο (20).—Ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου ὁ R. HOPE SIMPSON συνέλεξεν ὄστρακα ἀνήκοντα εἰς πάσας τὰς κυρίας κατηγορίας τῆς Νεολιθικῆς Κεραμικῆς. Ἡ κατηγορία A1α, τὰ Ἐρυθρῶπὰ μετὰ ποικιλοῦσης χροῖας ἄγγεῖα, ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ τριῶν τοῦλάχιστον ὄστράκων. Τὰ Χονδροειδῆ πάλιν ἄγγεῖα τῆς ὁμάδος A1δ ἀναφέρονται ἐκ τῆς θέσεως.

Ἐκ τῶν κατηγοριῶν τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς περιόδου ἀναφέρεται ὅτι συνέλεγησαν: ὄστράκα τινὰ προσερχόμενα ἐκ κωνικῶν βάσεων Μονοχρῶμων Ἐρυθρῶν ἄγγεϊων τῆς ὁμάδος B1α, ὁκτὼ ἕτερα ὄστρακα ἀνήκοντα εἰς τὴν κατηγορίαν B1β, τὰ Νεολιθικὰ Urfirnis, καὶ ἕξ ὄστρακα ἀνήκοντα εἰς κύπελλα μετὰ γωνιώδους περιγράμματος ἐκ τῶν Φαίων Μονοχρῶμων τῆς κατηγορίας B1δ. Ἐκ δὲ τῆς Γραπτῆς κεραμικῆς τῆς ὁμάδος B3 συνέλεγησαν ἕν ὄστρακον τῆς κατηγορίας B3βI φέρον σχέδια μετὰ στυλπνῆς Urfirnis βαφῆς ἐπὶ τοῦ λεῖου ἐδάφους τοῦ τοιχώματος τοῦ ἄγγείου καὶ δύο ὄστρακα τῆς κατηγορίας B3βII φέροντα γραμμικὰ κοσμήματα ἀμυροῦ χρώματος ἐπὶ τῆς διὰ στυλπνῆς ἀνοικοτοχρώμου Urfirnis βαφῆς ἐπιχεχρισμένης ἐπιφανείας τοῦ ἄγγείου. BSA 1960, 76.

XIX. Ἀπιδιά (24).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ Γραπτῆς κεραμικῆς τῆς κατηγορίας A3β ἐκ τῆς Ἀρχαιοτέρας Νεολιθικῆς περιόδου καὶ ὑπὸ Πολυχρῶμων ὄστράκων τῆς κατηγορίας B3γ ἐκ τῶν κατηγοριῶν τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς κεραμικῆς. BSA 1960, 86.

XX. Ἀστέρι (25).—Ἐπὶ τοῦ λόφου Καραούσι συνελέγησαν ὄστρακα τῆς κατηγορίας Α1α, μετὰ Ποικιλοῦσης χροιάς, καὶ Χονδροειδῆ ἀγγεῖα τῆς ομάδος Α1δ. BSA 1960, 91 ὑποσημ. 116.

XXI. Ἄγιος Στρατηγός (26).—Ἐκ τῆς θέσεως συνελέγησαν τριάνοντα τρία ὄστρακα ἀνήκοντα εἰς τὴν κατηγορίαν Α1α, μετὰ Ποικιλοῦσης χροιάς, τινὰ τῶν ὁποίων προέρχονται ἀπὸ βαθέα κύπελλα, ὄστρακά τινα ἀνήκοντα εἰς τὴν κατηγορίαν Α1β, μετ' Ἐρυθροῦ ἐπιχρίσματος, καὶ ὄστρακα τῆς κατηγορίας Α1δ ἀνήκοντα εἰς Χονδροειδῆ ἀγγεῖα. BSA 1960, 89 ὑποσημ. 107.

XXII. Ἐκ τῶν ὑπολειπομένων Θέσεων τοῦ Καταλόγου τῆς Νεολιθικῆς περιόδου πλὴν τῆς Μάλθης, ἡ κεραμικὴ τῆς ὁποίας περιγράφεται ἐν λεπτομερεῖα κατωτέρω, ἡ Ἀνάληψις (18), ἡ Σπάρτη (19), ἡ Καρδαμύλη (23) καὶ τοῦ Χανδρινοῦ (27) ἐκπροσωποῦνται μόνον ὑπὸ λιθίνων ἐργαλείων, διὰ δὲ τὴν κεραμικὴν τῆς Γκοριτσᾶς (21), τοῦ Κορυφασίου (28), τοῦ Ἐπάνω-Ἐγγλιανοῦ (29), τῆς Χώρας (30) καὶ τοῦ Ἀρνοκατάρραχου (32) οὐδὲν εἶναι γνωστὸν πλέον τοῦ ὅτι παρετέθη κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν θέσεων ἐν τῷ Καταλόγῳ τῆς Περιόδου. Περὶ τῶν ὄστράκων ἐκ Ζαρνάτας (22), τινὰ τῶν ὁποίων φέρουν σκοτεινόχρωμα σχέδια ἐπὶ ἐρυθρᾷ ἐπιφανείᾳ (AA 1935, 205), οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῇ ἔφ' ὅσον ταῦτα δύνανται νὰ ἀνήκουν καὶ εἰς τὴν ΠΕ περίοδον, ἥτις ἐκπροσωπεῖται εἰς τὴν θέσιν. Τὸ ὄστρακον τοῦ Χλεμουτσίου (33), ὅπερ ὁ SCHACHERMEYER θεωρεῖ Νεολιθικόν, εἶναι λίαν πιθανὸν νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ΜΕ περίοδον, κεραμικὴ τῆς ὁποίας εὗρέθη ἐσχάτως εἰς τὴν θέσιν (BCH 1961, 158-161).

XXIII. Μάλθη (31).—Ἡ θέσις εἶναι ἡ μόνη ἐρευνηθεῖσα δι' ἀνασκαφῆς Νεολιθικὴ τοποθεσία ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου ἡ δὲ εἰκὼν ἡ παρεχομένη ὑπὸ τῆς κεραμικῆς αὐτῆς εἶναι τελείως διάφορος τῆς εἰκόνης τῆς κεραμικῆς τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου περιλαμβανομένων καὶ τῶν Ἀρκαδικῶν καὶ τῶν Λακωνικῶν θέσεων.

Εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα τῆς θέσεως, τὰ ὁποῖα ἐκπροσωποῦν τὴν Ἀρχαιότεραν Νεολιθικὴν περίοδον, δὲν εὗρέθη οὐδὲ ἐν γραπτὸν ὄστρακον ἀλλὰ τὰ μόνα κεκοσμημένα ἀγγεῖα τῆς περιόδου ἦσαν ἐγχάρακτα ἀγγεῖα τοῦ εἰδικοῦ τύπου τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου. Τὰ γραπτὰ ἀγγεῖα εἰσάγονται εἰς Μάλθην μόνον κατὰ τὸ τέλος τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς περιόδου καὶ τότε πάλιν ὡς ξένα προϊόντα, οὐχὶ πάντοτε τοῦ γνωστοῦ ἐξ Ἀργολίδος τύπου καὶ γενικῶς εἰς μικρὰς ποσότητας. Ἐκτὸς τῶν ὀλίγων τούτων εἰσηγμένων εἰς Μάλθην ἀγγείων ἡ ὑπόλοιπος κεραμικὴ τῆς θέσεως δυσκόλως εὗρσκει θέσιν εἰς τὰς μέχρι σήμερον ταξινομήσεις τὰς βασιζομένας κυρίως ἐπὶ τῶν εὐρημάτων ἐξ Ἀργολίδος καὶ Θεσσαλίας.

ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

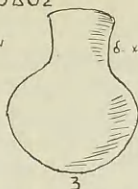
A. ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1. Ἀκόσμητος

α. Παικίλλουσης χροῆς

γ. Μελανόν Μονόχρωμον

δ. κονδραιοῖδες

1

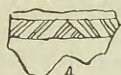
2

3

α. Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου

2. Ἐυχάρακτος

β. Δυτικῆς Πελοποννήσου

4

5

8

9

6

7

10

11

α. Μετά λευκῆς κοσμήσεως

3. Γραπτή

12

13

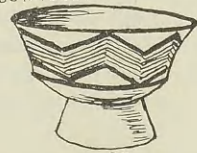
14

15

16

β. Μετά ερυθρᾶς κοσμήσεως

γ. Μετά μελανῆς κοσμήσεως

17

18

19

22

20

21

α. Ἐρυθρόν

Β. ΝΕΟΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1. Ἀκόσμητος

β. Σπληνόχρωμον

δ. Φαῖα ὄστρακα

23

24

25

26

27

2. Ἐνχάρακτος

3. Γραπτή

α. Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου α. Μετά μελανοχρῶμου κοσμήσεως

28

29

30

31

32

33

34

β. Γραπτόν Σπληνόχρωμον γ. Πολύχρωμον

δ. Μελανόγραφτον ε. Φαῖον γραπτόν

35

36

37

38

Ἡ Ἀρχαιοτέρα Νεολιθικὴ κεραμικὴ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ μόνων τῶν δύο ομάδων Α1, τὰ Ἀκόσμητα ἀγγεῖα, καὶ Α2, τὰ Ἐγχράκτα ἀγγεῖα. Ἡ κατηγορία Α1α παρουσιάζεται ὡς τοπικὴ ποικιλία, ἣν ὁ ἀνασκάψας ὀνομάζει «Ἀδριατικὴν Κεραμικὴν». Ὁ πηλὸς εἶναι πλήρης χαλίκων καὶ τραχὺς εἰς τὴν ἀφήν διότι περιέχει ἄμμον. Ἐχει χρῶμα συνήθως μέλαν εἰς τὰ εὐρήματα τῶν βαθυτέρων στρωμάτων, μεταβαλλόμενος εἰς ἐρυθρὸν βραδύτερον (Malthi, 242, 243). Ἡ ἐπιφάνεια εἶναι συνήθως κεκαλυμμένη δι' ἐνὸς διαφανοῦς ἐπιχρίσματος, τὸ ὁποῖον ἔχει συνήθως λειανθῇ. Ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ πηλοῦ ὁ ἀνασκάψας διακρίνει πέντε ποικιλίας ἀγγείων ἥτοι: α. Φαῖα πρὸς Μέλانا, β. Πολύχρωμα, γ. Καστανόχρσα, δ. Κινανόχρσα, καὶ ε. Ὑπέρυθρα ἀγγεῖα.

Ἡ κατηγορία Α1β τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου, τὰ Ἐρυθρὰ μετ' ἐπιχρίσματος ἀγγεῖα, ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ τριῶν πιθανῶς εἰσηγμένων ὁστράκων (Malthi, 270). Τὰ Μονόχρωμα Μελανὰ (Α1γ) ὡς τοπικὴ ποικιλία εἶναι ἀφθονώτερα (Malthi, 269).

Ἡ ὁμάς τῶν Ἐγχράκτων Α2 εἶναι ὁ ἥδη περιγραφείς ὡς δυτικὸς τύπος ἐγχράκτου κεραμικῆς. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἀγγείων καλύπτεται δι' ἄδρῶν σχεδίων ὁμοιαζόντων σπονδυλικὴν στήλην ἰχθύων μετ' ἀκανθῶν ἢ διὰ λοξῶν γραμμῶν καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀγγείων. Ἐνίοτε καμπυλόγραμμα σχῆδια, ὥσει ἀμελῶς χαραχθεῖσαι τεθλασμένα μετ' ἀπεστρογγυλωμένων τῶν γωνιῶν, ἐμφανίζονται ἐπὶ τῶν ἀγγείων ἂν καὶ οὐχὶ πολὺ συνήθως. Ἡ ὁμάς παραμένει σχεδὸν ἀμετάβλητος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐπομένων περιόδων τοῦ Χαλκοῦ.

Ἡ Νεωτέρα Νεολιθικὴ κεραμικὴ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ κεραμικῶν προϊόντων δυναμένων νὰ παραλληλισθοῦν πρὸς ὅλας τὰς κατηγορίας τῆς κεραμικῆς τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου, ἂν καὶ εἰς Μάλθην εἶναι ἐντελῶς διάφοροι ὡς πρὸς τὴν ὕφην τοῦ πηλοῦ καὶ τὴν κόσμησιν τῆς ἐπιφανείας.

Ἡ ὁμάς Β1 συναντᾶται δι' ὅλων τῶν κατηγοριῶν αὐτῆς, πλὴν τῶν Ἐρυθρῶν μονοχρῶμων. Τὰ Μελανὰ μονόχρωμα (Β1γ) εἶναι ἐπιμελελημένης κατασκευῆς ἀγγεῖα ἀλλ' ὅχι πολυάριθμα. Τὰ Φαῖα μονόχρωμα Β1δ εἶναι πολυάριθμος κατηγορία τελείας τεχνικῆς, μετὰ λείας ἐπιφανείας, σαπωνοειδοῦς ἀφῆς καὶ γωνιωδῶν κατατομῶν ἀγγείων, ἀναμιννήσκουσα Μινύεια πρότυπα, διὸ καὶ καλοῦνται Πρωτομινύεια ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος καὶ θεωροῦνται ὡς προβαθμὶς τῶν ΜΕ Μινυείων (Malthi, 272, 287 κ.εξ.). Ἀκοσμητῶν Νεολιθικῶν Ὑρρίπνις (Β1β) ὀλίγα μόνον ὁστράκα εὐρέθησαν καὶ περιγράφονται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ὁμοῦ μετὰ τῶν Γραπτῶν.

Διάκρισις μετὰ Α2 καὶ Β2 κεραμικῆς, τῶν Ἐγχράκτων δηλ. ἀγγείων, δὲν εἶναι δυνατὴ, καίτοι ὁστράκα μετ' ἐγχράκτου διακοσμήσεως συναντῶνται εἰς τὰ ἀντιστοιχοῦντα καὶ εἰς τὰς δύο φάσεις τῆς περιόδου στρώματα.

Τὰ Γραπτὰ ἀγγεῖα Β3 γενικῶς δὲν εἶναι ἀφθονα ἐμφανιζόμενα, ὡς ἐλέχθη, περὶ τὸ τέλος τῆς Νεολιθικῆς ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ΠΕ περιόδου. Τὰ μετὰ

Μελανοχρώμου διακοσμήσεως, αμανρῶς (B3α) ἢ Urfirnis (B3β), ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας ὁμοιάζουν πρὸς ΠΕ ἄγγεῖα. Τὰ σχέδια τῆς διακοσμήσεως εἶναι παχεῖαι γραμμαῖ, ἐπάλληλοι γωνῖαι (Malthi, πίν. IV 3, 24-25), ἀπλαῖ μετόπαι, σχηματιζόμεναι ὑπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων γραμμῶν καὶ πλέγματα ἐκ γραμμῶν (εἰκ. 1, 33-34). Ἡ κατηγορία τῶν πολυχρώμων Β3γ παρουσιάζεται ὡς περιεργος τοπικὴ ποικιλία. Οἱ ὅμοι τῶν ἄγγεων καλύπτονται ὑπὸ παχείας γραμμῆς χρώματος καστανοῦ, ἥτις κατὰ τὸ κάτω ἄκρον παρακολουθεῖται ὑπὸ λεπτοτέρας λευκῆς γραμμῆς. Ἐνίοτε ἐπάλληλοι γωνῖαι ἐκ λευκοῦ χρώματος ἔχουν γραφῇ ἐπάνω εἰς τὴν παχεῖαν καστανόχρωμον γραμμὴν, δίδουσαι ἐντύπωσιν ἄγγείου τοῦ τύπου τοῦ γνωστοῦ ἐξ Ἀγίας Μαρίνης τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος (Malthi, 273-274 πίν. IV 2, 14, 16-18, 26). Ἀντίστοιχος πρὸς τὰς κατηγορίας Β3δ-ε τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου συναντᾶται εἰς Μάλθην μία κατηγορία ἄγγεων ὀνομαζομένη «Light on Dark» ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος εἰς τὴν ὁποίαν ἀμαυρὰ λευκὰ σχέδια—παρεμφερῇ τὸν τύπον πρὸς τὰ σχέδια τῶν ἄγγεων μετὰ Μελανοχρώμου διακοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας—ὁμοιάζοντα πρὸς ΜΕ πρότυπα περιγραφέντα ἀνωτέρω, ἔχουν γραφῇ ἐπὶ τῆς κυανομελάνου, καστανοχρώμου ἢ ὑποπρασίνης πρὸς ὠχρὰν, ἐπιφανείας τοῦ ἄγγείου. Τὰ σχέδια ταῦτα εἴς τινες περιπτώσεις ἔχουν γραφῇ πρὸ καὶ εἰς ἄλλας μετὰ τὴν ὀπτησιν (Malthi, 272, πίν. IV 7-11, 15, 19).

III. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Ἡ κατανομὴ τῶν διαφορῶν ομάδων τῆς Νεολιθικῆς κεραμικῆς κατὰ θέσεις ἐντὸς τῆς χερσονήσου καὶ ἡ συσχετίσις ἐκάστης κατηγορίας πρὸς τὰ ἀντίστοιχα κεραμικὰ προϊόντα τῆς Κεντρικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Θεσσαλίας παρετέθη ἤδη κατὰ τὴν περιγραφὴν ἐκάστης ομάδος ἐν ἀρχῇ τοῦ κεφαλαίου τούτου.

Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις ἡ παρεχομένη ὑπὸ τῆς κεραμικῆς εἶναι ὅτι, εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς Νεολιθικῆς περιόδου καὶ μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους αὐτῆς, ἡ Πελοπόννησος παρουσιάζεται διηρημένη εἰς δύο, ἐντελῶς διαφορετικὰ ἀλλήλων, κέντρα κεραμικῆς παραγωγῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς δύο διαφορετικὰς περιοχὰς πολιτιστικῆς ἐξελίξεως, Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν.

Ἡ Ἀνατολικὴ περιοχὴ, γνωστὴ ἐκ τῶν δεδομένων τῆς Ἀργολίδος κυρίως, ἐκτείνεται πρὸς δυσμὰς μέχρις Ἀγιοργίτικων καὶ Ἀσέας καὶ ἔχει διασαφηθῇ ἱκανῶς ἐκ τῶν δεδομένων πολλῶν ἀνασκαφειῶν θέσεων. Ἡ Δυτικὴ περιοχὴ ἐκπροσωπεῖται μόνον ὑπὸ τῶν δεδομένων τῆς Μάλθης καὶ τινων εὑρημάτων ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἄλλων θέσεων. Παρ' ὅλην τὴν σπάνιν Νεολιθικῶν δεδομένων ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου ἡ διαίρεσις τῆς χερσονήσου εἰς δύο πολιτιστικὰς περιοχὰς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κεραμικῆς αὐτῆς φαίνεται ἀσφαλῆς,

εἰάν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν κεραμικὴν τῶν ἐπακολουθουσῶν περιόδων τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς, ἥτις ἀντανακλᾷ τὴν αὐτὴν εἰκόνα.

Ἡ κεραμικὴ τῆς Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου ἐκ τῶν βαθυτάτων στρωμάτων ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἀρίστης ποιότητος προϊόντων, καλῶς ὠπτημένων δῆλον ὅτι ἀγγείων μετὰ λεπτῶν τοιχωμάτων ἐρυθροποῦ κατὰ τὸ πλεῖστον χρώματος καὶ λείας ἢ ἐστιλβωμένης ἐπιφανείας. Τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων εἶναι τολμηρὰ διὰ τὴν συνοχὴν τοῦ πηλοῦ ἢ διακόσμησις δὲ εἶναι ἔγχρωμος. Ἡ Δυτικὴ περιοχὴ τῆς χερσονήσου παράγει ἐκ τῶν κατωτάτων στρωμάτων καὶ μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους καὶ τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ χαρακτηριστικὰ, χονδροειδῆ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀγγεῖα, ἀνεπαρκῶς πολλάκις ὠπτημένα, ἐκ πηλοῦ οὐχὶ πάντοτε καθαροῦ, τραχέος εἰς τὴν ἀφήν, χρώματος κατ' ἀρχὰς μελανοῦ μεταβαλλομένου εἰς ἐρυθρὸν βραδύτερον, καὶ προτιμᾷ χαμηλά, ἀνοικτὰ, ἀνευ βάσεων σχήματα μετὰ χονδρῶν τοιχωμάτων, ἀγνοεῖ δὲ τὴν γραπτὴν κόσμησιν εἰς τὰ βαθύτατα στρώματα καὶ κοσμεῖ τὰ ἀγγεῖα μόνον δι' ἔγχαρακτων ἁδράς ἐκτελέσεως γραμμικῶν κοσμημάτων. Ὅτε περὶ τὸ τέλος τῶν Νεολιθικῶν χρόνων ἐμφανίζονται γραπτὰ ἀγγεῖα, αὐτὰ καὶ εὐρέως δὲν διεδόθησαν καὶ σημαντικῶς διαφέρουν τῶν προϊόντων τῆς Ἀνατολικῆς περιοχῆς τῆς χερσονήσου. Αἱ χρονολογικαὶ σχέσεις μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς περιοχῆς δὲν ἔχουν εἰσέτι ἐπαρκῶς διασαφηθῇ ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένων. Ἡ Ἀσέα εἶναι ἡ μόνη θέσις, εἰς ἣν συναντῶνται αἱ δύο περιοχαὶ κατὰ τὰ μέχρι σήμερον ἔγνωσμένα, ἀλλ' ἡ στρωματογραφία τῆς Ἀσέας παρέχει καθ' ἑαυτὴν πολλὰς δυσχερεῖας καὶ τὰ εὐδιάκριτα ἐγχάρακτα δυτικὰ ἀγγεῖα δὲν εἶναι πολλὸν ἀφθονα εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα τῆς θέσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς σχέσεις τῆς Νεολιθικῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Θεσσαλίας συγκρίσεις δύνανται νὰ γίνουν μόνον μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς Ἀνατολικῆς περιοχῆς καὶ τῆς Θεσσαλίας. Τῆς Δυτικῆς περιοχῆς ἡ κεραμικὴ ἡδύνατο νὰ εὕρῃ συγγενείας εἰς τὴν κεραμικὴν τῆς δυτικῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα εἰς Μάλθην, ἀλλὰ τῆς περιοχῆς ταύτης τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος πολὺ ὀλίγα δεδομένα εἶναι γνωστά.

Ἡ ἐντύπωσις ἡ παρεχομένη ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν κεραμικῶν προϊόντων τῆς Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου πρὸς τὴν κεραμικὴν τῆς Θεσσαλίας εἶναι ὅτι μᾶλλον ἀμφοτέραι αἱ περιοχαὶ ἀντλοῦν ἐκ τινος κοινοῦ προτύπου παρὰ ὅτι ἡ μία περιοχὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἑτέρας. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἐπαφὴ τις τῆς Πελοποννησιακῆς κεραμικῆς πρὸς τὴν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου κεραμικὴν, αὕτη δύναται νὰ διαπιστωθῇ μόνον ὡς πρὸς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ἡ Πελοπόννησος ἐξελίσσει τὴν κεραμικὴν αὐτῆς ἐπὶ ἰδίων προτύπων καὶ ἐν πολλοῖς προλέγει κεραμικὰ προϊόντα τῆς ἐπακολουθούσης Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ.

Νεολιθικὰ κεραμικὰ προϊόντα, ὡς τὰ Μονόχρωμα μετὰ ποικιλοῦσης ἐρυθροπῆς χροῖας (Variegated Ware), τὰ Φαῖα μονόχρωμα καὶ τὰ Νεολιθικὰ

Urfirnis ἀγγεῖα εἶναι Πελοποννησιακὰ κυρίως προϊόντα, ὡς τὰ Ἑρυθρὰ μετ' ἐπιχρίσματος καὶ τὰ Μελανὰ μονόχρωμα μετ' ἐστιλβωμένης ἐπιφανείας ἀγγεῖα φαίνονται προερχόμενα ἐκ τοῦ Βορρᾶ. Σχήματα ἀγγείων ἀφ' ἑτέρου ὡς τὰ μικρὰ κύπελλα μετὰ γωνιωδῶς πρὸς τὰ ἔσω κεκαμμένον χεῖλους, τὰ κωδωνόσχημα κύπελλα ἐπὶ ἐπηρμένης κωνικῆς βάσεως καὶ αἱ σφαιροειδεῖς μικραὶ ὕδραι μετὰ στενοῦ κυλινδρικοῦ λαμποῦ φαίνονται ἢ ἀποκλειστικῶς ἢ κατὰ πλειονότητα Πελοποννησιακὰ σχήματα.

Τὰ Φαῖα μονόχρωμα ἀγγεῖα τῆς Πελοποννήσου Β1δ, τὰ ἄλλως καλούμενα Πρωτομινυῖα, ἐλλείπουν ἀκόμη καὶ ἐκ τῆς Κεντρικῆς Ἑλλάδος ὡς καὶ ἐκ τῆς Θεσσαλίας. Τὰ Ποικιλοῦσης χροῖας ἀγγεῖα (Variegated) συναντῶνται εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἀλλὰ δὲν ἐξελίσσονται εἰς ἰδίαν τάξιν καὶ σχεδὸν ἐλλείπουν ἐκ Θεσσαλίας. Τὰ Μονόχρωμα Νεολιθικὰ Urfirnis συναντῶνται ἄφθονα εἰς τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' εἰς Γωνιάν, Πρόσυμναν, Κόρινθον καὶ Ἀσέαν ὁστρακα τῆς κατηγορίας εὐρίσκονται εἰς τὰ ἀρχαιότερα στρώματα τῆς περιόδου, ἐνῶ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἡ κατηγορία ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὸ τέλος τῆς Νεολιθικῆς περιόδου (Orchomenos II, σ. 31 καὶ πίν. ἐν σ. 47). Τὰ δὲ Γραπτὰ Νεολιθικὰ Urfirnis, ἅτινα εἶναι ἡ συνηθεστέρα κατηγορία τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς περιόδου τῆς Πελοποννήσου, ἐλλείπουν ἢ ἐκπροσωποῦνται ὑπ' ὀλίγων ὁστράκων, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Ἡ σχετικὴ χρονολογία μεταξὺ Ἀρχαιοτέρων καὶ Νεωτέρων κατηγοριῶν τῆς Νεολιθικῆς κεραμικῆς τῆς Πελοποννήσου παραμένει ἀκόμη σκοτεινὴ καὶ διὰ τὰς θέσεις τῆς Ἀργολίδος ἔτι δὲ σκοτεινότερον εἶναι τὸ ζήτημα τῆς χρονολογικῆς σχέσεως τῆς Νεολιθικῆς κεραμικῆς τῆς Πελοποννήσου πρὸς τὴν κεραμικὴν τῆς Θεσσαλίας. Ἡ ἀκριβὴς χρονολόγησις τῶν διαφόρων κατηγοριῶν ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου, ὡς καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς χρονολογικῆς σχέσεως τοῦ Νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Πελοποννήσου πρὸς τοὺς ἀναλόγους πολιτισμοὺς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας, εἶναι ζήτημα οὐσιώδους σημασίας διὰ τὴν ὁρθὴν τοποθέτησιν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ Νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀλλ' ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τούτου δύναται νὰ δοθῇ μόνον διὰ τῆς ἀνασκαφῆς μιᾶς νέας θέσεως, εἰς ἣν νὰ συναντῶνται νότια καὶ βόρεια στοιχεῖα.

Ἡ εὐκόλος ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τῆς μίξεως Νεωτέρας καὶ Ἀρχαιοτέρας Νεολιθικῆς κεραμικῆς ἐν Πελοποννήσῳ εἶναι ἡ παραδοχὴ τῆς περιπτώσεως μεταγενεστέρας ἀνακινήσεως τῶν χωμάτων, ἀλλ' εἰς μίαν περίπτωσιν τῆς Ἀσέας, παρατεθεῖσαν ἐν ὑποσημείωσει ἀνωτέρω (σ. 141 ὑποσ. 2), ἡ ἐπιχωσις δὲν εἶχε μετακινήθῃ τὸ δὲ φαινόμενον τῆς μίξεως τῶν κεραμικῶν προϊόντων τῶν δύο περιόδων ἀπαντᾷ καὶ εἰς Σικελίαν καὶ Ἀττικὴν, ὡς παρατηρήθη ἐκεῖ. Καὶ αἱ τοιαῦται παρατηρήσεις ἐγείρουν ποιὰν τινα ἀμφιβολίαν κατὰ πόσον ἰσχύει ἡ χρονολογικὴ κλίμαξ ἐξελέξεως τῆς κεραμικῆς, ἡ

Ἡ Νεωτέρα Νεολιθικὴ κεραμικὴ τῆς Πελοποννήσου πάντως δὲν φαίνεται ὅτι κατάγεται ἐκ τῆς κεραμικῆς τῆς Θεσσαλίας. Ἡ στενότερα ὁμοιότης μεταξὺ τῶν Νεολιθικῶν πολιτισμῶν τῶν δύο περιοχῶν μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν Πολυχρῶμων ἀγγείων τῆς κατηγορίας Β3γ. Ἀλλ' ἡ ἀτελής ὅπτησις τῶν Πελοποννησιακῶν προϊόντων, τὰ σχήματα (ἐλλειψις Β3γ φιαλῶν μεθ' ὑψηλοῦ ποδός, fruitstands, ἐν Πελοποννήσῳ), τὰ σχέδια τῆς διακοσμήσεως (σπάνις σπειρῶν καὶ μαιάνδρων) ὥς καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς κατηγορίας Β3γ ἀπὸ τὰς πλέον μεσογειακὰς θέσεις τῆς Πελοποννήσου, ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἐδέχθη τὴν νέαν τεχνουργίαν πρὶν αὕτη φθάσῃ τὴν ἐξέλιξιν, ἣν ὑπέστη ἐν Θεσσαλίᾳ, ἢ τοῦλάχιστον ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη τῆς κεραμικῆς ἔφθασεν εἰς Πελοπόννησον οὐχὶ διὰ μέσου τῆς Θεσσαλίας. Ἐπειδὴ δὲ Ἀρχαιοτέρα καὶ Νεώτερα Νεολιθικὰ κεραμικὰ προϊόντα εὐρίσκονται συγκεχυμένα ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ μόνος συμβιβασμὸς τῶν δεδομένων τούτων εἶναι ὅτι καὶ αἱ δύο περιοχαί, Πελοπόννησος καὶ Θεσσαλία, ἐδέχθησαν περίπου συγχρόνως διὰ θαλάσσης τὴν Ἀρχαιότεραν Νεολιθικὴν κεραμικὴν, ἣτις καὶ ἐξελιχθῇ τοπικῶς καὶ μετεδόθη πρὸς Βορρᾶν μέχρι τῶν Σερβίων εἰς Μακεδονίαν ἐκ Θεσσαλίας. Ἡ κεραμικὴ ὅμως τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς περιόδου ἔφθασεν εἰς μὲν τὴν Πελοπόννησον διὰ θαλάσσης οὐχὶ πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ἀφίξιν τῆς Ἀρχαιότερας καὶ ἐνῶ ἡ κεραμικὴ ἐκεῖνη εὐρίσκετο εὐρέως ἐν χρήσει ἀκόμη ἐν Πελοποννήσῳ, εἰς Θεσσαλίαν ὅμως ἡ Νεωτέρα Νεολιθικὴ κεραμικὴ ἔφθασεν ἀπὸ Βορρᾶ διὰ ξηρᾶς, ὥστε καὶ ἱκανῶς καθυστερημένη ἔφθασε καὶ πλέον μεταβεβλημένη παρουσιάζεται εἰς σχήματα ἀγγείων καὶ μορφὰς κοσμήσεως, μεταβολὰς ἃς ὑπέστη κατὰ τὴν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν ὁδὸν αὐτῆς. Τούτου ἔνεκα εὐρίσκεται εἰς ἱκανῶς ὑψηλότερα στρώματα τῆς ἐπιχώσεως ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ οὐδέποτε μεμιγμένη μετὰ τῆς Ἀρχαιότερας ὥς εἰς Πελοπόννησον.

Τὴν διὰ τῆς θαλάσσης εἰσαγωγὴν εἰς Πελοπόννησον τῆς κατηγορίας τῶν Πολυχρῶμων Β3γ ἀγγείων φαίνεται ὑποδηλοῦν καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὅστρακα τῆς κατηγορίας ἔχουν εὐρεθῇ μόνον εἰς τὰς παραλίους περιοχὰς τῆς Ἀργολίδος καὶ τὴν Ἀπιδιὰν τῆς Λακωνίας, αἵτινες ὑφίσταντο ἐντονωτέραν τὴν ἐπίδρασιν ἐκ τῆς θαλάσσης, καὶ ὅτι ἐλλείπει ἡ κατηγορία ἀπὸ τὰς μεσογειακὰς θέσεις, εἰς ἃς κατὰ προτίμησιν ἤθελον ἐγκατασταθῇ τυχὸν ἄποικοι ἐκ Θεσσαλίας συνηθισμένοι εἰς τὴν γεωργικὴν μᾶλλον ἢ τὴν ναυτικὴν ζωὴν, ἂν ὥς ἐρμηνεῖα τῆς ἐμφάνισεως τῆς κατηγορίας εἰς Πελοπόννησον ἤθελε προταθῇ ἡ ἐγκατάστασις ἐν αὐτῇ Νεολιθικῶν κατοίκων προερχομένων ἐκ Θεσσαλίας, ὥς συνήθως γίνεται δεκτόν.

Τὰ Μελανὰ ἐπιλιθωμένα ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας Β1γ, ἅτινα δύνανται νὰ θεωρηθοῦν βορείου προελεύσεως, εἶναι πολὺ σπάνια ἐν Πελοποννήσῳ καὶ παρουσιάζονται ὥς εἰσηγμένα ξένα προϊόντα, τὰ δὲ προϊόντα τῆς Ἀρχαιότερας Νεολιθικῆς Κεραμικῆς ἐξακολουθοῦν νὰ παράγονται μέχρι τέλους τῶν Νεολι-

δεδομένων. Ὁ πολιτισμὸς τοῦ Σέσκλου, ὡς ἀποκαλεῖται ἡ Ἀρχαιοτέρα Νεολιθικὴ περίοδος διὰ τὴν Θεσσαλίαν, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν SCHACHERMEYR (ÄKG, 49-82, εἰδικῶς χάρις 1 σ. 53 καὶ σχήματα εἰκ. 6, σ. 60), συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς κεραμικῆς, ἐκ μιᾶς βάσεως ἐξορμήσεως καθοριζομένης εἰς τὴν περιοχὴν μεταξὺ Mersin - Malatya καὶ διὰ μέσου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀφ' ἑνὸς καὶ διὰ τῆς θαλάσσης ἐκ τῆς Κιλικίας ἀφ' ἑτέρου.

Ἡ Νεωτέρα Νεολιθικὴ κεραμικὴ, ὁ πολιτισμὸς τοῦ Διμηνίου, ἔφθασεν εἰς Θεσσαλίαν ἀπὸ τινος βάσεως κειμένης πρὸς Βορρᾶν ἐμφανίζεται δὲ δι' ὀλίγων δεδομένων καὶ εἰς Πελοπόννησον (ÄKG, 93 - 150, εἰδικῶς ὁ χάρις 3 τῆς σ. 122 καὶ εἰκ. 22 τῆς σ. 106). Καὶ αἱ ἄλλαι δὲ θεωρίαι ἐξηγητικαί τῆς προελεύσεως τοῦ Νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος κρίνονται ὑπὸ τοῦ SCHACHERMEYR αὐτόθι¹.

Ἐὰν ἡ θεωρία τοῦ SCHACHERMEYR δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ, τὸ κῆμα τοῦ πολιτισμοῦ τὸ ἐκινήσαν ἐκ Κιλικίας διὰ θαλάσσης πρὸς τὴν Ἑλλάδα πρέπει πρῶτον νὰ ἤγγισε καὶ ἐγκατεστάθῃ εἰς Πελοπόννησον καὶ ὕστερον εἰς Θεσσαλίαν μίαν βορειοτέραν καὶ μόνον διὰ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου προσιτὴν ἐκ τῆς θαλάσσης περιοχὴν. Ἐκτὸς τῆς πλέον πρωτογόνου τυπολογίας τῆς Κορινθιακῆς κεραμικῆς συγκρινομένης πρὸς τὴν Ἀρχαιοτέραν Νεολιθικὴν κεραμικὴν τῆς Θεσσαλίας, ἦν παρατηρεῖ ὁ WEINBERG, ἄξιον προσοχῆς εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς κεραμικῆς τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ παρουσιάζεται εἰς πολὺ προῖμωτέρας βαθμίδας ἐν Πελοποννήσῳ παρὰ ἐν Θεσσαλίᾳ. Ὡστε ἂν οἱ δύο πολιτισμοί, Νεολιθικὸς καὶ τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς, ἔχουν προέλευσιν ἢ ὑποκινοῦνται ἐν τῇ ἐξελίξει των ἐκ κοινῆς ἀρχικῆς κοιτίδος κειμένης πέραν τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ἦν γνωρίζομεν καλλίτερον διὰ τὴν Πελοπόννησον, ἢ χερσόνησος αὕτη μᾶλλον πρέπει νὰ ἦτο τὸ λίκνον ἀμφοτέρων τῶν πολιτισμῶν, διὰ τὴν Ἑλλάδα, δεχθεῖσα ἐνωρίτερον τὰ σπέρματα ἀμφοτέρων ἐξ Ἀνατολῆς, παρὰ ἢ παλαιότερον μὲν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν γνωσθεῖσα ἀλλὰ πλέον ἀποκλεισμένη γεωγραφικῶς Θεσσαλίᾳ.

¹ Ἐκτὸς τῆς βιβλιογραφίας, ἣν παρέχει ὁ SCHACHERMEYR, ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν καὶ τὰς σχέσεις τοῦ Νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἰδὲ καὶ JHS 1922, 254-275, 1930, 255-262. AM 1934, 123-136. ESA 1934, 123 καὶ ἐξ. BSA 1936-37, 26-35. 1949, 165-306. BCH 1949, 29-124. AM 1954-55, 1-11. Τὰς γνώμας τοῦ SCHACHERMEYR σφοδρῶς ἐπέκρινεν ὁ WACE ἐν Antiquity 1958, 30-34 ὡς ὅλως θεωρητικὰ καὶ ἀπιθάνους καὶ μόνον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι θαλάσσαι μεταφοραὶ ἢ ἔλειπον ἢ ἦσαν ὑποτυπώδεις καὶ Νεολιθικοὺς χρόνους καὶ μεταφοραὶ διὰ ξηρᾶς ἐγίνοντο εἰς μικρὰς ἀποστάσεις ὥστε δὲν ἔβλεπεν ὁ WACE τὸν τρόπον δι' οὗ μεταφέρθησαν τὰ σχήματα π.χ. τῆς κεραμικῆς ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸσον ταχέως καὶ ἀμετάβλητα.

Ἡ Νεωτέρα Νεολιθικὴ κεραμικὴ τῆς Πελοποννήσου πάντως δὲν φαίνεται ὅτι κατάγεται ἐκ τῆς κεραμικῆς τῆς Θεσσαλίας. Ἡ στενότερα ὁμοιότης μεταξὺ τῶν Νεολιθικῶν πολιτισμῶν τῶν δύο περιοχῶν μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν Πολυχρῶμων ἀγγείων τῆς κατηγορίας Β3γ. Ἀλλ' ἡ ἀτελὴς ὀπτησις τῶν Πελοποννησιακῶν προϊόντων, τὰ σχήματα (ἐλλειψις Β3γ φιαλῶν μεθ' ὕψηλόν ποδός, fruitstands, ἐν Πελοποννήσῳ), τὰ σχέδια τῆς διακοσμήσεως (σπάνις σπειρῶν καὶ μαιάνδρων) ὥς καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς κατηγορίας Β3γ ἀπὸ τὰς πλέον μεσογειακὰς θέσεις τῆς Πελοποννήσου, ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἐδέχθη τὴν νέαν τεχνολογίαν πρὶν αὕτη φθάσῃ τὴν ἐξέλιξιν, ἣν ὑπέστη ἐν Θεσσαλίᾳ, ἢ τοῦλάχιστον ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη τῆς κεραμικῆς ἔφθασεν εἰς Πελοπόννησον οὐχὶ διὰ μέσου τῆς Θεσσαλίας. Ἐπειδὴ δὲ Ἀρχαιοτέρα καὶ Νεώτερα Νεολιθικὰ κεραμικὰ προϊόντα εὐρίσκονται συγκεχυμένα ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ μόνος συμβιβασμὸς τῶν δεδομένων τούτων εἶναι ὅτι καὶ αἱ δύο περιοχαί, Πελοπόννησος καὶ Θεσσαλία, ἐδέχθησαν περίπου συγχρόνως διὰ θαλάσσης τὴν Ἀρχαιότεραν Νεολιθικὴν κεραμικὴν, ἣτις καὶ ἐξειλήθη τοπικῶς καὶ μετεδόθη πρὸς Βορρᾶν μέχρι τῶν Σερβίων εἰς Μακεδονίαν ἐκ Θεσσαλίας. Ἡ κεραμικὴ ὅμως τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς περιόδου ἔφθασεν εἰς μὲν τὴν Πελοπόννησον διὰ θαλάσσης οὐχὶ πολλὸν χρόνον μετὰ τὴν ἀφίξιν τῆς Ἀρχαιότερας καὶ ἐνῶ ἡ κεραμικὴ ἐκεῖνη εὐρίσκετο εὐρῶς ἐν χρήσει ἀκόμῃ ἐν Πελοποννήσῳ, εἰς Θεσσαλίαν ὅμως ἡ Νεωτέρα Νεολιθικὴ κεραμικὴ ἔφθασεν ἀπὸ Βορρᾶ διὰ ξηρᾶς, ὥστε καὶ ἱκανῶς καθυστερημένη ἔφθασε καὶ πλέον μεταβεβλημένη παρουσιάζεται εἰς σχήματα ἀγγείων καὶ μορφὰς κοσμήσεως, μεταβολὰς ἃς ὑπέστη κατὰ τὴν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν ὁδὸν αὐτῆς. Τούτου ἕνεκα εὐρίσκεται εἰς ἱκανῶς ὑψηλότερα στρώματα τῆς ἐπιχώσεως ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ οὐδέποτε μεμιγμένη μετὰ τῆς Ἀρχαιότερας ὥς εἰς Πελοπόννησον.

Τὴν διὰ τῆς θαλάσσης εἰσαγωγὴν εἰς Πελοπόννησον τῆς κατηγορίας τῶν Πολυχρῶμων Β3γ ἀγγείων φαίνεται ὑποδηλοῦν καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὅσπρακα τῆς κατηγορίας ἔχουν εὐρεθῇ μόνον εἰς τὰς παραλίους περιοχὰς τῆς Ἀργολίδος καὶ τὴν Ἀπιδιὰν τῆς Λακωνίας, αἵτινες ὑφίσταντο ἐντονωτέραν τὴν ἐπίδρασιν ἐκ τῆς θαλάσσης, καὶ ὅτι ἐλλείπει ἡ κατηγορία ἀπὸ τὰς μεσογειακὰς θέσεις, εἰς ἃς κατὰ προτίμησιν ἤθελον ἐγκατασταθῇ τυχὸν ἄποικοι ἐκ Θεσσαλίας συνηθισμένοι εἰς τὴν γεωργικὴν μᾶλλον ἢ τὴν ναυτικὴν ζωὴν, ἂν ὥς ἐρμηνεῖα τῆς ἐμφάνισσεως τῆς κατηγορίας εἰς Πελοπόννησον ἤθελε προταθῇ ἡ ἐγκατάστασις ἐν αὐτῇ Νεολιθικῶν κατοίκων προερχομένων ἐκ Θεσσαλίας, ὥς συνήθως γίνεται δεκτόν.

Τὰ Μελανὰ ἐστύλωμένα ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας Β1γ, ἅτινα δύνανται νὰ θεωρηθοῦν βορείου προελεύσεως, εἶναι πολλὰ σπάνια ἐν Πελοποννήσῳ καὶ παρουσιάζονται ὥς εἰσηγμένα ξένα προϊόντα, τὰ δὲ προϊόντα τῆς Ἀρχαιότερας Νεολιθικῆς Κεραμικῆς ἐξακολουθοῦν νὰ παράγονται μέχρι τέλους τῶν Νεολι-

θικῶν χρόνων ἐν τῇ χερσονήσῳ καὶ τόσον ταῦτα ὅσον καὶ τὰ Φαιὰ μονόχρωμα προλέγουσι κεραμικὰς ἐξελίξεις ἐπιτευχθείσας κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους, ἀλλὰ τὸ καθ' αὐτὸ Πελοποννησιακὸν προϊόν τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς περιόδου εἶναι τὰ Νεολιθικὰ Urfirnis, Μονόχρωμα ἢ Γραιπτά, ἅτινα ἐν πολλοῖς προλαμβάνουν τὰς ἀναλόγους κατηγορίας τῆς ἐπερχομένης ΠΕ περιόδου.

Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ πολιτιστικὴ περιοχὴ τῆς Πελοποννήσου δεικνύουν προσέγγισιν τινα περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου διὰ τῆς παραγωγῆς τοπικῶν μὲν ἀλλὰ παρεμφερῶν κεραμικῶν προϊόντων, ὡς τὰ Φαιὰ Πρωτομινύεια καλούμενα ἄγγεῖα τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Μάλθης, καὶ διὰ τῆς ἐμφανίσεως καὶ εἰς Μάλθην τῆς στυλπνῆς Urfirnis βαφῆς τῆς τόσον συνήθους εἰς τὰ κεραμικὰ ἐργαστήρια τῆς Ἀργολίδος. Ἐὰν τοιαῦται ὁμοιότητες τῆς κεραμικῆς πρέπει νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς πραγματικὰ δείγματα ἐπικοινωνίας τῶν δύο περιοχῶν τῆς Πελοποννήσου, ἡ ὁδὸς τῆς ἐπικοινωνίας πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου καὶ μέσῳ τῆς Ἡλίδος, τὰ δεδομένα τῆς ὁποίας δὲν ἔχουν γνωστῇ εἰσέτι, μᾶλλον παρὰ διὰ τῶν ὁρέων μέσῳ τῆς Ἀρκαδίας, διότι ἡ παραγωγὴ εἰς ἀξιοσημειώτους ποσότητας εἰς Μάλθην Πρωτομινυείων δὲν δύναται νὰ ὑπεκινήθῃ ἕξ Ἀσέας π.χ., ὅπου πολὺ ὀλίγα δείγματα τῆς κατηγορίας εὐρέθησαν.

Ἡ ἐπισκόπησις τῆς ἐξελίξεως τῆς κεραμικῆς κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ΠΕ περίοδον ἐκτίθεται κατωτέρω μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν ἀντιστοίχων ΠΕ δεδομένων.

Δ. ΝΕΟΛΙΘΙΚΑ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ι. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ἐν τῷ Κεφαλαίῳ τῶν Μικρῶν Εὐρημάτων ἔχομεν περιλάβει τὰ συνήθη μικρὰ ἀντικείμενα οἷον εἰδῶλια, ἐργαλεῖα, σκεύη, ὅπλα, κοσμήματα κλπ. τὰ εὗρεθέντα εἰς ἐκάστην προϊστορικὴν θέσιν καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι πολύτιμα δεδομένα ἀφ' ἑνὸς ὡς μέσα μελέτης τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς μέσα συσχετισμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ διαφόρων περιοχῶν, ὅταν συναντῶνται ἐντελῶς ὅμοια ἀντικείμενα εἰς διαφόρους τοποθεσίας.

Τὸ ὕλικὸν δι' ὅλας τὰς Προϊστορικὰς περιόδους ἔχει ταξινομηθῆ καὶ παρατεθῆ κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειρὰν: 1. Εἰδῶλια, 2. Περίπτα καὶ περιδέ-
ραια, 3. Σφραγίδες ἢ ἐσφραγισμένα τεμάχια πηλοῦ καὶ σήματα γραφῆς, ὡς τὰ σήματα τῶν κεραμοποιῶν ἐπὶ ἀγγείων, 4. Ἀντικείμενα ἐρμηνευόμενα ὡς σταθμά, 5. Σκεύη ἐκ πάσης ἄλλης ὕλης ἐκτὸς τοῦ πηλοῦ, 6. Ἐργαλεῖα, 7. Ὅπλα, 8. Κοσμήματα, 9. Ἀντικείμενα ἀδήλου χρήσεως ἢ θραύσματα ἀντικειμένων καὶ 10. Κατάλοιπα τροφῶν καὶ ὁστᾶ ζώων.

Τὰ εὐρήματα, ἐν ἐκάστη τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν, ἐκτὸς τῶν καταλοί-
πων τροφῶν, ἔχουν ταξινομηθῆ, ἀναλόγως τῆς ὕλης ἐξ ἧς ἕκαστον ἔχει κατα-
σκευασθῆ, κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειρὰν: λίθος, ὀπτὸς πηλός, ὄστον, μέταλλον,
διὰ τὴν Νεολιθικὴν περίοδον. Διὰ τὴν περίοδον τοῦ Χαλκοῦ τὰ μέταλλα ἀντικείμενα τίθενται πρῶτα καὶ κατὰ τὴν σειρὰν: χρυσός, ἄργυρος, χαλκός.
Ὅτε κατὰ τοὺς ΥἚ χρόνους ἀντικείμενα ἐκ σιδήρου ἀρχίζουν νὰ ἀναφαί-
νονται μετὰ τῶν εὐρημάτων, τὰ σιδηρᾶ εὐρήματα τίθενται πρῶτα ἐν τῇ
σειρᾷ τῶν μετελλίνων ἀντικειμένων. Ἡ ὕαλος, ὁ φαγεντιανὸς καὶ τὸ ἤλεκτρον
ἀκολουθοῦν μετὰ τὰ ὁστᾶ κατὰ τὰς περιόδους τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς, ὅτε πα-
ρουσιάζονται τοιαῦτα ἀντικείμενα.

Τὰ εἰδῶλια ἔχουν παρατεθῆ κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειρὰν 1. Εἰδῶλια ἀν-
θρώπων: α. Γυναικῶν στεατόπυγα, β. Γυναικῶν μὴ στεατόπυγα, γ. Ἀν-
δρῶν, δ. Μέλη εἰδωλίων. 2. Εἰδῶλια ζώων. Τὰ λίθινα ἀντικείμενα καὶ ἐν-
ταῦθα προηγούνται τῶν ἐξ ὀπτῆς γῆς.

Ἡ ταξινόμησις αὕτη διετηρήθη δι' ὅλας τὰς ἐπομένας περιόδους. Ἐκά-
στη κατηγορία τίθεται ὡς ἰδιαιτέρα παράγραφος, ἐφ' ὅσον ὁ κατάλογος τῆς
θέσεως περιλαμβάνει ἀριθμὸν τινα ἀντικειμένων, καὶ χωρὶς ἐπικεφαλίδα.
Ὅταν ὀλίγα ἀντικείμενα ἔχουν εὗρεθῇ εἰς μίαν θέσιν πάντα ἔχουν περιλη-
φθῇ εἰς μίαν παράγραφον καὶ κατὰ τὴν παρατεθεισάν ἀνωτέρω σειρὰν.

Τὸ ὕλικὸν τῆς Νεολιθικῆς περιόδου τὸ γνωστὸν μέχρι σήμερον ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἶναι τὸ ἀκόλουθον:

I. Ἰσθμία (2).—(1) Μία ἀξίνη ἢ πέλεκυς ἐκ πρασινωποῦ λίθου. Corinth I (1), σ. 71 ὑποσημ. 2. (2) Τεμάχια ὀψιανοῦ. Corinth I (1), σ. 71 ὑποσημ. 2. Hesperia 1955, 142.

II. Παλαιὰ Κόρινθος (3).—(1) Ἐν λίθινον εἰδωλίον γυναικός, οὐχὶ στεατόπυγον, σωζόμενον ἀπὸ τῆς ὁσφύος μέχρι τῶν γονάτων (εἰκ. 2, 4). KOSMOPoulos, 45, εἰκ. 19.

(2) Πέντε μερικῶς σωζόμενα στεατόπυγα γυναικεῖα εἰδωλία ἐξ ὁπτῆς γῆς, τὰ δύο τῶν ὁποίων παρίστανται καθήμενα (εἰκ. 2, 1). Hesperia 1937, 521 εἰκ. 41, 1960, 250-251. AJA 1939, 599 εἰκ. 11.

(3) Τέσσαρα τεμάχια ἀνωτέρου μέρους τοῦ κορμοῦ εἰδωλίων ἐξ ὁπτοῦ πηλοῦ ἀβεβαίου φύλου. Ἐν τούτων προέρχεται ἐκ μεμιγμένης Νεολιθικῆς/ΠΕ ἐπιχώσεως καὶ μνημονεύεται πάλιν εἰς τὴν ΠΕ περίοδον, ὅμοιον δὲ αὐτοῦ ἔχει εὐρεθῇ εἰς Τροίαν I (Troy I, 48 καὶ εἰκ. 216: 37-321). AJA 1939, 600 εἰκ. 13. Hesperia 1948, 199-200 πίν. 70: 1-2, 1930, 251.

(4) Ἡ κεφαλὴ εἰδωλίου ἐξ ὁπτῆς γῆς. Hesperia 1937, 521 εἰκ. 42. (5) Τὸ ἀνώτερον μέρος ἑνὸς ἀγγείου εἰς σχῆμα εἰδωλίου. KOSMOPoulos, 50 πίν. IVa. (6) Ἡ βάσις ἑνὸς πηλίνου εἰδωλίου. Hesperia 1937, 522. (7) Μέρος τῶν μηρῶν ἑνὸς καθήμενου εἰδωλίου ἐξ ὁπτοῦ πηλοῦ. KOSMOPoulos, 51. (8) Εἷς μικρὸς ἀνθρώπινος ποὺς ἐξ ὁπτοῦ πηλοῦ. KOSMOPoulos, 50. (9) Δύο μικρὰ εἰδωλία τετραπόδων ἐξ ὁπτοῦ πηλοῦ (εἰκ. 2, 7). KOSMOPoulos, 45 εἰκ. 20-21. (10) Ἐν ρυτὸν ἐκ πηλοῦ παριστῶν ζῶον. KOSMOPoulos, 50-51 εἰκ. 26-29.

(11) Θραύσματα λιθίνων ἀγγείων. KOSMOPoulos, 47 εἰκ. 24-25. AJA 1939, 600. (12) Ὀλίγα λίθιναι ἀξίναι τῶν τύπων Α, Β καὶ Δ τοῦ Τσογντα. KOSMOPoulos, 41, 47, 52, 70. AJA 1939, 600. Hesperia 1960, 251. (13) Λεπίδες καὶ σμίλαι ἐξ ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου ὥς καὶ τινες πυρῆνες ὀψιανοῦ. KOSMOPoulos, 41, 47, 53, 71. AJA 1939, 600. Hesperia 1960, 251. (14) Λίθινα ἰγδία καὶ ὕπεροι, τριπτῆρες, λίθοι στιλβάσεως καὶ ἄλλα λίθινα ἐργαλεῖα. KOSMOPoulos, 41, 47, 52. Hesperia 1960, 251. (15) Ὀλίγα σφονδύλια ἐξ ὁπτοῦ πηλοῦ. KOSMOPoulos, 41, 47, 53, 67, 72. AJA 1939, 600. (16) Ὅστεινοι ὀπτεῖς καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα ἐξ ὁστοῦ (εἰκ. 2, 9). KOSMOPoulos, 45, 64, εἰκ. 17, 18, 47. Hesperia 1960, 251.

(17) Ἐν μαχαίριδιον ἐκ χαλκοῦ εὐρεθὲν εἰς τὴν Κόρινθον II (εἰκ. 2, 15). KOSMOPoulos 46, 65 εἰκ. 22.

(18) Ἐννέα αἰχμαὶ βελῶν ἐξ ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου (εἰκ. 2, 11). KOSMOPoulos 52, 70 πίν. IV e-f. Hesperia 1960, 251 πίν. 63 g 2-3 καὶ 1, 4-6.

(19) Δύο πεσσοὶ σφενδονῶν ἐκ τῆς Κορίνθου II (εἰκ. 2, 14). KOSMOPoulos, 72 εἰκ. 23.

(20) Κατάλοιπα τροφῶν συνιστάμενα ἐξ ὀστέων ζώων καὶ ἐκ κογχυλίων. KOSMOPoulos, 40, 46, 53, 66.

III. Νεμέα (6).—(1) Μία σφραγὶς ἐκ λευκοῦ λίθου φέρουσα ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς σχέδιον πλέγματος μετὰ βαθέως κεχαραγμένων γραμμῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας σχῆμα ὁμοιάζον τὸ γράμμα Δ μετὰ στιγμῆς εἰς τὸ κέντρον. AJA 1927, 439.

(2) Μία ἀξίνη ἐκ μελανοῦ λίθου. (3) Ἐν ὀδοντωτὸν ἐργαλεῖον ἐκ πυρίτου. (4) Μία δωδεκάς λεπίδων ὀψιανοῦ. (5) Μερικὰ σφονδύλια ἢ κομβία ἐξ ὀπτῆς γῆς. (6) Μία ψῆφος ἐκ λίθου καὶ ἓν κομβίον ἐκ μελανοῦ λίθου ὅμοιον πρὸς στεατίτην. (7) Ψῆφοι ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. (8) Θραύσματα εἰργασμένων ὀστέων. (9) Κατάλοιπα τροφῶν συνιστάμενα ἀπὸ ὀστέων ζώων, ἀνήκοντα εἰς χοίρους, πρόβατα καὶ πιθανῶς βοῦς. Δι' ὅλα τὰ εὐρήματα ἰδὲ AJA 1927, 439.

IV. Κλένια (7).—(1) Λίθινα εἰδώλια. (2) Λίθινα ἀξίνα. (3) Πολυάριθμοι λεπίδες ὀψιανοῦ. (4) Ἐργαλεῖα ἐξ ὀστοῦ. BCH 1930, 497. Δὲν μνημονεύεται ποῖα τῶν ἀντικειμένων τούτων ἀνήκουν εἰς τὰς ἐπομένας περιόδους τοῦ Χαλκοῦ καὶ ποῖα εἶναι πράγματι Νεολιθικά.

V. Ἡραῖον-Πρόσυμνα (10).—(1) Λεπίδες ὀψιανοῦ, προερχόμεναι ἐκ τῶν τάφων ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου· 80 τεμάχια ὁμοίων λεπίδων εὐρέθησαν καὶ εἰς τὴν κοιλότητα ἐπὶ τοῦ Δυτικοῦ Γερογάλαρου. Prosymna, 25, 456 εἰκ. 32. (2) Μία λεπίς πυρίτου. Prosymna, 29, 467 εἰκ. 32, 1. (3) Μία αἰχμὴ βέλους ἐξ ὀψιανοῦ ὁμοιάζουσα πρὸς ἓν παράδειγμα εὐρεθὲν εἰς Θεσσαλίαν (εἰκ. 2, 12). Prosymna, 29, 457 εἰκ. 32, 2.

(4) Ἐν κόσμημα ἢ περιάπτων ἐκ λίθου, ὁμοιάζον πρὸς ψῆφον, εὐρεθὲν δὲ εἰς ἓνα τάφον ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. Prosymna, 264 εἰκ. 32, 5. (5) Τέσσαρες μικραὶ σφαιρικαὶ ψῆφοι μετὰ περιέργου διατρήσεως, γνωστῆς ἐκ Θεσσαλίας, προερχόμεναι ἐκ τῶν τάφων ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. Prosymna, 264 εἰκ. 31, 2. (6) Ἐνδεκα ψῆφοι ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ, ἐπὶ τούτων εἶναι σφαιρικαὶ καὶ τέσσαρες μετ' ἀκτινωτῶν αὐλακώσεων, προερχόμεναι ὁμοίως ἐκ τῶν τάφων ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. Prosymna, 264.

(7) Κατάλοιπα τροφῶν ἦσαν πιθανὸν μερικὰ ὀστᾶ ζώων καὶ μέρος κέρατος ἐνὸς βοῦς εὐρεθέντα εἰς μίαν κοιλότητα ἐξημνησθεῖσαν ὡς δάπεδον καλύβης. Prosymna, 24, 28, 29.

VI. Τίρυνς (13).—(1) Κορμὸς ἐνὸς πηλίνου, ἄνευ στεατοπυγίας, εἰδωλίου γυναικὸς εἰκονιζόμενος ἐν Tiryns IV, πίν, I, 1 (εἰκ. 2, 6).

VII. Λέρνα (13).—Ἐκ 4471 μικρῶν ἀντικειμένων ὅλων τῶν προϊστορικῶν ἐποχῶν εὐρεθέντων ἐν Λέρνῃ (Hesperia 1959, 206) τινὰ ἀνήκουν εἰς τὴν Νεολιθικὴν ἐποχὴν ἀλλὰ μόνον τὰ κατωτέρω ἀντικείμενα μέχρι σήμερον ἀνεφέρθησαν ὡς προερχόμενα ἐκ Νεολιθικῶν ἐπιχώσεων:

(1) Ἐν πηλίνον εἰδῶλιον γυναικὸς ἐξ ἐντοπίου πηλοῦ, ὀλίγον ἐφθαρμένον, πιθανὸν ἐκ τῆς χρήσεως ἐπὶ πολλὰς γενεάς, εὐρεθὲν εἰς τὸ τρίτον ἐκ τῆς κορυφῆς Νεολιθικὸν στρῶμα (εἰκ. 2, 5). Τοῦ εἰδωλίου σφύζεται ὁ κορμὸς ἀπὸ τῶν γονάτων περίπου μέχρι τοῦ λαιμοῦ ἢ δὲ πλαστικότης τοῦ κορμοῦ αὐτοῦ, μάλιστα ὁρωμένου ἐκ τῶν νώτων, ἀναμιμνήσκει κλασσικὰ πρότυπα Hesperia 1956, 175-177

(2) Τεμάχια ἑνὸς εἰδωλίου ἐκ πηλοῦ, προφανῶς στεατοπύγου. Hesperia 1957, 158. (3) Τὸ κατώτατον μέρος τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν μηρῶν μετὰ μέρους τῶν κνημῶν ἑνὸς πηλίνου εἰδωλίου γυναικὸς κεκοσμημένον διὰ γραπτῶν κασταναεγύθρων κατακορύφων γραμμῶν. Hesperia 1958, 136 πίν. 36 d-e.

(4) Πλακοειδεῖς διάτρητοι λίθοι χρησιμοποιούμενοι πιθανῶς ὡς περὶαπτα. Hesperia 1957, 160.

(5) Ἑπτὰ θραύσματα μικρῶν κυπέλλων ἐκ λίθου. Hesperia 1957, 157.

(6) Λεπίδες ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου (εἰκ. 2, 13). Hesperia 1957, 157, 160.

(7) Λίθινα ἐργαλεῖα παρουσιαζόμενα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων στρωμάτων. Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶναι μία ὁμὸς ἐξ 11 ἀξινῶν (εἰκ. 2, 8). Hesperia 1957, 157, 1958, 139. (8) Πλακοειδεῖς λίθοι μετὰ ταπεινοῦ χεῖλους, οὓς ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ ἐν Θεσσαλίᾳ καλεῖ πλάθανα, εἰς μεγάλον ἀριθμὸν ἀλλὰ γενικῶς μικροτέρων διαστάσεων ἐκείνων, οἵτινες συνηθίζονται κατὰ τὴν Ἐποχὴν τοῦ Χαλκοῦ. Hesperia 1957, 157. (9) Παρὰ πολλοὶ ὁπεῖς ἐξ ὁστοῦ. Hesperia 1957, 157, 160.

VIII. Δήμητρα (14).—Ἐκ τῆς τομῆς τοῦ ἐδάφους περιουελέγησαν ἀρκετὰ λίθινα ἐργαλεῖα, τινὰ τῶν ὁποίων ἀνήκουν προφανῶς εἰς τὰς μεταγενεστέρας προϊστορικὰς περιόδους, ἔλλείψει ὁμως στρωματογραφικῶν ἐνδείξεων ἢ χρονολόγησις ἐκ μόνης τῆς τυπολογίας τῶν εὐρημάτων εἰς μίαν μάλιστα ἀπόκεντρον περιοχὴν, ὡς ἡ δυτικὴ Ἀρκαδία, θὰ ἦτο λίαν ἐπισηφαλὴς, διὸ παρατίθενται τὰ δεδομένα τῆς θέσεως ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἐπιφυλάξεως περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογήσεως ἐκάστου.

(1) Λεπίδες ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου. (2) Τέσσαρες τετράγωνοι, μετ' ἀπεστρογγυλωμένων γωνιῶν, λίθοι. (3) Δύο ψήφοι ἐξ ὀπιτῆς γῆς. (4) Μερικὰ εἰργασμένα ὀστᾶ. (5) Σημαντικὴ ποσότης ἀπηνθρακωμένων ὀστέων. (6) Ὀδόντες μεγάλων ζώων.

ΙΧ. Ἀγιωργίτικα (15).—(1) Μερικά θραύσματα πηλίνων ειδωλίων. (2) Πολυάριθμα ἐργαλεῖα ἐκ λίθου ὡς ἀξίνα, τριπτῆρες κλπ. (3) Πέσσοι σφενδονῶν. (4) Σημαντικὸς ἀριθμὸς ὀστεινῶν καρφίδων, βελονῶν, ὀπέων καὶ ἄλλων ἐργαλείων ἐξ ὀστοῦ. (5) Πολυάριθμα ἀντικείμενα ἐξ ὀπτῆς γῆς. (6) Ἐκπληκτικὴ ποσότης ὀστῶν ζώων. AJA 1928, 534. Τινὰ τῶν εὐρημάτων ἀνήκουν εἰς τὴν ΠΕ περίοδον.

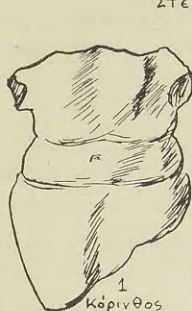
Χ. Ἀσέα (16).—(1) Δύο μικροὶ βῶλοι πηλοῦ μετ' ἐρυθροῦ χρώματος ἐρμηνεύονται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος τὴν θέσιν ὡς πιθανοὶ μηροὶ στεατοπύγου ειδωλίου. Οἱ βῶλοι προέρχονται ἐξ ἑνὸς μεμιγμένου Νεολιθικοῦ ΠΕ στρώματος. Asea, 116 εἰκ. 111, 8-9. (2) Τὸ ἀνώτερον μέρος ἑνὸς πηλίνου ειδωλίου γυναικὸς ἄνευ κεφαλῆς. Asea, 115 εἰκ. 111, 6. (3) Τὸ ἀνώτερον μέρος ἑνὸς ἑτέρου πηλίνου ειδωλίου ἄνευ κεφαλῆς, ὅμοια τοῦ ὁποίου ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Κόρινθον (ἀρ. II, 3) καὶ εἰς Τροίαν παρατεθέντα ἀνωτέρω. Asea, 116 εἰκ. 111, 7. (4) Εἰδώλια δύο τετραπόδων παρεμφερῆ πρὸς τὰ ὑπ' ἀριθ. 9 τῆς Κόρινθου ἀνωτέρω. Asea, 116 εἰκ. 111, 10-11.

(5) Ἐν κοιλίῳ ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ καὶ θραύσματα ἐκ λαβῶν ἄλλων. Asea, 114 εἰκ. 111, 1. (6) Πυρῆνες καὶ λεπίδες ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου ἐξ ὧν τῶν προϊστορικῶν στρωμάτων, μερικοὶ τῶν ὁποίων εἶναι Νεολιθικοί. Asea, 128-129. (7) Μία ἐπιμήκης λεπίς λίθου, καλουμένη ἐγγχειρίδιον ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος, ὅστις παραλληλίζει τοῦτο πρὸς ἕτερον τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ἐκ Μακεδονίας. Asea, 123. (8) Μικρὸς ἀριθμὸς λιθίνων ἀξινῶν (60 τεμάχια εὐρέθησαν εἰς ὧν τῶν περιόδων τὴν ἐπίχωσιν, πλέον δὲ τοῦ ἡμίσεος εἶναι διάτρητοι καὶ προφανῶς ἀνήκουν εἰς τὴν Ἐποχὴν τοῦ Χαλκοῦ). Asea, 122-123. (9) Μερικὰ ἀντικείμενα ἐκ λίθου ἢ ὀπτῆς γῆς ὁμοιάζοντα κουβαρίστρες (15 τοιαῦτα ἀντικείμενα εὐρέθησαν εἰς ὅλα τὰ στρώματα). Asea, 120-121 εἰκ. 114, 2-5, 13-15. (10) Δύο ἰγδία ἐκ λίθου (Asea, 127) καὶ μερικοὶ τριπτῆρες. Asea, 124. (11) Στιλβωτῆρες ἐκ λίθου. Asea, 127 εἰκ. 118, 8-6. (12) Βάρη ἱστῶν χρησιμοποιούμενα πιθανῶς κατὰ τὴν ὕφανσιν καὶ σφονδύλια (70 ἀντικείμενα ἐξ ὧν τῶν στρωμάτων). Asea, 117-118. (13) Τέσσαρα μικρὰ κομβία ἢ χάνδρες ἐκ στεατίτου. Asea, 120 εἰκ. 114-2-5. (14) Ἐργαλεῖα ἐξ ὀστοῦ ὡς καρφίδες, βελόνα, ὀπεῖς, ὀδόντες ζώων καὶ κέρατα ἐλάφου. Asea, 129-130 εἰκ. 121, 1-3, 22-24. (15) Ὅσῳ ζώων πιθανῶς ἐκ καταλοίπων τροφῶν. Asea, 7.

ΧΙ Ἀνεμοδοῦρι (17).—(1) Τέσσαρες λίθιναι ἀξίνα τελείως ἐργασμένα καὶ μὴ χρησιμοποιηθεῖσαι. (2) Θραύσματα ὀψιανοῦ AE 1901, 84 πίν. 5.

ΧΙΙ. Ἀνάληψις (18).—(1) Μία λιθίνη ἀξίνη παρομοία πρὸς τὰς ἐκ τοῦ Ἀνεμοδορίου. AE 1901, 90 πίν. 5,5.

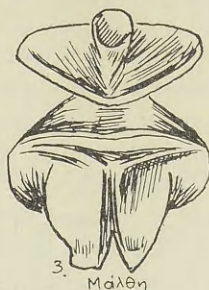
ΝΕΟΛΙΘΙΚΑ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
Στεατόπυγα είδη

1. Κόρινθος

2. Σπάρτη
"ΑΥΤΗ ΣΤΕΑΤΟΠΥΓΙΑΣ

3. Μάλθη

4. Κόρινθος

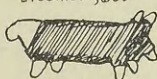

5. Λέρνα

6. Τίρυνς

Εἰδωλίον ζώου

7. Κόρινθος
Αἰχμαὶ βελῶν

Λίθιναι ἀξίναι

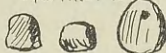
8. Λέρνα

Ὅτε τείναι
βελόνας

9. Κόρινθος

Πήλινα βάρη
ὕφαντικῶν ἰστίων

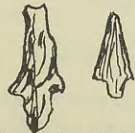

10. Ἀθήα

Πεσοὶ σφενδονῶν

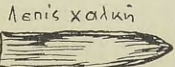
14. Κόρινθος

11. Κόρινθος, 12. Πρόσφυμα, 13. Λέρνα

Λεπίς πυρίτου

15. Κόρινθος

XIII. Σπάρτη (19).—(1) Τρία λίθινα στεατόπυγα ειδώλια. AM 1891, 52, εικ. 1-3. Ο WACE μνημονεύει πέντε τοιαῦτα ειδώλια ἐν Hesperia 1949, Suppl. VIII, 423-426. (Εικ. 2, 2).

(2) Δύο μικροσκοπικά λίθινα ἀγγεῖα. AM 1891, 52.

XIV. Κουφόβουνο (20).—(1) Λεπίδες ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου. (2) Λίθιναι ἀξίναι. (3) Ἑργαλεῖα ἐξ ὄστοῦ. Τινὰ τῶν εὐρημάτων ἀνήκουν εἰς τὴν ΠΕ περίοδον. AA 1942, 156. BSA 1960, 74.

XV. Καρδαμύλη (23).—(1) Μία ἢ δύο λίθιναι ἀξίναι τῆς Νεολιθικῆς ἢ ΠΕ περιόδου. BSA 1957, 236.

XVI. Χανδρινοῦ (27).—(1). Εἰς θησαυρὸς ἐξ 29 λιθίνων ἐργαλείων. BCH 1959, 641.

XVII. Μάλθη (31). Ἐξ ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ μικρῶν ἀντικειμένων, ἡ χρονολογία τῶν ὁποίων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσδιορισθῇ πάντοτε στρωματογραφικῶς, τὰ ἀκόλουθα ἀναφέρονται ὡς προερχόμενα ἐκ σαφῶς καθωρισμένων Νεολιθικῶν στρωμάτων:

(1) Ἐν λίθινον στεατόπυγον ειδώλιον καθημένης γυναικός. Malthi, 339 πίν. 1, 2 καὶ πίν. XXVII, 1. (Εικ. 2, 3).

(2) Δύο μικραὶ λίθιναι ἀξίναι ἐκ τῆς οἰκίας A2 (Malthi, 31) καὶ τῆς οἰκίας D 36 (Malthi, 351). Ἰδὲ καὶ Malthi, εικ. 74 καὶ 17. (3) Μία λεπίς ὀψιανοῦ καὶ σφαιρικοὶ τινες λίθοι ἐκ τῆς οἰκίας D 32. Malthi, 36. (4) Δύο λεπίδες πυρίτου ἐκ τῆς οἰκίας D 51. Malthi, 35. (5) Εἰς μικρὸς δίσκος ἐκ λίθου καὶ ἐν λίθινον σφονδύλιον ἐκ τῆς οἰκίας D 16. Malthi, 33. (6) Δύο λεασμένοι λίθοι ἐκ τῆς οἰκίας A 60. Malthi, 34. (7) Δέκα ἑννέα σφονδύλια ἐξ ὁπτιῆς γῆς. Malthi, 31-35.

(8) Ὅσα μεγάλων ζώων ἐκ τῆς οἰκίας D 51. Malthi, 35.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΟΛΙΘΙΚΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Ἡ ἐπισκόπησις τοῦ ὕλικου δύναται νὰ γίνῃ εἰς δύο κατηγορίας συμφῶνως πρὸς τὴν σημασίαν τῶν ἀντικειμένων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ἥτοι ἀντικείμενα συνδεδεμένα πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν καθημερινὴν ζωὴν καὶ ἀντικείμενα ἐκφραζόντα κατὰ τινα τρόπον ἐν εἶδος πνευματικῆς ἐκδηλώσεως ἀτομικῆς ἢ δημοσίας. Εἰς τὴν πρώτῃν κατηγορίαν δύνανται νὰ ταξινομηθοῦν ἐργαλεῖα πλάσης χρήσεως, ὑποδηλοῦντα τὴν ἐξάσκησιν βιοτεχνίας τινός, ὡς ἀξίναι καὶ τριπτῆρες ἢ μυλόλιθοι σχετιζόμενοι πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς, σφονδύλια, βαρίδια ἰστών καὶ κομβία, δηλοῦντα τὴν ὑπαρξίν πρωτογόνου τινὸς ὑφαντουργικῆς, ἢ ἡ διδομένη ἐρμηνεία εἰς τὰ ἀντικείμενα εἶναι

ὀρθή, ὅπεις ἐξ ὁστοῦ καὶ βελόνας διὰ τὴν ραφὴν ἐνδυμάτων ἐκ δερμάτων πιθανῶς, ψῆφοι, καρφίδες τῆς κόμης, περιδέραια, χρησιμεύοντα ὡς κοσμήματα, καὶ κατάλοιπα τροφῶν. Εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα τοῦ δημοσίου βίου περιλαμβάνονται ἀντικείμενα ὡς τὰ εἰδώλια ἀνθρώπων καὶ ζῶων ἐρμηνευόμενα συνήθως ὡς ἀντικείμενα περικλείοντα θρησκευτικὴν σημασίαν διὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, διότι τὰ εἰδώλια συνήθως τονίζουν τὰ ὄργανα ἀναπαραγωγῆς καὶ δὲν εὐρίσκονται εἰς τάφους παιδιῶν ὥστε νὰ θεωρηθοῦν ἀθύρματα. Εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα ὑπάγονται ἐπίσης αἰχμαὶ βελῶν καὶ πεσσοὶ σφενδονῶν, ὡς ἐνδείξεις πολεμικῶν ἐκδηλώσεων, καὶ ὄψιανός, σφραγίδες, σημεῖα ἀγγειοπλαστῶν ἐπὶ ἀγγείων καὶ λίθοι ἐρμηνευόμενοι ὡς σταθμὰ δεικνύοντα πρωτόγονόν τινα ἐπικοινωνίαν καὶ ἐμπόριον.

Ἡ ταξινόμησις αὕτη τῶν μικρῶν εὐρημάτων κατὰ τὴν σημασίαν αὐτῶν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ σειρὰ παραθέσεως καὶ ἐρμηνείας ἐκάστης κατηγορίας ἔχει τηρηθῇ κατὰ τὴν ἐπισκόπησιν τῶν μικρῶν εὐρημάτων ὧν τῶν ἐπομένων ἐποχῶν.

Ἡ ἐντύπωσις ἦν ἀποκομίζομεν ἐκ τῆς πρώτης ὁμάδος εὐρημάτων τοῦ πίνακος IV ἐκπλήσσει ἐν πρώτοις διὰ τῆς ἐμφανίσεως καταπληκτικῶς μικροῦ ἀριθμοῦ ἀξινῶν καὶ σφονδυλίων εἰς τὰς Νεολιθικὰς θέσεις τῆς Πελοποννήσου συγκρινομένης πρὸς τὰς ἀναλόγους θέσεις τῆς Θεσσαλίας. Εἰς τὸ Διμήνιον καὶ Σέσκλον π.χ. εὐρέθησαν 550 περίπου ἀδιάτρητοι ἀξῖνοι (P-T, 70) καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἐκατοντάδες εἰς ἄλλας θέσεις. Ἡ Τροία παρέσχε πλέον τῶν 8.000 σφονδυλίων κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς μόνον τοῦ SCHLIEMANN (Troia I, 49, 50, 51). Τὰ εὐρήματα ταῦτα ἀφορροῦν βεβαίως εἰς ὅλας τὰς προϊστορικὰς περιόδους ἐκάστης θέσεως ἀλλὰ καὶ πάλιν ὅλαι αἱ προϊστορικαὶ θέσεις τῆς Πελοποννήσου δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ συγκριθοῦν πρὸς μίαν μόνον ἐκ τῶν θέσεων ἐκτὸς αὐτῆς, ὡς αἱ παρατεθεῖσαι. Τὸ μόνον λογικὸν συμπέρασμα ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι ὅτι, ἐὰν πράγματι ἡ γεωργία ἦσκεῖτο διὰ τῶν ἀντικειμένων τῶν ἐρμηνευομένων ὡς ἀξινῶν καὶ ἡ κλωστικὴ καὶ ὑφαντουργικὴ διὰ τῶν λεγομένων σφονδυλίων καὶ βαριδίων ἱστῶν, οὐδεμία ἐκ τῶν δύο ἀσχολιῶν ἀπησχόλει μέγα μέρος τοῦ Νεολιθικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου.

Ἐργαλεῖα ἐξ ὁστῶν ἀφ' ἐτέρου εἶναι σχετικῶς συνήθη εἰς ὅλας τὰς θέσεις. Ἐὰν τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν ραφὴν ἐνδυμάτων ἐκ δερμάτων, ὡς ὑπεδείχθη ἀνωτέρω, τότε αἱ ὑφαντουργικαὶ ἀνάγκαι τῶν Νεολιθικῶν κοινοτήτων τῆς Πελοποννήσου πρέπει νὰ ἐκαλύπτοντο εἰς εὐρείαν κλίμακα δι' ἐνδυμάτων ἐκ δερμάτων βεβαίως μετὰ τοῦ τοιχώματος αὐτῶν.

Ὅσα ζῶων ὡς κατάλοιπα τροφῆς ἀναφέρονται συχνὰ ἐκ τῶν οἰκισμῶν, καίτοι βεβαίως τὰ ὁστὰ εἶναι τὸ μόνον ἐπὶ μακρὸν διατηρούμενον κατάλοιπον τροφῆς, ἐνίοτε ἡ εὐρεθεῖσα ποσότης ὁστῶν ὡς εἰς Ἀγιοργίτικα εἶναι «ἐκπληκτικὴ». Τὸ φυσικὸν δὲ συμπέρασμα ἐκ τῶν τοιούτων δεδομένων ἐν

συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἐκ τῆς ἑλλείψεως ἐνδείξεων γεωργίας καὶ ὑφαντουργικῆς ἐξαχθέντα ἀνωτέρω συμπεράσματα εἶναι ὅτι ἡ Νεολιθικὴ οἰκονομία τῆς Πελοποννήσου ἐβασίζετο μᾶλλον ἐπὶ τῶν προϊόντων τῶν προερχομένων ἐκ τῶν ζώων, κυνηγίου ἢ κτηνοτροφίας, παρὰ ἐκ τῶν προϊόντων τῆς γῆς ἢ τῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς ὡς πρωτογόνου βιοτεχνίας, ὡς φαίνεται νὰ συνέβαινεν εἰς Θεσσαλίαν καὶ Τροίαν.

Εἰς τοιοῦτον συμπέρασμα ἄγει καὶ τὸ γενικῶς λεπτὸν προϊστορικὸν στρώμα τῶν οἰκισμῶν τῆς Πελοποννήσου, τὸ ὁποῖον δηλοῖ ὅτι δὲν ὑπῆρχον στενοὶ δεσμοὶ τῶν κατοίκων καὶ τοῦ ἐδάφους ἐκάστης περιοχῆς. Ἡ μικρὰ γονιμότης πολλῶν περιοχῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ καταλληλότης τοῦ πλείστου τοῦ ἐδάφους αὐτῆς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν δασῶν μᾶλλον ἢ τῆς γεωργίας προσήρμοξε τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων πρὸς συντήρησιν περισσότερον ἐκ τῆς πανίδος παρὰ ἐκ τῆς χλωρίδος τῆς χερσονήσου.

Αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις τῶν Νεολιθικῶν Πελοποννησίων, ἐὰν δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ εἰδώλια ὡς ἐνδείξιν, συνίσταντο εἰς τὴν λατρείαν θηλειῶν θεοτήτων συνοψιζομένων εἰς δύο ἑννοίας, ἡ μία τῶν ὁποίων ἐξεπροσωπεῖτο ὑπὸ στεατοπύγων εἰδωλίων, ἐρμηνευομένη συνήθως ὡς θεὰ τῆς γονιμότητος καὶ τῆς γῆς, καὶ ἡ ἑτέρα ὑπὸ εἰδωλίων οὐχὶ στεατοπύγων, ἥτις δύναται νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὴν Ἄρτεμιν ἢ τὴν «Πότινιαν θηρῶν» τῶν ἱστορικῶν χρόνων, θεωρουμένην αὐτόχθονα θεότητα καὶ μητέρα τῶν Ἀρκάδων. Ἀνδρικά βεβαιωμένα εἰδώλια δὲν ἔχουν εὗρεθῇ ἐκτὸς ἐάν τινα τῶν ἀτελῶς σφριζομένων μὴ στεατοπύγων δύνανται νὰ ἐκληφθοῦν ὡς τοιαῦτα. Εἰδώλια ζώων ἐπίσης ὀλίγα ἔχουν εὗρεθῇ εἰς Κόρινθον καὶ Ἀσέαν καὶ προέρχονται ἐκ τῶν τελευταίων Νεολιθικῶν ἢ τῶν πρώτων ΠΕ χρόνων ὥστε θὰ συζητηθῶν ἐκεῖ καλλίτερον, διότι κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον τὰ εἰδώλια τῶν ζώων καθίστανται πλεόν συνήθη.

Τὰ στεατόπυγα εἰδώλια προέρχονται ἐκ Κορίνθου, Λέρνης, Ἀσέας, Σπάρτης καὶ Μάλθης. Ἡ κατανομή αὕτη τῶν εὐρημάτων δηλοῖ ὅτι Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ περιοχὴ τῆς Πελοποννήσου δὲν διέφερον κατὰ τὴν βασικὴν θρησκευτικὴν ταύτην ἀντίληψιν. Ἀλλὰ μὴ στεατόπυγα εἰδώλια ἔχουν ἀναφερθῇ μόνον ἐκ Κορίνθου, Τίρυνθος, Λέρνης καὶ Ἀσέας, εἰς Μάλθην οὐδὲν τοιοῦτον εἰδώλιον εὗρεθῇ, τὰ Νεολιθικὰ ὅμως δεδομένα ἐκ τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου εἶναι πολὺ ὀλίγα διὰ τὴν ἐξαγωγὴν συμπεράσματος ὅτι ἡ μὴ στεατόπυγος θεὰ ἦτο δοξασία μόνον τῆς Ἀνατολικῆς περιοχῆς.

† Τὰ ὅπλα εἶναι σπάνια εὐρήματα εἰς τὰς Νεολιθικὰς ἐπιχώσεις τῆς Πελοποννήσου. Ὁ σχετικὸς κατάλογος τῶν εὐρημάτων περιλαμβάνει δέκα μόνον αἰχμὰς βελῶν ἐκ λίθου, προερχομένας ἑννέα ἐκ Κορίνθου καὶ μιᾶς ἐκ Προσύμνης, καὶ τινὰς πεσσοὺς σφενδονῶν εὗρεθέντας εἰς Κόρινθον ἐπίσης καὶ εἰς Ἀγιοργίτικα. Ἐπειδὴ καὶ οὐδενὸς εἵδους ὀχύρωσις ἔχει παρατηρηθῇ που

ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὴν Νεολιθικὴν περίοδον, τὰ δεδομένα ταῦτα εἶναι λογικὸν νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς ὅπλα κυνηγίου μᾶλλον παρὰ ὡς μέσα πολέμου.

Ἡ ἐπικοινωνία τῶν Νεολιθικῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου μετὰ τῶν περιοχῶν ἐκτὸς αὐτῆς πλὴν τῶν κεραμικῶν προϊόντων, ἅτινα συνεξητήθησαν εἰς τὸ σχετικὸν κεφάλαιον, μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ ὀψιανοῦ ὅστις εὗρέθη ἄφθονος εἰς ὅλας τὰς ἀνατολικὰς θέσεις, εἰσήχθη ὅμως εἰς Μάλθην κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου συμφώνως πρὸς τὸν ἀνασκάψαντα (Malthi, 407). Ὁψιανὸς εἰσήγετο μόνον ἐκ Μήλου καὶ παραθαλάσσιαι περιοχαὶ ὡς ἡ Λέρνα ἐνήρουν πιθανὸν μικρᾶς ἀκτίνος θαλασσίας μεταφοράς. Μοναδικὸν δεδομένον εἶναι ἡ σφραγὶς ἐν Νεμέῳ, ἡ σημασία τῆς ὁποίας θὰ εἶναι δυνατόν ὀρθῶς νὰ κατανοηθῇ, ὅταν περισσότερα εὗρήματα τοῦ εἴδους τούτου θὰ ἔχουν ἀνακαλυφθῇ. Ἐνδιαφέρον τέλος εὗρημα εἶναι ἐν χαλκοῦν ἐγχειρίδιον ἐκ τῶν Νεολιθικῶν στρωμάτων τῆς Κορίνθου, εἰσαχθὲν προφανῶς εἰς τὴν θέσιν ἐκ χωρῶν χρησιμοποιοουσῶν ἤδη τὸν χαλκόν.

Ἡ ἐξέλιξις τῶν μικρῶν εὗρημάτων κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ΠΕ περίοδον ἐκτίθεται μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν σχετικῶν δεδομένων κατωτέρω.

1. ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Ἐὰν ἐπιχειρήσωμεν νῦν νὰ συνοψίσωμεν εἰς ἐνιαίαν εἰκόνα τὰ ἐξα-
χθέντα ἐξ ἑκάστης κατηγορίας δεδομένων συμπεράσματα, θὰ ἔχωμεν τὸ ἀκό-
λουθον περίγραμμα ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ
τὴν Νεολιθικὴν Ἐποχὴν.

Τὸ πρῶτον στρῶμα ἐγκατεστημένου πληθυσμοῦ ἐν Πελοποννήσῳ φαί-
νεται ὅτι ἦτο κανονικῶς κατανεμημένον ἐν αὐτῇ καὶ ὅτι μάλιστα τοῦτο δὲν
ἦτο πολὺ πυκνὸν τοιῶχιστον ἐν Ἀργολίδι, ἥτις ἔχει ἐπαρκῶς ἐρευνηθῇ.

Πολιτιστικῶς, καὶ πιθανὸν ἐθνολογικῶς, ἡ χερσόνησος ἐμφανίζεται ἐξ
ἀρχῆς διηρημένη εἰς δύο διακεκριμένας περιοχάς, Ἀνατολικὴν καὶ Δυτι-
κὴν. Ὁ πληθυσμὸς εἰς ἀμφοτέρας ἔζη εἰς μικροὺς οἰκισμοὺς ποικιλοῦσης
ἐκτάσεως, ἀποτελουμένους δηλαδὴ ἀπὸ μεμονωμένας καλύβας ἢ σπήλαια ἢ
σχηματίζοντας μικρὰ χωρία. Αἱ κορυφαὶ λόφων (Κόρινθος, Γωνιά, Ἀσέα,
Κουφόβουνο, Μάλθη), αἱ πλαγιαὶ βουνῶν (Πρόσφυμα, Νεμέα, Δήμητρα,
Γκοριτσὰ κλπ.), αἱ κοιλάδες καὶ αἱ διαβάσεις (Κόρινθος, Ἀγιοργίτικα, Ἀσέα,
Μάλθη), τὰ ἔλη ἴσως (Λέρνα, Ἀστέρι, Ἅγιος Στρατηγὸς) ἀλλὰ κατὰ κανόνα
οὐχὶ αἱ ἀκταί, ἦσαν συνήθεις τόποι ἐγκαταστάσεως. Ἡ Λέρνα εἶναι ἡ μόνη
ἐξαίρεσις παραθαλασίου Νεολιθικοῦ οἰκισμοῦ τῆς Πελοποννήσου, ὡς παρου-
σιάζεται ὅμως ὡς μεμονωμένον ἐπὶ τοῦ παρόντος δεδομένον δὲν εἶναι σαφές,
ἐὰν οἱ κάτοικοι προσελκύσθησαν ὑπὸ τοῦ ἔλους ἢ ὑπὸ τῆς θιλάσσης πρὸς
ἐγκατάστασιν καὶ ἐπομένως ἐὰν πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς ἀποτέλεσμα ἐσωτερικῆς
ἐξελίξεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χερσονήσου ἢ ὡς οἰκισμὸς ὀφειλόμενος εἰς
ἀποίκους ἔξωθεν. Καὶ τὰ δεδομένα τῆς θέσεως δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ ἀκόμη.
Ἡ ἀκριβὴς ἐκλογὴ τῆς θέσεως εἰς ἑκάστην τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν
περιοχῶν καθορίζετο, ὡς φαίνεται, ἐκ φυσικοῦ τινος πλεονεκτήματος καὶ
κατ' ἀρχὴν πηγῶν διὰ τὴν ὑδροῦσιν ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν. Περιοχαὶ προσ-
φέρουσαι εὐκόλα μέσα συντηρήσεως ἀνθρώπων καὶ ζώων, ὅπου ἐξοικονομεῖτο
εὐκόλωτερον τροφὴ ἐκ τῆς βλαστήσεως, τοῦ κυνηγίου ἢ τῆς νομῆς, προετι-
μῶντο βεβαίως. Τὰ σπήλαια ἐχρησιμοποιοῦντο εὐρέως ὡς κατοικαί, ἐφ' ὅσον
πλέον τοῦ ἡμίσεος τῶν μέχρι σήμερον δεδομένων τῆς ἀρχαιεκτονικῆς τῆς πε-
ριόδου συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν φυσικῶν σπηλαίων. Τὰ ἔλη ἐπίσης προσέ-
φερον ἴσως ἄφθονον τροφὴν καὶ ἀσφάλειαν ἀπὸ τῶν θηρίων πρὸς ἐγκατά-

στασιν. Κτισταὶ κατοικίαι κατεσκευάζοντο, ἀλλ' εἰς μεγάλην κλίμακα ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς τοῦτο εὐφθάρτα ὑλικά, ἅτινα εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις δὲν ἄφησαν ἴχνη σαφῇ τῶν οἰκοδομημάτων. Ὅσάκις λίθοι ἔχουν χρησιμοποιοθῇ διὰ τὴν θεμελίωσιν τῶν ἐξ εὐφθάρτων ὑλικῶν ἀνωτέρων τοίχων τὰ διαγράμματα τῶν οἰκῶν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγνωρισθῶν.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαγραμμάτων τούτων δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὴν χερσονήσον εἰς Ἀνατολικὴν περιοχὴν, ἣτις κατεσκεύαζεν ἐξ ἀρχῆς ὀρθογώνια μόνον οἰκήματα, καὶ εἰς Δυτικὴν περιοχὴν, ἣτις κατεσκεύαζε καμπυλογράμμους ἀπιδωτὰς οἰκίας.

Καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῆς λεπτῆς ἐπιχώσεως τῶν πλείστων Νεολιθικῶν θέσεων τῆς Πελοποννήσου, οἰκίαι καὶ οἰκισμοὶ ἐγκατελείποντο μετὰ τινος γενεᾶς καὶ ἡ κοινότης ἐγκαθίστατο εἰς νέαν θέσιν, ὅπου εὖ-ρισκεν ἴσως μὴ ἐξηντημένας τὰς πηγὰς τῆς συντηρήσεως αὐτῆς, μὲ τὴν προοπτικὴν νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ τινος καὶ πάλιν γενεᾶς εἰς τὰς ἐγκαταλειφθείσας, ὡς τὰς πλέον προσφόρους ἐκάστης περιοχῆς, θέσεις, ὅτε ἡ βλάστησις καὶ ἡ πανὶς καὶ πάλιν θὰ προσέφερεν εὐκόλον τὴν συντήρησιν τῶν πρωτογόνων τούτων κατοίκων τῆς χερσονήσου.

Ἡ ἐρμηνεία ἡ παρεχόμενη ὑπὸ τῆς Κοσμοπούλου διὰ τὴν Κόρινθον, ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς κατοικία τῶν ποιμένων κατὰ τὸν χειμῶνα μόνον, ἣν ἀκολουθεῖ ὁ SCHACHERMAYER (ἐν RE XXII (2) 1386 καὶ ÄKG. 71), βασίζεται εἰς τοὺς συγχρόνους ὅρους τῆς ζωῆς τῶν ποιμένων εἰς Θεσσαλίαν, ὅπου ὑπάρχουν ἐκτεταμέναι πεδιάδες καὶ αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν εὐρίσκονται μακρὰν τῶν πεδιάδων, ὥστε νὰ ἀπαιτῶνται διπλαῖ κατοικήσεις τῶν ποιμένων παρὰ τὰς βοσκὰς τῶν ποιμνίων κατὰ θέρος καὶ χειμῶνα. Εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅμως μόνον μικραὶ κοιλάδες ὑπάρχουν καὶ αἱ κοιλάδες αὗται καὶ αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν εἶναι ἀδιακρίτως περιπεπλεγμέναι ὥστε καὶ σήμερον, ὅτε ἡ βλάστησις τῆς χερσονήσου πρέπει νὰ εἶναι πτωχότερα παρὰ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ὁ νομαδισμὸς αὐτὸς τῶν κατοίκων νὰ μὴ εἶναι ἀναγκαῖος τοῦλάχιστον εἰς μεγάλην κλίμακα, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ καθ' ὅλην τὴν χερσονήσον μικρὰ Νεολιθικὴ ἐπίχωσις, ὅπου ὑπάρχουν οἰκισμοί.

Ἡ οἰκονομία τοῦ ἡμεγκατεστημένου Νεολιθικοῦ τούτου πληθυσμοῦ τῆς χερσονήσου παρουσιάζεται ὡς λίαν πρωτόγονος στηριζομένη μᾶλλον ἐπὶ τῶν φυσικῶν προϊόντων τῶν δένδρων, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων παρὰ ἐπὶ τῆς γεωργίας, ἣτις φαίνεται ἥτο βάσις τῆς οἰκονομίας τῆς Νεολιθικῆς Θεσσαλίας, καὶ τῆς χειροτεχνίας οἰουδήποτε εἶδους, ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀπὸ τὴν σπάνιν γενικῶς ἐργαλείων, γεωργικῶν ἢ ὑφαντουργικῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τὰς πρώτας ἀσχολίας παραγωγῆς διὰ τοῦ μόχθου τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ συλλογὴ καρπῶν δένδρων διατηρουμένων καὶ τὸν χειμῶνα, ὡς βαλάνων, καρῶν, καστάνων καὶ τρυφερῶν ριζῶν, τὸ κυνήγιον καὶ ἡ νομὴ ποιμνίων ἀπησχόλουν εἰς ἱστορικοὺς χρόνους μέγα μέρος τῶν κατοίκων καὶ

συνετήρουν τὸ πλεῖστον τοῦ ὀρεινοῦ πληθυσμοῦ τῆς χερσονήσου¹. Σήμερον ἔτι οἱ ὀρεινοὶ πληθυσμοὶ τῆς περιοχῆς συντηροῦνται διὰ τῶν ἰδίων μέσων εἰς δυσκόλους περιστάσεις καὶ ἀσφαλῶς τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους.

Ἡ κεραμικὴ ἀντανακλῆ, περισσότερον παντὸς ἄλλου δεδομένου, σαφῶς τὴν διαίρεσιν τῆς χερσονήσου εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν περιοχὴν. Ἡ κεραμικὴ τῆς Δυτικῆς περιοχῆς εἶναι πλέον πρωτόγονος καὶ ὡς τεχνικὴ κατασκευῆς πηλοῦ καὶ ὄπτησις ἀφ' ἑνὸς καὶ ὡς σχήματα ἀγγείων καὶ κόσμησις ἀφ' ἑτέρου, ὥστε γεννᾷ εἰς τὸν νοῦν τοῦ μελετητοῦ τὴν ἰδέαν αὐτόχθονος ἐξελιξέως τῆς βιοτεχνίας τῆς ἀγγειοπλαστικῆς ἐκ τῶν πρώτων αὐτῆς βημάτων. Μία τοπικὴ ἐπινόησις κατασκευῆς πηλίνων ἀγγείων ὑποκινηθεῖσα ἐκ τῆς καλαθοπλεκτικῆς, τὰ σχήματα τῆς ὁποίας ὡς καὶ τὴν μορφήν, διὰ τῶν ὡς ὀστῶν ἰχθύων τραχειῶν ἐγχαράξων, ἐπὶ μακρὸν διατηρεῖ ἡ κεραμικὴ, δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ. Πρωτόγονα προϊόντα καλαθοπλεκτικῆς, ἐπινοηθέντα ἴσως ἐκ τῶν φωλεῶν τῶν πτηνῶν, εἶναι τὰ μόνα ἔπιπλα τοῦ σπηλαίου τοῦ Κύκλωπος ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ. Ἐὰν δὲ ἐν καλᾷθιον μετὰ τὴν ἀπόρριψιν διὰ τούτου πηλοῦ ἢ κόπρου ἔκ τινος σπηλαίου κατέστη ὕδατοστεγές μετὰ τὴν ἀποξήρανσίν του καὶ ἐπληρώθη τυχαίως ὀμβρίου ὕδατος μετὰ ταῦτα, ἥτο εὐκόλον νὰ ὀδηγήσῃ τὸν πρωτόγονον νοῦν εἰς τὴν κατασκευὴν σκευῶν διὰ τὴν ἀποθήκευσιν ὑγρῶν. Κατ' ἀρχὰς μετὰ σκελετοῦ ἐκ καλαθίων ἀνευ δὲ σκελετοῦ βραδύτερον, ὅταν ἐκ τυχαίου γεγονότος ἢ ἐξ ἐπινοίας ὁ Νεολιθικὸς ἄνθρωπος ἤχητῃ εἰς τὴν ὄπτησιν τοῦ πηλοῦ. Καὶ τοιαύτῃ δύναται νὰ εἶναι καὶ ἡ ἐξήγησις τῆς προελεύσεως τῆς ἐγχαράκτου τραχείας ἀπομιμήσεως ὄψεως καλαθοπλεκτικῶν προϊόντων, ὡς κοσμήσεως, ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου.

Ἡ κεραμικὴ τῆς Ἀνατολικῆς περιοχῆς ἐκ τῆς ἀρχῆς εἰς τὰ βαθύτατα στρώματα ὡς κατασκευὴ πηλοῦ, σχήματα ἀγγείων καὶ περιποιήσις τῆς ἐπιφανείας, μαρτυρεῖ ἰδιαίτεραν ἀρχὴν προελεύσεως διάφορον τῆς προελεύσεως τῆς κεραμικῆς τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς χερσονήσου τὰ πρῶτα πειράματα ἀγγειοπλαστικῆς ἐλλείπου ἐκ τῶν βαθυτέρων στρωμάτων τῶν ἀνασκαφειῶν θέσεων, ὥστε εὐλόγως γεννᾶται ἡ ἰδέα ὅτι ἡ Νεολιθικὴ κεραμικὴ τῆς Ἀργολίδος εἰσήχθη εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἔξωθεν εἰς ἐξειλιγμένην βαθμίδα.

Τὰ ἡμισφαιρικά ἀρχαιότατα τῆς Ἀργολίδος σχήματα ἀγγείων, κατὰ μίαν γενικῶς ἀποδεκτὴν ἐρμηνείαν, προέρχονται ἐκ τῆς μιμήσεως τοῦ σχήματος κολοκύνθης καὶ εἶναι ἔμπνευσις ἀνατολικῆς προελεύσεως (CHILDE, Dawn 1950, 38), οὐδὲν δὲ ἔχουσι κοινὸν πρὸς τὰ χαμηλὰ μετ' ἐπιπέδου εὐρείας βά-

¹ Ἰδὲ καὶ χρησιμοὺς τῆς Πυθίας παρ' ΗΡΟΔΩΤΩ I 66 καὶ ΠΑΥΣΑΝΙΑI VIII 1, 6, καὶ 42, 6, ὅπου οἱ Ἀρκάδες καλοῦνται βαλανηφάγοι.

σεως καὶ κατακορύφων χειλέων ἀρχαιότατα σχήματα τῆς Δυτικῆς περιοχῆς τὰ ἀναμνησκότα κίνιστρα. Ἡ ἐγχρωμος ἐπίσης κόσμησις τῶν ἀγγείων τῆς Ἀνατολικῆς περιοχῆς, ἡ συναντωμένη εἰς τὰ ἀρχαιότατα στρώματα τῆς περιοχῆς ταύτης ἢ ἐλλείπουσα δὲ ἐκ τῶν βαθυτέρων στρωμάτων τῆς Δυτικῆς περιοχῆς, θεωρεῖται ὁμοίως ἀνατολικῆς προελεύσεως ἐπινόησις προερχομένη ἐκ τῶν πέραν τοῦ Αἰγαίου χωρῶν.

Τυπολογικῶς ἐξεταζομένη ἡ κεραμικὴ τῆς Ἀργολίδος εἶναι κατὰ πολὺ περισσότερον τῆς Δυτικῆς κεραμικῆς ἐξειλιγμένη ἀλλὰ διὰ χρονολογικοὺς συσχετισμοὺς μεταξὺ τῶν δύο περιοχῶν δὲν δύναται ἡ βαθμὶς τῆς ἐξελέξεως τῆς κεραμικῆς ἐκάστης περιοχῆς νὰ χρησιμεύσῃ, διότι, ἐὰν τὸ Δυτικὸν στοιχεῖον δὲν εἶναι γηγενές, τότε τοῦτο δύναται νὰ μετόκησεν εἰς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον ἐκ μίως πλέον καθυστερημένης περιοχῆς μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἀνατολικῶν στοιχείων εἰς Ἀργολίδα καὶ παρέμεινεν ἀνεξέλικτον μέχρι τοῦ τέλους τῶν προϊστορικῶν χρόνων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κεραμικὴν αὐτοῦ.

Καλλιτεχνικὴ προσέγγισις Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς περιοχῆς δύναται νὰ συναχθῇ ἐξ ὁμοιοτήτων τινῶν τῆς κεραμικῆς (Φαῖα μονόχρωμα καὶ Γραπτὰ ἀγγεῖα) καὶ ἐκ τινων ταφικῶν ἐθίμων ὁμαδικῆς ταφῆς τῶν ὁσίων τῶν ἀποθανόντων. Τὰ δεδομένα ὅμως τῆς Νεολιθικῆς Δυτικῆς περιοχῆς εἶναι τόσον ὀλίγα, ὥστε οὐδὲν συμπέρασμα νὰ δύναται νὰ ἐξαχθῇ μετὰ βεβαιότητος.

Ἡ Ἀνατολικὴ περιοχὴ ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐχρησιμοποίει διὰ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν ἀφ' ἑνὸς τὴν καθύψιν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν ἐνταφιασμόν εἰς συνεσταλμένην θέσιν, μετὰ κτερισμάτων ἐξ ἀγγείων καὶ κοσμημάτων. Εἰς μίαν νεωτέραν φάσιν τῆς περιόδου τὰ ὁστὰ τῶν νεκρῶν συνελέγοντο εἰς κοινὰ ὀστεοφυλάκια τόσον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ὥσον καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν περιοχὴν καὶ ἐν εἰδος λατρείας ἡσκεῖτο ἐπὶ τῶν ὀστεοθηκῶν τούτων, ὅπερ δεικνύει ταυτότητα ἀντιλήψεων ἀνατολῆς καὶ δύσεως ἐν τῇ χερσονήσῳ, ὡς πρὸς τὴν συνέχισιν τῆς ζωῆς καὶ μετὰ τὸν θάνατον.

Αἱ καθ'αυτὸ θρησκευτικαὶ ἀντιλήψεις Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς περιοχῆς, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν στεατοπύγων εἰδωλίων, δὲν ἦσαν σημαντικῶς τοῦλάχιστον διάφοροι. Ἀξίον προσοχῆς, σχετικῶς πρὸς τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τὰς δηλουμένας διὰ τῶν στεατοπύγων τούτων εἰδωλίων, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὅλοι οἱ Νεολιθικοὶ οἰκισμοὶ ἐντὸς καὶ ἔκτὸς τῆς Πελοποννήσου εἶναι κατὰ κανόνα ἰδρυμένοι ἐγγὺς πηγῶν δι' εὐκόλον προμήθειαν ὕδατος. Τὸ οὐσιαστικὸν δι' οὗ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τῶν ἱστορικῶν τοῦλάχιστον χρόνων, δηλοῦται ἡ πηγὴ, δηλαδὴ ἡ λέξις κρήνη, εἶναι θηλυκοῦ γένους ἐξυπακοῦν ἀνάλογον θήλειαν σύλληψιν τῆς φαντασίας καὶ διὰ τὴν πηγὴν καὶ εἶναι πιθανὸν ἡ σύλληψις αὐτὴ θηλείας ἀντιλήψεως σχετικῶς πρὸς τὰς πηγὰς νὰ ἀναγεται εἰς προελληνικοὺς χρόνους. Πλήθος ἑλληνικῶν πηγῶν λατρευομένων ὡς νυμφῶν εἰς ἱστορικοὺς χρόνους ἦσαν θήλειαι θεότητες. Καλλιρρόη, Πειρίην, Γλαύκη, Ἀμυμώνη, Ἀχαΐα, Ἀγνώ, Ἀρέθουσα κλπ. εἶναι πρόχειρα ὀνόματα,

ἄτινα ἔρχονται εἰς τινος τὸν νοῦν ἐξ ἀπειρῶν ὑπαρχόντων. Εἰς τὸ ὕδωρ πολλῶν πηγῶν ἀπεδίδετο θρησκευτικὴ σημασία διὰ καθαρμούς καὶ πέριξ πηγῶν εἶχον συσταθῆ ἱατρεῖαι τῆς Δήμητρος εἰς ἱστορικούς χρόνους ὡς εἰς Λέρναν, Ἀνδανίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Θὰ ἦτο ἄρᾶ γε παράλογον νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ἡ πρώτη σύλληψις τῆς θεᾶς τῆς ὑποστηριζούσης τοὺς μαστοὺς ἐνεπνεύσθη εἰς τὸν πρωτοτόγονον νοῦν ἐκ τῆς πηγῆς, ἣτις προσέφερε τὸ ἥμισυ τῆς ὑπάρξεως ἀκόπως εἰς τοὺς πρωτοτόνους κατοίκους τῶν Νεολιθικῶν οἰκισμῶν ὡς εἰς αἰώνιον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν θηλασμόν τῶν κατοίκων; Θηλασμός τῶν παιδίων καὶ ἡ γέννησις αὐτῶν μετὰ ταῦτα ἠνώθησαν πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς πηγῆς καὶ ἡ μητέρα γῆ, ἐκ τῶν σπλάχνων τῆς ὁποίας ἀνέξαντλήτως προέρχεται τὸ ἀπαραιτήτον εἰς τὴν ζωὴν παντὸς ὀργανισμοῦ ὕγρον στοιχεῖον, ἐγένετο ἀντιληπτὴ ὡς τροφὸς καὶ θήλεια ὄντοτης. Ἡ γονιμότης εἶτα καθ' αὐτὴν παρεστάθη ὡς στεατόπυγος γυνή. Ἄλλως εἶναι δυσνόητον πῶς ἀντιλήψεις ὡς ἡ φύσις καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ γονιμότης ἔφθασαν νὰ παρίστανται ὡς θήλειαι ὄντοτις, οἷα ἡ Δημήτηρ τῶν ἱστορικῶν χρόνων¹.

+ Ὁχυρώσεις ἔλλειπον ἐκ τῆς Νεολιθικῆς Πελοποννήσου καὶ τὰ ὅπλα εἶναι σπάνια δεδομένα τῶν ἀνασκαφῶν, ὑποδηλοῦντα ἀμφότερα ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἦτο ἐξελιγμένη ἐπιχειρήσις μετὰ τῶν διαφόρων κοινοτήτων τὸ δὲ κυνήγιον θὰ ἦτο ἀφθονον θηρευόμενον καὶ διὰ πρωτοτόνων μέσων. Ἀραιὰ κατοικήσεις καὶ χαλαροὶ δεσμοὶ πρὸς τὸ οὐχὶ λίαν γόνιμον ἔδαφος τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς χερσονήσου ἀφήρουν τὰς βασικὰς ἀφορμὰς συγκρούσεων μετὰ τῶν οἰκισμῶν, ἂν καὶ δὲν θὰ ἔλλειπον συγκρούσεις διὰ βοσκὰς ἢ ποίμνια.

Ἡ ἀνατολικὴ περιοχὴ κατὰ τὰ ἄλλα ταχέως ἀνῆλθε πολιτιστικῶς καὶ ἡ ὑπερέβη ἢ ἁπλῶς συνηγωνίσθη τὸν Νεολιθικὸν πολιτισμὸν τῶν μονίμως ἐγκατεστημένων κατοίκων τῆς Θεσσαλίας, ὥστε ἡ Πελοπόννησος ἐκπέμπει μᾶλλον πρὸς Βορρᾶν ἐπιρροὰς διὰ τῶν Νεολιθικῶν Urfirmis ἀγγείων αὐτῆς παρὰ δέχεται ἀπὸ τοῦ Βορρᾶ ἐπιδράσεις. Ἡ Πελοπόννησος ἐκτὸς τῆς Στερεᾶς Ἑλ-

¹ Ἐκ τῶν τοπικῶν ἱατρειῶν τῆς ἐνιαίας ταύτης μορφῆς εἰς διαφόρους περιοχὰς προέκυψεν ἡ διάσπασις τῆς προσωπικότητος τῆς θεᾶς εἰς πλείονας μορφὰς γνωστὰς διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν τόπων ἱατρείας ἢ ἐξ ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν ἀποδιδόμενων εἰς τὴν θεᾶν ἐν ἐκάστη τοπικῇ ἱατρείᾳ· οὗτω ἔχομεν ὀνόματα ὡς Ἀλέα, Ἀλαλκομενής, Ἀφαία, Ἀθηναίη, Εἰλείθυια, Ἐκάτη κλπ. Ἡ θαυματουργὸς δὲ θεραπευτικὴ δύναμις μεταλλικῶν τινων πηγῶν ὡς τῆς Ἡραίας π.χ. ἢ τῶν Ἰωνιάδων πηγῶν παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν ἐπεξέτεινε τὸν σεβασμὸν τῆς τοπικῆς θεᾶς-Πηγῆς καὶ τὴν ἐπίκλησιν τῆς θεᾶς ἐκ τῆς πηγῆς εἰς εὐρύτατα ὅρια.

Τοιοῦτον τι τείνει εἰς τὴν σύγχρονον λαϊκὴν θρησκευτικὴν ἀντιλήψιν νὰ συμβῇ κατὰ τὴν ἱατρείαν τῆς Παναγίας, ἡ προσωπικότης τῆς ὁποίας κινδυνεύει νὰ διασπασθῇ εἰς περισσοτέρας μορφὰς κατὰ τὰς τοπικὰς ἱατρείας ἢ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τὰ ἀποδιδόμενα εἰς αὐτήν, ὡς Γοργοεπήκοος, Παντάνασσα, Μεγαλόχαρη, Ἐλεοῦσα, Εὐαγγελίστρια κλπ. Ἴδε SCHACHERMAYER, *ÄKG* 232-233.

λάδος, τῆς ὁποίας ἡ Νεολιθικὴ Urfinpis κεραμικὴ δηλοῖ στενὰς πρὸς τὴν πελοποννησιακὴν κεραμικὴν σχέσεις, ἀορίστους μόνον ἔχει δεσμοὺς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν μέσφ τῶν σχημάτων καὶ τῆς κοσμήσεως τῆς γραπτῆς κεραμικῆς αὐτῆς καὶ πρὸς τὰς Κυκλάδας διὰ τοῦ ἐκ Μήλου θψιανοῦ.

✦ Ἡ δυτικὴ περιοχὴ δεικνύει τὴν αὐτὴν καταγωγὴν πολιτισμοῦ πρὸς τὸν Νεολιθικὸν πολιτισμὸν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κεντρικῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος μᾶλλον παρὰ πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Μετὰ ἐγγράφατα ἀγγεῖα, σπάνις ἀξινῶν, χρῆσις σπηλαίων καὶ κτιστῶν ἐστιῶν ἐν ταῖς οἰκίαις, ἅτινα θεωροῦνται βορείου προελεύσεως πολιτιστικὰ γνωρίσματα, εἶναι κοινὰ εἰς τὴν Δυτικὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Κρήτην. Ἀλλ' ἡ Νεολιθικὴ περίοδος καὶ τῶν δύο περιοχῶν εἶναι ἀνεπαρκῶς γνωστή, ὥστε οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῇ πέρα τούτου. (Διὰ τὴν Κρήτην ἰδὲ PENDLEBURY, *Ar. Cr.* 35-47. *BSA* 1953, 94-134). Ὡς πρὸς τὴν ἐπακολουθοῦσαν περίοδον, ἡ Ἀνατολικὴ περιοχὴ περιέχει πολλὰ τῶν στοιχείων τῆς μελλοντικῆς ἐξελιξέως, ἡ Δυτικὴ προλέγει τὴν ἐπερχομένην περίοδον μόνον διὰ τοῦ συντηρητισμοῦ αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ νέα περίοδος, τὴν ἐπισκόπησιν τῆς ὁποίας παραθέτομεν κατωτέρω, παρουσιάζεται ἐν ἀρχῇ ὥς ὀπισθοδρομήσις.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ II

A. ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

I. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ἡ Πρωτοελλαδικὴ Ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Πελοποννήσου εἶναι γνωστὴ ἐκ τῶν δεδομένων τῶν κάτωθι 20 ἐκ τῶν 83 θέσεων τῆς περιόδου : Κοράκου (6), Μύλου Χελιώτου (8), Παλαιᾶς Κορίνθου (10), Γωνιάς (13), Νεμέας (18), Ζυγουριῶν (19), Μπερμπατίου (23), Ἡραίου-Προσύμνης (24), Μιδέας (26), Μακουροράχης (27), Τίρυνθος (30), Λέρνης (36), Ἀσίνης (37), Κανδίας (39), Ἀγιωργίτικων (45), Ἀσέας (46), Κουφοβούνου (50), Ἀμυκλῶν (51), Ἐγ-γλιανοῦ (75), Μάλθης (78). Τὰ δεδομένα ἐξ ἐκάστης θέσεως εἶναι τὰ κάτωθι :

I. Κοράκου (6).—(1) Βραχὺ τμήμα τοῖχου μετὰ δύο γωνιῶν, οἱ παρακείμενοι τοῖχοι τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι ἦσαν εὐθεῖς. Κοράκου, 75.

(2) Μία ἀπεστρογγυλωμένη γωνία, ἥτις φαίνεται ὡς τμήμα ἀψιδοειδοῦς οἰκίας. Κοράκου, σ. 75, εἰκ. 108. (3) Τμήματα ἄλλων τοίχων, Κοράκου, σ. 75, πίν. VIII, τάφροι P.G.L.S.

Οἱ μνημονευθέντες τοῖχοι εἶχον κατασκευασθῇ ἐξ ἀπελεκτήτων λίθων συνδεδεμένων διὰ πηλοῦ, προεῖχον δὲ ὀλίγον τοῦ ἐδάφους ὡς ὑποθεμελίωσις τῶν ὑπερκειμένων ἐξ ὠμῶν πλίνθων τοίχων. Τὸ πᾶχος τῶν τοίχων τούτων ἐκυμαίνετο μετὰξὺ 0,40 μ. καὶ 0,75 μ., τὸ δὲ ὕψος εἰς μίαν περίπτωσιν ἔφθανε τὰ 0,60 μ. Αἱ διαστάσεις σκληρυνθεισῶν ἐκ τυχαίας πυρᾶς καὶ ἀνακαλυφθει-σῶν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς πλίνθων ἦσαν 0,19 μ. ἐπὶ 0,19 ἐπὶ 0,10 μ.

(4) Εἷς βόθρος ἐπικεχρισμένος ἐσωτερικῶς διὰ πηλοῦ εἶχε βάθος 0,90 μ. ἡ δὲ διάμετρος αὐτοῦ ἦτο εἰς τὴν κορυφὴν 0,70 μ. καὶ εἰς τὴν βάσιν 0,40 μ. Ὁ βόθρος εὐρέθη ὑπὸ τὸ τελευταῖον δάπεδον τῆς ΠΕ περιόδου καὶ περιεῖ-χεν ἀπληθρακωμένας οὐσίας καὶ ἐρείπια ἐκ τῆς οἰκίας. Κοράκου, 75.

(5) Μία ἀκανόνιστος κοιλότης εἰς τὸ στερεὸν ἔδαφος, διαστάσεων 2,12 μ. ἐπὶ 2,55 μ., περιέχουσα ΠΕ ὄστρακα ἦτο πιθανὸν τὸ δάπεδον ΠΕ καλύβης ἐκ φθαριῶν ὕλικῶν. Κοράκου, 76.

II. Μύλος Χελιώτου (8).—(1) Ἐν φρεάρῳ βάθους 16,65 μ. (17,35 μ. ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους), τὸ ὅποιον περιεῖχεν ἀνθρωπίνους σκελετοὺς καὶ ἀγγεῖα, ὡς κατασκευὴ καθ'αὐτὸ δύναται νὰ καταταγῇ εἰς τὰ δεδομένα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς (AJA 1930, 404-406. Hesperia 1949. Suppl. VIII, 415-422).

Παρεμφερῆ ἔργα καὶ τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς εἶναι γνωστὰ ἐκ Κορίνθου καὶ Νεμέας ἐν Πελοποννήσῳ, παρατιθέμενα κατωτέρω, καὶ ἐξ Ἀθηνῶν (Hesperia 1938, 335, 1939, 221, 1940, 297), Λήμνου (AA 1932, 168, 1933, 245, 1934, 185) καὶ Λέσβου (Thermi, 10) ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου.

III. Παλαιὰ Κόρινθος (10).—(1) Ἐν φρέαρ, βάθους 9,60 μ., τομῆς ὀρειδοῦς κατὰ τὴν κορυφὴν καὶ κυκλοτεροῦς κατὰ τὴν βάσιν. Αἱ διαστάσεις τῆς κορυφῆς ἦσαν 1,10 ἐπὶ 1,20, ἡ δὲ διάμετρος τῆς βάσεως ἦτο 1 μ. περίπου. Εἰς τὸ βάθος τῶν 8,50 μ. ἕως 9,30 μ. τὰ τοιχώματα διηρύνοντο σχηματίζοντα ἐν εἶδος δεξαμενῆς, ἐπ' ἀμφοτέρων δὲ τῶν πλευρῶν τῶν τοιχωμάτων, ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς, ὑπῆρχον ἐσκαλισμένα μικρὰ σκαλοπάτια εἰς ἀπόστασιν 0,30 μ. τὸ ἐν ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Hesperia 1948, 200.

(2) Ὀλίγα τεμάχια εὐθυγράμμων τοίχων εὐρέθησαν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ἵσταται ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Οἱ τοῖχοι ἔχουν κατασκευασθῆ διὰ μετροῦν μεγέθους ἀκατεργάστων λίθων τεθειμένων εἰς δύο δόμους καὶ ἔχουν πάχος 0,50-0,60 μ. Εἰς μίαν περιπτωσιν ὁ κατώτερος δόμος εἶναι πλατύτερος τοῦ ἀνωτέρου, ὥστε προέχει ἐφ' ἑκατέρας πλευρᾶς 0,10 μ. πέραν τοῦ ὑπερχειμένου δόμου. Ἡ τεχνικὴ αὕτη εἶναι γνωστὴ καὶ ἐκ τῶν Ζυγουριῶν (Zygouries, 4). Hesperia 1937, 491.

(3) Εἰς μικρὸς ὀρειδῆς λάκκος ἀβεβαίας χρήσεως, βάθους 0,40 μ., μετὰ μικρᾶς αὐλακὸς κατευθυνομένης πρὸς αὐτὸν ἐξ Ἀνατολῶν. Hesperia 1937, 491.

(4) Σωροὶ μικρῶν λίθων συναντηθέντες καθ' ὅλην τὴν προϊστορικὴν ἐπέχρῳσιν ἀλλὰ μὴ δεικνύοντες σχέδιον οἰκοδομῆς. KOSMOPOULOS, 64.

IV. Γωνιά (13).—Ὀλίγα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἤχθησαν εἰς φῶς ἐν Γωνίᾳ ἕνεκα τῆς στενότητος τῶν ἀνοιχθειῶν τάφρων, ὅτε αὐταὶ ἐφθάνον τὰ ΠΕ στρώματα. Τὰ δεδομένα ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

(1) Μία σειρὰ τριῶν ἢ τεσσάρων δοματίων κειμένων ἐπ' εὐθείας γραμμῆς κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν ἐνὸς περιβόλου εὐρεθέντα εἰς τὴν τάφρον T. Gonia, σ. 59 καὶ εἰκ. 9.

(2) Βόθροι τινὲς ἐπιχειρισμένοι ἐσωτερικῶς διὰ πηλοῦ, τρεῖς τῶν ὁποίων περιγράφονται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος ἐν λεπτομερεῖ. Πάντες ἀνήκουν εἰς τὸ τέλος τῆς ΠΕ περιόδου καὶ συνήθως θεωροῦνται ὡς τόποι ἀποθηκέσεως τροφίμων, ὥσπερ ψυγεῖα δηλονότι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Gonia, 60-62.

(3) Δάπεδα οἰκῶν κατασκευασμένα ἐκ καλῶς πεπατημένου στρώματος πηλοῦ λίαν σκληροῦ, συνήθως τοποθετημένου ἐπὶ ὑποστρώσεως ἐκ χαλίκων καὶ ὀστράκων ἀγγείων. Gonia, 59-60.

Οἱ τοῖχοι ὅλων τῶν περιόδων εἶχον κτισθῆ διὰ μᾶλλον μικρῶν ἀκατεργάστων λίθων μετὰ πηλοῦ καὶ ἔχουν πάχος περίπου 0,45 μ., ὕψος 0,60 μ.

καὶ τὰς ἀνωτέρας ἐπιφανείας ἰσοπεδωμένας. Τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ ὕψους τῶν τοίχων τούτων προεῖχεν ὑπὲρ τὸ δάπεδον ὑποστηρίζον πλινθίνην ἀνωδομήν. Gonia, 59.

V. Νεμέα (18).—(1) Ἐν φρέαρ βάθους 12,25 μ. καὶ διαμέτρου 1,20 μ. AJA 1928, 63.

(2) Θεμέλια μιᾶς οἰκίας συνισταμένης ἐξ ἑνὸς δωματίου ἔχοντος ἀπετρογγυλωμένην μίαν τῶν γωνιῶν του καὶ περιέχοντος 8 πίθους καὶ 9 μυλολίθους. AJA 1927, 436, 1928, 63. (3) Θεμέλια ἐτέρας οἰκίας μὴ περιγραφομένης, ἥτις περιεῖχε 12 πίθους. AJA 1927, 436.

(4) Δέκα καὶ τρεῖς βόθροι πάντες ἀνήκοντες εἰς τὸ ἀρχαιότερον τμήμα τῆς περιόδου. AJA 1927, 436, 1928, 63, 1938, 121.

Τὰ περιγραφέντα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα προέρχονται ἀπὸ τρία διαδοχικὰ στρώματα τῆς ΠΕ περιόδου. Οἱ τοῖχοι τοῦ βαθυτάτου στρώματος εἶχον πάχος περίπου ἑνὸς μέτρου, οἱ τοῦ δευτέρου στρώματος 0,50 μ. περίπου καὶ οἱ τοῦ τρίτου 0,35 μ. περίπου· τὸ τελευταῖον ἐκ τῶν τριῶν στρωμάτων εἶχε καταστραφῇ διὰ πυρός. AJA 1928, 63.

VI. Ζυγουριές (19).—Ἡ θέσις παρέσχεν ἐκτεταμένα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα τῆς ΠΕ περιόδου, δίδοντα ἰδέαν τινὰ καὶ διὰ τὸ σχέδιον τῶν ΠΕ οἰκισμῶν, φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ΠΕ οἰκισμὸς τῶν Ζυγουριῶν ἀπετέλει μικρὰν ἀκμάζουσαν πόλιν (Zygouries, 216), συνισταμένην ἀπὸ συμπαγῇ συγκροτήματα, ἣ συνοικίας, μικρῶν ὀρθογωνίων οἰκιῶν χωριζόμενα τὸ ἐν ἀπὸ τοῦ ἄλλου διὰ στενῶν ὁδῶν καὶ παρόδων.

(1) Μία ὁδὸς παρακολουθηθεῖσα ἐπὶ δέκα καὶ πλέον μέτρα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εἶχε πλάτος 1,25 μ. περίπου καὶ περιοριζέτο ἐκατέρωθεν ὑπὸ τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν. Τὸ κατὰστρώμα τῆς ὁδοῦ ἀπετελεῖτο ἐκ παχέος στρώματος μικρῶν χαλίκων καὶ ὀστράκων καλῶς ἐστοιβαγμένων καὶ πεπατημένων ἀνωθεν ἄλλ' εἶχε δεχθῇ ἀρκετὰ ἀπορρίμματα ριπτόμενα προφανῶς ἐκ τῶν οἰκιῶν. Μία πάροδος πλάτους περίπου 0,90 μ., ἀποσχιζομένη τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης ὁδοῦ, ἦγε πιθανῶς εἰς παρὰκειμένην οἰκίαν ἀπέχουσαν 8 μ. ἀπὸ τῆς κυρίας ὁδοῦ. Zygouries, σ. 5 καὶ πίν. II ἀρ. 27, 18. Ἄλλας διόδους τοῦ οἰκισμοῦ ἰδὲ ἐν Zygouries, 16, 27 κλπ.

Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα τῶν Ζυγουριῶν προέρχονται ἀπὸ δύο ἢ τρία διαδοχικὰ στρώματα (Zygouries, 19, 27, 220), ἀλλὰ ἀπὸ ἑνὸς σύμπλεγμα τοίχων καὶ οἰκοδομῶν τὰ σχέδια 10 μόνον οἰκιῶν ἠδύναντο νὰ ἀναγνωρισθοῦν, πᾶσαι δὲ αὗται προέρχονται ἐκ τοῦ τελευταίου ΠΕ στρώματος (Zygouries, 217). Οἰκοδόμημα τοῦ τύπου τοῦ λεγομένου Μυκηναϊκοῦ Μεγάρου δὲν εὑρέθη, πάντα δὲ τὰ ἀνασκαφέντα οἰκοδομήματα ὁμοιάζον πρὸς

τὰ σχέδια τῶν οἰκιῶν τὰ γνωστὰ ἐκ τῶν προϊστορικῶν Κυκλάδων (Zygouries, 6). Αἱ ἀναγνωρισθεῖσαι οἰκίαι εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

(2) Οἰκία D. Εὐρισκομένη εἰς τὴν κεντρικὴν περιοχὴν τοῦ λόφου εἶναι ὀρθογώνιος οἰκοδομὴ μήκους ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον 5,63 μ. καὶ πλάτους 2,50 μ. ἐσωτερικῶς. Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο δωματίων, ἐν 1,40 μ. ἐπὶ 2,50 μ. καὶ ἕτερον 3,65 μ. ἐπὶ 2,50 μ., συνδεομένων διὰ μιᾶς θύρας. Ἡ κυρία εἴσοδος τῆς οἰκίας ἐκ τῆς ὁδοῦ ἦγεν εἰς τὸ μικρὸν δωμάτιον ὃ δὲ λίθος, ἐφ' οὗ ἐστρέφετο ἡ θύρα, ἔχων βαθεῖαν κοιλότητα εἰς τὸ μέσον, εὐρέθη παρὰ τὴν παραστάδα τῆς εἰσόδου ἐντὸς τοῦ δωματίου. Τὸ δάπεδον ἀποτελεῖτο ἐκ γῆς καὶ οἱ τοῖχοι εἶχον πάχος 0,60-0,65 μ. ἐντὸς δὲ τῆς οἰκίας εὐρέθησαν ἀγγεῖά τινα. Zygouries, σ. 7-8, εἰκ. 5-6 καὶ πίν. II 16-17.

(3) Οἰκία A, κειμένη βορείως τῆς οἰκίας D καὶ ἔχουσα τὸ αὐτὸ γενικῶς σχέδιον καὶ προσανατολισμόν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν μεγαλύτερον δωμάτιον 2,70 μ. ἐπὶ 2,70 μ. κείμενον πρὸς Βορρᾶν καὶ ἓν μικρότερον 1,65 ἐπὶ 2,70 μ. κείμενον νοτίως τούτου. Ἡ θύρα κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ μικροτέρου δωματίου. Τὸ κατώφλιον τῆς εἰσόδου ὥς καὶ ὁ κοῖλος λίθος, ἐφ' οὗ ἐστρέφετο ἡ θύρα, εὐρισκόμενος ἐγγὺς τοῦ τοίχου τοῦ χωρίζοντος τὰ δύο δωμάτια, διετηροῦντο κατὰ χώραν μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἀνασκαφῆς. Zygouries, σ. 8, εἰκ. 7-8, πίν. II 6-7.

(4) Οἰκία τῶν Πίθων, κειμένη δυτικῶς τῆς οἰκίας D καὶ ἐγγὺς τοῦ μέσου τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς κεντρικοῦ δωματίου, διαστάσεων 5,60 μ. ἐπὶ 5,50 μ., ἐπικοινωνοῦντος μεθ' ἑνὸς προθαλάμου, κειμένου δυτικώτερον, διὰ μιᾶς θύρας πλάτους 2,10 μ. Ὁ προθάλαμος ἔχει διαστάσεις 3,50 μ. ἐπὶ 5,45 μ. καὶ εἶχε τὸ δάπεδον 0,30 μ. ὑψηλότερον τοῦ κυρίως δωματίου τῆς οἰκίας. Μία θύρα ἐπὶ τῆς ΒΑ. γωνίας τοῦ μεγάλου δωματίου ὠδήγει εἰς ἕτερον δωμάτιον διαστάσεων 3,90 μ. ἐπὶ 3,70 μ. Ἅλλοτερον δωμάτιον εὐρίσκετο ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τοῦ προθαλάμου. Ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ κατὰ μήκος τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ μεγάλου δωματίου μία σειρὰ πίων εὐρεθεῖσα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ κληθῇ ἡ οἰκοδομὴ Οἰκία τῶν Πίθων. Τὸ κέντρον τοῦ δωματίου τούτου κατεῖχε μία κυκλικὴ ἐστία, 1 μ. κατὰ τὴν διάμετρον, τὸ δὲ δάπεδον αὐτοῦ συνίστατο ἐκ πεπατημένου πηλοῦ τοποθετημένου ἐπὶ ὑποστρώσεως χαλίκων, ὀστράκων ἀγγείων καὶ πηλοῦ, πάχους 0,05-0,25 μ. Τεμάχια πηλοῦ ἐκ τῆς ὁροφῆς τῆς οἰκίας σκληρυνθέντα ὑπὸ πυρᾶς ἐδείκνυν τὴν ὑπαρξίν ὀριζοντίας στέγης συνισταμένης ἐκ διαδοχικῶν σειρῶν κορμῶν δένδρων, πηλοῦ, καλάμων καὶ πάλιν πηλοῦ. Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας εἶχον πάχος περίπου 0,90 μ. καὶ ὕψος 1,50 μ. ἀλλ' ἐκ τοῦ ὕψους τούτου μόνον 0,50 μ. προεῖχον ὑπὲρ τὸ ἔδαφος τῆς οἰκίας. Zygouries, σ. 9-14, εἰκ. 9-11, πίν. II 3-5. Τεμάχια ὁροφῆς (εἰκ. 3, 8). Zygouries, εἰκ. 12.

(5) Οἰκία ὁστροάκων τῶν κοχλιῶν. Αὕτη ἦνοῦτο μετὰ τῆς Οἰκίας τῶν Πίθων πρὸς Νότον καὶ ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς ἀνατολικοῦ δωματίου, διαστάσεων 2 μ. ἐπὶ 2 μ. καὶ ἐτέρου δυτικοῦ, 3 30 μ. ἐπὶ 3,20 μ. Πιθανὸν ὑπῆρχε καὶ τρίτον δωμάτιον, περίπου 2,40 μ. ἐπὶ 3 μ., ἔτι δυτικώτερον. Ἡ θύρα ἔκειτο ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ πλέον ἀνατολικοῦ δωματίου. Τὸ δάπεδον τῆς οἰκίας ἀπετελεῖτο ἀπὸ πεπατημένην γῆν σκεπασμένην δι' ὁστροάκων ἀγγείων καὶ κελυφῶν κοχλιῶν, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τῆς οἰκίας. Zygouries, σ. 15-16, εἰκ. 9, πίν. II 19-20.

(6) Οἰκία W, εὐρισκομένη νοτίως τῆς Οἰκίας τῶν Ὀστροάκων τῶν κοχλιῶν. Ἀπετελεῖτο ἐκ κεντρικῆς αὐλῆς μήκους ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον 4,25 μ. καὶ πλάτους 3,25 μ., ἐστρωμένης διὰ λίθων, ἐξ ἑνὸς δωματίου διαστάσεων 3,45 μ. ἐπὶ 2,45 μ. ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς αὐλῆς καὶ ἐκ δύο ἐτέρων δωματίων ἀνατολικῶς τῆς αὐλῆς ἐχόντων διαστάσεις 1,57 μ. ἐπὶ 1,80 μ. καὶ 2,50 μ.-3,10 μ. ἐπὶ 2,80 μ.-3,25 μ. Zygouries, σ. 16-29, εἰκ. 14 (ἄνω), πίν. II 23-26.

(7) Οἰκία S (εἰκ. 3,5) εὐρισκομένη νοτίως τῆς Οἰκίας W. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἢ τριῶν δωματίων, ἥτοι ἑνὸς ἀνατολικοῦ διαστάσεων 2,20 μ. ἐπὶ 4 μ., ἐτέρου δυτικώτερον τούτου 3,90 μ. ἐπὶ 3,90 μ. καὶ ἑνὸς προσέτι παραρτήματος ἔτι δυτικώτερον 2,70 μ. ἐπὶ 1,75 μ. Ἐν τμῇμα τοῦ μακροῦ βορείου τοίχου τοῦ κεντρικοῦ δωματίου, μήκους, 1,75 μ., ἑλλείπει, εἷς δὲ κύκλος, ἐστρωμένος διὰ μικρῶν λίθων, ἔχων διάμετρον 1,05 μ., ὑψούμενος 0,25 μ. ὑπὲρ τὸ δάπεδον τῆς οἰκίας καὶ κείμενος κατὰ τὸ μέσον τοῦ δωματίου τέμνει μέρος τοῦ ἑλλείποντος τοίχου. Ὁ κύκλος οὗτος ἦτο πιθανῶς ἐστία τοποθετημένη μερικῶς ἐντὸς κόγχης τοῦ τοίχου, ἥτις κατὰ συνέπειαν ἐλέπτυνε τὸ πάχος τοῦ τοίχου κατὰ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, διὸ καὶ κατέρρευσεν οὗτος πάλαι. Zygouries, σ. 19-20, εἰκ. 14 (κάτω), 15-16, πίν. II 38-41.

(8) Οἰκία E. Αὕτη κεῖται ἀνατολικῶς τῆς οἰκίας W καὶ διετρεῖτο ἀνεπαρκῶς. Τὸ σχέδιον τῆς οἰκίας ἦτο πιθανῶς παρεμφερὲς πρὸς τὸ σχέδιον τῆς οἰκίας D. Zygouries, σ. 21, εἰκ. 17, πίν. II 28-29.

(9) Οἰκία L, κειμένη ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τοῦ λόφου καὶ ἔχουσα σχῆμα ὡς τὸ λατινικὸν γράμμα L. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνεχόμενων δωματίων, διαστάσεων 2,50 μ. ἐπὶ 3,50 μ. τὸ ἀνατολικώτερον καὶ 2,60 μ. ἐπὶ 3,55 μ., τὸ δυτικώτερον, ἅπανα ἀπετέλουν τὴν νότιον πλευρὰν τῆς οἰκίας, καὶ ἐξ ἑνὸς τρίτου δωματίου, διαστάσεων 3,25 μ. ἐπὶ 2,25 μ., προεκτεινομένου πρὸς Βορρᾶν ἐκ τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τῆς οἰκίας καὶ σχηματίζοντος διὰ τὴν ὅλην οἰκίαν σχέδιον ὀρθῆς γωνίας. Οἱ τοῖχοι εἶχον πάχος περίπου 0,60 μ. Zygouries, σ. 21-24, εἰκ. 18-20, πίν. I, τάφος II.

10) Οἰκία Y, κειμένη ἐπὶ τῆς νοτίου κλιτύος τοῦ λόφου καὶ μερικῶς σωζομένη. Ἐν δωματίον τῆς οἰκίας φαίνεται ὅτι εἶχε πλάτος 4,20 μ. καὶ μῆκος

ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον πλέον ἢ 4,25 μ. Zygouries, σ. 24-25, εἰκ 21, πίν. I, τάφος XI.

(11) Οἰκία U δυτικῶς τῆς οἰκίας Y. Ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς βορείου δωματίου, διαστάσεων 1,50 μ. ἐπὶ 4 μ., καὶ ἑνὸς νοτίου, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ᾔτο καὶ αὐλή. Οἱ τοῖχοι τοῦ βορείου δωματίου εἶχον περίπου πάχος 0,50 μ. - 0,60 μ., τοῦ νοτίου 0,35 μ. περίπου. Ἰχνη ἐστίας καὶ εἰς λάκκος διαμέτρου 0,80 μ. καὶ βάθους 1 μ. εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ νοτίου δωματίου. Zygouries, σ. 25-27, εἰκ. 22-23, πίν. I.

(12) Πολλοὶ ἄλλοι τοῖχοι εὐρέθησαν, ἀλλὰ πλήρες σχέδιον οἰκίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναγνωρισθῇ. Zygouries, 27-28.

(13) Ποικίλοι βόθροι εὐρέθησαν κατὰ τὴν πρόοδον τῶν ἀνασκαφῶν. Δύο ἐκ τούτων κατεσκευασμένοι ἐγγὺς ἀλλήλων εἶχον διάμετρον κατὰ τὸ μέσον τοῦ βάθους αὐτῶν 1,85 μ. καὶ 1,45 μ. κατὰ δὲ τὴν κορυφὴν 1,45 μ. καὶ 1,10 μ. ἀντιστοίχως καὶ ἐπεκοινώνουν μεταξύ αὐτῶν δι' ἐπιμελῶς κατεσκευασμένης ὁπῆς. Τρίτος βόθρος ἡνοῦτο πιθανῶς κατὰ παρεμφερῆ τρόπον πρὸς τοὺς δύο προηγουμένους. Τρεῖς ἕτεροι βόθροι μερικῶς κατεστραμμένοι εὐρέθησαν ὀλίγον βορειότερον τῶν προηγουμένων. Δύο ἄλλοι πάλιν βόθροι εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἁκρᾶς τοῦ λόφου. Zygouries, 28.

VII. Μπερμπάτι (23).—Περὶ τῶν ΠΕ ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων τῆς θέσεως αἱ κάτωθι πληροφορίες ἔχουν δημοσιευθῇ μέχρι σήμερον (1961).

(1) Μία καλῶς διατηρουμένη ὀρθογώνιος θεμελίωσις οἰκίας, εὐρεθεῖσα ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἀνήκουσα εἰς μίαν μεταβατικὴν περιόδον μεταξύ ΠΕ καὶ ΜΕ περιόδου.

2) Μία ΠΕ οἰκία τοῦ τύπου τοῦ Μεγάρου μετὰ προδόμου ἐν παραστάσι, ἔχουσα κεντρικὴν ἐστίαν θερμάνσεως ἐξ ὁπῆς γῆς εὐρεθεῖσαν ἀνέπαφον καὶ ἓνα λάκκον πλήρη τέφρας παρ' αὐτήν.

Ὁ ΠΕ οἰκισμὸς τῆς θέσεως κατεστράφη διὰ πυρὸς κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ΜΕ περιόδου, ὅτε εἶχε διαδοθῇ ἡ Μινύειος κεραμικὴ ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐμφανισθῇ ἀκόμη ἡ Ἀμαυρόχρωμος. JHS 1937, 127. BCH 1937, 454.

VIII. Ἡραῖον - Προόσυνα (24).—Ὀλίγα λείψανα εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ εἶχε κτισθῇ τὸ Ἡραῖον, ἀνῆκον δὲ ταῦτα εἰς δύο ἢ τρεῖς οἰκίας τοποθετημένας εἰς μίαν γραμμὴν καὶ ἀποχωριζομένας ἀλλήλων διὰ στενῶν διόδων, πλάτους 1-2 μ., πλήρες ὅμως σχέδιον οἰκίας δὲν ἀνεγνωρίσθη. Τὰ εὐρεθέντα λείψανα εἶναι τὰ ἐπόμενα:

(1) Ἐν κεντρικὸν δωματίον οἰκίας, διαστάσεων 3 μ. ἐπὶ 2,50 μ., περιβαλλόμενον ἐκ Νότου ὑφ' ἑνὸς δωματίου ἢ μάνδρας ποιμνίου, δύο τοῖχοι τῆς ὁποίας σφύζονται, καὶ ὑφ' ἑτέρου πιθανῶς δωματίου κειμένου πρὸς Βορρᾶν

τοῦ κεντρικοῦ. Τὰ δύο ἢ τρία ταῦτα δωμάτια ἀπετέλουν τὴν ἀνατολικωτάτην οἰκίαν ἐπὶ τοῦ λόφου. Prosymna, σ. 14, εἰκ. 12.

(2) Δυτικώτερον τῆς περιγραφείσης ἔκειτο ἡ μεσαία τῶν τριῶν οἰκίων ἀποτελούμενη ἐξ ἐνὸς προθαλάμου πρὸς Βορρᾶν, πλάτους 1,45 μ., καὶ ἐνὸς μικροῦ θαλάμου πρὸς Νότον, διαστάσεων 3,10 μ. ἐπὶ 2,80 μ., ὅστις περιεῖχε μίαν κυκλικὴν λιθόστρωτον περιοχὴν διαμέτρου 1,20, ἀποτελοῦσαν πιθανῶς τὴν ἐστίαν, ἃν καὶ ἔχνη πυρᾶς δὲν εὐρέθησαν παρ' αὐτήν. Prosymna, σ. 14-15, εἰκ. 13.

(3) Τμήμα τοίχου κείμενον 1 μ. δυτικώτερον τῆς τελευταίας περιγραφείσης οἰκίας. Prosymna, 15.

Οἱ τοῖχοι τῶν μνημονευθεισῶν οἰκίων ἀπετελοῦντο ἀπὸ μικροὺς ἀργούς λίθους καὶ πηλὸν καὶ εἶχον πάχος περίπου 0,40 μ. διετηροῦντο δὲ εἰς ὕψος μέχρι 0,35 μ. Prosymna, 13.

ΙΧ. Μ ι δ ε α (26).—Ἄν καὶ διεπιστώθῃ ἡ ὑπαρξίς ἐνὸς ἐκτεταμένου ΠΕ οἰκισμοῦ κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ χωρίου Δενδρᾶ ἥτοι εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς περίπου χιλιομέτρου δυτικώτερον τῆς ἀκροπόλεως, ὅταν ἀνεσκάπτοντο, οἱ ἐκεῖ ΥΕ τάφοι, ἐν τούτοις ὀλίγα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἄξια λόγου ἦλθον εἰς φῶς. Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἀρ' ἐτέρου μόνον κεραμικὴ τῆς ΠΕ περιόδου ἀνεκαλύφθη. Royal Tombs, 10, New Tombs, 17. Τὰ δεδομένα τῆς ΠΕ περιόδου εἶναι τὰ κάτωθι:

(1) Τὰ μνημονευθέντα λείψανα ΠΕ οἰκίων δυτικῶς τοῦ χωρίου Δενδρᾶ, συναντηθέντα εἰς πολλὰ σημεῖα ΝΑ. τῶν ΥΕ τάφων καὶ διαγράφοντα προφανῶς ἕνα λίαν ἐκτεταμένον οἰκισμὸν. New Tombs, 17-20, 63.

(2) Τὸ δάπεδον μιᾶς ΠΕ οἰκίας τμηθὲν εἰς μῆκος 4,50 μ. ὑπὸ τοῦ δρόμου τοῦ ΥΕ θαλαμοειδοῦς τάφου 9. Τὸ δάπεδον τοῦτο ἦτο κατεσκευασμένον διὰ καλῶς ἐστοιβαγμένης γῆς. New Tombs, 51.

Χ. Μακρυερράχη (27).—Ἡ θέσις, τῆς ὁποίας ἡ συλλεγεῖσα κεραμικὴ ἀνήκει εἰς τὴν ΠΕ περίοδον, περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους ἐκ μικρῶν λίθων παρατηρηθέντος ὑπὸ τοῦ Α. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ (ΠΑΕ 1916, 76. ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἑπ., 85), ὅστις διέκρινε καὶ μίαν εἴσοδον τούτου. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἦτο δυνατόν νά παρακολουθηθῇ καθ' ὅλην τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ λόφου μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1960, ὅτε ἐπεσκέφθη διὰ τελευταίαν φορὰν τὸν λόφον. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λόφου καλύπτεται ὑπὸ πολλῶν σωρῶν μικρῶν λίθων προερχομένων πιθανῶς ἐκ τῆς καταστροφῆς κατὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐπὶ τοῦ λόφου οἰκοδομημάτων. Ἡ ὀχύρωσις αὕτη, ἃν πράγματι ΠΕ, εἶναι μοναδικὸν δεδομένον τῆς περιόδου ἐκτὸς τῆς ἐσχάτως ἀνακαλυφθείσης ὀχυρώσεως τῆς Λέρνης.

XI. Τίρυνς (30).—Τὰ ΠΕ ἀρχιτεκτονικά λείψανα τῆς Τίρυνθος καταλαμβάνουν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἱκανὴν περὶ αὐτὴν ἔκτασιν ἐν τῇ πεδιάδι, ὥστε ἡ ΠΕ Τίρυνς παρουσιάζεται ὡς ἡ μεγίστη ΠΕ πόλις ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἐκ τῶν μέχρι σήμερον γνωσθέντων οἰκισμῶν τῆς ἐποχῆς, ὡς ἤδη παρατηρήθη. KARO, Führer², 38-39. Tiryns III, 203. MATZ, Handbuch, II, 197. RE XXII (2), 1428.

Τὰ πλέον ἐντυπωσιακά δεδομένα ἐκ τῆς ἀκροπόλεως προέρχονται ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς αὐλῆς τοῦ Μικροῦ Μεγάρου, ὅπου ἡ ἀνασκαφὴ ἠδύνατο νὰ χωρήσῃ εἰς βάθος χωρὶς νὰ προξενήσῃ ζημίαν εἰς τὰ ΥΕ ἀρχιτεκτονικά δεδομένα. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τρία διαδοχικά ἀρχιτεκτονικά στρώματα ἢ φάσεις ἦτο δυνατόν νὰ διακριθοῦν σαφῶς. Tiryns, III, 77-118, πίν. 1 (XVI), 5, 6A. Ἄλλα ΠΕ ἀρχιτεκτονικά λείψανα εὐρέθησαν ἐπίσης εἰς ἄλλα σημεία τῆς ἄνω καὶ τῆς μέσης ἀκροπόλεως ὡς καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κάτω πόλεως. Τὰ δεδομένα ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

(1) Δύο τεμάχια τοίχων, ἐν εὐθύγραμμον καὶ ἕτερον καμπυλόγραμμον (ἀρ. 18 καὶ 27 ἐπὶ τοῦ πίν. 6A, ἐν Tiryns III), ἀνήκοντα εἰς τὸ πρῶτον ΠΕ οἰκοδομικὸν στῶμα, εὐθὺς ὑπὲρ τὸ στερεὸν ἔδαφος ἐν τῇ περιοχῇ πρὸ τοῦ Μικροῦ Μεγάρου.

(2) Τμήματα μιᾶς λιθίνης θεμελιώσεως, ἀνηκούσης εἰς ἐν οἰκοδόμημα κυκλικοῦ σχεδίου, ἔχοντος διαμέτρον 27,90 μ. καὶ προερχομένου ἐκ τῆς δευτέρας ἀρχιτεκτονικῆς φάσεως ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ (εἰκ. 3,1). Τὸ κέντρον τοῦ οἰκοδομήματος ἔκειτο ὑπὸ τὴν πλέον ἀνατολικὴν ἐκ τῶν τριῶν εἰσόδων, δι' ὧν εἰσήρχετο τις ἐκ τῆς στοᾶς εἰς τὸν πρόδομον τοῦ Μεγάλου Μεγάρου, ἡ δὲ περίμετρος τοῦ οἰκήματος διήρχετο ὑπὸ τὴν ἐστίαν τοῦ Μεγάρου τούτου.

Τὸ πάχος τοῦ ἐξωτερικοῦ κυκλοτεροῦς τοίχου ἦτο 4,70 μ. ἐσημάτιζε δὲ οὗτος ἐξωτερικῶς προεξοχὰς ἢ ἀντηρίδας ἀπεχούσας ἀλλήλων 0,35 μ., προβαλλομένας 2,15 μ. καὶ ἐχούσας πλάτος 1,30 μ. ἑκάστη. Ἐντὸς τοῦ τοίχου τούτου καὶ εἰς ἀπόστασιν 1,25 μ. ἀπ' αὐτοῦ εὐρέθη ἕτερος συγκεντρικὸς πρὸς τοῦτον τοίχος ἐξ ὠμῶν πλίνθων ἔχων πάχος 0,80 μ. Τέλος τὸ κέντρον τῆς ὅλης οἰκοδομῆς σημάτιζε συμπαγῆς ἐπίπεδος ἄνω τοίχος, μερικῶς ἀποτελούμενος ἐκ τοῦ φυσικοῦ βράχου, ἔχων δὲ ἀκτῖνα 6,10 μ. Μεταξὺ τοῦ κεντρικοῦ συμπαγοῦς τούτου πυρῆνος τῆς ὅλης οἰκοδομῆς καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐξ ὠμῶν πλίνθων κυκλικοῦ τοίχου ἔμενε κενὸς διάδρομος πλάτους 1,10 μ. Ἄλλος τοίχος, ἀκτινοειδῶς ἐκ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν χωρῶν καὶ τέμνων τὸν ἐκ πλίνθων τοῖχον, εἶχε πάχος 1,30 μ.

Ἀξιόλογα τμήματα τοῦ ἐξ ὠμῶν πλίνθων ἐπὶ τῆς παλαιᾶς λιθίνης ἐξωτερικῆς θεμελιώσεως ὠκοδομημένου τοίχου, σκληρυνθέντα ὑπὸ τῆς πυρᾶς, ἣτις τελικῶς κατέστρεψε τὸ κυκλοτερές τοῦτο οἰκοδόμημα, εὐρέθησαν ἀνεπαφὰ κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Αἱ διαστάσεις τῶν πλίνθων τούτων ἦσαν 0,36 μ.

ἐπὶ 0,36 μ. ἐπὶ 0,10 μ. καὶ εἶχον κτισθῇ ἀνὰ 6-7 σειραὶ ἐπὶ τοῦ παχέος θεμελίου τεθειμένα ἢ μία παρὰ τὴν ἄλλην. Ἐπίπεδοι κεραμίδες καὶ πλάκες σχιστολίθου ὥς καὶ ἐρείπια ἐκ πυρπολήσεως ἐπλήρουν τὸν ἐσωτερικὸν ὥς καὶ τὸν περίξ τοῦ οἰκήματος χώρον, ἀλλὰ τὰ συνήθη ἐκ τῆς κατοικήσεως ἀπορρίμματα δὲν εὐρέθησαν ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸ ἀρχικὸν ὕψος τῆς οἰκοδομῆς, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς διαμέτρου αὐτῆς καὶ κατ' ἀναλογίαν τῶν ἄλλων κυκλικῶν προϊστορικῶν οἰκοδομημάτων, πρέπει νὰ ᾔτῃ 26,40 μ. Ὁ ἀνασκάψας τὸ οἶκημα ἐρμηνεύει τοῦτο ὡς πιθανῶς ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος τῆς περιοχῆς κατὰ τὴν ΠΕ II περίοδον. Tiryns III, 80-88, πίν. 5, 6A ἀρ. 20, εἰκ. 48-51.

(3) Τμήμα ἐνὸς ἄλλου καμπυλογράμμου οἰκοδομήματος ἀνατολικῶς τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος (Tiryns III, πίν. 6A, ἀρ. 15) ἀνῆκεν εἰς τὸ αὐτὸ ὥς καὶ τὸ προηγούμενον στρώμα. Ἀκτινοειδῶς χωρῶν ἐκ τοῦ κέντρου τοῖχος εὐρέθη καὶ ἐνταῦθα. Τὸ θεμέλιον τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου εἶχε κτισθῇ διὰ λίθων μετρίου μεγέθους καὶ εἶχεν ἐνισχυθῇ ἀκολούθως διὰ δύο πλευρικῶν παρομοίων τοίχων. Τμήματα τῆς ἐξ ὧμῶν πλίνθων ἀνωδομῆς σκληρυνθέντα ἐκ τῆς πυρᾶς, ἥτις τελικῶς κατέστρεψε καὶ τὸ οἶκημα τοῦτο, ἐσώθησαν μέχρι τῶν ἀνασκαφῶν. Ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος εὐρέθησαν πίθοι τινὲς καὶ μυλόλιθοι, ἐρμηνεύοντες τὸ οἶκημα, κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα, ὡς πιθανὴν ἀποθήκην. Tiryns III, σ. 91-92, εἰκ. 52-53, πίν. 6A, ἀρ. 15.

(4) Δύο τμήματα ἐνὸς ὀρθογωνίου οἰκοδομήματος, συνιστάμενα ἐξ ἐνὸς τεμαχίου εὐθέος τοίχου καὶ ἑτέρου εἰς σχῆμα ὀρθῆς γωνίας (Tiryns III, πίν. 6A, ἀρ. 28 καὶ 32), εὐρεθέντα νοτίως τοῦ τελευταίου περιγραφέντος ἀνωτέρω οἰκοδομήματος προέρχονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ, ὥς καὶ τὸ μέγα κυκλοτερὸς οἶκημα, στρώματος. Tiryns III, 100.

(5) Δύο ὀρθαὶ γωνίαι ἐκ τοίχων (Tiryns III, πίν. 6A, ἀρ. 19 καὶ 34) προερχόμεναι ἐξ ἐνὸς νεωτέρου ΠΕ στρώματος, κειμένου ὑπεράνω τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων οἰκοδομημάτων. Ἡ μία μάλιστα γωνία (ἀρ. 34) ὥς ἀνήκει εἰς τὴν ΜΕ περίοδον. Tiryns III, 91.

(6) Τεμάχια ΠΕ τοίχων εἰς τὸ νότιον καὶ δυτικὸν ἄκρον τῆς ἀκροπόλεως. Tiryns III, 13, 46, 47.

(7) Ἐν τεμαχίον εὐθέος τοίχου (Tiryns III, πίν. 11, h) δυτικῶς τοῦ Μεγάλου Μεγάρου. Tiryns III, 111.

(8) Μία ἐκ πυρὸς κατεστραμμένη οἰκία κειμένη εἰς τὴν μέσην ἀκρόπολιν καὶ ἀνασκαφεῖσα ὑπὸ τοῦ SCHLIEMANN. Δύο τοῖχοι τῆς οἰκίας εἶχον ὕψος 0,70 μ. καὶ εἶχον κτισθῇ διὰ μικρῶν λίθων καὶ πηλοῦ ὑπεβάσταζον δὲ ἀνωδομὴν ἐξ ὧμῶν πλίνθων, αἱ διαστάσεις τῶν ὁποίων ἦσαν ἀπὸ 0,36 μ.-0,70 μ. ἐπὶ 0,21 μ. ἐπὶ 0,12-0,30 μ. Τὸ δάπεδον εἶχε κατασκευασθῇ ἐκ πηλοῦ, SCHLIEMANN, Tiryns, 251. Tiryns III, 113.

(9) Δύο βόθροι προερχόμενοι ἐκ τῆς μέσης ἀκροπόλεως καὶ ἀνήκοντες εἰς τὸ τέλος τῆς ΠΕ ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ περιόδου. Tiryns III, 113.

(10) Δύο εὐρύχωροι ΠΕ οἰκίαι ἐκ τῆς κάτω πόλεως. AA 1927, 366. KARO, Führer², σ. 14, σχέδ. IV, 7-8.

(11) Πολυάριθμοι τοῖχοι εἰς τὴν κάτω πόλιν, κυρίως ἐκ τῆς περιοχῆς νοτίως καὶ νοτιοανατολικῶς τῆς ἀκροπόλεως, δι' ὀλίγων μνημονευόμενοι ἐν AA 1927, 368. AM 1930, 120. Tiryns III, 115. KARO, Führer², 35.

XII. Λέρνα (36).—Ἐξ ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ οἰκοδομημάτων τῆς ΠΕ καὶ ΜΕ περιόδου, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ νότιον περιοχὴν τῶν ἀνασκαφῶν ὑπερβαίνει τὰ ἑκατόν (Hesperia 1956, 154), μόνον τῶν πλέον σημαντικῶν ἐκ τῶν παρεχόντων πλήρης σχέδιον οἰκημάτων θὰ γίνῃ μνεῖα κατωτέρω. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι τὸ γεγονός ὅτι στρωματογραφικῶς διάκρισις μεταξὺ ΠΕ καὶ ΜΕ περιόδου δὲν ἠδύνατο νὰ διαπιστωθῇ ἂν καὶ αἱ δύο περίοδοι ὁμοῦ ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ περισσοτέρων τῶν 10 οἰκοδομικῶν στρωμάτων.

(1) Τὸ πρῶτον ἄξιον μνεῖας ἐκ τῶν δεδομένων τῆς θέσεως εἶναι ὁ ὀχυρωματικὸς περίβολος τοῦ οἰκισμοῦ ὁ ἀποκαλυφθεὶς κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν κλιτὺν τοῦ λόφου καὶ παρακολουθηθεὶς εἰς μῆκος ἀρκετῶν μέτρων πρὸς Δυσμαίς. Ὁ περίβολος ἀποτελεῖται ἐκ δύο μεγάλων λιθίνων τοίχων, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔχει πᾶχος περισσότερον τοῦ 1 μ. Οἱ τοῖχοι οὗτοι βαίνουν παραλλήλως καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 μ. ὁ εἰς ἀπὸ τοῦ ἑτέρου καὶ ἐνοῦνται κατ' ἀποστάσεις διὰ μικρῶν ἐνδιαμέσων τοιχαρίων σχηματιζόντων δωμάτια, ἅτινα ἐχρησίμευον ἴσως διὰ τὴν διαμονὴν τῆς φρουρᾶς. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὀψευς τῆς ὀχυρώσεως ταύτης προεῖχον κατ' ἀποστάσεις ἡμικυκλικοὶ πύργοι, δύο τῶν ὁποίων, διαφόρου ὅμως χρονολογίας ἑκάτερος, ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Μία εὐρεῖα κλίμαξ ἐκτισμένη διὰ πλακοειδῶν λίθων διήρχετο πρὸ καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τὸν νεώτερον ἐκ τῶν δύο πύργων ὀδηγοῦσα ἐκ τοῦ οἰκισμοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ τεχνικὴ τῆς οἰκοδομῆς τῶν λίθων (εἰκ. 3, 7), διὰ τῆς τοποθετήσεως αὐτῶν εἰς δύο ὑπερκειμέναις σειρὰς κεκλιμέναις ὁμορρόπως ὥστε ἀνὰ δύο οἱ λίθοι νὰ σχηματίζουν ἀμβλείας γωνίας καὶ τὸ σύνολον τῆς κατασκευῆς νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς ἀκάνθας σπονδυλικῆς στήλης ἰχθύος (Herring - bone masonry), ἔχει ἐπανειλημμένως χρησιμοποιηθῇ κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ὀχυρώσεως, ἥτις ἔχει ἐπισκευασθῇ πολλάκις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κατασκευῆς αὐτῆς, συμπιπτούσης πρὸς μίαν πρῶτον ἐποχὴν τῆς ΠΕ περιόδου, καὶ μέχρι τῆς καταδαφίσεως ταύτης, ἥτις συνέβη πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων τῆς περιγραφομένης κατωτέρω. Hesperia 1954, 27, 1955, 43, 1956, 167 (οἰκήματα GA, EV), 1957, 153-154, 1958, 132-136 πίν. 33-34.

(2) Οἶκημα BG, εὐρισκόμενον ἐγγὺς καὶ μερικῶς ὑπὸ τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων. Τοῦτο ἦτο ὀγκῶδες ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα κατευθυνόμενον ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἀποτελούμενον ἐκ μιᾶς στοᾶς κειμένης κατὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς οἰκοδομῆς, φερούσης δὲ βάσιν κίονος ἐν αὐτῇ, ἐξ ἐνὸς εὐρυχώρου κεντρικοῦ θαλάμου βορείως τῆς στοᾶς καὶ ἐκ δύο στενῶν διαδρόμων κατὰ μῆκος τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ οἰκοδομήματος. Ἐντὸς τοῦ δυτικοῦ διαδρόμου εὐρέθη μία ἐπίσημος κυκλικὴ ἐστία ἀκτίνος 1,15 μ. σχηματίζουσα εἰς τὸ μέσον μικρὸν λάκκον εἰς σχῆμα διπλοῦ πελέκεως μὴ ἀνήκουσα οὔτε εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην οὔτε εἰς τὴν τελευταίαν ἐκ τῶν πολλῶν περιόδων καθ' ὅς τὸ οἰκοδόμημα ἦτο ἐν χρῇσει. Τὸ συνολικὸν μῆκος τοῦ οἰκοδομήματος, οἱ τοῖχοι τοῦ ὁποίου ἔχουν πάχος, 0,80-1,20 μ. εἶναι 11,75-12 μ. Τὸ οἶκημα BG ἦτο πιθανῶς τὸ ἀρχαιότερον πρότυπον τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων. *Hesperia* 1958, 130, 1959, 203-205.

(3) Οἰκία τῶν Κεράμων (εἰκ. 3, 2). Αὕτη εἶναι τὸ πλέον ἐπιβλητικὸν οἰκοδόμημα ἐκ τῶν ἀποκαλυφθέντων ἐν Λέρνῃ, ἔχουσα ὀρθογώνιον σχῆμα, μήκους ἀπ' Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς 25-25,10 μ. καὶ πλάτος 12,13 μ. εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ 11,78 μ. εἰς τὴν δυτικὴν στενὴν πλευράν (*Hesperia* 1956, 163). Ἀποτελεῖται δὲ ἡ οἰκία αὕτη ἐκ δύο ἐπιμήκων δωματίων ἢ προδόμων προσιτῶν ἔξωθεν διὰ θυρῶν κατεχουσῶν τὸ μέσον ἐκάστης στενῆς πλευρᾶς, ἐκ δύο μεγάλων σχεδὸν τετραγώνων δωματίων ἀκολουθούντων μεθ' ἑκάστον πρόδομον, ἐξ ἐνὸς στενοῦ δωματίου μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων δωματίων κατέχοντος τὸ μέσον τῆς ὅλης οἰκοδομῆς καὶ ἐκ δύο πλευρικών διαδρόμων, προσιτῶν ἐκ τῶν προδόμων ἢ τοῦ κεντρικοῦ δωματίου ἢ ἔξωθεν ἐκ θυρῶν, ἐπὶ τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ οἰκήματος. Ὁ διάδρομος τῆς βορείου πλευρᾶς διήκει ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ οἰκοδομήματος, ὁ διάδρομος τῆς νοτίου διήκει ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ προδόμου μέχρι τοῦ στενοῦ κεντρικοῦ δωματίου ἢ τοῦ ἄκρου τοῦ μεγάλου τετραγώνου δυτικοῦ δωματίου. Ἀμφότεροι οἱ διάδρομοι τέμνονται εἰς μικρότερα δωμάτια ὑπὸ ἐγκαρσίων τοίχων. Τὰ μικρὰ ταῦτα δωμάτια ἐχρησιμοποιοῦντο εἴτε διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν διαφόρων δωματίων εἴτε ὥς κλιμακοστάσια διὰ τὴν ἀνοδὸν εἰς δεῦτερον ὄροfon τοῦ οἰκοδομήματος μαρτυρούμενον ἐκ τῶν παχέων τοίχων (0,90 μ.) τῆς οἰκοδομῆς καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν κλιμάκων, ἃν καὶ βάσεις ἐσωτερικῶν στηριγμάτων τοῦ ἄνω ὀρόφου δὲν εὐρέθησαν.

Ὁ ἐξωτερικὸς τοίχος τῆς οἰκοδομῆς σώζεται μέχρις ὕψους 0,70 μ., ἐξ οὗ 45 μ. προεῖχον ὑπὲρ τὸ δάπεδον καὶ ὑπεβάσταζον ἀνωδομήν ἐξ ὠμῶν πλίνθων σωζομένων ἐν μέρει. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι σώζονται εἰς ὕψος 1,15 μ. ὑπὲρ τὸ δάπεδον. Εἶχον δὲ ἐπιχρισθῇ ἐσωτερικῶς πάντες οἱ τοῖχοι τῆς οἰκοδομῆς διὰ πηλοῦ, μέρη τοῦ ὁποίου καὶ ἔτι σώζονται. Παχεῖα ἐπίστρωσις κτερινωποῦ ἐκ τῆς πυρᾶς πηλοῦ ἐσχημάτιζε τὸ δάπεδον τῆς οἰκίας. Ἡ οἰκο-

δομή εξαλύπτετο υπό παχείας επιχώσεως, φερούσης ἔντονα ἵχνη πυρκαϊᾶς καὶ ἀποτελουμένης κυρίως ἐκ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐπιπέδων ὀρθογωνίων κεράμων, ἐξ ὧν προέρχεται καὶ τὸ δοθὲν ὄνομα εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐκ πλακῶν σχιστολίθου, τινὲς τῶν ὁποίων εἶχον τρυπηθῇ πρὸ τῆς τοποθετήσεώς των (Hesperia 1955, 26). Συνήθῃ ἐκ τῆς κατοικήσεως ἀπορρίμματα ἐπὶ τοῦ δαπέδου δὲν εὐρέθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ, οὔτε ἄλλο οἰκοδόμημα εὐρέθη ἀνήκον εἰς τὸ αὐτὸ ἀρχιτεκτονικὸν στρώμα. Τὸ οἰκοδόμημα θεωρεῖται ὡς πιθανὸν Ἀνάκτορον τοῦ ΠΕ ἡγεμόνος τῆς περιοχῆς καὶ διὰ τοῦτο περιεγράφη πρὸ τῶν τριῶν πρώτων ἀκολουθούντων κατωτέρω οἰκοδομημάτων (ἀρ. 4, 5, 6), ἀτινα εἶναι τὰ πλέον ἀξιοσημεῖωτα ἐκ 5-6 ἀρχιτεκτονικῶν ΠΕ φάσεων ἀρχαιότερων τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων. Hesperia, 1954, 23, 1955, 37, 1956 σ. 162 καὶ σ. 166 εἰκ. 5.

(4) Οἰκία JD. Ἡ οἰκία αὕτη εἶναι ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα ἀνήκον εἰς τὸ δευτέρον ΠΕ στρώμα κατὰ τὴν νοτίαν κλιτὸν τοῦ λόφου. Ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ παρὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν αὐτῆς εὐρέθη μικρὰ ἐπηρμένη ἐπιφάνεια ἥ ἐξέδρα, ἥτις ἀνεσκάφη μερικῶς. Hesperia 1956, σ. 169 καὶ εἰκ. 5 ἐν σ. 166.

(5) Οἰκία CA, βορείως τῆς ΠΕ ὀχυρώσεως καὶ πιθανὸν τῆς αὐτῆς μετ' ἐκείνης χρονολογίας. Ἀπετελεῖτο ἐξ ἐνὸς ὀρθογωνίου δωματίου, τὸ δάπεδον τοῦ ὁποίου ἐδείκνυε σημεῖα ἐντόνου πυρπολήσεως καὶ περιεῖχε μεγάλην ποσότητα ἀγγείων καὶ ἄλλων οἰκιακῶν μικρῶν ἀντικειμένων. Hesperia 1954, 27, 1955, 45, 1956, σ. 167 καὶ εἰκ. 5 ἐν σ. 166.

(6) Οὔνημα DM, προερχόμενον ἐκ τοῦ αὐτοῦ στρώματος, ἐξ οὗ καὶ τὸ τελευταῖον περιγραφέν εὐρισκόμενον δὲ ὀλίγον βορειότερον τούτου. Μόνον μία ὀρθὴ γωνία τούτου ἀνεσκάφη. Hesperia 1956, 167.

(7) Παχεῖα μᾶζα πηλοῦ, σχεδὸν κυκλικὴ τὸ σχῆμα ἔχουσα διάμετρον 4 μ. περιβεβλημένη δὲ διὰ λίθων ἀπὸ Βορρᾶ καὶ Νότου καὶ τοποθετημένη ὑπεράνω τοῦ δυτικῆς τοίχου τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων. Hesperia 1955, 36.

(8) Τρεῖς βόθροι κατεσκευασμένοι ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐκ πηλοῦ κατασκευὴν (Hesperia 1955, 36-37). Ἐν συνόλῳ εὐρέθησαν 425 βόθροι, ὧν οἱ 280 ἀνήκον εἰς τὴν ΠΕ περίοδον (Λέγνα IV). Hesperia 1959, 294.

(9) Εἷς κύκλος, σχηματιζόμενος ὑπὸ μιᾶς μόνον σειρᾶς λίθων καὶ ἔχων διάμετρον 19 μ., μερικῶς δὲ σφῆζόμενος κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς, εὐρέθη περιβάλλον τὸν τύμβον τῶν ἑρειπίων, ὅστις ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς καταστροφῆς τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων, ὁ ὥρος τῆς ὁποίας παρῆμινεν ἀκατοίκητος μέχρι τῶν ὑστέρων ΜΕ χρόνων. Hesperia 1954, 23, 1955, 36, 1956, σ. 165 καὶ εἰκ. 3, 5.

(10) Οἰκία CU, τοποθετημένη μερικῶς ὑπεράνω τῆς ΝΑ. γωνίας τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων ἀλλὰ μὴ ἐγγίξουσα τὸν κύκλον τῶν λίθων τὸν περιγραφέντα ἀνωτέρω. Ἀπετελεῖτο ἐκ δύο δωματίων, τὰ ὁποῖα περιέκλειον μίαν

ἑστίαν ἢ ἐξέδραν καὶ τρεῖς βόθρους. Ἡ οἰκία προέρχεται ἐξ ἐνὸς ὑψηλοτέρου στρώματος. *Hesperia* 1954, 23, 1956, 161.

(11) Μία ἀψιδοειδὴς οἰκία ἀνήκουσα εἰς τὸ αὐτὸ ὥς καὶ ἡ τελευταία περιγραφεῖσα στρῶμα, καίτοι πιθανῶς εἶναι ὀλίγον ἀρχαιότερα ἐκείνης. Τὸ μῆκος τῆς οἰκίας ἦτο 11,50 μ. τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς ἦτο πιθανῶς 5 μ. Ἡ ἀψιδωτὴ πλευρὰ ἔκειτο πρὸς δυσμὰς καὶ ὑπεράνω τοῦ ἀνατολικοῦ προδόμου τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων. Τὸ διάγραμμα τῆς ἐν λόγῳ οἰκίας δὲν διεγράφετο ὑπὸ λιθίνης θεμελιώσεως προεχούσης ὑπὲρ τὸ ἔδαφος ἀλλ' ὑπὸ στενῆς αὐλακος, βάθους περίπου 0,25 μ., εἰς τὸν πυθμένα τῆς ὁποίας μικροὶ λίθοι εἶχον τεθῆ κατ' ἀποστάσεις. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν εὐρέθησαν ὅπαι διὰ τὴν ὑποδοχὴν στύλων κείμεναι εἰς τὴν αὐτὴν εὐθείαν μετὰ τῶν ἄκρων τῆς αὐλακος. Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας ταύτης προφανῶς εἶχον κατασκευασθῆ ἐξ εὐφθάρτων ὀλικῶν. Ἐτέρα παρεμφερὲς κατασκευὴ εὐρέθη εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λόφου περιγραφομένη κατωτέρω εἰς τὴν ΜΕ περίοδον (ἀρ. 25). *Hesperia* 1956, 162.

(12) Ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ λόφου εἰς τὴν τάφρον C εὐρέθη λιθινὴ ἐξέδρα μήκους 2,90 μ. καὶ περίξ αὐτῆς ἔδαφος ἐκ πεπατημένου πηλοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ βῶλοι κιτρίνου πηλοῦ. *Hesperia* 1954, 20.

(13) Καμπυλόγραμμος τοῖχος DG, ἀνήκων πιθανῶς εἰς ἀψιδοειδῆ οἰκίαν, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος, εὐρεθεῖς εἰς τὸ βαθύτερον ΠΕ στρῶμα ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ λόφου (Περιοχὴ ἀνασκαφῆς D), ὅπου συνηντήθησαν 13 ΠΕ καὶ ΜΕ ὁμοῦ ἀρχιτεκτονικὰ στρώματα. *Hesperia* 1956, 152.

(14) Οἰκία DA, τὸ δάπεδον τῆς ὁποίας ἔκειτο κατὰ τι ὑψηλότερον τοῦ τοίχου DG ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ. Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκοδομῆς ἦσαν παχεῖς καὶ στερεῶς κατεσκευασμένοι κατὰ τὸ σύστημα τῆς γωνιώδους, ὥσει ἀκανθαὶ ἰχθύων, τοποθετήσεως τῶν λίθων (Herring-bone masonry) ὥς ἦσαν καὶ ἄλλοι τοῖχοι τοῦ στρώματος. Αἱ διαστάσεις καὶ τὸ διάγραμμα τῆς οἰκίας δὲν ἀναφέρονται. *Hesperia* 1956, 152.

(15) Οἰκία CV. Τμῆμα ἀψιδοειδοῦς οἰκίας μετὰ τῆς ἀψίδος ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς, εὐρεθεῖσα εἰς ὑψηλότερον τῆς προηγουμένης στρῶμα (1,55 ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). *Hesperia* 1956, 151.

(16) Δύο βόθροι, ὅπαι διὰ τὴν ὑποδοχὴν στύλων καὶ δύο σωροὶ φθοιδῶν λίθων ἐκ τῆς ἀκτῆς τῆς θαλάσσης συνηντήθησαν, εἰς τὸ αὐτὸ στρῶμα μετὰ τῆς τελευταίας περιγραφείσης οἰκίας. *Hesperia* 1956, 151-152.

(17) Οἰκία CX. Τμῆμα μιᾶς οἰκίας, συνιστάμενον ἐκ δύο τοίχων σχηματίζοντων ὀρθὴν γωνίαν, καὶ ἴχνη ἐνὸς δαπέδου εὐρέθησαν εἰς ὑψηλότερον κατὰ τι στρῶμα (1,62 ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). *Hesperia*, 1956, 151.

(18) Σύστημα τοίχων, τῶν ὁποίων εἰς καμπτόμενος κατὰ τὸ ἀνατολικὸν αὐτοῦ ἄκρον ἀνήκει πιθανῶς εἰς κοινὸν ΠΕ/ΜΕ στρώμα, συννητήθη εἰς στρώμα κείμενον 1,85 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. *Hesperia* 1956, 151.

(19) Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ λόφου εἰς τὴν τάφρον Κ καὶ 2 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εὐρέθῃ καμπυλόγραμμος τοῖχος καὶ ἄλλα λείψανα οἰκίων. *Hesperia* 1955, 47.

(20) Ἄλλοι τοῖχοι καθ' ὅλα τὰ στρώματα τῆς ἐπιχώσεως μὴ παρέχοντες σαφὲς διάγραμμα οἰκοδομήματος. *Hesperia* 1954, 1955, 1956, 1957, 1958 1959 ἔ. ἄ.

XIII. Ἀσίνη (37).— Ἀρχιτεκτονικὰ ΠΕ δεδομένα ἀνεκαλύφθησαν καὶ εἰς τὴν κάτω πόλιν καὶ εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Τῆς κάτω πόλεως τὰ δεδομένα προέρχονται ἐκ δύο διαφορετικῶν περιοχῶν ἥτοι ἐκ τῆς ΒΔ. γωνίας αὐτῆς (θέσεις FG 14, Asine, εἰκ. 42, καὶ Α ἐπὶ τῆς περιοχῆς VI εἰκ. 77 αὐτόθι), ὅπου τρία διαδοχικὰ ΠΕ στρώματα κατοικήσεως εὐρέθησαν (Asine, 97, 202) καὶ ἐκ τῆς περιοχῆς III (θέσεις Η ἐν Asine, εἰκ. 77. Ἴδὲ καὶ εἰκ. 68 αὐτόθι). Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ΠΕ δεδομένα εὐρέθησαν εἰς τρία διαφορετικὰ σημεῖα, ἥτοι τὴν «Γεωμετρικὴν Περιοχὴν», τὴν «Προμνηναϊκὴν» καὶ τὴν «Περιοχὴν τοῦ Πολυγωνικοῦ Τείχους», θέσεις Ε, F καὶ G ἀντιστοιχῶς ἐν Asine, εἰκ. 1. Εἰδικώτερον τὰ δεδομένα ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

(1) Τμῆμα καμπυλογράμμου τοίχου, ἀνήκον πιθανῶς εἰς μίαν ἀψιδοειδῆ οἰκίαν κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα, εὐρεθὲν εἰς τὸ βαθύτατον ΠΕ στρώμα κατὰ τὸ σημεῖον FG 14 τῶν ἀνασκαφῶν ἐν τῇ κάτω πόλει. Ὁ τοῖχος εἶχε κτισθῇ δι' ἀκατεργάστων λίθων ἐπιμελῶς προσηρμοσμένων καὶ σφισμένων εἰς ὕψος δύο δόμων. Ὁ τοῖχος οὗτος καὶ ἡ κεραμικὴ ἡ εὐρεθεῖσα πέρας αὐτοῦ ἐκπροσωπεῖ τὴν ΠΕ I περίοδον καλύπτεται δὲ ὑπὸ παχέος (0,20 μ.) στρώματος τέφρας καὶ ἀνθράκων. Asine, σ. 59, 97, 202 εἰκ. 42, 46.

(2) Τὸ ΠΕ II στρώμα ἐκπροσωπεῖται εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον τῶν ἀνασκαφῶν ἐκ σωρῶν λίθων, ἐρμηνευομένων ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων ὡς πιθανῶν λειψάνων τοίχων (Asine, 97). Τὸ ΠΕ III στρώμα ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ἐνὸς δαπέδου ἐξ ὀργῶν λίθων μετὰ μιᾶς ὀπῆς διὰ τὴν ὑποδοχὴν στύλου ὀροφῆς. Τὸ στρώμα τοῦτο καλύπτεται ὑφ' ἐτέρου παχέος (0,15-0,20 μ.) στρώματος τέφρας καὶ ἀνθράκων μετὰ τὸ ὅποιον ἀρχίζει ἡ ΜΕ περίοδος. Asine, 202.

(3) Οἰκία R ἐπὶ τῆς Περιοχῆς III τῆς κάτω πόλεως (εἰκ. 3, 4). Αὕτη εἶναι ἐπιμήκης ἀψιδοειδὲς οἰκία παρεμφερὴς πρὸς τὴν ΜΕ οἰκίαν F τοῦ Κοράκου τὴν περιγραφομένην κατωτέρω. Ὁ προσανατολισμὸς τῆς οἰκίας εἶναι ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ ἡ ἀψὶς κεῖται πρὸς Δυσμὰς. Τὸ σχέδιον τῆς οἰκίας ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν δωματίων, ἐντὸς ὧν τῶν δύο ἐκ τούτων ἴχνη καὶ

ἄλλων τοίχων ἐσωτερικῶν διαιρέσεων ἀναγνωρίζονται. Ἡ θέσις τῶν θυρῶν δὲν εἶναι σαφὴς εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις. Ἐστία εἰδικῶς κατασκευασμένη δὲν εὗρεθῇ, αἱ δὲ διαστάσεις τῆς οἰκίας δὲν ἀναφέρονται. Οἱ τοῖχοι ἔχουν θεμελιωθῇ ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ εἶναι ἐκτισμένοι ἀπὸ εὐμεγέθεις ἀπελεκήτους λίθους· δὲν ἔφερον δὲ ἐπιχρίσμα ἐκ πηλοῦ. Οἱ ἀνασκάψαντες θεωροῦν τὴν οἰκίαν ὡς πρῶτον ἐμφάνισιν τοῦ τύπου τοῦ Μεγάρου. *Asine*, σ. 91-92, 100-101, εἰκ. 68-75.

(4) Οἰκία S κειμένη ἀνατολικῶς τῆς οἰκίας R καὶ εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν καὶ τὸ αὐτὸ στῶμα τῶν ἀνασκαφῶν. Τὸ διάγραμμα τῆς οἰκίας ὁμοιάζει τὸ γράμμα H μετὰ τοῦ μακροῦ ἄξονος ἀπὸ ΝΑ. πρὸς ΒΔ. Οἱ τοῖχοι ἔχουν κατασκευασθῇ ὡς εἰς τὴν οἰκίαν R τὸ δὲ δάπεδον ἀποτελεῖται ἐκ πεπατημένης γῆς καὶ πηλοῦ. *Asine*, σ. 91, 92 εἰκ. 68-69.

(5) Ἑπτὰ κυλινδρικοὶ λάκκοι ἢ βόθροι, ποικίλλοντες τὴν διάμετρον ἀπὸ 0,80 μ. ἕως 1,80 μ., εὗρεθῆσαν δυτικῶς τῆς οἰκίας R ἐν τῇ κάτω πόλει. *Asine*, 91.

(6) Λεῖψανα μιᾶς ὀρθογωνίου οἰκίας ἐπὶ τῆς Περιοχῆς τοῦ Πολυγωνικοῦ τείχους ἐν τῇ ἀκροπόλει χρονολογουμένης ἐκ τῆς κεραμικῆς τῆς εἰς ΠΕ III χρόνου. *Asine*, σ. 44, 201, εἰκ. 24.

(7) Λεῖψανα ἐτέρων ὀρθογωνίων οἰκίων εὗρεθῆσαν ἐπίσης εἰς τὴν Γεωμετρικὴν καὶ εἰς τὴν Προμυκηναϊκὴν περιοχὴν τῆς ἀκροπόλεως ἀλλ' οὐδεμιᾶς οἰκοδομῆς τὸ διάγραμμα ἦτο σαφές. Οἱ τοῖχοι ἔχουν κατασκευασθῇ ἐξ ἄργων μικρῶν λίθων τοποθετημένων εἰς δύο ἢ τρεῖς σειρὰς τεθειμένας τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης. *Asine*, σ. 39-41, εἰκ. 20-21.

(8) Βόθροι τινὲς ἤλθον εἰς φῶς ἐπὶ τῆς Προμυκηναϊκῆς περιοχῆς τῆς ἀκροπόλεως. Οἱ μεγαλύτεροι ἦσαν 0,80-0,90 μ. κατὰ τὴν διάμετρον καὶ περιεῖχον ὄστρακα ἀγγείων καὶ ὀλίγα μικρὰ εὐρήματα. *Asine*, σ. 42, εἰκ. 23.

Ἐνδιαφέρον γνῶρισμα τῆς ΠΕ ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Ἀσίνης εἶναι ἡ χορῆσις ἐπιπέδων κεράμων διὰ τὴν στέγασιν τῶν οἰκίων (εἰκ. 3, 9), εἰς μερικὰς δὲ περιπτώσεις στυλνῆ ὑαλώδης βαφὴ ἔχει ἐπιτεθῇ ἐπὶ τῶν κεράμων (*Asine*, σ. 233, εἰκ. 170). Ἡ χορῆσις κεράμων διὰ ΠΕ οἰκίας συνηντήθη ἤδη εἰς τὴν Τίρυνθα (*Tiryns* IV, 85) καὶ τὴν Λέρναν, παρουσιάζεται δὲ κατὰ μίαν ἐκ τῶν τελευταίων ἀλλ' ὅχι τὴν ἐσχάτην φάσιν τῆς ΠΕ περιόδου καὶ ἐγκαταλείπεται πάλιν κατὰ τὴν ΜΕ περίδον. *Asine*, 97, 233. Μερικαὶ κέραμοι ἢ τεμάχια πίθων ἀνεφέρθησαν καὶ ἀπὸ τὴν Μάλθην παρατιθέμενα κατωτέρω.

XIV. Κανδία (39).—Δοκιμαστικαὶ τάφροι, ἀνασκαφεῖσαι ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τῶν κλιτύων τοῦ λόφου, ἀπεκάλυψαν τὰ κάτωθι ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα:

(1) Τὴν ἀψίδα μιᾶς ΠΕ οἰκίας, συναντηθεῖσαν εἰς ἓν βαθὺ ΠΕ στρῶμα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου καὶ κάτωθεν ἐνὸς Ρωμαϊκοῦ κυκλοτεροῦς οἰκοδομήματος. ΑΑ 1939, 292.

(2) Μέρος ἐνὸς ΠΕ τοῖχου κατευθυνομένου ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, εὐρεθέντος ἐπὶ μικροῦ αὐχένος δυτικῶς τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου. ΑΑ 1939, 293.

(3) Ἕνα ΠΕ βόθρον εὐρεθέντα κατὰ τὸ μέσον τῆς νοτίου κλιτύος τοῦ λόφου καὶ περιέχοντα κεραμικὴν τῶν τελευταίων φάσεων τῆς ΠΕ περιόδου, τέφραν καὶ μίαν λεπίδα ὀψιανοῦ. VI Intern. Kongr. 1939, 300. ΑΑ 1939, 292.

XV. Ἀγιοργίτικα (45).—Μερικοὶ ΠΕ βόθροι ἐσκαμμένοι ἐντὸς τῆς Νεολιθικῆς ἐπιχώσεως, εἰς διαφόρους θέσεις ἐπὶ τοῦ λόφου, καὶ περιέχοντες κατὰ κανόνα ΠΕ ὄστρακα ἀγγείων. AJA 1928, 534.

XVI. Ἀσέα (46).—Καθ' ὅλην τὴν ἀνασκαφεῖσαν περιοχὴν καὶ εἰς ὅλα τὰ στρώματα τῆς ΠΕ περιόδου εὐρέθησαν λείψανα τοίχων καὶ δάπεδα ἐξ ἄμμου καὶ πηλοῦ ἢ ἐξ ὀστράκων ἀγγείων καὶ μικρῶν πλακῶν σχιστολίθου, ὡς καὶ σωροὶ τέφρας ἐν συνδυασμῷ μετὰ ΠΕ κεραμικῆς, ἀλλ' εἰς δύο μόνον περιπτώσεις διαγράμματα οἰκίων ἠδύναντο νὰ ἀναγνωρισθοῦν, καὶ ὅλοι οἱ εὐρεθέντες τοῖχοι ἀνήκουν εἰς ὁρθογώνια οἰκοδομήματα. Αἱ δύο οἰκίαι, ὧν τὰ διαγράμματα ἠδύναντο νὰ ἀναγνωρισθοῦν, ἀνήκουν εἰς τὸ τέλος τῆς ΠΕ περιόδου καὶ ἔχουν καταστραφῇ διὰ πυρός, ὑπὲρ τὰ ἔγνη τοῦ ὁποίου ἀκολουθοῦν αἱ ΜΕ οἰκοδομαὶ μετὰ διαφοροετικῶν προσανατολισμοῦ. Τὰ ΠΕ δεδομένα ἐκ τῆς θέσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

(1) Οἰκία Α ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου. Ἀποτελεῖται ἐξ ἐνὸς μικροῦ δωματίου διαστάσεων 4,45 μ. ἐπὶ 0,95 μ. πρὸς Νότον καὶ ἐξ ἐνὸς μεγαλυτέρου βορείως τούτου πλάτους 4,35 μ., ἐκ τοῦ μήκους τοῦ ὁποίου ὅμως σφύζοντα μόνον 3,50 μ. Ἡ θέσις τῆς εἰσόδου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσδιορισθῇ ὡς οὐδὲ ἡ θέσις τῆς θύρας ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο δωματίων. Asea, σ. 11. πίν. VI, εἰκ. 5,7.

(2) Οἰκία Κ χειμένη ΒΑ. τῆς οἰκίας Α. Ταύτης σώζεται ἐπίμηκες τμήμα 6,75 μ. μήκους ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ, ἐκ δὲ τοῦ πλάτους αὐτῆς διετηρήθη τμήμα ἴσον πρὸς 2,50 μ. μόνον. Τὸ πάχος τῶν τοίχων τῆς οἰκίας εἶναι 0,40 μ. Asea, σ. 12, εἰκ. 8, πίν. VI.

(3) Τεμάχια τοίχων σημειούμενα ὡς ΠΕ ἐπὶ τοῦ πίν. VI τῆς ἐκθέσεως τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀσέας, τινὰ τῶν ὁποίων κεῖνται ἀνατολικῶς τῆς οἰκίας Κ, ἐν βορείως ταύτης, τρία ἕτερα ἀνατολικῶς τῆς οἰκίας Α καὶ τρία ἄλλα, σχηματίζοντα τραπεζοειδές πῶς σχῆμα, δυτικῶς τῆς οἰκίας Α.

Οἱ ΠΕ τοῖχοι ἀπετελοῦντο ἀπὸ λιθίνας ὑποθεμελιώσεις, ἐκτισμένας διὰ μεγάλων σχετικῶς λίθων τοποθετημένων εἰς δύο δόμους καὶ ἀπὸ ἀνωδομὴν

ἔξ ὠμῶν πλίνθων. Τὸ πάχος τῶν τοίχων ἦτο 0,55-0,70 μ. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ προαναφερθεῖσα οἰκία Κ. Πλίνθοι σκληρυνθεῖσαι τυχαίως ἐκ πυρᾶς διετηροῦντο μέχρι τοῦ χρόνου τῶν ἀνασκαφῶν. Τὰ δάπεδα ἀπετελοῦντο ἐκ γῆς ἐστρωμένης ἐνίοτε δι' ἄμμου ἄλλοτε δὲ διὰ πλακῶν σχιστολίθου ἢ ὀστράκων. Asea, 9-10.

XVII. Κουφόβουνο (50).—Ἡ θέσις παρέσχε ΠΕ δεδομένα μνημονεύμενα ὁμοῦ μετὰ τῶν δεδομένων τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς. AA 1942, 156.

XVIII. Ἀμύκλαι (51).—(1) Ὀλίγα λείψανα τοίχων, ἐκτισμένων διὰ λίθων, εὐρεθέντα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου καὶ ὑπὸ τὴν ἀψίδα τοῦ ἱεροῦ τοῦ μικροῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Κυριακῆς. (2) Τεμάχια ὠμῶν πλίνθων ἐκ προϊστορικῶν οἰκιῶν, εὐρεθέντα ἐπὶ τῆς νοτίου κλιτύος καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου. AM 1927, 4. Ἐὰν τὰ λείψανα ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὴν ΠΕ ἢ τὴν ΜΕ περίοδον δὲν εἶναι σαφές.

XIX. Ἐπάνω-Ἐγγλιανός (75).—Εἰς μερικὰς τάφρους ἀνοιχθεῖσας εἰς περιοχὴν κειμένην ἔγγυς τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου εὐρέθησαν εἰς δύο διαδοχικὰ ΠΕ στρώματα λείψανα καμπυλογράμμων οἰκιῶν. AJA 1959, 126-127, 1961, 239 ἀρ. 42A.

XX. Μάλαθη (78).—Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ κατάλοιπα τῆς ΠΕ περιόδου ἐκ τῆς θέσεως ἀνήκουν εἰς δύο διαφορετικούς τύπους οἰκιῶν, ἓνα παλαιότερον, ἐκπροσωπούμενον ἀπὸ οἰκίας ἐχούσας σχῆμα βραχείας ἀψίδος, ὅμοιον πρὸς τὸ διάγραμμα τῶν δύο περιγραφεισῶν ἤδη Νεολιθικῶν κατοικιῶν, —τούτου 5 ΠΕ παραδείγματα εὐρέθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀκέραια πέντε δὲ ἕτερα σώζονται εἰς τμήματα— καὶ ἕτερον τύπον ὀρθογωνίων οἰκιῶν ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ τριῶν οἰκημάτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πλήρων καὶ ὑπὸ τεμαχίων περισσοτέρων τῶν 12 ἄλλων οἰκιῶν. Τὰ ΠΕ ταῦτα δεδομένα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

(1) Οἰκία Α 60, κειμένη ἐπὶ τῆς βορείου ἄκρας τῆς κεντρικῆς περιοχῆς τῆς ἀκροπόλεως καὶ σωζομένη μερικῶς (εἰκ. 3, 3). Εἶναι οἰκία ἀψιδοειδοῦς διαγράμματος ἔχουσα μῆκος 4,15 μ. ἐσωτερικῶς ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτος 2,50 μ. Ἡ ἀψὶς εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς οἰκίας. Ὁ ἐξωτερικὸς τοίχος ἔχει πάχος 1,05 μ. κατὰ τὴν δυτικὴν καὶ 0,55 κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν. Malthi, 33-34.

(2) Οἰκία Δ 20. Αὕτη εἶναι μικρὰ ἀψιδοειδὴς οἰκία, 2 μ. τοῦλάχιστον μήκους ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ. καὶ 1,40 μ. πλάτους μετρουμένη ἐσωτερικῶς. Εὐρίσκεται κατὰ τὸ ΒΑ. ἄκρον τῆς ἀκροπόλεως καὶ μερικῶς ὑπὸ τὸ ΜΕ ὄχρω-

ματικών τείχος. Ἡ ἀψὶς ἔκειτο ἐπὶ τῆς ΝΑ. πλευρᾶς, τὸ πάχος τῶν τοίχων τῆς οἰκίας εἶναι 0,40 μ. Malthi, σ. 34, σχέδ. II.

(3) Οἰκία D 51, κειμένη κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐγγὺς τῆς εἰσόδου τοῦ ΜΕ τείχους. Εἶναι ἀψιδοειδὴς οἰκία, μήκους ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΑ. πλέον τῶν 8 μ. καὶ πλάτους πιθανῶς 5,50-6 μ., ἔχουσα τὴν ἀψίδα ἐπὶ τῆς ΝΑ. πλευρᾶς. Ἡ οἰκία σώζεται μερικῶς εἰς δὲ ἐσωτερικὸς τοίχος ἀπεχώριζε τὴν ἀψίδα. Ὑπαρξὶς ἐσωτερικῆς ἐστίας δὲν διεπιστώθη οὐδὲ καθωρίσθη ἡ θέσις τῆς εἰσόδου. Ἡ οἰκία εἶναι ἡ μεγίστη τοῦ εἵδους ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, τὸ δὲ πάχος τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῆς τοίχων φαίνεται ὅτι ἦτο 1 μ. περίπου. Malthi, σ. 354, σχέδ. II.

(4) Οἰκία D 33, κειμένη ἐπίσης ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἀνατολικῶς τῆς οἰκίας D 51. Εἶναι μία κακῶς σωζομένη οἰκία ἔχουσα τὴν ἀψίδα πρὸς Βορρᾶν καὶ διαστάσεις 1,50 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ 3 μ. περίπου ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς. Τὸ πάχος τῶν τοίχων ἦτο 0,50 μ. Malthi, 35-36.

(5) Οἰκία D 32, ἐπίσης ἀψιδοειδοῦς διαγράμματος, ἐκτισμένη μερικῶς ὑπεράνω τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς οἰκίας D 33. Ἡ ἀψὶς κεῖται ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς τῆς οἰκίας, ἣτις ἔχει μήκος 2,50 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτος 1,25 μ. Καὶ ἡ οἰκία αὕτη μερικῶς κρύπτεται κατὰ τὸ βόρειον τμήμα αὐτῆς ὑπὸ τὸ ΜΕ ὀχυρωματικὸν τείχος. Ἐκ τῶν τοίχων τῆς οἰκίας σώζονται δύο δόμοι ἐκτισμένοι δι' ἀργῶν λίθων. Malthi, 36.

(6) Τμήματα τριῶν ἢ τεσσάρων ἀψιδωτῶν οἰκιῶν χαρακτηριζόμενα D 59, D 63-65, D 69-71 ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῶν ἀνασκαφῶν καὶ κείμενα κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τῆς ἀκροπόλεως καὶ δυτικῶς τῆς μεγάλης οἰκίας D 51. Malthi, σ. 50-52, σχέδ. II.

(7) Τεμάχια δύο καμπυλογράμων οἰκιῶν ἢ μία ἐκτισμένη ὑπεράνω τῆς ἐτέρας εἰς τὸ σημεῖον Β 39-42 τοῦ σχεδιογραφήματος τῶν ἀνασκαφῶν καὶ λείψανα τρίτης οἰκίας εἰς τὸ σημεῖον Β 48. Καὶ αἱ τρεῖς οἰκίαι κεῖνται κατὰ τὸ νότιον μέρος τῆς ἀκροπόλεως. Malthi, σ. 46-47, 48, σχέδ. II.

(8) Βόθρος, χαρακτηριζόμενος διὰ τοῦ D 15 ἐπὶ τῶν σχεδιογραφημάτων τῆς ἀνασκαφῆς κείμενος δὲ κατὰ τὴν ΒΑ. πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐγγὺς τῆς οἰκίας D 16 περιγραφείσης εἰς τὴν Νεολιθικὴν Ἑποχὴν, δύναται νὰ μνημνευθῇ ἐνταῦθα ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ καμπυλόγραμμα οἰκοδομήματα τῆς περιόδου, ἃν καὶ ἡ ἀκριβὴς χρονολογία του δὲν εἶναι σαφής. Malthi, σ. 25, εἰκ. 9, σχέδ. II.

(9) Οἰκία Α 10-14. Ἡ οἰκία αὕτη, ὥς καὶ πᾶσαι αἱ ἐπόμεναι τῆς ΠΕ περιόδου ἐκ τῆς θέσεως, ἀνήκουν εἰς τὸν τύπον τῶν ὀρθογωνίων οἰκοδομημάτων. Ἡ οἰκία εὐρέθῃ ἐπὶ τῆς κορυφῆς κατὰ τὴν κεντρικὴν περιοχὴν τοῦ λόφου, ὁ δὲ βόρειος, ὁ δυτικὸς καὶ ὁ νότιος τοίχος αὐτῆς ἔχουν καλυφθῇ ὑπὸ

ΜΕ καὶ ΥΕ οἰκοδομημάτων, ἐνῶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου σώζονται μόνον τμήματά τινα. Τὸ διάγραμμα τῆς οἰκίας παρ' ὅλα ταῦτα εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγνωρισθῇ. Τὸ μῆκος αὐτῆς ἦτο πλεόν των 5 μ., ἐκτεινόμενον ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, τὸ δὲ πλάτος ὑπερέβαινε τὰ 4 μ. (Malthi, 37). Εἰς ἐσωτερικὸς τοῖχος, κατὰ μῆκος τοῦ μακροῦ ἄξονος τῆς οἰκίας, διήρει τὸ ἐσωτερικὸν ταύτης εἰς δύο παραλλήλους σειρὰς ὀρθογωνίων δωματίων. Τὴν δυτικὴν σειρὰν ἀπετέλουν τὰ δωμάτια Α10, Α11, Α12 τὴν δὲ ἀνατολικὴν τὰ δωμάτια Α13, Α14. Αἱ διαστάσεις τῶν δωματίων τούτων ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι: Α 10 : 1,25×1,45, Α 11 : 1,65×1,45, Α 12 : 1,15×1,15, Α 13 : 3,15×2, Α 14 : 2×1,25.

Οἱ τοῖχοι ἔχουν πάχος 0,40 μ. καὶ εἶναι ἐκτισμένοι δι' ἀργῶν λίθων. Ἐξώθεν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ διαχωρίζοντος τὰ δωμάτια Α 13 καὶ Α 14 εὐρέθῃ κυκλικὴ ἐστία λιθόστρωτος καὶ κεκαλυμμένη διὰ τέφρας καὶ ἀνθράκων ὥς ἐξάγεται δὲ ἐκ τῆς κεραμικῆς, ἡ ὁποία εὐρέθῃ παρ' αὐτήν, αὕτη ἦτο ἐν χρήσει ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Malthi, σ. 37-39, σχέδ. II.

(10) Οἰκία Α 33, 39-40, κειμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς κεντρικῆς περιοχῆς καὶ μερικῶς κεκαλυμμένη ὑπὸ ΜΕ τοίχων (εἰκ. 3, 6). Εἶναι ὀρθογώνιος οἰκία μῆκους ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον 6,75 μ. καὶ πλάτους 3,65 μ. (βόρειον ἄκρον) ἕως 3,20 μ. (νότιον ἄκρον). Ἡ οἰκία ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων δωματίων κειμένων εἰς μίαν σειρὰν τὸ ἐν ὀπισθεν τοῦ ἄλλου. Τὸ δωμάτιον Α 40 ἐπὶ τοῦ βορείου ἄκρου τῆς οἰκίας ἀπετέλει πιθανὸν ἀνοικτὸν χώρον. Τὸ ἐπόμενον δωμάτιον εἶχε βάθος 1,55 μ. - 1,70 μ. τὸ τρίτον κατὰ σειρὰν δωμάτιον εἶχε βάθος 1,85 μ. καὶ τὸ νοτιώτερον μόνον 0,80 μ. Πλάτος ὅλων τῶν δωματίων ἦτο τὸ πλάτος τῆς οἰκίας τὸ παρατεθὲν ἀνωτέρω. Ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος τῆς νοτίου πλευρᾶς, ὅστις μόνος ἠδύνατο νὰ μετρηθῇ, εἶχε πάχος 0,70 μ. Οἱ δὲ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι 0,35 μ. Malthi, 39, 40, σχέδ. II.

(11) Οἰκία D 40, 43-46, κειμένη ἐπὶ τῆς βορείου ἄκρας τῆς ἀκροπόλεως καὶ μερικῶς κατεστραμμένη ὑπὸ τοῦ ΜΕ τείχους. Ἡ οἰκία εἶχε πιθανῶς μῆκος 7,35 μ. ἀπ' Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτος 5,50 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, μετρούμενα ἐσωτερικῶς, ὁ νότιος ὅμως τοῖχος τῆς οἰκίας δὲν σώζεται καὶ τὸ πλάτος αὐτῆς ἦτο ἴσως μεγαλύτερον. Ἐσωτερικὸς τοῖχος, διήκων ἀπ' Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς κατὰ τὸ μῆκος τοῦ μακροῦ ἄξονος τῆς οἰκίας, διήρει ταύτην εἰς δύο σειρὰς δωματίων. Ἡ βόρειος σειρὰ ἀποτελεῖται ἔξ' Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς ἐκ τῶν δωματίων D 40, D 43, D 45, ἡ δὲ νότιος ἐκ τῶν δωματίων D 44 καὶ D 46. Ἐν τρίτον δωμάτιον πιθανῶς ὑπῆρξε περαιτέρω καλυφθὲν ὑπὸ μεταγενεστέρων τοίχων. Τὸ πλάτος ὅλων τῶν δωματίων ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον ἦτο πιθανῶς 2,50 μ. περίπου τὸ δὲ βάθος ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς ἦτο ἀντιστοίχως: D 40, 2,50 μ., D 43, 1,50 μ., D 44, 1,50 μ., D 55, 2,25 μ. καὶ D 46, 2 μ. Αἱ θέσεις τῶν θυρῶν δὲν κατέ-

στη δυνατόν να καθορισθούν. Οί τοίχοι είναι εκτισμένοι διά μεγάλων καί μικρών λίθων ποικίλλουν δὲ εἰς πάχος. Ἡ περιγραφεῖσα οἰκία εἶναι ἡ μεγίστη τῆς περιόδου. Malthi, σ. 40-42, σχέδ. II.

(12) Οἰκία A 20-22. Ἡ οἰκία αὕτη, ὥς καὶ πᾶσαι αἱ ἐπόμεναι, σῶζονται μερικῶς μόνον. Ἡ οἰκία A 20-22 εὐρίσκεται κατὰ τὴν κεντρικὴν περιοχὴν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δύο παραλλήλων τοίχων ἐκτεινομένων ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς εἰς ἀπόστασιν 1,30 μ. ὁ εἰς τοῦ ἐτέρου. Τοῦ νοτίου τοίχου τὸ σωζόμενον μῆκος εἶναι περίπου 4 μ. τοῦ δὲ βορείου 1,45 μ. Κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον ἀμφοτέρωι οἱ τοῖχοι σταματοῦν ἔναντι τοῦ βράχου, ἔχοντος ἱκανὸν ὕψος εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Τὸ πάχος τῶν τοίχων εἶναι 0,50-0,60 μ. Malthi, σ. 42, 44, σχέδ. II, VII, 5.

(13) Οἰκία A 29, ἐπὶ τῆς BA. πλευρᾷ τῆς κεντρικῆς περιοχῆς τῆς ἀκροπόλεως. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο στερεῶν τοίχων σχηματιζόντων τὴν ΝΔ. γωνίαν ἑνὸς οἰκοδομήματος. Malthi, σ. 44, σχέδ. II.

(14) Οἰκία A 34, ἐπὶ τοῦ βορείου ἄκρου τῆς κεντρικῆς περιοχῆς. Ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς σειρᾷ λίθων σχηματιζόντων τὴν BA. γωνίαν μιᾶς οἰκοδομῆς. Malthi, σ. 44, 45, σχέδ. II.

(15) Οἰκία B 2 ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας τῆς νοτίου περιοχῆς τῆς ἀκροπόλεως. Τὰ σωζόμενα λείψανα εἶναι ἡ BA. γωνία ἑνὸς οἰκοδομήματος ἔχοντος μῆκος ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς πλέον τῶν 2,35 μ. ἐσωτερικῶς. Malthi, σ. 45, σχέδ. II.

(16) Οἰκία B 20-21, 27. Κατὰ τὸ ΝΔ. ἄκρον τῆς νοτίας περιοχῆς τῆς ἀκροπόλεως σῶζονται τμήματα τοίχων, ἅτινα δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀνήκουν καὶ εἰς ὀχυρωματικὸν ἢ ἀναλημματικὸν τεῖχος. Malthi, σ. 45, σχέδ. II.

(17) Οἰκία B 49, 50, κατὰ τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς νοτίου περιοχῆς. Λείψανα ὀλίγων τοίχων δυσκόλως ὑπαγομένων εἰς σχέδιον οἰκοδομήματος. Malthi, σ. 47, σχέδ. II.

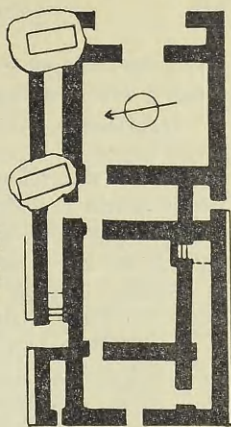
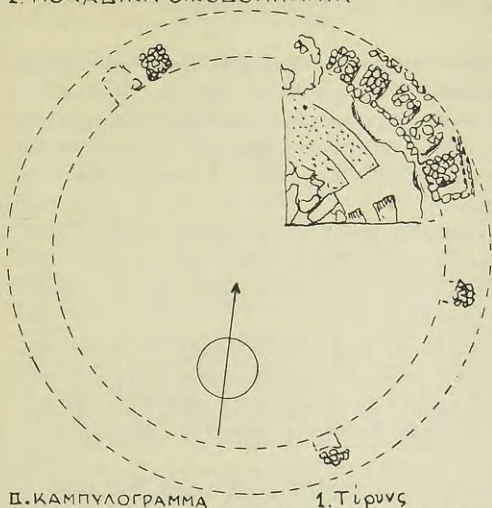
(18) Οἰκία B 44, ἀνατολικῶς τῆς τελευταίας μνημονευθείσης. Ἀποτελεῖται ἐκ τμημάτων τοίχων ἀνηκόντων εἰς ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα ἔχον μῆκος πλέον τῶν 8,50 μ. Malthi, 47-48.

(19) Οἰκία C 55, 56, κατὰ τὸ κέντρον τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τῆς ἀκροπόλεως. Σχηματίζεται ἐκ δύο παραλλήλων τοίχων διηκόντων ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν περίπου 6 μ. ὁ εἰς ἀπὸ τοῦ ἐτέρου. Τὸ πλάτος τῆς οἰκίας ἦτο πλέον τῶν 4 μ. Malthi, σ. 48, σχέδ. I.

(20) Οἰκία C 66-67, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν τῆς ἀκροπόλεως. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ἀνατολικοῦ τοίχου μῆκους ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον 2,95 μ. καὶ ἀπὸ τρεῖς ἐγκαρσίους τοίχους ἐκτεινομένους πρὸς δυσμὰς τούτου καὶ σχηματί-

ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ι. ΜΟΝΑΔΙΚΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΑ

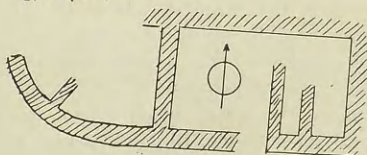
2. Λέρνα.

ΙΙ. ΚΑΜΠΥΛΟΓΡΑΜΜΑ

1. Τίρυνς

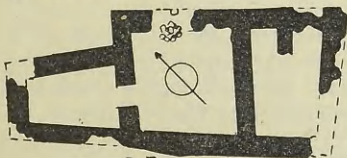

3. Μάλθη

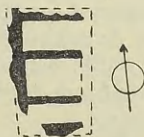

4. Άβεινη

ΙΙΙ. ΟΡΘΟΓΩΝΙΑ

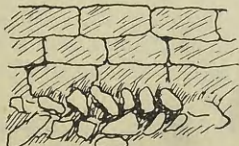

5. Ζυγouriés

6. Μάλθη

ΙV. ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ

7. Herringbone masonry

8. Αποτύπωμα όροφής

9. Κέραμος

ζοντας δύο δωμάτια ανοικτά κατά τὸ δυτικὸν ἄκρον. Ἐν τρίτον δωματίον πιθανῶς ὑφίστατο ἔτι περαιτέρω. Malthi, σ. 48-49, σχέδ. II.

(21) Οἰκία D 13-14 κειμένη βορείως τῆς C 66-67. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς μικροῦ δωματίου, πλάτους 0,60 μ. καὶ ἐξ ἐτέρου δωματίου, μέρος τοῦ ὁποίου σώζεται. Οἱ τοῖχοι ἔχουν κατασκευασθῇ ἐπιμελῶς τὸ δὲ πάχος αὐτῶν εἶναι 0,50 μ. Malthi, σ. 49, σχέδ. II.

(22) Οἰκία D 23 κειμένη κατὰ τὸ ΒΑ. ἄκρον τῆς ἀκροπόλεως. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τοίχων συναντωμένων κατ' ὀξείαν γωνίαν κλειομένην ἀπὸ ΝΔ. ἔκ τινος ὑψηλοῦ βράχου. Τὸ μῆκος τοῦ τριγωνικοῦ τούτου δωματίου ἐσωτερικῶς εἶναι 1,60 μ. Malthi, σ. 49, σχέδ. II.

(23) Οἰκία D 36-38 κειμένη κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἔχουσα προσανατολισμὸν πιθανῶς ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο παραλλήλων τοίχων πάχους 0,70 μ. καὶ ἀπεχόντων ἀλλήλων 1,75 μ. ὁριζόντων δὲ πιθανῶς τὸ διάγραμμα ὀρθογωνίου οἰκίας. Malthi, σ. 50, σχέδ. II.

Ἐξ ὅλων τῶν παρατεθέντων δεδομένων αἱ ὀρθογωνίου διαγράμματος οἰκίαι καὶ ἐκ τῶν καμπυλογραμμῶν μόνῃ ἢ D 32 (ἀρ. 5 ἄνωτέρω) χρονολογοῦνται ἀσφαλῶς ἐκ τῆς κεραμικῆς των εἰς τὴν ΠΕ III περιόδον, αἱ ὑπόλοιποι ἀφιδῶνται οἰκίαι ἀνήκουν κατὰ τὴν κεραμικὴν αὐτῶν εἰς τοὺς Νεολιθικοὺς ἢ τοὺς μεταβατικοὺς καὶ τοὺς πρώτους ΠΕ II χρόνους.

Τεμάχια κεραμίδων μνημονεύονται ἐν συνδυασμῷ μόνον πρὸς τὰς οἰκίας A 20 καὶ A 29 (ἀρ. 12 καὶ 13 ἄνωτέρω). Malthi, 43, 44.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Τὰ παρατεθέντα δεδομένα διασαφὺν ἐπαρκῶς τὴν διάταξιν τῶν ΠΕ οἰκισμῶν ὥς καὶ τὰ διαγράμματα καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς κατασκευῆς τῶν ΠΕ οἰκιῶν. Διαφωτίζουν ἐπὶ πλέον τὸν τρόπον τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς καὶ παρέχουν πιθανοὺς ὑπαινιγμοὺς διὰ τὴν διάρθρωσιν τῆς ΠΕ κοινωνίας ἐν Πελοποννήσῳ.

Τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ σχέδιον τῶν ΠΕ οἰκισμῶν μανθάνομεν κυρίως ἐκ τῶν δεδομένων τῶν Ζυγουριῶν, τῆς Τίρυνθος, τῆς Λέρνης, τῆς Ἀσίνης καὶ τῆς Μάλθης, ὅπου ἀπεκαλύφθησαν ἐκτεταμένα τμήματα τῶν οἰκισμῶν. Ἄλλων θέσεων τὰ δεδομένα ἐπίσης, ὥς τῆς Κορίνθου, τῆς Προσύμνης καὶ τῆς Μιδέας, εἶναι διδακτικὰ ἔνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως, εἰς ἣν εὗρέθη ἐσκαρπισμένη ΠΕ κεραμικὴ, καίτοι πραγματικὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ὀλίγα ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὰς ἐν λόγῳ θέσεις.

Οἱ οἰκισμοὶ τῆς Προσύμνης, Μιδέας καὶ Μάλθης, κατὰ τὰ δεδομένα τῶν θέσεων, παρουσιάζονται ὥς ὁμάδες οἰκιῶν συγκεντρωμέναι πύριξ λόφων

ἀποτελούντων τὸ κέντρον τοῦ ὅλου οἰκισμοῦ¹. Αἱ Ζυγουριές, ἡ Τίρυνς, ἡ Λέρινα, Ἰσως καὶ ἡ Ἀσίνη, ἐμφανίζονται ὡς συμπαγῇ μεγάλα χωρία ἢ καὶ μικραὶ πόλεις καταλαμβάνουσαι πλὴν τῆς κορυφῆς τῶν ἀντιστοιχούντων λόφων ἱκανὴν ἐν τῇ πεδιάδι ἔκτασιν².

Ἡ συγκέντρωσις μεγάλου πληθυσμοῦ εἰς ὀλίγας θέσεις, ἡ γεωργήσιμος περιοχὴ τῶν ὁποίων δυσκόλως ἠδύνατο νὰ ἀπασχολῇ τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀντιστοιχούντων οἰκισμῶν καὶ νὰ συντηρῇ τοῦτο διὰ τῶν προϊόντων τῆς, ἐξυπακούει, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐπισκόπησιν τῆς ΠΕ κατοικήσεως τῆς χερσονήσου παρατηρήθη, τὴν ἀπασχόλησιν μέρους τοῦλάχιστον τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐν λόγῳ θέσεων εἰς τὴν θάλασσαν, προκειμένου περὶ παραθαλασσίων οἰκισμῶν, ἢ εἰς εἰδός τι βιοτεχνικῆς παραγωγῆς καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡ ἀπασχόλησις δὲ μέρους τοῦ ΠΕ πληθυσμοῦ εἰς τὴν θάλασσαν δικαιολογεῖται κατὰ τὰ μέχρι σήμερον ἔκ τῶν ἀνασκαφῶν δεδομένα ὡς ἐμπόριον μᾶλλον παρὰ ὡς ἀλιεία³. Αἱ οἰκίαι ἐν ἑκάστῳ οἰκισμῷ προσεκολλῶντο συνήθως ἢ μία εἰς τὴν ἄλλην ἀποτελοῦσαι συνεχῇ τμήματα ἢ συνοικίας ἀποχωριζομένας ἀλλήλων διὰ στενῶν ὁδῶν καὶ μικρῶν παρόδων, ἐστρωμένων ἐνίοτε διὰ παχέων στρωμάτων χαλίκων. Γενικῶς ὅμως αἱ ὁδοὶ ἦσαν σχολιαὶ καὶ ἐνίοτε ρυπαραὶ ἐκ τῶν ἀπορριμμάτων τῶν οἰκιῶν.

Ἐνδιαφέρον δεδομένον διὰ τὴν ΠΕ Πελοπόννησον εἶναι ἡ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐμφάνισις φρεάτων εἰς Μύλον Χελιώτου, Παλαιὰν Κόρινθον, Νεμέαν καὶ πιθανῶς Λέρινα⁴. Ὁ σκοπὸς τῶν φρεάτων τούτων δὲν εἶναι σαφής, ἂν πράγματι δηλ. ἐχρησίμευον διὰ τὴν ὕδρευσιν τῶν κατοίκων ἢ δι' ἄλλους σκοποὺς ὡς π.χ. οἱ βόθροι ἢ τὰ δοτεοφυλάκια. Φρέατα πάντως εἶναι γνωστὰ καὶ ἐκ περιοχῶν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ αἰτία, ἥτις ἀρχικῶς ὠδήγησεν εἰς τὴν διάνοξιν βαθέων λάκκων, εἶναι βέβαιον ὅτι τοῦτο ἐσήμαινε πρόοδον, διότι ἡ ἀνακάλυψις ὕδατος εἰς τινὰς περιπτώσεις ἤγαγεν ἀσφαλὲς τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ φρεάτων διὰ τὴν ὕδρευσιν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ οἰκισμοὶ ἠδύναντο πλεον νὰ ἀποσπασθῶσιν ἐκ τῶν φυσικῶν θέσεων τῶν πηγῶν καὶ νὰ ἱδρυθῶν ὅπου ἤδη ἡ ἐξέλιξις τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἀπῆλθει, οἷον εἰς ὑπο-

¹ Malthi, 26. Prosymna, 6, 376, τρεῖς κεχωρισμένα περιοχὰ μετὰ ΠΕ κεραμικῆς. Μιδέα, Royal, Tombs, I, 10, ἐνθα ΠΕ κεραμικὴ εὐρέθη ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ἐγγὺς πηγῆς τινος ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν καὶ εἰς τὸν μεγάλον οἰκισμὸν δυτικῶς τοῦ χωρίου Δενδρά, ὅπου καὶ οἱ Μυκηναῖκοι τάφοι, New Tombs, 17 κλπ.

² Zygouries, 216, 221, διὰ τὴν Τίρυνθα καὶ Ἀσίνην ἰδὲ τὰς σχετικὰς παραπομπὰς ἐν σ. 196 καὶ 202 ἀνωτέρω.

³ Ἰδὲ σχετικῶς καὶ τὴν ἐπισκόπησιν τῶν μικρῶν εὐρημάτων κατωτέρω.

⁴ Ἰδὲ Hesperia 1956, 153. Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῶν ἀνασκαφῶν δὲν γίνεται σαφές ἂν τὸ φρεὰρ κατεσκευάσθη εἰς ΠΕ χρόνους ἢ ἀπλῶς διέρχεται διὰ ΠΕ στρωμάτων εἰς οἰανδήποτε χρονικὴν περίοδον καὶ ἂν ἀνήκει τοῦτο.

χρεωτικὰς διαβάσεις τοῦ ἐμπορίου τῆς ξηρᾶς ἢ εἰς μικρὰς ἀκατοικήτους ἕως τότε νήσους ὡς αἱ Κυκλάδες, εἰς ἃς ἦσαν ἀναγκαῖοι σταθμοὶ διὰ τὴν ναυσιπλοΐαν πρὸς ἀνεφοδιασμόν καὶ ἀνάπausιν τῶν πληρωμάτων. Ἐπὶ πλέον ἡ εὐρεια κατὰ βούλησιν ὕδατος εἰς πᾶσαν σχεδὸν θέσιν μετερρῦμισέ πως ἴσως καὶ τὰς πρωτογόνους θρησκευτικὰς δοξασίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πίστιν περὶ τῆς Πηγῆς ὡς θεότητος, τροφοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ γονιμοποιούσης τὸ ἔδαφος, ἢ τῆς Γῆς Μητρός, ἣν ἐμνημονεύσαμεν ἐν τῇ Νεολιθικῇ Ἐποχῇ.

Ἐπὶ πλέον τὰ φρέατα, ὅσακις ὑπηρέτουν ὅλον τὸν οἰκισμόν, ἐγένοντο διὰ κοινῆς συνεργασίας καὶ διαθέσεως κοινοτικοῦ μόχθου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξυπακούει ὁργάνωσιν τῆς κοινωνίας.

Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον εἶναι ἡ ἔλλειψις ἐκ τῶν πλείστων οἰκισμῶν παντὸς εἶδους ὀχυρώσεων, καίτοι ἡ χερσονήσος εἶχεν ἀσυγκρίτως πυκνότερον κατοικηθῆ κατὰ τοὺς ΠΕ παρὰ κατὰ τοὺς Νεολιθικοὺς χρόνους καὶ εἶναι φυσικὸν ἐδαφικαὶ διεκδικήσεις καὶ ἄλλαι οἰκονομικαὶ διαφοραὶ τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων οἰκισμῶν νὰ ὑπέθαιπον μεταξὺ αὐτῶν ἐχθρότητα. Ἐξαίρεσιν εἰς τὸν γενικὸν κανόνα τοῦ ἀνοχυρώτου τῶν ΠΕ Πελοποννησιακῶν οἰκισμῶν ἀποτελοῦσιν ἡ Λέρνα καὶ ἡ Μακρυρράχη. Ἡ ὀχύρωσις τῆς ΠΕ Λέρνης ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην ὀχυρώσεις ἐξ Αἰγίνης, Κυκλάδων καὶ Μικρᾶς Ἀσίας, ἐμφανιζομένης ἐνωρὶς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ (SCHACHERMEYER, *ÄKG*, 187) καὶ πρὸς τὰς περιοχὰς ταύτας εἶναι φυσικὸν νὰ εἶχε ναυτικὴν ἐπικοινωνίαν ἡ Λέρνα. Τῆς Μακρυρράχης ἡ ὀχύρωσις δὲν ἔχει ἀνασκαφῇ, εἶναι βέβαιον ὅμως ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ΠΕ κεραμικῆς μόνον.

Τὰ δύο μεγάλα ΠΕ οἰκοδομήματα τὰ εὐρεθέντα εἰς Τίρυνθα καὶ Λέρναν ἐκτὸς τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ των ἐνδιαφέροντος δύνανται ἐν τινι βαθμῇ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἐνδείξεις καὶ διὰ τὴν ὁργάνωσιν τῆς ΠΕ κοινωνίας ἐν Πελοποννήσῳ. Ἀμφοτέρω προέρχονται ἐκ μιᾶς προκεχωρημένης ἀλλ' οὐχὶ τῆς ἐσχάτης ΠΕ φάσεως, καίτοι τοσοῦτον ἀνόμοια κατὰ τὸ διάγραμμα αὐτῶν. Τοιαῦτα ὀγκώδη οἰκοδομήματα πρέπει ἢ νὰ ὑπηρετοῦν κοινοτικοῦ χαρακτῆρος σκοπὸν, κατὰ τινα τρόπον, ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἐγένοντο διὰ κοινοτικῆς δαπάνης καὶ μόχθου. Ἐὰν ταῦτα ἀφ' ἑτέρου ἀνῆκον εἰς μεμονωμένα ἄτομα, τὰ ἄτομα ταῦτα πρέπει νὰ διέφερον κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν ἀπὸ τοὺς ἰδιοκτητὰς τῶν λοιπῶν μικρῶν οἰκοδομημάτων τοῦ αὐτοῦ οἰκισμοῦ ἢ καὶ τῶν οἰκισμῶν τῆς περιοχῆς καὶ πρέπει νὰ ἐπηρέαζον μεγάλως τὴν ζωὴν τῆς κοινότητος καὶ τῆς περιοχῆς. Ὅτι τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἐξεπλήρουν θρησκευτικὸν τινὰ σκοπὸν ἑλλείπουσιν ἐνδείξεις ἐκ τῶν δεδομένων, καίτοι δὲ ἐν αὐτοῖς δὲν εὐρέθησαν τὰ συνήθη ἐκ τῆς κατοικίσεως ἀπορρίμματα καὶ σκευή, ἢ ἐρμηνεῖα τῶν ἀνασκαφάντων, ὅτι ταῦτα ἦσαν τὰ ἀνάκτορα τῶν διοικητῶν τῶν οἰκισμῶν ἢ τῆς περιοχῆς, αὐτὰ ἐλθευθήσαν ἐπιμελῶς

πρὸ τῆς πυρπολήσεως, εἶναι ἡ πλέον εὐλογος. Καὶ ὅλαι αἱ τοιαῦται ἐνδείξεις τείνουν νὰ ἀποδείξουν ὅτι ἡ ΠΕ κοινωνία ἦτο καλῶς ὠργανωμένη διοικητικῶς.

Τὸ σύνολον τῶν ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων τῆς Περιόδου δύναται νὰ ταξινομηθῇ κατὰ τὸ διάγραμμα τῶν οἰκοδομημάτων εἰς δύο ὁμάδας ἥτοι: καμπυλόγραμμα καὶ ὀρθογώνια οἰκοδομήματα.

Τὸ καμπυλόγραμμον σχέδιον ἐκπροσωπεύεται ὑπὸ τριῶν τύπων οἰκοδομημάτων:

I. Ὑπὸ κυκλωτερῶν οἰκοδομημάτων, τῶν ὁποίων ἐν μόνον παράδειγμα ἔχει εὐρεθῇ ἐν Πελοποννήσῳ, τὸ γνωστὸν Οἰκοδόμημα τῆς Τίρυνθος, ἀλλ' ἴσως παρεμφερές ἦτο καὶ τὸ σχέδιον ἐτέρου παρ' αὐτὸ σωζομένου μερικῶς οἰκοδομήματος. Ὁ τύπος τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι ἐπίσης γνωστὸς ἐξ εὐρημάτων ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου¹.

II. Ὑπὸ οἰκοδομημάτων ἐχόντων μορφήν βραχείας ἀψίδος, ἅτινα εἶναι γνωστὰ μόνον ἐκ Μάλης.

III. Ὑπὸ οἰκοδομημάτων ἐχόντων μορφήν ἐπιμήκους ἀψίδος, ἅτινα εὐρέθησαν εἰς Ἀργολίδα, ἄριστον παράδειγμα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ οἰκία R τῆς Ἀσίνης καὶ μία οἰκία τῆς Λέρνης (XII, 11 ἀνωτέρω). Εἰς τὸν δεῦτερον τοῦτον τύπον ἀψιδωτῶν οἰκοδομημάτων ἀποδίδονται καὶ τὰ καμπυλόγραμμα τμήματα τοίχων τὰ εὐρεθέντα ἐν Κοράκου (I, 2 ἀνωτέρω), Τίρυνθι (XI, 1), Λέρνῃ (XII, 13, 15, 19), Ἀσίνῃ (XIII, 1), Κανδίᾳ (XIV, 1). Τὰ ἀποκλειστικῶς καμπυλόγραμμα διαγράμματα τοῦ Ἐπάνω Ἑγγλιανοῦ δὲν εἶναι σαφὲς εἰς ποῖον ἐκ τῶν τριῶν τύπων τῶν καμπυλογραμμῶν οἰκοδομημάτων δεόν νὰ ταξινομηθῶν.

Τὸ ὀρθογώνιον σχέδιον δύναται πάλιν νὰ ταξινομηθῇ εἰς τέσσαρας τύπους οἰκοδομημάτων:

I. Τὸ μοναδικὸν σχέδιον τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων ἐν Λέρνῃ μετὰ προδόμου καὶ ὀπισθοδόμου, πλαγίων διαδρόμων, δευτέρου ὁρόφου καὶ στέγης ἐκ κεράμων.

II. Ἐνα τύπον οἰκίας ἐπιμήκη ἢ τετράγωνον ἀποτελούμενον ἐξ ἐνὸς ἢ δύο, ἀνίσων διαστάσεων, δωματίων ἀναφερόμενον ἐκ Νεμέας (V, 2-3), Ζυγουριῶν (VI, 2-3 καὶ πιθανῶς 8, 10-11), Λέρνης (XIII, 4, 5), Ἀσέας (XVI, 1-2). Εἰς τὸν τύπον δὲ τοῦτον ἀνήκουν πιθανῶς καὶ τινὰ ἐκ τῶν ἀνεπαρκῶς γνωστῶν ὀρθογώνιων οἰκοδομημάτων ἄλλων θέσεων.

III. Ἐνα τρίτον τύπον οἰκίας μετὰ πολλῶν δωματίων, τετράγωνον ἢ ἐλαφρῶς ἐπιμήκη κατὰ τὸ σχέδιον, εὐρεθέντα ἐν Γωνιᾷ (IV, 1), Ζυγου-

¹ Ἄλλα παραδείγματα ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἰδὲ ἐν Ὁρχομενῷ (Orchomenos, I, 36-52 καὶ ἐν BCH 1946, 337-351).

ριαῖς (VI, 4-7, 9), Προσύμνη (VIII, 1-2), Λέρνη (XII, 2 καὶ πιθανὸν ἄλλα οἰκήματα) καὶ Μάλθη (XX, 9-11).

IV. Τέλος τὸ σχέδιον οἰκίας τύπου Μυκηναϊκοῦ Μεγάρου ἀναφερθὲν ἐκ Μπερπατίου (VII, 2)¹.

Ἐκάστη κατηγορία οἰκοδομημάτων, καμπυλογράμμων καὶ ὀρθογωνίων, εὐρίσκεται εἰς χωριστοὺς οἰκισμούς· αἱ Ζυγουριές καὶ ἡ Ἀσέα π.χ. ἐκπροσωποῦνται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ὀρθογωνίων οἰκοδομημάτων, ἢ καὶ τὰ δύο σχέδια εὐρίσκονται εἰς τὸν αὐτὸν οἰκισμόν ἄλλ' εἰς διάφορα στρώματα, ὡς εἰς Μάλθην, ὅπου ὁ ἀρχαιότερος οἰκισμὸς ἀπετελεῖτο μόνον ἐκ καμπυλογράμμων οἰκημάτων ὁ δὲ νεώτερος ἀντιθέτως ἀποκλειστικῶς ἐξ ὀρθογωνίων (Malthi 27), ἄλλ' ἐνίοτε καὶ οἱ δύο τύποι συνυπάρχουν εἰς τὸν αὐτὸν οἰκισμόν καὶ εἰς τὸ αὐτὸ στρώμα, εἰς Νεμέαν (V, 2), π.χ. Τίρυνθα (XI, 1), Λέρναν (XII, 10-11, ἀμφότεραι ἐκ τοῦ αὐτοῦ στρώματος), Ἀσίνην (XIII, 3, 6, 7, Οἰκία R τῆς κάτω πόλεως καὶ οἰκίαι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως πᾶσαι κατὰ τὴν κεραμικὴν τῆς ΠΕ III περιόδου).

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχουν πολλαὶ θέσεις ἐκπροσωπούμεναι ὑπὸ ἀποκλειστικῶς ὀρθογωνίων σχεδίων οἰκίων οὐδεμία δὲ ἐκπροσωπούμενη ἀποκλειστικῶς ἐκ καμπυλογράμμων. Μόνον ὀρθογώνια οἰκοδομήματα π.χ. εὐρέθησαν εἰς Κόρινθον (III), Γωνιάν (IV), Ζυγουριές (VI καὶ εἰς τὰ βαθύτερα ἀκόμη στρώματα, Zygouries, 19, 27, 220), Μπερπάτι (VII), Πρόσυμναν (VIII) καὶ Ἀσέαν (XVI). Πᾶσαι αἱ θέσεις αὗται κατὰ τὴν κεραμικὴν αὐτῶν ἀρχίζουν ὑπάρχουσαι ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ΠΕ περιόδου καίτοι τῶν πλείστων τὰ παρατεθέντα δεδομένα προέρχονται ἐκ τῶν τελευταίων στρωμάτων τῆς περιόδου.

Εἰς Μάλθην καὶ Ἐπάνω Ἐγγλιανόν, δι' αἷς μόνας θέσεις ἔχομεν πληροφορίας ἐξ ἀνασκαφῶν διὰ τὴν δυτικὴν ΠΕ Πελοπόννησον, παρατηρεῖται ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον φαινόμενον, τοῦλάχιστον εἰς τὰ κατώτερα στρώματα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Μάλθην, ὅπου εὐρίσκομεν ἀποκλειστικῶς καμπυλόγραμμα σχέδια οἰκίων, ἅτινα κατ'ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς Νεολιθικοὺς χρόνους καὶ συνεχίζουν ἐπικρατοῦντα κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς ΠΕ περιόδου (ΠΕ I-II). Ἡ διάκρισις αὕτη δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς πολιτιστικὴ διαφορὰ μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Πελοποννήσου.

Τὸ ὀρθογώνιον σχέδιον εἰσήχθη βραδέως εἰς ὑστέρους ΠΕ χρόνους εἰς Μάλθην καὶ φαίνεται ἐπικρατῆσαν καὶ ἐκεῖ προσωρινῶς τοῦλάχιστον. Εἰς

¹ Ὁ PERSSON ἐν Asine, σ. 101 συνδέει τὸ σχέδιον τῆς ἀψιδωτῆς οἰκίας R πρὸς τὸν τύπον τοῦ μεγάρου, γνώμη ὁρθῶς καταχρηνόμενη ὑπὸ τοῦ HOLMBERG ἐν Asea, σ. 14 ὑπόσημ. 1.

Ἐπάνω Ἑγγλιανὸν τὸ καμπυλόγραμμον σχέδιον χαρακτηρίζει καὶ τὰ δύο ἀνασκαφέντα ΠΕ στρώματα εἰς δὲ τὴν Κουκουνάραν, τὴν Ὀλυμπίαν καὶ τὸ Θέρμον τῆς Αἰτωλίας τὸ καμπυλόγραμμον σχέδιον εἶναι τὸ γηγενὲς σχέδιον οἰκίας καὶ διὰ τὰς ἐπομένας περιόδους, μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

Τὸ ἀψιδωτὸν σχέδιον οἰκίας εἰσῆχθη πιθανῶς ἤδη κατὰ τοὺς πρώτους ΠΕ χρόνους εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Πελοπόννησον ἀλλὰ μόνον ἐκ τῶν ἀνωτέρω στρωμάτων μερικῶν μόνον θέσεων ἔχομεν ἀσφαλῆ δεδομένα. Τὰ δύο καλύτερον γνωστὰ παραδείγματα, ἐξ Ἀσίνης (XIII, 3) καὶ Λέρνης (XII, 11), ἀνήκουν εἰς προκεχωρημένους ΠΕ χρόνους, ἀν μὴ εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου (Ἀσίνη ΠΕ III κατὰ τὴν κεραμικὴν, Λέρνα μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς οἰκίας τῶν Κεράμων). Τὸ τμήμα τῆς ἀψιδωτῆς οἰκίας ἐκ Κανδίας ἀνῆκει εἰς ΠΕ III χρόνους, διότι μόνον ἐκ ΠΕ III κεραμικῆς ἐκπροσωπεῖται ἡ θέσις (ἰδὲ τὴν κεραμικὴν τῆς θέσεως κατωτέρω).

Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ καμπυλογράμμου τοῖχου τοῦ Κοράκου (I, 2) δὲν ἀναφέρεται τὸ βάθος τοῦ στρώματος τῆς οἰκοδομῆς ἀλλ' οἱ τρεῖς καμπύλοι τοῖχοι τῆς Λέρνης, οἱ ἐρμηνευόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ὡς λείψανα ἀψιδωτῶν οἰκιῶν, προέρχονται ἐκ τῶν βαθυτάτων τῆς θέσεως στρωμάτων (XII, 13, 15, 19) καὶ τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ τὴν Τίρυνθα (XI, 1), ὅπου ἕνας καμπυλόγραμμος τοῖχος εὐρέθη εἰς τὸ βαθύτερον στρώμα ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως. Πάντα ταῦτα μαρτυροῦν πρῶτον ἐμφάνισιν τοῦ καμπυλογράμμου σχήματος οἰκίας εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ἐὰν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν περίπτωσιν τῆς Λέρνης, φαίνεται ὅτι τὸ καμπυλόγραμμον σχῆμα εἰσῆχθη ἐνωρίτερον εἰς τὴν Ἀργολίδα παρὰ τὸ ὀρθογώνιον εἰς Μάλθην, καὶ ὅτι τὸ καμπυλόγραμμον τοῦτο σχέδιον οἰκίας συνυπῆρχεν ἐπὶ μακρὸν παρὰ τὸ ὀρθογώνιον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου.

Τὸ ὀρθογώνιον σχέδιον οἰκίας εἰς Ζυγουριὲς συσχετίζεται ὑπὸ τοῦ BLEGEN πρὸς τὰ ἀνάλογα σχέδια οἰκιῶν τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Κρήτης (Zygouries, 6). Ὁ τύπος τῆς ἐπιμήκους ἀψιδωτῆς οἰκίας ἀφ' ἑτέρου εὐρέθη διὰ πρώτην φορὰν τὸ 1915-1916 ὑπὸ τοῦ BLEGEN κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν ΜΕ στρωμάτων τοῦ Κοράκου (Οἰκία F. Korakou, 78) καὶ ἐσχετίσθη πρὸς τὸν τύπον τοῦ ΥΕ Μεγάρου καὶ ἄλλα παρεμφερῆ οἰκοδομήματα γνωστὰ τότε ἐκ βορειοτέρων τοῦ Κοράκου θέσεων ὡς τὸ Θέρμον, τὸ Λιανοκιάδι, καὶ τὸ Ραχμάνι (Korakou, 115-116). Ἐθεωρήθη δὲ ὁ τύπος οὗτος τῆς οἰκοδομῆς ὡς ἔνδειξις εἰσόδου εἰς τὸν νότιον ἑλληνικὸν ᾠχρον ἐνὸς νέου φυλετικοῦ στοιχείου, τῶν Ἀρσίων, ἐλθόντων ἀπὸ Βορρᾶ καὶ διὰ τὴν ΜΕ περίοδον, εἰς ἣν ἀνῆκεν ἡ οἰκία τοῦ Κοράκου. WACE-BLEGEN, *Klio* 1939, 139. WACE, *Historia* 1953, 54, 83 κλπ.

Ἡ παρατεθεῖσα ἐπισκόπησις τῶν ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων τῆς ΠΕ Πελοποννήσου ἔδειξεν ὅτι ἀμφότεροι οἱ τύποι οἰκοδομημάτων, ἥτοι καμπυλόγραμμα ὅλων τῶν κατηγοριῶν καὶ ὀρθογώνια, ἐμφανίζονται ἐντὸς τῆς

Πελοποννήσου τόσον προώιμως, ὅσον καὶ τὰ πρῶτα ἵχνη ἀνθρωπίνης κατοικήσεως ἐν τῇ χερσονήσῳ.

Ἐὰν ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ δημιουργίας ἐκ τῶν προϊστορικῶν δεδομένων ἱστορίας, δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν φυλετικὴν σημασίαν εἰς τοὺς διαφόρους τύπους τῶν οἰκοδομημάτων, ἐν ἑξαιρετικῶς τῷ ὄντι ἐπισηφαλὲς κριτήριον ἐθνολογικῶν διακρίσεων, τότε ἀμφότερα τὰ φυλετικά στοιχεῖα πρέπει νὰ συνυπάρχον ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἀπὸ τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς ἄλλ' εἰς χωριστὰς περιοχάς, Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν, καὶ κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα ἐξωμοιώθησαν πολιτιστικῶς.

Τὸ ἐπίμηκες ἀψιδωτὸν σχῆμα οἰκίας, τὸ εὗρεθὲν εἰς τὴν Ἀργολίδα (ΠΕ περίοδον), Κουκουνάραν (ΜΕ-ΥΕ), Ὀλυμπίαν καὶ Θέρμον (ΜΕ περίοδον), εἶναι δυνατόν νὰ προέκυψεν ἐκ τοῦ βραχέος ἀψιδωτοῦ τύπου τῆς Μάλθης, ἐφόσον ἡ μόνη δημιουργία μεγαλυτέρου ἐστεγασμένου χώρου διὰ τοῦ σχεδίου ἐκείνου ἦτο ἡ μήκυνσις τῶν μακρῶν τοίχων, ὥστε νὰ εἶναι εὐχερὴς ἡ στέγασις τῆς οἰκοδομῆς. Ὁ τύπος τῆς ἀψιδωτῆς οἰκίας πάλιν ἐμφανίζεται παραλλήλως εἰς τὴν Τροίαν Ια (Troj I, 82, εἰκ. 425).

Ἡ συχνότερα ἐμφάνισις τοῦ σχεδίου κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους (δῶα τὰ παραδείγματα ἰδὲ ἐν ΑἸΑ 1944, 345) ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Κεντρικῇ Ἑλλάδι ὑποδηλοῖ ἴσως ἡ ὅτι τὸ ἐκ ΠΕ χρόνων σύνθηες ἐν Πελοποννήσῳ σχέδιον ἐπεξετάθη πρὸς Βορρᾶν κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους ἡ ὅτι μία νέα πολιτιστικὴ ἐπίδρασις προερχομένη ἐκ περιοχῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος (Τροία; Βορρᾶς;) ἐπέδρασεν εἰς τὰς βορειότερας περιοχάς. Οὐδὲν ἐπιβάλλει νὰ δεχθῶμεν ὅμως ὅτι τὸ σχέδιον τοῦτο τῆς οἰκίας δεικνύει καὶ ἀναγκαστικὴν εἰσροὴν νέων ἐθνολογικῶν στοιχείων εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἄνθρωπον, μάλιστα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἶναι πιθανὸν καὶ αἱ δύο περιοχαί, μεθ' ἀψιδοειδῶν σχεδίων οἰκιῶν, Τροία καὶ Πελοπόννησος, νὰ ἐξείλιξαν τὸ σχέδιον ἐκ τοπικῆς ἀνεξαρτήτου παραδόσεως. Αἱ Κυκλάδες, αἵτινες κατοικοῦνται τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ΠΕ χρόνους καὶ στεροῦνται Νεολιθικῶν λειψάνων, ἐδέχθησαν τὸ εὐρύτερον διαδεδομένον εἰς Ἀργολίδα ὀρθογώνιον, ὡς πλέον πρόσφορον εἰς μεγεθύνσεις, σχέδιον, καὶ τοῦτο μόνον ἐξείλιξαν. Αἱ Κυκλάδες ἐν πάσῃ περιπτώσει δέχονται ἐπιρροὰς πολλὰχόθεν.

Ἡ ἀσυνήθης ποικιλία σχεδίων ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου καμπυλογράμμων καὶ ὀρθογωνίων κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον δεικνύει ἄφ' ἐνὸς τὴν διασταύρωσιν πολλῶν ἐξωτερικῶν ἴσως ἐπιρροῶν συναντωμένων ἐν αὐτῇ, ἄφ' ἐτέρου χαρακτηρίζει τὴν δημιουργικότητα τοῦ γηγενοῦς στοιχείου, δεχομένου ἢ ἐξαποστέλλοντος ἐπιρροὰς πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, καὶ σκιαγραφεῖ τὴν περίοδον ὡς ἑξαιρετικῶς ἀνήσυχον πολιτιστικῶς, γεγονὸς ὀφειλόμενον ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὴν σημασίαν, ἣν ἡ θάλασσα ἤρchiσε νὰ λαμβάνῃ εἰς τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον συναγομένην ἐκ πολλῶν ἐνδείξεων.

Ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας τῆς κατασκευῆς τῶν οἰκιῶν δυνάμεθα νὰ

παρατηρήσωμεν ὅτι ἐστιῶν ἀναφέρονται τρεῖς περιπτώσεις εἰς Ζυγουριές (VI, 4, 7, 11) καὶ ἀνὰ μία περίπτωσις εἰς Μπερμπάτι (VII, 2), Πρόσυμναν (VIII, 2), Λέρναν (XII, 7 καὶ πιθανὸν 10) καὶ Μάλθην (XX, 9).

Τὰ δάπεδα κατεσκευάζοντο συνήθως ἐκ πεπατημένης γῆς ἢ πηλοῦ καὶ ἐνίοτε ἐστρώνοντο διὰ μικρῶν πλακῶν σχιστολίθου καὶ ὀστράκων (Ἀσέα). Πληροφορίας σχετικῶς ἔχομεν ἐκ Γωνιάς (IV, 3) Ζυγουριῶν (VI, 2, 5, 6), Μιδέας (IX, 2), Τίρυνθος (XI, 8), Λέρνης (XII, 6), Ἀσίνης (XIII, 4) καὶ Ἀσέας (XVI).

Οἱ τοῖχοι τῶν οἰκῶν εἶχον βάσεις ἐκ λιθοτοίχων, πάχους 0,30-0,60 μ., ἐκτισμένας δι' ἄργων λίθων μετὰ ἢ ἄνευ πηλοῦ. Αἱ βάσεις αὗται προεῖχον τοῦ ἐδάφους 0,30-0,70 μ. καὶ ἔφερον ἀνωδομὴν ἐξ ὠμῶν πλίνθων, μέρη τῆς ὁποίας εἰς τινὰς περιπτώσεις σκληρυνθέντα τυχαίως ὑπὸ πυρᾶς διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Μία χαρακτηριστικὴ τεχνοτροπία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς περιόδου εἶναι ἡ λοξὴ ὡς ἄκανθαι ἱχθύος τοποθέτησις τῶν λίθων (εἰκ. 3, 7) εἰς δύο σειρὰς (herring-bone masonry) παρατηρηθεῖσα ἐν Λέρνῃ καὶ γνωστὴ ἐκ Τροίας (πόλις I, b-c, Troy I, 91, 108, 110), Λέσβου (Thermi, 7), Ἀγίου Κοσμᾶ ἐν Ἀττικῇ (AJA 1934, 260, 261) καὶ Εὐτρήσεως (ΠΕ II περίοδος, Eutresis, 15, εἰκ. 12)¹.

Αἱ ὀροφαὶ κατεσκευάζοντο εἴτε διὰ διαδοχικῶν σειρῶν κορυμῶν, πηλοῦ, καλάμων καὶ πάλιν πηλοῦ, ἢ κρίνωμεν ἀπὸ θραύσματα (εἰκ. 3, 8) εὐρεθέντα εἰς Ζυγουριές (VI, 4) ἢ ἀπὸ πλάκας σχιστολίθου καὶ ἐπιπέδους κεράμους εὐρεθείσας εἰς Τίρυνθα, Ἀσίνην, Λέρναν καὶ Μάλθην (ἰδὲ καὶ AJA 1945, 35-44).

Ἡ θέσις τῆς εισόδου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθορισθῇ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ἄλλ' εἰς τὰ ἐπιμήκη ὀρθογώνια μετὰ δύο δωματίων σχέδια οἰκιῶν (ὁμὰς II ὀρθογωνίων σχημάτων ἀνωτέρω) ἢ θύρα φαίνεται ἦτο πάντοτε ἐπὶ τῆς μιᾶς μακρᾶς πλευρᾶς. Κοῖλοι λίθοι ὡς στρόφιγγες θυρῶν ἀναφέρονται μόνον ἐκ Ζυγουριῶν (VI, 2-3), εἶναι δὲ γνωστοὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, Alishar Ia (BITTEL, Pr. For. Kl., 62), Τροίας Ia-V (Troy I, 83, II, 280 καὶ ἐν καταλόγῳ περιεχομένων «Architectural Remains, Pivot stone»), Λέσβου (Thermi, 8), Σέσκλου (Δ-Σ, 92-94), Εὐτρήσεως (Eutresis, 16, 26) καὶ Ἀγίου Κοσμᾶ (AJA 1934, 260).

Οἱ βόθροι, οὓς συνηγήσαμεν διὰ πρῶτην φορὰν εἰς τὴν Νεολιθικὴν Ἐποχὴν τῆς Λέρνης ἤδη ἀπὸ τῶν βαθυτάτων στρωμάτων, κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον καθίστανται πλέον συνήθεις ὥστε τοιαῦτα εὐρήματα ἀνεφέρομεν ἐκ Κοράκου (I, 4), Γωνιάς (IV, 2), Νεμέας (V, 4), Ζυγουριῶν (VI, 11, 13), Τίρυνθος (XI, 9), Λέρνης (XII, 8, 10, 16), Ἀσίνης (XIII, 5, 8), Κανδίας (XIV, 3), Ἀγιοργίτικων (XV) καὶ πιθανῶς μίαν περίπτωσιν ἐκ Μάλθης (XX, 8). Βόθροι εὐρίσκονται ἐντὸς τῶν δωματίων τῶν οἰκιῶν ἢ ἐκτὸς τῶν οἰκιῶν ἐν

¹ Ἰδὲ καὶ RE XXII (2), 1433.

τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ὁ σκοπὸς τῶν εὐρημάτων ἔχει ποικίλως ἐρμηνευθῇ. Ὁ HARLAND PENROSE (AJA 1938, 121) ὑποστηρίζει ὅτι εἰς Νεμέαν κατὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν ΠΕ φάσιν ἐχρησιμοποιοῦντο βόθροι κατὰ δὲ τὰς ἐπομένας φάσεις οἱ βόθροι παύουν νὰ ὑφίστανται ἀντικαθιστάμενοι ὑπὸ πίθων.

Βόθροι ἔχουν εὐρεθῇ εἰς ὅλην τὴν ἑκτασιν ἀπὸ Μεσοποταμίας καὶ Αἰγύπτου μέχρι νοτίου Ρωσίας καὶ Ἀγγλίας καὶ ἡ χρῆσις των χρονικῶς κυμαίνεται ἀπὸ τῶν πρωίμων προϊστορικῶν μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, τοῦλάχιστον εἰς Ἀγγλίαν. Ὅλον τὸ σχετικὸν ὕλικόν ἔχει συλλέξει ὁ R. W. HUTCHINSON ἐν JHS 1935, 1-19, ὅστις ἐξηγεῖ τοὺς βόθρους ὡς ἀποθήκας σιτηρῶν ἢ τροφῶν ἐν γένει καὶ εἰς τινὰς περιπτώσεις ὡς φρεατὰ περισυλλογῆς καὶ ἀπορρίψεως τῶν ὀμβρίων ὑδάτων. Εἰς Τροίαν οἱ βόθροι παρουσιάζονται ἀπὸ τῆς πόλεως I μέχρι τῆς πόλεως VI ἀλλὰ πλέον συνήθεις, ἂν καὶ μικροτέρων διαστάσεων, εἶναι εἰς τὴν Τροίαν II d (Troy I, 206, ἰδὲ καὶ Troy I, II κατὰλογον περιεχομένων «Architectural Remains, Bothroi»).

Ἡ μεμονωμένη σειρὰ λίθων, ἡ περιβάλλουσα τὸν τύμβον τὸν σχηματισθέντα ἐκ τῶν ῥεπιλίων τῆς οἰκίας τῶν Κεράμων εἰς Λέρναν (XII, 9), εἶναι ἀξία ἰδιαίτερας μνείας ὡς σημεῖον σεβασμοῦ ἢ ἐξορκισμοῦ τῆς θέσεως, ὡς ἐρμηνεύει τὸ δεδομένον ὁ ἀνασκάψας, παρὰ ὡς ἀρχιτεκτονικὸν δεδομένον καθ'αυτό. Ἡ σημασία ὅμως τοῦ δεδομένου τούτου δὲν εἶναι πλήρως σαφής. Hesperia 1956, 165.

Πλείονα τοῦ ἐνὸς στρώματα ΠΕ ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Νεμέαν, Ζυγουριές, Τίρυνθα, Λέρναν καὶ Ἀσίνην· μολονότι δὲ ἐνίοτε γίνεται χρῆσις τῶν ὄρων ΠΕ I, II, III ἢ διαίρεσις τῆς ΠΕ περιόδου εἰς μικρότερα τμήματα ἢ φάσεις δὲν εἶναι δυνατὴ διὰ τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν δεδομένων.

Ὡς πρὸς τὴν μετάβασιν εἰς τὴν ΜΕ περίοδον ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ πληροφορία ἐξ Ἀσίνης ὅτι τὸ βαθύτερον ΠΕ στρώμα, ὅπερ περιεῖχεν ἕνα καμπυλόγραμμον τοῖχον, ἐκαλύπτετο ὑπὸ τέφρας καὶ ἀνθράκων, ὡς ἐκαλύπτετο ὑπὸ τέφρας καὶ τὸ τελευταῖον ΠΕ στρώμα τῆς θέσεως ἐκείνης. Εἰς Λέρναν ὁ ΠΕ οἰκισμὸς μετεβλήθη βαθμιαίως εἰς ΜΕ χωρὶς σαφὲς σημεῖον διακρίσεως μεταξὺ τῶν δύο περιόδων. Ἡ μόνη σαφὴς διαίρεσις εἶναι ἡ διακοίσις τῆς περιόδου εἰς φάσεις πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων καὶ μετ' αὐτὴν (Hesperia 1956, 152, 173 κλπ. 1960, 285-303). Εἰς Τίρυνθα, καίτοι στρώμα τέφρας καὶ καταλοίπων πυρᾶς ἀκολουθεῖ μετὰ τὸ δευτερόν ἀρχιτεκτονικὸν στρώμα τῆς ΠΕ περιόδου, ἡ ἐξέλιξις τοῦ οἰκισμοῦ συνεχίζεται κανονικῶς ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ (Tiryns, III, 87, IV, 2-3), τὸ ἴδιον δὲ ἰσχύει διὰ τὴν Ἀσίνην, ἔνθα, εἰς τὴν κεραμικὴν τοῦλάχιστον, δὲν ἑλλείπει μία μεταβατικὴ βαθμὶς, ἥτις ἐκ τῶν ΠΕ προϊόντων ἄγει εἰς τὴν Μινύειον κεραμικὴν (Asine, 259-260). Εἰς Μπερμπάτι ὁ οἰκισμὸς κατεστράφη διὰ πυρὸς μετὰ τὴν ΜΕ I περίοδον

(JHS 1937, 127), ἀλλ' εἰς Κοράκου, Νεμέαν, Ζυγουριές, Ἀσέαν καὶ Μάλθην τὰ τελευταῖα ΠΕ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἔχουν καταστραφῇ διὰ πυρὸς καὶ ἐν συνεχείᾳ ἔχουν ταφῇ εἰς τὴν τέφραν.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον παρέχεται κατωτέρω μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν ἀντιστοίχων ΜΕ δεδομένων.

B. ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΑΙ ΤΑΦΑΙ

I. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Αἱ ταφαὶ εἶναι σπάνιον ΠΕ εὗρημα ἐν Πελοποννήσῳ ὥς καὶ εἰς τὴν λοιπὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Ἐκ τῶν 83 γνωστῶν θέσεων τῆς περιόδου μόνον 13 παρέσχον δεδομένα καὶ ταῦτα εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις εἶναι μεμονωμένα εὐρήματα. Αἱ ἐν λόγῳ θέσεις εἶναι ὁ Μύλος Χελιώτου (8), ἡ Ἴσθμία (9), ἡ Παλαιὰ Κόρινθος (10), ἡ Νεμέα (18), αἱ Ζυγουριές (19), τὸ Ἡραῖον-Πρόσυμα (24), τὸ Ἄργος (28), ἡ Λέρνα (36), ἡ Ἀσίνη (37), τὸ Κουφόβουνο (50), αἱ Ἀμύκλαι (51), ὁ Ἅγιος Στέφανος (68) καὶ ἡ Μάλθη (78).

I. Μύλος Χελιώτου (8). Εἵκοσι περίπου σκελετοὶ εὐρέθησαν ἐντὸς φρέατος εἰς μικρὰν ἀπόστασιν βορείως τοῦ λόφου. Ἡ σημασία τοῦ εὐρήματος δὲν εἶναι σαφής, ἀν καὶ τοὺς σκελετοὺς συνώδεον ὁστὰ ζῶων καὶ συντετριμμένα ἀγγεῖα εἰς ἀξιόλογον ποσότητα. *Hesperia* 1949, Suppl. VIII, 421-422.

II. Ἴσθμία (9). Δύο τεμάχια ὁστῶν εὐρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐρμηνεύονται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ὥς πιθανῶς ἀνήκοντα εἰς ΠΕ ταφὴν παρασυρθεῖσαν ἐκ τῶν ὁμβρίων ὑδάτων. *Hesperia* 1955, 143.

III. Παλαιὰ Κόρινθος (10).—(1) Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, εὐρέθη ἤδη τὸ 1896 κἀθετος λάκκος, βάθους 2,30 μ., ἔχων διάμετρον περίπου 0,90 μ. καὶ ὁδηγῶν εἰς δύο μικροὺς ταφικοὺς θαλάμους ἔχοντας μῆκος 1,55 μ. καὶ 1,75 μ. ἀντιστοίχως ἐκάτερος. Ἐντὸς τῶν μικρῶν τούτων θαλάμων εὐρέθησαν τεμάχια ἀνθρωπίνων ὁστῶν καὶ ἀγγεῖα, τινὰ τῶν ὁποίων περιεῖχον ἄνθρακας καὶ ἴχνη κόκκων σίτου. Ὁ εἰς τῶν δύο θαλάμων περιεῖχε πιθανῶς δύο σκελετούς. *AJA* 1897, 313-332. *KOSMOPOULOS* 7.

(2) Ἰχνη παρεμφεροῦς ταφῆς εὐρέθησαν κατὰ τὸ 1916 ἐγγὺς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. *KOSMOPOULOS*, 18-19, 54. *Hesperia* 1937, 488.

IV. Νεμέα (18). Εἰς μόνον κιβωτιόσχημος τάφος ἐσκαμμένος εἰς τὸ στερεὸν ἔδαφος καὶ κεκαλυμμένος διὰ πλακὸς εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν. *AJA* 1928, 63.

V. Ζυγουριές (19). Ἡ θέσις ἔχει παρὰσχει τὰ πλέον πολυάριθμα δεδομένα τῆς ΠΕ περιόδου ἐν Πελοποννήσῳ ἀποτελοῦντα ἐν νεκροταφείον κείμενον εἰς ἀπόστασιν περίπου 500 μ. δυτικῶς τοῦ ΠΕ οἰκισμοῦ, εἰς μίαν θέσιν καλουμένην Ἀμπελάκια. Τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο περιελάμβανε 53 τάφους, οἱ ἀρχαιότεροι τῶν ὁποίων ἦσαν ΠΕ οἱ δὲ νεώτεροι ῥωμαϊκοί.

Εἰς τὴν ΠΕ περίοδον ἀνῆκον τέσσαρες τάφοι, ἡ ὁστεοθήκη, ἀριθμούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος VII, XVI, XX καὶ XXIII. Οἱ τάφοι οὗτοι ἀπετελοῦντο ἀπὸ κοιλότητος ἑσκαμμένης εἰς τὸ ἔδαφος εἰς ἀκανόνιστον τετράγωνον ἢ ἑλλειπσοειδὲς σχῆμα περιεῖχε δὲ ἕκαστος ὁστᾶ ἑρριμμένα ἀτάκτως καὶ ἀνήκοντα εἰς πλείονας σκελετοὺς.

(1) Τάφος VII. Ὁ τάφος οὗτος ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο στρώματα ταφῶν, τὸ ἀνώτερον τῶν ὁποίων περιεῖχεν ἓνα μόνον νεκρὸν εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς μετὰ τῶν γονάτων ἐγγιζόντων τὸ στήθος καὶ τῶν χειρῶν ἑσταυρωμένων ἐπὶ τοῦ στέρνου. Ὁ ἐν λόγῳ νεκρὸς εἶχε τοποθετηθῇ ἐντὸς λάκκου, μήκους 1,25 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, πλάτους 0,40 μ. καὶ βάθους 0,50 μ., κεκαλυμμένου διὰ μιᾶς πλακός. Εἷς δακτύλιος ἐκ χαλκοῦ, εὑρεθεὶς ἐπὶ ἐνὸς δακτύλου τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ νεκροῦ, ἦτο τὸ μόνον κτέρισμα τοῦ τάφου. Ἡ χρονολογία τῆς ταφῆς εἶναι ἀβεβαία.

Τὸ κατώτερον στρώμα τῶν ταφῶν ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ ὁστᾶ 12-14 σκελετῶν ἑρριμμένα χωρὶς τάξιν ἐντὸς κοιλότητος ἑσκαμμένης εἰς τὸν μαλακὸν βράχον, μήκους 2,60 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 1,85 μ. εὑρισκομένης δὲ εἰς βάθος 1,25 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἔδαφους. Ὀλίγα κοσμήματα ἐκ μετάλλου (χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ) καὶ λίθου, ὀψιανός, ἀγγεῖα καὶ ἐν κογχύλιον τῆς θαλάσσης εὑρέθησαν μεμιγμένα μετὰ τῶν ὁστών. Zygouries, 43-47.

(2) Τάφος XVI εὑρεθεὶς 20 περίπου μέτρα νοτίως τοῦ τάφου VII. Ἀπετελεῖτο ἐκ κοιλότητος σχεδὸν ὀρθογωνίου, μήκους 1,33 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, πλάτους 1,05 μ. καὶ βάθους 1,30 μ. περιεχούσης τρεῖς σκελετοὺς ἐν ἀταξίᾳ, τρία ὁστρακα ἀγγείων καὶ μίαν καρφίδα ἐκ χαλκοῦ. Zygouries 47-48.

(3) Τάφος XX, κείμενος περίπου 35 μ. ΝΑ. τοῦ τάφου XVI. Οὗτος εἶναι ἑλλειψοειδὲς κοιλότης, μήκους περίπου 1,96 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς, πλάτους 1,78 μ. καὶ βάθους 0,70-1 μ., περιέχουσα πλεόντων 15 σκελετῶν ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ, ὀλίγα ἀντικείμενα ἐκ μετάλλου (χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ), λίθου καὶ ὁστοῦ, καὶ τινὰ ἀγγεῖα. Πλεόν τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ τάφου ἐκαλύπτετο ἀπὸ προεξοχῆν τοῦ μαλακοῦ βράχου. Zygouries, 48-53.

(4) Τάφος XXIII, κείμενος περίπου 6. μ. νοτίως τοῦ τάφου XX. Οὗτος εἶναι μικρὸν ὑπόγειον σπήλαιον, συναντηθὲν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἐνὸς ὡμαῖκοῦ τάφου. Τὸ σχῆμα τοῦ τάφου εἶναι κυκλικὸν ἔχον διάμετρον 2,50 μ. καὶ ὕψος 0,70 μ., περιεῖχε δὲ οὗτος ὀλίγα ἀποσυντεθειμένα ὁστᾶ, ἐν κόσμημα ἐκ χαλκοῦ καὶ ἀγγεῖα. Zygouries, 53-54.

(5) Πολλοὶ τῶν τετραγώνων λάκκων τῶν εὑρεθέντων εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἀμπελακίων προέρχονται πιθανῶς, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάφαντος, ἀπὸ ΠΕ τάφους, παρεμφερεῖς πρὸς τοὺς γνωστοὺς ἐκ Κυκλάδων. Zygouries, 54.

VI. Ἑραῖον-Πρόσυμνα (24). Πρὸς τὰς ΠΕ ταφὰς δυνάμεθα νὰ συσχετίσωμεν πέντε ἐπιμελῶς ἐσκαλισμένους κυκλοτερεῖς λάκκους εὐρεθέντας εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Γερογάλλον, εἰς μίαν περιοχὴν ἐστρωμένην διὰ ΠΕ ὀστράκων. Οἱ λάκκοι οὗτοι ποικίλλουν ἀπὸ 1,40 μ. μέχρι 1,65 μ. κατὰ τὴν διάμετρον καὶ ἀπὸ 0,90 μ. ἕως 1,30 μ. τὸ βάθος. Πάντες ἦσαν κεκαλυμμένοι διὰ σωρῶν λίθων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρέθησαν ὀλίγα ΠΕ ὄστρακα. Εἰς δύο ὁμως περιπτώσεις Ἑλληνιστικὴ καὶ Βυζαντινὴ κεραμικὴ ὥς καὶ εἰς ἥλος ἐκ σιδήρου εὐρέθησαν μεταξὺ τῶν λίθων. Πιθανὸν καὶ οἱ τάφοι οὗτοι νὰ ἦσαν ΠΕ καὶ ἡνοίχθησαν κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα εἰς Ἑλληνιστικούς ἢ Βυζαντινοὺς χρόνους ἢ καὶ βραδύτερον. *Prosymna*, 46-47.

VII. Ἀργος (28). Μία ΠΕ ταφὴ «παρομοία πρὸς ἐκείνας τῆς Ἀσίνης», τὰς περιγραφομένας κατωτέρω, ἀναφέρεται ἐξ Ἀργους εὐρεθεῖσα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς σημερινῆς πόλεως. Ὁ τάφος περιεῖχε δύο ΠΕ III κύπελλα. *BCH* 1954, 176.

VIII. Λέρνα (36). Δύο ταφαὶ νηπίων τῆς ΠΕ περιόδου ἀνεφέρθησαν ἐκ Λέρνης, πλησίον τῆς μιᾶς τῶν ὁπίων εὐρέθησαν μικροσκοπικά τινα ἀγγεῖα. (*Hesperia*, 1955, σ. 37 καὶ ὑποσημ. 20).

IX. Ἀσίνη (37). Δύο ἀσφαλεῖς ΠΕ ταφαὶ προερχομέναι ἐκ τῆς Προμυκηναϊκῆς περιοχῆς τῆς ἀκροπόλεως καὶ μερικαὶ πιθαναὶ ἄλλαι περιπτώσεις ἐκ τῆς κάτω πόλεως εἶναι τὰ δεδομένα ἐκ τῆς θέσεως.

(1) Ἡ πρώτη ἀσφαλὴς ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ταφὴ εἶναι τετράγωνος λάκκος, μήκους περίπου 0,90 μ. καθ' ἑκάστην πλευρὰν καὶ βάθους, 0,50 μ., ἔχων τὰς πλευρὰς μερικῶς ἐπενδεδυμένας διὰ λίθων. Τὸ κάλυμμα τοῦ τάφου δὲν εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν του κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς. Οὗτος περιεῖχε τὰ ἱκανῶς ἀποσυντεθειμένα λείψανα τοῦ σκελετοῦ ἑνὸς παιδίου, τρία ΠΕ III κύπελλα, δύο ἀκεραίας καὶ δύο τεθραυσμένας λεπίδας ὀφθανοῦ. *Asine*, σ. 42, 212, 336-341, 433. Θέσις Β ἐν *Asine* εἰκ. 21, ἰδὲ καὶ *Asine*, εἰκ. 228, 230.

(2) Ἡ δευτέρα ταφὴ εὐρέθη ἐγγὺς τῆς προηγουμένης καὶ ἦτο ἐπίσης ἀβαθὴς κοιλότης ἐσκαμμένη εἰς τὸ στερεὸν ἔδαφος 0,90 μ. ἐπὶ 0,40 μ., περιέχουσα ἐξαιρετικῶς ὀλίγα λείψανα ὀστέων παιδίου καὶ τρία ΠΕ III κύπελλα. *Asine*, σ. 42, 339, εἰκ. 229, 231.

(3) Εἰς τὴν κάτω πόλιν καὶ ἐντὸς τῆς Οἰκίας R εὐρέθη μία κοιλότης, 0,70 μ. ἐπὶ 0,30 μ., θεωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων τὴν θέσιν ἀσφαλῶς ὥς ὁ τόπος μιᾶς ΠΕ ταφῆς. *Asine*, 340-341.

(4) Τρεῖς ταφαὶ εἰς τὰς περιοχὰς F 7 καὶ G 7 ἐπὶ τοῦ σχεδίου *Asine*, εἰκ. 42, ἀριθμοῦμεναι μεταξὺ τῶν ME, πιθανῶς νὰ ἀνήκουν καὶ εἰς τοὺς ΠΕ χρόνους κατὰ τοὺς ἀνασκάψαντας. *Asine*, σ. 116 ἀρ. 1-3.

X. Κουφόβουνο (50). Νεολιθικοὶ καὶ ΠΕ τάφοι ἀναφέρονται ἀορίστως ἐκ τῆς θέσεως. AA 1942, 156.

XI. Ἀμύκλαι (51). Ἀβεβαία εἶναι ἡ χρονολογία μερικῶν τάφων εὐρεθέντων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου (AE 1892, 12, 14-15). Ἡ χρονολογία τῶν τάφων πάντως πρέπει νὰ εἶναι Προμυκηναϊκή (JdI 1918, 127. AM 1927, 4).

XII. Ἁγίος Στέφανος (68). ΠΕ καὶ ΜΕ τάφοι, ἀνασκαφέντες ὑπὸ τοῦ λόρδου WILLIAM TAYLOUR, ἀναφέρονται ἀορίστως ἐν BCH 1960, 692.

XIII. Μάλθη (78). Οἱ τρεῖς περιγραφέντες ὡς Νεολιθικοὶ τάφοι πιθανῶς ἀνήκουν εἰς ΠΕ χρόνους, ὡς παρατηρήθη ἐκεῖ, ὥστε δύναται νὰ γίνη ἀπλὴ τούτων μνεῖα καὶ ἐνταῦθα. Malthi, 187-191.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΤΑΦΩΝ

Ὅλον τὸ παρατεθὲν ὕλικὸν δύναται νὰ ταξινομηθῇ εἰς τρεῖς ὁμάδας ἢ τύπους ταφῶν:

(α) Μεμονωμένας ταφὰς εἰς μικροὺς λάκκους, οἷαι ἦσαν ἡ πιθανὴ περίπτωσις τῆς Ἰσθμίας, ἡ ταφὴ ἐκ Νεμέας, τὸ ἀνώτερον στρώμα τοῦ τάφου VII, τῶν Ζυγουριῶν, οἱ πιθανοὶ τάφοι τῆς Προσύμνης, ἡ ταφὴ ἐξ Ἀργους ὡς καὶ αἱ περιπτώσεις τῆς Λέρνης, Ἀσίνης καὶ πιθανὸν τοῦ Κουφοβούνου καὶ τῶν Ἀμυκλῶν.

(β) Ταφαὶ εἰς πλευρικὰς κοιλότητας ἀνοιγομένας εἰς τὸ βάθος κατακορύφων λάκκων, ὡς ἡ μοναδικὴ περίπτωσις τῆς Κορίνθου, ἀνάλογα παραδείγματα τῆς ὁποίας ὁμως εἶναι γνωστὰ ἐξ Εὐβοίας καὶ Κύπρου (Κορακοῦ, 100. Asine, 341. KOSMOPoulos, 64).

(γ) Ὁ τύπος τῆς ὀστεοθήκης, εἰς ὃν ὑπάγονται αἱ περιπτώσεις τῶν Ζυγουριῶν, τῆς Μάλθης, ἃν τὰ δεδομένα θεωρηθῶν ΠΕ, καὶ πιθανῶς τοῦ Μύλου τοῦ Χελιώτου¹.

Εἰς τὰς δύο πρῶτας περιπτώσεις ὁ νεκρὸς ἐτίθετο εἰς συνεσταλμένην θέσιν, εἰς τὴν τρίτην, ὁπότε τὰ ὀστᾶ συνελέγοντο εἰς ὀστεοθήκας, ταῦτα ἐρρίπτοντο χωρὶς τάξιν².

Ὁ πρῶτος τύπος τάφου κατεσκευάζετο ἐντὸς τῶν δωματίων τῶν οἰκιῶν, ὡς εἰς Λέρναν καὶ Ἀσίνην, ἢ ἐκτὸς τῶν οἰκιῶν καὶ ἐνδεχομένως καὶ ἐκτὸς

¹ Ἰδὲ καὶ ταξινόμησιν ταφῶν ἐν Asine, 341. Ὅλον τὸ ὕλικὸν τῆς ΠΕ περιόδου ἐκ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἐπισκοπεῖται ὑπὸ τοῦ ΜΥΛΩΝΑ ἐν Robinson Studies I (1951), 66-68. Ἄλλα παραδείγματα ἰδὲ ἐν J. WIESNER, Grab und Jenseits, Berlin 1938.

² Παράλληλα παραδείγματα ἰδὲ ἐν PENDLEBURY, Ar. Cr., 63 διὰ τὴν ΠΜ περίοδον καὶ Asine, 341.

του οικισμού, ὥς εἰς Ζυγουριές καὶ Πρόσυμναν. Αἱ πλευραὶ τῶν λάκκων εἶχον ἐνίοτε ἐπένδυσιν διὰ τοίχων καὶ ἐκαλύπτοντο διὰ μεγάλων πλακῶν. Δῶρα ὀλίγα παρετίθεντο εἰς τοὺς νεκρούς, κατὰ τὰ μέχρη σήμερον γνωστά, συνιστάμενα εἰς κοσμήματα καὶ ἀγγεῖα. Ὅπλα ἐλλείπουν ἀπὸ τοὺς τάφους.

Ὁ δευτέρος τύπος ταφῆς εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸν πρῶτον, ἂν καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ τάφου εἶναι διαφορετικὴ. Ὁ μόνος γνωστός ἐκ Κορίνθου τάφος δὲν φαίνεται νὰ εἶχε σχέσιν πρὸς τινὰ οἰκίαν, ἂν καὶ δὲν ἔκειτο μακρὰν τοῦ οικισμού, περιεῖχε δὲ πλουσιώτερον περιεχόμενον εἰς ἀγγεῖα, ἐν οἷς εὐρέθησαν ἄνθρακες καὶ κόκκοι σίτου.

Αἱ ὀστεοθῆκαι περιεῖχον ἐπίσης ὀλίγα δῶρα ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν σκελετῶν, ἂν καὶ πολύτιμα μέταλλα ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν ὀλίγων εὗρημάτων τῶν Ζυγουριῶν. Τὸ φρέαρ τοῦ Μύλου τοῦ Χελιώτου ἦτο πλούσιον εἰς κεραμικὴν μόνον.

Μεμονωμένοι ταφαὶ εἰς μικροὺς λάκκους, μετὰ τοῦ νεκροῦ τεθειμένοι εἰς συνεσταλμένην θέσιν καὶ ἐνίοτε συνοδευόμενοι ὑπὸ χρήσεως πυρός, ἦσαν συνήθης τρόπος ἐνταφιασμοῦ ἤδη εἰς Νεολιθικοὺς χρόνους καὶ διὰ καὶ ἀπὸ τῆς παλαιότερας φάσεως τῆς περιόδου εἰς Πρόσυμναν καὶ Λέρναν. Αἱ μεμονωμένοι ταφαὶ εἰς μικροὺς λάκκους εἶναι κανονικὸς τρόπος ταφῆς εἰς τὸ ΠΕ νεκροταφεῖον τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας (MYLONAS, Robinson Stud. I, 67). Οὐδεὶς κατὰ ταῦτα ὑπάρχει λόγος ἵνα ἀποδώσῃ τις ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι περισσοτέρας ταφὰς τοῦ εἴδους τούτου γνωρίζομεν ἐκ τῆς ΜΕ περιόδου, ἣς τὰ παραδείγματα θὰ ἀναφέρωμεν κατωτέρω, καὶ νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τοῦ γεγονότος τούτου ἐπιχειρήματα διὰ φυλετικὰς διακρίσεις μεταξὺ ΠΕ καὶ ΜΕ κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου¹. Ἐὰν τοιαύτῃ σημασίᾳ δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν μεμονωμένην ἐν συνεσταλμένην στάσει ταφὴν εἰς ἄπλοῦν λάκκον, τότε οἱ χρησιμοποιοῦντες τὴν ταφὴν ταύτην ἀνθρωποὶ πρέπει νὰ εὐρίσκοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤδη κατὰ τὴν παλαιότεραν Νεολιθικὴν περίοδον.

Ὁ τύπος τῆς ὀστεοθήκης εἶναι παρόμοιος πρὸς τὰς ἀναλόγους περιπτώσεις ἐκ τῆς Νεολιθικῆς Προσύμνης καὶ τὸν ΠΕ Ἀγίου Κοσμᾶν (ιδεὶ καὶ MYLONAS, ὅ. π. 167 πίν. 3α). Αἱ ἀνάλογοι ταφαὶ εἰς Μάλθην ἔχουν χρονολογηθῇ καὶ εἰς Νεολιθικοὺς καὶ εἰς ὑστέρους ΠΕ χρόνους (MYLONAS, ὅ. π. σ. 68). Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ταφῆς, τοῦλάχιστον εἰς Ζυγουριές, εἶναι ὁ κανονικὸς μέχρη τῶν ὑστέρων ΠΕ χρόνων.

Ὁ τύπος τοῦ καταχορῶφου λάκκου μετὰ πλευρικῶν κοιλοτήτων, ὥς τῆς Κορίνθου, ἀνήκει εἰς πρωίμους ΠΕ χρόνους κατὰ τὴν κεραμικὴν τοῦ τάφου (BSA 1916-18, σ. 177 ὑποσημ. 1 καὶ σ. 179).

¹ Ἴδε WACH-BLÖGREN, Middle-Helladic Tombs, Symbolae Osloenses 1930, 28-37.

Ἡ ταφή εἰς μικρὸν λάκκον συναντᾶται εἰς Μάλθην παρὰ τὴν ὀστεοθήκην καὶ μερικοὶ μικροὶ λάκκοι τῶν Ζυγουριῶν ἄνευ περιεχομένου, ὥς ἀνεφρέθη ἀνωτέρω, ἦσαν ἴσως μεμονωμένοι ταφαὶ μετακινήσει εἰς μεταγενεστέρους χρόνους. Εἰς τὰς περιπτώσεις, εἰς ἃς ἔχομεν καλυτέρας πληροφορίας, ὥς εἰς Ἄργος, Ἀσίνην καὶ Λέρναν, αἱ ταφαὶ εἰς λάκκους ἀνήκουν εἰς ΠΕ III χρόνους. Ἰγνη λατρείας ἐπὶ τῶν τάφων δὲν ἔχουν εὑρεθῇ. Ἡ ποικιλία τῶν τρόπων ταφῆς κατὰ τοὺς ΠΕ χρόνους ἀντανακλᾷ τὴν ποικιλίαν τῶν σχεδίων τῶν οἰκιῶν καὶ ἐνισχύει τὸ συμπέρασμα, τὸ ἔξαχθὲν εἰς τὸ σχετικὸν κεφάλαιον, ὅτι κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον διασταυροῦνται ἐν Πελοποννήσῳ ἐπιρροαὶ ἐκ πολλῶν κατευθύνσεων, φθάνουσαι εἰς αὐτὴν πιθανῶς ἐκ θαλάσσης.

Ἡ ἐξέλιξις τῶν ταφικῶν ἐθίμων κατὰ τὴν προσεχῇ ΜΕ περίοδον παρατίθεται κατωτέρω μετὰ τὴν περιγραφὴν τῶν σχετικῶν δεδομένων.

Γ. ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

Ι. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ἡ ἑναρξίς τῆς ἐποχῆς, ἣτις ἐγκαινιάζεται διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ μετάλλου εἰς τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου, ἐκδηλοῦται πλέον σαφῶς διὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς ἐπιμελημένης ἐπιφανείας τῶν ἀγγείων, ἐκάτερον τῶν ὁποίων μιμεῖται μεταλλικὰ πρότυπα, παρὰ ἐπὶ τῆς μορφῆς οἰοῦντόποτε ἄλλου τῶν ΠΕ καταλοίπων. Πᾶσα ἡ κεραμικὴ τῆς περιόδου, ὡς καὶ ἡ κεραμικὴ τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς, εἶναι χειροποίητος, κατεσκευασμένη δηλαδὴ ἄνευ χρήσεως τοῦ κεραμικοῦ τροχοῦ¹.

Αἱ ὁμάδες τῆς ΠΕ περιόδου ἔχουν περιγραφῇ λεπτομερῶς κατωτέρω διὰ τὴν κεραμικὴν τῆς πρώτης τῶν θέσεων, δηλαδὴ τοῦ Κοράκου, τὰ δὲ δεδομένα τῶν ἐπομένων θέσεων παρατίθενται μετὰ παραπομπῶν εἰς τὰς ὁμάδας τῆς θέσεως ἐκείνης. Κεραμικὴ εὐρέθῃ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θέσεις τοῦ καταλόγου τῆς ΠΕ περιόδου ἀλλὰ κατωτέρω παρατίθενται λεπτομέρειαι μόνον διὰ τὰ πλέον ἀξιόλογα δεδομένα. Ὅστρακα περισυλλεγένητα ἐκ τῆς ἐπιφανείας μνημονεύονται περιληπτικῶς ἐν τέλει. Τὸ περισσότερο καὶ ἀξιολογώτερον ὕλικόν προέρχεται ἐκ τῶν κάτωθι θέσεων.

Ι. Κοράκου (6). Ἡ θέσις παρέσχε πλέον τῶν 100000 ὁστράκων ἐξ ὧν τῶν προϊστορικῶν στρωμάτων. Ἐκ τούτων πλέον τῶν 150 ἀγγείων ὧν τῶν περιόδου ἔχουν συμπληρωθῇ. Ἡ κεραμικὴ τῆς ΠΕ περιόδου δύναται νὰ ταξινομηθῇ εἰς τὰς ἀκολούθους ἐξ ὁμάδας, καθιερωθείσας, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐλέχθη, διὰ πρώτην φορὰν διὰ τὴν ταξινόμησιν τοῦ ὕλικου τοῦ Κοράκου καὶ ἔκτοτε γενομένης γενικῶς ἀποδεκτὰς διὰ τὸ ΠΕ ὕλικόν ὅλης τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος (BSA 1916-18, 175-189).

**Α. Κεραμικὴ μετ' ἐστιλβωμένης ἐπιφανείας.
(Hand-Polished Ware)**

Ι. Ἄνευ ἐπιχρίσματος (Unslipped). Πηλὸς οὐχὶ λίαν καθαρὸς περιέχων μικρὰ χαλίκια (εἰκ. 4, 1-4). Τοιχώματα ἐνίοτε λεπτά, οὐχὶ καλῶς ὥπτημένα, ἐρυθροπὰ τὴν χοιραν. Ἐπιφάνεια ἱκανῶς λεία, ἐρυθροπὴ ἢ μελανή, ἐνίοτε ἔχουσα ἀπόχρωσιν μεταξὺ ἐρυθροῦ καὶ μελανοῦ. Τὰ ἔγχνη τοῦ ἐργαλείου, δι' οὗ ἐλειάνθη ἡ ἐπιφάνεια, εἶναι ὁρατά. Πληρὲς ἀγγείων τῆς κατηγορίας δὲν εὐρέθῃ ἀλλὰ τὰ σχήματα δύνανται νὰ ἀναγνωρισθοῦν ἐκ τῶν ὁστράκων καὶ τὰ συνηθέστερα τούτων εἶναι ἀβαθῇ ἡμισφαιρικὰ κύπελλα, βαθεῖα καὶ εὐρύχωροι ὕδρια καὶ ἀσκοί. Ἐπληρωμένοι βάσεις δὲν ἔχουν εὐρεθῇ ἀλλ' οἱ πυθμένες τῶν ἀγγείων ἢ εἶναι ἀπλῶς ἐπίπεδοι ἢ ἐλαφρῶς κοίλοι

¹ Ὁ CASKBY ἐν τούτοις φρονεῖ, ὅτι εἰς Λέρναν, περὶ τὸ τέλος τῆς ΠΕ III περιόδου (Λέρνα IV), ἐγένετο χρήσις εἰδους τινὸς κεραμικοῦ τροχοῦ. Hesperia 1960, 295.

πρὸς τὰ ἔσω. Ἐγγάρακτος κόσμησις δι' εὐρειῶν μᾶλλον καὶ βαθειῶν γραμμῶν, ἐνδεχομένως πληρουμένων λευκῆς ὕλης, ἢ διὰ στενῶν ἀβαθῶν γραμμῶν ἄνευ ὕλης τινὸς ἐν αὐταῖς καὶ κοσμήματα ἐμπεπισμένα ἐπὶ τοῦ πηλοῦ, συνιστάμενα συνήθως ἐκ ζωνῶν συνεχομένων σπειρῶν τοῦ κυκλαδικοῦ τύπου, συναντῶνται ἐνίοτε ἐπὶ τῶν ἀγγείων (εἰκ. 4, 4). Τὰ ἔχοντα ἐρυθρῶπην ἀπόχρωσιν ἀγγεῖα εἶναι συνηθέστερα καὶ ἀνωτέρας ποιότητος ἀπὸ τὰ μετὰ μελανωπῆς ἐπιφανείας. Ἡ ὁμὰς παρουσιάζει στενὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἀνάλογα ἀγγεῖα τῶν Κυκλάδων. Korakou, σ. 4-5, εἰκ. 3.

II. Μετ' ἐπιχρίσματος (Slipped). Πηλὸς καθαρὸς καλῶς ὀπτημένος (εἰκ. 4, 5-9). Ἐπιφάνεια καλυπτομένη ὑπὸ λεπτοῦ ἀλλὰ σκληροῦ, ἐνίοτε ὅμως εὐκόλως ἀπολεπιζομένου, ἐπιχρίσματος χρώματος ἐρυθροῦ πρὸς τὸ καστανόν, ἢ ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ πρὸς τὸ κίτρινον ἢ φαιόν, συνήθως λελεασμένη. Τὰ ἔχνη τοῦ ἐργαλείου λειάνσεως πολλάκις εἶναι ὁρατά. Συνήθη σχήματα εἶναι μικρὰ ἀβαθῆ κύπελλα, κύπελλα μετὰ προχοῆς (sauce-boats), ἀσκοὶ καὶ ὕδρῖαι μετ' εὐρέος στομίου. Παρὰ τοὺς ἐπιπέδους πυθμένας, τοὺς συνήθεις εἰς τὴν προηγουμένην κατηγορίαν, παρουσιάζονται καὶ ἐλαφρῶς ἐπηρμέναι βάσεις ἀγγείων. Korakou, σ. 5-6 καὶ εἰκ. 4.

B. Στιλπινόχρωμος Κεραμική (Glazed Ware or Urfirnis).

I. Μερικῶς κεκαλυμμένα ἀγγεῖα (Partly Coated). Πηλὸς ἐνίοτε περιέχων μικροὺς χάλικας, ἐρυθρῶπὸς ἢ κιτρινοπράσινος τὴν χοιῖαν (εἰκ. 4, 10-13). Ἐπιφάνεια ἄνευ ἐπιχρίσματος ἢ στιλβώσεως ἀλλὰ κατὰ μῆκος τοῦ χείλους τοῦ ἀγγείου ἐσωτερικῶς ἢ ἐξωτερικῶς ἢ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν ζῶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον εὐρεῖται ἔχουν καλυφθῆ διὰ λεπτῆς στιλπνῆς βαφῆς καστανοῦ, ἐρυθροῦ ἢ κεραμοχρόου χρώματος, ἐφ' ἧς τὰ ἔχνη τῆς χρωστικῆς ψήκτρας εἶναι ἐνίοτε καταφανῆ. Ἐπὶ ἀνοικτοῦ σχήματος κυπέλλων αἱ διὰ βαφῆς κεκαλυμμέναι ζῶναι ἔχουν τεθῆ οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζουν σταυρὸν ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἀγγείου, ἐσωτερικῶς ἢ ἐξωτερικῶς, ἐκτεινόμεναι ἀπὸ χείλους εἰς χεῖλος (εἰκ. 4, 10). Τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων ἐνίοτε ἔχουν παραμορφωθῆ κατὰ τὴν ὀπτησιν. Συνήθεις τύποι ἀγγείων τῆς κατηγορίας εἶναι ἀνοικτὰ πινάκια ἢ κύπελλα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον βαθέα, συνήθως μετὰ χειλέων στρεφομένων πρὸς τὰ ἔσω, κύπελλα μετὰ προχοῆς (sauce-boats) καὶ ἀσκοί. Korakou, σ. 6, εἰκ. 5.

II. Πλήρως κεκαλυμμένα ἀγγεῖα (Completely Coated). Τεχνικὴ τοῦ πηλοῦ παρομοία πρὸς τὴν τεχνικὴν τῆς κατηγορίας B I τῆς περιγραφείσης ἀνωτέρω (εἰκ. 4, 14-17). Ἐπιφάνεια πλήρως κεκαλυμμένη διὰ κεραμοχρόου, καστανῆς, ἢ μελανωπῆς, βαφῆς, περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον στιλπνῆς. Ἐνίοτε καὶ αἱ δύο ἀποχρώσεις, κεραμόχρους καὶ καστανομελανή, συναντῶνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου. Ποικίλαι παραλλαγὰι τῶν δύο ἀποχρώ-

σεων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄγγείου παρουσιάζονται ὡς ἐσκεμμένως πολλάκις ποιηθεῖσαι διὰ διακοσμητικούς σκοποὺς καὶ ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην τὴν γνωστὴν ἐκ τῶν ἄγγείων τῆς Βασιλικῆς τῆς Κρήτης τεχνοτροπῆαν (mottled ware). Τὰ ἴχνη τῆς χρωστικῆς ψήκτρας εἶναι ὁρατὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Συνήθη σχήματα ἄγγείων εἶναι ἀνοικτὰ πινάκια ἢ βαθέα κύπελλα, κύπελλα μετὰ προχοῆς (sauce-boats), ἄσκοι καὶ εὐμεγέθεις ὑδρίαι μετὰ σφαιρικῆς κοιλίας. Korakou, σ. 6-8, εἰκ. 6-8, πίν. I, 1.

Γ. Γραπτὴ Κεραμικὴ (Patterned Ware).

I. Ἀγγεῖα μετὰ μελανωπῆς διακοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας (Dark on Light).

(α) Πηλὸς καὶ ὄπτησις ὡς τῆς ομάδος Β ἀνωτέρω. Ἐπιφάνεια κεκαλυμμένη ὡς εἰς τὴν κατηγορίαν Β II ἀνωτέρω πλὴν μιᾶς ζώνης περὶ τὸ μέσον τοῦ κορμοῦ τοῦ ἄγγείου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχουν γραφῇ γραμμικὰ μόνον κοσμήματα διὰ τῆς αὐτῆς βαφῆς, ἥτις καλύπτει τὸ ὑπόλοιπον ἄγγειον (εἰκ. 4, 18-21). Τὰ κοσμήματα τῆς ζώνης ταύτης συνίστανται ἀπὸ ἀπλᾶς παραλλήλων γραμμῶν, ἐνίοτε τεμονιμένας ὑπὸ ἐτέρων καθέτων πρὸς αὐτάς. Τὰ συνήθη σχήματα τῆς κατηγορίας εἶναι ἄσκοι, δίσκωτα μετὰ πλατυνομένης πρὸς τὴν βάσιν κοιλίας ἄγγεῖα (tankards, εἰκ. 4, 18), καὶ μικρὰ κύπελλα μετὰ μιᾶς λαβῆς. Korakou σ. 8-9, εἰκ. 9, πίν. I, 2.

(β) Πηλὸς καὶ ὄπτησις ὡς τῆς προηγουμένης κατηγορίας. Ἐπιφάνεια κεκαλυμμένη δι' ὑποκιτρίνου, ἐρυθροποῦ ἢ κιτρινοπρασίνου ἐπιχρίσματος συνήθως ἐλαφρῶς λελεασμένου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου γραμμικὰ κοσμήματα ἔχουν γραφῇ κατὰ ζώνας καὶ μὲ βαφὴν παρεμφερῆ τὴν ὑφὴν καὶ χροιάν πρὸς τὴν τῆς προηγουμένης κατηγορίας (εἰκ. 4, 22-26). Τὰ σχέδια τῆς κοσμήσεως εἶναι ταινίαι ἐκ παραλλήλων γραμμῶν, τρίγωνα πλήρη πλεγμάτων ἐκ λεπτῶν γραμμῶν, ῥόμβοι καὶ τεθλασμένοι γραμμαὶ εἰς κεραμόχρουν, καστανὴν ἢ μελανὴν ἀπόχρωσιν. Ἡ κεραμόχρους ἀπόχρωσις χρησιμοποιεῖται ἐπὶ ἄγγείων ἐρυθροπῆς ἐπιφανείας, ἢ καστανῇ καὶ μελανῇ ἐπὶ τῶν ἄγγείων κιτρινωπῆς ἢ κιτρινοπρασίνου ἐπιφανείας. Σχήματα τῆς κατηγορίας εἶναι δίσκωτα μετὰ χαμηλῆς κοιλίας ποτήρια, ὡς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα (tankards, εἰκ. 4, 22, 26), ἀνοικτὰ κύπελλα μετὰ μιᾶς λαβῆς καὶ κύπελλα μετὰ προχοῆς (sauce-boats). Κύαθοι μετὰ καθέτων τοιχωμάτων, ἄσκοι καὶ μικραὶ ὑδρίαι ἔχουν εὐρεθῇ εἰς γειτονικὰς τοῦ Κοράκου θέσεις. Korakou, σ. 9-10, πίν. I, 3.

II. Ἀγγεῖα μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ μελανωπῆς ἐπιφανείας (Light on Dark).

Πηλὸς καὶ ὄπτησις ὡς τῆς ομάδος Β II. Ἐπιφάνεια κεκαλυμμένη δι' ἁμαυρᾶς μελανῆς ἢ κεραμοχρόου βαφῆς ἀπολεπιζομένης ἐνίοτε εὐκόλως, ἐφ' ἧς σχέδια, ὡς τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα, ἔχουν γραφῇ διὰ λεπτῶν ὑποκιτρίνων ἢ λευκῶν γραμμῶν οὐχὶ στερεῶς ἀπερροφημένων ὑπὸ τῆς ἐπιφα-

νείας (εἰκ. 4, 27). Ὀλίγα ὄστρακα τῆς κατηγορίας ἔχουν εὐρεθῇ εἰς τοῦ Κοράκου, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ ἀναγνωρισθῶν σχήματα ἀγγείων. Μικρὰ ὑδρία, ὁμοιάζουσα πρὸς τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα δίωτα ποτήρια (tankards), εὐρεθῇ εἰς Γωνιάν. Ἡ κατηγορία εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὴν κεραμικὴν τῆς Ἀγίας Μαρίνης τῆς Φωκίδος.

Ἡ γραπτὴ κεραμικὴ τῆς ομάδος Γ προέρχεται ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ συνεπῶς νεωτέρων στρωμάτων τῆς ΠΕ περιόδου ἀλλὰ γενικῶς δὲν ἦτο ἄφθονος. Ὅλη ἡ ομάδα φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς ΠΕ περιόδου. Κοράκου, σ. 10-11, εἰκ. 9 ἀρ. 15, 16, 20-22.

Δ. Ἀνευ βαφῆς Κεραμική (Unpainted Ware).

Πηλὸς μᾶλλον ἀμελῶς κατεσκευασμένος, πορῶδης πως καὶ ἐρυθρῶπός ἢ κιτρινοπράσινος τὴν χοιρίαν. Ὅπτησις παρεμφερὲς πρὸς τὴν τῆς προηγουμένης ομάδος ἀλλ' ἡ ἐπιφάνεια δὲν ἔχει λειανθῇ καὶ στερεῖται ἐπιχρίσματος καὶ βαφῆς. Συνήθη σχήματα τῆς κατηγορίας εἶναι βαθέα κύπελλα ἢ ἀνοικτὰ πινάκια (Κοράκου, εἰκ. 12-13), ραμφόστομοι ὑδρίαί, ὡς αἱ εὐρεθεῖσαι εἰς τὸν τάφον τῆς Κορίνθου (ιδὲ καὶ κατωτέρω θέσιν IV), θραύσματα τῶν ὁποίων μόνον ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Κοράκου, καὶ ἀσκοί. Κοράκου, 11-12.

Ε. Ἀγγεῖα Οἰκιακῆς χρήσεως καὶ Πίθοι (Domestic Pots and Pithos).

Ἀκάθαρτος πηλὸς περιέχων χαλίκια. Τοιχώματα παχέα κατάλληλα διὰ μαγειρικὰ σκεύη καὶ σκεύη ἀποθηκεύσεως τροφίμων. Μερικὰ τῶν ἀγγείων δύνανται νὰ ταξινομηθῶν ὡς χονδροειδῇ παραδείγματα τῶν ομάδων Α, Β, Δ. Συνήθη σχήματα εἶναι βαθέα κύπελλα διαφόρων διαστάσεων, ἀβαθεῖς ὡς ταψιά λοπάδες, τηγανόσχημα ἀγγεῖα, ὑδρίαί καὶ πίθοι. Κοράκου, σ. 12-13, εἰκ. 14-15.

ΣΤ. Λοιπὴ Κεραμικὴ (Other Wares).

Ἡ ομάδα περιλαμβάνει ἀγγεῖα εἰσαχθέντα εἰς τοῦ Κοράκου. Ἐκπροσωπεῖται δὲ ὑπὸ ἐνὸς κυάθου ἢ ποτηρίου σκοτεινοχρώμου ἀμμόδους πηλοῦ μετὰ λείας καστανοχρόου ἐπιφανείας κεκοσμημένης δι' ἔγχρακτον διακοσμήσεως (εἰκ. 4, 28-31). Τὸ ἀγγεῖον εὐρίσκει παρὰ πλάγια παραδείγματα εἰς Τροίαν καὶ Κυνκλάδας κατὰ τὸ σχῆμα καὶ εἰς ἀγγεῖα ἕξ Ὀλυμπίας κατὰ τὴν κόσμῃσιν, ἀνήκει δὲ εἰς τὸ τέλος τῆς ΠΕ περιόδου. Κοράκου, σ. 12-13, εἰκ. 17.

Ἡ ΠΕ κεραμικὴ τοῦ Κοράκου κατὰ τὴν στρωματογραφίαν, ἕξ ἧς προέρχεται, δύναται νὰ ταξινομηθῇ εἰς τρεῖς χρονολογικὰς βαθμίδας ὡς ἀκολούθως. ΠΕ I βαθμὶς ἡ ομάδα Α. ΠΕ II βαθμὶς ἡ ομάδα Β. Καὶ ΠΕ III βαθμὶς περιλαμβάνουσα τὴν ομάδα Γ, ἃν καὶ ἀγγεῖα τῆς ομάδος Β ἐξακολουθοῦν νὰ παράγονται καὶ οὐσιαστικῶς εἶναι τὰ πλέον πολυάριθμα καὶ κατὰ τὴν ΠΕ III βαθμίδα, ἐνῶ τὰ γραπτὰ εἶναι ὀλίγα σχετικῶς.

II. Μύλος Χελιώτου (8). Σημαντική ποσότης κεραμικής άνεκαλύφθη εις τὸ ΠΕ φρέαρ τῆς θέσεως. Τὸ πλεῖστον ταύτης ἀνήκει εις τὴν ΠΕ III βαθμίδα. Ἡ ὁμάς Α δὲν εἶναι πολυάριθμος, μόνον ὀλίγα ὄστρακα εὑρέθησαν τῆς κατηγορίας Α I, ἔχοντα λείαν καὶ ἄνευ ἐπιχρίσματος τὴν ἐπιφάνειαν (εἰκ. 4, 2-3), τὰ μετ' ἐπιχρίσματος ἄγγεῖα, τῆς κατηγορίας Α II τοῦ Κοράκου, εἶναι πολυαριθμότερα, μία δὲ ποικιλία περιγραφεῖσα λεπτομερῶς τὸ πρῶτον εις Ἀσίνην καὶ ὀνομασθεῖσα ἐκεῖ Φαγεντιανὴ κεραμική (faience ware) ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων τὴν θέσιν (ἰδὲ θέσιν XVII κατωτέρω) εἶναι ἔτι συνηθεστέρα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πάλιν ἄφθονος. Τέσσαρα κύπελλα μετὰ προχοῆς (sauce-boats) καὶ ἓν πινάκιον τῆς τάξεως συνεκολλήθησαν, θραύσματα δὲ ἕξ ἄλλων κυπέλλων μετὰ προχοῆς ἀνεγνωρίσθησαν μεταξὺ τῶν εὐρημάτων.

Μία ἑτέρα ποικιλία τῆς κατηγορίας Α II καλεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος «slipped fine ware» καὶ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ 8 ἀβαθῶν κυπέλλων ἢ πινακίων, ὑπὸ 6 κυπέλλων μετὰ προχοῆς, ὑπὸ ἑνὸς εὐμεγέθους βαθέος κυπέλλου, ὑπὸ ἑνὸς ἀσκοῦ καὶ ὑπὸ θραυσμάτων πλεόν τῶν 14 ἀπλῶν κυπέλλων καὶ 7 κυπέλλων μετὰ προχοῆς (Hesperia 1949 Suppl. VIII, 417-419, κατηγορίαι Α καὶ Β 3 τοῦ ἀνασκάψαντος). Ἡ κατηγορία εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν καλουμένην «Μετὰ λευκοῦ ἐπιχρίσματος» («white slipped») εις Ἀσίνην, Λέρναν καὶ Ἀσέαν.

Ἡ Urfinnis κεραμική τῆς ὁμάδος Β τοῦ Κοράκου, ἰδιαίτερος τὰ πλήρωος κεκαλυμμένα διὰ βαφῆς ἄγγεῖα Β II, εἶναι τὰ πολυαριθμότερα ἐκ τῶν καλυτέρας ποιότητος ἄγγείων τῆς θέσεως. Ἐνδεκα μικρὰ κύπελλα καὶ πινάκια, ἑννέα κύπελλα μετὰ προχοῆς καὶ εἰς ἀσκὸς ἐκ τῆς κατηγορίας ἔχουν συγκολληθῆ καὶ ὑπάρχουν τεμάχια περισσοτέρων τῶν 30 συνήθων κυπέλλων καὶ πλεόν τῶν 22 κυπέλλων μετὰ προχοῆς, ὡς καὶ τεμάχια εὐρέων ὡς λεκάναι ἄγγείων καὶ ὑδριῶν. Ὁ ἀνασκάψας διακρίνει μίαν ποικιλίαν ἐστιβωμένης Urfinnis κεραμικῆς (ἔ. ἀ. 419-420). Τὰ μερικῶς κεκαλυμμένα ἄγγεῖα ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ἑνὸς μόνου ὄστράκου.

Ἡ ὁμάς Γ, ἡ Γραπτὴ κεραμική, ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἕξ περίπου ὄστράκων μετὰ μελανωπῆς διακοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας, οὐδὲν δὲ ὄστρακον μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ μελανωπῆς ἐπιφανείας εὑρέθη. Hesperia 1949 Suppl. VIII, 420.

Αἱ ὁμάδες Δ καὶ Ε τοῦ Κοράκου ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ πολυαριθμῶν τεμαχίων, ἀνηκόντων εις ὑδρίας καὶ μόνωτα κνάθια ἐπὶ χαμηλοῦ ποδός, ὑπὸ ἑνὸς κυλινδρικοῦ ἄγγείου, ὑπὸ τεμαχίων εὐρέων ὡς λεκάναι ἄγγείων ἢ συνήθων κυπέλλων καὶ πίθων, ὡς καὶ τηγανοειδῶν ἄγγείων καὶ ἄλλων παρεμφερῶν σχημάτων. Hesperia 1949 Suppl. VIII, 418 (Ὅμας Β1-2). Ἡ κεραμική τῆς ὁμάδος ΣΤ τοῦ Κοράκου ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἑνὸς τεμαχίου ἄγγείου ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδός, ὁμοίου πρὸς τὰ Πρωτομυνεία (ἔ. ἀ., 420, Ὅμας Ε).

Τὰ κυριώτερα σχήματα ἀγγείων ἐκ τῆς θέσεως δημοσιεύονται ἐν *Hesperia* 1949 Suppl. VIII, πίν. 61-62.

III. Ίσθμία (9). Δέκα ἀγγεῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πλήρη καὶ ἀρκετὰ ἐπὶ πλέον ὄστρακα εὐρέθησαν ἐν Ίσθμίᾳ.

Τῆς κατηγορίας Α I, μετὰ λείας ἐπιφανείας ἄνευ ἐπιχρίσματος, οὐδὲν ὄστρακον εὐρέθη. Α I κατηγοροῖται Α II, μετ' ἐπιχρίσματος, Β I καὶ Β II, ἡ *Urfirnis* κεραμικὴ καὶ τὰ χονδροειδῆ οἰκιακῆς χρήσεως ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας Ε εἶναι αἱ μόναι ἐκπροσωπούμεναι εἰς τὰ εὐρήματα κατηγοροῖται (εἰκ. 4, 11). Σχήματα συνήθη εἶναι κύπελλα ἢ κύαθοι μετὰ μιᾶς λαβῆς, πρόχοι καὶ ὑδρίαι μετὰ σφαιρικῆς κοιλίας. Ἡ περίπτωσις ἑνὸς περιέργου κυπέλλου μετὰ προχοῆς εἶναι ἀξία ἰδιαίτερας μνείας διὰ τὴν ἀρχαιότητα τοῦ σχήματος τοῦ ἀγγείου (εἰκ. 4, 6). Ὁ Ε. SMITH νομίζει ὅτι ἡ κεραμικὴ τῆς Ίσθμίας ἀνήκει εἰς τὸ ἀρχαιότερον τμήμα τῆς ΠΕ περιόδου καὶ ὅτι συνδέεται ἔτι στενῶς πρὸς τὰ Νεολιθικὰ προϊόντα (εἰκ. 4, 1). *Hesperia*, 1955, σ. 143-144 καὶ πίν. 57 b-e.

IV. Παλαιὰ Κόρινθος (10). Κατὰ τὴν πρόδον τῶν ἀνασκαφῶν εἰς Κόρινθον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν συνηντῶντο ἐπιχώσεις μετὰ ΠΕ κεραμικῆς ἀλλὰ περιληπτικὴ μελέτη ὅλου τοῦ εὐρεθέντος ὕλικου δὲν ἔχει γίνεαι μέχρι σήμερον. Όμαδες εὐρημάτων τῆς ΠΕ περιόδου ἔχουν περιγραφῇ ἐν *AJA* 1897, 318-332. *Hesperia* 1937, 515-521 (ἔπου καὶ ἀνασκόπησις τῶν παλαιότερων εὐρημάτων, αὐτόθι σ. 437-488). *AJA* 1939, 599-600. *Hesperia* 1948, 199-203, 1951, 292-293, 1953, 131, 1955, 147-148 ὑπόσημ. 5, 1960, 240-253. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ (Κόρινθος IV-V), σ. 31, 55, 60-66.

Τὰ μετὰ λείας ἐπιφανείας καὶ ἄνευ ἐπιχρίσματος ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας Α I εἶναι τὰ πλέον πολυάριθμα ἐκ τῆς θέσεως· εἰς ταῦτα ἀνήκουν κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τὰ ἀγγεῖα τὰ εὐρεθέντα εἰς τοὺς τάφους τοὺς δημοσιευθέντας ἐν *AJA* 1897, 318-332 (ἰδὲ καὶ *BSA* 1916-18, 177, ὑπόσημ. 1) καὶ ἕτερα ὄστρακα τῆς κατηγορίας μνημονεύονται ἐν *Hesperia*, 1937, 516 καὶ 1948, 201 κ.ἑξ. Τὰ μετ' ἐπιχρίσματος ἀγγεῖα ἐκπροσωποῦνται ἐπίσης εἰς τὰ εὐρήματα καλῶς, *Hesperia* 1937, 516-518. *AJA* 1939, 599. Τὰ μετὰ κιτρίνου ἐπιχρίσματος (*faience ware*), ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ ἀρίστων παραδειγμάτων. *Hesperia* 1937, 517.

Ἡ *Urfirnis* κεραμικὴ τῆς ὁμάδος Β εἶναι πλέον ἀφθονος ὥς κατηγορία Β II, ἀγγεῖα μετὰ πλήρως κεκαλυμμένης τῆς ἐπιφανείας ὑπὸ βαφῆς, παρὰ ὥς Β I, μερικῶς κεκαλυμμένα. *Hesperia* 1937, 518, 1948, 202-203. Τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ τῶν ἀγγείων τοῦ Κοράκου. Ποικιλίαι τινὲς εἰς τὴν μορφήν τοῦ κυπέλλου μετὰ προχοῆς (*sauce-boat*) δύνανται νὰ ὑπομνησθοῦν ἐνταῦθα. *Hesperia* 1937, 518. Ἐν κύπελλον ὑπὸ μορφήν κρατήρος ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδὸς εἶναι ἀξίον ἰδιαίτερας μνείας (*Hespe-*

ria 1937, 520, εικ. 40). Ραμφόστομοι υδρείαι επίσης καταλέγονται μεταξύ των σχημάτων της θέσεως. *Hesperia* 1948, 202-203.

Ἡ Γραπτή κεραμική της ομάδος Γ δὲν ἀναφέρεται μεταξύ των εὐρημάτων της Κορίνθου καὶ πιθανῶς ἡ θέσις ἔπαυσε νὰ κατοικητῇ μετὰ τὴν ΠΕ II περίοδον. *Hesperia* 1960, 244-245.

Τὰ ἀνευ γραπτῆς κοσμήσεως καὶ τὰ οἰκιακῆς χρήσεως χονδροειδῆ ἀγγεῖα εἶναι συνήθη εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις εὐρέσεως ΠΕ κεραμικῆς, *AJA* 1897, 318 κ.ἑξ. *Hesperia* 1937, 521, 1948, 203. Ἀποτυπώματα ψάθας ἐπὶ τοῦ πυθμένου των ἀγγείων παρατηρηθέντα ἤδη εἰς τὴν κεραμικὴν των Κυκλάδων συναντῶνται καὶ ἐν Κορίνθῳ. *Hesperia* 1937, σ. 521, εικ. 45.

Μεταξὺ των εἰσηγμένων ἀγγείων της ομάδος ΣΤ δύνανται νὰ καταταχθοῦν ραμφόστομοι υδρείαι Τρωικῆς προελεύσεως, ἐγγάρακτοι πυξίδες κυκλαδικοῦ τύπου, τηγανοειδῆ ἀγγεῖα ἐπίσης συνήθη εἰς Κυκλάδας (*AJA* 1897, 319-320. *Hesperia* 1937, 516) καὶ πίθοι μετ' ἐκτύπων σχεδίων σπειρῶν σχηματισθέντων διὰ πίσεως. *KOSMOPOULOS*, σ. 60, εικ. 36 καὶ σ. 55.

V. Γύριζα (12). Κατὰ τὴν διάνοξιν δοκιμαστικῶν τάφρων εἰς τὴν θέσιν τὸ ἔτος 1916 ἐγένοντο κεραμικά τινα εὐρήματα (*AJA* 1920, 6), ἐξ ὧν μία υδρεία μετὰ πλαστικῆς διακοσμήσεως δημοσιεύεται ἐν *Gonia*, σ. 69, εικ. 19 καὶ περιγράφεται αὐτόθι σ. 74. Τὸ ἀγγεῖον ἀνήκει εἰς τὴν ομάδα Α τοῦ Κοράκου.

VI. Γωνιά (13). Σημαντικὴ ποσότης κεραμικῆς εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν καὶ ἐκ των εὐρεθέντων ὀστράκων 19 ἀγγεῖα συνεπληρώθησαν ἐξ ὁλοκλήρου ἢ μερικῶς.

Κεραμικὴ της ομάδος Α τοῦ Κοράκου εὐρέθη εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ μάλιστα εἰς τινὰς περιπτώσεις ὁμοῦ μετὰ Νεολιθικῆς κεραμικῆς της κατηγορίας Β3γ, τὰ Πολύχρωμα ἀγγεῖα. Εἰς ἀσκὸς καὶ ἐν βαθὺν κύπελλον ἐπὶ βάσεως, ἀνήκοντα εἰς τὴν κατηγορίαν Α II, καταλέγονται μεταξύ των συμπληρωθέντων ἀγγείων της ομάδος. *Gonia*, σ. 71-74, εικ. 17-18.

Ἡ *Urfirnis* κεραμικὴ της ομάδος Β τοῦ Κοράκου εἶναι ἐπίσης ἀφθονος εἰς Γωνιάν. Τῆς κατηγορίας Β I οὐδὲν ἄξιον μνείας εὐρέθη, τῆς κατηγορίας ὅμως Β II, των πλήρως κεκαλυμμένων διὰ βαφῆς ἀγγείων, ἐκτὸς των πολυαριθμῶν ὀστράκων εὐρέθησαν μεταξύ των συγκολληθέντων ἀγγείων καὶ χαρακτηριστικὰ σχήματα των γνωστῶν τύπων ἄξια ἰδιαίτερας μνείας, ὥς τὸ μετὰ παραλλασσοῦσης ἀποχρώσεως κύπελλον μετὰ προχοῆς, τὸ δημοσιευόμενον ὥς πίν. I, 1 τοῦ Κοράκου ἀλλὰ προερχόμενον ἐκ Γωνιάς (εικ. 4, 14), μία μικρὰ υδρεία μετ' ὑψηλοῦ λαιμοῦ (*Gonia*, εικ. 21), ἐν ἀσκοειδὲς ἀγγεῖον (*Gonia*, εικ. 20) καὶ μία υδρεία μετὰ σφαιρικῆς κοιλίας, ὥς ἡ δημοσιευομένη ἐν *Korakou*, εικ. 8 κλπ. *Gonia*, 74.

Ἡ ὁμάς Γ, ἡ Γραπτὴ κεραμική, ἦτο πολυαριθμοτέρα εἰς Γωνιὰν παρὰ εἰς Κοράκου καὶ ἡ κατηγορία μετὰ μελανωπῆς κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας, ἣτις εἶναι ἄφθονος εἰς Γωνιάν, φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρχαιότερας χρονολογίας ἐνταῦθα παρὰ εἰς Κοράκου. Πιθανῶς, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος, ἡ κατηγορία νὰ ἀντλή τὴν καταγωγὴν της ἐκ τῆς Νεολιθικῆς κεραμικῆς. Gonia, 75

Σχήματα τῶν ἀγγείων τῆς κατηγορίας εἶναι κύαθοι μετὰ καθέτων τοιχωμάτων, δίσκωτα μετὰ χαμηλῆς κοιλίας καὶ κωνικοῦ λαιμοῦ ποτήρια (tankards), μικραὶ ὑδρίαι μετὰ σφαιρικοῦ κορμοῦ καὶ κύπελλα μετὰ χειλέων ἡρέμα ἢ ἀποτόμως ἐκτεινομένων πρὸς τὰ ἔξω καὶ μικρῶν ἀποφύσεων ὡς λαβῶν.

Τῆς κατηγορίας Γ II, μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ μελανωπῆς ἐπιφανείας, δὲν εὐρέθησαν πολλὰ ὄστρακα ἀλλ' ἐκ τῶν εὐρεθέντων ὄστράκων συνεπληρώθη τὸ δίσκωτον ποτήριον (tankard), τὸ δημοσιευόμενον ἐν Korakou, εἰκ. 11. Gonia 75.

Τῆς ὁμάδος Δ, κεραμικῆς ἀνευ γραπτῆς κοσμήσεως, εὐρέθησαν ἐν Γωνιᾷ πολυάριθμα παραδείγματα ἀλλ' οὐδὲν εἶναι ἄξιον ἰδιαίτερας μνείας. Οἰκιακῆς χρήσεως ἀγγεῖα καὶ πίθοι (ὁμάς Ε) εὐρέθησαν ὡσαύτως πολυάριθμα. Gonia, 75.

VII. Νεμέα (18). Ἡ θέσις παρέσχεν ἀξιόλογον κεραμικὴν ἀλλὰ μόνον σύντομοι εἰδήσεις περὶ ταύτης ἔχουν δημοσιευθῇ. Χαρακτηριστικὴ κεραμικὴ τῆς ΠΕ I περιόδου εἶναι τὰ ἐγχάρακτα ἀγγεῖα. Τῆς ΠΕ II βαθμίδος λίαν συνήθεις ἀγγεῖον εἶναι τὸ κύπελλον μετὰ προχοῆς (sauce-boat) καὶ τὴν ΠΕ III βαθμίδα χαρακτηρίζει γραπτὴ κεραμικὴ, ἰδίᾳ μετὰ μελανωπῆς κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας, AJA 1928, 63.

VIII. Ζυγουριές (19). Ἡ θέσις παρέσχε πολυάριθμον κεραμικὴν ὅλων τῶν κατηγοριῶν.

Τὰ μετὰ λείας ἐπιφανείας ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας Α I δὲν εἶναι πολυάριθμα καὶ ὁ πηλὸς αὐτῶν εἶναι συνήθως ἀκάθαρτος, ἀτελῶς ὠπημένος ἔχον πυρῆνα φαιοῦ ἢ ἐρυθροῦ χρώματος καὶ ἐπιφάνειαν ἐνίοτε ποικιλοῦσης ἀποχρώσεως μετὰ φαιοῦ καὶ ἐρυθροῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου (mottled). Ἐγχάρακτα κοσμήματα ἐκ παραλλήλων λοξῶν γραμμῶν ἢ κοσμήματα ὡς ἄκανθαι ἰχθύων (herring-bone) σχηματιζόμενα διὰ μικρῶν γραμμῶν λοξῶς τεθειμένων ἐκατέρωθεν κεντρικῆς γραμμῆς κατὰ μῆκος τοῦ χείλους τοῦ ἀγγείου εἶναι συνήθη. Ἄλλα συνήθη σχέδια εἶναι σπεῖραι, συγκεντρικοὶ κύκλοι καὶ πλέγματα ἐκ γραμμῶν (Zygouries, σ. 76, πίν. IV). Ἰδιαίτερα μνεῖα ἐκ τῶν ἀγγείων τῆς κατηγορίας δύναται νὰ γίνῃ ἐνὸς κυπέλλου (εἰκ. 4, 31) μετὰ διατρήτων πλευρῶν (Zygouries, σ. 124, εἰκ. 117).

Τὰ μετ' ἐπιχρίσματος ἄγγεῖα εἶναι πολυαριθμότερα καὶ εἶναι παρεμφερεῖ πρὸς τὰ ἀνάλογα τοῦ Κοράκου (εἰκ. 4, 5). Τὸ πλεῖστον τούτων οὐδεμίαν φέρει κόσμησιν ἀλλ' εἰς ὀλίγα ἄγγεῖα ἐμφανίζονται ἐγγράακτα κοσμήματα. Ἀποτυπώματα ψάθας ἐπὶ τῶν βάσεων ἐπίσης συναντῶνται. Μία ὁμὰς ἀγγείων τῆς κατηγορίας εἶναι ἑξαιρέτου ποιότητος ἐγγίζουσα ὡς κατασκευὴ τὴν τελειότητα τῶν ἐκ Κρήτης γνωστῶν ἀγγείων μετὰ τοιχωμάτων ὡς κέλφος ῥοῦ, συναντᾶται δὲ αὕτη εἰς πᾶσαν σχεδὸν οἰκίαν ἀλλ' εἰς μικρὰν ποσότητα εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις. Ὁ πηλὸς τῶν ἀγγείων ἔχει καθαρισθῆ καὶ καλῶς τριβῆ πρὸ τῆς κατασκευῆς καὶ τὰ τοιχώματα ἔχουν χρῶμα κατὰ τὸν πυρῆνα φαιὸν ἢ μέλαν καὶ ἐνίοτε ὑπέρυθρον ἢ ἐρυθροπόν. Ἡ ἐπιφάνεια εἶναι πάντοτε ἀνοικτοτέρου χρώματος καὶ ἔχει καλυφθῆ διὰ λεπτοῦ ὑποκιτρίνου ἐπιχρίσματος ἐνίοτε λαμβάνοντος κατὰ τὴν ὀπτησιν ζωηρὸν καὶ κατὰ τόπους παραλλάσσον ἐπὶ τοῦ ἀγγείου χρῶμα ἀναμιμνήσκον τὴν κεραμικὴν τῆς Βασιλικῆς τῆς Κρήτης (εἰκ. 4, 8). Ἡ κατηγορία ἐν Ἀσίῃ ἐκλήθη *faience ware*. Πολλὰκις κόσμησις ἐγγράακτος ἢ ἐμπίεστος ἐπὶ τοῦ ὅμοῦ πηλοῦ ἢ πλαστικῇ, συνήθης καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας, συναντᾶται ἐπὶ τῶν ἀγγείων. Σχήματα τῆς κατηγορίας εἶναι κύπελλα μετὰ προχοῆς, ἀσκοειδῆ ἄγγεῖα, μικρὰ ὑδρεῖα, κυσθόσχημα ἄγγεῖα, σκύφοι καὶ πυξίδες. Zygouries, σ. 77 - 83, πίν. IV - VII, IX.

Ἡ ὁμὰς Β εἶναι ἡ πολυαριθμότερα ὁμὰς ΠΕ κεραμικῆς τῶν Ζυγουριῶν. Τὰ μερικῶς κεκαλυμμένα διὰ βαφῆς ἄγγεῖα, κατηγορία Β I, ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ πολυαριθμῶν ἀκεραίων ἢ σχεδὸν ἀκεραίων ἀγγείων ἀλλὰ τεχνικῶς ταῦτα δὲν εἶναι τὰ καλύτερά καὶ φαίνεται ὅτι ὡς σύνολον ἡ κατηγορία Β I ἐκπροσωπεῖ τὸ τέλος μᾶλλον τῆς ἐξελίξεως τῆς *Urfirnis* κεραμικῆς παρὰ τὴν ἀρχήν, ὡς εἶχε νομισθῆ κατὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν δεδομένων τοῦ Κοράκου. Πράγματι ἡ κατηγορία Β I φαίνεται εἶναι μία φάσις παρακμῆς τῆς *Urfirnis* τεχνικῆς (Zygouries, 101). Ἐκτὸς τῶν σχημάτων τοῦ Κοράκου μικρὰ πρόχοι (εἰκ. 4, 12) καὶ μεγάλα ὑδρεῖα (εἰκ. 4, 13) ἔχουσαι τὸ ἀνώτερον ἥμισυ τοῦ κορμοῦ τῶν κεκαλυμμένων διὰ βαφῆς, εὐρέθησαν εἰς Ζυγουριές. Εἰδικῆς μνεῖας ἀξία εἶναι μία ὁμὸς εὐρέων κυπέλλων ἢ πινακίων μεθ' ἐνὸς σταυροῦ ἐκ πλατειῶν ταινιῶν βαφῆς ἐπὶ τῆς βάσεως ἐκτεινόμενον ἀπὸ χεῖλους εἰς χεῖλος (εἰκ. 4, 10). Zygouries, σ. 84 - 86, εἰκ. 71 - 74.

Τὰ πλήρως κεκαλυμμένα διὰ βαφῆς ἄγγεῖα, κατηγορία Β II, εἶναι ἐπίσης πολυάριθμα ἀλλ' οὐδεμία διαφορὰ ἀπὸ τὰ ἀνάλογα ἄγγεῖα τοῦ Κοράκου δύναται νὰ παρατηρηθῇ (εἰκ. 4, 16 - 17). Τεμάχια πυξίδων, ἡμισφαιρικὰ πώματα, κύπελλα μετὰ προχοῆς, βαθεῖς σκύφοι καὶ σφαιρικά ἄγγεῖα, προσέειν ἐν κύπελλον μετὰ πλευρικοῦ στομίον καὶ κύπελλα ἔχοντα προχοὴν ὑπὸ μορφὴν κεφαλῆς κριοῦ εἶναι τὰ συνήθη τῆς κατηγορίας σχήματα. Zygouries, σ. 87 - 101, πίν. VII - VIII, X.

Γραπτή κεραμική, όμάς Γ, όλίγη εύρέθη εις Ζυγουριές. Πέντε άγγεία τής όμάδος συνεκολλήθησαν και έν εύρέθη άνέπαφον. Ή κατηγορία Γ Ια έκπροσωπείται υπό μιās μικρῆς σφαιρικῆς ύδρίας σωζομένης μερικῶς και ένός τεμαχίου διώτου μετά χαμηλῆς κοιλίας ποτηρίου (tankard). Zygouries, σ. 103, πίν. XII, 1-2, XIII, 2.

Ή κατηγορία Γ Ιβ έκπροσωπείται υπό ένός τεμαχίου διώτου ποτηρίου' ώς τό τής προηγουμένης κατηγορίας (εικ. 4, 22), ένός θηλάστρου (άγγείου μετά σφαιρικῆς κοιλίας, κωνικοῦ άνοικτοῦ πρὸς τὰ άνω στομίον, μετά λαβῆς ώς καλαθίου και δευτέρου κυλινδρικοῦ στομίου, άναχωροῦντος έκ τοῦ μέσου ἢ άνω μέρους τής κοιλίας τοῦ άγγείου, υποθετικῶς δέ χρησιμοποιουμένου πρὸς θηλασμόν νηπίων), μιās πυξίδος, υπό ένός άσκοῦ και υπό ένός μικροῦ άγγείου εις σχῆμα δακτυλήθρας. Έκτός τῶν συνήθων γραμμικῶν κοσμημάτων χρησιμοποιοῦνται ώς κοσμήματα και στιγμαί ἢ κηλίδες βαφῆς. Zygouries, σ. 105-109, εικ. 88-89, πίν. XII 2, XIII 1.

Ή κατηγορία Γ ΙΙ, τὰ άγγεία μετ' άνοικοχρώμου διακοσμήσεως ἐπὶ μελανοπῆς ἐπιφανείας, έκπροσωποῦνται υπό οὐχὶ περισσοτέρων τῶν ἑξ ὀστράκων (Zygouries, 103).

Άνευ βαφῆς κεραμική τής όμάδος Δ εύρέθη εις μεγάλας ποσότητας και παρουσιάζεται ως ἡ ἐσχάτη βαθμὶς ἐκφυλισμοῦ τής Urfirnis κεραμικῆς, έκ τής όποίας τεχνικῶς διακρίνεται μόνον διὰ τὴν ἔλλειψιν βαφῆς. Ή τεχνική τοῦ πηλοῦ και τὰ σχήματα τῶν άγγείων εἶναι άπαράλλακτα ως και εις τὴν κατηγορίαν ἐκείνην (Zygouries, 110). Άποτυπώματα ψάθας συναντῶνται ἐπὶ τῶν βάσεων τῶν άγγείων τής κατηγορίας, ἐπὶ ἑξ δὲ τοῦλάχιστον άγγείων συνητήθησαν και σημεῖα τινα ὁμοιάζοντα πρὸς γράμματα γενικῶς δὲ ἐρμηνεύόμενα ως σήματα τῶν διαφόρων άγγειοπλαστῶν τής ΠΕ περιόδου (Zygouries, εικ. 91, 1). Παρεμφερῆ σήματα ἔχουν ἐπίσης εύρέθῃ εις Ἀσίνην και Λέρναν, μνημονευόμενα κατωτέρω. Άπομιμήσεις κεφαλῶν ἡλῶν ἐπὶ τῶν λαβῶν τῶν άγγείων, ως εις τὰ μετάλλινα πρότυπα τής κεραμικῆς τής περιόδου, εἶναι ἐπίσης συνήθη. Zygouries, σ. 106-111, εικ. 90-100.

Οἰκιακῆς χρήσεως χονδροειδῆ άγγεία εύρέθησαν εις πολλὴν μεγάλην ποσότητα, έκπροσωποῦντα ὅλα τὰ συνήθη σχήματα, οἷον βαθέα κύπελλα ἢ σκύφοι, ύδρίαι, τηγανόσχημα άγγεία, κύαθοι, πίθοι. Δύο κυλινδρικοὶ πόδες ἢ στηρίγματα άγγείων (Zygouries, σ. 116, εικ. 103), εἶναι ἄξιοι ἰδιαίτερας μνείας. Άποτυπώματα ψάθας ἐπὶ τῶν βάσεων εἶναι συνήθη και εις τὰ άγγεία τής όμάδος ταύτης. Κόσμησις ἐμπέστος ἢ ἐγχάρακτος ἐπὶ τῶν χειλέων τῶν άγγείων, ὅτε ὁ πηλὸς ἦτο νωπός, παρατηρεῖται ἐπίσης. Zygouries, σ. 121-122, εικ. 115-117.

Ός εἰσηγμένα άγγεία τής όμάδος ΣΤ δύνανται νὰ μνημονευθοῦν άγγείον τοῦ τύπου τοῦ θηλάστρου, έν κύπελλον ἐπὶ ὕψηλοῦ ποδὸς μετ' ἐγχάρακτου

διακοσμήσεως, ἔτερον ἀγγεῖον παρεμφερὲς πρὸς δυσκοπότητα (εἰκ. 4, 30-31) καὶ ἐν θραῦσμα πινακίου, Zygouries, σ. 123 - 125, εἰκ. 115 - 117.

ΙΧ. Μυκῆναι (22). Ἡ κεραμικὴ εἶναι τὸ μόνον σωθὲν ΠΕ κατὰ-λοιπον ἐκ Μυκηναίων. Εὐρέθη δὲ τοιαύτη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου (BSA 1921-23, 175-177, 186, 197-200, 205, 209, 217, 223, 228, 230, 239, 260, 261. WACE, Mycenae, 71, 75), εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κεκλιμένης ἀναβάσεως ἔσωθεν τῆς Πύλης τῶν Λεόντων (BSA ἔ. ἀ. 63-66, 79), εἰς μίαν οἰκίαν πλησίον ταύτης (Ramp House, BSA 1921-23, 82), εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Νοτίου Οἰκίας (BSA 1921-23, 92-93. WACE, Mycenae 66), εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ταφικοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEHMANN (BSA 1921-23, 106, 109-110, 111, 112, 114-117, 123, 150, 159. BSA 1954, 246. WACE, Mycenae, 61)· ἐν ἐγγράκτον ὀστρακον εὐρεθὲν ἐκτὸς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων μνημονεύεται ἐν BSA 1953, 7 καὶ ἡ κεραμικὴ ἡ εὐρεθεῖσα εἰς τὸν λόφον τοῦ Καλκανίου δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως (WACE, Mycenae, 21, 42). Τὰς θέσεις ἰδὲ ἐν WACE, Mycenae, εἰκ. 19.

Πᾶσαι αἱ ομάδες τοῦ Κοράκου ἐκπροσωποῦνται καὶ εἰς τὰς Μυκήνας ἐπίσης. Ἡ ὁμάς Α δὲν φαίνεται νὰ ἦτο λίαν ἄφθονος (BSA 1921-23, 114 κλπ.). Ἡ ὁμάς Β εἶναι ἡ πλέον ἄφθονος κεραμικὴ τῆς περιόδου (BSA 1921-23, 64, 66, 109-110, 114 κλπ.). Ἡ ὁμάς Γ ἐκπροσωπεῖται δι' ὅλων αὐτῆς τῶν κατηγοριῶν καὶ τεχνοτροπιῶν καίτοι δὲν εἶναι πάντοτε ἄφθονος (BSA 1921-23, 110, 114-116 κλπ.).

Ἡ ὁμάς Δ καὶ ἡ ὁμάς Ε εἶναι λίαν ἄφθονοι ἐν Μυκήναις, ὥς καὶ εἰς τὰς ἄλλας θέσεις (BSA 1921-23, 63, 114 κλπ.). Τῆς ομάδος ΣΤ, εἰσηγμένης κεραμικῆς, δύναται νὰ μνημονευθῇ ἐν πῶμα κυκλαδικοῦ τύπου καὶ μία μικρὰ ὑδρία παρεμφερὲς πρὸς τὴν μνημονευθεῖσαν ἐκ Κοράκου, ἣτις παραλληλίζεται ἐκεῖ πρὸς τὴν κεραμικὴν τῆς Ὀλυμπίας (BSA 1921-23, εἰκ. 26 c, h, σ. 115, 117). Εἰκόνας τῆς ΠΕ κεραμικῆς τῶν Μυκηναίων ἰδὲ ἐν BSA 1921-23, 26, 27 καὶ πίν. XII. WACE, Mycenae, εἰκ. 80, 84. Tiryns IV, πίν. XXXIII καὶ σ. 109-110.

X. Μπερμπάτι (23). Πληροφορίαι διὰ τὴν κεραμικὴν, ἥτις εὐρέθη μεταξὺ τῶν οἰκιῶν τοῦ ΠΕ οἰκισμοῦ τῆς θέσεως, δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ μέχρι σήμερον (1961).

XI. Ἡραῖον-Πρόσουμνα (24). Ἡ θέσις παρέσχεν ἕξ κιβώτια ΠΕ κεραμικῆς ἐκ τριῶν κεχωρισμένων περιοχῶν, μίας ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐφ' ἧς ὁ ναὸς τῆς Ἥρας, ἑτέρας ἐκ τῆς κοιλότητος νοτίως τῆς Νοτίας Στοᾶς καὶ τρίτης ἐκ τῆς περιοχῆς ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Γεωργάλαρου.

Ἡ ὁμάς Α ἦτο σπανία καὶ διὰ τῶν δύο αὐτῆς κατηγοριῶν. Τὸ πλεῖστον τῆς εὐρεθείσης κεραμικῆς ἀνήκει εἰς τὴν ομάδα Β, ἥτις ἐκπροσωπεῖται

ὑπὸ ἀγγείων ὅλων τῶν γνωστῶν σχημάτων ἐκτὸς κυπέλλων μετὰ προχοῆς (sauce-boats), τεμάχια τῶν ὁποίων δὲν ἔχουν εὐρεθῇ μετὰ τῶν ὀστράκων. Ἡ ὁμάς Γ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἱκανῶν τεμαχίων ἀγγείων. Ἀφθονωτέρα εἶναι ἡ κατηγορία Γ I, μερικά κοσμήματα ἐκ μαιάνδρων ἐπὶ τῶν ἀγγείων, ὡς τὰ εἰκονιζόμενα ἐν Prosymna II, εἰκ. 673, 3, ἡδύναντο νὰ ἐκκληφθοῦν ὡς Γεωμετρικά. Ἡ κατηγορία Γ II ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὀλίγων παραδειγμάτων.

Ἡ ὁμάς Δ δὲν εἶναι πολυάριθμος, ἀλλὰ τῆς ὁμάδος Ε εὐρέθησαν πολλὰ παραδείγματα (Prosymna II, εἰκ. 638). Ὡς παράδειγμα τῆς ὁμάδος ΣΤ δύναται νὰ μνημονευθῇ μία ταινιοειδὴς λαβὴ ἔχουσα τετράγωνον τομὴν καὶ ὀδοντωτὴν παρυφὴν ὡς καὶ ἔξ μικρὰς ὁπᾶς εἰς τὴν μίαν ἄκρην, προσέτι ἐν ἐγγράκτον ὀστράκον. (Prosymna, σ. 377-378, εἰκ. 368).

XII. Μιδέα (26). ΠΕ κεραμικὴ εὐρέθη ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως (Royal Tombs 3 καὶ New Tombs 7, 16) καὶ εἰς τὸν οἰκισμὸν δυτικῶς τοῦ χωρίου Δενδρὰ (περιοχὴν θολωτοῦ τάφου, Royal Tombs 10, 29, 31, περιοχὴν θαλαμοειδοῦς τάφου 2, Royal Tombs, 92) καὶ εἰς ἄλλας θέσεις (New Tombs, 17-20). Περιγραφή τῶν δεδομένων, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων ἦσαν τυχαῖα εὐρήματα, δὲν ἔχει δημοσιευθῇ. Ἐν ΠΕ III κύπελλον, ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν Β II, περιγράφεται ἐν New Tombs, σ. 57, εἰκ 63, 1, ἐν δὲ γραπτὸν ὀστράκον μνημονεύεται ἐν Royal Tombs, 91.

XIII. Ἄργος (28). Μερικά ἐγγράκτα ὀστράκα καὶ δύο ΠΕ III κύπελλα ἢ σκύφοι ἔξ ἐνὸς τάφου μνημονεύονται ἐν BCH 1954, σ. 176 καὶ εἰκ. 31 σ. 175.

XIV. Κεφαλάρι (29). Ὁ οἰκισμὸς τῆς θέσεως ἐγγὺς τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ παρέσχεν ὀστράκα τῆς ὁμάδος Α ἐκ τῆς ἐπιφανείας (ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἑπ., 86), πιθανῶς δὲ καὶ τῆς ὁμάδος Β.

Ὁ οἰκισμὸς παρὰ τὴν πυραμίδα παρέσχε μόνον Urfinis ὀστράκα καὶ τῶν δύο κατηγοριῶν, μερικῶς δηλ. κεκαλυμμένα τῆς κατηγορίας Β I καὶ πλήρως κεκαλυμμένα ὑπὸ βαφῆς τῆς κατηγορίας Β II. Τὰ συνηθέστερα σχήματα εἶναι κύπελλα ἢ σκύφοι τοῦ γνωστοῦ σχήματος καὶ κύπελλα μετὰ προχοῆς, ὕδρια καὶ ἀσκοί. Ἡ εὐρεθεῖσα κεραμικὴ ἀνήκει εἰς τὰς τελευταίας βαθμίδας τῆς ΠΕ περιόδου. Hesperia 1938, 538.

XV. Τίρυνς (30). Πᾶσα σχεδὸν ἡ κεραμικὴ τῆς ΠΕ Τίρυνθος ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα Β, τὴν Urfinis κεραμικὴν, ὅπερ δεικνύει, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀνασκαφάντων, ὅτι ὁ ΠΕ οἰκισμὸς εἰς τὴν θέσιν ἤρχισε κατὰ τὴν ΠΕ II φάσιν τῆς περιόδου. Tiryns III, 201, καὶ IV, 2.

Τῆς ὁμάδος Α ὁ Κ. MÜLLER ἀναφέρει δύο μόνον ἀσφαλῆ ἐρυθρὰ ὀστράκα μετὰ λείας ἐπιφανείας (Tiryns III, 201) ὡς καὶ μερικά μελανά, μνημονεύόμενα ἐν Tiryns IV 2, ἅτινα ὅμως θεωρεῖ ὡς ΜΕ ἀναμιχθέντα μεταγενεστέρως εἰς τὰ ΠΕ στρώματα. Τέλος τινὰ τῶν ἀγγείων, ἅτινα ὁ

SCHLIEMANN (Tiryns, 65-76) μνημονεύει ὡς προερχόμενα ἀπὸ τὸν ἀρχαιοτάτον οἰκισμόν, ἴσως νὰ ἀνήκουν εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην.

Ἡ Urfirnis κεραμικὴ εἶναι ἀφθονωτέρα εἰς ὅλα τὰ ΠΕ στρώματα καὶ ὡς κατηγορία Β Ι, ἀγγεῖα μετὰ τῆς ἐπιφανείας μερικῶς κεκαλυμμένης ὑπὸ βαφῆς, καὶ ὡς κατηγορία Β ΙΙ, ἀγγεῖα μετὰ πλήρως κεκαλυμμένης τῆς ἐπιφανείας ὑπὸ βαφῆς (εἰκ. 4, 15). Τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων εἶναι τὰ γνωστά ἐκ Κοράκου· ἐξέλιξις τοῦ ἀπλοῦ κυπέλλου ὡς καὶ τοῦ μετὰ προχοῆς (sauce-boat) δύναται νὰ παρακολουθηθῇ ἐπὶ τοῦ ὕλικου ἐκ Τίρυνθος. Κύπελλα ἢ σκυφοειδῆ πινάκια μετὰ ταινιῶν βαφῆς σχηματίζουσιν στανιρὸν ἐπὶ τῆς βάσεως συναντῶνται καὶ ἐνταῦθα (Tiryns IV, 17). Κύπελλα μετὰ προχοῆς ὑπὸ μορφὴν κεφαλῆς κριοῦ ἢ γλαυκός, παρεμφερῆ πρὸς τὰ γνωστά ἐκ Ζυγουριῶν, εὐρέθησαν καὶ ἐν Τίρυνθι (Tiryns IV, σ. 15 καὶ πίν. V), σφαιρικαὶ ἢ κυλινδρικαὶ πυξίδες ἐνίοτε ἐπὶ ποδῶν, καλαδόσχημα ἀγγεῖα, κύπελλα ὁμοιάζοντα πρὸς κρατῆρας, ἐν περιεργον ἀγγείων χρησιμοποιούμενον πιθανῶς ὡς ψυγεῖον ὕδατος (Tiryns IV, πίν. XII 9, XIII), ἀρυτῆρες (κουτάλαι), τηγάνια, πίθοι μετ' ὀπῶν εἰς τὴν βάσιν, εὐρεῖαι λεκάναι μετ' ἐπιπέδου βάσεως, πώματα διαφόρων τύπων καὶ τρίποδες εἶναι τὰ πλέον ἀξιωμακόμενα σχήματα ἀγγείων ἐκ Τίρυνθος. Tiryns IV, 8-56.

Ἡ ὁμὰς Γ ἐκπροσωπεῖται ἐπίσης καλῶς ἐν Τίρυνθι. Ὁ ἀνασκάψας, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς στρωματογραφίας τῆς θέσεως, ὑποδεικνύει τὴν ὑποδιαίρεσιν τῆς ὁμάδος εἰς ἀρχαιότεραν βαθμίδα, περιλαμβάνουσιν γραπτὴν κεραμικὴν κεκοσμημένην δι' ὀλίγων γραμμικῶν κοσμημάτων εἴτε εἰς ἀνοικτόχρωμον βαφὴν ἐπὶ σκοτεινοῦ ἐδάφους (εἰκ. 4, 27) εἴτε ἀντιθέτως (εἰκ. 4, 20, 24) εἰς σκοτεινόχρωμον βαφὴν ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας (Tiryns IV, σ. 58-66, πίν. XXIV), καὶ νεωτέραν βαθμίδα, ἥτις περιλαμβάνει κεραμικὴν ἀποκλειστικῶς κεκοσμημένην διὰ σκοτεινοχρώμων ἐρυθρῶν ἢ καστανῶν πρὸς τὸ μέλαν κοσμημάτων γεγραμμένων ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας καὶ πολὺ ὁμοιάζοντων πρὸς τὰ γεωμετρικὰ εἰς μορφὴν καὶ ταξινόμησιν. Tiryns IV, σ. 67-90, πίν. XXVI-XXXIII.

Αἱ ὁμάδες Δ καὶ Ε εἶναι ἀφθονοὶ ἐν Τίρυνθι, ὡς καὶ εἰς ἄλλας θέσεις, ἀλλ' οὐδὲν ἀγγεῖον τῶν ὁμάδων τούτων εἶναι ἀξίον ἰδιαίτερας μνείας.

Πλαστικὴ, ἐγγάρακτος καὶ ἐμπέστος διακόσμησις εἶναι συνήθης. Τὰ κοσμήματα συνίστανται ἐξ ἀπομιμήσεων σχοινίων ἐπὶ τοῦ ἀγγείου, ἐκ σειρῶν λοξῶν γραμμῶν, ἐκ τοῦ ὡς ἄκανθα ἱχθύος κοσμήματος, ἐξ ὁμάδων τεθλασμένων γραμμῶν, ἐκ ταινιῶν ἢ συμπαγῶν τριγῶνων, ἐκ διαφόρων συνδυασμῶν τῆς σπείρας, ἐκ κυματιστῶν γραμμῶν, ψευδῶν σπειρῶν ὁμοιάζουσιν δένδρα, ἐκ συγγεντικῶν κύκλων καὶ εἰς μίαν περιπτῶσιν ἐξ ἐνὸς κνηγετικῶν κυνὸς διώκοντος ἕνα λαγῶν ἐν μέσῳ σπειρῶν. Ἡ τελευταία παράστασις ἔχει ἀποδοθῇ δι' ἐμπέσεως ἐπὶ τοῦ χεῖλους ἐνὸς πίθου. (Τὸ αὐτὸ σχέδιον καὶ ἐκτυπωθὲν διὰ τοῦ αὐτοῦ κυλίνδρου, ὡς ὑποστηρίζεται, εὐρέθη ἐν Λέρονι περὶ οὗ

κατωτέρω). Tiryns IV, πίν. XIX, 2. Εἰς μερικάς περιπτώσεις τὸ δι' ἐμπιέσεως ἀποδιδόμενον σχέδιον ἦτο εὐρυτέρων ἢ ὁ διαθέσιμος χώρος διαστάσεων. Προφανῶς δὲ τὸ σχέδιον ἦτο ἔκτυπον ἐπὶ σκληροῦ κυλίνδρου κυλιομένου ἐπὶ τοῦ νοποῦ πηλοῦ. Tiryns IV, σ. 41 - 46, 56 - 58, πίν. XIV - XXI, XXII.

XVI. Λέρνα (36). Ἡ κεραμική τῆς Λέρνης, ἂν καὶ εἶναι λίαν ἀφθονος, δὲν ἔχει ἀκόμη ἐπαρκῶς μελετηθῇ καὶ δημοσιευθῇ, ἐκ τῶν ἐτησίων ὅμως ἐκθέσεων τῶν ἀνασκαφῶν ἐξάγεται ὅτι πᾶσαι αἱ κατηγορίαι αἱ γνωσταὶ ἐκ Κοράκου καὶ τῶν ἄλλων θέσεων συναντῶνται καὶ ἐν Λέρνῃ.

Ἡ ὁμάς Α ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τινων παραδειγμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ἄγγεῖα μετὰ λείας ἐπιφανείας ὠπτημένα σκληρά, ἐκ πηλοῦ φαιού, καστανοῦ, μέλανος ἢ ἐριθροῦ καὶ εἰς σχήματα γνωστὰ ἐκ τῶν ἤδη περιγραφεισῶν θέσεων. Μεταξὺ τῶν ἄγγείων τῆς κατηγορίας εὐρέθησαν εἰς Λέρναν καὶ μερικά μικροσκοπικὰ ἄγγεῖα. *Hesperia* 1956, 161, 162, 167.

Ἡ ποικιλία, ἡ περιγραφεῖσα κατὰ τὴν παράθεσιν τῶν δεδομένων τῶν Ζυγουριῶν, μετὰ λεπτῶν τοιχωμάτων ἐξ ὄχρου πηλοῦ καὶ ἐπιφανείας μετὰ παραλλασσοῦσης χροῖας, ἐκπροσωπεῖται εἰς Λέρναν, ἐκτὸς ἄλλων παραδειγμάτων ὑπὸ ἐνὸς μικροῦ ἄσκοῦ καὶ ἐνὸς πινακίου ἐπὶ ἐπηρεμένης βάσεως. *Hesperia* 1956, σ. 167, 168, πίν. 46 b.

Καὶ ἄλλη ἐπίσης ποικιλία κεκαλυμμένη διὰ λευκοῦ γαλακτώδους ἐπιχρίσματος ἀναφέρεται ἐκ Λέρνης, *Hesperia* 1956, 167, 168 (ἰδὲ καὶ Ἀσίνην κατωτέρω). Γενικῶς ὅμως ἡ ὁμάς Α II εἶναι σπανία ἢ ἐλλείπει καὶ ὁ ἐνεργήσας τὴν ἀνασκαφὴν φρονεῖ ὅτι ἡ θέσις ἔμεινεν ἐπὶ τι ἀκατοίκητος. *Hesperia* 1960, 288.

Ἡ Urfirnis κεραμική εἶναι ἀφθονωτάτη ἐν Λέρνῃ καὶ ὡς κατηγορία Β I καὶ ὡς Β II. Πινάκια ἢ μικρὰ κύπελλα, κύπελλα μετὰ προχοῆς εἰς διαφόρους τύπους καὶ ἄσκοι εἶναι συνήθη σχήματα ἄγγείων. Μία πυξὶς κεκοσμημένη διὰ πλαστικῶν κεφαλῶν κριῶν καὶ μία ὕδρία μετὰ σφαιρικῆς κοιλίας καὶ τριῶν σαλπιγγοειδῶν στομιῶν δύνανται νὰ μνημονευθοῦν μεταξὺ τῶν περιέργων ἄγγείων τῆς ὁμάδος. *Hesperia* 1955, 45, 1956, σ. 162, 167, 168, πίν. 43f, 46c.

Μία ὁμάς ἄγγείων χαρακτηριζομένη ὡς «smear ware» ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἄγγείων ἀμελῶς κεκαλυμμένων διὰ μελανῆς ἢ καστανῆς βαφῆς καὶ ἀνήκει, ὡς καὶ ἡ ὁμάς τῶν γραπτῶν ἄγγείων ἡ περιγραφομένη κατωτέρω, εἰς τοὺς τελευταίους ΠΕ χρόνους ἥτοι μετὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων. *Hesperia* 1956, 161, 167.

Ἡ γραπτὴ κεραμικὴ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἑξαιρέτων ἄγγείων μετὰ μελανωπῆς κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοιχτοχρώμου ἐπιφανείας καὶ τῶν δύο τεχντροπιῶν (εἰκ. 4, 19, 21, 25). Ἡ δὲ διαίρεσις τῆς κεραμικῆς ἢ εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ K. MÜLLER εἰς Τίρυνθα, δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὸ ὕλικόν τῆς

Λέρνης. *Hesperia* 1960, 29, 62. Ἐκ τῶν σχημάτων τῶν ἀγγείων τῆς ομάδος ἰδιαίτερας μνείας ἄξιον εἶναι ἐν «δέπας» (εἰκ. 4, 21), ὅμοιον τοῦ ὁποίου ἔχει εὑρεθῇ καὶ εἰς Τίρυνθα (εἰκ. 4, 24). Τοῦτο εἶναι μικρόν, κωνικὸν ἀνοιγόμενον πρὸς τὰ ἄνω, ποτήριον μετὰ πλατείας κωνικῆς βάσεως καὶ δύο κατακορύφων λαβῶν. *Hesperia* 1954, σ. 11, 27, πίν. 10b, 11a, 1955, 37, πίν. 21 h, i 1956, σ. 161, 162, 167, 168, πίν. 45. (Δέπας Τίρυνθος ἰδὲ ἐν *Tiryns* IV, 77, 78, πίν. XXXII, 5).

Μία ἄλλη γραπτὴ ὁμῶς εὑρεθεῖσα ἐν Λέρνῃ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὀλίγων ἀγγείων, κυπέλλων κυρίως, φερόντων «ἀσυνήθη σχέδια εἰς δύο χρώματα» κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα. *Hesperia* 1955, 40.

Ἡ ἀκόσμητος καὶ ἡ οἰκιακῆς χρήσεως κεραμικῇ, ομάδες Δ καὶ Ε, εἶναι ἐπίσης ἀφθονωτάτη ἐν Λέρνῃ καὶ τὰ σχήματα εἶναι τὰ γνωστὰ ἐξ ἄλλων θέσεων, οἷον σκύφοι μετὰ δύο λαβῶν, χρησιμοποιούμενοι πιθανῶς ὡς χύτρηαι, ὑδρίαί, λεκάναι, ἀγγεῖα ὡς ταψιά ἢ τηγάνια καὶ ραμφόστομοι μικροὶ πρόχοι. *Hesperia*, 1954, 25, 1955, 40, 45, 1956, 161, 162, 167, 168.

Ἡ εἰσηγμένη κεραμικὴ τῆς ομάδος ΣΤ εἰς Λέρναν εἶναι πολυάριθμος καὶ προέρχεται ἢ δεικνύει συγγένειαν πρὸς τὴν κεραμικὴν ὅλων τῶν γνωστῶν περιοχῶν τοῦ Αἰγαίου. Ἐκτὸς ἄλλων παραδειγμάτων δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν ἀγγεῖα ὁμοιάζοντα πρὸς δισκοπότρηα (*Hesperia* 1954, σ. 20, πίν. 10a), κύπελλα ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδὸς ὡς τὰ προηγούμενα ἀλλὰ μετὰ διατρήτων τοιχωμάτων, χρησιμεύοντα ὡς ἡθμοὶ ἢ πύραυλα (*Hesperia* 1956, σ. 161, πίν. 43 d), μία ὑδρία μεθ' ὑψηλοῦ κυλινδρικοῦ λαιμοῦ καὶ πλαστικῆς διακοσμήσεως ἐκ σπειρῶν (εἰκ. 4, 28), δεικνύουσα Τρωικὴν προέλευσιν κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα (*Hesperia* 1954, σ. 23, πίν. 11b), κυλινδρική (εἰκ. 4, 9) ποτήρια (*Hesperia* 1955, σ. 37, πίν. 21e-g) ὅμοια πρὸς τὰ γνωστὰ ἐκ Τίρυνθος (*Tiryns* IV, σ. 18, εἰκ. 9) καὶ Μπερπατίου, κληθέντα ρακοπότρηα (ouzo-cups) ἐν Λέρνῃ (*Hesperia* 1960, 301), καὶ τηγάνοσχημα ἀγγεῖα κυκλαδικῆς προελεύσεως (*Hesperia* 1958, 132).

Ἐγγράκτα ἀγγεῖα, ἀνήκοντα εἰς τὰς ομάδας Α καὶ Δ, εὑρέθησαν ἱκανὰ εἰς Λέρναν. Ἡ κόσμησις ἄλλοτε εἶναι ἐγγράκτος καὶ ἄλλοτε ἐμπίεστος ἐπὶ τοῦ ὤμου πηλοῦ ἐνίοτε δὲ ἐπιτεθειμένη ὡς πλαστικῇ. Αὕτη συνίσταται ἐκ σειρῶν λοξῶν γραμμῶν, ἐκ τεθλασμένων γραμμῶν, ἐκ συνεχομένων σπειρῶν (*Hesperia* 1956, σ. 161, πίν. 44 a-c) καὶ ἐκ πλαστικῶν ταινιῶν (*Hesperia* 1956 σ. 167-168, πίν. 46a). Εἰς πῖθος, μνημονευθεὶς καὶ εἰς τὰ δεδομένα τῆς Τίρυνθος, φέρει τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν ἐκ Τίρυνθος πῖθον ἐμπίεστον παρὰσασιν καὶ δὴ ποιηθεῖσαν διὰ τοῦ αὐτοῦ κυλιόμενου κυλίνδρου καὶ προφανῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου. Συνίσταται δὲ ἡ κόσμησις αὕτη, ὡς ἔλχθη, ἀπὸ τὴν παρὰσασιν κυνὸς διώκοντος λαγῶν ἐν μέσῳ σπειρῶν. *Hesperia*, 1959, 206.

Ἄγγεϊα μετ' ἐγγαράκτων σημείων, ἐρμηνευομένων ὡς σημάτων τῶν ἀγγελιοπλαστών, εὐρέθησαν ἐπίσης εἰς Λέρναν. *Hesperia* 1956, σ. 168, πίν. 45f.

XVII. Ἀσίνη (37). — Κεραμική εὐρέθη εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς καὶ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ εἰς τὴν κάτω πόλιν εἰς σημαντικὰς ποσότητας. Συμφώνως πρὸς τὴν στρωματογραφικὴν διαδοχὴν εἰς τὸ σημεῖον FG 14 τῆς κάτω πόλεως, μνημονευθὲν καὶ εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα τῆς θέσεως, οἱ ἀνασκάψαντες διαιροῦν τὴν κεραμικὴν τῆς Ἀσίνης εἰς τρεῖς κατηγορίας χαρακτηριζομένας ὡς ΠΕ I, ΠΕ II καὶ ΠΕ III, εἰς αἷς κατανέμουν τὰς ἤδη ἐκ τοῦ Κοράκου γνωστὰς ὁμάδας μετὰ τινων ἐπὶ πλεόν προσθηκῶν ἐκ τῆς θέσεως. Τὰ ἐν λόγῳ δεδομένα εἶναι τὰ κάτωθι.

Ἡ ὁμάς Α δι' ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν αὐτῆς ἐμφανίζεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς περιόδου καὶ ἐξακολουθεῖ ὑπάρχουσα μέχρι τοῦ τέλους αὐτῆς, ὑφισταμένη βελτιώσεις τινὰς κατὰ τὴν ΠΕ II καὶ ΠΕ III περίοδον. Ἡ ὁμάς Α μετὰ τῆς συγγενοῦς ὁμάδος Δ, τῆς ἄνευ βαφῆς κεραμικῆς — ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι πάντοτε εὐχερὴς — ἀντιπροσωπεύουν τὰ 85% ὅλης τῆς κεραμικῆς τῆς ΠΕ I φάσεως τῆς περιόδου καὶ ἐνίοτε παρουσιάζεται ὡς χονδροειδὴς ἀτελὴς ὀπτημένη καὶ εὐκόλως θραυομένη κεραμική. Καὶ τὰς δύο ὁμάδας συγχωνεύουν εἰς μίαν διὰ τὰς φάσεις ΠΕ I καὶ ΠΕ II οἱ ἀνασκάψαντες τὴν Ἀσίνην. Τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων εἶναι τὰ συνήθη μικρὰ χαμηλὰ ἀνοικτὰ πινάκια ἢ τὰ μεθ' ὑψηλοτέρων τοιχωμάτων κύπελλα. Μία μικρὰ ὕδρία μετὰ σφαιρικοῦ κορμοῦ παρουσιάζει συγγένειαν πρὸς μικροασιατικὰ πρότυπα κατὰ τοὺς ἀνασκαφεῖς (εἰκ. 4, 29). Μέγας σχετικῶς ἀριθμὸς ὀστράκων φέρει ἐγγάρακτον διακόσμησιν παρεμφερῇ πρὸς τὴν γνωστὴν ἐκ τῆς προηγούμενης ἐποχῆς ἐξ Ἀσέας καὶ Μάλθης.

Ἀπὸ τῆς ΠΕ II φάσεως καὶ ἐξῆς τὴν κεραμοχόρουν μονόχρωμον κεραμικὴν ἀντικαθιστοῦν ἄγγεϊα ἐκ κιτρινωποῦ πηλοῦ μετὰ λελεασμένης ἐπιφανείας, μία δὲ ἐξαιρετικῆς ποιότητος ὁμάς τῆς κατηγορίας, καλουμένη ὑπὸ τῶν ἀνασκαψάντων « faience-ware », ἣτις ἐπικρατεῖ κατὰ τὴν ΠΕ III φάσιν τῆς περιόδου, ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὴν ΠΕ II φάσιν. Ὁ πηλὸς τῆς ὁμάδος ταύτης ἔχει ἐπιμελῶς καθαρισθῇ καὶ τριβῇ καὶ τόσον σκληρὰ ὀπτησις ἔχει ἐπιτευχθῇ ὥστε τὰ ὀστράκα κρουόμενα ἢ θραυόμενα παρὰ τὸν ἦχον πορσελάνης. Τὰ τοιχώματα κατὰ τὸν πυρῆνα εἶναι χρώματος φαιοῦ, καστανωποῦ ἢ ἐνίοτε μελανοῦ ἀλλ' ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀγγείου ἔχει καλυφθῇ διὰ λεπτοῦ ἐπιχρίσματος, τὸ ὅποῖον κατὰ τὴν ὀπτησιν ἔχει τακτὴν σχηματίζον ἐνίοτε μικρὰς φυσαλλίδας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου. Οὕτω ἐπιτυγχάνεται ἐν ζωηρὸν κίτρινον χρῶμα ἐνίοτε παραλλάσσον εἰς ἀπόχρωσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου ἀπὸ πορτοκαλὶ-κιτρίνου μέχρις ὑπολεύκου-κιτρίνου ἢ πολλακίς τρέπεται εἰς φαιὸν-κυανοῦν ἢ ἐρυθρόν. Τὰ μόνα βέβαια σχήματα ἀγγείου τῆς ὁμάδος εἶναι τὰ μικρὰ κύπελλα. *Asine*, σ. 206, 230, εἰκ. 154, 5 καὶ εἰκ. 161, 5-6. Ἴδὲ ἐπίσης *Zygouries*, 79 καὶ *Eutresis*, 97.

Μία έτέρα ποικιλία της ομάδος Α είναι μελανά μετ' επιχρίσματος και λείας επιφανείας άγγεϊα, άναμιμνήσκοντα έντόνως ΜΕ Ι μελανά Μινύεια πρό-τυπα. Ή ποικιλία αύτη παρουσιάζεται κατά την ΠΕ ΙΙΙ φάσιν της περιόδου. Asine, σ. 219, εϊκ. 161, 1-2.

Ή μετά λευκού επιχρίσματος ποικιλία της ομάδος Α, ή μνημονευθεΐσα ήδη εις τόν Μύλον του Χελιώτου και την Λέροναν, συναντάται εις ΠΕ ΙΙΙ στρώματα της Άσίνης. Asine, σ. 219, εϊκ. 161, 3-4.

Τά σχήματα άγγείων τών τριών τελευταίων ποικιλιών, ήτοι της φαγεντιανής κεραμικής, της μελανής μετά λείας επιφανείας και της μετά λευκού επιχρίσματος, δέν διαφέρουν τών λοιπών σχημάτων της ομάδος Α.

Ή όμάς Β, ή Urfirnis κεραμική, είναι άφθονωτάτη και εις Άσίνην. Παρουσιάζεται τό πρώτον εις άναλογίαν 8,5% κατά τό τέλος της ΠΕ Ι φάσεως και επικρατεί κατά τας φάσεις ΠΕ ΙΙ και ΠΕ ΙΙΙ (Asine, 202, 206, 220). Ή όμάς λαμβάνει την θέσιν της μετ' έρυθρού επιχρίσματος κατηγορίας της ομάδος Α της ΠΕ Ι περιόδου εισήχθη δέ, κατά τούς άνασκάψαντας εις Άσίνην, ή νέα βαφή εκ Κρήτης (Asine, 206, 432-433). Ή κατηγορία τών άγγείων μετά μερικώς κεκαλυμμένης διά βαφής της επιφανείας (Β Ι) καθίσταται συνήθης περί τό τέλος της ΠΕ ΙΙΙ φάσεως (Asine, 220, 226). Τεχνική του πηλού και σχήματα τών άγγείων δέν διαφέρουν ούσιαστικώς έν Άσίνη από τά ήδη περιγραφέντα εκ Κοράκου και άλλων θέσεων. Πινάκια μετά ταινιών βαφής σχηματίζουσών σταυρόν επί τών πυθμένων τών άγγείων, ως τά περιγραφέντα εις Ζυγουριές και άλλας θέσεις, εκπροσωπούνται και υπό δοστράκων έξ Άσίνης (Asine, 226). Μερικοί άρυτήρες (κουτάλαι) και κοχλιάρια, πόματα και βύσματα είναι περιέργα ΠΕ ΙΙΙ κυρίως εύρήματα, πλην τών ήδη γνωστών. Asine σ. 224-226, εϊκ. 164, 3-6

Έγχαράκτος έμπέστος και πλαστική διακόσμησης συναντάται επί άγγείων της ομάδος ταύτης, τινά δέ τών τοιούτων άγγείων θεωρούνται Κυκλαδικής προέλεύσεως. Asine, σ. 220, 226, εϊκ. 157.

Ή γραπτή κεραμική της ομάδος Γ συναντάται μόνον εις ΠΕ ΙΙΙ στρώματα και τότεάλιν σχετικώς ως ούχι πολυάριθμους τάξεις. Έκ ταύτης πάλιν μόνον ή μετά σκοτεινοχρόμων κοσμημάτων επί άνοικτοχρώμου επιφανείας ποικιλία είναι έγχώριος παραγωγή έν Άσίνη (Asine, 226). Ή άνοικτοχρόμος κόσμησις επί μελανωπού έδάφους εκπροσωπείται υπό όλίγων μικρών δοστράκων άγγείων (Asine, εϊκ. 165), μερικά τών οποίων άνήκουν εις πυξίδας μετά χαμηλής κοιλίας. Της μετά σκοτεινοχρώμου κοσμήσεως ποικιλίας άξια μνείας σχήματα είναι κυλινδρικά πυξίδες (εϊκ. 4, 23) παρεμφερείς προς όμοια παραδείγματα εκ Κυκλάδων και προς λίθινα άγγεϊα εκ Κρήτης και μικρά πρόχοι μετά λοξώς τετμημένου λαιμού (Asine, σ. 217, 228, εϊκ. 160, 5 και εϊκ. 167). Άποτυπώματα ψάθας επί τών βάσεων τών άγγείων παρατηρούνται και εις Άσίνην (Asine, 229).

Αἱ ομάδες Δ καὶ Ε εἶναι πολυάριθμοι εἰς Ἀσίην, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ. Εἰδικῆς μνείας ἄξια σχήματα εἶναι θραύσματα ἀγγείων ἐπὶ τριπόδων, ἐν πύρραινον μετὰ δύο λαβῶν, ὁμοιαζουσῶν πρὸς κέρατα καὶ στηρίγματα ὀβελῶν. Asine, σ. 231-238, εἰκ. 169, 6-7.

Εἰς τὴν ομάδα ΣΤ, τῆς εἰσηγμένης κεραμικῆς, καίτοι μὴ ταξινομημένα ἰδιαίτερος ὑπὸ τῶν ἐνεργησάντων τὴν ἀνασκαφὴν, δύνανται νὰ καταταγοῦν ἐν σφαιρικὸν κύπελλον μετὰ χεῖλους ἀποτόμως στρεφομένου πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἐπιπέδου βάσεως, τὸ ὁποῖον οἱ ἀνασκάψαντες σχετίζουν πρὸς παραδείγματα ἐξ Alishar Hüyük ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (Asine, σ. 203, εἰκ. 154, 1), μέγας ἀριθμὸς ὀστράκων μετ' ἐγχαράκτου γραμμικῆς κοσμήσεως ὡς ἡ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου (Asine, 203), ἀγγεῖα μετ' ἐμπιέστων κοσμημάτων ἐκ σπειρῶν καὶ τεθλασμένων γραμμῶν Κυκλαδικοῦ τύπου (Asine, σ. 233-234, εἰκ. 169, 1-5 καὶ 171), τὰ μνημονευθέντα μετ' Urfirnis βαφῆς ἀγγεῖα τὰ δεικνύοντα συγγένειαν πρὸς τὰς Κυκλάδας ἢ τὴν Κρήτην, κατὰ τοὺς ἀνασκάψαντας, ἢ μερικῶς κεκαλυμμένη διὰ βαφῆς ὕδρια μετ' ἀποτυπωμάτων σφραγίδων ἢ μνημονευομένη ἐν Asine, σ. 217, εἰκ. 160, 1-2 καὶ ἡ γραπτὴ μετὰ λοξῶς ἀποτετημένου λαιμοῦ ὕδρια, ἣν ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, ἢ δεικνύουσα συγγένειαν πρὸς μικρασιατικὰ ἀγγεῖα. Asine, 217.

XVIII. Σύνορο (38).—Ἀξιόλογος ποσότης κεραμικῆς εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν, ἀνήκουσα εἰς τὰς φάσεις τῆς ΠΕ I - II περιόδου. Ἐκ τῆς Urfirnis κεραμικῆς ἐκπροσωπεῖται μόνον ἡ μετὰ πλήρως κεκαλυμμένης τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀγγείων τάξις, δύο δὲ κύπελλα μετὰ προχοῆς καὶ ἐν ἑτερον μέγα ἀγγεῖον τῆς τάξεως ἔχουν συγκολληθῇ (AA 1940, σ. 221, εἰκ. 55). Τῆς ὁμάδος Ε εὐρέθη εἰς ἀκόσμητος ἀμφορεῦς. Ἡ γραπτὴ κεραμικὴ οὐδόλως ἐκπροσωπεῖται εἰς τὴν θέσιν. VI Intern. Kongr. 1939, 300. AA 1939, 293.

XIX. Κανδιά (39).—Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ Σύνορο ἡ Κανδιά ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ κεραμικῆς τῶν τελευταίων φάσεων τῆς περιόδου καὶ τὰ γραπτὰ Urfirnis ἀγγεῖα εἶναι τὰ πολυαριθμότερα εἰς τὴν θέσιν (VI Intern. Kongr. 1939, 300. AA 1939, 1940, 220). Μεταξὺ τῶν ἀκεραίων εὐρεθέντων ἢ συμπληρωθέντων ἐκ θραυσμάτων ἀγγείων καταλέγονται εἰς κρατῆρ, ἑνὸς μοναδικοῦ διὰ τὴν περίοδον σχήματος, εὐρεθεὶς εἰς τὸν βόθρον ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ λόφου (ἀρ. 3 εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς θέσεως) καὶ δύο ἕτερα ἀγγεῖα εὐρεθέντα ἐντὸς τοῦ κρατήρος. Ὁ κρατῆρ φέρει λεπτὸν ἐπίχρισμα, ἐφ' οὗ εἶναι καταφανῆ τὰ ἴχνη τῆς ψήκτρας. Τὰ ἄλλα δύο ἀγγεῖα εἶναι ἐν μόνωτον κύπελλον καὶ ἐν ἑτερον χωρὶς λαβὴν ἀμφότερα χονδροειδῆ τὴν κατασκευήν. AA 1940, 220-221.

XX. Δήμητρα (43).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ πολυαριθμῶν ὀστράκων τῆς κατηγορίας Β II, μετ' Urfirnis βαφῆς καὶ τῆς κατηγορίας τῶν

ἐγγαράκιων τοῦ τύπου τοῦ γνωστοῦ ἐκ Μάλθης καὶ Ἀσέας. Τὰ ὄστρακα ταῦτα δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ.

XXI. Ἀγιωργίτικα (45).—ΠΕ κεραμικὴ περιείχετο εἰς τοὺς ΠΕ βόθρους τοὺς εὐρεθέντας εἰς τὴν θέσιν ἀλλὰ περιγραφὴ τῆς κεραμικῆς ταύτης δὲν ἔχει δημοσιευθῇ μέχρι σήμερον (1961). AJA 1928, 434.

XXII. Ἀσέα (46).—Πᾶσαι αἱ ὁμάδες τῆς κεραμικῆς, αἱ γνωσταὶ ἐξ ἄλλων θέσεων, ἐκπροσωποῦνται καὶ ἐν Ἀσέᾳ ὑπὸ ἀξιολόγου ποσότητος δεδομένων.

Ἡ ὁμὰς Α δι' ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν αὐτῆς, αἵτινες δυσκόλως διακρίνονται ἀλλήλων εἰς Ἀσέαν, ἐπικρατεῖ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου. Ἡ μετὰ κατρινωποῦ ἐπιχρίσματος Φαγεντιανὴ κεραμικὴ, ἃν καὶ ὄχι ἄφθονος, ἐμφανίζεται πρῶτως ἤδη εἰς μειγμένα Νεολιθικὰ-ΠΕ στρώματα καὶ ἐκ τούτου ὁ ἀνασκάφας τὴν θέσιν φρονεῖ ὅτι ὁ ΠΕ πολιτισμὸς εἰσῆλθῃ εἰς τὴν Ἀσέαν, ὅτε ἤδη εἶχε φθάσει τὴν ΠΕ II βαθμίδα ἐξελίξεως τῆς Ἀργολίδος.

Ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας Α I μετὰ λείας ἐπιφανείας εὐρέθησαν μόνον εἰς μεταβατικὰ Νεολιθικὰ πρὸς ΠΕ στρώματα καὶ εἶναι συνήθως ἐκ καθαροῦ πηλοῦ ἀπηλλαγμένου τῶν μικρῶν χαλίκων τῶν περιεχομένων εἰς τὸν πηλὸν τῶν Νεολιθικῶν Urfinis, εἶναι δὲ καλῶς ὠπτημένα, ἔχοντα ἐπιφάνειαν ἐρυθρὰν πρὸς καστανὴν ἢ μελανήν, σπανίως δὲ ἢ λεῖανσις τῆς ἐπιφανείας εἶναι τόσον τελεία ὅσον κατὰ τὴν Νεολιθικὴν περίοδον. Ἐγγαράκτος, πλαστικὴ καὶ «kerbschnitt» (ἐκτυπος ἐπιτυγχανομένη δι' ἐγγαράξεως ἀποξεύσεως τὸ βάθος καὶ καταλειπούσης τὰ κοσμήματα προέχοντα, ἰδὲ Asea, εἰκ. 79, σ. 77), κόσμησις εἶναι συνήθης. Κύπελλα ἀνοικτὰ διαφόρων τύπων καὶ διαστάσεων μετ' ἐπιπέδων ἢ κοίλων, σπανίως ὅμως ἐπηρμένων, βάσεων καὶ διατρήτων ἀποφύσεων ἀντὶ λαβῶν ἐπὶ τοῦ χεῖλους ἢ ὑπ' αὐτό, ἄσκοι καὶ φιάλαι ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδός (fruitstands, Asea, 67) Νεολιθικῆς προελεύσεως εἶναι συνήθη σχήματα τῆς κατηγορίας. Ἐν ἄγγείοις μετὰ πλευρῶν διατρήτων ὑπὸ ἀκανονίστων σειρῶν ὀπῶν, ὅμοια τοῦ ὁποίου ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Ζυγουριές, Λέρναν, Ἐλευσίνα, Εὐτρησιν, Βαρδαρόφτσα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Τροίαν, ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τινων ὀστράκων καὶ ἐν Ἀσέᾳ. Asea, σ. 62-63 καὶ ὑποσημ. σ. 63, εἰκ. 65-67.

Ἡ κατηγορία Α II, μετ' ἐπιχρίσματος καὶ λείας ἐπιφανείας, ἐρυθρᾶς ἢ μελανῆς τὴν χροιάν, εἶναι ἡ καλλιτέρας ποιότητος κεραμικὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ΠΕ περιόδου ἀλλὰ συνεχίζει νὰ παράγεται καθ' ὅλην τὴν περίοδον. Ἡ τεχνικὴ τοῦ πηλοῦ δὲν διαφέρει τῆς προηγουμένης, ἡ ἐπιφάνεια ὅμως ἐνίοτε λαμβάνει παραλλάσσουσαν χροιάν (mottled), ἃν καὶ οὐχὶ τόσον συνήθως ὥς εἰς Ζυγουριές. Μερικὰ κύπελλα ἔχουν ἐπίχρσιμα ἐξωτερικῶς καὶ στυλπνὴν βαφὴν ἐσωτερικῶς. Ἐγγαράκτα, ἐμπέστα καὶ «kerbschnitt» γραμμικὰ κοσμήματα ἐπὶ τοῦ χεῖλους ἢ τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τοῦ κορμοῦ τοῦ ἄγγείου

συναντῶνται συχνά. Πλαστικά ταινία εἶναι σπανιότερα. Ἐκτὸς τῶν τριῶν συνήθων σχημάτων τῆς τάξεως Α Ι, τῶν παρατεθέντων ἀνωτέρω, ἄλλοι τύποι ἀγγείων εἶναι κύπελλα μετὰ προχοῆς (sauce-boats), κύπελλα μετὰ δύο ταινιωδῶν ὑψηλῶν λαβῶν καὶ κύθοι μετὰ ἢ ἄνευ λαβῆς.

Ἡ μετὰ κιτρινωποῦ ἐπιχρίσματος καὶ ἡ ἐκ ταύτης διὰ καλλιτέρας ὀπτήσεως ἐπιτυγχανομένη Φαγεντιανὴ κεραμικὴ θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος τὴν θέσιν ὡς εἰσηγμένα ἐξ Ἀργολίδος εἰς Ἀσέαν προϊόντα ἐκπροσωπούμενα ὑπὸ θραυσμάτων ἀνοικτῶν κυπέλλων ἢ κυπέλλων μετὰ προχοῆς, μικρῶν ὕδριων καὶ ἐνὸς πώματος ἢ τηγανοειδοῦς ἀγγείου Κυκλαδικοῦ τύπου. Asea, σ. 65-71, εἰκ. 68-73.

Ὅστρακα μετὰ λευκοῦ ἐπιχρίσματος, γνωστὰ ἐκ τοῦ Μύλου τοῦ Χελιώτου, τῆς Λέρνης καὶ τῆς Ἀσίνης, εὐρέθησαν καὶ ἐν Ἀσέᾳ. Asea, 84.

Ἡ ὁμὰς Β, Urfirnis κεραμικὴ, παρουσιάζεται, ἂν καὶ οὐχὶ ἀφθονος, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ΠΕ περιόδου εἰς τὰ βαθύτατα στρώματα. Ὁ πληθὸς εἶναι πάντοτε καθαρὸς, κιτρινωπὸς πρὸς τὸν φαιὸν τὴν χροιάν, εἰς τινὰς περιπτώσεις ὀπτημένος σκληρὸς εἰς ἄλλας μαλακός, ἀλευρώδης εἰς τὴν ἀφήν. Ἡ βαφὴ ἢ καλύπτουσα τὰ ἀγγεῖα εἶναι παχύτερα τῆς ἀντιστοίχου Νεολιθικῆς ἀλλ' ὀλιγώτερον στιλπνὴ ἐκείνης, τὸ δὲ πάχος τῆς νέας βαφῆς δίδει σκοτεινότεραν χροιάν εἰς τὴν ὄψιν κυμαινομένην μετὰξὺ ξουθοῦ καὶ μελανοῦ.

Τῆς κατηγορίας Β Ι, τῶν μερικῶς κεκαλυμμένων ἀγγείων, εὐρέθησαν ὀλίγα μόνον ὄστρακα ἀνήκοντα εἰς μεγάλα κύπελλα, καίτοι δὲ ὄστρακα τῆς κατηγορίας ἐμφανίζονται εἰς μεταβατικὰ Νεολιθικὰ - ΠΕ στρώματα, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν εὐρεθέντων ὀστράκων ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου. Ἡ βαφὴ ἐτίθετο ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους τοῦ ἀγγείου ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπομιμήσεις πλαστικῶς σχοινίων καὶ ἀποτυπώματα δακτύλων ὡς κόσμησις συναντᾶται ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς κατηγορίας.

Τὰ πλήρως κεκαλυμμένα διὰ βαφῆς ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας Β ΙΙ δὲν διαφέρουν τεχνικῶς καὶ ὡς πρὸς τὰ σχήματα ἐκ τῶν ἀγγείων τῆς προηγούμενης κατηγορίας ἢ ἐκ τῶν ἤδη γνωστῶν ἐξ ἄλλων θέσεων ἀγγείων. Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶναι μία ὕδρια μετὰ ὀριζοντίου πλευρικοῦ στομίου (Asea, εἰκ 74) καὶ ἐν χαμηλὸν κύπελλον μετὰ ὀριζοντίου παχέος χεῖλους φέροντος τέσσαρας προεχούσας διατρήτους προεκτάσεις (Asea, εἰκ. 75). Πλαστικὴ, ἐγγράφατος καὶ « kerbschnitt » διακόσμησις συναντᾶται ἐνίοτε ἐπὶ ἀγγείων τῆς κατηγορίας. Asea, σ. 71-73, εἰκ. 74-76.

Ἡ γραπτὴ κεραμικὴ τῆς ὁμάδος Γ τοῦ Κοράκου ἐκπροσωπεῖται σποραδικῶς δι' ὀλίγων ὀστράκων καὶ ἐν Ἀσέᾳ, τὸ πλεῖστον τῶν ὁποίων ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου. Ἡ σκοτεινόχρωμος κόσμησις ἐπὶ ἀνοικοχρώμον ἐπιφανείας ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὀστράκων τῆς κατηγορίας ΓΙΒ μόνον, τῆς ἄλλως καλουμένης ἀνοικτῆς τεχντροπίας. Ἡ τεχνικὴ τοῦ πηλοῦ καὶ ἡ μορφή

τῶν κοσμημάτων πιθανῶς δὲ καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ ἤδη περιγραφέντα ἐξ ἄλλων θέσεων.

Ἡ μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ μελανοπῆς ἐπιφανείας κατηγορία ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὄστρακων κεκοσμημένων διὰ λευκῶν γραμμικῶν σχεδίων ἐπιτεθειμένων ἐπὶ τῆς κεκαλυμμένης δι' Urfinis μελανῆς ἢ δι' ἐτέρας συστάσεως ἐρυθρᾶς βαφῆς. Ἡ δευτέρα ποικιλία, τὰ κεκαλυμμένα διὰ διαφορετικῆς τῆς Urfinis βαφῆς ἀγγεῖα, ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δύο μόνον ὄστράκων εἰσηγμένων πιθανῶς ἐκ τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος. Asea, σ. 74-76, εἰκ. 77.

Ἡ ἀκόσμητος κεραμικὴ τῆς ομάδος Δ περιλαμβάνει συνήθη ἀγγεῖα ἄνευ ἐπιχρίσματος μετ' ἐλαφρῶς λείας ἐπιφανείας παρεμφερῆ πρὸς τὰ τῆς ομάδος Α, τὰ ἀνήκοντα δὲ εἰς τὴν ομάδα ταύτην ὄστρακα εἶναι πολυάριθμα. Πλαστικῇ, ἐγγράκτος καὶ ἐμπέστος κόσμησις συναντᾶται ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς ομάδος ἐπίσης. Asea, σ. 76-78, εἰκ. 78-80.

Οἰκιακῆς χρήσεως ἀγγεῖα τῆς ομάδος Ε εἶναι ἀφθονότατα μετὰ τῶν εὐρημάτων ὧλων τῶν στρωμάτων τῆς περιόδου, τὰ δὲ σχήματα τῶν ἀγγείων εἶναι τὰ ἤδη περιγραφέντα εἰς τὰ δεδομένα ἄλλων θέσεων. Νέος τύπος ἀγγείου εἶναι ἓν κύπελλον μετὰ καθέτου ταινιοειδοῦς λαβῆς καὶ λοξῶς τετμημένης τῆς κορυφῆς τοῦ χείλους, ὥστε ἡ ἔναντι τῆς λαβῆς πλευρὰ τούτου ὡς μᾶλλον προέχουσα νὰ χρησιμεύῃ ὡς προχοή. Asea, εἰκ. 84.

Εἰδικῆς μνείας ἀξία εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῆς κεραμικῆς, ἣν ὁ VALMIN εἰς Μάλθην ὀνομάζει « Ἀδριατικὴν ». Ὁ ἀνασκάψας εἰς Ἀσέαν φρονεῖ ὅτι ἡ τάξις αὐτῆς τῆς κεραμικῆς εἶναι ἡ αὐτὴ καθ' ὅλην τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ ὅτι πιθανῶς μετεδόθη ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου. Asea, 82-83.

Ἡ πιθανῶς εἰσηγμένη εἰς Ἀσέαν κεραμικὴ εἶναι τηγανοειδῆ ἀγγεῖα κυκλαδικοῦ τύπου καὶ ὄστρακα μετ' ἐγγαράκτου ἢ ἐμπέστου κοσμήσεως ἐκ σπειρῶν καὶ ἄλλων κοσμημάτων, δεικνύοντα συγγένειαν πρὸς τὰς Κυκλάδας. Μία μικρὰ ὑδρία (Asea, εἰκ. 89 a), τεμάχια ἐνὸς κυπέλλου καὶ ἐνὸς διώτου ποτηρίου (tankard, Asea, εἰκ. 89 b-c), καὶ δύο ὑδρίαί (Asea, εἰκ. 90 a-b) θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος ὡς εἰσηγμένα προϊόντα ἀγνώστου προελεύσεως. Asea, 84-89.

XXIII. Χρύσαφα (49).—Ὁστρακα τῆς ομάδος Β II ἀνήκοντα εἰς κύπελλα μετὰ προχοῆς συνελέγησαν ἐκ τῆς θέσεως. BSA 1960, 82.

XXIV. Κουφόβουνο (50).—Ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου δ R. HOPE SIMPSON συνέλεξεν ὄστρακα τῆς ομάδος Α II, τῶν λείων μετ' ἐπιχρίσματος ἀγγείων, ἐν οἷς καὶ τινὰ ὄστρακα τῆς ποικιλίας τῆς καλουμένης faience ware ὡς καὶ τῆς ομάδος Β II, τῶν Urfinis πλήρως κεκαλυμμένων. Τὰ συλλεγμένα ὄστρακα καὶ τῶν δύο ομάδων ἀνήκουν εἰς συνήθη κύπελλα καὶ κύπελλα μετὰ προχοῆς. BSA 1960, 74.

XXV. Ἀ μύ κ λ α ι (51).—Σημαντική ποσότης κεραμικῆς τῆς ὑστέρας ΠΕ περιόδου μεμιγμένη μετὰ ΜΕ τοιαύτης εὐρέθῃ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου.

Τῆς ομάδος Α δείγματα δὲν ἀναφέρονται. Ἡ δὲ Β ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ μερικῶν ὄστράκων, ἐξ ὧν δύο τοὐλάχιστον θραύσματα ἀνήκουν εἰς κύπελλα μετὰ προχοῆς (sauce-boats). AM 1927, σ. 7, εἰκ. 6. Τῆς ομάδος Γ εὐρέθησαν ἐπίσης ὄστρακά τινα, μερικὰ τῶν ὁποίων παρουσιάζονται ὡς μεταβατικά ἀπὸ τὴν Urfirnis πρὸς τὴν Ἀμανρόχρωμον (Matt-painted) ΜΕ κεραμικὴν (AM 1927, σ. 7, πίν. I, 1, 6).

Πλέον ἄφθονοι εἶναι αἱ ομάδες Δ καὶ Ε περιλαμβάνουσαι τὰ δύο τρίτα τῆς ὅλης κεραμικῆς τῆς θέσεως. AM 1927, 6-8. BSA 1960, 75.

XXVI. Πα λ α ι ό π υ ρ γ ο ς (52).—Ὅστρακα τῶν ομάδων Α II καὶ Β II, ἐν οἷς καὶ τεμάχια κυπέλλων μετὰ προχοῆς, ὡς καὶ τῶν χονδροειδῶν ἀγγείων οἰκιακῆς χρήσεως εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν. BSA 1960, 78.

XXVII. Γ κ ο ρ ι τ σά (53).—Ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου ἄνωθεν τοῦ Νεολιθικοῦ σπηλαίου συνελέγησαν ὄστρακα τῆς ομάδος Β II ἀνήκοντα εἰς βάσεις κυπέλλων μετὰ προχοῆς. BSA 1960, 83.

XXVIII. Ἀ γ ι ο ς Β α σ ί λ ε ι ο ς (54).—Ἐκ τῆς θέσεως συνελέγησαν ὄστρακα τῆς ομάδος Β II. BSA 1960, 81.

XXIX. Γ ε ρ ό ν θ ρ α ι (55).—Ἡ κεραμικὴ τῆς θέσεως ἀνήκει εἰς τὰς κατηγορίας Α II, Β II, Δ καὶ Ε. Τεμάχια κυπέλλων μετὰ προχοῆς καταλέγονται μεταξὺ τῶν συλλεγέντων θραυσμάτων. BSA 1960, σ. 85 ὑποσημ. 75.

XXX. Ἀ π ι δ ιά (58).—Ἐκ τῆς θέσεως συνελέγησαν ὄστρακα τῶν ομάδων Α II, μεθ' ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος, τῆς ομάδος Δ, ἄνευ βαφῆς, καὶ τῆς ομάδος Ε, οἰκιακῆς χρήσεως. Μεταξὺ τῶν συλλεγέντων ὄστράκων καταλέγονται καὶ τεμάχια ἀνήκοντα εἰς κύπελλα μετὰ προχοῆς. BSA 1960, 86.

XXXI. Τ σά σ ι (59).—Ἐκ τῆς θέσεως συνελέγησαν ὄστρακα τῶν ομάδων Α II (ἐν οἷς καὶ τινα ἀνήκοντα εἰς τὴν κατηγορίαν τὴν καλουμένην faience ware) καὶ Β II. BSA 1960, σ. 92-93 ὑποσημ. 129.

XXXII. Β λ α χ ι ώ τ η (60).—Ὅστρακα τῆς ομάδος Α II συνελέγησαν ἐκ τῆς θέσεως. BSA 1960, 62.

XXXIII. Λ έ κ α (62).—Ὅστρακα ἐκ χειλέων ἀγγείων ὅμοια πρὸς τὰ προαναφερθέντα ἐκ Τσάσι συνελέγησαν ἐπίσης εἰς Λέκα. BSA 1960, σ. 96 ὑποσημ. 136.

XXXIV. Σ κ ά λ α (63).—Ἐκ τῆς θέσεως Ξερονήσι συνελέγησαν ὄστρακα τῆς ομάδος Α II, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τινα μεθ' ὑποκίτρινου ἐπι-

χρίσματος (faience ware) και ἑτερα μεθ' ὑπολεύκου (white wash). BSA 1960, σ. 95 ὑποσημ. 133.

XXXV. Ἀστέρι (64).—Τὰ κεραμικὰ εὐρήματα τῆς θέσεως εἶναι ὄστρακα ἀνήκοντα εἰς συνήθη κύπελλα καὶ εἰς κύπελλα μετὰ προχοῆς τῶν κατηγοριῶν Α Π καὶ Β Π. BSA 1960, σ. 91 ὑποσημ. 117.

XXXVI. Ἅγιος Στρατηγός (66).—Ἐκ τῆς θέσεως συνελέγησαν ὄστρακα τῶν ομάδων Α Π (ἐν οἷς καὶ faience ware) καὶ Β Π. BSA 1960, 89.

XXXVII. Λάγιο (67).—Ὅστρακα τῆς ομάδος Α Π, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τινα μετὰ κιτρινωπῆς παραλλασσοῦσης χοιῆς (yellow mottled) καὶ τῆς ομάδος Β Π συνελέγησαν ἐκ τῆς θέσεως. Μεταξὺ τῶν συλλεγέντων ὀστράκων καταλέγονται καὶ τεμάχια ἀνήκοντα εἰς κύπελλα μετὰ προχοῆς. BSA 1960, 105.

XXXVIII. Ἅγιος Στέφανος (68).—Ὅστρακα τῶν ομάδων Α Π καὶ Β Π εἶναι τὰ κεραμικὰ δεδομένα τῆς θέσεως. Μεταξὺ τῶν εὐρημάτων καταλέγεται καὶ ἐν τεμάχιον χεῖλους κυπέλλου μετὰ προχοῆς τῆς ομάδος Β Π. BSA 1960, σ. 99 ὑποσημ. 140.

XXXIX. Ἐπάνω Ἑγγλιανός (75).—ΠΕ κεραμικὴ ἀπεκαλύφθη ἐκ τῶν δύο στρωμάτων μετὰ καμπυλογράμμων οἰκοδομημάτων, ἅτινα εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν, ἀλλὰ περιγραφὴ ταύτης δὲν ἐδημοσιεύθη ἀκόμη (1961). AJA 1959, 126-127.

XL. Μάλθη (78).—Κεραμικὴ ὅλων τῶν γνωστῶν τύπων, ὥς καὶ τινα χαρακτηριστικὰ δυτικὰ προϊόντα μεταξὺ τῶν εὐρημάτων, ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν θέσιν.

Ἡ ὁμάς Α, ὥς περιεγράφη εἰς τὰς θέσεις τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου, οὐσιαστικῶς ἐλλείπει ἐκ Μάλθης, ἀντικαθισταμένη ὑπὸ τοπικῆς κεραμικῆς, καλουμένης ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος « Ἀδριατικῆς » καὶ καταγομένης ἀπὸ τὴν ἐγγώριον Νεολιθικὴν κεραμικὴν. Ἡ κεραμικὴ αὕτη διαφέρει τῆς ἀντιστοίχου τῆς Ἀργολίδος καὶ ὥς πρὸς τὴν ὑφὴν τοῦ πηλοῦ καὶ ὥς πρὸς τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων καίτοι ἡ τεχνικὴ τῆς κατασκευῆς καὶ ἡ ἐπιμελημένη ἐπιφάνεια τῶν ἀγγείων εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν συνηθιζομένην εἰς Ἀργολίδα (Malthi, 246). Ἡ ἐγγράακτος κεραμικὴ μειοῦται εἰς ποσότητα κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον καὶ αὐξάνει πάλιν κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους (Malthi, 258, 275). Σχήματα συνήθη ἀγγείων εἶναι πινάκια, κύπελλα, ὑδρίαί, ἐνίοτε καὶ ἀμφορεῖς, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ Νεολιθικά. Malthi, σ. 247, πίν. XVI καὶ σ. 264-265, πίν. III 23, 25-28, 30-31.

Ἡ Urfinis κεραμικὴ, τῆς ομάδος Β τῆς Ἀργολίδος, παρουσιάζεται ὡς νεωτερισμὸς εἰς Μάλθην ἂν καὶ οὐδαμοῦ εὐρέθῃ εἰς μεγάλας ποσότητας.

Τὴν ἐμφάνισιν πάντως τῆς ὁμάδος χρησιμοποιεῖ ὁ ἀνασκάψας εἰς Μάλθην ὡς τὴν πρώτην ἔνδειξιν ἐνάρξεως τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ εἰς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον, ἐνῶ διὰ τὴν Ἀργολίδα ἡ ὁμὰς χαρακτηρίζει τὰς ΠΕ II-III φάσεις. Ἡ μετὰ Urfirnis βαφῆς κεραμικὴ κατέλαβε τὴν θέσιν τῆς ἐξαιρετοῦ ποιότητος κεραμικῆς εἰς Μάλθην κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα, ἀλλ' οὐδὲ ἐν ὄστρακον ταύτης εὐρέθῃ συνδυάζον τὴν Urfirnis βαφὴν καὶ τὴν ἐγγάραξιν (Malthi, 275). Ἡ κατηγορία Β I τῆς Ἀργολίδος μετὰ μερικῶς κεκαλυμμένης διὰ βαφῆς τῆς ἐπιφανείας ἐκπροσωπεῖται καὶ ὑπὸ πραγματικῶν Urfirnis ὀστράκων μετὰ στιλπνῆς βαφῆς καὶ ὑπὸ ἐτέρων μετὰ βαφῆς ὀλιγότερον στιλπνῆς. Ἡ βαφὴ ἔχει ἐπιτεθῇ διὰ ψήκτρας ἢ σόγγου εἰς ὀριζοντίας ταινίας ἐπὶ τοῦ ξυθροστοῦ ἢ κεραμόχρου ἐπιχρίσματος τῆς ἐπιφανείας. Πινάκια, ἐνίοτε μετὰ ταινιῶν σχηματίζουσῶν σταυροὺς ἐπὶ τοῦ πυθμένος τοῦ ἀγγείου (Malthi, 277), ἀμφορεῖς καὶ πρόχοι μετὰ λοξῶς τετμημένου τοῦ λαμποῦ εἶναι συνήθη σχήματα ἀγγείων. Malthi, σ. 276-280, εἰκ. 61, πίν. XVII.

Ἡ κατηγορία Β II μετὰ πλήρως κεκαλυμμένης ἐπιφανείας εἶναι ὀλιγοριθμωτέρα ἢ ἡ προηγουμένη. Προϊόντα καλλιτέρας τεχνικῆς καὶ βαφῆς, πιθανῶς εἰσηγμένα, ὡς καὶ κατωτέρας ποιότητος τοιαῦτα, πιθανῶς ἐγχωρίου παραγωγῆς, δύνανται νὰ διακριθῶν μεταξὺ τῶν εὐρημάτων. Πληρὲς ἀγγεῖον τῆς κατηγορίας δὲν συνεπληρώθη ἀλλὰ τὰ μικρὰ γενικῶς σχήματα ἀγγείων φαίνονται μᾶλλον συνήθη ἐκ τῶν εὐρεθέντων θραυσμάτων. Οὐδὲν ὄστρακον εὐρέθῃ ἀνῆκον εἰς κύπελλον μετὰ προχοῆς (sauce-boat). Malthi, σ. 280-281, πίν. XXII 36-38, 44-49, πίν. XXIII A 5-7, 11-12.

Ἡ γραπτὴ κεραμικὴ τῆς ὁμάδος Γ εἶναι σπανιωτάτη εἰς Μάλθην καὶ μόνον ὀλίγα μικρὰ θραύσματα ταύτης εὐρέθησαν ἀνήκοντα εἰς εἰσηγμένα ἔξωθεν εἰς τὴν θέσιν ἀγγεῖα. Καὶ αἱ δύο ὁμῶς κατηγορίαι, δηλ. μετὰ σχοτεινοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας καὶ μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ μελανωπῆς ἐπιφανείας, ἐκπροσωποῦνται, ἀλλὰ τὰ ὄστρακα τῆς δευτέρας κατηγορίας δυσκόλως διακρίνονται ἐκ τῶν ἀναλόγων Νεολιθικῶν. Malthi, σ. 281-282, πίν. XXIII A 14-21, καὶ 22-23.

Ἀκόσμητος ἄνευ βαφῆς κεραμικὴ, ταξινομηθεῖσα ὡς ὁμὰς Δ εἰς Ἀργολίδα, εὐρίσκεται καὶ εἰς Μάλθην. Ὁ πληρὸς εἶναι φαιοκάστανος ἢ κεραμόχρους καὶ ἡ ἐπιφάνεια καλῶς λελεασμένη· ἐνίοτε ἐν ἀργυρόχρουν ἐπίχρισμα ἐπιτεθὲν πρὸ τῆς ὀπτήσεως καλύπτει τὸ ἀγγεῖον, μερικὰ δὲ ἀγγεῖα μετὰ λεπτῶν τοιχωμάτων, καλούμενα ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος «egg-shell», φαίνονται μιμούμενα μεταλλικὰ πρότυπα. Στρογγύλαι προεξοχαὶ ὡς κεφαλαὶ ἡλῶν ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν λαβῶν παρατηροῦνται ἐνίοτε. Κυαθόσχημα ἀγγεῖα, κύπελλα καὶ ποτήρια φαίνονται συνήθη σχήματα μεταξὺ τῶν ὀστράκων ἀλλὰ πληρὲς ἀγγεῖον δὲν ἔχει συμπληρωθῇ. Malthi, σ. 282-284, εἰκ. 62 πίν. II 17, πίν. XVII 72-73, πίν. XXII 20, 34-35.

Ἡ δὲ Ε τοῦ Κοράκου ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοπικῶν προϊόντων εἰς Μάλθην, οὐχὶ σημαντικῶς διαφόρων τῶν ἀναλόγων τῆς Νεολιθικῆς Ἐποχῆς. Malthi, σ. 284-285, εἰκ. 63, πίν. XVII 2, πίν. XVIII 90, πίν. XXII 5.

XLΙ.—Αἱ 39 ἐκ τῶν ὑπολειπομένων 43 θέσεων ἦτοι:

Τὸ Ζευγολατιό (1), τὰ Μερτικάικα (2), τὸ Μελίσσι (3), τὸ Θολερόν (4), ὁ Ἅγιος Γεράσιμος (5), ἡ Ἀετόπετρα (7), ἡ Ἀράπιζα (11), ἡ Περδικαριά (14), αἱ Κεγχρεαί (15), ὁ Φλιοῦς (16), τὸ Γαλατάκι (17), ἡ Κλένια (20), ὁ Κόρφος (21), τὸ Σχινοχώρι (25), ἡ Μακρορράχη (27), τὸ Βουρκατέλι (31), τὸ Ἀσκληπιεῖον (32), τὰ Μέθανα (33), τὰ Μέθανα-Ἰσθμός (34), ἡ Μαγούλα (35), ἡ Τροϊζήν (40), τὰ Ἴρια (41), τὸ Χερσονήσι (42), ὁ Τυρός (47), τὸ Παλαιοχώριον (48), ἡ Ζαρνάτα (56), ἡ Ἀπιδιά (58), ἡ Σκάλα (63), ἡ Μονεμβασία (70), τὰ Πλύτρα (71), τὸ Ἐλαφονήσι (72), ἡ Ταβέρνα (73), τὸ Κορυφάσιον (74), αἱ Καλάμαι (76), τὸ Λέπρεον (79), τὸ Κλειδί-Ἀρήνη (80), ἡ Τούρλα (81), τὸ Κατάκωλον (82) καὶ ἡ Σκαφιδιά (83) ἐκπροσωποῦνται κυρίως ὑπὸ ὄστράκων ἐκ τῆς ἐπιφανείας δι' ὀλίγων μνημονευομένων ὡς ΠΕ καὶ μὴ περιγραφομένων, τὰ δὲ εὐρήματα τῆς Σκάλας (63) καὶ Κατακόλου (82) δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ.

Ἡ μόνη ἐνδιαφέρουσα πληροφορία ὡς πρὸς τὴν κεραμικὴν τῶν 39 περιληπτικῶς μνημονευθεισῶν τούτων θέσεων εἶναι ἡ παρατήρησις ὅτι θραύσματα τοῦ χαρακτηριστικοῦ ΠΕ ἀγγείου, τοῦ κυπέλλου μετὰ προχοῆς (sauce-boat) τοῦ τόσον συνήθους εἰς τὰς Ἀργολικὰς θέσεις καὶ τοῦ ἑλλειποντος ἐκ τῶν δεδομένων τῆς Μάλθης, ἔχουν εὐρεθῇ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἐγγὺς τῆς ἀκτῆς δυτικὰς θέσεις, ὡς εἰς Ταβέρναν (AJA 1961, 247), Καλάμας (BSA 1957, 243 πιθανῶς), Κορυφάσιον (εἰς τὴν οὐ μακρὰν τοῦ σπηλαίου εὐρισκομένην θέσιν Προφῆτης Ἡλίας, AJA 1961, 242-243), Λέπρεον (AJA 1942, 86), Κλειδί-Ἀρήνην (BSA 1961, 230) καὶ Σκαφιδιάν (BCH 1946, 28)¹.

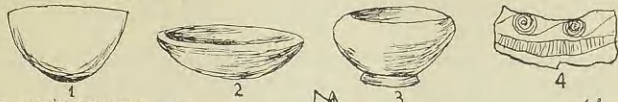
Ἐκ τῶν ὑπολοίπων 4 θέσεων ἡ Ἡραία (44) ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἐνὸς χρυσοῦ κυπέλλου μετὰ προχοῆς, ἡ Καρδαμύλη (57) καὶ τὸ Λεῦκτρον (61) ὑπὸ λιθίνων ἐργαλείων, πιθανῶς ΠΕ χρονολογίας, καὶ ἡ Θουρία (77) ὑπὸ ἐνὸς πιθανοῦ ΠΕ εἰδωλοῦ ἐκ πηλοῦ. Τέλος τὰ ὄστρακα ἐκ τῆς θέσεως Τούρλα (81), τὰ ἀναφερόμενα ὡς τυπικὰ ΠΕ (AJA 1942, 86), εἶναι πιθανῶς τῆς ΜΕ περιόδου (AJA 1961, 227).

¹ Εἰς τὰς ἑξ ταύτας θέσεις δύναται νὰ προστεθῇ καὶ ἐβδόμη ἐκ τῆς ἀκτῆς μεταξὺ Γαργαλιάνων καὶ Φιλιατρῶν παρὰ τὸ χωρίον Λαγκουβάρδος. AJA 1961, 236. Ἴδὲ καὶ ἀνωτέρω σ. 67 ὑποσημ. 1 ἀρ. 2.

ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Α. ΜΕΤ' ΕΣΤΙΛΩΣΜΕΝΗΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΣ (ΠΕ Ι)

Ι. ΑΝΕΥ ΕΠΙΧΡΙΣΜΑΤΟΣ

ΙΙ. ΜΕΤ' ΕΠΙΧΡΙΣΜΑΤΟΣ

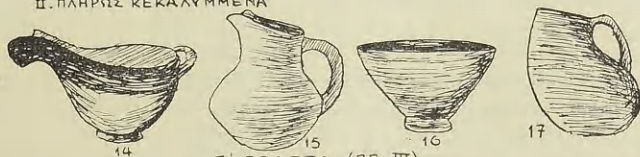

Β. ΣΤΙΛΠΝΟΧΡΩΜΑ ἢ ΥΡΓΙΝΗΣ (ΠΕ Δ)

Ι. ΜΕΡΙΚΩΣ ΚΕΚΑΛΥΜΜΕΝΑ

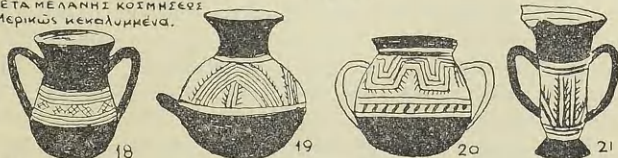
ΙΙ. ΠΛΗΡΩΣ ΚΕΚΑΛΥΜΜΕΝΑ

Γ. ΓΡΑΦΤΑ (ΠΕ ΙΙΙ)

Ι. ΜΕΤΑ ΜΕΛΑΝΗΣ ΚΟΣΜΗΣΕΩΣ

α. ΜΕΡΙΚΩΣ ΚΕΚΑΛΥΜΜΕΝΑ.

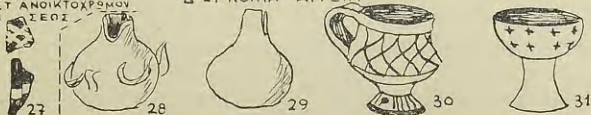

β. Μὴ κεκαλυμμένα

ΙΙ. ΜΕΤ' ΑΝΟΙΚΤΟΧΡΩΜΟΥ ΚΟΣΜΗΣΕΩΣ

Δ-ΣΤ ΛΟΙΠΑ ΑΓΓΕΙΑ

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Ἐπισκοποῦντες τὸ παρατεθὲν ὕλικὸν ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ΠΕ περιόδου ἐν τῇ κεραμικῇ ἐκδηλοῦται ὡς ἀλλαγὴ εἰς τὴν τεχνικὴν τῆς κατασκευῆς τοῦ πηλοῦ, εἰς τὴν ἐπιμελημένην ἐπιφάνειαν καὶ εἰς τὰ σχήματα ὡς καὶ τὴν κόσμησιν τῶν ἀγγείων. Τοῦτο σημαίνει διακοπὴν τῆς προόδου ἐξελίξεως τῆς Νεολιθικῆς κεραμικῆς καὶ τὴν ἀρχὴν μιᾶς νέας περιόδου.

Ὁ μετὰ τριμμάτων λίθου μεμιγμένος πηλὸς τῶν Νεολιθικῶν Urfirnis, ὅστις ἦτο ἡ τελευταία πρόοδος τῆς Νεολιθικῆς κεραμικῆς πρὸς ἐπίτευξιν ὁμοιομόρφου ὀπτήσεως, δὲν ἐμφανίζεται πλέον ἀρχομένης τῆς νέας ἐποχῆς· ἡ πολύχρωμος γραπτὴ ἐπιφάνεια τῶν ἀγγείων τῆς Νεολιθικῆς ὁμάδος Β3α-ε ἐγκαταλείπεται ὀριστικῶς καὶ ὅλα τὰ καλλιτέρας ποιότητος ἀγγεῖα ἔχουν ἀπλῶς λεῖαν ἢ ἐστῖλβωμένην τὴν ἐπιφάνειαν, μιμουμένην λαμπρότητα μεταλλικῶν προτύπων. Ἡ Νεολιθικὴ Urfirnis βαφὴ, ἣτις εἶχε κατακλύσει τὴν κεραμικὴν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς περιόδου ἐκείνης ἀντικαθιστῶσα τὴν λεῖανσιν τῶν ἀγγείων διὰ τῆς χειρός, ἀφανίζεται ἀρχομένων τῶν ΠΕ χρόνων, ἵνα ἐπανέλθῃ βελτιωμένη κατὰ τὰ μέσα τῆς νέας περιόδου καὶ ἄλιν. Τὰ χαρακτηριστικὰ νεολιθικὰ σχήματα ἀγγείων τῆς Πελοποννήσου, ὡς τὰ βαθέα (εἰκ. 1, 35) κωδωνόσχημα (Asea, πίν. III) ἢ ἐπὶ χαμηλῆς βάσεως κύπελλα τοῦ γνωστοῦ ἐκ Κορίνθου τύπου (Hesperia 1937, σ. 510, εἰκ. 26) καὶ τὰ κύπελλα ἐπὶ ὑψηλοῦ κωνικοῦ ποδὸς (fruitstands), ἀντικαθίστανται ἀποτόμως ὑπὸ σχημάτων ἐν πολλοῖς διὰ πρώτην φορὰν συναντωμένων, οἷα τὰ κύπελλα μετ' ἐπιπέδου, κοίλης ἢ ἐλαφρῶς ἐπηρμένης βραδύτερον βάσεως, τὰ κύπελλα μετὰ προχοῆς (sauce-boats), αἱ ραμφόστομοι πρόχοι, αἱ σφαιρικαὶ ὑδρίαι, τὰ δίωτα μετὰ χαμηλῆς κοιλίας ποτήρια (tankards) καὶ αἱ πυξίδες. Γραπτὴ κόσμησις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀγγείων ἐμφανίζεται μόνον περὶ τὸ τέλος τῆς νέας περιόδου καὶ ἄλιν.

Ἄφ' ἑτέρου ἡ συνέχισις παραγωγῆς, ἂν καὶ οὐχὶ πιθανῶς εἰς μεγάλην κλίμακα, τῶν ἀρίστης ποιότητος φαιῶν μονοχρόμων Νεολιθικῶν ἀγγείων (AJA 1939, 599), τὸ σχῆμα τοῦ ἀσκοῦ, τὸ συναντηθὲν εἰς τὴν Νεολιθικὴν Νεμέαν τὸ προῶτον, τὰ μετ' ἐπηρμένης βάσεως κύπελλα, ἅτινα ἐπιβάλλονται μετὰ τὴν πάροδον τῆς πρώτης φάσεως τῆς νέας περιόδου, καὶ ἡ ἐπαναφορὰ τῆς Urfirnis βαφῆς τελειοποιημένης δηλοῦν πιθανὸν ἕνα λανθάνοντα δεσμὸν μετὰ τῆς Νεολιθικῆς περιόδου.

Ὡς πρὸς τὴν ταξινόμησιν τῆς ΠΕ κεραμικῆς αἱ ἀνασκαφαὶ αἱ γενόμεναι μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Κοράκου ἔδειξαν ὅτι ἡ ἐργασία τῶν WACE καὶ BLEGEN εἶχε στηριχθῇ ἐπὶ ὑγιῶν βάσεων. Ὀλίγαι καὶ οὐχὶ μεγάλης σημασίας συμπληρώσεις ἐγένοντο εἰς τὴν ταξινόμησιν ἐκείνην, οἷαι αἱ ἐπόμεναι:

Εἰς τὴν ὁμάδα Α, κατὰ τὰ δεδομένα, ἅτινα ἤλθον εἰς φῶς κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἐκ Ζυγουριῶν (ἀνωτέρω VIII), Ἀσίνης (XVII), Παλαιᾶς Κορίνθου (IV), Μύλου Χελιώτου (II), Ἀσέας (XXII) καὶ Λέρνης (XVI), ἡ κατηγορία Α II πρέπει νὰ αὐξηθῇ κατὰ μίαν ὑποδιαίρεσιν περιλαμβάνουσαν τὴν μετὰ κιτρινωποῦ ἐπιχρίσματος κεραμικὴν, τελειότερα ὅπτης τῆς ὁποίας παράγει τὴν Φαγεντιανὴν ὑπὸ τοῦ PERSSON ὀνομασθεῖσαν ἐν Ἀσίῃ ποικιλίαν.

Ἡ κεραμικὴ τῆς ὑποδιαίρεσεως ταύτης ἐξελίσσεται κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖς τῆς ΠΕ περιόδου καὶ ἔχει εὐρεθῇ ὡς εἰσηγμένον ἐξ Ἀργολίδος προῖδον εἰς τὴν Τροίαν IVc (Troy II, 109, καλουμένη «polished yellow mottled ware» ἢ «faience ware» ἢ «egg-shell ware», ἰδὲ καὶ Troy II, 191)¹.

Μία ἑτέρα ὑποδιαίρεσις τῆς κατηγορίας χαρακτηριζομένη ὡς μετὰ λευκοῦ ἐπιχρίσματος (white slipped or washed ware), εὐρεθεῖσα εἰς Ἀσίνην (XVII), Μύλον Χελιώτου (II), Ἀσέαν (XXII), Λέρναν (XVI) καὶ Σκάλαν (XXXIV), ἀπαιτεῖ περισσότερον ἔλεγχον διὰ νέων εὐρημάτων πρὶν ἢ ταξινομηθῇ ἰδιαιτέρως².

Ἑτέρα τέλος ποικιλία τῆς κατηγορίας εἶναι τὰ μελανωπῆς χοιᾶς μετὰ λείας ἐπιφανείας ἄγγεῖα, τὰ ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ ΜΕ Μινύεια ἀναγνωρισθέντα μέχρι σήμερον μόνον εἰς Ἀσίνην.

Εἰς τὴν ὁμάδα Β τὰ μερικῶς κεκαλυμμένα διὰ βαφῆς ἄγγεῖα, τῆς κατηγορίας Β I, κατὰ τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ τοῦ BLEGEN εἰς Ζυγουριές (Zygouries, 101) καὶ τῶν ἀνασκαφάντων εἰς Ἀσίνην, Ἀσέαν καὶ ἄλλας θέσεις, προφανῶς εἶναι χρονολογικῶς μεταγενέστερα τῆς κατηγορίας Β II, τῶν ἐχόντων πλήρως κεκαλυμμένην διὰ βαφῆς τὴν ἐπιφάνειαν ἄγγείων καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα ἐγκαινιάζουν τὴν ἀρχὴν τῆς παρακμῆς εἰς τὴν χρῆσιν τῆς Urfinnis βαφῆς.

Ἡ κατηγορία Β II ἐμφανίζεται ἀρχικῶς κατὰ τὴν ΠΕ II φάσιν ὡς κάλυψις ὅλης τῆς ἐπιφανείας τῶν ἄγγείων διὰ παχείας στερεᾶς βαφῆς ζωροῦ ἐρυθροῦ χρώματος, καὶ σπανιότερον μελανοῦ, ἢ ἐρυθροποῦ παραλλάσσοντος πρὸς τὸ μέλαν ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄγγείου (mottled). Βραδύτερον τὰ περισσότερα ἄγγεῖα καλύπτονται διὰ μελανῆς Urfinnis βαφῆς καὶ ἐνίοτε ἐπ' αὐτῶν παρουσιάζονται παραλλαγὰι τοῦ χρώματος αὐτῶν πρὸς τὸ ἐρυθρόν. Τέλος γίνεται ἀμελὴς κάλυψις διὰ λεπτοῦ στρώματος βαφῆς χρώματος καστανωποῦ πρὸς τὸ μέλαν ἐστερημένου στιλπνότητος καὶ τὰ ἄγγεῖα καλοῦνται εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν ἐπληρωμένη κεραμικὴ «smear ware» (ἰδὲ Λέρναν ἀρ. XVI ἀνωτέρω, Zygouries, 100-101, Troy II, 109).

¹ Ο F. O. WAAGE κατακρίνει τὸν ὄρον «faience ware» ἐν Hesperia 1949 Suppl. VIII, σ. 417 ὑποσημ. 2.

² Ο F. O. WAAGE, ἔ. ἀ. σ. 418-419 θεωρεῖ τὴν μετὰ λευκοῦ ἐπιχρίσματος κεραμικὴν ὡς συγγενὴ πρὸς τὴν μετὰ κιτρινωποῦ ἐπιχρίσματος.

Ἡ τελευταία φάσις τῆς μετὰ κιτρίνου ἐπιχρίσματος κεραμικῆς τῆς ομάδος Α, ἡ μετὰ μερικῶς κεκαλυμμένης διὰ βαφῆς τῆς ἐπιφανείας κατηγορία Β I καὶ ἡ τελευταία φάσις τῆς κατηγορίας Β II, ἡ μνημονευθεῖσα ἀνωτέρω ὡς smear ware, εἶναι σχεδὸν σύγχρονοι (Zygouries, 101).

Ἡ ομάδα Β ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς εἶναι ἡ συνηθεστέρα καὶ χαρακτηριστικωτέρα κεραμικὴ τῆς ὥριμου καὶ τῆς φθινοῦσης ΠΕ περιόδου ἐν τῇ ἀνατολικῇ Πελοποννήσῳ, φθάνει δὲ εἰς τὴν Μάλθην πρὸς Δυσμὰς κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου. Ἡ κεραμικὴ τῆς ομάδος ταύτης εἶναι συνήθης εἰς τὴν κεντρικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν ἕως τὸ Τζάνι, εἰς τὴν νότιον Θεσσαλίαν¹. Πρὸς Δυσμὰς ἡ κεραμικὴ τῆς ομάδος συναντᾶται εἰς Λευκάδα, εἶναι δὲ συνήθης εἰς τὴν Κρήτην, τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Αἴγιναν καὶ παρουσιάζεται ὡς εἰσηγμένον ἐκ τοῦ Αἰγαίου προῖον εἰς Τροίαν Id ἕως Τροίαν V b². Δύο ὄστρακα τῆς κατηγορίας ἔχουν εὑρεθῇ εἰς Ariusd εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δουνάβεως³.

Κύπελλα μετὰ ταινιῶν βαφῆς σχηματίζουσιν σταυρὸν ἐπὶ τῆς βάσεως τῶν ἀγγείων ἐσωτερικῶς ἢ ἐξωτερικῶς ἢ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἐπιφανειῶν ὡς τῆς κατηγορίας Β I τὰ εὑρεθέντα εἰς Κοράκου, Ζυγουριές, Ἀσίνην καὶ Μάλθην ἔχουν ἐπίσης εὑρεθῇ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου εἰς Εὐτρησιν τῆς Βοιωτίας, εἰς Τροίαν IV c ἕως VI καὶ εἰς Kusura, Ταρσόν, Mersin καὶ Κύπρον, ἂν καὶ τὰ σχήματα εἰς τὰς τελευταίας θέσεις διαφέρουν⁴.

Ἡ κατηγορία τῆς ομάδος ἡ καλουμένη «smear ware» ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν δὲν ἔχει εὑρεθῇ εἰς Τροίαν (Troy II, 9, 109, 236).

Εἰς τὴν ομάδα Γ ἡ διαφορετικὴ ταξινόμησις, ἣν εἰσήγαγεν ὁ Κ. MÜLLER διὰ τὰ δεδομένα τῆς Τίρυνθος, φαίνεται ὅτι δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὰ δεδομένα τῆς Λέρνης κατὰ τὸν CASKEY (Hesperia 1960, 292). Μέρους ἐπίσης τῆς κεραμικῆς τῆς Προσύμνης, τῆς παρατεθείσης ἀνωτέρω, φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τῆς κεραμικῆς τῆς Τίρυνθος καὶ τῆς Λέρνης

¹ Ἴδὲ καὶ P-T. 236, 245.

² Δι' ὅλας τὰς θέσεις εἰς ἃς ἔχει εὑρεθῇ κεραμικὴ τῆς ομάδος Β εἰς Κεντρικὴν Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν, Λευκάδα, Κυκλάδας, Κρήτην καὶ Αἴγιναν ἰδὲ FIMMEN, 75-76, 83. Διὰ τὴν Κρήτην εἰδικῶς ἰδὲ Ar. Cr., 75. Διὰ τὴν Τροίαν ἰδὲ Troy I, 39, 41, 54, 137, Troy II, 236, 270. Διὰ παραδείγματα εἰσηγμένα εἰς Τροίαν, ἔξ' Ἀργολίδος πιθανῶς, ἰδὲ Troy II 43, 150, 191, 212. Ἴδὲ ἐπίσης Troy I-II, Κατάλογον περιεχομένων «Early Aegean wares, imported».

³ Παραπομπὰς ἰδὲ ἐν CHILDE, Dawn, 1950, 145.

⁴ Παραδείγματα ἐκ Πελοποννήσου ἰδὲ ἐν Κοράκου, σ. 6, εἰκ. 5, 3. Zygouries, σ. 82, εἰκ. 69. Tiryns IV, σ. 17, πίν. IV 4. Asine, 226. Malthi, σ. 277, πίν. XVII 62. Παράλληλα παραδείγματα ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἰδὲ ἐν Eutresis, 116. Troy II, 137, 227-228, 250-251. Kusura Περίοδοι Β-C, Archaeologia 1936, 17-18, εἰκ. 6ia-ic, 1937, 237. Ταρσός, AJA 1947, πίν. 93, 10. Mersin, Bittell, GVFK, 33, 35. Κύπρου Vounous 1937-38, πίν. I a.

κατηγορίαν καὶ παρεμφερῇ κεραμικὰ προϊόντα στενῶς ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ Γεωμετρικὰ ἐμφανίζονται ἑνωρῆς καὶ εἰς Τροίαν (Troy I, 55).

Ἡ μετὰ σκοτεινοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας κεραμικὴ τῆς κατηγορίας Γ I ἔχει εὐρεθῇ ἄφθονος εἰς ὅλας τὰς θέσεις τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου καὶ εἰς τὰ νεώτερα τούτων στρώματα. Ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἔχει εὐρεθῇ καίτοι οὐχὶ ἄφθονος εἰς Εὐτρησιν καὶ Ὀρχομενὸν ἐν Στερεῇ Ἑλλάδι. Χρησὶς ἀναλόγου κοσμήσεως ἐγένετο εἰς Κρήτην καὶ Κυκλάδας καὶ ὀλίγα ὄστρακα τῆς ομάδος ἔχουν εὐρεθῇ ὡς εἰσηγμένα ἔξωθεν προϊόντα εἰς Τροίαν I-IV καὶ Μακεδονίαν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἡ κατηγορία φαίνεται ὅτι διεμορφώθη καὶ ἐξειλίχθη ἐν Ἀργολίδι¹.

Ἡ κατηγορία Γ II μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ μελανοπῆς ἐπιφανείας παρουσιάζεται σποραδικῶς καὶ εἰς μικρὰς ποσότητας ἐν Πελοποννήσῳ. Πατρὶς τῆς τεχνοτροπίας φαίνεται ἡ Κεντρικὴ Στερεὰ Ἑλλάς, ὅπου αὕτη εἶναι συνηθεστάτη (Hagia Marina ware). Πρὸς Βορρᾶν ἐκτείνεται ἡ διάδοσις τῆς κατηγορίας ἕως τὸ Τζάνι ἐν Θεσσαλίᾳ². Πρὸς Δυσμὰς συναντᾶται εἰς Λευκάδα³ καὶ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἑνὸς ἢ δύο εἰσηγμένων ὄστράκων εἰς Τροίαν III (Troy II, 36). Τὰ μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ μελανοπῆς ἐπιφανείας ἀγγεῖα τῶν Κυκλάδων ἀνήκουν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Κρητικῶν προϊόντων⁴. Μία κατηγορία ἀγγείων φέρουσα «ἀσυνήθη κοσμήματα εἰς δύο χρώματα» ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐτησίαις ἀνακοινώσεις ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Λέρνης (Hesperia 1955, 40) δύναται μόνον νὰ μνημονευθῇ ἐνταῦθα.

Ὅτι χρονολογικῶς αἱ τρεῖς ομάδες Α, Β, Γ διαδέχονται ἀλλήλας, ὡς ἀρχικῶς καθωρίσθη εἰς Κοράκου, ἔχει βεβαιωθῇ καὶ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἄλλων θέσεων, αἵτινες ἡρευνήθησαν μετὰ τοῦ Κοράκου. Αἱ τρεῖς κατηγορίαι δύνανται νὰ χρησιμοποιοῦνται ἀντιστοίχως ὡς ΠΕ I, II καὶ III βαθμίδες διὰ τὴν κόσμησιν τῆς κεραμικῆς μετὰ τινων παρατηρήσεων δι' ὠρισμένας κατηγορίας, οἷον π.χ. τὰ μετὰ κιτρίνου ἐπιχρίσματος τῆς ομάδος Α, καὶ ἡ ὁμάς Β ἐμφανίζονται κατὰ τὴν ΠΕ II φάσιν ἀλλὰ παράγονται μέχρι τοῦ τέλους τῆς ΠΕ περιόδου, ὡς παρατηρήθη ἀνωτέρω.

Αἱ ομάδες Δ, Ε καὶ ΣΤ περιλαμβάνουν ἀκόσμητον ἢ οἰκιακὴν κερα-

¹ Εἰς Εὐτρησὶν εὐρέθησαν «hardly a dozen sherds», Eutresis, 98, 116, εἰς Ὀρχομενόν: τρία ἢ τέσσαρα ὄστρακα, Orchomenos, III, 89. Διὰ θέσεις Κυκλάδων, εἰς ἃς συναντᾶται ἀνάλογος κεραμικὴ, ἰδὲ FIMMEN, 83 καὶ Κρήτην FIMMEN, 85. Διὰ Τροίαν ἰδὲ Troy I, 54, 154, 184-185, Troy II, 109, 214. Διὰ Μακεδονίαν Pr. Mac., σ. XX, 121, 170, εἰς. 43.

² Ἰδὲ καὶ Eutresis, 116, Orchomenos, III, 88, Asine, 74, Asea, 74. CHILDE, Dawn, 1950, 67. SCHACHERMEYER, ÄKG., 192.

³ Διὰ θέσεις εἰς Θεσσαλίαν καὶ Κεντρικὴν Ἑλλάδα ἰδὲ FIMMEN, 75, διὰ Λευκάδα FIMMEN, 76.

⁴ Δι' Ἀγιναν καὶ Κυκλάδας ἰδὲ FIMMEN, 76, διὰ Κρήτην ἰδὲ FIMMEN, 86-87.

μικρή και δύνανται χρονικῶς νὰ ἀνήκουν εἰς πᾶσαν χρονολογικὴν βαθμίδα τῆς περιόδου.

Ἐν τῇ δυτικῇ Πελοποννήσῳ πάντως τὰ ἐξαιρετοῦ ποιότητος προϊόντα τῆς Ἀργολίδος, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰς ομάδας Α, Β, Γ δὲν συναντῶνται οὔτε λίαν πρωίμως οὔδὲ εἰς μεγάλας ποσότητας, τοῦλάχιστον εἰς Μάλθην, ὅπου ἔχομεν στρωματογραφικὰς πληροφορίας. Τὸ ἀρχαιότερον τμήμα τῆς περιόδου ἐνταῦθα ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ χονδροειδῶν τοπικῶν προϊόντων ἐνίοτε κοσμουμένων δι' ἐγχαράξεις καταγομένης ἐκ τῶν Νεολιθικῶν χρόνων. Τὰ χονδροειδῆ ταῦτα προϊόντα ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰς ομάδας Δ, Ε, ΣΤ τῆς Ἀργολίδος ἀλλ' ἢ ἐνταῖς τούτων εἰς τὰς ἐν λόγῳ ομάδας δὲν θὰ ἐξῆρε τὴν ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν αὐτῶν διὰ τὴν προϊστορίαν τῆς χερσονήσου καί, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τῆς κεραμικῆς ταύτης κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλων τῶν ἐπομένων περιόδων καὶ εἰς ὅλας τὰς θέσεις τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου καὶ δὴ καὶ εἰς πλείστας ἀνατολικὰς, τὰ δυτικὰ προϊόντα, καίτοι κατώτερα εἰς ποιότητα, ταῦτα οὐσιαστικῶς ἐκπροσωποῦν τὴν γηγενῆ καὶ εἰς μεγαλυτέραν ἔκτασιν διαδεδομένην κεραμικὴν τῆς Πελοποννήσου. Τὰ δεδομένα κατὰ ταῦτα τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου πρὲπει νὰ ταξινομηθῶν ὡς χωριστὴ κατηγορία παρὰ τὰ Ἀργολικὰ προϊόντα, ὡς ἐγένετο καὶ διὰ τὴν Νεολιθικὴν Ἐποχὴν.

Ἡ Δυτικὴ αὕτη κεραμικὴ ἀναγνωρίζεται εὐκόλως ἐκ τῆς συστάσεως τοῦ τοπικοῦ πηλοῦ, ἐκ τῆς πρωτογόνου ὀπτήσεως, ἣτις κατ' ἀρχὰς παράγει μελανά εὐκόλως θρανούμενα τοιχώματα (Malthi, 242), ἐκ τῶν ἀνοικτῶν εὐκόλων εἰς τὴν κατασκευὴν σχήματων (Malthi, 247) καὶ πρὸ παντὸς ἐκ τῆς μορφῆς τῆς ἐγχαράξεως, ὅσας ἐκὶς ὑπάρχει τοιαύτη.

Ἀγγεῖα παρεμφερῆ πρὸς τὰ δυτικὰ πελοποννησιακὰ συναντῶνται καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου (Malthi, 237, 268) ἀλλ' ἢ πλησιέστερα πρὸς τὰ δυτικὰ προϊόντα, καίτοι μᾶλλον ἐξειληγμένη, κεραμικὴ ἐκ περιοχῶν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ Κυκλαδικὴ κεραμικὴ τῆς ομάδος τοῦ Πηλοῦ («Pelos Group» BSA 1896-97, 35-51. RE XXII (2), 1416-1419). Ἡ ὁμοιότης τῆς τεχνικῆς, τῶν σχημάτων καὶ τῆς κοσμήσεως τῶν δύο κατηγοριῶν εἶναι χαρακτηριστικὴ, ἐὰν π.χ. συγκρίνῃ τις τὰς εἰκόνας ἐκ Μάλθης: Malthi, εἰκ. 60, ἀρ. 6, 15, 19, 26, πίν. XXI: Β 2, C 3, D 9-11, F 3-7, G 1-8, H 1-6, J 1-4 καὶ πίν. I (ΜΕ περιόδου) ὡς καὶ τῆς Ἀσέας: Asea, εἰκ. 83a, 87e, καὶ εἰκ. 105-107 πρὸς τὴν κεραμικὴν τοῦ Πηλοῦ τὴν εἰκονιζομένην π.χ. ὑπὸ τοῦ ÅBERG ἐν Chronologie IV, εἰκ. 98-105. Εἰδικῶς: Asea, εἰκ. 83a (ΠΕ) καὶ 107 (ΜΕ) πρὸς ÅBERG, ἔ. ἀ. εἰκ. 99, 104.

Ἡ γνώμη τοῦ HOLMBERG ἀντικρούοντος τὴν περὶ Ἀδριατικῆς κεραμικῆς θεωρίαν τοῦ VALMIN καὶ λέγοντος ὅτι ἡ κεραμικὴ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου συναντᾷται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα (Asea, 82) καὶ ὅτι οἱ φορεῖς

τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ δηλουμένου διὰ τῆς δυτικῆς πελοποννησιακῆς κεραμικῆς, πρέπει νὰ εἶχον ἐξαπλωθῇ καθ' ὅλην τὴν χώραν (Asea, 104) δὲν φαίνεται ὀρθή. Τοιαῦται γενικεύσεις, χωρὶς δηλ. νὰ ἀποδοθῇ ἡ δέουσα προσοχὴ εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ πηλοῦ, τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων, τὰ σχέδια ἢ τὸν τρόπον ἐκτελέσεως καὶ τὴν διάταξιν τῆς κοσμήσεως, ἐὰν ἐφηρομόζοντο καὶ εἰς τὴν γραπτὴν κεραμικὴν, θὰ ὠδήγουν εἰς ἄρνησιν πάσης σημασίας τῆς κεραμικῆς διὰ τὰς προϊστορικὰς μελέτας. Μία ἀπλὴ σύγκρισις τῶν εἰκόνων τῆς ἐγγαράκτου κεραμικῆς ἐκ Μάλθης καὶ Ἀσέας τῶν παρατεθεισῶν ἀνωτέρω πρὸς τὰς εἰκόνας ἐγγαράκτου κεραμικῆς ἐκ Θεσσαλίας ἐν P-T εἰκ. 9, 10, 50a, 113, θὰ ἴηκει νὰ ἀποδείξῃ πειστικῶς ὅτι ἐν τῇ δυτικῇ Πελοποννήσῳ ἔχομεν διαφορετικὴν κεραμικὴν παραγωγὴν.

Ἐκ προσωπικῆς γνωριμίας πρὸς τὰ δυτικὰ Πελοποννησιακὰ προϊόντα πιστεύω ὅτι ὁ VALMIN εὗρίσκεται ἐν δικαίῳ λέγων ὅτι τὰ δυτικὰ κεραμικὰ προϊόντα εἶναι γηγενῆ ἐν τῇ περιοχῇ ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς Νεολιθικῆς Ἐποχῆς καὶ παραμένοντα μέχρι τοῦ τέλους τῶν προϊστορικῶν χρόνων ὡς ἡ ἐπικρατοῦσα κεραμικὴ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου καὶ ὅτι «κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα, γενικῶς εἰπεῖν ἐπὶ χίλια πεντακόσια ἔτη τοῦλάχιστον, φαίνεται ὅτι (ἡ κεραμικὴ αὕτη) παρήγετο καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο χωρὶς οὐσιαστικῶς καὶ ριζικῶς νὰ μεταβληθῇ ἢ βελτιωθῇ». Malthi, 239-240.

Ὁ HOLMBERG ἄλλως συμφωνεῖ ὅτι εἰς τὴν Ἀσέαν «αὕτη ἡ ὁμὰς τῆς κεραμικῆς σαφῶς διακρίνεται ἐκ τῆς ὑπολοίπου χονδροειδοῦς κεραμικῆς διὰ τῶν κοσμημάτων της· ἀρχίζει νὰ ἐμφανίζεται, καίτοι μᾶλλον σποραδικῶς, ἤδη εἰς τοὺς Νεολιθικοὺς-Πρωτοελλαδικοὺς χρόνους, ἀκόμη, πάντως, εἰς μικρὰν μᾶλλον ποσότητα. Μόνον κατὰ τὴν Μεσοελλαδικὴν περίοδον ἐκπροσωπεῖται πρᾶγματι ἐπαρκῶς καὶ γίνεται μάλιστα τότε ἐν τῶν συνηθεστάτων εἰδῶν κεραμικῆς». Asea, 82· ἰδὲ καὶ Asea, 176-177.

Ἐὰν δυνάμεθα ἐνίοτε νὰ ἀποδίδωμεν φυλετικὴν σημασίαν εἰς τὰς ὁμάδας τῆς κεραμικῆς ἔνεκα τοῦ εἰδικοῦ χαρακτῆρος, τῆς ἀφθονίας καὶ τῆς διαρκείας εἰς δεδομένην θέσιν ἐνὸς εἵδους κεραμικῆς, ὁ VALMIN, φαίνεται, ἔχει δίκαιον λέγων ὅτι «μὴ τοιαύτη κεραμικὴ πρέπει νὰ εἶναι ἀποδείξις συνεχείας τοῦ πληθυσμοῦ» εἰς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον. Malthi, 240.

Ἡ θεωρία ὅμως τοῦ VALMIN περὶ Ἀδριατικῆς κεραμικῆς φαίνεται μᾶλλον ἀσαφής. Ὡς δὲ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ HOLMBERG, «ὁ εἰδικὸς αὐτὸς τύπος ἐγγαράξεως δύναται τῷ ὄντι πιθανὸν νὰ ἀνεπτύχῃ ἐνταῦθα, ἐν τῇ δυτικῇ Πελοποννήσῳ, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐπιρροῶν ἐκ Δυσμῶν χωρὶς ὅμως τὴν ἀναγκαιότητα νὰ προϋποθέσωμεν νέας ὁμάδας κατοίκων». Asea, 117.

Κατὰ τὴν παράθεσιν τῆς κεραμικῆς τῶν διαφόρων θέσεων ἀνωτέρω αἱ ἐκθέσεις τῶν ἐνεργησάντων τὴν ἀνασκαφὴν εἰς ἐκάστην θέσιν ἔνχον σεβασμοῦ ἢ προσηρομόσθησαν ἐλαφρῶς πρὸς τὴν ταξινόμησιν τοῦ Κοράκου. Εἰς τὸ τέλος τῶν δεδομένων ἐκάστης θέσεως συνεκεντρώθησαν παρατηρήσεις

ἀφορώσαι εἰς κεραμικὴν κεκοσμημένην διὰ παντὸς ἄλλου τρόπου πλὴν τῆς βαφῆς. Μεταξὺ τῶν δεδομένων τῶν θέσεων τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου πολλάκις ἀναφέρονται ἐγχάρακτα ἀγγεῖα, ἅτινα φαίνονται δυτικῆς Πελοποννησιακῆς προελεύσεως, ἄλλα δι' ἐμπιέστου κοσμήσεως μνημονευόμενα ὡς Κυκλαδικὰ καὶ ἀγγεῖα μετὰ πλαστικῆς κοσμήσεως ὁμοιάζοντα πρὸς Τρωικὰ πρότυπα. Εὐκτέον θὰ ᾔτο μελλοντικαὶ ἐκθέσεις ἀνασκαφῶν νὰ ἐταξινόμουν εἰς ἰδιαίτεραν κατηγορίαν τὴν ἄνευ βαφῆς κεκοσμημένην κεραμικὴν μεθ' ὑποδιαϊρέσεων ἐκ τῶν τόπων προελεύσεως ἐκάστου εἵδους, ὥστε νὰ εἶναι εὐκολὸς ἡ παρακολούθησις ξένων ἐπιδράσεων εἰς μίαν θέσιν δηλουμένων καὶ διὰ τῶν τοιούτων προϊόντων, ἅτινα δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν τύχει ὅσης καὶ τὰ γραπτὰ ἀγγεῖα προσοχῆς.

Ἐγχάρακτα προϊόντα τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, καίτοι μὴ χαρακτηριζόμενα ὡς τοιαῦτα εἰς τὰς ἐκθέσεις, φαίνεται ὅτι εὐρέθησαν εἰς Κοράκου (ὁμάς ΣΤ ἄνωτέρω), Νεμέαν, ἔνθα ἡ ἐγχάρακτος κεραμικὴ χαρακτηρίζει τὴν ΠΕΙΒαθμίδα, εἰς τὰς Μυκῆνας (ὁμάς ΣΤ ἄνωτέρω), τὴν Τίρυνθα, τὴν Ἀσίνην καὶ τὴν Ἀσέαν. Κυκλαδικὰ προϊόντα ἀναφέρονται ἐκ Κοράκου (ὁμάς Α Ι), Παλαιᾶς Κορίνθου (ὁμάς ΣΤ), Ζυγουριῶν (ὁμάς Α ΙΙ), Μυκηνῶν (ὁμάς ΣΤ), Τίρυνθος (ὁμάδες Δ, Ε, Τίρυνς ΙV, σ. 42 - 46, πίν. XVII - XIX), Λέρνης (ὁμάς ΣΤ, *Hesperia* 1956, πίν. 44b), Ἀσίνης (ὁμάδες Β, ΣΤ) καὶ Ἀσέας (ὁμάς ΣΤ).

Ἐν Πελοποννήσῳ τὰ τοιαῦτα εἰσηγμένα προϊόντα συναντῶνται ἐκ τῶν βαθυτάτων στρωμάτων τῆς ΠΕ περιόδου (Τίρυνς ΙV, 42, Λέρνα ἔ. ἀ. τὰ εὐρήματα προέρχονται ἀπὸ στρώματα ἀρχαιότερα τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων) καὶ μέχρι τῶν ὑπέρων ΠΕ χρόνων (Asine, σ. 234, εἰκ. 171). Ἔχουν ἐπίσης εὐρεθῇ Κυκλαδικὰ προϊόντα εἰς Μάνεσι τῆς Φωκίδος, εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰλλυρίας (Hvar-Lesina), τὸ Butmir, τὴν Τροίαν, τὴν Σάμον, τὴν Κρήτην¹. Τρωικὰ προϊόντα εὐρέθησαν εἰς Κοράκου (ὁμάς ΣΤ), Παλαιὰν Κόρινθον (ὁμάς ΣΤ), Λέρναν (ὁμάς ΣΤ) καὶ Ἀσίνην (ὁμάς Α, Asine, 204, 208).

Εἰς Μάλθην τὰ προϊόντα τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου εὐρίσκονται, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὰ νεώτερα ΠΕ στρώματα. Μετὰ τῶν δεδομένων τούτων δέον νὰ συνδεθῶσι καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ΠΕ ὄστρακα τὰ ἀνήκοντα εἰς κύπελλα μετὰ προχοῆς (sauce-boats) τὰ εὐρεθέντα εἰς Ταβέρναν, Καλάμας, Κορυφάσιον, Λέπρεον, Ἀρήνην, Σκαφιδιὰν ὡς εὐρήματα ἐπιφανείας. Ἡ εὐρεσις τῶν δεδομένων τούτων τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν δυτικὴν αὐτῆς πλευρὰν, ὡς ἀκριβῶς καὶ ἡ ἄνωτέρω μνημονευθεῖσα εὐρεσις δυτικῶν ἐγχάρακτων κεραμικῶν προϊόντων εἰς ἀνατολικὰς θέσεις, δεικνύουν ὅτι πρὸς τὸ τέλος τοῦλάχιστον τῆς ΠΕ περιόδου ὁλόκληρος ἡ Πελοπόννησος ἔτεινε νὰ ἀφομοιωθῇ πολιτιστικῶς. Ἀφ' ἐτέρου ἡ μῆξις τοσούτων ξένων προϊόντων ἐν

¹ SCHACHERMEYER, RE XXII (2) 1421 - 1422, 1427 - 1428 καὶ ÄKG 144 - 148, 177 - 178. Ἴδὲ καὶ ἐν *Antiquity* 1946, 30 - 34, τὴν κριτικὴν τοῦ WACE.

Ἀργολίδι παραλληλιζομένη πρὸς τὴν ποικιλίαν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων τῶν οἰκίων καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ταφικῶν ἐθίμων δεικνύει, ὥς καὶ προηγουμένως παρατηρήθη, εἰς πόσας ἐπιρροὰς ὑπόκειται ἡ Ἀργολὶς καὶ χαρακτηρίζει τοὺς ΠΕ χρόνους ὡς περίοδον ἐξαιρετικῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος καθ' ὃλην τὴν Μεσόγειον.

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰς γενομένας παρατηρήσεις σχετικῶς πρὸς τὴν ἐπιμελημένην ἐπιφάνειαν τῶν ἀγγείων κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ παροῦσα ταξινόμησις τῆς ΠΕ κεραμικῆς ἔχει βασιθεῖ, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ σημειωθείσα πολιτιστικὴ προσέγγισις ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ τέλος τῶν Νεολιθικῶν χρόνων, ἡ μαρτυρουμένη ὑπὸ τῶν φαιῶν μονοχρῶμων ἢ ἄλλως λεγομένων Πρωτομινυείων καὶ τῶν γραπτῶν ἀγγείων, σταματᾷ ἀποτόμως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΠΕ περιόδου καὶ ἐκάστη περιοχὴ τῆς χερσονήσου ἀκολουθεῖ ἴδιον δρόμον ἐξελιξέως τῆς κεραμικῆς αὐτῆς. Εἰς Ἀργολίδα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν νέου πολιτιστικοῦ κύματος ἐξ Ἀνατολῆς, ὅπερ εἰσήγαγεν εἰς τὴν περιοχὴν τὴν χρῆσιν τοῦ μετάλλου (ὥς ἀκριβῶς πρωίμως κατὰ τοὺς Νεολιθικοὺς χρόνους εἶχε συμβῆ διὰ τῆς χρήσεως τῆς γραπτῆς κοσμήσεως ἐπὶ τῶν ἀγγείων), ἡ κεραμικὴ μιμεῖται ἀνατολικά, μεταλλικὰ νῦν, πρότυπα ἐγκαταλείπουσα τὴν βαφὴν καὶ λειανούσα τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀγγείων ὥστε νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς μέταλλον. Ἡ δυτικὴ περιοχὴ ἐπιστρέφει εἰς τὴν τοπικὴν παράδοσιν κεραμικῆς παραγωγῆς ὀλίγον διαφεύρουσαν τῆς κεραμικῆς τῆς προηγουμένης περιόδου.

Εἰς μίαν μεταγενεστέραν βαθμίδα τῆς ΠΕ περιόδου ἡ ἀνατολικὴ Πελοπόννησος προχωρεῖ εἰς τὴν χρῆσιν στιλπνῆς ὑαλώδους βαφῆς, δι' ἧς ἐκαλύπτετο ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἀγγείων καὶ ἐπετυγχάνετο τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα λαμπρότητος πρὸς τὰ μεταλλικὰ πρότυπα χωρὶς τὴν ἐπίπτονον διὰ τῆς χειρὸς λείανσιν τῆς ἐπιφανείας. Ἡ ταχεία αὕτη καὶ εὐκόλος παραγωγὴ ἀγγείων μετὰ λαμπρᾶς ἐπιφανείας ὑποδηλοῖ ἴσως τάσιν βιομηχανοποιήσεως τῆς παραγωγῆς, ἵνα ἀντεπεξέρχεται ἐνδεχομένως εἰς ζητήσεις ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, διότι προϋόντα τῆς περιόδου ἔχουν εὐρεθῇ διεσκορπισμένα εἰς μεγάλην περὶ τὴν Ἀργολίδα ἀκτῖνα ἐν τῇ Μεσογείῳ. Βιομηχανικὴν ἀπασχόλησιν χάριν τοῦ ἐμπορίου ὑπεδείξαμεν ἤδη καὶ ἐκ τῆς ἐκτάσεως τῶν ΠΕ οἰκισμῶν, ὁ πληθυσμὸς τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἡσχολεῖτο πλὴν τῆς γεωργίας, τῆς νομῆς τῶν ποιμνίων καὶ τοῦ κυνηγίου, εἰς τὴν παραγωγὴν μεταλλίνων, πηλίνων, λιθίνων ἢ ἀναλωσίμων εἰδῶν ἀποτελούντων ἀντικείμενον ἐμπορίου.

Ἡ βαφὴ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀγγείων, κατ' ἀρχὰς ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος, ἐνίοτε μετὰ μελανῶν στιγμάτων, βαθμιαίως μεταβάλλεται εἰς μελανωπὴν, ἐνίοτε μετ' ἐρυθρῶν στιγμάτων, ἀπόχρωσιν καὶ τέλος ἐκφυλίζεται εἰς ἐστερημένον λάμψους χρώμα, πενιχρὸν τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἀμελῶς ἐπιτεθειμένον ἐπὶ τῶν ἀγγείων. Συγχρόνως ἡ ὀλίγον ἐνωρότερον τῆς τελευταίας ταύτης βαθμίδος τῆς χρήσεως τῆς βαφῆς μία ἐτέρα ὁμὰς ἀγγείων μερικῶς κεκαλυμ-

μένων υπό βαφής εξελίσσεται και παραλλήλως προς αὐτὴν παράγονται ἄγγεϊα ἐξαιρέτου ποιότητος ἄνευ βαφῆς ἀλλὰ μετὰ κιτρίνου ἐπιχρίσματος ἐνίοτε, εἰς περιπτώσεις ἰσχυρᾶς ὀπτήσεως, τηκομένου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἄγγείου.

Γραπτὰ ἄγγεϊα ἐμφανίζονται περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου, ὁπότε πᾶσαι αἱ κατηγορίαι τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Πελοποννήσου εἰσδύουν βραδέως πρὸς Δυσμᾶς καὶ συναντῶνται, ἂν καὶ εἰς μικρὰς ποσότητας, εἰς Μάλθην. Ἡ δυτικὴ Πελοπόννησος ἐξυπηρετεῖ τὰς κεραμικὰς αὐτῆς ἀνάγκας διὰ τῶν ἐγγυρῶν προϊόντων.

Παραλλήλως πρὸς τὴν τοπικὴν κεραμικὴν παραγωγὴν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Πελοποννήσου παρουσιάζονται ἀπ' ἑτέρου καὶ εἰς τὰς θέσεις τῆς περιοχῆς ταύτης δυτικὰ χονδροειδῆ ἐγγάρακτα προϊόντα καὶ διη καὶ προϊόντα τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Τροίας. Τὰ δυτικὰ πελοποννησιακὰ προϊόντα τὰ εὐρισκόμενα εἰς Ἀργολίδα εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσῆχθῃσαν ὡς εἶδος ἐμπορίου ἔνεκα τῆς χονδροειδοῦς κατασκευῆς τῶν. Εἶναι φυσικὸν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι παρήχθησαν ἀπὸ μετοίκισάντας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Πελοπόννησον κατοίκους τῆς δυτικῆς περιοχῆς, οἵτινες ἐκάλυπτον διὰ τῶν ἰδίων προϊόντων τὰς κεραμικὰς αὐτῶν ἀνάγκας. Μεγαλύτερας ἐκτάσεως ἔξοδος δυτικῶν προϊόντων καὶ μετ' αὐτῆς ἔξοδος πιθανῶς κατοίκων σημειοῦται πρὸς τὰ νοτίους Κυκλάδας, ὅπου συναντῶνται τὰ στενῶς ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ δυτικὰ πελοποννησιακὰ προϊόντα ἄγγεϊα τῆς ὁμάδος τοῦ Πηλοῦ (ιδεὶ καὶ Malthi, 267 - 268).

Αἱ παρατεθεῖσαι ὁμάδες ΠΕ κεραμικῆς ἀναλόγως τῆς ἐπιμελημένης ἐπιφανείας τῶν ἄγγείων χαρακτηρίζονται ὑπὸ ὀρισμένων σχημάτων ἄγγείων τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένων κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον (ιδεὶ εἰκ. 4).

Ἡ ὁμὰς ΑΙ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ χαμηλῶν ἀνοικτῶν κυπέλλων ἄνευ ἐπηρεμένων βάσεων (εἰκ. 4, 1-2), ἡ κατηγορία ΑΠ καὶ ὀλόκληρος ἡ ὁμὰς Β, ὡς καὶ τὰ μετὰ κιτρινωποῦ ἐπιχρίσματος ἄγγεϊα, ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ σκυφοειδῶν κυπέλλων ἐπὶ ἐπηρεμένων βάσεων (εἰκ. 4, 5), κυπέλλων μετὰ προχοῆς (sauceboats εἰκ. 4, 7-8, 14), ἀσκῶν (εἰκ. 4, 17), ραμφοστόμων πρόχων (εἰκ. 4, 11-12) καὶ σφαιρικῶν ὑδρίων διαφόρων μεγεθῶν (εἰκ. 4, 13), ἵνα μνημονεύσωμεν τὰ πλέον χαρακτηριστικὰ σχήματα.

Ἡ ὁμὰς Γ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ διώτων ποτηρίων (εἰκ. 4, 18, 22, 26) μετὰ χαμηλῆς κοιλίας (tankards), ὑπὸ μικρῶν σφαιρικῶν ὑδρίων μετὰ λοξῶς τετμημένου λαίμου (Asine, 229, εἰκ. 167,2) καὶ ὑπὸ ἀσκῶν (εἰκ. 4, 25) καὶ πυξίδων (εἰκ. 4, 23).

Αἱ ὁμάδες Δ καὶ Ε ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ χονδροειδεστέρων παραδειγμάτων τῶν μνημονευθέντων τύπων ἄγγείων καὶ ὑπὸ μαγειρικῶν σκευῶν, πίθων, τηγανοειδῶν ἄγγείων, λοπάδων καὶ ἐνίοτε ὑπὸ εὐμεγέθων ὥσεϊ κρατήρες κυπέλλων. Ὀλιγότερον συνήθη σχήματα ἄγγείων εἶναι κύαθοι ἢ ποτήρια μετὰ ἢ ἄνευ λαβῆς, θήλαστρα, ἀρυτῆρες, πώματα, ἄγγεϊα ὁμοιάζοντα δυσκοπτήρια, ἐνίοτε διατήρητα ἵνα χρησιμεύουν ὡς ἡθμοὶ ἢ πύραυλα. Τέλος συναν-

τῶνται μεμονωμένοι τύποι ἀγγείων καὶ μικρογραφίαι τῶν γνωστῶν τύπων.

Ἐξ ὧν τῶν σχημάτων τῶν ΠΕ ἀγγείων ὁ πλέον χαρακτηριστικὸς τύπος τῆς περιόδου ὁ ἄξιος ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι τὸ κύπελλον μετὰ προχοῆς, τὸ καλλίτερον γνωστὸν διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ὄρου *sauce-boat*. Ὁ τύπος οὗτος τοῦ ἀγγείου συναντᾶται ἄφθονος εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θέσεις τῆς Ἀργολίδος (πλὴν τῆς Προσύμης) εἰς διάφορα μεγέθη, τεχνικὴν καὶ μορφάς. Ἐχει εὐρεθῇ ἐκτὸς τῆς Ἀργολίδος εἰς Ἀσέαν καὶ Λακωνίαν πρὸς Νότον, εἰς 6-7 θέσεις ἐγγὺς τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Πελοποννήσου παρατεθείσας ἀνωτέρω καὶ εἰς Ἡραίαν ἐκ χρυσοῦ, ἀλλὰ δὲν εὐρέθη εἰς Μάλθην (Malthi, 279-280).

Ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ὁ τύπος οὗτος τοῦ ἀγγείου ἔχει εὐρεθῇ εἰς πλείστας θέσεις μέχρι τῆς Ἀγίας Μαρίνης ἐν Φωκίδι πρὸς Βορρᾶν, τῆς Λευκάδος καὶ τῆς Ἰθάκης πρὸς Δυσμὰς καὶ τῆς Ἀμοργοῦ πρὸς Ἀνατολάς.

Ὁ τύπος τοῦ ἀγγείου εἶναι συνήθης εἰς τὴν Αἴγινα, τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Λέσβον. Εἰς Κρήτην συναντῶνται ὀλίγα διαφορετικοῦ τύπου παραδείγματα (Hesperia 1955, σ. 145-146 ὑποσημ. 9-10). Εἰς Τροίαν ἔχει εὐρεθῇ ἐν μόνον παράδειγμα εἰς χρυσὸν μετὰ δύο ὅμως προχοῶν. Ὅλίγα ὄστρακα ἀνήκοντα εἰς ἀγγεῖα τοῦ σχήματος ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Γιάννες καὶ Σαρατῇ ἐν Μακεδονίᾳ¹, ἐπίσης ἐν μεμονωμένον παράδειγμα εὐρέθη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ μέσου Δουνάβεως².

Τὸ ἀγγεῖον κατὰ τὸ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν ὕλικὸν διεμορφώθη καὶ ἔξειλχθη εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Πελοποννήσου, κυρίως τῆς Ἀργολίδος, καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν μιᾶς βασικῆς γραμμῆς ἐνούσης τὴν Ἀμοργὸν καὶ τὴν Λευκάδα διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Εἰς ὁλόκληρον ὅμως τὴν περιοχὴν ταύτην τὸ ἀγγεῖον παρουσιάζεται ἀποτόμως χωρὶς ἐνδιαμέσους τύπους μεταξὺ ἐνὸς γνωστοῦ παλαιοῦ τύπου καὶ τῆς νέας μορφῆς. Ἀφ' ἑτέρου τὸ λίαν ἐπίμυκτος στόμιον τῆς προχοῆς τοῦ ἀγγείου ὑποδηλοῖ ὅτι ἀρχικῶς ὁ τύπος ἐμορφώθη ἐπὶ μετάλλῳ, ἢ συνοχῇ τοῦ ὁποῖου ἐπέτρεπε τοιοῦτου εἶδους τολμήματα. Ἡ χρῆσις τοῦ μετάλλου εἰσάγεται εἰς τὴν περιοχὴν, εἰς ἣν τὸ ἀγγεῖον εἶναι σύνηθες, ὀλίγον μόλις χρόνον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ τύπου. Τὸ μέταλλον εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐν λόγῳ περιοχὴν ἐξ Ἀνατολῶν ἀλλὰ τύπος τοῦ ἀγγείου δὲν ἔχει εὐρεθῇ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, πλὴν τοῦ χρυσοῦ παραδείγματος τῆς Τροίας μετὰ τῶν δύο στομίων.

Ὁ σκοπὸς ὃν ὑπηρετεῖ τὸ ἀγγεῖον δὲν ἔχει ἔτι καθορισθῇ (CASKEY, Hesperia 1960, 290). Ἐχει ἐρμηνευθῇ ὡς λύχνος ἢ ἐλαιοδοχεῖον (FRANKFORT, Studies II, 107. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, 61. ΖΕΡΒΟΣ, L'Art des Cycl.,

¹ Κατανομήν τῶν τριῶν πλέον χαρακτηριστικῶν τύπων ΠΕ ἀγγείων, τοῦ κυπέλλου μετὰ προχοῆς, τοῦ ἀσκοῦ καὶ τοῦ ἀμφορέως ἢ ὕδρας ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Ἑλλάδα ἰδὲ ἐν FUCHS, Fundgruppen, 151-155.

² Τὸ παράδειγμα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δουνάβεως ἰδὲ ἐν CHILDE, Dawn, 1950, σ. 119.

εἰκ. 152 κλπ.) ἢ γαλακτοδοχεῖον (BLEGEN, *Zygouries*, 89) ἢ πιθανὸν μαγειρικὴ χύτρα (HARLAND PENROSE, *Robinson Studies* I, 107). Τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ μόνα σωθέντα μεταλλικὰ πρότυπα τοῦ ἀγγείου εἶναι ὅλα ἐκ χρυσοῦ¹ φαίνεται ὅτι διαψεύδει πάσας τὰς δοθείσας ἐρμηνείας τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἀρχικὴν χρῆσιν τοῦ ἀγγείου. Οἰονδήποτε βαθμὸν πλούτου καὶ εὐδαιμονίας καὶ ἂν εἶχον οἱ ΠΕ κάτοικοι τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς, λύνει ἐκ χρυσοῦ, γαλακτοδοχεῖα, ἐλαιοδοχεῖα καὶ μαγειρικὰ χύτραι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἦσαν τοῦλάχιστον τόσον συνήθεις ὅσον αἱ εἰς πλὴν ἀπομιμήσεις τοῦ ἀγγείου.

Ἄφ' ἑτέρου μετὰ τῶν μνημονευθέντων τύπων ἀγγείων τῆς ΠΕ περιόδου καὶ τῶν πρωίμων χρόνων ταύτης δὲν ὑπάρχουν τύποι ἀγγείων ἐρμηνευόμενοι ὡς ποτήρια καὶ μάλιστα εἰς τόσῃ ἀφθονίᾳ εἰς ὅσῃ τὰ ποτήρια παρουσιάζονται εἰς ὅλας τὰς προϊστορικὰς θέσεις κατὰ τὰς ἐπακολουθούσας περιόδους. Ὅλοι οἱ ἄλλοι τύποι ΠΕ ἀγγείων φαίνονται λίαν βαρεῖς, ὅτε ἦσαν πλήρεις, διὰ τὸν χειρισμὸν των ὡς ποτηρίων. Ὁ πλέον συνήθης τύπος ἀγγείου ἐκτὸς τοῦ κυπέλλου μετὰ προχοῆς, δηλ. τὸ χαμηλὸν κύπελλον μετὰ χεῖλους στρεφόμενον πρὸς τὰ ἔσω ἢ ἀπλουμένον πρὸς τὰ ἔξω, εἶναι λίαν ἀκατάλληλον πρὸς πόσιν ἀγγείων.

Ἡ λογικωτέρα ἐρμηνεία λοιπὸν τοῦ μετὰ προχοῆς κυπέλλου, ἐφ' ὅσον τὰ μόνα σωζόμενα μετάλλινα πρότυπα τούτου εἶναι ἐκ χρυσοῦ, καὶ ἐπειδὴ ὁ τύπος εἶναι τόσον συνήθης ὅσον καὶ τῶν κοινῶν χαμηλῶν κυπέλλων, εἶναι ὅτι τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἦτο τὸ καθαυτὸ ἀγγεῖον πόσεως τῆς περιόδου, ὅπως καὶ τὰ κοινὰ χαμηλὰ κύπελλα ἦσαν τὰ συνήθη πινάκια διὰ τὸ φαγητόν. Διὰ κλίσεως ἐπὶ τοῦ προέχοντος στομίου τοῦ ἀγγείου ἡδύνατο τις νὰ πῇ χωρὶς νὰ ὑψώσῃ τὸ ἀγγεῖον, εὐκόλως δηλαδή τὸ στόμιον τούτου ἐστρέφετο πρὸς τὸν παρακαθήμενον δαιτυμόνα· ὅταν ἐπομένως αἱ διαστάσεις τῶν ἀγγείων τοῦ τύπου τούτου ἦσαν μεγάλαι, ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς κρατὴρ καὶ ποτήριον ταυτοχρόνως· συνηθέστερον ὅμως τὰ ποτήρια τοῦ εἴδους ἦσαν φορητὰ καὶ τῶν πλουσίων ἢ διακεκριμένων προσώπων ἐγίνοντο ἐκ χρυσοῦ, ὧν καὶ δείγματα σώζονται. Ἐπειδὴ δέ, ὅτε ἐπληροῦντο τὰ ποτήρια ταῦτα, ἐφέροντο εἰς τὴν χεῖρα πρὸς πόσιν, διὰ τοῦτο πλείστα πῆλινα δείγματα τούτων κενὰ ἢ πλήρη δυσκόλως ἰσορροποῦν τιθέμενα ἐπὶ τραπέζης (*Zygouries*, 89).

Ἐπειδὴ τὸ κεκλιμένον στόμιον τοῦ κυπέλλου διηρυκόλυνε τὴν πρόχυσιν τοῦ ἀνωτέρου μέρους τοῦ περιεχομένου ἐν τῷ ἀγγεῖῳ ὑγροῦ, τοῦτο ἐβεβρωθή ἐλαιοδοχεῖον. Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι μερικῶς ὀρθή. Φαίνεται δηλαδή ὅτι τὰ ἀγγεῖα τοῦ εἴδους τούτου ναι μὲν ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς πόσιν παντὸς ὑγροῦ, ἀρχικῶς ὅμως τὸ σχῆμα διεμορφώθη τοιοῦτο, διότι τὸ ἀγγεῖον προωρίζετο διὰ τὴν πόσιν ζύθου ἐν ᾧ ἐπέπλεον αἱ κριθαὶ οὐχὶ δὲ διὰ πρόχυσιν

¹ Τρία παραδείγματα γνωστά: ἐν ἐξ Ἑρμιάς (ιδεὶ μικρὰ εἰρήματα XVII κατωτέρω), ἕτερον ἀγνώστου προελεύσεως μνημονευόμενον ἐν *Tiryns* IV, 16, καὶ τρίτον τὸ γνωστὸν ἐκ Τροίας ἰδιότυπον παράδειγμα, SCHMIDT, *Schliem. Samml.*, 230, ἀρ. 5863.

ελαίου, ὥς ὑπετέθη. Ὅτε λοιπὸν ἔκλινον τὸ ἀγγεῖον πρὸς τὸ στόμιον, αἱ κρι-
θαι ὑπεχώρουν πρὸς τὴν ἀπέναντι τοῦ στομίου πλευρὰν.

Ὁ ἀρχικὸς τόπος καταγωγῆς τοῦ ἀγγείου, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐξ ἀρ-
χῆς τοῦτο ἐγίνετο ἐκ μετάλλου καὶ ἐφ' ὅσον παρουσιάζεται εἰς τὸ Αἰγαῖον
σχεδὸν συγχρόνως μετὰ τοῦ μετάλλου, πρέπει νὰ ᾔτο ἡ Ἀνατολή· ὅτι ἡ πόσις
ζυθου ἦτο παλαιὰ συνήθεια ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐξάγεται καὶ ἐξ ἐνὸς Χετταϊκοῦ
σφραγιδολίδου¹ καὶ ἐκ χωρίου τοῦ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ (Ἀνάβασις IV 5, 26, 32)
ὅπου, περιγράφων οὗτος περιοχὴν τῆς Ἀρμενίας, ἀναφέρει χαρακτηριστικῶς:
... καὶ οἶνος κρίθινος ἐν κρατῆρσιν. Ἐνῆσαν δὲ καὶ αὐταὶ αἱ κρίθαι ἰσοχειλεῖς
καὶ τὸν βουλούμενον ἐκικύρναντα ἔδει ροφῶντα πίνειν ὥσπερ βοῦν. Ἄν καὶ
εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, ἀνηκούσας εἰς νεωτέρας τῆς ΠΕ περιόδου
ἐποχάς, γίνεται χρῆσις καλάμων διὰ τὴν πόσιν.

Ὁ τύπος τοῦ ἀγγείου δὲν ἔχει εὐρεθῇ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (πλὴν τῆς
μνημονευθείσης περιπτώσεως τῆς Τροίας) εἴτε ἐκ τυχαίας συμπτώσεως, ἐφόσον
ἡ περιοχὴ δὲν ἔχει ἐπαρκῶς ἐρευνηθῇ, εἴτε διότι εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην τὸ
ἀγγεῖον κατασκευάζετο μόνον ἐκ μετάλλου καὶ δὴ πολυτίμου, ὥς ἄλλωστε
ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς μεταλλικῆς μορφῆς τοῦ ἀγγείου, καὶ δὲν ἐσώθησαν πολλὰ
τούτου παραδείγματα ὥστε νὰ ἔχουν εὐρεθῇ εἰς ἀνασκαφάς.

Ἔτερος λίαν διαδεδομένος τύπος ἀγγείου εἰς Μικρὰν Ἀσίαν εἶναι τὸ
λεγόμενον δέπας. Ὁ τύπος συναντᾶται ἐκ τῆς Alishar καὶ τοῦ Kültepe πρὸς
Ἀνατολὰς μέχρι τῆς Τροίας (πόλις II c-IV e), Θράκης, Βουλγαρίας καὶ Μα-
κεδονίας πρὸς Δυσμᾶς καὶ Βορρᾶν, εἰς τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Κεντρικῆς Ἑλλά-
δος καὶ τὰς Κυκλάδας εἰς καθαρῶς ἀνατολικὴν μορφήν² καὶ εἰς ἐξειλιγμένον
πῶς τύπον (εἰκ. 4, 21, 24), ἥτοι μετὰ προσθήκης βάσεως εἰς Τίρυνθα (Tiryns
IV, σ. 77-78, πίν. XXXII, 5) καὶ Λέρναν (Hesperia 1955, πίν. 21 i).

Ὁ τύπος οὗτος εἶναι τὸ πρῶτον βεβαιωμένον ἀγγεῖον τὸ χρησιμοποιού-
μενον ὡς ποτήριον καὶ εἰσάγεται εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὑφ' ἣν ἀνεφέρθη
μορφήν, περὶ τὰ τέλη τῆς ΠΕ περιόδου, διότι τὰ εὐρεθέντα παραδείγματα
ἀνήκουν ὅλα εἰς τὴν ομάδα Γ, τὴν γραπτὴν κεραμικὴν. Τὸ ποτήριον τοῦτο
διαδέχονται τὰ ΜΕ ποτήρια τοῦ τύπου τοῦ Βαφειοῦ καὶ τὰ ἀνάλογα ΥΕ.
Ἡ ἀπὸ τῆς ΜΕ περιόδου ἀρχομένη αὕτη νέα σειρά ποτηρίων φαίνεται ὅτι
ἐξώθησεν ἐκ τῆς χρήσεως τὸ μετὰ προχοῆς κύπελλον, τὸ ὁποῖον παύει ἀποτό-
μως πρὸ τοῦ τέλους τῆς ΠΕ περιόδου.

¹ Δύο ἄνδρας πίνοντας διὰ καλάμων ζυθὸν καθ' ὑπόθεσιν ἰδὲ ἐν Ε. MEYER, Reich und Kultur der Chetiter, σ. 55, εἰκ. 46 καὶ BITTEL, PFK, 82. Ἡ χρονολογία τοῦ σφραγιδολίδου εἶναι μεταγενεστέρα τῆς ΠΕ περιόδου.

² Κατανομήν τῶν εὐρεθέντων ποτηρίων τοῦ τύπου ἰδὲ ἐν BITTEL, KS 132-135. PFK, σ. 68, πίν. VII 1-4, 7. Troy (πόλις IIc), Troy I, 206, 209, 230 κλπ. εἰκ. 381-382, Troy II, 204 κλπ. Εἰς περιοχὴν Βαλκανίων δέπας ἰδὲ ἐν RE XXII (2) 1411, εἰς Κεντρικὴν Ἑλλάδα, Orchomenos III, σ. 56, πίν. 23, εἰς Κυκλάδας, AE 1889, 108, 122.

Ἡ χρῆσις ἀφ' ἑτέρου τῶν μικρᾶς χωρητικότητος ΜΕ ποτηρίων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ΠΕ μετὰ προχοῆς κύπελλα φαίνεται ὅτι εἰσέχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα συγχρόνως πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου. Ὁ Διόνυσος δηλαδὴ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, ὅτε καὶ τὸ δέπας, περὶ τὰ τέλη τῆς ΠΕ περιόδου. Ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχει βεβαιωθῇ ἐκ σπόρων σταφυλῶν εὑρεθέντων εἰς Ἅγιον Κοσμᾶν τῆς Ἀττικῆς¹.

Ἡ εἰσαγωγή λοιπὸν νέου τύπου ποτηρίων ὠφείλετο πιθανῶς καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς πόσεως τοῦ μεθυστικοῦ νέου ποτοῦ κατὰ μέτρον.

Ἡ ἐπισκόπησις τῆς κεραμικῆς τῆς ΜΕ περιόδου παρατίθεται κατωτέρω μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν ἀντιστοίχων δεδομένων.

¹ CHILDE, Dawn, 1950, 66.

Δ. ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΑ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

I. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Μικρὰ εὐρήματα ἀπεκαλύφθησαν εἰς 32 ἐκ τῶν 83 ΠΕ θέσεων τῆς Πελοποννήσου, εἶναι δὲ ταῦτα πολυτιμώτατα δεδομένα διὰ τὴν μελέτην τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς καὶ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῶν κατοίκων κατὰ τὴν περίοδον. Αἱ ἐν λόγῳ θέσεις καὶ τὰ δεδομένα ἐκάστης εἶναι τὰ κάτωθι:

I. Κοράκου (6).—(1) Τεμάχιον ὀπτοῦ πηλοῦ μετὰ γραπτῆς κοσμήσεως ἀνήκον πιθανῶς εἰς στεατόπυγον εἰδῶλιον. (2) Τεμάχιον μικρᾶς καρφίδος ἐκ χαλκοῦ. (3) Μικρὸν μαρμύρινον ἐργαλεῖον εἰς σχῆμα κουβαρίστρας χρησιμοποιοῦμενον κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Τσογντα, ὅστις εὔρε πολλὰ τοιαῦτα εἰς τάφους τῶν Κυκλάδων τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς, διὰ τὴν τριβὴν χρώματος ἐντὸς μικρῶν ἰγδίων πρὸς βαφὴν τοῦ προσώπου. Διὸ ἀντικείμενα τοῦ εἶδους τούτου θὰ ἀναφέρονται μετὰ ταῦτα ὡς μικροὶ ὕπεροι. (4) Τριπτῆρ ἐκ λίθου. (5) Μέγας ἀριθμὸς λεπίδων καὶ θραυσμάτων ὀψιανοῦ. (6) Ἐξ σφονδύλια ἐξ ὀπτῆς γῆς, τέσσαρα τούτων ὥσεὶ πεπιεσμένα, ἐν ἀπίσχημον καὶ ἐν πλακοειδῆς. (7) Τεμάχια τεσσάρων κυλίνδρων ἐξ ὀπτῆς γῆς διατορῶν κατὰ μῆκος τοῦ μικροῦ ἄξονος χρησιμοποιουμένων δὲ πιθανῶς ὡς βάρη ὑφαντικῶν ἱστών. (8) Τεμάχια δύο καρφίδων ἐξ ὀστοῦ. Korakou, σ. 104, εἰκ. 129.

II. Μύλος Χελιώτου (8).—(1) Ἐν ἀντικείμενον ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ εἰς σχῆμα μικρᾶς ἀγκύρας. Τὰ ἀντικείμενα τοῦ εἶδους τούτου εἶναι εὐρῶς διαδεδομένα κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν ἀπὸ τῆς Τροίας καὶ τῆς Μακεδονίας—μέχρι τῆς Κεντρικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔχουν ποικίλως ἐρμηνευθῆ, ὡς ἐσχηματοποιημένα εἰδῶλια, ὡς περιάλπτα, ὡς ἄγκιστρα δι' ἀνάρτησιν ἀντικειμένων κλπ. (ἰδὲ καὶ ἐπισκόπησιν κατοπτέρῳ)· εἰς τὰς ἐπομένους θέσεις θὰ ἀναφέρεται ἁπλῶς ὡς ἀγκυροειδῆς ἀντικείμενον. (2) Ἀποτύπωμα μιᾶς σφραγίδος ἐπὶ πηλοῦ. (3) Δύο μακρὰι χαλκαὶ καρφίδες. (4) Πολυάριθμοι λεπίδες καὶ τεμάχια ὀψιανοῦ. (5) Τρία ἢ τέσσαρα σφονδύλια ἢ κομβία ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. (6) Δύο καρφίδες ἐξ ὀστοῦ. (7) Δύο κῶνοι πεύκης. (8) Ὅσα ζῶν ἀνήκοντα εἰς σαύρας, πτηνὰ, χοῖρον ἢ κάπρον, πρόβατον, αἶγα, βοῦν, ἀλώπεκα, κύνα, λύκον (;), σκίουρον καὶ ἄρκτον. Τὰ πλεῖστα ἀνήκουν εἰς βοῦς, κύνας καὶ ἀλώπεκας. Ἀνθρώπινα ὅσα μνημονευθέντα καὶ εἰς τὰς ταφάς. AJA 1930, 405-406, Hesperia 1949, Suppl. VIII, σ. 421 καὶ πίν. 63.

III. Παλαιὰ Κόρινθος (10).—(1) Ἐν εἰδῶλιον ἐξ ὀπτῆς γῆς προσερχόμενον ἐκ μικτοῦ Νεολιθικοῦ ΠΕ στρώματος καὶ μνημονευθὲν εἰς τὴν Νεολιθικὴν Ἐποχὴν τῆς θέσεως ὁμοῦ μετὰ τριῶν ἄλλων ὁμοίων εἰδωλίων (II, 3 ἀνωτέρω). AJA 1939, 599-600. (2) Δύο κεφαλὰι εἰδωλίων ἐξ ὀπτῆς γῆς. KOSMOPOULOS, σ. 54 καὶ εἰκ. 8 τῆς σ. 31. AJA 1939, σ. 599, εἰκ. 13. (3) Εἰς

μικρὸς ἀνθρώπινος ποὺς ἐκ πηλοῦ. KOSMΟΡΟΥΛΟΣ, σ. 54, εἰκ. 32. (4) Πολυάριθμα εἰδώλια ζώων ἐκ πηλοῦ (εἰκ. 5, 13) συνήθως προβάτων ἢ μόσχων, μετ' ἐντομῶν εἰς τὸν λαμὸν καὶ κατὰ μῆκος τῆς κοιλίας, ὁμοιάζοντα σφάγια διὰ θυσίας. KOSMΟΡΟΥΛΟΣ, σ. 60, εἰκ. 42-43. Hesperia 1937, σ. 532, εἰκ. 44. Ἴδὲ καὶ Γωνιὰν καὶ Τίρυνθα κατωτέρω δι' ὅμοια εὑρήματα. (5) Ἐν ἀγκυροειδῆς ἀντικείμενον ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. KOSMΟΡΟΥΛΟΣ, σ. 60, εἰκ. 41. (6) Θραύσματα λιθίνων ἀγγείων. KOSMΟΡΟΥΛΟΣ, σ. 62, εἰκ. 46 (βάσις μαρμαρίνης κύλικος), AJA 1939, σ. 600, εἰκ. 14 (ἀνώτερον τμήμα πυξίδος ἐκ μαλακοῦ σαπωνώδους λίθου). (7) Ὅπεὺς ἐκ χαλκοῦ. AJA 1939, 600. (8) Ὀλίγα λίθιναι ἀξίναι. Hesperia 1937, 523. AJA 1939, 600. KOSMΟΡΟΥΛΟΣ, 56, 62. (9) Ἀφθονοὶ λεπίδες καὶ θραύσματα ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου. Hesperia 1937, 523, 1960, 251, 252. AJA 1939, 600. KOSMΟΡΟΥΛΟΣ, 57 (800 τεμάχια ἐκ τῆς Κορίνθου IV), 62. (10) Λίθιναι σφύραι (;). KOSMΟΡΟΥΛΟΣ, 56. (11) Λίθινα ἱγδία μετὰ τῶν ὑπέρων τῶν. KOSMΟΡΟΥΛΟΣ, 57. (12) Πήλινα σφονδύλια. Hesperia 1937, 523, 1939, 600. KOSMΟΡΟΥΛΟΣ, 57, 62. (13) Αἰχμὴ βέλους ἐξ ὀψιανοῦ εὑρεθεῖσα εἰς μικτὸν Νεολιθικὸν ΠΕ στρῶμα. Hesperia 1955, σ. 148, ὑποσημ. 5. (14) Τεμάχια ὀστεινῆς καρφίδος χρησιμοποιομένης πιθανῶς διὰ τὴν κόμην. (15) Μικρὰ σπάτουλα ἐξ ὀστοῦ χρησιμοποιομένη κατὰ τὸν ΤΣΟΥΝΤΑΝ διὰ τὴν τοποθέτησιν βαφῆς ἐπὶ τοῦ προσώπου. Τὸ ἀντικείμενον κατωτέρω ἀναφέρεται ἀπλῶς ὡς μικρὰ σπάτουλα. Hesperia 1937, 523. (16) Ὅστεινον σωληνοειδῆς ἀντικείμενον πιθανὸν ἐκ τῶν ἐρμηνευθέντων ὑπὸ τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ ὡς δοχείων βαφῆς τοῦ προσώπου ἢ ἴσως λαβὴ μαχαίριου ἢ ἄλλου ἐργαλείου. KOSMΟΡΟΥΛΟΣ, σ. 45, 64, εἰκ. 17, 18, σ. 47. (17) Ὅσα ζώων καὶ ὄστρακα ἐδοδύμων κογχυλίων. KOSMΟΡΟΥΛΟΣ, 54, 59. (18) Κόκκοι σίτου. AJA 1897, 313-332.

IV. Γύριζα (12).— Πέντε μικροὶ μαρμαρίνοι ὑπεροὶ ἐκ τῆς θέσεως (εἰκ. 5, 15) ὁμοιάζοντες πρὸς κουβαρίστρας δημοσιεύονται ἐν Zygouries, σ. 196, εἰκ. 186.

V. Γωνιά (13).— (1) Δύο εἰδώλια ζώων ἐκ πηλοῦ. Gonia, σ. 77, εἰκ. 32-33. (2) Ἐν ὄστρακον ἀγγείου μετ' ἐγκαράκτου σήματος ὁμοιάζοντος πρὸς τὸ γράμμα Z. Gonia, σ. 79, εἰκ. 36. (3) Μία ἀξίνη πραινωποῦ λίθου. Gonia, σ. 77, εἰκ. 34. (4) Μικροὶ λίθινοι ὑπεροὶ. Zygouries, 198.

VI. Νεμέα (18).— (1) Ἐννέα μυλόλιθοι. AJA 1927, 436. (2) Πήλινα ὑποστηρίγματα ἀγγείων. Robinson Studies I, 106-107. (3) Ἄλλα εὑρήματα μὴ περιγραφόμενα μνημονεύονται ἐν AJA 1928, 63.

VII. Ζυγουριές (19).— (1) Ὁ κορμὸς ἐνὸς μαρμαρίνου εἰδωλίου (εἰκ. 5, 9) τοῦ Κικλαδικοῦ τύπου. Zygouries, σ. 194, εἰκ. 183. (2) Ἐν πήλινον εἰδώλιον, τὸ φῦλον τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι σαφές. Zygouries, σ. 185, πίν. XXI, 2. (3) Ἐπὶ φαλλοειδῇ ἀντικείμενα (εἰκ. 5, 11) ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ φέ-

ροντα ὁπὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ ἐρμηνευθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος ὡς πιθανῶς ἐσχηματοποιημένα εἰδώλια μετ' ἐνθέτων κεφαλῶν. Zygouries, σ. 186-189, πίν. XXI 9, εἰκ. 177. (4) Πηλίνη κεφαλὴ ἐνὸς ζῶου μερικῶς κεκαλυμμένη διὰ σιλπνῆς βαφῆς. Zygouries, σ. 186, πίν. XXI 3. (5) Τὸ σῶμα ἐνὸς ζῶου ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. Zygouries, σ. 186. (6) Θραύσματα τοῦ προσθίου τμήματος ἐνὸς πηλίνου πτηνοῦ. Zygouries, σ. 186, πίν. XXI 4. (7) Λίθινον περιάπτον εἰς σχῆμα ἀνθρωπίνου ποδός, παρεμφερῆ τοῦ ὁποίου ἔχουν εὐρεθῇ εἰς τὴν Κρήτην. Zygouries, σ. 197, 218, πίν. XX 3. (8) Σφραγὶς ἐκ πηλοῦ εἰς σχῆμα κομβίου (εἰκ. 5, 18) φέρουσα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας σταυροειδὲς σχέδιον. Zygouries, σ. 189, πίν. XXI 4. (9) Ἐξ τοῦλάχιστον ὄστρακα φέροντα διαφόρους χαρακτῆρας ἐρμηνευομένους ὡς σήματα τῶν κεραμείων τῆς ἐποχῆς. Ἐν ἐμπέστον τοιοῦτο σχέδιον εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὴν παρὰστασιν σφραγίδος εὐρεθείσης εἰς Ἀσίνην, ἣτις καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν χρονολογικὸν συσχετισμὸν τῆς ΠΕ περιόδου τῆς Πελοποννήσου πρὸς τὰς περιόδους τῆς Κρήτης. Zygouries, σ. 106-107, εἰκ. 90-91 καὶ εἰκ. 92. (10) Θραύσματα τριῶν λιθίνων ἀγγείων (πίν. XXI 7-8, εἰκ. 185, 1) καὶ δύο πλαθάνων ἥτοι ἐπιπέδων μετὰ χεῖλους λίθων χρησιμοποιουμένων ἴσως διὰ τὴν παρασκευὴν χρώματος τοῦ προσώπου. Zygouries, σ. 195, εἰκ. 184, 185. (11) Ὅπενς ἐκ χαλκοῦ. Zygouries, σ. 183, πίν. XX, 18. (12) Ἐννέα ἀξίνας ἐκ λίθου. Zygouries, σ. 199, πίν. XXII 1-3, 5-9. (13) Ἀφθονοὶ πυρῆνες καὶ λεπίδες ὀψιανοῦ, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὁποίων προέρχεται ἐκ τῆς οἰκίας L. Zygouries, 198. (14) Ἀντικείμενα ἐκ πυρίτου. Zygouries, 199. (15) Πλέον τῶν 20 τριπτήρων. Zygouries, σ. 200, εἰκ. 188. (16) Τρεῖς λίθιναι ἀκόναι. Zygouries, σ. 199, πίν. XXII 10-12. (17) Ἀφθονοὶ μυλόλιθοι. Zygouries, 200. (18) Ἐξοσι πέντε σφονδύλια ἐκ πηλοῦ διαφόρων σχημάτων. Zygouries, 190. (19) Ἐξ πηλίνων ἀντικείμενα ἀβεβαίου χρήσεως, ἴσως βάρη ὑφαντικοῦ ἱστοῦ. Zygouries, 190-191. (20) Τρία κομβία ἢ σφονδύλια ἐξ ὀστοῦ. Zygouries, σ. 191-192, εἰκ. 181 1-3. (21) Ἀφθονοὶ ὀδόντες κάπρου. Zygouries, 194. (22) Τεμάχια κεράτων ἐλάφου. Zygouries, 193-194. (23) Ἐν χαλκοῦν ἐγχειρίδιον (εἰκ. 5, 1). Zygouries, σ. 182, πίν. XX 15. Ὅμοιον ἔχει εὐρεθῇ, εἰς Κρήτην (XANTHOUIDES, The Vaulted Tombs of Messara, πίν. LV ἀρ. 1870. (24) Μία αἰχμὴ βέλους ἐξ ὀψιανοῦ (εἰκ. 5, 24). Zygouries, σ. 199, πίν. XX 23. (25) Λαβὴ ἐγχειριδίου καὶ κώπη ἐτέρου ἐξ ὀστοῦ. Zygouries, σ. 191, πίν. XXI 5, εἰκ. 180. (26) Δύο μικρὰ χρυσᾶ κοσμήματα, πιθανὸν ἐνώτια, διάφορον τὸ ἐν τοῦ ἄλλου. Zygouries, σ. 180, πίν. XX 7, 11. (27) Τρία τεμάχια χρυσοῦ σύρματος. Zygouries, σ. 181, πίν. XX 14. (28) Μία καρφὶς ἐξ ἀργυροῦ σύρματος μετὰ κεφαλῆς σχηματιζούσης ἑλικας (εἰκ. 5, 5), ὁμοία πρὸς ἐτέραν εὐρεθείσαν ἐν Σύρῳ (AE 1899, πίν. 10, ἀρ. 15). Zygouries, σ. 181, πίν. XX 9. (29) Μικροὶ ἀργυροῦς δίσκος ἀνήκων ἴσως εἰς περιδέραιον. Zygouries, σ. 181, εἰκ. 176. (30) Τεμάχια ἀργυροῦ φύλλου εὐρε-

θέντα εἰς τὸν τάφον XX καὶ ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς διάδημα δμοιάζον πρὸς ἕτερον εὑρεθὲν ἐν Πρωτοκυκλαδικῷ τάφῳ τῆς Σύρου (AE 1899, πίν. 10 ἀρ. 1). Zygouries, σ. 181. (31) Ἐννέα καρφίδες ἐκ χαλκοῦ σύρματος, Zygouries, 183-184. (32) Ἐξ λίθιναι ψῆφοι ὄρου. Zygouries, σ. 197. (33) Πλέον τῶν 15 καρφίδων ἐξ ὁστοῦ καὶ εἰς δίσκος ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης. Zygouries, 192-193. (34) Τεμάχια δύο χαλκῶν μικρῶν λαβίδων (εἰκ. 5, 7). Zygouries, σ. 183, πίν. XX 19. (35) Δύο μικραὶ σπάτουλαι ἐκ χαλκοῦ (εἰκ. 5, 8). Zygouries, σ. 182-183, πίν. XX 10, 22. (36) Ἐννέα μικροὶ ὕπεροι. Zygouries, σ. 197-198, πίν. XXII 13-21. Τὰ πλεῖστα τῶν παρατεθέντων ἀντικειμένων κοσμήσεως καὶ καλλωπισμοῦ (ἀριθ. 27-36) ὡς καὶ τινα τῶν λοιπῶν μικρῶν ἐδημάτων προέρχονται ἐκ τῶν τάφων. (37) Τεμάχια ἐνὸς χαλκοῦ ἐργαλείου. Zygouries, σ. 184. (38) Εἰς χαλκοῦς μικρὸς ἥλος. Zygouries, σ. 184. (39) Μολύβδινοι μικροὶ ἥλοι, συνδετήρες τεθανασμένων ἀγγείων ὡς καὶ βῶλος μολύβδου. Zygouries, σ. 184-185. (40) Κατάλοιπα τροφῶν συνιστάμενα ἐξ ὁστῶν προβάτων, χοίρων, αἰγῶν. Zygouries, 194.

VIII. Ἡραῖον-Πρόσυμνα. (24).—Τρεῖς τριπτήρες, εὑρεθέντες ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως. Prosymna, 457-458.

IX. Μιδέα (26).—(1) Τεμάχια ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου. Royal Tombs, 10, 27. (2) Ἐν τετραγώνον κόσμημα ἢ περιάπτων δι' ἀνάρτησιν ἀπὸ τοῦ λαμποῦ. Asine, σ. 240, εἰκ. 174.

X. Μακρυρράχη (27).—(1) Λίθιναι ἀξίναι. (2) Λίθινοι τριπτήρες. (3) Τεμάχια ὀψιανοῦ. ΠΑΕ 1916, 76, ΜΥΛΩΝΑΣ, Νεολ. Ἔπ., 85.

XI. Ἄργος (28).—Μία λιθίνη ἀξίνη. BCH 1954, 176.

XII. Τίρυνς (30).—(1) Εἰς κύλινδρος ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ προσερχόμενος πιθανῶς ἐκ τοῦ κορμοῦ χονδροειδοῦς εἰδωλίου. Tiryns IV, σ. 62, πίν. V, g. (2) Πέντε φαλλοειδῆ βραχέα ἀντικείμενα ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ ὅμοια πρὸς τὰ εὑρεθέντα εἰς Ζυγουριές καὶ ἐρμηνευθέντα ὡς πιθανὰ εἰδώλια. Tiryns IV, σ. 66, πίν. XXV 4-8. (3) Δύο εἰδώλια ζῶων ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ μετὰ τῶν κοιλιῶν ἀνοικτῶν ὡς θυμάτων. Tiryns IV, πίν. V 6, καὶ πίν. XXVI. (4) Δύο ἕτερα εἰδώλια ζῶων ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. Tiryns IV, 61, πίν. V 7, 10, πίν. XXV 9. (5) Ἀγκυροειδὲς ἀντικείμενον ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. Tiryns IV, σ. 64, πίν. XXV 3. (6) Ἐν μνηοειδὲς ἀντικείμενον ἐξ ὀπτῆς γῆς (εἰκ. 5, 17) πιθανῶς δι' ἀνάρτησιν ἐκ τοῦ λαμποῦ. Tiryns IV, σ. 64, εἰκ. 50. (7) Τὸ ἀνώτερον μέρος μιᾶς λιθίνης πυξίδος (εἰκονιζομένης ἐν SCHLIEMANN, Tiryns, σ. 59, εἰκ. 14) ὁμοιοζούσης πρὸς ἐτέραν ἐκ Κορίνθου μνημονευθεῖσαν ἀνωτέρω (III, 6). (8) Μικροὶ ὕπεροι τοῦ τύπου κουβαρίστρας, οὓς ὁ SCHLIEMANN ἐρμηνεύει ὡς στιλβωτήρας. SCHLIEMANN, Tiryns, σ. 79, εἰκ. 13-14. (9) Ἐπίπεδοι μολύβδινοι μετὰ χεῖλους (πλάθανα) καὶ τριπτήρες, SCHLIEMANN, Tiryns, σ. 80,

Tiryns III 92. (10) Ἀντικείμενον ἐξ ὁστοῦ ἀβεβαίου χρήσεως. Tiryns III, 92. (11) Πήλινον ἀντικείμενον ὁμοιάζον πρὸς καλύβην κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀνασκαψάντων. Tiryns, σ. 107, πίν. XXXIII 1-3. (12) Πήλινον ὑποστήριγμα ἀγγείων ὡς τὰ μνημονευθέντα ἐκ Νεμέας ἀνωτέρω (VI, 2). Tiryns IV, 64-65, εἰκ. 51.

XIII. Λέγωνα (36).—Τὰ κάτωθι μικρά ευρήματα ἐκ τῶν 4471 καταγραφέντων ἐκ τῆς θέσεως ἔχουν ἀναφερθῇ μέχρι σήμερον (1961) ὡς προελθόντα ἐκ ΠΕ στρωμάτων. (1) Κορμὸς γυναικείου εἰδωλίου ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ μετὰ γραπτῆς κοσμήσεως. Hesperia 1955, σ. 43, πίν. 22 j-k. (2) Πήλινον ἀνδρικόν (;) εἰδῶλιον. Hesperia 1954, 17. Archaeology 1953, σ. 102, εἰκ. 10. (3) Δύο φαλλοειδῆ ἀντικείμενα ἐκ πηλοῦ, ἐρμηνεύμενα ὡς ἐσχηματοποιημένα εἰδῶλια, ὅμοια πρὸς τὰ γνωστά ἐκ Ζυγουριῶν καὶ Τίρυνθος. Hesperia 1956, σ. 162, πίν. 47. (4) Ἰκανὸς ἀριθμὸς ἀγκυροειδῶν ἀντικειμένων (εἰκ. 5, 12) ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. Hesperia 1956, σ. 162, πίν. 47 1-p (πέντε τεμάχια), 1958, 152 (μία ὁμῶς τοιοῦτων ἀντικειμένων).

(5) Πλέον τῶν 250 ἀποτυπωμάτων σφραγίδων ἐπὶ πηλοῦ (εἰκ. 5, 20-23). Περίπου 150 ἐκ τούτων εὐρέθησαν εἰς τὴν Οἰκίαν τῶν Κεράμων τὸ 1954 καὶ φέρουν παραστάσεις 64 διαφορετικῶν γραμμικῶν σχημάτων, οἷον τρίγωνα, τετράγωνα, κύκλους, ῥόδακας, σπείρας, ἀγκυλωτοὺς σταυροὺς, μαϊάνδρους, ἀράχνας κλπ. Hesperia 1955, σ. 40-41, πίν. 22. Τετράγωνον ἀντικείμενον πηλοῦ φέρον ἀποτύπωμά τι μνημονευόμενον ἐν Hesperia 1955, 45. Περίπου 100 ἀποτυπώματα σφραγίδων ἀντιπροσωπεύοντα μόνον 4 τύπους σφραγίδων καὶ εὐρεθέντα εἰς τὴν οἰκίαν DM τὸ 1955. Hesperia 1956, σ. 168, πίν. 44. Ἰδὲ καὶ μελέτην τοῦ ὕλικου ἐν Hesperia 1958, σ. 81-121. (6) Ἐν ἐγχάρακτον σῆμα κεραμέως ἐπὶ ὀστράκου. Hesperia 1956, σ. 168, πίν. 45.

(7) Τμημα λίθινου ἀγγείου (εἰκ. 5, 14), δεικνύον ἀνατολικὴν προέλευσιν κατὰ τὸν ἀνασκαψάντα. Hesperia 1956, σ. 164, εἰκ. 4, πίν. 47. (8) Ἐν κοχλιάριον ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. Hesperia 1955, σ. 45, πίν. 23, 6. (9) Τρεῖς λεπίδες ἐκ χαλκοῦ ἢ ὀρειχάλκου (εἰκ. 5, 2-3), μία ἀνήκουσα εἰς ἐγχειρίδιον καὶ δύο εἰς μαχαίριδια. Hesperia 1955, σ. 43, 46, πίν. 23 a-b, 1956, 168. (10) Μία καρφὶς ἐκ χαλκοῦ ἢ ὀρειχάλκου. Hesperia 1956, 161. (11) Εἷς ἥλος ἐκ χαλκοῦ ἢ ὀρειχάλκου. Hesperia 1956, 161.

(12) Λεπίδες καὶ θραύσματα ὀψιανοῦ. Hesperia 1954, 27, 1955, 47, 1956, 161, 167, 168. (13) Δύο λίθιναι σφῦραι. Hesperia 1956, 168. (14) Μικρὸς λίθινος ὕπερος. Hesperia 1955, 45. (15) Δύο λίθινοι τριπτήρες. Hesperia 1955, 45, 1956, 161. (16) Δύο λίθιναι ἀκόναι. Hesperia 1956, 168. (17) Μικρὸς δίσκος ἐκ σχιστολίθου. Hesperia 1956, 161. (18) Εἷς μυλόλιθος. Hesperia 1955, 45. (19) Ὀλίγα σφονδύλια ἐξ ὀπτῆς γῆς. Hesperia

1955, 47, 1956, 161, 162, 167, 168. (20) Τρία βάρη ύφαντικού ίστού ἐξ ὀπτῆς γῆς. *Hesperia* 1956, 167, 168.

(21) Ἐπιμήκης πλᾶξ ὁστοῦ μετὰ πέντε προεξοχῶν εἰς σχῆμα κομβίων (εἰκ. 5, 30). Ὅμοιοι πρὸς ταύτην ἔχουν εὑρεθῇ εἰς Τροίαν, Σικελίαν καὶ Μάλταν. *Hesperia* 1954, 22, πίν. 9g καὶ 1960, 297. (22) Ὅπεις ἐξ ὁστοῦ. *Hesperia* 1956, 161, 168. (23) Σωλῆνες ἐξ ὁστοῦ. *Hesperia* 1954, 27, 1956, 161. (24) Ὅστεινοι στιλβωτῆρες. *Hesperia* 1956, 161, 168. (25) Ὅστεινη καρφίς. *Hesperia* 1955, 43. (26) Δύο σπάτουλαι ἐξ ὁστοῦ. *Hesperia* 1956, 161, 167. (27) Ὅστειναι βραχεῖαι ράβδοι χρησιμοποιούμεναι ἴσως ὡς κομβία. *Hesperia* 1956, σ. 162, πίν. 47 e-f. (28) Δύο χαυλιόδοντες κάπρου. *Hesperia* 1955, 45. (29) Ἐν τετρημένον κογχυλίον. *Hesperia* 1955, 43. (30) Ψῆφος πεποιημένη ἐκ σπονδύλου ἰχθύος. *Hesperia* 1956, 161. (31) Κατάλοιπα τροφῶν ἐξ ὁστῶν ζώων καὶ ὀστρακα κογχυλίων. *Hesperia* 1954, 23. (32) Ἀπνηθρακωμένοι κόκκοι μπιζελίων. *Hesperia* 1955, 45. (33) Ἀπνηθρακωμένοι κόκκοι σίτου. *Hesperia* 1956, 161, 168. (34) Συρρικνωμένα ἀπνηθρακωμένα σῦκα. *Hesperia* 1956, 168.

XIV. Ἀσίνη (37).— Τὰ κάτωθι μικρὰ εὑρήματα τῆς Ἀσίνης εὑρέθησαν εἰς ὅλας τὰς ἀνασκαφείσας περιοχάς:

(1) Μικρὰ τετράγωνος πλᾶξ μελανοῦ στεατίτου κεκοσμημένη κατὰ τὴν μίαν ὄψιν διὰ τεσσάρων περιπεπλεγμένων σπειρῶν καὶ ἔχουσα διάτρητον προεξοχήν δι' ἀνάρτησιν, ἐρμηνευομένη δὲ ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ὡς πιθανὸν περιάπτον ἢ κόσμημα (εἰκ. 5, 16). Τὰ κοσμήματα τῶν σπειρῶν ὁμοιάζουν πρὸς ὅμοια σχέδια σπειρῶν ἐπὶ σφραγίδων ἢ ἐπὶ λιθίνων καὶ πηλίνων ἀγγείων ἐκ Κρήτης καὶ Κυκλάδων. *Asine*, σ. 240, εἰκ. 173 - 174. (2) Ἐν πήλινον ἀγκυροειδὲς ἀντικείμενον μετὰ τεσσάρων ὀπῶν, διαφόρου σχήματος ἢ τὰ ἤδη μνημονευθέντα ἐξ ἄλλων θέσεων, ἐρμηνευόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ὡς κλωστικὸν ἐργαλεῖον. *Asine*, σ. 250 - 261, εἰκ. 177, 1.

(3) Τρεῖς σφραγίδες ἐκ λίθου μία εἰς σχῆμα κομβίου καὶ δύο περίπου κυλινδρικά. Ἡ πρώτη φέρει σχέδιον λαβυρίνθου, τὸ ὁποῖον ὁ ἀνασκάψας σχετίζει πρὸς ἀνάλογα σχέδια τῆς VI Δυναστείας τῆς Αἰγύπτου καὶ θεωρεῖ τὴν σφραγίδα ὡς εἰσηγμένην ἐξ Αἰγύπτου εἰς Ἀσίνην καὶ πιθανῶς μέσῳ Κρήτης (εἰκ. 5, 19). Ἐκ τῶν δύο ἐτέρων ἡ μία φέρει ἀσαφὲς σχέδιον πιθανῶς παρὰστασιν σχετιζομένην πρὸς πλοῖον κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα, ὅστις συνδέει τὴν σφραγίδα πρὸς κρητικὰ πρότυπα. Ἡ ἐτέρα εἶναι ἀτελείωτος κυλινδρική σφραγὶς τοῦ ὡς χετταϊκοῦ γνωστοῦ τύπου. *Asine*, σ. 234-236, εἰκ. 172, 1-4. (4) Ἀποτυπώματα σφραγίδων ἐπὶ ὀπτημένου τυχαίως πηλοῦ ἔχοντα παραστάσεις ἀράχνης περιβεβλημένης ὑπὸ μαιάνδρου, ἐν τρισκέλιον, μίαν δέσμην ἑλίκων ὡς τὸ γράμμα S, ἀγκυλωτὸν σταυρὸν. Πάντα τὰ παραδείγματα σχετίζονται ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων πρὸς Πρωτομινωικὰ ἢ Πρωτοκυκλαδικὰ

πρότυπα, ὅμοια δὲ σχέδια ἔχουν εὐρεθῆ εἰς Ζυγουριές καὶ Λέρναν. Asine, σ. 236 - 239, εἰκ. 172, 5-7.

(5) Μικρὸν λίθινον ἀγγεῖον καὶ θραύσματα ἄλλων. Πάντα ἔχουν παρὰ-
ληλα παραδείγματα εἰς Κρήτην. Asine, 243. (6) Πυρῆνες καὶ λεπίδες ὀψιανοῦ
καὶ πυρίτου. Asine, 242. (7) Ἐννέα μικροὶ λίθινοι ὑπεροί. Asine, 243.
(8) Λίθινα ἀξίνα καὶ διάτροχοι λίθινοι πελέκεις ἐκ μικτῶν ΠΕ καὶ ΜΕ
στορωμάτων. (9) Ἡμισφαιρικοὶ ὀλίγον ἐπιμήκεις λίθοι μετ' αὐλακώσεως ἐπὶ τῆς
ἐπιπέδου ἐπιφανείας, ἐρμηνευθέντες ὑπὸ τοῦ SCHLIEMANN ὡς ἀνὰ δύο χρη-
σιμοποιούμενοι διὰ τὴν λείανσιν τῶν ξυλίνων στελεχῶν βελῶν. Τὰ ἀντικεί-
μενα θὰ ἀναφέρονται κατωτέρω ὡς στιλβωτῆρες βελῶν. Asine, 244. (10) Μι-
κροὶ κυλινδρικοὶ λίθοι ὡς βύσματα χρησιμοποιούμενοι διὰ διάτρησιν ἄλλων
λίθων διὰ περιστροφῆς. Asine, 244. (11) Τριπτῆρες ἐκ λίθου. Asine, 245.
(12) Πήλινα σφονδύλια καὶ βάρη ὑφαντικῶν ἱστῶν ἐξ ὀπτῆς γῆς. Asine,
σ. 251 - 253, εἰκ. 177.

(13) Κέρατα ἐλάφου χρησιμεύοντα πιθανῶς ὡς στελεχοὶ λιθίνων ἀξινῶν.
Asine, σ. 253 - 254, εἰκ. 178. Διὰ παραδείγματα ἐκ Θεσσαλίας ἰδὲ Δ-Σ 316.
(14) Ὅπεις ἐξ ὁστοῦ καὶ ἄλλα ὁστέινα ἀντικείμενα. Asine, σ. 154, εἰκ. 180.

(15) Τρεῖς χαλκαὶ καρφίδες. Δύο τούτων μετὰ κωνικῆς κεφαλῆς ὁμοιάζουν
πρὸς μίαν εὐρεθεῖσαν εἰς Ζυγουριές (VII 32 ἀνωτέρω), ὅμοια παραδείγματα
ἔχουν εὐρεθῆ εἰς Κυκλάδας (ΑΕ 1899, πίν. 10, 19). Asine, σ. 257, εἰκ. 182, 1.
Ἐτέρα ἀνευ κεφαλῆς συγκρίνεται ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων πρὸς παραδεί-
γματα ἐξ Alishar Hüyük καὶ Τροίας. Asine, 258.

(16) Ὅστέινον πλακίδιον ὑπὸ μορφῇ μικροῦ χαρτοκόπτου ὁμοιάζον πρὸς
Αἰγυπτιακὰς καρφίδας κατὰ τοὺς ἀνασκάψαντας. Asine, σ. 255, εἰκ. 181. Τὸ
αὐτὸ ἀντικείμενον, ἐν Troy I, 48 παραβάλλεται πρὸς εἰδώλια. (17) Μολύβδι-
νοι ἥλιοι δι' ἐπιδιόρθωσιν ραγισμένων ἀγγείων. Asine, 257.

XV. Κανδία (39).— Μία λεπίς ὀψιανοῦ ἐξ ἐνὸς βόθρου. AA 1939, 292.
VI Intern. Kongr. 1939, 300.

XVI. Δήμητρα (43).— Ἐκ τῶν δεδομένων τῆς θέσεως, ἅτινα παρε-
τέθησαν εἰς τὰ μικρὰ εγρήματα τῆς Νεολιθικῆς περιόδου, τινὰ τοῦλάχιστον
ἀνήκουν ἴσως εἰς ΠΕ χρόνους.

XVII. Ἡραία (44).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἐνὸς χρυσοῦ κυ-
πέλλου μετὰ προχοῆς εὐρισκομένου νῦν εἰς Λοῖβρον καὶ δημοσιευθέντος τὸ
πρῶτον ὑπὸ τοῦ V. G. CHILDE ἐν JHS 1924, σ. 163-164, εἰκ. 1. Ἰδὲ καὶ
Tiryns IV, 16. SCHACHERMEYER, ÅKG, 182.

XVIII. Ἀσέα (46).— (1) Τὸ πρόσθιον μέρος ἐνὸς πηλίνου εἰδωλίου
ζώου, πιθανῶς καθημένου κυνός, εὐρεθὲν εἰς μικτὸν Νεολιθικὸν ΠΕ στρωμα.
Asea, σ. 116-117, εἰκ. 111, 12. (2) Μικρὸν ἀγκυροειδὲς ἀντικείμενον ἐξ ὀπτῆς

γῆς. Asea, σ. 117, εἰκ. 111, 5. (3) Τετράγωνον λίθινον κόσμημα δι' ἀνάρτησιν ἐκ τοῦ λαιμοῦ. Asea, σ. 127, εἰκ. 118, 9.

(4) Ὀλίγους κυβικούς ἢ σφαιροειδείς λίθους πιθανὸν χρησιμοποιουμένους ὡς σταθμὰ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάφαντος, ἐπομένου τῇ θεωρίᾳ τοῦ VALMIN περὶ τοῦ σκοποῦ τῶν λίθων τούτων. Ἴδὲ καὶ Μάλθην κατωτέρω. Ὁ ἀνασκάψας εἰς Ἀσέαν συσχετίζει τὰ παραδείγματα πρὸς Μεσοποταμιακά, Αἰγυπτιακά καὶ Ἰνδικὰ ὅμοια σταθμὰ. Ἀνάλογα ἀντικείμενα ἐκ Ζυγουριῶν ἔχουν καταγραφῇ ἀνωτέρω, συμφώνως πρὸς τὴν ἔκθεσιν τῆς ἀνασκαφῆς τῆς δέσεως, ὡς τριπτῆρες. Zygouries, σ. 200, εἰκ. 118, 12. Asea, σ. 124-125, εἰκ. 117.

(5) Μικρὸν κύπελλον λύχνου ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. Asea, σ. 114, εἰκ. 111, 1.

(6) Λίθιναι ἀξίναι καὶ πελέκεις διάτρητοι (εἰκ. 5, 25) καὶ μῆ, προερχόμενοι ἀπὸ ἀδιατάρακτα ΠΕ στρώματα εὐρισκόμενα ὅμως ἐγγὺς τῶν ΜΕ στρωμάτων. Asea, σ. 122, εἰκ. 115, 6, 11-12. (7) Ὀψιανός, λεπίδες καὶ πυρήνες, εἰς μεγάλην ποσότητα. Asea, 11-12, 128. (8) Λίθινοι καὶ πήλινοι μικροὶ ὕπεροι. Asea, σ. 121-122, εἰκ. 114, 16-17. (9) Δύο λίθινοι στίλβωτῆρες βελῶν. Asea, σ. 126, εἰκ. 118, 1-2.

(10) Λίθινοι στίλβωτῆρες ἀγγείων. Asea, 127. (11) Λίθινοι τριπτῆρες. Asea, σ. 124, εἰκ. 116, 3. (12) Ἀκόναί ἐκ λίθου εὐρεθεῖσαι εἰς μικτὰ ΠΕ-ΜΕ στρώματα. Asea, σ. 126, εἰκ. 118, 3-4. (13) Ὅστεινα ἐργαλεῖα, οἷον βελόνας ὀπτεῖς, κοπίδες κλπ. Asea, σ. 129-130, εἰκ. 121, 10-13.

(14) Πηλινὴ κόπη ξίφους ἢ ἐγχειριδίου. Asea, σ. 131, εἰκ. 122, 1.

(15) Μολύβδινοι ἥλιοι δι' ἐπισκευὴν ραγισμένων ἀγγείων. Asea, σ. 131, εἰκ. 122, 3. (16) Ἀπηνηθρακωμένοι κόκκοι μπιζελίων καὶ βάλανοι δρυῶν. Asea, 10. (17) Ὅστὰ ζώων. Asea, 11.

XIX. Χρύσαφα (49).—(1) Μία λιθίνη ἀξίνη τύπου Α. (2) Εἴκοσι τεμάχια λεπίδων ὀψιανοῦ. BSA 1960, 82.

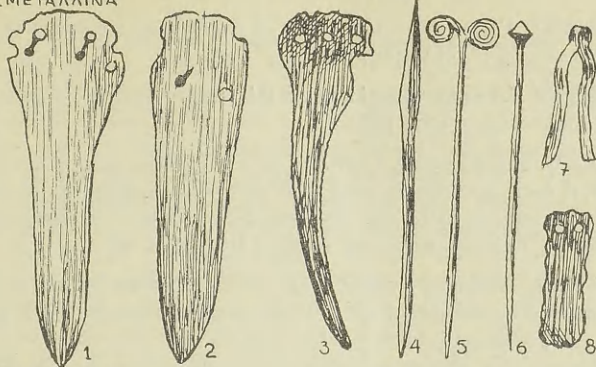
XX. Κουφόβουνο (50).—(1) Δεκατέσσαρες λίθιναι ἀξίναι τύπου Α Νεολιθικῆς ἢ ΠΕ ἐποχῆς. (2) Μία ἀξίνη τύπου Β. (3) Δύο στίλβωτῆρες Νεολιθικῆς ἢ ΠΕ ἐποχῆς. (4) Ὀψιανός, λεπίδες καὶ εἰς πυρήν. BSA 1960, 74. Ἴδὲ καὶ ΑΑ 1942, 156.

XXI. Ἀμύνλαι (51).—(1) Θραύσματα ὀψιανοῦ. (2) Τριπτῆρες ἐκ λίθου. (3) Τεμάχια χαλκῶν ἀντικειμένων. (4) Ὅστὰ ζώων καὶ ὄστρακα κογχυλίων, πάντα προερχόμενα ἐκ μιᾶς τεταραγμένης προμυκηναϊκῆς ἐπιχώσεως. ΑΜ 1927, 4.

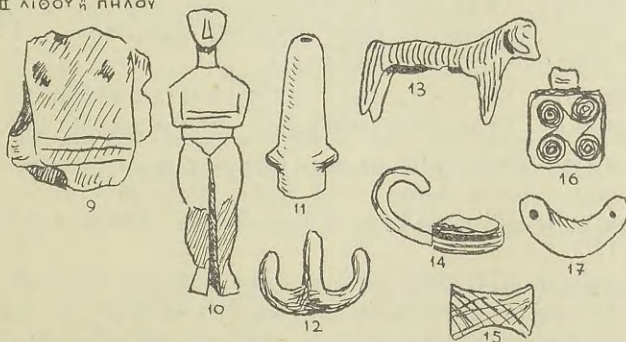
XXII. Παλαιόπυργος (52).—(1) Ἐν τεμάχιον κορμοῦ πηλίνου εἰδωλίου ζώου. BSA 1960, 78. (2) Δελις ὀψιανοῦ. (3) Τρεῖς λίθινοι τριπτῆρες ἢ ἀκόναί. ΑΕ 1889, 131.

ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΑ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

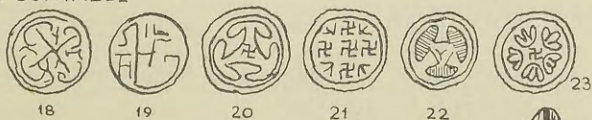
I. ΜΕΤΑΛΛΙΝΑ

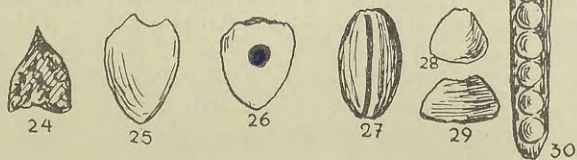
II ΛΙΘΟΥ Ή ΠΗΛΟΥ

III ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ

IV ΟΠΛΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

XXIII. Γκοριτσά (53).— (1) Τὸ ὅπισθεν μέρος τοῦ κορμοῦ πηλίνου εἰδωλίου ζῶου. BSA 1960, 83.

XXIV. Ἅγιος Βασίλειος (54).— (1) Μέρος τοῦ σώματος πηλίνου εἰδωλίου ζῶου. BSA 1960, 81.

XXV. Καρδαμύλη (57).— Δύο λίθιναι ἀξίναι ἐν τῷ Μουσείῳ Καλαμῶν, ἐξ ὧν ἡ μία ἀσφαλῶς καὶ ἡ ἑτέρα πιθανῶς προέρχονται ἐκ Καρδαμύλης, μνημονευθεῖσαι δὲ ἤδη εἰς τὴν Νεολιθικὴν περίοδον ὡς Νεολιθικαὶ ἢ ΠΕ, δύνανται νὰ παρατεθοῦν καὶ ἐνταῦθα. BSA 1957, 236.

XXVI. Λεῦκτρον (61).— Μία διάτρητος λιθίνη ἀξίνη ἐν τῷ Μουσείῳ Καλαμῶν προερχομένη ἐκ Λεύκτρου μνημονεύεται ὡς ΠΕ ἢ ΜΕ ἐν BSA 1957, σ. 234, πίν. 50 d, c.

XXVII. Ἀστέρι (65).— (1) Τεμάχιον μικρᾶς λιθίνης ἀξίνης. (2) Μικρὸν ὀδοντωτὸν ἐργαλεῖον ἐκ πυρίτου. (3) Μικρὸς ὕπερος ἐκ λίθου. (4) Λιθίνη σμίλη. BSA 1960, σ. 91 ὑποσημ. 117.

XXVIII. Ἅγιος Στρατηγός (66).— (1) Λίθιναι ἀξίναι. (2) Λίθινοι τριπῆρες. (3) Μυλόλιθος (saddle quern). (4) Ὀψιανός. BSA 1960, 89.

XXIX. Ἐπάνω Ἑγγλιανός (75).— Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ΠΕ οἰκισμοῦ παρὰ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἐπάνω Ἑγγλιανοῦ ἀναφέρεται ὅτι μεταξὺ ἄλλων εὗρημάτων ἦλθεν εἰς φῶς εἰς μικρὸς ὕπερος. AJA 1959, 126-127.

XXX. Θουρία (77).— Ἐν φαλλοειδὲς εἰδῶλιον ἐκ πηλοῦ, τοῦ γνωστοῦ ἐκ Ζυγουριῶν καὶ ἄλλων θέσεων τύπου, εὗρέθη εἰς τὴν θέσιν. BSA 1957, σ. 245, πίν. 50 b.

XXXI. Μάλθη (78).— Ἐξ ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ μικρῶν εὗρημάτων ἐκ τῆς θέσεως, διὰ τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων δὲν ἠδύνατο στρωματογραφικῶς νὰ προσδιορισθῇ χρονολογία, τὰ κάτωθι μόνον ἀντικείμενα ἀναφέρονται ὡς προερχόμενα ἀσφαλῶς ἐκ ΠΕ στρωμάτων.

(1) Ἐν φαλλοειδὲς ἀντικείμενον ἐξ ἀμμολίθου χαρακτηριζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος τὴν θέσιν ὡς «βαίτυλος», θρησκευτικὸν δηλ. σύμβολον τῆς περιόδου. Malthi, σ. 341, πίν. XXV 4. (2) Δύο τεμάχια ὀπτημένου πηλοῦ προερχόμενα πιθανῶς ἐξ εἰδωλίων ζῶων. Malthi, σ. 334, πίν. XXV 47, 49.

(3) Μία σφραγίς ἢ ἀποτύπωμα σφραγίδος ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ φέρουσα σχέδιον τροχοῦ παρεμφερὲς πρὸς σχέδιον ἄλλων γνωστῶν σφραγίδων ἐκ Ζυγουριῶν, Ἀσίνης, Θεσσαλίας καὶ Τροίας. Malthi, σ. 338, πίν. XXV 28. (4) Τρία ὅσπρακα μετὰ σημάτων κεχαραγμένων ἐπ' αὐτῶν. Malthi, σ. 390-392, ἀρ. 1, 15, 17, 18.

(5) Δύο διάτρητοι λίθινοι πελέκεις (εἰκ. 5, 26) ἢ κεφαλαὶ ροπαλῶν. Malthi, σ. 346-347, πίν. XXVI A 3, B 3. (6) Εἰς πολεμικὸς πέλεκυς ἐκ λίθου ἄνευ ὀπῆς. Malthi, σ. 350, πίν. XXVI, F 74. (7) Δύο λίθινοι ἀξίναι. Malthi, σ. 351, 352, πίν. XXVI C 2, I 8. (8) Λίθινοι στυλβωτῆρες βελῶν. Malthi, 352-354. (9) Λίθινοι στυλβωτῆρες καὶ ἀκόναι παρεμφερεῖς πρὸς γνωστὰς ἐξ Ἀσίης. Malthi, 354. (10) Λίθινος μικρὸς ὕπερος. (11) Ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα ἐξ ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου. Malthi, 356. (12) Πέντε λίθινοι ὀπτεῖς. Malthi σ. 359, πίν. XXV 66. (13) Λίθινος πεσσὸς σφενδόνης ἢ ζυγιστικὸν βάρος. Malthi, 359. (14) Τρεῖς ὀστεῖναι καρφίδες καὶ τινες ὀστεῖνοι ὀπτεῖς ἐξ ὄλων τῶν στρωμάτων. Malthi, σ. 362, 363, πίν. XXIX A 1, 3, B 7. (15) Ἀντικείμενον ἐξ ἐπεξεργασμένου κέρατος. Malthi, 364. (16) Σφονδύλια, ψῆφοι καὶ κομβία. Malthi, 335-336. (17) Πήλινα πώματα ὡς βύσματα. Malthi, 337. (18) Μικρὸς χαλκοῦς δίσκος προερχόμενος πιθανῶς ἐκ κοσμήσεως ξυλίνης ἢ ἄλλης ἐπιφανείας καὶ εὑρεθεὶς εἰς ΠΕ-ΜΕ στρώματα. Malthi, σ. 370, πίν. XXX 16. (19) Μολύβδινοι ἥλοι δι' ἐπιδιόρθωσιν ἀγγείων. Malthi, 373. (20) Ἐρυθρὰ χρωστική οὐσία διὰ τὴν κόσμησιν τῶν ἀγγείων. Malthi, 244, 338.

XXXII. Κατάκωλον - Φειά (82).— Δύο μαρμάρινα εἰδώλια (εἰκ 5, 10) τοῦ γνωστοῦ Κυκλαδικοῦ τύπου. BCH 1956, σ. 649-651, εἰκ. 7.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Τὸ σύνολον τῶν μικρῶν ἀντικειμένων τῆς περιόδου δυνάμεθα νὰ ἐπισκοπήσωμεν εἰς δύο ομάδας, ὅπως καὶ κατὰ τὴν προσηγουμένην περίοδον, ἥτοι μίαν ομάδα τὰ εὑρήματα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν πρακτικὴν καθημερινὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου καὶ ἑτέραν τὰ ἀντικείμενα τὰ συνδεόμενα μετὰ τινος πνευματικῆς ἐκδηλώσεως ἀτόμων ἢ ομάδων.

Ἡ πρώτη ὁμὰς περιλαμβάνει τρεῖς κατηγορίας ἀντικειμένων, ἥτοι ἐργαλεῖα ὑποδηλοῦντα ἐπάγγελμά τι, ἀντικείμενα καλλωπισμοῦ καὶ κοσμήσεως, ὡς καὶ κατάλοιπα τροφῶν. Τὴν δευτέραν ὁμάδα ἀποτελοῦν ἐπίσης τρεῖς ἑτεραι κατηγορίαι ἀντικειμένων, ἥτοι ἀντικείμενα ἐκπροσωποῦντα θρησκευτικὴν ἢ μαγικὴν τινα ιδιότητα, ἀντικείμενα δηλοῦντα ἐμπόριον καὶ ἐπικοινωνίαν πρὸς ἄλλους λαοὺς καὶ πολεμικὰ ὄπλα.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐργαλείων τὸ πρῶτον ἐφελκύνει τὴν προσοχὴν εἶναι αἱ λίθινοι ἀξίναι αἱ ἐξημενόμεναι ὡς γεωργικὰ ἐργαλεῖα. Τοιαῦτα ἀντικείμενα εὑρέθησαν εἰς Παλαιὰν Κόρινθον, Γωνιάν, Ζυγουριές, Μακρουροράχην, Ἄργος, Ἀσίην, Ἀσέαν, Χρῦσαφα, Κουφόβουνον, Ἀστέρι, Ἅγιον Στρατηγόν, Καρδαμύλην καὶ Μάλθην ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν τῶν θέσεων τούτων εὑρέθη ἀξίολογος ἀριθμὸς τῶν ἐν λόγῳ ἀντικειμένων καὶ τὸ λογικὸν ἐκ τούτου

συμπέρασμα είναι ότι, ως και ἐν τῇ Νεολιθικῇ Ἐποχῇ παρατηρήθη, ἐὰν πράγματι ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς ἐγένετο μόνον ἢ κυρίως διὰ τοιούτων ἐργαλείων εἰς οὐδένα τῶν ἀνασκαφέντων οἰκισμῶν τὸ σύνολον τῶν κατοίκων ἡσχολεῖτο εἰς τὴν γεωργίαν, ὥς φαίνεται ὅτι συνέβαιναν εἰς Θεσσαλίαν. Ἀριθμὸς τις πάντως ἀνθρώπων ἡσχολεῖτο καὶ εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο¹.

Σφονδύλια, βάρη ὑφαντικῶν ἱστῶν καὶ κομβία λαμβανόμενα ὥς ἐνδείξεις ὑφαντουργικῶν ἐνασχολήσεων τῶν κατοίκων ἀναφέρονται ὀλίγα. Ἐξ ἐκάστου εἵδους ἐκ Κοράκου, Μύλου Χελιώτου, Παλαιᾶς Κορίνθου, Ζυγουνίων, Λέρνης, Ἀσίνης καὶ Μάλθης. Ἡ μικρὰ ποσότης, εἰς ἣν εὐρέθησαν εἰς ὅλας πάλιν τὰς θέσεις τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, ἀποτελεῖ ἔντονον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Τροίαν, ὅπου σφονδύλια εὐρέθησαν κατὰ χιλιάδας². Ἡ ὑφαντουργικὴ ἐπομένως, ἐὰν ἡ ἐρμηνεῖα τῶν ἀντικειμένων εἶναι ὀρθή, δὲν εἶχε μεγάλως ἀναπτυχθῇ εἰς τὴν ΠΕ Πελοπόννησον, καίτοι δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐγένοντο σφονδύλια ἐξ εὐφθάρτων ὑλῶν, οἷον ἐκ ξύλου, ὥς συμβαίνει καὶ σήμερον.

Ὅστεινοι ὅπεις καὶ βελόνας ἀναφέρονται ἐκ Λέρνης, Ἀσείας καὶ Μάλθης ἀλλὰ πιθανὸν νὰ εὐρέθησαν καὶ εἰς ἄλλας θέσεις καὶ ἀναφέρονται ὥς καρφίδες εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν. Τοιαῦτα ἀντικείμενα ἐχρησιμοποιοῦντο πιθανῶς διὰ τὴν ραφὴν δερματίνων ἢ ἐξ ὑφάσματος ἐνδυμάτων.

Ἐνδιαφέροντα εὐρήματα εἶναι τὰ θραύσματα λιθίνων ἀγγείων τὰ εὐρεθέντα εἰς Κόρινθον, Ζυγουνίεας, Τίρυνθας, Λέραν καὶ Ἀσίνην. Τινὰ πιθανὸν νὰ παρήχθησαν ἐπὶ τόπου, ἐφ' ὅσον τρύπανα διὰ λίθους λειτουργοῦντα δι' ἄμμου ἢ σμύριδος ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Ἀσίνην. Τὰ σχήματα ὅμως καὶ τὸ εἶδος τοῦ λίθου, ἐξ οὗ τὰ ἀγγεῖα εἶναι κατασκευασμένα, φαίνονται ὥς προερχόμενα ἐκ περιοχῶν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου. Λίθινα ἀγγεῖα ἦσαν ἐν χρήσει εἰς Κρήτην ἀπὸ τῶν Πρωτομινωικῶν μέχρι τῶν Ὑστερομινωικῶν χρόνων καὶ πατρίς των θεωρεῖται ἡ Αἴγυπτος³. Τὰ παραδείγματα ἐκ Κορίνθου καὶ Τίρυνθος δεικνύουν συγγενείας πρὸς τὰς κυκλαδικὰς πυξίδας κατὰ τὸ σχῆμα, ἀλλὰ ἐξ Ἀσίνης ὁμοιάζουν πρὸς Κρητικὰ πρότυπα καὶ ἐν κύπελλον ἐκ Λέρνης κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάφαντος προέρχεται πιθανὸν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας.

Τὴν πρὸδον τῆς κατεργασίας τοῦ μετάλλου κατὰ τὴν περίοδον γνωρίζομεν ἐξ ἐνὸς χρυσοῦ κυπέλλου μετὰ προχοῆς προερχομένου ἐξ Ἡραίας τῆς

¹ Παραπομπὰς εἰς τὰ δεδομένα ἐκάστης Πελοποννησιακῆς θέσεως ἰδὲ ἐπὶ τοῦ πίνακος τῶν δύο ἐπομένων σελίδων, ὅπου τὰ δεδομένα ἔχουν ταξινομηθῇ καθ' ὁμάδας ἀναλόγως τῆς σημασίας των καὶ καθ' ἣν σειρὰν ἐπισκοποῦνται ἐνταῦθα. Ἰδὲ Νεολιθικὴν ἐποχὴν ἀνωτέρω σ. 180 διὰ Θεσσαλίαν. Παράβαλε ἐπίσης τὴν Τροίαν, ὅπου εὐρέθησαν 500 παραδείγματα τοῦ τύπου. Troy I 44, SCHLIEMANN, Ilios, 86-89.

+ ² Διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν 8.000 σφονδυλίων τῶν εὐρεθέντων εἰς Τροίαν, ἰδὲ Νεολιθικὴν ἐποχὴν ἀνωτέρω σ. 180 καὶ Troy I, 49, 50-51.

³ Παραδείγματα ἐκ Κρήτης ἰδὲ ἐν At. Cr. PM: σ. 54, 69, 85. MM: σ. 115, 164. YM: σ. 213, 215, 254 κλπ.

ΣΥΝΟΨΙΣ ΚΑΙ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΗΘΕΣΤΕΡΩΝ ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Τὸ σημεῖον + δηλοῖ ὅτι τὸ εἶδος εὐρέθη εἰς τὴν ἐν λόγω θέσιν ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν μὴ ἀνημιονόμενον

[illegible]

Θέσεις	Ι Δ Ι Ω Τ Ι Κ Ο Σ Β Ι Ο Σ										Δ Η Μ Ο Σ Ι Ο Σ Β Ι Ο Σ																							
	Τέχναι					Καλλοπισμός					Τοσφαι					Θρησκεία					Ἑπικονν.					Πόλεμος								
	Ἀξίται	Σφρονδάλια	Βάθη ἰστών	Ὀστέιναι ὀψεις	Αἰθίνα ἀγυαία	Χαλκοὶ ὀψεις	Μοιρῶδιναι ἥλοι	Σπάρτουλαι	Ὀστέιναι σωκῆνες	Ἰστέροι	Καρφίδες μετὰλλου	Ὀστέιναι καρφίδες	Ψῆφοι ὀθμῶν	Δημητηρικὰ	Βάλλανοι	Σύκα	Ὅσα ζῶων	Κοχυθία	Τριπτήρες	Μυλὸι λίθοι	Τυννασκεία εἰδώλια	Ἀβερβαίον φύλου	Φάλλοειδη	Εἰδώλια ζῶων	Περίαιτα	Ἀγνυροειδή	Σφραγίδες	Σήματα κερμαίων	Ὀψιανός	Χαλκὰ ἐγγυερθία	Αἰχμαὶ βέλων	Στρίβωντες βέλων	Πολεμικοὶ πέλκεις	
XVI. ΔΗΜΗΤΡΑ																																		1
XVII. ΠΡΑΙΑ																																		2
XVIII. ΑΣΕΛ																																		
XIX. ΧΡΥΣΑΦΑ	1																																	
XX. ΚΟΥΦΟΒΟΥΝΟ	15																																	
XXI. ΑΜΥΚΛΑΙ																																		
XXII. ΠΑΛΛΙΟΠΥΡΓΟΣ																																		
XXIII. ΓΚΟΡΙΤΣΑ																																		
XXIV. ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ																																		
XXV. ΚΑΡΔΑΜΥΛΗ	2																																	
XXVI. ΛΕΥΚΤΡΟΝ																																		
XXVII. ΑΣΤΕΡΙ	1																																	
XXVIII. ΑΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ	+																																	
XXIX. ΕΠΙΛΑΝΘ ΕΓΓΛΙΑΝΟΣ																																		
XXX. ΘΟΥΡΙΑ																																		
XXXI. ΜΑΛΘΗ																																		
XXXII. ΚΑΤΑΚΛΑΘΝ	2	+		+			+			1		3	+								2		1	2				1	3				+	3

Ἀρκαδίας, ἐκ μερικῶν μικρῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν κοσμημάτων ἐκ Ζυγουριῶν, ἐκ δύο χαλκῶν ἐγχειριδίων ἐκ Ζυγουριῶν καὶ Λέρνης, ἐκ δύο χαλκῶν ἢ ὀρειχαλκίνων μικρῶν μαχαιριδίων ἐκ Λέρνης, ἐκ δύο χαλκῶν ὀπέων ἐκ Κορίνθου καὶ Ζυγουριῶν καὶ ἐκ μικρῶν χαλκῶν ἀντικειμένων καλλωπισμοῦ ἢ κοσμήσεως, περιγραφομένων κατωτέρω ἐν λεπτομερείᾳ καὶ προερχομένων ἐκ Κοράκου, Μύλου Χελιώτου, Ζυγουριῶν, Λέρνης καὶ Ἀσίνης¹.

Τὰ παρατεθέντα μετάλλινα ἀντικείμενα ἀποτελοῦν τὸ σύνολον τῶν ἐκ μετάλλου ΠΕ εὐρημάτων ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ εἶναι τῷ ὄντι πολὺ ὀλίγα κατὰ τὸν ἀριθμὸν. Πολλὰ τούτων, ἂν μὴ ὅλα, εἰσῆχθησαν πιθανὸν ἔξωθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον², διότι μέσα κατεργασίας τοῦ μετάλλου ὡς κάμιννοι, μῆτραι καὶ χοάναι δὲν ἔχουν εὐρεθῇ μέχρι σήμερον ἐν Πελοποννήσῳ. Ἀφ' ἐτέρου πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ πλεῖστα μετάλλινα ἀντικείμενα τῆς περιόδου προέρχονται ἐκ Ζυγουριῶν καὶ ὅτι ταῦτα εὐρέθησαν εἰς τάφους, νεκροταφεῖα δὲ ἄλλων ΠΕ πελοποννησιακῶν θέσεων δὲν ἔχουν ἀνακαλυφθῇ. Τὸ μέταλλον ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ ἦτο ἀκόμη σπάνιον καὶ συνεπῶς πολῦτιμον εἶδος καὶ θὰ μετεποιεῖτο εἰς νέα ἀντικείμενα καμινευόμενον ἐπὶ τόπου. Ἐγκαταστάσεις κατεργασίας τοῦ μετάλλου θὰ ἦσαν σπάνια ἀκόμη ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τὴν μεταλλουργίαν θὰ ἐγνώριζον ὀλίγα ἀκόμη πρόσωπα ἐν ἐκάστῃ περιοχῇ, ὥστε ἀσφαλῶς δὲν θὰ ὑπῆρχον εἰς ὅλους τοὺς οἰκισμοὺς καὶ ἐργαστήρια μετάλλου, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουν ἀνακαλυφθῇ τινα. Τὰ μετάλλινα ἀντικείμενα, ἅτινα παρεθέσαμεν, ὁσάκις δὲν προέρχονται ἐκ τάφων, εἶναι μικρὰ ἀντικείμενα εὐκόλως παραπίπτοντα καὶ οὕτω διαφυλαχθέντα διὰ τὰς ἀνασκαφάς.

Ὁ χρυσὸς ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ἀγγεῖα, ποτήρια προφανῶς, καὶ κοσμήματα· τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ διὰ τὸν ἀργυρον. Ὁ χαλκὸς ἢ ὀρειχαλκὸς ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὰ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένα διὰ μικρὰ ἐργαλεῖα, ὡς ἐγχειρίδια καὶ μικρὰ μαχαιρία ἢ διὰ κοσμήματα καὶ ἐργαλεῖα καλλωπισμοῦ, πιθανῶς τῶν ἀπορωτέρων τάξεων.

Τὸ χρυσοῦν κύπελλον μετὰ προχοῆς ἐξ Ἡραίας, λαμβανόμενον ὁμοῦ μετ' ἄλλων χρυσῶν ἀγγείων τῆς περιόδου προερχομένων ἐξ Εὐβοίας, Τροίας καὶ Μικρᾶς Ἀσίας³, ὑποδηλοῖ ὅτι ἡ ΠΕ περίοδος ἦτο περίοδος εὐδαιμονίας, ἐφ' ὅσον τοσοῦτον πολῦτιμα σκεύη ὑπῆρχον εἰς οἰκιακὴν χρῆσιν.

Παραδείγματα μετάλλινων ἀντικειμένων ὁμοίων πρὸς τὰ πελοποννησιακὰ ἀλλὰ προερχομένων ἐκ περιοχῶν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἔχουν ἤδη παρατεθῇ κατὰ τὴν περιγραφὴν ἐκάστου δεδομένου. Ἐγχειρίδια ὅμοια πρὸς

¹ Εἰς ταῦτα δέον νὰ προστεθοῦν τὰ ἐκ Θυρεάτιδος, νῦν ἐν Βερολίνῳ εὐρισκόμενα, χρυσαῖα κοσμήματα, ἅτινα ἐμνημονεύσαμεν ἐν σ. 57 (θέσις 42) ἀνωτέρω καὶ περὶ τῶν συμπτώσεων τῆς εὐρέσεως καὶ τῆς χρονολογίας τῶν ὁποίων ὀλίγα εἶναι γνωστά.

² Παράβαλε ὅμοια ἀντικείμενα εὐρεθέντα εἰς Κυκλάδας καὶ ἄλλας θέσεις παρατηθεμένη κατωτέρω, εἰς ἃς δὲν φαίνεται εὐλογον νὰ εἰσῆχθησαν ἐκ Πελοποννήσου.

³ Παραπομπὰς ἰδὲ ἐν RE XXII (2) 1393, 1442.

τὰ πελοποννησιακὰ ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Κρήτην (VII, 24 ἀνωτέρω), χαλκοῖ ὀπτεῖς, ὡς τὸ παράδειγμα τῶν Ζυγουριῶν, ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Κυκλάδας, Λέσβον, Τροίαν III καὶ Kusura ¹.

Τὰ κεραμικὰ προϊόντα ἀποτελοῦν τὸ πολυαριθμότερον δεδομένον καὶ ἔχουν περιγραφῇ εἰς ἴδιον κεφάλαιον. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀγγειοπλάστου πάντως ἦσκεῖτο ὑπὸ εἰδικευμένων τεχνιτῶν καὶ ἐφευρέσεις, ὡς τῆς στιλπνῆς υἰαλῶδους (Urfirnis) βαφῆς, ἀπέβλεπεν εἰς ὁμαδικὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν προϊόντων προοριζομένων δι' ἐμπόριον μᾶλλον παρὰ δι' αὐτομικὴν χρῆσιν. Μολύβδινοι ἥλοι καὶ σύνδεσμοι τεθραυσμένων ἀγγείων εὐρεθέντες εἰς Ζυγουριές, Ἀσίην, Ἀσέαν καὶ Μάλθην δεικνύουν ὅτι τὰ ἀγγεῖα ἦσαν ἀκόμη δαπανηρά, ὥστε προετιμᾶτο ἡ ἐπιδιόρθωσις τῶν παλαιῶν ἀντὶ τῆς ἀγορᾶς νέων ².

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀντικειμένων καλλωπισμοῦ ἔχουν καταταγῇ, συμφώνως πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀντικειμένων τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ, ὅστις εὔρε πολυάριθμα τοιαῦτα ἀντικείμενα εἰς τάφους τῶν Κυκλάδων (AE 1899, 100-104 κλπ.), μετὰλλιναι λαβίδες, μικροὶ ὕπεροι ἐκ λίθου ἢ ὀπτοῦ πηλοῦ καὶ ἐπίπεδοι μετὰ χεῖλους λίθοι διὰ τὴν τριβὴν χρώματος τοῦ προσώπου, σωλῆνες ἐξ ὁστοῦ διὰ τὴν ἀποθήκευσιν τῆς βαφῆς καὶ χαλκαὶ ἢ ὁστεῖναι σπάτουλαι διὰ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ χρώματος ἐπὶ τοῦ προσώπου ³.

Χαλκαὶ λαβίδες εὐρέθησαν μόνον εἰς Ζυγουριές (VII 35, ἀνωτέρω) ἀλλὰ ὅμοια ἀντικείμενα ἔχουν εὐρεθῇ καὶ εἰς ἄλλας θέσεις κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον ἐν Πελοποννήσῳ. Λαβίδες τοῦ αὐτοῦ τύπου καὶ τῆς αὐτῆς περιόδου ἐποχῆς πρὸς τὰ εὐρήματα τῶν Ζυγουριῶν ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Εὐβοίαν (ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, σ. 6-8), Κυκλάδας (AE 1898, 152, 1899, 103), Τροίαν (πόλις IIδ, ἀργυροῦν παράδειγμα, Troy I, 210, 281) καὶ Κρήτην (ΠΜ II περιόδου, Ar. Cr. 71) ⁴.

Σωλῆνες ἐξ ὁστῶν ἀναφέρονται ἐκ Κορίνθου (Κόρινθος III, ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, σ. 64, εἰκ. 47 καὶ ἀνωτέρω III, 16) καὶ Λέρνης (XIII, 22 ἀνωτέρω) ἀλλ' εἰς ἑκατέραν περίπτωσιν δὲν περιγράφεται ἀκριβῶς τὸ ἀντικείμενον οὔτε δηλοῦται ἡ χρῆσις τούτου. Ὅστεῖνοι σωλῆνες ὡς δοχεῖα βαφῆς εἶναι γνωστὰ

¹ Παραπομπὰς ἰδὲ ἐν Troy II, 12.

² Εἰς τὸν ἀνωτέρω πίνακα σημειοῦνται αἱ θέσεις, ἐξ ὧν προέρχονται τὰ γνωστὰ δεδομένα. Ἐκ τούτων μερικὰ παραδείγματα προέρχονται πιθανὸν ἐκ Νεολιθικῶν στρωμάτων: Hesperia 1937, 495. P. T. 17. Τὸ παράδειγμα τῆς Ἀσέας προέρχεται ἐξ ἐνὸς μικτοῦ Νεολιθικοῦ ΠΕ στρώματος. Ἄτερα παραδείγματα ἀναφέρονται ἐκ Λέσβου, Thermi, 171, Τροίας I, Troy I, 43, Ἀγίου Κοσμῶ, AJA 1934, 266.

³ Πάντα τὰ ἀντικείμενα ταῦτα πλὴν τῶν λαβίδων ἔχουν παρατεθῇ κατὰ τὴν ταξινόμησιν μετὰ τῶν ἐργαλείων, διότι ὁ σκοπὸς τῶν δὲν εἶναι πάντοτε σαφής.

⁴ Ο' CHILDE, Dawn, 1950, 19, 53 ὑποδεικνύει Αἰγυπτιακὴν προέλευσιν τοῦ εἴδους.

ἐκ Λευκάδος, Βοιωτίας, Εὐβοίας, Ἀγίου Κοσμά Ἀττικῆς, Κυκλάδων, Λέσβου, Τροίας (πόλις Id) καὶ Βύβλου τῆς Συρίας¹.

Χαλκαὶ ἢ ἐξ ὁστοῦ σπάτουλαι ἀναφέρονται ἐκ Κορίνθου, Ζυγουριῶν καὶ Ἀσίνης ἐν Πελοποννήσῳ, ὅμοια δὲ ἀντικείμενα ἔχουν εὐρεθῇ εἰς τὰς Κυκλάδας (ΑΕ 1899, 102-103), Τροίαν (πόλις Id, IVc, Troy I, 48, Troy II, 72, 182) καὶ Κρήτην (ΠΜ II περιόδου, Ατ. Cr. 71). Παραδείγματα παλαιότερας χρονολογίας καὶ διαφορευτικῆς ἴσως χρήσεως εἶναι ἐπίσης γνωστὰ ἐκ Θεσσαλίας καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Δουνάβεως².

Λίθινοι ἢ ἐξ ὀπτῆς γῆς μικροὶ ὕπεροι ὁμοιάζοντες πρὸς κουβαρίστρας ἔχουν εὐρεθῇ ἐν Πελοποννήσῳ εἰς Κοράκου, Γύριζαν, Γωνιάν, Ζυγουριές, Τίρυνθα, Ἀσίνην, Ἀσέαν, Ἀστέρι, Ἐπάνω Ἑγγλιανὸν καὶ Μάλθην, ἐκτὸς δὲ τῆς Πελοποννήσου ὅμοια ἀντικείμενα εὐρέθησαν εἰς Κριτσανὰ καὶ Ὀλυνθον ἐν Μακεδονίᾳ, Εὐτρησιν καὶ Ἅγιον Κοσμῶν ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι, Ἰθάκην, Λευκάδα, Κυκλάδας, Λέσβον, Τροίαν (πόλις II, IV) καὶ Alishar ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ³.

Ἐπίπεδοι λίθοι μετὰ χεῖλους κατὰ τὰ ἄκρα χρησιμοποιούμενοι διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν χρωμάτων διὰ τὸ πρόσωπον (κατὰ τὴν δοθείσαν εἰς τούτους ἐρμηνεῖαν ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν), ὡς τὰ παραδείγματα τῶν Ζυγουριῶν, ἔχουν εὐρεθῇ καὶ εἰς Ἅγιον Κοσμῶν, Κυκλάδας καὶ Κρήτην ἔλκουν δὲ τὴν προέλευσίν των ἐξ Αἰγύπτου⁴.

Κοσμήματα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εὐρέθησαν μόνον εἰς τοὺς τάφους τῶν Ζυγουριῶν, ἐκ χαλκοῦ δὲ ὀρειάλκου καὶ ὀστῶν καρφίδες ἀνεκαλύφθησαν εἰς Κοράκου, Μύλον Χελιώτου, Παλαιὰν Κόρινθον (μόνον ἐξ ὁστοῦ), Ζυγουριές, Λέρναι, Ἀσίνην καὶ Μάλθην. Τινὰ τῶν ἀντικειμένων τούτων ἐχρησιμοποιοῦντο πιθανόν ὡς ὀπεῖς ἢ βελόνας.

Τεμάχια φύλλου ἐξ ἀργύρου, ὡς τὰ εὐρεθέντα εἰς Ζυγουριές καὶ ἐρμηνευθέντα ὡς ἀνήκοντα εἰς διάδημα, εὐρίσκουν παράλληλον παράδειγμα ἐν ἀργυροῦν διάδημα εὐρεθὲν εἰς Κυκλάδας (ΑΕ 1899, πίν. 10, 1). Μία ἀργυρᾷ καρφίς ἐκ Ζυγουριῶν, ἡ κεφαλὴ τῆς ὁποίας σχηματίζεται ἀπὸ δύο σπείρας

¹ Παραπομπὰς ἰδὲ ἐν ÅBERG, Chronologie IV, 87. CHILDE, Dawn, 1950, 38, 46, 55, 68. SCHACHERMEYER, ÅKG, 180. Troy I, 211, 282. Ἰδὲ καὶ Troy I-II πίνακα περιεχομένων «Bone objects, Tubes». Τινὰ τῶν ἀντικειμένων ἐχρησίμευον ὡς λαβαί.

² CHILDE, Dawn, 1950, 60, 87, 94, 99, 135. Ἰδὲ καὶ ÅBERG, Chronologie IV, 88.

³ Pr. Mac, Κριτσανὰ, εἰκ. 67, Ὀλύνθου, εἰκ. 87. Εὐτρησις (Eutresis, εἰκ. 266). Ἅγιος Κοσμάς, AJA 1934, σ. 267, εἰκ. 11. Λέσβος, Thermi, σ. 164, πίν. 23, ἀρ. 30-56. Σύρος, ΑΕ 1899, πίν. 10: 35-36. Troy I, 211, 349, Troy II 73, 202. Ἰδὲ καὶ Troy I-II κατάλογον περιεχομένων «Stone objects, pestles, spools». Alishar I, εἰκ. 277: C 135: C 1918. Ἰθάκη BSA 1934-35, 35. Λευκάς, Alt-Ithaka II, Beil. 61 b 6.

⁴ CHILDE, Dawn, 1950, 19, 53, 68 κλπ. Ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῶν ἀνασκαφῶν δὲν εἶναι πάντοτε σαφές, ἐὰν πρόκειται περὶ λίθων χρησιμοποιουμένων δι' ἄλλων σίτου καὶ τροφῶν ἢ διὰ τὴν παρασκευὴν χρωμάτων πρὸς καλλωπισμὸν.

(εικ. 5, 5), έχει αντίστοιχα παραδείγματα εις Κυκλάδας καὶ Τροίαν ἐκ μετάλλου καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δουνάβεως ἐξ ὁστοῦ¹. Χαλκαὶ καρφίδες μετὰ κοινωνικῆς κεφαλῆς εὐρεθεῖσαι εἰς Ζυγουριές (Zygouries, πίν. XXI, 7) καὶ Ἀσίνην (XIV, 15 ἀνωτέρω) εὐρίσκουν πανομοιότυπα εἰς εὐρήματα ἐκ Κυκλάδων (AE 1899, πίν. 10, 19) καὶ Τροίας (πόλις IIc - Vd)². Χαλκαὶ ἢ ὀρειγάλκιναι καρφίδες ἄνευ κεφαλῆς, ὡς αἱ εὐρεθεῖσαι εἰς Λέρναν (XIII, 10) καὶ Ἀσίνην (XIV, 15), ἔχουν εὐρεθῆ καὶ εἰς Τροίαν καὶ Alishar (Asine, 258).

Ἡ τρίτη ὁμάς τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν ἀντικειμένων, τὰ κατάλοιπα δηλὸν ὅτι τῶν τροφῶν, συνίστανται ἐξ ὁστῶν ζώων, προερχομένων ἐκ τοῦ Μύλου τοῦ Χελιώτου, τῆς Κορίνθου, τῶν Ζυγουριῶν, τῆς Λέρνης, τῆς Ἀσέας καὶ τῶν Ἀμυκλῶν. Τὰ συνηθέστερα τῶν ζώων εἶναι χοῖροι, πρόβατα καὶ βόες. Σίτος εὐρέθη εἰς τοὺς τάφους τῆς Κορίνθου καὶ εἰς Λέρναν. Μπιζέλια ἀναφέρονται ἐκ Λέρνης καὶ Ἀσέας. Βάλανοι δρυὺς εὐρέθησαν εἰς Ἀσέαν ἐπίσης, σῦκα εἰς Λέρναν, κογχύλια εὐρέθησαν εἰς Κόρινθον, Λέρναν καὶ Ἀμύκλας καὶ εἰς σπόνδυλος ἰχθύος χρησιμοποιηθεῖς ὡς κόσμημα εὐρέθη εἰς Λέρναν (XIII, 29). τέλος ὅστρακα κοχλιῶν εὐρέθησαν εἰς μίαν οἰκίαν τῶν Ζυγουριῶν (Ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα VI, 5 ἀνωτέρω)³.

Εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀντικειμένων τῶν συνδεομένων μετὰ τινος πνευματικῆς ἐκδηλώσεως πρώτη ἔρχεται ἡ κατηγορία τῶν ἀντικειμένων τῶν σχετιζομένων πρὸς τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῶν ΠΕ κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ εἰδώλια. Εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἡ ΠΕ περίοδος σημειοῦ μεταβολὴν ὡς πρὸς τὴν Νεολιθικὴν περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ στεατότυπα εἰδώλια ἦσαν τόσον συνηθῆ. Τῆς ΠΕ περιόδου οὐδὲν παραδειγμα βέβαιον τοῦ τύπου ὑπάρχει ἐν δὲ τεμάχιον πηλοῦ ἐκ Κοράκου, μνημονευθὲν ὡς πιθανὸν τεμάχιον στεατοπύγου εἰδωλίου, εἶναι λίαν ἀμφίβολον. Μὴ στεατότυπα εἰδώλια τοῦ Κυκλαδικοῦ τύπου ἀναφέρονται ἐκ Ζυγουριῶν καὶ Κατακόλου (εικ. 5, 9-10) εἰς δὲ κορμὸς εἰδωλίου ἐκ Λέρνης ὁμοιάζει πρὸς Νεολιθικά πρότυπα. Εἰδώλια ἀβεβαίον φύλου εἶναι δύο κεφαλαὶ ἐξ ὀπτῆς γῆς ἐκ Κορίνθου καὶ τρία μερικῶς σωζόμενα εἰδώλια ἐκ Ζυγουριῶν (VII, 2), Τίρυνθος (XII, 1) καὶ Λέρνης (XIII, 1) ἀνὰ ἓν ἐξ ἐκάστης θέσεως. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν εἰδωλίων κατατάσσονται καὶ φαλλοειδῆ, ὡς βύσματα φιαλῶν, εἰδώλια ἐξ ὀπτῆς γῆς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχουν εὐρεθῆ εἰς Ζυγουριές (VII, 3), πέντε εἰς Τίρυνθα (XII, 2), δύο εἰς Λέρναν (XIII, 3) καὶ ἓν εἰς Θουρίαν (XXX). Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν δύναται νὰ μνημονευθῇ καὶ τὸ ἐπιμηκέστερον καὶ κατὰ τι διαφοροτικὸν τὸν σχηματισμὸν ἀντικείμενον ἐκ Μάλθης (XXXI, 1).

¹ CHILDE, Dawn, 1950, 44, 50, 54, 126 - 127, 131.

² Troy I - II. Ἰδὲ κατάλογον περιεχομένων «Copper or bronze objects, pins, type 3». Περιγραφήν τοῦ τύπου ἰδὲ ἐν Troy I, 27.

³ Ἰδὲ καὶ KENTON F. VICKERY, Food in Early Greece. Illinois Studies in the Social Science XX, 3, 1936.

Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἔχουν ἐρμηνευθῇ ὑπὸ τοῦ BLEGEN ὡς ἐσχηματοποιημένα εἰδώλια καὶ παραβάλλονται πρὸς ἄλλα παρεμφερῆ ἐκ Θεσσαλίας (Zygouries, 186-189), τὴν θεωρίαν ὅμως ταύτην ἀπορρίπτει ὁ Κ. MÜLLER ἐν Tiryns IV, 66.

Χαρακτηριστικὰ τῆς ΠΕ περιόδου εἶναι τὰ πῆλινα εἰδώλια ζώων, ἱκανὰ παραδείγματα τῶν ὁποίων ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Κόρινθον (III, 4), δύο ἄλλα εἰς Γωνίαν (V, 1), τρία εἰς Ζυγουριές (VII, 4-6), τέσσαρα εἰς Τίρυνθα (XII, 3-4), ἀνὰ ἓν εἰς Ἀσέαν (XVIII, 1), Παλαιόπυργον (XXII), Γκοριτσάν (XXIII), Ἅγιον Βασίλειον (XXIV) καὶ δύο εἰς Μάλθην (XXXI, 2). Τινὰ σώζονται εἰς τεμάχια καὶ εἶναι ἴσως ἀμφίβολα, τὰ δὲ προερχόμενα ἐκ Κορίνθου καὶ τὰ δύο ἐκ Τίρυνθος ἔχουν ἀνοικτὰς τὰς κοιλίας καὶ ἐντομὰς εἰς τὸν λαίμῳ ὥσθι θύματα θυσίων. Εἰδώλια ζώων τῆς αὐτῆς περιόδου ἐποχῆς ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Ἰθάκην (BSA 1934-35, σ. 16, εἰκ. 12, ἀρ. 151), Εὐτρῆσιν (Eutresis, 196, εἰκ. 269, ἀρ. 4-5), Μῆλον (Phylakopi, σ. 203 καὶ πίν. 38, 29), Τροίαν (πόλις IIIc-Va, Troy, II, 74, 254), Alishar (Alishar I, 81, 181, 183, Alishar II, εἰκ. 235-240) καὶ Kusura (Archaeologia 1937, πίν. 84 ἀρ. 8 καὶ εἰκ. 17 ἀρ. 8-9).

Ἡ κατηγορία τῶν ἀντικειμένων, τῶν μνημονευομένων ὡς περιάπτων εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν, ἐὰν μὴ ἦσαν ἀπλῶς κοσμήματα εἶχον ἴσως μαγικὴν τινα δύναμιν εἰς τὴν κρίσιν τῶν φερόντων ταῦτα. Τοιαῦτα εἶναι ἐν ἀντικείμενον ὑπὸ μορφὴν ἀνθρωπίνου ποδὸς ἐκ Ζυγουριῶν (VII, 7), ὅμοια τοῦ ὁποίου ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Ἅγιον Κοσμάν (AJA 1934, 262) Ἀττικῆς καὶ Κουμασά, Ἁγίαν Τριάδα, Μαραθοκέφαλον καὶ Πλάτανον Κρήτης (παραπομπὰς ἰδὲ ἐν Zygouries, 218). Ἡ συνήθεια πιθανῶς ἀνάγεται εἰς Αἴγυπτον (CHILDE, Dawn, 1950, 68). Ἄλλος τύπος περιάπτων ἢ κοσμημάτων εἶναι τετράγωνοι μικροὶ πλάκες μετὰ κοσμήσεως ἐκ σπειρῶν. Δύο τοιαῦτα εὐρέθησαν ἀνὰ ἓν εἰς Ἀσίνην (XIV, 1) καὶ Μιδέαν (IX, 2) καὶ παραλληλίζονται πρὸς τὰ Κρητικὰ καὶ τὰ Κυκλαδικὰ περὶαπτα (Asine, 240-242). Ἐν ἀπλούστερον ἀντικείμενον τοῦ αὐτοῦ τύπου εὐρέθη εἰς Ἀσέαν. Τέλος ἐν πῆλινον μνηνοειδὲς ἀντικείμενον εὐρεθὲν εἰς Τίρυνθα (XII, 6) ἡρμηνεύθη ἐπίσης ὡς ἔχον τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ παραλληλίζεται πρὸς ἄλλα ὅμοια ἀντικείμενα εὐρεθέντα εἰς Σέσκλον (Δ-Σ, 348, 9), Λέσβον (Thermi, 159, πόλις IIb), Bozîyûk (AM 1899, 36, πίν. III ἀρ. 32) καὶ Kusura (περίοδος C, Archaeologia 1937, 256, εἰκ. 19 ἀρ. 5).

Τὸ πλέον χαρακτηριστικὸν ἴσως ΠΕ μικρὸν εἶδημα εἶναι τὰ ἀγκυροειδῆ πῆλινα ἀντικείμενα, τὰ εὐρεθέντα εἰς Μύλον Χελιώτου, Παλαιὰν Κόρινθον, Τίρυνθα, Λέρναν, Ἀσίνην καὶ Ἀσέαν καὶ τὰ ὁποῖα ἐρμηνεύονται ποικίλως, ὡς περὶαπτα ἢ ἀγκιστρα (Tiryns IV, 64) ἢ εἰδώλια (KOSMOPOULOS, 59). Τοιαῦτα ἀντικείμενα ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς περιόδου χρονικῆς περιόδου ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Μακεδονίαν (Σαρατσὴ κλπ. Pr. Mac. σ. 203,

είκ. 67 f-k), Θεσσαλίαν (Δ-Σ. 346-347, P-T, είκ. 140), Φωκίδα (REG 1912, 257. AE 1908, 93), Κίρραν RE XXII (2), 1442), Εϋτροησιν (ΠΕ I-II, Eutresis, 196), Ίθακήν (BSA 1934-35, 35). "Αλλα παραδείγματα ιδε̄ αῡτόθι ύποσημ. 6 καὶ AJA 1947, σ. 168 ύποσημ. 6), Λευκάδα (CHILDE, Dawn, 1950, 66). "Εκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὅμοια ἀντικείμενα ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Βουλγαρίαν ὁμοῦ μετὰ τῶν πρώτων ὁστῶν ἵππου (CHILDE, Dawn, 1950, 131) καὶ εἰς τὴν Μάλταν (Excavation in Malta II, πίν. 27, II)¹.

Ἡ κατηγορία τῶν ἀντικειμένων, ἣν μεταχειρίζομεθα πρὸς διαπίστωσιν ἐπικοινωνίας ἢ ἐμπορίου μεταξὺ μεμακροσμένων περιοχῶν, περιλαμβάνει σφραγίδας ἢ ἀποτυπώματα τούτων, ὅσπρα κα μετὰ σημάτων τῶν κεραμοποιῶν κατὰ τὴν διδομένην εἰς τὰ σήματα ἐρμηνείαν, τετραγώνους ἢ σφαιροειδεῖς λίθους ἐρμηνευμένους ὡς σταθμὰ διὰ τὴν ζύγισιν εἰδῶν ἐμπορίου καὶ πυρῆνας καὶ λεπίδας ὀφθανοῦ ὡς ἐνδείξεις ἐπικοινωνίας εἰδικῶς μετὰ τῆς νήσου Μήλου, ἐξ ἧς μόνης ἐξήγето τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ λίθου διὰ τὴν περιοχὴν τοῦ Αἰγαίου.

Σφραγίδες ἢ ἀποτυπώματα σφραγίδων ἔχουν εὐρεθῇ ἐν Πελοποννήσῳ εἰς Μύλον Χελιώτου, Ζυγουριές, Λέρναν, Ἀσίνην καὶ Μάλθην. Τὸ πλέον ἐνδιαφέρον εὗρημα εἶναι τὰ 250 περίπου παραδείγματα ἐκ Λέρνης (XIII, 5), ὡς καὶ τινὰ παραδείγματα ἐξ Ἀσίνης (XIV, 3, 4). Τούτων παραδείγματά τινὰ ἐξ ἑκατέρως θέσεως εἶναι ὅμοια. Μία σφραγὶς ἐξ Ἀσίνης εἶναι σχεδὸν ὁμοία πρὸς σφραγίδα τῆς VI Δυναστείας τῆς Αἰγύπτου, μερικὰ δὲ ἄλλα παραδείγματα ἐκ τῆς αὐτῆς θέσεως εὐρεθέντα εἰς ΠΕ III στρώματα πρέπει νὰ ἔχον σφραγισθῇ διὰ Κρητικῶν ΠΜ III ἢ ΜΜ I σφραγίδων παρέχοντα οὕτω πολύτιμον χρονολογικὴν βάσιν συσχετισμοῦ τῆς ΠΕ πρὸς τὴν Πρωτομιν. III ἢ Μεσομινωικὴν I περίοδον. Ἀμφότεροι οἱ λιμένες, τῆς Λέρνης καὶ Ἀσίνης, πρέπει νὰ ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ΠΕ ἐμπορικὴν διὰ θαλάσσης δραστηριότητα.

"Οσπρα κα μετ' ἐντύπων ἢ ἐγχαράκτων σημάτων τῶν ἀγγειοπλαστῶν εὐρέθησαν εἰς Γωνιάν, Ζυγουριές, Λέρναν καὶ Μάλθην. Ἡ σημασία τῶν σημάτων τούτων ἔχει ἐπαρκῶς διασαφηθῇ ἐν Phylakopi, 177-185 καὶ τὸ μετὰ ταῦτα εὐρεθὲν ὕλικὸν μνημονεύεται ἐν Malthi, 389-397.

α Λίθοι ἐρμηνευόμενοι ὡς σταθμὰ εὐρέθησαν εἰς Ἀσέαν, δύο τῶν ὁποίων προέρχονται ἀπὸ καθαρῶς ΠΕ στρώματα καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἀπὸ ΜΕ, καὶ εἰς Μάλθην εὐρεθέντες κυρίως εἰς ΜΕ στρώματα, ὅπου καὶ ἡρμηνεύθησαν τὸ πρῶτον ὡς σταθμὰ (Malthi, 380). Μερικοὶ τῶν λίθων ἄλλων θέσεων ἀναφερόμενοι εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν ὡς τριπτῆρες ἀνήκουν πιθανὸν εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν. Τὰ παραδείγματα τῶν Ζυγουριῶν π.χ. (VII, 16 ἀνω-

¹ Περισσότερας πληροφορίας περὶ τοῦ ἀντικειμένου ιδε̄ ἐν CHILDE, Dawn, 1950, δείκτεν περιεχομένων «Anchor ornaments».

τέρω, Zygouries, σ. 200, εἰκ. 188 ἀρ. 12, 16) εἶναι παρόμοια πρὸς τὰ λεγόμενα σταθμὰ ἐξ Ἀσέας (Asea, σ. 124 ὑποσημ. 4).

Ὁψιανὸς εὐρέθη ἄφθονος εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πελοποννησιακὰς θέσεις τῆς περιόδου (ἰδὲ καὶ πίνακα V ἄνωτέρω). Ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίσης τὸ εἶδος τοῦ λίθου τούτου καὶ κατὰ τοὺς Νεολιθικοὺς χρόνους ἀποδεικνύον πρῶτον ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν τῆς Πελοποννήσου μετὰ τῆς Μήλου συνεχισθεῖσαν ἢ καὶ ἐπιταθεῖσαν κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον.

Β Ἀντικείμενα δεικνύοντα πολεμικὴν δραστηριότητα, οἷα τὰ ὅπλα, ἐλλείπουν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων στρωμάτων τῆς περιόδου καὶ σποραδικὰ μόνον εὐρήματα παραιοροῦνται περὶ τὸ τέλος αὐτῆς. Τοιαῦτα ἀντικείμενα, καίτοι πιθανὸν χρησιμοποιούμενα διὰ τὸ κυνήγιον ἢ ἄλλας βιοτικὰς ἀνάγκας, εἶναι δύο χαλκᾶ ἢ ὀρειχάλκινα ἐγχειρίδια, ἐν ἑκ Ζυγουριῶν καὶ ἕτερον ἐκ Λέρνης καὶ τμήματα δύο λαβῶν ἐγχειριδίων ἐν ἑκ Ζυγουριῶν καὶ ἕτερον ἐξ Ἀσέας, αἰχμαὶ βελῶν ἐξ ὀψιανοῦ, δύο μόνον παραδείγματα τῶν ὁποίων ἔχουν εὐρεθῇ ἐν εἰς Ζυγουριᾶς καὶ ἕτερον εἰς Κόρινθον. Ἑτερά τινα μνημονεούμενα ὁμοῦ μετὰ μιᾶς χαλκῆς αἰχμῆς δόρατος ἐξ Ἀσίνης ἀνήκουν πιθανὸν εἰς ΜΕ χρόνους (Asine, 243, 258). Τὰ λίθινα ἐργαλεῖα τὰ ἐρμηνεούμενα ὡς στιλβωτῆρες βελῶν, ἃν πράγματι τοιοῦτον σκοπὸν εἶχον, δύνανται νὰ μνημονεουθῶν καὶ ἐνταῦθα, εὐρέθησαν δὲ τοιαῦτα εἰς Ἀσίνην, Δήμητραν, Ἀσέαν καὶ Μάλθην. Τέλος ὡς ὅπλα λογίζονται διατρητοὶ λίθινοι πελέκεις (ἢ κεφαλὰι ροπαλῶν) εὐρεθέντες εἰς ὕστερα ΠΕ ἢ μεμιγμένα ΠΕ-ΜΕ στρώματα εἰς Ἀσίνην (XIV, 8), Ἀσέαν (XVII, 6), Λεῦκτρον (XXVI) καὶ Μάλθην (XXXI, 5).

Ὅμοια ἀντικείμενα πρὸς τοὺς διατρητοὺς πελέκεις ἔχουν εὐρεθῇ κατ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ Μικρὰν Ἀσίαν. Συναντῶνται εἰς τὴν Τροίαν I-II, εἰς Λέσβον καὶ κατ' ὅλην τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς Μακεδονίας μέχρι τῆς Πελοποννήσου¹, γίνονται δὲ ἄφθονώτερα κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον καὶ ἔχουν συνδεθῇ πρὸς τὴν ἄφιξιν τῶν Ἀρείων εἰς τὴν Ἑλλάδα².

† Πεσσοὶ σφενδονῶν δὲν ἔχουν εὐρεθῇ εἰς τὰς Πελοποννησιακὰς, ὡς εἰς τὰς Θεσσαλικὰς, θέσεις καὶ τὸ μεμονωμένον παράδειγμα ἐκ Μάλθης (XXXI, 13) μᾶλλον ἕτερον εἶχε σκοπόν.

Ἡ ἐπισκόπησις τῶν ΜΕ μικρῶν εὐρημάτων παρατίθεται κατωτέρω μετὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ἀντιστοιχῶν ΜΕ εὐρημάτων.

* ¹ Κατανομήν τῶν γνωστῶν εὐρημάτων τοῦ εἵδους τούτου ἀνά τὴν Εὐρώπην ἰδὲ ἐν CHILDS, Dawn, 1950, δείκτην περιεχομένων «Batilaxe, stone, ἀνά τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἰδὲ BITTEL, PFK 42, διὰ τὴν Τροίαν ἰδὲ Troy I, δείκτην περιεχομένων Stone objects, hammer-axes. Διὰ Λέσβον Thermi, 182-185. Διὰ Θεσσαλίαν καὶ λοιπὴν Ἑλλάδα ἰδὲ FUCHS, Fundgruppen: (Μακεδονία) σ. 117 ὑποσημ. 596, (Θεσσαλίαν-Στερεάν) σ. 118 ὑποσημ. 606.

* ² Παραπομπὰς ἰδὲ ἐν RE XXII (2), 1445-1447.

2. ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Ἡ ἀρχὴ μιᾶς νέας περιόδου εἰς τὴν προϊστορίαν τῆς Πελοποννήσου σημειοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ τῆς προσθήκης 56 νέων θέσεων, αἱ ἐπιχώσεις τῶν ὁποίων εἶναι ἐντελῶς διάφοροι κατὰ τὸ περιεχόμενον ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας εἵχομεν γνωρίσει κατὰ τὴν Νεολιθικὴν περίοδον τῆς χερσονήσου.

Τὸ γεγονός ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἐκ τῶν 56 νέων θέσεων 29 εὐρίσκονται εἰς Ἀργολίδα, 18 εἰς Λακωνίαν καὶ 5 εἰς Τριφυλίαν. Ἡλίδα δεικνύει ὅτι ἀσφαλῶς ἡ Ἀργολίς καὶ ἡ Λακωνία καὶ πιθανὸν ἡ Ἡλιδ-Τριφυλία ἐπηρεάσθησαν περισσότερον ἐκ τῆς νέας περιόδου παρὰ τὸ ὑπόλοιπον τῆς χερσονήσου, ἂν καὶ ἐνδεχομένως αἱ πραγματικαὶ ἀναλογίαι παραποιῶνται ἕνεκα τῆς ἀνίσου προόδου τῆς ἐρεῦνης εἰς ἑκάστην περιοχὴν.

Ἐξ ἄλλου, ἐφ' ὅσον τὸ πλεῖστον τῶν νέων οἰκισμῶν καὶ εἰς τὰς τρεῖς μνημονευθείσας περιοχὰς κεῖται ἢ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς θαλάσσης ἢ εἰς θέσεις εὐκόλως προσιτὰς ἐξ αὐτῆς καὶ ἐπειδὴ αἱ θέσεις ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν ἀνασκαφειῶν θέσεων τῆς Ἀργολίδος, ἀρχίζουν ὑπάρχουσαι ἐνωρίτερον ἢ αἱ εἰς ἀπόστασιν τινα ἀπὸ τῆς θαλάσσης εὐρισκόμεναι¹, δύναται νὰ συναχθῇ ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν νέων οἰκισμῶν ἦτο ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς θαλάσσης μᾶλλον παρὰ τοῦ ἐδάφους τῆς χερσονήσου, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου.

Ὁ λόγος λοιπόν, δι' ὃν ἡ Ἀργολίς, ἡ Λακωνία καὶ ἡ Τριφυλία-Ἡλιδ ἐπηρεάσθησαν περισσότερον ὑπὸ τῆς νέας περιόδου, εἶναι προφανῶς ἡ προσέλκυσις κατοίκων ὑπὸ τῶν ἐν λόγῳ περιοχῶν ἐπιθυμούντων ἵνα ἐκμεταλλεuthoῦν τὰς θαλασσίας ὁδοὺς διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἢ παρακάμπτοντες τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Νότου. Κατὰ μῆκος δὲ τῶν ὁδῶν τούτων κεῖνται αἱ περιοχαὶ μετὰ τῶν περισσοτέρων νέων οἰκισμῶν.

Κατὰ τὰς ἐνδείξεις πάντως τῶν ὕλικῶν καταλοίπων ἡ νέα περίοδος, τοῦλάχιστον κατ' ἀρχάς, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς γνωστῆς ἐκ τῆς προηγουμένης περιόδου διαιρέσεως τῆς χερσονήσου εἰς δύο πολιτιστικὰς περιοχὰς, τοῦτέστι μίαν πλέον προηγμένην ἀνατολικὴν περιοχὴν καὶ τὴν μᾶλλον καθυστερημένην δυτικὴν, ἣν ὅμως γνωρίζομεν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ μόνων τῶν δεδομένων τῆς Μάλθης. Ἡ προσέγγισις πολιτιστικῶς τῶν δύο περιοχῶν, ἥτις εἶχε

¹ Λέρνα, Ἀσίνη, Κοράκου π. χ. ἀρχίζουν ἀπὸ τῆς ΠΕ I φάσεως, ἐνῶ ἡ Τίρυνς ἀπὸ τῆς ΠΕ II, αἱ Ζυγογυρεὶ ἀκμάζουν κατὰ τὴν ΠΕ III φάσιν, ἡ Πρόσυμνα ἀρχίζει κατὰ τὴν ΠΕ II (Prosymna, 376) καὶ ἡ Κανδία κατὰ τὴν ΠΕ III φάσιν.

σημειωθῇ κατὰ τὸ τέλος τῆς Νεολιθικῆς περιόδου διὰ τῆς παραγωγῆς παρεμφερῶν κεραμικῶν προϊόντων καὶ εἰς τὰς δύο περιοχὰς καὶ δι' ἄλλων ἐνδείξεων, ἀναστέλλεται κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν ΠΕ χρόνων, ἵνα ἐπαναληφθῇ καὶ πάλιν περὶ τὸ τέλος τούτων.

Ἡ δυτικὴ περιοχὴ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς νέας περιόδου συνεχίζει κατασκευάζουσα καμπυλογραμμους οἰκίας (Μάλθη, Ἑγγλιανὸς) καὶ ἀντιμετωπίζει τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων διὰ τοπικῶν κεραμικῶν προϊόντων ἐλαφρῶς ἢ οὐδόλως διαφορετικῶν τῶν γνωστῶν ἐκ τῶν Νεολιθικῶν χρόνων.

Ἡ ἀνατολικὴ περιοχὴ δεικνύει ἐπαναστατικὴν πρόοδον ἐν τῷ πολιτισμῷ, ἣτις κατ' ἀρχάς, κρινομένη διὰ τῶν Νεολιθικῶν κριτηρίων, παρουσιάζεται, εἰς τὴν κεραμικὴν τοῦλάχιστον, ὡς ὀπισθοδρομήσις ἕνεκα τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν γραπτῶν ἐπιφανειῶν τῶν ἀγγείων, τῆς στιλπνῆς Urfirnis βαφῆς, ἣτις ἀντικαθίστα τὴν τεχνητὴν στίλβωσιν, τῶν ἐπηρμένων βάσεων καὶ τῶν πλείστων Νεολιθικῶν σχημάτων ἀγγείων. Οἱ κεραμεῖς κατασκευάζουν ἄνευ βάσεων κύπελλα καὶ ἀσκοειδῆ ἀγγεῖα καὶ περιποιοῦνται τὴν ἐπιφάνειαν δι' ἐπιπνοῦ λειάνσεως καὶ πάλιν.

Τὰ σχήματα ὅμοις ταχῶς ἐμπλουτίζονται διὰ νέων τύπων ὡς κυπέλλων μετὰ προχοῆς, ὁαμφοστόμων πρόχων, μεγάλων ὑδριῶν μετὰ σφαιρικῆς κοιλίας κλπ. Ἡ στιλπνὴ Urfirnis βαφὴ ἐπανερχεται βραδύτερον ἐν τῇ περιόδῳ πλέον τελειοποιημένη εἶναι δηλ. πυκνότερου χρώματος καὶ ἐνίοτε ποικίλης χροιάς παραλλάσσουσα μεταξὺ ξυθροῦ καὶ μέλανος. Ἡ τοιαύτη χροιά ἐπιτυγχάνεται κατὰ τὴν ὀπτησιν ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου καὶ τέλος τὰ γραπτὰ κοσμήματα ἐπανερχονται, ἐνῶ παραλλήλως προστίθενται καὶ νέοι τύποι ἀγγείων.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀντιθέτως πρὸς τὴν κεραμικὴν δεικνύει ἐν ἀρχῇ χαρὰ κτηριστικὴν πρόοδον ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Νεολιθικὴν περίοδον, τῆς ὁποίας ἐλάχιστα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἔχουν σωθῇ. Οἱ ΠΕ οἰκισμοὶ τῆς ἀνατολικῆς τοῦλάχιστον περιοχῆς μεταβάλλονται σχεδὸν εἰς μικρὰς πόλεις, ἔκτεταμένα δὲ ἐρείπια οἰκῶν ἔχουν εὐρεθῇ εἰς ὅλας τὰς ἀνασκαφείσας θέσεις.

Μερικοὶ οἰκισμοὶ ἔχουν ἐφοδιασθῇ διὰ φρεάτων καὶ ὀχυρωματικὰ τεῖχη ἐμφανίζονται εἰς Μακρυρράχην καὶ Λέρναν. Τὰ διαγράμματα τῶν οἰκῶν εἰς τὴν ἀνατολικὴν περιοχὴν συνεχίζουν νὰ εἶναι ὀρθογώνια ὡς καὶ κατὰ τοὺς Νεολιθικοὺς χρόνους (Λέρνα, Ἀγιοργίτικα), ἀλλὰ καὶ ἀψιδωτὰ διαγράμματα, πιθανῶς δυτικῆς προελεύσεως, ἐμφανίζονται εἰς ἀνατολικὰς θέσεις συνοδευόμενα ὑπὸ δυτικῆς προελεύσεως χονδροειδῶν κεραμικῶν προϊόντων μετὰ ἢ ἄνευ ἐγκαρξέως.

Ἐκτὸς τῶν διαγραμμάτων τῶν συνήθων τύπων οἰκῶν ἐμφανίζονται κατὰ τὴν περίοδον εἰς τὴν ἀνατολικὴν περιοχὴν καὶ δύο μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα, χρησιμεύοντα προφανῶς ὡς ἀνάκτορα ἢ διὰ θρησκευτικὸς σκοπούς, τὸ ἐν ὀρθογώνιον τὸ ἕτερον καμπυλόγραμμον. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα

ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι μοναδικὰ ἐν Πελοποννήσῳ. Περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου τὸ ὀρθογώνιον διάγραμμα οἰκίας ὁμοῦ μετὰ τῆς στιλπνῆς Urfinnis βαφῆς ἐξαπλοῦται πρὸς Δυσμὰς εἰς Μάλθην, ὅπου σὺν τῷ χρόνῳ ὑποσκελίζει τὸ καμπυλόγραμμον.

Τὰ ταφικά ἔθιμα εἰς τὴν ἀνατολικὴν περιοχὴν συνεχίζονται κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς μεμονωμένης εἰς μικρὸν λάκκον ταφῆς εἰς συνεσταλμένην θέσιν καὶ ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ὁμαδικῆς ὁστεοθήκης. Καὺσις ὅμως τῶν νεκρῶν, ὡς ἀνεφέρθη ἐκ τῆς Νεολιθικῆς Προσύμνης, δὲν ἔχει μέχρι τῆς στιγμῆς διαπιστωθῆ πού ἐν τῇ χερσονήσῳ κατὰ τὴν περίοδον. Περίεργος τάφος εἶναι ὁ εὐρεθεὶς εἰς Κόρινθον ὡς καὶ τὸ φρέαρ μετὰ 20 σκελετῶν παρὰ τὸν Μύλον τοῦ Χελιώτου.

Μετὰλλινα ἀντικείμενα ἐκ τῆς περιόδου δὲν ἔχουν εὐρεθῆ ἄφθονα ἀλλὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ ἀγγεῖα καὶ κοσμήματα καταλέγονται μετὰ τῶν εὐρημάτων, δεικνύοντα ὅτι ὁ χρυσὸς τοῦλάχιστον δὲν ἦτο τόσον σπάνιος ὥστε χρῆσιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν ἀγγείων καθημερινῆς χρήσεως. Ὁ χαλκὸς καὶ ὁ ὀρείχαλκος ἐχρησιμοποιοῦντο δι' ἐργαλεῖα, μαχαίρια καὶ κοσμήματα, πιθανῶς τῶν ἀπορωτέρων τάξεων.

Δημητριακά, βάλανοι δρυῶν, σῦκα, κρέας χοίρειον, βόειον, προβάτων ἢ αἰγῶν, προϊόντα τοῦ γάλακτος, ἰχθυὲς καὶ κογχύλια ἦσαν τινὲς τῶν συνήθων τροφῶν τῶν κατοίκων τῆς περιόδου κατὰ τὰ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένα.

Στεατοπύργα εἰδῶλια δὲν κατασκευάζονται πλέον τὰ δὲ ἀνθρωπίνα εἰδῶλια εἶναι γενικῶς σπάνια ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὴν περίοδον, ἐκτὸς ἂν ἐσχηματοποιημένα τινὰ ἀντικείμενα πρέπει νὰ ἐκληφθοῦν ὡς ἀντικαθιστῶντα τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ εὐρήματος. Ἀντιθέτως κατὰ τὴν περίοδον εἶναι συνήθη τὰ εἰδῶλια ζῶων ἐνίοτε παρισταμένων ὡς θυμάτων.

✦ Ὅπλα ἐλλείπουν σχεδὸν ἐντελῶς ἐκ τῶν εὐρημάτων τῆς περιόδου καὶ μόνον περὶ τὸ τέλος αὐτῆς σπάνιαι αἰχμαὶ βελῶν καὶ λίθινοι διάτρητοι πολεμικοὶ πελέκεις ἐμφανίζονται μετὰ τοῦ περιεχομένου τῶν ἐπιχώσεων.

Ἡ ἐστία τοῦ Πρωτοελλαδικοῦ πολιτισμοῦ, ὡς περιγράφεται ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων τῆς Πελοποννήσου, φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ περιοχὴ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου περιλαμβανομένης τῆς χερσαίας ζώνης μέχρι τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Βοιωτίας ἀπ' ἐνὸς καὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας ἀπ' ἐτέρου. Ἡ περιοχὴ ἡ καλυπτομένη ὑπὸ τῶν νοτίας προελεύσεως Νεολιθικῶν γραπτῶν κεραμικῶν (Urfinnis) προϊόντων, ἅτινα ἔχουν εὐρεθῆ ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τῆς Κορίνθου καὶ Ἀργολίδος μέχρι τοῦ Ἀστακοῦ τῆς Ἀχαρνανίας (BSA 1947, 156) καὶ τὴν Χοιροσπηλιὰν τῆς Λευκάδος (Alt-Ithaka I, 266 ἐξ., 330 ἐξ.) καὶ εἰς τὰ ἔχνη τῶν ὁπίων ἀκολουθεῖ ἡ κεραμικὴ μετὰ διακοσμήσεως δι' ἐγκαρκάτων ἢ ἐντύπων σπειρῶν ἐκτεινόμενη ἔτι περαιτέρω μέχρι τῶν Ἰλλυρικῶν ἀκτῶν (νησίς Lesina), ἡ αὐτὴ δηλ. περιοχὴ ἦν καλύπτει καὶ τὸ καθαυτὸ ΠΕ ἀγγεῖον, τὸ κύπελλον μετὰ προχοῆς,

εὑρεθὲν κατὰ μήκος μιᾶς γεωγραφικῆς λωρίδος ἐκτεινομένης ἐξ Ἀμοργοῦ διὰ τοῦ Κορίνθιακοῦ κόλπου μέχρι τῆς Λευκάδος, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀφετηρία τῆς ἀναπτύξεως καὶ διαδόσεως τοῦ πρώιμου χαλκοῦ πολιτισμοῦ, ὅφ' ἦν μορφὴν γνωρίζομεν τοῦτον ὡς Πρωτοελλαδικόν, ἀσχέτως ἐκ ποίων ἀρχικῶν πηγῶν ἔλκει τὴν καταγωγὴν καὶ εἰς ποίας ἐπιδράσεις ὑπεβλήθη κατὰ τὴν ἀνάπτυξίν του.

Ἡ κατανομή τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν Πρωτοελλαδικῶν θέσεων ὑποδηλοῖ μίαν ἀρχικὴν περιοχὴν μεταφυτεύσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν νέων πολιτιστικῶν τάσεων περιλαμβάνουσαν τοῦλάχιστον τὴν Ἀργολίδα, τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν Ἀττικὴν κατ' ἀρχάς (ΠΕ Ι φάσις). Βραδύτερον ὁ νέος πολιτισμὸς διεδόθη πρὸς Βορρᾶν εἰς τὴν κεντρικὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα (Λιανοκλάδι) καὶ μέχρι τοῦ νοτίου μέρους τῆς Θεσσαλίας, πρὸς Νότον δὲ περιέλαβεν ὅλην τὴν Πελοπόννησον (ἰδὲ καὶ Ρ-Τ 236, 245. ἌΚΓ, 185 κλπ.).

Ἡ αἰφνιδία κατάληψις πολυαριθμῶν παραλίων θέσεων ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ οἰκισμῶν, ἡ ἐπίχωσις τῶν ὁποίων περιέχει πολιτιστικὰ λείψανα, ὧν ἡ προσέλευσις δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ἐκ τοῦ γηγενοῦς Νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Πελοποννήσου, ἥτοι ἡ διακοπὴ ἢ παρατηρουμένη ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς κεραμικῆς καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ μετάλλου εἰς τὰς νέας θέσεις, δεικνύουν ὅτι οἱ νέοι οἰκισμοὶ ἐθεμελιώθησαν ὑπὸ ἀποίκων ἐλθόντων ἔξωθεν καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ γηγενοῦς στοιχείου.

Τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν ΠΕ γνωστῶν θέσεων κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος (Ἀργολίς - Ἀττικὴ - Βοιωτία), ἡ χρῆσις τοῦ μετάλλου, ἣτις ἤρχισεν ἀπὸ τὰς ἀνατολικῶς τῆς Ἑλλάδος χώρας καὶ ἐπεξετάθη πρὸς Δυσμᾶς, καὶ αἱ πολιτιστικαὶ ἐπαφαὶ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν διαπιστωθεῖσαι διὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μορφῶν (φρέατα, ὀχυρώσεις, οἰκοδομικὴ τεχνοτροπία, ὥσει αἱ ἄκανθαι ἰχθύος-herring-bone masonry), κοῖλοι λίθοι ὡς στρόφιγγες θυρῶν, βόθροι καὶ πιθανῶς τοῖχοι ἐξ ὠμῶν πλίνθων), διὰ τῶν σχημάτων τῶν ἀγγείων (διδασκικὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ἡ ἐν SCHACHERMEYER ἌΚΓ, εἰκ. 40) διὰ τῶν μεταλλίνων, λιθίνων, πηλίνων καὶ ὁστέων μικρῶν ἀντικειμένων (καρφίδες μετὰ κεφαλῆς ἐκ διπλῆς σπείρας ἢ κωνικῶς ἐσηματισμένης, ἡ ἄνευ κεφαλῆς, λίθινα ἀγγεῖα, σπάτολοι καὶ ὁστέωνι σωλήνες-δοχεῖα βαφῆς) πάντα ὁμοῦ ὑποδεικνύουν μίαν ἀνατολικὴν προέλευσιν διὰ τὸν ΠΕ πολιτισμὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ μίαν συνεχῆ τῆς χερσονήσου ἐπαφὴν, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου, μετὰ τῶν χωρῶν πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Αἰγαίου.

Ἡ ἐπιβίωσις ἐξ ἄλλου ὅλων σχεδὸν τῶν Νεολιθικῶν οἰκισμῶν τῆς χερσονήσου κατὰ τὴν νέαν περίοδον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν νέων τοιούτων καὶ ἡ βαθμιαία μεταβολὴ αὐτῶν εἰς ΠΕ χωρία, κατὰ τὰς στρωματογραφικὰς ἐνδείξεις, ὑποδηλοῦν τὴν εἰρηνικὴν συνύπαρξιν τῶν δύο στοιχείων ἐπὶ μακρὸν

χρονικὸν διάστημα. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν ὑπῆρξεν οἰκονομικὸς ἢ φυλετικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων.

Οἱ παλαιοὶ κάτοικοι φαίνεται ἐνδιαφέροντο περισσότερον διὰ νομὰς καὶ γόνιμα ἐδάφη, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν τοποθεσιῶν τῶν ὀλίγων γνωστῶν θέσεων τῆς περιόδου ἐν Ἀργολίδι. Οἱ ΠΕ ἐπῆλυδες ἐστήριζον τὴν οἰκονομίαν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ θαλασσίου ἐμπορίου, τοῦ μετάλλου καὶ τῶν ἐμπορευσίμων εἰδῶν καὶ φαίνεται ἦσαν εὐπρόσδεκτοι ὡς εἰρηνικοὶ φορεῖς προόδου καὶ εὐημερίας εἰς τὰς Νεολιθικὰς κοινότητας τῆς Πελοποννήσου.

Μία παλαιότερα γνωριμία διὰ τῶν λιμένων τῆς Λέρνης καὶ τῆς Κορίνθου μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων ἢ τοῦλάχιστον μεταξὺ τῶν δημιουργῶν τῶν γραπτῶν Νεολιθικῶν ἀγγείων τῆς Ἀργολίδος καὶ τῶν χρησιμοποιούντων ἤδη τὸ μέταλλον λαῶν δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ καὶ ἐν μετάλλινον εἶρημα εἰς Νεολιθικὰ στρώματα τῆς Κορίνθου ὑποστηρίξει τοιαύτην εἰκασίαν. Φυλετικὴ συγγένεια μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπῆρχε καὶ ἀκατοίκητοι περιοχαὶ ἐν τῇ Νεολιθικῇ Πελοποννήσῳ, ὅχι μόνον ἐπὶ τῶν ἀκτῶν ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, πρέπει νὰ ὑπῆρχον πολλοὶ ὥστε ὁ νέος πολιτισμὸς ταχέως διεισέδυσεν εἰρηνικῶς μέχρις Ἀσέας, Ἀμυκλῶν, Δήμητρας καὶ Μάλθης. Καὶ ἔφθασε μέχρι τῶν θέσεων τούτων εἴτε ἐκ τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Ἡλίδος εἴτε ἐκ τῶν νοτίων ἀκτῶν ὡς ἡ Μονεμβασία, ἡ Ἐλαφώνησος, τὰ Πλῦτρα, ἡ Ταβέρνα κλπ.

Μία πρώιμος ἔξοδος πληθυσμοῦ ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου πρὸς τὰς νοτίους Κυκλάδας προλαμβάνουσα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν μετὰ ταῦτα γενομένην Δωρικὴν ἐξόρμησιν πρὸς τὰς ἀποικίας ἐκείνης τῆς περιοχῆς δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ ἔνεκα τῆς καταπληκτικῆς ὁμοιότητος τῆς κεραμικῆς τῆς ομάδος τοῦ Πηλοῦ πρὸς τὰ δυτικὰ πελοποννησιακὰ προϊόντα. Ἡ πρώιμος αὕτη κεραμικὴ τῶν νοτίων Κυκλάδων στερεῖται λευκῆς ὕλης πληρούσης τὰς ἐγχαράκτους γραμμάς, ἡτις εἶναι συνήθης εἰς τὴν κεραμικὴν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Μικρῆς Ἀσίας, παρατηρεῖ ὁ EDGAR (Phylakopí, 87), ὥστε αἱ χῶραι αὗται δὲν δύναται νὰ θεωρηθοῦν πατρὶς αὐτῆς καὶ ὁ VALMIN προσθέτει ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ ὅτι ἡ κεραμικὴ τοῦ Πηλοῦ κατὰγεται ἐκ Μάλθης (Malthi, 267-268). Αἱ στεναὶ ἐμπορικαὶ σχέσεις Κυκλάδων καὶ δυτικῆς Πελοποννήσου κατὰ τοὺς ΠΕ χρόνους μαρτυρεῖται ἐκ τῆς συχνῆς παρουσίας κυπέλλων μετὰ προχοῆς εἰς τὰς ὀλίγας γνωστὰς ΠΕ θέσεις τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῶν Κυκλαδικῶν εἰδωλίων τῆς Φειᾶς.

Ἡ ποιότης πάντως τῆς κεραμικῆς τῶν Κυκλάδων δεικνύει ὅτι αὐτοὶ οἱ δημιουργοὶ τῶν ἀγγείων πρέπει νὰ ἐγκατεστάθην εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην μᾶλλον παρὰ ὅτι τὰ πρῶτα εἶδη τῆς κεραμικῆς ταύτης ἔφθασαν ὡς εἶδη ἐμπορίου εἰς τὰς νοτίους Κυκλάδας καὶ ἐγένοντο ἀντικείμενον μιμήσεως. Ἐὰν τὸ τοιοῦτον συμπεράσμα δύναται νὰ εἶναι ἀληθὲς αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἐνδειξις ὅτι ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιορισμένης χωρητικότητος Πελοπον-

νήσου εἶχεν ὑπερβῆ τὰ ὅρια, ἅτινα ἡ χερσονήσος ἡδύνατο διὰ τῶν ἰδίων προϊόντων νὰ συντηρήσῃ καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἤρχισαν νὰ ζητοῦν ἡῶρον ἐγκαταστάσεως ἐκτὸς αὐτῆς, ἥτοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ ὑπερπληθυσμὸς τῆς Πελοποννήσου γίνεται ἱστορικὸς παράγων ρυθμίζων τὴν ζωὴν τοῦ συνόλου ἢ μέρους τῶν κατοίκων αὐτῆς προκαλῶν ἐσωτερικὰς ταραχάς, ὡς οἱ Μεσσηνιακοὶ π.χ. πόλεμοι τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἢ ἀποικιακὰς ἐξορμήσεις, οἷα π.χ. ἡ ἐκστρατεία τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ ὁ Τρωικὸς πόλεμος, ἂν οἱ μῦθοι οὖτοι, δι' ὧν τὸ πρῶτον ἡ περιοχὴ αὕτη τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἐμφανίζεται εἰς τὸν μῦθον, δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς ἀποικιακαὶ ἐξορμήσεις.

† Ἡ γεωργία πάντως καὶ ἡ νομὴ ποιμνίων πρέπει νὰ ἐστήριζε μεγάλως τὴν οἰκονομίαν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ βιοτεχνία ὑφαντουργικῶν εἰδῶν δὲν φαίνεται νὰ ἦτο ἐξειλιγμένη ἀπασχόλησις μεγάλου μέρους τῶν κατοίκων ἀκόμη καὶ εἰς τὴν πλέον προοδευτικὴν περιοχὴν τῆς Ἀργολίδος ἐκτὸς ἂν τὰ σχετικὰ ἐργαλεῖα ἐγίνοντο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ εὐφθάρτων ὕλων, οἷον τὸ ξύλον. Ἡ ἀλιεΐα πρέπει νὰ ἡσκειτο εἰς τὰς παραθαλασσίους περιοχάς, ἂν κρίνῃ τις ἐξ ὀλίγων δειγμάτων ὁστῶν ἰχθύων καὶ ὁστράκων κογχυλίων (ἰδὲ καὶ ἐγχαράκτους παραστάσεις ἰχθύων ἐπὶ τῶν Κυκλαδικῶν ἀγγείων καὶ ἐν SCHACHERMEYR, *ÄKG*, σ. 174 καὶ εἰκ. 50), ἀλλὰ ποῖον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἀπασχόλει αὕτη εἶναι δυσχερὲς ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν εὐρημάτων νὰ κρίνωμεν. Παραγωγὴν οἴνου καὶ ἐλαίου δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἄλλας περιοχάς τῆς Ἑλλάδος¹ ἀλλὰ δεδομένα ἐκ Πελοποννήσου δὲν ἔχομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἡ κεραμικὴ πρέπει νὰ ἡσκειτο ὑπὸ εἰδικευμένων τεχνιτῶν καὶ εἰς Ἀργολίδα τοιῦλάχιστον παρήγοντο κεραμικὰ προϊόντα προωρισμένα νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον ἐμπορίου ἐντὸς τῆς χερσονήσου ἢ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς καὶ προφανῶς ἀπασχολοῦν ἰκανὸν μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς ταύτης. Ἡ κυρία ἀσχολία ὁμως μεγάλου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν περιόδον ταύτην πρέπει νὰ ἦτο τὸ θάλασσιον ἐμπόριον καὶ τὸ μέταλλον.

Παρατηρήσαμεν ἤδη προηγουμένως ὅτι οἱ πρῶτοι ΠΕ οἰκισμοὶ τῆς Πελοποννήσου ἔχουν ἰδρυθῆ εἰς παραθαλασσίους ἀκτὰς καταλλήλους δι' ἀνάπτυξιν θαλασσίας ἐπικοινωνίας. Ἡ πρώτη ἐγκατάστασις τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ φαίνεται ὅτι ἐγένετο ἐκατέρωθεν τῆς θαλασσίας ὁδοῦ μέσφω τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου προεκτεινομένης πρὸς Ἀνατολὰς διὰ τῶν Κυκλάδων πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ πρὸς Δυσμὰς διὰ τῶν Ἰονίων νήσων πρὸς τὴν Ἀδριατικὴν καὶ τὴν δυτικὴν Μεσόγειον. Ἡ ὁδὸς αὕτη πρέπει νὰ εἶχεν ἀνακαλυφθῆ δι' ἐξερευνητικῶν ἀποπειρῶν κατὰ τοὺς προηγουμένους χρόνους, συμφῶνως πρὸς τὴν διασπορὰν τῶν γραπτῶν Νεολιθικῶν ἀγγείων μέχρι Λευκάδος, ἅτινα χα-

¹ Σπόροι σταφυλῶν εἰς Ἁγίον Κοσμάν Ἀττικῆς, μικρὰ ποτήρια εἰς ὅλας τὰς θέσεις καὶ καλλιέργεια ἐλαίας εἰς Κρήτην, CHILDE, Dawn, 1950, 66, 22.

ρακτηρίζουν τούς υστερότερους Νεολιθικούς χρόνους και τούς πρωίμους ΠΕ. Εἶναι δὲ δυνατόν αἱ ἐξερευνησεις αὗται νὰ ἀνελαμβάνοντο ἀπὸ ἀνατολίτας ἀναζητητὰς μετάλλου εἰς τὰς δυτικὰς τοῦ Αἰγαίου περιοχάς, μεθ' ὧν συνέπραττον τὰ γηγενῆ δυτικά στοιχεῖα.

Τὰ δεδομένα διὰ τὴν πρώτην ἀνακάλυψιν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος μεταλλοφόρων στρωμάτων, τὴν ἐκμετάλλευσιν τούτων καὶ τὴν κατεργασίαν τοῦ μετάλλου κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον, ἐλλείπουν ἐντελῶς ἢ εἶναι ἀκόμῃ πολὺ σπάνια. Κασσίτερος ἀκόμῃ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἰσήγετο ἐκ τῆς Δύσεως διὰ τὴν κατασκευὴν κράματος ὀρειχάλκου καὶ πιθανῶς διεβιβάζετο διὰ τῆς θαλασσίας ὁδοῦ τοῦ Κορινθιακοῦ¹. Μεταλλευτικαὶ ἐργασίαι κασσιτέρου ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἐν ΠΕ ὄστρακον ἔχουν εὐρεθῆ ἐν τῷ Κορινθιακῷ Κόλπῳ εἰς τὴν Κίρραν παρὰ τοὺς Δελφούς (CHILDE, Dawn, 1950, σ. 68 καὶ ὑποσημ. 1. JHS 1929, 93-94). Ἐν ἐργαστήριον κατεργασίας μετάλλου εὐρέθη ὑπὸ τοῦ ΘΕΟΧΑΡΗ τὸ 1951 εἰς Ραφήναν τῆς Ἀττικῆς (ΠΑΕ 1951, 80-81, 1952, 129-135). Ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ παλαιότερον εἶχεν εὐρεῖ ἔχνη κατεργασίας τοῦ μετάλλου εἰς Κυκλάδας, εἰς ὅς κοιτάσματα μετάλλου ἦσαν ἀφθονώτερα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (ΑΕ 1898, 176. CHILDE, Dawn, 1950, 48). Μεταλλεῖα χαλκοῦ ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐγγὺς τῆς Χαλκίδος ἐν Εὐβοίᾳ, ἐξ ὧν καὶ ἡ πόλις ἔλαβε τὸ ὄνομα αὐτῆς καὶ ἀπὸ τὰ ὅποια πιθανὸν ὁ Ὅρχομενὸς ἦντλει μέρος τοῦ πλούτου τοῦ ἐκτὸς τῶν γεωργικῶν προϊόντων μάλιστα κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ χαλκοῦ ἔχει υποδειχθῆ ὅτι ὑπῆρχον παρὰ τὸ χωρίον Μπερμπάτι ἐγγὺς τῶν Μυκηνῶν καὶ εἰς τὴν Νεμέαν (WACE, Myscrae, 22, 114). Ἐγκαταστάσεις κατεργασίας μετάλλου ἀνήκουσαι εἰς τὴν ΠΕ περίοδον δὲν ἔχουν εὐρεθῆ εἰς τὰς ἀνασκαφείσας θέσεις τῆς Ἀργολίδος, ἀλλὰ πιθανὸν τοιαῦται ἐγκαταστάσεις ἦσαν ὀλίγαι ἐν Πελοποννήσῳ καὶ οὐχὶ μακρὰν τῶν μεταλλείων ὥστε διέφυγον τὴν ἀνακάλυψιν μέχρι σήμερον ἢ ἡ ἐπὶ αἰῶνας ἐκμετάλλευσιν τῶν κοιτασμάτων τοῦ μετάλλου ἐξήλειψε καὶ αὐτὸ τὸ μέταλλον καὶ τὰς προϊστορικὰς ἐγκαταστάσεις, ὡς φαίνεται ὅτι συνέβη εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Χαλκίδος. Τὸ ὅλον θέμα τῆς πρώτης ἀνιχνεύσεως καὶ κατεργασίας τῶν ἐγχωρίων μετάλλων τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς πλευρᾶς ἀπαιτεῖ περισσότεράν ἐξερεύνησιν καὶ νέα δεδομένα ἵνα διασαφηνθῇ ἐπαρκῶς.

Ὅτι, δὴποτε ὅμως καὶ ἂν ἦτο τὸ ἀντικείμενον τοῦ Πρωτοελλαδικοῦ θαλασσίου ἐμπορίου, ἢ ὑπαρξίς του καθ' ὅλην τὴν Μεσόγειον δυσκόλως θὰ ἡδύνατο νὰ ἀμφισβητηθῇ. Τὰ Κυκλαδικὰ πλοῖα, ὡς καὶ τὰ πλοῖα τῆς Κρήτης, θὰ ἐξετέλουν μέγα μέρος τῶν θαλασσίων μεταφορῶν κατὰ τοὺς πρωίμους χρόνους τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ καὶ αἱ Ἀργολικαὶ καὶ Λακωνικαὶ ὁμοῦς θέσεις

¹ FRANKFORT, Studies II, 148. HUBERT, Syria, σ. 25, ὑποσημ. 1. CHILDE, Dawn, 1950, 28, 116, 235, 325.

ἐν Πελοποννήσῳ, ἐλέγχουσαι τὰς θαλασσίας ὁδοὺς διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ διὰ τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς χερσονήσου, πρέπει νὰ εἶχον λάβει ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν θαλασσίαν αὐτὴν δραστηριότητα, ὡς πιθανῶς εἶχε λάβει μέρος καὶ ἡ μὴ ἔτι ἡρηνυμένη προϊστορικῶς περιοχὴ τῆς Ἡλίδος καὶ τῆς δυτικῆς Ἀχαΐας.

Ἀργολικῆς προελεύσεως κεραμικὰ προϊόντα συναντῶνται εἰς Τροίαν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα εἰσαγόμενα κυρίως διὰ τὸ περιεχόμενόν των (Troy I, 39). Ἀργολικοὶ τύποι ἀγγείων ὡς τὸ κύπελλον μετὰ προχοῆς ἔχουν εὐρεθῇ μέχρι τῆς περιοχῆς τοῦ μέσου Δουνάβεως, ἀγγεῖα μετὰ σκοτεινοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικοχρώμου ἐπιφανείας πιθανῶς ΠΕ πελοποννησιακὰ προϊόντα, εὐρέθησαν εἰς Κριτσανὰ τῆς Μακεδονίας, καρφίδες μετὰ διαφόρων τύπων κεφαλῶν ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Ἀργολίδα, Κυκλάδας καὶ Μικρὰν Ἀσίαν, ὁστῆναι σωλῆνες χρησιμοποιούμενοι ὡς θῆκαι πιθανὸν βαφῆς ἔχουν εὐρεθῇ ἀπὸ Συρίας μέχρι Λευκάδος καὶ πιθανὸν εἰς Κόρινθον καὶ Λέρναν. Τεχνοτροπία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἤδη μνημονευθεῖσαι καὶ ΠΕ κύπελλα μετὰ ταινιῶν βαφῆς ἐν σχήματι σταυροῦ ἐπὶ τῆς βάσεως, εὐρεθέντα εἰς πολλὰς θέσεις τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου, φαίνονται ἐπηραζόμενα ἀπὸ ὅμοια ἀγγεῖα τῆς Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, τῆς Κύπρου, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Τροίας. Εἰδῶλια ζῶων, εὐρεθέντα εἰς εὐρείαν περιοχὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κυριαρχοῦν ἐπίσης τῶν ἄλλων εἰδωλίων καὶ εἰς τὴν ΠΕ Πελοπόννησον. Τοιαῦται ἐπιρροαὶ πρέπει νὰ ὀφείλονται εἰς ἀμοιβαίας καὶ παρατεταμένας πολιτιστικὰς ἐπαφὰς μετὰ τῆς ΠΕ Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Δύναται προσφυῶς νὰ ὑπομνησθῇ ὅτι Μεσοκνλαδικὰ ἀγγεῖα σύγχρονα περίπου πρὸς τοὺς τελευταίους ΠΕ χρόνους ἔχουν εὐρεθῇ εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν καὶ τὰς Βαλεαρίδας νήσους (SCHACHERMEYER, *ÄKG*, σ. 175, εἰκ. 51) καὶ ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ πρώτου χαλκοῦ πολιτισμοῦ εἰς Σικελίαν ἐγένετο ἔξ Ἀνατολῆς καὶ προφανῶς διὰ θαλάσσης (CHILDE, *Dawn*, 1950, 229 κ.εξ.).

Μία ποικιλία πολιτιστικῶν μορφῶν καὶ κατευθύνσεων συναντῶμένη εἰς Ἀργολίδα κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον ἐκπροσωπούμενη δὲ ὑπὸ τῶν σχεδίων τῶν οἰκίων, τῶν ταφικῶν ἐθίμων, τῆς εἰσηγμένης κεραμικῆς καὶ τῶν μικρῶν εὐρημάτων ὀφείλεται προφανῶς εἰς τὰς τοιαύτας θαλασσίας ἐπαφὰς τῆς περιοχῆς μεθ' ὅλων τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου.

Ἡ ΠΕ περίοδος ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς, ἐὰν κρίνῃ τις ἀπὸ τὴν ἔκτασιν τῶν οἰκισμῶν, τὰ ἐπιβλητικὰ μεγάλα οἰκήματα τῆς Λέρνης καὶ τῆς Τίρυνθος, τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ σκευῆ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν καθημερινῶν ἀναγκῶν, ὀλίγα τῶν ὁποίων εὐρέθησαν, παρουσιάζεται ὡς ἐξαιρετικὰ πλουσία καὶ εὐτυχής.

Ὁ καλλωπισμὸς τῶν ΠΕ κατοίκων τῆς Πελοποννήσου διὰ βαφῶν τοῦ προσώπου, ἐὰν πρῶγματι μικρὰ εὐρήματα ὑπηρετοῦν τοιοῦτον σκοπὸν κατ' ἀναλογίαν ἄλλων ὁμοίων εὐρεθέντων εἰς Κυκλάδας, καὶ ἡ χρησιμοποίη-

σις πολυτίμων κοσμημάτων εἶναι ἐπίσης δείγματα εὐπορίας τῶν κατοίκων κατὰ τὴν περίοδον.

Ἐνδύματα ἴσως τῶν εὐπορωτέρων τάξεων εἰσήγοντο ἔξωθεν, ἐκ Τροίας π.χ., ὅπου τὰ ὑφαντικὰ ἐργαλεῖα εὐρίσκονται ἐν ἀφθονίᾳ, καὶ ἴσως ψιμύθια εἰσήγοντο ἐκ Συρίας καὶ ἄλλων τόπων τῆς Ἀνατολῆς ἢ τῶν Κυκλάδων.

Διὰ τὴν διοίκησιν τῆς ΠΕ κοινωνίας ἐν Πελοποννήσῳ δὲν ἔχομεν σαφῆ τεκμήρια, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη ἐργασία διὰ τὴν κατασκευὴν ἔργων κοινωνικοῦ χαρακτήρος ὡς τὰ φρέατα ἢ τὰ ὀστεοφυλάκια καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα, ἡ εὐημερία τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς ἢ ἐκδηλουμένη διὰ τῶν χρυσῶν σκευῶν καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος εἰς τὸν καλλωπισμὸν τοῦ προσώπου καὶ ἡ σχεδὸν παντελὴς ἔλλειψις ὄπλων καὶ ὀχυρώσεων ἀπὸ τοὺς πλείστους οἰκισμοὺς τῆς περιόδου ἐν Πελοποννήσῳ ὑποδηλοῦν μίαν καλῶς ὀργανωμένην καὶ κραταιῶς διοικουμένην, εὐτυχῇ καὶ εἰρηνικὴν ζωὴν, ἀσφαλιζομένην ἀπὸ διοίκησιν δυναμένην νὰ πατάξῃ τὴν πειρατείαν καὶ τὴν ληστείαν καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὰ πρωτόγονα ἔνστικτα τοῦ ἀνθρώπου τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὸ κράτος, ὥστε νὰ ἐπικρατῇ εὐνομία καὶ εὐτυχία.

Μία τοιαύτη κοινωνικὴ ζωὴ ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τοὺς Πρωτοελλαδικοὺς χρόνους, συνδυαζομένη πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς πολιτιστικὰς ἢ ἐμπορικὰς σχέσεις τὰς ἐκτεινομένας ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Μεσογείου, χαρακτηρίζει τὸν Πρωτοελλαδικὸν πολιτισμὸν τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος ὡς τὸν πρῶτον πράγματι μέγαν πολιτισμὸν ἐπὶ τῆς χερσονήσου, παραδόσεις, μῦθοι καὶ θρησκευτικαὶ δοξασαίαι τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐκληρονομήθησαν εἰς τὰς ἐπομένας γενεὰς ἂν μὴ πραγματικὴ ναυτικὴ καὶ πολιτικὴ πεῖρα.

† Καθ' ὅλην τὴν ΠΕ περίοδον ἡ Ἀργολὶς πρέπει νὰ διετήρησεν ὑπέρροχον θέσιν εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς ὅλης Πελοποννήσου, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν διαθεσίμων δεδομένων. Ὁ πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς ταύτης πρέπει νὰ ἐποπλασιάσῃ κατὰ πολὺ ὑπὲρ τὸν Νεολιθικὸν καὶ οἱ οἰκισμοὶ κατέστησαν μικραὶ πόλεις, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων συνετηροῦντο πιθανῶς διὰ τῆς βιοτεχνίας καὶ τοῦ ἐμπορίου πλέον παρὰ διὰ τῆς γεωργίας ὡς ἦτο ἀκόμη ἡ κατάστασις εἰς Θεσσαλίαν.

Ἡ Πρωτοελλαδικὴ δηλαδὴ ἐποχὴ διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν νοτιωτέραν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, εἰς ἣν ἐξειλίχθη ὁ ΠΕ πολιτισμὸς, ἐσήμαινε τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς κοινωνίας ἐπὶ νέας οἰκονομικῆς βάσεως, τοῦ ἐμπορίου, ἀναμόρφωσις ἡ ὁποία ἐξυπακούει νέας σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ πολιτικῆς πολιτιστικῆς ἐπαφῆς πρὸς τὰς πλεόν προσηγμένας χώρας τῆς Μεσογείου, αἵτινες ἐπιταχύνουν τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀτόμων καὶ ἐγκαινιάζουν νέον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἐνεργεῖν.

Ἡ διαφοροποιήσις αὕτη ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴν συγκρότησιν καὶ τὰ κίνητρα πρὸς πολιτιστικὴν ἐξέλιξιν μεταξὺ τοῦ νοτιωτέρου καὶ τοῦ βορείου τμήματος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, ὡς διαχωριστικῆς γραμμῆς μεταξὺ τῶν

δύο τμημάτων λαμβανομένης τῆς νοτίου ἄκρας τῆς Θεσσαλίας, καθώριζε νέας ὁδοὺς ἐξελίξεως καὶ διαφορετικὸν πεπωμένον εἰς ἐκάστην περιοχὴν διὰ τοὺς αἰῶνας, οἵτινες θὰ ἐπικολούθουν.

Τὸ νοτιώτερον τμῆμα στηριζόμενον οὐχὶ ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς γῆς ἀλλ' ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας εἴτε ὡς βιοτεχνικῆς παραγωγῆς εἴτε ὡς ἐκμεταλλεύσεως τῆς θαλάσσης καὶ προφανῶς εἰσάγον γεωργικὰ προϊόντα ἔξωθεν, εἰς εἰρηνικὰς περιόδους ὅτε αἱ θαλάσσιαι ὁδοὶ εἶναι ἀνοικταί, ἀσφαλίζει εἰς τὸν πληθυσμὸν εὐμάρειαν καὶ ταχεῖαν πολιτιστικὴν ἐξέλιξιν διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς πλέον προηγμένους λαοὺς καὶ τῆς μιμήσεως τούτων καὶ ὁ πληθυσμὸς ὑπὸ τοιαύτας εὐμενεῖς συνθήκας αὐξάνει ταχέως. Τοιαύτη φαίνεται ἥτο ἡ ἀρχὴ τῆς πολιτιστικῆς ὑπεροχῆς τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος, ὑπεροχὴ ἣν ἡ περιοχὴ αὕτη διετήρησε μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἀρχαίας Ἱστορίας. Οἱ πρῶτοι παράγοντες οἱ διαμορφώσαντες τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος φαίνεται τῷ ὄντι ὅτι ἀρχίζουν μετὰ τῆς Πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς καίτοι αἱ γραφαὶ τῆς ἱστορίας πηγαὶ ἤρχισαν χιλιετηρίδας τινὰς βραδύτερον.

Ἡ βορειότερα Ἑλλάς διετήρησε τὸ παλαιὸν γεωργικὸν καθεστὸς καὶ μὴ ὑποκειμένη εἰς συνεχεῖς ἑξωτερικὰς πολιτιστικὰς διεγέρσεις ἔμεινε καθυστερημένη πολιτιστικῶς καὶ ὀπισθοδρομικῇ κοινωνικῶς. Ἐστερεῖτο ὅμως ἡ βορειότερα Ἑλλάς καὶ ἐνὸς θαλασσίου διαύλου διασχίζοντος αὐτὴν ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς ὡς ὁ Κορινθιακὸς κόλπος.

Περὶ τὸ τέλος τῆς ΠΕ περιόδου πολιτιστικὰ ἐνδείξεις βορείου πιθανῶς προελεύσεως, ὡς διάτρητοι πολεμικοὶ πελέκεις ἐκ λίθου καὶ ἀγκυροειδῆ ἀντικείμενα, ἐκτείνονται πρὸς Νότον ἀλλ' εἶναι προφανῶς δείγματα ἐνὸς πτωχότερου καὶ πλέον καθυστερημένου πολιτισμοῦ.

Διὰ τὴν σχετικὴν διάρκειαν τῆς ΠΕ περιόδου καὶ τὴν χρονολόγησιν ταύτης χρησιμοποιοῦμεν τὸ πάχος τῆς ἐπιχώσεως, τὸ ὅποιον εἰς τοῦ Κοράκου ἦτο 2 μ., ἐπὶ συνολικοῦ πάχους τῆς ἐπιχώσεως 4,50 μ. Τὸ πάχος τοῦτο δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ τῆς Εὐτρήσεως, ὅπου τὰ 4 ἐκ τῶν 6,50 μ. ἦτο ΠΕ ἐπίχωσις (ἰδὲ καὶ CHILDE, Dawn, 1950, 69). Εἰς Τροίαν ΠΕ κεραμικὴ συναντᾶται καθ' ὅλον τὸ πάχος μιᾶς ἐπιχώσεως 8 μέτρων ἢ 19 ἀρχιτεκτονικῶν φάσεων (πόλεις Id - V), τὸ ὅποιον ὁ BLEGEN ὑπολογίζει εἰς 600 ἔτη (Troy I, 41). Ἡ ΠΕ III φάσις, ἥτοι τὸ τέλος τῆς ΠΕ περιόδου συμφώνως πρὸς τὰ εὐρεθέντα εἰς Ἀσίην ἀποτυπώματα σφραγίδων, πρέπει νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὴν Πρωτομινωικὴν III ἢ τὴν Μεσομινωικὴν I περίοδον ἢ τὸ τέλος τῆς τρίτης π.Χ. χιλιετηρίδος.

Τὸ τέλος τῆς περιόδου εἰς Κοράκου, Ζυγουριές, Τίρυνθα, Ἀσίην, Νεμέαν, Ἀσέαν καὶ Μάλθην χαρακτηρίζεται ὑφ' ἐνὸς στρώματος τέφρας καὶ ἀνθράκων καὶ τὸ αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὴν Εὐτρησιν καὶ τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Βοιωτίας ὡς καὶ τὸν Ἅγιον Κοσμάν τῆς Ἀττικῆς. (παραπομπὰς ἰδὲ ἐν RE XXII (2)

1452), ἀλλ' εἰς Λέρναν καὶ Μπερμπάτι ὁ ΠΕ οἰκισμὸς ἐξελίσσεται κανονικῶς εἰς ΜΕ χωρὶς διακοπὴν. Ἡ Τίρυνς παρὰ τὸ στρῶμα τῆς τέφρας δεικνύει ὁμαλὴν πολιτιστικὴν ἐξέλιξιν καὶ οἱ ἐνεργήσαντες τὴν ἀνασκαφὴν παρατηροῦν ὅτι ἡ πυρὰ, ἣτις κατέστρεψε τὸν τελευταῖον ΠΕ οἰκισμὸν δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἀναγκαστικῶς προελθοῦσα ἐξ ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς (Tiryns III, 204). Εἰς τὴν Ἀσίνην στρῶμα τέφρας συναντᾶται μετὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ΠΕ περιόδου, (ἰδὲ καὶ CASKBY, *Hesperia* 1960, 301). Αἱ παρατηρήσεις αὗται ὅμως ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἐπισκόπησιν τοῦ τρόπου ἐνάργεως τῆς ΜΕ περιόδου, ὅστις ἐκτίθεται κατωτέρω, ἀφοῦ παρατεθοῦν καὶ ἐρμηνευθοῦν πρῶτον καὶ ταύτης τῆς περιόδου τὰ δεδομένα.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ III

A. ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

I. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Τὸ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν ὑλικὸν διὰ τὴν μελέτην τῆς Μεσοελλαδικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Πελοποννήσου προέρχεται ἐκ τῶν ἐπομένων 20 θέσεων τοῦ συνόλου τῶν 65 γνωστῶν τῆς Περιόδου, Κοράκου (3), Γωνιάς (9), Νεμέας (11), Ζυγουριῶν (12), Μυκηνῶν (14), Μπερμπατίου (15), Προσύμνης (16), Μιδέας (18), Ἀργους (19), Τίρυνθος (21), Λέρνης (23), Ἀσίνης (24), Κανδίας (25), Ἀσέας (32), Ἀμυκλῶν (33), Παπούλια (51), Ἐπάνω Ἐγγλιανοῦ (53), Μάλθης (55), Ὀλυμπίας (59) καὶ Μεράκας-Πίσσης (60). Τὰ δεδομένα δὲ ἐκάστης θέσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

I. Κοράκου (3).—(1) Οἰκία F (εἰκ. 6, 3) κειμένη κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ λόφου. Αὕτη εἶναι ἀμφιδοιδῆς οἰκία μήκους 11,40 μ., ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, καὶ πλάτους 4,40 μ. Δύο ἐγκάρσιοι τοῖχοι διαιροῦν τὴν οἰκίαν εἰς τρία διαμερίσματα. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον εὐρίσκεται ἡ ἄψις, εἰς τὸ μέσον ἔν εὐρύχωρον δωματίον καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς οἰκίας μήκους 6,20 μ. καὶ εἰς τὸ νότιον ἄκρον ἔν μικρὸν δωματίον μήκους 2 μ., ἔχον τὸ πλάτος τῆς οἰκίας. Ἡ εἴσοδος ἦτο εἰς τὸ μέσον τῆς νοτίου στενῆς πλευρᾶς τῆς οἰκίας, ὥστε τὸ μικρὸν δωματίον τῆς πλευρᾶς ταύτης ἠδύνατο νὰ χρησιμεύῃ ὡς πρόδομος. Μία δευτέρα εἴσοδος ἐπὶ τῆς δυτικῆς μακρᾶς πλευρᾶς τοῦ μεγάλου κεντρικοῦ δωματίου εἶχεν ἀποφραχθῇ διὰ τοίχου, ὅτε ἤδη ἡ οἰκία κατρχεῖτο ἀκόμῃ. Μεταξὺ τοῦ κέντρου τοῦ μεγάλου δωματίου καὶ τῆς ΒΔ. γωνίας τούτου ὑπῆρχε μία ἐστία ἐκ πηλοῦ καὶ τέφρας. Βάσεις κιόνων δὲν εὐρέθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οἱ τοῖχοι εἶχον πάχος 0,30 μ. καὶ προσεῖχον 0,20 μ. ὑπὲρ τὸ δάπεδον ἦσαν δὲ κατεσκευασμένοι ἐκ μικρῶν ἀκατεργάστων λίθων καὶ πηλοῦ. Ὑπὲρ τὸ θεμέλιον τοῦτο ὑπῆρχεν ἀνωδομὴ ἐξ ὠμῶν πλίνθων, τὸ δὲ δάπεδον ἀπετελεῖτο ἐκ γῆς. Ὁ τύπος οὗτος τῆς οἰκίας θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος ὡς ὁ πρόδρομος τοῦ Μυκηναϊκοῦ Μεγάρου. Κοράκου, σ. 76-78, εἰκ. 110-111, πίν. VIII.

(2) Οἰκία B, εὐρισκομένη δυτικῶς τῆς οἰκίας F, εἶναι ὀρθογώνιος οἰκία μήκους 4,40 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 2 μ. (ἐξωτερικαὶ διαστάσεις) ἀποτελεῖται δὲ ἐξ ἐνὸς μόνου δωματίου. Ἡ εἴσοδος ἦτο πιθανῶς τοπο-

θετημένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς μακρᾶς πλευρᾶς καὶ ἐγγὺς τῆς νοτίου ταύτης ἄκρας. Οἱ τοῖχοι εἶχον κατασκευασθῇ ὥς καὶ εἰς τὴν προηγουμένην οἰκίαν, ἀλλ' εἶχον πᾶχος μόνον 0,27 μ. Τὸ δάπεδον ἀποτελεῖτο ἐκ πεπατημένης γῆς. Τὸ οἰκοδόμημα ἐχρησίμευε πιθανῶς ὥς ἀποθήκη ἢ σταύλος, ἀνήκων εἰς τὴν οἰκίαν F. Korakou, σ. 78, εἰκ. 110, πίν. VIII.

(3) Ὁρθογώνιος οἰκία μήκους περίπου 6,70 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, εὐρεθεῖσα ἀνατολικῶς καὶ μερικῶς κάτωθεν τῆς Οἰκίας F. Τὸ διάγραμμα τῆς οἰκίας ἀποτελεῖτο ἐκ μιᾶς στενῆς στοᾶς εἰς τὸ νότιον ἄκρον καὶ ἐκ δύο δωμάτων βορειότερον ταύτης εἰς διάταξιν ὁμοιάζουσαν πρὸς τὸν τύπον τοῦ Μεγάρου. Τὸ δάπεδον ἀποτελεῖτο ἐκ πεπατημένης γῆς. Korakou, σ. 78-79, εἰκ. 110, πίν. VIII.

(4) Μέρους ἀψίδος, κειμένης ΒΔ. τῆς οἰκίας F καὶ ἀποτελούσης τὸ δυτικὸν ἄκρον οἰκίας ἐστραμμένης πρὸς Ἀνατολὰς. Τὸ πλάτος τοῦ δωματίου τοῦ σχηματιζομένου ὑπὸ τῆς ἀψίδος ἦτο περίπου 4 μ. Οἱ τοῖχοι εἶχον πᾶχος 0,50 μ. τὸ δὲ δάπεδον ἀποτελεῖτο ἐκ σκληρᾶς ἐστοιβαγμένης γῆς. Korakou, σ. 79, πίν. VIII.

(5) Μέρους ἄλλης οἰκίας σχηματιζομένης ὑπὸ δύο παραλλήλων τοίχων, κατευθυνομένων ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν 2,13 μ. ὁ εἶς ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων τοίχων καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,43 μ. ἐκ τοῦ νοτιωτέρου τούτων εὐρέθη μία σχεδὸν κυκλικὴ ἐστία 0,55 μ. τὴν διάμετρον, ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν στρωμάτων, ἐνὸς κατωτάτου ἐκ χαλίκων, ἐτέρου ἐκ μικρῶν λίθων καὶ ὀστράκων ἀγγείων μετὰ πηλοῦ καὶ ἐπιφανειακοῦ στρώματος πηλοῦ, σκληρῶς ὠπτημένου. Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας προεβάλλοντο 0,10 μ. ὑπὲρ τὸ δάπεδον, ἀποτελούμενον ἐκ σκληρᾶς γῆς, καὶ εἰσέδουν 0,30 μ. ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Ἡ οἰκία εὐρέθη εἰς τὸν λάκκον S τῶν ἀνασκαφῶν ἀνοιχθέντα 30-40 μ. δυτικῶς τῆς τελευταίας περιγραφείσης ἀνωτέρω οἰκίας. Korakou, σ. 79, πίν. VIII S.

(6) Πολυάριθμοι ἕτεροι τοῖχοι μὴ παρέχοντες πληρὴς σχέδιον οἰκοδομήματος. Korakou, 79.

(7) Μία ὁδός, πλάτους περίπου 1,60-2 μ., περιβαλλομένη ἐκ Νότου ὑφ' ἐνὸς τοίχου καὶ ἐστρωμένη διὰ μικρῶν λίθων, διήρχετο νοτίως τῶν οἰκιῶν F καὶ B. Korakou, 78.

II. Γωνιά (9).— Ὅλαι αἱ ἀνοιχθεῖσαι τάφροι ἐπὶ τοῦ λόφου συνήντησαν τμήματα ὀρθογώνιων οἰκοδομημάτων καὶ εὐθυγράμμων τοίχων ἀλλὰ πληρὴς διάγραμμα οἰκοδομήματος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναγνωρισθῇ ἐκ τῶν μικρῶν τούτων λειψάνων. Εἰς τὴν τάφρον Β ἀνεκαλύφθη ἡ γωνία ἐνὸς οἰκοδομήματος (Gonia, 59). Εἰς τὴν τάφρον T εὐρέθησαν ὦμαι πλίνθοι (Gonia, 59). Δάπεδα καὶ τοῖχοι τῶν οἰκιῶν εἶχον κατασκευασθῇ, καθ' ὃν τρόπον

οἱ τοῖχοι καὶ τὰ δάπεδα τῆς προηγούμενης περιόδου (ἰδὲ ἀνωτέρω σ. 190-191) καὶ περιγράφονται περιληπτικῶς. Γοπία, 59.

III. Νεμέα (11).— Δύο Μεσοελλαδικαὶ I-II οἰκίαι μνημονεύονται διὰ βραχέων ἐν AJA 1928, 63. Ἰδὲ καὶ AJA 1927, 437.

IV. Ζυγοურიές (12).— Μόνον ἀσυνεχῇ τμήματα τοίχων εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν οἶον: (1) Μικρὰ τμήματα τοίχων εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ λόφου. (2) Εἰς καμπυλόγραμμος τοῖχος, ὅστις κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος αὐτὸν ἀπετέλει πιθανῶς μέρος μιᾶς ἀψιδοειδοῦς οἰκίας, εὐρεθεῖς εἰς τὴν τάφρον VI. (3) Ἐν μικρὸν ἐπιμελῶς κατεσκευασμένον τμήμα τοίχου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν κλιτὸν τοῦ λόφου. Zygouries, 28.

V. Μυκηναῖ (14).— Ὀλίγα διεσκορπισμένα λείψανα τοίχων εὐρέθησαν εἰς τὴν κορυφὴν καὶ κατὰ τὴν ΒΔ. κλιτὸν τῆς ἀκροπόλεως. Ταῦτα εἶναι: (1) Ἐν ὄχρωματικὸν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τεῖχος εὐρεθὲν κατὰ τὴν ΒΔ. κλιτὸν τῆς ἀκροπόλεως καὶ κάτωθεν τῆς εἰσόδου εἰς τὸ ἀνάκτορον. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἔχει κτισθῆ δι' εὐμεγέθων λίθων καὶ τὸ πάχος αὐτοῦ φθάνει τὸ 1 μ. τὸ δὲ ὕψος σώζεται εἰς τρεῖς δόμους ἢ 1.50 μ. Εἰς μῆκος τὸ τεῖχος παρακολουθεῖται ἐπὶ 20 μ. καὶ σχηματίζει μίαν ἀμβλείαν γωνίαν. Ἐν μικρὸν τμήμα τοίχου ὑπὸ τὸ «Δωμάτιον τῆς Φρουρᾶς» τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου πιθανῶς ἀνήκεν εἰς τὸ τεῖχος τοῦτο, ἄλλα ὅμως λείψανα αὐτοῦ δὲν ἔχουν εὐρεθῆ. JHS 1951, 255. BSA 1954, 248-253.

(2) Τεμάχια τοίχων οἰκῶν ἔχουν εὐρεθῆ κάτωθεν τῆς κεκλιμένης ἀναβάσεως ἔσωθεν τῆς Πύλης τῶν Λεόντων (BSA 1921-23, σ. 76, πίν. I ἀρ. 40-42 καὶ πίν. XVII), εἰς τὸ κάτω ἄκρον τοῦ κεκλιμένου τούτου ἐπιπέδου (πιθανῶς ME, BSA 1921-23, πίν. I 21), εἰς τὸ ΝΑ. ἄκρον τοῦ ταφικοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEMANN (BSA 1921-23, σ. 117, πίν. I, 61) καὶ βορείως τοῦ νοτίου διαδρόμου τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου (BSA 1921-23, σ. 208, πίν. II, ἀρ. 38).

(3) Ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως ME τοῖχοι ἀναφέρονται ὅτι εὐρέθησαν εἰς μίαν χαράδραν ΒΑ. τῆς ἀκροπόλεως (WACE, Mycenae, 47). Ἄλλος τοῖχος εὐρέθη δυτικῶς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων (BSA 1954, σ. 232, εἰκ. 1 ἀρ. 18), δι' αὐτὸν ὅμως μία πρόωμος ΥΕ χρονολογία ἔχει ἐπίσης προταθῆ (BSA 1955, 203, 205).

VI. Μπερμπάτι (15).— Λείψανα ME οἰκῶν εὐρεθέντα εἰς τὴν θέσιν μνημονεύονται δι' ὀλίγων ἐν AA 1936, 139-140 καὶ 1938, 554, 557. Τὰ λείψανα ταῦτα συνίσταντο ἐκ «θεμελιώσεων ὀρθογωνίων οἰκῶν χρονολογούμενων κυρίως ἀπὸ τῆς Πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς καὶ κατὰ μίαν περίοδον, ἣτις δύναται νὰ ὀνομασθῇ μεταβατικὴ, μεταξὺ Πρωτο- καὶ Μεσοελλαδι-

κῆς», ὁ δὲ «οἰκισμὸς κατεστράφη διὰ πυρὸς πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ἀμανοχρωμῶν (Matt-painted) ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς παλαιότερας κατηγορίας τῶν Φαιῶν Μινυέων» παρατηρεῖται ἐν JHS 1937, 127.

VII. Πρόσυμνα (16).— Πραγματικά ἀρχιτεκτονικά δεδομένα τῆς ΜΕ περιόδου δὲν ἔχουν εὑρεθῇ εἰς τὴν θέσιν, ἀλλ' ἐπιχώσεις μετὰ ΜΕ κεραμικῆς καὶ ταφαὶ τῆς περιόδου ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ εἰς τὸν χώρον τῶν νεκροταφείων ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Εὐβοία, τῶν καλουμένων Γερογάλαρα, ἀποδεικνύουν τὴν ὑπαρξιν ΜΕ οἰκισμοῦ εἰς τὴν θέσιν. Ὁ BLEGEN ἔνεκα τῶν ταφῶν ὑπὸ τὰ δάπεδα τῶν οἰκιῶν φρονεῖ ὅτι ὑπῆρχον ΜΕ οἰκίαι ὀπισθεν τῆς Νοτίου Στοᾶς. Prosymna, 13. Argive Heraeum, τόμ. I, 108.

Ἄλλαι ἐπιχώσεις μετὰ ΜΕ κεραμικῆς, ὑποδηλοῦσαι τὴν κατοίκησιν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ἀναφέρονται ἐν Prosymna, 16, 17, 18-19, ἰδὲ καὶ Argive Heraeum, τόμ. I, 108-109.

VIII. Μιδέα (18).— Τεμάχια τοίχων συνοδευόμενα ὑπὸ ΜΕ κεραμικῆς εὑρέθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀκροπόλεως ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Δενδρά, ἀλλὰ πληρὲς διάγραμμα οἰκοδομήματος δὲν ἀνεκαλύφθη που. Τεμάχια ΜΕ τοίχων εὑρέθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τὴν καλουμένην ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος «Sacrificial Terrace» (New Tombs, σ. 6, 12, εἰκ. 1, τάφος X καὶ εἰκ. 9), εἰς τὴν τάφρον VI τῶν ἀνασκαφῶν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ὅπου ἀνεκαλύφθη «ἐν περιπεπλεγμένον σύστημα τοίχων ἐκπροσωποῦν στρώματα διαφόρων οἰκοδομικῶν περιόδων» συνοδευομένων ὑπὸ ΜΕ κεραμικῆς (New Tombs, σ. 15, εἰκ. 14), καὶ ἕτεροι τέλος τοῖχοι εἰς τὰς τάφρους VII - VIII, ὅπου ἡ κεραμικὴ ἦτο «σχεδὸν ἀποκλειστικῶς Μεσοελλαδική». New Tombs, σ. 15-16, εἰκ. 15-16, τάφρους ἰδὲ αὐτόθι εἰκ. 1.

Ἐξ ὅλων τούτων τῶν λειψάνων ὁ ἀνασκάψας τὴν θέσιν συμπεραίνει ὅτι «κατὰ τὴν Μεσοελλαδικὴν περίοδον μεγάλα οἰκοδομήματα ὑπῆρχον εἰς τὴν περιοχὴν τὴν περικλειομένην νῦν ὑπὸ τοῦ μεγάλου τείχους». New Tombs, 16.

IX. Ἀργος (19).— Ἐκτεταμένα ἀρχιτεκτονικά ΜΕ λείψανα ἀνεκαλύφθησαν εἰς δύο κυρίως περιοχὰς τοῦ Ἀργους· μίαν ἐπὶ τοῦ λόφου Ἀσπίς (BCH 1907, σ. 139-144, πίν. V) καὶ ἑτέραν εἰς τὴν νότιον περιοχὴν τῆς συγχρόνου πόλεως (BCH 1956, 370. Archaeology 1956, 168). Εἰς ἀμφοτέρως τὰς περιοχὰς ἀνεκαλύφθησαν δύο διαδοχικά ἀρχιτεκτονικά στρώματα (BCH 1906, 43-44, 1907, 142-143, 1956, 370) ἀλλὰ μέχρι σήμερον (1961) μόνον τὰ ἐπὶ τῆς Ἀσπίδος λείψανα ἔχουν περιγραφῇ μετὰ περισσοτέρας ἀκριβείας. Τὰ ΜΕ ταῦτα λείψανα τοῦ Ἀργους εἶναι τὰ κάτωθι:

(1) Τμήματα δύο συγκεντρικῶν τειχῶν περιβαλλόντων τὴν κορυφὴν τῆς Ἀσπίδος καὶ ἐφαπτόμενα ἀλλήλων κατὰ τὴν βόρειον κλιτὸν τοῦ λόφου ἐπὶ τινα ἀπόστασιν. Ὁ ἐσωτερικὸς κύκλος τῶν τειχῶν ἀποτελεῖτο ἐκ μιᾶς σειρᾶς

ὀγκωδῶν ἀργῶν λίθων, προσηρμοσμένων καλῶς ἀλλ' ἄνευ συνδετικῆς ὕλης ἐκ πηλοῦ, τὸ δὲ συνολικὸν μῆκος αὐτοῦ θὰ ᾔητο 300 περίπου μέτρων (BCH 1907, σ. 141, εἰκ. 1, πίν. V). Ὁ ἐξωτερικὸς ὀχυρωματικὸς τοίχος εἶχε κατασκευασθῇ κατὰ τὸν αὐτὸν πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν τρόπον, ἀλλ' ᾔητο παχύτερος τούτου (περίπου 2,60 μ.) καὶ κατὰ περιοχὰς διετηρεῖτο εἰς ὕψος τριῶν δόμων (BCH 1907, σ. 143, εἰκ. 2, πίν. V). Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῶν τειχῶν τούτων δὲν εἶναι βεβαία. RE XXII (2), 1956.

(2) Οἰκία Β, ἐγγὺς τῆς κορυφῆς τῆς Ἀσπίδος. Αὕτη εἶναι μικρὰ ὀρθογώνιος οἰκία, ἔχουσα τὸν μακρὸν ἄξονα ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἀποτελουμένη ἐκ δύο δωματίων, ἐνὸς μεγαλύτερου καὶ ἐνὸς μικροτέρου (ὁ διαχωριστικὸς τοίχος τῶν δύο δωματίων ἐκ λάθους παρελείφθη ἐπὶ τοῦ σχεδίου ἐν BCH 1907, πίν. V). Ἐν τρίτον δωματίον ἢ στοὰ εὗρίσκετο περαιτέρω πρὸς Βορρᾶν κατὰ τὸ ἄκρον τῆς οἰκίας, ἀλλ' ἔχην μόνον τούτου ἐσώθησαν. BCH 1907, σ. 140, πίν. V. Οὐδεμιᾶς τῶν οἰκίων ἀναφέρονται διαστάσεις.

(3) Οἰκία C κειμένη ἐγγύτατα καὶ ΝΑ. τῆς Β. Αὕτη, ὡς πᾶσαι αἱ ΜΕ οἰκαίαι τοῦ Ἀργους, εἶναι ὀρθογώνιος οἰκία ἀποτελουμένη ἐξ ἐνὸς δωματίου ἔχοντος τὸν μακρὸν ἄξονα ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ. BCH 1907, σ. 140-141, πίν. V.

(4) Οἰκία D κειμένη πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς οἰκίας C καὶ ἐγγὺς ταύτης. Ἡ οἰκία αὕτη δὲν σώζεται καλῶς, ἀλλ' ἀπετελεῖτο τοῦλάχιστον ἐκ δύο δωματίων καὶ εἶχεν ἐπίμηκες, ἐκ ΒΑ. πρὸς ΝΔ., διάγραμμα ὡς καὶ ἡ προηγουμένης περιγραφείσα. BCH 1907, σ. 141, πίν. V.

Αἱ τρεῖς περιγραφεῖσαι οἰκαίαι κεῖνται ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους τῆς Ἀσπίδος, αἱ δὲ ἐπόμεναι κεῖνται ἐκτὸς αὐτοῦ ἀλλ' ἔσωθεν τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου.

(5) Οἰκία Ε κειμένη ΝΑ. τῶν τριῶν ἤδη περιγραφεισῶν οἰκιῶν. Ἡ οἰκία εἶναι ἐπιμήκης οἰκοδομή, ἀποτελουμένη ἐκ 3 ἢ 4 δωματίων διαφορετικῶν διαστάσεων καὶ ἐκτεινομένη σχεδὸν ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς. BCH 1907, σ. 141, πίν. V.

(6) Οἰκία F ἐγγὺς καὶ πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς οἰκίας Ε. Ἡ οἰκία αὕτη ἀπεκαλύφθη μερικῶς ἔνεκα τοῦ εὗρεθέντος ὑπὲρ αὐτὴν μεταγενεστέρου οἰκήματος G. Τὸ σχέδιον καὶ ταύτης ἀπετελεῖτο ἐκ δύο τοῦλάχιστον δωματίων καὶ εἶχε τὸν αὐτὸν προσανατολισμὸν πρὸς τὴν οἰκίαν Ε. BCH 1907, σ. 141, πίν. V.

(7) Οἰκία Η εὗρισκομένη ἀνατολικῶς τῆς Ε καὶ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀχυρωματικοῦ τείχους. Μόνον μία γωνία τῆς οἰκίας ταύτης ἀπεκαλύφθη, σχηματίζουσα ἀμβλείαν γωνίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας διεκρίνοντο τμήματα δύο δωματίων. BCH 1907, σ. 141, πίν. V.

(8) Οἰκία Ν. Ἡ οἰκία αὕτη, ὡς καὶ ἡ οἰκία Ο ἡ περιγραφομένη κατωτέρω καὶ ἕτερά τινα τμήματα τοίχων ἀποτελοῦν μίαν δευτέραν συστάδα ἀποκαλυφθέντων οἰκοδομημάτων, εὗρισκομένων ἀνατολικῶς τῶν περιγραφεισῶν

άνωτέρω οικιών και εις την περιοχὴν, ὅπου τὰ δύο ὄχρωματικά τείχη τῆς Ἀσπίδος ἐφῆπτοντο ἀλλήλων. Ἡ οἰκία Ν εἶναι ἐπιμάρτης ἐκ τριῶν δωμάτων οἰκοδομὴ ἐκτεινομένη ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ὁμοιάζουσα κατὰ τὸ διάγραμμα πρὸς τὴν οἰκίαν Ε. BCH 1907, σ. 141, πίν. V.

(9) Οἰκία Ο κειμένη νοτίως τῆς οἰκίας Ν. Αὕτη ἔχει κοινὸν μετ' αὐτῆς τὸν βόρειον τοῖχον. Τὸ διάγραμμα τῆς οἰκίας φαίνεται παρεμφερὲς πρὸς τὸ διάγραμμα τῆς προηγουμένης καὶ ἔχει τὸν αὐτὸν πρὸς ἐκείνην προσανατολισμόν, ἀλλὰ τῆς οἰκίας Ο ἀπεκαλύφθησαν μόνον δύο δωμάτια. BCH 1907, σ. 141, πίν. V.

(10) Μερικὰ ἄλλα λείψανα τοίχων ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Ἀσπίδος σημειοῦνται ἐπὶ τοῦ σχεδίου ἐν BCH 1907, πίν. V, ἐν δὲ βαθύτερον οἰκοδομικὸν στρώμα κάτωθεν τῶν οἰκίων Ν καὶ Ο μνημονεύεται ἐν BCH 1907, 142-143.

(11) Ἀρχιτεκτονικά τινα λείψανα σημειοῦνται, χωρὶς νὰ περιγραφῶνται ἐν BCH 1907, πίν. V, κείμενα ἔξωθεν καὶ τοῦ ἑξωτερικοῦ ὄχρωματικοῦ περιβόλου τῆς Ἀσπίδος νοτίως τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων.

Πασῶν τῶν μνημονευθεισῶν οἰκίων σώζονται μόνον αἱ ἐκ μικρῶν λίθων θεμελιώσεις, αἵτινες ἔχουν πᾶχος 0,70 μ. καὶ προωρίζοντο νὰ ὑποβαστάζουν ἄνωδομὴν ἐξ ὧμων πλίνθων (BCH 1907, 140). Τὰ δάπεδα τῶν οἰκίων ἀπετελοῦντο ἐκ πεπαιγμένου πηλοῦ (BCH 1906, 45).

(12) Μερικὰ λείψανα οἰκίων ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς συγχρόνου πόλεως τοῦ Ἀργους μνημονεύονται διὰ βραχέων ἐν BCH 1954, 177, 1955, 312, 1956, 370.

(13) Μία ΜΕ οἰκία κακῶς διατηρουμένη ἀνεκαλύφθη εἰς τὸν αὐχένα τῆς Δειράδος μεταξὺ τῆς Ἀσπίδος καὶ τῆς Λαρίσης. BCH 1959, 770 - 771.

(14) Δύο ΜΕ βόθροι εὗρεθέντες εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δειράδος ἀναφέρονται ἐν BCH 1956, 365, εἷς δὲ τρίτος ἀνεκαλύφθη εἰς τὸν δρόμον τοῦ ΥΕ θαλαμοειδοῦς τάφου XXX. BCH 1959, 771.

Χ. Τίρυνς (21).— Τὰ ἀκόλουθα ΜΕ ἀρχιτεκτονικά δεδομένα ἀναφέρονται ἐκ τῆς θέσεως. (1) Ἡ ὑπαρξὶς πιθανῶς ἐνός ΜΕ ὄχρωματικοῦ περιβόλου τῆς ἀκροπόλεως ὑπαγορευομένη, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀνασκαφάντων τὴν θέσιν, ἐκ τῆς διαμορφώσεως τῶν ἐπιχώσεων μετὰ ΜΕ περιεχομένου καθ' ὁρίζοντα στρώματα ὀπισθεν τοῦ ΥΕ τείχους, πραγματικά ὅμως οἰκοδομικὰ λείψανα τοιοῦτου ἔργου δὲν ἔχουν εὗρεθῇ. Tiryns III, 16, 18, 62, 93-94, 204.

(2) Ἐν τμῇμα καμπυλογραμμοῦ τοίχου ἐκτισμένου ὑπὲρ τὸ μέγα κυκλωτὲρὲς οἰκοδόμημα εἰς τὴν περιοχὴν ἀνατολικῶς τοῦ Μεγάλου ἀνακτόρου καὶ προερχομένου ἐκ τοῦ κατωτάτου ἐκ πέντε ἢ ἑξ ΜΕ οἰκοδομικῶν στρωμάτων ἀκολουθούντων εὐθὺς ὑπὲρ τὰ τρία ΠΕ. Ὁ τοίχος οὗτος καὶ τὸ κατωτέρω ἀρ. 4 περιγραφόμενον ἑλλειψοειδὲς οἰκοδόμημα δύνανται νὰ ἀποδοθοῦν εἰς μίαν μεταβατικὴν ΠΕ - ΜΕ βαθμίδα κατὰ τὴν κεραμικὴν, ἥτις εὗρέθη πλῆσιον αὐτῶν. Tiryns III, σ. 100 - 101, πίν. 6Α ἀρ. 21.

(3) Εὐθυγράμμων τμήμα τοίχου ἀνήκον πιθανῶς εἰς τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ προηγούμενου στρώμα. Tiryys III, σ. 100, πίν. 6A ἀρ. 33.

(4) Ἐλλειψοειδῆς οἰκία μήκους πλέον τῶν 10 μ. ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτους 5,30 μ. (εἰκ. 6, 1) εὐρεθεῖσα εἰς ὑψηλότερον κατὰ τι στρώμα τῶν δύο προηγούμενων τοίχων. Τὸ ἔλλειψοειδὲς τοῦτο θεμέλιον ἦτο ἀμελῶς ἐκτισμένον διὰ λίθων μετρίου μεγέθους, εἶχε πάχος περίπου 0,50 μ. καὶ κατὰ τόπους ἐσώζετο εἰς ὕψος πλέον τοῦ ἑνὸς δόμου. Tiryys III, σ. 97, 100, πίν. 6A, ἀρ. 30.

(5) Καμπυλόγραμμων τμήμα τοίχου νοτίως τῆς ἔλλειψοειδοῦς οἰκίας, ἀνήκον εἰς τὸ αὐτὸ περίπου μετ' ἐκείνης οἰκοδομικὸν στρώμα. Tiryys III, σ. 100, πίν. 6A ἀρ. 50.

(6) Τμήμα οἰκίας, ἐχούσης διάγραμμα Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου καὶ εὐρισκομένης νοτίως τῆς ἔλλειψοειδοῦς οἰκίας καὶ ἐγγὺς αὐτῆς ἀλλ' ἀνηκούσης εἰς ὑψηλότερον (τρίτον ME) στρώμα. Tiryys III, σ. 97, 100, πίν. 6A ἀρ. 46.

(7) Δύο τεμάχια εὐθυγράμμων τοίχων ἐκτισμένα ὑπεράνω τῆς τελευταίας περιγραφείσης μεγαροειδοῦς οἰκίας πιθανῶς δὲ ἀνήκοντα εἰς ἑτέραν οἰκίαν τοῦ αὐτοῦ σχεδίου. Tiryys III, σ. 97, 100, πίν. 6A ἀρ. 45, 47.

(8) Τρίτη οἰκία τοῦ τύπου τοῦ Μυκηναϊκοῦ Μεγάρου ἐκτισμένη ὑπεράνω τῶν λειψάνων τῶν δύο προηγούμενων περιγραφεισῶν καὶ μερικῶς ἄνωθεν καὶ τῆς ἔλλειψοειδοῦς οἰκίας. Τὸ μήκος τῆς οἰκίας ταύτης ἐξετείνετο ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς ὥς καὶ ὅλων τῶν περιγραφεισῶν ἀνωτέρω, ἀλλὰ μέρος τοῦτου δὲν σώζεται. Τὸ πλάτος αὐτῆς ἦτο 3,75 μ. τὸ δὲ διάγραμμά της ἀπετελεῖτο ἐκ δύο τοῦλάχιστον δωματίων, ὧν μόνον τὸ ἀνατολικώτερον ἠδύνατο νὰ μετρηθῇ καὶ κατελάμβανε τὸ πλῆρες πλάτος τῆς οἰκίας ἐκ δὲ τοῦ μήκους αὐτῆς 2,70 μ. Οἱ τοῖχοι εἶχον κατασκευασθῇ ἐπιμελῶς καὶ εἶχον πάχος 0,40 - 0,45 μ. Ἐν ἑτερον ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα νοτίως τοῦ περιγραφέντος ἦτο πιθανῶς τμήμα τοῦ αὐτοῦ μετ' ἐκείνου συγκροτήματος. Tiryys III, σ. 98, 100, πίν. 6A ἀρ. 44, 45.

(9) Δύο ἔτερα τμήματα εὐθυγράμμων τοίχων, προερχόμενα ἐξ ἑνὸς ὑψηλοτέρου (ἐκτου ME) οἰκοδομικοῦ στρώματος τῆς αὐτῆς περιοχῆς, ἀνήκουν πιθανὸν εἰς τὸ τέλος τῆς ME περιόδου. Tiryys III, σ. 100, 101, πίν. 6A ἀρ. 52, 43.

(10) Καμπυλόγραμμων τμήμα τοίχου πιθανῶς τῆς ME περιόδου εὐρισκόμενον νοτίως τῆς ομάδος τῶν οἰκοδομημάτων τῶν περιγραφέντων ἀνωτέρω. Tiryys III, σ. 103, πίν. 6A ἀρ. 63.

(11) Πέντε τεμάχια εὐθυγράμμων τοίχων, προερχόμενα ἐκ μιᾶς τῶν ἀρχαιότερων φάσεων τῆς περιόδου ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομικοῦ στρώματος, εὐρέθησαν δυτικῶς τοῦ Μεγάλου Μεγάρου. Tiryys III, σ. 107 πίν. 10.

(12) Ἐτερον ἐλλειψοειδὲς ἢ ἀψιδοειδὲς οἰκοδόμημα ἐκτισμένον ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων 5 μικρῶν τμημάτων τοίχων δυτικῶς τοῦ Μεγάλου Μεγάρου. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶχε τὸν μακρὸν ἄξονα κατευθυνόμενον ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. ἄλλα τὸ πληρὲς μῆκος τοῦ οἰκήματος δὲν σώζεται. Τὸ πλάτος αὐτοῦ ἦτο 5,60 μ. οἱ δὲ τοῖχοι εἶχον ἐπιμελῶς κατασκευασθῆ ἀπὸ εὐμεγέθεις λίθους καὶ πηλὸν ἔχοντες πᾶχος 0,60 μ. Ἡ ἀνατολικὴ καμπυλόγραμμος πλευρὰ τῆς οἰκοδομῆς ἔχει ἐνισχυθῆ διὰ δευτέρου τοίχου ἑξωτερικῶς, εἰς δὲ ἐσωτερικὸς τοίχος ἀπεχώριζε τὸ βορειότερον μέρος τῆς ἐλλείψεως ὡς ἰδιαίτερον δωμάτιον. Ἡ οἰκία χρονολογεῖται ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων εἰς τὴν ΜΕ περιόδον ἔνεκα τῆς ὁμοιότητος αὐτῆς κατὰ τὸ σχέδιον καὶ τὸ πᾶχος τῶν τοίχων πρὸς τὴν ἐλλειψοειδῆ οἰκίαν ἀνατολικῶς τοῦ Μεγάλου Μεγάρου (ἀρ. 4 ἀνωτέρω). *Tiryns* III, σ. 105-106, πίν. 10a.

(13) Δεῖψανα δύο οἰκιῶν καὶ δύο βόθροι εἰς τὴν χαμηλοτέραν περιοχὴν τῆς ἀκροπόλεως. *Führer*², σ. 14, πίν. IV 7, 8. *Tiryns* III, 113.

XI. Λέρνα (23).— Τὰ κάτωθι ἐκ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων τῆς Λέρνης δύνανται νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὴν ΜΕ περιόδον καίτοι, ὡς παρατηρήθη καὶ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς θέσεως, ἀκριβὲς διάκρισις μεταξὺ ΠΕ καὶ ΜΕ περιόδου δὲν εἶναι δυνατὴ εἰς Λέρναν.

(1) Μία σειρὰ ἀναλημματικῶν τοίχων, εὐρεθέντων κατὰ τὴν νότιον κλιτὸν τοῦ γηλόφου, εἰς τῶν ὁποίων ὕψους ἔξ δόμων εἶχεν ἐπὶ τῆς ἑξωτερικῆς ΝΑ. αὐτοῦ πλευρᾶς ἐνιαχυτικὰς ἀντηρίδας. Ὁ τοίχος οὗτος παρηκολουθήθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εἰς μῆκος 23,50 μ. *Hesperia* 1956, σ. 160, εἰκ. 1 ΑΩ.

(2) Μία ἢ δύο οἰκίαι καὶ ἓν ἐργαστήριον μνημονεύονται διὰ βραχέων ἐν *Hesperia* 1956, 160.

(3) Ἐν σύστημα τοίχων καὶ ἐσωτερικῶν διαιρέσεων, μικρῶν αὐλάκων καὶ κοιλοτήτων ἐπιχειρισμένων διὰ πηλοῦ ἡρμηνεύθησαν ὡς ἐργαστηριακαὶ ἐγκαταστάσεις. *Hesperia* 1957, 151.

(4) Μία ὁδὸς ἐπεστρωμένη διὰ λίθων, ἔχουσα πλάτος 1,70 μ. καὶ πᾶχος ἐπιστρώσεως 0,45 μ., ὠδήγει ἐκ τοῦ οἰκισμοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν. *Hesperia* 1957, 143.

(5) Εὐρύχωρος περίβολος ἐν τῇ περιοχῇ ΒΕ μετὰ δύο δωμάτων ἐν αὐτῷ καὶ ἑνὸς κοίλου λίθου, ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς στρόφιγξ τῆς θύρας καὶ ἔκειτο εἰς τὴν ἀρχικὴν του θέσιν. *Hesperia* 1957, 149 - 150.

(6) Οἰκία 100 ἀνήκουσα εἰς πρόωμον φάσιν τῆς ΜΕ περιόδου. Ἦτο εὐμέγεθες οἰκοδόμημα μετὰ κεντρικῆς ἐστίας καὶ μιᾶς ὁπῆς δι' ὑποδοχὴν κίονος. *Hesperia* 1957, 148.

(7) Τέσσαρα οἰκοδομικὰ στρώματα, εἰς τρία τῶν ὁποίων συντηρήθησαν ἀψιδοειδεῖς οἰκίαι μετὰ κεντρικῶν ἐστιῶν, ἡκολούθουν ὑπεράνω τῆς οἰκίας τῶν Κεράμων κατὰ τὴν νότιον κλιτὸν τοῦ λόφου. *Hesperia* 1956, 160.

(8) Οἰκία Β. «Τοῖχοι μὴ ἐρμηνευθέντες ἐπαρκῶς» καὶ μία ὁδὸς ἢ προαύλιον παρ' αὐτούς. *Hesperia* 1954, 17.

(9) Οἰκία Δ προερχομένη ἐξ ὑψηλοτέρου ἢ ἡ προηγούμενη στρώματος. Εἶναι ἀψιδοειδὴς οἰκία ἔχουσα τὸν μακρὸν ἄξονα ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ τὴν ἀψίδα κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον. Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῆς οἰκίας κατὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς ἐκάμπτοντο ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἔσω. Εἰς ἐσωτερικὸς τοίχος ἀπεχώριζε τὴν ἀψίδα ἐκ τῆς ὑπολοίπου οἰκίας, εἰς δὲ τὸ σχηματιζόμενον οὕτω δωμάτιον εὐρέθη μία «τράπεζα ξηρῶν προσφορῶν ἐκ πηλοῦ» καὶ εἰς εὐρύχωρος βόθρος διαμέτρου 1,10 μ. καὶ βάθους 1,60 μ. Εἰς τὸ μεσαῖον τῆς οἰκίας δωμάτιον ἔκειτο ἐπίπεδος λίθος τοποθετημένος κατὰ τὸν μακρὸν ἄξονα τῆς οἰκοδομῆς καὶ χρησιμεύων πιθανῶς ὡς βάσις ξυλίνου κίονος. Οἱ τοῖχοι δὲν ἔχουν κατασκευασθῇ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἀλλ' ἐν τούτοις διετηροῦντο κατὰ τόπους εἰς ὕψος 0,80 μ., δύο δὲ περίοδοι χρήσεως τῆς οἰκίας ἠδύναντο νὰ διακριθοῦν. *Hesperia* 1954, 16, 1955, σ. 31, εἰκ. 2.

(10) Οἰκία Α. Ὁρθογώνιος οἰκία ἀποτελουμένη τοῦλάχιστον ἐκ δύο δωματίων εὐρεθίσα δυτικῶς τῆς οἰκίας Δ καὶ εἰς ὑψηλότερον στρώμα. *Hesperia* 1954, 17.

(11) Οἰκία Q εὐρεθίσα ὑπεράνω τῆς οἰκίας Α. Εἶναι μικρὰ οἰκία πλάτους 3,20 μ. καὶ πιθανοῦ μήκους 4-5 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἔχουσα τοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους ἐλαφρῶς καμπύλους πρὸς τὰ ἔσω. Τὸ διάγραμμα τῆς οἰκίας δὲν εἶναι σαφὲς εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ. Τὸ βόρειον ἄκρον δὲν ἀποκλείεται νὰ ἦτο κυκλωτέρες καὶ τὸ νότιον ἀνοικτὸν ὡς μικρὰ στοά. Εἰς ἐσωτερικὸς τοίχος μετὰ μιᾶς θύρας κατὰ τὸ δυτικὸν αὐτοῦ ἄκρον διεχώριζε τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας εἰς δύο τοῦλάχιστον δωματία. Εἰς τὴν οἰκίαν δύο περίοδοι κατοικίσεως διεκρίνοντο. *Hesperia* 1954, 16 - 17.

(12) Μία ὁμὰς οἰκίων, ὧν αἱ πλείους ἀψιδοειδεῖς, ἔχουσαι τὸν μακρὸν ἄξονα ἄλλαι ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἄλλαι ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς, εἶχον κτισθῇ ἢ μία ἐγγὺς τῆς ἄλλης καὶ διεχωρίζοντο ἀπὸ στενὰς διόδους. Μία τούτων, ἀριθμουμένη 98Α ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος, εἶχε πλάτος 4,50 μ., τὴν ἀψίδα κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον καὶ ἓνα λεπτὸν διαχωριστικὸν τοῖχον ἐξ ὧμων πλίνθων ἐσωτερικῶς. Εἰς ἐν δωμάτιον τῆς οἰκίας ταύτης εὐρέθη μία μικρὰ τετράγωνος ἐξέδρα ἐκ πηλοῦ κατεσκευασμένη ἐπὶ μιᾶς παλαιότερας ἐστίας καὶ τινες μικραὶ θέσεις ἀποθηκεύσεως κατεσκευασμένα διὰ πηλοῦ (βόθροι). Ἡ οἰκία ἀνῆκεν εἰς τὸ αὐτὸ στρώμα μετὰ τῶν οἰκίων Δ καὶ Α καὶ κατεστράφη ὑπὸ ἰσχυρᾶς πυρᾶς. *Hesperia* 1956, 159, 1957, 147 - 151.

(13) Οἰκία Μ. Αὕτη ἦτο ἀψιδοειδὴς οἰκία (εἰκ. 62) ἐκτισμένη ὑπεράνω τῆς οἰκίας Δ, ἔχουσα μῆκος τοῦλάχιστον 10,50 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτος 5,50. Ἡ ἀψὶς ἔκειτο κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς οἰκίας ὡς καὶ εἰς τὴν οἰκίαν Δ. Δύο ἐσωτερικοὶ τοῖχοι διήρουν τὴν οἰκίαν εἰς τρία δωματία, τὸ ἐν ὀπισθεν τοῦ ἄλλου, τὸ ἀνατολικότερον τῶν ὁποίων ἦτο πι-

θανόν ανοικτόν ως στοά. Τὸ ἐκ λίθων θεμέλιον τῆς οἰκίας ταύτης ἔχει πᾶχος 0,35 - 0,50 μ. καὶ διετρεῖτο εἰς ὕψος 0,80 μ. κατὰ τόπους δ' ἔδεικνυνε δύο περιόδους κατασκευῆς δύο δηλ. τρόπους τοιχοδομίας. Ἡ οἰκία εἶχε καταστροφή διὰ πυρὸς τέσσαρας φορὰς καὶ εἶχεν ἐπισκευασθῇ καὶ πάλιν κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἀνασκάψαντος. *Hesperia* 1954, 14 - 15, 1955, 30.

(14) Μία σειρὰ οἰκοδομημάτων συγχρόνων πρὸς τὴν πρώτην φάσιν τῆς οἰκίας M ἀναφέρεται ἐν *Hesperia* 1956, 159.

(15) Μία ὁδὸς ὁδηγοῦσα εἰς τὴν οἰκίαν M, μία ἐτέρα οἰκία χαρακτηριζομένη διὰ τοῦ γράμματος S ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος, οἱ τοῖχοι τῆς ὁποίας ἔδεικνυν τοποθέτησιν τῶν λίθων γωνιωδῶς, ὥς ἀκανθαὶ ἰχθύος ἐκατέρωθεν τῆς σπονδυλικῆς τούτου στήλης, καὶ ἐν ἑτερον σύστημα τοίχων βορείως τῆς ὁδοῦ. *Hesperia* 1954, 16.

(16) Εὐθύγραμμοι καὶ καμπυλόγραμμοι τοῖχοι, βόθροι καὶ τάφοι ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς ἀναφέρονται ἐν *Hesperia* 1954, 22, 1955, 35.

(17) Μία μικρὰ οἰκοδομὴ εἰς σχῆμα ὀπλῆς ἵππου, σύγχρονος πρὸς τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς οἰκίας M, ἡρμηνεύθη ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ὡς κάμινος κατεργασίας τοῦ χαλκοῦ. Αὕτη ἀπετελεῖτο ἐξ ἐνὸς θαλάμου, μήκους 2,70 μ. καὶ πλάτους 1,80 μ., ἔχοντος τὸ ἀνοιγμα πρὸς Ἀνατολὰς καὶ διηρημένον δι' ἐνὸς ἐσωτερικοῦ τοίχου εἰς βόρειον καὶ νότιον τμήμα. *Hesperia* 1956, 159.

(18) Τοῖχοι οἰκιῶν μὴ παρέχοντες πλήρες διάγραμμα καὶ δάπεδα ὡς καὶ ὁδοὶ ἀνήκουσαι εἰς ὑψηλότερον στρώμα. *Hesperia* 1956, 158.

(19) Μία ἐλλειψοειδὴς κατασκευή, μήκους 2,50 μ. καὶ πλάτους 1,60 μ., μετὰ λεπτοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου ἐκ πλίνθων καὶ ἐνὸς κεντρικοῦ ὀρθογωνίου κίονος ἐκ πηλοῦ ἔχουσα τὸ ἀνοιγμα πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἐρμηνευθεῖσα ὡς κλίβανος ἢ κάμινος. *Hesperia* 1956, 158.

(20) Τεμάχια τοίχων, δάπεδα οἰκιῶν καὶ τάφοι προερχόμενοι ἐκ διαφόρων στρωμάτων, εὐρέθησαν ἐν τῇ τάφῳ C κατὰ τὴν βόρειον κλιτὸν τοῦ γηλόφου. *Hesperia* 1954, 19.

(21) Τεμάχια τοίχων, δάπεδα καὶ βόθροι εὐρεθέντες εἰς τὸ βαθύτερον ΜΕ στρώμα τῆς περιοχῆς D κατὰ τὴν ἀνατολικὴν κλιτὸν τοῦ λόφου καὶ ὑπεράνω τῶν ΠΕ τοίχων CV - CX (ΠΕ ἀρχιτεκτονικὴ XII 15 - 17, σ. 201 ἀνωτέρω), ὅπου εὐρέθησαν καὶ πάντα τὰ περιγραφόμενα κατωτέρω λείψανα. *Hesperia* 1956, 151.

(22) Εἷς εὐθύγραμμος τοῖχος CL, εὐρεθεὶς εἰς ὑψηλότερον τῶν τελευταίων περιγραφέντων λειψάνων στρώμα, ὅστις διακόπτεται ὑπὸ τινος κατασκευῆς ὁμοιοζούσης μὲ πρόπυλον. Ἡ κατασκευὴ αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς εἰσόδου, πλάτους 0,70 μ., περιβαλλομένης ἐκατέρωθεν ὑπὸ μικρῶν προεξοχῶν τοῦ τοίχου καὶ ὑπὸ 34 ὀπῶν εὐρεθεισῶν εἰς τὸ ἔδαφος δυτικῶς τῆς εἰσόδου ταύτης καὶ προοριζομένων πιθανῶς δι' ὑποδοχὴν ξυλίνων κίωνων. *Hesperia* 1956, 151.

(23) Τμήμα κυκλικού περιβόλου ἐκ λίθων, χαρακτηριζόμενον διὰ τῶν γραμμῶν CH ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος, ἔχον πᾶχος 0,30-0,50 μ. καὶ ὕψος σπανίως περισσότερον τοῦ ἐνὸς δόμου διάμετρον δὲ περίπου 6 μ. Ὁ κύκλος οὗτος περιέβαλλε σωρὸν ὀστῶν καὶ συντετριμμένων ἀγγείων. *Hesperia* 1956, 149 - 151

(24) Τοῖχοι θεμελίων ἐκ λίθων ἀνήκοντες εἰς δύο ὀρθογώνιους καὶ τρεῖς ἀψιδοειδεῖς οἰκίας. *Hesperia* 1954, 11, 1955, 29, 1956, 148 - 149.

(25) Δέκα ἐννέα κοιλότητες εἰς τὸ ἔδαφος, διαμέτρου 0,15 - 0,18 μ. καὶ βάθους 0,25 μ. ἕως 0,30 μ. ἑκάστη, οὐχὶ ἀπολύτως εὐθυγραμμισμέναι ἀλλὰ «φανερῶς δηλοῦσαι τὰ ἄκρα περικεκλισμένου χώρου πλάτους περίπου 3,50 μ. σχεδὸν κυκλικῷ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον». Τὸ μῆκος τῆς κατασκευῆς ταύτης ἦτο πλεόν τῶν 5 μ. καὶ κατὰ μῆκος τῆς νοτίου πλευρᾶς αὐτῆς εὐρέθη μία σειρὰ λίθων, οἵτινες ἔχρησίμευον, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάφαντος, ὥς βάρη σιγκατατοῦντα τὰ κάτω ἄκρα τῶν ἐκ δερμάτων ἢ ψαθῶν τοίχων τῆς οἰκίας. *Hesperia* 1955, 29.

(26) Οἰκία BS. Ὁρθογώνιος οἰκία ἔξ ὑψηλοτέρου τῆς προηγουμένης στρώματος ὥς καὶ δύο ἕτεραι ὀρθογώνιοι οἰκίαι καὶ εἰς καμπυλόγραμμος τοῖχος. Ἡ τοιχοδομία τοῦ στρώματος τούτου ἐξακριβρίζετο ἀπὸ σειρὰς ἐπιμήκων στορογγύλων ποταμολίθων, ὁμοιαζόντων πρὸς «σειρὰς μεγάλων γεωμήλων». *Hesperia* 1955, 28 - 29.

(27) Οἰκία DJ (μὴ περιγραφομένη) καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα καὶ τάφοι ἔξ ἐνὸς ὑψηλοτέρου στρώματος μνημονεύονται ἐν *Hesperia* 1955, 28.

(28) Ὁρθογώνιος οἰκία BD (μὴ περιγραφομένη) ἀκολουθοῦσα ὑπεράνω τῆς προηγουμένης καὶ μερικοὶ τάφοι. *Hesperia* 1955, 28.

(29) Οἰκία AH ἀκολουθοῦσα ὑπεράνω τῆς οἰκίας BD. Αὕτη ἦτο ὀρθογώνιος περίπου οἰκοδομή, μήκους 4,10 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 3,60 μ., μετὰ τῆς θύρας (πλάτους 1 μ.) ἐπὶ τῆς ΒΑ. γωνίας. Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας εἶχον πᾶχος 0,50 μ. κατεστράφη δὲ αὕτη τελικῶς ὑπὸ πυρός. *Hesperia* 1954, 10, 1955, σ. 28, πίν. 13.

(30) Τοῖχος R ἀνήκει εἰς τὸ ἀνώτατον ΜΕ στρώμα τῆς περιοχῆς D καὶ προερχόμενος ἔξ οἰκοδομήματος ἀβεβαίου διαγράμματος. Ὁ τοῖχος οὗτος, μήκους 13,50 μ., ἔχει κατεύθυνσιν ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ. καὶ δεικνύει ἔντονον καμπυλότητα κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον. Τρεῖς τοῖχοι προεκτεινόμενοι ἐκ τούτου πρὸς Βορρᾶν κατ' ἀποστάσεις διήρουν τὸν παρακείμενον χῶρον εἰς 4 δωμάτια. Ἐτερος τοῖχος κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον ἐνὸς τῶν τοίχων τούτων, ἔχων κατεύθυνσιν ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς, καθώριζεν ἴσως τὴν ἐτέραν πλευρὰν τοῦ οἰκοδομήματος ἀλλὰ τοιοῦτον σχέδιον κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάφαντος θὰ ἦτο μᾶλλον παράλογον. Τὰ σχηματιζόμενα οὕτω δωμάτια εἶχον πλάτος περίπου 2,50 - 3 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς καὶ μῆκος 4 - 5 μ. Ἐπίπεδοι τινες λίθοι ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῶν δωματίων ἡρμηνεύθησαν ὥς ὑπο-

στηρίγματα ἐπίπλων. Ὁ τοίχος εἶχε κατασκευασθῇ ἀμελῶς ἐκ μικρῶν καὶ μεγάλων λίθων, πιθανῶς κατὰ τμήματα, προεῖχε δὲ 0,15-0,80 μ. ὑπὲρ τὸ δάπεδον. Τρία ἐκ τῶν δωματίων εἶχον δάπεδον ὁμοιάζον πρὸς χονδροειδὲς μωσαϊκόν. Τοῦτο ὅμως ἐξετείνετο καὶ ὑπὸ τοὺς τοίχους τοῦ οἰκήματος. Hesperia 1954, 9-10.

XII Ἀσίνη (24).— Ἐπὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον πλήρη σχέδια οἰκιῶν, προερχομένων ἐκ τριῶν διαδοχικῶν στρωμάτων, ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὴν μεγάλην τάφρον καὶ εἰς τὴν περιοχὴν III τῆς κάτω πόλεως. Μερικοὶ ἐπὶ πλέον τοῖχοι συννητήθησαν εἰς τὰς δύο ταύτας περιοχὰς τῆς κάτω πόλεως καὶ εἰς τὴν «Γεωμετρικὴν περιοχὴν» τῆς ἀκροπόλεως. Asine, εἰκ. 1 σημεῖα N, O καὶ E ἀντιστοιχῶς. Ἐν λεπτομερεῖα τὰ ἐν λόγῳ λείψανα εἶναι τὰ κάτωθι:

(1) Οἰκία A εὐρεθεῖσα εἰς τὸ βαθύτερον ME στρώμα ἐν τῇ μεγάλῃ τάφρῳ. Εἶναι σχεδὸν ὀρθογώνιος διαιρουμένη ὑπὸ ἐνὸς ἐσωτερικοῦ τοίχου εἰς δύο διαμερίσματα. Ἡ εἴσοδος ἦτο πιθανὸν πρὸς Ἀνατολὰς. Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας δὲν εἶναι ὁμοιομόρφου κατασκευῆς. Asine, σ. 59, 68, 90, εἰκ. 42, 47.

(2) Δύο τοῖχοι ἀβεβαίον προορισμοῦ εὐρεθέντες βορειοδυτικῶς τῆς οἰκίας A. Asine, σ. 73, εἰκ. 42 καὶ 49, ἀρ. 38-39.

(3) Οἰκία T εὐρεθεῖσα εἰς τὸ βαθύτερον ME στρώμα τῆς περιοχῆς III. Εἶναι ὀρθογώνιος ἐκτεινομένη ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν ἢ ἐνδεχομένως τεσσάρων δωματίων. Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας ἦσαν κατεσκευασμένοι ἐκ μικρῶν λίθων τὰ δὲ δάπεδα ἐκ πεπατημένης γῆς καὶ πηλοῦ. Asine, σ. 91, 93, εἰκ. 68-69, 75-76.

(4) Οἰκία B εὐρεθεῖσα εἰς τὸ δεύτερον ME στρώμα ἐν τῇ μεγάλῃ τάφρῳ καὶ μερικῶς ὑπεράνω τῆς οἰκίας A ἀλλ' ἐκτεινομένη ἔτι βορειότερον ταύτης. Τὸ σχέδιον τῆς οἰκίας εἶναι τετράπλευρον περίπου διηρεῖτο δὲ ὑπὸ πέντε ἐσωτερικῶν τοίχων εἰς ἕξ στενὰ ἐπιμήκη δωμάτια ἢ διαδρόμους, ἐκτεινομένους ἕξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς. Οἱ στενοὶ οὗτοι διάδρομοι ἐν συνεχείᾳ διηροῦντο ὑπὸ ἄλλων τοίχων εἰς 13 ἐν ὅλῳ μικρότερα δωμάτια. Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῆς οἰκίας ταύτης εἶχον κτισθῇ διὰ λίθων μετρίου μεγέθους ἐπιμελῶς συνηρμοσμένων κατὰ τόπους δὲ διητροῦντο εἰς ὕψος πλέον τῶν ἕξ δόμων. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι εἶχον κατασκευασθῇ ἕξ εὐμεγέθων ἀκανονίστων λίθων καὶ εἶχον ὕψος περίπου 0,80 μ. Ἡ οἰκία ἔχει ἐρμηνευθῇ ὡς ἀποθήκη. Asine, σ. 59-62, 68-69, εἰκ. 42, 47-48.

(5) Οἰκία D (εἰκ. 6, 7), προερχομένη ἐκ τοῦ αὐτοῦ στρώματος καὶ τῆς αὐτῆς τάφρου μετὰ τῆς οἰκίας B, ἔκειτο νοτίως ταύτης καὶ ὑπεράνω τῶν τοίχων 38-39 μνημονευθέντων ἀνωτέρω (ἀρ. 2) καταλείπουσα μετὰ αὐτῆς καὶ τῆς οἰκίας B μίαν μικρὰν δίοδον. Τὸ σχέδιον τῆς οἰκίας εἶναι ὀρθογώνιον μετὰ δύο θυρῶν κατὰ τὴν ΒΔ. πλευράν. Ἡ δυτικωτέρα ἐκ τῶν δύο τού-

των θυρών ὡδήγει διὰ μέσου ἐνὸς προδόμου εἰς ἓν εὐρύχωρον δωμάτιον μὴ ἐπικοινωνοῦν μετὰ τῶν ἄλλων δωματίων, ἡ ἑτέρα θύρα ὡδήγει εἰς ἓνα διάδρομον, εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν δύο δωμάτια. Νοτίως τοῦ περιγραφέντος τμήματος ἔκειτο τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς οἰκίας ἀποτελούμενον ἐκ 4 τετραγώνων δωματίων κειμένων κατὰ πλάτος τῆς οἰκίας εἰς μίαν σειρὰν. Ἐτι νοτιώτερον τοῦ κεντρικοῦ τούτου μέρους εὗρισκοντο δύο ὀρθογώνια δωμάτια κατέχοντα τὸ πλῆρες πλάτος τῆς οἰκίας, ἂν κρίνῃ ὅμως κανεῖς ἐκ τμημάτων τοίχων τινῶν προσχόντων πρὸς Δυσμάς, ἔτι δυτικώτερον ὑπῆρχε πιθανῶς καὶ ἕτερον καταστραφέν διαμέρισμα. Οἱ τοῖχοι ἔχουν κατασκευασθῇ ἐξ ἄργων λίθων ὥς καὶ τῆς προηγουμένης. Ἡ οἰκία D θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων ὅτι ἐξεπλήρου χρῆν ἀνακτόρου (Palatial House). Asine, σ. 62, 72-73, 88, εἰκ. 42, 49.

(6) Δύο τοῖχοι εὐρεθέντες ὑπεράνω τῆς οἰκίας T (ἀριθ. 3 ἄνωτέρω) ἐν τῇ περιοχῇ III χαρακτηρίζουν τὸ δεύτερον ME στρώμα εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην. Asine, σ. 91, εἰκ. 93 ἀρ. 16, 17.

(7) Οἰκία C ἀνήκουσα εἰς τὸ τρίτον ME στρώμα τῆς μεγάλης τάφρου καὶ εὐρεθεῖσα ὑπεράνω τῆς οἰκίας B. Αὕτη εἶναι τμήμα ὀρθογωνίου οἰκοδομῆς μαρτυρουμένης ὑπὸ τριῶν τοίχων ἀκανόνιστου δομῆς ἐκ μικρῶν λίθων. Asine, σ. 62, 70, εἰκ. 47 ἀρ. 22-24.

(8) Οἰκία E, ὀρθογώνιον οἶκημα προσερχόμενον ἐπίσης ἐκ τοῦ τρίτου ME στρώματος ἀλλ' εὐρεθὲν εἰς τὴν μεγάλην τάφρον. Ἡ οἰκία αὕτη ἔχει κτισθῇ ὑπεράνω τῆς οἰκίας D ἀλλ' ἔχει διαφορετικὸν προσανατολισμὸν ἀπὸ ἐκείνην. Τὸ δυτικὸν τμήμα αὐτῆς ἔλλειπει τὸ δὲ ὑπάρχον ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων δωματίων. Ἡ εἴσοδος πιθανῶς ἔκειτο ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς. Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῆς οἰκίας εἶχον στερεῶς κτισθῇ διὰ μεγάλων ἄργων λίθων, τὸ δὲ δάπεδον ἦτο ἐκ γῆς. Asine, σ. 63, 73-74, εἰκ. 49 ἀρ. 40-44.

(9) Ἡ Οἰκία U, συγκειμένη ἐξ ἐνὸς ὀρθογωνίου δωματίου καὶ ἀποτελοῦσα τὸ τρίτον οἰκοδομικὸν στρώμα, ἔκειτο ὑπεράνω τῆς οἰκίας T εἰς τὴν περιοχὴν III. Asine, σ. 91, 93, εἰκ. 69 ἀρ. 18-20.

(10) Λεῖψανα ὀρθογώνιων οἰκίων εὐρέθησαν ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως. Asine, σ. 40, εἰκ. 20.

XIII. Κανδία (25).—Τὰ κάτωθι ME δεδομένα ἀπεκαλύφθησαν ἐν τῇ θέσει: (1) Οἰκία M. Ἐν ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα εὐρεθὲν κατὰ τὴν νότιον κλιτὸν τῆς ἀκροπόλεως. AA 1939, 291 καὶ 278, εἰκ. 4.

(2) Ἀναλημματικὸς τοῖχος M1 εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν μετὰ τῆς οἰκίας M. AA 1939, 291 καὶ 278, εἰκ. 4.

(3) Γωνία μιᾶς οἰκίας ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως. AA 1939, 291. (4) Δύο τεμάχια τοίχων κατὰ τὸν αὐχένα δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως. AA 1939, 293, VI Intern. Kongr. 1939, 301.

XIV. Ἀσέα (32).— Ὁρθογώνιοι καὶ καμπυλόγραμμοι οἰκίαι προερχόμεναι ἐκ δύο ἢ τριῶν οἰκοδομικῶν στρωμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐνίοτε παρεμβάλλονται στρώματα τέφρας χωρὶς ὅμως νὰ ἀλλάξῃ ὁ προσανατολισμὸς τῶν οἰκοδομημάτων κατὰ τὸ ἐπακολουθοῦν στρῶμα. Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ταῦτα λεῖψανα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

(1) Οἰκία Β, ὀρθογώνιος ἐκ τριῶν δωματίων οἰκοδομὴ εὐρεθεῖσα ἐγγὺς τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου καὶ ὑπεράνω τῆς οἰκίας Α τῆς ΠΕ περιόδου (XVI, 1, σ. 204, ἀνωτέρω), ἐκπροσωποῦσα δὲ τὸ ἀρχαιότερον ΜΕ στρῶμα εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Τὸ σωζόμενον μῆκος τῆς οἰκίας εἶναι 8 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς 4 μ. Ἡ οἰκία ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν δωματίων ἐχόντων διαστάσεις ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς 1,50 μ. ἐπὶ 3,10 μ., 2 μ. ἐπὶ 3,10 μ. καὶ 3,10 μ. ἐπὶ 3 μ. ἀλλ' ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος τῆς οἰκίας δὲν σφύζεται καὶ τὸ μῆκος τοῦ τελευταίου δωματίου ἡδύνατο νὰ εἶναι μεγαλύτερον τῶν 3 μ. Τὸ δάπεδον τῆς οἰκίας ἦτο ἐκ γῆς ἐντὸς δὲ ταύτης δὲν εὐρέθη κατεσκευασμένη ἐστία ἀλλὰ σωρὸς τέφρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὐρέθησαν μερικὰ ἀγγεῖα. Ὁ σωρὸς οὗτος κείμενος παρὰ τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ πλέον ἀνατολικοῦ ἐκ τῶν τριῶν δωματίων, ἐδήλου πιθανὸν τὸ σημεῖον τῆς ἐστίας τῆς οἰκίας. Asea, σ. 17, εἰκ. 13-14, πίν. VI.

(2) Οἰκία Ε. Τμήμα μιᾶς ὀρθογωνίου οἰκίας εὐρεθὲν βορείως τῆς οἰκίας Β καὶ προερχόμενον ἐκ τοῦ αὐτοῦ στρώματος. Asea, σ. 12, πίν. VI.

(3) Οἰκία Η. Δύο τεμάχια εὐθυγραμμῶν τοίχων περικλειόντων μίαν ἐστίαν εὐρεθέντα ΒΑ. τῆς τελευταίας περιγραφείσης οἰκίας καὶ ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι. Εἰς καμπυλόγραμμος τοῖχος ἀκόμη βορειότερον τούτων ἀνῆκε πιθανὸν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν. Asea, σ. 12, πίν. VI.

(4) Οἰκία Ι (εἰκ. 6, 6) κειμένη ἀνατολικῶς τῶν προηγουμένων καὶ ὥς καὶ ἐκεῖναι ἀνήκουσα εἰς τὸ ἀρχαιότερον ΜΕ στρῶμα εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Τὸ σχέδιον τῆς οἰκίας ἀποτελεῖται ἐκ 4 δωματίων ὃ δὲ μακρὸς ἄξων ταύτης ἐκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Τὸ πλάτος ὅλων τῶν δωματίων ἦτο 3,50 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς τὰ δὲ μήκη αὐτῶν ἀπὸ Νότον πρὸς Βορρᾶν ἦσαν 3,25 μ., 3,70-4,30 μ., 2-2,80 μ. καὶ 2,20 μ. ἀντιστοίχως. Τὸ δάπεδον ἀπετελεῖτο ἐκ πεπατημένης γῆς, ἐκτισμένη δὲ ἐστία ἐν τῇ οἰκίᾳ δὲν εὐρέθη. Τὰ ἐρεῖλια ἐκαλύπτοντο ὑπὸ στρώματος τέφρας Asea, σ. 17, εἰκ. 17.

(5) Οἰκία Ο κειμένη ἀνατολικῶς τῆς οἰκίας L καὶ χωριζομένη ἀπ' αὐτῆς διὰ στενῆς διόδου. Εἶναι ὀρθογώνιος οἰκία δύο δωματίων, ἔχουσα τὸν μακρὸν ἄξονα ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Τὸ νοτιώτερον τῶν δύο δωματίων εἶχε μῆκος 8,30 μ. καὶ πλάτος 3,30-3,80 μ. τὸ δὲ βορειότερον 3,30 μ. μῆκος καὶ 3,10 μ. πλάτος. Τὸ δάπεδον τῆς οἰκίας ἀπετελεῖτο ἐκ γῆς κεκαλυμμένης ὑπὸ στρώματος ἄμμου. Ἐστία ἐκτισμένη δὲν εὐρέθη ἐντὸς τῆς οἰκίας. Asea, σ. 17, εἰκ. 18.

(6) Οἰκία Μ. Εὐθύγραμμοί τινες τοῖχοι ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος ὡς ἀνήκοντες εἰς μίαν οἰκίαν ἐκ δύο δωματίων, ἐκτισμένην ὑπεράνω τοῦ βορείου μέρους τῆς οἰκίας L καὶ ἀνήκουσαν προφανῶς εἰς νεωτέραν ταύτης περίοδον. Asea, σ. 12, πίν. VI.

(7) Οἰκία F. Αὕτη εἶναι οἰκία ἐκ δύο δωματίων ἀκανονίστου σχήματος μετ' εὐθυγράμμων τοίχων καὶ τοῦ μακροῦ ἄξονος ἐκτεινομένου ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμάς. Ἡ οἰκία κεῖται βορείως τῆς οἰκίας B καὶ ἐγγὺς τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς ἀνασκαφείσης περιοχῆς, προέρχεται δὲ ἐξ ὑψηλοτέρου ἢ ἡ οἰκία B στρώματος. Τὸ δάπεδον αὐτῆς ἐκαλύπτετο ὑπὸ κιτρινωπῆς ἄμμου μεμιγμένης μετ' ὀσίων ζώων καὶ ὀστράκων ἀγγείων. Τὸ πλέον ἀνατολικὸν τῶν δωματίων περιεῖχε μίαν κυκλικὴν ἐστίαν διαμέτρου 1,30 μ. Asea, σ. 12, 17, εἰκ. 15 - 16.

(8) Οἰκία C. Οὗτοι καλοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος δύο τεμάχια εὐθυγράμμων τοίχων κειμένων δυτικῶς τῆς οἰκίας B ἀλλ' ἀνηκόντων, ὡς καὶ ἡ οἰκία F, εἰς τὸ νεώτατον ME στρώμα εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο.

(9) Οἰκία N (εἰκ. 6, 4). Αὕτη εἶναι ἀψιδοειδῆς οἰκία ἐκ τριῶν δωματίων, ἔχουσα τὸν μακρὸν ἄξονα ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον τὴν δὲ ἀψίδα κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον. Ἡ οἰκία ἔχει κτισθῇ ὑπεράνω τῶν οἰκίων L καὶ M καὶ ἀποτελεῖ τὸ τρίτον ME οἰκοδομικὸν στρώμα εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Τὸ δυτικὸν μέρος τῆς οἰκίας ἐλλείπει, ἀλλ' ἐκ τῶν διαστάσεων καὶ τῆς κατασκευῆς αὐτῆς φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ μεγαλυτέρα οἰκοδομὴ τῆς περιόδου. Τὸ σωζόμενον πλάτος τῆς οἰκίας εἶναι 6 μ. Τὸ μῆκος τοῦ μὲν βορείου δωματίου μετὰ τῆς ἀψίδος εἶναι περίπου 7 μ., τοῦ μετὰ τοῦτο 4-4,50 μ. καὶ τοῦ νοτιωτέρου 3-3,50 μ. Ὁ ἐξωτερικὸς τοίχος τῆς οἰκίας ἔχει κτισθῇ διὰ τετραγόνων λίθων τὸ δὲ πάχος αὐτοῦ εἶναι 1,10 μ. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι, οἵτινες ἔχουν λοξὴν κατεύθυνσιν, ἔχουν πάχος 0,40 μ. Τὸ δάπεδον τῆς οἰκίας ἀπετελεῖτο ἐκ γῆς, ἐκτισμένη δὲ ἐστία ἐν αὐτῇ δὲν εὐρέθη. Asea, σ. 18-20, εἰκ. 20-21.

(10) Οἰκία P. Ὁρθογώνιος οἰκία ἐκ τριῶν δωματίων ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς οἰκίας O καὶ κειμένη ἀνατολικῶς τῆς οἰκίας N, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποχωρίζεται διὰ μιᾶς στενῆς διόδου. Τὸ σωζόμενον μῆκος τῆς οἰκίας ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον εἶναι 15,50 μ. ἀλλ' οὐδεμία τῶν στενῶν πλευρῶν ταύτης σώζεται, τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς ἦτο 8 μ. Αἱ μακραὶ πλευραὶ τῆς οἰκίας δὲν εἶναι ἐντελῶς παράλληλοι καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ διαχωριστικοὶ τῶν δωματίων τοῖχοι ἔχουν λοξὴν φορὰν. Τὸ βορειότερον τῶν τριῶν δωματίων τῆς οἰκίας ἐκτείνεται καθ' ὅλον τὸ πλάτος αὐτῆς καὶ καταλαμβάνει 3,50 μ. ἐκ τοῦ μήκους ταύτης, τὸ μεσαῖον δωμάτιον καταλαμβάνει ἐπίσης ὅλον τὸ πλάτος τῆς οἰκίας καὶ 7,50-8 μ. ἐκ τοῦ μήκους αὐτῆς καὶ τὸ νοτιώτερον, ἔχον τὸ πληρὸς πάλιν πλάτος τῆς οἰκίας, καταλαμβάνει τὰ ὑπολειπόμενα 2,60 μ. ἐκ τοῦ μήκους τῆς οἰκίας. Οἱ τοῖχοι εἶχον ἀμελῶς κτισθῇ καὶ ἀπετελοῦντο ἐξ ἐνὸς μόνου δόμου, τὸ δάπεδον

δὲν εἶχε παρασκευασθῇ πως δι' ἄμμου ἢ πηλοῦ ἀλλ' ἦτο ἡ φυσικὴ γῆ, ἐκτι-
σμένη ἐστία ἐπίσης δὲν εὐρέθη ἐν τῇ οἰκίᾳ. Asea, σ. 20, εἰκ. 22.

Οἱ τοῖχοι τῶν οἰκιῶν, δι' ὅσας δὲν παρετέθη ἀνωτέρω τρόπος κατα-
σκευῆς, εἶχον κτισθῇ ἐξ ἀκανόνιστων λίθων τοποθετημένων εἰς δύο σειρὰς
τοῦ μεταξὺ κενοῦ πληρουμένου διὰ μικροτέρων λίθων, ὥστε τὸ πάχος τῶν
τοίχων νὰ κυμαίνεται μεταξὺ 0,45 καὶ 0,60 μ., διετηροῦντο δὲ εἰς ὕψος δύο
μέχρι τριῶν δόμων. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι εἶχον πάχος 0,35 - 0,40 μ. καὶ ἀπε-
τελοῦντο ἐξ ἑνὸς δόμου (Asea, 13 - 14). Δύο λίθοι μετὰ κοιλοτήτων χρησι-
μεύοντες ὡς στρόφιγγες θυρῶν εὐρέθησαν εἰς στρώματα τῆς περιόδου ἀλλ'
οὐδεὶς τούτων ἔκειτο εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ θέσιν. Asea, σ. 14, εἰκ. 10.

XV. Ἀμύκλαι (33).— Τὰ ὀλίγα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἐκ τῆς θέ-
σεως τὰ παρατεθέντα ἐν τῇ ΠΕ περιόδῳ (XVIII, 1 - 2, σ. 205 ἀνωτέρω)
προέρχονται ἐξ ἑνὸς μικτοῦ ΠΕ-ΜΕ στρώματος καὶ πιθανὸν ἀνήκουν εἰς τὴν
ΜΕ περίοδον.

XVI. Παπούλια (51).— Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀνασκαφέντος τύμβου
ἐν τῇ θέσει ταύτῃ (XIX ταφῶν κατωτέρω) εὐρέθη ἐν οἰκοδόμημα εἰς σχῆμα
ὀπλῆς ἵππου ἔχον μῆκος 2,20 μ., μέγιστον πλάτος 1,25 μ. καὶ ἄνοιγμα εἰσό-
δου 1,10 μ. Τὸ δάπεδον ἔκειτο 0,12 μ. βαθύτερον τῆς εἰσόδου τὸ δὲ ὕψος τοῦ
οἰκήματος ἦτο 0,80 μ. καὶ ἐστεγάζετο διὰ πλακῶν, αἵτινες ἐθραύσθησαν ἐκ
τοῦ βάρους τῶν χωμάτων. Ἐντὸς τοῦ οἰκήματος οὐδὲν εὐρέθη καὶ δι' αὐτὸ
ἡρμηνεύθη ὡς κενοτάφιον ἢ οἰκία συγκεντρώσεως τῶν ἐν τῷ τύμβῳ νεκρῶν.
ΠΑΕ 1955, 254 - 255. BCH 1956, 286.

XVII. Ἐπάνω Ἐγγλιανός (53).— Εἰς στενὸς ΜΕ τοῖχος εἰς
τὴν περιοχὴν τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου ἀναφέρεται ἐν AJA 1956, 99.

XVIII. Μάλθη (55).— Ἐκτεταμένα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα τῆς πε-
ριόδου ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὴν θέσιν ἀνήκοντα εἰς 320 περίπου οἰκήματα
καὶ εἰς ἀναλημματικούς ἢ ὀχυρωματικούς τοίχους. Τὰ λείψανα ταῦτα προέρ-
χονται ἐκ δύο διαδοχικῶν στρωμάτων ἢ φάσεων τῆς περιόδου, ἐν ἀρχαιότε-
ρον εἰς τὸ ὁποῖον τὸ καμπυλόγραμμον σχέδιον εἶναι τὸ ἐπικρατέστερον καὶ
ἐν νεώτερον ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ ὀρθογωνίων ἀποκλειστικῶς οἰκοδομημά-
των. Οἱ ὀχυρωματικοὶ τοῖχοι ἀνήκουν εἰς τὴν δευτέραν φάσιν τῆς περιόδου.
Τὰ λείψανα ταῦτα δύνανται νὰ συνοψισθοῦν ὡς κάτωθι (ἰδὲ καὶ Malthi, σχέ-
δια III - IV).

(1) Οἰκία Β 1 - 3. Ἐλληψοειδῆς οἰκοδομή, μήκους 11,35 μ. ἀπὸ Βορρᾶ
πρὸς Νότον καὶ πλάτους 5,70 μ., εὐρεθεῖσα κατὰ τὸ νότιον μέρος τῆς ἀχρο-
πόλεως. Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς οἰκίας ταύτης ὑπάρχουν δύο
εἰσοδοὶ ἢ μία παρὰ τὴν ἄλλην, τὰ κατώφλια καὶ αἱ παραστάδες τῶν ὁποίων

διετηροῦντο εἰς τὴν θέσιν των κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς. Τὸ πλάτος τῶν εἰσόδων εἶναι 0,95 μ. καὶ 0,55 μ. ἀντιστοίχως. Τὸ πάχος τῶν τοίχων κυμαίνεται μεταξὺ 0,65 μ. καὶ 0,85 μ. καὶ τὸ ὕψος των κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς ἀνῆρχετο εἰς 0,80 μ. Εἶχον δὲ κτισθῇ οἱ τοῖχοι οὗτοι ἀπὸ μεγάλους λίθους, μερικοὶ τῶν ὁποίων ἔχουν μῆκος 1 μέτρου, τοποθετημένους εἰς δύο παραλλήλους σειρὰς καὶ τὸ μεταξὺ κενὸν ἔχει πληρωθῇ διὰ μικρῶν λίθων. Εἰς κυκλικὸς περιῖπου σωρὸς ἐπιπέδων λίθων καὶ τέφρας κατὰ τὸ βόρειον μέρος τῆς οἰκίας ἦτο πιθανῶς ἡ ἐστία ταύτης. Ἰχνη ἐσωτερικῶν στηριγμάτων τῆς ὀροφῆς δὲν εὐρέθησαν καὶ τὸ οἰκοδόμημα ἡρμηνεύθη ὡς μάνδρα ποιμνίου. Malthi, σ. 55-57, σχέδ. III.

(2) Οἰκία A 45. Ἀψιδοειδὴς οἰκία, μῆκος 7,40 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτους 2,65-3,10 μ., διατηρουμένη μερικῶς καὶ κειμένη κατὰ τὴν κεντρικὴν περιοχὴν τῆς ἀκροπόλεως. Ἡ ἀψὶς κεῖται κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς οἰκίας καὶ ἀποχωρίζεται ὡς ἰδιαίτερον δωμάτιον ὑπὸ ἐνὸς ἐσωτερικοῦ τοίχου ἀπέχοντος 2,40 μ. ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς ἀψίδος. Ἡ εἴσοδος ἦτο κατὰ τὴν βόρειον μακρὰν πλευρὰν τῆς οἰκίας μία δὲ σχεδὸν κυκλικὴ ἐστία εἶχε κτισθῇ παρὰ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον ταύτης. Τὸ πάχος τῶν μακρῶν τοίχων τῆς οἰκίας ἦτο 0,60 μ. τῆς δὲ ἀψίδος 1,30 μ. Malthi, 57-59.

(3) Οἰκία A 44. Τμήμα ἀψίδος, τὸ ἄνοιγμα τῆς ὁποίας ἦτο ἐστραμμένον πρὸς Ἀνατολὰς, ὡς καὶ τῆς οἰκίας A 45 ἐγγὺς καὶ BA. τῆς ὁποίας ἔκειτο. Malthi, 59.

(4) Οἰκία D 58, 64. Ἀψιδοειδὴς οἰκία, μῆκος 9,50 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτους 4 μ., ἔχουσα τὴν ἀψίδα κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον εὐρεθῆσα δὲ κατὰ τὸ ΒΔ. μέρος τῆς ἀκροπόλεως καὶ ὑπεράνω τῆς ΠΕ οἰκίας D 59, 63-65 (ἰδὲ ἀνωτέρω σ. 206, XX, 6). Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας εἶχον κατασκευασθῇ εἰς δύο διαφορετικὰς περιόδους. Malthi, 59-60.

(5) Οἰκία B 103-107. Βραχεῖα ἀψιδοειδὴς οἰκία ἔχουσα περικεκομμένην τὴν κορυφὴν τῆς ἀψίδος. Τὸ μῆκος τῆς οἰκίας ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον εἶναι 3,65 μ. τὸ δὲ πλάτος 5 μ. καὶ ἡ ἀψὶς κεῖται κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν αὐτῆς. Ἡ οἰκία εὐρίσκεται κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τῆς ἀκροπόλεως, ἐντὸς δὲ τῆς ἀψίδος εὐρέθη λιθόστρωτος ὑψηλότερα ἐπιφάνεια πλάτους 3 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς τοποθετημένη ἐγγὺς τοῦ νοτίου τοίχου. Ἡ εἴσοδος ἦτο κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν, εἰς δὲ ἕτερος καμπυλόγραμμος τοίχος νοτίως τῆς κορυφῆς τῆς ἀψίδος ἐσχημάτιζε πιθανῶς ἕτερον δωμάτιον τῆς οἰκίας πλάτους 2,25 μ. Ὁ βόρειος τοίχος τῆς οἰκίας ἦτο πάχους 0,80 μ., οἱ δὲ ἄλλοι τοῖχοι κυμαίνονται ἀπὸ 0,50 μ. ἕως 0,60 μ. Malthi, 60-62.

(6) Οἰκία B 9. Οὕτω ἀποκαλεῖ ὁ ἀνασκάψας εἰς τὴν θέσιν τμήμα μιᾶς ἀψίδος, ἐχούσης τὸ ἄνοιγμα ἐστραμμένον πρὸς Ἀνατολὰς, τὸ ὁποῖον εὐρέθη κατὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἔτι νοτιώτερον τῆς πρώτης περιγραφείσης ἀνωτέρω ME οἰκίας B 1-3. Malthi, σ. 62-63, σχέδ. III.

(7) Οικία Α 29. Καμπυλόγραμμος τοίχος, μήκους 6 μ. από Βορρά προς Νότον, ἀνήκων πιθανώς εις μίαν ἀψιδοειδή οἰκίαν, ἔχουσαν τὴν κορυφὴν τῆς ἀψίδος περικεκομμένην εἰς εὐθείαν. Ὁ τοίχος εὐρέθη κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ κεντρικοῦ τμήματος τῆς ἀκροπόλεως. Malthi, 63.

(8) Οἰκία Α 28, κειμένη νοτίως τῆς οἰκίας Α 29 καὶ χρησιμεύουσα πιθανῶς ὡς ἀποθήκη ἢ ὑπόστεγον ἀνήκων εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην. Malthi, 63-64.

(9) Οἰκία D 67. Ἑμικυκλικὸς σχεδὸν τοίχος διαμέτρου 2 μ. μετὰ τοῦ ἀνοίγματος ἐστραμμένου πρὸς Βορράν, εὐρεθεὶς κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς ἀκροπόλεως. Τὸ πάχος τοῦ τοίχου εἶναι 0,60 μ. καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς εἶχε μίαν θύραν. Malthi, 64-65.

(10) Οἰκία D 68. Ἀψιδοειδὴς οἰκία, μήκους 3,40 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὸς καὶ πλάτους 1,40-2,60 μ., ἔχουσα τὴν ἀψίδα κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον. Ἡ οἰκία αὕτη εὐρέθη δυτικῶς τῆς οἰκίας D 67 καὶ ἐγγὺς ταύτης. Ἡ θύρα τῆς οἰκίας πρέπει νὰ ἔκειτο μεταξὺ τῆς κορυφῆς τῆς οἰκίας D 67 καὶ τοῦ βορείου ἄκρου τοῦ τοίχου τῆς οἰκίας D 68, ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ αὕτη ὡς ἀποθήκη. Malthi, 65-66.

(11) Οἰκία D 73. Τμήμα ἀψιδοειδοῦς οἰκίας κειμένης ἐγγὺς τῆς οἰκίας D 68 καὶ νοτιώτερον ταύτης κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς ἀκροπόλεως. Malthi, 66-67.

(12) Οἰκία Α 34. Τεμάχια δύο συγκλινόντων τοίχων, ἐνουμένων μᾶλλον διὰ τρίτου παρὰ ἀποτελούντων γωνίαν, εὐρεθέντα κατὰ τὴν ΝΔ. περιοχὴν τοῦ κεντρικοῦ τμήματος τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς μίαν οἰκίαν μήκους 4 μ. ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. Malthi, 67-68.

(13) Τεμάχια τεσσάρων ἄλλων οἰκοδομημάτων ἦτοι: τμήμα ἐπιμελῶς ἐκτισμένου τοίχου πάχους 0,60 μ. (Α 19 ἐπὶ τοῦ σχεδ. ΙΙΙ ἐν Malthi), ἐκτεινόμενον ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. κατὰ τὸ νότιον μέρος τῆς κεντρικῆς περιοχῆς. Δύο τεμάχια τοίχων, Α 40-41, κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς κεντρικῆς περιοχῆς, οἱ ὅποιοι ἐσχημάτιζον πιθανῶς ἓν δωμάτιον, μήκους τοῦλάχιστον 4 μ. ἀπὸ Βορρά πρὸς Νότον καὶ πλάτους 2,50 μ. Τεμάχια δύο ἄλλων παραλλήλων τοίχων ἕκαστον μήκους 2 μ. ἀπέχοντα δὲ ἀλλήλων 1,90 μ., ἅτινα εὐρέθησαν κατὰ τὸ ΝΔ. τμήμα τῆς ἀκροπόλεως καὶ χαρακτηρίζονται Β 47, Β 54. Ὀλίγα τέλος οἰκοδομικὰ λείψανα εὐρέθησαν κατὰ τὸ σημεῖον Β 111 ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς ἀκροπόλεως. Malthi, 68-69.

Τὰ περιγραφέντα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ΜΕ περίοδον τῆς θέσεως εἰς δὲ τὴν νεωτέραν ἀνήκουν τὰ ἐπόμενα:

(14) Τὸ ἑξωτερικὸν ὀχυρωματικὸν τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως ἔχον συνολικὸν μῆκος 420 μ., ὅπερ ἐσχημάτιζε περικειλισμένον ἡμικύκλιον μήκους 138 μ. ἀπὸ Βορρά πρὸς Νότον καὶ πλάτους 82,40 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὸς ἔχον τὸ ἀνοίγμα ἐστραμμένον πρὸς Δυσμὰς. Πέντε εἰσοδοὶ τοῦ τείχους διεπιστῶθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Ἐκ τούτων αἱ δύο ἦτοι μία κατὰ τὸ ΝΑ.

ἄκρον τῆς ἀκροπόλεως, C 1 ἐπὶ τοῦ σχεδίου, ἔξωθεν τῆς ὁποίας ἕχνη τροχῶν διεκρίνοντο, καὶ ἑτέρα κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ τείχους, φαίνονται αἱ πλέον σημαντικαὶ πύλαι τῆς πόλεως. Δύο ἡσσονος σημασίας πύλαι ὑπῆρχον· μία κατὰ τὴν ΝΑ. καὶ ἑτέρα κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ τείχους. Ἡ πέμπτη πύλη εὐρίσκετο κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ τείχους (ἀριθ. 41 κατωτέρω) ἀλλὰ τὸ σχέδιον δὲν εἶναι σαφὲς κατὰ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Τὸ πάχος τοῦ ὀχυρωματικοῦ τούτου τείχους ποικίλλει ἀπὸ 1,60 ἕως 3,55 μ. εἰς τινα δὲ μέρη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς διετηρεῖτο εἰς ὕψος ἑνὸς μέτρου. Τὸ τεῖχος ἔχει κατασκευασθῆ διὰ μεγάλων σχετικῶς λίθων, ἃν καὶ ὀλίγοι τούτων ὑπερβαίνουν εἰς μῆκος τὸ 1 μέτρον, ὑπέστη δὲ πολλὰς ἐπιδιορθώσεις κατὰ καιροῦς, μάλιστα κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν. Malthi, 16-25. Ἴδὲ καὶ Robinson Studies I, 73-75.

(15) Ἐσωτερικὸς ὀχυρωματικὸς περίβολος. Ἀκανόνιστον τεῖχος πάχους 1,30-2,30 μ. περιβάλλον τὴν κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως καὶ σωζόμενον μόνον κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν ταύτης. Τὸ τεῖχος ἔχει ἐνιαχοῦ χρησιμοποιηθῆ ὡς ἀνάλημμα, πέντε δὲ τοῦλάχιστον εἰσοδοὶ ἦγον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τούτου, ὧν αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν μία κειμένη κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν. Malthi, σχέδ. III A 26, καὶ ἑτέρα ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ τείχους. Malthi, σ. 69-77 σχέδ. III A 61.

(16) Ἄλλος τοῖχος, πάχους 0,80-1,20 μ., σωζόμενος εἰς ὕψος 1-1,50 μ. καὶ σχηματίζων ἓν τραπέζιον, μήκους 25 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 15,20 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς. Τὸ βόρειον μέρος τοῦ τοίχου δὲν σώζεται, ἐν τῷ συνόλῳ τῆς δὲ ἡ περικλειομένη ὑπὸ τοῦ τείχους περιοχὴ συμπίπτει πρὸς τὸ νότιον τμήμα τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος ἐσωτερικοῦ περιβόλου καὶ ἀποτελεῖ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος τὴν περιοχὴν τοῦ ἀνακτόρου. Malthi, 77-97.

Πάντες οἱ μνημονευθέντες ὀχυρωματικοὶ περίβολοι μετὰ τινων ἐπισκευῶν ἦσαν ἐν χρήσει μέχρι τῶν ὑστέρων Μυκηναϊκῶν χρόνων. Τὰ οἰκήματα ἐντὸς τῶν περιβόλων τούτων ἐσχημάτιζον δύο ὁμάδας οἰκοδομημάτων, ἡ μία ἔκειτο ἐγγὺς τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἔχει ταυτισθῆ ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος πρὸς τὸ σύστημα τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐργαστηρίων, ἡ ἑτέρα ὁμὰς ἀποτελεῖται ἐξ οἰκημάτων ἐκτισμένων κατὰ μῆκος τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ ἐξωτερικοῦ ὀχυρωματικοῦ περιβόλου καὶ ταῦτα ἐχρησίμευον ὥς κατοικίαι, ἀποθήκαι καὶ ἐργαστήρια ἢ σταῦλοι. Ὁ ἀκάλυπτος ἀπὸ οἰκοδομήματα χῶρος μετὰξὺ τῶν δύο ὁμάδων οἰκημάτων ἐχρησίμευε, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος, διὰ τὴν συγκέντρωσιν κτηνῶν καὶ ποιμνίων ἢ καὶ στρατιωτῶν εἰς περίπτωσιν πολέμου. Ἐν λεπτομερεῖα τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

(17) Τὸ Ἀνάκτορον ἦτοι ἐν ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως, μήκους 13 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς καὶ πλάτους 9,60-11 μ. Τὸ σχέδιον τοῦ οἰκοδομήματος ἀποτελεῖτο ἐκ πέντε δωματίων (χαρα-

κτηριζομένων Α 1, 3, 5, 7, 8 ἐπὶ τοῦ σχεδ. ΙΙΙ ἐν Malthi), τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν δύο διαμερίσματα χωρὶς ἀπ' εὐθείας ἐπικοινωνίαν πιθανῶς μεταξύ των. Τὸ ἐν διαμέρισμα ἀπετελεῖτο ἐξ ἐνὸς μεγάλου δωματίου, Α 1, ἔχοντος μῆκος 8 μ. ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτος 6 μ., τὸ ὁποῖον κατελάμβανε τὴν ΒΑ. γωνίαν τῆς ὅλης οἰκοδομῆς. Τὰ δωματία Α 3 (6 μ. ἐπὶ 2,85 μ.) καὶ Α 5 (3 μ. ἐπὶ 1,60-1,80 μ.) περιέβαλλον τὸ δωμάτιον Α 1 ἀπὸ τοῦ Νότου. Τὰ δωματία Α 7 (4,40 μ. ἐπὶ 4,40 μ.) καὶ Α 8 (5,40 ἐπὶ 4,40 μ.) ἔξετείνοντο κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ οἰκοδομήματος ἀποτελοῦντα ἐν διαμέρισμα μετὰ τῶν δωματίων Α 3-Α 5. Τὸ δάπεδον τοῦ δωματίου Α 1 ἀπετελεῖτο ἐκ γῆς ἐν αὐτῷ δὲ ὑπῆρχε μία βάσις κίονος καὶ μία ἡμικυκλικὴ ἐστία παρὰ τὸν δυτικὸν τοῖχον. Τὸ δωμάτιον ἐχρησίμευε κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάφαντος ὡς αἴθουσα ὑποδοχῆς, ἐνῶ τὰ τέσσαρα ἄλλα δωματία ἀποτελοῦν τὰ ἰδιωτικά διαμερίσματα τοῦ ἡγεμόνος. Malthi, 77-90.

(18) Δέκα τέσσαρα δωματία χρησιμεύοντα διὰ διαφόρους σκοπούς. Ταῦτα ἔκειντο νοτίως καὶ ΝΑ. τοῦ ἀνακτόρου καὶ σημειοῦνται ἐν Malthi, σχέδ. ΙΙΙ διὰ τῶν στοιχείων Α 4 καὶ Α 15-Α 27. Τὸ οἶκημα Α 4 (διαστάσεων 4 μ. ἐπὶ 2,60 μ.) ἐσχημάτιζεν ἐν εἶδος ἀνδρόνῳ ἢ ὑποστέγου τοῦ ἀνακτόρου καὶ ἦτο πιθανὸν τὸ προαύλιον τοῦ δωματίου Α 5. Τὸ Α 18 εἶναι οἰκία ἐξ ἐνὸς δωματίου διαστάσεων 3,80 ἐπὶ 2-3 μ., κειμένη νοτίως τοῦ Α 4. Ὡς Α 19 ἔχει χαρακτηρισθῇ ὀρθογώνιος περιοχὴ 5-5,60 μ. μῆκους ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 2 μ. περιέχουσα τὴν βάσιν ἐνὸς κίονος παρὰ τὸν νότιον ταύτης τοῖχον. Τρία δωματία Α 20 - Α 22 ἀπετέλουν πιθανῶς μίαν ἐλικοειδῆ ὡς τὸ γράμμα S δίοδον προσιτὴν εἴτε ἐξ Ἀνατολῶν διὰ τοῦ προπύλου Α 23-24 εἴτε ἀπὸ Νότου διὰ μέσου τῆς εὐρείας περιτειχισμένης περιοχῆς Α 17. Ἡ δίοδος ἔχει μῆκος 17 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ 4,40-6 μ. πλάτος ἔχει δὲ ἐπιστρωθῇ διὰ λίθων. Τὸ δωμάτιον Α 16 (διαστάσεων 3,80 4,25 μ. ἐπὶ 2,50-3 μ.) περιβαλλόμενον ὑπὸ τοίχων, πάχους 0,40-0,85 μ. καὶ τὸ δωμάτιον Α 15, ἀμφότερα κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ Α 17, ἦσαν πιθανὸν δεξαμεναὶ ὕδατος. Τὰ δωματία Α 25-Α 27 ἐσχημάτιζον ἐτέραν δίοδον ἐρχομένην ἐξ Ἀνατολῶν. Malthi, 90-97.

(19) Δέκα ὁκτὼ ἄλλα περίπου δωματία εὐρέθησαν βορείως τοῦ ἀνακτόρου καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς κεντρικῆς περιοχῆς καὶ χαρακτηρίζονται διὰ τῶν ἀριθμῶν Α 32-Α 38, Α 41-Α 43, Α 46-Α 49, Α 52-Α 55 ἐρημνεύονται δὲ ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος ὡς Βιοτεχνικὸν διαμέρισμα «Industrial Quarter». Ἐκ τούτων τὸ οἶκημα Α 32, κείμενον ὀλίγον βορειότερον τοῦ ἀνακτόρου, ἦτο μικρὸν πρόθυρον ἄγον εἰς τὸ προαύλιον Α 30, τετράγωνον ἔκτασιν ἔχουσαν ἐκάστην πλευρὰν μῆκους 3,60 μ. καὶ περιβαλλομένην ὑπὸ ἐνὸς τοίχου πάχους 0,55-1 μ. Τὰ οἰκήματα Α 34-Α 35 ἔκειντο κατὰ τὴν βορειον πλευρὰν τῆς αὐλῆς, τὰ δὲ υπόλοιπα ἔξετείνοντο ἔτι βορειότερον εἰς δύο σειράς. Τὸ οἶκημα Α 43 περιεῖχε μίαν τετράγωνον ἐστίαν ἔχουσαν ἐκάστην

πλευρὰν 1,10 μ. καὶ ἔχει ἐρμηνευθῇ ὡς ἐργαστήριον μεταλλουργίας ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος, τὰ δὲ ὑπόλοιπα οἰκήματα ἦσαν πιθανῶς ἐργαστήρια διαφόρων χρήσεων. Malthi, 97-113.

Τὰ περιγραφέντα οἰκοδομήματα ἀπετέλουν τὴν κεντρικὴν συστάδα οἰκημάτων περίξ τοῦ ἀνακτόρου, τὰ ἐπόμενα ἀπετέλουν τὴν ἐτέραν συστάδα τὴν ἐκτισμένην κατὰ μῆκος τῆς ἔσω πλευρᾶς τοῦ ἐξωτερικοῦ ὀχυρωματικοῦ περιβόλου τῆς ἀκροπόλεως καί, ὥς ἐλέχθη, ἐχρησίμευον κυρίως ὡς κατοικίαι.

(20) Οἰκία C 55-58 εἶναι ὀρθογώνιος οἰκία, μήκους 13 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 2-4 μ., εὐρεθεῖσα κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἔγγυς πρὸς τὴν κεντρικὴν συστάδα οἰκοδομημάτων. Ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων δωματίων εἰς μίαν σειρὰν διατεταγμένων ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἐξ ὧν μόνον τὰ τρία νοτιώτερα διετηροῦντο ἐπαρκῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς. Μία θύρα τοῦ οἰκήματος ἔκειτο κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τούτου πλευρὰν. Malthi, 114-115.

(21) Οἰκία C 50-53. Ὀρθογώνιος ἐπίσης οἰκία, μήκους 15 περίπου μέτρων ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς, κειμένη κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἔτι ἀνατολικώτερον τῆς προηγουμένης, ἀφ' ἧς διεχωρίζετο διὰ στενῆς διόδου πλάτους 2-3 μ. Τὸ σχέδιον τῆς οἰκίας ἀπετελεῖτο ἐκ δύο δωματίων καὶ μιᾶς αὐλῆς, κειμένης κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν αὐτῆς. Ἡ διαφορὰ ὕψους τοῦ ἐδάφους μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων τῆς οἰκίας, ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ, εἶναι περίπου 3 μ. Τὸ δυτικὸν δωμάτιον (C 53) ἦτο πλάτους 5,45-6,10 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον περιεῖχε δὲ μίαν ἡμικυκλικὴν ἐστίαν, διαμέτριον 1,20 μ., ἐκτισμένην πλησίον τοῦ δυτικοῦ τοίχου. Τὸ ἀνατολικὸν δωμάτιον (C 52) ἦτο μήκους 6,40 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 4,40-5 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς, ἦγον δὲ εἰς αὐτὸ τέσσαρες εἰσοδοὶ ὑποδηλοῦσαι πιθανῶς ὅτι ὁ χώρος ἦτο ἀνοικτὸν προαύλιον. Ὡς C 49 δηλοῦται δίοδος ἄγουσα εἰς τὸν τελευταῖον περιγραφέντα χώρον. Malthi, 115-117.

(22) Δύο δωμάτια C 28-29 καὶ εἰς ἀνοικτὸς χώρος διαστάσεων 13 μ. ἐπὶ 4-5 μ. εὐρέθησαν νοτίως τῆς οἰκίας C 50-53. Malthi, 117-118.

(23) Οἰκία C 23-25 κειμένη ΝΑ. τῆς τελευταίας περιγραφείσης. Ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν δωματίων, τὸ ἀνατολικώτερον τῶν ὁποίων C 23 ἦτο σχεδὸν τετράγωνον καὶ ἦτο τὸ μεγαλύτερον ὅλων, τὰ δύο ἕτερα δωμάτια ἔκειντο δυτικώτερον καὶ ἦσαν μικροτέρων διαστάσεων, τέλος εἰς ἀνοικτὸς χώρος C 22 ἀνατολικῶς τοῦ μεγαλυτέρου δωματίου ἀνῆκε πιθανῶς εἰς τὴν αὐτὴν οἰκοδομήν. Malthi, 118-119.

(24) Τέσσαρα ἄλλα οἰκοδομήματα ἀνατολικῶς τῆς τελευταίας περιγραφείσης οἰκίας, ἅτινα ἀπετελοῦντο ἐκ μιᾶς ἀνάντους ὁδοῦ C 35, πλάτους 1,20-1,60 μ., μετὰ κλίμακος C 34, δύο δωματίων, C 32 καὶ C 48, ἀβεβαίον χρήσεως καὶ μιᾶς αὐλάκος διερχομένης κάτωθεν τῶν δύο δωματίων. Malthi, 119-120.

(25) Οἰκία C 46-47 κλπ. Ὁρθογώνιος οἰκοδομή, μήκους 14 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὸς καὶ πλάτους 7 μ. περίπου, ἀποτελούμενη ἐκ τριῶν μερῶν, ἐνὸς δυτικοῦ τεσσάρων δωματίων C 46-47, 33-34, ἐνὸς κεντρικοῦ δύο δωματίων C 43-44 καὶ μιᾶς διόδου C 45 καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀποτελουμένου ἐκ τῆς ἀποθήκης C 41 καὶ τῆς δεξαμενῆς C 42. Τὸ κύριον δωμάτιον τῆς οἰκίας C 46 περιεῖχε μίαν ἐκτισμένην ἐστίαν τοποθετημένην ἐγγὺς τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ δωματίου. Ἡ οἰκία ἔκειτο ἐγγὺς τοῦ μέσου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ὀχυρωματικοῦ περιβόλου βορείως δὲ τῆς ὁδοῦ C 35 μνημονευθεῖσης ἀνωτέρω. Malthi, 120-122.

(26) Πέντε δωμάτια, χαρακτηριζόμενα C 62-C 69 παρατεταγμένα εἰς μίαν γραμμὴν ἐντὸς τοῦ ὀχυρωματικοῦ τοίχου καὶ ἐν ἐπαφῇ πρὸς αὐτὸν βορείως τῆς τελευταίας περιγραφείσης οἰκίας. Malthi, 122-123.

(27) Οἰκία C 11-C 21 κειμένη νοτίως τῆς οἰκίας C 46-47 (ἀρ. 25 ἀνωτέρω) καὶ ἀποτελούμενη ἐξ ἐπτὰ κυρίων δωματίων καὶ δύο προσαρτημάτων. Τὸ μήκος τῆς οἰκίας ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον εἶναι περίπου 12 μ. τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς εἶναι 4-6 μ. Malthi, 123-125.

(28) Οἰκήματα C 5-C 9 κείμενα εἰς νοτιώτερον εἰς μίαν σειρὰν κατὰ μήκος τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ τείχους τῆς ἀκροπόλεως. Τὸ οἰκίημα C 5, τὸ νοτιώτερον ἐκ τῶν πέντε, ἦτο πιθανὸν μάνδρα ποιμνίου. Malthi, 125,

(29) Δεξαμενὴ C 4, κειμένη ἐν συνεχείᾳ νοτίως τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος ποιμνιοστασίου C 5, ἦτο μία φυσικὴ κοιλότης, μήκους 7 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς, πλάτους 2,40 μ. καὶ βάθους 1,50 μ., πρὸς ἣν διωχέτενε τὰ ὕμβρια ὕδατα μία σῆλας κατὰ τὸ ἥμισυ φυσικῇ καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ τεχνητῇ. Ἡ δεξαμενὴ αὕτη ἐχρησίμευε πιθανῶς διὰ τὸν ποτισμὸν τῶν ποιμνίων καὶ κτηνῶν. Malthi, 126.

(30) Οἰκήματα C 1-C 2 ἀποτελοῦνται ἐκ δύο τοίχων ἐνουμένων εἰς σχῆμα γραμματος T κειμένων δὲ μετὰ τῆς δεξαμενῆς C 4 καὶ τῆς ΝΑ. πύλης τοῦ τείχους. Τὰ οἰκήματα ταῦτα ἔχουν ἐξημνηθεῖ ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ὡς ἱερὸν διὰ τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν τῶν τεθαμμένων ἐν τῷ παρὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τῶν οἰκημάτων ταφικῷ περιβόλῳ, τῷ περιέχοντι τὰς Νεολιθικὰς-ΠΕ ταφάς, ἃς περιεγράψαμεν ἤδη. Ἡ ἐξημνεῖα αὕτη ἔχει ἀμφισβητηθῇ ὑπὸ τοῦ ΜΥΛΑΝΑ ἐν Robinson Studies I, 72-76. Malthi, 126-131.

(31) Ὅκτω περίπου ὀρθογώνια οἰκοδομήματα, τὸ σχέδιον καὶ ὁ σκοπὸς τῶν ὁποίων δὲν εἶναι σαφής, εὐρεθέντα ἐντὸς τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ τείχους τῆς ἀκροπόλεως. Τὰ οἰκοδομήματα B 5-7 εἶναι δίοδος πλάτους 2 μ. ὁδηγοῦσα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τείχους ἐκ τῆς ΝΑ. πύλης, δυτικῶς δὲ ταύτης εὐρίσκεται τὸ οἰκίημα B 10-12 ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν δωματίων. Τὰ οἰκοδομήματα B 15, B 22 ἐχρησίμευον ὡς ἀποθήκαι ἢ δεξαμεναὶ κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα, ἐν δὲ τετράγωνον δωμάτιον, A 21, καλεῖται ὑπὸ τούτου «πύρ-

γος». Ἀβεβαίου χρήσεως ἦσαν τὰ οἰκήματα Β 17 ἔγγυς τῆς ΝΑ. πύλης τοῦ τείχους, καὶ Β 18, Β 19 δυτικῶς τῆς πύλης ταύτης. Τὸ οἰκοδόμημα Β 23 ἦτο κλίμαξ μήκους 14 μ. καὶ πλάτους 1,40-2 μ. εἰς σχῆμα τοῦ γράμματος S ἔχουσα 13 λιθίνας βαθμίδας ὁδηγούσας ἐκ τῆς πύλης πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τείχους. Τέλος ἡ οἰκία Β 24-25, κειμένη δυτικῶς τῆς κλίμακος Β 23 καὶ ὀπισθεν τῆς ΝΑ. πύλης, μήκους 5 μ. ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτους 2 μ., ἀπετελεῖτο ἐκ δύο δωματίων. Malthi, 131-140.

(32) Δέκα πέντε περίπου τετράγωνα δωμάτια, ἔχοντα ἐκάστην πλευρὰν ἴσην πρὸς 5 μ., παρατεταγμένα εἰς μίαν σειρὰν ἔσωθεν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ἔξωτερικοῦ τείχους καὶ χαρακτηριζόμενα ὡς Β 28, 29, 40, 41, 50, 51, 58, 59, 60-61, 75, 76-77-78, 88-89, 90, 95-96, 100, ὡς καὶ μερικὰ ἄλλα δωμάτια πλεόν ἀνατολικώτερον χαρακτηριζόμενα Β 27, 30-31, 39, 42-43, 49, 52, 62, 79, 86, 87, 94, 99, 101-102 ἔχουν ἐρμηνευθῇ πάντα ὡς ἀποθῆ-καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος. Malthi, 140-156.

(33) Τρία ἔτερα δωμάτια βορειότερον τῶν προηγουμένων κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ τείχους, χαρακτηριζόμενα Β 108-110, τὸ μεσαῖον τῶν ὁποίων, Β 109, περιεῖχεν ἓνα κλίβανον. Malthi, 156-158.

(34) Οἰκία D 54-55. Ὁρθογώνιος οἰκοδομή, μήκους 13 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 3-5,30 μ., κειμένη κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἀκριβῶς δυτικῶς τῆς βορείου πύλης τοῦ τείχους. Ὁ σκοπὸς τῆς οἰκοδομῆς εἶναι ἀβέβαιος. Malthi, 158.

(35) Οἰκία D 57, D 60-62, κειμένη δυτικῶς τῆς προηγουμένης καὶ ἔγγυς τοῦ τείχους ἔχουσα δὲ μήκος 11,40-13 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτος 3,30-4,60 μ. Τὸ διάγραμμα τῆς οἰκίας ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων δωματίων. Malthi, 158-159.

(36) Οἰκία D 72. Μεμονωμένη μικρὰ οἰκία κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τῆς ἀκροπόλεως. Malthi, 159.

(37) Οἰκία D 49. Μικρὰ ἐπίσης οἰκία ἐντὸς τοῦ τείχους καὶ ὀλίγον ἀνατολικώτερον τῆς βορείου πύλης. Malthi, 160.

(38) Ἐξ περίπου συγκροτήματα οἰκοδομημάτων, ὧν ἕκαστον ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς μέχρι ἑξ δωματίων, κείμενα κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν τοῦ βορείου τείχους τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐρμηνεύόμενα ὡς ἀποθῆκαι ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος, καίτοι εἰς μερικὰ ἐξ αὐτῶν εὐρέθησαν ἐστίαι. Τὰ συγκροτήματα ταῦτα ἔχουν χαρακτηριθῇ ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς ὡς D 43-48, D 39-42, D 36-38, D 32-34, D 27, D 29, D 24-26. Malthi, 160-166.

(39) Τέσσαρα περίπου μικρὰ δωμάτια, χρησιμεύοντα ἴσως ὡς ὑπόστεγα ἢ διάδρομοι, κατὰ τὴν ΒΑ. πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως καὶ χαρακτηριζόμενα ἐπὶ τοῦ σχεδιογραφήματος τῶν ἀνασκαφῶν ὡς D 18-21, D 15, D 11-12 καὶ D 8-9. Malthi, 166-168.

(40) Οικία D 3-7 κειμένη κατά την βόρειον ἄκραν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς. Ἀποτελεῖται ἐκ 4 δωμάτων καὶ ἔχει μῆκος 10,60 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Τὸ δωμάτιον D 4 περιεῖχε μίαν ἐστίαν καὶ μίαν βᾶσιν κίονος. Malthi, 168-169.

(41) Οἰκοδόμημα D 1-2. Τοῦτο ἦτο πιθανῶς ἐν πρόπυλον μιᾶς εἰσόδου τοῦ τείχους κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τούτου πλευρᾶν, ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦ τείχους δὲν εἶναι σαφὲς κατὰ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Malthi, 20, 169.

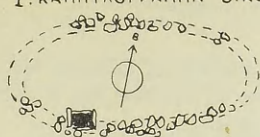
XIX. Ὀλυμπία (59).—Λείψανα ὀκτὼ καμπυλογράμμων οἰκοδομημάτων εὐρέθησαν εἰς βαθύτερα στρώματα ὑπὸ τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος ἢ ἀκριβῆς τούτων χρονολογία δὲν εἶναι βεβαία. Ὁ DÖRPFELD, ὅστις ἀνέσκαψε ταῦτα, τὰ ἀποκαλεῖ «Προϊστορικά ἢ Νεολιθικά» («vorhistorische oder neolithische», Alt-Olympia, 16 κλπ). Ὁ FIMMEN (σ. 10, 77) ἀναφέρει ΜΕ κεραμικὴν ἐκ τῆς θέσεως καὶ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα δύνανται νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὴν περίοδον ταύτην (SPERLING, AJA 1942, 64 ἀρ. 27) ἀλλ' ὁ SCHACHERMEYER (RE XXII (2) 1434) μνημονεύει ταῦτα μεταξὺ τῶν ΠΕ παραλληλίζων αὐτὰ πρὸς τὰ οἰκοδομήματα ἐκ Μάλθης καὶ Ὀρχομενοῦ τῆς Βοιωτίας τῆς ΠΕ περιόδου. Τὰ ἐν λόγῳ οἰκοδομήματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

(1) Ἀψιδοειδὴς οἰκία 3 (εἰκ. 6, 5). Ἐπίμηκες οἰκοδόμημα, μήκους 10 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 3,25-3,70 μετὰ τῆς ἀψίδος κατὰ τὴν νότιον στενὴν πλευρᾶν¹. Ἡ οἰκία κεῖται ἐν τῇ Ἑλλάδι, δυτικῶς τοῦ Μητρόφου στερεῖται δὲ τοίχου κατὰ τὴν στενὴν πλευρᾶν καὶ βάσεων ξυλίων κίωνων ἐσωτερικῶς. Οἱ τοῖχοι ἔχουν κατασκευασθῇ ἐκ τραχέων λίθων καὶ ἔχουν πάχος 0,50 μ., διετηροῦντο δὲ εἰς ὕψος 2-3 δόμων, οἱ δύο τῶν ὁποίων προεῖχον ὑπὲρ τὸ δάπεδον ἀρχικῶς. Ἐν δευτέρῳ δάπεδον εὐρέθη 0,25 μ. βαθύτερον, ἐξετείνετο δὲ τοῦτο καὶ κάτωθεν τῶν τοίχων. Ἡ οἰκία αὕτη καὶ αἱ τρεῖς πρῶται ἐπόμεναι κατωτέρω ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν δεδομένων τῆς θέσεως ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος εἰς μίαν ἀρχαιότεραν περίοδον παρὰ αἱ τέσσαρες τελευταῖαι περιγραφόμεναι ἐν τοῖς ἐπομένοις. Alt-Olympia, 81, πίν. 17 εἰκ. 7-8, παρ. 9. πίν. 3d.

(2) Ἀψιδοειδὴς Οἰκία 2 κειμένη δυτικῶς τῆς Οἰκίας 3 καὶ μερικῶς ὑπὸ τὸν βωμὸν τοῦ Διὸς. Τὸ μῆκος τῆς οἰκίας ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον ἦτο πλεόν τῶν 11 μ. τὸ δὲ πλάτος 3,60-4 μ. καὶ ἡ ἀψὶς ἔκειτο κατὰ τὴν νότιον στενὴν πλευρᾶν. Εἰς ἐσωτερικὸς τοίχος ἀπεχώριζε τὴν ἀψίδα ὡς ἰδιαιτερον δωμάτιον ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας. Ἐτέρα ἐσωτερικὴ διαίρεσις δὲν εὐρέθη, ἔλειπον ἐπίσης ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐνδεῖξεις διὰ βάσεις κίωνων καὶ

¹ Ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς εἰκ. 6, 5 ἐκ λάθους τοῦ σχεδιαστοῦ ὁ προσανατολισμὸς τῆς οἰκίας ἔχει δηλωθῇ ἐσφαλμένως.

ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ
I. ΚΑΜΠΥΛΟΓΡΑΜΜΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΑ

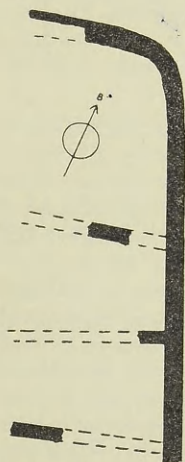
1 Τίρυνς: οἰκία 30

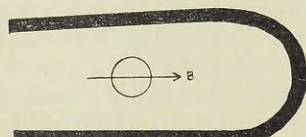
2. Λέρνα: Οἰκία Μ

3. Κοράκου: οἰκία F

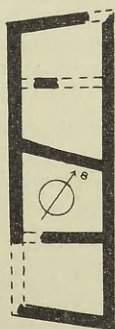

4. Ἀεεά: οἰκία N

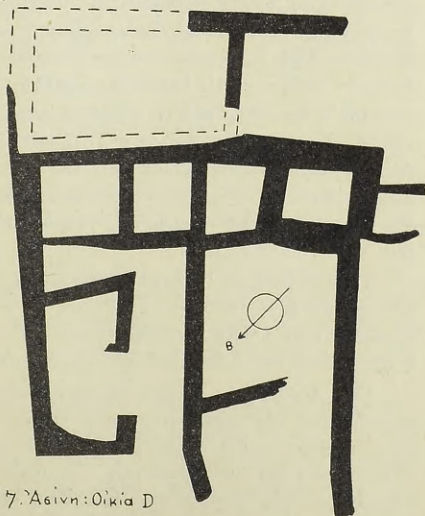

5. Ὀλυμπία: οἰκία 3.

II ΟΡΘΟΓΩΝΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΑ

6. Ἀεεά: Οἰκία L

7. Ἀεῖνη: Οἰκία D

Εἰκὼν 6.

τοίχος κατά την βόρειον στενήν πλευράν δὲν εὐρέθη ὁμοίως. Οἱ τοῖχοι ἔχουν κατασκευασθῇ δι' ἀργῶν λίθων καὶ διατηροῦνται εἰς ὕψος 2-4 δόμων. Alt-Olympia, σ. 85-87, εἰκ. 9, παρένθ. πίν. 3b, πίν. 17.

(3) Ἀψιδοειδὴς οἰκία 5 κειμένη ΝΔ. τῆς οἰκίας 2 καὶ μερικῶς ὑπὸ τὸ Πελόπιον. Τμήμα μόνον τῆς ἀψίδος τῆς οἰκίας ταύτης διετηρήθη ἀλλ' ὁ προσανατολισμὸς αὐτῆς, ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ., εἶναι σαφές. Εἰς ἐσωτερικὸς τοίχος ἀπεχώριζε τὴν ἀψίδα ὡς ἰδιαίτερον δωμάτιον. Οἱ τοῖχοι εἶχον κατασκευασθῇ ὡς καὶ τῶν προηγουμένων οἰκῶν. Alt-Olympia, σ. 87, πίν. 2-3, 17, παρένθ. πίν. 2.

(4) Οἰκημα 6. Ἀψιδοειδὲς οἰκοδόμημα μετὰ τῆς κορυφῆς τῆς ἀψίδος ἀποτετμημένης εἰς εὐθείαν, εὐρεθὲν νοτίως τῆς οἰκίας 3 (ἀρ. 1 ἀνωτέρω). Μόνον τμήμα τῆς ἀψίδος εὐρέθη ἀνῆκον εἰς τὴν βόρειον πλευράν οἰκήματος, ἔχοντος πλάτος πλεον τῶν 2,50 μ. Οἱ τοῖχοι εἶχον κατασκευασθῇ διὰ στρογγύλων λίθων καὶ πηλοῦ καὶ εἶχον πάχος 0,30-0,35 μ. Alt-Olympia, σ. 89-90, εἰκ. 11, πίν. 3, 17, παρένθ. πίν. 4a.

(5) Ἀψιδοειδὴς οἰκία 4, ἀνήκουσα, ὡς καὶ τὰ ἐπόμενα τρία οἰκοδομήματα, εἰς νεωτέραν κατὰ τι περίοδον τῶν τεσσάρων πρώτων περιγραφέντων καὶ εὐρισκομένη ΝΑ. τῆς οἰκίας 5 (ἀρ. 3 ἀνωτέρω) ἀνατολικῶς δὲ τοῦ Πελοπίου. Ἡ ἀψὶς μόνον τῆς οἰκίας διεσώθη, ἀποτελοῦσα τὴν ἀνατολικὴν πλευράν τῆς πρὸς Δυσμὰς ἐστραμμένης ταύτης οἰκοδομῆς, τὸ πλάτος τῆς ὁποίας ἦτο περίπου 3 μ. Ὁ τοίχος ἔχει κτισθῇ διὰ στρογγύλων ποταμίων λίθων καὶ ἔχει πάχος 0,50 μ., ἡ βόρειος ὁμῶς πλευρὰ τοῦ τοίχου εἶχεν ἐσωτερικῶς μίαν δευτέραν ἐνίσχυσιν. Alt-Olympia, σ. 90-92, εἰκ. 13, πίν. 17, παρένθ. πίν. 4b.

(6) Ἀψιδοειδὴς οἰκία 7 κειμένη νοτίως τοῦ Μητροῦ καὶ ἀνακαλυφθεῖσα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1875-81. Μέρος μόνον τῆς οἰκίας ταύτης, ἐχούσης κατεύθυνσιν ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ. μετὰ τῆς ἀψίδος κατὰ τὴν ΝΔ. πλευράν, ἐσώζετο. Τὸ πλάτος τὸ καθοριζόμενον ὑπὸ τοῦ σωζομένου τμήματος εἶναι ἴσον πρὸς 4 περίπου μέτρα. Olympia II (1892), σ. 163 ἀρ. 2. Alt-Olympia, σ. 92-93, πίν. 2, 17.

(7) Οἰκοδόμημα 1. Ὀλίγα λείψανα μιᾶς οἰκίας εὐρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν ἐτῶν 1875-81, ὁμοῦ μετὰ τοῦ τάφου 3 τοῦ περιγραφομένου κατωτέρω μεταξὺ Πελοπίου καὶ Ἡραίου ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦ οἰκήματος καὶ ἡ χρονολογία αὐτοῦ δὲν εἶναι βέβαια. Alt-Olympia, σ. 93-94, εἰκ. 18.

(8) Ἀεμβοειδὲς, οἰκημα. Περίεργον οἰκοδόμημα ἐλλειψοειδοῦς σχεδίου καταλήγοντος κατ' ἀμφοτέρω τὰ ἄκρα τῆς ἐλλείψεως εἰς ὀξείας γωνίας, ἔχον δηλαδὴ σχῆμα λέμβου ἢ κερκίδος ἱστοῦ. Εὐρέθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1875-81 κάτωθεν τοῦ Πρυτανείου. Ὁ μακρὸς ἄξων τοῦ οἰκήματος ἐκτείνεται ἀπὸ Βορρὰ πρὸς Νότον οἱ δὲ τοῖχοι αὐτοῦ ἔχουν κτισθῇ διὰ μεγάλων λίθων καὶ διετηροῦντο εἰς ὕψος τριῶν δόμων κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς

Ὁ χρόνος τῆς κατασκευῆς καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ οἰκήματος τούτου εἶναι ἐπίσης ἀβέβαιοι. Alt-Olympia, σ. 263-266, εἰκ. 69, πίν. 17.

XX. Μεράκα - Πίσα (60).— Πολυαίθριμα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ὀρθογωνίων οἰκοδομημάτων, ἀνήκοντα εἰς διαφόρους περιόδους ἢ στρώματα, ἀνεκαλύφθησαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου. Ταῦτα μνημονεύονται δι' ὀλίγων ἐν AM 1908, 319. Alt-Olympia, σ. 273-275, πίν. 23, παρένθ. πίν. 2-3a, b.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Εἰκόνα τοῦ διαγράμματος τῶν ΜΕ οἰκισμῶν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ Ἄργους (IX), τῆς Τίρυνθος (X), τῆς Λέρνης (XI), τῆς Ἀσίνης (XII), τῆς Ἀσέας (XIV), τῆς Μάλθης (XVIII) καὶ τῆς Ὀλυμπίας (XIX) ἐξ ὅλων τῶν παρατεθεισῶν θέσεων. Οἱ οἰκισμοὶ τῆς περιόδου κατὰ τὴν διάταξιν τῶν οἰκίων δὲν φαίνεται ὅτι διέφερον τῶν οἰκισμῶν τῆς προηγουμένης. Μικραὶ οἰκίαι, ἐνίοτε μετὰ βοηθητικῶν ἐκάστη χώρων, τοποθετιμέναι ἢ μία ἐγγὺς τῆς ἄλλης καθ' ὁμάδας διαχωριζόμεναι ὑπὸ στενῶν σκολιῶν ὁδῶν καὶ παρόδων, ἐνίοτε ἀνερχομένων διὰ βαθμίδων, ἀπετέλουν συνήθως τὸν οἰκισμόν. Ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν ὅμως οἱ ΜΕ οἰκισμοὶ φαίνονται εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις μικρότεροι τῶν ΠΕ, περιοριζόμενοι συνήθως μόνον ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ἀκροπόλεων ἐγκαταλειπομένου τοῦ ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ὅπου ὑπάρχουν τοιαῦτα, χώρου.

Αἱ ΜΕ Ζυγουριεὶς εἶναι ἐν μικρὸν χωρίον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προηγουμένην περίοδον (Zygouries, 216), ἡ Τίρυνς συσπειροῦται σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους (Tiryns III, 204) καὶ μεμακρυσμένοι ἐκ τοῦ κεντρικοῦ οἰκισμοῦ συνοικίαι, ὥς τὸ Καλκάνι ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν καὶ ὁ οἰκισμὸς δυτικῶς τοῦ χωρίου Δενδρά, ἐγκαταλείπονται κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον.

Σημαντικώτερα διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο περιόδων εἶναι ἡ συχνότερα ἐμφάνισις τειχῶν κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους εἰς τοὺς οἰκισμούς. Αἱ μεμονωμέναι ΠΕ περιπτώσεις τῆς Μακρουργάχης καὶ τῆς Λέρνης πολλαπλασιάζονται διὰ τῶν περιπτώσεων τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Μάλθης καὶ πιθανὸν τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος.

Κατασκευαὶ κοινοτικοῦ χαρακτῆρος, ὥς τὰ ΠΕ φρέατα καὶ αἱ ὀστεοθήκαι, δὲν ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν δεδομένων τῆς περιόδου καὶ οὐδὲν ἐκ τῶν παρατεθέντων ΜΕ οἰκοδομημάτων δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ μεγάλα ΠΕ οἰκοδομήματα τῆς Λέρνης καὶ τῆς Τίρυνθος. Ἔργα ἀφ' ἑτέρου ὥς τὰ ὀχυρωματικὰ καὶ τὰ ἀναλημματικὰ τείχη τῆς Λέρνης (XI, 1,22) καὶ τῆς Μάλθης,

καί προσέτι μία δεξαμενὴ ὕδατος ἐκ τῆς τελευταίας θέσεως, φαίνονται ἔργα κοινοτικοῦ μᾶλλον χαρακτῆρος.

Μερικὰ οἰκοδομήματα, μνημονευόμενα εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν ὡς ἐργαστήρια (Λέρνα XI, 2) ἢ ἀποθήκαι (Asine XII, 4, Malthi XVIII, 32,38) καὶ τὸ Βιοτεχνικὸν διαμέρισμα («Industrial Quarter») τῆς Μάλθης, εἶναι διαφωτιστικὰ διὰ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῆς περιόδου, ἂν καὶ ἡ ἐρημνεία τῶν λειψάνων δὲν πρέπει νὰ θεωρῇται πάντοτε βεβαία. Ἀσφαλὲς δεδομένον καὶ ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἄξιον εἶναι ἓν ἐργαστήριον κατεργασίας μετάλλου ἐν Λέρνῃ (XI, 17 καὶ πιθανὸν 19), εἰς ὃ ἀνῆκεν ἴσως μία χοάνη ἐκ πηλοῦ (εἰκ. 9, 20), μνημονευομένη εἰς τὰ μικρὰ εὐρήματα (XI, 4 κατωτέρω). Παρὰλλήλως πρὸς τὸ ἐργαστήριον τοῦτο δύνανται νὰ ἀναφερθοῦν δύο παραδείγματα ἐκ Μάλθης (XVIII, 19,33) χρησιμεύοντα κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν.

Τὰ διαγράμματα τῶν οἰκῶν τῆς περιόδου, δύνανται νὰ ταξινομηθοῦν, ὡς καὶ τῆς προηγουμένης, εἰς δύο μεγάλας ομάδας, ἥτοι εἰς καμπυλόγραμμα καὶ εἰς ὀρθογώνια. Τὰ δύο ταῦτα διαγράμματα συναντῶνται πάλιν εἴτε εἰς χωριστοὺς οἰκισμοὺς εἴτε εἰς χωριστὰ στρώματα εἴτε εἰς τὸν αὐτὸν οἰκισμὸν καὶ εἰς τὸ αὐτὸ στρώμα. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦλάχιστον τῆς περιόδου, ὡς καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην, ἡ δυτικὴ Πελοπόννησος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ καμπυλόγραμμων μόνον οἰκημάτων (Μάλθη, ἀρχαιότερα περίοδος καὶ Ὀλυμπία). Ἡ Πίσσα ὅμως ἐγγὺς τῆς Ὀλυμπίας, περὶ τῆς ὁποίας τῷ ὄντι γνωρίζομεν ὀλίγα, καὶ ἡ νεωτέρα περίοδος τῆς Μάλθης ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ὀρθογωνίων μόνον οἰκοδομημάτων.

Τὰ ὀρθογώνια διαγράμματα καὶ πάλιν εἶναι τὰ συνηθέστερα κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς χερσονήσου συναντηθέντα εἰς Γωνιάν (II), Μυκήνας (V), Μπερμπάτι (VI), Μιδεάν (VIII), Ἀργος (IX), Ἀσίνην (XII) καὶ Κανδίαν (XIII). Τὸ ὀρθογώνιον ὅμως διάγραμμα ἀφανίζεται καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω μνημονευθείσας θέσεις Πίσαν (XX) καὶ Μάλθην (XVIII, 17-41).

Ἀμφότερα τὰ διαγράμματα εἰς διαφορετικὰ στρώματα συναντῶνται εἰς Μάλθην εἰς δὲ τὸ αὐτὸ στρώμα καὶ τὰ δύο διαγράμματα συναντῶνται εἰς Κοράκου (I), Ζυγουριές (IV), Τίρυνθα (X), Λέρναν (XI) καὶ Ἀσέαν (XIV).

Ἡ μῆξις τῶν δύο διαγραμμάτων εἰς τὸν αὐτὸν οἰκισμὸν ἀρχίζει κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον εἰς ὅλας τὰς μνημονευθείσας θέσεις ἐκτὸς τῶν Ζυγουριῶν καὶ τῆς Ἀσέας, ὅπου καμπυλόγραμμα διαγράμματα εὐρέθησαν μόνον κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον. Ἡ Ἀσίνη καὶ ἡ Κανδία ἀφ' ἑτέρου, αἵτινες κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον ἐξεπροσωποῦντο καὶ ὑπὸ τῶν δύο διαγραμμάτων, κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον παρέσχον μόνον ὀρθογώνια διαγράμματα καὶ τὸ αὐτὸ πιθανὸν ἰσχύει καὶ διὰ τὴν Νεμέαν (III).

Τὰ καμπυλόγραμμα διαγράμματα ἀνήκουν εἰς τρεῖς τύπους οἰκοδομημάτων, ἥτοι:

I. Ἐλλειψοειδῆ οἰκήματα ἀντὶ τῶν κυκλωτερῶν ΠΕ, εὐρεθέντα εἰς Τίρυνθα πάλιν καὶ εἰς Μάλθην, ἀν καὶ τὸ παράδειγμα τῆς δευτέρας θέσεως ἦτο πιθανὸν μάνδρα ποιμνίου (XVIII, 1).

II. Βραχὺ ἀψιδοειδὲς σχῆδιον, ἐκπροσωπούμενον ἀπὸ τεμάχια οἰκοδομημάτων καὶ συνειπῶς οὐχὶ ἀσφαλές, παραδείγματα τοῦ ὁποῖου εὐρέθησαν εἰς Μάλθην (XVIII, 5-13), Ὀλυμπίαν (XIX, 4-6) καὶ Ἀσέαν (XIV, 3).

III. Ἐπιμήκεις ἀψιδοειδεῖς οἰκαί, εὐρεθεῖσαι εἰς Κοράκου (I, 1), Λέρναν (XI, 9, 13), Ἀσέαν (XIV, 9), Μάλθην (XVIII, 2, 4), Ὀλυμπίαν (XIX, 1-3). Τινὲς ὅμως τῶν μερικῶς σωζομένων καμπυλογράμμων οἰκοδομῶν ἢ καὶ τμηματὰ τινα εὐθυγράμμων τοίχων, καταταγέντα εἰς τὰς προηγουμένας κατηγορίας, ἐνδέχεται νὰ ἀνήκουν εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο διάγραμμα οἰκίας, τὸ ὁποῖον φαίνεται τὸ πλεόν σύνθητες καμπυλόγραμματον διάγραμμα εἰς τὴν Ἀργολίδα τοῦλάχιστον.

Μερικὰ οἰκοδομήματα καμπυλόγραμμα κατὰ τὴν μίαν στενὴν πλευρὰν ἔχουν τὴν κορυφὴν τῆς ἀψίδος περιεκομμένην εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν. Τοιαῦτα εὐρέθησαν εἰς Κοράκου (I, 4), Μάλθην (XVIII, 5, 7), Ὀλυμπίαν (XIX, 4) καὶ περιελήφθησαν εἰς τὸν βραχὺν ἀψιδοειδῆ τύπον ἀνωτέρω. Τὸ μοναδικὸν εἰς σχῆμα λέμβου οἶκημα τῆς Ὀλυμπίας (XIX, 8), ἐν πεταλοειδὲς οἶκημα διὰ τοὺς νεκροὺς ἐν τῷ τύμβῳ τῷ εὐρεθέντι εἰς Παπούλια (XVI) καὶ εἰς κυκλικὸς περίβολος περιέχων ὅστ' ἔκ Λέρνης (XI, 23) πάντα εἶναι ἀνεπαρκῶς γνωστὰ δεδομένα, ὥστε νὰ ταξινομηθοῦν ἰδιαιτέρως.

Ἡ ὁμάς τῶν ὀρθογωνίων οἰκοδομημάτων ὑποδιαίρεται, ὥς καὶ ἡ ἀντίστοιχος τῆς ΠΕ περιόδου, εἰς τὰς ἐπομένας κατηγορίας:

I. Ἀπλᾶς οἰκοδομὰς ἐνὸς ἢ δύο δωματίων, εὐρεθείσας εἰς Κοράκου (I, 2), Ἀργος (IX, 2-3 καὶ ἴσως 4, 6-7), Λέρναν (XI, 10-11, 29), Ἀσίνην (XII, 1, 9), Ἀσέαν (XIV, 5-7), Μάλθην (XVIII, πλεῖσται περιπτώσεις) καὶ ἴσως Πίσαν (XX).

II. Ἐπίμηκες διάγραμμα τριῶν ἢ τεσσάρων δωματίων εὐρεθὲν εἰς Ἀργος (IX, 5, 8-9), ἐνδεχομένως Λέρναν (XI), Ἀσέαν (XIV, 1, 4, 10) καὶ Μάλθην (XVIII, 20-21).

III. Τετράγωνον περίπου διάγραμμα ἢ ἐλαφρῶς ἐπίμηκες μετὰ πολλῶν δωματίων εὐρεθὲν εἰς Ἀσίνην (XII, 4-5, 8), Ἀσέαν (XIV, 10) καὶ Μάλθην (XVIII, 17, 25 κλπ.).

IV. Οἰκήματα τοῦ τύπου τοῦ Μυκηναϊκοῦ Μεγάρου εὐρεθέντα εἰς τὰ νεώτερα ΜΕ στρώματα τῆς Τίρυνθος (X, 6-8) καὶ εἰς τινα λείψανα τοῦ Κοράκου (I, 3) καὶ τῆς Ἀσέας (XIV, 10) πιθανῶς ἀνήκοντα εἰς τὸν τύπον τοῦτον. Εἰς τὸν αὐτὸν τύπον κατέτασεν ὁ BLEGEN καὶ τὴν ἀψιδοειδῆ

οίκιαν F τοῦ Κοράκου (I, 1), ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη ὀρθῶς κατεκρίθη ὑπὸ τοῦ HOLMBERG (Asea, σ. 14, ὑποσ. 1).

Ὡς ἰδιαίτερος τύπος οἰκοδομῆς δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν αἱ οἰκίαι ἐκ φθαρθῶν ὑλικῶν, ἔξ ὧν μόνον αἱ ὅσαι τῶν στύλων ἐν τῷ ἐδάφει ἔχουν σωθῇ. Τοιαῦται οἰκοδομαὶ εὐρέθησαν μόνον εἰς Λέρναν (XI, 22, 25), ἐμφανίζονται δὲ ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ΠΕ περιόδου ὡς ἤδη παρετηρήθη.

Αἱ λεπτομέρειαι τῆς κατασκευῆς τῶν ΜΕ οἰκοδομημάτων ὁμοιάζουν εἰς τὰ κύρια σημεῖα πρὸς τὰς λεπτομερείας κατασκευῆς τῶν ΠΕ οἰκοδομημάτων ἂν καὶ διαφοραὶ τινες δύνανται νὰ παρατηρηθῶν κατὰ τὴν νέαν περίοδον. Κτισταὶ ἐστίαι εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῶν τοίχων εὐρέθησαν εἰς Κοράκου (I, 1, 5), Λέρναν (XI 6, 7, 12), Ἀσέαν (XIV, 3, 7) καὶ Μάλθην (XVIII, 1, 2, 38). Μερικαὶ οἰκίαι εἰς Μάλθην ἔχουν ἡμικυκλικὰς ἐστίας, ἐκτισμένας ἐγγὺς ἐνὸς τοίχου (XVIII, 17, 21, 25, 38, 40). Παρὰ τὰς ἐστίας δύνανται νὰ μνημονευθοῦν μία τράπεζα ξηρῶν προσφορῶν ἐκ Λέρνης (XI, 9) καὶ μία τετράγωνος μικρὰ ἑξέδρα ἐκ πηλοῦ κατεσκευασμένη ὑπεράνω μαῖς ἐστίας ἐν τῇ αὐτῇ θέσει (XI, 12), ὡς καὶ μία πλακόστρωτος περιοχὴ ἐντὸς ἀψιδοειδοῦς οἰκίας τῆς Μάλθης (XVIII, 5).

Βόθροι εὐρέθησαν εἰς Ἀργος (IX, 14), Τίρυνθα (X, 13) καὶ Λέρναν (XI, 9, 12, 16, 21) ἔξ ὧν τῶν ΜΕ θέσεων.

Τὰ δάπεδα τῶν ΜΕ οἰκιῶν ἦσαν συνήθως κατεσκευασμένα ἐκ πεπατημένης γῆς, εἰς ἣν ἐνίοτε ὁσιὰ ζῶων καὶ ὄστρακα ἀγγείων εἶχον περιληφθῇ (Ἀσέα, XIV, 7), ἢ ἐκ πηλοῦ (Ἀσίνη, XII, 3) ἢ ἄμμου (Ἀσέα XIV, 5, 7) ἢ λίθων (Λέρνα XI, 30) μικρῶν, ὥστε τὸ δάπεδον νὰ ὁμοιάζῃ χονδροειδὲς μωσαϊκόν. Βάσεις λίθιναι διὰ κίονας εὐρέθησαν εἰς Λέρναν (XI, 9) καὶ Μάλθην (XVIII, 17, 18, 40).

Οἱ ἑξωτερικοὶ τοῖχοι τῶν οἰκιῶν, ὡς καὶ τῆς ΠΕ περιόδου, ἀπετελοῦντο ἐκ λιθοκτίστων θεμελιῶν διὰ μικρῶν ἀργῶν λίθων, φερόντων ἀναδομήν ἔξ ὠμῶν πλίνθων. Λοξὴ γωνιώδης τοποθέτησις τῶν λίθων, ὡς ἀκανθιαὶ ἰχθύων ἐκατέρωθεν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἔχει εὐρεθῇ μόνον εἰς Λέρναν (XI, 15). Πελεκημένοι δὲ λίθοι διὰ τὴν οἰκοδομήν τῶν τοίχων ἀναφέρονται μόνον ἔξ Ἀσέας (XIV, 8). Τὸ πάχος τῶν τοίχων ἐνίοτε ἦτο μόνον 0,27-0,40 μ. (Κοράκου I, 1, 2, Ἀσέα XIV, Ὀλυμπία XIX, 4) ἀλλ' εἰς ἄλλας περιπτώσεις οἱ τοῖχοι ἦσαν παχύτεροι καὶ εἰς μίαν περίπτωσιν τῆς Ἀσέας (XIV, 8) τὸ πάχος τοῦ τοίχου ἦτο 1,10 μ. Ὑπεράνω τοῦ δαπέδου τῶν οἰκιῶν οἱ λιθοκτιστοὶ τοῖχοι ὑψοῦντο ἀπὸ 0,10 μ. (Κοράκου I, 1, 5) μέχρι 0,80 μ. Ἡ θέσις τῆς θύρας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καθορισθῇ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, ἀλλ' ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένων ὑποδηλοῦται ὅτι δὲν ἐτηρεῖτο γενικὸς κανὼν ὡς πρὸς τοῦτο. Κοῖλοι λίθοι χρησιμοποιούμενοι ὡς στρόφιγγες θυρῶν εὐρέθησαν εἰς Λέρναν (XI, 5) καὶ Ἀσέαν, ἀλλ' οὐχὶ ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει εἰς τὴν τε-

λευταίαν περίπτωσιν. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι τῶν οἰκιῶν ἦσαν πάντοτε λεπτότεροι τῶν ἐξωτερικῶν.

Διὰ τὴν στέγασιν τῶν ΜΕ οἰκιῶν στερούμεθα ἐνδείξεων. Ἡ μόνη σχετική πληροφορία εἰς τὰ παρατεθέντα δεδομένα εἶναι ἡ μνεία εἰς περιπτώσεις τινὰς βάσεων ἐσωτερικῶν κιόνων ὑποδηλούντων βαρεῖας στέγας ἴσως ἐκ πηλοῦ καὶ κλάδων, ἀλλ' οὐδὲν ἔχνος τούτων διεσώθη ἐν τῇ ἐπιχώσει. Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ παρατήρησις ὅτι ἡ πρόοδος, ἣτις εἶχε παρατηρηθῇ εἰς τὸν τομέα τοῦτον διὰ τῆς χρήσεως κεράμων καὶ πλακῶν σχιστολίθου, ἐγκαταλείπεται κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον.

Διάγραμμα τῶν ΜΕ οἰκισμῶν, ὀχρωματικοὶ περίβολοι, σχέδια καὶ λεπτομέρειαι κατασκευῆς τῶν ΜΕ οἰκοδομημάτων δεικνύουν μίαν βαθμιαίαν μᾶλλον ἐξέλιξιν ἐκ τῶν ΠΕ δεδομένων παρὰ αἰφνιδίαν μεταβολήν, εἰς οἷον· δῆποτε τομέα.

Ἡ κατανομή τῶν καμπυλογράμμων καὶ ὀρθογωνίων οἰκοδομημάτων ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον φαίνεται ἀντανακλῶσα τὸ ΠΕ καθεστῶς. Ἡ παλαιότερα ΜΕ περίοδος τῆς Μάλθης ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ καμπυλογράμμων καὶ ἡ νεωτέρα ὑπὸ ὀρθογωνίων οἰκοδομημάτων, ὥς ἀκριβῶς καὶ κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον. Οἰκισμοί, ἐκ καμπυλογράμμων μόνον οἰκοδομημάτων ἀποτελούμενοι καὶ κατὰ τὴν ΠΕ καὶ κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον, ἀναφέρονται μόνον ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου (Μάλθη, Ὀλυμπία). Ἡ ἀνάμειξις εἰς τὸν αὐτὸν οἰκισμὸν καὶ τῶν δύο σχεδίων κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου εἶχεν ἀρχίσει ἔνworis κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον καὶ συνεχίσθη κατὰ τὴν ΜΕ. Αἱ ΠΕ ἀψιδοειδεῖς οἰκαί R τῆς Ἀσίνης (ΠΕ δεδομένα Ἀρχιτεκτονικῆς XIII, 3, σ. 202-203 ἀνωτέρω) καὶ ἡ ὁμοία οἰκία τῆς Λέρνης (XII, 11, σ. 201 ἀνωτέρω) ἐξελίσσονται εἰς τὰς ἀντιστοίχους ΜΕ οἰκίας τοῦ Κοράκου (I, 1) καὶ τῆς Λέρνης (XI, 9, 13) καὶ μερικαὶ τῶν βραχειῶν ἀψιδοειδῶν οἰκιῶν τῆς Μάλθης φαίνεται ὅτι ἐξελίσσονται εἰς ἐπιμήκεις ἀψιδοειδεῖς ὁμοίως (XVIII, 2, 4).

Μεγαλυτέραν συνέχειαν διαγραμμάτων μεταξὺ τῆς ΠΕ καὶ τῆς ΜΕ περιόδου δεικνύουν τὰ ὀρθογώνια οἰκήματα καὶ διὰ τῶν τεσσάρων τύπων αὐτῶν, οὔτινες συνεχίζονται σχεδὸν ἀμετάβλητοι καὶ εἰς τὰς αὐτὰς ἢ ἐτέρας θέσεις καὶ κατὰ τὰς δύο περιόδους.

Ἔσται, βόθροι, κατασκευὴ δαπέδων καὶ τοίχων, ἀρχιτεκτονικὴ γωνιώδους τοποθετήσεως τῶν λίθων, ὥς ἔκανθαι ἰχθύων, εἰς τοὺς τοίχους καὶ λίθοι ὥς στρόφιγγες θυρῶν, ἅν καὶ ὀλίγα δεδομένα ἐκ τῶν δύο τελευταίων κατηγοριῶν ἔχουν εὑρεθῇ ἐν Πελοποννήσῳ, πάντα συνεχίζουν χρησιμοποιούμενα ἀμετάβλητα ἐκ τῆς ΠΕ εἰς τὴν ΜΕ περίοδον καὶ σχεδὸν εἰς τὰς αὐτὰς θέσεις.

Μερικαὶ διαφοραὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει μεταξὺ τῶν δύο περιόδων δύναται νὰ παρατηρηθοῦν. Κυκλοτερεῇ π.χ. μεγάλα οἰκοδομήματα, ὥς τὸ γνωστὸν ΠΕ ἐκ Τίρυνθος, δὲν εὐρέθησάν που κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον, αἱ ἑλλειψοειδεῖς ὅμως ΜΕ οἰκαί παρὰ τὸ ἐν λόγῳ οἶκημα ἐν Τίρυνθι — μοναδικαὶ καὶ πάλιν

κατὰ τὸ διάγραμμα αὐτῶν (X, 4, 12) ἐν Πελοποννήσῳ—δυνατὸν νὰ ἐξελιχθῇσαν ἐκ τοῦ σχεδίου τοῦ μνημονευθέντος οἰκήματος καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀναζητηθῇ ἡ προέλευσις τούτων εἰς Μάλθην ἢ μεμονωμένα παραδείγματα ἐκ Ρινίου Θεσσαλίας ἢ Χαμαιζίου Κρήτης καὶ ἄλλων θέσεων (FIMMEN, 41-45), ὅτινα ὡς μεμονωμένοι περιπτώσεις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνέκυψαν ἀνεξαρτήτως εἰς ἐκάστην θέσιν ἐκ τοπικῶν λόγων. Οἱ βόθροι πάλιν εἶναι ὀλιγώτερον συνήθεις κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον, ἐνῶ ἐστὶαὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν εἶναι περισσότεραι γνωσταὶ ἐκ τῆς ΜΕ περιόδου, τοῦτο ὁμῶς ὀφείλεται ἴσως καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τῶν ὑψηλότερον τῶν ΠΕ εὐρισκομένων ἐν τῇ ἐπιχώσει ΜΕ στρωμάτων ἀπεκαλύφθησαν μεγαλύτεραι ἐπιφάνειαι καὶ οὕτω σινηντήθησαν πιθανὸν περισσότεραι ἐστὶαὶ. Βόθροι ὁμῶς φαίνεται ὅτι ἔπαυσαν νὰ κατασκευάζονται πλέον εἰς μεγάλην ὅπως πρὶν κλίμακα.

Οἱ τοῖχοι τῶν ΜΕ οἰκιῶν εἶναι ἐνίστε λεπτότεροι τῶν ΠΕ, ἐπίχρῖσμα τῶν τοίχων, ὡς εἰς τὴν ΠΕ περίοδον (Λέρνα, Οἰκία Κεράμων), δὲν ἀναφέρεται πού κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον, οἰκίαι ἐκ φθαρτῶν ὕλικῶν εἶναι περισσότερον συνήθεις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρὰ κατὰ τὴν προηγουμένην ἐν Λέρνῃ, τὰ δάπεδα εἶναι ἀμελέστερον κατασκευασμένα κατὰ τὴν παρούσαν περίοδον, κεραμωταὶ στέγαι ἔλλείπουν καὶ οὐδὲν τῶν οἰκοδομημάτων τῆς περιόδου δύναται, κατὰ τὰς διαστάσεις, τὸ σχέδιον καὶ τὴν κατασκευὴν, νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰ μεγάλα ΠΕ οἰκοδομήματα τῆς Λέρνης καὶ τῆς Τίρυνθος. Τὰ μεγαλύτερα γνωστὰ οἰκοδομήματα τῆς ΜΕ περιόδου ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ ἀνακτορικὴ οἰκία τῆς Ἀσίνης (XII, 5, εἰκ. 6, 7), μία οἰκία τῆς Ἀσέας (XIV, 9, εἰκ. 6, 4) καὶ ἑτέρα ἐκ Μάλθης (XVIII, 17). δεικνύουσαι, ἐν ἀντιπαράβολῇ πρὸς τὰ μνημονευθέντα ΠΕ οἰκοδομήματα, ὡς καὶ αἱ παρατεθεῖσαι ΜΕ ἀρχιτεκτονικαὶ λεπτομέρειαι, τὴν πενίαν καὶ τὴν οἰκονομικὴν κάμψιν, ἣτις φαίνεται ὅτι χαρακτηρίζει τὴν ΜΕ περίοδον παραβαλλομένην πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν ΠΕ.

Πτωχότερα τὸ μέγεθος καὶ τὴν κατασκευὴν οἰκοδομήματα, σμίκρυνσις τῶν οἰκισμῶν περιοριζομένων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως, ἐγκατάλειψις ὀριστικῇ μεγάλου ἀριθμοῦ ΠΕ οἰκισμῶν καὶ αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀχυρωματικῶν περιβόλων ὡς καὶ συχνότερα στρώματα τέφρας ἐν τῇ ἐπιχώσει (Ἀσέα, Λέρνα, Τίρυνς, Μπερμπάτι κλπ.), χαρακτηρίζουν τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν περίοδον, ὡς περίοδον προόδου οἰκονομικῆς παρακμῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἀκαταστασίας, συνδεδεμένην ἀπὸ σημαντικὴν μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ, καθ' ὅσον δύναται νὰ κρίνῃ κανεὶς καὶ ἐκ μόνων τῶν δεδομένων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἀφ' ἑτέρου, ἐὰν τὰ ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα, ὄντα ἐν ἐξαιρετικῶς ἐπισφαλὲς κριτήριον, ὡς παρετηρήθη καὶ κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον, δύναται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς τεκμήρια δι' ἐθνολογικὰ συμπεράσματα, παρ' ὅλην τὴν μαρτυρουμένην οἰκονομικὴν κάμψιν καὶ πενίαν, ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν οἰκοδομημάτων τῆς περιόδου οὐδεμία μεταβολὴ διαπιστοῦται ἐκ τοῦ σχεδίου τῶν οἰκιῶν

ἢ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ἐπιτρέπουσα συμπεράσματα περὶ ἐθνολογικῆς τινος μεταβολῆς ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον.

Ἡ ΜΕ περίοδος ἄρχεται ἐν τῇ δυτικῇ Πελοποννήσῳ διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ γηγενοῦς καμπυλογράμμου διαγράμματος οἰκίας τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ τὴν προηγουμένην περίοδον ἐκ τῶν εὐρημάτων τῆς Μάλθης καὶ τοῦ Ἐπάνω Ἑγγλιανοῦ καὶ τὸ διάγραμμα τοῦτο ἐνωρὶς ἐν τῇ ΜΕ περιόδῳ ἐπεκτείνεται εἰς Ὀλυμπίαν καὶ Ἀσέαν. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ Πελοποννήσῳ καμπυλόγραμμα καὶ ὀρθογώνια οἰκήματα ἦσαν ἀπὸ κοινοῦ ἐν χορήσει ἤδη κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον εἰς πλείστους οἰκισμούς. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ὁ τύπος τῆς ἐπιμήκους ἀψιδωτῆς οἰκίας ἔφθασεν εἰς τοῦ Κοράκου κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον (οἰκία F, I, 1)—ἀν μὴ τμήμα ΠΕ καμπυλογράμμου τοῦχον ἐκ τῆς θέσεως (ΠΕ ἀρχιτεκτονικὴ I, 2, σ. 189 ἀνωτέρω) ἀνῆκεν εἰς ὁμοίαν οἰκίαν—ἐνῶ τὸ ἐπίμηκες ἀψιδοειδὲς διάγραμμα οἰκίας ἦτο ἡδη σύννηθες εἰς νοτιωτέρας θέσεις τῆς Ἀργολίδος κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον, Λέρναν, Ἀσίνην, Κανδίαν, ὑποδηλοῖ προφανῶς μίαν ἐκ Νότον πρὸς Βορρᾶν διάδοσιν τοῦ διαγράμματος τούτου καὶ οὐχὶ τὸ ἀντίθετον.

Νέον δεδομένον, χαρακτηριστικὸν τῆς περιόδου διὰ τὴν Πελοπόννησον, εἶναι τὰ μεταλλουργικὰ ἐργαστήρια ἐκ Λέρνης καὶ Μάλθης. Ἡ ἐρμηνεία αὕτη διὰ τίνα τοῦλάχιστον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς πιθανή. Τὰ δεδομένα ταῦτα θὰ ἠδύναντο νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς σημεῖα ἐξελίξεως τοῦ τόπου ἄλλ' ἐν μέσῳ τοῦ πτωχοῦ περιβάλλοντος, εἰς ὃ εὐρέθησαν. εἶναι ὀρθότερον νὰ νοηθοῦν ὡς ἔνδειξις ἀποπειρας καλύψεως, διὰ τοπικῆς κατεργασίας παλαιοῦ ὕλικου τῶν εἰς μέταλλον ἀναγκῶν τῶν οἰκισμῶν εἰς δυσχερεῖς περιστάσεις τῆς περιοχῆς, καθ' ἃς ἐξ ἄλλων μερῶν προμῆθεται ἦσαν δυσχερεῖς ἢ ἀδύνατοι, παρὰ ὧς ἔνδειξις προόδου.

Κατασκευαί τινες ἐκ Λέρνης καὶ Μάλθης ἔχουν ἐρμηνευθῇ ὡς τράπεζαι θυσιῶν. Καίτοι αἱ ἐρμηνεῖαι αὐταὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι ὀρθαί, τὰ δεδομένα καθ' αὐτὰ εἶναι ἀνεπαρκῆ νὰ διαφωτίσουν τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῶν ΜΕ κατοίκων τῆς χερσονήσου.

Ἐκ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων κρινομένη ἡ ΜΕ περίοδος συνδέεται στενότερον πρὸς τὴν προηγουμένην αὐτῆς ΠΕ τοιαύτην παρὰ πρὸς τὴν ἀκολουθοῦσαν ΥΕ, πρὸς ἣν συνήθως γίνεται ἀπόπειρα συσχετισμοῦ της. Τὸ χαρακτηριστικὸν ΥΕ σχέδιον, ὁ τύπος τοῦ Μεγάρου, εἰς οὐδεμίαν στρωματογραφικῶς σαφεῇ ΜΕ θέσιν ἐν Πελοποννήσῳ συννητήθη, εἴτε εἰς τὴν καθ' αὐτὸ μορφήν αὐτοῦ εἴτε εἰς ἀναμφισβητήτου στρωματογραφίας ἐπιχώσεις. Αἱ περιπτώσεις ἐκ Τίρυνθος στρωματογραφικῶς δὲν εἶναι σαφὲς ἐὰν ἀνήκουν εἰς καθαρῶς ΥΕ στρώματα ἢ μεταβατικὰ ΜΕ-ΥΕ. Ἀντιθέτως ὅλα τὰ ΜΕ σχέδια οἰκίων εἶναι ἢ φυσικῇ ἐξέλιξις τῶν ΠΕ τοιούτων τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν παρατιθεμένων κατωτέρω ΥΕ ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων καὶ συνοψίζεται εἰς τὴν γενικὴν τῆς ΥΕ περιόδου ἐπισκόπησιν.

B. ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΑΙ ΤΑΦΑΙ

I. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Αἱ ταφαὶ εἶναι ἐν τῶν πολυαριθμοτέρων δεδομένων τῆς περιόδου προερχόμεναι ἐκ τῶν κάτωθι 24 θέσεων τοῦ συνόλου τῶν 65 γνωστῶν: Κοράκου (3), Παλαιᾶς Κορίνθου (7), Γωνιάς (9), Νεμέας (11), Ζυγουριῶν (12), Μυκηνῶν (14), Μπερπατίου (15), Προσύμνης (16), Ἐργονος (19), Τίρυνθος (21), Λέρνης (23), Ἀσίνης (24), Καρακασίου (28), Ἀστρους (29), Ἀσέας (32), Ἀμυκλῶν (33), Γερονιθῶν (37), Ἀγίου Στεφάνου (46), Παπούλια (51), Μάλθης (55), Ὀλυμπίας (59), Μεράκας-Πίσσης (60), Λοπεσίου-Καταρράκτου (64), καὶ Ἀραβωνίτης (65). Τὰ δεδομένα ἐκάστης θέσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

I. Κοράκου (3).— Ταφὴ ἐνὸς νηπίου εἰς μικρὸν λάκκον, διαστάσεων 0,17 ἐπὶ 0,36 μ., σχηματιζόμενον μεταξὺ δύο τοίχων. Τὰ ὀστέα ἦσαν σχεδὸν ἀποσυντεθειμένα ἀλλ' ἡ τοποθέτησις τοῦ νεκροῦ εἰς συνεσταλμένην στάσιν μετὰ τῆς κεφαλῆς πρὸς Ἀνατολὰς ἠδύνατο νὰ ἀναγνωρισθῇ. Ἡ διάμετρος τοῦ κρανίου ἐκ τῶν ἔμπροσθεν πρὸς τὰ ὀπισθεν ἦτο 0,15 μ. Πέριξ τοῦ τάφου εὐρέθησαν διεσκορπισμένα ὀλίγα ὄστρακα Μινυεῖων ἀγγείων. Κοράκου, 101.

(2) Εἰς Ἀμαυρόχρωμος πῖθος, τοποθετημένος ἐπὶ τοῦ πλευροῦ μετὰ τοῦ στομίου κεκλεισμένου δι' ἐνὸς κυπέλλου καὶ ἔστραμμένου πρὸς Ἀνατολὰς, περιείχε τὰ ὀστέα δύο νηπίων. Τὰ δύο κρανία, τὸ ἐν τῶν ὁποίων ἦτο 0,14 ἐπὶ 0,13 μ., εὐρέθησαν ἐγγὺς τοῦ πυθμένος. Τὰ ἄλλα ὀστέα ἐφαίνοντο κεκνημένα ἐκ τῆς ἀρχικῆς τῶν θέσεων. Οὐδὲν ἀντικείμενον εὐρέθη ἐντὸς τοῦ πύθου, ὅστις, ὥς καὶ τὸ καλύπτρον τὸ στόμιον αὐτοῦ κύπελλον, εἶχον θρῆνσθῇ. Κοράκου, 100-101.

II. Κόρινθος (7).— Αἱ ἀκόλουθοι ΜΕ ταφαὶ εὐρέθησαν εἰς τὸ βόρειον Νεκροταφεῖον τῆς Κορίνθου (AJA 1929, 538-539, 1930, 405-409).

(1) Πέντε τάφοι περιβαλλόμενοι ὑπὸ ἐνὸς ὀρθογωνίου περιβόλου, μήκους 9,10 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς καὶ πλάτους 4,25 μ., ἀποτελουμένου ἐξ ὀρθῶν πλακῶν, ὧν ἑκάστη εἶχεν ὕψος 0,75 μ. Οἱ τάφοι ἦσαν ἀπλοὶ ὀρθογώνιοι λάκκοι, ἐσκαμμένοι εἰς τὸ σκληρὸν ἔδαφος καὶ κεκλιμένοι διὰ μεγάλων πλακῶν πώρου ἢ ἀμμολίθου. Τὰ σώματα εἶχον τοποθετηθῇ εἰς συνεσταλμένην στάσιν, ἐντὸς δὲ ἐνὸς τάφου εὐρέθη μία μικρὰ Ἀμαυρόχρωμος ὕδρια καὶ ἐντὸς ἑτέρου δύο μακροὶ ὀβελοὶ ἐξ ὀρειχάλκου, καρφίδες ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου καὶ δακτύλιοι ἐξ ἀργύρου καὶ ἡλέκτρον. AJA 1929, 535-539.

(2) Μία σειρὰ τάφων, βάθους 0,35-0,45 μ., μετὰ δαπέδων ἐκ μικρῶν χυλίκων, τοίχων ἀμελῶς ἐκτισμένων δι' ἀργῶν λίθων καὶ καλιμμάτων ἐκ δύο, καὶ εἰς μίαν περίπτωσιν ἐκ τριῶν πλακῶν πώρου ἢ ἀμμολίθου. Οἱ νεκροὶ εἶ-

χον ἐναποτεθῇ ἐντὸς τῶν τάφων εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς καὶ πρὸ ἐκάστου νεκροῦ εἶχον τοποθετηθῇ ἀγγεῖα, ἐνίοτε δὲ ἐν κύπελλον εἶχε τοποθετηθῇ εἰς τὸ στόμα τοῦ νεκροῦ. Ἐν χρυσοῦν διάδημα, κοσμήματα ἕξ ἀργύρου, χαλκοῦ καὶ υαλομάξης, πῆλινα σφονδύλια καὶ εἰς μικρὸς ὕπερος ὡς κουβαρίστρα, ὀψιανὸς καὶ ἐν ἐγχειρίδιον ἐκ χαλκοῦ, εἶναι τὰ εὐρήματα ἐκ τῶν τάφων, ὃ ἀκριβῆς ἀριθμὸς τῶν ὁποίων δὲν ἀναφέρεται. Ὁ ÅBERG ἐν *Chronologie* IV, 34 μνημονεύει ἐν σύνολον δέκα τάφων ἐκ τῆς θέσεως. *AJA* 1930, 406-409.

III. Γωνιά (9).—Κάτωθεν τῶν διαπέδων τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν προαλίων αὐτῶν εὐρέθησαν 7 ΜΕ τάφοι, ἀριθμούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος διὰ τῶν λατινικῶν ἀριθμῶν I-VII. Οἱ τάφοι οὗτοι λεπτομερέστερον ἔχουν ὡς κάτωθι :

(1) Πέντε μικροὶ λάκκοι, μήκους 1,05-1,25 μ. καὶ πλάτους 0,55-0,62 μ., εἰς ἃς περιπτώσεις ἢ μέτρησις ἦτο δυνατή, ἀριθμούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος I-III, V-VI. Ἐνιαῖος κανὼν προσανατολισμοῦ κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν λάκκων δὲν ἔχει τηρηθῇ. Πάντες περιεῖχον ἀνὰ ἓνα νεκρὸν εἰς συνεσταλμένην στάσιν πλὴν τοῦ τάφου III, ὅπου ὁ νεκρὸς εἶχε τεθῇ εἰς στάσιν ἡμικαθημένου. Κτερίσμα εὐρέθη εἰς τὸν τάφον I μόνον, ἐν μικρὸν χονδροειδὲς ἀγγεῖον. *Gonia*, 62-64.

(2) Ὁ τάφος IV εἶχε τετράγωνον σχῆμα, τοῦ μήκους ἐκάστης πλευρᾶς ὄντος ἴσου πρὸς 0,90 μ., ἐσχηματίζετο δὲ ὑπὸ δύο τοίχων, ἀνηκόντων εἰς θεμέλια ΠΕ οἰκιῶν, ἐνουμένων διὰ δύο μικρῶν τοιχαρίων, ἕξ ὧμῶν πλίνθων τεθειμένων ἐπὶ τῆς πλευρᾶς, αἵτινα ἀπετέλουν τὰς δύο ἑναντι ἀλλήλων κειμένης ἐτέρας πλευρὰς τοῦ τάφου. Τὸ δάπεδον εἶχεν ἐπιμελῶς παρασκευασθῇ διὰ πηλοῦ καὶ ὁ νεκρὸς εἶχε τοποθετηθῇ εἰς ἡμικεκλιμένην στάσιν ἐντὸς τοῦ τάφου. *Gonia*, 63-64.

(3) Ὁ τάφος VII εἶχε μῆκος 1,35 καὶ πλάτος 0,83 μ., τὰς πλευρὰς δὲ αὐτοῦ ἀπετέλουν τέσσαρες τοῖχοι ἐκ μικρῶν λίθων καὶ τὸ δάπεδον εἶχεν ἐπιχρισθῇ διὰ πηλοῦ. Ὁ τάφος περιεῖχε δύο νεκρούς, ἄνδρα καὶ γυναῖκα. *Gonia*, 63-64.

IV. Νεμέα (11).—Εἰς τάφος εἰς τὴν γωνίαν μιᾶς οἰκίας, σκεπασμένος διὰ μιᾶς πλακὸς καὶ μνημονευόμενος ἐν *AJA* 1928, 63, ἀνήκει πιθανὸν εἰς τὸ τέλος τῆς ΜΕ περιόδου.

V. Ζυγουριές (12).—Ταφαὶ τῆς περιόδου εὐρέθησαν καὶ ἐντὸς τοῦ οἰκισμοῦ καὶ ἐκτὸς τούτου εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἀμπελαζίων.

(1) Ἐντὸς τοῦ οἰκισμοῦ εὐρέθησαν τέσσαρες μικροὶ λάκκοι ἀριθμούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἀνασκαφὴν I, IV, V, καὶ VI. Ὁ τάφος I ἦτο ἐλλειψοειδὲς κοιλότης, διαστάσεων 1,75 ἐπὶ 1,10 μ., περιβαλλομένη ὑπὸ

μιάς σειράς λίθων, ἐντὸς τῆς ὁποίας περιείχετο εἰς σκελετοὺς ἐνήλικος εἰς συνεσταλμένην στάσιν, συνοδευόμενος ὑπὸ πενιχρῶν κοσμημάτων, δύο ἀγγείων καὶ ἑνὸς σφονδυλίου. Ὁ τάφος IV ἐσηματίζετο ἐκ τῆς γωνίας δύο ΠΕ τοίχων καὶ περιεῖχε τὸν σκελετὸν ἑνὸς παιδίου. Εἰς ἀπόστασιν 0,50 μ. ἀπὸ τοῦ τάφου τούτου εὐρέθη σωρὸς ὀστέων ζώων ἔχων πιθανῶς σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν τάφον. Οἱ τάφοι V-VI ἀνήκον ἐπίσης εἰς παιδιά τεθαμμένα εἰς μικροὺς χώρους ἄνευ κτερίσματος τινος. Zygouries, σ. 39-42, εἰκ. 34-35.

(2) Εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἀμπελαχίων εὐρέθησαν τέσσαρες ἕτεροι τάφοι ἀριθμούμενοι IX, X, XV καὶ XXII ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος. Οἱ τρεῖς πρῶτοι ἐκ τούτων ἦσαν μικροὶ λάκκοι ἐσκαμμένοι εἰς τὸ στερεὸν ἔδαφος, πλήρεις κιτρίνης γῆς καὶ σκεπασμένοι διὰ πλακῶν πώρου, ἀνήκον δὲ πιθανῶς εἰς τοὺς ΜΕ χρόνους. Zygouries, 66-67. Ὁ τέταρτος τάφος περιγράφεται κατωτέρω.

(3) Ὁ τάφος XXII, διαστάσεων 1 μ. ἐπὶ 1,50 μ. καὶ βάθους 1 μ., περιεῖχε τρία στρώματα ταφῶν. Τὸ κατώτατον στρώμα ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο ἀποσυντεθειμένους σκελετοὺς τοποθετημένους εἰς συνεσταλμένην στάσιν καὶ ἀντικρύζοντας ἀλλήλους, ἀνήκον δὲ ὁ εἰς εἰς ἐνήλικα καὶ ὁ ἕτερος εἰς παιδίον. Μετ' αὐτῶν εὐρέθη καὶ ἓν ἀγγεῖον. Τὸ μεσαῖον στρώμα περιεῖχεν ἓνα ἀποσυντεθειμένον σκελετὸν καὶ δύο ἀγγεῖα, τὸ ἀνώτερον δὲ στρώμα ἀπετελεῖτο μόνον ἐξ ἀποσυντεθειμένων ὀστέων. Zygouries, σ. 55-57, εἰκ. 45-47.

VI. Μυκῆναι (14).— Πολυάριθμοι ΜΕ ταφαὶ ἔχουν εὐρεθῇ κατὰ καιροὺς εἰς τὴν θέσιν καὶ καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν ἐπὶ τῆς ΒΔ. κλιτύος τῆς ἀκροπόλεως, ἀπὸ τοῦ ταφικοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEMANN ἐντὸς τῶν τειχῶν μέχρι τοῦ δευτέρου ταφικοῦ περιβόλου ἐκτὸς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων. Πᾶσα ἡ περιοχὴ αὕτη ἀπετέλει ἐκτεταμένον νεκροταφεῖον, ἡ χορὴς τοῦ ὁποίου ἠρξάτο κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους καὶ συνεχίσθη μέχρι τῆς ΥΕ II φάσεως. Βραδύτερον τὸ ΥΕ τείχος τῆς ἀκροπόλεως διήλθε διὰ μέσου τοῦ νεκροταφείου τούτου καὶ ἄλλους τῶν τάφων περιέλαβεν ἐντὸς αὐτοῦ ἄλλους δὲ ἀφῆκεν ἐκτὸς. Ἐκ τῶν ΜΕ τούτων τάφων κατὰ τὴν πρόοδον τῶν ἀνασκαφῶν ἤλθον εἰς φῶς αἱ ἀκόλουθοι ὁμάδες τῆς ἀριθμήσεως ἀρχομένης ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως ἐντὸς τῶν τειχῶν.

(1) Νοτίως τοῦ ταφικοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEMANN. Εἰς τάφος κάτωθεν τοῦ δωματίου 58 τῆς Νοτίου Οἰκίας (BSA 1921-23, σ. 94, 118). Τρεῖς ἀσφαλεῖς καὶ τρεῖς πιθανοὶ τάφοι εὐρεθέντες κάτωθεν δωματίων τῆς οἰκίας παρὰ τὴν κεκλιμένην ἀνάβασιν τῆς ἀκροπόλεως (Ramp House, BSA 1921-23, σ. 78, 118). Δέκα ἔξ περίπου τάφοι εὐρεθέντες κάτωθεν τῆς Οἰκίας τοῦ Ἀγγείου τῶν Πολεμιστῶν (BSA 1955, 191-193). Σχεδιογράφημα μὲ ὅλας τὰς μνημονευθείσας θέσεις ἰδὲ ἐν BSA 1921-23, πίν. I καὶ BSA 1955, εἰκ. 1, σ. 192 ὡς καὶ πίν. 36 αὐτόθι.

(2) Ἐντὸς τοῦ ταφικοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEMANN. Μερικοὶ ἐκ τῶν τάφων τῶν ἀνασκαφέντων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ SCHLIEMANN ἐγγὺς τοῦ τάφου III. (SCHLIEMANN, *Mycenae*, 162-163). Τέσσαρες τάφοι ἀνασκαφέντες ὑπὸ τοῦ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ (Tsuntas-Manatt, 97). Ὁ ἕκτος ἐκ τῶν τάφων τοῦ Περιβόλου (BSA 1921-23, 125). Τὰς θέσεις ἰδὲ ἐν BSA 1950, σ. 205, εἰκ. 1.

(3) Μεταξὺ τοῦ ταφικοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEMANN καὶ τῆς Πύλης τῶν Λεόντων. Εἷς τάφος μεταξὺ τοῦ ταφικοῦ περιβόλου καὶ τοῦ δυτικοῦ ἰσογείου τῆς Σιταποθήκης (BSA 1950, 206-207). Τινὲς ἐκ τῶν ἑξ. τάφων τῶν ἀνασκαφέντων ὑπὸ τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ ὀπισθεν τῆς Πύλης τῶν Λεόντων (AE 1891, 27. *Symbolae Osloenses* 1930, 29. BSA 1950, 207).

(4) Ἐκτὸς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων. Μερικοὶ ἐκ τῶν 41 τάφων τῶν εὐρεθέντων ἔξωθεν τῆς Πύλης τῶν Λεόντων καὶ τῶν περιγραφομένων ἐν BSA 1950, 208-228, 1953, 7-9, 1954, 232-233, 1955, 190, 1957, εἰκ. 2 παρ. 9. πίν. μεταξὺ σ. 206 καὶ 207.

(5) Ταφικὸς περιβόλος ἐκτὸς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων. Ἡ χοῆσις τοῦ περιβόλου τούτου ἄρχεται ἀπὸ τῆς ΜΕ περιόδου καὶ συνεχίζεται εἰς ΥΕ χρόνους. Αὐτὸς ὁ ταφικὸς περιβόλος καὶ τινες τῶν 24 τάφων (ΠΑΕ 1952, 432) τῶν περιεχομένων ἐν αὐτῷ ἀνήκουν εἰς ΜΕ χρόνους, ἂν καὶ ταφαὶ εἰς τινὰς ἑξ αὐτῶν ἐγίνοντο ἀκόμη καὶ εἰς ΥΕ χρόνους. ΠΑΕ 1952, 435-465, 1953, 205-207. *Archaeology* 1952, 199, 1955, 43, 44.

Οἱ πλεῖστοι τῶν τάφων καὶ τῶν πέντε παρατεθεισῶν ὁμάδων ἦσαν μικροὶ ὀρθογώνιοι ἢ ἀκανονίστου σχήματος λάκκοι, μήκους συνήθως κατὰ τι πλεόν τοῦ μέτρου καὶ πλάτους ἡμίσεος περίπου μέτρου, συνήθως ἄνευ τοίχων εἰς τὰς πλευρὰς καὶ ἄνευ καλύμματος ἐκ πλακόσ. Περιεῖχον δὲ κατὰ κανόνα ἀνὰ ἓνα νεκρὸν εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἄνευ κτερίσματός τινός, διὸ καὶ καθίσταται δυσχερὴς ἡ χρονολόγησις τῶν τάφων εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις. Μεγάλων διαστάσεων τάφοι μετὰ πλευρῶν ἐπενδεδυμένων διὰ τοίχων, μετὰ πλακῶν ὡς καλυμμάτων καὶ μετὰ κτερισμάτων ἐν αὐτοῖς φαίνεται ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου ἢ τὴν ἀρχὴν τῆς ΥΕ.

VII. Μπερμπάτι (15).—(1) Μερικαὶ ταφαὶ εἰς πίθους, μεθ' ἑνὸς ἄγγείου ἐνίοτε ὡς κτερίσματος, μνημονεύονται ἐν AA 1936, 139.

(2) Δέκα ἐπὶ πέντε περίπου μικροὶ λακκοειδεῖς τάφοι ἑσκαμμένοι εἰς τὸ στερεὸν ἔδαφος, πέντε τῶν ὁποίων μνημονεύονται ἐν AA 1936, 140 καὶ AA 1938, 554 (οἱ αὐτοί;) καὶ δώδεκα ἐν AJA 1954, 234. Τὰ νεκρὰ σώματα εἶχον τοποθετηθῆ εἰς συνεσταλμένην στάσιν καὶ εἰς δύο μὲν περιπτώσεις εἶχον ἐναποτεθῆ παρὰ τὸν νεκρὸν ὡς κτερίσματα ἄγγεϊα (AJA 1954, 234. AA 1938, 554), εἰς δύο δὲ ἑτέρας εὐρέθησαν παρὰ τὸν νεκρὸν ἐν χαλκοῦν ἔγχειρίδιον εἰς τὴν μίαν (AA 1936, 140, 1938, 554) καὶ 11 αἰχμαὶ βελῶν ἑξ ὀψιμανοῦ ἐντὸς ἐνὸς ἄγγείου εἰς τὴν ἑτέραν (AA 1938, σ. 554 καὶ εἰκ. 15).

VIII. Προσυμνα (16). — Πλέον τῶν 33 ΜΕ τάφων εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν, οἷτινες δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰς κάτωθι ομάδας:

(1) Μεμονωμένοι τάφοι εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ναοῦ τῆς Ἡρας ἀνασκαφέντες ὑπὸ τοῦ ΡΑΓΚΑΒΗ τὸ 1854 καὶ ἀνήκοντες πιθανῶς εἰς ΜΕ χρόνους. Argive Heraeum I, 69. Prosymna, 1.

(2) Δύο τάφοι ὀπισθεν τῆς Νοτίου Στοᾶς μνημονεύομενοι ἐν Argive Heraeum I, 108. Prosymna, 13.

(3) Περίπου 31 ΜΕ τάφοι ἀνασκαφέντες ὑπὸ τοῦ BLEGEN καὶ ταξινομηθέντες εἰς ἑπτὰ ομάδας, ἀναλόγως τῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρέθησαν. Ἡ ὁμὰς I περιελάμβανε δύο τάφους εὐρεθέντας ΝΔ. τοῦ ἱεροῦ τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, αἱ ὁμάδες II - VI, πᾶσαι εὐρεθῆσαι ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ Γερογάλαρου, περιελάμβανον 2, 8, 1, 13 καὶ 7 τάφους ἐκάστη ἀντιστοίχως. Ὁ τάφος 21 τῆς ὁμάδος V ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν συνεχομένων τάφων, ὁ τάφος 25 τῆς αὐτῆς ὁμάδος ἄνηκε πιθανὸν εἰς YE III χρόνους, πέντε δὲ τάφοι τῆς ὁμάδος VI δὲν περιεῖχον ἀνθρώπινα ὀστᾶ, ἐξ ὁστέων ὅμως εὐρεθέντων περίξ αὐτῶν ἐχρονολογήθησαν ὡς ΠΕ (ΠΕ ταφαὶ VI, σ. 222 ἀνωτέρω) καὶ δὲν ἔχουν ὑπολογισθῇ εἰς τὸν ἀριθμὸν, τῶν 33 περίπου τάφων τῆς περιόδου ἐκ τῆς θέσεως, τὸν παρατεθέντα ἀνωτέρω. Ἡ ὁμὰς VII εὐρέθη ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ Γερογάλαρου καὶ περιεῖχε τέσσαρας τάφους.

Πάντες οἱ τάφοι ἦσαν ἀπλοὶ λάκκοι, ἐσκαμμένοι εἰς τὸ στερεὸν ἔδαφος ἔχοντες συνήθως μῆκος κατὰ τι μεγαλύτερον τοῦ μέτρου καὶ πλάτος πλέον τοῦ ἡμίσεος μέτρου. Πλάκες ὡς καλύμματα μνημονεύονται εἰς 17 ἐκ τῶν τελευταίων 31 περιπτώσεων. Δύο τάφοι (ἀρ. 33 τῆς ὁμάδος VI καὶ 11 τῆς ὁμάδος VII) ἦσαν κιβωτιώσχημοι θῆκαι μὲ ὀρθὰς πλάκας εἰς τὰς 4 πλευράς. Δύο ἄλλοι τάφοι (ἀρ. 10 τῆς ὁμάδος III καὶ 27 τῆς ὁμάδος V) εἶχον τὰς παρειὰς μερικῶς καλυπτομένας ὑπὸ τοίχων ἐκ μικρῶν λίθων, καὶ δύο τέλος ἕτεροι (ἀρ. 6 καὶ 7 τῆς ὁμάδος III) ἐκπροσωποῦνται μόνον ὑπὸ μιᾶς πλακὸς ἑκαστος προερχομένης, καθ' ὑπόθεσιν, ἐκ τάφου.

Ἐκαστος τάφος συνήθως περιεῖχεν ἓνα νεκρὸν εἰς συνεσταλμένην στάσιν πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων. Ὁ τάφος A, ἐκ τῶν τριῶν συμπεριλαμβανομένων ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 21 τῆς ὁμάδος V, περιεῖχε δύο σκελετοὺς τὸν ἓνα ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Ὁ τάφος B ὁμοίως τοῦ ἀριθμοῦ 21 περιελάμβανε 5 τοὐλάχιστον κρανία ἐν μέσῳ σωροῦ ὀστέων καὶ οἱ τάφοι 23 τῆς αὐτῆς ὁμάδος καὶ 11 τῆς ὁμάδος VII περιεῖχον ἐπίσης ἀνὰ δύο σκελετοὺς ἑκαστος, ἓνα ἐνήλικος καὶ ἓνα παιδίου. Ὡς πρὸς τὸν προσανατολισμὸν τῶν τάφων, εἴτε κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ λάκκου εἴτε κατὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν νεκρῶν, οὐδεὶς κανὼν τηρεῖται. Ἀγγεῖα ὡς κτερίσματα παρὰ τὸν νεκρὸν εὐρέθησαν εἰς 16 ἐκ τῶν 31 περιπτώσεων καὶ συνήθως ἀνὰ ἓν ἢ δύο ἀγγεῖα εἰς ἐκάστην περιπτώσιν. Εἰς δύο ἐκ τῶν 16 περιπτώσεων ὅμως εὐρέθησαν πέντε ἀγγεῖα παρὰ τὸν νεκρὸν, εἰς δύο ἑτέρας εὐρέθησαν ἀνὰ τέσσαρα καὶ ἑνδεκα εἰς ἐκάστην ἀντιστοίχως

καὶ εἰς τρεῖς τῶν 16 περιπτώσεων (τάφοι 1 τῆς ομάδος I, 3 τῆς ομάδος III, καὶ 4 τῆς ομάδος IV) τὰ ἀγγεῖα εἶχον τοποθετηθῇ ἔξωθεν τοῦ τάφου, εἰς τὴν μίαν δὲ τοῦλάχιστον τῶν τριῶν τελευταίων περιπτώσεων ὁ ἐνεργήσας τὴν ἀνασκαφὴν θεωρεῖ ταῦτα ὡς δείγματα λατρείας τοῦ νεκροῦ (Prosymna, 38).

Ἄλλου εἶδους κτερίσματα πλὴν ἀγγείων εὐρέθησαν εἰς 9 ἐκ τῶν 31 τάφων. Εἰς τὸν τάφον 4 τῆς ομάδος IV τὰ κτερίσματα ἦσαν δύο λαβίδες μικραὶ καὶ ἓν ἐγγχειρίδιον, πάντα ἐκ χαλκοῦ. Τέσσαρες τάφοι περιεῖχον ἀνὰ ἓν σφονδύλιον ἔξ ὁπτιῆς γῆς ἕκαστος. Ὁ τάφος 26 τῆς ομάδος V περιεῖχεν ἓν σφονδύλιον, ἓνα δακτύλιον καὶ μίαν καρφίδα ἐκ χαλκοῦ. Ψῆφοι ἔξ ὕαλομάζης, ἓν ὄστρακον κογχυλίου, μικρὰ κοσμήματα ἐκ χαλκοῦ καὶ ἓν ἀγγεῖον ἐκ στεατίτου, μνημονεύονται ὅτι εὐρέθησαν εἰς τοὺς τάφους 20 τῆς ομάδος II, 17, 18, καὶ 26 τῆς ομάδος V, καὶ εἰς τὸν τάφον 11 τῆς ομάδος VII (Prosymna, 30 - 50).

IX. Ἄργος (19).—Μέγας ἀριθμὸς ΜΕ ταφῶν εἶναι γνωστὸς ἔξ Ἄργους, προερχόμενος κυρίως ἐκ τοῦ νεκροταφείου τοῦ ἀκολουθοῦντος ὑπερῶν δύο στρωμάτων ΜΕ κατοικιῶν, εὐρεθεισῶν κατὰ τὸ νότιον τμήμα τῆς συγχρόνου πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἔξ ἄλλων θέσεων. Τὰ ἀποκαλυφθέντα δεδομένα δύνανται νὰ συνοψισθοῦν ὡς κάτωθι:

(1) Ἐξ ταφαὶ εἰς πύλους. Δύο εὐρεθεῖσαι ἐπὶ τοῦ λόφου Ἀσπίς (BCH 1906, 11, 1959, 770) τρεῖς ἔτεροι εἰς τὸ δάπεδον μιᾶς ΜΕ οἰκίας κατὰ τὸ νότιον μέρος τῆς συγχρόνου πόλεως (BCH 1955, 312) καὶ μία τελευταία ταφὴ ἀνήκουσα εἰς ΠΕ ἢ ΜΕ χρόνους ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς (BCH 1954, 164).

(2) Εἰς ἀριθμὸς 33 περίπου ΜΕ τάφων εὐρεθέντων εἰς τὸ νεκροταφεῖον κατὰ τὸ νότιον τμήμα τῆς πόλεως μνημονεύεται ἐν *Archaeology* 1956, 168. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον φαίνονται περιλαμβανόμενοι πέντε κιβωτιόσχημοι μικροὶ τάφοι, ἀναφερόμενοι ἐν BCH 1954, 176, μερικοὶ ἔτεροι μνημονεύονται ἐν BCH 1955, 314 καὶ δεκατρεῖς ἔτεροι τάφοι ἀναφερόμενοι ἐν BCH 1956, 370, 376.

(3) Τέλος δύο ἔτεροι τάφοι, μὴ περιλαμβανόμενοι εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 33 μνημονευθέντων ἀνωτέρω, εὐρέθησαν τὸ 1958 καὶ ἀναφέρονται ἐν BCH 1959, 678. Λεπτομερὲς περιγραφὴ τῶν ἐν λόγῳ τάφων δὲν ἔχει δημοσιευθῇ ἀκόμη. Ἰδὲ καὶ BCH 1954, σ. 176, εἰκ. 32.

X. Τίρυνς (21).—ΜΕ ταφαὶ ἐν Τίρυνθι εὐρέθησαν κυρίως ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ μεταξὺ τῶν θρειπίων τῶν ΜΕ οἰκῶν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν ἐν τῇ πεδιάδι. Αἱ ἐν λόγῳ ταφαὶ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

(1) Δύο μικροὶ τάφοι. Ὁ εἰς σχηματιζόμενος ὑπὸ μικρῶν λίθων κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς αὐλῆς τοῦ Μικροῦ Μεγάρου, περιεῖχε τὸν σκελετὸν ἐνήλικος εἰς συνεσταλμένην στάσιν, ὁ ἕτερος ἐσχηματίζετο κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς

μεταξύ δύο προεχουσών ξζωθεν αντιηρίδων τοῦ Μεγάλου κυκλοτεροῦς ΠΕ οἰκοδομήματος καὶ περιεῖχε τὸν σκελετὸν ἑνὸς παιδίου, ὁμοῦ μετ' ἄμμου, λίθων καὶ 20 ψήφων ἐκ φαγεντιανοῦ πηλοῦ. Tiryus, III, 79.

(2) Ἐξ ἄλλοι τάφοι, ἔχοντες τὰς πλευρὰς κεκαλυμμένας διὰ λίθων καὶ σκεπασμένοι διὰ πλακῶν, εὗρέθησαν νοτίως τῶν δύο προηγουμένων εἰς τὴν περιοχὴν XXX τῶν ἀνασκαφῶν. Πάντες περιεῖχον νεκροὺς ἀποτεθέντας εἰς συνεσταλμένην στάσιν καὶ χωρὶς ἐνιαῖον κανόνα προσανατολισμοῦ τῶν νεκρῶν. Κτερίσματα εὗρέθησαν μόνον μία μικρὰ προιονοειδὴς λεπίς ἐκ πυρίτου καὶ δύο ἀγγεῖα, ἀνὰ ἓν ἀντικείμενον εἰς ἕκαστον ἐκ τριῶν τάφων τοῦ συνόλου τῶν ἔξ. Ἐκ τῶν σκελετῶν δύο ἀνήκον εἰς ἐνήλικας, δύο εἰς παιδία καὶ δύο ἴσαν τελειῶς ἀποσυντεθειμένοι. Tiryus III, 94-95, τάφοι ἀρ. 1-6, πίν. 6.

(3) Δύο τάφοι ἔτι νοτιώτερον τῶν τελευταίων περιγραφέντων. Ὁ εἰς εἶναι κιβωτιόσχημος θήκη ἐσχηματισμένη ἐκ τεσσάρων ὀρθίων πλακῶν καλυπτομένην ὑπὸ ἑτέρας περιεῖχε δὲ τὸν σκελετὸν ἑνὸς παιδίου εἰς συνεσταλμένην στάσιν καὶ ἐν ἀγγεῖον. Ὁ ἕτερος ἦτο ἄπλοῦς μικρὸς λάκκος, σκεπασμένος διὰ πλακὸς καὶ περιεῖχε μίαν ταφὴν ὥς ἡ προηγουμένη ἀλλ' ἄνευ κτερίσματός τινος. Tiryus III, 97, τάφοι ἀρ. 3, 8.

(4) Ἑτέρος κιβωτιόσχημος τάφος ἡ θήκη δυτικῶς τοῦ Μεγάλου Μεγάρου, παρεμφερὲς πρὸς τὸν πρῶτον ἐκ τῶν δύο τελευταίων περιγραφέντων καὶ ἀνήκων εἰς τὸ τέλος τῆς ΜΕ ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ΥΕ περιόδου. Tiryus III, 110-111.

(5) Δύο τάφοι εἰς τὸ χαμηλότερον βόρειον μέρος τῆς ἀκροπόλεως, ἀναφερόμενοι ἐν Tiryus III, 112, ἀβεβαίου χρονολογίας ἀλλὰ πιθανῶς ἀνήκοντες εἰς ΜΕ χρόνους.

(6) Τρεῖς ἄλλοι τάφοι εὗρεθέντες εἰς τὴν ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως περιοχὴν καὶ νοτίως ταύτης ἀναφέρονται ἐν AA 1927, 368.

XI. Λέγωνα (23).— Μέγας ἀριθμὸς ΜΕ τάφων ἀνεκαλύφθη κατὰ τὴν πρόοδον τῶν ἀνασκαφῶν τῆς θέσεως, ὑπερβαίνων ἴσως τὸν ἀριθμὸν τῶν 200, ἀλλὰ τὸ ὕλικόν δὲν ἔχει ἀριθμηθῇ καὶ ταξινομηθῇ ἀκόμη. Ἐκ τῶν ἐτησίων ἐκθέσεων ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν αἱ κάτωθι ὁμάδες δεδομένων δύναται νὰ ἀναφεροῦν περιληπτικῶς:

(1) Ἑβδομήκοντα δύο περίπου ἄπλοῖ μικροὶ λάκκοι. Τούτων οἱ 34 προέρχονται ἐκ τῶν κάτωθι θέσεων: τέσσαρες ἐκ τῆς τάφρου Α (Hesperia 1954, 16), ἑνδεκα περίπου ἐκ διαφόρων στρωμάτων τῆς τάφρου Β (Hesperia 1954, 22, 1955, 35, 36), πέντε ἐκ τῆς τάφρου Γ (Hesperia 1954, 19), δώδεκα ἐκ τῆς περιοχῆς Δ (Hesperia 1954, 19, 1955, 28), εἰς ἐκ τῆς τάφρου Η (Hesperia 1954, 20-21) καὶ ὁ σκελετὸς ἑνὸς παιδίου εὗρεθείς εἰς τὴν στοὰν τῆς οἰκίας Μ, τὸ ὁποῖον πιθανῶς ἀπέθανεν ἐκ τοῦ πυρός, ὅπερ κατέστρεψε τὴν οἰκίαν (Hesperia 1954, 16). Τριάκοντα ἑπτὰ ἕτεροι ὅμοιοι τάφοι εὗρέθησαν

εἰς τὴν περιοχὴν DE καὶ μνημονεύονται ἐν Hesperia 1957, 148. Εἰς δὲ τάφος εὐρέθη εἰς τὴν περιοχὴν βορείως τῆς οἰκίας M. Hesperia 1958, 127.

(2) Τρεῖς ταφαὶ εἰς πύλους. Μία τούτων εὐρέθη εἰς τὴν περιοχὴν D (τάφος D 17, Hesperia 1955, 28) καὶ δύο εἰς τὴν περιοχὴν DE τῶν ἀνασκαφῶν (Hesperia 1957, 148).

(3) Δύο τάφοι εἶχον τὰ τοιχώματα ἐκτισμένα διὰ τοίχων ἐξ ὤμων πλίνθων. Hesperia 1954, 14, τάφος A 5, 1955, 35, τάφος B 9.

(4) Τεσσαράκοντα τρεῖς κιβωτιόσχημοι τάφοι ἢ θῆκαι ἔχοντες τὰ τοιχώματα ἐξ ὀρθίων πλακῶν. Τρεῖς τούτων εὐρέθησαν εἰς τὴν τάφρον A (Hesperia 1954, 13), τρεῖς ἕτεροι εἰς τὴν τάφρον B (Hesperia 1954, 22, 1955, 35), εἷς εἰς τὴν τάφρον C (Hesperia 1954, 19), πέντε εἰς τὴν περιοχὴν D (Hesperia 1954, 10), εἷς εἰς τὴν τάφρον M (Hesperia 1955, 48), ἀθροιζόμενοι ὅλοι εἰς 13, καὶ ἕτεροι 30 παρόμοιοι τάφοι εὐρέθησαν εἰς τὴν περιοχὴν DE. Hesperia 1957, 148.

(5) Πλέον τῶν 58 τάφων ἀκαθορίστου κατασκευῆς περιλαμβάνονται εἰς τὰς ἐτησίας ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν. Τούτων τινὲς μνημονεύονται ἐν Hesperia 1956, 155, 157, 158, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀνάγεται εἰς 20, ἐν BCH 1956, 268. Δύο τάφοι, ὧν ὁ εἷς ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ME στρωμάτων καὶ ὁ ἕτερος ἐκ τῶν ἐσχάτων ME ἢ τῶν πρώτων YE χρόνων, μνημονεύονται ἐν Hesperia 1957, 143. Δώδεκα ἕτεροι ME τάφοι ἀναφέρονται ἐν Hesperia 1957, 148 προερχόμενοι ἐκ τῆς περιοχῆς BE. Πλέον τῶν 20 τάφων ἀναφέρονται ἐν Hesperia 1957, 152 ἐκ τῶν περιοχῶν BD, BC, μερικοὶ ἐπὶ πλέον τάφοι ἐκ τῆς περιοχῆς JB μνημονεύονται ἐν Hesperia 1957, 154, καὶ τέσσαρες τέλος τάφοι ἀναφέρονται ἐν Hesperia 1957, 143 - 145.

(6) Τρεῖς κιβωτιόσχημοι τάφοι ἔχοντες τὰ τοιχώματα ἐκ λιθίνων τοίχων (εἰκ. 7, 7). Εἰς τούτων, ἔχων μῆκος 1,83 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτος 0,98 μ., ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς ME χρόνους οἱ δύο ἕτεροι ἀνήκουν εἰς τὸ τέλος τῶν ME ἢ τὰς ἀρχὰς τῶν YE χρόνων (Hesperia 1956, 157). Οἱ τάφοι οὗτοι εὐρέθησαν κενοὶ παντὸς περιεχομένου καὶ ὁ ἀνασκάψας τούτους εἰκάζει ὅτι πιθανῶς τὰ ὀστέα τῶν νεκρῶν ἀνεκομίσθησαν εἰς ἀρχαίους χρόνους ὥς τὰ ὀστέα τοῦ Θησέως, ἅτινα μετεφέρθησαν ὑπὸ τοῦ Κίμωνος ἐκ Σκύρου εἰς Ἀθήνας.

Οἱ πλεῖστοι τῶν μνημονευθέντων τάφων περιεῖχον ἓνα σκελετόν, ἕκαστος εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς χωρὶς νὰ τηρῇται κανὼν προσανατολισμοῦ κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τάφου ἢ τὴν ἀπόθεσιν τοῦ νεκροῦ. Ἐξαιρέσεις ἐκ τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος ἀποτελοῦν ὁ τάφος B 12, ὅστις περιεῖχε δύο νεκροὺς εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἀντιμετώπους τὸν ἓνα πρὸς τὸν ἄλλον (Hesperia 1955, 35), ὁ τάφος 72, ὅστις περιεῖχεν ὁμοίως δύο σκελετοὺς, ἐξ ὧν ὁ εἷς εἶχε τοποθετηθῇ ἐπὶ τῶν νώτων ἐν τῷ τάφῳ ὁ δὲ ἕτερος εὐρίσκετο ἐπ' αὐτοῦ εἰς συνεσταλμένην στάσιν καὶ πρὸ τῶν βραχιόνων τοῦ

κατωτέρου (*Hesperia* 1956, 155), ὁ τάφος A 1, ὅστις περιεῖχε δύο σκελετοὺς εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς (*Hesperia* 1954, 14), εἰς ἄλλος τάφος περιεῖχε τρεῖς σκελετοὺς καὶ ὀλίγα κτερίσματα (*Hesperia* 1957, 143-145), δύο τέλους σκελετοὶ εὐρέθησαν καὶ εἰς ἕτερον τάφον μνημονεύμενον ἐν *Hesperia* 1958, 127. Εἰς τὸν τάφον B 13 εὐρέθη εἰς σκελετὸς στερούμενος κρανίου καὶ δεξιοῦ σκέλους (*Hesperia* 1955, 35), εἰς δὲ τὸν τάφον D 18 ὁ νεκρὸς εὐρέθη ἔχων ἠπλωμένας τὰς χεῖρας, τὰ δὲ σκέλη, τὸν λαιμὸν καὶ τὴν κεφαλὴν συνεστραμμένα εἰς οὐχὶ φυσικὴν θέσιν (*Hesperia* 1955, 28).

Τὰ δάπεδα τῶν τάφων ἐνίοτε ἀποτελοῦντο ἀπὸ χάλικας συλλεγέντας ἐκ τῆς παραλίας, κτερίσματα δὲ εὐρέθησαν εἰς ὀλίγας περιπτώσεις συνιστάμενα ἐκ μεμονωμένων ἢ ὀλίγων ἀγγείων, σφονδυλίων καὶ ψήφων ὄρων ἐκ λίθου ἢ ὑαλομάζης. Εἰς δύο περιπτώσεις εὐρέθησαν χαλκοὶ δακτύλιοι. Εἰς τὸν τάφον H 1 εὐρέθη ὀψιανός, ὄστρακα κογχυλίων, καρφίδες ἐξ ὀστοῦ, ψῆφοι ὄρου καὶ ἐν ἀγγείον. *Hesperia* 1954, 15, 19, 21, 1955, 28, 35, 36, 1956, 155, 157, 1957, 143-145, 148. Ὑπεράνω τοῦ τάφου F ἐν τῇ τάφῳ C εἶχε κατασκευασθῇ διὰ λίθων μικρὸς κύκλος, δύο δὲ ἀγγεῖα εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ καλύμματος τοῦ τάφου BC 3. *Hesperia* 1956, 157.

XII. Ἀσίνη (24).— Ἐκατὸν ἑνδεκα περίπου ME τάφοι παρατηρήθησαν μετὰ τῶν ἑρειπίων τῶν οἰκιῶν τῆς θέσεως. Πέντε τῶν τάφων τούτων εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ 106 εἰς τὴν κάτω πόλιν. Τρεῖς ἐκ τῶν 106 τελευταίων τάφων ἀνήκουν πιθανῶς εἰς τοὺς ΠΕ χρόνους καὶ ἔχουν ἤδη μνημονευθῇ εἰς τὰς ταφὰς τῆς προηγουμένης περιόδου ἐκ τῆς Ἀσίνης. Τέσσαρες ἕτεραι κατασκευαὶ ὁμοιάζουσαι πρὸς κενοὺς τάφους ἔχουν ἐρημνευθῇ ὡς βωμοὶ διὰ τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν. Τὸ σύνολον τῶν δεδομένων δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς κάτωθι :

(1) Εἰς μικρὸς τάφος ἐσκαμμένος εἰς τὸ σκληρὸν ἔδαφος, εὐρεθεὶς εἰς τὴν «Γεωμετρικὴν» περιοχὴν τῆς ἀκροπόλεως καὶ περιέχων ἓνα σκελετὸν εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, δύο ἀγγεῖα, ἐν ἐπάργυρον χαλκοῦν ἔγχειρίδιον, μίαν αἰχμὴν βέλους ἐξ ὀψιανοῦ καὶ ἀνθρακας. *Asine*, 40.

(2) Τέσσαρες κιβωτισόχημοι τάφοι, δύο ἀνὰ εἰς ἐκ τῆς «Γεωμετρικῆς» καὶ τῆς «Προμνηναϊκῆς» περιοχῆς, καὶ δύο ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ «Πολυγωνικοῦ» τείχους τῆς ἀκροπόλεως (εἰκ. 7, 4). Εἰς τὰς τρεῖς τελευταίας περιπτώσεις τὰ δάπεδα τῶν τάφων εἶχον στρωθῇ διὰ χαλίκων, εἰς τὸν τάφον ἐπὶ τῆς Προμνηναϊκῆς περιοχῆς ὄστρακα κογχυλίων, ὀψιανὸς καὶ εἰς ὁπεὺς ἐξ ὀστοῦ εὐρέθησαν μετὰ τοῦ νεκροῦ εἰς δὲ τὸν τάφον ἐπὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Πολυγωνικοῦ τείχους ὁ σκελετὸς ἐνὸς νηπίου εἶχεν ἐναποτεθῇ μετὰ τῶν σκελῶν ἐλαφρῶς κεκαμμένων. *Asine*, σ. 40, 41, 44, εἰκ. 22, 26.

(3) Ἐξήκοντα ἑννέα ἀπλοὶ λάκκοι ἐσκαμμένοι εἰς τὸ στερεὸν ἔδαφος

(εἰκ. 7, 1), ἔξ ταφαὶ εἰς πίθους, εἴκοσι πέντε κιβωτιόσχημοι τάφοι ἢ θήκαι μετὰ τοιχωμάτων ἔξ ὀρθίων πλακῶν (εἰκ. 7, 3-4), δύο τάφοι μετὰ τοίχων ἔξ ὠμῶν πλίνθων καὶ ἕτεροι τέσσαρες περιβαλλόμενοι ὑπὸ λίθων (εἰκ. 7, 6), πάντες εὐρεθέντες εἰς τὴν κάτω πόλιν, ἀθροίζονται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 106 τάφων τῶν μνημονευθέντων ἤδη ἀνωτέρω.

Εἰς τρεῖς τάφους (ἀρ. 64, 65, 67, Asine, σ. 124) φέρετρα εἶχον πιθανὸν χρησιμοποιηθῆ, εἰς πέντε ἄλλους (ἀρ. 21-22, 52-53, 72, 80-81, καὶ 90, Asine, σ. 117, 121-122, 124-125) πλείονες σκελετοὶ εὐρέθησαν εἰς τὸν αὐτὸν τάφον (εἰκ. 7, 2). Ὁ τάφος 54 ἦτο κενὸς καὶ ἔχει ἐρμηνευθῆ ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ὡς κενόταφιον (Asine, 122, 348). Εἰς 54 ἔκ 59 ἐξετασθεισῶν περιπτώσεων ὁ νεκρὸς εἶχε τοποθετηθῆ εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς μετὰ τῆς κεφαλῆς εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις τοποθετημένης πρὸς Βορρᾶν καὶ τοῦ προσώπου ἐστραμμένου πρὸς Δυσμᾶς, εἰς τὰς ὑπολοίπους 5 ἐκ τῶν 59 περιπτώσεων οἱ νεκροὶ εἶχον ἔκταθῆ. Εἰς 80 ἐκ τῶν 106 περιπτώσεων γνωρίζομεν τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ φύλον τῶν νεκρῶν. Ἐκ τούτων 57 ἦσαν παῖδια, 12 γυναῖκες καὶ 11 ἄνδρες. Τὰ κρανία τῶν νεκρῶν ἀνῆκον εἰς ὅλους τοὺς τύπους, δολιχοκεφάλους, μεσοκεφάλους καὶ βραχυκεφάλους. Κτερίσματα εὐρέθησαν εἰς 16 ἐκ τῶν 106 τάφων εἰς δύο δὲ τάφους εὐρέθησαν ἄνθρακες. Εἰς τὸν τάφον 81 μία γυνή, εἶχε πιθανῶς θυσιασθῆ καὶ εἰς τὸν τάφον 29 δύο λίθοι εὐρεθέντες ἐν αὐτῷ ἦσαν πιθανῶς κατάδεσμοι κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀνασκαψάντων (Asine, 119, 354). Ὅστρακα κογχυλίων καὶ σπόνδυλοι ἰχθύων εὐρέθησαν εἰς τὸν τάφον 18 (Asine, 117).

(4) Τέσσαρες μικροὶ περίβολοι ἐκ λίθων περιέχοντες ἄνθρακας καὶ τέφραν ἔχουν ἐρμηνευθῆ ὡς ταφικοὶ βωμοὶ (Asine, 347). Ἴδὲ καὶ Asine, 115-128, 341-354.

XIII. Καρκαάσι (28).— Ἰκανὸς ἀριθμὸς τάφων σκεπασμένων διὰ πλακῶν εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν (ΠΑΕ 1909, 182-183), τοὺς ὁποίους οἱ WACE καὶ BLEGEN κατατάσσουσιν εἰς τοὺς ME. Symbolae Osloenses 1930, 30.

XIV. Ἄστρος (29).— Μία ME νεκρόπολις ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύεται διὰ βραχέων ἐν AA 1927, 365.

XV. Ἀσέα (32).— Εἴκοσι ἑννέα τάφοι ἐκ τῆς θέσεως δύνανται νὰ μνημονευθοῦν ὡς ME καίτοι εἰς μερικοὺς ἔξ αὐτῶν οὐδὲν εὐρέθη δικαιολογοῦν τὴν χρονολόγησιν ταύτην, ὥστε οἱ τάφοι οὗτοι δυνατὸν νὰ ἀνήκουν καὶ εἰς τὴν YE περίοδον.

(1) Εἴκοσι δύο ἐκ τῶν τάφων τούτων εἶναι μικροὶ λάκκοι ἐσκαμμένοι εἰς τὸ σκληρὸν ἔδαφος ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῶν οἰκιῶν. Ἐπτά τῶν 22 τάφων

περιεῖχον σκελετοὺς παιδίων, 13 ἐνηλίκων καὶ 2 (ἀρ. 5 καὶ 26) δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναγνωρισθοῦν. Asea, σ. 21, 24, 29-30, εἰκ. 23.

(2) Δύο παιδιά (εἰκ. 7, 9) εἶχον ταφῇ ἐντὸς πίθων. Asea, σ. 22, εἰκ. 24.

(3) Τέσσαρες τάφοι εἶχον κατασκευασθῇ δι' ὀρθίων πλακῶν ἀλλὰ μόνον εἰς τούτων περιεῖχε λείψανα σκελετοῦ ἐνὸς παιδίου. Asea, σ. 25, εἰκ. 26.

(4) Εἰς τέλος τάφος ἀπετελεῖτο ἐκ σειρᾶς λίθων συμπληρουμένων ὑπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τῆς οἰκίας N. Asea, σ. 25, εἰκ. 25.

“Οἱ οἱ ἐξετασθέντες τάφοι περιεῖχον ἕνα σκελετὸν ἕκαστος. Εἰς δεκαεννέα ἐξ 20 καθωρισμένων περιπτώσεων ὁ νεκρὸς εἶχε τοποθετηθῇ εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς καὶ συνήθως βλέπων πρὸς Δυσμᾶς. Εἰς τὴν ὑπολειπομένην μίαν περίπτωσιν ὁ νεκρὸς εἶχε τοποθετηθῇ ἐπὶ τῶν νώτων ἀλλὰ μετὰ τῶν γονάτων συνεσταλμένων. Εἰς 14 περιπτώσεις οἱ σκελετοὶ ἀνῆκον εἰς ἐνήλικας, εἰς δέκα ἄλλας ἀνῆκον εἰς παιδιά καὶ εἰς τὰς ὑπολοίπους περιπτώσεις δὲν εὐρέθησαν ἐπαρκῆ λείψανα τοῦ νεκροῦ. Εἰς ἕνα τάφον, συνιστάμενον ἐξ ἀπλοῦ λάκκου, ὁ νεκρὸς πρέπει νὰ εἶχε περιτυλιχθῇ διὰ τινος ὑφάσματος (Asea, 25). Εἰς δύο δὲ μόνον περιπτώσεις (κιβωτιόσχημος τάφος 1 καὶ μικρὸς λάκκος 25) ἀνὰ ἐν χονδροειδὲς ἀγγεῖον εὐρέθη μετὰ τοῦ νεκροῦ. Εἰς τὸν τάφον 10 ἐν βάρος ὑφαντικοῦ ἱστοῦ ὑπὸ μορφὴν διπλοῦ κώνου εὐρέθη παρὰ τὸν νεκρόν. Asea, σ. 25-26, εἰκ. 27.

XVI. Ἀμύκλαι (33).— (1) Εἰς τοῦλάχιστον ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων ὑπὸ τοῦ Τσουγκτά τάφων (AE 1892, 14) πρέπει νὰ ἀνῆκεν εἰς τὴν ME περίοδον (JdI 1918, 127. Ἴδὲ καὶ ΠΕ περίοδον XI, σ. 223 ἀνωτέρω). (2) Ἀνθρώπινα ὀστᾶ καὶ θραύσματα πίθων, ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς ME ταφὴν, εὐρέθησαν 150 μ. νοτίως - νοτιοανατολικῶς τοῦ λόφου τῆς Ἀγ. Κυριακῆς. BSA 1960, 76.

XVII. Γερόνηθραι (37).— Τρεῖς κιβωτιόσχημοι τάφοι κατασκευασμένοι δι' ὀρθίων πλακῶν εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν περιέχοντες ἕκαστος ἀνὰ ἕνα νεκρόν. Εἰς τὸν ἕνα ἐκ τῶν τριῶν τάφων εὐρέθησαν δύο ἀγγεῖα καὶ μία καρφίς ἐκ χαλκοῦ. BSA 1904/5, 98, 1909/10, 74. Symbolae Osloenses 1930, 30.

XVIII. Ἀγιος Στέφανος (46).— Τάφοι τινὲς τῆς ΠΕ ἢ τῆς ME περιόδου μνημονεύονται ἐν BCH 1960, σ. 692, εἰκ. 4.

XIX. Παπούλια (51).— Εἰς τὴν θέσιν εὐρέθη πρωτοφανὲς τύπος τάφου ἀποτελούμενος ἐξ ἐνὸς τύμβου διαμέτρου περίπου 13 μέτρων καὶ ὕψους κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς 2,50 μ. Ὁ τύμβος περιεβάλλετο ὑπὸ λιθοτοίχου ὕψους 2 μ., ἐντὸς τοῦ ὁποίου μεγάλοι πίθοι εἶχον ἐντοιχισθῇ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς αὐτῶν μετὰ τοῦ στομίου πρὸς τὰ ἔξω· ἕκαστος πίθος περιεῖχε ἕνα ἢ δύο νεκρούς, εἰς τὸ στήθος δὲ ἐνὸς νεκροῦ εἶχε ἐμπηχθῇ ἡ ἐξ

ὀψιανοῦ αἰχμὴ ἐνὸς βέλους. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ τύμβου ὑπῆρχε πεταλοειδὲς οἰκοδόμημα περιγραφέν εἰς τὰ δεδομένα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἀνωτέρω (XVI). Αἱ ἀρχαιότεραι ταφαὶ τοῦ τύμβου ἀνήρχοντο ἀσφαλῶς εἰς τοὺς ΜΕ χρόνους ἀλλὰ νεκροὶ ἐθάπτοντο ἐν τῷ τύμβῳ μέχρι τῶν χριστιανικῶν χρόνων. Εἴκοσι πέντε περίπου ὅμοιοι ἀνεξερευνήτοι τύμβοι εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῆς Μεσσηνίας. ΠΑΕ 1954, 313-316, 1955, 254-255. BCH 1955, 248, 1956, 286. JHS 1953-54, Arch. Rep. 35.

XX. Μάθη (55).— Τριάντα δύο ΜΕ τάφοι εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν κατανεμόμενοι εἰς τὰς ἀκολουθοῦντας τέσσαρας ομάδας:

(1) Δύο μικροὶ λάκκοι ἐσκαμμένοι εἰς τὸ σκληρὸν ἔδαφος. Ὁ εἰς τούτων εὐρίσκεται ἀκριβῶς ἔξωθεν τοῦ τείχους τῆς πόλεως (ἀρ. 28 τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀνασκαφῶν, διαστάσεις τοῦ τάφου 0,55 ἐπὶ 0,28 μ.), ὁ ἄλλος εὐρίσκεται κάτωθεν τοῦ παπέδου καὶ μερικῶς κάτωθεν τοῦ τοίχου τῆς ἀποθήκης Β 78 κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως (ἀρ. τοῦ τάφου 43). Ἀμφότεροι οἱ τάφοι περιεῖχον σκελετοὺς παιδιῶν, ἡ θῆσις τῶν ὀποίων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναγνωρισθῇ. Οὐδὲν κτέρισμα εὐρέθη ἐν τοῖς τάφοις πλην ΜΕ τινων ὀστέων. Malthi, 192-195.

(2) Μία ταφὴ εἰς πίθον (τάφος 30). Ὁ πίθος ἦτο χονδροειδὲς ἀγγεῖον τοποθετημένον ἐγγὺς τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τῆς ἀποθήκης Β 88 (ΜΕ ἀρχιτεκτονικῇ XVIII, 32, ἀνωτέρω) καὶ εἶχε σκεπασθῇ διὰ πλακός, ἥτις περιέργως εὐρέθη κατὰ τι ὑψηλότερον τοῦ στομίου τοῦ πίθου. Ὁ πίθος πρὸ τῆς ταφῆς εἶχε θραυσθῇ καὶ ἐπιδιορθωθῇ περιεῖχε δὲ ἓνα μόνον σκελετὸν παιδίου. Malthi, 206-207.

(3) Δέκα ὀκτὼ τάφους ἔχοντας τοιχώματα ἐκ λιθοτοιχῶν μερικῶς ἐπὶ τούτῳ κατασκευασθέντων καὶ μερικῶς ἀποτελουμένων ἐκ τοίχων τῶν οἰκῶν τῆς ἀκροπόλεως. Οἱ τάφοι οὗτοι ποικίλλουν εἰς διαστάσεις ἀπὸ 0,44 μ. μῆκος ἐπὶ 0,23 μ. πλάτος καὶ βάθος 0,21 μ. (τάφος 40 Malthi, 302) μέχρι 1,95 μ. μῆκος ἐπὶ 0,65 μ. πλάτος (τάφος 13, Malthi, 198, τὸ βάθος δὲν ἀναφέρεται), τὸ μῆκος ὅμως δύο μόνον ἄλλων τάφων πλην τοῦ μνημονευθέντος ὑπερβαίνει τὸ μέτρον (οἱ τάφοι 5, 10 ἔχουν μῆκος 1,40 μ. καὶ 1,28 μ. ἕκαστος ἀντιστοιχῶς). Πλάκες ὄρθαι συμπληροῦνται ἀπὸ σειρὰς λίθων ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς δύο τάφους (τάφοι 7 καὶ 16), καλύμματα δὲ ἐκ πλακῶν συνηντήθησαν εἰς 4 περιπτώσεις (τάφοι 2, 8, 10 καὶ 48). Malthi, 195-202.

(4) Ἐνδεκα κιβατιόσχημοι τάφοι κατεσκευασμένοι δι' ὀρθίων πλακῶν καὶ ποικίλλοντες κατὰ τὰς διαστάσεις ἀπὸ 0,34 μ. μῆκος ἐπὶ 0,20 μ. πλάτος καὶ βάθος 0,12 μ. (τάφος 14, Malthi, 205) μέχρι 0,68 μ. μῆκος ἐπὶ 0,38 μ. πλάτος καὶ βάθος 0,32 μ. (τάφος 47, Malthi, 206). Καλύμματα ἐκ πλακῶν εὐρέθησαν εἰς τέσσαρας τάφους (τάφοι 4, 9, 12 καὶ 47). Malthi, 202-206.

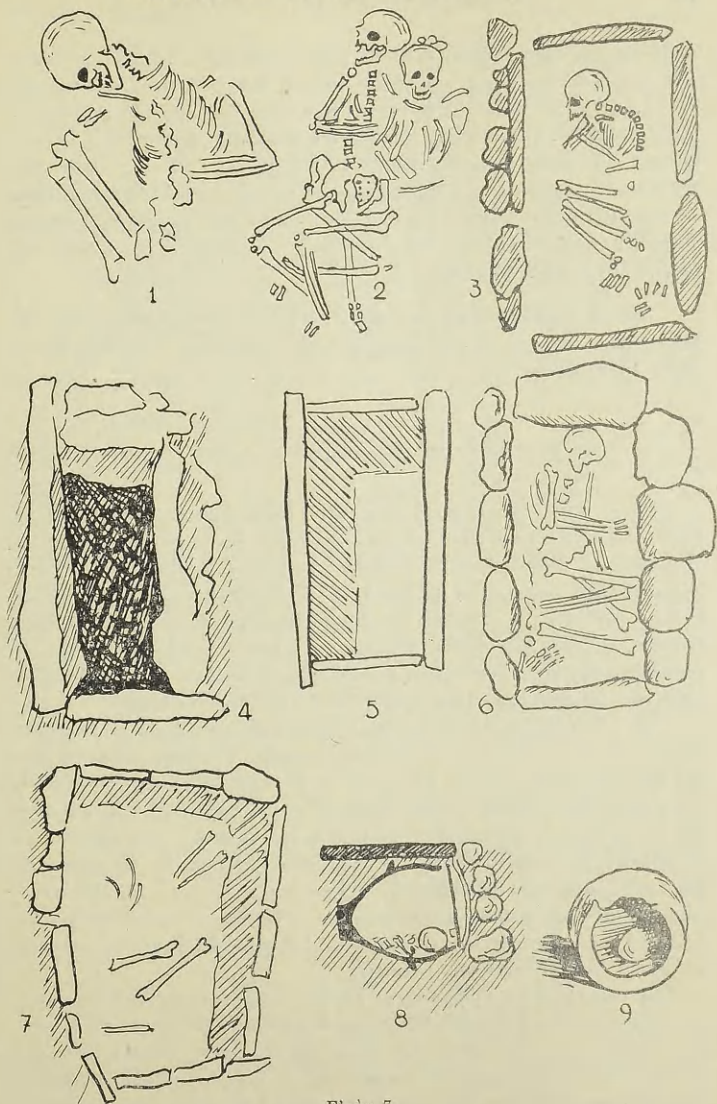
Γενικός κανὼν προσανατολισμοῦ κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν τάφων ἢ τὴν τοποθέτησιν τῶν νεκρῶν δὲν τηρεῖται. Εἰς τὸν τάφον 26, ὅστις ἔχει κτιστὰ τοιχώματα, περιείχοντο δύο στρώματα ταφῶν, τὸ κατώτερον τῶν ὁποίων περιεῖχε τὰ ὀστὰ ἐνὸς παιδίου εἰς συνεσταλμένην στάσιν καὶ τὸ ἀνώτερον δύο ἢ τρεῖς κεκλιμένους σκελετοὺς. Οἱ μετὰ κτιστῶν ἐπίσης τοιχωμάτων τάφοι 7, 34, 36, 40 καὶ οἱ κιβωτιόσχημοι μετὰ τοιχωμάτων ἐξ ὀρθίων πλακῶν τάφοι 6 καὶ 8 περιείχον ἀνὰ δύο νεκροὺς ἕκαστος. Μερικοὶ ἄλλοι τάφοι περιείχον ἀποσυντεθειμένους ἢ κεκλιμένους σκελετοὺς, ἄλλοι σκελετοὺς εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς καὶ ἑννέα τάφοι περιείχον σκελετοὺς εἰς συνεσταλμένην μὲν στάσιν ἀλλὰ τοποθετημένους ἐπὶ τῶν νώτων ἐντὸς τοῦ τάφου (τάφοι μετὰ κτιστῶν τοιχωμάτων 1, 7, 8, 16, 29, 48, μετὰ πλακῶν ὡς τοιχωμάτων τάφοι 4, 12, 18). Κτερίσματα εὐρέθησαν εἰς τέσσαρας τάφους (μετὰ κτιστῶν τοιχωμάτων τάφοι, 1: ἐν ἀγγεῖον, 5: ἐν σφονδύλιον, 8: μία ψῆφος ὄρου, μετὰ πλακῶν τάφος 4: κόπη ἐνὸς ξίφους ἐξ ἐλεφαντοστοῦ). Ὁ μετὰ κτιστῶν τοίχων τάφος 10 καὶ ὁ μετ' ὀρθίων πλακῶν ὡς τοιχωμάτων τάφος 18 εἶχον τὰ δάπεδα ἐστρωμένα δι' ἄμμου. Εἰς ἑννέα τάφους (μικρὸς λακκοειδὲς τάφος 28, μετ' ἐκτισμένων τοίχων τάφοι 5, 7, 10, 34 καὶ μετ' ὀρθίων πλακῶν τάφοι 4, 12, 14, 35) ΠΕ ὄστρακα εὐρέθησαν ὁμοῦ μετὰ ΜΕ. Εἰς ἄλλους δύο τάφους (ἓνα μετὰ κτιστῶν τοιχωμάτων ἀρ. 48 καὶ ἓνα μετὰ τοιχωμάτων ἐξ ὀρθίων πλακῶν ἀρ. 6) ΜΕ καὶ ΥΕ ὄστρακα εὐρέθησαν ὁμοῦ. Εἰς τὸν μετ' ἐκτισμένων τοιχωμάτων τάφον 34, ἀποτυπώματα ὑφάσματος παρατηρήθησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ τάφου ὑπὸ τὸν σκελετόν.

XXI. Ὀλυμπία (59).— Τρεῖς ταφαὶ εἰς πίθους εὐρέθησαν εἰς τὰ λείψανα τῶν ΜΕ οἰκιῶν τῆς θέσεως (εἰκ. 7, 8). Οἱ πίθοι εἶχον τοποθετηθῆ ἐπὶ τῶν πλευρῶν καὶ εἶχον τὰ στόμια κεκλεισμένα διὰ τεμαχίων μεγάλων ἀγγείων ἢ πλακῶν λίθου. Καὶ οἱ τρεῖς περιείχον σκελετοὺς παιδίων εἰς δύο δὲ περιπτώσεις κτερίσματα ἐξ ἀγγείων εἶχον τοποθετηθῆ ἐντὸς τοῦ πίθου καὶ εἰς μίαν ἀνθρακες εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ πίθου. Alt Olympria, 94-96.

XXII. Μεράκα-Πίσσα (60).— «Πολλοὶ» κιβωτιόσχημοι τάφοι ἀναφέρονται ὅτι εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Πίσσης (Alt-Olympria, 27) μεταξὺ τῶν ἑρειπίων τῶν οἰκιῶν (εἰκ. 7, 5). Ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῆς ἀνασκαφῆς τῆς θέσεως (Alt-Olympria, πίν. 23) ὁκτὼ κιβωτιόσχημοι ὡς θῆκαι τάφοι ἔχουν σημειωθῆ καὶ εἰκόνες δύο ἐκ τούτων δημοσιεύονται (αὐτόθι σ. 274, εἰκ. 77), ἡ χρονολογία ὅμως τῶν τάφων δὲν εἶναι ἀσφαλὲς καίτοι οὔτοι μνημονεύονται ὡς ΜΕ ὑπὸ τῶν WACE καὶ BLEGEN ἐν Symbolae Osloenses 1930, 30.

XXIII. Λόπεσι-Καταρράκτης (64).— Δύο τυμβοειδεῖς ΜΕ

ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΑΙ ΤΑΦΑΙ

τάφοι ἕκαστος ἔχων περίπου διάμετρον 12 μ. καὶ ὕψος 1,50 μ. ἀνεσκάφησαν εἰς τὴν θέσιν. Ὁ εἰς τῶν τάφων τούτων περιεῖχεν ἕνα λάκκον μήκους 1,20 μ., ἐντὸς τοῦ οὗοιου εὐρέθησαν ὀλίγα ὀστᾶ ἀνήκοντα εἰς νεκρὸν τεθειμένον πιθανῶς εἰς συνεσταλμένην στάσιν, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος. Ὁ λάκκος εἶχεν ἀρχικῶς καλυφθῆ διὰ γῆς, ἐπὶ τῆς οὗοίας εἶχε τοποθετηθῆ στρῶμα λίθων εἰς ὀρθογώνιον διάταξιν, ὑπὲρ τὸ στρῶμα τοῦτο ἠκολούθει δεύτερον στρῶμα γῆς καὶ ὑπὲρ τοῦτο εἶχε τοποθετηθῆ στρῶμα ποταμίων χαλίκων. Μινύεια καὶ Ἀμαυρόχρωμα ὄστρακα συνώδεον τὴν ταφήν. ΠΑΕ 1952, 398-400.

XXIV. Ἀραβωνίτσα (65).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ἐνὸς ΜΕ τάφου τυχαίως ἀνακαλυφθέντος καὶ περιέχοντος Μινύεια ἀγγεῖα. BCH 1956, 291.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΤΑΦΩΝ

Πλέον ἢ 500 ΜΕ τάφοι εἶναι γνωστοὶ μέχρι σήμερον ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Οἱ πλεῖστοι τούτων εἶχον κατασκευασθῆ ἐντὸς τῶν οἰκισμῶν, ὑπὸ τὰ δάπεδα τῶν οἰκιῶν ἢ εἰς τὰς μεταξὺ τῶν οἰκιῶν παρόδους καὶ τὰ προαύλια, ὥς ἥδη παρατηρήθη καὶ κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον, εἰς Ἀργος, Λέρναν καὶ Ἀσίνην. Νεκροταφεῖα ἀφ' ἐτέρου ἐκτὸς τῶν οἰκισμῶν ὥς καὶ κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον ἐξηκολούθουν ἀκόμη νὰ γίνωνται ὥς διδάσκουν αἱ ΜΕ ταφαὶ ἐκ Κορίνθου, Ζυγουριῶν, Προσύμνης, Παπούλια, Λόπεσι-Καταρράκτου καὶ Ἀραβωνίτσας. Παραπομπὰς ἰδὲ ἐν τῷ ἐπομένῳ πίνακι.

Ἐκ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων παρατηρήσαμεν ὅτι ἡ ΜΕ περίοδος παρουσιάζεται ὡς περίοδος οἰκονομικῆς κάμψεως καὶ ἐσωτερικῆς ἀναταραχῆς τῆς χερσονήσου καὶ ὅτι, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν ὀχυρώσεων καὶ τῶν συγχῶν στρωμάτων τέφρας ἐν ταῖς ἐπιχώσεσι, ὁ πόλεμος, φαίνεται, ἦτο συνεχῆς ἀπασχόλησις τῶν κατοίκων. Θὰ ἦτο ἄραγε τολμηρὸν νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ἡ ταφή τῶν νεκρῶν ἐντὸς τῶν οἰκισμῶν ἀνέκυψεν ἐν τῇ χερσονήσῳ ἔνεκα τῶν πολεμικῶν περιστάσεων, αἵτινες ἐταλαιπώρουν τοὺς ΜΕ κατοίκους καὶ διότι εἰς περιπτώσεις πολιορκιῶν ἢ συνεχῶν ἐπιχειρήσεων δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ταφή εἰς ἀπόστασιν ἐκ τοῦ οἰκισμοῦ, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ τὸ τοιοῦτον ἀπέβη κανονικὸν ἔθιμον τῶν κατοίκων;

Οἱ τάφοι εἶναι συνήθως ἄπλοὶ λάκκοι, ἐνίοτε ἐστρωμένοι διὰ χαλίκων καὶ σκεπασμένοι διὰ πλακῶν. Εἰς ὀλίγας περιπτώσεις διὰ ταφὰς κυρίως παιδίων ἐχρησιμοποιοῦντο πίθοι. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις αἱ πλευраὶ τοῦ λάκκου ἐπενεδύοντο διὰ τοίχων ἐκ μικρῶν λίθων ἢ ὦμων πλίνθων ἢ ὀρθίων πλακῶν ὥστε νὰ σχηματίζεται μικρὸς κιβωτιόσχημος τάφος. Τὸ τελευταῖον

τοῦτο εἶδος φαίνεται τὸ πλέον ἐπιμελεημένον εἶδος ταφῆς τῆς περιόδου καὶ τὸ πλέον σὺνήθης μετὰ τὸν ἀπλοῦν λάκκον. Λάκκοι εὐμεγέθεις μετὰ τοιχωμάτων ἐπενδεδυμένων διὰ τοίχων ἐκ λίθων ὁδηγοῦν εἰς τὸν γνωστὸν ἐκ τοῦ ταφικοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEHMANN ἐν Μυκῆναις κιβωτιόσχημον τάφον, ὅστις εἶναι ὁ ἀρχαιότερος τύπος τάφου τῆς ἐπακολουθούσης ΥΕ περιόδου. Καὶ τὰ πέντε εἶδη τῶν ΜΕ τάφων, μικροὶ ἀπλοὶ λάκκοι, πίθοι, θῆκαι, ἤτοι κιβωτιόσχημοι μικροὶ διὰ πλακῶν, καὶ μεγάλοι κιβωτιόσχημοι διὰ τοίχων τάφοι φαίνονται κοινοὶ καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον διαρκούσης τῆς ΜΕ περιόδου (ιδεὲ κατανομὴν τύπων ἐν τῷ παρατεθέντι πίνακι, μερικοὶ τάφοι ἐκ Μάλθης μετὰ κτιστῶν τοιχωμάτων δύνανται νὰ θεωρηθῶν ἀνήκοντες εἰς τὸν τελευταῖον τύπον).

Ἰδιαίτερος τύπος τάφου εἶναι ὁ τύμβος, παραδείγματα τοῦ ὁποίου μέχρι σήμερον ἔχουν εὑρεθῆ ἐν τῇ δυτικῇ μόνον Πελοποννήσῳ, εἰς τῶν ὁποίων ἀνεσκάφη εἰς Παπούλια, δύο ἀνεσκάφησαν εἰς Λόπεσι - Καταρράκτην καὶ εἰς τρίτος, τυχαίως εὑρεθεὶς εἰς Ἀραβονίσσαν, εἶναι πιθανὸν τοῦ αὐτοῦ τύπου. Πλήθος δὲ ἑτέρων τοιούτων τύμβων ἐκ Μεσσηνίας καὶ Ἀχαΐας ἀνεπαρκῶς γνωστῶν μνημονεύεται μετὰ τῶν ΥΕ ταφῶν κατωτέρω. Ἰδεὲ ΥΕ Κουκουναράν (XLVIII, 8), Μυρσινοχώρι (LIII, 3), Μοίραν (LXIII, 1), Ἀρήνην (LXVIII), Χαλανδρίτσαν (LXXIX, 3), Τσαπλαναΐικα (LXXXII) κλπ.

Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ τάφου παρουσιάζεται ὡς νέον πολιτιστικὸν δεδομένον ἐν Πελοποννήσῳ ἐμφανιζόμενον τὸ πρῶτον κατὰ τὸ δυτικὸν τμήμα αὐτῆς καί, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς παρουσίας Ἀμαιοχρόμου κεραμικῆς καὶ εἰς τοὺς τάφους τοῦ Παπούλια καὶ εἰς τοῦ Λόπεσι, τὸ εἶδος τοῦ τάφου εἰσῆλθῃ οὐχὶ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ΜΕ περιόδου ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς. Τὰ πλησιέστερα ἀνάλογα παραδείγματα τάφων ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου εἶναι οἱ ΠΕ/ΜΕ τάφοι τῆς Λευκάδος (Alt-Ithaka I, 206-254). Ὁ τύμβος τοῦ Παπούλια περιεῖχεν ἐν πεταλοειδῆς οἰκοδόμημα, ὅπερ ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τοὺς θολωτοὺς τάφους τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου, ἀλλὰ καὶ τὸ δεδομένον ἐκ Παπούλια δὲν εἶναι ἐπαρκῶς εἰσέτι γνωστὸν καὶ ἡ διάταξις τῶν τύμβων τοῦ Λόπεσι δὲν φαίνεται ὑποστηρίζουσα ἐπὶ τοῦ παρόντος τοιαύτην εἰκασίαν ἂν καὶ μικροὶ θολωτοὶ τάφοι ἐνὸς περιέργου σχήματος μετὰ χοινοειδοῦς κεραμικῆς ἀκαθορίστου χρονολογίας εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῶν παρατεθεισῶν ἀνωτέρω θέσεων τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Ἀχαΐας περιγραφόμενοι κατωτέρω εἰς τὴν ΥΕ περίοδον.

Ἡ συνήθης τοποθέτησις τοῦ νεκροῦ ἐντὸς τοῦ τάφου εἰς τοὺς πέντε πρῶτους τύπους τάφων τοὺς γνωστοὺς κυρίως εἰς Ἀργολίδα ὡς καὶ εἰς τὸν τύπον τοῦ τύμβου τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ συνεσταλμένη

στάσις, ἡ περιγραφεῖσα ἤδη εἰς τὴν Νεολιθικὴν περίοδον τῆς Λέονης (σ. 135 ἀνωτέρω) καὶ ἡ ὁποία συνεχίζεται εἰς τὰς ΠΕ ταφὰς Νεμέας, Ἐργουῶν καὶ Ἀσίνης ἐπικρατεῖ δὲ κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον. Εἰς ὀλίγας περιπτώσεις τῆς Γωνιάς, Τίρυνθος, Ἀσίνης, Ἀσέας καὶ Μάλθης ὁ νεκρὸς ἀντὶ τοῦ γενικοῦ κανόνος νὰ ἀποτίθεται ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ἔχει ἀποτεθῆ εἰς συνεσταλμένην μὲν στάσιν ἀλλ' ἐπὶ τῶν νώτων, ὡς συμβαίνει καὶ κατὰ τοὺς ΥΕ χρόνους. Προσανατολισμὸς κατὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν νεκρῶν δὲν τηρεῖται ἂν καὶ εἰς ἱκανὰς περιπτώσεις οἱ νεκροὶ ἀναφέρονται ὅτι εὐρέθησαν βλέποντες πρὸς Δυσμάς.

Ἐκαστος τάφος περιελάμβανε συνήθως ἓνα νεκρὸν ἀλλὰ καὶ περισσότεροι νεκροὶ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ τάφου εὐρέθησαν εἰς Κοράκου, Γωνιάν, Ζυγουριάς, Πρόστυμαν, Λέρναν, Ἀσίνην καὶ Μάλθην, ὁ δὲ τύμβος τοῦ Παπούλια κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα ἦτο ἴσως ἐν πολυάνδριον. Ὁ τρόπος οὗτος πάλιν τῆς ταφῆς ἀναμιμνήσκει ΥΕ ἔθιμα.

Εἷς τινὰς τάφους ὅλων τῶν κατηγοριῶν ποτάμιοι χάλικες ἔχουν χρησιμοποιηθῆ διὰ τὸ δάπεδον κυρίως τῶν τάφων, εἰς δὲ τὸν τύμβον τοῦ Λόπεσι οἱ ποτάμιοι μικροὶ λίθοι ἔχουν στρωθῆ κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ τύμβου. Παρόμοιοι εἶναι καὶ τάφοι τινὲς ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς, ἡ κεραμικὴ τῶν ὁποίων δὲν παρέχει σαφεῖς ἐνδείξεις χρονολογήσεως οὔσα χονδροειδής, καὶ τοὺς ὁποίους ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ, ὅστις ἀνέσκαψεν αὐτοὺς, τοὺς ἐθεώρει ΥΕ θαλαμνοειδεῖς ἢ θολωτοὺς καταρρεύσαντας, ἐκ δὲ τοῦ τοίχου τοῦ ἀποκλείοντος τὴν θύραν ὑπέθετεν ὅτι προέκυψεν ἡ ὑπὲρ τὸν νεκρὸν ὀρθογώνιος διάταξις τῶν λίθων (ΠΑΕ 1929, 111, 1930, 83, 85, 1934, 115, 1935, 70, 77).

Φέρετρα διὰ τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν νεκρῶν ἔχει εἰκασθῆ ὅτι ἐχρησιμοποιήθησαν πιθανῶς εἰς τρεῖς περιπτώσεις ἐξ Ἀσίνης καὶ ἀποτυπώματα ὑφάσματος ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου ἀναφέρονται ἐξ Ἀσέας καὶ Μάλθης. Ἀνθρακες εὐρέθησαν εἰς δύο τάφους τῆς Ἀσίνης καὶ εἰς ἓνα τῆς Ὀλυμπίας. Συνήθως οὐδὲν κτέρισμα παρτίθετο παρὰ τὸν νεκρὸν ἐν τῷ τάφῳ, εἰς ὀλίγας ὅμως ταφὰς εὐρέθησαν ἐν ἡ ὀλίγα ἀγγεία, ἐν σφονδύλιον ἐξ ὀπτῆς γῆς φερόμενον ὑπὸ τοῦ νεκροῦ ἀνηροτημένον πιθανῶς ἐκ τοῦ λαιμοῦ, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρέθη' ἐν τῷ τάφῳ εἰς πλείστας περιπτώσεις, μερικαὶ αἰχμαὶ βελῶν ἐξ ὀψιμανοῦ, ἔγχειρίδια ἐκ χαλκοῦ καὶ εὐτελῆ κοσμήματα. Ὀστρακα κογχυλίων εὐρέθησαν εἰς ἓνα τάφον τῆς Ἀσίνης. Τὰ πλουσιώτερα ΜΕ κοσμήματα ἐκ τάφων τῆς Πελοποννήσου μέχρι σήμερον εἶναι τὰ εὐρεθέντα εἰς τὸ Βόρειον Νεκροταφεῖον τῆς Κορίνθου.

Ἐπιτάφιοι τιμαὶ πρὸς τοὺς νεκροὺς ὡς εἰδὸς τι λατρείας ἔχει ὑποδειχθῆ ὑπὸ τινων ἐρευνητῶν ἂν καὶ τὰ σχετικὰ πραγματικὰ δεδομένα εἶναι ὀλίγα. Ὡς τοιαῦτα δεδομένα θεωροῦνται ὁ ὀρθογώνιος περίβολος ἐξ ὀρθίων πλακῶν περίξ τῶν τάφων τῆς Κορίνθου, ὁ δεύτερος ταφικὸς περίβολος τῶν

Μυκηνῶν, μικρὸς κύκλος ἐκ λίθων, πιθανῶς χρησιμεύων ὡς βωμός, ὑπεράνω ἐνὸς τάφου τῆς Λέρνης, πέντε μικροὶ λίθινοι περίβολοι περιέχοντες ἀνθρακας καὶ τέφραν καὶ ἐν κενοτάφιον ἐξ Ἀσίνης, τὸ οἰκοδόμημα ἐν τῷ τύμβῳ τοῦ Παπούλια, σωρὸς ὀστέων ζώων πλησίον ἐνὸς τάφου τῶν Ζυγουριῶν ἀνήκων εἰς μεταγενεστέραν τοῦ τάφου περίοδον καὶ ἀγγεία εὐρεθέντα ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῶν τάφων ἐν Προσύμνη καὶ Λέρνη χρησιμεύοντα πιθανὸν διὰ τὴν ἀπόθεσιν ἐντὸς αὐτῶν δώρων πρὸς τοὺς νεκρούς.

Τρεῖς εὐμεγέθεις μετὰ κτιστῶν τοιχωμάτων τάφοι τῆς Λέρνης εὐρέθησαν κενοὶ ὀστέων καὶ ὁ ἀνασκάψας αὐτοὺς εἰκάζει ὅτι τὰ ὀστᾶ μετεκομίσθησαν ἄλλοῦ ὥς ἔνδειξις σεβασμοῦ πρὸς τὸν νεκρόν, ὡς ἡ παράδοσις ἀναφέρει διὰ τὰ ὀστᾶ μυθικῶν προσώπων εἰς ἱστορικοὺς χρόνους, οἷον τοῦ Ὁρέστου ἢ τοῦ Θησέως κ.ἄ.

Εἰς Ἀσίνην ὁ ἀνασκάψας παρατηρεῖ ὅτι μία γυνὴ εἶχε πιθανὸν θυσιασθῆ εἰς τὸν τάφον ἐνὸς νεκροῦ καὶ λίθους εὐρεθέντας εἰς ἄλλον τάφον ἔχει ἐρμηνεύσει ὡς καταδέσμους.

Πολλοὶ ἐκ τῶν γνωστῶν ΜΕ τάφων ἀνήκουν εἰς παιδία (Asine, 146. Μυκῆναι, BSA 1955, 191) καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἀποσυντεθειμένων σκελετῶν ἀνήκουν ἐπίσης εἰς παιδία. Ὅπου κατέστη δυνατόν νὰ μετρηθοῦν κρανία καὶ παρέχονται κρανιακοὶ δείκται ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν, ὅλοι οἱ ἀνθρωπολογικοὶ τύποι παρουσιάζονται μεμιγμένοι εἰς τὸν αὐτὸν οἰκισμὸν ἢ εἰς τὸ αὐτὸ νεκροταφεῖον. Ἰδὲ καὶ Asine ἀνωτέρω καὶ CHILDE, Dawn, 1950, 73. COON, Races of Europe, 144. Klio 1939, 139.

Μερικοὶ ἐκ τῶν τάφων (Πρόσυμνα, Μυκῆναι) ἔχουν κατασκευασθῆ καθ' ὁμάδας. Ὁ WACE παρατηρεῖ ὅτι τοῦτο συνέβαινε πιθανῶς καὶ εἰς ΥΕ χρόνους ἂν καὶ προσθετέι, «εἶναι ἀνώφελον νὰ ἐπιζητῇ τις νὰ εὕρῃ σημασίαν, ἂν ὑπάρχῃ τις, εἰς τὸ γεγονός τοῦτο». (BSA 1954, 233).

Ὁ κιβωτιόσχημος μετὰ τοιχωμάτων ἐξ ὀρθίων πλακῶν τάφος ὁ κληθεὶς θήκη καὶ ἡ συνεσταλμένη τοποθέτησις τοῦ νεκροῦ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ σχεδίου τῆς ἀψιδοειδοῦς οἰκίας, τῆς περιγραφείσης εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα, καὶ τῆς Μινυεῖου κεραμικῆς, ἣτις περιγράφεται κατωτέρω, θεωροῦνται συνήθως ὡς νέα πολιτιστικὰ γνωρίσματα ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀρχόμενα κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον καὶ δηλοῦντα τὴν ἀφίξιν ἐν αὐτῇ νέων φυλετικῶν στοιχείων ἐρχομένων ἀπὸ Βορρᾶ. Τὰ νέα ταῦτα στοιχεῖα θεωροῦνται οἱ πρῶτοι Ἀρειοὶ ἐν Ἑλλάδι, οἵτινες ἦσαν πιθανῶς οἱ πρόγονοι τῶν μετὰ ταῦτα Ἰώνων. (Symbolae Osloenses 1930, 37 κλπ.)

Ἡ παρατεθεῖσα ἤδη ἐπισκόπησις τῆς ΠΕ καὶ τῆς ΜΕ ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Πελοποννήσου, τὰ πλεῖστα δεδομένα τῆς ὁποίας ἐγνώσθησαν μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς τοιαύτης θεωρίας, φαίνεται ἔξασθενούσα τὸ κύρος τῆς εἰκασίας ταύτης. Τὸ αὐτὸ φαίνεται ἰσχύον καὶ διὰ τοὺς ΜΕ τάφους.

Ἡ ὀστεοθήκη ἢ τὸ ὀστεοφυλάκιον ἦτο ἐν εἶδος ἐκ τῶν τριῶν ἐν χρήσει τύπων τάφων τῆς ΠΕ περιόδου καὶ ἐγκαταλείπεται κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ διὰ τὸ ἕτερον εἶδος ΠΕ ταφῆς, τὸ γνωστὸν μόνον ἐκ τῆς ΠΕ Κορίνθου, ὅπου ὁ νεκρὸς ἐθάπτετο εἰς πλευρικοὺς λάκκους προσιτοὺς ἐκ καθέτου φρεατοσκήμου εἰσόδου. Ὁ μικρὸς ὅμως, συνήθως ἄνευ ὀρθίων πλακῶν ὡς τοιχωμάτων τάφος, ὅστις ἐπικρατεῖ κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον, καὶ ἡ συνεσταλμένη θέσις τοῦ νεκροῦ ἦσαν ἐν χρήσει εἰς Νεολιθικοὺς καὶ δὴ προϊμωτάτους χρόνους εἰς Λέρναν καὶ Πρόσυμναν, συνεχίσθησαν κατὰ τοὺς ΠΕ χρόνους, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ὀλίγων γνωστῶν δεδομένων ἐξ Ἀσίνης, Νεμέας, Ἀργους, Λέρνης, καὶ συνεχίζονται ἐπίσης κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον, ὅποτε καὶ ἐπεκράτησαν ὡς ἀπλούστερος καὶ συνεπῶς εὐχερέστερος καὶ οἰκονομικώτερος τρόπος ταφῆς, ὡς ἀρμόζων δηλαδὴ καλλίτερον παντὸς ἄλλου τύπου εἰς τὸ πενιχρὸν περιβάλλον τῆς ΜΕ περιόδου. Νέα στοιχεῖα πληθυσμοῦ πιθανὸν νὰ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις ταραχώδη ΜΕ περίοδον ἄλλ' ἢ ἀφίξις τούτων δὲν μαρτυρεῖται ἐκ τῶν τύπων τῶν μικρῶν λακκοειδῶν ἢ ἐν σχήματι θήκης τάφων, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐμαρτυρεῖτο τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἔπρεπε νὰ ὑπῆρχον εἰς Ἑλλάδα ἤδη εἰς τοὺς Νεολιθικοὺς καὶ τοὺς ΠΕ χρόνους.

Τὰ ταφικὰ ἔθιμα τῆς ΠΕ περιόδου δὲν εἶναι ἐπαρκῶς γνωστά, διότι παρ' ὅλας τὰς μέχρι σήμερον ἐρεῦνας πολὺ ὀλίγοι ΠΕ τάφοι εἶναι γνωστοί, ὥστε δὲν ἔχομεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης ἀξιόπιστον βάσιν συγκρίσεως ἵνα διαστείλωμεν τὴν ΜΕ περίοδον καὶ ἀναγνωρίσωμεν νέα πολιτιστικά γνωρίσματα αὐτῆς. Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ τύπου τοῦ ὀστεοφυλακίου, τοῦ γνωστοῦ κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον, καὶ ἡ προτίμησις ἐνὸς ἄλλου εἶδους ταφῆς χρησιμοποιοιμένου ἤδη ἐνωρὶς ἐν τῇ χερσονήσῳ, ἔστω καὶ ἂν ὀλίγα δεδομένα τοῦ τύπου τούτου εἶναι γνωστὰ ἐκ τῆς ΠΕ περιόδου, δὲν δηλοῖ εἴσοδον νέων στοιχείων. Καὶ τὰ ὀστεοφυλάκια τῶν Ζυγουριῶν καὶ τῆς Μάλθης, τὰ μόνα γνωστὰ ἐκ τῆς Πελοποννήσου, εἶναι καὶ πάλιν μεμονωμένα δεδομένα καὶ ἀνεπαρκῆ καθ' αὐτά, ἵνα ἐξημερεύσουν καὶ δι' αὐτὰς τὰς θέσεις, εἰς ἃς εὐρέθησαν, τὸ ζήτημα τῶν ταφῶν ὅλου τοῦ οἰκισμοῦ καὶ ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας διὰ τῶν ὀλίγων δεκάδων σκελετῶν, οἵτινες εὐρέθησαν εἰς ὅλα ὁμοῦ τὰ ὀστεοφυλάκια. Ἐφ' ὅσον μάλιστα αἱ ΠΕ Ζυγουριεῖς παρουσιάζονται ὡς ἀνθοῦσα μικρὰ πόλις οἱ τάφοι αὐτῆς πρέπει νὰ ἦσαν ἀσυγκρίτως περισσότεροι τῶν ὑπονοουμένων ἐκ 3-4 εὐρεθέντων ὀστεοφυλακίων. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει κατὰ μεγαλύτερον λόγον καὶ διὰ τὴν Μάλθην, ὅπου εὐρέθησαν ὀλιγώτεροι σκελετοὶ καὶ ἀποδίδονται καὶ εἰς τὴν Νεολιθικὴν καὶ εἰς τὴν ΠΕ περίοδον.

Ἡ μεμονωμένη ταφή εἰς μικρὸν λάκκον, μετὰ ἢ ἄνευ τοιχωμάτων ἐκ πλακῶν, εἰς συνεσταλμένην στάσιν εἶναι ὁ κανονικὸς ΠΕ τρόπος ταφῆς, εἰς τὸν Ἅγιον Κοσμᾶν (AJA 1934, 268-271), εἰς τὴν πρόωμον περίοδον τοῦ χάλκου εἰς τὴν Κρήτην καὶ (ΠΜ II ταφαί, Arch. Cr. 65) καὶ εἰς τὰς Κυ-

κλάδας (ΑΕ 1898, 137-165, 1899, 73-115, ιδὲ καὶ CHILDE, Dawn, 1950, 25, 51-52). Τὰ ὀστεοφυλάκια ἀφ' ἐτέρου, ὅπου τοιαῦτα εὐρέθησαν, προϋποθέτουν καὶ ἕτερον τύπον ΠΕ τάφου, ὅπου ἀπετέθησαν ἀρχικῶς οἱ νεκροὶ καὶ ὅθεν ἐκ δευτέρας φροντίδος συνελέγησαν τὰ ὀστᾶ εἰς τὰ ὀστεοφυλάκια.

Εἰς Ζυγουριῆς μερικοὶ μικροὶ λακκοειδεῖς τάφοι εὐρέθησαν κενοὶ ὀστῶν ἀλλ' ἀπεδόθησαν εἰς τὴν ΠΕ περίοδον ἔνεκα ΠΕ ὀστράκων, ἅτινα εὐρέθησαν ἐν αὐτοῖς (Zygouries, 54). Ἀλλὰ ΠΕ ὀστρακα εὐρέθησαν εἰς Ζυγουριῆς καὶ εἰς τάφους ἀνήκοντας προφανῶς εἰς τὴν ΜΕ περίοδον (Zygouries, 41). Εἰς Πρόσυμναν ἐπίσης εἰς μίαν περιοχὴν, ἐστρωμένην διὰ ΠΕ κεραμικῆς μὴ συνδεομένης πρὸς ἀρχιτεκτονικὰ ἔκει λείψανα, εὐρέθησαν κενοὶ μικροὶ λακκοειδεῖς τάφοι ἀποδοθέντες εἰς τοὺς ΠΕ χρόνους ἂν καὶ ἡ περιοχὴ αὕτη ἐν συνεχείᾳ εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ ΜΕ τάφων, εἰς μερικοὺς τῶν ὁποίων καὶ ΠΕ ὀστρακα εὐρέθησαν (Prosymna, 46-48). Προφανῶς ἡ περιοχὴ ἦτο ἀρχικῶς ΠΕ κοιμητήριον χρησιμοποιηθὲν καὶ κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους. Κενοὶ περιεχομένου τάφοι μεταξὺ ΜΕ τοιούτων ἐρμηνευθέντες ὡς βῶμοι ἢ κενοτάφια εὐρέθησαν καὶ εἰς Ἀσίνην (Asine, 346-348), τρεῖς δὲ μικροὶ λακκοειδεῖς τάφοι τῆς θέσεως ἄνευ κτερισμάτων μνημονεύονται ὡς ΠΕ ἢ ΜΕ (Asine, 116) ἀλλὰ καὶ ΠΕ ὀστρακα ἔχουν εὐρεθῇ εἰς ἄλλους μικροὺς τάφους τοῦ αὐτοῦ σχήματος χρησιμοποιηθέντες εἰς ΜΕ χρόνους (Asine, 126-127). Κενοὶ τάφοι τοῦ αὐτοῦ τύπου καὶ μετὰ πλακῶν ὡς τοιχωμάτων εὐρέθησαν καὶ εἰς Ἀσέαν (Asea, 25) καὶ κεινιημένοι τάφοι περιέχοντες καὶ ΠΕ καὶ ΜΕ ὀστρακα ἀναφέρονται ἐπίσης ἐκ Μάλθης (Malthi, 195-198, 201-203, 205, 206).

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν οἱ ΠΕ τάφοι παρ' ὅλας τὰς πολυετεῖς ἐρεῦνας ἐν Πελοποννήσῳ δὲν κατέστη δυνατόν νὰ εὐρεθοῦν, ὁ μικρὸς λακκοειδὲς τάφος, μετὰ ἢ ἄνευ πλακῶν ὡς τοιχωμάτων, ἦτο ὁ κανονικὸς τάφος ἀρχικῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκτὸς αὐτῆς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς χαλκῆς ἐποχῆς, ἡ χρῆσις ὀστεοφυλακίων κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον ἐν Πελοποννήσῳ ἔξυπακούει καὶ τὴν ὑπαρξίν ἄλλων ἀρχικῶν τάφων, οἱ ΜΕ μικροὶ λακκοειδεῖς τάφοι ὅμοιοι καθ' ὅλα πρὸς τοὺς ὀλίγους τοιούτους γνωστοὺς ἐκ τῆς ΠΕ περιόδου περιέχουν συχνὰ ΠΕ ὀστρακα καὶ εἶναι πολυαριθμότατοι εἰς ὅλους τοὺς οἰκισμοὺς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐλλείποντας ΠΕ, τὸ μόνον λογικὸν συμπέρασμα εἶναι ὅτι οἱ λεγόμενοι ΜΕ τάφοι κατὰ μέγα τοῦλάχιστον ποσοστὸν εἶναι ἡ τελευταία φάσις τῆς χρήσεως τῶν ΠΕ τάφων, οἵτινες ματαίως ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀναζητοῦνται.

Αἱ θέσεις τῶν ΠΕ τούτων τάφων ἐδηλοῦντο πιθανῶς διὰ προέχοντος λίθου. Καθ' ὁρισμένον, μετὰ τὴν ἀρχικὴν ταφήν, χρόνον, συμφῶνως ἴσως πρὸς τὰ ΠΕ ἔθιμα, ὅτε οἱ νεκροὶ εἶχον τελείως ἀποσυντεθῇ καὶ τὰ ὀστᾶ ἀπογυμνωθῇ τῶν σαρκῶν, ταῦτα συνελέγοντο εἰς ὀστεοφυλάκια. Οἱ λάκκοι, ἐὰν δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ δευτέραν φορὰν, σὺν τῷ χρόνῳ ἠφανίζοντο. Ὅταν ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ πάλιν, ἐὰν μάλιστα ἠνοίγοντο ἐπὶ τοῦτο διὰ νέαν τα-

φὴν, ὥς περίπου συμβαίνει καὶ σήμερον, ὁσάκις ἡ τυχὸν περιεχομένη ἐν αὐτοῖς κεραμικὴ ἐθραύετο ὅστρακά τινα πίπτοντα εἰς τὰ χώματα, δι' ὧν ὁ τάφος ἐκαλύπτετο διὰ δευτέραν φορὰν, παρέμεναν ὥς οἱ μόνοι μάρτυρες τῆς προτέρας τοῦ τάφου χρήσεως. Οὕτω ἡ χρῆσις πολλῶν τῶν ΠΕ τάφων ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν ΜΕ χρόνων.

Ἡ περισυλλογὴ τῶν ὀστέων τῶν νεκρῶν εἰς ὀστεοφυλάκια κατὰ τοὺς εἰρηνικοὺς χρόνους τῆς ΠΕ περιόδου ἦτο τακτικὴ συνήθεια, κατὰ τοὺς ταραχώδεις ὅμως ΜΕ χρόνους καὶ οἱ νεκροὶ ἦτο ἴσως ἐνίοτε δυσχερὲς νὰ ταφοῦν μακρὰν τοῦ οἰκισμοῦ, ὥς συνήθως συνέβαινε κατὰ τοὺς ΠΕ χρόνους, καὶ ἡ ἀνακομιδὴ τῶν ὀστέων εἰς κοινούς χώρους συγκεντρώσεως, ὥς κατὰ τὴν ΠΕ περίδον, παρημελήθη. Εἶναι μάλιστα πιθανὸν ὅτι λόγῳ συχνῶν θανάτων ἐκ πολέμων ἢ στερήσεων κατὰ τὴν ΜΕ περίδον οἱ πρῶτοι νεκροὶ δὲν εἶχον ἤδη ἀποσυντεθῆ ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ μετακομιδὴ τῶν ὀστέων, ὅταν νέος νεκρὸς τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἔπρεπε νὰ ταφῇ εἰς τὸν αὐτὸν τάφον. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἐντὸς τοῦ οἰκισμοῦ ταφὴ τῶν νεκρῶν καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῆς συνήθειας τῆς περισυλλογῆς τῶν ὀστέων εἰς ὀστεοφυλάκια κατέστη μόνιμος κανὼν.

Ἐὰν τοιαύτῃ εἰκασία δύναιται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ διὰ τοὺς ἐλλείποντας ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῶν ἀνασκαφῶν ΠΕ τάφους καὶ οἱ λεγόμενοι ΜΕ τάφοι εἰς μεγάλην κλίμακα εἶναι αὐτοὶ οἱ ΠΕ κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῶν φάσιν, τότε οἱ τάφοι ἀκριβῶς, περισσότερον παντὸς ἄλλου ΜΕ δεδομένου, ὁμιλοῦν περὶ τῆς πολιτιστικῆς συνεχείας μεταξὺ τῶν δύο περιόδων, ΠΕ καὶ ΜΕ.

Εἰς ΜΕ τάφος ὁμοιάζων πρὸς ΠΕ ὀστεοφυλάκιον ἐμνημονεύθῃ ἐκ Προσύμνης (τάφος 21, Β. Ἰδὲ VIII, 3 ἀνωτέρω). Ἐν αὐτῷ εὗρέθη σωρὸς ὀστέων καὶ πέντε τοῦλάχιστον κρανία. Πᾶσαι αἱ παρατηρήσεις αὗται ὑποδηλοῦν ὅτι τὰ ΜΕ ταφικά ἔθιμα εἶναι στενότερον συνδεδεμένα πρὸς τὰ ΠΕ τοιαῦτα παρὰ πρὸς τὰ ΥΕ, ὅτε οἱ νέοι τύποι τάφων ἀναφαίνονται, ὥς οἱ θαλαμοειδεῖς καὶ οἱ θολωτοὶ καὶ ὅτε οἱ νεκροὶ κατὰ προτίμησιν τίθενται ὑπτίως ἐξηπλωμένοι ἐντὸς τῶν τάφων. Ἐὰν δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν φυλετικὴν σημασίαν εἰς τὰ ἔθιμα ταφῆς μιᾶς περιόδου καὶ νὰ ἀναγνωρίσωμεν καὶ διὰ τούτων μίαν «διακοπὴν» ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος (Symbolae Osloenses 1930, 37), ἡ διακοπὴ αὕτη πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς ἀγεφύρωτον χάσμα μεταξὺ τῆς ΜΕ καὶ τῆς ΥΕ περιόδου μᾶλλον παρὰ μεταξὺ τῆς ΠΕ καὶ τῆς ΜΕ.

Τὰ ἔθιμα ταφῆς τῶν ΥΕ χρόνων δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν τὴν ἀρχὴν τῶν εἰς τοὺς ΜΕ χρόνους, ἐκτὸς ἐὰν εἴμεθα παρεσκευασμένοι νὰ ἴδωμεν εἰς κατασκευὰς ὥς ὁ τύμβος τοῦ Παπούλια καὶ οἱ ἀνάλογοι τύμβοι τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Ἀχαΐας τὰ πρῶτα βήματα διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ΥΕ θολωτῶν τάφων, μία εἰκασία συγγενὴς πρὸς τὴν ὑποστηρικθεῖσαν ποτε ὑπὸ τοῦ WACE, ὅστις συνέδεε τὸν ταφικὸν περίβολον ἐντὸς τῆς

ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν πρὸς τοὺς κυκλωτερεῖς τάφους τῆς Λευκάδος διὰ πολλοὺς λόγους (BSA 1921-23, 124). Εἶναι λογικώτερον ὅμως νὰ θεωρῇ τις τὴν μεταβολὴν τῶν ταφικῶν ἐθίμων ὡς ἀποτέλεσμα βαθμιαίας ἐξελίξεως, πιθανὸν ὑπὸ ἐπίδρασιν ξένων πολιτιστικῶν ἐπικροτῶν, καὶ οὐχὶ ὡς ἀναγκαστικὴν ἔνδειξιν φυλετικῆς μεταβολῆς τῶν κατοίκων.

Οἱ μικροὶ τάφοι μετὰ τοιχωμάτων ἐκ πλακῶν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, πλὴν τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Κρήτης, ὅπου συναντῶνται εἰς πρωίμους χρόνους τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ, ἔχουν συναντηθῇ ἐπίσης εἰς Κεντρικὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ μέχρι τῆς Θεσσαλίας, καὶ προσέτι εἰς Λευκάδα καὶ μέχρις Ἰταλίας καὶ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Αἱ ταφαὶ εἰς πίθους εἶναι ἔθιμον ἐπιχωριάζον εἰς Συρίαν καὶ Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ εἰς συνεσταλαμμένην στάσιν τοποθέτησις τοῦ νεκροῦ εἶναι συνήθης καθ' ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην ἂν καὶ εἰς διαφόρους ἐνίοτε χρονικὰς περιόδους¹.

Τὸ πλέον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ΜΕ τάφου εἶναι ἡ ἔλλειψις ἢ ἡ πτωχεία τῶν ἐν αὐτῷ κτερισμάτων, ἥτις φέρει τοὺς ΜΕ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς πλουσιωτάτους εἰς περιεχόμενον ΥΕ τάφους τῶν Μυκηνῶν. Ἀφ' ἑτέρου παρ' ὅλην τὴν πτωχείαν τῶν ΜΕ τάφων δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ τις ὅτι, ἂν μὴ λατρεία τῶν νεκρῶν, ὡς ὑπεστήριζεν ὁ NILSSON καὶ ἀπεδέχθησαν οἱ WACE καὶ BLEGEN (παραπομπὰς ἰδὲ ἐν Symbolae Osloenses 1930, 35) ἠγνήθη ὅμως ὁ ΜΥΛΩΝΑΣ (Robinson Studies I, 82), πρόνοιά τις τοῦλάχιστον ἐλαμβάνετο διὰ μερικοὺς ἂν μὴ δι' ὅλους τοὺς ΜΕ τάφους κατὰ τὰς παρατεθείσας ἀνωτέρω παρατηρήσεις.

Πρόνοια διὰ τοὺς τάφους ἐλαμβάνετο ἢ μεμονωμένως ἢ ἀπὸ κοινοῦ δι' ὁμάδα νεκρῶν, ὡς δύναται νὰ συμπεράνῃ τις ἐκ τῶν περιβόλων τῶν τάφων εἰς Κόρινθον, Μυκῆνας καὶ Παπούλια. Ἡ φροντίς αὕτη διὰ τοὺς νεκρούς, μεμονωμένους ἢ καθ' ὁμάδας, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς χαρακτηριστικὴ τῆς ΜΕ περιόδου, ἐνῶ εἰς τὴν ΠΕ περίοδον ἡ ἀνάμνησις τῶν ἀτόμων φαίνεται ὅτι ἠφανίζετο μετὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ὀστέων εἰς τὰ κοινὰ ὀστεοφυλάκια, εἰς ἃ δὲν ἔχομεν ἐνδείξεις φροντίδων διὰ τοὺς νεκρούς.

Εἰς τὸν τύμβον τοῦ Παπούλια ἐκ τῆς αἰχμῆς ἐνὸς βέλους, εὐρεθείσης εἰς τὸ στήθος ἐνὸς νεκροῦ, ὁ ἀνασκάψας τὸν τύμβον εἵκασεν ὅτι οἱ νεκροὶ τοῦ τύμβου, ὅστις ἦτο πιθανὸν ἐν πολυάνδριον, ἔπεσαν ἴσως μαχόμενοι διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κοινότητος εἰς ἣν ἀνῆκον, ἢ δὲ κοινότης ἐν συνεχείᾳ ἤμειψεν αὐτοὺς διὰ τοῦ τάφου ἐκείνου². Ὁ ἀνασκάψας εἰς Λέρναν ὑπεστή-

¹ Ἰδὲ σχετικῶς CHILDE, Dawn, 1950, δεικτὴν ὀνομάτων «Burials, in jars, cists, contracted».

² Ἐν ΠΑΕ 1955, 254-255. Ἔνεκα τῆς εὐρέσεως ταφῶν καὶ παιδίων εἰς τὸν τύμβον ὁ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς εἰκασίας αὐτοῦ. Αἱ ταφαὶ ὅμως τῶν παιδίων ἐγένοντο ἴσως βραδύτερον εἰς τὸν ἐν λόγῳ τύμβον δεχθέντα ἐν ἀρχῇ πεσόντας ἐν πολέμῳ.

ριξεν, ὡς ἐλέγχθη, ὅτι τὰ ὁσᾶ μερικῶν κενῶν ἐκεῖ ME - YE I τάφων μετεκομίσθησαν ὡς ἐκδήλωσις σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἥρωας, οὓς οἱ τάφοι περιέκλειον.

Ἐὰν αἱ τοιαῦται εἰκασίαι δύνανται νὰ γίνονιν ἀποδεχταὶ ὡς πιθαναὶ—καὶ οὐδὲν ἀντιτίθεται εἰς τοῦτο—τότε ἡ ME περίοδος εἶναι ἡ πρώτη περίοδος, ἣτις παρέχει ἀπᾶ τακμήρια ἀπονομῆς τιμῆς εἰς ἄτομα ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, τῆς φυλῆς ἢ τῆς κοινότητος, ὡς ἀναγνώρισιν τῆς προσωπικῆς ἀξίας τῶν ἀτόμων τούτων διὰ τὴν ζωὴν τῆς κοινότητος. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς προσωπικῆς ἀρετῆς ὑπὸ τῆς κοινωνίας, ἣτις ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ἐσήμαινεν ἀλλαγὴν ἰδεωδῶν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων, μίαν ἀλλαγὴν τὴν ὁποίαν ὑπέθαλπαν αἱ προφανῶς πολεμικαὶ περιστάσεις τῆς ME περιόδου, ὡς αἱ πιθανῶς εἰρηνικαὶ ναυτικαὶ περιστάσεις τῆς ζωῆς τῶν ΠΕ κατοίκων τῆς χερσονήσου προέβαλλον εἰς αὐτοὺς ὡς ἰδεώδη τὰς θαλασσίας περιπετείας καὶ τὰς ἐμπορικὰς ἐπιτυχίας. Δηλαδὴ μεταξὺ ΠΕ καὶ ME ἰδεωδῶν τῶν ἀτόμων ἐν ταῖς κοινωνίαις ὑπάρχει ἡ αὐτὴ διαφορὰ οἷα καὶ ἡ ἀντανανκλωμένη ἐκ μεταγενεστέρων περιόδων ὑπὸ τῶν ἰδεωδῶν τῶν δύο ἐπῶν Ὀδυσσεΐας καὶ Ἰλιάδος.

Οἱ ME δηλ. κάτοικοι θάπτοντες τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἐντὸς τῶν οἰκισμῶν ἢ καὶ ἐντὸς τῶν οἰκῶν των καὶ ζῶντες καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα μετὰ τῆς ἀναμνήσεως αὐτῶν—ὅταν μάλιστα ἐξαίρετοι πρᾶξις τῶν ἀποθανόντων καθίστων εἰς πάντας ἐντονωτέραν καὶ διαρκεστέραν τὴν ἀνάμνησιν—βαθμιαίως ἤχθησαν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι οἱ ἀποθανόντες ἥρωες διετήρουν ἀκόμη εἰδός τι πνευματικῆς ὑποστάσεως εἰς τὰς σκέψεις τῶν ἐπιζώντων καὶ συνεπῶς ἐν εἶδος μεταθανατίου ὑπάρξεως καὶ ἀθανασίας.

Ἡ πενία τῶν ME τάφων ὀφείλεται βεβαίως εἰς τὸ γενικῶς πτωχὸν βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν κατοίκων καὶ οὐχὶ εἰς ἔλλειψιν ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς νεκρούς. Ἀντιθέτως ἡ ἡρωοποίησις ὀρισμένων νεκρῶν καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν ἀθανασίαν τούτων, ἣτις εἶναι ὁ θεμέλιος λίθος διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ἱστορικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς περιποιήσεως τάφων τινῶν, φαίνεται ὅτι ἀρχίζει κατὰ τὴν ME περίοδον καὶ συγχρόνως μετὰ τῆς πίστεως ταύτης πρὸς τοὺς ἥρωας ἀρχίζει καὶ ἡ ἡρωικὴ παράδοσις τῶν Ἑλληνικῶν χρόνων.

Μόνον ἀπὸ τοιαύτης πλευρᾶς θεωρούμενοι οἱ ME τάφοι σημειοῦν ἴσως πολιτιστικὴν διακοπὴν πρὸς τοὺς ΠΕ χρόνους καὶ ὑποδηλοῦν τὴν ἀρχὴν μιᾶς νέας περιόδου. Ἡ ἐξέλιξις τῶν ταφῶν κατὰ τὴν YE περίοδον περιλαμβάνεται εἰς τὴν γενικὴν ἐπισκόπησιν τῆς YE περιόδου κατωτέρω μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν ἀντιστοιχῶν δεδομένων.

Γ. ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

Ι. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Κεραμικὴ εὐρέθῃ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θέσεις τῆς περιόδου εἰς μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ποσότητα, πλεον ἁξιόλογος ὅμως διὰ τὴν ποσότητα ἢ τὴν ποικιλίαν αὐτῆς εἶναι ἡ κεραμικὴ τῶν κάτωθι 31 ἐκ τῶν 65 ΜΕ θέσεων τῆς Πελοποννήσου: Κοράκου (3), Παλαιᾶς Κορίνθου (7), Γωνιάς (9), Νεμέας (11), Ζυγουριῶν (12), Μυκηνῶν (14), Μπερμπατίου (15), Προσούμνης (16), Μιδέας (18), Ἀργους (19), Τίρυνθος (21), Λέρνης (23), Ἀσίνης (24), Κανδίας (25), Χαλικίου (26), Ἀσέας (32), Ἀμυκλῶν (33), Γερωνθρῶν (37), Ἀπιδιᾶς (38), Σκάλας (41), Γκαγκανιάς (43), Ἀστερίου (44), Ἀγίου Στεφάνου (46), Παπούλια (51), Τραγάνας (52), Μάλθης (55), Ὀλυμπίας (59), Μερβάρας - Πίσσης (60), Χλεμουτσίου (63), Λοπεσίου - Καταρράκτου (64) καὶ Ἀραβωνίτης (65).

Αἱ ὑπόλοιποι 34 θέσεις παρέσχον ὀλίγα ἢ ἀνεπαρκῶς γνωστὰ δεδομένα καὶ μνημονεύονται περιληπτικῶς ἐν τέλει τοῦ κεφαλαίου τούτου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ΜΕ περιόδου εἰσάγεται εἰς τὴν κεραμικὴν τῆς Πελοποννήσου ὁ ταχὺς κεραμικὸς τροχὸς καὶ ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης καὶ μετὰ ταῦτα γίνεται εὐρεῖα τούτου χρήσις ὥστε μετὰ πάροδον μεταβατικῆς τιнос περιόδου, καθ' ἣν, ἐνθ' γίνεται χρήσις τοῦ τροχοῦ, κατασκευάζονται παρ' ἀλλήλους καὶ χειροποίητα ἄγγεῖα, ὁ τροχὸς ἐπικρατεῖ ἀπολύτως καὶ τῆς ἐπομένης περιόδου τὰ προϊόντα εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τροχήλατα.

Τὸ ὕλικόν, ὡς καὶ κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον, ἔχει καὶ ἐνταῦθα περιγραφῇ εἰς τὴν πρώτην θέσιν, δηλαδὴ τοῦ Κοράκου, κατὰ τὸν τρόπον περιγραφῆς καὶ τὴν ταξινόμησιν τοῦ BLEGEN διὰ τὴν κεραμικὴν τῆς θέσεως ταύτης τὰ δὲ δεδομένα τῶν ἄλλων θέσεων παρατίθενται μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁμάδων καὶ τῶν κατηγοριῶν τῆς κεραμικῆς τοῦ Κοράκου, ὡς κάτωθι:

Ι. Κοράκου (3).—Ἡ κεραμικὴ τῆς θέσεως ἔχει ταξινομηθῇ εἰς τέσσαρας ὁμάδας ἤτοι: Μινύειος κεραμικῇ, Ἀμυροχρωμῇ, Ἀκόσμητος οἰκιακῆς χρήσεως καὶ Ἡπειρωτικῇ κεραμικῇ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς προϊόντα τῆς τρίτης Μεσομινωικῆς περιόδου (εἰκ. 8).

Α. Μινύεια ἄγγεῖα (Minyan Ware)

Ι. Φαῖα Μινύεια (ἢ πραγματικὰ ἢ βόρεια Μινύεια - **Gray Minyan**).—Ὁ ὅρος εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ SCHLIEMANN κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Ὀρχομενοῦ τῆς Βοιωτίας ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν μυθικῶν κατοίκων τῆς θέσεως, εἰς ἣν τὰ ἐν λόγῳ ἄγγεῖα εὐρέθησαν ἄφθονα.

Ὁ πηλὸς τῆς κατηγορίας εἰς Κοράκου ἔχει μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιμελείας καθαρισθῇ τὰ δὲ ἄγγεῖα εἶναι πάντοτε τροχήλατα καὶ ἔχουν τὰ τοιχώματα

λεπτά, χρώματος ανοικτοῦ ἢ σκοτεινοῦ φαιού καθ' ὅλον τὸ πάχος αὐτῶν. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἁγγείου ἔχει λειανθῇ ὥστε ἐγγιζομένη παρέχει σαπωνοειδῇ ἀφήν. Ὀλίγα ὄστρακα τῆς κατηγορίας φέρουν ἐγγράρακτον διακόσμησιν συνισταμένην ἐκ καμπύλων ἢ κυματοειδῶν γραμμῶν ἄνευ χρωστικῆς τιнос οὐσίας ἐν αὐταῖς.

Τὰ σχήματα τῶν ἁγγείων ἔχουν γενικῶς γωνιώδη περιγράμματα (εἰκ. 8, 1-4) μιμούμενα προφανῶς μεταλλικὰ πρότυπα. Συνήθη σχήματα εἶναι βαθέα εὐρύστομα κύπελλα μετὰ δύο ὑψηλὰ αἰρομένων ταινιοσχήμων λαβῶν, χεῖλους πρὸς τὰ ἔξω ἀπλουμένους καὶ χαμηλῆς ἢ ἐλαφρῶς ἐπηρμένης βάσεως (εἰκ. 8, 1). Μερικὰ κύπελλα παρεμφεροῦς σχήματος πρὸς τὸ περιγραφέν ἔχουν μικρὰς στρογγύλας ταινιοσχήμους λαβὰς καθέτως τοποθετημένας ὑπὸ τὸ χεῖλος (εἰκ. 8, 3). Χαρακτηριστικώτερον εἶναι τὸ σχῆμα ἀνοικτῶν φιαλοσχήμων κυπέλλων μετὰ γωνιώδους περιγράμματος καὶ ὑψηλοῦ ποδός (εἰκ. 8, 2), φερόντων συνήθως κατὰ τὸ μέσον τοῦ στελέχους τοῦ ποδὸς αὐτῶν εἴτε ἓνα ἔως δύο προέχοντας δακτυλίους καὶ τότε καλοῦνται νοτίου Ἑλλαδικοῦ τύπου, εἴτε πλείονας τῶν δύο δακτύλιους, ἐνίοτε ἔξ ἢ ἐπτά, καὶ τότε λέγονται βορείου τύπου, ἔπειδὴ τὰ τοιαῦτα εἶναι συνηθέστερα εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν βορειοτέραν Κεντρικὴν Ἑλλάδα. Ἅτερον σχῆμα εἶναι κύπελλα ἐπὶ χαμηλῆς βάσεως, ὡς τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα, μετὰ στρογγύλου ὅμως ἀντὶ γωνιώδους περιγράμματος (εἰκ. 8, 4). Τελευταῖον σχῆμα τῆς κατηγορίας εἶναι μικρὰ κυματοειδῇ ποτήρια μετὰ στρογγύλου περιγράμματος, εὐρέος στομίου, πρὸς τὰ ἔξω ἐκτεινομένου χεῖλους καὶ μιᾶς ταινιοσχήμου λαβῆς. Κοράκου, σ. 15-17, εἰκ. 18-22.

Μελανὰ = II. *Αργεῖα Μινύεια (Black or Argive Minyan).— Πηλὸς οὐχὶ λίαν ἐπιμελῶς καθαρισμένος, τοιχώματα ἐρυθροπὰ ἢ καστανόχροα κατὰ τὸ κέντρον μεταβαλλόμενα εἰς μελανὰ πρὸς ἑκατέραν ἐπιφάνειαν. Ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ τῆς ἐπιφανείας ἔχουν καλυφθῇ διὰ παχέος, καστανοφαίου ἢ συνηθέστερον μελανοῦ ἐπιχρίσματος, τὸ ὁποῖον ἔχει λειανθῇ εἰς ἱκανὸν βαθμὸν ἀλλ' ἐγγιζόμενον δὲν παρέχει τὴν σαπωνοειδῇ ἀφήν, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ Φαιὰ Μινύεια. Μερικὰ τῶν ἁγγείων εἶναι τροχήλατα, τὰ πλεῖστα ὅμως εἶναι χειροποίητα. Ἐγγάρακτα καμπυλόγραμμα σχέδια ἄνευ χρωστικῆς οὐσίας ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπίεστοι ὁμόκεντροι κύκλοι μετὰ λευκῆς χρωστικῆς οὐσίας συναντῶνται ἐπὶ πολλῶν ἁγγείων τῆς κατηγορίας. Ἡ κατηγορία αὕτη θεωρεῖται ὡς τοπικὸν πελοποννησιακὸν προῖον μιμούμενον τὰ Φαιὰ Μινύεια ἁγγεῖα. Ἀκέραιον ἁγγεῖον τῆς κατηγορίας, ἣτις εἶναι ὀλιγώτερον ἀφθονος παρὰ τὰ Φαιὰ Μινύεια εἰς τοῦ Κοράκου, δὲν εὗρέθη.

Τὰ σχήματα τῶν ἁγγείων¹ εἶναι τὰ αὐτὰ ἢ παρεμφερῆ πρὸς τὰ τῶν Φαιῶν Μινυείων. Κοράκου, σ. 17, εἰκ. 23.

¹ Ἰδὲ εἰκ. 8, 5-7 σχήματα τῆς κατηγορίας ἐξ ἄλλων θέσεων.

Μία κατηγορία ξυρθρών ή μελανών αγγείων μετ' επιφανείας επιμελώς λελεασμένης καὶ πηλοῦ παρεμφεροῦς πρὸς τὸν πηλὸν τῶν Ἀργείων Μινυείων, ἀλλὰ κατὰ τὰ σχήματα τῶν αγγείων μὴ μιμουμένη Φαῖα Μινύεια εὐρέθῃ ἐπίσης εἰς Κοράκου. Κοράκου, σ. 18, εἰκ. 24-25.

III. Ὠχρὰ Μινύεια (Yellow Minyan).—Πηλὸς λίαν καθαρὸς ἐπιμελέστατα παρεσκευασμένος, ξυρθρωπὸς ἢ πρασινοκίτρινος τὴν χοιρίαν. Ἐπιφάνεια κεκαλυμμένη διὰ λεπτοῦ ἐπιχρίσματος τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν πηλὸν χρώματος καὶ λεία ἐνίοτε ὁμοιάζουσα ὡς ἐστιλβωμένη. Πολλὰ τῶν αγγείων τῆς κατηγορίας φαίνονται χειροποίητα ἀλλὰ μέγας ἀριθμὸς τούτων εἶναι τροχήλατα. Τὰ σχήματα τῶν αγγείων ὁμοιάζουν στενῶς πρὸς τὰ Φαῖα Μινύεια¹. Συνήθεις τύποι τῆς κατηγορίας εἶναι κύπελλα μετὰ ταινιοσχίμων λαβῶν ὑψηλὰ αἰρομένων, κύπελλα ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδὸς συνήθως μετὰ δύο, ἐνδὸς ἢ ἄνευ δακτυλίου καὶ μετὰ δύο ἢ ἐνίοτε μιᾶς κατακορύφου ταινιοσχίμου λαβῆς, κύπελλα μετ' ἀπεστρογγυλωμένου περιγράμματος ὁμοιάζοντα πρὸς ΥΕ τύπους καὶ κύπελλα ὁμοιάζοντα πρὸς ἀρυτήρας μετὰ διπλῆς ἑξαιρετικῶς μακρᾶς ταινιοσχίμου λαβῆς (εἰκ. 8, 12). Κοράκου, σ. 18-19, εἰκ. 26.

B. Ἀμαυρόχρωμα Ἀγγεῖα (Matt-Painted Ware)

I. Χονδροειδῆ αγγεῖα (Coarse Ware).—Πηλὸς οὐκ καθαρὸς, συνήθως πλήρης μικρῶν χαλίκων, ξυρθρωπὸς ἢ ὑποκίτρινος τὴν χοιρίαν. Ἀγγεῖα κατὰ κανόνα χειροποίητα. Σχήματα συνήθη εἶναι πίθοι μετὰ μικρῶν ἐπιπέδων βάσεων, χαμηλῆς κοιλίας ἐφωδιασμένης διὰ δύο συμπαγῶν ὀριζοντίων λαβῶν καὶ χεῖλους ἐκτεινομένου πρὸς τὰ ἔξω (εἰκ. 8, 13: Κοράκου, εἰκ. 28), κύπελλα μετὰ πλευρικοῦ χεῖλους (Κοράκου, εἰκ. 29), λοιπάδες (Κοράκου, εἰκ. 30), ραμφόστομοι ὕδραιοι, ὕδραιοι μετ' ὠσειδοῦς ἢ σφαιρικῆς μεγάλῃς κοιλίας, ὑψηλοῦ λαιμοῦ καὶ μιᾶς ἢ δύο κατακορύφων λαβῶν ἐπὶ τοῦ ὤμου δύο δὲ ἐτέρων ὀριζοντίων τοποθετημένων εἰς σταυροειδῆ πρὸς τὰς προηγούμενας διάταξιν χαμηλότερον ἐπὶ τῆς κοιλίας (Κοράκου, εἰκ. 32).

Ἡ κόσμησις τῶν αγγείων ἔχει ἐκτελεσθῇ διὰ τελείως ἄμαυρᾶς μελανῆς ἢ κεραμοχρόου βαφῆς καὶ συνίσταται ἐκ γεωμετρικῶν σχεδίων μετὰ πλατειῶν γραμμῶν μᾶλλον ἀμελῶς γεγραμμένων. Τὰ σχέδια ταῦτα ἔχουν γραφῇ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῆς επιφανείας τοῦ αγγείου, ἥτις στερεῖται ἐπιχρίσματος. Ἀνοικτοῦ ξυρθροῦ χρώματος βαφὴ ὡς καὶ λευκοῦ χρησιμοποιοῦνται σπανίως. Τὰ σχέδια τῆς κοσμήσεως ταξινομοῦνται κατὰ ζώνας ἢ πλαίσια (μετόπας) ἐπὶ τοῦ αγγείου καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ σειρᾶς εὐθειῶν ἢ τριγώνων πληρουμένων διὰ πλεγμάτων γραμμῶν καὶ κύκλων ἀπλῶν ἢ ὁμοκέντρων, περι-

¹ Τὰ συνηθέστερα σχήματα ἰδὲ ἐν εἰκ. 8, 9-12. Τούτων μόνον τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 12 προέρχεται ἐκ Κοράκου.

εχόντων ἐνίοτε σταυρόν. Τὰ παλαιότερα σχέδια κοσμήσεως εἶναι συνήθωςγωνιώδη, τὰ καμπυλόγραμμα ἐπικρατοῦν βραδύτερον¹. Korakou, 19 - 24.

II. Τελειότερα Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεῖα (Fine Ware).— Πηλὸς καλῶς καθαρισμένος, συνήθως ἐρυθρωπὸς ἢ κιτρινοπράσινος τὴν χορίαν. Ἐπιφάνεια κεκαλυμμένη δι' ἐπιχρίσματος ἐνίοτε πενιχοῦ εὐκόλως ἀπολεπιζομένου εἰς κόνιν. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις τὸ ἐπίχρισμα εἶναι στερεώτερον καὶ ἔχει λειανθῇ ἓν τινι βαθμῷ. Τὰ ἄγγεῖα τῆς κατηγορίας εἶναι συνήθως τροχήλατα καὶ ἀνήκουν εἰς μικρὰ σχήματα. Συνήθεις τύποι ἄγγείων εἶναι ποτήρια ἢ κύπελλα ἐπὶ χαμηλοῦ ποδός (Korakou, εἰκ. 34 ἀρ. 13), βαθέα ποτήρια μετὰ κυρτῶν ἔξωθεν τοιχωμάτων καὶ ἐξηρημένων βάσεων ἢ μετὰ κοίλων ἔξωθεν τοιχωμάτων καὶ ἐπιπέδων βάσεων τοῦ τύπου τῶν ποτηρίων τοῦ Βαφειοῦ ἢ τοῦ ἄλλως λεγομένου τύπου Κεφτί ἐκ τῶν γνωστῶν Αἰγυπτιακῶν παραστάσεων, ἀνοικτὰ βαθέα ἢ ἀβαθῇ κύπελλα, σφαιρικά μικρὰ ἄγγεῖα, μετὰ στομίου ὡς ὀπῆς, ἀμφορεῖς καὶ κύπελλα στενούμενα περὶ τὸ μέσον τοῦ κορμοῦ καὶ ἀνοιγόμενα πρὸς τὴν βᾶσιν καὶ τὸ στόμιον (Korakou, εἰκ. 38).

Ἡ κόσμησις, γεγραμμένη διὰ τελείως ἀμαυρᾶς βαφῆς χρώματος μελανοῦ ἢ ἐρυθρωποῦ μελανοῦ, συνίσταται συνήθως ἐκ καμπυλογράμμων κοσμημάτων. Εἶναι δὲ ταῦτα σπεῖραι, ὁμόκεντροι κύκλοι ἢ ἡμίση κύκλων, ψευδεῖς συνεχόμεναι σπεῖραι, κυματίζουσαι γραμμαὶ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις. Φυτικά κοσμήματα καὶ παραστάσεις πτηνῶν ἢ ζώων ἐνίοτε παρουσιάζονται ἐπὶ τῶν ἄγγείων. Ἡ Μινωικὴ ἐπίδρασις εἰς τὰ κοσμήματα ταῦτα εἶναι καταφανής· ἀλλὰ καὶ καθαρῶς ἡπειρωτικὰ κοσμήματα ὡς σειραὶ μικρῶν τεθλασμένων γραμμῶν ὑπὸ μορφὴν ἀντεστραμμένων κεφαλαίων Σ δύνανται νὰ παρατηρηθοῦν ἐν τῇ κοσμήσει. Korakou, σ. 24 - 28, εἰκ. 34 - 39, πίν. II 1, 3, 5, 7, III 1 - 4.

III. Πολύχρωμα Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεῖα (Polychrome Matt - Painted Ware).— Πηλὸς κεραμόχρους ἢ ἐρυθρωπός. Ἀγγεῖα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τροχήλατα ἐξαιρέτου ποιότητος. Ἡ ἐπιφάνεια καλύπτεται διὰ μαλακοῦ ἐπιχρίσματος τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν πηλὸν χρώματος. Ὀλίγα ὄστρακα τῆς κατηγορίας ταύτης ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας ἔχουν εὐρεθῇ. Συνήθη σχήματα εἶναι ραμφόστομοι ἡδρίαι, ἄγγεῖα μετὰ μεγάλης κοιλίας καὶ στενοῦ λαιμοῦ, βαθέα κύπελλα μετ' ἐπιπέδου χείλους καὶ ἀβαθῇ τοιαῦτα μετὰ γωνιώδους καμπῆς τοῦ χείλους πρὸς τὰ ἔσω.

Ἡ κόσμησις συνίσταται ἐκ ταινιῶν ἐρυθρῶν γραμμῶν μετὰ μελανῆς παρυφῆς (Korakou, εἰκ. 40 - 41), ἐκ παχειῶν κυματιστῶν γραμμῶν πορφυροῦ χρώματος μετ' ἀκανονίστου παρυφῆς ἐκ λευκοῦ ἢ ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ (Κο-

¹ Διὰ τὰ σχήματα τῶν ἄγγείων καὶ τὰ σχέδια κοσμήσεως ὅλων τῶν κατηγοριῶν τῆς Ὀμάδος, ἴδὲ τὴν εἰκ. 8, 13-25. Ἐκ Κοράκου ὁμῶς προέρχονται μόνον τὸ ὑπ' ἀριθ. 13 ἄγγειον καὶ τὰ ὄστρακα ὑπ' ἀρ. 17 - 22.

τακου, εἰκ. 40, 1), καὶ ἐκ τριγώνων ἢ ῥόμβων μετὰ μελανοῦ περιγράμματος καὶ ἐρυθροῦ γεμίματος (Κορακου, εἰκ. 41 ἀρ. 31 κλπ.). Συνήθως τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ ἀγγείου διηρεῖτο εἰς μετόπας, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγράφετο ἔν πτηνὸν ἢ φανταστικὸν ζῶον μετὰ μελανοῦ περιγράμματος καὶ ἐρυθροῦ γεμίματος. Ἡ βαφή πάντοτε εἶναι τελείως ἀμαυρὰ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν λελεασμένην ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου. Κορακου, σ. 28-30, εἰκ. 40-43.

Μία κατωτέρας ποιότητος ποικιλία τῆς κατηγορίας ἐκπροσωπομένη ὑπὸ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ὀστράκων ἀποτελεῖται ἐκ πηλοῦ ὀλιγώτερον καθαροῦ καὶ ἀνοικτοτέρου χρώματος ἢ δὲ ἐπιφάνεια αὐτοῦ στερεῖται ἐπιχρίσματος ἢ ποιότητος τῶν ἀγγείων ποικίλλει ἀπὸ χονδροειδῶν χειροποιήτων μέχρι τελειοτέρας μορφῆς τροχλητῶν ἀγγείων. Ἡ κόσμησις εἶναι γραμμικὴ περιγεγραμμένη διὰ μελανοῦ καὶ πεπληρωμένη δι' ἐρυθροῦ. Μερικὰ ἀγγεῖα ὁμοιάζουν πρὸς Μηλιακὰ προϊόντα. Τὰ εὗρεθέντα ὄστρακα εἶναι λίαν συντετριμμένα ἀλλ' ἀβαθῇ κύπελλα μεθ' ὀριζοντίου παχέος χεῖλους φαίνονται συνήθη τῆς κατηγορίας ἀγγεῖα. Κορακου, 30.

Γ. Χονδροειδῆ Ἀκόσμητα Οἰκιακὰ Ἀγγεῖα (Coarse Unpainted Domestic Ware)

Πηλὸς ἔξαιρετικῶς χονδροειδῆς, τοιχώματα κεραμόχροα. Συνήθη σχήματα εἶναι μαγειρικὰ σκευῇ ὁμοιάζοντα πρὸς σκύφους μεθ' ἀπλουμένον πρὸς τὰ ἔξω χεῖλους καὶ ὑψηλῶν ἢ χαμηλῶν ταινιοσχημῶν λαβῶν. Ἐνίοτε ταῦτα εἶναι ἐφωδιασμένα διὰ τριῶν ποδῶν. Ἄλλα σχήματα εἶναι τὰ διάτρητα ὡς ἡθμοὶ ἀγγεῖα, αἱ ὕδριαι καὶ οἱ πίθοι. Κορακου, σ. 30-31, εἰκ. 44-45.

Δ. Ἑλλαδικὴ Κεραμικὴ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς προϊόντα τῆς τρίτης Μεσομινωικῆς Περιόδου (Mainland Ware Corresponding to fabrics of the Third Middle Minoan Period)

Εἰς τὴν ὁμάδα ἀνήκουν ὀλίγα ὄστρακα, τὰ ὁποῖα τεχνικῶς θὰ κατετάσσοντο ὡς ΥΕ προϊόντα. Ἡ κόσμησις ἔχει ἐκτελεσθῇ διὰ στιλπνῆς βαφῆς ἀντιθέως πρὸς τὴν τῆς κατηγορίας Β. Τὰ ὄστρακα τῆς ὁμάδος εἶναι οὐσιαστικῶς τὰ ἀρχαιότερα δείγματα Μυκηναϊκῆς κεραμικῆς εἰς τοῦ Κοράκου. Ἀμφότεραι αἱ τεχνολογίαι καὶ μετ' ἀνοικτοχρώμον κοσμήσεως ἐπὶ σκοτεινοχρώμον ἐπιφανείας καὶ μετὰ μελανῆς κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμον ἐπιφανείας, ἐκπροσωποῦσαι Ἑλλαδικὰς μιμήσεις τῶν ἀντιστοίχων Κρητικῶν κεραμικῶν προϊόντων τῆς ΜΜ ΙΙΙ φάσεως, συναντῶνται εἰς Κοράκου.

I. Άγγεία μετ' άνοικτοχρώμου κοσμήσεως επί σκοτεινοχρώμου έπιφανείας (Light-on-Dark).— Πηλός επιμελώς παρσκευασμένος, έρυθρωπός ή κιτρινοπράσινος την χροιάν, τοιχώματα υπέρυθρα κατά τόν πυρήνα και έρυθρωπά προς τās έπιφανείας. Άγγεία πάντοτε τροχήλατα. Συνήθη σχήματα είναι μικρά σφαιρικά άγγεία, στρογγύλα κύπελλα μετά χείλους εκτεινομένου προς τὰ έξω και μικρά ποτήρια μετ' ευθέων ή κοίλων τοιχωμάτων του τύπου του Βαφειού.

Η έπιφάνεια τών άγγείων έχει καλυφθῆ δια μαλακής στιλπνής βαφής, έρυθράς ή καστανής, επί τῆς όποίας έχουν γραφή γεωμετρικά σχήματα εις θαμβόν λευκόν χρώμα. Τὰ κοσμήματα συνίστανται εκ συνεχών σπειρών, εκ κύκλων περιεχόντων σταυρούς, εξ όμοκέντρων ήμικυκλίων και εκ ταινιών γραμμών, πάντα γνωστά εκ τῆς κατηγορίας Β II, τῆς περιγραφείσης άνωτέρω, άν και ή άρχική προέλευσις τών σχεδίων τούτων φαίνεται ότι όφείλεται εις την Κρήτην (εικ. 8, 33-34). Όλίγα όστρακα έχουν κοσμηθῆ δια λευκών γραμμικών κοσμημάτων μετά μελανών στιγμών, ένϋ ή έπιφάνεια τών άγγείων έχει υπέρυθρον λευκάζουσαν χροιάν. Κοράκου, σ. 32-33, εικ. 47-48, πίν. II και III, 8.

II. Άγγεία μετά μελανῆς κοσμήσεως επί άνοικτοχρώμου έπιφανείας (Dark-on-Light).— Πηλός και τεχνική τών άγγείων ως εις την προηγούμενην κατηγορίαν, ή έπιφάνεια όμως τούτων έχει καλυφθῆ δι' επιχρίσματος. Συνήθη σχήματα είναι: άγγεία μικρά μετά χαμηλής κοιλίας και ευρέος λαιμού, σφαιρικά άνευ λαιμού ως και ποτήρια μεθ' ύψηλού ποδός ή του τύπου του Βαφειού.

Η κόσμησις έχει εκτελεσθῆ δια μελανῆς ή καστανόμελανος στιλπνῆς βαφῆς θεθειμένης επί του ύπολεύκου επιχρίσματος τῆς έπιφανείας τών άγγείων. Τὰ σχέδια τῆς κοσμήσεως διαφέρουν σημαντικῶς εκείνων τῆς προηγούμενης κατηγορίας, συνιστάμενα εκ ταινιῶν πλήρων στιγμών, εκ μικρῶν κύκλων, εκ λοξῶν μικρῶν γραμμῶν ὡσεί έσχηματοποιημένα φύλλα μικρῶν φυτῶν, εκ σχεδίων όμοιαζόντων προς κογχύλια θαλάσσης (Κοράκου, πίν. III, 5-6), εκ πλεγμάτων γραμμῶν και εξ άλλων γραμμικῶν κοσμημάτων μὴ τεταγμένων εις ζώνας. Διπλαῖ σπείραι και όμοκεντροι κύκλοι έλλείπουν ή εκπροσωποῦνται υπό μεμονωμένων όστράκων. Έν κόσμημα όμοιάζον προς διπλοῦν πέλεκυν συναντάται επί δύο μόνον όστράκων. Κοράκου, σ. 33-34, εικ. 48-49, πίν. III.

Τὰ Φαία Μινύεια (Α I άνωτέρω) και τὰ χονδροειδῆ Άμαυρόχρωμα (Β I) είναι ή επικρατοῦσα κεραμική τών βαθυτέρων στρωμάτων του Κοράκου και δύναται νά θεωρηθῆ ότι εκπροσωπεῖ την ΜΕ I φάσιν. Τὰ άνώτερα στρώματα τῆς ΜΕ περιόδου περιέχουν κυρίως Όχρα Μινύεια (Α III) και Τελειότερα ως και Πολύχρωμα Άμαυρόχρωμα (Β II, Β III) αλλά και όστρακα

της ΜΕ Ι φάσεως εφύσκονται ακόμη εις την ἐπίχωσιν ἐνῶ τὰ ἀγγεῖα της ομάδος Δ, ἅτινα ἠδύναντο νὰ ὀνομασθοῦν ἡ ἀρχαιότερα Μυκηναϊκὴ κεραμικὴ, ἐμφανίζονται διὰ πρώτην φοράν. Ἡ δευτέρα αὕτη φάσις δύναται νὰ κληθῇ ΜΕ ΙΙ περιόδος. Οἰκιακὴ κεραμικὴ συναντᾶται καθ' ὅλην τὴν ΜΕ ἐπίχωσιν. Korakou, 34 - 35.

ΙΙ. Παλαιὰ Κόρινθος (7).—Κεραμικὴ της ΜΕ περιόδου εὐρέθῃ μόνον εις τοὺς τάφους τοῦ Βορείου Νεκροταφείου.

Ἡ ὁμάς Α, τὰ Μινύεια ἀγγεῖα, ἐκπροσωπεῖται μόνον ὑπὸ της κατηγορίας Α ΙΙΙ, ὑπὸ τῶν Ὀρχῶν δηλ. Μινυέων. Κύπελλα δὲ εὐρεθέντα εις τὴν θέσιν εἶναι ὅμοια πρὸς ἕτερα τοῦ Κοράκου (Korakou, εἰκ. 18 - 19). AJA 1930, 407 ὑποσημ. 1 καὶ σ. 408.

Ἡ ὁμάς Β ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ χειροποιήτων ἀγγείων μετ' ἀμαυροχρώμου «γραμμικῆς κοσμήσεως εις μέλαν, καστανὸν καὶ πορφυροῦν». AJA 1930, 406 - 408, 1929, 538. Εἰκόνας καὶ περιγραφὴν ἰδὲ καὶ ἐν ÅBERG, Chronologie IV, σ. 35 - 37, εἰκ. 50 - 54, 56 - 57 καὶ AJA 1930, 244.

ΙΙΙ. Γωνιά (9).—Κεραμικὴ ὅλων τῶν ομάδων καὶ κατηγοριῶν τοῦ Κοράκου εὐρέθῃ καὶ εις τὴν Γωνιάν.

Τὰ Φαῖα Μινύεια (Α Ι) ἦσαν ἀφθονώτατα καὶ ὡς χειροποίητα καὶ ὡς τροχήλατα εὐρέθησαν δὲ ὅλοι οἱ γνωστοὶ τύποι ἀγγείων της κατηγορίας ἀπὸ τῶν μικροσκοπικῶν κυπέλλων μετὰ μιᾶς λαβῆς μέχρι τῶν μεγάλων συνήθων ἀγγείων της κατηγορίας. Gonia, 76.

Ἀργεῖα Μινύεια (Α ΙΙ) δὲν εὐρέθησαν πολλὰ καὶ πάντα τὰ εὐρεθέντα ἀγγεῖα ἔφερον ἐγχάρακτον κόσμησιν. Gonia, 76. Ἡ μετ' ἐρυθροῦ ἢ μελανοῦ ἐπιχρίσματος κατηγορία, ἣτις δὲν μιμεῖται Μινύεια πρότυπα, εὐρέθῃ ἐπίσης εις Γωνιάν, αὕτη δὲ ἡ κατηγορία οὐδέποτε φέρει ἐγχάρακτον κόσμησιν. Gonia, 76.

Ὀρχὰ Μινύεια (Α ΙΙΙ) εὐρέθησαν ἀλλ' ὄχι τόσον ἀφθονα ὡς εις Κοράκου. Gonia, 76.

Ἀμαυρόχρωμα της κατηγορίας Β Ι εὐρέθησαν ἀφθονα καὶ κατὰ τὰς στρωματογραφικὰς ἐνδείξεις ἤρχισαν νὰ παρουσιάζωνται εις τὴν ἐπίχωσιν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Φαίων Μινυέων. Gonia, 76.

Ἡ κατηγορία Β ΙΙ ἐξεπροσωπεῖτο ὑπὸ ὀλίγων δοτράκων καὶ σπάνια ἦσαν ἐπίσης τὰ δοτράκα τῶν Πολυχρώμων Ἀμαυροχρώμων της κατηγορίας Β ΙΙΙ.

Ἡ ἀκόσμητος οἰκιακὴ κεραμικὴ της ομάδος Γ ἐξεπροσωπεῖτο ὑπὸ ἀφθόνων ἀγγείων ποικίλων σχημάτων. Ἰδιαιτέρως ἄξιον μνείας εἶναι ἐν κύπελλον κεκαλυμμένον δι' ἐγχαρακτοῦ κοσμήσεως τοῦ δυτικοῦ πελοποννησιακοῦ τύπου. Gonia, σ. 77, εἰκ. 27.

Ἡ ὁμὰς Δ, ἡ Ἑλλαδικὴ κεραμικὴ ἢ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς MM III προϋόντα, ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν Δ I καὶ Δ II ἦλθεν εἰς φῶς, ἀλλ' εἰς μικρὸν ἀριθμὸν ὁστράκων. Ὀλίγα τούτων φέρουν μεγάλα γεωμετρικὰ κοσμήματα ἐκ παχεῶν γραμμῶν ὡς τῆς κατηγορίας B I τοῦ Κοράκου, ἀλλὰ τὰ σχέδια ἔχουν γραφῇ διὰ λευκῆς ἀμαυρᾶς βαφῆς, μαρτυροῦντα πιθανὸν ἐπίδρασιν Μινωικὴν καὶ ἐπὶ τῆς Ἀμαυροχρώμου πελοποννησιακῆς κεραμικῆς. Gonia, 77-78.

IV. Νεμέα (11).—Φαῖα Μινύεια (A I) καὶ Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεῖα τῆς ὁμάδος B ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύονται διὰ βραχέων ἐν AJA 1928, 63.

V. Ζυγουριές (12).—Ὀλίγη ME κεραμικὴ εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν ὑποδηλοῦσα κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα ὅτι μικρᾶς ἐκτάσεως κατοίκησις τῶν Ζυγουριῶν ἐγένετο κατὰ τὴν ME περίοδον (Zygouries, 125).

Φαῖα Μινύεια ἄγγεῖα εὐρέθησαν εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς μετὰ ME εὐρημάτων, τὸ σύνολον ὅμως τῶν εὐρεθέντων ὁστράκων ἀνήρχετο εἰς ὀλίγας ἑκατοντάδας καὶ οὐδὲ ἐν ἄγγειον κατέστη δυνατόν νὰ συμπληρωθῇ. Τὰ εὐρεθέντα πάντως ὁστράκα ἀνήκουν εἰς χειροποίητα ἢ τροχήλατα κύπελλα μετ' ἐπιπέδου βάσεως, ἐν δὲ μόνον πόδιον κυπέλλου εὐρέθη. Μερικὰ τῶν ὁστράκων ἔχουν ἀνοικτὸν χρῶμα δεικνύον μεταβατικὴν βαθμίδα μεταξὺ Φαιῶν καὶ Ὠχρῶν Μινυέων. Zygouries, 125-126.

Τὰ Ἀργεῖα Μινύεια ἐξεπροσωποῦντο ὑπὸ δωδεκάδος περίπου ὁστράκων (Zygouries, 126). Τὰ Ὠχρὰ Μινύεια, ἂν καὶ ἀφθονώτερα τῶν Φαιῶν, δὲν ἦσαν καὶ πάλιν πολυάριθμα. Ποτήρια, κύπελλα ἄνευ βάσεως (εἰκ. 8, 9) ἢ ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδός, μεθ' ἑνὸς ἢ πλειόνων δακτυλίων, εἶναι τύποι ἄγγείων ἀναγνωριζόμενοι μεταξὺ τῶν θραυσμάτων. Zygouries, σ. 127-128, εἰκ. 118-120.

Τὰ Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεῖα τῆς ὁμάδος B ἦσαν ἀφθονώτερα τῶν Μινυέων ἀλλὰ γενικῶς οὐχὶ πολυάριθμα. Τὰ εὐρεθέντα ὁστράκα ἀνέκον καὶ εἰς τὰς τρεῖς κατηγορίας τῆς ὁμάδος τρία δὲ ἄγγεῖα προερχόμενα ἐκ τάφων εὐρέθησαν ἀκέραια. Ἡ κατηγορία B I ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὁστράκων καὶ ὑπὸ τεσσάρων τοιλάχιστον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον συμπληρωμένων ἢ ἀκεραίων, εὐρεθέντων εἰς τάφους, ἄγγείων (εἰκ. 8, 16). Ὀλίγαι γραμμαὶ ἢ ζῶναι βαφῆς περίξ τοῦ μέσου περίπου τοῦ κορμοῦ τοῦ ἄγγείου ἀποχωρίζουν ὡς πεδίου διακοσμῆσεως τὸ ἀνώτερον μέρος τούτου, ἐφ' οὗ κἀθετοὶ γραμμαὶ ἐνίοτε σχηματίζουν μετόπας περιεχούσας σπείρας ἢ ῥόμβους. Ὀλίγα ὁστράκα δεικνύουν ἐλευθέραν κόσμησιν μετὰ παραστάσεων ζώων ἢ πτηνῶν. Zygouries, σ. 128-131, εἰκ. 121-125.

Ἡ τελειότερα τεχνολογία B II ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἐλαχίστων μικρῶν τροχήλατων μετὰ λεπτῶν τοιχωμάτων ἄγγείων. Τὰ σχέδια τῆς κοσμῆσεως εἶναι παρεμφερῆ πρὸς τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα ἀλλ' εἶναι γεγραμμένα διὰ λεπτῶν γραμμῶν καὶ καθιστοῦν οὕτω τὴν κατηγορίαν εὐδιάκριτον. Ποτήρια

τοῦ τύπου τοῦ Βαφειοῦ ἢ κύπελλα ἐπὶ χαμηλῶν βάσεων καὶ σκυφοειδεῖς φιάλαι μετὰ πλευρικοῦ στομίου εἶναι συνήθεις τύποι ἀγγείων μαρτυρούμενοι ὑπὸ τῶν εὐρεθέντων ὄστράκων. Τρία πλήρη ἀγγεῖα ἐκ τοῦ τάφου XXII καὶ τινὰ ὄστρακα ἀποτελοῦν τὸ εὐρεθὲν ὕλικόν τῆς κατηγορίας. Zygouries, σ. 131-133, εἰκ. 126, πίν. XIV.

Τὰ Πολύχρωμα Ἀμαυρὰ ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας Β III ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ἐλαχίστων ὄστράκων κεκοσμημένων κατὰ μετόπας διὰ μεγάλων σχεδίων περιγεγραμμένων δι' ἀμαυρᾶς μελανῆς βαφῆς καὶ πεπληρωμένων δι' ἐρυθρᾶς. Ἐν ὄστρακον φέρει σχέδιον ὁμοιάζον πρὸς κρίνον. Zygouries, σ. 134-135, εἰκ. 127, 1-8. Χονδροειδῆς οἰκιακῆς χρήσεως κεραμικὴ τῆς ομάδος Γ δὲν εὐρέθη εἰς Ζυγουριές, ἡ δὲ κατηγορία Δ ἡ μιμουμένη ΜΜ III πρότυπα ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ πέντε ἕως ἕξι ὄστράκων. Zygouries, σ. 135, εἰκ. 127 ἀρ. 9-11.

VI. Μυκῆναι (14).— Μεσοελλαδικὴ κεραμικὴ εὐρέθη εἰς σημαντικὰς ποσότητας καθ' ὅλην τὴν ΒΔ. κλιτὸν τῆς ἀκροπόλεως μαρτυροῦσα ὅτι «αἱ Μυκῆναι ἦσαν ἤδη μία ἀκμαίγουσα πόλις κατὰ τοὺς Μεσοελλαδικοὺς χρόνους» κατὰ τὴν γνώμην τοῦ WACE. BSA 1921-23, 305.

Συνοπτικὴ περιγραφή καὶ ταξινομήσις τοῦ κατὰ καιροὺς εὐρεθέντος κεραμικοῦ ΜΕ ὕλικου δὲν ἔχει γίνεи ἀλλ' ὅλαι αἱ κατηγορίαι τοῦ Κοράκου φαίνεται ὅτι εὐρέθησαν καὶ εἰς τὰς Μυκῆνας. Τὰ Μινύεια τῆς ομάδος Α καὶ τὰ Ἀμαυρόχρωμα τῆς ομάδος Β ἐκπροσωποῦνται δι' ὅλων τῶν κατηγοριῶν αὐτῶν. Ὅστρακα ἀγγείων μιμούμενα ΜΜ III πρότυπα ἐκ Μυκηνῶν, τῆς ομάδος Δ, μνημονεύονται ἐν Asine, σ. 276. Hesperia 1954, σ. 30 ὑποσ. 53. Τὰ γνωστὰ πάλιν ἐκ Κοράκου σχήματα ἀναγνωρίζονται εἰς ὄστρακα καὶ ἀγγεῖα ἐκ τοῦ οἰκισμοῦ καὶ τῶν τάφων. Διὰ παραπομπὰς εἰς τὰ κατὰ καιροὺς εὐρήματα ἰδὲ δεύκτην ὀνομάτων ἐν BSA 1921-23, «Pottery, Middle Helladic» καὶ παραπομπὰς εἰς μεταγενέστερα εὐρήματα παρατεθείσας εἰς τὰς ταφὰς ἐκ Μυκηνῶν ἀνωτέρω.

VII. Μπερμπάτι (15).— Κεραμικὴ εὐρέθη καὶ εἰς τὸν οἰκισμόν καὶ εἰς τοὺς τάφους. Πλέον τῶν εἴκοσι ἀκέραια Μινύεια καὶ Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα ἀναφέρονται ἐν ΑΑ 1936, 139, ἕτερά τινὰ μνημονεύονται ἐν ΑΑ 1938, 554 καὶ πέντε ἄλλα ἐν Hesperia 1954, 234 (ἰδὲ καὶ Asine, εἰκ. 187, ἀρ. 2), ἀλλὰ περιγραφή καὶ ταξινομήσις τοῦ ὕλικου ἀκόμη (1961) δὲν ἔχει δημοσιευθῇ. Τὰ Φαῖα Μινύεια ἐν τῷ οἰκισμῷ ἦσαν ἀφθονώτερα τῶν Ἀμαυροχρώμων. ΑΑ 1938, 554. Ἡ ὁμάς Δ τοῦ Κοράκου ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἑνὸς ἀγγείου κεκοσμημένου δι' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ μελανῆς ἐπιφανείας μνημονευομένου ἐν ΑJA 1954, 234. Ἰδὲ καὶ Hesperia 1954, σ. 30 ὑποσ. 53.

VIII. Πρόσυμα (16).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ 5-6 κιβωτίων ὄστράκων εὐρεθέντων ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας, ὑπὸ 55 ἀγγείων

εὐρεθέντων εἰς ME τάφους καὶ ὑπὸ 7 ME ἀγγείων εὐρεθέντων εἰς YE τάφους.

Τὰ Φαῖα Μινύεια εἶναι ἄφθονα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ οἰκισμοῦ καὶ τὰ εὐρεθέντα ὄστρακα ἀνήκουν εἰς ὅλους τοὺς γνωστοὺς ἐκ Κοράκου τύπους ἀγγείων. Μερικὰ τεμάχια δεικνύουν κόσμησιν ὀριζοντίων ζωνῶν ἐκ πεπιεσμένων ἐπὶ τοῦ νοποῦ πηλοῦ παραλλήλων ραβδώσεων κατὰ τὸ ἀνώτατον μέρος τῶν ἀγγείων. Τρία μικρὰ ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας προέρχονται ἐκ ME τάφων καὶ 7 ἕτερα ἐξ YE ἀποδεικνύοντα ὅτι τὰ Μινύεια ἀγγεῖα παρέμειναν ἐν χρήσει ἐπὶ μακρὸν μετὰ τὴν ME περίοδον ἢ καὶ εἰς μειωμένην ἀναλογίαν, εἰς κατωτέραν σχετικῶς ποιότητα καὶ εἰς σχήματα ὁμοιάζοντα πρὸς YE πρότυπα. Prosymna, 378-379.

Τὰ Ἀργεῖα Μινύεια ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ὀστράκων εὐρεθέντων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ME οἰκισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τοὺς γνωστοὺς τύπους ἀγγείων. Prosymna, 379.

Τὰ ἐρυθρὰ μετὰ λείας ἐπιφανείας ἀγγεῖα τὰ ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ Ἀργεῖα Μινύεια, ὡς πηλὸς καὶ ὀπτησις, ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ὀλίγων ὀστράκων ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ οἰκισμοῦ. Prosymna, 379-380.

Τὰ Ὠχρὰ Μινύεια ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ 21 μικρῶν ἢ καὶ μικροσκοπικῶν ἀγγείων εὐρεθέντων εἰς τάφους. Ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὰ γνωστὰ τῆς κατηγορίας σχήματα (εἰκ. 8, 10-11) τινὰ δὲ τούτων διασαφὺν τὴν ἐξέλιξιν ME τινων τύπων ἀγγείων εἰς YE. Ἰκανὸς ἀριθμὸς ὀστράκων τῆς κατηγορίας εὐρέθη ἐπίσης εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ οἰκισμοῦ. Prosymna, 380-382.

Τὰ Χονδροειδῆ Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα ἀναγνωρίζονται μεταξὺ τῶν ὀστράκων ἐκ τοῦ οἰκισμοῦ ἐκπροσωποῦνται δὲ καλλίτερον ὑπὸ πέντε πλήρων ἀγγείων εὐρεθέντων εἰς ME τάφους καὶ ὑπὸ ἑνὸς εὐρεθέντος εἰς YE τάφον.

Τὰ Τελειότερα Ἀμαυρόχρωμα ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ 23 ἀγγείων προερχομένων ἐκ τάφων καὶ ὑπ' ὀλίγων ὀστράκων εὐρεθέντων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ οἰκισμοῦ. Τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων εἶναι παρεμφερῆ πρὸς τὰ τῶν Ὠχρῶν Μινυείων. Prosymna, 384-386.

Πολύχρωμα Ἀμαυρόχρωμα εὐρέθησαν τρία ἀγγεῖα εἰς τοὺς τάφους καὶ ὀλίγα ὄστρακα εἰς τὸν οἰκισμόν. Τὰ τρία ἀκέραια ἀγγεῖα εἶναι μεγάλοι ἀποθηκευτικοὶ πίθοι καὶ οἱ τρεῖς τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν σχήματος μετ' ἐπιπέδου βάσεως, ὀγκώδους ὠσειδοῦς κορμοῦ καὶ ὑψηλοῦ λαιμοῦ (εἰκ. 8, 24). Prosymna, 386-389. Ἰδὲ καὶ Argive Heraeum II, σ. 72-74, πίν. LI.

IX. Μιδέα (18).— Ἰκανὸς ἀριθμὸς ME ὀστράκων εὐρέθη εἰς τὰς τάφους τὰς ἀνοιχθείσας ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ δὴ εἰς τὴν «Περιοχὴν τοῦ ἀνακτόρου» (New Tombs, 7, 10, 12), εἰς τὴν «Περιοχὴν τῶν θυσίων» (αὐτόθι, σ. 12) καὶ εἰς τὰς τάφους II-VIII (αὐτόθι, σ. 13-16, εἰκ. 1).

Τὰ Μινύεια ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ Φαίων καὶ Ἀργείων Μινυείων. Τὰ Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα εὐρέθησαν ἐπίσης ὁμοῦ μετὰ Μινυείων καὶ YE καὶ

εἶναι «κεκοσμημένα διὰ καστανωποῦ ἰώδους χρώματος ἐπὶ ἐστιλβωμένον ὠχροῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ ἐρυθροῦ ἐπιχρίσματος εἰς τύπους ἀγγείων μιμουμένους Μινύεια». New Tombs, 13, 14-15.

Ἐν ὄστρακον κεκοσμημένον δι' ἀνοικτοχρώμου ὑποκιτρίνης σπείρας ἐπὶ μελανῆς ἐπιφανείας, καλούμενον ὄστρακον τύπου «Ἀγίας Μαρίνης» ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος, δύναται ἐπίσης νὰ μνημονευθῇ. New Tombs, 13.

Ἐν Κρητικὸν ΜΜ III ὄστρακον μεθ' ἑνὸς κοσμήματος σπείρας γεγραμμένου διὰ λευκῆς ὑποκιτρίνου βαφῆς ἐπὶ στίλπνου ἐρυθροῦ ἐδάφους εὐρέθη ἐπίσης εἰς τὴν τάφρον VI. New Tombs, σ. 15, εἰκ. 6 ἀρ. 5.

X. Ἀργος (19).—Ἀξιόλογος ποσότης κεραμικῆς ἀνεκαλύφθη καὶ εἰς τὸν οἰκισμὸν ἐπὶ τῆς Ἀσπίδος, ἡ κεραμικὴ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀποκλειστικῶς ME, καὶ εἰς τὸν οἰκισμὸν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς σημερινῆς πόλεως τοῦ Ἀργους.

Τὰ Φαῖα Μινύεια ἀγγεῖα εἶναι ἐκ τῶν πλέον πολυαρίθμων ἀγγείων εἰς ὅλας τὰς περιοχάς (περιοχὴν τῆς Ἀσπίδος: BCH 1906, 16-18 ὁμὰς III, περιοχὴν τῆς Λαρίσης: BCH 1928, 479, 1956, 366, περιοχὴν τῆς πόλεως: BCH 1954, 176 κλπ.).

Τὰ μελανόχρωμα Μινύεια (εἰκ. 8, 5), τὰ κληθέντα ἐκ τῆς πρώτης εὐρέσεώς των εἰς τὴν θέσιν ταύτην Ἀργεῖα Μινύεια εἶναι ἔτι ἀφθονώτερα παρὰ τὰ Φαῖα ἐπὶ τῆς Ἀσπίδος (BCH 1906, 11 ὁμὰς II) καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς συγχρόνου πόλεως. BCH 1954, 176, 177, 1955, 312, 314, 1956, 376.

Ἐρυθρὰ μετὰ λείας ἐπιφανείας ἀγγεῖα πιθανὸν νὰ εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν περιλαμβανόμενα εἰς τὴν ὁμάδα IV (BCH 1906, 18-19) κατὰ τὴν ταξινόμησιν τοῦ ἔρευνήσαντος τὴν θέσιν.

Ἐὰν εὐρέθησαν Ὀχρὰ Μινύεια δὲν ἀναφέρεται σαφῶς ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος (BCH 1906, ὁμάδες I, IV, 1954, 177).

Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα, τοῦλάχιστον τῶν κατηγοριῶν B I καὶ B II, εὐρέθησαν καὶ ἐπὶ τῆς Ἀσπίδος καὶ εἰς τὴν σύγχρονον πόλιν (BCH 1906, 19-30 ὁμὰς V, 1955, 312, 314, 1959, 376). Τὰ Ἀκόσμητα καὶ χονδροειδῆ ἀγγεῖα τῆς ὁμάδος Γ εἶναι ἀφθονώτατα (BCH 1906, 8-11 ὁμὰς I).

Ἡ ὁμὰς Δ τοῦ Κοράκου ἐκπροσωπεῖται ἐπὶ τῆς Ἀσπίδος ὑπὸ ἑνὸς μεμονωμένου ὄστρακου τοῦ τύπου τῶν Καμαραϊκῶν ἀγγείων. BCH 1906, 30.

Ἐγχάρακτα ἀγγεῖα τοῦ δυτικοῦ πελοποννησιακοῦ τύπου ἔχοντα ὄλην τὴν ἐπιφάνειαν κεκαλυμμένην διὰ πρωτογόνων ἐγχάρακτων γραμμικῶν κοσμημάτων εὐρέθησαν ἐπίσης εἰς τὸ Ἀργος. BCH 1906, σ. 30, εἰκ. 56-57.

XI. Τίρυνς (21).—Μεσοελλαδικὴ κεραμικὴ εὐρέθη ἱκανὴ ἐπὶ τῇ ἄνω (Tiryns III, 17, 87, 97. AM 1913, 89), τῆς μέσης καὶ τῆς κάτω ἀκροπόλεως (Tiryns III, 113, 115) καὶ εἰς τὰς περιοχάς ἔξωθεν τῆς ἀκροπόλεως νοτίως καὶ δυτικῶς αὐτῆς (αὐτόθι σ. 117), ἀλλὰ περιγραφὴ τῆς κεραμικῆς ταύτης δὲν ἔχει δημοσιευθῇ μέχρι σήμερον (1961). Ἴδὲ καὶ FIMMEN, 77.

XII. Λέρνα (23).—ΜΕ κεραμική όλων τῶν κατηγοριῶν τῶν γνωστῶν ἐκ τοῦ Κοράκου εὐρέθη ἐπίσης κατὰ μεγάλας ποσότητας εἰς Λέρναν ἀλλ' αὕτη εἶναι ἀκόμη (1961) γνωστὴ μόνον ἐκ τῶν προκαταρκτικῶν ἀνακοινώσεων ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν.

Φαιὰ Μινύεια ἀγγεῖα εὐρέθησαν εἰς πάσας τὰς ἀνοιχθεῖσας τάφους. Αἱ οἰκίαι Μ, D, A καὶ Β εἰς τὰς περιοχὰς τῶν ἀνασκαφῶν Α καὶ Β συνωδεύοντο ὑπὸ Φαιῶν Μινυείων. Hesperia 1954, 15, 16, 17. Φαιὰ Μινύεια εὐρέθησαν εἰς τὰ στρώματα τὰ ἀκολουθοῦντα ὑπεράνω τῆς οἰκίας τῶν Κεράμων (Hesperia 1955, 34) καὶ ἦσαν ἐπίσης ἄφθονα εἰς τὰς τάφους C (Hesperia 1954, 19, 20) καὶ D (Hesperia 1954, 10, πίν. 7 b καὶ 11, 1955, 28, 29, 1956, 151, 156, 158).

Ἀργεῖα Μινύεια εὐρέθησαν ἐπίσης εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἀνασκαφῶν Α (Hesperia 1954, σ. 16, πίν. 7 c) καὶ ἦσαν ἔτι ἀφθονώτερα ἐν τῇ τάφῳ C (Hesperia 1954, 19, 1955, 28). Τὰ μετ' ἐρυθροῦ ἐπιχρίσματος ἀγγεῖα εὐρέθησαν ἐπίσης εἰς Λέρναν. Hesperia 1955, 34 κλπ.

Όχρὰ Μινύεια ἄφθονα εὐρέθησαν εἰς τοὺς ΜΕ/ΥΕ κιβωτιστήμους τάφους. Hesperia 1955, 34, 1956, 156 κλπ.

Χονδροειδῆ Ἀμαυρόχρωμα εὐρέθησαν εἰς πολλὰ μέρη τῶν ἀνασκαφῶν. Χαρακτηριστικά τινα ἀγγεῖα μετὰ πλευρικοῦ στομίου (εἰκ. 8, 14), μία μεγάλη ὕδρῖα ἐκ τῆς οἰκίας Α (Hesperia 1954, 15, πίν. 8 a - b), μία περιεργος πρόχους μετὰ λοξῶς ἀποτετημένον λαιμοῦ προερχομένη ἐκ τῆς οἰκίας D (Hesperia 1954, 16, πίν. 9c) καὶ κεκοσμημένη διὰ γραπτῶν ταινιῶν, τὸ ἀρχαιότατον Ἀμαυρόχρωμον ἀγγεῖον τῆς Λέρνης, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος τὴν θέσιν, προσέτι ἄλλα ἀγγεῖα εὐρεθέντα εἰς ἄλλας περιοχὰς (τάφους C, D, J) καὶ εἰς τάφους δύνανται νὰ μνημονευθοῦν ἐνταῦθα. Hesperia 1954, 10, 12, 1955, σ. 28 (καὶ πίν. 12 b - c) σ. 42, 47 κλπ., 1956, 156 - 159.

Τελειότερα Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα ἀναφέρονται ἄφθονα ἐκ τῶν κιβωτιστῶν τάφων. Hesperia 1955, σ. 34, πίν. 16 a - b, 1956, 156 - 159.

Πολύχρωμα Ἀμαυρόχρωμα συνηντήθησαν ἐπίσης εἰς τοὺς κιβωτιστήμους τάφους καὶ πιθανῶς εἰς ἄλλας θέσεις. Hesperia 1955, 34, 1956, 156.

Ἀκόσμητα καὶ Χονδροειδῆ ἀγγεῖα εὐρέθησαν ἀφθονώτατα καὶ εἰς Λέρναν ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας ΜΕ θέσεις. Hesperia 1954, 15, 17, 22, 1956, 151 κλπ.

Ἡ ὁμὰς Δ τοῦ Κοράκου εἶναι πολυάριθμος εἰς Λέρναν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλας θέσεις. Ἡ μετ' ἀνοικοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ μελανῆς ἐπιφανείας κατηγορία ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἀγγείων, ἅτινα πιθανῶς εἰσῆλθον ἐκ Κρήτης (εἰκ. 8, 32. Hesperia 1956, 159, 160, πίν. 43 a, c), ὑπὸ μιμήσεων τῶν ΜΜ III προϊόντων, ὡς τὰ παραδείγματα ἐκ Κοράκου (Hesperia 1955,

34, πίν. 17 c), και ὑπὸ ἐντοπίων προϊόντων ὁμοιαζόντων πρὸς τὰ ἀγγεῖα τῆς Ἀγίας Μαρίνης (εἰκ. 8, 30 : *Hesperia* 1955, 35, πίν. 17e).

Εἰδικὴ μνεία πρέπει νὰ γίνη μιᾶς πολυχρώμου ποικιλίας τῆς κατηγορίας, εἰς ἣν πορφυρᾶ καὶ λευκὰ σχέδια σπειρῶν καὶ στιγμῶν ἔχουν γραφῇ ἐπὶ ἐπιφανείας κεκαλυμμένης διὰ στιλπνῆς βαφῆς χρώματος πορτοκαλίου (εἰκ. 8, 25). *Hesperia* 1954, σ. 10, 14, 19, 29 - 30, πίν. 8 c - e.

Ἡ μετὰ σκοτεινοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοιχτοχρώμου ἐπιφανείας κατηγορία ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἀγγείων κεκοσμημένων δι' ἀπλῶν γεωμετρικῶν σχεδίων ὁμοιαζόντων πρὸς τὰ ΠΕ (εἰκ. 8, 26) γεγραμμένων δὲ διὰ στιλπνῆς βαφῆς σκοτεινοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ τῆς ὑπολείκου ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου. *Hesperia* 1954, σ. 19, πίν. 8 f, 1955, σ. 35, πίν. 17 d.

Τὰ ἐγχάρακτα ἀγγεῖα μετὰ ἄλλων παραδειγμάτων ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ἐνὸς φλασκοειδοῦς ἀγγείου μετὰ λεπτῆς ἐγχαράξεως (*Hesperia* 1956, σ. 160, πίν. 43 b), ὑπὸ ἐνὸς ἀγγείου μετὰ κοσμήσεως δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν καὶ στιγμῶν συνδεομένου ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος πρὸς τὰ κυκλαδικὰ πρότυπα ὥς καὶ ὑπὸ ἄλλων εἰσηγμένων ἐκ Κυκλάδων ἀγγείων. *Hesperia* 1957, 152.

XIII. Ἀσίνη (24).—Ἡ ΜΕ κεραμικὴ τῆς θέσεως εἶναι ἄφθονος καὶ δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς ὅλας τὰς γνωστὰς ἐκ Κοράκου κατηγορίας, ἔχει ὅμως ταξινομηθῇ ὑπὸ τῶν ἀνασκαψάντων εἰς τρεῖς ὁμάδας κατὰ χρονικὰς περιόδους ὥς ΜΕ I, II καὶ III κεραμική.

Τὰ Φαῖα Μινύεια ἐμφανίζονται κατὰ τὴν ΜΕ I περίοδον, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς κεραμικῆς τῆς εὐρεθείσης εἰς τὴν οἰκίαν T (ΜΕ ἀρχιτεκτονικὴ XII, 3, σ. 308 ἀνωτέρω). Ἡ κατηγορία ἐκπροσωπεῖται κατ' ἀρχὰς ὑπὸ χειροποιήτων ἀγγείων ἐκ μαλακοῦ πηλοῦ λιπαρᾶς ἀφῆς μετὰ στιλπνῆς ἐπιφανείας καὶ σχημάτων ἀγγείων, οἷα τὰ κύπελλα ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδός, τὰ χαμηλὰ ποτήρια, τὰ ἀνευ βάσεως κύπελλα, αἱ ὑδρίαι καὶ ἄλλα ἀγγεῖα μετὰ καμπυλόγραμμον περιγράμματος, μικρῶν καθέτων ταινιοσχημῶν λαβῶν καὶ ἐπιπέδων βάσεων. Καλεῖται δὲ ἡ κατηγορία ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος Προμινύειος ἢ προκαταρκτικὴ Μινύειος κεραμικὴ (Preliminary Minyan). *Asine*, σ. 259 - 266, εἰκ. 183 - 184.

Κατὰ τὴν ΜΕ II βαθμίδα τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων γίνονται πλέον γωνιώδη καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀνασκαψάντων εἰς Ἀσίνην ταῦτα διευορφούντο ἐπὶ καλουπίων. Ὑψηλαί ταινιοσχημοὶ λαβαί, ἐπηρεζόμεναι βάσεις καὶ κύπελλα ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδός εἶναι πλέον συνήθη κατὰ τὴν ΜΕ II φάσιν. Ἐνίοτε δὲ τὰ ἀγγεῖα κοσμοῦνται δι' ἀβαθῶν ἐγχαράκτων γραμμῶν. *Asine*, σ. 267-271, εἰκ. 185 4-5, 188. Κατὰ τὴν ΜΕ III φάσιν τῆς περιόδου τὸ περιγράμμα τῶν ἀγγείων γίνεται καὶ πάλιν καμπυλόγραμμον ἀντὶ γωνιώδους καὶ βαθμιαῖως ἡ κατηγορία λαμβάνει δευτερεύουσαν θέσιν μετὰ τῶν ἄλλων ΜΕ ἀγγείων. *Asine*, 260, 288.

Τὰ Μελανὰ ἢ Ἀργεῖα Μινύεια (εἰκ. 8, 6), ἐμφανίζονται κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς περιόδου καὶ ἐξελλίσσονται παραλλήλως πρὸς τὰ Φαῖα Μινύεια κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ME χρόνων, ἀφανίζονται ὅμως ἐντελῶς ἐκ τῆς ἐπιχώσεως πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ME III φάσεως. Asine, σ. 259-271, εἰκ. 185 1-2.

Μία κατηγορία ἀγγείων μετὰ παχέος ἐρυθροῦ ἐπιχρίσματος λευασμένου, ἣν ὁ ἀνασκάψας θεωρεῖ ὡς κυκλαδικῆς προελεύσεως, καὶ ἑτέρα ποικιλία ἀγγείων, μετὰ μελανῆς ἐπιφανείας καὶ ἐγχαράκτου ἢ ἐμπιέστου κοσμήσεως πληρουμένης λευκῆς ὕλης, συναντᾶται ἐπίσης κατὰ τὴν ME I φάσιν. Asine, σ. 260, 262-263, εἰκ. 183, 12-14, 15-17.

Τὰ Ὠχρὰ Μινύεια ἀνήκουν κυρίως εἰς τὴν ME III φάσιν τῆς περιόδου ἀλλὰ κτερινόφατὰ τινὰ ὄστρακα, καίτοι διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ καθαρὰ Ὠχρὰ Μινύεια, ἐμφανίζονται ἤδη κατὰ τὴν ME I βαθμίδα. Asine, σ. 260, 262, 268, εἰκ. 183, 9-10, 198.

Τὰ Ἀμαυρόχρωμα τῆς ομάδος Β ἐμφανίζονται κατὰ τὴν ME II φάσιν ὡς χειροποίητα χονδροειδῆ ἀγγεῖα, τὰ κύπελλα, τὰ ποτήρια καὶ αἱ ὕδριαι εἶναι τὰ πλέον συνήθη σχήματα, κεκοσμημένα δι' αὐστηρῶς γεωμετρικῶν κοσμημάτων ἐξ εὐθειῶν ἢ τεθλασμένων γραμμῶν, ὁμοκέντρων κύκλων καὶ τόξων ἢ τριγώνων, πεπληρωμένων διὰ πλεγμάτων γραμμῶν, ἐκ σειρῶν ῥόμβων ἢ συμπαγῶν τριγώνων καὶ ἐκ στιγμῶν. Τὰ σχέδια ταῦτα εἶναι γεγραμμένα ἐνίοτε ἐπὶ ἀγγείων σχημάτων ὁμοίων πρὸς τὰ τῶν Μινυείων (εἰκ. 8, 15). Asine, 271-274, εἰκ. 186 1, 189.

Τὰ Τελειότερα Ἀμαυρόχρωμα ἀνήκουν εἰς τὴν ME III φάσιν, νέα δὲ σχήματα ἀγγείων ἥτοι μικρὰ ποτήρια καὶ κύπελλα ὡς καὶ μικραὶ ὕδριαι προστίθενται εἰς τὰ σχήματα τῆς προηγουμένης κατηγορίας ἢ δὲ κόσμησις πλουτίζεται διὰ σχεδίων σπειρῶν, φύλλων καὶ πτηνῶν (εἰκ. 8, 23) γεγραμμένων διὰ μελανοῦ ἢ καστανοῦ μελανοῦ χρώματος. Asine, σ. 289-293, ὁμάς Α, εἰκ. 199-202.

Τὰ Πολύχρωμα Ἀμαυρόχρωμα ἀνήκουν εἰς τὴν ME III φάσιν ὁμοίως καὶ εἶναι ὀλιγαριθμότερα τῶν προηγουμένων. Ἀνοικτὰ ἀβαθῆ κύπελλα, ἀγγεῖα μετὰ σφαιροειδοῦς κοιλίας καὶ δίστα ἀγγεῖα μετὰ χαμηλῆς κοιλίας κεκοσμημένα διὰ μελανῶν καὶ κυανοχρῶμων γεωμετρικῶν κοσμημάτων ἐνίοτε μετὰ παραστάσεων πτηνῶν καὶ ἀνθέων μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ ἀγγεῖα τῆς κατηγορίας. Asine, 289, 293-295, ὁμάς Β, εἰκ. 197, 203.

Χονδροειδῆ οἰκιακὰ ἀγγεῖα τῆς ομάδος Γ τοῦ Κοράκου εἶναι ἐπίσης συνήθη εἰς Ἀσίην. Μερικὰ τῶν ἀγγείων τούτων φέρουν χαρακτηῖρας ἐρηνευομένους ὡς σήματα τῶν κεραμέων τῆς περιόδου. Asine, 280-284, εἰκ. 193, 8-11, 194-195, 203, 3-5.

Ἡ ὁμάς Δ τοῦ Κοράκου, ἣν οἱ ἀνασκάψαντες εἰς Ἀσίην ὀνομάζουν Στυλινόχωμον κεραμικήν (Glazed Ware), εὐρέθῃ εἰς ἀξιολόγους ποσότητας ἐν Ἀσίῃ ὡς καὶ εἰς Λέρναν. Ἐμφανίζεται δὲ δι' ἀμφοτέρων τῶν κατηγο-

ριῶν αὐτῆς κατὰ τὴν ΜΕ II περίοδον, ἀλλ' ἢ μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ σκοτεινῆς ἐπιφανείας κατηγορία εἶναι συνηθεστέρα καὶ συνεχίζει υπάρχουσα κατὰ τὴν ΜΕ III φάσιν. Ἡ μετὰ σκοτεινοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας κατηγορία παύει πρὸς τῆς ἐνάρξεως τῆς ΜΕ III φάσεως. Ὁ ἀνασκάψας τὴν θέσιν φρονεῖ ὅτι ἀμφότεραι αἱ κατηγορίαι εἰσῆχθησαν εἰς Ἀσίνην ἐκ Κυκλάδων. *Asine*, 274.

Ἡ κατηγορία μετὰ σκοτεινοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ὑπολευκού ἐπιφανείας ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὄστράκων μετὰ παραλλήλων λεπτῶν γραμμῶν ἐκ στιλπνῆς βαφῆς τοποθετημένων ἐπὶ τῆς λείας ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ (εἰκ. 8, 27). Ἐνίοτε γαλακτώδες ἐπίχρισμα παρεμβάλλεται μεταξὺ τῆς ἐπιφανείας καὶ τῆς κοσμήσεως, εἰς ἃς δὲ περιπτώσεις ἡ βαφή δὲν εἶναι λίαν στιλπνὴ τὰ ὄστρακα παρουσιάζονται ὡς μεταβατικὴ βαθμὶς πρὸς τὴν μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ σκοτεινῆς ἐπιφανείας κατηγορίαν. *Asine*, σ. 274-275, εἰκ. 190.

Ἡ τελευταία αὕτη κατηγορία μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἀγγείων κεκαλυμμένων διὰ στιλπνῆς καστανεοῦθρου ἢ μελανῆς βαφῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχει γραφῇ λευκὴ θαμβὴ κόσμησις ἐκ γεωμετρικῶν ἀποκλειστικῶς σχημάτων, οἷον ταινιῶν ἐξ εὐθειῶν γραμμῶν, ὁμοκέντρων κύκλων καὶ στιγμῶν. Περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου καμπυλόγραμμα σχέδια ἀρχίζουν νὰ ἐμφανίζονται ἐν τῇ κοσμήσει, οἷαι αἱ καμπύλαι γραμμαῖ, αἱ σπείραι καὶ αἱ ἔλικες, ἅτινα σὺν τῷ χρόνῳ καθίστανται συνηθέστερα. Κυανόχρωμος ἁμαυρὰ βαφὴ χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ἐπὶ τῆς στιλπνῆς βεβαμμένης ἐπιφανείας παραλλήλως πρὸς τὴν λευκὴν, δίδουσα πολύχρωμον ἐμφάνισιν εἰς τὸ ἀγγεῖον. *Asine*, σ. 275 - 278, εἰκ. 192, πίν. I.

Εἰσηγμένα Μινωικὰ προϊόντα (εἰκ. 8, 31), ὡς καὶ ἐπιτόπιοι ἀπομιμήσεις τούτων (εἰκ. 8, 35), εὐρέθησαν ἐπίσης ἐν Ἀσίνῃ (*Asine*, σ. 278, εἰκ. 192). Κατὰ τὴν ΜΕ III περίοδον φυσιοκρατικὴ κόσμησις ἐκ καλύκων ἀνθέων εἰσάγεται παρὰ τὴν γεωμετρικὴν ἀλλ' ἢ πολυχρωμία παύει πλέον. *Asine*, 294.

Ἐγγάρακτα ἀγγεῖα τοῦ δυτικοῦ πελοποννησιακοῦ τύπου συναντῶνται ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς περιόδου. Ἀγγεῖα ὁμοιάζοντα πρὸς Κυκλαδικὰ καὶ Τρωικὰ πρότυπα ἐμφανίζονται ἐπίσης καὶ εἰς Ἀσίνην. *Asine*, 263, 283, 295.

Μία κατηγορία μετὰ στιλπνῆς καστανοχρώμου ἐπιφανείας, τὴν ὁποίαν οἱ ἀνασκάψαντες ὀνομάζουν «Ἀχαϊκὴν Κεραμικὴν», ἐμφανίζεται ἐπίσης εἰς ΜΕ II-III στρώματα. Τὰ ἀγγεῖα τῆς τάξεως εἶναι ἀκόσμητα ποτήρια καὶ μικραὶ ὑδρίαι ποικίλων σχημάτων. Παρεμφερὲς κεραμικὴ ἔχει εὐρεθῇ κατὰ τοὺς ἀνασκάψαντας καὶ εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν. *Asine*, σ. 279 - 280, εἰκ. 193, 1 - 7.

XIV. Κανδία (25).—Σημαντικὴ ποσότης ΜΕ κεραμικῆς εὐρέθῃ εἰς τὴν θέσιν. Τὰ Φαῖα Μινύεια ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ἐνὸς κρατῆρος καὶ ὑπὸ θραυσμάτων. Μεγάλα τινὰ ὄστρακα Ἀμαυροχρώμων ἀγγείων ὁ ἀνασκάψας

θεωρεῖ ὡς εἰσηγμένα ἐξ Αἰγίνης ἀλλὰ πληρὲς Ἀμαυρόχρωμον ἄγγειον δὲν συνεπληρώθη. AA 1939, 292, 1940, 220.

XV. Χαλίκι (26).—Ὅστρακα Φαιῶν Μινυέων καὶ Ἀμαυρόχρωμων ἄγγειων Αἰγινητικῆς προελεύσεως κατὰ τὸν WELTER ὡς καὶ ὄστρακα μιμούμενα Καμαραϊκὴν κεραμικὴν συνελέγησαν ἐκ τῆς θέσεως, Troezen und Kalauria, 10.

XVI. Ἀσέα (32).—Ἀξιόλογος ποσότης ME κεραμικῆς εὐρέθη εἰς Ἀσέαν ἀλλὰ πᾶσα εἶναι χειροποίητος (Asea, 90).

Τὰ Φαῖα Μινύεια συναντῶνται καθ' ὅλην τὴν περίοδον ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄφθονα. Τὰ σχήματα τῶν ἄγγειων εἶναι τὰ συνήθη μικρὰ ἢ μεγάλα ἄγγεῖα, ἀτινα ἔχουν κατασκευασθῇ διὰ μόνης τῆς χειρός, χωρὶς τὴν βοήθειαν δηλαδὴ τροχοῦ ἢ καλουπίων, ἔχουν δὲ τὴν ἐπιφάνειαν λείαν καὶ ἐνίοτε κεκαλυμμένην διὰ φαιού, ὠχροῦ πρὸς τὸ κασιανὸν ἢ μελανοῦ ἐπιχρίσματος. Συνήθεις τύποι ἄγγειων εἶναι κύπελλα μετ' ἐπιπέδου ἢ ἐλαφρῶς ἐπηρμένης βάσεως καὶ στρογγύλον ἢ γωνιώδες περίγραμμα φέροντα ταινιοσχίμους λαβὰς. Ἐν μόνον τεμάχιον ποδὸς κυπέλλου εὐρέθη εἰς Ἀσέαν. Ὅριζόντιοι ραβδώσεις ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν ἄγγειων συναντῶνται ἐνίοτε καὶ ἐπὶ δύο ὀστράκων παρατηρεῖται ἐγγράχτος κόσμησις. Asea, σ. 91 - 93, εἰκ. 91 - 92.

Τὰ Μελανὰ ἢ Ἀργεῖα Μινύεια εἶναι τὰ πολυαριθμότερα καὶ τὰ τελειότερας ποιότητος ἄγγεῖα εἰς Ἀσέαν καθ' ὅλην τὴν περίοδον κατὰ δὲ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος ἡ πατρὶς τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι ἡ νότιος Πελοπόννησος (Asea, 91). Ὁ πληλὺς εἶναι συνήθως ἐρυθρός, ἐνίοτε καὶ φαιὸς, ἀλλ' ἄμφότεραι αἱ πλευραὶ ἔχουν καλυφθῇ διὰ παχέος ἐπιχρίσματος μελανοῦ χρώματος ἐπιμελῶς ἐστιλβωμένου ὥστε τὰ ἕλην τοῦ στιλβωτικοῦ ἐργαλείου δὲν εἶναι ὁρατά. Τὰ σχήματα τῶν ἄγγειων εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ σχήματα τῶν Φαιῶν Μινυέων. Ἐπὶ τοῦ ὅμου πλείστον εὐρέων κυπέλλων ὑπάρχουν τρεῖς ραβδώσεις εἰς ὁριζόντιον κατεύθυνσιν. Ἐγγράχτοι ἐπίσης ἀβυθεῖς γραμμαὶ καὶ ἐμπέστα κυκλωτερῇ σχέδια μετ' ἐπηρμένου κέντρου εἶναι συνήθη εἶδη κοσμήσεως. Asea, σ. 93 - 96, εἰκ. 93 - 95.

Τὰ μετ' ἐρυθροῦ ἐπιχρίσματος ἄγγεῖα, τὰ καλούμενα Ἐρυθρὰ Μινύεια ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος τὴν Ἀσέαν, ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ τινων παραδειγμάτων (εἰκ. 8, 8), διαφέρουν δὲ ἀπὸ τὰ Μελανὰ Μινύεια μόνον κατὰ τὸ χρῶμα τῆς ἐπιφανείας των. Asea, σ. 96, εἰκ. 95 d.

Τὰ Ὀχρὰ Μινύεια ἐμφανίζονται ὀλίγον βραδύτερον παρὰ τὰ ἄλλα καλλιτέρας ποιότητος ἄγγεῖα καὶ κατ' ἀρχὰς εἶναι χονδροειδῇ μετὰ παχέων τοιχωμάτων ἄγγεῖα, βαθμιαίως δὲ ἀποβαίνουν τὰ συνηθέστερα μετὰ τὰ Μελανὰ Μινύεια, ἂν καὶ χονδροειδῇ παραδείγματα τῆς τάξεως συναντῶνται εἰσέτι μέχρι τοῦ τέλους τῆς περιόδου. Τὰ σχήματα τῶν ἄγγειων εἶναι τὰ αὐτὰ εἰς

όλας τὰς κατηγορίας τῆς ομάδος ὡς περιεγράφησαν ἀνωτέρω, ἀλλ' ὅστροκον ποτηρίον μετὰ ποδὸς δὲν εὑρέθη. Asea, σ. 96 - 97, εἰκ. 96.

Τὰ Ἀμανρόχρωμα ἀγγεῖα τῆς ομάδος Β τοῦ Κοράκου ἐκπροσωποῦνται ἐν Ἀσέᾳ ὑπὸ τῆς κατηγορίας Β Ι μόνον, δηλαδὴ τῶν Χονδροειδῶν Ἀμανροχρώμων. Ὁ ἀνασκάψας τὴν θέσιν διακρίνει δύο ὑποδιαίρεσεις εἰς τὴν κατηγορίαν: Μίαν ποικιλίαν ἄνευ ἐπιχρίσματος ἢ μετ' ἐπιχρίσματος εἰς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸν πηλὸν χροῶμα καὶ ἑτέραν μετὰ τῆς ἐπιφανείας κεκαλυμμένης διὰ λεπτοῦ λευκοῦ ἐπιχρίσματος ὁμοιάζουσαν πρὸς τὴν μετὰ λευκοῦ ἐπιχρίσματος ποικιλίαν τῆς ομάδος Δ τῆς Ἀσίνης, τὰ μετὰ σκοτεινοχρώμου δηλ. κοσμησεως ἐπὶ ἀνοιχτοχρώμου ἐπιφανείας ἀγγεῖα. Ἡ κατηγορία αὕτη ἔχει εὑρεθῇ ὡσαύτως καὶ εἰς Εὔτερσιν τῆς Βοιωτίας (Asea, σ. 100 ὑποσημ. 1). Ἀμφότεραι αἱ ποικιλίαι ἐμφανίζονται περίπου συγχρόνως ἐν Ἀσέᾳ καὶ κατὰ τι βραδύτερον ἀπὸ τὰ Φαῖα καὶ τὰ Μελανά, ἐνωρίτερον ὅμως ἀπὸ τὰ Ὠχρὰ Μινύεια.

Ἡ ποικιλία «Ἀνευ ἐπιχρίσματος ἢ μετ' ἐπιχρίσματος εἰς τὸ χροῶμα τοῦ πηλοῦ» ἐκπροσωπεῖται ἔξ ὁστράκων χρώματος πρασινωποῦ πρὸς τὸ ἐρυθροπὸν-κίτρινον καὶ εἶναι ἐκ πηλοῦ εἴτε χονδροειδοῦς καὶ ἀτελῶς ὠπτημένου εἴτε καλῆς ποιότητος, ἔχοντος τὴν ἐπιφάνειαν ἢ ἀπλῶς λευασμένην ἢ ἐπικεχρισμένην καὶ ἐστιλβωμένην. Ἡ κόσμησις συνίσταται ἔξ εὐθειῶν, ὀριζοντιῶν ἢ λοξῶν γραμμῶν, ἐκ τεθλασμένων γραμμῶν, ἐκ τριγώνων, ἔξ ἐπαλλήλων γωνιῶν, ἐκ καμπύλων γραμμῶν, ἔξ ὁμοκέντρων κύκλων καὶ ἐκ κύκλων πληρουμένων ὑπὸ ἐνὸς σταυροῦ ἀλλ' οὐχὶ ἐκ σπειρῶν. Τὰ ἐν λόγῳ σχέδια ἔχουν γραφῇ δι' ἄμανροῦ καστανωποῦ - μελανοῦ ἢ καστανωποῦ - κυανοχρόου χρώματος. Ἀγγεῖον τῆς κατηγορίας δὲν ἔχει συμπληρωθῇ, ἀλλὰ τὰ εὑρεθέντα ὅστροκα προφανῶς ἀνήκουν εἰς τύπους ἀγγείων γνωστούς, ὡς χαρακτηριστικούς τῆς κατηγορίας, ἔξ ἄλλων τόπων. Asea, σ. 77 - 100, εἰκ. 97 - 98.

Ἡ ἑτέρα ποικιλία «Μετὰ τῆς ἐπιφανείας κεκαλυμμένης διὰ λεπτοῦ λευκοῦ ἐπιχρίσματος» ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὁστράκων χονδροειδοῦς πηλοῦ φαιοῦ κατὰ τὸν πυρῆνα καὶ ἐρυθρωποῦ πρὸς τὸ κίτρινον κατὰ τὰς ἐπιφανείας, μαλακοῦ ἐξωτερικῶς καὶ κεκαλυμμένου διὰ λεπτοῦ λευκοῦ ἢ φαιοῦ πρὸς τὸ λευκὸν ἐπιχρίσματος, διὰ μέσου τοῦ ὁποῖου ἢ ἐρυθρωπῇ ἐπιφάνεια τοῦ πηλοῦ διακρίνεται δίδουσα ἐρυθρωπὴν πρὸς τὸ ἰώδες ἀπόχρωσιν εἰς τὴν ὅλην ἐμφάνισιν τοῦ ἀγγείου.

Ἡ κόσμησις περιορίζεται εἰς τὸ ἀνώτερον τμήμα τοῦ ἀγγείου καὶ ἀποτελεῖται ἐκ παραλλήλων παχειῶν ταινιῶν πέριξ τοῦ ἀγγείου μετὰ ἢ ἄνευ ὁμάδων πυκνῶν λοξῶν γραμμῶν τοποθετημένων μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐκ τριγώνων ἢ ῥόμβων πεπληρωμένων διὰ παραλλήλων γραμμῶν, εἰς μίαν δὲ περιπτώσιν συναντᾶται εἰς κύκλος πλήρης χρώματος. Τὸ χροῶμα εἶναι συνήθως καστανωπὸν πρὸς τὸ κυανοῦν ἢ μέλαν. Ἡ κατηγορία αὕτη τῶν ἀγγείων δὲν εἶναι πολυάριθμος ἐν Ἀσέᾳ, — οὐδὲ ἐν ἀγγείον συνεπληρωθῇ — ἐν τούτοις αὕτη

είναι πιθανόν ή γηγενής τεχνοτροπία τής θέσεως κατά τόν ἀνασκάψαντα. Asea, σ. 100 - 101, εἰκ. 99.

Τὰ χονδροειδῆ οἰκιακῆς χρήσεως ἀγγεῖα, τῆς ομάδος Γ τοῦ Κοράκου, ἀποτελοῦν μέγα μέρος τῆς ΜΕ κεραμικῆς τῆς Ἀσέας. Ὁ ἀνασκάψας τὴν θέσιν ταξινομεῖ ταῦτα εἰς «Κεραμόχροα χονδροειδῆ ἀγγεῖα» ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἀκόσμητα ἀγγεῖα τῆς ομάδος Β ἀνωτέρω, εἰς «Ἐρυθρὰ-Καστανὰ-Μελανὰ χονδροειδῆ ἀγγεῖα», τὰ ὅποια εἶναι ἐξέλιξις τῶν ὁμοίων ΠΕ ἀγγείων καὶ εἰς «Ἐγχάρακτα χονδροειδῆ, ἀγγεῖα». Τὰ σχήματα ὅλων τῶν κατηγοριῶν εἶναι παρεμφερῆ πρὸς τὰ ἤδη γνωστὰ ἐξ ἄλλων θέσεων. Asea, 102-106, εἰκ. 101-104.

Ἡ δὲ Δ τοῦ Κοράκου ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ οὐχὶ πλειόνων τῶν δέκα ὁστράκων ὁμοιοῦντων πρὸς τὰ μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ σκοτεινοχρώμου ἐπιφανείας ἀγγεῖα τῆς Ἀσίνης μᾶλλον παρὰ πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ὅστρακα τοῦ Κοράκου. Τὰ τοιχώματα τῶν ἀγγείων εἶναι ἐκ καθαροῦ κεραμοχρόου πληρὸν ὠπτημένου, συνήθως, σκληροῦ. Ἡ ἐπιφάνεια ἐσωτερικῶς μὲν εἶναι ἁπλῶς μαλακῇ, ἐξωτερικῶς δὲ ἔχει καλυφθῆ δι' ἐρυθρωπῆς πρὸς καστανὴν στιλπνῆς βαφῆς, ἐφ' ἧς ἔχουν γραφῇ πλατεῖαι ταινίαι καὶ λεπτὰι πυκναὶ γραμμαὶ πέραξ τοῦ ἀγγείου ἢ καμπύλαι γραμμαὶ διὰ παχέος λευκοῦ θαμβοῦ χρώματος. Τὰ εὐρεθέντα ὅστρακα ἀνήκουν εἰς πίθους καὶ ὁ ἀνασκάψας τὴν θέσιν φρονεῖ ὅτι εἰσῆχθησαν ἐξ Ἀργολίδος, ἐφ' ὅσον παρόμοια ὅστρακα ἔχουν εὐρεθῆ εἰς τὴν Ἀσίνην. Asea, σ. 101 - 102, εἰκ. 100.

Τὰ ἐγχάρακτα ἀγγεῖα τῆς ομάδος Γ, τὰ μνημονευθέντα ἀνωτέρω, εἶναι ἀγγεῖα τοῦ δυτικῆς πελοποννησιακοῦ τύπου, τοῦ γνωστοῦ ἐκ τῶν Νεολιθικῶν καὶ τῶν ΠΕ χρόνων, ἅτινα κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον καθίστανται ἐν Ἀσέᾳ τὰ πλέον συνήθη ἀγγεῖα μετὰ τὰ Μελανὰ Μινύεια, ἃν καὶ βραδύτερον, ὅταν ἐμφανίζονται τὰ Ὀχρὰ Μινύεια, τὰ Μελανὰ ὑποσκελίζουν τὰ ἐγχάρακτα εἰς ποσότητα. Asea, σ. 106 - 110, εἰκ. 105 - 106.

XVII. Ἀμύκλα (33).—Πᾶσαι σχεδὸν αἱ κατηγορίαι τῆς ΜΕ κεραμικῆς ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ τῶν ὁστράκων τῆς προϊστορικῆς ἐπιχώσεως τῆς θέσεως.

Τὰ Φαῖὰ Μινύεια ἀγγεῖα συναντῶνται ἀλλ' εἶναι σπάνια ἐν τῇ ἐπιχώσει καὶ ὁ Ε. BUSCHOR φρονεῖ ὅτι ταῦτα εἰσῆγοντο εἰς Ἀμύκλας ἔξωθεν. Ἐγχάρακτος κόσμησις συναντᾶται ἐπὶ τινων ὁστράκων. AM 1927, 6.

Τὰ Μελανὰ ἢ Ἀργεῖα Μινύεια εἶναι πολὺ ἀφθονώτερα ἢ τὰ Φαῖα, ἄλλα δὲ τούτων εἶναι χειροποίητα καὶ ἄλλα τροχήλατα. Συνήθη σχήματα τῶν ἀγγείων εἶναι τὰ ἤδη γνωστὰ ἐξ ἄλλων θέσεων, ἡ δὲ ἐγχάρακτος κόσμησις χρησιμοποιεῖται συχνότερον ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς κατηγορίας ταύτης. AM 1927, σ. 5 6, εἰκ. 1 4.

Τὰ Ἀμανόχρωμα ἀγγεῖα τῆς ομάδος Β ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ δύο ἀκεραίων ἀγγείων καὶ ὑπὸ θραυσμάτων ἄλλων. AM 1927, σ. 6, παρ. ἐνθ. πίν. I, ἀρ. 4. BSA 1956, 168.

Τὰ χονδροειδῆ οἰκιακῆς χρήσεως ἀγγεῖα τῆς ομάδος Γ εἶναι τὰ πλέον πολυάριθμα, ἀποτελοῦντα τὰ δύο τρίτα τῶν εὐρεθέντων ὄστράκων.

Ἡ ὁμὰς Δ ἐκπροσωπεῖται καὶ ὑπὸ τῶν δύο κατηγοριῶν αὐτῆς, δηλ. καὶ ὑπὸ ἀγγείων μετὰ σκοτεινοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας κεκαλυμμένης ὅμως διὰ στιλπνῆς βαφῆς (AM 1927, σ. 6, παρ. 1) καὶ ὑπὸ ἀγγείων μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ σκοτεινῆς ἐπιφανείας, ἐνίοτε διδούσης ἐντύπωσιν πολυχρωμίας (AM 1927, σ. 7, παρ. 5). Ἡ ὁμὰς θεωρεῖται ὡς μεταβατικὴ ἐκ τῆς Urfirnis εἰς τὴν Ἀμαυρόχρωμον κεραμικὴν. AM 1927, 7.

Ἐγγράκτος κόσμησις συναντᾶται ἐπὶ τινων πλήρων ἀγγείων καὶ ἐπὶ πολλῶν ὄστράκων. AM 1927, σ. 8, παρ. 2.

XVIII. Γερόνθραι (37).—Μεταξὺ τῶν ME ὄστράκων τῶν εὐρεθέντων εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὰ Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ὄστράκων ἀνηκόντων καὶ εἰς χειροποίητα καὶ εἰς τροχήλατα ἀγγεῖα, εἶναι δὲ κεκοσμημένα δι' εὐθυγραμμίων καὶ καμπυλογράμμων σχεδίων. BSA 1904-5, 96-97, 1909-10, 73, ομάδες B-D, εἰκ. 2a-e καὶ εἰκ. 3, 1956, 168.

Ἀκόσμητος κεραμικὴ τῆς ομάδος Γ εὐρέθῃ ὁμοίως εἰς τὴν θέσιν, περιγραφομένη ἐν BSA 1909-10, σ. 72, εἰκ. 1b-d καὶ σ. 75 αὐτόθι. Ἰδὲ ἐπίσης καὶ BSA 1904-5, 96-97.

Ἡ κεραμικὴ τῆς ομάδος Δ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δύο ὄστράκων μετὰ στιλπνῆς βαφῆς καὶ ὑφ' ἐνὸς τρίτου πολυχρώμου κεκοσμημένου δι' ἀμαυροῦ μελανοῦ καὶ λευκοῦ χρώματος. BSA 1909-10, σ. 73, εἰκ. 2f. Ἰδὲ ἐπίσης BSA 1904-5, 96-97.

Ἐν ἐγγράκτον ὄστρακον περιγράφεται ἐν BSA 1909-10, σ. 72 εἰκ. 1a. Τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς ὄστρακα τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου.

XIX. Ἀπιδιά (38).—Μεταξὺ τῶν συλλεγέντων ἐκ τῆς θέσεως ὄστράκων μνημονεύονται Φαῖα Μινύεια ἀρίστης ποιότητος, χονδροειδῆ Ὡχρὰ Μινύεια καὶ Ἀμαυρόχρωμά τινα χειροποίητα ὄστρακα. BSA 1956, 168, 1960, 87.

XX. Σκάλα (41) καὶ Γκαγκανιά (43).—Ἀμφότεραι αἱ θέσεις ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ὄστράκων Φαιῶν Μινυείων καὶ ἀγγείων μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ μελανωπῆς ἐπιφανείας. BSA 1956, 168, 1960, σ. 95 ὑποσημ. 134.

XXI. Ἀστέρι (44).—Φαῖα Μινύεια, Ἀργεῖα Μινύεια καὶ μμήσεις ἀμφοτέρων, Ἀμαυρόχρωμα καὶ Χονδροειδῆ ὄστρακα ἀναφέρονται ἐκ τῆς θέσεως. BSA 1960, σ. 91 ὑποσημ. 118.

XXII. Ἀγίος Στέφανος (46).—Ἐκ τῆς θέσεως συνελέγησαν ὄστρακα Φαιῶν Μινυείων ἀρίστης ποιότητος, ἴσως εἰσηγμένα εἰς τὴν θέ-

σιν. Ἑτέρα ὄστρακα ἀνήκοντα εἰς μιμήσεις Μινυείων, δέκα ὄστρακα Ἀμαυροχρώμων καὶ ἓν ὄστρακον μετ' ἀνοικτοχρώμου, λευκῆς, κοσμήσεως ἐπὶ σκοτεινοχρώμου καστανευθύθρου ἐπιφανείας. BSA 1960, σ. 99 ὑποσημ. 147.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν δοκιμαστικῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὴν θέσιν δὲν ἔχουν γνωσθῇ. Ἐν μεμονωμένον ὄστρακον Κρητικῆς προελεύσεως μετὰ κοκκιδωτῆς ἐκτύπου κοσμήσεως (barbotine), εὑρεθὲν εἰς τὴν θέσιν, μνημονεύεται ἐν BCH 1960, 692 - 693.

XXIII. Παπούλια (51).—Ἐκ τῆς κεραμικῆς τῆς θέσεως ἐν χειροποίητον Ἀμαυρόχρωμον ἄγγειον ἀναφέρεται ἐν BCH 1955, 248.

XXIV. Τραγάνες (52).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ Ἀμαυροχρώμων ἄγγειων (ΠΑΕ 1909, σ. 279, 281, πίν. 1 ἀρ. 1), ὑπὸ τοπικῶν προϊόντων μιμουμένων Καμαραϊκά (Études topogr., 147 ὑποσημ. 79) καὶ ὑπὸ μονοχρώμων χειροποίητων ἄγγειων. Ἔργον 1956, 90. BCH 1957, 558.

XXV. Μάλθη (55).—Ἡ ΜΕ περίοδος εἶναι ἡ περίοδος ἀκμῆς τοῦ οἰκισμοῦ κατὰ τὸν ἐνεργήσαντα τὴν ἀνασκαφήν, ἡ δὲ κεραμική, ἣτις εἶναι ἀφθονωτάτη, ἔχει ταξινομηθῇ εἰς δύο περιόδους, ὥς καὶ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα τῆς θέσεως. Τὸ πλεῖστον πάλιν τῆς κεραμικῆς ταύτης εἶναι τοπικὰ προϊόντα τοῦ δυτικοῦ πελοποννησιακοῦ τύπου, τοῦ ἀποκληθέντος εἰς Μάλθην «Ἀδριατικὴ Κεραμική». Τὰ κεραμικὰ ταῦτα προϊόντα, μετὰ ἢ ἄνευ ἐγχαράκτου διακοσμήσεως, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ περιόδου ἐκτοπίζουσιν τὴν ΠΕ κεραμικὴν καὶ συνεχίζουν τὴν Νεολιθικὴν παράδοσιν τῆς κεραμικῆς τῶν Πρωτομινυείων ἄγγειων, ὅπως ἀκριβῶς τὰ καμπυλόγραμμα σχέδια τῶν οἰκιῶν ἐπικρατοῦν ἐπὶ τῶν ὀρθογωνίων τῆς τελευταίας ΠΕ φάσεως. Εἰσηγμένα ἐξ ἄλλου προϊόντα, κυρίως Ἀργολικῆς προελεύσεως, καὶ τοπικὰ τούτων ἀπομιμήσεις συναντῶνται παρὰ τὴν καθ'αυτὸ ἐγγώριον κεραμικὴν.

Τὰ Φαῖα Μινύεια ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ διακοσίων περίπου ὄστράκων ἀνηκόντων καὶ εἰς χειροποίητα καὶ εἰς τροχήλατα ἄγγεϊα. Μερικὰ τῶν ὄστράκων ἀνήκουν προφανῶς εἰς εἰσηγμένα ἔξωθεν ἄγγεϊα καὶ ἄλλα τούτων εἶναι τοπικὰ ἀπομιμήσεις. Τὰ ἀρχαιότερα παραδείγματα ἀνήκουν εἰς μίαν «μεταβατικὴν περίοδον», ἣτις πρέπει νὰ ἐκτείνεται ἐντὸς τοῦ τελευταίου τμήματος τῆς ΠΕ περιόδου» τὰ δὲ χρονικῶς τελευταῖα τῶν ὄστράκων τούτων εὑρέθησαν ὁμοῦ μετὰ ΥΕ I προϊόντων. Ἀλλὰ τὰ γνήσια Μινύεια φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὴν ΜΕ II φάσιν, ὅτε ἐκτίσθη καὶ ἡ ὀχύρωσις τοῦ οἰκισμοῦ καὶ πρέπει νὰ εἰσῆλθῃσαν εἰς Μάλθην «ὑπὸ τινος λαοῦ ὅστις ἔφθασε βραδύτερον» ἐκεῖ. Ὁ πηλὸς εἶναι ὑποκύανος ἢ πρασινωπός, ἡ δὲ ἐπιφάνεια ἐνίοτε φέρει κιτρινωπὸν ἐπίχρσιμα καὶ ἔχει στιλβωθῇ. Τὰ τοπικὰ προϊόντα εἶναι ὀλιγώτερον ἐστιλβωμένα καὶ συνήθως ἔχουν ὀπηθῇ σκληρά. Τὰ σχήματα τῶν ἄγγειων, εἰς ἃ ἀνήκουν τὰ ἀνευρεθέντα ὄστρακα, εἶναι τὰ γνωστὰ ἐξ ἄλ-

λων θέσεων αλλά ταῦτα φαίνεται ὅτι ἀνήκουν ἀποκλειστικῶς εἰς μικρὰ ἀγγεῖα, οὐδὲν δὲ πόδιον κυπέλλου τοῦ γνωστοῦ Μινυείου τύπου εὐρέθη εἰς Μάλθην. Malthi, σ. 296 - 297, πίν. XVIII ἀρ. 36, 46.

Τὰ Μελανὰ ἢ Ἀργεῖα Μινύεια ἀγγεῖα τοῦ τύπου τοῦ γνωστοῦ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου δὲν εἶναι συνήθη εἰς Μάλθην, πάντα δὲ τὰ εὐρεθέντα ὀστρακα τῆς κατηγορίας ἀνήκουν εἰς τὴν ME II φάσιν (Malthi, 293 - 295). Ἡ κατηγορία ὅμως αὕτη ὁμοιάζει ἱκανῶς πρὸς τοπικὴν ποικίλιαν Μινυείου κεραμικῆς, ἡ ὁποία εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ME I φάσεως, ἔλκει δὲ τὴν καταγωγὴν ἢ ποικίλιαν αὕτη ἀπὸ τὰ Νεολιθικὰ Πρωτομινύεια σχηματίζουσα οὕτω τὸν συνδυεῖκὸν κρίκον μεταξὺ τῆς Νεολιθικῆς καὶ τῆς ME II περιόδου μέσῳ τῆς ΠΕ. Τὰ τοπικὰ ταῦτα ME I Μινύεια ὥς καὶ τὰ παρεμφερῆ πρὸς αὐτὰ Νεολιθικὰ Πρωτομινύεια ἔχουν κατασκευασθῇ ἐκ τοπικοῦ τραχέος πηλοῦ ὀπτημένου, οὐχὶ λίαν σκληροῦ. Ἡ ἐπιφάνεια καλύπτεται δι' ἐπιχρίσματος λεπτοῦ ἔχοντος ἀπόχρωσιν πρὸς τὸ φαιόν, τὸ κίτρινον, τὸ κασιανόν, τὸ κυανωπὸν ἢ τὸ μέλαν καὶ ἔχει λειανθῇ καὶ ἐνίοτε κοσμηθῇ δι' ἀβαθῶν ἐγχραῖξεων τοῦ δυτικοῦ πελοποννησιακοῦ τύπου. Ποτήρια μετὰ μιᾶς λαβῆς καὶ δίσκω κύπελλα εἶναι τὰ μόνα ἀνασυγκροτηθέντα σχήματα ἀγγείων. Malthi, σ. 290 - 293, εἰκ. 65, πίν. XVII ἀρ. 44, 48.

Παρὰ τὰ Μελανὰ Μινύεια μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος μία τοπικὴ ποικίλια κασιανοχρώμων Μινυέων παραλληλιζομένων πρὸς τὰ Ἐρυθρὰ ἐστιβωμένα ἀγγεῖα ἐκ Προσύμνης καὶ Ἀσίνης ἐν Ἀργολίδι. Malthi, 295 - 296.

Τὰ γνήσια Ὀχρὰ Μινύεια, ὥς γνωρίζομεν ταῦτα ἐξ Ἀργολίδος, δὲν εἶναι πολυάριθμα εἰς Μάλθην. Τὰ καλλίτερα τροχήλατα προϊόντα τῆς κατηγορίας ἀνήκουν προφανῶς εἰς YE I χρόνους (Malthi, 287) ἀλλὰ χονδροειδέστερά τινα χειροποίητα τοπικὰ ἀγγεῖα καὶ τελειοτέρας ποιότητος εἰσηγμένα προϊόντα ἀνήκουν ἀσφαλῶς εἰς τὴν ME περίοδον. Ἡ κατηγορία δύναται νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν ΠΕ κατηγορίαν τῶν ἐχόντων τοιχώματα ὡς κέλφος ὧστ' ἢ φαγεντιανῶν ἄλλως λεγομένων ἀγγείων (σ. 249 ἄνωτέρω) καὶ πρὸς τὰ Νεολιθικὰ κίτρινωπά Πρωτομινύεια κατὰ τὸν ἐνεργήσαντα τὴν ἀνασκαφὴν. Malthi, 297 - 298.

Τὰ Ἀμυροχρώμα ἀγγεῖα τῆς ὁμάδος Β ἀνήκουν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ME II φάσιν ἐν Μάλθῃ καὶ εἶναι ἐξ ἴσου πολυάριθμα ὡς τὰ Μινύεια.

Ἡ κατηγορία ΒΙ εἶναι οὐσιαστικῶς ἡ μόνη πραγματικῶς ἐκπροσωπομένη εἰς τὴν θέσιν. Ὁ πηλὸς εἶναι κασιανωπὸς ἢ πρασινωπὸς τὴν χροίαν παρεμφερὲς πρὸς τὸν πηλὸν τῶν τελευταίων ΠΕ ἀγγείων. Τὰ σχήματα τὰ δηλούμενα ὑπὸ τῶν ἀνευρεθέντων ὀστράκων εἶναι ἀμφοροειδῆ ἀγγεῖα, βαθέα κύπελλα, μικρὰ ἀνοικτὰ ποτήρια καὶ καλαθόσχημα ἀγγεῖα. Ἡ βαφὴ τῆς κοσμήσεως τῶν ἀγγείων φαίνεται καταγομένη ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν βαφὴν τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς διὰ μέσου τῆς ΠΕ περιόδου. Κατ' ἀρχὰς αὕτη εἶναι ἐλα-

φρῶς στιλπνή, εἶτα μεταβάλλεται εἰς ἄμαυρὸν καὶ περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου γίνεται πάλιν στιλπνή. Ἡ πραγματικῶς ἄμαυρὰ βαφή τοῦ ἀργολικοῦ τύπου συναντᾶται ἐπὶ εἰσηγμένων μόνον ὀστράκων, κιτρινωποῦ πηλοῦ μεθ' ὑπολευκοῦ ἐπιχρίσματος, φερόντων κόσμησιν εἰς ἄμαυρὸν καστανομέλαν χρῶμα. Τὰ περισσότερα ὀστρακα τῆς κατηγορίας φέρουν κοσμήματα εἰς μελανὸν ἄμαυρὸν χρῶμα. Τὸ καστανὸν-μέλαν συναντᾶται ἐπὶ εἰσηγμένων κυρίως ὀστράκων. Συνίσταται δὲ ἡ κόσμησις ἐκ πλατειῶν ταινιῶν βαφῆς, μετὰ λοξῶν μεταξὺ τούτων λεπτῶν γραμμῶν ἢ στενῶν ταινιῶν ἐνουσῶν τὰς πλατείας ὀριζοντίους, περιβαλλουσῶν τὸν κορμὸν τοῦ ἀγγείου ἢ ἐκ κατακορύφων ταινιῶν καὶ ἐπαλλήλων γωνιῶν (chevrons) ὥς καὶ ἐκ καμπυλογράμμων τινῶν σχεδίων. Malthi, 298 - 300.

Ἡ ὁμας Β II ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δέκα περίπου ὀστράκων ἑλαφρῶς διαφερόντων τῶν προηγούμενως περιγραφέντων ἀγγείων. Τελειότερας τεχνικῆς ἀγγεῖα μετὰ λεπτοτέρας κοσμήσεως καὶ περισσότερον καμπυλογράμμων σχεδίων εἰς φαιὰν ἢ ἰώδους ἀποχρώσεως βαφὴν ἔχουν ταξινομηθῇ ὡς κατηγορία Β II. Σκοτεινόχρωμος κόσμησις ἐπὶ ἀνοιχτοχρώμου ἐπιφανείας καὶ ἀνοικτόχρωμος κόσμησις ἐπὶ σκοτεινοχρώμου ἐπιφανείας εἶναι συνήθεις. Malthi, 301 - 302.

Ἡ κατηγορία Β III ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δύο ὀστράκων κεκοσμημένων διὰ καστανοχρόμων ταινιῶν περιβαλλομένων ὑπὸ ἄλλων σκοτεινοτέρου χρώματος. Malthi, 302.

Ἀκόσμητα ἀγγεῖα τῆς ὁμάδος Γ εὗρέθησαν εἰς μεγάλας ποσότητας. Συνήθη σχήματα εἶναι ὕδρια, πίθοι, μαγειρικά σκεύη καὶ ποτήρια. Ἐν διπλοῦν ἀγγείων (Malthi, εἰκ. 68), ἐν θήλαστρον καὶ εἰς ἀρυτήρ (κουτάλα) δύνανται νὰ μνημονευθῶν μεταξὺ τῶν περιέργων σχημάτων τῆς ὁμάδος. Malthi, 304 - 307.

Ἡ Ὅμας Δ τοῦ Κοράκου, τὰ «Καμαραϊκά», ὥς τὰ ἀποκαλεῖ ὁ ἀνασκάψας εἰς Μάλθην, ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ μικροῦ ἀριθμοῦ ὀστράκων, τινὰ τῶν ὁποίων πιθανὸν εἰσῆχθησαν εἰς Μάλθην ἔξωθεν, ἄλλα ὅμως εἶναι τοπικὰ προϊόντα. Ἐν ὀστρακὸν (Malthi, πίν. IV, ἀρ. 21) ἐκ σκοτεινοχρώμου καστανοῦ πηλοῦ κεκαλυμμένον δι' ἄμαυροῦ λευκοῦ χρώματος ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν καὶ κεκοσμημένον διὰ ταινιῶν κερασσοχρόου ἐρυθροῦ καὶ γεώδους καστανοῦ χρώματος (εἰκ. 8, 36) παραλληλίζεται ὑπὸ τοῦ εὐρόντος πρὸς Ἱταλικά παραδείγματα ἐν τῇ Μουσείῳ τῆς Matera. Malthi, 302 - 303.

Τὰ τοπικὰ προϊόντα εἶναι ἐκ κεραμοχρόου πηλοῦ κεκαλυμμένου διὰ φαιοῦ ἢ κιτρινωποῦ ἐπιχρίσματος ἐστιλβωμένου ἑξωτερικῶς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν γραφῇ ταινία μελανοῦ ἢ σκοτεινοῦ φαιοῦ, στιλπνοῦ ἢ ἄμαυροῦ χρώματος. Ἐπὶ τῶν ταινιῶν τούτων ἔχουν εἶτα ἐπιτεθῇ ἄμαυρὰ λευκὰ σχέδια παραλλήλων εὐθειῶν, τεθλασμένων ἢ κυματοειδῶν γραμμῶν καὶ κρεμάμενα

ἄγκιστρα. Μερικά τῶν ὀστράκων τούτων φαίνεται ὅτι προέρχονται ἀπὸ πίθους ἢ λάρνακας καὶ ἀνήκουν εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου. Malthi, 303-304.

Τὰ ἐγγάρακτα ἀγγεῖα τοῦ δυτικοῦ πελοποννησιακοῦ τύπου, τὰ ἄγνωστα ἐκ τῶν Νεολιθικῶν καὶ τῶν ΠΕ χρόνων, κατὰ τὰς ἀρχάς τῆς ΜΕ περιόδου αὐξάνουν ταχέως καὶ λαμβάνουν θέσιν παρὰ τὰ Μινύεια καὶ τὰ Ἀμαυρόχρομα. Τελειοποιήσεις τινὲς εἰς τὴν τεχνικὴν τῆς κατασκευῆς εἰς τὰ σχήματα ὥς καὶ εἰς τὴν κόσμησιν τῶν ἀγγείων εἶναι ἐπίσης καταφανεῖς κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους. Ὁ δι' ἐγχαράξεως ρυθμὸς τῆς κοσμήσεως, ὃ καλούμενος τεκτονικός, ἀνήκει εἰς τὴν ΜΕ περίδον. Malthi, 259 ἐξ., 288-290.

XXVI. Ὀλυμπία (59).—Ἡ κεραμικὴ τῆς θέσεως, ἀξιόλογος καθαντὴν εἰς ποσότητα, ἀνήκει εἰς ὅλας τὰς γνωστὰς ἤδη ἐξ ἄλλων θέσεων κατηγορίας.

Τὰ Μινύεια ἀγγεῖα συναντῶνται ὥς τοπικὰ χειροποίητα προϊόντα ἐκ φαιού ἢ μελανοῦ πηλοῦ καὶ τὰ σχήματα τούτων εἶναι κύπελλα διαφόρων σχημάτων καὶ ὕδραι συνήθως μετ' ἐπιπέδου εὐρείας βάσεως καὶ ὑψηλῶν ἢ μικρῶν ταινιοσχημῶν λαβῶν (εἰκ. 8, 7). Ἐγγάρακτος κόσμησις εἶναι συνήθης ἐπὶ τῶν ἀγγείων. AM 1908, 190, 1911, 164. Alt - Olympia, σ. 84, 89, πίν. 22, παρὲνθ. πίν. 25.

Μία κατηγορία μελανῶν ἀγγείων μετ' ἐγχαράκτου κοσμήσεως ἔχει τὰς ἐγχαράξεις πεπληρωμένας διὰ λευκῆς ὕλης. Ὅμοια ἀγγεῖα ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Ἀσίην ἄλλ' ἐλλείπουν ταῦτα ἐκ τῆς Μεράκας - Πίσης παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν. Alt - Olympia, 275.

Τὰ Ἀμαυρόχρομα ἀγγεῖα ἐκπροσωποῦνται ἐπαρκῶς μεταξὺ τῶν εὐρημάτων τῆς θέσεως, ἀλλ' ἡ βαφὴ πολλὰκις ἔχει ἀπορβασθῇ. AM 1911, 175-177. FIMMEN, 77. Alt - Olympia, 84.

Τὰ ἀκόσμητα οἰκιακὰ ἀγγεῖα εἶναι ἀφθονώτατα εἰς Ὀλυμπίαν καὶ εἶναι συγγενῇ πρὸς τὰ ἀνάλογα προϊόντα τῆς Μάλθης.

Τὰ ἐγγάρακτα ἀγγεῖα τοῦ δυτικοῦ τύπου εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ ἀγγεῖα τῆς θέσεως. AM 1911, σ. 174, εἰκ. 18. Ἰδὲ καὶ GARDINER, Olympia, 28-34.

XXVII. Μεράκα (60).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ Ἀμαυροχρόμων ἀγγείων (AM 1908, 319. FIMMEN, 77) καὶ ὑπὸ τοπικῶν ἀγγείων ἀκοσμητῶν ἢ κεκοσμημένων δι' ἐγχαράξεως τοῦ δυτικοῦ τύπου. AM 1908, 318. Alt - Olympia, σ. 275 καὶ παρὲνθ. πίν. 24.

XXVIII. Χλεμούτσι (63).—Κεραμικὴ τῶν κυριωτέρων ΜΕ κατηγοριῶν εὐρεθῆσα εἰς τὴν θέσιν μνημονεύεται δι' ὀλίγων ἐν BCH 1961, 158-161. Ἐν ἀμαυρόχρωμον ἀγγείον εἰκονίζεται αὐτόθι.

ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

Α. ΜΙΝΥΕΙΑ

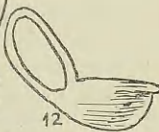
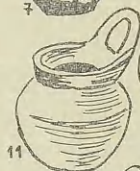
Ι. Φαία

ΙΙ. Μελανὰ ἢ Ἀργεῖα

ΙΙΙ. Ὀχρά

Ι. Χονδροειδῇ

Β. ΑΜΑΥΡΟΧΡΩΜΑ

ΙΙ. Τελειότερα

ΙΙΙ. Πολύχρωμα

Γ. ΣΤΙΛΠΝΟΧΡΩΜΑ

XXIX. Λόπεσι (64).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ Μινυείων καὶ Ἀμαυροχρώμων ὀστράκων ἀγγείων. ΠΑΕ 1952, 398-400. Μερικὰ μεγάλα ὄστρακα ἀνήκοντα εἰς δυσκοειδῆ πῆλινα ἀγγεῖα δύνανται νὰ μνημονευθοῦν ὡς περιέργον σχῆμα ἐκ τῆς θέσεως.

XXX. Ἀραβονίτσα (65).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ Μινυείων ἀγγείων μνημονευομένων ἐν BCH 1956, 291.

XXXI. Ἐκ τῶν ὑπολειπομένων 34 θέσεων¹ αἱ 33 ἦτοι Μελίσσι (1), Σικυῶν (2), Ἀετόπετρα (4), Μύλος Χελιώτου (5), Ἰσθμία (6), Ἀράπιζα (8), Περδικαριά (10), Κλένια (13), Σχινοχώρι (17), Κεφαλάρι (20), Ἀσκληπιεῖον (22), Ἰρία (27), Καρακάσι (28), Ἀστρος (29), Δήμητρα (30), Ὀρχομενός (31), Παλαιόπυργος (34), Γχοριτσά (35), Ἅγιος Βασίλειος (36), Λέκα (40), Ἅγιος Ἰωάννης (42), Ἅγιος Στρατηγός (45), Πεζούλια (47), Πλύτρα (48), Δαιμονιά (49), Κορυφάσιον (50), Ἑγγλιανός (53), Κυπαρισσία (54), Κλειδί - Ἀρήνη (56), Μπισσιμπάρδι (57), Κατάκωλον (58), Σκαφιδιά (61), Πουρνάρι (62), παρέσχον εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις ὄστρακα μόνον συλλεγόμενα ἐκ τῆς ἐπιφανείας, εἰς ἃς δὲ περιπτώσεις τὰ ὄστρακα προέρχονται ἐξ ἀνασκαφῶν, ταῦτα μνημονεύονται ἀπλῶς χωρὶς νὰ περιγράφωνται εἰς τὰς δημοσιευθείσας ἐκθέσεις.

Τὸ Λεῦκτρον (39) ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἑνὸς διατρήτου λιθίνου πελέκεως ἀμφιβόλου χρονολογίας.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Ἡ ἑναρξὶς μιᾶς νέας πολιτιστικῆς περιόδου εἰς τὴν Προϊστορίαν τῆς Πελοποννήσου δηλοῦται καὶ πάλιν πλέον σαφῶς ὑπὸ τῆς κεραμικῆς παρὰ ὑπὸ ἄλλου τινὸς τῶν σφριζομένων προϊστορικῶν λειψάνων τῆς χερσονήσου.

Ἡ τεχνικὴ τῆς κατασκευῆς καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων καὶ πάλιν, ὡς καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΠΕ περιόδου, δεικνύουν βασικὰς διαφορὰς πρὸς τὴν κεραμικὴν τῆς προηγουμένης ἐποχῆς. Τὸ πλέον χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τῆς κεραμικῆς τῆς νέας περιόδου εἶναι ἡ εἰσαγωγή τοῦ κεραμικοῦ τροχοῦ. Ἔχει εἰσασθῆ ὅτι καλούπια ἐχρησιμοποιοῦντο κατ' ἀρχὰς διὰ τὸ σχηματισμὸν ὠρισμένων ἀγγείων (PERSSON, *Asine*, 269) ἢ ὅτι βραδέως κινούμενος τροχὸς ἐχρησιμοποιεῖτο ἤδη κατὰ τοὺς τελευταίους ΠΕ χρόνους (GOLDMAN, *Eutresis*, 115. CASKEY, *Hesperia* 1960, 295) ἀλλ' αἱ εἰκασίαι αὐταὶ δὲν φαίνονται ἐπιβεβαιούμεναι ἐκ τῶν δεδομένων καὶ ἄλλων θέσεων, ὅπου ὁ τροχὸς ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἐξειληγμένην αὐτοῦ μορφήν μόνον. Ἡ Αἴγινα θεωρεῖται γενικῶς ὡς ἡ πιθανὴ ὁδὸς ἐξ ἧς ἡ νέα ἐφεύρεσις, προερχομένη ἀρχι-

¹ Ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν XX ἀνωτέρω ἔχει περιληφθῇ κεραμικὴ δύο θέσεων.

κὼς ἐξ Ἀνατολῆς ἢ Αἰγύπτου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μέσφ Κυκλάδων ἢ Κρήτης (CHILDE, Dawn, 1950, 72).

Ἡ ταξινόμησις τῆς ΜΕ κεραμικῆς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν WACE καὶ BLEGEN καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν τὰ κεραμικά δεδομένα τῆς Πελοποννήσου ἔχουν παρατεθῇ ἀνωτέρω, ἰσχύει κατὰ τὰς βασικὰς αὐτῆς γραμμὰς ἀπολύτως ἂν καὶ τινὰς ἐπὶ πλέον πληροφορίας προσεπόρισαν αἱ γενόμεναι ἔρευναι μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Κοράκου, εἰς ἣν ἡ ἰσχύουσα ταξινόμησις εἶχε βασισθῇ.

Ἡ ὁμάς Α τοῦ Κοράκου, τὰ Μινύεια ἀγγεῖα, θεωρεῖται ἀκόμη ὡς ἡ ὁμάς ἡ σημειοῦσα ἐν τῇ ἐπιχώσει τὴν ἔναρξιν τῆς ΜΕ περιόδου. Ἡ κατηγορία Α I, τὰ Φαῖα Μινύεια, ἀρχίζει κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ περιόδου καὶ συνεχίζεται παραγομένη μέχρι καὶ τῶν ΥΕ χρόνων. Τὰ προϊόντα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν κατηγορίαν εἶναι καὶ χειροποίητα (Γωνιά, Ἀσίνη, Ἀσέα, Ἀμύκλαι, Μάλθη) καὶ τροχήλατα. Τὰ Μελανὰ ἢ Ἀργεῖα Μινύεια (Α II) ἐμφανίζονται ἐκ παρ᾽ ἀλλήλου πρὸς τὰ Φαῖα εἰς τὴν ἐπίχωσιν ἀλλὰ παύουν παραγόμενα πρὸ τοῦ τέλους τῆς ΜΕ περιόδου. Τὰ Φαῖα Μινύεια ἔχουν εὗρεθῇ ἄφθονα εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θέσεις τῆς Ἀργολίδος. Εἰς Ἀσέαν, Ἀμύκλας καὶ Μάλθην ὁμῶς μόνον ὀλίγα εἰσηγμένα ὄστρακα τῆς κατηγορίας εὗρέθησαν. Ἀφ' ἐτέρου τὰ Μελανὰ ἢ Ἀργεῖα Μινύεια ἔχουν εὗρεθῇ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰ νότια καὶ δυτικὰ μέρη τῆς χερσονήσου. Κατὰ ταῦτα αἱ δύο κατηγορίαι, Φαῖα καὶ Μελανὰ Μινύεια πρέπει νὰ θεωρῶνται ἐντὸς τῆς χερσονήσου ὡς τὰ χαρακτηριστικὰ ἀγγεῖα τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς νοτιοδυτικῆς Πελοποννήσου ἀντιστοίχως (AM 1927, 6. Asea, 91. Eutresis, 134 - 135).

Εἰς Μάλθην καὶ Ὀλυμπίαν ἀφ' ἐτέρου παρὰ τὰ γνήσια εἰσηγμένα Μινύεια ἢ τὰς τοπικὰς μιμήσεις ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν τῶν Μινυείων, Φαιῶν καὶ Μελανῶν, παράγονται τοπικὰ ἐπίσης προϊόντα μετὰ μελανῶν καθ' ὅλον τὸ πᾶχος τοιχωμάτων ὁμοιάζοντα κατὰ τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων πρὸς τὰ Ἀργολικὰ Μινύεια, τὰ ὁποῖα, τοῦλάχιστον εἰς Μάλθην, ἀντιπροσωπεύουν τὴν νεωτέραν ἐξέλιξιν μιᾶς κεραμικῆς, αἱ ἀρχαὶ τῆς ὁποίας ἀνάγονται εἰς τοὺς Νεολιθικοὺς χρόνους. Εἰς τὴν αὐτὴν πύθανῳς κατηγορίαν ἀνήκουν καὶ τὰ Μινύεια ἀγγεῖα, ἅτινα ἀναφέρονται ἐκ Λόπεσι καὶ Ἀραβανίσης ἐν Ἀχαΐᾳ.

Τὰ Ὠχρὰ Μινύεια (Α III) ἐμφανίζονται βραδύτερον ἀπὸ τὰ Φαῖα καὶ Μελανὰ, ἀλλὰ συνεχίζονται παραγόμενα καὶ μετὰ τὰ Φαῖα καὶ τελικῶς ἐξελίσσονται εἰς ΥΕ τύπους ἀγγείων.

Μία κατηγορία Ἐρυθρῶν Μινυείων ἔχει ἀναφερθῇ ὅτι εὗρέθη εἰς Προόσμναν, Ἀσέαν καὶ Μάλθην ἐν Πελοποννήσῳ, ἀλλ' οὐδαμοῦ αὕτη συνητηδὴ ἐν ἀφθονίᾳ¹.

¹ Ἰδὲ καὶ RE XXII (2), 1465.

Ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου τὰ Μινύεια ἀγγεῖα, κυρίως ὡς Φαῖα (Α Ι), συναντῶνται ἄφθονα καθ' ὅλην τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα καὶ μέχρι τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς Θεσσαλίας, εἰς Τζάνι, Διμήνι καὶ Σέσκλο, ἑλλείπουν ἀπὸ τὰς βορειοτέρως ὅμως Θεσσαλικὰς θέσεις, ὡς τὸ Ραχμάνι (HANSEN, 100). Μία ποικιλία τῆς κατηγορίας ἐμφανίζεται εἰς Μολυβόπυργον καὶ Ἁγίον Μάμαντα τῆς Χαλκιδικῆς ἐν Μακεδονίᾳ (Pr. Mac., 91 - 92, 208 - 213). Ὀλίγα ὄστρακα τῆς κατηγορίας, εἰσηγμένα πιθανῶς ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου, ἔχουν εὑρεθῇ εἰς Cucuteni (I - II) καὶ Feldeleseni εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δουνάβεως (CHILDE, Dawn, 1950, 145).

Πρὸς Δυσμὰς τὰ Φαῖα Μινύεια ἔχουν εὑρεθῇ εἰς Λευκάδα, Κεφαλληνίαν καὶ Ἰθάκην (FIMMEN, 79. BSA 1931 - 32, 222, 1934 - 35, 30, 41). Πρὸς Ἀνατολὰς Φαῖα Μινύεια ἔχουν εὑρεθῇ εἰς Εὐβοίαν, Ἀἴγινα καὶ Κυκλάδας (FIMMEN, 79 - 90. Phylakopí, 154. AM 1917, 35. BSA 1949, 31 ἐξ. AJA 1958, 16). Εἰς τὴν Φυλακωπὴν τῆς Μήλου τὰ Φαῖα Μινύεια εὑρέθησαν εἰς τὸ αὐτὸ στρώμα μετὰ τῶν Καμαραϊκῶν (BSA 1916 - 18, 187). Εἰς τὴν Τροίαν τὰ Φαῖα Μινύεια παρουσιάζονται ἀποτόμως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πόλεως VI καὶ παραμένουν ἡ κυριαρχοῦσα τάξις ἀγγείων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τροίας VI (Troy III, 9, 15, 19).

Μία παρεμφερὴς κεραμικὴ συναντᾶται ἐπίσης εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Boghaz - Keui καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Μικρὰν Ἀσίαν (CHILDE, Dawn, 1950, 36. AJA 1958, 17, πίν. 2 χάρτ. 2).

Τὰ Φαῖα Μινύεια ἑλλείπουν σχεδὸν ἐκ τῆς Κρήτης. Ὁ EVANS ἀναφέρει ἐν μόνον ὄστρακον εὑρεθὲν εἰς Κνωσόν (PM II, 309).

Ἡ ὁμάς Β τοῦ Κοράκου, τὰ Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα, ἐμφανίζονται κατὰ τι βραδύτερον εἰς τὴν ἐπίχωσιν ἢ τὰ Φαῖα Μινύεια καὶ εἶναι κατ' ἀρχὰς χονδροειδῆ χειροποίητα ἀγγεῖα οὐδὲν κοινὸν ἔχοντα ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν τοῦ πηλοῦ, τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων καὶ τὴν κόσμησιν τῆς ἐπιφανείας εἴτε πρὸς τὰς ΠΕ κατηγορίας κεραμικῆς εἴτε πρὸς τὰ Φαῖα Μινύεια. Πολὺ βραδύτερον Ὡχρά τινα Μινύεια κοσμοῦνται ἐνίοτε δι' ἀμαυρὰς βαφῆς (Asine, 271, Prosymna, 383, 384. Asea 96, 100).

Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα εὑρέθησαν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ΜΕ θέσεις τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰς μερικὰς θέσεις ὡς εἰς Ὀρχομενὸν τῆς Ἀρκαδίας, Γερόνθρας, Τραγάνας, Ἐγγλιανόν, Παποῦλια, Κυπαρισσίαν, Κλειδί καὶ Πίσαν τὰ Ἀμαυρόχρωμα εἶναι ἡ μόνη κατηγορία τελειοτέρως κεραμικῆς ἐν τῇ θέσει. Ἡ εἰς Ἀσέαν εὑρεθεῖσα ποικιλία τῆς κατηγορίας Β Ι, ἡ κεκαλυμμένη διὰ λευκοῦ λεπτοῦ ἐπιχρίσματος, δὲν ἀναφέρεται ἐξ ἄλλης θέσεως ἐν Πελοποννήσῳ. Τὰ Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα εἶναι ἡ πρώτη ὁμάς γραπτῆς κεραμικῆς ἐν τῇ Προϊστορίᾳ τῆς χερσονήσου, ἣτις συναντᾶται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θέσεις καὶ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου.

Ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, τὰ Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεῖα συναντῶνται καθ' ὅλην τὴν κεντρικὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα μέχρι Λιανοκλαδίου καὶ δὲ ὀλίγων παραδειγματῶν παρουσιάζονται ἀκόμη καὶ εἰς τὴν νότιον Θεσσαλίαν εἰς Ἀττινιώτικην Μαγούλαν, Σέσκλο καὶ Διμήνι (HANSEN, 98, θέσεις τῆς Κεντρικῆς Ἑλλάδος ἰδὲ ἐν FIMMEN, 77, 78. Eutresis, 144 ἐξ. RE XXII (2), 1456 - 1458). Πρὸς Δυσμὰς Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεῖα ἔχουν εὐρεθῇ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους (FIMMEN, 77. Alt - Ithaka, 337. BSA 1934 - 35, 52), εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν εἴτε ὡς τοπικὰ προϊόντα εἴτε ὡς εἰσηγμένα ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου (CHILDE, Dawn, 1950, 55. Εἰσηγμένα ἀναφέρει ὁ λόρδος WILLIAM TAYLOR ἐν Mysen. Pott. in Italy κλπ., Cambridge 1958) καὶ τέλος εἰς τὰς Βαλεαρίδας νήσους ὡς εἰσηγμένα ἐκ Κυκλάδων (CHILDE, Dawn, 1950, 256. SCHACHERMEYER, ÅKG, 175).

Πρὸς Ἀνατολὰς Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεῖα ἔχουν εὐρεθῇ εἰς τὴν Αἴγιαν (WELTER, Aegina, σ. 15, εἰκ. 19 - 22) καὶ τὰς Κυκλάδας (FIMMEN, 77, 78, 83. ÅBERG, Chronologie IV, 109), ἐμφανίζονται ὡς εἰσηγμένα εἰς Τροίαν VIb - VIe (Troy III, 10, 13, 16, 19) καὶ ὁμοιάζουν καταπληκτικῶς πρὸς τὴν Καππαδοκιανὴν Κεραμικὴν τῆς κεντρικῆς Μικρᾶς Ἀσίας (FRANKFORT, Studies II, 163. CHILDE, Dawn, 1950, 55. BITTEL, PFK, 13, 70, 109, 113).

Ὁ ἡπειρωτικὸς τύπος τῶν Ἀμαυροχρώμων δὲν εἶναι συνήθης εἰς Κρήτην ἂν καὶ Κυκλαδικοῦ τύπου Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεῖα συναντῶνται εἰς Κνωσόν (FIMMEN, 78).

Ἡ ὁμάς Δ τοῦ Κοράκου, ἥτις εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐξεπροσωπεῖτο ὑπὸ ὀλίγων ὀστράκων, ἐκ τῶν ἐρευνῶν, αἵτινες ἐπηκολούθησαν μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Κοράκου, ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο εὐρέως διαδεδομένη καθ' ὅλην τὴν χερσονήσον κατηγορία καὶ ὅτι ἡ ὁμάς περιλαμβάνει μερικὰς ποικιλίας, αἵτινες δὲν εἶχον συναντηθῇ εἰς Κοράκου. Ὁ PERSSON, εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀσίνης ὠνόμασε τὴν ὁμάδα Στυλινόχρωμον Κεραμικὴν «Glazed Ware» καὶ τὸν ὄρον τοῦτον χρησιμοποιεῖ καὶ ὁ HOLMBERG ἐν Ἀσέα (Asea, 101). Οἱ ὅροι πάλιν κεραμικὴ τῆς Ἀγίας Μαρίνας (Μιδέα, New Tombs, 13) καὶ Καμαραῖκὰ ἄγγεῖα (Ἄργος, Μάλθη) χρησιμοποιοῦνται διὰ ποικιλίας τῆς ὁμάδος.

Ἡ ὁμάς ἔχει εὐρεθῇ εἰς μεγαλυτέραν ἀφθονίαν εἰς Λέρναν (XII) καὶ Ἀσίνην (XIII) ἀλλὰ συναντᾶται εἰς ἀσήμαντον ποσότητα καὶ εἰς Γωνιάν (III), ἐκπροσωπεῖται δὲ ὑπὸ ὀλιγωτέρων τῶν ἐξ ὀστράκων εἰς Ζυγουριές (V) ἐν τοιῷλάχιστον ἄγγεῖον τῆς κατηγορίας ἔχει εὐρεθῇ εἰς Μπερμπάτι (VII). Δύο ἐπὶ πλέον ὀστρακα εὐρέθησαν εἰς Μιδέαν (IX) καὶ ἐν ἑτερον εἰς Ἄργος (X). Μερικὰ ὀστρακα τῆς ὁμάδος συνελέγησαν εἰς Χαλίκι καὶ ὀλιγότερα τῶν δέκα ὀστράκων εὐρέθησαν εἰς Ἀσέα. Ἀλλὰ τέλος ὀστρακα ἀναφέρονται ἐξ Ἀμνυλῶν (XVII), Γερωνθρῶν (XVIII), Τραγανῶν (XXIV)

καὶ Μάλθης (XXV). Ὅστρακά τινα ἐξ ἄλλων θέσεων τῆς Λακωνίας ἢ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου ἀναφερόμενα ὡς Ἀμαυρόχρωμα ἀνήκουν πιθανῶς εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην.

Ἡ μετὰ σκοτεινοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας κατηγορία τῆς ὁμάδος Δ, ἣν ὁ PERSSON ἐν Ἀσίῃ ταξινομεῖ πρὸ τῆς μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ σκοτεινῆς ἐπιφανείας (Asine, 274), ὡς κατηγορίαν Δ I ἀντὶ Δ II δηλαδή, δύναται νὰ διακριθῇ εἰς δύο ὑποδιαίρεσεις:

(α) Μίαν ποικιλίαν μετ' εὐθυγραμμίων γεωμετρικῶν κοσμημάτων παρεμφερῶν πρὸς τὰ κοσμήματα τῶν ἀγγείων τῆς ΠΕ κατηγορίας Γ I ἢ τῶν Νεολιθικῶν τῆς κατηγορίας Β 3β, ἀλλὰ τὰ ὅποια συναντῶνται εἰς τὸ τρίτον στρώμα μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων ἐν Λέρνῃ (εἰκ. 8, 26: *Hesperia* 1954, 29, πίν. 8f, 1955, σ. 35, πίν. 17d) καὶ κατὰ τὴν ΜΕ II φάσιν τῆς Ἀσίνης (εἰκ. 8, 27: *Asine* 274-275, εἰκ. 190). Παρεμφερῆ κεραμικὰ προϊόντα ἀναφέρονται ἐξ Ἀμυκλῶν (AM 1927, 6-7), Γερωνθῶν (BSA 1909-10, 73) καὶ Μάλθης (Malthi, 303).

(β) Μίαν δευτέραν ποικιλίαν τῆς κατηγορίας μετὰ σκοτεινοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας, εἰς ἣν τὰ σχέδια κοσμήσεως ὁμοιάζουν πρὸς YE I καὶ πρὸς Κρητικὰ πρότυπα καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν τὰ ὀλίγα ὅστρακα τῆς κατηγορίας τὰ εὐρεθέντα εἰς Κοράκου (Korakou, εἰκ. 49), Λέρναν (*Hesperia* 1955, σ. 34, πίν. 16c-f ταξινομούμενα ὡς YE I) καὶ Γερὸνθρας (BSA 1909-10, 73 ὁμάς D).

Ἡ μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ σκοτεινῆς ἐπιφανείας κατηγορία τῆς ὁμάδος Δ (Κοράκου ὁμάς Δ I) περιλαμβάνει οὐσιαστικῶς τρεῖς διαφορετικὰς ποικιλίας κεραμικῶν προϊόντων ὡς πρὸς τὰ σχέδια τῆς κοσμήσεως τῆς ἐπιφανείας, ἥτοι:

(α) Μίαν ὑποδιαίρεσιν τῆς κατηγορίας περιλαμβάνουσαν ἀγγεῖα κεκοσμημένα διὰ γραμμικῶν σχεδίων εὐθειῶν καὶ ἡμικυκλικῶν γραμμῶν γεγραμμένων διὰ θαμβῆς λευκῆς βαφῆς ἐπὶ τῆς σκοτεινῆς διὰ στιλπνῆς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, βαφῆς, κεκαλυμμένης συνήθως ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου. Εἰς τὴν ποικιλίαν ταύτην ἀνήκουν ἀγγεῖα ἐκ Μυκηνῶν, Ἀσίνης (*Asine*, σ. 276, πίν. I), Λέρνης (εἰκ. 8, 30: *Hesperia* 1955, πίν. 17e), Μιδέας (New Tombs, 13) καὶ Ἀσέας (*Asea*, σ. 100-102, εἰκ. 100).

(β) Τὴν μετ' ἀνοικτοχρώμου κοσμήσεως ἐπὶ σκοτεινῆς ἐπιφανείας κατηγορίαν τὴν περιγραφείσαν εἰς τοῦ Κοράκου εἰς δύο ποικιλίας: I. Γνήσια Κρητικὰ εἰσηγμένα προϊόντα, ἐξ ὧν ἐν ὅστρακον ἔχει εὐρεθῇ εἰς Μιδέαν (New Tombs, σ. 16, 15, εἰκ. 6 ἀρ. 5), ὀλίγα δείγματα εὐρέθησαν εἰς Λέρναν (εἰκ. 8, 32: *Hesperia* 1956, σ. 15⁹, 160, πίν. 43a,c, 1960, 299) καὶ ἕτερα ὀλίγα ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Ἀσίην (*Asine*, σ. 278, εἰκ. 192). II. Πελοποννησιακὰ ἀπομιμήσεις MM III Κρητικῶν κεραμικῶν προϊόντων, εἰς ἃς ἀνήκουν ὅστρακα

εὐρεθέντα εἰς Κοράκου (I), Γωνιάν (III), Ζυγουριές (V), Ἄργος (X), Λέρναν (XII), Ἀσίνην (XIII), Τραγάνας (XXIV) καὶ Μάλθην (XXV).

(γ) Πολύχρωμα ἀγγεῖα μετ' ἐπιφανείας ἐπικεχρισμένης διὰ σιλπιπῆς βαφῆς, ἐφ' ἧς εὐθύγραμμα σχέδια ἔχουν γραφῇ δι' ἀμαυρᾶς μελανῆς καὶ λευκῆς βαφῆς. Ἡ ποικιλία ἔχει εὐρεθῇ εἰς Λέρναν (Hesperia 1954, σ. 10, 14, 19, 29 - 30, πίν. 8 c - e, 1955, 29), Ἀσίνην (Asine, 275 - 278, εἰκ. 191, 1), Ἀμύκλας (AM 1927, σ. 7, παρ. 5), Γερώνθρας (BSA 1909-10, σ. 73, εἰκ. 2f) καὶ Μάλθην. Εἰς Μάλθην μάλιστα δύο διαφορετικαὶ πολύχρωμοι ποικιλίαι ἀναφέρονται ἥτοι: I. Ὅστρακα εἰσηγμένα ἐξ Ἰταλίας, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος (Malthi, 302 - 303), καὶ II. Τοπικὰ προϊόντα κεκοσμημένα διὰ δύο χρωμάτων (Malthi, 303 - 304).

Ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ἀγγεῖα κεκοσμημένα διὰ λευκοῦ χρώματος ἔχουν εὐρεθῇ εἰς πολλὰς περιοχὰς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἀρχίζουσι δὲ κατὰ τοὺς Νεολιθικοὺς χρόνους καὶ συναντῶνται καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν ἐκ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σικελίας, ἀλλὰ ποῖαι σχέσεις δυνατόν νὰ ὑπάρχουν μετὰ τῶν κεραμικῶν προϊόντων τῶν διαφόρων τούτων περιοχῶν δὲν εἶναι πάντοτε σαφές (CHILDE, Dawn, 1950, δείκτει δονομάτων «paint matt white»).

Ὡς ἰδιαιτέραν ΜΕ ὁμάδα πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὰ Μονόχρωμα Ἑρυθρὰ ἢ Μελανὰ ἐστλβωμένα ἀγγεῖα, ἅτινα δὲν μιμοῦνται Μινύεια πρότυπα καὶ τὰ ὅποια ἀναφέρονται συνήθως παρὰ τὰ Μινύεια. Ἀνασκαφαὶ γενόμεναι μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Κοράκου ἀπεκάλυψαν ὅτι ἡ ὁμὰς αὕτη εἶναι ἀξιόλογος εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θέσεις καὶ δύναται νὰ ὑποδιαιεθῇ εἰς τρεῖς μικροτέρας κατηγορίας:

I. Τὴν κατηγορίαν τὴν περιγραφεῖσαν εἰς τοῦ Κοράκου, ἥτις δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὰ Μινύεια καὶ παραδείγματα τῆς ὁποίας εὐρέθησαν εἰς Γωνιάν (III), Ἄργος (X), Λέρναν (XII) καὶ Ἀσίνην (XIII).

II. Μίαν ἑτέραν κατηγορίαν ὁμοιάζουσαν πρὸς τὰ Φαῖα ἢ τὰ Μελανὰ Μινύεια εὐρεθεῖσαν εἰς Ἀσίνην καὶ ὀνομαζομένην ὑπὸ τῶν ἀνασκαψάντων τὴν θέσιν Προμυνείας κεραμικὴ «Preliminary Minyan» (Asine, 259-266). Μετὰ τῆς τάξεως ταύτης δέον νὰ ταξινομηθοῦν καὶ τὰ κεραμικὰ προϊόντα τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου ἐκ Μάλθης καὶ Ὀλυμπίας τὰ συνεχίζοντα τὴν τοπικὴν Νεολιθικὴν παράδοσιν τῶν Πρωτομυνείων καὶ τὰ ὅποια ἀνωτέρω, συμφώνως πρὸς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν, ἐμνημονεύθησαν ὁμοῦ μετὰ τῶν Φαιῶν Μινυείων (Malthi, 290 - 292).

III. Μία ἐρυθρὰ ἐστλβωμένη ποικιλία ἀγγείων ἐξελισσομένη εἰς Ἑρυθρὰ Μινύεια, εὐρεθεῖσα εἰς Πρόσυμναν (Prosymna, 379) καὶ Ἀσέα (Asea, 96), καὶ εἰς Καστανὰ Μινύεια, εὐρεθέντα εἰς Μάλθην (Malthi, 293-296). Εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν πρέπει πιθανῶς νὰ ταξινομηθοῦν καὶ τὰ καστανόχρωμα μετὰ σιλπιπῆς ἐπιφανείας ἀγγεῖα τῆς Ἀσίνης, ἅτινα οἱ ἀνασκάψαντες

ονομάζουν «*Ἀχαϊκὴν Κεραμικὴν*» (Asine, 279 - 280), ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἔχει ἀναφεροῦν ἕξ ἄλλης θέσεως.

Καὶ αἱ τρεῖς μνημονευθεῖσαι κατηγορίαι τῶν Μονοχρῶμων ἐστὶ λβωμένον τούτων ἀγγείων προέρχονται ἀπὸ πρῶιμα ΜΕ στρώματα καί, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς Εὐτρεσεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ στρωματογραφικὴ σχέσις τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι γνωστὴ (Eutresis, 124 - 135), τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἐν Βοιωτίᾳ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ἐν Πελοποννήσῳ φαίνονται συνεχίζοντα τὴν ΠΕ παράδοσιν τῶν ἀχρῶμων ἀγγείων, μαρτυροῦντα τὰς διαδοχικὰς βαθμίδας ἐξελίξεως τῆς κεραμικῆς ἀπὸ τῶν ΠΕ πρότυπων πρὸς τὰς διαφόρους κατηγορίας τῶν πραγματικῶν Μινυείων, ἅτινα κατακλύζουν τὴν ΜΕ περίοδον. Ἡ τελικὴ ἀπάντησις ἐπὶ τοῦ ζητήματος δύναται βεβαίως νὰ δοθῇ μόνον διὰ δεδομένων ἐκ νέων ἀνασκαφῶν ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ, χρονολογικῶς ὅμως φαίνεται ὅτι τὰ Μονόχρωμα Ἐρυθρὰ ἢ Μελανὰ ταῦτα ἀγγεῖα τὰ μὴ μιμούμενα Μινύεια πρέπει νὰ τάσσωνται πρῶτα ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ΜΕ κεραμικῶν προϊόντων.

Τὰ ἐγγράκτα ἀγγεῖα τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, τὰ ὁποῖα συνεχίζουν τὴν τοπικὴν Νεολιθικὴν παράδοσιν κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον, διαδίδονται εἰς σημαντικὰς ποσότητας εἰς τὰς ἀνατολικὰς θέσεις τῆς χερσονήσου, ἂν καὶ ὀλίγος χώρος παρέχεται διὰ τὴν περιγραφὴν των εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν, ὥς ὄντων χονδροειδῶν προϊόντων. Καὶ τῆς ὁμάδος ταύτης δύνανται νὰ διακριθῶν τρεῖς διαφορετικαὶ ὑποδιαίρεσεις:

I. Τὰ τοπικὰ δυτικὰ προϊόντα τὰ ἤδη περιγραφέντα κατὰ τὰς προηγουμένας περιόδους, ἅτινα ὅμως κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον παρουσιάζονται πλέον ἐξειληγμένα ὥς πρὸς τὴν κόσμησιν, ἀπὸ τὴν τεκτονικὴν λεγομένην τεχνοπίαν («*Tectonic Style*» τοῦ ἀνασκάψαντος εἰς Μάλθην, Malthi, 263), καὶ τὰ ὁποῖα συνητητήθησαν εἰς ὅλας τὰς δυτικὰς θέσεις ἀπὸ τὸ Λόπεσι ἐν Ἀχαΐᾳ (ΠΑΕ 1952, 399-400 ἀρ. 6) μέχρι Πίσης (Alt-Olympia, παρὲνθ. πίν. 24 ἀρ. 5, 8, 11), Ὀλυμπίας (GARDINER, Olympia, 30), Σκαφιδιάς Κατακόλου, Μπιτσιμπαρδίου (AJA 1942, 82, 85, 86), Δήμητρας ἐν δυτικῇ Ἀρκαδίᾳ, ὅπου 80 % τῶν εὐρεθέντων ὀστράκων ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν, καὶ εἰς Μάλθην καὶ Ἀσέαν, ὅπου κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον ἀποβαίνουν «τὸ πλέον συνηθισμένον εἶδος κεραμικῆς μετὰ τὴν Μινύειον» (Asea, 107).

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου δυτικοῦ τύπου ἐγγράκτα ἀγγεῖα εὐρέθησαν εἰς Γωνιάν (Gonia, εἰκ. 27), εἰς Ἀργος, Ἀσίνην καὶ Ἀκόμη εἰς Ἐλευσίνα (Προϊστορικὴ Ἐλευσίς, εἰκ. 84 ἀρ. 4) καὶ Εὐτρησιν (Eutresis, εἰκ. 250) ἄλλ' εἰς μικρὰς ποσότητας εἰς τὰς τελευταίας θέσεις (Προϊστορικὴ Ἐλευσίς, 104. Eutresis, 180. Ἰδὲ καὶ Malthi, 267) καὶ ὥς εἰσηγμένα προϊόντα (Προϊστορικὴ Ἐλευσίς, 104, 157 - 158).

II. Ἐγγράκτα ἢ μετ' ἐμπιέστου κοσμήσεως ἀγγεῖα, τὰ σχέδια κοσμήσεως τῶν ὁποίων συνίστανται ἐκ ζωνῶν μαιάνδρων ἢ τεθλασμένων γραμ-

μῶν τοποθετημένων ἐπὶ τῶν ὧμων τοῦ ἀγγείου, ὡς τὰ εὑρεθέντα εἰς Ὀλυμπίαν. Ὁ πηλὸς τῆς κατηγορίας εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸν χρησιμοποιούμενον εἰς τὰ Ἀργεῖα Μινύεια ἀλλὰ τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων καὶ τὰ σχέδια τῆς κοσμήσεως ὁμοιάζουν πρὸς Ἱταλικά πρότυπα κατὰ τὸν ἐνεργήσαντα τὴν ἀνασκαφὴν εἰς Μάλθην, καίτοι ἐν ἐντελῶς ὁμοιον πρὸς τὰ τῆς Ὀλυμπίας σχέδιον μαϊάνδρου ἔχει εὑρεθῇ εἰς τὴν ΠΕ Τίρυνθα, ὅπου ὁμως ἔχει γραφῇ δι' Urfirnis βαφῆς ἐπὶ ἐνὸς ΠΕ ἀγγείου (Tiryns IV, 72, πίν. XXX ἀρ. 2). Διὰ τὰ παραδείγματα τῆς Ὀλυμπίας καὶ τὰ Ἱταλικά πρότυπα τοῦ εἵδους ἰδὲ AM 1911, 165 ἐξ., πίν. V 7-8, εἰκ. 1-14. GARDINER, Olympia, 31-34.

III. Ἐγχάρακτα ἀγγεῖα κεκοσμημένα διὰ κοσμημάτων ὁμοιοζόντων πρὸς ἀκάνθας ἰχθύων καλυπτουσῶν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου (AM 1911, σ. 175, εἰκ. 18) ἢ διὰ ταινιῶν τεθλασμένων ἢ κυματοειδῶν γραμμῶν κεραυμένων ἐπὶ τῶν ὧμων τοῦ ἀγγείου ἢ ἐπὶ τοῦ πυθμένου αὐτοῦ (AM 1911, 166, 171, πίν. 6, εἰκ. 15-16) καὶ ἔχοντα πεπληρωμένας τὰς ἐγχαράξεις διὰ λευκῆς ὕλης. Ἡ κατηγορία εὑρέθη εἰς Κοράκου, Ἀσίνην (Asine, 262 καὶ ὑποσημ. 1) καὶ Ὀλυμπίαν, θεωρεῖται δὲ βορείου προελεύσεως τεχνοτροπία (Asine, 262).

Τέλος πρέπει νὰ μνημονευθοῦν τὰ ἀκόσμητα μονόχρωμα ἀγγεῖα, τὰ θεωρούμενα ὡς εἰσηγμένα ἐν Πελοποννήσῳ εἴτε ἐκ Κυκλάδων (Λέρνα XII, Ἀσίνη XIII) εἴτε ἐκ Τροίας καὶ Μικρᾶς Ἀσίας (Ἀσίνη XIII). Μία ραμφόστομος ὕδρῖα ἐξ Ἀσίνης θεωρεῖται σχεδὸν ὡς βέβαιον εἰσηγμένον Χετταϊκὸν προϊόν (Asine, σ. 286, εἰκ. 198 ἀρ. 3. CHILDE, Dawn, 1950, 73).

Τὰ χονδροειδῆ οἰκιακὰ ἀγγεῖα τῆς ομάδος Γ' τοῦ Κοράκου εἶναι ἀφθονα εἰς ὅλας τὰς θέσεις πλὴν τῶν Ζυγουριῶν (V), ἀλλὰ δὲν διαφέρουν σημαντικῶς ἀπὸ τὰ ἀνάλογα ἀγγεῖα τῶν προηγουμένων περιόδων καὶ οὐδεμία λεπτομέρεια ἐν σχέσει πρὸς αὐτὰ εἶναι ἀξία ἰδιαίτερας μνείας.

Συνοψίζοντες τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς ἐξελιξέως τῆς ΜΕ κεραμικῆς παρατηροῦμεν ὅτι ἡ περίοδος ἀρχίζει διὰ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὰ ἀκόσμητα μονόχρωμα ἀγγεῖα μετὰ λείας ἢ ἐστιλβωμένης ἐπιφανείας, ὡς ἀκριβῶς συνέβη καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΠΕ περιόδου. Μελανὰ καὶ Ἐρυθρὰ Μονόχρωμα ἐστιλβωμένα ἀγγεῖα εἶναι κοινὰ καὶ εἰς τὰς δύο πλευράς τῆς Πελοποννήσου, ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν, καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς νέας περιόδου αἱ κατηγορίαι αἱ ὀνομαζόμεναι Προμινύεια ἢ Προκαταρχτικά Μινύεια (Preliminary Minyan) ἐν Ἀσίνῃ καὶ Προτομινύεια ἐν Μάλθῃ φαίνονται συνεχίζοντα τὴν παλαιὰν τοπικὴν κεραμικὴν παράδοσιν τῆς Νεολιθικῆς ἢ τῆς ΠΕ περιόδου.

Μία νέα ὁμως ὁμὰς κεραμικῶν προϊόντων, τὰ καλούμενα Μινύεια ἀγγεῖα (εἰκ. 8, 1-12), ἐγκαινιάζουν μίαν πρωτότυπον τεχνικὴν ἐν τῇ κεραμικῇ. Τὰ τοιχώματα τῶν ἀγγείων τούτων εἴτε εἶναι Φαῖα καθ' ὅλον τὸ πάχος αὐτῶν (εἰκ. 8, 1-4) καὶ ἔχουν λιπαρὰν ἢ σαπωνοειδῆ ἀφήν καὶ ὡς τοιαῦτα ἐξελίσσονται μόνον εἰς τὴν Ἀργολίδα ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου, ἀναμινύσκουν δὲ

ἐντόνως τὰ Νεολιθικά Φαῖα Μονόχρωμα ἄγγεῖα Β Ιδ τῆς περιοχῆς ταύτης, εἴτε ἔχουν ἐρυθρόχρωμον πυρήνα καὶ ἀμφοτέρας τὰς ἐπιφανείας κεκαλυμμένας διὰ παχέος μελανοῦ ἐπιχρίσματος, ἐπιφάνειαν δὲ συνήθως κεκοσμημένην δι' ἄβαθῶν ἐγχαράκτων γραμμῶν (εἰκ. 8, 5-7). Ὀλίγα παραδείγματα ἐρυθρὰ καὶ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν (εἰκ. 8, 8) συναντῶνται ἐπίσης. Βραδύτερον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ΜΕ περιόδου καὶ αἱ τρεῖς κατηγορίαι ὑποσκελίζονται ὑπὸ μιᾶς ποικιλίας τῆς ομάδος με ὥχρὰ τοιχώματα (εἰκ. 8, 9-12), ἥτις καὶ ἐξελίσσεται εἰς ΥΕ κατηγορίαν κεραμικῆς. Φαῖα Μινύεια παρ' ὅλα ταῦτα, ἂν καὶ εἰς περιορισμένον βαθμόν, ἐξηκολούθουν νὰ κατασκευάζονται παρὰ τὰ Ὠχρά.

Ἐκτὸς τῆς τεχνικῆς, ὕφης καὶ ὀπτήσεως, τοῦ πηλοῦ, ὅ,τι κυρίως διακρίνει τὴν ὅλην ομάδα τῶν Μινυείων ἀπὸ τῆς λοιπῆς ΜΕ κεραμικῆς εἶναι ἡ στενὴ ἐξάρτησις τῶν σχημάτων τῶν ἀγγείων αὐτῆς ἐκ τῶν γωνιωδῶν περιγραμμάτων τῶν μεταλλίνων προτύπων ἅτινα τὰ ἄγγεῖα ταῦτα μιμοῦνται. Τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων τῆς ομάδος εἶναι ὀλίγα καὶ εὐκόλως διακρίνονται μετὰ τῶν ἄλλων ἀγγείων, οἷον ὑψίποδα ἢ χαμηλὰ κύπελλα μετὰ δύο ταινιοσχημῶν λαβῶν αἰρομένων ὑπὲρ τὸ χεῖλος τοῦ ἀγγείου (εἰκ. 8, 1-12).

Τὰ πρῶτα ἄγγεῖα τῆς ομάδος ἦσαν χειροποίητα, ἀλλ' ἔνωρίς, κατὰ τὰς ἀρχάς τῆς ΜΕ περιόδου, ὁ κεραμικὸς τροχὸς εἰσῆχθη εἰς Πελοπόννησον καὶ ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἐπετάχυνε τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀγγείων τῆς ομάδος.

Μετὰ τὰ Φαῖα Μινύεια, ἅτινα εἶναι τὸ χαρακτηριστικώτερον γνῶρισμα τῆς μεταβάσεως εἰς τὰ ΜΕ στρώματα ἐν τῇ ἐπιχώσει, ἔρχονται τὰ Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεῖα (εἰκ. 8, 13-23). Τὰ ἄγγεῖα ταῦτα εἶναι χονδροειδῆ χειροποίητα προϊόντα κατ' ἀρχάς καὶ τὰ ἀμαυρὰ γεωμετρικὰ κοσμήματα τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν ἀναμνησκουν ἐντόνως τὰ Νεολιθικά ἄγγεῖα τῆς κατηγορίας Α3γ καὶ Β3α, ὡς συνέβη καὶ διὰ τὰ Φαῖα Μινύεια τὰ ἀναμνησκοντα τὰ Νεολιθικά Φαῖα Μονόχρωμα. Τὰ συνήθη σχήματα τῶν Ἀμαυροχρῶμων εἶναι πίθοι μετὰ μικρᾶς βάσεως, ἀμφορεῖς, πρῶχοι μετὰ λοῦθς ἀποτετεμμένου τοῦ λαίμου, κύπελλα μετὰ πλευρικοῦ στομίου καὶ ποτήρια.

Τὰ μετὰ στυλπνῆς βαφῆς κεκαλυμμένα ἢ κεκοσμημένα ἄγγεῖα, ὡς τὰ ΠΕ *Urfirnis*, παρουσιάζονται βραδύτερον καὶ κατ' ἀρχάς ὁμοιάζουν πρὸς τὰ ΠΕ γραπτὰ ἄγγεῖα (εἰκ. 8, 26-29) τὰ σχήματα δὲ τῶν ΜΕ ἀγγείων τῆς ομάδος δὲν διαφέρουν αἰσθητῶς τῶν ΠΕ. Ἀλλὰ συνεχῆς ἐξέλιξις τῆς ΠΕ *Urfirnis* κεραμικῆς εἰς ΜΕ δύναται νὰ παρατηρηθῇ μόνον εἰς Τίρυνθα, τῆς ὁποίας ἀτυχὸς ἡ ΜΕ κεραμικὴ δὲν ἔχει δημοσιευθῇ μέχρι σήμερον (1961).

Περὶ τὸ τέλος τῆς ΜΕ περιόδου ἡ κρητικὴ πολυχρωμία ἐν τῇ κοσμήσει τῶν ἀγγείων, τὰ κρητικὰ σχέδια τῆς κοσμήσεως καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων τῆς Κρήτης ἀσκαῶν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κεραμικῆς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ βαθμιαίως διαμορφώνουν ταύτην εἰς ΥΕ (εἰκ. 8, 31-35).

Κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον τὰ ἐγγάρακα δυτικὰ πελοποννησιακὰ ἀγγεῖα καθίστανται συνηθέστερα καθ' ὅλας τὰς δυτικὰς πελοποννησιακὰς θέσεις καὶ ἐξαπλοῦνται εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ μέχρι τῆς Ἐλευσίνος τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Εὐτρήσεως τῆς Βοιωτίας σχεδὸν ἀπαράλλακτα πρὸς τὰ τοῦ δυτικοῦ πελοποννησιακοῦ τύπου. Κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον ὁσαύτως παρουσιάζεται ἡ συνήθεια τοῦ νὰ πληροῦν διὰ λευκῆς χρωστικῆς ὕλης τὴν ἐγχάραξιν μερικῶν ἀγγείων καίτοι ἡ συνήθεια αὕτη δὲν εἶναι εὐρέως διαδεδομένη ἐντὸς τῆς χερσονήσου. Τέλος περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου εἰσηγμένα ἀγγεῖα καὶ ἐπιρροαὶ ἐπὶ τῆς πελοποννησιακῆς κεραμικῆς δύνανται νὰ διαπιστωθοῦν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν Κυκλάδων.

Ἡ προέλευσις τῶν διαφορῶν ΜΕ ομάδων κεραμικῆς κατέστη τὸ ἀντικείμενον σφοδρᾶς ἀντιλογίας μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν, διότι ἡ ΜΕ περίοδος θεωρεῖται γενικῶς ὡς ἡ περίοδος, καθ' ἣν αἱ Ἰνδοευρωπαϊκαὶ φυλαὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ κεραμικὰ προϊόντα τῆς περιόδου, μάλιστα τὰ ἀρχαιότερον ἐμφανιζόμενα Φαῖα Μινύεια ἀγγεῖα, θεωροῦνται ὡς φυλετικὸν γνῶρισμα τῶν πρώτων εἰσερχομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα Ἑλλήνων.

Εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ ἐπισκόπησις τοῦ παρατεθέντος κεραμικοῦ ὕλικου δεικνύει ὅτι αἱ διάφοροι ομάδες κεραμικῆς ἠκολούθησαν ἢ μία τὴν ἄλλην καὶ παρήχθησαν ἀπὸ τὰ ΠΕ κεραμικὰ προϊόντα εἰς μίαν περιοχὴν περιλαμβάνουσαν τὴν Κεντρικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔκτεινομένην μέχρι τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς Θεσσαλίας ὡς καὶ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ τὰς Κυκλάδας μερικῶς.

Οἱ αἰδητότε πολιτιστικαὶ ἐπιρροαὶ καὶ ἂν ἐπέδρασαν εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τῆς Νοτιωτέρας Ἑλλάδος κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον αἱ διάφοροι κατηγορίαι τῆς κεραμικῆς, ὡς καὶ τὰ ἄλλα πολιτιστικὰ δεδομένα τῆς περιοχῆς ταύτης κατὰ τὴν περίοδον, εἶναι ἀναπόσπαστοι βαθμίδες μιᾶς ἀλύσεως πολιτιστικῆς ἐξελιζέως στενῶς συνδεδεμένης πρὸς τὴν Νότιον ταύτην περιοχὴν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις, ἀρχομένη τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν ΠΕ χρόνων, συνεχίζεται ἀδιάσπαστος διὰ μέσου τῆς ΜΕ καὶ τῆς ΥΕ περιόδου εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἂν καὶ τὰ ὅρια τῆς νοτίου ταύτης προηγμένης πολιτιστικῆς ζώνης τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔμενον σταθερὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μακροῦ τούτου χρονικοῦ διαστήματος.

Κινήσεις πληθυσμῶν δὲν μαρτυροῦνται πάντοτε ὑπὸ τῶν ὕλικῶν καταλοίπων τῶν κατοίκων μιᾶς περιοχῆς, ὅταν μάλιστα ὀλιγώτερον ἐξελιγμένοι λαοὶ ἀφανίζονται πολιτιστικῶς εἰς πλεόν προηγμένον περιβάλλον, ὡς φαίνεται ὅτι συνέβη καὶ κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον τῆς Νοτιωτέρας Ἑλλάδος. Πολιτιστικαὶ μεταβολαὶ μαρτυρούμεναι ὑπὸ τῶν προϊστορικῶν ἐπιχώσεων ἀφ' ἐτέρου δὲν ὑποδηλοῦν πάντοτε ἀφίξιν νέων στοιχείων πληθυσμοῦ. Ἡ ἐμφάνις παραδείγματος χάριν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἀνασκαφείσας προϊστορικὰς θέσεις Ἑλληνιστικῶν ἐπιχώσεων κατὰ τὴν ἀνωτέραν ἐπιφάνειαν ἡδύνατο νὰ

ἀγάγη τὴν ἔρευναν εἰς πεπλανημένην εἰκασίαν ἀφίξεως νέου λαοῦ, ἂν ἤμεθα ὀλιγώτερον πληροφορημένοι διὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν καὶ ἔπρεπε ἐκ μόνων τῶν ἀνασκαφικῶν δεδομένων νὰ ἀνασυγκροτήσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους.

Ἐκ τῆς λίαν ἐκτενοῦς βιβλιογραφίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν προέλευσιν τῶν διαφορῶν ΜΕ ὁμάδων κεραμικῆς μόνον σύντομος περιλήψις τῶν πλέον ἀξιολόγων γνώμων δύναται νὰ παρατεθῇ ἐνταῦθα.

Ὁ FORSDYKE ὑπέδειξε τὴν Τροίαν ὡς τὴν ἀρχικὴν πατρίδα τῶν Φαιῶν Μινυέων (JHS 1914, 126-156), ὁ CHILDE κατακρίνων τὴν γνώμην τοῦ FORSDYKE (JHS 1915, 196-207) ἀπέδειξεν ὅτι τῆς Κεντρικῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος τὰ Μινύεια πρέπει νὰ κατεσκευάζοντο ἐπὶ τόπου καὶ κατὰ ταῦτα ἡ Κεντρικὴ Ἑλλὰς πρέπει νὰ εἶναι ἡ πατρίς τῶν Μινυέων. Ὁ FRANKFORT (Studies II, 140) κρίνων τὰς δύο θεωρίας ὑποδεικνύει ὅτι ἡ γνώμη τοῦ CHILDE εἶναι ὀρθοτέρα. Ὁ ΜΥΛΩΝΑΣ (ΠΑΑ 1931, 106-113 κλπ.) ὑπέδειξε τὴν Μακεδονίαν ὡς πατρίδα τῶν Μινυέων. Ἡ GOLDMAN (Eutresis, 232) φρονεῖ ὅτι τὰ Μινύεια ἔφθασαν εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Βορρᾶ ἀλλ' ὅτι καὶ ἐκεῖ ἔφθασαν ταῦτα ἀρχικῶς ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ HEURTLEY (Pr. Mac., 123) ὑποδεικνύει ὅτι τὰ Μινύεια ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κεντρικὴν Ἑλλάδα ὡς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρὸς Νότον ἐξαπλώσεως τοῦ λαοῦ τῆς Πρωτοχαλκῆς ἐποχῆς τῆς Μακεδονίας. Ὁ PERS-SON (Asine, 433-434) φρονεῖ ὅτι πιθανῶς δύο διαφορετικὰ ρεύματα πληθυσμοῦ ἔφθασαν εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα ἀπὸ Βορρᾶ, τὸ ἐν κινούμενον διὰ τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἕτερον μέσῳ Τροίας καὶ διὰ τῆς θαλάσσης καὶ ὅτι ταῦτα ἔφερον τὰ Μινύεια εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ CHILDE (Dawn, 1950, 85, 86) παρέχει μίαν θεωρίαν παρεμφερῆ πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς GOLDMAN, ὁ BLEGEN καὶ ἄλλοι (Troy III (1953), 10) ἀκολουθοῦν μίαν γνώμην παρεμφερῆ πρὸς τὴν τοῦ PERSSON καὶ ὁ MELLAART (AJA 1958, 9-53) ὑποδεικνύει τὴν κεντρικὴν Μ. Ἀσίαν ὡς πατρίδα τῶν Μινυέων¹.

Ὁ FRANKFORT (Studies II, 12-14, 137), ὁ WACE (Klio 1939, 139-140. Historia 1953-54, 83) καὶ ὁ ΜΥΛΩΝΑΣ (Προϊστορικὴ Ἑλευσίς 153 κλπ.) θεωροῦν τὴν ὁμάδα τῶν Ἀμαυροχρόμων ἀγγείων ὡς γηγενῆ κεραμικὴν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καταγομένην ἐκ τῶν παρεμφερῶν Νεολιθικῶν κεραμικῶν προϊόντων. Ἀντιθέτως ἡ GOLDMAN (Eutresis, 235), ὁ ÅBERG (Chronologie IV, 44-46), ὁ PERSSON (Asine, 267, 434), ὁ CHILDE (Dawn, 1950, 55, 72-73), ὁ BLEGEN (BSA 1951, 21) καὶ ὁ SCHACHERMEYER (RE XXII (2), 1470-1471) διαβλέπουν εἰς τὰ Ἀμαυροχρώμα

¹ Ἰδὲ καὶ Προϊστορικὴ Ἑλευσίς, σ. 63 ὑπόσημ. 8. AE 1930, 8-15. Matz, Handbuch II, 262 ὑπόσημ. 2. AJA 1958, 15-21, καὶ ὑπόσημ. 1 τῆς σ. 420 κατωτέρω.

ἀγγεῖα Κυκλαδικὴν ἐπιρροὴν προερχομένην ἀρχικῶς ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας ἢ ἐκ Κρήτης.

Ὁ PERSSON (Asine, 274) φρονεῖ ὅτι τὰ μετὰ σιλπνῆς βαφῆς ἀγγεῖα (Glazed Ware) εἰσῆχθησαν ἐκ Κυκλάδων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀλλ' ὁ BUSCHOR (AM 1927, 7) θεωρεῖ τὴν ὁμάδα τῶν μετὰ σιλπνῆς βαφῆς ἀγγείων τῶν Ἀμυκλῶν ὥς τὴν μεταβατικὴν βαθμίδα ἀπὸ τῆς ΠΕ κεραμικῆς εἰς τὴν ΜΕ Ἀμαυρόχρωμον καὶ ὁ MÜLLER φρονεῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ διακοπὴ ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς κεραμικῆς τῆς Τίρυνθος μετὰ τὴν ΠΕ καὶ ΜΕ περιόδου κατὰ τὰς ἐνδείξεις ἐκ τῆς Urfirnis κεραμικῆς (Tiryns III, 203-204 καὶ IV, 90 - 91 κλπ.).

Γηγενῇ προέλευσιν δι' ὅλας τὰς ὁμάδας ΜΕ κεραμικῆς τῆς Πελοποννήσου ὑποστηρίζουν ὁ WEINBERG (AJA 1939, 599), ἡ ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΥ (KOSMOPOULOS, 66, 69 κλπ.) καὶ ὁ VALMIN (Malthi, 268 - 269, 290, 299).

Δεσμοὺς μετὰ τῶν δυτικῶν πελοποννησιακῶν κεραμικῶν προϊόντων καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ὑπέδειξαν ὁ VALMIN (Malthi, 239 - 240, 302 - 303) καὶ ὁ WEEGE (AM 1911, 165 κλπ.).

Δ. ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΑ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

I. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Σύμμικτα μικρὰ εὐρήματα εὐρέθησαν εἰς 23 ἐκ τῶν 65 ΜΕ θέσεων ἧτοι εἰς Σικινῶνα (2), Κοράκου (3), Παλαιὰν Κόρινθον (7), Γωνιάν (9), Ζυγουριές (12), Μυκῆνας (14), Μπερμπάτι (15), Πρόστυμαν (16), Ἄργος (19), Τίρυνθα (21), Λέρναν (23), Ἀσίνην (24), Ἀσέαν (32), Ἀμύκλας (33), Παλαιόπυργον (34), Γερώνθρας (37), Ἄγιον Ἰωάννην (42), Ἀστέρι (44), Παπούλια (51), Μάλθην (55), Ὀλυμπίαν (59), Πίσαν (60) καὶ Χλεμούτσι (63). Τὰ δὲ εὐρήματα ἐκάστης θέσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

I. Σικινῶν (2).— Εἰς διάτρητος λίθινος πέλεκυς εἰκονιζόμενος ἐν MONTELIUS, La Grèce Préclassique (τόμ. I, πίν. I ἀρ. 12) ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὴν ΜΕ περίοδον.

II. Κοράκου (3).— (1) Λίθινος τριπτήρ ῥοειδοῦς περίσπου σχήματος. (2) Τρία πήλινα σφονδύλια. (3) Τριγωνικὸν ὀστεῖνον ἐργαλεῖον. (4) Τρεῖς καρφίδες ἐξ ὀστοῦ, ἡ μία μετὰ κεφαλῆς ἡ ἑτέρα ἄνευ κεφαλῆς καὶ τῆς τρίτης σφύζεται μόνον ἡ κεφαλὴ. (5) Δύο μικρὰ αἰχμὰ βελῶν ἐξ ὀψιανοῦ καὶ μέγας ἀριθμὸς λεπίδων. Korakou, σ. 105, εἰκ. 130.

III. Παλαιὰ Κόρινθος (7).— Τὰ ἐπόμενα εὐρήματα προέρχονται ἐκ τῶν τάφων τοῦ Βορείου Νεκροταφείου. (1) Εἰς ὀρειχάλκινος δακτύλιος μετὰ σφραγίδος. AJA 1930, 408. (2) Δύο ὀρειχάλκινοι ὀβελοὶ μήκους 0,37 μ. ἕκαστος μετὰ κεφαλῆς καὶ ἐνὸς δίσκου εἰς τὸ ἓν ἄκρον. AJA 1929, 539. (3) Σφονδύλια καὶ βάρη ὑφαντικῶν ἱστῶν ἐξ ὀπτῆς γῆς. AJA 1930, 408.

(4) Ὀρειχάλκινον ἐγχειρίδιον μετὰ τριῶν ἥλων εἰς τὸ ἓν ἄκρον, ὅμοιον πρὸς ἕτερον εὐρεθὲν εἰς Σέσκλον. AJA 1930, 408. ÅBERG, Chronologie IV, εἰκ. 55 σ. 36. (5) Μία αἰχμὴ βέλους καὶ λεπίδες ἐξ ὀψιανοῦ. AJA 1930, 408.

(6) Χρυσοῦν διάδημα ὅμοιον πρὸς ἄλλα εὐρεθέντα εἰς τὸν ΠΙΜ Π-ΙΙΙ Μόχλον τῆς Κρήτης. AJA 1930, 407-408. (7) Δακτύλιοι ἐξ ἀργύρου καὶ ἡλέκτρου. AJA 1929, 539. (8) Δύο ἀργυρᾶ ἐνώτια ὁμοιάζοντα πρὸς σπείρας. AJA 1930, 408. (9) Μεγάλοι ὀρειχάλκινοι κρίκοι χρησιμεύοντες πιθανῶς διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς κόμης. AJA 1930, 408. (10) Δύο ὀρειχάλκινα βραχιόλια. AJA 1930, 408. (11) Ὀρειχάλκινῃ καρφίς εὐρεθεῖσα παρὰ τὸν ὄμον ἐνὸς σκελετοῦ καὶ συνελπῶς χρησιμοποιοιμένη διὰ τὴν συγκράτησιν τοῦ ἐνδύματος τοῦ νεκροῦ. AJA 1930, 408. (12) Ὀρειχάλκινος δακτύλιος. AJA 1930, 408. (13) Ἐξ ὀρειχάλκιναι καρφίδες. AJA 1929, 539, 1930, 408. ÅBERG, Chronologie IV, εἰκ. 58 σ. 37. (14) Δύο ὀρειχάλκιναι ἔλικες. AJA 1930, 408. (15) Ψῆφοι περιδεραίων ἐξ ὑαλομάζης. AJA 1930, 408.

IV. Γωνιά (9).— Τρεῖς δστέῖναι καρφίδες μεθ' ἀπλῆς κοσμήσεως τῶν κεφαλῶν των εὐρεθεῖσαι εἰς ἓνα τάφον. Αὗται ἐχρησιμοποιοῦντο πιθανόν διὰ τὴν στερέωσιν τῆς κόμης ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς εὐρέσεώς των κατὰ τὸ ὁπίσθιον μέρος τοῦ κρανίου τοῦ σκελετοῦ. Gonia, σ. 79, εἰκ. 35.

V. Ζυγουριές (12).— Τὰ κάτωθι Μικρὰ ἀντικείμενα εὐρέθησαν εἰς τὸν τάφον I τῶν Ζυγουριῶν: (1) Ὀρειχάλκινος κρίκος χρησιμεύων διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς κόμης, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς εὐρέσεως τούτου ἐγγὺς τοῦ κρανίου (εἰκ. 9, 5). (2) Δύο ἔτεροι ὀρειχάλκινοι κύκλοι σφρζόμενοι εἰς πολλὰ ἔκαστος τεμάχια καὶ χρησιμεύοντες πιθανόν, ὥς καὶ ὁ προηγουμένος ἀναφερθεῖς, διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς κόμης. (3) Ἐξ μικρὰ τεμάχια ἑνὸς ὀρειχαλκίνου δακτυλίου. (4) Δέκα ἑννέα ψῆφοι ὄρμου ἐκ φυσικοῦ κρυστάλλου. (5) Ἐν σφονδύλιον ἐξ ὀπτῆς γῆς. (6) Τεμάχια μικρᾶς κυλινδρικοῦ καρφίδος ἐξ ὀστοῦ. (7) Δέκα πέντε ψῆφοι ὄρμου ἐξ ὑαλομάξης. Zygyouries, σ. 201, εἰκ. 189.

VI. Μυκηναῖ (14).— Ἐξ ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ Μικρῶν εὐρημάτων ἐκ Μυκηνηνῶν ὥς ἀσφαλῶς ME δύναται νὰ μνημονευθοῦν: (1) Μία χαλκῇ αἰχμὴ βέλους (εἰκ. 9, 8) εὐρεθεῖσα εἰς ἓνα ME τάφον ὑπὸ τὴν Οἰκίαν παρὰ τὴν ἐπικλινῇ ἀνάβασιν τῆς ἀκροπόλεως (Ramp House, BSA 1921 - 23, σ. 76, εἰκ. 18). (2) Λεπίδες ὀψιανοῦ ἐκ τῶν ME τάφων ἐκτὸς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων. BSA 1950, 218, 1954, 232. ΠΑΕ 1952, 461 - 465 (Τάφοι Z, H, O, οἷτινες φαίνονται ἀποκλειστικῶς ME). Τὰ ὑπόλοιπα Μικρὰ εὐρήματα ἐκ Μυκηνηνῶν ἢ προέρχονται ἀπὸ κεκινημένης ἐπιχώσεως καὶ δὲν εἶναι σαφὲς ἂν ταῦτα εἶναι ME ἢ YE ἢ ἀπὸ τάφους χρησιμοποιηθέντας καὶ κατὰ τὴν YE περίοδον.

VII. Μπερμπάτι (15).— (1) Ὀρειχάλκινον ἐγχειρίδιον. AA 1936, 140, 1938, 554. (2) Ἐνδεκα αἰχμαὶ βελῶν ἐξ ὀψιανοῦ. AA 1938, 554. Ἀμφοτέρω τὰ εὐρήματα προέρχονται ἐκ τάφων (VII, 2, σ. 333 ἀνωτέρω).

VIII. Πρόσυμνα (16).— Εἰς τοὺς ME τάφους τῆς θέσεως εὐρέθησαν τὰ κάτωθι Μικρὰ εὐρήματα: (1) Ὀρειχάλκινον ἐγχειρίδιον εὐρεθὲν εἰς τὸν τάφον 4 τῆς ὁμάδος IV (εἰκ. 9, 1). Ἐπὶ τοῦ ἐγχειριδίου τούτου σφρζεται τμῆμα τῆς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ λαβῆς καὶ 5 ἥλοι. Τὸ σχῆμα τῆς λεπίδος τοῦ ἐγχειριδίου ὁμοιάζει πρὸς ἓν ΠΕ ἐκ Ζυγουριῶν μνημονευθὲν ἡδὴ ἀνωτέρω. Prosymna, σ. 328 - 329, εἰκ. 603.

(2) Ἀγγεῖον ἐκ στεατίτου εὐρεθὲν εἰς τὸν τάφον 20 τῆς ὁμάδος II. (3) Ζεῦγος ὀρειχαλκίνων λαβίδων ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐγχειρίδιον τὸ μνημονευθὲν ἀνωτέρω. Prosymna, σ. 329, εἰκ. 58. (4) Τρεῖς ὀρειχάλκιναι καρφίδες. (5) Εἷς ὀρειχάλκινος δακτύλιος. (6) Τέσσαρες μικροὶ κύκλοι ἐξ ὀρειχαλκίνου σύρματος. (7) Δέκα ἐξ ψῆφοι ὄρμου ἐξ ὀρειχάλκου. (8) Τέσσαρες ψῆφοι ὄρμου ἐκ λίθου. (9) Ἑπτὰ ψῆφοι ὄρμου ἐξ ὑαλομάξης.

(10) Πέντε σφονδύλια ἐξ ὀπτῆς γῆς. (11) Ἑξήκοντα πέντε ὄστρακα κογχυλίων ἐκ τῶν τάφων: 17 τῆς ὁμάδος V, καὶ 20 τῆς ὁμάδος II. *Prosymna*, 265, 328, 355, 458.

IX. Ἄργος (19).—(1) Μία σφραγὶς ἐκ στεατίτου ὑπὸ μορφὴν κεκλιμένου μόσχου εὐρεθεῖσα ἐπὶ τῆς Λαρίσης. Ἡ σφραγὶς φέρει παρὰστασιν ἐνὸς σκορπιοῦ καὶ μίαν μορφὴν ἀνθρώπου, πρέπει δὲ νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ τέλος τῆς Πρωτομινωικῆς ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς Μεσομινωικῆς περιόδου καὶ νὰ ἔφθασεν ὡς εἰσηγμένον εἶδος εἰς Ἄργος κατὰ τὴν γνώμην τοῦ εὐρόντος αὐτὴν. *BCH* 1928, 479. *AA* 1928, 590. (2) Ἑτέρα τετραγώνως σφραγὶς μετὰ παραστάσεως ἐπαλλήλων γωνιῶν. *BCH* 1906, σ. 38 εἰκ. 66.

(3) Δύο τεμάχια λιθίνων ἀγγείων. *BCH* 1906, σ. 38, εἰκ. 68. (4) Ὅρειχάλκινον μαχαιρίδιον. *BCH* 1906, σ. 39, εἰκ. 70. (5) Λίθιναι ἀξίναι, σφῦραι καὶ τριπτῆρες. *BCH* 1906, σ. 39, εἰκ. 69. (6) Λεπίδες ὀψιανοῦ. *BCH* 1906, 39. (7) Λίθινον σφονδύλιον (ς). *BCH* 1906, σ. 33, εἰκ. 67. (8) Σφονδύλια, μικροὶ ὕπεροι καὶ βάρη ὑφαντικῶν ἱστῶν ἐξ ὀπτῆς γῆς. *BCH* 1906, σ. 36-37, εἰκ. 58-60.

(9) Ἑργαλεῖα ἐξ ὀστῶν ἢ κεράτων. *BCH* 1906, 39. (10) Ἥλοι ἢ συνδετῆρες ἐκ μολύβδου διὰ τὴν ἐπιδιόρθωσιν ραγισμένων πηλίνων ἀγγείων. *BCH* 1906, 39. Μερικὰ εἰδώλια ἐξ ὀπτῆς γῆς, περὶ τῆς χρονολογίας τῶν ὁποίων οὐδὲν μνημονεύεται (*BCH* 1906, 37), φαίνεται ὅτι ἀνήκουν εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν.

X. Τίρυνς (21).—Ἐκ τῶν ME τάφων τῆς θέσεως προέρχονται τὰ μικρὰ εὐρήματα: (1) Εἵκοσι περίπου ψῆφοι ὄρμου ἐξ ὑαλομάξης. *Tiryns* III, 79. (2) Ἐν πριόνιον ἐκ πυρίτου. *Tiryns*, III, 95.

XI. Λέρνα (23).—Τὰ κάτωθι ἐκ τῶν 4471 μικρῶν εὐρημάτων τῆς θέσεως μνημονεύονται εἰς τὰς ἐτησίας ἐκθέσεις ἐπὶ τῆς προόδου τῶν ἀνασκαφῶν ὡς προερχόμενα ἐκ ME τάφων ἢ οἰκοδομημάτων:

(1) Ἐν περιάπτον ἐκ πρᾶσινωποῦ λίθου ἔχον σχῆμα τοῦ προσθίου μέρους βραχίονος καὶ μερικῶς κεκλεισμένης χειρός, μήκους 0,032 μ. *Hesperia* 1955, 36.

(2) Μικρὸν κόσμημα ἐκ στεατίτου δι' ἀνάρτησιν ἐκ τοῦ λαιμοῦ. *Hesperia* 1956, σ. 160, πίν. 47h. (3) Τμῆμα πηλίνου πελέκεως μετ' ἐγκαράκτων σχεδίων. *Hesperia* 1957, 146.

(4) Περίπου 41 βάσεις ἀγγείων, μετ' ἐγκαράκτων ἢ πλαστικῶν συμβόλων τῶν κεραμῶν, προερχόμεναι ἐκ τῶν ME-YE κιβωτισχῶμων τάφων (εἰκ. 9, 23-24). *Hesperia* 1955, σ. 34, πίν. 15 c-f, 1956, 156.

(5) Μία χράνη ἐκ πηλοῦ χρησιμοποιουμένη διὰ τὴν τῆξιν μετάλλου (εἰκ. 9, 20). *Hesperia* 1955, σ. 42, πίν. 14f.

(6) Δύο ὀρειχάλκινα ἐγχειρίδια (εἰκ. 9, 2). (7) Σμίλη ὀρειχάλκου. *Hesperia* 1957, 151. (8) Ὅρειχαλκίνη λεπίς (ξυροῦ;). *Hesperia* 1957, 154. (9) Δύο ὀρειχάλκινοι δακτύλιοι. *Hesperia* 1955, 28, 36. (10) Δύο ὀρειχάλκιναι καρφίδες. (11) Ὅρειχαλκίνη καρφίς μετὰ σφαιρικῆς κεφαλῆς καὶ μικροῦ πτηνοῦ ἐπ' αὐτῆς (εἰκ. 9, 4). *Hesperia* 1957, 148, πίν. 42b.

(12) Δύο πολυέδρα ἐκ κρυστάλλου. *Hesperia* 1954, 21. (13) Ψῆφοι ὄρων ἐκ λίθου, ὑαλομάξης, ὀπτοῦ πηλοῦ καὶ ὄστου. *Hesperia* 1954, 21, 1955, 32, 36, 1956, 155, 160, 1957, 145, 148. (14) Καρφίδες ἐξ ὄστου διαφόρων τύπων. Μία τούτων ἔχουσα κεφαλὴν ὡς σφύραν (εἰκ. 9, 28) εἶναι ὁμοία πρὸς ἑτέρας γνωστὰς ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐξ Alaca ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐκ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ ἐκ τῆς Ἰταλίας. *Hesperia* 1954, 21 (καρφίς μετὰ κεφαλῆς ὡς σφύρας: *Hesperia* 1956, 160, πίν. 47b). Παράλληλα παραδείγματα ἰδὲ ἐν CHILDE, Dawn, 1950, 153. (15) Δώδεκα ὄστρακα κογχυλίων. *Hesperia* 1954, 21. (16) Μικρὸς δίσκος ἐκ πηλοῦ καὶ ἐν σφονδύλιον εὐρεθέντα εἰς τάφους. *Hesperia* 1955, 35, 36. (17) Λεπίδες ὀφθανοῦ ἐκ τοῦ τάφου H 1. *Hesperia* 1954, 21. (18) Διάτρητα ἐργαλεῖα ἐξ ὄστου εὐρεθέντα εἰς τὸν αὐτὸν τάφον. *Hesperia* 1954, 21. (19) Τεμάχιον ὀρειχάλκου. *Hesperia* 1955, 28. (20) Μολύβδινοι συνδετήρες τεθραυσμένων ἀγγείων. *Hesperia* 1956, 160, 1957, 145.

XII. Ἀσίνη (24).—(1) Κυλινδρική σφραγίς ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ μετὰ τινων γραμμῶν ἐπὶ τῆς ὄψεως μὴ σχηματίζουσῶν παρὰστασιν. Παρεμφερεῖς τύποι ἔχουν εὐρεθῆ εἰς Τροίαν II-V, Bos-öyük καὶ Alishar II, οὔτινες θεωροῦνται βορείου προελεύσεως. *Asine*, σ. 239, εἰκ. 172 ἀρ. 9. (2) Μερικὰ ὄστρακα μετ' ἐγκαράτων συμβόλων τῶν κεραμοποιῶν δεικνύοντα σχέσιν πρὸς τὰς Κυκλάδας κατὰ τοὺς ἐνεργήσαντας τὴν ἀνασκαφὴν. *Asine*, σ. 283-284, εἰκ. 195.

(3) Δώδεκα λίθινα τρύπανα χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν διάτρησιν ἄλλων λίθων, ἐκ καθαρῶς ME στρωμάτων. *Asine*, σ. 247, εἰκ. 176, 1. (4) Λίθινοι τριπτῆρες, μυλόλιθοι καὶ στιλβωτῆρες, διαφόρων σχημάτων. *Asine*, σ. 247, 248, εἰκ. 176. (5) Ὀλίγα σφονδύλια καὶ βάρη ἱστών ἐξ ὀπτῆς γῆς. *Asine*, 252-253. (6) Στελεὶς λιθίνης ἀξίνης ἢ πελέκως ἐκ κέρατος. *Asine*, 253-254. (7) Μία λαβὴ ἐξ ὄστου καὶ ἕτερον ὀστεῖνον ἀντικείμενον, πιθανῶς κερκίς ὑφαντικοῦ ἱστοῦ. *Asine*, σ. 254, εἰκ. 180 ἀρ. 5, 9. (8) Ὅστεῖνοι ὀπτεῖς, βελόνας καὶ στιλβωτῆρες. *Asine*, σ. 254-255, εἰκ. 180. (9) Ὅστεῖνη πλάξ μετ' ἐγκαράτου κοσμήσεως προερχομένη πιθανῶς ἐκ τῆς ἐπικαλύψεως κολεοῦ ἱφίφους τινὸς κατὰ τοὺς ἀνασκάψαντας. *Asine*, σ. 259, εἰκ. 181, 1.

(10) Ὅρειχαλκίνη αἰχμὴ δόρατος (εἰκ. 9, 6) παρεμφερὴς πρὸς ἑτέρας δύο, ἢ μία τῶν ὁποίων εὐρέθη εἰς Σέσκλον τῆς Θεσσαλίας καὶ ἡ ἑτέρα εἰς Λευκάδα. *Asine*, σ. 258, εἰκ. 182 ἀρ. 2. (11) Ὅρειχάλκινον μαχαίριδιον μετ' ὄρ-

γυρᾶς ἐπικαλύψεως. Asine, σ. 258, εἰκ. 182 ἀρ. 3. (12) Αἰχμαὶ βελῶν ἐξ ὀψιανοῦ (εἰκ. 9, 9-10), πυρῆνες καὶ λεπίδες ὀψιανοῦ. Asine, 243, 258, εἰκ. 175 ἀρ. 1-4. (13) Πέντε διάτρητοι λίθινοι πελέκει, δύο τῶν ὁποίων προέρχονται ἐκ μικτῶν ΠΕ-ΜΕ στρωμάτων, καὶ μία κεφαλὴ ροπάλου ἐκ λίθου (εἰκ. 9, 12). Asine, σ. 244-246, εἰκ. 185. (14) Εἷς ἄτρητος λίθινος πέλεκυς. Asine, 244. (15) Στιλβωτῆρες στελεχῶν βελῶν πεποιημένοι ἐξ ἁμολίθου. Asine, σ. 248, εἰκ. 176 ἀρ. 4.

(16) Ἐν ζεύγος ὀρειχαλκίων λαβίδων καὶ θραύσματα μιᾶς ἐτέρας. Asine, 258-259, εἰκ. 182 ἀρ. 4. (17) Δύο χαλκᾶ ἐνώτια. Asine, σ. 259, εἰκ. 182 ἀρ. 5. (18) Λιθίνη κεφαλὴ καρφίδος μετὰ τεμαχίου ὀρειχάλκου διατηρουμένου ἐπ' αὐτῆς, ὅμοιαι τῆς ὁποίας ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Alishar. Asine, 250. (19) Ὅστέϊναι καρφίδες μετὰ κεφαλῶν διαφόρων τύπων. Asine, σ. 154-155, εἰκ. 180 ἀρ. 10-12.

XIII. Ἀσέα (32).—Τὰ κάτωθι ΜΕ μικρὰ εὐρήματα εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν:

(1) Στρογγύλον ἀντικείμενον ἐξ ἁμολίθου προοριζόμενον κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα δι' ἀνάρτησιν ἐκ τοῦ λαιμοῦ. Asea, σ. 127, εἰκ. 118 ἀρ. 10.

(2) Τρεῖς σφραγίδες ἐκ χονδροειδοῦς πηλοῦ (εἰκ. 9, 21-22). Ἡ μία τούτων ἔχει σφαιρικὸν σῶμα καὶ ἐπὶ τῆς ὀψεως αὐτῆς ἔχει ἐγχαραχθῇ πρὸ τῆς ὀπτήσεως σχέδιον ἐνὸς σταυροῦ, ἡ δευτέρα ἔχει σχῆμα ἁπλίου καὶ φέρει ἐν σχέδιον ἐκ 4 παραλλήλων γραμμῶν τεμνομένων ὑπὸ ἐτέρας καθέτου, ἔχουν δὲ πᾶσαι χαραχθῇ μετὰ τὴν ὀπτησιν καὶ ἡ τρίτη ἔχει κυλινδρικὸν σχῆμα καὶ φέρει τρεῖς παραλλήλους καὶ δύο λοξὰς γραμμάς. Asea, σ. 117 καὶ εἰκ. 112 ἀρ. 1, 2, 3.

(3) Δέκα τρεῖς κυβικοῦ καὶ δέκα σφαιρικοῦ σχήματος λίθοι ἐρμηνευθέντες ὡς σταθμά (εἰκ. 9, 14-16). Asea, σ. 124-125, εἰκ. 117. (4) Λίθινοι τριπτήρες ἢ μυλόλιθοι. Asea, σ. 124, εἰκ. 116 ἀρ. 4-5. (5) Ὅκτω λίθιναι ἀκόνοι. Asea, σ. 126-127, εἰκ. 118, 3-5. (6) Ὀλίγα ἄτρητοι ἀξῖναι ἐκ λίθου. Asea, σ. 123, εἰκ. 115 ἀρ. 13. (7) Πυρῆνες καὶ λεπίδες ὀψιανοῦ καὶ ἀντικείμενα ἐκ πυρίτου. Asea, σ. 128-129, εἰκ. 120. (8) Ἐπτὰ λίθινα καὶ πήλινα κομβία ἢ σφονδύλια. Asea, σ. 120, εἰκ. 114, 6-12. (9) Λίθινοι στιλβωτῆρες. Asea, 127. (10) Πήλινα βάρη ἰστῶν ἢ σφονδύλια διαφόρων σχημάτων. Asea, σ. 119, εἰκ. 113, 15-23. (11) Δύο πήλινοι ὑπεροί. Asea, σ. 121-122, εἰκ. 114, 18-19. (12) Ὅστέϊνοι ὀπτεῖς ἢ βελόναι καὶ ὀδόντες ζῶων ἐξυτηρητοῦντες παρομοίους σκοπούς. Asea, σ. 130, εἰκ. 121, 18-20. (13) Ἐν κέρατον ἐλάφου. Asea, 130.

(14) Ἡμισφαιρικὴ κεφαλὴ κόπτης ἐγχειριδίου ἐξ ὀστοῦ. Asea, σ. 131, εἰκ. 122, 2. (15) Μία καλῶς διατηρουμένη αἰχμὴ βέλους ἐξ ὀψιανοῦ καὶ τεμάχια ἄλλων. Asea, 128.

(16) Τριάκοντα περίπου διάτρητοι λίθινοι πελέκει ἢ ἀξῖναι ἐρμηνευό-

μενοι συνήθως ὡς ὄπλα (εἰκ. 9, 11). Asea, σ. 122 - 123, εἰκ. 115, 13 - 15.
 (17) Ἐπτά λίθινοι στιλβωτῆρες στελεχῶν βελῶν. Asea, σ. 126, εἰκ. 118, 1-2.
 (18) Κατεργασμένοι χαλκιδόντες κάπρου χρησιμοποιοιθέντες πιθανόν διὰ κράνος, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος, ἂν καὶ οὐδείς φέροι ὁπὴν. Asea, 120.

(19) Ὅστεῖναι καρφίδες μετὰ κεφαλῶν, χρησιμοποιούμεναι ὡς κοσμήματα πιθανῶς. Asea, σ. 130, εἰκ. 121, 14 - 17. (20) Συνδετῆρες τεθραυσμένων ἀγγείων ἐκ μολύβδου. Asea, σ. 131, εἰκ. 122, 3.

XIV. Ἀμύκλαι (33).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τινων, λιθίνων κυρίως, ἀντικειμένων μνημονευθέντων ἤδη καὶ εἰς τὴν ΠΕ περίοδον (XXI, 1-4 σ. 272 ἀνωτέρω), ἀναφερομένων δὲ ἁπλῶς ὡς Προμυκηναϊκῶν ὑπὸ τῶν ἀνασκαψάντων. Μεταξὺ τῶν εὐρημάτων εἶναι ὀρειχάλκινον μαχαίριδιον, θραύσματα ὀρειχάλκου καὶ ὀρειχαλκίνη κεφαλὴ μόσχου, ἀβεβαίον χρονολογίας στρωματογραφικῶς, μνημονευόμενα ἐν ΑΜ 1927, 7.

XV. Παλαιόπυργος (34).—(1) Δύο διάτρητοι λίθινοι πελέκες.
 (2) Ὀψιανός. BSA 1960, 80.

XVI. Γερὸνθραι (37).—Τὰ κάτωθι Μικρά εὐρήματα εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν, ἢ χρονολογία ὅμως τούτων δὲν εἶναι βεβαία.

(1) Ἐννέα σφαιρικοὶ λίθοι. (2) Ἐξ λίθινοι σφύραι (πολεμικοὶ πελέκες;). (3) Ἐπτά λεπίδες καὶ θραύσματα ἄλλων ἑξ ὀψιανοῦ. (4) Δύο στιλβωτῆρες ὁμοιάζοντες κεκαμμένον δάκτυλον. (5) Ὀλίγα πῆλινα σφονδύλια, βάρη ἰστών καὶ μικροὶ ὕπεροι. (6) Κομβιόσχημοι στιλβωτῆρες ἑξ ὀπτῆς γῆς. (7) Χαλκιδόντες κάπρου καὶ τρία κέρατα αἰγῶν. (8) Μία αἰχμὴ βέλους ἑξ ὀψιανοῦ. (9) Ὀρειχαλκίνη καρφὶς μετὰ κεφαλῆς ὁμοιοζούσης πτηνόν. (10) Ὅστεϊνη καρφὶς. (11) Ὅστεϊνος δακτύλιος. BSA 1904 - 5, 95 - 96, 1909 - 10, 75.

XVII. Ἄγιος Ἰωάννης (42).—Εἷς διάτρητος λίθινος πέλεκυς. BSA 1908 - 9, 161 ὑπόσημ. 4, 1960, 87.

XVIII. Ἀστέρι (44).—(1) Ἐν τεμάχιον χεῖλους λιθίνου ἀγγείου, ἴσως Κρητικῆς προελεύσεως. (2) Ἐν σφονδύλιον. BSA 1960, 91 ὑπόσημ. 9, σ. 118.

XIX. Παπούλια (51).—Ἐκ τῆς θέσεως ἔχουν ἀναφερθῆ: (1) Μία αἰχμὴ βέλους. (2) Ἄλλα λίθινα ἐργαλεῖα. BCH 1955, 248.

XX. Μάλαθη (55).—Ἐξ ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ Μικρῶν εὐρημάτων ἐκ τῆς θέσεως τὰ κάτωθι ἀναφέρονται ὡς προερχόμενα ἑξ ἀσφαλῶς ΜΕ στρωμάτων:

(1) Βῶλος ὀπτοῦ πηλοῦ ἐρμηνευόμενος ὡς πιθανὴ κεφαλὴ ἵππου ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος τὴν θέσιν. Malthi, σ. 334, πίν. XXV ἀρ. 52. (2) Τρία λίθινα περιάρτα ἢ εἰδῶλια, ἐν ἑκ στατίτου καὶ δύο ἐξ ἀμμολίθου, ἔχοντα σχῆμα βαριδίου. Malthi, σ. 345, πίν. XXV ἀρ. 27, 71.

(3) Δέκα ἐξ περίπου ὄστρακα (εἰκ. 9, 25-26), ἐν λίθινον σταθμὸν καὶ ἐν πῆλινον βάρος ἴστοῦ ἐπιγεγραμμένα διὰ διαφόρων συμβόλων. Malthi, 389-397. (4) Ἐξήκοντα περίπου λίθινα ἢ ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ ἀντικείμενα διαφόρων σχημάτων ἐρμηνευθέντα ὑπὸ τοῦ εὐρόντος ὡς σταθμά (εἰκ. 9, 17-19). Malthi, 377-388.

(5) Λίθινα ἀξίνα ἀνευ ὀπῆς. Malthi, 351-352. (6) Λεπίδες καὶ μικρὰ ἐργαλεῖα ἐξ ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου. Ὁ ὀψιανὸς εἰσήγετο ἢ ἐκ Μήλου ἢ ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Ἀδριατικῆς κατὰ τὸν ἐνεργήσαντα τὴν ἀνασκαφὴν. Malthi, 356-359.

(7) Ὅκτω ὀρειχάλκινα μαχαιρίδια διαφόρων τύπων (εἰκ. 9, 3). Malthi, 368-369. (8) Ὅρειχαλκίνη σμίλη. Malthi, 369-370. (9) Ὅρειχάλκινον ἀντικείμενον, πιθανὸν ὀπὺς. Malthi, 370. (10) Δύο μικροὶ ὀρειχάλκινοι δίσκοι, χρησιμεύοντες ὡς κοσμήματα προσηρμοσμένα ἐπὶ τινος ἐπιφανείας. Ὁ εἰς τούτων εἶναι πιθανῶς ΠΕ χρονολογίας, ἀμφοτέρω ὅμως ὁμοιάζουν πρὸς ἑτέρους εὐρεθέντας εἰς Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν. Malthi, 370-371. (11) Εἰς μολύβδιος ἥλος καὶ εἰς τροχός. Malthi, 373-374.

(12) Πλατεῖς λίθοι μετὰ χεῖλους πέριξ, τριπτῆρες, ὑπεροί, στυλβωτῆρες καὶ δισκοειδεῖς λίθοι ἐρμηνευόμενοι ὡς πώματα. Ἡ χρονολογία τῶν τοιούτων ἀντικειμένων δὲν εἶναι πάντοτε βεβαία. Malthi, 354-356.

(13) Σφονδύλια ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ διαφόρων τύπων. Malthi, 335-336.

(14) Βύσματα ὀπτῆς γῆς. Malthi, 337. (15) Δύο σωλῆνες ἐκ κέρατος ἐλάφου τοῦ τύπου τοῦ μνημονευθέντος ὡς δοχεῖον βαφῆς τοῦ προσώπου κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον ἀλλ' ἀνευ ἐξωτερικῆς ἐγκαράκτου κοσμήσεως ἢ ἰχνῶν βαφῆς ἐσωτερικῶς. Malthi, 364.

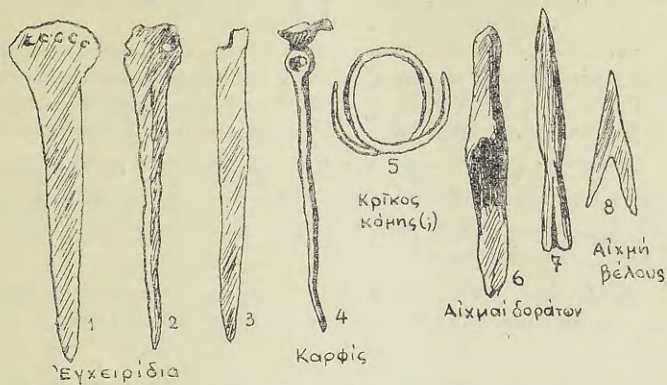
(16) Τεμάχια δέκα ὀπῶν ἐκ κέρατος καὶ τινων βελόνων ἐξ ὀστοῦ. Malthi, 362-363. (17) Τεμάχια κατεργασμένων κεράτων, χαυλιοδότων κάπρων καὶ ὀνύχων ἄρκτων. Malthi, 363-364.

(18) Ὅρειχαλκίνη αἰχμὴ δόρατος (εἰκ. 9, 7). Malthi, σ. 367, πίν. XXX ἀρ. 2. (19) Κεφαλὴ λαβῆς ξίφους ἐξ ἐλεφαντοστοῦ. Malthi, 361-362. (20) Τινὲς πιθανὸν ἐξ ἐξ αἰχμῶν βελῶν ἐξ ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου καὶ ἐκ τινων αἰχμῶν δοράτων ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης. Malthi, 357-358. (21) Ὅκτω περίπου διάτρητοι λίθινοι πελέκεις (εἰκ. 9, 13) καὶ τινες κεφαλὰι ροπαλῶν ὡς καὶ δύο ἀδιάτρητοι πελέκεις. Malthi, 344-353. (22) Στυλβωτῆρες στελεχῶν βελῶν ἐκ λίθου. Malthi, 353-354.

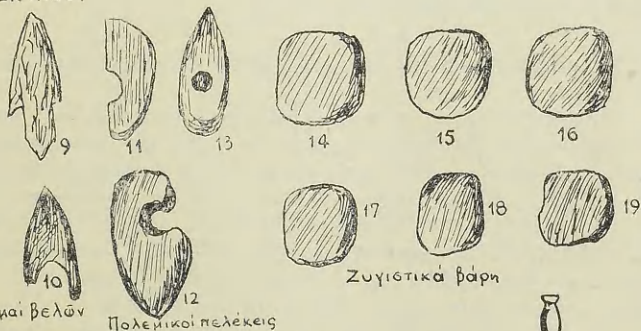
(23) Μερικαὶ ἐκ πέντε ὀρειχαλκίνων καρφίδων ἀνευ κεφαλῆς. Malthi, 371. (24) Ὀλίγα ψῆφοι ὄρμου ἐξ ὑαλομάζης καὶ ὀπτοῦ πηλοῦ. Malthi, 338,

ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΑ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

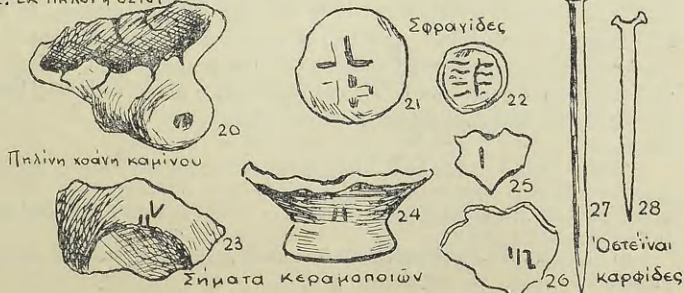
I. ΕΚ ΧΑΛΚΟΥ

II. ΕΚ ΛΙΘΟΥ

III. ΕΚ ΠΗΛΟΥ ἢ ΟΣΤΟΥ

344. (25) Καρφίδες κόμης ἐξ ὀστοῦ. Malthi, 362 - 363. (26) *Οστρακα κογχυλίων καὶ ἀπολιθώματα ἄλλων. Malthi, 343, 359 - 360.

(27) *Ἐν ὀστέϊνον ἀντικείμενον ὁμοιάζον πρὸς κοχλιάριον παρεμφερὲς πρὸς ἄλλα εὗρεθέντα εἰς Θερμὴν Λέσβου καὶ Βαρδαρόφτσα Μακεδονίας. Malthi, σ. 365, πίν. XXIX ἀρ. Α 2. (28) *Οστοῦν ἀστραγάλου ζῶον. Malthi, 364. (29) *Οστᾶ ἵππου. Malthi, 58 (SCHACHERMEYER, Poseidon, 53).

XXI. Ὀλυμπία (59).—(1) Τρεῖς λίθιναι ἀξίναι. (2) Μία λιθίνη σμίλη καὶ μία λιθίνη σφῦρα (πολεμικὸς πέλεκυς;). (3) Λεπίδες καὶ πριόνια ἐξ ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου ὥς καὶ πυρῆνες ὀψιανοῦ. (4) Λίθινος στιλβωτήρ. (5) *Ἐξ σφονδύλια ἐξ ὀπτιῆς γῆς. AM 1911, 179 - 180.

XXII. Μεράκα - Πίσσα (60).—(1) Λεπίδες ἐκ πυρίτου. (2) Σφονδύλια καὶ βάρη ἱστών ἐξ ὀπτιῆς γῆς. AM 1911, 180. Alt - Olympia, σ. 275, παρ. 9. πίν. 24.

XXIII. Χλεμούτσι (63).—*Ἐντὸς ἑνὸς ἀγγείου εὐρέθησαν ἀπηνθρακωμένοι κόκκοι σίτου. BCH 1951, 158 - 161.

II. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

*Ακολουθοῦντες τὴν ταξινόμησιν τῶν μικρῶν εὐρημάτων κατὰ τὴν σημασίαν αὐτῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, ἣν ἔχομεν ἤδη καθορίσει καὶ διὰ τὰς προηγουμένας περιόδους, παρατηροῦμεν πρῶτον ὥς πρὸς τὰ ἀντικείμενα τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν καθημερινὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν ὅτι ἐργαλεῖα ἀφορῶντα εἰς τὴν γεωργίαν, οἷον ἀξίναι καὶ στείλειοι αὐτῶν ἢ ἀλεστικά ἐργαλεῖα ὥς οἱ μυλόλιθοι¹, ἐπίσης ὑφαντουργικά ἐργαλεῖα καὶ ὀστέϊνοι ὀπτεῖς καὶ βελόναι χρησιμοποιούμεναι πιθανῶς διὰ τὴν ραφὴν ἐνδυμάτων ἐξ ὑφασμάτων ἢ δερμάτων, πάντα εἶναι ὀλιγάριθμα εὐρήματα εἰς ὅλας τὰς θέσεις.

*Ἡ κατεργασία τοῦ λίθου ἀφ' ἐτέρου, τοιυλάχιστον διὰ τὴν κατασκευὴν ἀγγείων, ἐγκατελείφθη καὶ μόνον τρία θρασύματα τοιούτων ἀγγείων, τὰ δύο ἐξ Ἀργους καὶ τὸ ἕτερον ἐξ Ἀστερίου, ὥς καὶ ἓν ἀγγεῖον ἐκ Προσούμνης, ἀναφέρονται. Λίθινα τρύπανα διὰ διάτρησιν λίθων μνημονεύονται ἐξ Ἀσίνης ἀλλ' ἔχρησιμοποιοῦντο πιθανῶς εἰς ἀρχιτεκτονικὰς ἢ ἄλλας ἀνάγκας. Παραπομπὰς εἰς τὰς θέσεις ἰδὲ ἐπὶ τοῦ ἐπομένου πίνακος.

¹ Διὰ τοῦ ὅρου «μυλόλιθοι» δὲν εἶναι πάντοτε σαφὲς εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν ἂν νοοῦνται σφαιρικοὶ τριπτήρες ἢ ἐπίπεδοι μετὰ χειλούς πέριξ λίθοι κληθέντες ὑπὸ τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ πλάθανα καὶ εἰς ἀγγλιστὶ γεγραμμένας ἐκθέσεις ἀναφερόμενοι ὡς Saddle-quern καὶ Pallets.

*Ὁμοίως διὰ τοῦ ὅρου «λίθιναι σφῦραι» νοοῦνται τριπτήρες ἢ πολεμικοὶ πελῆκες ἢ ἕτερόν τι;

ΠΙΝΑΞ VII.

ΣΥΝΟΨΙΣ ΚΑΙ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΜΕΣΟΓΕΑΔΑΙΚΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Τὸ σημεῖον + δηλοῖ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀντικειμένων δὲν ἀναφέρεται

Θέσεις

Θ έ ς ε ι ς	Ι Α Ι Ω Τ Ι Κ Ο Σ Β Ι Ο Σ																																
	Τέχνη										Καλλωπισμός					Θρησ.	Ἑθνικον.		Πόλεμος														
	Λίθιναι ἀξίνας	Τριπτήρες	Ὕπεροι	Σφονδύλια	Βάρη ἰστών	Ὅστεινοι ὀπτεῖς	Λίθινα ἀγγεῖα	Μολύβδινοι ἥλοι	Χαλκᾶ μαχαίριδια	Χαλκαὶ σμίλαι	Χαλκοὶ ὀπτεῖς	Χρυσᾶ διαδήματα	Δακτύλιοι	Ἐνώτια	Χαλκοὶ κρίκοι	Χαλκαὶ λαβίδες	Χαλκαὶ καρφίδες	Ὅστεῖναι καρφίδες	Ψῆφοι ὄρμων	Κογχύλια	Εἰδώλια ζώων	Περίαιπτα	Σφραγιδες	Σήματα κεραμέων	Σταθμὰ	Ὅψιανός-πυρίτης	Χαλκαὶ αἰχμαὶ δοράτ.	Χαλκᾶ ἐγχειρίδια	Χαλκαὶ αἰχμαὶ βελῶν	Αἰχμαὶ βελῶν ὀψιανού	Στιλβωτήρες βελῶν	Πολεμικοὶ πελέκεις	Χαυλιδόδ. κρανῶν
	1	3	+	1	1	1	2	+	1	2	2	+	7	3	+	34	+	3	+	+	1	1	2	+	+	+	+	1	1	11	+	1	
I. ΣΙΚΥΝ.																																	
II. ΚΟΡΑΚΟΥ.	1																																
III. Π. ΚΟΡΙΝΘΟΣ																																	
IV. ΓΟΝΙΑ																																	
V. ΖΥΤΟΥΡΙΕΣ			1																														
VI. ΜΥΚΗΝΑΙ																																	
VII. ΜΠΕΡΜΠΑΤΙ																																	
VIII. ΠΡΟΣΥΜΝΑ																																	
IX. ΑΡΤΟΣ			5	+																													
X. ΤΙΡΥΝΣ	+	+	+	+																													
XI. ΑΕΡΝΑ			2	+																													
XII. ΑΣΙΝΗ			7	+	+																												
XIII. ΑΣΕΑ	+	+																															
XIV. ΑΜΥΚΑΙ																																	
XV. ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΟΣ																																	
XVI. ΤΕΡΟΝΘΡΑΙ				+	+																												
XVII. ΑΠΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ																																	
XVIII. ΑΣΤΕΡΙ																																	
XIX. ΠΑΠΟΥΔΙΑ																																	
XX. ΜΑΛΘΗ																																	
XXI. ΟΛΥΜΠΙΑ																																	
XXII. ΠΙΣΑ	+	3	+	6	+	1	8	1	1				5	+	+		1	3	18	60	+	+	+	+	+	1			6	+	8	+	

Λίθινοι στίλβωτήρες χρησιμοποιούμενοι διά διαφόρους ανάγκας και ειδικῶς διά τὴν στίλβωσιν ἀγγείων ἀναφέρονται ἐξ Ἀσίνης, Ἀσέας, Γερωνθρῶν, Μάλθης καὶ Ὀλυμπίας, μολύβδινοι συνδετήρες καὶ ἡλοι δι' ἐπισκευὴν ἀγγείων εὐρέθησαν εἰς Ἀργος, Λέρναν, Ἀσέαν καὶ Μάλθην.

Ἐνδιαφέρον εὗρημα εἶναι μία πηλίνη χοάνη (εἰκ. 9, 20) χρησιμοποιουμένη διά τὴν τῆξιν μετάλλου καὶ προερχομένη ἐκ Λέρνης, ὅπου καὶ μεταλλευτικαὶ κάμινοι ἔχουν εὐρεθῇ. Ὅμοιοι κάμινοι ἔχουν εὐρεθῇ ἐπίσης εἰς Μάλθην, ὡς παρατηρήθη εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα. Εἰς ἀμφοτέρως ὁμως τὰς περιπτώσεις τὰ γενόμενα εὐρήματα ὑποδηλοῦν τοπικὴν κατεργασίαν περιωρισμένης ἐκτάσεως μᾶλλον παρὰ ἐγκαταστάσεις διά παραγωγὴν ἐξαγωγίμων μεταλλευτικῶν προϊόντων, ὁπότε ποικίλοι μῆτραι καὶ ἀξιόλογα ὑπολείμματα σκωρίας ἔπρεπε νὰ ἔχουν παρατηρηθῇ εἰς τὰς ἐν λόγῳ θέσεις.

Τὰ καθ'αυτὸ μέταλλα ἀντικείμενα τῆς περιόδου τὰ εὐρεθέντα μέχρι σήμερον εἶναι δέκα ὀρειχάλκινα μαχαιρίδια, δύο ἐξ Ἀργους καὶ Ἀσίνης, ἓν ἐξ ἐκάστης θέσεως, καὶ ὀκτὼ ἐκ Μάλθης, μία λεπίς ἀβεβαίας χρήσεως ἐκ Λέρνης, δύο ὀρειχάλκινοι ὀβελοὶ ἐκ Κορίνθου, δύο ὀρειχάλκινα σμίλοι ἢ μία ἐκ Λέρνης καὶ ἡ ἑτέρα ἐκ Μάλθης, εἷς ὁπεὺς καὶ δύο μικρὰ δισκοειδῆ ὀρειχάλκινα κοσμήματα ἐπιφανείας τινὸς ἐκ τῆς τελευταίας θέσεως, τεμάχια ὀρειχάλκου ἐκ Λέρνης καὶ ἐξ Ἀμυκλῶν, τὰ τῆς τελευταίας θέσεως ἀμφίβολα καθ'αυτὰ, πλέον τῶν 40 μικρὰ κοσμήματα ἢ ἀντικείμενα καλλωπισμοῦ ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ ἢ ὀρειχάλκου καὶ ἠλέκτρου καὶ ἑννέα ὀρειχάλκινα ὅπλα. Περὶ τῶν κοσμημάτων καὶ τῶν εἰδῶν καλλωπισμοῦ, ὡς καὶ περὶ τῶν ὅπλων, γίνεται λόγος, ἐν λεπτομερεῖα, κατωτέρω.

Μερικὰ ἐκ τῶν ἀντικειμένων τούτων εἰσῆχθησαν πιθανὸν ἔξωθεν, τὸ ἥλεκτρον π.χ., ἐξ οὗ ἦσαν κατεσκευασμένοι δακτύλιοί τινες εὐρεθέντες ἐν Κορίνθῳ εἰς τάφους, ὡς ὕλη τοῦλάχιστον, εἰσῆγето ἔξωθεν· ἄλλα ἀντικείμενα ἴσως κατεσκευάζοντο ἐπιτοπίως ἐν Πελοποννήσῳ. Παρ' ὅλα ταῦτα λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν πολλῶν ἑκατοντάδων ΜΕ τάφων, οἵτινες ἔχουν ἀνακαλυφθῇ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ὀλίγας γνωστὰς ΠΕ περιπτώσεις ταφῶν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ΜΕ περίοδος, συγκρινομένη εἴτε πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν ΠΕ εἴτε πρὸς τὴν ἐπακολουθοῦσαν ΥΕ περίοδον τῶν κιβωτισσῆμων τάφων τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν, εἶναι περίοδος λίαν πτωχὴ εἰς μέταλλον. Τὸ περιεχόμενον τῶν τάφων τῆς Κορίνθου, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὡς περιεργὸς ἐξάίρεσις ἐν μέσῳ τοσοῦτον πενιχροῦ ΜΕ περιβάλλοντος, πρέπει ἴσως νὰ νοηθῇ ὡς ἀνήκον εἰς προκεχωρημένους ΜΕ ἢ πρωίμους ΥΕ χρόνους, νὰ ταξινομηθῇ δηλ. παρὰ τὰ δεδομένα τῶν κιβωτισσῆμων τάφων τῶν Μυκηνῶν, ἐφ' ὅσον ἡ κεραμικὴ τῶν τάφων τῆς Κορίνθου ἀποτελεῖται ἀπὸ Ἀμαυρόχρομα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ Ὀχρὰ Μινυεῖα ἀγγεῖα, δηλαδὴ ἀνήκει εἰς προκεχωρημένην φάσιν τῆς ΜΕ περιόδου.

Ὡς ἀντικείμενα καλλωπισμοῦ δύνανται νὰ μνημονευθοῦν πέντε ὀρει-

χαλκαὶ λαβίδες, δύο τῶν ὁποίων εὐρέθησαν εἰς Πρόσυμναν καὶ τρεῖς περίπου ἔττειραι εἰς Ἀσίνην, δύο σωλῆνες ἐκ κεράτων, ἡ χοῆσις τῶν ὁποίων εἶναι ἀμφίβολος, καὶ δύο πῆλινοι μικροὶ ὕπτεροι ἐξ Ἀσέας. Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀντικείμενα λαμβανομένου πάντοτε ὑπ' ὄψιν τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἀνασκαφέντων ΜΕ τάφων δεικνύουν τὴν πτωχείαν τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῶν ΜΕ κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰς τὸν τομέα τοῦτον. Πολλὰ ἴσως ἐκ τῶν ἀντικειμένων πρέπει νὰ νοηθοῦν ὡς ΠΕ μᾶλλον δεδομένα, παρὰπεσόντα εἰς ΜΕ ἐπιχώσεις.

Τὰ εὐρήματα τῆς Κορίνθου περιλαμβάνουν ἐν χρυσοῦν διάδημα, δύο ἀργυρᾷ ἐνώτια, ἀργυροῦς καὶ ἐξ ἡλέκτρου δακτυλίου, δύο ὀρειχάλκινα βραχιόλια, ὀρειχαλκίνοὺς κρίκους διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς κόμης, ἑπτὰ περίπου ὀρειχαλκίνοὺς δακτυλίους καὶ ψήφους ὄρων. Πάντες οἱ λοιποὶ ἀνασκαφέντες ΜΕ τάφοι ὑπερβαίνοντες κατὰ πολὺ τοὺς πεντακοσίους ὥς καὶ πάντες οἱ ἐρευνηθέντες ΜΕ οἰκίσμοι παρέσχον οὐχὶ περισσότερα τῶν εἴκοσι πέντε περίπου μικρῶν κοσμημάτων καὶ δέκα ἐξ ψήφους ἐκ μετάλλου, μερικὰς καρφίδας ὁστοῦ καὶ μερικὰς ψήφους ὄρων ἐξ ὑαλομάζης ἢ ὀπτῆς γῆς. Τὰ μέταλλα ἀντικείμενα εἶναι πλέον τῶν τεσσάρων ὀρειχάλκινοι κρίκοι διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς κόμης, προερχόμενοι ἐκ Ζυγουριῶν καὶ Προσύμνης, δώδεκα ὀρειχάλκινα καρφίδες προερχόμεναι τρεῖς ἐκ Προσύμνης, τρεῖς ἐκ Λέρνης, μία ἐκ Γερωνθρῶν καὶ πέντε ἐκ Μάλθης, πέντε χαλκοὶ δακτύλιοι προερχόμενοι δύο ἐκ Λέρνης καὶ ἀνὰ εἷς ἐκ Ζυγουριῶν, Προσύμνης καὶ Ἀσίνης, δύο χαλκᾷ ἐνώτια ὁμοίως ἐξ Ἀσίνης καὶ τέλος δέκα ἐξ ὀρειχάλκινων ψήφοι ὄρων εὐρεθεῖσαι εἰς Πρόσυμναν. Ὅστείνα καρφίδες εὐρέθησαν τρεῖς εἰς Γωνιάν, μία εἰς Ζυγουριές, μερικαὶ εἰς Λέρναν, Ἀσίνην καὶ Ἀσέαν, μία εἰς Γερὸνθρας καὶ μερικαὶ εἰς Μάλθην. Ψήφοι ὄρων, μερικαὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται διὰ πρῶτην φορὰν εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ὅτι εἶναι ἐξ ὑαλομάζης, εὐρέθησαν εἰς Ζυγουριές, Πρόσυμναν, Τίρυνθα, Λέρναν καὶ Μάλθην. Ὅστρακα κογχυλίων χρησιμοποιούμενα πιθανῶς ὡς κοσμήματα ἀναφέρονται ἐκ Προσύμνης, Λέρνης καὶ Μάλθης, εἰς ταῦτα δὲ δύνανται νὰ προστεθοῦν καὶ μερικὰ εὐρεθέντα εἰς Ἀσίνην ἐστρωμένα ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἐνὸς τάφου.

Ἡ πενία ἡ μαρτυρουμένη ἐκ τῶν μικρῶν εὐρημάτων τῆς ΜΕ περιόδου εἶναι ἀξιοσημείωτον γνῶρισμα διὰ τὸν χαρακτήρα τῆς περιόδου αὐτῆς. Αὕτη ἀπηχεῖ τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν ἣν ἐγνωρίσαμεν ἤδη ἐκ τῶν δεδομένων τῆς ἀρχαιεκτονικῆς καὶ τῶν ΜΕ τάφων.

Τὰ δύο συνηθέστερα μέταλλα κοσμήματα τῶν ΜΕ τάφων, δηλαδὴ οἱ καλούμενοι κρίκοι διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς κόμης καὶ αἱ ὀρειχάλκιναι καρφίδες, εἶναι ἄξια ἰδιαίτης προσοχῆς. Μερικαὶ τῶν καρφίδων εἶναι πολὺ βαρεῖαι (τῆς Κορίνθου π.χ. ἀριθ. III 11, ἀνωτέρω τῶν Γερωνθρῶν XVI, 9, τῆς Μάλθης, XX, 23) καὶ ἐκ τῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρέθησαν, τινὲς τοῦλάχισ-

στον, φαίνεται ότι ἐχρησιμοποιούντο διὰ τὴν συγκράτησιν τοῦ φορέματος ἐπὶ τοῦ ὤμου. Ἀμφότερα τὰ γνωρίσματα ταῦτα ὑποδηλοῦν ἴσως τρόπους κομμώσεως καὶ ἐνδυμασίας διαφόρους τῶν ἤδη γνωστῶν εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα, καθ' ὅσον θὰ ἡδυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν μέχρι τοῦ νῦν γνωστῶν ΠΕ εὐρημάτων ἢ γνωρίζομεν ἐκ παραστάσεων σφραγίδων καὶ τοιχογραφιῶν τῆς πλέον ἡρέμου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην Κρήτης. Ἡ μεταβολὴ πάντως εἰς ἐνδυμασίαν καὶ κόμμωσιν δηλοῖ πιθανῶς νέα φυλετικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἅτινα, ἂν κρίνη τις ἐκ τῶν βαρέων ἐνδυμάτων, τὰ ὅποια ὑποτίθεται ὅτι ἐβάσταζον αἱ βαρεῖαι καρφίδες, πρέπει νὰ ἦλθον ἀπὸ βορειότερα, ψυχρότερα μέρη.

Κατάλοιπα τροφῶν ἀπηνθρακωμένα, πλὴν τῆς περιπτώσεως τοῦ Χλεμουτσίου, ἐλλείπουν ἐκ τῶν ΜΕ στρωμάτων, καίτοι τὰ στρώματα τέφρας εἶναι συνηθέστερα εἰς τὰς ΜΕ ἐπιχώσεις. Ὑποδηλοῖ ἄραγε καὶ ἡ ἔλλειψις αὕτη ἔλλειψιν ἀποθηκευμένων ἀποθεμάτων τροφῶν ὥς συνέπειαν μιᾶς τεταραγμένης καὶ ἀβεβαίας περιόδου, οἷα φαίνεται ἥτο ἡ ΜΕ περίοδος, ἵνα μεταχειρισθῇ τις τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ (I 2);

Τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν δημοσίαν ζωὴν μικρὰ εὐρήματα τῆς περιόδου δὲν παρέχουσιν αἰσθητῶς διάφορον εἰκόνα ἀπὸ τὴν παρεχομένην ἐκ τῶν μνημονευθέντων ἤδη μικρῶν εὐρημάτων τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς.

Ἐν πρώτοις ἐκκλησώμεθα ἐκ τῆς ἐλλείψεως παντὸς εἶδους θρησκευτικῶν συμβόλων. Ἡ ἐρμηνεῖα ἐνὸς βώλου πηλοῦ ὥς κεφαλῆς ἵππου εἰς Μάλθην εἶναι ἀμφίβολος καθ' αὐτήν. Ἐχομεν ἤδη ὑποδείξει ἐν εἶδος λατρείας τῶν νεκρῶν ὥς καὶ ὅτι ἡ λατεῖα τῆς προσωπικῆς ἀρετῆς ὠρισμένων ἀτόμων καὶ μετὰ θάνατον ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡρωικῆς ἐποχῆς, ὥς αὕτη διεμορφώθη καὶ διειρηρήθη κατὰ τοὺς ἱστορικὸς χρόνους ὑπὸ τοῦ ἔπους Δυνάμεθα νὰ συνδέσωμεν πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην τὴν παντελῆ ἔλλειψιν τῶν ἀπὸ Νεολιθικῶν καὶ ΠΕ χρόνων γνωστῶν εἰδωλίων ἀνθρώπων καὶ ζώων, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν ΜΕ περίοδον. Οἱ ΜΕ κάτοικοι δηλαδὴ ἤρχισαν νὰ σηματοῖζον ἀνθρωπομορφικὰς ἰδέας διὰ τὰς θεότητας αὐτῶν ἐπὶ ἐνὸς ὀλιγώτερον ἀφηρημένου πεδίου συλλήψεων τῆς φαντασίας παρὰ οἱ Νεολιθικοὶ καὶ οἱ ΠΕ κάτοικοι, ἐπλάσαν δηλονότι τὰς μορφὰς τῶν ὑπερφυσικῶν δυνάμεων, τῶν οὐθμιζουσῶν τὴν ζωὴν καὶ τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν πλέον ἐξαιρέτων προσωπικοτήτων, αἵτινες ἐρρύθμιζον τὰς ἐνεργείας καὶ τύχας ἐκάστης κοινότητος κατὰ τοὺς ταραχώδεις ΜΕ χρόνους. Ἡ ἀνθρωπομορφικὴ ὅμως αὕτη ἀντίληψις πολυπληθῶν, ὥς καὶ αἱ ἐξαίρετοι προσωπικότητες εἰς ἐκάστην κοινωνίαν, θεοτήτων διηρθρωμένων κατὰ τὸ πρότυπον τῆς οἰκογενείας, τοῦ γένους καὶ τῆς φυλῆς τῆς κοινωνίας τῶν ΜΕ χρόνων παρῆλθον πολλοὶ ἔτι αἰῶνες ἕως οὗ λαβῇ τὴν μορφήν, ἣν ἡ φαντασία ποιητῶν, ὥς τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου, ἔδωκεν εἰς τὴν θρησκείαν τῶν ἱστορικῶν Ἑλληνικῶν χρόνων.

Ἡ παράστασις ὁμως τῶν θεοτήτων δι' ὕλικῶν συμβόλων θὰ ἦτο ἄτοπον νὰ ἀναζητηθῇ κατὰ τὸ πρῶμον τοῦτο στάδιον διαμορφώσεως τῶν νέων ἀνθρωπομορφικῶν ἀντιλήψεων περὶ θεῶν, ὡς ἄλλωστε ἀπητήθησαν πολλοὶ αἰῶνες εἰσέτι, διὰ νὰ παρασταθοῦν αἱ μορφαι τῶν ἡρώων διὰ μνημείων ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν.

Περίαπτα ἢ ἀντικείμενα ἐξαρθώμενα ἐκ τοῦ λαιμοῦ τῶν ἀνθρώπων ἀναφέρονται ἐκ Λέρνης, Ἀσέας καὶ Μάλθης καὶ μετ' αὐτῶν δύνανται νὰ μνημονευθοῦν μεμονωμένα σφονδύλια εὐρεθέντα εἰς τάφους καὶ φερόμενα ἀνηρημένα πιθανῶς ἐκ τοῦ λαιμοῦ τῶν νεκρῶν. Ἡ σημασία ὁμως τῶν δεδομένων τούτων εἶναι ἐντελῶς ὑποθετική.

Σφραγίδες κατωτέρας ποιότητος καὶ ὡς πρὸς τὴν ὕλην καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ἀναφέρονται μία ὀρειχαλκίνη ἐκ Κορίνθου, δύο περίεργα παραδείγματα ἐξ Ἀργους (ΙΧ, 1-2) — τὸ ἐν τῶν ὁποίων ἐπαρλληλίσθη πρὸς ΠΜ ἢ ΜΜ πρότυπα —, μία κυλινδρική ἐξ Ἀσίνης ὁμοιάζουσα πρὸς Χετταϊκά πρότυπα καὶ τρεῖς σφραγίδες ἐκ χονδροειδοῦς πηλοῦ ἐξ Ἀσέας.

Ὅστρακα μετὰ συμβόλων κεραμοποιῶν εὐρέθησαν εἰς Λέρναν ἐντὸς τῶν κιβωτισσῆμων τάφων, συνεπῶς ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὸ τέλος τῆς ΜΕ περιόδου, καὶ εἰς Μάλθην ὅπου παραδείγματα τινα ἀνήκουν εἰς ΥΕ χρόνους καὶ ἄλλα παρλληλίζονται πρὸς ΠΕ παραδείγματα. Ὅμοια σύμβολα φέρουν καὶ ἐν πῆλινον σφονδύλιον καὶ ἐν λίθινον σταθμὸν ἐκ Μάλθης (Malthi, 389 - 397).

Λίθινα ἢ πῆλινα ἀντικείμενα ἐρμηνευόμενα ὡς σταθμά, ὡς τὰ ἀνάλογα ΠΕ, μνημονεύονται ἐξ Ἀσέας, Γερωνθρῶν καὶ Μάλθης. Ὁψιανὸς ἐπίσης εἰσήγετο ἐκ Μήλου καὶ πιθανῶς ἐξ Ἰταλίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰόλου.

Ἀπὸ καθαρῶς ΜΕ στρώματα τῆς Λέρνης προέρχεται μία ὀστεινὴ καρφίς μετὰ κεφαλῆς ὁμοιάζουσας πρὸς σφῦραν (ΧΙ, 14 ἄνωτέρω), ὅμοια τῆς ὁποίας ἐξ ὁποῦ ἢ χαλκοῦ ἔχουν εὐρεθῇ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τάφους τῆς περιοχῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς τὴν Νότιον Ρωσίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἰταλίαν (ιδεὶ καὶ CHILDE, Dawn, 1950, 153, 158, 173, 184, 240).

Ὡς ἦτο εὐλογον νὰ ἀναμένη τις, τὰ πλέον συνήθη μικρὰ εὐρήματα πολλῶν θέσεων εἶναι τὰ ὅπλα. Ὁ κατάλογος τῶν σχετικῶν εὐρημάτων περιλαμβάνει δύο ὀρειχαλκίνας αἰχμὰς δοράτων προερχομένας ἐξ Ἀσίνης καὶ Μάλθης καὶ ἀνηκούσας εἰς δύο διαφορετικοὺς τύπους, πέντε ὀρειχάλκινα ἐγχειρίδια προερχόμενα ἐκ Κορίνθου, Μπερμπατίου, Λέρνης καὶ Προσύμνης καὶ εὐρεθέντα εἰς τάφους, δύο κεφαλὰς λαβῶν ἐγχειριδίων μίαν ἐξ Ἀσέας καὶ ἑτέραν ἐκ Μάλθης, μίαν ὀρειχαλκίνην αἰχμὴν βέλους ἐξ ἐνὸς τάφου τῶν Μυκηνηῶν, πλέον τῶν εἴκοσι αἰχμὰς βελῶν ἐξ ὀψιανοῦ εὐρεθείσας εἰς Κοράκον, Κόρινθον, Μπερμπάτι, Ἀσίνην, Ἀσέαν, Γερώνθρας, Παπούλια καὶ Μάλθην, πλέον τῶν εἴκοσι τεσσάρων λιθίνους διατρήτους πολεμικοὺς πελέκεις καὶ κε-

φαλὰς ροπαλῶν, στιλβωτῆρας στελεχῶν βελῶν ἐκ λίθου εὐρεθέντας εἰς Ἀσί-
νην, Ἀσέαν καὶ Μάλθην καὶ τέλος χαυλιόδοντας κάπρων ἐνίοτε ἐξεργασμέ-
νους εὐρεθέντας εἰς Ἀσέαν, Γερρόνθρας καὶ Μάλθην καὶ χρησιμοποιουμένους
πιθανῶς δι' ἐπικάλυψιν δερματίνων κρανῶν κατὰ τὸν HOLMBERG (Asea, 130).

Τὰ εὐρήματα ταῦτα λαμβανόμενα ὁμοῦ μετὰ τῶν ὀχυρωματικῶν τειχῶν
καὶ τῶν ἄλλων ἐνδείξεων τῆς περιόδου παρουσιάζουν τοὺς ΜΕ χρόνους ὡς
περίοδον ἀνησυχίας καὶ πολέμων.

3. ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Ἡ τρίτη πολιτιστικὴ φάσις ἐν τῇ Προϊστορίᾳ τῆς Πελοποννήσου ἀρχεῖται κατὰ τὸν ἀντίθετον ἀκριβῶς, ἀπὸ τὴν ΠΕ περίοδον, τρόπον.

Ἀντὶ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτον αἰφνιδίας καταλήψεως τῶν ἀκτῶν ὑπὸ πολυαριθμῶν νέων οἰκισμῶν καὶ τῆς εἰρηνικῆς συνυπάρξεως καὶ βαθμιαίας ἀφομοιώσεως τῶν δύο στοιχείων, ὥς δηλοῦν αἱ παχεῖαι μεταβατικαὶ μετὰ μικτοῦ περιεχομένου, Νεολιθικαὶ—ΠΕ, ἐπιχώσεις, ἡ ἀρχὴ τῆς ΜΕ περιόδου δηλοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ τῆς ἐξημώσεως τοῦ ἡμίσεος περιόπου τῶν ΠΕ οἰκισμῶν, διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν παραθαλασσιῶν θέσεων καὶ διὰ παχέων στρωμάτων τέφρας καὶ ἀνθράκων ἀπλουμένων ὑπὲρ τοὺς ΠΕ οἰκισμούς, μετὰ τὰ ὅποια ἀρχεῖται ἡ ΜΕ περίοδος.

Ἡ ἀντίθεσις τοῦ τρόπου ἐνάρξεως τῆς ΜΕ περιόδου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ΠΕ δὲν πρέπει νὰ ὀδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ ἀνωμαλία εἰς τὴν ζωὴν τῆς ΠΕ χειρσονήσου, ἥτις εἶναι ἡ μόνη λογικὴ ἐρμηνεία τῶν δεδομένων, ἐξέσπασεν αἰφνιδίως καθ' ὅλην τὴν χειρόνησον, ὥς προφανῶς συνέβη ὥς πρὸς τὴν κατάληψιν τῶν ἀκτῶν κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον.

Τὸ μόνον ἀξιόπιστον τεκμήριον διὰ τὴν μελέτην τοῦ τρόπου τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς ΠΕ εἰς τὴν ΜΕ περίοδον, ἐν ζήτημα μεγίστης σημασίας διὰ τὴν ὀρθὴν κατανόησιν καὶ ἱστορικὴν ἐκτίμησιν τῆς ὅλης ΜΕ περιόδου, δύναται νὰ δώσῃ ἡ στρωματογραφία ἐκείνων μόνον τῶν θέσεων, εἰς τὴν ἐπίχωσιν τῶν ὁποίων καὶ αἱ δύο περίοδοι, ΠΕ καὶ ΜΕ, ἐκπροσωποῦνται.

Στῶμα τέφρας, ἐκλαμβανόμενον ὥς σημεῖον αἰφνιδίας καταστροφῆς ὠρισμένων θέσεων καθ' ὅλην τὴν χειρόνησον, εὐρέθη εἰς ἑξ μόνον ἐκ τῶν 37 δοκιμασθεισῶν δι' ἀνασκαφῆς ἐκ τοῦ συνόλου τῶν 65 ΜΕ θέσεων, ἥτοι εἰς Κοράκου, Νεμέαν, Ζυγουριές, Ἀσίνην, Ἀσέαν καὶ Μάλθην. (Ἰδὲ καὶ RE XXII (2), 1452.) Τὰ στῶματα τῆς τέφρας εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἑξ θέσεις κατὰ τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν ἐξετείνοντο καθ' ὅλον τὸν οἰκισμὸν καὶ εἰς τὸ αὐτὸ κατὰ προσέγγισιν χρονολογικὸν σημεῖον ἀπὸ ἀπόψεως πολιτιστικῆς ἐξελίξεως. Πρέπει ἐπομένως τὰ στῶματα ταῦτα τῆς τέφρας νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀποτέλεσμα προμελετημένης, ἥτοι ἐχθρικῆς, καταστροφῆς. Δὲν εἶναι ὅμως ταῦτα γεγονότα ἀσφαλῶς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἢ τῆς αὐτῆς δεκαετηρίδος ἢ καὶ αἰῶνος ἀκόμη, διότι οὔτε τὸ πάχος τῆς ἐπιχώσεως οὔτε ἡ ἐξέλιξις τῆς κεραμικῆς, ἅτινα χρησιμοποιοῦμεν ὡς χρονολογικὰ μέσα εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, ἐπιτρέπουν τόσον ἀκριβεῖς χρονολογικοὺς ὑπολογισμούς.

Λέν πρέπει ἄλλως νά διαφεύγη τήν προσοχήν τινος ὅτι 2·3 μέτρα ΠΕ ἐπιχώσεως τοῦ Κοράκου ἔχουν ἐξισωθῇ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰσηγμένης κεραμικῆς, εἰς Τροίαν πρὸς 8 μέτρα ἐπιχώσεως τῆς δευτέρας ταύτης θέσεως καὶ ὅτι ὅχι μόνον ἀπομεμακρυσμένοι ἀλλήλων θέσεις ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ὥς τοῦ Κοράκου καὶ ἡ Μάλθη π.χ., ἀλλὰ καὶ ἐγγὺς κείμεναι θέσεις, ὥς ἡ Τίρυνς καὶ ἡ Ἀσίνη ἢ ἡ Τίρυνς καὶ ἡ Λέρνα δεικνύουν ἀνεξηγήτους διαφορὰς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς κεραμικῆς αὐτῶν τῆς περιλαμβανομένης εἰς στρώματα, ἅτινα θεωρητικῶς πρέπει νά εἶναι περίπου σύγχρονα. Τοιοῦτόν τι παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ΠΕ III γραπτὴν κεραμικὴν τῆς Τίρυνθος συγκρινομένην πρὸς τὴν περίπου σύγχρονον κεραμικὴν τῆς Ἀσίνης καὶ τῆς Λέρνης, ἃν καὶ ἀμφότεραι αἱ θέσεις κεῖνται τόσον ἐγγὺς ἑφ' ἑκατέρως πλευρὰς τῆς Τίρυνθος.

Ἐκ τῶν δέκα καλλίτερον γνωστῶν ἐξ ἀνασκαφῶν ΜΕ θέσεων ἐν Πελοποννήσῳ (ιδεῖ ὕποσημ. 1 σ. 81 ἀνωτέρω), εἰς ἃς δυνάμεθα νά μελετήσωμεν τὴν μεταβατικὴν περίοδον ἐκ τῆς ΠΕ εἰς τὴν ΜΕ περίοδον, ἡ Πρόσυμνα ἐκπροσωπεῖται κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον κυρίως ὑπὸ τάφων μὴ παρεχόντων ἀξιόπιστα στρωματογραφικὰ τεκμήρια, τὸ Ἄργος καὶ ἡ Ὀλυμπία ἀρχίζουν ἀπὸ τῆς ΜΕ περιόδου, ἡ στρωματογραφία τῆς Τίρυνθος εἶχε μεγάλως ταραχθῇ ὑπὸ τοῦ SCHLIEHMANN καὶ τοῦ DÖRPFELD πρὸ τῆς συστηματικῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἡ ΜΕ κεραμικὴ αὐτῆς δὲν ἔχει δημοσιευθῇ εἰσέτι (1961). Ἡ Ἀσέα καὶ ἡ Μάλθη παρέσχον λεπτὰς προϊστορικὰς ἐπιχώσεις μὴ παρεχούσας ἀντιπροσωπευτικὴν στρωματογραφίαν διὰ τὴν μεταβατικὴν ΠΕ-ΜΕ περίοδον καὶ ἐπὶ πλέον εἶναι θέσεις μεμακρυσμέναι ἐξ Ἀργολίδος, ἥτις καὶ ἐπηρεάσθη περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐναρξίν τῆς νέας ἐποχῆς, ἃν κρίνῃ τις ἐκ τῶν ἐγκαταλειφθέντων ΠΕ οἰκισμῶν ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς νέας περιόδου. Ἀπομένει κατὰ ταῦτα νά κρίνωμεν περὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ΜΕ περιόδου ἐκ τῆς στρωματογραφίας τῶν τεσσάρων ὑπολειπομένων θέσεων ἥτοι τοῦ Κοράκου, τῆς Γωνιάς, τῆς Ἀσίνης καὶ τῆς Λέρνης.

Ἡ στρωματογραφικὴ διαδοχὴ εἰς Ἀσίνην, γνωστὴ ἐξ ἐνὸς μόνον λάκου εἰς τὴν περιοχὴν VI τῶν ἀνασκαφῶν, ὅπου εὐρέθησαν ΜΕ στρώματα ἐπικαθήμενα ἐπὶ ΠΕ (Asine, 97, ιδεῖ καὶ ΠΕ θέσιν 37, σ. 54 55 ἀνωτέρω), οὐδόλως εἶναι σαφές. Μία παχὺ ἐπίχωση τέφρας παρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν ΠΕ I καὶ τῶν ΠΕ II στρωμάτων καὶ ἑτέρα μεταξὺ τῶν ΠΕ III καὶ τῶν ΜΕ I στρωμάτων. Ἀφ' ἑτέρου ἡ κεραμικὴ τῆς Ἀσίνης παρέχει μίαν μεταβατικὴν βαθμίδα ἐκ τῆς ΠΕ πρὸς τὴν ΜΕ περίοδον, τὴν κληθεῖσαν Προμινύειον κεραμικὴν (Preliminary Minyan), ἥτις ἐλλέπει ἐκ τῶν ἄλλων θέσεων.

Ἐκ τῶν τριῶν ἑτέρων ἀνασκαφειῶν θέσεων στῶμα τέφρας συνηντήθη μόνον εἰς Κοράκου. Διὰ τὴν θέσιν ταύτην, ὥς καὶ διὰ τὰς πέντε ἐτέρας μετὰ στρώματος τέφρας μεταξὺ ΠΕ-ΜΕ στρωμάτων ἐν τῇ ἐπιχώσει,

τὰς μνημονευθείσας ἀνωτέρω (σ. 405) τὸ στρώμα τῆς τέφρας δημοῖ πιθανόν μίαν διακοπὴν ἐν τῇ κατοικήσει τῶν θέσεων τούτων. Τὸ πάχος τῆς ἐπιχώσεως εἶναι ἀσθενὲς κριτήριον ἵνα συμπεράνῃ τις μετὰ πόσον χρόνον ἀπὸ τῆς καταστροφῆς κατάρχηται ἐκ νέου ἐκάστη θέσις. Δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν τὸν πιθανὸν χρόνον ἐγκαταλείψεως ἐκάστης θέσεως μετὰ ΠΕ-ΜΕ περιόδου χρησιμοποιοῦντες ὡς τεκμήριον τὴν βαθμίδα ἐξελίξεως τῆς κεραμικῆς, ἐὰν ἔχωμεν ἀναμφισβήτητον τοιαύτην κλίμακα, ἀλλ' ἡ ἐν χρήσει κλίμαξ διὰ τὴν ἐξέλιξιν πάσης τῆς Προμυκηναϊκῆς κεραμικῆς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἔχει καθορισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων καὶ τῆς στρωματογραφίας τοῦ Κοράκου (BSA 1916-18, 175-189).

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι κριτήριον διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ΜΕ περιόδου ἐν τῇ ἐπιχώσει θεωρεῖται ἡ παρουσία τῆς Μινυείου κεραμικῆς. Ἡ κεραμικὴ αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τοῦ Κοράκου αἰφνιδίως, χωρὶς δηλαδὴ τὰς ἐνδιαμέσους βαθμίδας ἐξελίξεως ἀπὸ τῶν πρώτων ἀποπειρῶν κατασκευῆς τῶν νέων τούτων κεραμικῶν προϊόντων, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπίχωσιν τῆς τέφρας ὁμοῦ δὲ μετ' Ἀμυροχρώμων ἀγγείων τῆς ομάδος Β I.

Ἐὰν λάβωμεν ὡς ἀρχὴν τῆς ΜΕ περιόδου τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνωμαλίας ἐν Πελοποννήσῳ, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν ἐρήμωσιν ἱκανῶν οἰκισμῶν καὶ τὴν καταστροφὴν διὰ πυρὸς ἄλλων, τότε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Μινύειος κεραμικὴ ἐμφανίζεται εἰς Κοράκου μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ΜΕ περιόδου.

Τοιοῦτοι συλλογισμοὶ ἐξασθενοῦν τὴν ἰσχὺν τοῦ κριτηρίου διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ΜΕ περιόδου ἐν Πελοποννήσῳ, τῆς Μινυείου δηλαδὴ κεραμικῆς.

Εἰς τὴν ἐπίχωσιν τοῦ Κοράκου, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε μετὰ τὸ στρώμα τῆς τέφρας, τὰ Φαιὰ Μινύεια εὐρέθησαν ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀμυροειδοῦς οἰκίας καὶ τοῦ κιβωτισοσχήμου ὡς θήκη μικροῦ τάφου, συναντηθέντα τότε ὁμοῦ καὶ τὰ τρία νέα ταῦτα πολιτιστικὰ γνωρίσματα διὰ πρώτην φορὰν ἐν Πελοποννήσῳ.

Ἡ σύγχρονος εὔρεσις ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι τριῶν νέων πολιτιστικῶν δεδομένων, οὐδὲν τῶν ὁποίων ἦτο γνωστὸν ἐκ βαθυτέρων στρωμάτων τῆς θέσεως καὶ οὐδὲν τῶν ὁποίων κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Κοράκου ἦτο γνωστὸν πρότερον ἐξ ἄλλης πελοποννησιακῆς θέσεως, ἔδωκεν ἀφορμὴν ἵνα γεννηθῇ ἡ θεωρία ὅτι ἡ ΜΕ περίοδος ἤρχισεν ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος δι' ἑνὸς «σαφῶς διακρινομένου πολιτιστικοῦ ρήγματος ἀποτόμου εἰς πολλὰς θέσεις»¹.

Τὸ ρήγμα τοῦτο ἐν τῇ πολιτιστικῇ ἐξελίξει τῆς χερσονήσου ἡρμηνεύθη ἐν συνεχείᾳ ὡς ἡ ἀρχὴ τῆς ἀφίξεως νέων κατοίκων εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ἀναγνωρισθοῦν διὰ τῶν νέων πολιτιστικῶν γνωρισμά-

¹ Symbolae Osloenses, 1930, 37 : «a clearly marked cultural break abrupt in many sites».

των, ἅτινα παρουσιάζονται κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον «ἐν τῷ σχήματι τῶν νέων τύπων οἰκῶν, τῶν μικρῶν κιβωτισχέμων τάφων καὶ τῆς Μινυεῖου κεραμικῆς» (Klio 1939, 139).

Ἀνασκαφαὶ πάντως γενόμεναι μετὰ τὴν τοῦ Κοράκου ἔχουν ἀποδείξει ὅτι αἱ ἀψιδοειδεῖς οἰκίαι αἱ σχετιζόμεναι πρὸς τὸν τύπον τοῦ Μεγάρου ἦσαν ἐν χρήσει ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου εἰς πολὺ παλαιότεραν τῆς ΜΕ οἰκίας τοῦ Κοράκου χρονολογίαν ἢτοι κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον εἰς Ἀσίνην, Λέρναν, Κανδίαν καὶ ἄλλας νοτιωτέρας τοῦ Κοράκου θέσεις, ἥδη παρατεθείσας κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ΠΕ περιόδου (σ. 113 ἀνωτέρω), οἱ δὲ μικροὶ ὀρθογώνιοι ὡς θῆκαι τάφοι ἦσαν ἥδη γνωστοὶ ἐκ Νεολιθικῶν χρόνων Λέρναν καὶ ἐκ ΠΕ χρόνων εἰς ἄλλας θέσεις τῆς Πελοποννήσου. Συνεπὸς τὰ δύο ταῦτα πολιτιστικὰ γνωρίσματα πρέπει νὰ ἀποσπασθοῦν χρονικῶς ἀπὸ τὴν Μινυεῖον κεραμικὴν, μεθ' ἧς συνδεδεμένα διὰ πρῶτην φοράν συνηντήθησαν εἰς Κοράκου.

Ἐφ' ὅσον τοῦ Κοράκου ἀφ' ἑτέρου κατεστράφη διὰ πυρὸς οὐδεὶς ἐγνύσται ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ΠΕ οἰκισμοῦ ἡ θέσις δὲν ἔμεινεν ἐγκαταλειμμένη ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἢ τε «Προμινύειος» κεραμικὴ τῆς Ἀσίνης διεμορφώθη καὶ τὰ ὅμοια κεραμικὰ προϊόντα τῆς Μάλθης καὶ τῆς Ὀλυμπίας ὡς καὶ ἄλλων θέσεων ἐξεκίχθησαν.

Ἡ Ἀσινὴ κατεστράφη διὰ πυρὸς ἐπίσης κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ περιόδου καὶ μία διακοπὴ ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς Προμινυεῖου κεραμικῆς τῆς πρὸς τὴν Μινυεῖον πρέπει νὰ ἀναμένεται καὶ εἰς ταύτην.

Ἡ Μινυεῖος κεραμικὴ εἰς Γωνιὰν ἀφ' ἑτέρου, ἣτις δὲν κατεστράφη ὑπὸ πυρὸς, ἐμφανίζεται ὡς χειροποίητος κατ' ἀρχὰς καὶ ἐνωρίτερον ἢ ἡ Ἀμαυρόχρωμος. Ἐπειδὴ δὲ εἰς Κοράκου ἀμφότεραι αἱ κατηγορίαι τῶν ἀγγείων, τὰ Μινυεα καὶ τὰ Ἀμαυρόχρωμα, παρουσιάζονται εἰς τὸ αὐτὸ στρώμα καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ΜΕ περιόδου τὰ δὲ Μινυεα εἶναι λίαν ἐξελιγμένον τύπου καὶ μόνον τροχήλατα, ἐν κενὸν χρονικὸν διάστημα εἰς τὴν κατοίκησιν τοῦ Κοράκου δύναται λογικῶς νὰ εἰκασθῇ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἐνεφανίσθησαν τὰ Προμινύεα καὶ τὰ Μινυεα κατ' ἀρχὰς καὶ τὰ Ἀμαυρόχρωμα κατόπιν εἰς ἄλλας Ἀργολικὰς θέσεις (ιδεὶ καὶ RE XXII (2), 1455).

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ ἀκαταστασίας ἐν Πελοποννήσῳ ἡ θάλασσα ἐγκατελείφθη (ἐλλείπουν εὐρήματα εἰσηγμένα διὰ τοῦ ἐμπορίου ἔξωθεν εἰς τὰς θέσεις, δὲν ἰδρύνονται οἰκισμοὶ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης κλπ.). Βραδύτερον ἐν τῇ ΜΕ περιόδῳ τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον ἐπανήρχισεν ἐπομένως μία παραθαλασσία θέσις, ὡς τοῦ Κοράκου, ἐγκαταλειφθεῖσα μετὰ τὴν διὰ πυρὸς καταστροφὴν πρέπει νὰ ἐπανιδρύθῃ, ὅτε ἡ ἀναταραχὴ ἐν Πελοπον-

νῆσφ ἤρχισε νὰ καταπαύῃ καὶ τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον νὰ λαμβάνῃ καὶ πάλιν πρωτεύοντα ρόλον ἐν τῇ ζωῇ τῆς χερσονήσου.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Μινυεὶος κεραμικὴ εἶχεν ἐξελιχθῇ καὶ διαδοθῇ ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν θέσιν καὶ ὅτε πάλιν νέοι οἰκισταὶ συνῆλθον εἰς τοῦ Κοράκου ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν, ἕκ τινος γειτονικῆς προφανῶς θέσεως, τὴν Μινυεὶον κεραμικὴν, εἰς ὃν βαθμὸν τελειότητος εὐρέθη διὰ πρῶτην φορὰν εἰς τοῦ Κοράκου, δίδουσα τὴν ἐντύπωσιν εἰσηγμένον ἔξωθεν προϊόντος ὁμοῦ μετὰ νέων κατοίκων.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἕκαστον ἀπὸ τὰ τρία γεγονότα: ταραχώδης ἀρχὴ τῆς ΜΕ περιόδου, ἐμφάνισις τῆς Μινυεὶος κεραμικῆς καὶ διείσδυσις νέων στοιχείων πληθυσμοῦ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ χωρισμένως καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὰ δύο ἕτερα.

Πότε καὶ ὑπὸ ποίας περιστάσεις εἰσῆλθον νέοι κάτοικοι εἰς τὴν Προδωρικὴν Πελοπόννησον θὰ παρατεθῇ εἰς τὸ τελευταῖον τῆς παρούσης μελέτης κεφάλαιον. Ἐνταῦθα δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι, ὥς ἐτονίσθη κατὰ τὴν ἐπισκόπησιν τῆς Προϊστορικῆς κατοικίσεως τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι μέχρι σήμερον γενικῶς πιστεύεται, εἶναι ἀπαραινόμενον τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ περιόδου ὁ πληθυσμὸς τῆς χερσονήσου μειοῦται αἰσθητῶς καὶ ὅτι αὐξάνει πάλιν περὶ τὸ τέλος τῆς ΜΕ καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΥΕ περιόδου. Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἀποκλείει τὴν ἄφιξιν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν ἐν Πελοποννήσῳ νέων στοιχείων πληθυσμοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ περιόδου καὶ κατὰ ταῦτα ἐν τοιοῦτον γεγονὸς δὲν δύναται νὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐσωτερικῆς ἀναταραχῆς ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῆς ΜΕ περιόδου.

Ἡ ἄφιξις νέων στοιχείων ἐν Πελοποννήσῳ μόνον ὥς ἀποτέλεσμα δύναται νὰ νοηθῇ καὶ οὐχὶ ὥς αἰτία τῆς ΜΕ ἀκαταστασίας, ἣτις κατέστρεψε τὸν ἀκμαῖον ΠΕ πολιτισμὸν καὶ ἠφάνισε τὸν πληθυσμὸν τῆς χερσονήσου.

Ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις τῆς τελειοποιημένης Μινυεὶος κεραμικῆς εἰς Κοράκου ὥς τροχηλάτου προϊόντος ἰσχύει μόνον δι' αὐτὴν τὴν θέσιν καὶ οὐχὶ δι' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, καί, μ' ὅλον ὅτι ἡ κεραμικὴ αὕτη εἶναι ἡ πρῶτη ἀπὴν πολιτιστικὴ μεταβολὴ τῆς νέας περιόδου, ἡ πραγματικὴ ἀρχὴ τῶν ΜΕ χρόνων, ἡ ἀνωμαλία, ἣτις προεκάλεσε τὴν ἐγκατάλειπν πολ- λῶν θέσεων καὶ τὴν καταστροφὴν ἄλλων, μία τῶν ὁποίων ἦτο καὶ τοῦ Κοράκου, πρέπει νὰ εἶχεν ἀρχίσει πολὺ πρὸ τῆς ἐξελίξεως τῆς Μινυεὶος κεραμικῆς, εἰς ἣν μορφὴν συννητήθη αὕτη εἰς τοῦ Κοράκου.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀνωμαλία, ἣτις κλείει τὴν ΠΕ περίοδον, δὲν φαίνεται ὅτι ἤρχισεν ἀποτόμως, ὥς παρετηρήθη ἀνωτέρω, οὐδὲ ὅτι διήρκεσεν ἐπὶ βραχὺ τι χρονικὸν διάστημα καὶ μάλιστα ὅτι συνδέεται πάντοτε πρὸς τὴν ἐμφάνισιν τῆς Μινυεὶος κεραμικῆς εἰς τὰς διαφόρους θέσεις.

Εἰς Ἀσίην παρετηρήσαμεν ὅτι ἐν στρώμα τέφρας συννητήθη μετὰ τὴν ΠΕ Ι φάσιν. Εἰς Τίρυνθα τὸ στρώμα τῆς τέφρας ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν ΠΕ ΙΙ φάσιν, τὴν φάσιν δηλαδὴ τὴν ἐκπροσωποῦμένην ὑπὸ τοῦ Μεγάλου κυκλοτεροῦς οἰκοδομήματος (Tiryns, III, 87-88, 91-92, 203-204). Ἡ Ἀσίη διὰ δευτέραν φορὰν κατεστράφη πιθανὸν διὰ πυρὸς μετὰ τὴν ΠΕ ΙΙΙ φάσιν καὶ τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ τοῦ Κοράκου καὶ τὴν Μάλθην κατὰ τὰς ἐνδείξεις ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῆς κεραμικῆς. Τὸ Μπεριπλάτι κατεστράφη διὰ πυρὸς μετὰ τὴν ΜΕ Ι φάσιν ἥτοι μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Μινυεῖου κεραμικῆς (JHS 1937, 127). Ἡ Ἀσέα ἐγκατελείφθη μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τῆς Ἀμαυροχρώμου κεραμικῆς ἥτοι μετὰ τὴν ΜΕ ΙΙ φάσιν κατὰ τὸν ἐνεργήσαντα τὴν ἀνασκαφὴν (Asea, 1980). Εἰς δὲ τὴν Λέρναν «δὲν ὑπάρχει σημεῖον γενικῆς πυρπολήσεως ἢ αἰφνιδίας βιαίας καταστροφῆς κατὰ τὸ τέλος τῆς ΠΕ περιόδου». Hesperia 1955, 36, 1956, 173 1960, 301.

Τοιαῦται πληροφορίες διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ στρώματος τῆς τέφρας ἐν τῇ ἐπιχώσει ὑποδηλοῦν ὅτι, ἐὰν πράγματι τὸ στρώμα τέφρας εἶναι σημεῖον γενικῆς πυρπολήσεως τῶν οἰκισμῶν, εἰς οὓς τοῦτο συναντᾶται, τότε ἡ ἀκαταστασία, ἥτις προεκάλεσε τὴν καταστροφὴν, πρέπει νὰ παρετάθη ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα καὶ νὰ ἐπέδρασεν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς πολλοὺς τῶν οἰκισμῶν, διαδοχικῶς ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἄλλον, ἕως ὅτου τελικῶς ὅλη ἡ χερσόνησος ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀκαταστασίαν αὐτήν.

Μία παρατεταμένη περίοδος ἀνησυχίας καὶ ἐσωτερικῆς ἀκαταστασίας ἐν τῇ Πελοποννήσῳ μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐμφανίζονται αἱ ὀχυρώσεις τῶν οἰκισμῶν ἀρχόμεναι ἀπὸ τινος χρονικοῦ σημείου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ΠΕ περιόδου, εἰς ὃ ἀνήκει ἡ ὀχύρωσις τῆς Μακρυρράχης πιθανῶς, ἥτις καὶ ἐγκατελείφθη τελικῶς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ΜΕ περιόδου, καὶ συνεχιζόμεναι μέχρι τῆς ὀχυρώσεως τῆς Λέρνης ἐν τῇ ΠΕ Ι περιόδῳ, τῆς ὀχυρώσεως τῆς Ἀσπίδος τοῦ Ἀργεῦς κατὰ τὴν ΜΕ Ι περίοδον, τῆς ὀχυρώσεως τῆς Μάλθης, ἥτις ἀνήκει εἰς τὴν ΜΕ ΙΙ περίοδον καὶ τέλος τῶν ὀχυρώσεων τῶν ΥΕ χρόνων ὅποτε ἡ τείχισις τῶν οἰκισμῶν εἶναι σύνηθες μέτρον ἀσφαλείας ὅλων τῶν ἀξιολόγων θέσεων.

Πᾶσαι αἱ ἐνδείξεις αὗται ὑποδηλοῦν ὅτι ἡ ΜΕ περίοδος οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν περίοδος ἐσωτερικῆς ἀταξίας καὶ ἀνωμαλίας ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ἥτις κατέστρεψε τὸν πλούσιον ΠΕ πολιτισμόν, ἠφάνισε τὸν πληθυσμόν τῆς χερσονήσου, δημιουργοῦσα οὕτω χώρον δι' ἐγκατάστασιν νέων στοιχείων ἐν αὐτῇ, τῶν δημιουργῶν τοῦ ΥΕ πολιτισμοῦ, ἐγγύνασε τοὺς ἕως τότε φιλησυχῶς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου εἰς πολεμικὰς περιπετείας καὶ τοὺς ὑπεχέωσε νὰ λάβουν προφυλάξεις, ὥς αἱ ὀχυρώσεις, μεταμορφῶσα οὕτω τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τὰ κίνητρα πρὸς δράσιν τῶν φιλειρηνικῶν ΠΕ ἀτόμων καὶ κοινωνιῶν εἰς τὰ πολεμοχαρῆ ΥΕ ἰδανικά, ἅτινα ἀντανακλῶνται εἰς τὰ ἔπη καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν ἱστορικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἐπηρέασεν ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ μέρος τῆς Βοιωτίας (Εὐτερησιν, Ὁρχομενόν, RE XXII (2), 1952) ἀλλ' ὅχι τὴν Φωκίδα καὶ Θεσσαλίαν, ὥς ἔδει νὰ ἔχη συμβῇ ἂν ἡ καταστροφή προεκαλεῖτο ἐξ ἐπιδρομῶν ἐρχομένων ἀπὸ Βορρᾶ.

Εἰς Λέρναν ἡ ἀνωμαλία ἤρχισε πιθανῶς διὰ τῆς ἐπιθέσεως, τῆς λεηλασίας, τῆς πυρπολήσεως καὶ τοῦ «ἀφορισμοῦ» (Hesperia 1956, 156) τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων. Τὴν ἰδίαν τύχην ἐδοκίμασε καὶ τὸ μέγα κυκλοτερές οἶκημα τῆς Τίρυνθος. Ἀμφότερα τὰ οἰκοδομήματα εἶχον ἐπιμελῶς λεηλατηθῇ καὶ ἀπογυμνωθῇ παντὸς περιεχομένου πρὶν ἢ πυρποληθῶν καὶ οὐδὲν εὐρέθη ἐντὸς αὐτῶν ἐκτὸς τῶν ξειρίων τῶν. Ἡ παρατήρησις τοῦ ἀνασκάψαντος τὴν Λέρναν ὅτι ἡ πυρὰ κατέστρεψε μόνον τὴν Οἰκίαν τῶν Κεράμων καὶ πιθανῶς ὀλίγα οἰκοδομήματα συνδεόμενα μετ' αὐτῆς καὶ οὐχὶ ὅλον τὸν οἰκισμὸν καὶ ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς θέσεις, Τίρυνθα καὶ Λέρναν, οὐδεμία πολιτιστικὴ μεταβολὴ παρατηρεῖται μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῶν μεγάλων οἰκοδομημάτων (Λέρνα: Hesperia 1955, 36, 1956, 173, Τίρυνς: Tiryns III, 203-204 καὶ IV, 2-3 κλπ.), ἐπίσης τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα δὲν ἀνωκοδομήθησαν καὶ πάλιν, ἀμφότεροι δὲ οἱ οἰκισμοὶ βαθμιαίως παρακαμίζουν μετὰ ταῦτα ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ καταστροφὴ δὲν ἐπῆλθεν ἐκ τυχαίου γεγονότος, οἷον πυρκαϊᾶς ἢ φυσικῶν φαινομένων—κεραυνοῦ ἢ σειсмоῦ—ἀλλ' ὅτι οἱ λεηλατήσαντες καὶ καταστρέψαντες τὰ δύο Μεγάλα ΠΕ οἰκοδομήματα τῆς Πελοποννήσου ἦσαν φορεῖς τοῦ αὐτοῦ πολιτισμοῦ καὶ δὲν ἤλθον ἔξωθεν· ἐν ἄλλοις λόγοις καταστροφεὺς τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ ἦτο τὸ γηγενὲς ΠΕ στοιχεῖον τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ ἀνωμαλία κατὰ ταῦτα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, καὶ μετ' αὐτῆς αἱ ἀρχαὶ τῆς ΜΕ περιόδου, ἤρχισαν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ΠΕ πόλεων διὰ τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς πλουσιωτέρας καὶ ἰσχυροτέρας τάξεως καὶ δὴ ὅτε ὁ ΠΕ πολιτισμὸς εὐρίσκετο εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν πλούτου καὶ εὐημερίας. Ἡ πραγματικὴ λοιπὸν ἀρχὴ τῆς ΜΕ περιόδου χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῶν μεγάλων οἰκοδομημάτων εἰς τὰς ΠΕ πόλεις.

Κατὰ τὴν ἐπισκόπησιν τῆς ΠΕ περιόδου παρατηρήθη ὅτι τὰ ἐγγράφατα ἀγγεῖα τοῦ δυτικοῦ πελοποννησιακοῦ τύπου συναντῶνται συχνότερον εἰς Ἀργολίδα σὺν τῇ προόδῳ τῆς ΠΕ περιόδου καὶ ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ ἡ Ἀσέα κατακλύζεται ἀπὸ τὰ ἐκ Νεολιθικῶν χρόνων ἐπιχώρια ἐγγράφατα ἀγγεῖα τῆς Μάλθης. Ἡ αἵξησις αὕτη τῶν ἐγγράφων δυτικῶν ἀγγείων παρατηρεῖται καὶ εἰς Ἀργολίδα κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον καὶ δὴ τὰ δυτικὰ ἐγγράφατα ἀγγεῖα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους φθάνουν εἰς Ἐλευσίνα καὶ Εὐτερησιν. Τοιαῦτα χονδροειδῆ κεραμικὰ προϊόντα, ὥς τὰ δυτικὰ πελοποννησιακὰ ἀγγεῖα, δὲν δύνανται ἐν μέσῳ τῆς τελειοτάτης ποιότητος κεραμικῆς τῆς Ἀργολίδος, τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Βοιωτίας τῶν χρόνων ἐκείνων νὰ θεωρηθῶν ὅτι ἐφθασαν εἰς τὰς νέας τῶν θέσεις ὥς ἀντικείμενα ἐμπορίου. Προφα-

νώς πρέπει νὰ μετεκομίσθησαν ὑπὸ δυτικῶν πελοποννησιακῶν στοιχείων, ἅτινα περὶ τὰ τέλη τῆς ΠΕ καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ περιόδου ἐγκατεστάθησαν ἀθρόα εἰς Ἀργολίδα καὶ τὰς ἐκτὸς ταύτης μνημονευθείσας θέσεις, ὅπου καὶ συνέλκοντο παράγοντα διὰ τὰς ἰδίας ἀνάγκας κεραμικὰ προϊόντα τῆς τοπικῆς αὐτῶν παραδόσεως.

Αἱ ἀψιδωταὶ οἰκίαι, αἷτινες κατάγονται ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου ὡς συναντῶμεναι τὸ πρῶτον εἰς τὴν Νεολιθικὴν Μάλθην, ἐμφανίζονται εἰς Ἀργολίδα ἔνωρις κατὰ τὴν ΠΕ περίδον ἐν Λέρονῃ, Ἀσίνῃ, Κανδία καὶ βραδύτερον ἤτοι κατὰ τὴν ΜΕ περίδον εἰς Κοράκου, Ὀλυμπίαν καὶ Θέρμον, εἰς πλεόν βορείους θέσεις. Ἀψιδοειδεῖς οἰκίαι μετὰ τοίχων ἐκ φθαρτῶν ὕλικῶν ἐμφανίζονται εἰς Λέρναν ἔνωρις πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Οἰκίας τῶν Κεράμων καὶ ἀποβαίνουν πλεόν πολυπληθέστεραι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Οἰκίας ταύτης.

Ὁ ὠχυρωμένος οἰκισμὸς ἐπὶ τῆς Ἀσπίδος τοῦ Ἀργους, ὅστις ἀρχίζει ὁμοῦ μετὰ τῆς ΜΕ περιόδου, χαρακτηρίζεται ὑπὸ Μελανῶν Μινυείων ἀγγείων, κληθέντων Ἀργείων ἐκ τῆς θέσεως ταύτης, ἀλλ', ὥς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ἀνασκαφῶν, τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἔχουν πατρίδα αὐτῶν τὴν νότιον καὶ τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον. Τὰ Μελανά δὲ Μινύεια συναντῶνται ὁμοῦ μετὰ τῶν δυτικῶν ἐγχαράκτων εἰς πάσας σχεδὸν τὰς Ἀργολικὰς θέσεις.

Πᾶσαι αἱ ἐνδείξεις αὐταὶ ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἑναρξὶς τῆς ΜΕ περιόδου ἦ ἐκδηλωθεῖσα τὸ πρῶτον ὡς ταραχὴ εἰς τὰς ΠΕ πόλεις ἐπηκολουθῆθη ἀπὸ ἐπιδρομῆς τῶν κατοίκων τῶν ὀρεινότερων δυτικῶν περιφερειῶν τῆς Πελοποννήσου ἐναντίον τῶν πλουσίων πεδινῶν οἰκισμῶν, ὡς εἶναι ἡ Μάλθη, ἡ Νεμέα, αἱ Ζυγουριές, καὶ τῶν ἀκτῶν, ὡς τοῦ Κοράκου, ἡ Ἀσίνη, ἡ Λέρνα κλπ. Ἡ Ἀργολὶς οὖσα ἡ πλεόν προηγμένη οἰκονομικῶς περιοχὴ θὰ ἐδέχθη ἐπανειλημμένας ἐπιδρομὰς τῶν ὀρεινῶν δυτικῶν κατοίκων καὶ εἶναι πιθανὸν διὰ τινος τοιαύτης ἐπιδρομῆς πλούσια λάφυρα ἔξ' Ἀργολίδος, ὡς τὸ χρυσοῦν κύπελλον μετὰ προχοῆς τῆς Ἡραίας, νὰ ἔφθασαν εἰς τὰς παραδόξους θέσεις, εἰς ἃς εὐρέθησαν. Αἱ ἀνοχύρωτοι ΠΕ πόλεις τῆς Ἀργολίδος ὑπῆρξαν εὐκόλως λεία τῶν ἐπιδρομῶν καὶ ὅσον μέρος τῶν φιλησύχων ΠΕ κατοίκων τῆς περιοχῆς διέφυγε τὴν σφαγὴν ἐξήτησε πιθανῶς καταφύγιον πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Κρήτην καὶ ἄλλας περιοχάς, μεθ' ὧν αἱ Ἀργολικαὶ ΠΕ πόλεις εἶχον ἐμπορικὰς σχέσεις. Οὕτω πλεῖστοι τῶν ΠΕ οἰκισμῶν τῆς Ἀργολίδος ἡρημώθησαν καὶ ἐγκατελείφθησαν ἀκατοίκητοι.

Ἐάν τοιαύτη ἦτο ἡ πορεία τῶν γεγονότων κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ περιόδου τότε δὲν ὑπάρχει οὐσιαστικῶς ἐν σταθερὸν χρονολογικὸν σημεῖον διὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ΜΕ ἐποχῆς ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῆς περιόδου ἦτο μακρὰ περιόδος ἀκαταστασίας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ πλούσιοι ΠΕ οἰκισμοὶ τῆς χερσονήσου ἀπηλείφθησαν ἐκ τοῦ χάρτου.

Ἐχόντες καθορίσει οὕτω τὴν ἀρχὴν τῆς ΜΕ περιόδου δυνάμεθα νὰ

στραφῶμεν εἰς περιληπτικὴν σκιαγράφειν τοῦ πολιτιστικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς ἐκ τῶν ὕλικῶν καταλοίπων τῆς περιόδου τῶν συζητηθέντων ἐν λεπτομερείᾳ εἰς τὰς προηγουμένας σελίδας.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ συμφωνεῖ πλήρως πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς περιόδου, τὸν ὁποῖον ἔχομεν περιγράψει ἐν τῇ προσπαθείᾳ καθορισμοῦ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ ΜΕ περίοδος ἀρχίζει. Τὰ σχέδια τῶν ΜΕ οἰκισμῶν δὲν διαφέρουν ἀπὸ ἐκεῖνα τῶν ΠΕ ἀλλ' ὀχυραὶ δι' ἄμυναν θέσεις, ὡς ἡ Σικυῶν, ἡ Ἀσπίς, τὸ Ἄστρος, ὁ Ὀρχομενὸς τῆς Ἀρκαδίας κλπ., φαίνονται προτιμώμεναι ὡς θέσεις ἐγκαταστάσεως κατὰ τὴν νέαν περίοδον. Πλείστοι τῶν μὴ ἐγκαταλειφθέντων ΠΕ οἰκισμῶν δεικνύουν σημεῖα προοιούσης παρακμῆς κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους (Ζυγουριές, Τίρυνς, ἡ Κόρινθος ἐγκαταλείπεται). Μερικαὶ θέσεις ἐπιβιῶν κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους, ἀφοῦ περιεβλήθησαν διὰ τειχῶν (Μυκῆναι, Τίρυνς, Μάλθη). Ὁ οἰκισμὸς τῆς Ἀσπίδος τοῦ Ἀργεὺς ἐκπροσωπούμενος ὑπὸ μελανῶν Μινυεῶν κυρίως ἀγγείων περιεβλήθη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του διὰ τείχους.

Τὰ διαγράμματα τῶν οἰκῶν ὡσαύτως, ἐνῶ ἐξελίσσονται ἐκ τῶν ΠΕ τύπων εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς μορφάς, ἀνταναγκοῦν τὴν αὐτὴν οἰκονομικὴν παρακμὴν καὶ πτωχείαν οἶαν καὶ ἡ ἔκτασις τῶν οἰκισμῶν. Καμπυλόγραμμα καὶ εὐθύγραμμα σχέδια διαδέχονται ἀλλήλα εἰς τοὺς αὐτοὺς οἰκισμοὺς καὶ πολλάκις εἰς τὰς αὐτὰς θέσεις κατὰ τὰς δύο περιόδους ΠΕ καὶ ΜΕ. Ἀλλὰ μεγάλα οἰκοδομήματα ὡς τὰ ΠΕ τῆς Τίρυνθος καὶ τῆς Λέρνης δὲν κατεσκευάσθησαν καὶ πάλιν. Τοῖχοι (λεπτότεροι τῶν ΠΕ, ἐξ εὐφθάρτων ἐνίοτε ὕλικῶν καὶ εἰς οὐδεμίαν γνωστὴν περίπτωσιν κεκαλυμμένοι δι' ἐπιχρίσμα-τος), δάπεδα καὶ ὀροφαὶ (ἀνευ κεραμίδων) πάντα δεικνύουν πενίαν καὶ ὀπισθοδρομήσιν.

Αἱ ταφαὶ τῆς ΜΕ περιόδου εἶναι αἱ ἀπλούστεραι καὶ αἱ πενιχρότεραι ἐξ ὅλων τῶν τύπων ΠΕ ταφῆς. Οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο εἰς μικροὺς λάκκους ἐνίοτε ἔχοντας τὰ τοιχώματα ἐπενδεδυμένα διὰ τοίχων ἐκ μικρῶν λίθων ἢ ὠμῶν πλίνθων ἢ ὀρθίων πλακῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁ νεκρὸς ἐτίθετο εἰς συνεσταλμένην στάσιν ὡς καὶ κατὰ τοὺς Νεολιθικοὺς καὶ τοὺς ΠΕ χρό-νους. Οἱ τάφοι οὗτοι κατεσκευάζοντο ἐντὸς τῶν οἰκισμῶν ἢ ἐγγὺς τούτων (Μυκῆναι, Πρόσυμνα) ἀλλὰ περισυλλογὴ ἐκ δευτέρας φροντίδος τῶν νεκρῶν εἰς ὀστεοθήκας δὲν ἐγίνετο πλέον.

Νέος τύπος τάφου εἶναι ὁ τύμβος, ἡ δὲ ταφὴ εἰς πύθους γνωστὴ ἐκ τῆς Νεολιθικῆς Λέρνης καθίσταται πλέον συνήθης κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον. Τύμβοι ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἦσαν ἤδη γνωστοὶ ἐκ Λευκάδος, Δραγμα-νίου ἐν Φακίδι καὶ Ἀφιδνῶν τῆς Ἀττικῆς, ἐμφανίζονται δὲ διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὰ μέγροι σήμερον (1961) γνωστὰ ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου εἰς Ἀχαΐαν (Λόπεσι, Ἀραβωνίτσα, τινὰ τῶν παραδειγμάτων τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ-πιθανὸν σ. 346-347 ἀνωτέρω) καὶ ἐξηπλώθησαν μέχρι Μεσσηνίας (εἰς Ἀρφή-

νην, Μοῖραν, Κουκουνάραν, Μυρσινοχώρι, Παπούλια καὶ 25 ἔτεροι μὴ ἀνασκαφεῖσαι περιπτώσεις ἐν Μεσσηνίᾳ¹) δὲν εἶναι ὅμως γνωστοὶ εἰς Ἀργολίδα. Ἡ ἐμφάνις τοῦ νέου τύπου τάφου κατὰ τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον πρέπει νὰ τεθῇ ὀλίγον βραδύτερον, ἐντὸς τῆς ΜΕ περιόδου, ἐφ' ὅσον εἰς πάσας σχεδὸν τὰς γνωστὰς περιπτώσεις οἱ τάφοι τοῦ εἵδους τούτου συνοδεύονται ὑπὸ Ἀμαυροχρώμου ἢ ΥΕ κεραμικῆς. Ἡ ταφὴ εἰς πύθους εἶναι Μικρασιατικὸν καὶ Συριακὸν κυρίως ἔθιμον συναντᾶται δὲ καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν (Κοράκου, Ἀσέα, Ὀλυμπία κλπ.).

Οὐδὲν τῶν δεδομένων τῆς περιόδου δεικνύει σαφέστερον τὴν πενίαν τῶν ΜΕ χρόνων ἢ οἱ ΜΕ τάφοι. Ἐκ πλέον τῶν πεντακοσίων γνωστῶν τάφων ἔχουν ἐν τῷ συνόλῳ συλλεγῇ πενήκοντα περίπου μικρὰ ἀντικείμενα μετάλλου, ἐξ ὧν ἐν μόνον εἶναι ἐκ χρυσοῦ.

Δύναται ὅμως νὰ παρακολουθηθῇ μία φροντίς διὰ τοὺς τάφους μετὰ τὴν ταφήν, ἂν μὴ πραγματικὴ λατρεία τῶν νεκρῶν καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔσως χρόνον. Ἡ ἀτομικὴ φροντίς τῶν τάφων μελῶν τινων τῆς κοινωνίας διακριθέντων προφανῶς κατὰ τὴν ζωὴν των ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινότητος εἶναι ἐντελὴς διαφορετικὴ ἀντίληψις ἀπὸ τοῦ εἶχμεν γνωρίσει εἰς ΠΕ χρόνους, ὅτε ἡ περισυλλογὴ καὶ ἡ μῆξις τῶν ὄστων τῶν τεθνεώτων εἰς κοινὰ ὀστεοφυλάκια ἄνευ διακρίσεων φαίνεται ἐξήλειψε καὶ τὴν ἀτομικὴν ὑπόστασιν ἐκάστου προσώπου εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐπιζώντων (ιδεὲ καὶ ΜΥΛΩΝΑΝ, Robinson Studies I, 68). Ὁ προσωπικὸς οὗτος θαυμασμὸς καὶ ἡ μεταθανάτιος πίστις εἰς τὴν ἀθανασίαν τῶν ἐπιλέκτων ἀτόμων τῆς ΜΕ κοινωνίας φαίνεται ὅτι σημεῖοι τὴν ἀρχὴν τῆς συλλήψεως τῆς ιδέας τοῦ ἐθνικοῦ ἥρωος, ἥτις εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ποιητῶν ἐξειλήχθη εἰς ἀπονομὴν καὶ εἰς τοὺς θεοὺς ἀνθρωπίνων μορφῶν, ἀρετῶν καὶ ἐλαττωμάτων, ὅφ' ἦν μορφὴν συναντῶμεν αὐτοὺς εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Ἐὰν ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι ὀρθὴ τότε τινὲς τῶν ἠθικῶν καὶ φιλοσοφικῶν δοξασίων καὶ πίστεων τῶν ἱστορικῶν χρόνων τῶν Ἑλλήνων ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τοὺς ΜΕ χρόνους, ὡς ἀκριβῶς ἡ πρώτη εἴσοδος ὡς οἰκονομικοῦ παράγοντος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος τῆς θαλάσσης, μεθ' ὅλων αὐτῆς τῶν συνεπειῶν διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὰς πλέον προηγμένας χώρας τῆς Μεσογείου, φαίνεται ὀφειλομένη εἰς τοὺς ΠΕ χρόνους.

Οἱ παραχῶδεις ΜΕ χρόνοι—οἵτινες δὲν ἐπηρέασαν τὴν Κρήτην—ἐπέφερον μεταβολὴν εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἐνεργεῖν ἐπὶ τῶν κατοίκων τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἤρχισαν νὰ διαφοροποιῶν τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς νήσου τοῦ Μίνωος.

¹ Ἴδε καὶ σ. 80 ὅποσημ. 1, ἐνθα μνημονεύονται ἐπτά ἔτεροι θέσεις ἐκπροσωπούμεναι ὑπὸ τύμβων, ἀνακοινωθεῖσαι τὸ 1961.

Ἡ Κρήτη, ἂν κρίνῃ τις ἐκ παραστάσεων σφραγιδολίθων καὶ τοιχογραφιῶν, διετήρησεν ἐπὶ μακρὸν τὸν εἰρηνικὸν χαρακτήρα τῶν ΠΕ χρόνων τὸν ἐκδηλούμενον εἰς φαιδράς θρησκευτικὰς συγκεντρώσεις, χοροὺς, μουσικὴν καὶ ποίησιν θρησκευτικοῦ ὕψους περιεχομένου. Ἡ ἡπειρωτικὴ Ἑλλάς προέβαλλε πλεον τὴν προσωπικὴν ἀρετὴν ὡς τὴν ὑψίστην ἀξίαν ἐν μέσῳ τῶν ταραχῶδων ΜΕ χρόνων.

Καίτοι εἶναι πιθανὸν νέα ἐθνολογικὰ στοιχεῖα νὰ εἰσῆλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τὴν ΜΕ ταραχὴν, ἥτις ἐμείωσε τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, τὰ σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς τῆς Ἑλλάδος εἶχον ἤδη σπαρῇ εἰς τὸ νότιον τοῦλάχιστον τμήμα αὐτῆς ἤδη κατὰ τοὺς ταραχώδεις ΜΕ χρόνους καὶ ὁσμέραι ἠϋξάνοντο εἰς τὰς πίστεις καὶ τὰς συνηθείας τῶν κατοίκων ἂν καὶ δὲν ἀποτυπῶνται πάντοτε ἐπὶ τῶν σωζομένων ὕλικῶν καταλοίπων τῶν προϊστορικῶν χρόνων, τοῦλάχιστον κατ' ἀναλογίαν ἴσῃν πρὸς τὴν σημασίαν των εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν.

Ἡ κεραμικὴ τῆς ΜΕ περιόδου, ὡς καὶ ἡ κεραμικὴ τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς, χαρακτηρίζεται ἐκ πολυαριθμῶν κατηγοριῶν ἰδίως γραπτῶν ἀγγείων ἂν καὶ πᾶσαι αἱ κατηγορίαι δὲν ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ ὀστράκων. Ἡ μορφὴ, ἡ διάταξις καὶ ἡ βαφὴ τῆς ΜΕ κοσμήσεως ἀνακαλεῖ ἐπίσης τὰς Νεολιθικὰς συνηθείας εἰς τὴν μνήμην. Ἡ πολυμορφία τῶν ΜΕ κεραμικῶν προϊόντων ἀρμόζει κάλλιστα εἰς τὸν πολυτάραχον τῆς ΜΕ περίουδου χαρακτῆρα, ὁπότε ἡ ἔλλειψις εὐχεροῦς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν διαφόρων μερῶν, ἥτις ἐξελίσσει εἰς ἄριστα τὰ προϊόντα ἐνὸς τόπου διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς μετὰ τῶν καλλιτέρων προϊόντων ἄλλων περιοχῶν, ἐνθαρρύνει τὴν τοπικὴν εἰς ἐκάστην περιοχὴν παραγωγὴν αὐτοσχεδίων προϊόντων, ὡς ἀκριβῶς συνέβαινε καὶ κατὰ τοὺς Νεολιθικοὺς χρόνους. Εἶναι ἄλλωστε φυσικὸν ἡ καταστροφὴ τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ νὰ ὠδήγῃ εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῶν τοπικῶν πρωτογόνων παραδόσεων ἐκάστης περιοχῆς ἐλλείψει τελειότερων νέων προτύπων πρὸς μίμησιν.

Τὸ πρῶτον νέον εἶδος κεραμικῆς ἐν τῇ προϊστορικῇ ἐπιχώσει τὸ μαρτυροῦν τὴν ΜΕ μεταβολὴν εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἡ Μινύειος κεραμικὴ καὶ ἡδη παρετέθη περίληψις τῆς ἐκτενοῦς περὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀγγείων βιβλιογραφίας, ἄλλ' ὡς συμπέρασμα τῆς ὅλης περὶ τὸ θέμα τοῦτο συζητήσεως τὰ ἀγγεῖα ἔχουν χαρακτηρισθῇ ὡς «ἄλυτον αἶνιγμα»¹ καὶ «μυστήριον»².

«Τὰ νέα στοιχεῖα πληθυσμοῦ ἐν τῇ Μεσοελλαδικῇ περιόδῳ εἶναι ὁρατὰ εἰς τὴν καλουμένην Μινύειον κεραμικὴν καὶ εἰς τοὺς τάφους καὶ τὰ σχέδια τῶν οἰκῶν τοῦ λαοῦ τούτου... Τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῶν δημιουρ-

¹ FRANKFORT, Studies II, 140: «Unsolved riddle».

² WACH, Klio 1939, 133, Historia 1953 - 54, 83, Myc. Doc. (1956), Foreword, XX.

γῶν τῶν Μινυείων ἀγγείων ἀναμένει ἀκόμη τὴν λύσιν του. Ὅταν τοῦτο λυθῇ δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ ἔχωμεν ἐνδείξιν τινα περὶ τῆς κοιτίδος, ἐξ ἧς οἱ Ἑλληνες ἦλθον», σημειοῖ ὁ WACE (Historia, ὑπόσημ. 2 σ. 415 ἀνωτέρω).

Παρατηρήθη ἀνωτέρω ὅτι αἱ ἀνασκαφαί, αἵτινες ἐγένοντο μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Κοράκου, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ἀψιδωτὴ οἰκία καὶ ὁ μικρὸς λακοειδής, ὡς θήκη ἐνίοτε, τάφος ἐμφανίζονται ἐν Πελοποννήσῳ εἰς Νεολιθικὰ καὶ ΠΕ στρώματα ἥτοι ἐνωρίτερον ἢ εἰς τοῦ Κοράκου καὶ εἰς νοτιωτέρας τοῦ Κοράκου θέσεις, ὡς ἡ Λέρνα, ἡ Ἀσίνη, ἡ Κανδία καὶ ἡ Μάλθη καὶ ὅτι αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Τίρυνθος, τῆς Λέρνης καὶ τοῦ Μπερματίου ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ὑπάρχει πολιτιστικὴ διακοπὴ κατὰ τὸ τέλος τῆς ΠΕ καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ περιόδου, ἥτοι ὀλίγον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Μινυείου κεραμικῆς.

Ἡ ἐντύπωσις μετὰ ταῦτα ἡ παρεχομένη ὑπὸ τοῦ Κοράκου διὰ τῆς αἰφνιδίας ἐμφανίσεως εἰς τὸ αὐτὸ στρώμα τῶν τριῶν πολιτιστικῶν στοιχείων — Μινυείων ἀγγείων, ἀψιδοειδοῦς οἰκίας καὶ κιβωτισχίμου ὡς θήκη τάφου — εἶναι ἀπατηλὴ. Ἐὰν δὲ ἡ ἀπατηλὴ αὕτη ἐντύπωσις ἐκ τοῦ Κοράκου μεταφερθῇ καὶ εἰς τὰς ἄλλας θέσεις, ὅπου συναντᾶται Μινυεῖος κεραμικὴ καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ἐνδείξεις ἐνάρξεως τῆς ΜΕ περιόδου, τότε τὸ σφάλμα μεγαλοποιεῖται, ἐφ' ὅσον εἰς ὅλας τὰς θέσεις ἡ ἐνάρξις τῆς ΜΕ ἐποχῆς ἥτοι τὰ Μινυεῖα ἀγγεῖα θεωροῦνται ὡς ἐπείσαστα καὶ αἰφνιδίως παρουσιαζόμενα ὁ δὲ τόπος τῆς προελεύσεώς των δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ. Τὸ σφάλμα τοῦτο εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ αἰνίγματος τοῦ καταλήγοντος εἰς τὴν ἀμνηχανίαν τῶν ἐρευνητῶν, ὡς ἐμνημονεύθη ἀνωτέρω. Διότι ἀφ' ἐνὸς γίνεται δεκτὸν ὅτι οἱ δημιουργοὶ τῆς Μινυείου Κεραμικῆς ἦσαν νεήλυδες ἐν Πελοποννήσῳ καὶ διὸ οἱ πρόγονοι τῶν Ἑλλήνων τῆς ἱστορικῆς περιόδου, οἵτινες ὡς Ἄρειοι πρέπει νὰ ἦλθον ἀπὸ Βορρᾶ, ἀφ' ἑτέρου τὰ σχήματα τῶν Μινυείων ἀγγείων δεικνύουν ἰσχυρὰν συγγένειαν πρὸς μεταλλικὰ πρότυπα καὶ ὡς πατριδα αὐτῶν προϋποθέτουν μίαν περιοχὴν μεγάλως ἐξελιγμένην εἰς τὴν μεταλλουργίαν· ἀλλὰ τοιαύτη περιοχὴ δὲν εἶναι που γνωστὴ κατὰ τὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Τὸ Μυστήριον, τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὴν προέλευσιν τῶν Μινυείων, φαίνεται τῷ ὄντι ὅτι μεγάλως ἔχει δημιουργηθῇ ὑφ' ἡμῶν.

Ὡς ἐκ τῶν σχημάτων των μαρτυρεῖται τὰ Μινυεῖα πρέπει νὰ διεμορφώθησαν εἰς περιοχὴν ὑψηλῆς μεταλλουργικῆς ἐξελέξεως, ὅπου καὶ οἱ δημιουργοὶ καὶ οἱ χρησιμοποιοῦντες τὰ Μινυεῖα εἶχον μακρὰν παράδοσιν καὶ λεπτὴν αἴσθησιν τῆς μεταλλουργίας. Καθ' ὅσον γνωρίζομεν μέχρι σήμερον μόνον τρεῖς περιοχαὶ ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ καλυπτομένου ὑπὸ τῶν Μινυείων ἐπλήρουν τὸν ὅρον τοῦτον εἰς τοὺς ΠΕ χρόνους: ἥτοι ἡ νότιος ἡπειρωτικὴ Ἑλλάς, ἡ Τροία μετὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἡ Κρήτη. Εἰς Κρήτην τὰ Μινυεῖα εἶναι σχεδὸν ἄγνωστα. Εἰς Τροίαν ταῦτα ἐμφανίζονται ἀφθονα ἀλλ' ἀποτόμως καὶ κατὰ τι μεταγενέστερον ἢ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ μόνον

μέρος ὅπερ δύναται νὰ ἀνέπτυξε καὶ ἐξείλιξε τὴν νέαν τεχνικὴν εἶναι ἡ νότιος Ἑλλάς.

Παρατηρήθη ἀνωτέρω ὅτι ὅλοι οἱ τύποι ΜΕ κεραμικῆς ἀνακαλοῦν εἰς τὴν μνήμην ἰσχυρῶς τὰ Νεολιθικὰ κεραμικὰ προϊόντα, ὥς ἐὰν ὁ γηγενὴς Νεολιθικὸς πολιτισμὸς ὑπερίσχυσε τοῦ ἀφανισθέντος πολιτισμοῦ τῶν ἐπηλύδων ΠΕ κατοίκων. Τὰ Φαιὰ Μινύεια εἶχον εἰς Ἀργολίδα καὶ Μάλθην στενοτάτην συγγένειαν πρὸς τοὺς Νεολιθικοὺς προδρόμους τῶν Φαιῶν τοπικῶν ἀγγείων, τῶν καλουμένων συνήθως Πρωτομινυείων, παραδείγματα τῶν ὁποίων παρήγοντο καὶ κατὰ τοὺς ΠΕ χρόνους (AJA 1939, 599, 1947, 174 ὑποσημ. 71. *Hesperia* 1949, Suppl. VIII 420, ὁμάς Ε). Εἰς Μάλθην καὶ νότιον Πελοπόννησον πάλιν διεμορφώθησαν τὰ Μελανὰ Μινύεια, ἅτινα δὲν θεωροῦνται ἐπεΐσακτα.

Ἡ ἀναβίωσις τῶν Νεολιθικῶν Φαιῶν ἀγγείων εἰς περίοπτον θέσιν κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον δύναται νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὰ παρεμφεροῦς διαμορφώσεως Μελανὰ ἐστιλβωμένα ἀγγεῖα μετὰ γωνιωδῶν περιγραμμάτων τῆς ἐσχάτης Νεολιθικῆς φάσεως, τὰ γνωστὰ ἐξ Ὀρχομενοῦ τῆς Βοιωτίας, Λαρίσης τῆς Θεσσαλίας καὶ Vinča τῆς Σερβίας, τὰ σύγχρονα πρὸς τὰ Φαιὰ Νεολιθικὰ τῆς Πελοποννήσου. Οἱ πρῶτοι δημιουργοὶ τῶν ὑπο-Νεολιθικῶν τούτων κατηγοριῶν πρέπει, κατὰ τὴν πλέον πιθανὴν ἐρμηνείαν (SCHACHERMEYER, *ÄKG*, 126-127), νὰ ἦσαν Μικρασιάται μεταλλουργοί, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν εἶχον συνηθίσει εἰς τὴν κατασκευὴν μεταλλικῶν γωνιωδῶν περιγραμμάτων ἀγγείων, εἰς τὴν χρῆσιν ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν, ἀναγκαίων διὰ τὴν τῆξιν τῶν μετάλλων καὶ εἰς τὴν λείανσιν τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀγγείων, ὅτε δὲ οἱ τεχνῖται οὗτοι ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰτίων, ὅφ' ὧν μετ' αὐτοὺς καὶ οἱ ΠΕ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, ἵνα μετοικήσουν πρὸς Δυσμὰς εἰς περιοχάς, ὅπου ἡ προμήθεια μετάλλου, κατ' ἀρχὰς τοῦλάχιστον, δὲν ἦτο τόσον εὐχερὴς ὥστε νὰ καλύπτονται αἱ ἀνάγκαι ὅλων τῶν μελῶν τῆς κοινότητος, οἱ τεχνῖται οὗτοι ἀντικατέστησαν τὸ μέταλλον δι' ὁμοιοχρώμους πρὸς τὸ μέταλλον ὀπτημένου μελανοῦ πηλοῦ, εἰς ὃν μετέφερον τὰ γωνιώδη σχήματα τῶν μεταλλικῶν ἀγγείων καὶ τὴν μετὰ τὴν ὀπτησιν στυλβουμένην ἐπιφάνειαν. Ἡ μίμησις δὲ ἦτο τόσον ἐπιτυχὴς ὥστε ὠρισμένοι τύποι ἀγγείων παρέμειναν ἐπὶ μακρὸν καὶ εἰς πηλὸν ἂν καὶ τὸ μέταλλον βραδύτερον ἐξοικονομεῖτο πλέον εὐκόλως, ὥς π.χ. συνέβη βραδύτερον καὶ διὰ τὸ μετὰ προχοῆς ΠΕ κύπελλον.

Ἡ ΜΕ περίοδος παρουσιάζεται ὡς περίοδος πτωχῇ εἰς μέταλλον ὥς καὶ εἰς πάσας τὰς οἰκονομικὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Ὁ ἐσωτερικὸς σάλος ἡμποδίζε πῶς πῶς τὴν προμήθειαν μεταλλευμάτων εἰς τὰς πτωχοτέρας εἰς μέταλλευμα χαλκοῦ περιοχάς, οἷα, φαίνεται, ἦτο καὶ ἡ Ἀργολὶς ἢ καὶ ὅλη ἡ Πελοπόννησος πῶς πῶς. Τοιαῦται περιοχαὶ ἤδη εἰθισμένοι εἰς εὐρεῖαν χρῆσιν μεταλλίνων ἀγγείων κατὰ τοὺς εὐτυχεῖς ΠΕ χρόνους ἔπρεπε νὰ κατα-

φύγουν εις τὰ ἐκ πληοῦ ὑποκατάστατα τῶν μεταλλίνων ἀγγείων ὥς ἀκριβῶς ἔκαμνον κατὰ τὴν ὑπο-Νεολιθικὴν περίοδον οἱ εἰς Εὐρώπην μετοικῆσαντες ἀνατολῖται. Οὕτω ἡ παλαιὰ παράδοσις τῶν Νεολιθικῶν Πρωτομινυείων, ἅτινα ἦσαν ἀκόμῃ ἐν χρήσει εἰς Ἀργολίδα παρὰ ταῖς ἀπορωτέρας τάξεσι (AJA 1939, 599 κλπ. ἰδὲ σ. 417 ἀνωτέρω) ἀνεβίωσε καὶ εἰς πρωχοτέρας εἰς μέταλλον περιοχάς, ὡς ἡ Μεσσηνία, ἐπανῆλθον δ' εἰς εὐρείαν χοῆσιν ὡς Μελανὰ Πρωτομινυεῖα τὰ τοῦ τύπου τῆς Μάλθης. Τὰ ἀγγεῖα ὅμως ὥπτοῦντο ἤδη εἰς καμίνους, ὑψηλῆς σχετικῶς καὶ ἴσως ἐλεγχομένης θερμοκρασίας, χρησιμοποιοιμένας ἤδη κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ μετάλλου. Οὕτω ἐπετυγχάνετο τελειότερα ὄπτησις καὶ διὰ τοῦ ἐλέγχου τῆς θερμοκρασίας χροῶμα πληοῦ κατὰ βούλησιν. Ἡ εἰσαγωγή πάλιν τοῦ κεραμικοῦ τροχοῦ ὀλίγον βραδύτερον προήγαγε ταχέως τὴν παραγωγὴν τελειοτάτων ἀγγείων.

Τινὰ τῶν Μινυείων σχημάτων, ὡς π.χ. τὰ μετὰ ποδίου κύπελλα ἢ ποτήρια ἂν δὲν κατάγονται ἐκ τῶν Νεολιθικῶν φιαλῶν μετὰ ποδός (fruitstands), ἐφ' ὅσον τοιοῦτοι τύποι ἀγγείων δὲν συναντῶνται εἰς τὴν ΠΕ περίοδον, πρέπει νὰ κατεσκευάζοντο κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀποκλειστικῶς ἐκ μετάλλου μόνον, ὡς φαίνεται ὅτι συνέβαινε καὶ διὰ τὸ μετὰ προχοῆς κύπελλον (sauce-boat) εἰς τὴν ἀρχικὴν τούτου πατρίδα, διότι καὶ τὸ ἀγγεῖον τοῦτο παρουσιάζεται ἀποτόμως. Νέοι τύποι ἀγγείων ἐπίσης ἠδύνατο νὰ ἐπινοηθοῦν.

Ἡ Μινυεῖος κεραμικὴ κατὰ ταῦτα ἦτο ἐν ὑποκατάστατον τοῦ μετάλλου κατὰ τὰς πολεμικὰς περιστάσεις τῶν ΜΕ χρόνων παραχθὲν εἰς ὅλας τὰς ΠΕ μεταλλουργικὰς περιοχὰς ταυτοχρόνως καὶ εἰς ἀντικατάστασιν τῶν μεταλλίνων ἀγγείων, ὅτε ἡ προμήθεια τοῦ μετάλλου κατέστη δυσχερὴς ἢ ἀδύνατος διαρκούσης τῆς ΜΕ περιόδου. Ἡ Ἀργολὶς πρέπει νὰ ἔλαβεν ἡγετικὴν θέσιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς κατηγορίας ταύτης τῆς κεραμικῆς, θέσεις δὲ ἔχουσαι εὐκόλον τὸν πορισμὸν μετάλλου, ὡς ἴσως ὁ Ὀρχομενὸς καὶ ἡ Εὐβοία, πιθανὸν νὰ ἐμιμήθησαν τὰ εἰς πληλὸν προϊόντα τῆς Ἀργολίδος καὶ ἄλλων ἄνευ μετάλλου περιοχῶν ἢ Τροία εἰσήγαγε τελειοποιημένην μόνον τὴν Μινυεῖον κεραμικὴν.

Ὁ οἰκισμὸς τοῦ Μολυβοπύργου ἰδρῦθη πιθανὸν εἰς πρῶμον περίοδον ἐξ ἀποίκων εἴτε ἐκ Πελοποννήσου εἴτε ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἴσως πρὸς ἐκμετάλλευσιν περιοχῶν τῆς Μακεδονίας πλουσιῶν εἰς μετάλλευμα. Ἡ Μακεδονία γενικῶς παρέμεινε καθυστερημένη περιοχὴ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Χαλκοῦ καί, ἂν καὶ διετήρησε συνεχῆ τὴν ἀναμιμνήσκουσαν τὴν Μινυεῖον κεραμικὴν ὑπο-Νεολιθικὴν παράδοσιν τῶν Μελανῶν ἀγγείων, ἐν τούτοις εἰσήγαγε τὸν κεραμικὸν τροχὸν μόνον εἰς Γεωμετρικοῦς χρόνους. Αἱ προμήθειας εἰς μέταλλον τῆς Κρήτης καὶ τοῦ νοτίου Αἰγαίου προφανῶς δὲν διεκόπησαν κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον καὶ οὕτω αἱ περιοχαὶ ἐκεῖναι δὲν παρήγαγον Μινυεῖον κεραμικὴν.

Γεωγραφικῶς ἡ ἔκτασις τῆς Νοτίου Ἑλλάδος, εἰς ἣν παρήχθη Μινυῖος κεραμική, συμπύπτει μετὰ τῆς περιοχῆς τῆς καλυπτομένης ὑπὸ τῆς Urfirnis κεραμικῆς, ἣτις προηγεῖται τῆς Μινυείου ὥς καὶ τῆς περιοχῆς, εἰς ἣν παρήχθη ἡ Ἀμαυρόχρωμος κεραμική, ἣτις ἀκολουθεῖ τὴν Μινυεῖον. Καὶ αἱ τρεῖς κατηγορίαι κεραμικῆς ἔχουν εὐρεθῇ ἡ μία ὑπὲρ τὴν ἄλλην εἰς διαδοχικὰ στρώματα εἰς ὅλας τὰς θέσεις τῆς νοτίου Ἑλλάδος, ἐκτείνονται δὲ πρὸς Βορρᾶν κατὰ τὴν αὐτὴν σειρὰν μέχρι τῆς νοτίου Θεσσαλίας, πρὸς Δυσμὰς μέχρι τῶν Ἰονίων νήσων καὶ πρὸς Ἀνατολὰς μέχρι τῶν Κυκλάδων. Καὶ αἱ τρεῖς κατηγορίαι κατὰ τὴν αὐτὴν διαδοχὴν εἰσάγονται εἰς μικροτέραν ἢ μεγαλυτέραν ποσότητα καὶ τὰς ἀπομιμῶνται τοπικῶς εἰς Τροίαν, Κρήτην καὶ Ἰταλίαν, πᾶσαι ὅμως ἐκκινοῦν ἐκ τῆς νοτίου Ἑλλάδος ὥς ἐκπροσωποῦσαι τρεῖς ἀναποσπάστους διαδοχικὰς πολιτιστικὰς φάσεις τῆς περιοχῆς ταύτης κυρίως. Τὸ νὰ ἀποσπῶμεν τὴν Μινυεῖον κεραμικὴν ἐκ τῆς σειρᾶς τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ καὶ νὰ ἀναζητῶμεν νὰ ἀνεύρωμεν ἐν συνεχείᾳ τοὺς δημιουργοὺς ταύτης—οἷτινες πρέπει νὰ εἶναι οἱ πρόγονοι τῶν ἱστορικῶν Ἑλλήνων—ἐκτὸς τῆς περιοχῆς, εἰς ἣν διεισφύθη, ἀποτελεῖ τῷ ὄντι ἄλυστον μυστήριον καὶ ματαιοποιάν.

Τὰ τρία γεγονότα: ἀρχὴ τῆς ΜΕ περιόδου, ἀρχὴ τῆς Μινυείου Κεραμικῆς καὶ ἀρχὴ διεισδύσεως νέων ἐθνολογικῶν στοιχείων εἰς τὴν Πελοπόννησον πρέπει νὰ διακριθῶν ἕκαστον ἀπὸ τῶν ἄλλων ὥς ἀκριβῶς διεκρίθησαν ἀλλήλων τὰ τρία πολιτιστικὰ γνωρίσματα: Μινυῖος κεραμική, ἀψιδοειδὲς οἰκία καὶ κιβωτιόσχημος τάφος, ἅτινα ἐθεωρήθησαν σύγχρονα, ὅτε διὰ πρῶτην φορὰν συνητηθήθησαν καὶ τὰ τρία ὁμοῦ εἰς Κοράκον. Ἐὰν ὑπάρχει χρονολογικὴ τις σχέσις μεταξὺ τῶν ἀρχῶν τῆς ΜΕ περιόδου, τῆς ἀρχῆς τῆς Μινυείου κεραμικῆς καὶ τῆς εισόδου Ἰνδοευρωπαϊκῶν στοιχείων εἰς Πελοπόννησον, αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ χρονολογικὴ διαδοχὴ τῶν τριῶν γεγονότων, καθ' ἣν σειρὰν παρετέθησαν, καὶ οὐχὶ ἡ ταυτόχρονος συνύπαρξις.

Ἡ ἐμφάνισις τῆς Μινυείου κεραμικῆς ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἀμαυροχρόμου εἰς τοῦ Κοράκου, ἡ δευτέρα τῶν ὁποίων ἔχει ἀποδειχθῇ μεταγενεστέρως ὅτι εἶναι κατὰ τι νεωτέρα τῆς πρώτης, ἀποδεικνύει ὅτι αἱ προηγούμεναι βαθμίδες ἐξελίξεως τῆς Μινυείου κεραμικῆς πρέπει νὰ ἀναζητηθῶν εἰς ἄλλας θέσεις, ὅπου ἡ ΠΕ περίοδος δὲν διεκόπη ὑπὸ στρώματος τέφρας. Ἡ Λέρνα, τὸ Μπερμπάτι καὶ ἡ Γωνιά, ὅταν γνωσθῶν καλλίτερον, δυνατόν νὰ διαφωτίσουν τὸ ζήτημα. Παρ' ὅλα ταῦτα πολλαὶ θέσεις ἐγκατελείφθησαν κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον χωρὶς νὰ τὰς καλύψῃ στρώμα τέφρας καὶ πιθανόν μία βαθμὶς ἐξελίξεως τῆς Μινυείου κεραμικῆς ἀναπτυχθεῖσα εἰς μίαν ἐγκαταλειφθεῖσαν θέσιν νὰ συνεχίσθῃ εἰς ἑτέραν χωρὶς ἴχνη τῆς προτέρας ἐξελίξεως εἰς τὴν δευτέραν ταύτην θέσιν, ἐὰν μάλιστα θέσεις τινές, ὥς φαίνεται συνέβη εἰς Κοράκον, μετὰ τινα χρόνον ἐγκαταλείψεως κατὰ κήθησαν ἐκ νέου καὶ πάλιν βαθμίδες τινές ἐξελίξεως ἐνδέχεται νὰ ἐλλείπουν καὶ ἀπὸ θέσεις

φαινομενικῶς μὴ ἐγκαταλειφθεῖσας. Ἐπὶ πλεόν, ἀκόμη καὶ διὰ τὴν ΥΕ κεραμικὴν, ἢ πραγματικὴν θέσιν παραγωγῆς τῶν Μυκηναϊκῶν προϊόντων, ἅτινα συναντῶνται τόσον εὐρῶς διαδεδομένα καθ' ὅλην τὴν Μεσόγειον, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀσφαλῶς καθορισθῇ ἀλλὰ γενικῶς ὡς τόπος παραγωγῆς τῶν κεραμικῶν τούτων προϊόντων θεωρεῖται ἡ Ἀργολίς. Δύο ΥΕ κεραμικαὶ κάμινοι, μία εἰς Τίρυνθα καὶ ἑτέρα εἰς Μπερμπάτι (Klio 1939, 135), εἶναι ἀνεπαρκεῖς νὰ θεωρηθοῦν ὅτι παρήγαγον τοσαῦτα προϊόντα ὅσα τὰ γνωστὰ Ἀργολικῆς προελεύσεως καθ' ὅλην τὴν Μεσόγειον, ἐν τούτοις ὑπ' οὐδενὸς ἔχει ἀμφισβητηθῇ ἢ προσέλευσις τῶν Μυκηναϊκῶν ἀγγείων διὰ τοῦτον τὸν λόγον τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ ἰσχύῃ καὶ διὰ τὰ Μινύεια, χωρὶς καὶ πάλιν νὰ ἀρνηθῇ τις, ὡς παρατηρήθῃ ἀνωτέρω, ὅτι ἐκάστη τῶν κατὰ τὴν ΠΕ περιόδον μεταλλουργικῶν περιοχῶν παρήγαγεν ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων Μινύεια, ἐλλείψει μετάλλου, ὡς ἄλλως ΥΕ ἀγγεῖα δὲν παρήγε μόνη ἡ Ἀργολίς.

Αἱ ἐλλείπουσαι βαθμίδες ἐξελίξεως τῶν Μινυείων εἰς Κοράκου πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τὰς κατηγορίας τῶν Μονοχρώμων ἐστιβωμένων ἀγγείων, ἅτινα καὶ συνδέουν τὴν ΠΕ καὶ τὴν ΜΕ περίοδον χρονολογικῶς, εἰς ἃς ἀνήκουν καὶ τὰ Προμινύεια τῆς Ἀσίνης. Ἡ τελικὴ ἀπάντησις ἐπὶ τοῦ ζητήματος θὰ δοθῇ ἐκ τῶν περαιτέρω ἀνασκαφῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀλλ' ἐκ τῆς συνολικῆς ἐξετάσεως τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν ΜΕ δεδομένων τῆς Πελοποννήσου καὶ τὰ Μινύεια δὲν φαίνονται ὅτι εἶναι ξένα καὶ ἐπεΐσακτα εἰς Ἀργολίδα προϊόντα καὶ ἡ ἀνίχνευσις τῆς προελεύσεως τούτων δὲν παρουσιάζεται ὡς τόσον ἄλυστον μυστήριον, ὡς ἔχει παρασταθῇ¹.

¹ Αἱ ἐν AJA 1958, 9 - 33 δημοσιευθεῖσαι, μετὰ τὴν συγγραφὴν τῆς παρούσης μελέτης, γινώμει τοῦ J. MELLAART, εἰσαγαγόντος, κατὰ τὴν παλαιὰν θεωρίαν, τὴν Μινυεὶον κεραμικὴν εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα μεθ' ἑνὸς νέου λαοῦ εἶναι ἀστήρικτοι διὰ τοὺς ἐπομένους λόγους:

α. Βασίζονται ἐπὶ τῆς θεμελιώδους παρερμηνείας τῶν δεδομένων τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος, ἅτινα ἀναμφισβητήτως μαρτυροῦν, ὅτι, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ΜΕ περιόδου, ἡ περιοχὴ ἀποβάλλει πληθυσμὸν καὶ δὲν δέχεται νέον. Οἱ ΠΕ οἰκισμοὶ ἀφανίζονται εἰς ἐκπληκτικὸν ὄριθμον καὶ οἱ ἀπομένοντες μειοῦνται αἰσθητῶς εἰς ἔκτασιν. Οἱ σποραδικῶς ἐμφανιζόμενοι νέοι ΜΕ οἰκισμοὶ εἶναι κατὰ κανόνα μεσογειακοῦ χαρακτῆρος ἐν Πελοποννήσῳ. Αἱ ἀνατολικαὶ ἀκταὶ τῆς νοτίου Ἑλλάδος δὲν κατακλύζονται ὑπὸ παραθαλασσίων οἰκισμῶν, ὡς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΠΕ περιόδου, καὶ αἱ τρεῖς μενομονομένη θεσεῖς, ἃς μνημονεύει ὁ MELLAART (AJA 1958, 16), Μολυβόπυργος, Πτελεὼν καὶ Βωιτία (= Ὀρχομενὸς) εἶναι ἀνεπαρκεῖς ἵνα ὑποστηρίξουν εἰσροὴν νέων στοιχείων πληθυσμοῦ, εἰς ἣν ἔκτασιν ὑπονοεῖται ὑπὸ τούτου.

β. Κατὰ τὴν 2αν π.Χ. χιλιετηρίδα οἱ λαοὶ ἐν Μ. Ἀσίᾳ κινοῦνται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἡ κίνησις αὕτη καταλγεί εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ὑκώσας εἰς Αἴγυπτον καὶ τῶν Χετταίων εἰς Μ. Ἀσίαν. Ποῖος εἰδικὸς λόγος ἠνάγκασε μεμονωμένους οἱ φορεῖς τῶν Μινυείων νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς Δυσμὰς ἐκ τοῦ βάθους τῆς Μ. Ἀσίας, ὡς σημειοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου, AJA 1958, πίν. 1 χάρτ. 1, τοῦ MELLAART;

γ. Τὰ πρῶτα πραγματικὰ Μινύεια ἀγγεῖα κατὰ τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας

Τὰ Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα, ἅτινα εὐρέθησαν εἰς ὅλας τὰς δυτικὰς θέσεις τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Λόπεσι ἐν Ἀχαΐᾳ μέχρι Μάλθης ἐν Μεσσηνίᾳ, ὥς καὶ τὰ μετὰ στιλπνῆς βαφῆς ἀγγεῖα, ἅτινα, ὥς καὶ τὰ προηγούμενα, συναντῶνται καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον, ἄγουν εἰς τὸ συμπεράσμα μίᾱς πολιτιστικῆς ἀφομοιώσεως ὁλοκλήρου τῆς χερσονήσου, πιθανὸν ὡς ἀποτελεσματῶν ταραχῶν τῆς ΜΕ ἐποχῆς, ὅποτε οἱ δυτικοὶ κάτοικοι ἐγνώρισαν τὰ ἀνατολικά προϊόντα. Παρ' ὅλα ταῦτα, καίτοι καὶ αἱ δύο κατηγορίαι παρουσιάζονται εἰς τὰς δυτικὰς θέσεις, οὐδαμοῦ αὐταὶ ἔχουν μέχρι τῆς στιγμῆς εὐρεθῆ εἰς μεγάλας ποσότητας. Ἡ σπάνις ἀφ' ἑνὸς ἀκεραίων γραπτῶν ἀγγείων ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ ἀτελής περιγραφή ἀφ' ἑτέρου τῶν μέχρι σήμερον εὐρεθέντων ὀστράκων εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην καθιστοῦν ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ εἰπωμεν ἐὰν πρόκειται περὶ ἀναβιώσεως τῶν τοπικῶν Νεολιθικῶν (Ἀμαυροχρῶμων) καὶ τῶν Πρωτοελλαδικῶν (μετὰ στιλπνῆς βαφῆς) τεχνοτροπιῶν ἢ περὶ ἐπιρροῶν ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου. Πράγματι εἶναι δυνατόν ἀμφότεροι οἱ παράγοντες νὰ ἐπέδρασαν παραλλήλως καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον.

Τὸ γεγονός ὅτι Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα συναντῶνται καὶ εἰς Πίσαν καὶ εἰς Ὀλυμπίαν, δύο γειτονικὰς μὲν θέσεις ἐκπροσωπούμενας ὅμως ὑπὸ διαφορετικοῦ διαγράμματος οἰκοδομημάτων, ἠδύνατο νὰ ὀδηγήσῃ τινὰ εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ Πίσα, ἥτις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὀρθογωνίων μόνον οἰκοδομημάτων ὥς καὶ τὸ Ἄργος, ἀντιπροσωπεύει τὸ ἀνατολικὸν ρεῦμα τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ δυτικῇ Πελοποννήσῳ καὶ ὅτι ἡ Ὀλυμπία μετὰ καμπυλογράμ-

δὲν δύνανται νὰ χρονολογηθοῦν πρὸ τοῦ 1900 (AJA 1958, 17. Troy III, 9). Διὰ τὴν ἀρχὴν τῶν καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις ὀλίγον ἐνωρίτερον καὶ ὡς χειροποιήτων κατ' ἀρχὰς ἐμφανιζομένων Ἑλλαδικῶν Μινυεῶν πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὰ «Πρωτομινυεῖα» τῆς κεντρικῆς Μ. Ἀσίας καὶ οὐχὶ εἰς τὰ γηγενῆ ἐν τῇ νοτίῳ Ἑλλάδι Νεολιθικά «Πρωτομινυεῖα», ἅτινα παράγονται εἰς μικρὰν ἔκτασιν κατὰ τοὺς ΠΕ χρόνους καὶ ἐμφανίζονται ὡς «Προμινυεῖα» εἰς τὴν ΜΕ Ἀσίην; (Ἴδὲ καὶ ΜΥΛΩΝΑΝ, *Hesperia* 1962, 286-288.) Ἡ αὐτὴ σχέσηις μαρτυρεῖται καὶ μεταξὺ τῶν Νεολιθικῶν καὶ τῶν ΜΕ Ἀμαυροχρῶμων. Διὰ τὴν καὶ τῶν ΜΕ Ἀμαυροχρῶμων τὴν προέλευσιν δὲν ἀποδίδει ὁ ΜΕΛΛΑΑΡΤ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν;

Τὰ Μινυεῖα, ὥς ἐλέχθη, εἶναι ὑποκατάστατα τοῦ μετάλλου παρουσιασθέντα σχεδὸν συγχρόνως εἰς ὅλας τὰς μεταλλουργικὰς περιοχάς, ὅτε τὸ μέταλλον κατὰ τοὺς ταραχώδεις πρώτους ΜΕ χρόνους ἤρχισε νὰ σπανίσῃ. Ἡ ὁμοιότης τῶν Μινυεῶν λεγομένων ἀγγείων τῶν διαφόρων περιοχῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ὁμοιότητα τῶν τοπικῶν εἰς ἐκάστην θέσιν αἰτίων, ἅτινα προεκάλεσαν τὴν ἐμφάνισίν των: μίμησις μεταλλίνων προστύπων ἐν πηλῷ καὶ ὀψηλαὶ ἐλεγχόμεναι μεταλλουργικαὶ θερμοκρασίαι. Εἴσοδος πληθυσμοῦ εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν κατεύθυνσιν τῆς Μ. Ἀσίας, μαρτυρεῖται ἐκ τῶν ἀνασκαφικῶν δεδομένων ἀναμφισβητήτως μόνον κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον καὶ πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς περιόδου ταύτης τῆς Ἑλλάδος πρέπει νὰ σχετισθοῦν αἱ γλωσσολογικαὶ παρατηρήσεις τοῦ ΜΕΛΛΑΑΡΤ καὶ τοῦ τοῦτοφ ἐπομένου L. R. PALMER (*Mycenaeans and Minoans*, London 1961). Περὶ τούτου ὅμως θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

μων μόνον οικόδομημάτων εκπροσωπεῖ τὴν τοπικὴν παράδοσιν. Ἀλλὰ μία τοιαύτη εἰκασία φαίνεται ἀπίθανος ἂν ἀναλογισθῇ τις ὅτι ταφαὶ εἰς πύθους, αἵτινες θεωροῦνται ἀνατολικῆς προελεύσεως, ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Ὀλυμπίαν καὶ οὐχὶ εἰς Πίσαν.

Ἡ πολιτιστικὴ λοιπὸν ἀφομοίωσις ὅλης τῆς χερσονήσου κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον φαίνεται ἡ πιθανωτέρα ἐκδοχή, ὅλων τῶν μέχρι σήμερον εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένων.

Τὰ μετὰ στιλπνῆς βαφῆς ἀγγεῖα ἀφ' ἑτέρου, τὰ ὅποια εἰς τὰς Ἀργολικὰς θέσεις, ὡς ἡ Τίρυνς καὶ ἡ Λέρινα, καθὼς πιθανὸν καὶ εἰς Ἀμύκλας παρήγοντο χωρὶς διακοπὴν ἀπὸ τῶν ΠΕ μέχρι τῶν ΜΕ χρόνων, ἀποδεικνύουν ἐσφαλμένην κάθε εἰκασίαν περὶ παραδοχῆς μιᾶς «διακοπῆς» ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς κεραμικῆς μετὰ τῶν δύο περιόδων καὶ ἀντιτίθενται εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Κοράκου, ἵνα ἐρμηνευθῇ ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις τῶν Μινυείων. Ὁ MÜLLER παρατηρεῖ ὅτι εἰς τὴν Τίρυνθα, ἂν καὶ τὸ μέγα κυκλοτερές οἰκοδόμημα κατεστράφη διά πυρός, πολιτιστικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν κεραμικὴν δὲν παρατηρεῖτο¹.

Τὸ αὐτὸ φαίνεται ἰσχυρὸν διὰ τὴν Λέριναν καὶ τὰς Ἀμύκλας. Ἡ καταστροφὴ καὶ πιθανῶς ἡ ἐγκατάλειψις τῆς Ἀσίνης ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα ἢ καὶ ἡ πενία τῶν κατοίκων μὴ δυναμένων νὰ πορίζωνται ἀκριβὰ κεραμικὰ προϊόντα, οἷα φαίνεται ἦσαν τὰ μετὰ στιλπνῆς βαφῆς ἀγγεῖα, εἶναι ἴσως ἡ αἰτία, δι' ἣν τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἐμφανίζονται βραδέως εἰς Ἀσίνην, διὸ καὶ ἐθεωρήθησαν ὡς ἐπείσακτα ἐκ τῶν Κυκλάδων ὑπὸ τῶν ἐνεργησάντων τὴν ἀνασκαφὴν.

Ἐπαφαὶ τῆς Πελοποννήσου πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν μαρτυροῦνται ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς τελειοτέρας ποιότητος Μινυείων καὶ Ἀμαυροχρόμων ἀγγείων εἰς Τροίαν, Μῆλον καὶ Ἰταλίαν, ἂν καὶ ὁ τρόπος τῆς μεταφορᾶς, μάλιστα τῶν Ἀμαυροχρόμων, εἰς τὰς νέας τῶν θέσεις εἶναι ἀβέβαιος, ὡς μαρτυροῦνται ἐπαφαὶ καὶ ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς Πελοπόννησον καὶ τῆς τοπικῆς ἀπομιμήσεως Κρητικῶν, Κυκλαδικῶν καὶ ἀνατολικῶν προϊόντων. Ἀγγεῖα κεκοσμημένα διὰ σχεδίων μαϊάνδρων ἔχουν εὐρεθῇ εἰς τὴν ΜΕ Ὀλυμπίαν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐνῶ ἀγγεῖα μὲ ὅμοια σχέδια ἔχουν εὐρεθῇ ἤδη εἰς τὴν ΠΕ Τίρυνθα. Ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν εὐρημάτων χρονολογικῶς τοῦλάχιστον ἀγείει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ μετὰ μαϊάνδρων κοσμήματα μετεδόθησαν ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ οὐχὶ ἀντιθέτως.

Ὡς πρὸς τὰς ἀσχολίας τῶν ΜΕ κατοίκων, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν Μικρῶν εὐρημάτων, παρουσιάζεται ἡ αὐτὴ οἰκονομικὴ παρακμὴ. Ἡ γεωργία,

¹ Οὗτος προσθέτει «es müssen eine ganze Zeit lang Urfinnis Gefässe der alten Art weitergemacht worden sein, als schon mittelhelladische Gefässe daneben bestanden» (Tiryns III, 87, IV 2 - 3).

ἡ ὑφαντουργική, τὰ εἶδη καλλωπισμοῦ καὶ τὰ κοσμήματα ἐκπροσωποῦνται πάντα ἀνεπαρκῶς δι' εὐρημάτων. Ἄλλ' ἐν νέον εἶδος ἐνδύσεως καὶ κομμώσεως δύναται νὰ εἰκασθῇ ἐκ τῆς εὐρέσεως εἰς τάφους μακρῶν καρφίδων διὰ τὴν συγκράτησιν τῶν φορεμάτων κατὰ τὸν ὄμιον καὶ κρίκων ὀρειχάλκου διὰ τὴν συγκράτησιν μακρᾶς κόμης. Τοιαῦτα ἀντικείμενα βεβαίως δὲν ἦσαν συνήθη ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον.

Τὰ Εἰδώλια καὶ τὰ ἀντικείμενα θρησκευτικῆς τιнос σημασίας εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστα κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον. Αἱ μόναι ἐνδείξεις μεταξὺ τῶν ὕλικῶν καταλοίπων, ἃς ἔχομεν περὶ τῶν μεταφυσικῶν πεποιθήσεων τῶν ΜΕ κατοίκων, εἶναι σημεῖα ποιᾶς τιнос φροντίδος τῶν τάφων τῶν νεκρῶν.

Σφραγίδες ὡς ἐνδείξεις ἐμπορίου ἔχουν εὐρεθῇ ὀλίγαι καὶ κατωτέρας ποιότητος ἀλλὰ Χετταϊκαὶ καὶ Κρητικαὶ ἐπιδράσεις δύνανται νὰ διαπιστωθοῦν ἐπὶ τῶν ὀλίγων εὐρημάτων. Σημαντικὴ ἐνδείξις ἐμπορικῶν σχέσεων μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ Τροίας ἀφ' ἐνὸς καὶ Σικελίας καὶ Μάλτας ἀφ' ἑτέρου θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ μία ταινία ὁστοῦ μετὰ προεξοχῶν εὐρεθεῖσα εἰς Λέρναν (XIII, 21, σ. 270 ἀνωτέρω) ἀλλ' ἡ πρόοδος τῆς ἀνασκαφῆς ἔδειξεν ὅτι τὸ ἀντικείμενον τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τοὺς ΠΕ χρόνους. Μία καρφὶς μετὰ κεφαλῆς ὡς σφύρας δεικνύει σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν περιοχὴν τοῦ Πόντου. Καὶ τέλος ζυγιστικὰ τινα βάρη ἢ σταθμὰ καὶ ὀψιανὸς δηλοῦν ὑπαρξίν τινα ἐμπορικῶν συναλλαγῶν.

Ἡ κατεργασία τοῦ μετάλλου φαίνεται ὅτι πιθανὸν περιορίζετο εἰς τοπικὴν κατ' οἰκισμοὺς παραγωγὴν μικρῶν ἀντικειμένων. Ἡ πλέον ἀνεπτυγμένη ἀσχολία κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ πόλεμος. Τὰ ὅπλα τῆς περιόδου κατεσκευάζοντο καὶ ἀπὸ λίθου καὶ ἀπὸ μέταλλον καὶ εἶναι τὸ πολυπληθέστερον Μικρὸν εὔρημα τῆς περιόδου. Τόξον, πολεμικὸς πέλεκυς ἐκ λίθου, ξίφος καὶ δόρυ ἦσαν τὰ συνήθη ἐπιθετικὰ ὅπλα. Μία ὀρειχαλκίνη αἰχμὴ δόρατος ἐκ Μάλτης δεικνύει τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὅπλου τούτου εἰς τὴν αὐτὴν περίπου μορφήν, εἰς ἣν ἐγένετο χρῆσις τούτου κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους.

Τὸ σύνολον τῆς εἰκόνης τῆς ΜΕ περιόδου τὸ παρεχόμενον ὑπὸ τῶν ὕλικῶν καταλοίπων αὐτῆς συμφωνεῖ πρὸς τὴν εἰκόνα τὴν παρεχομένην ἐκ τῆς ἐκτάσεως τῆς ΜΕ κατοικήσεως τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς στρωματογραφικῆς μαρτυρίας περὶ τοῦ τρόπου μεταβάσεως ἀπὸ τῆς ΠΕ εἰς τὴν ΜΕ περίοδον.

Ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἀναζητήσωμεν μίαν ἀντίστοιχον ἐποχὴν διὰ τὴν ΜΕ περίοδον τὴν μεγαλυτέραν ὁμοιότητα πρὸς αὐτὴν παρουσιάζει ἡ περίοδος τῆς λεγομένης Καθόδου τῶν Δωριέων, ἣτις κλείει τὴν περίοδον τοῦ λαμπροῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἀμφότεραι αἱ περίοδοι δεικνύουν τὴν αὐτὴν ἀκαταστασίαν ἐν Πελοποννήσῳ, τὴν αὐτὴν πτώχευσιν τῶν κατοίκων, τὴν αὐτὴν μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χερσονήσου κατ' ἀρχάς,

τὸν αὐτὸν Γεωμετρισμὸν ἐν τῇ κοσμήσει τῶν ἀγγείων, τὸ αὐτὸ πολεμικὸν πνεῦμα. Ἀμφότεραι αἱ περίοδοι ἐπέδρασαν πρῶτον καὶ ἐντονώτερον εἰς τὴν πλεόν προηγμένην οἰκονομικῶς Ἀρχολίδα, ἀμφότεραι ἠκολουθήθησαν ὑπὸ διεισδύσεως νέων φυλετικῶν στοιχείων εἰς Πελοπόννησον μετὰ τὴν ἀνωμαλίαν καὶ πιθανὸν ἀμφότεραι αἱ περίοδοι καλύπτουν τὸ αὐτὸ μῆκος χρόνου. Ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένων δὲν εἶναι σαφὲς ἂν ἡ περίοδος τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Διμηνίου τῆς Νεολιθικῆς Θεσσαλίας, ἥτις κλείει τὴν Νεολιθικὴν περίοδον τῆς περιοχῆς ἐκείνης, δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἀντίστοιχος παλαιότερα τῆς ΜΕ περίοδος.

Ἐφ' ὅσον πραγματικὴ ἀρχὴ τῆς ΜΕ περιόδου εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναταραχῆς ἐν Πελοποννήσῳ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ ἐν χρονολογικὸν σημεῖον δι' ὅλην τὴν χερσόνησον ὡς ἀρχὴ τῆς ΜΕ περιόδου. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἦτο δυνατόν συμβατικῶς πῶς νὰ τεθῇ ὡς ἀρχὴ ἡ καταστροφή τῶν μεγάλων οἰκοδομημάτων ἐν Τίρυνθι καὶ ἐν Λέρνῃ, ἡ ἔλλειψις πάσης ἀξιολόγου πολιτιστικῆς μεταβολῆς εἰς τὰς δύο ταύτας θέσεις κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν δύο τούτων οἰκοδομημάτων θὰ καθίστα δυσχερὴ τὸν καθορισμὸν τοῦ χρονολογικοῦ τούτου σημείου εἰς τὴν ἐπίχωσιν τῶν ἄλλων συνοικισμῶν. Ἐνεκα τούτου μέχρῃς ὅτου καλλίτερον χρονολογικὸν τεκμήριον καθορισθῇ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν διὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ΜΕ περιόδου δυνάμεθα νὰ διατηρῶμεν τὴν ὑπάρχουσαν χρονολογίαν στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἐμφανίσεως εἰς τὴν ἐπίχωσιν τῆς Μινυεῖου κεραμικῆς.

Τὰ Φαῖα Μινυεῖα ἐμφανίζονται ἐν Μήλῳ II ὁμοῦ μετὰ Καμαραϊκῶν ἀγγείων τῆς ΜΜ III περιόδου. Κρητικὰ εἰσηγμένα ἀγγεῖα τῆς αὐτῆς κατηγορίας εὗρεθῆσαν εἰς Ἀσίην εἰς ΜΕ II στρώματα. Καμαραϊκὰ ἀγγεῖα ἔχουν εὗρεθῇ εἰς τὸν τάφον Σεσώτριος τοῦ III εἰς Ἀβυδὸν τῆς Αἰγύπτου δίδοντα διὰ τὰ Καμαραϊκὰ ταῦτα ἀγγεῖα μίαν χρονολογίαν περὶ τὸ 1880. Ἐπαφαὶ πάλιν πρὸς τὴν Τροίαν καὶ τοὺς Χετταίους συμφωνοῦν διὰ τὴν κατὰ προσέγγισιν χρονολόγησιν τῆς ἐναρξέως τῆς ΜΕ περιόδου περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 2ας π.Χ. χιλιετηρίδος. Ἰδὲ καὶ RE XXII (2), 1356-1359. Ἡ παρατεταμένη πῶς ἀρχὴ τῆς νέας περιόδου δύναται νὰ ὑποδηλωθῇ διὰ τῆς ἀποδοχῆς ὡς ἀρχῆς τῆς ΜΕ περιόδου τῆς χρονολογίας 2000/1800 π.Χ.

Τὸ τέλος τῆς ΜΕ περιόδου ἔχει καθορισθῇ περὶ τὸ 1600 π.Χ., ὅτε ἀρχίζει ἡ ΥΕ περίοδος, πρὸς χρονολόγησιν τῆς ὁποίας ὑπάρχουν περισσότεραι ἐπαφαὶ καὶ πρὸς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀνατολήν.

Τὸ τέλος τῆς ΜΕ περιόδου καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν ΥΕ χρόνων χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ Κρητικῶν πολιτιστικῶν στοιχείων. Τοῦτο ἤγαγε τὸν EVANS νὰ πιστεύσῃ ὅτι μία Κρητικὴ κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ΜΕ

ἀταξίας ἐν Πελοποννήσῳ μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀργολίδος ἔφυγεν εἰς Κρήτην καὶ Κυκλάδας καὶ ὅτι, καθόσον ὁσημέραι ἀποκαθίστατο πάλιν ἡ τάξις ἐν αὐτῇ, τινὲς τῶν φυγάντων ἢ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν, οἷτινες διετήρουν πάντοτε ἐπαφᾶς πρὸς τὴν μητρόπολιν, ἐπέστρεφον, προσελκυθέντες πιθανὸν ἀπὸ νέαν ἐμπορικὴν δραστηριότητα ἅμα τῇ προόδῳ τῶν ΥΕ χρόνων, τότε ἡ πολιτιστικὴ κατάκτησις τῆς περιοχῆς ὑπὸ τῆς Κρήτης εὐρίσκει εὐχερεστέραν ἐρμηνείαν. Ἡ δυτικὴ ἀφ' ἐτέρου Πελοπόννησος μετὰ τὴν μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ της κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους ἴσως ἐδέχθη νέα στοιχεῖα πληθυσμοῦ ἀπὸ Βορρᾶ, ἅτινα ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὴν ταφὴν εἰς τύμβους. Ἐμπορικοὶ πράκτορες καὶ τεχνῖται δυνατὸν νὰ ἐγκατεστάθην εἰς Πελοπόννησον μετὰ τὴν ΜΕ ἀναρχίαν προερχόμενοι ἔξ Ἀνατολῆς, ὅτε ἡ συγκοινωνία διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἶχε καὶ πάλιν ἀποκατασταθῇ, ἂν κρίνῃ τις ἔκ τινων γνωρισμάτων τῆς Ἀμανροχωρῶμου κεραμικῆς, ἐκ τοῦ κεραμικοῦ τροχοῦ καὶ ἐκ τῶν ταφῶν εἰς πίθους. Ταῦτα ὅμως ἄγουν εἰς τὴν ἐπισκόπησιν τῶν ΥΕ χρόνων ἐκτιθεμένην κατωτέρω μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν δεδομένων καὶ τῆς περιόδου ταύτης.

Π Ε Λ Ο Π Ο Ν Ν Η Σ Ο Σ IV

Α. ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ἡ τετάρτη καὶ τελευταία πρὸ τῆς «Καθόδου τῶν Δωριέων» φάσις τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Πελοποννήσου, ἡ ἄλλως λεγομένη Ὑστεροελλαδικὴ ἢ Μυκηναϊκὴ περίοδος, εἶναι ἡ πρώτη συστηματικῶς μελετηθεῖσα περίοδος τῆς Προϊστορίας τῆς χερσονήσου καὶ ἔχει ἐπαρκῶς διασαφηθῆ δι' ἱκανοῦ ἀριθμοῦ εἰδικῶν συγγραφῶν, ἡ δὲ ἀνάγνωσις τῆς Μυκηναϊκῆς γραφῆς ἐπιχέει ἤδη ἱκανὸν φῶς ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως τῆς περιόδου, ὥστε οἱ Ὑστεροελλαδικοὶ χρόνοι, καίτοι ἀμυδρῶς, ἤρξαντο φωτιζόμενοι ὑπὸ τοῦ λυκανοῦς τῆς Ἱστορικῆς περιόδου τῆς Ἑλλάδος καὶ δύνανται τοῦ λοιποῦ νὰ θεωρῶνται ὡς οἱ Πρωτοϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

Σκοπὸς τοῦ παρόντος κεφαλαίου εἶναι νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐρευνήτοῦ πέρα τῶν ὀλίγων φημισμένων θέσεων, ὡς αἱ Μυκῆναι, ἡ Τίρυνς, τὸ Βαφειό, ὁ Ἑγγλιανός, ὁ Κακόβατος καὶ νὰ εὐρύνῃ τὴν ἀποψιν τῆς ἐποχῆς διὰ τῆς παροχῆς τοῦ ὅλου μέχρι σήμερον (1961) γνωστοῦ Ὑστεροελλαδικοῦ ὕλικου τῆς Πελοποννήσου κατ' εὐσύνοπτον καὶ εὐχερῇ δι' ἐνιαίαν ἐπισκόπησιν τρόπον. Τὰ δεδομένα τῶν ἀσημοτέρων θέσεων περιγράφονται διεξοδικώτερον, ἐνῶ αἱ γνωσταὶ θέσεις παρατίθενται περιληπτικῶς μετὰ περισσοτέρων παραπομπῶν εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν καὶ μία μόνον ἐπισκόπησις τοῦ ὅλου ὕλικου τῆς περιόδου ἐπιχειρεῖται ἐν τέλει. Μόνον δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου κατέστη δυνατόν ἵνα ἡ ΥΕ περίοδος περιληφθῇ εἰς τὰ ὅρια τῆς παρούσης μελέτης χωρὶς κίνδυνον περιττῶν ἐπαναλήψεων γνωστῶν ἤδη πραγμάτων.

Ὑστεροελλαδικὸν ἀρχιτεκτονικὸν ὕλικὸν παρέσχον 52 περίπου ἐκ τῶν 178 θέσεων τοῦ Καταλόγου τῆς περιόδου, παρατιθέμενον κατωτέρω εἰς 48 ἡριθμημένας παραγράφους. Τὰ δεδομένα ταῦτα εἶναι κατὰ θέσιν τὰ ἀκόλουθα :

Ι. Κοράκου (5).—(1) Ἐν ὀχυρωματικὸν τεῖχος εὐρεθὲν εἰς μίαν τάφρον κατὰ τὴν δυτικὴν κλιτὶν τοῦ λόφου. Τοῦτο εἶχε πᾶχος πλεόν τῶν δύο μέτρων, ὕψος πλεόν τῶν 1,70 μ. καὶ ἦτο ἐκτισμένον διὰ μικρῶν λίθων. Εἰς πελώριος πύργος κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν προεβάλλετο 10 μ. ἐκ τοῦ τεύχους καὶ εἶχε πλάτος 9,55 μ. κατὰ τὴν πρόσοψιν. Τὸ τεῖχος τοῦτο παρηκολουθῆθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἐπὶ 10 καὶ πλεόν μέτρα πέραν τοῦ πύργου ἀλλ' ἐπὶ τῆς νοτίας καὶ ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ λόφου δὲν εὐρέθησαν ἐρείπια αὐτοῦ, καίτοι προσεσχέ τις τοῦ ἐδάφους κατὰ τὰς πλευρὰς ταύτας τοῦ λόφου προήρχετο πιθανὸν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ τεύχους συγκρατουμένων εἰς

τὰ σημεῖα ἐκεῖνα χρωμάτων, οἱ λίθοι τοῦ ὁποίου ὅμως ἀπεκομίσθησαν κατὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ λόφου ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὥς παρατηρεῖ ὁ ἀνασκάψας τὴν θέσιν. Ἡ ἐρμηνεῖα τοῦ εὐρεθέντος τείχους ὥς ὀχυρωματικοῦ δὲν πρέπει πάντως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀσφαλής. Κορακοῦ, 98.

(2) Ἐν κατώφλιον ἐκ σκληροῦ κοραλοπαγοῦς λίθου, ἔχον ἐπιφάνειαν διαστάσεων 1,70 μ. ἐπὶ 0,87 μ. καὶ φέρον ὀπὴν εἰς τὴν ἄκρην διὰ τὴν περιστροφὴν τῆς θύρας ἐν αὐτῇ ὥς καὶ ἐγκοπὴν διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ θυροφύλλου. Τὸ κατώφλιον τοῦτο εὐρέθη εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ θέσιν κατὰ τὴν βόρειον ἄκρην τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου καὶ ἀνῆκε πιθανῶς εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος τοῦ οἰκισμοῦ, ὅπερ κατέπεσε μετὰ τμήματος τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου πρὸς τὴν θάλασσαν, κατὰ τὸν ἐνεργήσαντα τὴν ἀνασκαφὴν. Τὴν εἰκασίαν ταύτην στηρίζει ἡ εὕρεσις εἰς ἀπόστασιν 3,75 μ. νοτιώτερον τοῦ κατωφλίου καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος μετὰ τούτου μίᾱς κυκλικῆς ἐστίας ἢ βωμοῦ κεκαλυμμένου διὰ τέφρας, ὁστῶν ζῶων καὶ τεμαχίων δέκα περίπου ἀγγείων. Ὁ βωμὸς καθ' ὑπόθεσιν ἔκειτο εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς τοῦ ἀνακτόρου. Κορακοῦ, 97-98.

(3) Οἰκία L. Μεγαρόσχημος οἰκία μήκους 14,30 μ. ἀπὸ βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 5,09 μ. (νότιος) ἕως 4,72 μ. (βόρειος πλευρᾷ), μετρομένη ἐσωτερικῶς. Ἡ οἰκία ἀποτελεῖται ἐκ μίᾱς στοᾶς κατὰ τὸ νότιον ἄκρον, βάθους¹ 1,35 μ., μετὰ τῆς βάσεως ἐνὸς κίονος ἐν αὐτῇ, ἔξ ἐνὸς προδόμου βορείως τῆς στοᾶς, βάθους 1,20-1,36 μ., ἐκ τοῦ κυρίως μεγάρου, αἰθούσης ἐχούσης μήκος 6,59 μ. περιεχούσης δὲ ἐγγὺς τοῦ κέντρου αὐτῆς μίαν ἐστίαν ἀκανονίστου κυκλικοῦ σχήματος, διαμέτρου 1 μ., καὶ τέλος ἔξ ἐνὸς ἐπὶ πλέον θαλάμου, διαστάσεων 3,60 ἐπὶ 4,85 μ., μερικῶς σφισμένου, κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τῆς οἰκίας καὶ ὀπισθεν τοῦ τελευταίου περιγραφέντος δωματίου. Ἡ εἴσοδος εὐρίσκετο κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν τῆς οἰκίας. Τὸ δάπεδον τοῦ μεγάρου ἀπετελεῖτο ἐκ πεπατημένης γῆς ἐνῶ τοῦ προδόμου εἶχε μερικῶς πλακοστρωθῇ. Αἱ θύραι ἐκ τῆς στοᾶς πρὸς τὸν πρόδομον καὶ ἐκ τοῦ μεγάρου πρὸς τὸν θάλαμον εἶχον κτιστὰ κατώφλια.

Τρεῖς βάσεις κίωνων εὐρέθησαν εἰς τὴν αἰθουσαν τοῦ μεγάρου ἐφ' ἑκατέρας πλευρᾶς τῆς ἐστίας, βορείου καὶ νοτίου, ἔξ ὧν ἡ μία ἐκ τῶν βορείως τῆς ἐστίας ἀνῆκε πιθανῶς εἰς μίαν ἀρχαιοτέραν περιόδον χρήσεως τῆς οἰκίας.

¹ Τὸν ὅρον βάθος κατὰ τὴν περιγραφὴν ΥΕ δωματίων οἰκιῶν ἢ εἰσόδων τάφων μεταχειρίζομαι πρὸς δήλωσιν τῆς διαστάσεως ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ εἰσερχομένου μέχρι σημείου τινὸς ἔναντι αὐτοῦ καὶ πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως πρὸς τὸ μήκος καὶ τὸ πλάτος τῆς ὅλης οἰκοδομῆς, ὅταν συμβαίῃ ὁ μακρὸς ἄξων τοῦ δωματίου νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὸ πλάτος τῆς οἰκίας ἢ ἀποφυγὴν συγχύσεως τοῦ μήκους - βάθους τῆς θύρας τὰς πρὸς τὸ ὕψος αὐτῆς.

Οἱ τοῖχοι, ἀποτελούμενοι ἐξ ἀργῶν λίθων καὶ πηλοῦ, εἶχον πάχος 0,48 μ. καὶ ὕψος 0,40 - 0,50 μ., τὸ ἥμισυ δὲ τοῦ ὕψους τοῦτου προεῖχεν ὑπὲρ τὸ δάπεδον. Korakou, σ. 80 - 83, εἰκ. 112, πίν. VIII.

(4) Οἰκία P, κειμένη δυτικῶς τῆς προηγουμένης κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου. Εἶναι ὀρθογώνιος οἰκία μεγαλύτερων διαστάσεων καὶ πολυπλοκωτέρου σχεδίου παρὰ ἡ οἰκία L. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ μικροῦ προδόμου, πλάτους 4 μ. καὶ βάθους 3,10 μ., κειμένου κατὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς οἰκίας, ἐξ ἑνὸς εὐρυχώρου τετραγώνου, 8,10 ἐπὶ 8,20 μ., δωματίου, ὀπισθεν τοῦ προδόμου πρὸς Βορρᾶν, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸ μέγαρον τῆς οἰκίας L καὶ ἐκ δύο ἐπὶ πλεόν θαλάμων κειμένων ἐγγὺς ἀλλήλων ὀπισθεν (βορειότερον) τοῦ κυρίως δωματίου. Ἐν ἑτὶ δωματίον ἀνατολικῶς τοῦ κυρίου δωματίου τῆς οἰκίας ἀνῆκε πιθανῶς εἰς τὴν αὐτὴν οἰκοδομήν.

Τρεῖς ἐστὶν κατασκευασμένοι διὰ χαλίκων, ὀστράκων καὶ πηλοῦ εὐρέθησαν εἰς τὸ κέντρον ἑνὸς ἐκάστου τῶν τριῶν κυρίων δωματίων τῆς οἰκίας, ἥτοι τοῦ κεντρικοῦ καὶ τῶν δύο θαλάμων. Εἰς τὸ κεντρικὸν δωματίον καὶ βορειότερον τῆς ἐστίας ἔχει κατασκευασθῇ μία δευτέρα μικρὰ ἐξέδρα ἐκ μικρῶν λίθων, ὀστράκων, ἐρυθροποῦ πηλοῦ καὶ τέφρας.

Μερικαὶ πλάκες εἰς ἀπόστασιν τινα ἐκ τῶν μακρῶν τοίχων τοῦ κεντρικοῦ δωματίου ἀπετέλουν πιθανὸν βάσεις ἐσωτερικῶν ξυλίνων κίωνων ὑποστηριζόντων τὴν ὀροφήν. Μία ἐτέρα βάσις κίονος κυκλοτεροῦς σχήματος εὐρέθη μεταξὺ τῆς ἐστίας καὶ τῆς ἐξέδρας ἐν τῷ κεντρικῷ δωματίῳ τῆς οἰκίας.

Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας εἶχον κατασκευασθῇ ἀπὸ ἀργοὺς λίθους καὶ εἶχον πάχος 0,45 - 0,50 μ., ὕψουντο δὲ 0,15 - 0,20 μ. ὑπὲρ τὸ ἐκ πεπατημένης γῆς καὶ πηλοῦ δάπεδον τῆς οἰκίας. Μία ἐλλειψοειδὴς λιθίνη σκάφη εὐρέθη ἔξωθεν τοῦ προδόμου τῆς οἰκίας. Korakou, σ. 83 - 89, εἰκ. 114.

(5) Οἰκία M, κειμένη ἀνατολικῶς τῆς οἰκίας L καὶ ἔχουσα τὸν αὐτὸν προσανατολισμὸν ἀλλὰ διάφορον ἐκείνης σχέδιον. Ἀπετελεῖτο ἐκ κεντρικοῦ ὀρθογώνιου δωματίου, μήκους 7,75 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 5,50 μ., καὶ ἐξ ἑνὸς ἐτέρου δωματίου, κειμένου βορειότερον τοῦ προηγουμένου, τοῦ ὁποίου ὅμως σώζεται μόνον τμῆμα τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, βάθους 2 μ.

Ἡ εἴσοδος τῆς οἰκίας ἔκειτο ἢ εἰς ἐσοχὴν τινα τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ κυρίου δωματίου ἢ κατὰ τὴν νότιον στενὴν πλευρὰν τοῦτου. Μία ἐστία κατελάμβανε τὸ μέσον τοῦ μεγάλου σωζομένου δωματίου καὶ δύο βάσεις κίωνων εὐρέθησαν ἢ μία βορείως καὶ ἡ ἐτέρα νοτίως τῆς ἐστίας. Korakou, σ. 89 - 91, εἰκ. 119.

(6) Οἰκία H, κειμένη βορείως τῆς οἰκίας M ἐκτεινομένη δὲ ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἄλλα περιγραφέντα οἰκήματα. Τὸ διάγραμμα τῆς οἰκίας εἶναι τοῦ τύπου τοῦ μεγάρου καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν μερικῶς σωζομένην στοὰν κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον, ἀπὸ τὸ κυρίως μέ-

γαρον ἀνατολικῶς τῆς στοᾶς, μήκους 6,50 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτους 4,60, καὶ ἀπὸ ἑνα ὀπίσθιον θάλαμον, πλάτους 4,65 μ. καὶ βάθους 4,25 μ., καίτοι ὁ σωζόμενος ἀνατολικὸς τοῦτου τοῖχος εἶναι νεωτέρας χρονολογίας.

Μία ἀκανονίστου σχήματος ἐστία, διαμέτρου 1,60 μ., καὶ δύο πλάκες ἐρμηνευθεῖσαι ὡς βάσεις κίωνων εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ μεγάρου, δύο δὲ ἑτεραι βάσεις εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ θαλάμου. Τὸ δάπεδον τῆς οἰκίας ἀπετελεῖτο ἐκ πεπατημένης γῆς. Korakou, σ. 91 - 93, εἰκ. 121.

(7) Οἰκία Ο, κειμένη ἀνατολικῶς τῆς οἰκίας Ρ (ἀριθ. 4 ἀνωτέρω). Αὕτη εἶναι ὁμοίως μεγαρόσχημος οἰκία ἐκτεινομένη ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς ἀποτελεῖται δὲ ἐκ μιᾶς στοᾶς, βάθους 2,20 μ., κατὰ τὸ δυτικὸν τῆς οἰκίας ἄκρον, ἐξ ἑνὸς προδόμου, βάθους 1,50 μ., ἔτι ἀνατολικώτερον τῆς στοᾶς, καὶ ἐξ ἑνὸς μεγάρου, μήκους 4 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς, κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς οἰκίας. Ἐντὸς τοῦ μεγάρου καὶ κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦτου εὐρίσκετο μικρὰ ἑξέδρα, διαστάσεων 1 ἐπὶ 1,80 μ., χρησιμεύουσα πιθανῶς ὡς κλίνη. Korakou, 93 - 94.

(8) Μέγας ἀριθμὸς τοίχων, ὁδῶν, δαπέδων ἐστιῶν κλπ. τετραραγμένων ἐκ τῆς καλλιεργείας, τινὰ τῶν ὁποίων ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάπαντος εἰς δύο οἰκοδομήματα ἂν καὶ τὸ διάγραμμα αὐτῶν δὲν εἶναι σαφές.

Μεταξὺ ἄλλων λεπτομερειῶν ἐκ τῆς θέσεως δύναται νὰ μνημονευθῇ ἡ εὗρεσις ἑνὸς κοίλου λίθου χρησιμοποιομένου ὡς στρόφιγγος θύρας, μερικαὶ ἐπὶ πλέον βάσεις κίωνων καὶ ἓν τεμάχιον ἀσβεστοκονιάματος μετὰ γραφῶν. Korakou, 94 - 97.

Πάντα τὰ περιγραφέντα ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα ἀνήκουν εἰς τὴν τελευταίαν ΥΕ φάσιν (ΥΕ III), ἐκ τῶν τριῶν αἰτίνες ἦτο δυνατόν νὰ διακριθῶν εἰς τοῦ Κοράκου. Εἷς τινὰς τῶν περιγραφεισῶν οἰκίων, ὡς εἰς τὰς οἰκίας Ρ καὶ Η, δύο περίοδοι κατοικήσεως ἡδύνατο νὰ βεβαιωθῶν. Εἰς τὰς κατεργασμένας βάσεις κίωνων τὰς εὐρεθείσας ἐντὸς τῶν οἰκίων L, M, P καὶ Η ὁ ἐνεργήσας τὴν ἀνασκαφὴν ἀποδίδει θρησκευτικὴν σημασίαν ἐρμηνεύων αὐτὰς ὡς βάσεις βαιτυλικῶν κίωνων.

II. Ἀετόπετρα (7).—«Ἀριθμὸς τις τοίχων οἰκιῶν» προσχόντων τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἀναφέρεται ἐκ τῆς θέσεως, ἢ χρονολογία τῶν ὁποίων δὲν καθορίζεται. Πιθανὸν οἱ τοῖχοι νὰ ἀνήκουν εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν κατοικήσεως τῆς θέσεως, ἥτις κατὰ τὴν συλλεγεῖσαν κεραμικὴν εἶναι ἡ ΥΕ. AJA 1920, 4.

III. Μύλος Χελιώτου (8).—«Μία γραμμὴ συμπαγῶν λίθων, προσέχουσα ἐλαφρῶς ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους καὶ παρακολουθουμένη ἐπὶ ἱκανὸν μῆκος ἀνῆκει πιθανῶς εἰς προϊστορικὸν τοῖχον» ἀναφέρει ὁ BLEGEN. Ἡ τελευταία περίοδος κατοικήσεως τοῦ λόφου εἶναι ἡ ΥΕ. AJA 1920, 3.

IV. Ἴσθμία (9).—Τμημα ἐνὸς Κυκλωπείου τείχους κατὰ μῆκος τοῦ Ἴσθμοῦ εὐρέθη τὸ 1957. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἤρχιζεν ἐκ τοῦ σημερινοῦ χωρίου Ἴσθμία καὶ παρηκολοιμήθη ἐπὶ ἓν χιλιόμετρον πρὸς Δυσμὰς εἶχε δὲ κατασκευασθῇ κατὰ τὰς δύο ὄψεις διὰ μεγάλων ἀπελεκήτων λίθων καὶ εἰς τὸ ἔσω-τερικὸν ἐπληροῦτο διὰ μικρῶν λίθων καὶ γῆς. Κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν, βόρειον, ὄψιν πύργοι, πλάτους 2,50 μ., προσείχον 0,70 μ. ἐκ τῆς ὄψεως τοῦ τείχους καὶ κατ' ἀποστάσεις 7,90 ἕως 9,50 μ. Τὸ ὕψος τοῦ τείχους διετηρεῖτο εἰς ἓν σημεῖον μέγιστος ὕψους 2,50 μ. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἀνήκεν εἰς τὸ β' ἤμισυ τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος π.Χ., διότι YE III B κεραμικὴ εὐρέθη παρ' αὐτό. *Antiquity* 1958, 80-83. *BCH* 1958, 694. *JHS* 1958, *Arch. Rep.*, 7. *Hesperia* 1959, σ. 320 ὑποσημ. 19 καὶ σ. 334.

V. Γωνιά (12).—Εἰς τὴν τάφρον Ο τῆς θέσεως ταύτης εὐρέθησαν «μερικοὶ τοῖχοι μιᾶς εὐρυχωρίου οἰκίας» ἀλλὰ δὲν ἦσαν ἱκανοὶ ἵνα συμπληρωθῇ τὸ διάγραμμα τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος. Αἱ λεπτομέρειαι κατασκευῆς τῶν τοίχων καὶ τῶν δαπέδων τῆς περιόδου δὲν διέφερον τῶν λεπτομερειῶν τῶν προηγούμενων περιόδων (σ. 190-191, 298 - 299 ἀνωτέρω). *Gonia*, 59.

VI. Περγικαριά (13).—Ἐπὶ μιᾶς τῶν κατωτέρων κλιτύων τοῦ λόφου «ἵσταται τμημα ἀναλημματικοῦ τοίχου ὀκδομημένου διὰ πελωρίων λίθων κατὰ τὴν κυκλώπειον τεχντροπίαν» ἀναφέρεται ἐν *AJA* 1920, σ. 7, εἰκ. 7.

VII. Νεμέα (19).—Διὰ τὰ λείψανα οἰκοδομημάτων τῆς YE II φάσεως, ἐκ τῆς θέσεως ἀναφέρεται: «Μία ἐκ τῶν οἰκιῶν ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν ἢ περισσοτέρων δωματίων, μία δευτέρα τοῦλάχιστον ἐκ τριῶν», *AJA* 1927, 437. Ἐπὶ τοῦ ἐκ πηλοῦ δαπέδου τῆς δευτέρας ἐκ τῶν δύο οἰκιῶν μετὰξὺ ἄλλων μικρῶν εὐρημάτων περιγραφομένων κατωτέρω (Μικρὰ εὐρήματα ἄρ. V) εὐρέθησαν πολυάριθμοι αἰχμαὶ βελῶν ἐκ λίθου καὶ ὀρειχάλκου καὶ τὸ οἰκοδόμημα μνημονεύεται ὡς «Οἰκία τοῦ κατασκευαστοῦ αἰχμῶν βελῶν». *AJA* 1928, 63.

VIII. Ζυγοურიές (20).—Ὁ YE οἰκισμὸς τῶν Ζυγοურიῶν πρόπει νὰ ἐξετείνεται εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ λόφου καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἐδάφους πέριξ τοῦ λόφου, ἂν κρίνη τις ἐκ λειψάνων τοίχων ἐντὸς τῆς κοίτης μικροῦ ρυακίου κειμένου 50 περίπου μέτρα ΒΑ. τοῦ οἰκισμοῦ καὶ ἐκ δοκιμαστικῶν τάφρων σκαφεισῶν δυτικῶς τοῦ λόφου.

Ἡ φυσικὴ ὅμως διάβρωσις τοῦ λόφου καὶ μεταγενέστεραι ἐργασίαι εἰς τὴν περιοχὴν ἐξήλειψαν μέγα μέρος τῶν ἐρειπίων ἐκείνων, ὥστε μόνον τὰ ἀκόλουθα δεδομένα ἠδύναντο νὰ ἀναγνωρισθοῦν:

(1) Τεμάχια τοίχων οἰκίων καθ' ὅλην τὴν περιγραφεῖσαν ἀνωτέρω περιοχὴν, κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου καὶ ἀνατολικῶς ὡς καὶ δυτικῶς τούτου. *Zygouries*, 29 - 30.

(2) Οἰκία Β ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τοῦ λόφου ἀνήκουσα εἰς ΥΕ III χρόνους. Τὸ σωζόμενον τμήμα τῆς οἰκίας παρέχει διάγραμμα ἐν σχήματι γράμματος L, ἔχον μῆκος ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ. περίπου 15 μ. καὶ πλάτος 11,50 μ., ἀποτελεῖται δὲ ἐκ πέντε δωματίων. Ὁ ἐξωτερικὸς τοίχος εἶχε κατασκευασθῇ στερεῶς δι' ἀκατεργάστων μικρῶν καὶ μεγάλων λίθων μετὰ πηλοῦ. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι εἶχον πάχος 0,80 μ., τὸ δὲ πάχος τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταμετρηθῇ ἀλλ' ἀσφαλῶς ὑπερέβαινε τὸ πάχος τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τοῦτο μετὰ τινων ἐνδείξεων διὰ τὴν ὑπαρξιν κλιμάκων μαρτυρεῖ ὅτι ὑπῆρχε καὶ δεύτερος ὅροφος τῆς οἰκίας ταύτης. Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι σάζονται εἰς ὕψος κατὰ τόπους 1,40 μ. καὶ εἶχον καλυφθῇ δι' ἄδροῦ ἀβεστοκονιάματος. Τεμάχια ἀβεστοκονιάματος μετὰ γραπτῆς κοσμήσεως ἀνηκούσης εἰς δύο διαφόρους τεχνολογίας εὑρέθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ προήρχοντο πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀνωτέρου ὁρόφου (Zygouries, σ. 37 καὶ πίν. III). Τὸ δάπεδον τῆς οἰκίας ἦτο κατεσκευασμένον ἐκ πεπατημένης γῆς καὶ πηλοῦ τὰ δὲ κατώφλια ἀπετέλουν πλάκες λίθου. Ἐν τῇ οἰκίᾳ εὑρέθη καὶ σύστημα ἀποχετεύσεως τῶν ὑδάτων διὰ κυλινδρικών καὶ σχήματος τοῦ γράμματος U σωλήνων ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. Οἱ τοῖχοι τοῦ ἀνωτέρου ὁρόφου ἀπετελοῦντο ἐξ ὠμῶν πλίνθων.

Ἡ οἰκία, ὅτε κατεστράφη τελικῶς διὰ πυρός, περιεῖχε πλέον τῶν 1300 πηλίνων ἀγγείων (Zygouries, 38, 135) καὶ ὠνομάσθη ἐκ τούτου κατάστημα τοῦ ἀγγειοπλάστου ἡρμηνεύθη ὡς κατοικία τοῦ προσεστώτος τοῦ συνοικισμοῦ. Zygouries, σ. 30-37, εἰκ. 25, πίν. II ἀρ. 12-13, 30-34.

(3) Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου δυτικῶς τῆς οἰκίας Β καὶ πιθανῶς ἀνήκον εἰς τὸν δεύτερον ὅροφον ταύτης συννητήθη φρεάτιον ἀποχετεύσεως, βάθους 0,60 μ., ἐπικεχυμένον ἐσωτερικῶς. Ἐντὸς τούτου εὑρέθησαν μικρά τινα ἀντικείμενα περιγραφόμενα κατωτέρω. Zygouries, σ. 37-38, πίν. II, 15.

IX. Μυκηναί (23).—Ὁ ΥΕ οἰκισμὸς τῶν Μυκηναίων ἡπλοῦτο ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τὸν περὶ αὐτὴν γῶρον εἰς χωριστὰς συστάδας οἰκιῶν ἢ συνοικίας, ἐκτισμένας εἰς προσφόρους θέσεις ἐπὶ λόφων καὶ ράχων, αἵτινες ἐπεκονιώνουν διὰ δρόμων, ἐκατέρωθεν τῶν ὁποίων εἶχον κατασκευασθῇ οἱ ΥΕ θαλαμοειδεῖς καὶ θολωτοὶ τάφοι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ, ΑΕ 1888, 119-126. WACE, Mycenae, 21, 103. BSA 1950, 222.

Κατωτέρω παρατίθενται περιληπτικῶς τὰ σπουδαιότερα τῶν εὑρεθέντων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων κατὰ τὴν σειράν: Ὁχυρώσεις, ὑδραυλικὰ ἔργα, ὁδοί, τόποι λατρείας, ἀνάκτορα, οἰκίαι καὶ ἡ περιγραφὴ ἀρχαίαι ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως καὶ χωρεῖ πρὸς τὸν ἐκτὸς ταύτης γῶρον. Ἡ συντομωτέρα ἐπισκόπησις τῶν λειψάνων τούτων ἔχει γίνεαι ὑπὸ τοῦ WACE

ἐν Mycenae, an Archaeological History and Guide, Princeton 1949 (=WACE, Mycenae). Τὰ δεδομένα ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

(1) Τὸ κυκλώπειον ὀχυρωματικὸν τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως μετὰ τῆς Πύλης τῶν Λεόντων τὸ περιγραφόμενον λεπτομερῶς ἐν BSA 1921-23, 9-38. WACE, Mycenae, 49-89, 111, 132. Ἔργον 1958, 118-125.

(2) Ἐν μικρὸν ὀχυρὸν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Ἅγιος Ἡλίας, BA. τῆς ἀκροπόλεως καὶ χρησιμεῖον ὡς παρατηρητήριον καὶ ὡς τόπος φρυκτωριῶν. BSA 1921-23, 429-434.

(3) Ἄλλαι μικραὶ ὀχυρωμέναι θέσεις ἐν τῇ περιοχῇ πέριξ τῶν Μυκηνῶν, περὶ ὧν ἴδὲ STEFFEN, Karten von Mykenai, 15-21.

(4) Δύο φρέατα ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως καὶ πιθανὸν δύο ἔτερα ἐκτὸς αὐτῆς χρησιμεύοντα προφανῶς διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν εἰς ὕδωρ τῆς ἀκροπόλεως. BSA 1920-21, 200-209, 1921-23, 1, 85. WACE, Mycenae, 28, 42.

(5) Ἡ μεγάλη ὑπόγειος δεξαμενὴ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς ἀκροπόλεως ἡ δεχομένη τὸ ὕδωρ τῆς Περσείας. WACE, Mycenae, 98-100. AJA 1934, 123-127.

(6) Ἐν μικρότερον ἔργον, πιθανῶς μία μικροτέρα δεξαμενὴ, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀνακτόρου. BSA 1921-23, 262.

(7) Ἀποχευτικὰ ἔργα ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως. BSA 1921-23, 62, 78, 96, 181, 187, 201, 212. WACE, Mycenae, 51.

(8) Τὸ ὀδικὸν δίκτυον τῶν Μυκηνῶν ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως (BSA 1921-23, 61-68. WACE, Mycenae, 3, 54, 108) καὶ ἐκτὸς αὐτῆς πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις, ἐνίοτε μετὰ τεχνικῶν ἔργων, οἷον ἀναχωμάτων καὶ γεφυρῶν ἐκ λίθων. STEFFEN, Karten, 8-10. WACE, Mycenae, 27.

(9) Τὸ καλούμενον ἱερὸν τοῦ ἀνακτόρου, ἐν ᾧ εὐρέθησαν βωμοὶ τινες ἐξ ἀβεστοκονιάματος. BSA 1921-23, 223-229. WACE, Mycenae, 82-86.

(10) Ἐτερον οἰκοδόμημα παρεμφεροῦς πιθανὸν σκοποῦ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Οἰκίας τῆς ἀνασκαφείσης ὑπὸ τοῦ Τσουντα. JHS 1951, 254-255. ILN 1950, σ. 1042, εἰκ. 5-7.

(11) Οἱ δύο ταφικοὶ περίβολοι μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν βωμῶν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν κατασκευαὶ λατρευτικοῦ χαρακτῆρος. BSA 1921-23, 103-146. KARO, Schachtgräber, 9-14. ΠΑΕ 1951, 197-203, 1952, 427-472, 1953, 205-237.

(12) Τὸ ἀνάκτορον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως ἀνῆκον εἰς τὴν ΥΕ III φάσιν ἀλλὰ τοῦτο πιθανῶς ἔχει κτισθῇ ἐπὶ ἀρχαιότερον ὁμοίου ἀνήκοντος εἰς τὴν ΥΕ I φάσιν. ΠΑΕ 1886, 59-79. BSA 1921-23, 147-282, 1956, 104-106. WACE, Mycenae, 69-90, καὶ τοιχογραφίαι ἐν G. RODENWALDT, Der Fries des Megaron von Mykenai, Halle 1921.

(13) Ἐξ ἧ ἐπτά οἰκίαι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ὀνομασθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων : Οἰκία τῶν κύνων, Οἰκία τοῦ Τσουντα, Οἰκία τῆς ἀκρο-

πόλεως, Οἰκία τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου, Νότιος οἰκία, Οἰκία τοῦ ἀγγείου τῶν πολεμιστῶν καὶ Σιταποθήκη, περιγραφόμεναι ἐν BSA 1921-23, 38-103. WACE, Mysenae, 55-68, 91-97, 105-106. JHS 1951, 203-211, 254-255. BSA 1955, 177 καὶ δεικνύμεναι ἐν WACE, Mysenae, εἰκ. 3, 19, 22, 25, 32, 33, 34.

(14) Ἐξ ἧς ἐπτά ἔτεραι οἰκίαι ἔκτος τῆς ἀκροπόλεως κείμεναι καὶ ἐρμηνευθεῖσαι ὡς πανδοχεῖα ἢ καταστήματα ὀνομασθεῖσαι δέ, Οἰκία τοῦ οἰνεμπόρου, Οἰκία ἐπὶ τῆς Κυκλωπείου περιοχῆς καὶ περίξ αὐτῆς, Οἰκία τοῦ ἐμπόρου τοῦ ἐλαίου, Οἰκία τῶν Σφιγγῶν, Οἰκία τῶν Ἀσπίδων, οἰκία ἀνασκαφεῖσα ὑπὸ τοῦ ΒΕΡΔΕΛΗ. Αὗται περιγράφονται ἐν ΠΑΕ 1950, 203-233, 1951, 192-196. JHS 1951, 255. BSA 1955, 9-17, 1954, 233-243, 267-291, 1955, 180-189, 1956, 107-116, 119-122. Ἔργον 1958, 129-134. Archaeology 1961, 12-17. Διὰ τὴν θέσιν ἐκάστης οἰκίας ἔξωθεν τῆς ἀκροπόλεως ἰδὲ BSA 1954, σ. 230, εἰκ. 1.

Χ. Μπερμπάτι (26).—Τὰ ἀκόλουθα YE ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τοῦ λόφου :

(1) Λείψανα μιᾶς οἰκίας ἔξ ἐνὸς βαθέος YE στρώματος. Ἐντὸς τῆς οἰκίας ταύτης πρὸ τοίχου δωματίου τινὸς εἶχε κατασκευασθῇ μία μικρὰ βαθμὶς ἐκ λίθων, ἐφ' ἧς εὐρέθησαν μέγας YE III ἀμφορεὺς, μικρὸς ἀρνυτήρ, μήκους 0,6 μ., καὶ τέσσαρα γυναικεῖα YE III εἰδώλια. Ὅμοιον κατασκεύασμα εὐρέθη ἐπίσης εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ἀλλ' εἰς ὑψηλότερον στῶμα. Ἀμφότερα τὰ κατασκευάσματα ἔχουν ἐρμηνευθῇ ὡς ἱερὰ οἰκιακῆς λατρείας. AA 1938, 553. VI Intern. Kongr., 296.

(2) Ἔργαστήριον ἀγγειοπλάστου ἀποτελούμενον ἐκ μιᾶς ὀρθογωνίου αὐλῆς, ἡ νότιος καὶ ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς ὁποίας κατελαμβάνοντο ἀπὸ διάφορα οἰκήματα, ἡ βόρειος κατείχετο ὑπὸ μιᾶς οἰκίας, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια εἶχον καταστρέψει μεταγενέστεραι ἐργασίαι εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ ἐκλείετο δι' ἐνὸς τοίχου. Ὁ κεραμικὸς κλίβανος εὐρίσκετο μεταξὺ τῶν οἰκοδομημάτων τῆς νοτίου πλευρᾶς τῆς αὐλῆς τὸ δὲ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἱερὸν εὐρέθη κάτωθεν τῆς ΝΔ. γωνίας τῆς αὐλῆς ταύτης. Ἡ διάμετρος τοῦ κεραμικοῦ κλιβάνου ἦτο δύο μέτρων καὶ ἐν αὐτῷ ὑπῆρχον τρία κτιστὰ ὑποστηρίγματα, ἐφ' ὧν ἐτίθεντο τὰ ἀγγεῖα πρὸς ὀπτησιν. Πέριξ τοῦ κλιβάνου εὐρέθησαν πολλὰ ἀγγεῖα παραμορφωθέντα κατὰ τὴν ὀπτησιν καὶ σωροὶ τέφρας. AA 1936, 139, 1938, σ. 553 καὶ εἰκ. 11, σ. 563-564. VI Intern. Kongr. σ. 296-298, πίν. 20a.

XI. Δ ή μαινα (27).—Ὅχρωματικὸν τεῖχος, ὑψούμενον περίπου 3 μ. ὑπὲρ τὸ ἔδαφος τῆς θέσεως, μνημονεύεται ἐν AA 1914, 150, 1958, 559.

XII. Ἡραῖον - Πρόσυμνα (31).—Τὰ ΥΕ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα τῆς Προσύμνης εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

(1) Δύο ἢ τρεῖς κεχωρισμέναι οἰκίαι, ἡ μία τῶν ὁποίων ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς ἢ δύο δωματίων καὶ μιᾶς στοᾶς ἔβλεπε πρὸς Νότον, αἱ δὲ δύο ἕτεραι ἦσαν στενὰ καὶ ἐπιμήκη οἰκοδομήματα ἀγνώστων λεπτομερειῶν. Πᾶσαι αἱ οἰκίαι αὗται ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1892-1895 εἰς τὴν περιοχὴν μεταξὺ τῶν στοῶν II καὶ III κάτωθεν τοῦ Μεγάλου Κυκλοπέιου τείχους, ἀνήκον δὲ καὶ αἱ τρεῖς, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς κεραμικῆς, εἰς ΥΕ III χρόνους. Argive Heraeum I, σ. 27, 109, πίν. IV, VIII. Prosymna, 11.

(2) Μεγάλῃ οἰκίᾳ, μήκους 15 μ. καὶ πηθανοῦ πλάτους 10 μ., εὐρεθεῖσα ἐπίσης τὰ ἔτη 1892-1895 εἰς τὴν περιοχὴν ἀνατολικῶς τοῦ ΝΑ. οἰκήματος καὶ μεταξὺ τοῦ δευτέρου ναοῦ καὶ τῆς Νοτίου Στοᾶς. Ἡ οἰκία δὲν ἔχει σημειωθῇ ἐπὶ τοῦ σχεδίου IV ἐν Argive Heraeum. Τὸ διάγραμμα τῆς οἰκίας ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς στοᾶς, ἑνὸς προθαλάμου, βάθους 2,40 μ., καὶ δύο στενομήκων θαλάμων μετὰ τὸν προθάλαμον. Τὸ ἀνατολικώτερον τῶν δύο τούτων δωματίων ἔχει διαστάσεις 6,75 ἐπὶ 4,15 μ. ἔφερε δὲ ἐσωτερικῶς ἀντηρίδα πλάτους 0,80 μ. καὶ προέχουσιν 1,20 μ. ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ δωματίου.

Οἱ τοῖχοι τοῦ οἰκοδομήματος εἶχον κατασκευασθῇ ἐξ ἀργῶν λίθων μικροῦ μεγέθους κατὰ τὸ κυκλώπειον σύστημα καὶ εἶχον πάχος 0,55 μ. διετηροῦντο δὲ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς εἰς ὕψος 1 μ. Τὸ οἶκημα παραβάλλεται πρὸς τὴν Σιταποθήκην τῶν Μυκηνῶν καὶ χρονολογεῖται εἰς ΥΕ III χρόνους. Prosymna, σ. 12, εἰκ. 9.

(3) Τὸ κατώτερον μέρος ἑνὸς περιβόλου ἀνασκαφέντος κατὰ τὰ ἔτη 1892-1895 (Argive Heraeum I, 108) ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὴν Χαλκῆν περίοδον. Prosymna, 12.

(4) Ἅλλοι τοῖχοι, εὐρεθέντες κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1892-1895 μεταξὺ τοῦ δευτέρου ναοῦ, τῆς Νοτίου Στοᾶς καὶ τοῦ Δυτικοῦ Οἰκήματος (Argive Heraeum I, 108), πιθανὸν ἀνήκουν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Χαλκοῦ. Prosymna, 12-13.

(5) Ὁρθογώνιον δωμάτιον εὐρεθὲν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1925-1928 ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς τῆς Ἥρας. Τοῦτο ἔχει μῆκος 2,80 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτος 2,50 μ. Τὸ δωμάτιον ἀπετέλει πιθανῶς μέρος μιᾶς ΥΕ III οἰκίας. Οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐκτισμένοι δι' εὐμεγέθων ἀργῶν λίθων μετὰ πηλοῦ καὶ εἶχον πάχος 0,55 μ., ὕψος δὲ διατηρούμενον 0,40 μ. Τὸ δάπεδον ἀπετελεῖτο ἐκ πηλοῦ τεθειμένου ἐπὶ στρώματος ἀργῶν λίθων. Prosymna, σ. 15, εἰκ. 14-15.

(6) Μερικοὶ τοῖχοι ἀνήκοντες εἰς δύο ἢ τρία ἄλλα οἰκοδομήματα κείμενα νοτιοδυτικῶς τῆς τελευταίας περιγραφείσης οἰκίας καὶ εὐρεθέντες κατὰ τὰς

ἀνασκαφῶς τοῦ 1925-1928. Ἡ κεραμικὴ ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν τοίχων τούτων εἶναι ἀνάμικτος ΜΕ καὶ ΥΕ ἀλλὰ πλεονάζει ἡ ΥΕ τοιαύτη. Prosymna, 16.

(7) Ἡ γωνία ἐνὸς οἰκοδομήματος ἐκτισμένη δι' ἀργῶν λίθων καὶ ἔχουσα πάχος ἐκάστου τοίχου 0,60 μ. καὶ ὕψος 0,80 μ. Μία ὁδὸς ἢ δίοδος, πλάτους 1,55 μ., καὶ μία αὐλαξ κατεσκευασμένη διὰ σωλήνων ἐκ πηλοῦ σχήματος Π εὐρέθησαν ἐπίσης ἀνατολικῶς τοῦ δευτέρου ναοῦ· φαίνεται ὅτι πάντα τὰ λείψανα ταῦτα ἀνήκουν εἰς τοὺς ΥΕ III χρόνους. Prosymna, 17.

(8) Κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ λόφου τοῦ Κεφαλαρίου, κεκλιμένον δυτικῶς τοῦ λόφου τοῦ ναοῦ, εὐρέθησαν τὰ λείψανα μιᾶς οἰκίας ἐχούσης μήκος πιθανῶς 9 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ 5,50 μ. πλάτος. Ἡ οἰκία ἀπετελεῖτο ἐκ δύο στενῶν δωματίων καὶ οἱ τοῖχοι αὐτῆς ἔχοντες πάχος 0,50 μ. καὶ ὕψος 0,65 μ. εἶχον κατασκευασθῆ ἐξ ἀργῶν λίθων. Ἡ κεραμικὴ ἡ εὐρεθεῖσα παρὰ τοὺς τοίχους ἦτο ΥΕ III. Prosymna, σ. 21, εἰκ. 24-25.

XIII. Μιδέα (33).— Ἡ θέσις παρέσχε τὰ κάτωθι ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα: (1) Ὀχυρωματικὸν τεῖχος κατεσκευασμένον κατὰ τὴν κυκλώπειον τεχνοτροπίαν, ἔχον μῆκος πλέον τοῦ ἐνὸς χιλιομέτρου καὶ περικλεῖον τὴν κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως ἐκ τῆς ἀνατολικῆς, βορείου καὶ δυτικῆς πλευρᾶς. Τὸ τεῖχος ἔχει κτισθῆ διὰ μεγάλων ἀκανονίστων λίθων, τὰ μεταξὺ τῶν ὁποίων κενὰ πληροῦν μικρότεροι λίθοι, καὶ ἔχει πάχος ἀπὸ 5,50 μ. ἕως 7 μ., διατηρεῖται δὲ κατὰ τόπους εἰς ὕψος 7 μ. Royal Tombs, 3. New Tombs, 3.

(2) Μία δμάλυνσις τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου εἰς σχῆμα γράμματος Γ, εὐρισκομένη 50 περίπου μέτρα ἀνατολικώτερον τῆς ὑψηλότερας κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως. Ἡ δμάλυνσις ἐκαλύπτετο ὑπὸ λεπτοῦ στρώματος γῆς, ἐν ᾧ εὐρέθησαν ἀσυνεχῆ τινὰ τμήματα τοίχων. Τὸ σχῆμα τῆς δμαλύνσεως τοῦ βράχου παραβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος πρὸς τὸ σχέδιον τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Γλᾶ ἐν Βοιωτίᾳ καὶ ἀποκαλεῖται «ἀνάκτορόν». New Tombs, 7-12, 16.

(3) Ἐν μικρὸν γήπεδον, σχηματιζόμενον ἐξ ἐνὸς τεῖχους ἐκ μεγάλων ἀκανονίστων λίθων, κείμενον περίπου 10 μ. βορείως τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου. Ὁ ἀνασκάψας ὀνομάζει τὸν χῶρον «Γήπεδον τῶν θυσιῶν», ἡ δὲ ἐπιχώσις ἐν αὐτῷ παρέσχε ΜΕ καὶ ΥΕ κεραμικὴν. New Tombs, 12-13.

(4) Τεμάχια τοίχων συναντηθέντα καθ' ὅλας τὰς τάφρους μετὰ κεραμικῆς, ἥτις ἤγαγε τὸν ἀνασκάφαντα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν ΜΕ οἰκοδόμημα ἔχει ἐνωματωθῆ εἰς ΥΕ οἰκοδομήν. New Tombs, 16.

(5) Τμήματα τοίχων οἰκῶν εὐρεθέντα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ΥΕ νεκροταφείου δυτικῶς τοῦ χωρίου Δενδρά. Royal Tombs, 73.

XIV. Ἀργος (35).— (1) Ὀχυρωματικὸν τεῖχος Μυκηναϊκῶν χρόνων εὐρεθὲν κατὰ τὴν νότιον, τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς Λαρίσης. BCH 1928, 478, 1930, 480.

(2) Ἐν Μυκηναϊκὸν ἀνώφλιον θύρας, ἐξ ἐνὸς ἐπιμήκους λίθου, μί-

κους 3,85 μ., ὠκοδομημένον εἰς τὸ μεσαιωνικὸν τεῖχος τῆς Λαρίσης, παρατηρηθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ WACE καὶ ἐπίσης τὸ κατώφλιον τῆς αὐτῆς θύρας εἰς ἕτερον μέρος τοῦ τεύχους. BCH 1928, 478.

XV. Τίρυνς (37). Ἐκ τῶν ἐκτεταμένων ΥΕ ἔρειπίων τῆς Τίρυνθος λεπτομερῶς μέχρι σήμερον (1961) ἔχουν περιγραφῇ τὰ ἔρείπια τῆς ἀκροπόλεως ἐν Τίρυνς III. Τὰ λείψανα οἰκοδομημάτων πέριξ τῆς ἀκροπόλεως εἶναι γνωστά ἐκ τῶν ἐτησίων ἀνακοινώσεων ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν. Περίληψιν πάντων τῶν δεδομένων καὶ κατὰ τὴν σειρὰν καθ' ἣν περιεγράφησαν τὰ δεδομένα τῶν Μυκηνῶν παραθέτομεν κατωτέρω.

(1) Τὸ τεῖχος τὸ περιβάλλον τὴν ἀκρόπολιν διαιρουμένην ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων εἰς Ἄνω (νότιον), Μέσην καὶ Κάτω (βόρειον) ἀκρόπολιν. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν καθ'αυτὸ περιβόλον, τεμνόμενον καθ' ἀποστάσεις ὑπὸ τῶν γνωστῶν σιγῶν ἢ στοῶν ἀποθηκῶν, ἐκ τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἕξ αὐτῆς τῆς εἰσόδου καὶ τοῦ Προπύλου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν, ὡς καὶ ἐκ τῆς Δυτικῆς κλίμακος μετὰ τοῦ πύργου. Ὁ Κ. MÜLLER διακρίνει τρεῖς περιόδους εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ τεύχους πάσας ἐντὸς τῆς ΥΕ III φάσεως. Μέγεθος καὶ τρόπος ἐργασίας τῶν λίθων, παραστάδες καὶ ὑπέρθυρα ὡς καὶ τὰ ἀνακουφιστικὰ ὑπὲρ τὰ ὑπέρθυρα τρίγωνα δεικνύουν στενὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς Μυκήνας. Τεῖχος περιβάλλον τὸν οἰκισμὸν τὸν ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως δὲν ἔχει εὐρεθῇ (Führer², 35). Λεπτομερῇ περιγραφῇν τοῦ τεύχους ἰδὲ ἐν Τίρυνς III, 1-76.

(2) Ἐν ἐκκλητικῶν ΥΕ ὑδραυλικὸν ἔργον παρὰ τὴν Τίρυνθα εἶναι μέγα ἀνάχωμα μετὰ τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ καὶ τοῦ χωρίου Κατσίκρι (νῦν Ἁγίος Ἀδριανός) ἀποτρέπον τὸν ροὴν ἐνὸς χειμάρρου ἵνα μὴ ῥέῃ διὰ μέσου τῆς κάτω πόλεως, τῆς ἔξω τῶν τειχῶν, τῆς Τίρυνθος. AA 1930, 112-113.

(3) Ἡ Δυτικὴ κλίμαξ τοῦ τεύχους τῆς ἀκροπόλεως δύναται νὰ μνημονευθῇ ἐνταῦθα ὡς κατασκευὴ ἀσφαλίζουσα τὴν προμήθειαν ὕδατος ἐκ παρακειμένης πηγῆς κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀνασκαφάντων. Τίρυνς III, 39. Führer², 33.

(4) Ἑτερον σπουδαῖον ὑδραυλικὸν ἔργον ἐν Τίρυνθι εἶναι τὸ δωμάτιον λουτροῦ τοῦ ἀνακτόρου μετὰ τοῦ μονολίθου δαπέδου αὐτοῦ καὶ τοῦ συστήματος ἀποχετεύσεως τῶν ὑδάτων. SCHLIEMANN, Tiryns, 229. Τίρυνς III, 150. AJA 1934, 126.

(5) Τὸ σύστημα ἀποχετεύσεως τῶν ὑδάτων ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἀκροπόλεως τὸ περιγραφόμενον ἐν Τίρυνς III, 171 κ.ἑξ.

(6) Κατασκευάσμα θρησκευτικοῦ σκοποῦ ἐν Τίρυνθι εἶναι ὁ βωμὸς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μεγάλου Μυάρου. SCHLIEMANN, Tiryns, 206. Τίρυνς III, 137. AM 1913, 80,

(7) Ἡ Μέση ἀκρόπολις ἦτο πιθανὸν ὁ χώρος τῶν βιοτεχνικῶν ἐγκαταστάσεων τῆς Τίρυνθος, ἐκεῖ δὲ εὐρέθη εἷς κεραμικὸς κλίβανος. AM 1913, 339. Tiryns III, 113. Führer², 33.

(8) Τὰ δύο μέγαρα ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως μετὰ τῶν λαμπρῶν τοιχογραφιῶν καὶ τῶν παραρημάτων αὐτῶν περιγράφονται ἐν SCHLIEMANN, Tiryns, 208 κ.ξξ. Tiryns II (Τοιχογραφίαι κλπ.), III, 119 κ.ξξ. καὶ AE 1956, Χρον., σ. 6-8, εἰκ. 16.

(9) Λεῖψανα οἰκίων ἀνήκοντα εἰς πλείονας τῶν τριῶν ἀρχιτεκτονικὰς φάσεις ἀρχαιοτέρας τοῦ Μεγάλου Μεγάρου. Τοιαῦτα εὐρέθησαν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς, τοῦ Μεγάλου Μεγάρου καὶ εἰς βαθύτερα στρώματα. Tiryns III, 10 κ.ξξ. 105, 112 κ.ξξ.

(10) Δύο οἰκίαι τοῦ τύπου τοῦ μεγάρου εὐρεθεῖσαι ἐγγὺς τῆς ΝΑ. ὑπαίφειας τῆς ἀκροπόλεως. AA 1927, 368-369. Tiryns III, 197. Führer², 12, 34.

(11) Πολυάριθμοι τοῖχοι οἰκίων εἰς τὴν κάτω πόλιν καὶ κυρίως ἐκ τῆς περιοχῆς νοτιῶς καὶ ἀνατολικῶς τῆς ἀκροπόλεως. Οἱ τοῖχοι οὗτοι ἀνήκουν εἰς ὀρθογώνια οἰκοδομήματα, μικρῶν κατὰ κανόνα διαστάσεων, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχεν αὐλὴν μετὰ μικροῦ κλιβάνου ἐν αὐτῇ δι' ὅπτησιν ἄρτου πιθανῶς. Αἱ οἰκίαι αὗται εἶχον κισθῆ λίαν ἐγγὺς ἢ μία τῆς ἄλλης εἰς παραλλήλους γραμμὰς προφανῶς κατόπιν προδιαγεγραμμένου πολεοδομικοῦ σχεδίου. Πᾶσαι ἀνήκον εἰς YE III χρόνους ἂν καὶ πλείονα τοῦ ἐνὸς στρώματα συννητῶντο εἰς τὰς ἀνασκαφὰς καὶ ὁ προσανατολισμὸς τῶν οἰκοδομημάτων ἐνίοτε μετεβάλλετο ἀπὸ στρώματος εἰς στῶμα. Τὰ YE ταῦτα λεῖψανα ἠκολούθουν ὑπεράνω τῶν ME καὶ ΠΕ. AA 1927, 368. Führer², 34-35.

(12) Μία ἐκ τῶν οἰκιῶν τῆς κάτω πόλεως εἶναι ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας, διότι ἐν αὐτῇ εὐρέθη ὁ θησαυρὸς τῶν χρυσῶν καὶ λοιπῶν ἀντικειμένων τῶν περιγραφομένων κατωτέρω εἰς τὰ Μικρὰ εὐρήματα.

XVI. Καζάρμα (38).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ μιᾶς λιθίνης γεφύρας ἐκτισμένης κατὰ τὸν Μυκηναϊκὸν τρόπον καὶ μνημονευομένης ἐν TSUNTAS-MANATT, εἰκ. 9, σ. 37.

XVII. Λέρνα (41).— (1) Οἰκία Τ. Ὁρθογώνιος οἰκία μετ' αὐλῆς καὶ μιᾶς ὁδοῦ διερχομένης παρ' αὐτὴν ἀνήκουσα εἰς τὴν YE III φάσιν καὶ εὐρεθεῖσα εἰς τὴν τάφρον D κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ γηλόφου. Ἡ οἰκία ἀνεσκάφη μερικῶς, εὐρίσκοντο δὲ καὶ ἄλλοι YE τοῖχοι εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῆς. Hesperia, 1954, 7-9, 1955, 27.

(2) Μία περιοχὴ χρησιμοποιοῦμένη διὰ θρησκευτικὰς σκοποὺς ἐγγὺς τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης οἰκίας. Hesperia, 1954, 7-8.

(3) Ἐτερον στῶμα YE οἰκοδομημάτων εὐρέθη εἰς τὴν περιοχὴν ἀλλὰ σχέδιον οἰκοδομήματος δὲν περιγράφεται. Hesperia, 1957, 143.

XVIII. Ναύπλιον (42).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπ' ἀμφιβόλων τινῶν λειψάνων ὀχρωματικῶν τειχῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροναυπλίας, περὶ ὧν ἴδὲ σ. 90-91 ἀνωτέρω.

XIX. Ἀσίνη (45).— Τὰ ΥΕ ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα τῆς θέσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

(1) Ὅλίγα λείψανα ὀχρωματικῶν τειχῶν ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς ΥΕ χρόνους καὶ εὐρεθέντα κάτωθεν τοῦ Ἑλληνιστικοῦ τείχους τῆς κάτω πόλεως, Asine, σ. 55, ὑποσημ. 1 καὶ σ. 59.

(2) Τετραγμένα λείψανα οἰκῶν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, Asine, 40.

(3) Τρεῖς ὀρθογώνιοι οἰκίαι, ἐκτισμέναι ἢ μία ἐπὶ τῆς ἑτέρας εἰς τρία διαδοχικὰ στρώματα, εὐρεθεῖσαι εἰς τὴν μεγάλην τάφρον τῆς κάτω πόλεως. Ἡ κατωτάτη ἐκ τῶν τριῶν οἰκιῶν ἔχει ὀνομασθῆ οἰκία F ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος καὶ μόνον μέρη δύο δωματίων τῆς οἰκίας ἀπεκαλύφθησαν. Ἡ οἰκία τοῦ δευτέρου στρώματος παρισταμένη διὰ τοῦ γραμμатос G συνίστατο ἐξ ὀκτὼ τοῦλάχιστον δωματίων, ἐν ἐκ τῶν ὁποίων ἐχρησίμευεν ἴσως ὡς ἱερὸν τῆς οἰκίας, διότι ἐν αὐτῷ εὐρέθησαν δύο λίθιναι βάσεις κίωνων (Asine, 296-310). Ἡ οἰκία τοῦ ἀνωτέρου στρώματος χαρακτηρίζεται ὡς οἰκία H καὶ εἶχε καὶ αὕτη ἐν ὑπόστυλον δωματίον, αἱ λίθιναι βάσεις τῶν κίωνων τοῦ ὁποίου σῶζονται. Τὸ δωματίον τοῦτο περιεῖχεν ἓνα κεραμικὸν κλῖβανον, Asine, 63-64, τοῖχοι 47-74, σ. 66-67· βάσεις κίωνων καὶ κλῖβανος, αὐτόθι σ. 74-77 καὶ 90, εἰκ. 53.

(4) Τρεῖς ἕτεραι ὀρθογώνιοι οἰκίαι ἀνήκουσαι εἰς τὴν δευτέραν φάσιν τῆς περιόδου, τὴν σύγχρονον πρὸς τὴν οἰκίαν G. Πᾶσαι αἱ οἰκίαι εὐρέθησαν εἰς τὴν αὐτὴν τάφρον μετὰ τῶν περιγραφεισῶν ἀνωτέρω ἀλλὰ ΝΑ. ἔκειναι, ἔχουν δὲ χαρακτηρησθῆ διὰ τῶν γραμμάτων I K L. Ἡ οἰκία I ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτὼ περίπου δωματίων, εἰς ἐν τῶν ὁποίων εὐρέθησαν βάσεις λίθιναι κίωνων καὶ εἰς ἕτερον εἰς κεραμικὸς κλῖβανος (Asine, 67). Ἡ οἰκία K, ἀνατολικῶς τῆς οἰκίας I, εἶχε τρία τοῦλάχιστον δωμάτια, τῆς δὲ οἰκίας L μέρος ἐνὸς δωματίου μόνον εὐρέθη. Asine, σ. 64, τοῖχοι 75-105, σ. 66-67, βάσεις κίωνων, κάμινος, σ. 78-81, εἰκ. 58-60.

(5) Οἰκία W εὐρεθεῖσα εἰς τὴν τάφρον ἐν τῇ περιοχῇ III. Αὕτη ἦτο ὀρθογώνιος οἰκοδομή καὶ εἶναι πιθανῶς ὁ ΥΕ διάδοχος τῆς ME οἰκίας U (XII, 9, σ. 309, ἀνωτέρω). Asine, σ. 93, εἰκ. 69. Οὐδεμία οἰκία τοῦ τύπου τοῦ μεγάρου εὐρέθη εἰς Ἀσίνην. Τοῖχοι καὶ δάπεδα κατὰ τὴν κατασκευὴν εἶναι παρεμφερῆ πρὸς τὰ ME. Μόνον ἡ οἰκία G εἶχε δάπεδον ἐστρωμένον δι' ἀσβεστοκονιάματος (Asine, 66) καὶ μίαν κλίμακα. Πᾶσαι αἱ οἰκίαι ἀνήκον εἰς τὰς ΥΕ III A-Γ φάσεις. Ἐνδιαφέροντα εὐρήματα εἶναι οἱ κλῖβανοι εἰς τὰς οἰκίας G καὶ I.

XX. Σύνορον (46).— Ὀλίγα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἀναφέρονται ἐν ΑΑ 1939, 293-294, ἡ χρονολογία τῶν ὁποίων δὲν εἶναι βεβαία.

XXI. Κανδία (47).— Τὰ κάτωθι ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν.

(1) Ἱγνὴ ἐνὸς ΥΕ ὀχρωματικοῦ τείχους περιγραφόμενα δι' ὀλίγων ἐν ΑΑ 1939, 288-289. VI Intern. Kongr., 301-302.

(2) Τοῖχοι οἰκῶν κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως σχηματίζοντες τρία τοῦλάχιστον δωματία μερικῶς σφζόμενα. Ἐν τῷ δυτικωτέρῳ τῶν τριῶν δωματίων μία κλῖμαξ καὶ εἰς ᾧ χώρος μαγειρείου ἔχουν εὐρεθῇ, μία δὲ κυκλικὴ ἐξέδρα ἐκ πληθὺ πλησίον τοῦ τελευταίου δωματίου πιθανὸν νὰ ἀνήκεν εἰς ἱερὸν συνδεόμενον πρὸς τὴν οἰκίαν ταύτην, κατὰ τὸν ἐνεργήσαντα τὴν ἀνασκαφὴν. Πάντα τὰ λείψανα ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὴν ΥΕ III φάσιν. ΑΑ 1939, σ. 291, εἰκ. 4-8 ἐν σ. 277-282. VI Intern. Kongr., 302.

XXII. Ὀρθολίθι (48).— Μικρὸν Μυκηναϊκὸν ὄχυρόν ἀναφέρεται ἐκ μιᾶς θέσεως μεταξὺ Ὀρθολιθίου καὶ Χωρίτης, ἔνθα ὑπάρχει καὶ μεσαιωνικὸν φρούριον. Περιγραφὴ τούτου δὲν παρέχεται. ΑΑ 1927, 365, 1938, 561.

XXIII. Ἴτρια (49).— Δοκιμαστικὴ σκαφὴ εἰς Ἴτρια ἀπεκάλυψεν οἰκίαν ἐκ τριῶν δωματίων καὶ παρ' αὐτὴν μικρὰν αὐλάκα ἐπενδεδυμένην διὰ πλακῶν καὶ κατευθυνομένην εἰς ἓνα βόθρον, βάθους 2,50 μ., ἐσκαλισμένον εἰς τὸν μαλακὸν βράχον καὶ πεπληρωμένον διὰ ΥΕ κεραμικῆς. ΑΑ 1939, σ. 294, εἰκ. 12-14 ἐν σ. 285-286. VI Intern. Kongr., 303.

XXIV. Κελάδι (52).— Ἐρείπια Μυκηναϊκῶν τευχῶν ἀναφέρονται ἐκ τῆς θέσεως ἐν RE Suppl. VI, 606.

XXV. Θερμήσι (53).— Ὀχρωματικὰ τεῖχη ἀναφέρονται ἐν RE Suppl. VI, 606.

XXVI. Παλαιόκαστρο (59).— Τμήματά τινα τοῦ ὀχρωματικοῦ τείχους τῆς θέσεως ἀνάγονται εἰς τοὺς Μυκηναϊκοὺς πιθανῶς χρόνους κατὰ τὸν Χρήστον. BCH 1958, 717.

XXVII. Ἀσέα (62).— Μερικοὶ τοῖχοι οἰκῶν χαρακτηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῆς ἀνασκαφῆς διὰ τῶν γραμμῶν G, I, A πιθανὸν νὰ ἀνήκουν εἰς ΥΕ χρόνους ἔνεκα τῆς κεραμικῆς, ἣτις εὐρέθη παρ' αὐτοὺς. Παρὰ τοὺς τοίχους ὅμως τούτους εὐρέθη καὶ Πρωτογεωμετρικὴ, Γεωμετρικὴ καὶ Ἑλληνιστικὴ κεραμικὴ. Asea, 20.

XXVIII. Θεράπνη (69).— Πολυάριθμοι τοῖχοι οἰκῶν ἐνὸς ἐκτεταμένου ΥΕ III οἰκισμοῦ ἐκτεινομένου ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν λόφων νοτίως

καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Μενελαίου εὐρέθησαν ἀλλὰ μᾶς μόνον οἰκίας τὸ διάγραμμα ἦτο σαφές. Ὁ οἰκισμὸς οὗτος δὲν περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους καὶ οὔτε ἀρχαιότερα ἀπὸ ΥΕ ΙΙΙ οὔτε νεώτερα στρώματα συννητήθησαν εἰς τὴν ἐπίχωσιν. BSA 1908-9, 109-110, 1909-10, 4-11.

Τὸ σχέδιον τῆς μιᾶς μνημονευθεῖσης οἰκίας (BSA 1909-10, σ. 10, εἰκ. 1 ἐν σ. 6) ἀποτελεῖτο ἐξ ἐνὸς κεντρικοῦ διαδρόμου, ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ἤνοιγοντο ὀρθογώνια δωμάτια. Ἐτερος διάδρομος ὑπῆρχε πιθανῶς κατὰ μῆκος τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς οἰκίας. Οἱ τοῖχοι εἶχον θεμέλια ἐξ ἄδρω̃ς εἰργασμένων λίθων καὶ ἀνωδομῇ ἐξ ὀμῶν πλίνθων, ἦσαν δὲ κεκαλυμμένοι δι' ἀσβεστοκονιάματος κεκοσμημένου διὰ γραφῶν (BSA 1908-9, 109-110, 1909-10, 7).

Ἡ οἰκία περιεῖχε κεραμικὴν εἶχε δὲ καταστροφῇ διὰ πυρὸς ὥς καὶ πᾶς ὁ οἰκισμὸς παρὰ τὸ Μενελαῖον καὶ ἡ θέσις δὲν κατράκηθη ἐκ νέου.

XXIX. Ἀμύκλαι (70).— Τὰ ὀλίγα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα τὰ μνημονευθέντα εἰς τὴν ΠΕ περίοδον (σ. 205 ἀνωτέρω) δύνανται νὰ ἀνήκουν εἰς πᾶσαν ἐποχὴν τοῦ Χαλκοῦ.

XXX. Ἅγιος Βασίλειος (74).— Λείψανα θεμελίων τοίχων τινῶν καὶ ὀχυρώσεων, ἐνδεχομένως, τῆς ΥΕ ἐποχῆς ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου μνημονεύονται ἐν BSA 1960, 80 - 82.

XXXI. Γερὸνθραι (75).— Πελασγικὸν τεῖχος περιβάλλον τὴν κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως τῶν Γερωνθρῶν, τὸ ὕψος τοῦ ὁποίου εἰς τινα σημεία τῆς βορείου καὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς φθάνει τὰ 2 μ. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἔχει κτισθῇ διὰ σχετικῶς μεγάλων ἀργῶν λίθων σώζει δὲ καὶ τὰ ἔχρη μιᾶς εἰσόδου προασπιζομένης ὑφ' ἐνὸς πύργου. BSA 1904-5, σ. 94 - 95, εἰκ. 1 - 3, 1960, 85 - 86.

XXXII. Καρδαμύλη (79).— Τμήμα τοῦ τείχους τῆς ἀκροπόλεως τῆς Καρδαμύλης ὁ VALMIN (Étude Topogr., 202) θεωρεῖ ὡς προϊστορικόν, ὁ R. HOPE SIMPSON ὅμως ὑποστηρίζει (BSA 1957, 234) ὅτι τὸ τεῖχος εἶναι τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

XXXIII. Λέκα (86).— Λείψανα ἐνὸς διπλοῦ πιθανῶς ὀχυρωματικοῦ περιβόλου, ἔχοντος πάχος περὶ τὰ 3 μ., ὁρατοῦ δὲ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ λόφου «Παναγιώτης», μνημονεύονται ἐν BSA 1960, 95 - 96. Εἰς ποίαν περίοδον ἀνήκει τὸ τεῖχος δὲν εἶναι σαφές.

XXXIV. Ἅγιος Στέφανος (93).— Θεμέλια τειχῶν ἐξ ἀργῶν λίθων μεθ' ἐνὸς προμαχώνος κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν ἐκ τῆς περιοχῆς πέριξ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἀναφέρονται ἐν BSA 1960, σ. 97 εἰκ. 14. Ἡ χρονολόγησις τῶν τειχῶν τούτων εἰς ΥΕ χρόνους δὲν εἶναι ἀσφαλής.

XXXV. Κουκουνάρα (109).—Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Καταρραχάκι ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Κουκουνάρα ἀνεσκάφησαν τὰ κάτωθι λείψανα.

(1) Ἐν ἀψιδοειδὲς μέγαρον μήκους περίπου 11 μ. (τὸ πλάτος δὲν ἀναφέρεται) ἀποτελούμενον ἐκ προθαλάμου καὶ κυρίως Μεγάρου ἢ αἰθούσης. Οἱ τοῖχοι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς (1958) ἴσταντο εἰς ὕψος 1,50 μ. ἡ δὲ κεραμικὴ, ἣτις συνώδευεν αὐτοὺς, ἦτο τῶν ἀρχαιοτέρων φάσεων τῆς ΥΕ περιόδου. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶναι τὸ μόνον μέχρι σήμερον γνωστὸν καμπυλόγραμμον ΥΕ οἶκημα ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Ἔργον 1958, 151.

(2) Ἄτερον οἰκοδόμημα δυτικῶς τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος Μεγάρου καὶ λείψανα ἄλλων τοίχων. Τὸ οἶκημα δυτικῶς τοῦ μεγάρου εἶχεν ἀκανόνιστον σχῆμα καὶ μήκος μὲν 10,80 μ. πλάτος δὲ 5,50 μ. Ἡ κεραμικὴ ἐκ τοῦ οἰκήματος ἦτο ΥΕ I - II. Ἔργον 1959, 117 - 118.

(3) Τσιχὸς ἔτι δυτικώτερον τῶν ἀνωτέρω λειψάνων, πλησίον τοῦ ὁποίου εὗρέθη μία λιθινὴ βάσις κίονος εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς θέσιν. Ἔργον 1959, 118.

XXXVI. Ριζόμυλος (110).—Ἐκτεταμένα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα τῆς ΥΕ περιόδου ἀπεκάλυψαν πᾶσαι αἱ δοκιμαστικαὶ τάφροι ἐπὶ τοῦ λόφου Νιχώρια παρὰ τὸν Ριζόμυλον. ILN 1960, 740 - 741 (30 Ἀπριλίου 1960) εἰκ. 9.

XXXVII. Ἰκλαίνα (113).—Μέγα «κυκλώπειον οἰκοδόμημα» ἀνασκαφὴν τὸ 1954, ἐκ τῶν τοίχων τοῦ ὁποίου εἶχον καταπέσει τεμάχια ἀσβεστοκονιάματος μετὰ γραφῶν ἀναφέρεται ἐν ΠΑΕ 1954, 308 - 311. BCH 1955, 248. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο συνωδεύετο ὑπὸ πολυαγρίμων ΥΕ III ὀστράκων.

XXXVIII. Τραγάνες (118).—(1) Ὁχυρωματικὸν τεῖχος ἀβεβαίου χρονολογίας καὶ ἕτερον οἰκοδόμημα μνημονεύονται ἐν ΠΑΕ 1909, 276, 288. Ἰδὲ καὶ RE Suppl. VI, 607.

(2) Μικρὸν οἰκοδόμημα ἀνεσκάφη τὸ 1956 ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ εἰς τὴν θέσιν Βορούλια ἐγγὺς τῶν Τραγανῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὗρέθησαν ἑκατοντάδες τινὲς ΜΕ καὶ πρωίμων ΥΕ ἀγγείων. ΠΑΕ 1956, 202. Ἔργον 1956, 90. BCH 1957, 558.

XXXIX. Ἐπάνω Ἑγγλιανός (120).—Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἐπάνω Ἑγγλιανοῦ εἰς τὰς γενικὰς αὐτοῦ γραμμὰς δὲν διαφέρει οὐσιαστικῶς ἐκ τοῦ ἐπαρκῶς γνωστοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος. Πρόπυλον, Μέγαρον, ἀποθηκαί, θρησκευτικὸν σκοποῦ κατασκευαί, παραρτήματα, λουτρά, σύστημα ἀποχετεύσεως καὶ τοιχογραφίαι, ἐπὶ πλέον δὲ δωμάτιον ἀρχείου, εὗρέθησαν καὶ εἰς Ἐπάνω Ἑγγλιανόν. Λεπτομερὴς περιγραφή τοῦ ἀνακτόρου, ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ὁποίου δὲν ἔχει ὀλοκληρωθῇ, καὶ πρόωρος θὰ ἦτο καὶ δυσκόλως θὰ συνεβί-

βάζετο εἰς τὰ πλαίσια καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς παρούσης ἐργασίας. Διὰ πλείονας λεπτομερείας ἰδὲ γενικὴν βιβλιογραφίαν περὶ τῆς θέσεως ἐν σ. 37-38 ἀνωτέρω.

XL. Τσουκαλαίικα (130).— Ὀχυρωματικὸν τεῖχος ἐκ τῆς θέσεως (Étud. Topogr., 71-73) ἀνήκει πιθανῶς εἰς ΥΕ χρόνους.

XLI. Μουριατάδα (132).— Ἐπὶ τοῦ λόφου Ἑλληνικὸ εὐρέθησαν ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἀνήκοντα εἰς ὀχυρώσεις καὶ οἰκοδομήματα. Μεταξὺ τῶν οἰκοδομημάτων τούτων ἠδύνατο νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ σχέδιον ἐνὸς ἀνακτόρου μήκους 18,50 μ. καὶ πλάτους 7,50 μ. ὁμοιάζοντος πρὸς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Γλα τῆς Βοιωτίας. Ἔργον 1960, 150.

XLII. Ἀετός (134). Κυκλώπειον τεῖχος ἔχον κατεύθυνσιν ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς καὶ παρακολουθούμενον ἐπὶ 50 περίπου μέτρα παρετηρήθη 60 μ. νοτίως τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ κειμένου κατὰ τὸ ΝΔ. ἄκρον τοῦ χωρίου Ἀετός καὶ ἐγγὺς τῆς μεγάλης πηγῆς τῆς καλουμένης Κεφαλόβρουσι. AJA 1961, 133. Bull. Lund 1926-27, 57.

XLIII. Μάλθη (137).— Ἡ ΥΕ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς θέσεως εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ΜΕ μετὰ μικρῶν τινων ἐπισκευῶν καὶ προσθηκῶν ὥς αἱ ἀκόλουθοι:

(1) ΥΕ ἐπισκευαὶ ἐπὶ τῶν ΜΕ οἰκιῶν C 51, C 14-17, C 44 καὶ B 1. Malthi σ. 170 κ.ἐξ. καὶ σχέδ. IV δι' ὅλην τὴν ΥΕ περίοδον.

(2) Νεαὶ προσθῆκαι εἰς τὰ ΜΕ οἰκοδομήματα εἶναι τὰ δωμάτια A 6 καὶ A 9, ἡ προέκτασις τῆς διόδου A 24 καὶ τὰ δωμάτια C 54, C 59, C 60, C 61 καὶ C 27. Malthi, 171-173.

(3) Τὸ ΥΕ Μέγαρον B 85 καὶ τὰ οἰκοδομήματα, ἅτινα ἀκολουθοῦν κατωτέρω, εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον νέαι οἰκοδομαί. Τὸ Μέγαρον B 85 εἶναι ὀρθογώνιον οἶκημα διαστάσεων 5,60 ἐπὶ 4,40 μ. περιέχον κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ μίαν ἐλλειψοειδῆ ἐστίαν (1 μ. ἐπὶ 0,90 μ.) περιβαλλομένην ὑπὸ τεσσάρων λιθίνων βάσεων κιόνων. Malthi, σ. 173-174, σχέδ. IV.

(4) Παραρτήματά τινα τοῦ Μεγάρου περιγραφόμενα ἐν Malthi, 115-177.

(5) Οἰκοδόμημα λατρευτικοῦ σκοποῦ καλούμενον ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος Ἱερὸν τοῦ διπλοῦ πελέκως. Τοῦτο εἶναι στενὸν δωμάτιον διαστάσεων 1 μ. ἐπὶ 0,80 μ. (Malthi, 171) ἐκτισμένον δι' ἰσχυρῶν τοίχων καὶ ἔχον πιθανῶς αὐλὴν πρὸ αὐτοῦ. Τὸ οἰκοδόμημα κεῖται εἰς ὃ σημεῖον εὐρέθη τὸ Νεολιθικὸν εἰδῶλον (XVII, 1, σ. 178 ἀνωτέρω). Malthi, 178-180.

(6) Τρία νέα συγκροτήματα οἰκιῶν χαρακτηριζόμενα ὡς Οἰκία B 52-57, Οἰκία B 33-38, 45, καὶ Οἰκία B 5. Malthi, 180, 183 καὶ 185 ἀντιστοίχως.

(7) Λείψανα τοίχων· εἰς τοὺς ἀγροὺς δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως χρονολογοῦνται εἰς τὴν ΥΕ περίοδον ὑπὸ τοῦ ἀνασκάφαντος. Malthi, 5.

XLIV. Μπούγα (138).—Τοῖχοί τινες θεμελίων ἐγγὺς τοῦ Μπούγα θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ VALMIN ὡς Μυκηναϊκοὶ καὶ συνδέονται πρὸς τὸν ἐγγὺς κείμενον θολωτὸν τάφον τοῦ Βασιλικοῦ. Étud. Topogr., 84.

XLV. Ὀχρωματικά τείχη μνημονεύονται ἐπίσης διὰ βραχέων ὡς ὑπάρχοντα εἰς **Κόκκαλα** (140), **Βουνάκι** (143), **Κακόβατον** (147), **Κλειδί** - **Ἀρήνην** (148), **Μιτόπολιν** (163) καὶ **Χατζή** (177). Ἡ χρονολογία ὅμως τῶν τειχῶν δὲν καθορίζεται. Βιβλιογραφίαν ἰδὲ ἐν σ. 102, 103, 105, 108 ἀνωτέρω.

XLVI. Τοῖχοι οἰκῶν μνημονεύονται ἐπίσης ὅτι εὐρέθησαν εἰς **Κακόβατον** (AM 1907, σ. XIV, 1908, 298, 1913, 109) καὶ εἰς **Κλειδί** - **Ἀρήνην** (AM 1908, 321) ἀλλ' εἰς οὐδετέραν τῶν θέσεων τὰ διαγράμματα τῶν οἰκῶν ἦσαν σαφεῖς οὐδὲ παρέχονται πλείονες περὶ τούτων λεπτομέρειαι.

XLVII. Διάσελλα (150).—Τοῖχοι ἑνὸς οἰκοδομήματος ἀποτελουμένου ἐκ πολλῶν δωματίων εὐρεθέντος εἰς τὴν θέσιν μνημονεύονται ἐν BCH 1957, 578-579, 1959, 649.

XLVIII. Καταρράκτης - Λόπεσι (167).—Τὰ κάτωθι ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα εὐρέθησαν εἰς τὰς τρεῖς ἀνασκαφείσας τοποθεσίας τοῦ χωρίου Καταρράκτης.

(1) Εἰς Δρακότρυπαν ἀνατολικῶς τοῦ Καταρράκτου εὐρέθησαν τὰ λείψανα ἑνὸς οἰκοδομήματος μετὰ τοίχων ἐξ ἀργῶν λίθων. Τοῦτο ἀποτελεῖτο ἐξ ἑνὸς μεγάλου δωματίου μήκους 9,75 μ. (τὸ πλάτος δὲν ἀναφέρεται), ἐτέρου στενοῦ ἔχοντος πλάτος 2 μ. κειμένου δὲ κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ μεγάλου καὶ ἀπὸ σειρὰν μικρῶν δωματίων ἀνατολικῶς τούτων. Μικρὰ εὐρήματα καὶ πρῶμος ΥΕ ὡς καὶ ΜΕ κεραμικὴ εὐρέθη ἐντὸς τοῦ οἰκήματος. Ἔργον 1957, 69, 1958, 140-141.

(2) Εἰς τὴν θέσιν Πυργάκι ἐγγὺς τοῦ Καταρράκτου εὐρέθησαν τοῖχοι δηλοῦντες τὴν ὑπαρξίν μεγάλου οἰκισμοῦ ἀλλὰ πλήρη διαγράμματα οἰκοδομημάτων δὲν ἀνεκαλύφθησαν. Ἡ κεραμικὴ ἦτο ὁμοία πρὸς τὴν εὐρεθεῖσαν εἰς Δρακότρυπαν. Ἔργον 1958, 139-140.

(3) Εἰς τὴν θέσιν Ἅγιος Ἀθανάσιος ἐγγὺς τοῦ Καταρράκτου ἀνευρέθη μέγα οἰκοδόμημα ἐκτισμένον δι' ἀργῶν λίθων. Εἰς τοῖχος τῆς μιᾶς μακρᾶς πλευρᾶς αὐτοῦ εἶχε μῆκος 18 μ. καὶ πᾶχος 0,80 μ. Τὸ πλάτος τοῦ οἰκοδομήματος δὲν διετεθεῖτο ἀλλ' ἦτο πιθανῶς 8,50 μ. Δύο ἐσωτερικοὶ τοῖχοι ἀπεχώριζον δύο δωματία καὶ πιθανῶς μίαν στοάν. Τό οἶκημα ἦτο ἴσως τὸ Μέγαρον τοῦ ἡγεμόνος τῆς περιοχῆς, εἰς ὃν ἀνήκον καὶ οἱ θολωτοὶ τάφοι οἱ περιγραφόμενοι κατωτέρω. Ἀλλ' εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχε χώρος δι' ἄλλα οἰκήματα. Ἔργον 1958, 139.

Β. ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΑΙ ΤΑΦΑΙ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Αἱ ταφαὶ εἶναι τὸ ἀφθονώτερον δεδομένον τῆς ΥΕ περιόδου ἀφ' ἑνὸς ἕνεκα τῆς ἀνθεκτικότητος τῶν ΥΕ ταφικῶν κατασκευῶν εἰς τὰς ἐπηρεῖας τοῦ χρόνου καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τῆς εὐχερεστεράς ἀνιχνεύσεως τῶν ὑπαρχόντων σχετικῶν ΥΕ λειψάνων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἀντίστοιχα λείψανα τῶν παλαιότερων περιόδων. Πολλῶν μάλιστα ΥΕ θέσεων ὁ τόπος τοῦ οἰκισμοῦ εἶναι ἄγνωστος, εἴτε διότι τὰ σχετικὰ λείψανα τοῦ οἰκισμοῦ ἐξηλείφθησαν ὑπὸ τῶν καιρικῶν ἐπηρειῶν καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἐν τῇ παρῳδῇ τῶν χιλιετηριδίων εἴτε διότι εἰσέτι δὲν ἀνιχνεύθησαν καὶ περὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ πλούτου τοῦ ἐλλείποντος οἰκισμοῦ τῶν ἐν λόγῳ θέσεων δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν μόνον ἐκ τῶν ἐκτεταμένων αὐτῶν νεκροταφείων.

Κανονικῶς οἱ ΥΕ, θολωτοὶ ἰδίᾳ, τάφοι ὑπάγονται εἰς τὸν τομέα τῆς ἀρχαιεκτονικῆς, ὥς κατασκευαί, περιελήφθησαν ἐν τούτοις εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ταφῶν ἀφ' ἑνὸς ἵνα ἐπιτευχθῇ ὁμοιομορφία ἐν τῇ διατάξει τῶν προϊστορικῶν δεδομένων ὅλων τῶν περιόδων καὶ ἀφ' ἑτέρου ἵνα εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ταφῶν ὁλοκληρωθῇ εἰς ἐνιαίαν εἰκόνα ἡ ἐπισκόπησις τῆς ὅλης ἐξελίξεως, τῶν προϊστορικῶν ταφικῶν ἐθίμων τῆς Πελοποννήσου μέχρι τῆς «Καθόδου τῶν Δωριέων» καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ σιδήρου.

Τάφοι ἔχουν ἀναφερθῇ ἔξ 94 περίπου ἐκ τῶν 178 ΥΕ θέσεων παρατιθέμενοι κατωτέρω εἰς 86 ἡριθμημένας παραγράφους. Αἱ σχετικαὶ θέσεις καὶ τὰ δεδομένα ἐκάστης εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

I. Κοράκου (5).—Τρεῖς τάφοι εἰς μικροὺς λάκκους, πάντες ἀνήκοντες εἰς τὴν ΥΕ II φάσιν εἶναι τὰ μόνα δεδομένα ἐκ τῆς θέσεως. Οἱ τάφοι οὗτοι εὐρέθησαν μετὰ τῶν οἰκιδῶν τοῦ οἰκισμοῦ καὶ πάντες περιεῖχον λείψανα μικρῶν παιδίων. Εἰς δύο ἐκ τῶν τριῶν ὁ νεκρὸς εἶχε τοποθετηθῇ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς εἰς συνεσταλμένην στάσιν, εἰς δὲ τὴν τρίτην περίπτωσιν ὁ νεκρὸς ἔκειτο ὕπτως. Σταθερὸς κανὼν προσανατολισμοῦ τῶν ταφῶν δὲν τηρεῖται. Δύο τάφοι περιεῖχον κτερίσματα ἐξ ἀγγείων καὶ κοσμημάτων καὶ εἰς ἕνα τῶν δύο τούτων εὐρέθη καὶ χάλιξ φέρον κεχαραγμένον σχῆμα σταυροῦ. Korakou, 102 - 103.

II. Νέα Κόρινθος (6).—Εἰς χαμηλὸς ἀκανονίστου κυκλωτεροῦς σχήματος θαλαμοειδῆς τάφος, ὅστις περιεῖχε δύο λάκκους, τὸν ἕνα τούτων κεκαλυμμένον διὰ πλακός, 15 περίπου σκελετοὺς καὶ 30 ΥΕ III A - B ἀγγεῖα, ἀναφέρεται ἐν AJA 1954, 232. BCH 1955 228.

III. Γαλατάκι (15).—Εἰς θαλαμοειδεῖς τάφους εὗρεν ὁ ΒΕΡΑΒΛΗΣ ἐπὶ ἑνὸς μικροῦ λόφου κειμένον 300 περίπου μέτρα ΒΔ. τοῦ χωρίου Γαλα-

τάκι. Τέσσαρες τούτων εἶχον καθέτους δρόμους καὶ εἰς τρεῖς ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχον βαθμίδες. Εἰς ἓνα, ἡ ὁροφὴ τοῦ ὁποίου εἶχε κατακορημισθῇ, εὐρέθη εἰς σκελετὸς καὶ 5 YE ἀγγεῖα, δύο ἔτεροι τάφοι εἶχον συληθῇ, εἰς ἕτερος περιεῖχε 4 σκελετοὺς ἄνευ κτερισμάτων, ὁ πέμπτος τάφος περιεῖχε δύο σκελετοὺς καὶ 8 YE II ἀγγεῖα. AE 1956 Χρον., 9. *Εργον 1958, 112.

IV. Νεμέα (19).—Εἰς τὴν γωνίαν μιᾶς οἰκίας εὐρέθη τάφος κεκαλυμμένος διὰ πλακὸς μνημονευθεὶς καὶ εἰς τὴν ME περίοδον (σ. 331 ἀνωτέρω), πιθανῶς ὅμως οὗτος ἀνήκεν εἰς τοὺς YE χρόνους. AJA 1928, 63.

V. Ζυγουριές (20).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δύο θαλαμοειδῶν τάφων καὶ ὑπὸ μόνου τοῦ δρόμου ἑνὸς μὴ περατωθέντος τρίτου. Πάντες οἱ τάφοι, κατὰ τὴν κεραμικὴν τὴν περιεχομένην ἐν αὐτοῖς, ἀνήκουν εἰς τοὺς YE III χρόνους εὐρέθησαν δὲ εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῶν *Αμπελακίων, ὅπου ἔκειντο καὶ οἱ τάφοι τῶν προηγουμένων περιόδων.

(1) Θαλαμοειδὴς τάφος XXXIII, εὐρεθεὶς 30 μ. περίπου BA. τοῦ ΠΕ τάφου XX. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου ἔχει μῆκος 6,55 μ., ἀπὸ *Ανατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτος 0,87 μ. εἰς τὸ ἔξω ἄκρον, 1,01 μ. δὲ πρὸ τῆς θύρας. Αἱ πλευραὶ τοῦ δρόμου συγκλίνουν ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἔσω τὸ δὲ δάπεδον ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν θύραν τοῦ τάφου. Πρὸ τῆς εἰσόδου αἱ πλευραὶ τοῦ δρόμου ἔχουν ὕψος 2,35 μ. καὶ ἀπέχουν ἀλλήλων 0,87 μ. κατὰ τὴν κορυφὴν.

Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου ἔχει ὕψος 1,14 μ. καὶ πλάτος 0,60 μ. εἰς τὴν βάσιν καὶ 0,48 μ. εἰς τὴν κορυφὴν τὸ δὲ ὑπέρθυρον εἶναι ἐλαφρῶς καμπύλον. Ἡ θύρα κεῖται κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ δρόμου καὶ ἔχει βάθος 1,20 μ. ἐκλείετο δὲ διὰ τοίχου ἐξ ἀργῶν λίθων ἐκτισμένου εἰς δύο τμήματα.

Ὁ θάλαμος εἶναι ἀκανονίστου ὀρθογωνίου σχήματος ἔχων μῆκος κατὰ τὸν μακρὸν ἄξονα 3,39 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ 2,07 μ. κατὰ τὸν βραχύν. Ἡ ὁροφὴ εἶχε καταρρεῦσει πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου εὐρέθη κιβωτιόσχημος τάφος μεταγενεστέρας ἱστορικῆς ἐποχῆς κατεσκευασμένος ἐκ λίθων καὶ κεράμων τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ἐν τῷ δαπέδῳ τοῦ θαλάμου εὐρέθη κοιλότης ἀκανονίστου ὀρθογωνίου σχήματος διαστάσεων 0,80 μ. ἐπὶ 0,55 μ. καὶ βάθους 0,25 μ. Ὁ τάφος παρέσχε κεραμικὴν καὶ Μικρὰ εὐρηματα περιγραφόμενα κατωτέρω εἰς τὰ οἰκεία κεφάλαια. Zygouries, 57-61.

(2) Θαλαμοειδὴς τάφος XXXV κείμενος πέντε μέτρα βορείως τοῦ προηγουμένου. Ὁ δρόμος εἶχε μῆκος 8 μ. ἀπὸ *Ανατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ τὸ δάπεδον αὐτοῦ ἔκλινε πρὸς τὴν θύραν, ὅπου τὸ βάθος τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου τοῦ δρόμου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἀνῆρχετο εἰς 2,90 μ. Αἱ πλευραὶ τοῦ δρόμου εἶχον ἐντονωτέραν πρὸς τὰ ἔσω κλίσιν ἢ αἱ τοῦ προηγουμένου τάφου. Τὸ πλάτος τοῦ δρόμου ἐπὶ τοῦ δαπέδου εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἄκρον ἦτο 0,85 μ. πρὸ δὲ τῆς θύρας 1,05 μ. Κατὰ τὸ μέσον τῆς βορείου

πλευρᾶς τοῦ δρόμου καὶ εἰς ὕψος 1,10 μ. ὑπὲρ τὸ δάπεδον εὐρέθη μία μικρὰ κόγχη δύο δὲ τάφοι εἶχον κατασκευασθῇ κατὰ τὰς πλευρὰς τοῦ δρόμου.

Ἡ εἰσόδος ἦτο ἀκανόνιστον τριγωνικοῦ σχήματος πλάτους 0,80 μ. εἰς τὴν βάσιν καὶ σχηματίζουσα τὴν κορυφὴν τοῦ τριγώνου εἰς ὕψος 1,60 μ., ὅπου εἶχε τοποθετηθῇ πρόσθετον ὑπέρθυρον. Τὸ βάθος τῆς εἰσόδου ἦτο 1,71 μ. καὶ εἶχε κλεισθῇ διὰ τοίχου ἐκ λίθων, ἃν καὶ οὐχὶ ἐντελῶς κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος. Ἐν τῇ εἰσόδῳ εὐρέθησαν τρία ἀγγεῖα θωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Ὁ θάλαμος ἦτο περίπου ὀρθογωνίου σχήματος μήκους 2,82 μ. ἀπὸ βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πλάτους 2,20 μ. Ἡ εἰσόδος κεῖται κατὰ τι βορειότερον τοῦ ἄξονος τοῦ τάφου. Ὁ θάλαμος εἶχε πληρωθῇ γῆς καὶ περιεῖχεν ὀλίγα λείψανα σκελετῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων θραύσματα ἐνὸς κρανίου. Ἐν πτωμα εἶχε πιθανῶς ἐναποτεθῇ ὑπτιον μετὰ τῆς κεφαλῆς πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τῶν χειρῶν παρὰ τὰς πλευρὰς. Ἀγγεῖα καὶ πενιχρὰ κοσμήματα συνώδευον τὰς ταφάς, περιγραφόμενα εἰς τὰ οἰκεία κεφάλαια κατωτέρω. Zy-gouries, 61-65.

(3) Τάφος XXV κείμενος εἰς μικρὰν ἀπόστασιν δυτικῶς τοῦ τελευταίου περιγραφέντος καὶ ὀλίγον ὑψηλότερον ἐπὶ τῆς κλιτύος. Ὁ τάφος, ὡς ἐλέχθη, ἦτο ἡμιτελὴς δρόμος πλάτους 0,62 μ., εἰς τὸ πέρας τοῦ ὁποίου δὲν εὐρέθη θάλαμος. Εἰς τὸ δάπεδον τοῦ δρόμου τούτου εὐρέθη μεγάλη πλᾶξ καὶ ὑπ' αὐτὴν ἐν ΥΕ III ἀγγεῖον. Zy-gouries, 65.

VI. Μυκῆναι (23).— Πάντες οἱ τύποι ΥΕ τάφων πλὴν τοῦ τύπου τοῦ τύμβου εὐρέθησαν εἰς Μυκῆνας. Τὰ δεδομένα τῆς θέσεως δύνανται νὰ συνοψισθοῦν ὡς ἀκολούθως:

(1) Μέγας ἀριθμὸς μικρῶν λακκοειδῶν τάφων εἰς τὸ νεκροταφεῖον κατὰ τὴν ΒΔ. κλιτὴν τῆς ἀκροπόλεως, ἐξ οὗ ἔχει ἤδη μνημονευθῇ ἀριθμὸς τις ΜΕ τάφων. WACE, Mycenae, 51. BSA 1950, 208, 1953, 7-11, 1954, 232-233, 1955, 191, 1956, 106-107, 1957, 207-217.

(2) Μικρὸς τάφος μετὰ τοιχωμάτων ἐπενδεδυμένων δι' ὀρθίων πλακῶν. BSA 1954, 258-259.

(3) Φρεᾶρ περιέχον σκελετούς. BSA 1954, 273, 288-289.

(4) Οἱ κιβωτιόσχημοι τάφοι τοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEMANN, πιθανῶς καὶ τινες ἄλλοι ἐκ τῶν καταστραφέντων πέριξ τοῦ περιβόλου τούτου τάφων ὡς καὶ κιβωτιόσχημοι τινες τάφοι τοῦ δευτέρου ταφικοῦ περιβόλου ἐκτὸς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων. SCHLIEMANN, Mycenae 86-364. BSA 1921-23, 55, 103-146. KARO, Schachtgräber. ΠΑΕ 1951, 197-203, 1952, 427-472, 1953, 205-237, 1954, 242-269. Archaeology 1952, 194-200, 1955, 43-50.

(5) Ἰδιαίτερας μνείας ἄξιός ἐστὶν ὁ τάφος Ρ τοῦ δευτέρου ταφικοῦ περιβόλου ἔχων ὀρθογώνιον σχῆμα δωματίου ἐκτισμένου ἰσοδομικῶς καὶ ἔχοντος ἀμφικλινῇ στέγῃ. Archaeology 1955, 48.

(6) Θαλαμοειδεῖς τάφοι ἀνασκαφέντες κατὰ καιροὺς καὶ ὑπὸ διαφόρων ἐρευνητῶν, ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν ὁποίων δὲν εἶναι γνωστός. Ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ ἀνέσκαψε περὶ τοὺς 200 θαλαμοειδεῖς τάφους (Ch. Tombs, σ. 3 ὑποσημ. 1), ἐξ ὧν ἐδημοσίευσε τὰς κάτωθι ὁμάδας: πεντήκοντα δύο τάφους ἐν ΑΕ 1888, 119-179, πέντε τάφους ἐν ΠΑΕ 1892, 56-58, δέκα πέντε τάφους ἐν ΠΑΕ 1895, 23-27, ἑπτὰ τάφους ἐν ΠΑΕ 1896, 30. Ὁ ΦΙΛΛΑΕΛΦΕΥΣ ἀνέσκαψε τρεῖς ἐπὶ πλεόν τάφους εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Μυκηνῶν καὶ τέσσαρας εἰς Πρίφτιανην, δημοσιευθέντας ἐν ΑΔ 1919, Παράρτ., 34-38. Ὁ WACE ἀνέσκαψε τὸ 1921 περίπου 24 νέους θαλαμοειδεῖς τάφους, δημοσιευθέντας ἐν Archaeologia 1932, 1-242 (= Ch. Tombs). Ὁ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ἀνέσκαψεν ἕνα ἀκόμη δημοσιευθέντα ἐν ΠΑΕ 1952, 465-472. Καὶ ἕνα ἐπὶ πλεόν ἀνέσκαψεν ὁ ΒΕΡΔΕΛΗΣ συντόμως μνημονεύμενον ἐν Ἔργῳ, 1958, 129-134. BCH 1958, 702-703, 1959, 611-614. Ἡ ἀρτιωτέρα δημοσίευσις θαλαμοειδῶν ταφῶν εἶναι ἡ τοῦ WACE ἐν Archaeologia 1932.

(7) Ἑννέα θολωτοὶ τάφοι διαριζοῦμενοι ὑπὸ τοῦ WACE εἰς τρεῖς ὁμάδας κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὰς λεπτομερεῖας τῆς κατασκευῆς αὐτῶν. BSA 1921-23, 283-407. JHS 1926, 110-120. Antiquity 1940, 223-249. WACE, Mycenae, 13-19. BSA 1955, 194-198. Royal Tombs, Appendix, IV, 140-145. BSA 1956, 116-119.

VII. Φύχτια (25).—Εἰς θαλαμοειδῆς τάφος ἀνασκαφεὶς ὑπὸ τῆς ΠΑΠΑΣΠΥΡΙΔΗ - ΚΑΡΟΥΖΟΥ μνημονεύεται ἐν BCH 1931, 376. AA 1931, 262.

VIII. Μπερμπάτι (26).—Τάφοι πάντων σχεδὸν τῶν τύπων εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν ὡς κάτωθι.

(1) Δύο μικροὶ τάφον κατεσκευασμένοι διὰ κεραμίδων εὐρεθέντες κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς αὐλῆς ἐν ἣ ἔκειτο ὁ κεραμικὸς κλίβανος. Οὐδὲν κτερίσμα εὐρέθη εἰς ἑκάτερον ἀλλ' ἀμφοτέρω οἱ τάφοι περιείχον ὄστρακα ὄλων τῶν ἐποχῶν τοῦ Χαλκοῦ. AA 1938, 554, εἰκ. 13. VI Intern. Kongr., 298, πίν. 20b.

(2) Θαλαμοειδεῖς τάφοι ἔχουν εὐρεθῇ εἰς τρεῖς διαφορετικὰς περιοχὰς (AA 1935, 201) ἀλλὰ μόνον ἑπτὰ ἐκ τούτων ἀνεσκάφησαν, εἰς τὸ 1935 (AA 1935, 201) καὶ ἕξ τὸ 1936 (AA 1936, 140). Εἰς τοὺς τάφους τούτους εὐρέθησαν πλεόν τῶν ἑκατὸν ἀγγείων καὶ Μικρὰ εὐρήματα.

(3) Εἰς θολωτὸς τάφος εὐρέθη ἐπίσης εἰς ἀπόστασιν πέντε λεπτῶν πορείας ΒΔ. τῆς ἀκροπόλεως. Ὁ δρόμος εἶχε μῆκος 8 μ. καὶ πλάτος 2,25. Τὸ στόμιον εἶχε μῆκος 4 μ., πλάτος 1,50 μ. καὶ ὁ θόλος εἶχε διάμετρον 8 μ. Οἱ τοῖχοι τοῦ θόλου ἐσώζοντο εἰς ὕψος 3,50-4,50 μ. Ὁ τάφος οὗτος φαίνεται ἀρχαιότερος τοῦ εὐρεθέντος παρὰ τὸ χωρίον Δενδρά, τοῦ περιγραφομένου κατωτέρω, ἀλλ' εἶχε συληθῇ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ὥστε μόνον ἀγγεῖα τοῦ ἀνακτορικοῦ λεγομένου ρυθμοῦ καὶ ὀλίγα Μικρὰ εὐρήματα εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ

(ΑΑ 1935, 200-201). Ὁ τάφος ταξινομεῖται εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα τῶν θολωτῶν τάφων ὑπὸ τοῦ WACE (Mycenae, 17).

ΙΧ. Πρίφτιανη (29).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἑξ ὁδοῦν τάφων, τέσσαρες τῶν ὁποίων ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ τὸ 1919 (ΑΔ 1919, Παράρτ. 35-38) καὶ δύο ὑπὸ τοῦ ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΟΥ τὸ 1950 (ΑΕ 1952 Χρον., 19-29). Οἱ ἀνασκαφέντες ὑπὸ τοῦ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ ἀριθμοῦνται 4ος, 5ος, 6ος, καὶ 7ος ὑπ' αὐτοῦ ὑπολογίζοντος ὡς 1-3 τοὺς τρεῖς ἄλλους τῆς περιοχῆς τῶν Μυκηνῶν μνημονευθέντας ἤδη ἀνωτέρω. Αἱ λεπτομέρειαι τῶν τάφων ἔχουν ὡς ἀκολουθως:

(1) Τάφος IV. Ὁ δρόμος ἔχει μῆκος 6,50 μ., πλάτος 1 μ. κατὰ τὸ ἔξω ἄκρον καὶ 0,80 μ. πρὸ τῆς θύρας καὶ βάθος πρὸ τῆς θύρας 3 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας. Ὁ θάλαμος εἶχε διαστάσεις 2,80 ἐπὶ 4 μ. καὶ ὕψος 2,30 μ. ἦτο δὲ ἀκανονίστου ὀρθογωνίου σχήματος. Ἡ ὀροφή εἶχε καταπέσει πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς, κατὰ δὲ τὸ βόρειον τοίχωμα τοῦ θαλάμου ὑπῆρχε μικρὰ κόγχη. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν δέκα ἀγγεῖα. ΑΔ 1919, Παράρτ., 35-36.

(2) Τάφος V. Ὁ δρόμος δὲν ἀνεσκάφη καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος, πρὸ τῆς θύρας ὅμως εἶχε βάθος 2,60 μ. καὶ πλάτος 0,80-1 μ. Ὁ θάλαμος ἦτο ἀκανονίστου σχήματος καὶ εἰς τὰ τοιχώματα ἔφερε λελαξευμένας κόγχας εἰς δὲ τὸ δάπεδον λάκκους. Αἱ μέγιστα διαστάσεις τοῦ θαλάμου ἦσαν 5 μ. ἐπὶ 3,50 μ., τὸ δὲ ὕψος 3 μ. ἀλλ' ἡ ὀροφή εἶχε καταπέσει. Ὁ τάφος περιεῖχεν ὅσῃ, 23 ἀγγεῖα καὶ Μικρὰ εὐρήματα. ΑΔ 1919, Παράρτ., 36-38.

(3) Τάφος VI. Ὁ δρόμος ἔχει μῆκος 7-8 μ., πλάτος 0,60-0,80 μ. καὶ βάθος 3 μ. πρὸ τῆς εἰσόδου. Ὁ θάλαμος ἦτο μήκους 3,50 μ., πλάτους 2,80 μ. καὶ ὕψους 1,80 μ. περιεῖχε δὲ ἓνα λάκκον ἐν τῷ δαπέδῳ ἀγγεῖα καὶ Μικρὰ εὐρήματα. Δελτίον 1919, Παράρτ. 38.

(4) Τάφος VII. Ὁ δρόμος εἶχε μῆκος πλεόν τῶν 7 μ. ἔφερε δὲ κόγχας εἰς τὰ τοιχώματα περιεχούσας ἀγγεῖα. Τοῦ θαλάμου τὸ μῆκος ἦτο 3,20 μ., τὸ πλάτος 2,85 μ. καὶ τὸ ὕψος 2,80 μ. Ἐν τῷ δαπέδῳ ὑπῆρχεν εἰς λάκκος ἐντὸς δὲ τοῦ θαλάμου εὐρέθησαν ἀγγεῖα. Τὰ εὐρήματα ἐκ τῶν τάφων ἀπετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ναυπλίου καὶ εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν. ΑΔ 1919, Παράρτ., 38.

(5) Χαρितωνίδου τάφος I. Δρόμος δὲν ὑπῆρχεν ἀλλ' εἶχεν ἀνοιγῇ κάθετον ὄρυγμα, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν αὐτοῦ πλευρὰν ἡνοίγετο ἡ εἴσοδος τοῦ θαλάμου, ἣτις πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς εἶχεν ἀποφραχθῇ διὰ λίθων. Ὁ θάλαμος εἶχεν ἑλλειψοειδὲς σχῆμα καὶ διαστάσεις 2 μ. ἐπὶ 0,45 μ. ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ ὕψος 1,95 μ. Περιεῖχε δὲ ἀποσυντεθειμένους σκελετοὺς πιθανῶς τοποθετημένους εἰς συνεσταλμένην στάσιν, ἐν δὲ παιδίον εἶχε ταφῇ ἔξωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ θαλάμου. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν ἀγγεῖα καὶ Μικρὰ εὐρήματα. ΑΕ 1952, Χρον., 19, 20, 23-24.

(6) Χαριτωνίδου τάφος II. Δρόμος μήκους 4,50 μ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον μετὰ τοιχωμάτων συγκλινόντων, πλάτος δρόμου εἰς τὴν βάσιν 0,80 μ. καὶ εἰς τὴν κορυφὴν 0,32 μ. - 0,52 μ., βάθος πρὸ τῆς θύρας 2 μ. Πλάτος θύρας 0,80 μ. καὶ ὕψος 1,20 μ. Αὕτη εἶχε κλεισθῇ διὰ λίθων πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἔκτος ἐνὸς μικροῦ χώρου κατὰ τὴν κορυφὴν. Ὁ θάλαμος ἦτο ἀκανονίστου τετραγώνου σχήματος ἔχων κάθε πλευρὰν ἴσην πρὸς 3,20 μ. καὶ ὕψος 1,50 μ. ἀλλ' ἡ ὀροφὴ εἶχε καταπέσει. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν μόνον ὄστρακα ἀγγείων διότι τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ εἶχε συληθῇ. ΑΕ 1952, Χρον., 21 - 23, 24.

Χ. Βραζέροκα (30).—Δύο θαλαμοειδεῖς τάφοι, ὁ εἰς τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνοιγῇ καὶ δύναται νὰ θεωρῇται βέβαιος καὶ πιθανῶς εἰς ἕτερος, μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ ἐν ΠΑΕ 1916, 91.

XI. Ἑρᾶϊον - Προσύμνα (31).—Τὰ δεδομένα τῆς θέσεως εἶναι τὰ ἐπόμενα.

(1) Τρεῖς τοῦλάχιστον μικροὶ λακκοειδεῖς τάφοι, εὐρεθέντες μετὰξὺ ὁμοίων ΜΕ, φαίνονται ἀνήκοντες εἰς ΥΕ χρόνους. Οἱ τάφοι οὗτοι εἶναι εἰς σωρὸς ὀστέων, μετὰ τῶν ὁποίων εὐρέθησαν καὶ τινα εἰδώλια ζώων καὶ ἐν ΥΕ III ἀγγεῖον, κείμενοι μετὰξὺ τῶν ΜΕ τάφων VII-VIII (Prosymna, 39), ὁ λάκκος Β εἰς τὸν ΜΕ τάφον 21, κείμενος μετὰξὺ τῶν λάκκων Α καὶ C ὅστις περιεῖχε τοῦλάχιστον πέντε κρανία μετὰξὺ ἄλλων ὀστέων (σ. 334 ἀνωτέρω) καὶ δύναται νὰ χρονολογηθῇ εἰς ΥΕ χρόνους ἔνεκα δύο ΥΕ II ἀγγείων εὐρεθέντων μετὰ τῶν ὀστέων (Prosymna, 42-43) ὡς καὶ ὁ τάφος ὁ ἀριθμηθεὶς XXV εἰς τὴν σειρὰν τῶν ΜΕ τάφων, ὅστις περιεῖχεν ἐπίσης ἓνα ἄσκον ΥΕ III περιόδου καὶ ἐν μαχαιρίδιον ἐξ ὀρειχάλκου· ἀμφοτέρω τὰ εὐρήματα ὑποδηλοῦν τὴν ΥΕ χρονολόγησιν τοῦ τάφου (Prosymna, 44 - 45).

(2) Ὁ δρόμος ἐνὸς ἡμιτελοῦς θαλαμοειδοῦς τάφου, ἀριθμούμενος XLVII ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ΥΕ τάφων ὑπὸ τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἀνασκαφὴν, εἰς ἣν μορφὴν εὐρέθη δύναται νὰ ταξινομηθῇ ὡς κιβωτιόσχημος μᾶλλον τάφος. Prosymna, 223. Ἐτερος ἡμιτελής δρόμος εἶναι ὁ τάφος XXXIX. Prosymna, 131.

(3) Πεντήκοντα τρεῖς θαλαμοειδεῖς τάφοι, δύο τῶν ὁποίων εὐρέθησαν εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῶν ἐτῶν 1892-1895 (Argive Heraeum I, 79-80), πενήκοντα εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1925-1928 (Prosymna, 51-263) καὶ εἰς ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ ΒΕΡΑΒΛΗ τὸ 1957 (ΑΕ 1956, Χρον., 10-11).

Οἱ τάφοι οὗτοι ἔκειντο ἐπὶ τῶν τριῶν ἀντερείσματων τοῦ ὄρους Εὐβοῖα τῶν γνωστῶν ὡς Γερογάλαρα καὶ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Κεφαλαρίου ἢ ἀκριβῆς δὲ θέσις ἐκάστου τάφου σημειοῦται ἐν Prosymna II, πίν. 1. Ἡ ὁμὰς αὕτη τῶν τάφων μετὰ τῆς τῶν Μυκηνῶν, τῆς δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ WACE, καὶ τῶν ὁμάδων τῆς Ἀσίνης καὶ τῶν Δενδρῶν εἶναι αἱ τέσσαρες καλλίτεραι

δημοσιεύσεις ΥΕ θαλαμοειδών τάφων και αποτελούν την βάση των γνώσεων ήμων ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Πελοποννήσου. Τὰ γενικὰ χαρακτηριστικά τῶν τάφων τοῦ Ἡραίου, ὡς οὗτοι περιγράφονται ἐν Prosymna, 51 - 263, εἶναι περιληπτικῶς τὰ ἀκόλουθα:

Οἱ δρόμοι ποικίλλουν εἰς μῆκος ἀπὸ 1,60 μ. (τάφος XI, Prosymna, 201) μέχρι 18,80 μ. (τάφος XLIV, Prosymna, 234). Ἐκ 38 καθορισθεῖσων περιπτώσεων 22 δρόμοι ἦσαν τοῦ «εὐρέος» τύπου, μετ' ἐλαφρῶς κλινόντων πρὸς τὰ ἔσω τοιχωμάτων καὶ δαπέδου κεκλιμένου πρὸς τὴν εἴσοδον. Ὁ τύπος οὗτος τοῦ δρόμου παρουσιάζεται ὡς ἀρχαιότερος ἂν καὶ ἐγένετο χρῆσις τούτου καθ' ὅλην τὴν ΥΕ περίοδον. Εἰς τὰς ἄλλας 16 περιπτώσεις ὁ δρόμος ἦτο τοῦ «στενοῦ» τύπου μετ' ἐντόνου πρὸς τὰ ἔσω κλίσεως τῶν τοιχωμάτων καὶ ἔτι ἀποτομωτέραν κλίσιν τοῦ δαπέδου πρὸς τὴν θύραν τοῦ τάφου. Ὁ τύπος οὗτος ἀποβαίνει συνήθης εἰς τοὺς ΥΕ III χρόνους (Prosymna, 233). Ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν τῶν δρόμων δὲν τηρεῖται ἐνιαυτός κανὼν προσανατολισμοῦ. Εἰς 8 δρόμους ἀνήκοντας καὶ εἰς τὰς τρεῖς ΥΕ φάσεις ὑπῆρχον βαθμίδες κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ δρόμου, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν βαθμίδων ποικίλλει ἀπὸ μιᾶς ἕως τέσσαρας. Τρεῖς δρόμοι εἶχον κόγχας εἰς τὰ τοιχώματα καὶ ἑπτὰ ἔτεροι εἶχον λάκκους εἰς τὸ δάπεδον. Ἐξώθεν τῆς εἰσόδου ἐνὸς θαλαμοειδοῦς τάφου καὶ εἰς τὸ βαθύτερον σημεῖον τοῦ δρόμου εὐρέθῃ ὁ σκελετός ἐνὸς ἀνθρώπου πιθανῶς θυσιασθέντος κατὰ τὴν ταφὴν τοῦ κατόχου τοῦ τάφου. Οἱ δρόμοι, ἂν κρίνη τις ἐκ τῆς κεραμικῆς ἣν περιεῖχον αἱ ἐπιχώσεις αἱ πληροῦσαι αὐτοὺς, ἠγοίγοντο δι' ἑκάστην νέαν ταφὴν καὶ θραύσματα κυλίκων καὶ ἄλλων ἀγγείων εὐρεθέντα ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ εἰς τὰς ἐπιχώσεις ταύτας προήρχοντο πιθανῶς ἐκ σπονδῶν ἢ πότων ἐπακολουθούντων μετὰ τὴν ταφὴν καὶ κατὰ τὸ κλείσιμον τοῦ δρόμου. Μέγας λίθος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἐδήλου πιθανῶς τὸ ἔσω ἄκρον τοῦ δρόμου μετὰ τὴν πλήρωσιν τούτου. Prosymna, 228 - 238.

Αἱ εἵσοδοι εἰς πέντε περιπτώσεις κατελάμβανον τὸ πλῆρες πλάτος τοῦ δρόμου, εἰς 43 ἑτέρας παραστάδες εἶχον ἀφεθῇ ἐφ' ἑκατέρας πλευρᾷ τῆς θύρας, εἰς τέσσαρας δὲ περιπτώσεις ἢ διαμόρφωσις τοῦ ἄκρου τοῦ δρόμου καὶ τῆς θύρας δὲν ἦτο σαφής. Εἰς μίαν περίπτωσιν (τάφος II Prosymna, 173) παραστάδες καὶ ὑπέρθυρον εἶχον καλυφθῇ δι' ἀσβεστοκονιάματος κεκοσμημένου διὰ γραφῶν. Ἐκ 43 καθορισθεῖσων περιπτώσεων θυρῶν αἱ 22 εἶχον συμμετρικῶς τεθῇ κατὰ τὸ μέσον τοῦ δρόμου, αἱ δὲ 21 θύραι ἦσαν ἀσυμμέτρως ὡς πρὸς τὸν δρόμον τοποθετημέναι. Εἰς 24 περιπτώσεις δρόμοι καὶ θύραι ἔκλειντο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος. Πᾶσαι αἱ παραστάδες τῶν θυρῶν εἶχον κλίσιν πρὸς τὰ ἔσω, εἰς 9 δὲ ἐκ τῶν 12 σωζομένων περιπτώσεων θυρῶν τὰ ὑπέρθυρα ἦσαν ἐλαφρῶς τοξοειδῆ, τὸ μετὰ ἀσβεστοκονίας ὑπέρθυρον ἦτο ὀριζόντιον, εἰς μερικὰς δὲ περιπτώσεις πλάκες εἶχον τοποθετηθῇ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὑπερθύρου. Εἰς 38 τάφους αἱ θύραι ἦσαν πλατιύτεραι ἐσωτερικῶς, εἰς 4

ἄλλας συνέβαινε τὸ ἀντίθετον καὶ εἰς ἑτέρας 8 αἱ εἴσοδοι εἶχον παράλληλα τοιχώματα. Τὸ βάθος τῶν εἰσόδων ἐποίκιλλεν ἀπὸ 0,50 μ. μέχρι 1,50 μ. καὶ εἰς μίαν περιπτῶσιν (τάφος X, Prosymna, 197) ἔφθανε τὸ 1,90 μ.

Τὸ πλάτος τῆς θύρας εἰς 8 περιπτώσεις ἦτο περίπου τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ βάθος, εἰς 25 ἑτέρας τὸ πλάτος ἦτο μείζον τοῦ βάθους καὶ εἰς 16 ἄλλας τὸ πλάτος ἦτο μικρότερον τοῦ βάθους. Τὸ ὕψος εἰς 14 καθορισθείσας περιπτώσεις ἐκυμαίνετο ἀπὸ 1,05 μ. μέχρι 2,60 μ. Πᾶσαι αἱ θύραι εἶχον κλεισθῇ διὰ λίθων καὶ πηλοῦ, ἀλλ' ὀλίγαι θύραι διετήρουν ἄθικτον τὸ κλείσιμον τοῦτο. Συνήθως δύο ἢ τρεῖς περίοδοι κατασκευῆς τοῦ ἀποφρασσόντος τὴν θύραν τοίχου ἦτο δυνατόν νὰ διακριθῶν. Ὅλίγα ὅστ' αἰ, κεραμικὴ καὶ μικρὰ εὐρήματα εὐρίσκοντο μεταξὺ τῶν λίθων τῶν ἀποφρασσόντων τὴν θύραν. Prosymna, 238-242.

Ἐκ τῶν θαλάμων 22 ἦσαν ἀκανονίστου ὀρθογωνίου σχήματος, τρεῖς ἦσαν ἀκανονίστου κυκλικοῦ καὶ 25 εἶχον δυσπερίγραφτον σχῆμα (8 ἡμικυκλικόν, 1 ἀπίσχημον, 1 σχῆμα ἐνὸς τετάρτου κύκλου, 4 ῥοειδές, 11 μὴ περιγραφόμενον). Πρόσθετος πλάγιος θάλαμος συνηντήθη εἰς τέσσαρας περιπτώσεις καὶ εἰς μίαν περιπτῶσιν (τάφος XXV, Prosymna, σ. 86, πίν. 14) τρεῖς συμπληρωματικοὶ θάλαμοι εἶχον προστεθῇ. Καὶ οἱ βοηθητικοὶ πλευρικοὶ οὗτοι θάλαμοι εἶχον κλεισθῇ διὰ λιθίνων τοίχων. Πλευρικαὶ κόγχαι συνηντήθησαν εἰς ἕξ περιπτώσεις (Prosymna, 245). Ὁ ἄξων τοῦ θαλάμου εἰς 35 ἐκ 49 καθορισθεισῶν περιπτώσεων συνέπιπτε πρὸς τὸν ἄξονα τῆς εἰσόδου ἢ εἶναι παράλληλος πρὸς αὐτὸν εἰς τὰς ὑπολοίπους 14 ἔχει διαφορετικὴν κατεύθυνσιν. Εἰς 34 θαλάμους τὸ πλάτος ἦτο χαρακτηριστικῶς μεγαλύτερον τοῦ βάθους, εἰς 18 πλάτος καὶ βάθος ἦσαν περίπου ἴσα καὶ εἰς 8 ἄλλας τὸ βάθος ἦτο μεγαλύτερον τοῦ πλάτους. Τὸ δάπεδον τῶν θαλάμων ποικίλλει ἀπὸ 2,10 ἕως 21 τετραγωνικὰ μέτρα.

Αἱ ὀροφαὶ εἰς 10 ἐκ 13 καθορισθεισῶν περιπτώσεων ἦσαν ἀψιδωταὶ ἢ θολωταὶ ὁμοιάζουσαι χαμηλῇ, ἐπίπεδον τὴν κορυφήν, θόλον εἰς τὰς ἄλλας τρεῖς ἦσαν κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον ὀριζόντιοι. Τέσσαρες τάφοι εἶχον ἐντὸς τοῦ θαλάμου κτιστὰ θρανία ἢ ἐξέδρας, τρεῖς ἄλλοι εἶχον σκαλιστὰ εἰς τὸν βράχον τοιαῦτα στηρίγματα ἀλλὰ πάντα ἦσαν κατεσκευασμένα παρὰ τὸν τοίχον τῆς δεξιᾶς τῇ εἰσερχομένῳ πλευρᾷ τοῦ θαλάμου. Ὅστ' αἱ σκελετῶν εὐρέθησαν ἐπὶ τεσσάρων ἐκ τῶν θρανίων τούτων. Εἰς 23 θαλάμους εὐρέθησαν λάκκοι ἐν τῷ δαπέδῳ ἀπὸ ἐνὸς ἕως ἕξ εἰς ἕκαστον ἀνερχόμενοι ἐν συνόλῳ εἰς τοὺς 87 λάκκους ἢ θήκας μετὰ τοιχωμάτων ἐκ πλακῶν (Prosymna, 245-246). Οἱ λάκκοι οὗτοι ἐπληροῦντο συνήθως ἕξ ὀστέων καὶ περιεῖχον ὀλίγα μικρὰ κτερίσματα προερχόμενα πιθανῶς ἕξ ἀρχαιοτέρων ταφῶν. Πέντε κιβωτιόσχημοι μετὰ πλακῶν τάφοι εὐρέθησαν κενοὶ παντὸς περιεχομένου.

Τὸ σύνολον τῶν σκελετῶν τῶν τεθαμμένων εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους ἀνῆρχετο εἰς πλείονας τῶν 454. Ὁ ἀριθμὸς τῶν νεκρῶν εἰς ἕκαστον τά-

φον ἐποίκιλλεν ἀπὸ δύο (τάφος LII) μέχρι 27 (τάφος XLV, Prosymna, 252). Οἱ νεκροὶ συνήθως συναδεύοντο ἀπὸ κτερίσματα μετρίας ἀξίας καὶ ἐν τῷ συνόλῳ ὑπὸ περισσοτέρων τῶν 1068 ἀγγείων διαφόρων σχημάτων ἀνηκόντων εἰς YE I μέχρις YE III χρόνους (Prosymna, 257).

Τὰ λείψανα τῶν παλαιότερων νεκρῶν, ὅσakis δὲν συνελέγοντο εἰς τὰ θρανία ἢ τοὺς ἐν τῷ δαπέδῳ λάκκους, ἠθροίζοντο εἰς σωροὺς ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ ἐγγὺς τῶν τοίχων ἢ εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ θαλάμου. Ἡ στάσις τοῦ νεκροῦ, ὅστις τελευταῖος ἐτάφη ἐν ἐκάστῳ θαλάμῳ, ἦτο δυνατόν νὰ ἀναγνωρισθῇ εἰς 37 περιπτώσεις. Εἰς δέκα ἐπὶ τὰ ἐκ τούτων ἡ κατάρρευσις τῆς ὀροφῆς εἶχε ταράξει πως τὴν στάσιν τοῦ νεκροῦ. Εἰς 19 ἐκ τῶν ἀρχαιότερων περιπτώσεων ταῖς ἐντὸς τῶν θαλάμων ἡ στάσις ἦτο δυνατόν καὶ πάλιν νὰ καθορισθῇ, ὥστε τὸ σύνολον τῶν καθωρισμένης στάσεως νεκρῶν νὰ ἀνέρχεται εἰς 39 περιπτώσεις. Εἰς 20 ἐκ τούτων ὁ νεκρὸς εἶχεν ἀποτεθῇ ὕπτιος, ἐκ τῶν περιπτώσεων τούτων 5 ἀνῆκον εἰς τὴν YE I φάσιν. Εἰς δύο ἐκ τῶν 39 περιπτώσεων τὰ σκέλη εἶχον καμφθῇ εἰς τὰ γόνατα. Εἰς 16 ἐτέρας τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ εἶχεν ἀποτεθῇ εἰς συνεσταλμένην στάσιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον, ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πλευρᾶς ἢ μερικῶς ἐπὶ τῶν νώτων καὶ μερικῶς ἐπὶ τῆς πλευρᾶς, εἰς μίαν δὲ περιπτώσειν ὁ νεκρὸς εἶχεν ἀποτεθῇ ὥσει ἡμικαθήμενος. Πᾶσαι αἱ μνημονευθεῖσαι στάσεις φαίνεται ὅτι ἦσαν εἰς σύγχρονον χρῆσιν ἀπὸ τῶν ME χρόνων μέχρι τοῦ τέλους τῆς YE περιόδου. Οἱ βραχίονες ἐνίοτε ἐξετείνοντο παρὰ τὰς πλευρὰς καὶ αἱ χεῖρες συνήθως ἢ ἀμφοτέραι ἢ ἡ μία μόνον ἔκειντο ἐπὶ τοῦ ὑπογαστρίου ἢ τοῦ στήθους. Γενικὸς κανὼν προσανατολισμοῦ τοῦ νεκροῦ δὲν τηρεῖται.

Οἱ νεκροὶ ἐτίθεντο συνήθως ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ θαλάμου, εἰς τρεῖς δὲ τάφους (τάφοι XXIX, XLII καὶ πιθανῶς X) ἀπηνθρακωμένα κατὰλοιπα ξύλου εὐρέθησαν καὶ ὁ ἐνεργήσας τὴν ἀνασκαφὴν φρονεῖ ὅτι οἱ νεκροὶ εἶχον ἀποτεθῇ ἐπὶ ξυλίνων φορείων, οὐδεμία ὅμως ἐνδείξις χρήσεως φρετῶν ἀνεκαλύφθη πλὴν μιᾶς πηλίνης λάρνακος περιεχούσης τὰ ὁστὰ ἐνὸς παιδίου, εὐρεθείσης εἰς τὸν τάφον XLII, καὶ ἡ ὁποία ἀνῆκεν εἰς YE III χρόνους (Prosymna, 249). Ἰχνη ταριχεύσεως οὐδαμοῦ παρατηρήθησαν, ἱχνη πυρὸς παρατηρήθησαν εἰς 10 τάφους ἀλλ' ἐνδείξεις καύσεως νεκροῦ δὲν συνηντήθησαν οὐδαμοῦ. Ὅστ' ἀ κατὰ τὸ ἥμισυ κεκαυμένα εὐρέθησαν, ἀλλὰ συνήθως εἶχον καὶ ὡς εὐρίσκοντο, ἐν ἀταξία, καὶ μόνον τὸ ἀνώτερον μέρος τούτων εἶχε προσβάλει τὸ πῦρ, τὸ ὅποιον, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἀνασκαφὴν, ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ θυσίας ἢ καθαρμῶν ἐν τῷ τάφῳ. Ἐν τῷ τάφῳ XLVI εὐρέθη μικρὰ τράπεζα προσφορῶν.

Τὰ εἰς τοὺς τάφους εὐρεθέντα κτερίσματα ἐκτὸς τῶν ἀγγείων συνέκειντο ἐν περιλήψει ἐκ 2 χρυσῶν δακτυλίων καὶ τινων μικρῶν ἀντικειμένων ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἐκ 2 ξιφῶν, 21 ἐγχειριδίων, 5 αἰχμῶν δοράτων, 2 αἰχμῶν ἀκοντίων, 100 ὀρειχαλκίων αἰχμῶν βελῶν, δύο χαλκῶν ἀγ-

γείων, 22 δακτυλιολίθων καὶ τινων μικροτέρας σημασίας μικρῶν ἀντικειμένων. Πάντα τὰ εὐρήματα ταῦτα, ἅτινα περιγράφονται λεπτομερῶς κατωτέρω εἰς τὰ Μικρὰ εὐρήματα, δεικνύουν ὅτι οἱ τάφοι ἀνήκον εἰς κανονικὴν ἀστικήν τάξιν πολιτῶν, ἃν καὶ βεβαίως κατὰ τὴν διάρκειαν 400 σχεδὸν ἔτων (1600 - 1200 π.Χ. περίπου) καθ' ἃ ἐγίνοντο ταφαὶ εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους εἶναι πιθανὸν πολλὰ πολύτιμα κτερίσματα νὰ ἀπεκομίσθησαν. Prosytnia, 260-261.

(4) Τέλος ἔχομεν νὰ μνημονεύσωμεν ἐκ Προσύμνης τὸν θολωτὸν τάφον τὸν ἀνασκαφέντα ὑπὸ τοῦ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ τὸ 1878 (AM 1878, 271 κ.ἑξ.) καὶ τὸν ἐπανεξετασθέντα ὑπὸ τοῦ WACE (BSA 1921 - 23, 330). Ὁ τάφος ἀνήκει εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα τῆς ταξινομήσεως τοῦ WACE. Αἱ διαστάσεις αὐτοῦ ἔχουν ὥς ἀκολουθῶς. Δρόμος μήκους 18 μ. καὶ πλάτους 2,90 μ. κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἄκρον, 3,15 μ. κατὰ τὸ ἐσωτερικόν. Εἴσοδος 1,57 - 1,82 μ. πλατεῖα μετὰ παραστάδων συγκλινουσῶν πρὸς τὴν κορυφήν, ὕψος θύρας 4,40 μ. καὶ βάθος 4,30 μ. ἔως 5 μ. Ἡ θόλος ἔχει διάμετρον 9,70 μ. καὶ διετρεῖτο εἰς ὕψος 6,50 μ. κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς. Ὁ τοίχος τῆς θόλου εἶναι ἐκτισμένος μερικῶς κατὰ τὸ ἰσοδομικὸν σύστημα καὶ μερικῶς δι' ὀργῶν λίθων, τὸ δὲ ἀνώφλιον ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ὑπερθύρων. Ἐντὸς τῆς θόλου εὐρέθησαν τρεῖς μικροὶ κιβωτιόσχημοι τάφοι περιέχοντες ὀλίγα μικρὰ εὐρήματα περιγραφόμενα κατωτέρω. Ἰδὲ καὶ WACE, Mycenae, 17.

XII. Σχινόχωρι (32).— Πέντε θαλαμοειδεῖς τάφοι ἐξ ὧν τὴν παρατηρηθέντων ὑπὸ τοῦ VOLLGRAFF (BCH 1920, 225) ἐπανευρέθησαν καὶ ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ RENAUDIN κατὰ τὸ 1920. Οἱ τάφοι ἔχουν χαρακτηρισθῇ διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου Α - Ε ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς ἐν BCH 1923, πίν. 3 καὶ οὕτω παρατίθενται κατωτέρω.

Καὶ οἱ πέντε τάφοι ἔχουν τοὺς δρόμους πρὸς τὴν νότιον αὐτῶν πλευρὰν οἱ δὲ δρόμοι πάντων ἄγουν εἰς τὸν θάλαμον χωρὶς νὰ ἀφήνουν παραστάδας ἐκατέρωθεν τῆς θύρας. Τὸ μῆκος τῶν δρόμων κυμαίνεται ἀπὸ 4 μ. (τάφος Β) μέχρι 4,80 μ. (τάφος Ε), τὸ πλάτος παρὰ τὸ δάπεδον κυμαίνεται μεταξὺ 0,80 μ. (τάφος Δ) καὶ 0,90 μ. (τάφος Β) καὶ τὸ βάθος τοῦ δαπέδου τοῦ δρόμου πρὸ τῆς θύρας τοῦ τάφου εἶναι ἀπὸ 2,37 μ. (τάφος Β) μέχρι 2,68 μ. (τάφος Γ). Οἱ δρόμοι κατὰ τὸ ἔξω ἄκρον ἔχουν βαθμίδας τὸ δὲ δάπεδον αὐτῶν κλίνει ἀποτόμως πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ τὰ τοιχώματα τοῦ δρόμου ἔχουν ἐλαφρὰν πρὸς τὰ ἔσω κλίσιν. Οἱ τάφοι Α καὶ Ε, κείμενοι εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς σειρᾶς, εἶχον συληθῇ καὶ οἱ δρόμοι των εἶχον καταστραφῇ.

Αἱ εἵσοδοι εἰς τοὺς τρεῖς μεσαίους τάφους (Β - Δ) εἶχον κλεισθῇ διὰ λίθων. Εἰς τὸν τάφον Β ἡ εἴσοδος εἶχε πλάτος 0,75 μ., ὕψος 1,10 μ. καὶ καμπύλον ὑπέρθυρον, αἱ παραστάδες τοῦ τάφου Γ εἶχον ἐλαφρὰν πρὸς τὰ ἔσω κλίσιν, ἀπεῖχον δὲ ἀλλήλων εἰς τὴν βάσιν 1,05 μ. καὶ εἶχον ὕψος 1,43 μ. Ἡ

εἴσοδος τοῦ τάφου Δ εἶχε πλάτος 0,65 μ. εἰς τὴν βάσιν καὶ ὕψος 0,83 μ. τὸ δὲ ὑπέρθυρον αὐτῆς ἦτο καμπύλον.

Οἱ θάλαμοι εἶχον περίπου ὀρθογώνιον σχῆμα καὶ αἱ διαστάσεις τῶν δαπέδων αὐτῶν ἦσαν αἱ ἐπόμεναι: εἰς τὸν τάφον Β, 2,15 μ. ἐπὶ 3,15 μ., εἰς τὸν τάφον Γ, 1,80 μ. ἐπὶ 4 μ. καὶ εἰς τὸν τάφον Δ, 1,85 μ. ἐπὶ 4,10 μ. Εἰς πάντας τοὺς τάφους ἡ μεγαλυτέρα διάστασις κεῖται κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ δρόμου ἦτοι ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον.

Ὁ θάλαμος τοῦ συλημένου τάφου Α περιεῖχεν ἓν κρανίον μερικὰ δὲ ὀστᾶ εὐρέθησαν εἰς μίαν γωνίαν, ὁ τάφος Β περιεῖχε τέσσαρας σκελετούς, ὁ τάφος Γ πέντε, ὁ τάφος Δ τρεῖς καὶ ὁ συλημένος τάφος Ε πέντε σκελετούς. Εἰς ἕκαστον τάφον εἰς ἣ δύο σκελετοὶ ἔκειντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ θαλάμου ἢ εἰς ἀβαθεῖς λάκκους, ἐξηπλωμένοι ἐπὶ τῶν νώτων μετὰ τῶν χειρῶν ἔκτετα μένων παρὰ τὰς πλευράς. Τὰ ὑπόλοιπα ὀστᾶ ἐν ἐκάστῳ τάφῳ εἶχον συλλεγῇ εἰς σωροὺς ἢ εἰς μίαν γωνίαν τοῦ θαλάμου ἢ ἐντὸς λάκκων καὶ προφανῶς ἀνῆκον εἰς τὰς ἀρχαιότερας ταφάς. Κανὼν προσανατολισμοῦ κατὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν νεκρῶν δὲν ἐτηρεῖτο (ΒCH 1923, 199).

Κτερίσματα εἰς πάντας ὁμοῦ τοὺς τάφους εὐρέθησαν 27 ΥΕ III ἀγγεῖα, ὄστρακα ἄλλων καὶ τινα μικρὰ εὐρήματα περιγραφόμενα κατωτέρω.

ΧΙΙΙ. Μιδέα (33).— Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἔχουν ἀνασκαφῇ δώδεκα θαλαμοειδεῖς τάφοι καὶ εἰς θολωτὸς ἄλλ' ἔχει διαπιστωθῇ καὶ ἡ ὑπαρξίς μερικῶν ἔτι θαλαμοειδῶν μὴ ἀνασκαφέντων (New Tombs, σ. 17 καὶ πίν. 17).

Οἱ ἀνασκαφέντες θαλαμοειδεῖς τάφοι ἔχουν ἀριθμηθῇ δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν ἀπὸ τοῦ 1 μέχρι τοῦ 12. Οἱ τάφοι 4 καὶ 5 τῆς σειρᾶς ταύτης ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ Ν. ΜΠΕΡΤΟΥ καὶ δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ. Ὁ τάφος 12 εὐρέθη τυχαίως τὸ 1950 καὶ μνημονεύεται συντόμως ἐν ΒCH 1951, 113, οἱ δὲ ὑπόλοιποι 9 τάφοι καὶ ὁ θολωτὸς ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ Α. W. ΠΕΡΣΣΟΝ καὶ ἔχουν δημοσιευθῇ εἰς δύο τεύχη μνημονευθέντα ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ τῆς θέσεως (ΠΕ θέσις 26, σ. 51 ἀνωτέρω). Αἱ δύο αὗται δημοσιεύσεις ἀποτελοῦν τὴν πηγὴν τῶν γνώσεων ἡμῶν ἐπὶ τοῦ θέματος διὰ τὴν θέσιν ταύτην καὶ περιλήπτικῶς ἐκτίθενται κατωτέρω.

(1) Οἱ θαλαμοειδεῖς τάφοι τῆς Μιδέας δὲν δεικνύουν σημαντικὰς διαφορὰς κατὰ τὸ σχῆμα ἀπὸ τοὺς ὁμοίους τάφους ἄλλων θέσεων, οὓς ἔχομεν ἤδη μνημονεύσει. Οἱ δρόμοι ποικίλλουν ἀπὸ 5,25 μ. μῆκος καὶ 0,80 μ. πλάτος (τάφος 1, Royal Tombs, 81) μέχρι 19,45 μ. μῆκος καὶ 2,15 μ. πλάτος κατὰ τὸ ἔξω ἄκρον (τάφος 10, Royal Tombs, 59). Τὰ δάπεδα τῶν δρόμων κλίνουν ἐλαφρῶς πρὸς τὴν εἴσοδον, πρὸ τῆς ὁποίας τὸ βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας ποικίλλει ἀπὸ 1,60 μ. (τάφος 3, Royal Tombs, 86) μέχρι 5,85 μ. (τάφος 2, Royal Tombs, 91). Οἱ τάφοι 1, 6 καὶ 7 ἔχουν βαθμίδας εἰς τοὺς

δρόμους. Αἱ πλευραὶ τοῦ δρόμου συγκλίνουν ἐλαφρῶς καὶ ἡ εἴσοδος ὁμοίως εἶναι ἐλαφρῶς στενωτέρα κατὰ τὴν κορυφήν.

Οἱ θάλαμοι εἶναι συνήθως ὀρθογωνίου περιττου σχήματος ἔχοντες διαστάσεις ἀπὸ 2,60 μ. ἐπὶ 3,50 μ. (τάφος 1) μέχρι 6,35 μ. ἐπὶ 5,25 μ. (τάφος 10). Οἱ τάφοι 6 καὶ 8 ἔχουν καὶ πλευρικούς, παρὰ τὸν κύριον, θαλάμους εἰς δὲ τὸν τάφον 9 ὑπάρχει μία κόγχη. Εἰς ὅς περιπτώσεις αἱ ὀροφαὶ διατηροῦνται εἶναι ἐλαφρῶς τοξοειδοῦς σχήματος. Λάκκοι εἰς τὰ δάπεδα εὐρέθησαν ἀνὰ δύο εἰς τοὺς τάφους 6, 10 καὶ 11 καὶ ἕξ λάκκοι εἰς τὸν τάφον 9. Ὁ τάφος 2 εἶχεν ἓνα λάκκον ὑπὸ τὸ κατώφλιον τῆς θύρας καὶ ἐν αὐτῷ εὐρέθησαν ὀρειχάλκινά τινα σκεύη καὶ ἐργαλεῖα ἀλλ' ἐν τῷ τάφῳ τούτῳ δὲν εὐρέθησαν λείψανα νεκρῶν, παρουσίαζε δὲ οὗτος καὶ ἄλλας ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας ἀναφερομένας κατωτέρω. Εἰς τὸν τάφον 8 ὑπῆρχον ἀναβαθμοὶ ἢ θρανία εἰς δὲ τὰ κατώφλια τῶν εἰσόδων τῶν τάφων 6, 8 καὶ 9 ὑπῆρχον βαθεῖαι ἐγκοπαί.

Ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν θαλάμων τῶν τάφων 2 καὶ 6 ὑπῆρχεν ἀριθμός τις ὀπῶν. Ὁ τάφος 2, ὅστις ἦτο κενὸς ὀστῶν, περιεῖχε μίαν ἐστίαν ἐκτισμένην ἐγγὺς τοῦ τοίχου τοῦ κειμένου ἔναντι τῆς εἰσόδου καὶ ἄνωθεν τῆς ἐστίας ταύτης εἰς τὸν τοίχον τοῦ θαλάμου ὑπῆρχον 7 ὀπαί. Πλησίον τῆς ἐστίας εὐρέθησαν δύο τράπεζαι ἐκ λίθου, ἡ μία διὰ τὴν σφαγὴν θυμάτων καὶ ἡ ἑτέρα διὰ τὰς τελευτοურγίας τῆς θυσίας κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάφαντος, ὥς καὶ δύο λίθους ἔχοντας θρησκευτικὴν σημασίαν (Menhir). Οὕτω ὁ τάφος οὗτος ἡρμηνεύθη ὡς κενόταφιον. Royal Tombs, 100, 108-117.

Οἱ ὑπόλοιποι τάφοι περιεῖχον ἀποσυντεθειμένους σκελετοὺς ἀπὸ τριῶν (τάφος 11) μέχρις ἑπτὰ νεκρῶν (τάφοι 3, 7). Ἐν τῷ τάφῳ 8 εἰς νεκρὸς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάφαντος εἶχεν ἀποτεθῆ ἐντὸς ξυλίνου φερέτρου. Ξυλάνθρακες εὐρέθησαν εἰς πολλοὺς τάφους καὶ εἰς ὅλους τοὺς τάφους εὐρέθησαν κτερίσματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον πολύτιμα.

(2) Ὁ θολωτὸς τάφος τῆς Μιδέας, κείμενος κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ χωρίου Δενδρά, εἶχε τὰς ἀκολουθίους διαστάσεις. Ὁ δρόμος εἶχε μῆκος 17,90 μ., πλάτος δὲ 2,50 μ. Ἡ εἴσοδος εἶχεν ὕψος 3,40 μ., 1,70 ἕως 1,50 μ. πλάτος ἐξωτερικῶς καὶ 1,60 μ. ἕως 1,15 μ. ἐσωτερικῶς. Αἱ παραστάδες συνέκλινον πρὸς τὴν κορυφήν, τὸ δὲ βάθος τῆς εἰσόδου ἦτο 3,50 μ. Ἡ θόλος εἶχε διάμετρον 7,30 μ. καὶ διετηρεῖτο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς εἰς ὕψος 4,20 μ. ἕως 5,10 μ.

Οἱ τοῖχοι τοῦ δρόμου εἶχον κτισθῆ δι' ἀκατεργάστων λίθων τῆς δὲ θόλου διὰ πλακοειδῶν. Ἡ εἴσοδος εἶχεν ἀνώφλιον ἐκ τριῶν λίθων, ὁ εἰς τῶν ὁποίων ἔλειπε, καὶ μονολίθους παραστάδας ἐκ πώρου. Ὁ ἐσωτερικὸς ἐκ τῶν λίθων τοῦ ὑπερθύρου εἶχεν ἀποκοπῇ κυκλικῶς κατὰ τὴν ἔσω περιμετρον τῆς θόλου καὶ ὑπὲρ τὸ ὑπέρθυρον ὑπῆρξεν ἀνακουφιστικὸν τρίγωνον σφῳζόμενον μερικῶς. Ὁ τάφος ἀνήκει εἰς τὴν τρίτην δμάδα τῆς ταξινομήσεως

τοῦ WACE (Mycenae, 17), ὁ δὲ ἀνασκάψας χρονολογεῖ τοῦτον πρὸς τὸ τέλος τῆς ΥΕ III φάσεως.

Εἰς τὸ δάπεδον τῆς θόλου εὐρέθησαν δύο λάκκοι διὰ θυσίας καὶ ἔτεροι δύο περιέχοντες νεκρούς. Τρεῖς σκελετοὶ μετ' ὀλίγων κτερισμάτων εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς θόλου, δύο ἔτεροι μετὰ πολυτίμων κτερισμάτων ἔκειντο ἐντὸς τῶν δύο μνημονευθέντων λάκκων ἐν τῷ δαπέδῳ τῆς θόλου καὶ τέλος εἰς σκελετός, πιθανῶς ἀνήκων εἰς ἐν θῦμα, εὐρέθη ἔξωθεν τῆς θύρας τῆς θόλου.

XIV. Ἐπίδauρος (34).—Ὁ ΣΤΑΗΣ τὸ 1888 ἀνέσκαψεν ἐπὶ τὰς θαλαμοειδεῖς τάφους παρὰ τὴν Ἐπίδauρον ἀλλ' ἐξ ὧν δίδει τὰς διαστάσεις καὶ τὴν περιγραφὴν ἐνὸς μόνον ὡς τυπικοῦ παραδείγματος καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἔξ (ΑΔ 1888, 156-158). Αἱ διαστάσεις τοῦ περιγραφομένου τάφου εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: Ὁ δρόμος ἔχει μῆκος 6 μ. καὶ πλάτος 1,20 μ., τοιχώματα κλίνοντα πρὸς τὰ ἔσω ἐλαφρῶς καὶ βάθος πρὸ τῆς εἰσόδου 3 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἡ εἰσοδος εἶχεν ὕψος 1,50 μ. καὶ πλάτος 0,50 μ. ἔως 0,25 μ. καὶ τὰς πλευρὰς συγκλινούσας πρὸς τὴν κορυφὴν, εἶχε δὲ ἀποφραχθῇ διὰ λίθων. Ὁ θάλαμος ἦτο ἀκανονίστου κυκλικοῦ σχήματος ἔχων διάμετρον 4 μ. καὶ ὕψος 2 μ.

Ἐντὸς τοῦ θαλάμου εὐρέθησαν τέσσαρες σκελετοὶ ἀντιμέτωποι ἀλλήλων ἀνὰ δύο. Ἐκαστος νεκρὸς συνωδευέτο ὑφ' ἐνὸς ἀγγείου πλησίον δὲ ἐνὸς τούτων εὐρέθη ἡ ὀρειχαλκίνη αἰχμὴ ἐνὸς δόρατος.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἄλλων θαλαμοειδῶν τάφων εἶχον μικροτέρων διαστάσεων θαλάμους καὶ πάντες περιεῖχον μερικοὺς σκελετούς, ἕκαστος τῶν ὁποίων συνωδευέτο ὑφ' ἐνὸς ἀγγείου. Εἰς ἓνα τάφον εὐρέθη σημαντικὴ ποσότης συντετριμμένης κεραμικῆς καὶ πολλὰ ὀστᾶ ἐν ἀταξίᾳ, ἕτερος τάφος περιεῖχεν ἓνα μόνον σκελετὸν μετὰ μιᾶς ὀρειχαλκίνης καρφίδος καὶ ἐνὸς σφονδυλίου. Τὸ κρανίον τοῦ νεκροῦ τούτου εὐρέθη μεταξὺ τῶν σκελῶν ὡς ἐὰν ὁ νεκρὸς εἶχεν ἀποτεθῇ εἰς στάσιν καθημένου.

XV. Ἄργος (35).—Μέγας ἀριθμὸς λακκοειδῶν καὶ θαλαμοειδῶν τάφων ἔχει εὐρεθῇ εἰς Ἄργος, ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν ὁποίων δὲν εἶναι σαφὴς εἰς τὰς προκαταρκτικὰς ἀνακοινώσεις ἐπὶ τῆς ἀνασκαφῆς αὐτῶν.

(1) Οἱ λακκοειδεῖς τάφοι εἶναι συνήθεις εἰς Ἄργος κατὰ τοὺς ΥΕ χρόνους. Πέντε τοιοῦτοι τάφοι, οἱ τρεῖς τῶν ὁποίων μετὰ ἀσφαλῶς ΥΕ περιεχομένου, ἀναφέρονται ἐν BCH 1955, 316. Τρεῖς ἔτεροι παρεμφερεῖς τάφοι μνημονεύονται ἐν BCH 1956, 362, «μερικοὶ» ἄλλοι αὐτόθι σ. 365 καὶ 376, δέκα ἐννέα ἔτεροι αὐτόθι σ. 361 (τρεῖς) καὶ 362 (δέκα ἔξ). Πολλοὶ λακκοειδεῖς τάφοι μνημονεύονται ἐπίσης ἐν BCH 1959, 769. Εἰς ὑπομνηναῖκος τάφος παιδίου ἀναφέρεται ἐν BCH 1954, 177 καὶ ὁ τάφος 26 ὁ περιγραφόμενος ἐν BCH 1959, 774 εἶναι περίεργον εἶδος τάφου.

(2) Περίπου 36 θαλαμοειδεῖς τάφοι ἔχουν ἀναφερθῇ ὡς εὐρεθέντες εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δειράδος μεταξὺ Ἀσπίδος καὶ Λαρίσης. Ἰκανὸς ἀριθμὸς τούτων δὲν ἔχει ἀκόμη περιγραφῇ καὶ τινες δὲν ἔχουν ἀνασκαφῇ ἀκόμη (1961). Οἱ τάφοι οὗτοι ἔχουν ἀριθμηθῇ διὰ λατινικῶν ἀριθμῶν ἐπὶ τῶν σχεδίων τῶν ἀνασκαφῶν (BCH 1955, εἰκ. 1 σ. 311, 313, 1956, 361 - 366) καὶ οὕτω παρατίθενται κατωτέρω.

Δέκα τῶν τάφων τούτων οἱ I - X εὐρέθησαν καὶ ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ VOLLGRAFF (BCH 1904, 364 - 369, 1930, 48). Ἑπτὰ ἔτεροι οἱ XI - XVII, περιγράφονται συντόμως ἐν BCH 1955, 310 - 312. Ἐνδεκα ἔτεροι μνημονεύονται ἐν BCH 1956, 361 (πέντε τάφοι) καὶ 362 (ἕξ τάφοι). Ἡ ἀριθμησης πάντως τῶν τάφων ἐν BCH 1956, 365 φθάνει μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ XXIX ἐν δὲ AJA 1956, 270 μνημονεύεται ὁ ἀριθμὸς τῶν 14 νέων θαλαμοειδῶν τάφων ἕξ Ἀργούς. Τέλος ἕξ τάφοι οἱ XXX καὶ XXXII - XXXVI περιγράφονται ἐν BCH 1959, 769, 771 - 774.

Ἡ κατωτέρω παρατιθεμένη περιγραφῇ τῶν τάφων βασιίζεται ἐπὶ τῶν τάφων τῶν ἀνασκαφέντων ὑπὸ τοῦ VOLLGRAFF, εἰς οὓς προστίθενται ὀλίγα παρατηρήσεις ἐκ τῶν νέων ἀνασκαφῶν.

Ὁ δρόμος τοῦ τάφου V, ὅστις φαίνεται νὰ εἶναι ἐκ τῶν μεγαλύτερων, φθάνει τὰ 19 μ. εἰς μῆκος καὶ τὸ δάπεδόν του εὐρίσκεται 8 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν πρὸ τῆς εἰσόδου. Ὁ τάφος XII εἶχε δρόμον μῆκους 15 μ. τοῦ δὲ τάφου IX ὁ δρόμος εἶχε καταστραφῇ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ τάφοι X καὶ XXIV εἶχον τὰ τοιχώματα τοῦ δρόμου ἐπενδεδυμένα διὰ τοίχων (BCH 1955, 312, 1956, 362).

Αἱ εἰσοδοὶ τῶν τάφων I - VI, αἵτινες διετηροῦντο καλλίτερον, κυμαίνονται εἰς ὕψος ἀπὸ 1,35 μ. καὶ εἰς πλάτος ἀπὸ 0,65 μ. - 0,55 μ. (τάφος II) μέχρι περίπου 3 μ. εἰς ὕψος καὶ 1,20 μ. - 0,96 μ. εἰς πλάτος (τάφος V). Αἱ πλευραὶ τῶν θυρῶν ἔχουν ἐλαφρὰν πρὸς τὰ ἔσω κλίσιν καὶ εἰς τοὺς τάφους I - IV ἡ θύρα καταλήγει ἄνω εἰς τρίγωνον. Ὁ τάφος VI εἶχεν ὀριζόντιον ὑπέρθυρον. Οἱ τάφοι V καὶ XII εἶχον τὰς παραστάδας κεκαλυμμένας δι' ἀσβεστοκονιάματος κεκοσμημένον διὰ γραφῶν. Αἱ θύραι εἶχον κλεισθῇ διὰ τοίχων ἐκ λίθων ἀλλὰ δὲν εὐρέθησαν ἄθικτοι. Ὁ τάφος VI, ὅστις φαίνεται ὅτι εἶχεν ὀλιγότερον τῶν ἄλλων ταραχθῇ, εἶχε τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ τοίχου τοῦ κλείοντος τὴν θύραν ἐκτισμένον δ' ὤμων πλίνθων. Ἐξῶθεν τῆς θύρας τοῦ τάφου VI εὐρέθη εἰς σκελετός, τὸν ὅποιον ὁ ἐνεργήσας τὴν ἀνασκαφὴν θεωρεῖ ἀνήκοντα εἰς θῦμα (BCH 1904, 370).

Οἱ θάλαμοι ἦσαν ὀρθογωνίου περίπου σχήματος καὶ εἶχον τὴν ἑναντι τῆς εἰσόδου πλευρὰν ἐλαφρῶς καμπύλην. Αἱ ὀροφαί, αἵτινες διετηροῦντο εἰς τοὺς τάφους I καὶ IV - VI ἦσαν ἀμφικλινεῖς (BCH 1904, 372). Τὸ ὕψος τῶν θαλᾶμων ἐκυμαίνετο μεταξὺ 3 μ. (τάφοι I, IV) καὶ 5 μ. (τάφος V). Κόγχαι ὑπῆρχον εἰς τὰ τοιχώματα τῶν θαλᾶμων VI - VIII. Λάγκοι εὐρέθη-

σαν εἰς τὰ δάπεδα τῶν τάφων I, III καὶ VIII. Ὁ θάλαμος τοῦ τάφου XXVI ἦτο μερικῶς κτιστός. BCH 1956, 362.

Ἐντὸς τῶν τάφων εὐρέθησαν ἀποσυντεθειμένα ὀστᾶ, ἀγγεῖα καὶ ὀλίγα Μικρὰ εὐρήματα. Εἰς τὸν τάφον III ὑπῆρχον δύο τοῦλάχιστον σκελετοὶ εἰς δὲ τὸν τάφον XI ἔτι περισσότεροι. Ὁ ἐνεργήσας τὴν ἀνασκαφὴν φρονεῖ ὅτι εἰς ἢ δύο τῶν νεκρῶν εἶχον πιθανῶς κατῇ (BCH 1904, 390). Οἱ πλεῖστοι τῶν εὐρεθέντων νέων τάφων δὲν διαφέρουσι τῶν ἤδη περιγραφέντων, πάντες δὲ ἀνήκουν εἰς YE III A - Γ χρόνους.

XVI. Τίρυνς (37).—Οἱ ἐπόμενοι τάφοι ἀνήκοντες εἰς τοὺς γνωστούς YE τύπους εὐρέθησαν εἰς Τίρυνθα :

(1) Πρῶτοι δύνανται νὰ μνημονευθοῦν οἱ σκελετοὶ δύο ἀνδρῶν, πεισόντων πιθανῶς κατὰ μίαν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ τείχους, εὐρεθέντες μεταξὺ τῶν ἔρειπίων κατὰ τὴν δυτικὴν κλίμακα τοῦ τείχους, καίτοι οὐσιαστικῶς δὲν πρόκειται περὶ ταφῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου. AE 1956, Χρον., 5 - 6.

(2) Ἀπλοὶ μικροὶ λάκκοι ἢ θῆκαι μετὰ πλευρῶν ἐπενδεδυμένων δι' ὀρθίων πλακῶν εὐρέθησαν καὶ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ εἰς τὴν κάτω πόλιν. Tiryns III, 101, 110, 111, 117. Führer², 34. AE 1956, Χρον., 8.

(3) Πεντήκοντα τοῦλάχιστον θαλαμοειδεῖς τάφοι εὐρεθέντες κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ κειμένοι 800 μ. ἀνατολικῶς τῆς ἀκροπόλεως τῆς Τίρυνθος, ὅπου εὐρίσκετο τὸ YE νεκροταφεῖον τῆς θέσεως. Ἐκ τούτων ἀνεσκάφησαν 13 παρασχόντες 176 ἀγγεῖα καὶ Μικρὰ εὐρήματα μετρίας ἀξίας. Οἱ τάφοι ἀρχίζουν, κατὰ τὰς ἐνδείξεις τῆς κεραμικῆς, ἣν περιεῖχον, ἀπὸ τῆς YE I - II φάσεως καὶ ἐκτείνονται μέχρι καὶ τῆς YE III Γ, οἱ πλεῖστοι ὅμως ἀνήκουν εἰς τὰς φάσεις YE III A-B. AA 1927, 369 - 370. Führer², 36 - 37.

(4) Ἐνδιάμεσος τύπος μεταξὺ κιβωτισσχήμου καὶ θαλαμοειδοῦς τύπου δύνανται νὰ θεωρηθοῦν δύο θαλαμοειδεῖς τάφοι ἀνοιγόμενοι εἰς τὸ πλευρὸν κατακορύφου λάκκου. Οὗτοι εὐρέθησαν εἰς τὸ YE νεκροταφεῖον τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ τῆς Τίρυνθος καὶ ὁμοιάζουν πρὸς ἀνάλογα παραδείγματα ἐκ Γαλαταζίου καὶ Πρίφτιανης μνημονευθέντα ἤδη ἀνωτέρω. AA 1927, 369 - 370.

(5) Δύο θολωτοὶ τάφοι ἐπίσης ἐκ τοῦ νεκροταφείου τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ, ὁ εἰς τῶν ὁποίων ὅμως μόνον ἠρυνήθη. Ὁ τάφος οὗτος εἶχεν ἀνοιγῇ πιθανῶς κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ἂν κρίνῃ τις ἐξ ὀστράκων ἱστορικῶν χρόνων εὐρεθέντων ἐν αὐτῷ, εἰς Ρωμαϊκοὺς δὲ χρόνους ἐχρησιμοποιήθη ὥς χώρος ἐγκαταστάσεως ἐλαιοτριβείου ὥστε οὐδὲν Μυκηναϊκὸν λείψανον, οὐδὲ καὶ YE ὀστρακὸν εὐρέθη ἐν αὐτῷ. Αἱ διαστάσεις τοῦ τάφου εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

Ὁ δρόμος ἔχει μῆκος 13,70 μ., πλάτος 3 μ. καὶ βάθος 3,25 μ. πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν θύλον. Ἡ εἴσοδος ἔχει ὕψος 4,10 μ., πλάτος, 2 μ. - 1,70 μ.,

παραστάδας συγκλινούσας πρὸς τὴν κορυφὴν καὶ ὑπέρθυρον ἐκ τριῶν λίθων. Τὸ ἀνακουφιστικὸν τρίγωνον σφάζεται μερικῶς. Ἡ θόλος, 8,50 μ. τὴν διάμετρον, περιεῖχεν ἐκτὸς τῶν Ρωμαϊκῶν λειψάνων καὶ ἓνα κιβωτιόσχημον τάφον ἐκ μικρῶν πλακῶν κενὸν παντὸς περιεχομένου. Οἱ τοῖχοι τῆς θόλου εἶχον κτισθῆ διὰ μικρῶν πλακοειδῶν λίθων, ὃ δὲ τάφος ἀνήκει εἰς τὴν τρίτην ὁμάδα τῆς ταξινομήσεως τοῦ WACE (Mycenae, 17). Πλείονας λεπτομερείας καὶ εἰκόνα ἰδὲ ἐν AM 1913, 347 - 354. Führer², 36. Ὁ δευτέρως θολωτὸς τάφος μνημονεύεται ἐν AA 1939, 251 - 252.

XVII. Λέρνα (41).—Τὰ κάτωθι εἶδη τάφων ἀνεφέρθησαν ἐκ Λέρνης.

(1) Τέσσαρες μικροὶ κιβωτιόσχημοι τάφοι ἢ θῆκαι μετὰ τῶν πλευρῶν ἐπενδεδυμένων δι' ὀρθίων πλακῶν, μνημονευόμενοι ἐν Hesperia 1954, 9, 1955, 27, 47. Ἐκ τούτων τρεῖς εὐρέθησαν εἰς τὴν περιοχὴν D τῶν ἀνασκαφῶν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λόφου καὶ εἰς εἰς τὴν τάφρον K κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν. Πάντες ὅμως φαίνεται ὅτι ἀνήκουν εἰς YE III χρόνους.

(2) Ἄλλος κιβωτιόσχημος μικρὸς τάφος ἢ θήκη εὐρέθη εἰς τὴν περιοχὴν DE περιέχων τρεῖς σκελετοὺς παιδίων καὶ 5 μικρὰ YE II ἀγγεῖα. Hesperia 1957, 146.

(3) Δύο ἕτεροι μικροὶ κιβωτιόσχημοι τάφοι εὐρεθέντες κατὰ τύχην παρὰ τὴν εἰσόδον τοῦ χωρίου Μύλοι ἐγγὺς τῆς Λέρνης ἠρευνήθησαν ὑπὸ τῆς ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ. Οὗτοι περιεῖχον 5 YE I-II ἀγγεῖα καὶ τινα Μικρὰ εὐρήματα. BCH 1957, 538.

(4) Δύο μεγάλοι κιβωτιόσχημοι τάφοι εὐρεθέντες κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ λόφου καὶ βυθιζόμενοι ἀμφότεροι ἐντὸς τῆς Οἰκίας τῶν κεράμων. Αἱ πλευραὶ ἀμφοτέρων εἶχον ἐπενδυθῆ διὰ τοίχων ἐκ λίθων καὶ τὰ δάπεδα αὐτῶν εἶχον ἐπιστρωθῆ διὰ χαλίκων κομισθέντων ἐκ τῆς θαλάσσης. Αἱ ἐσωτερικαὶ διαστάσεις αὐτῶν ἦσαν 3,20 μ. ἐπὶ 1,25 μ. καὶ 2,95 μ. ἐπὶ 1,30 μ. ἀντιστοίχως. Ἀμφότεροι οἱ τάφοι ἦσαν κενοὶ παντὸς περιεχομένου ἐκτὸς ὀστράκων ἀγγείων, ἧ δὲ χρῆσις αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἤρχισε περὶ τὸ τέλος τῆς ME περιόδου καὶ ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν YE. Hesperia 1955, 32-33, 1956, 156-157.

XVIII. Ναύπλιον (42).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται κατὰ τὴν YE περίοδον ὑπὸ θαλαμοειδῶν μόνον τάφων μετὰ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Οἱ ἐν λόγῳ τάφοι εἶναι οἱ πρῶτοι ἀνασκαφέντες τοῦ εἴδους τούτου ἐν Πελοποννήσῳ, εὐρέθησαν δὲ συγκεντρωμένοι εἰς δύο ὁμάδας κατὰ τὴν BA. κλιτὸν τοῦ Παλαμηδίου καὶ ἐγγὺς τοῦ προαστείου Πρόνοια. Τεσσαράκοντα περίπου τάφοι ἔχουν ἀνασκαφῆ ἐκ τούτων. Τέσσαρες ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ ΚΑΣΤΟΡΧΗ καὶ τοῦ ΚΟΝΔΑΚΗ τὸ ἔτος 1878 καὶ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ περιοδικὸν Ἀθήναιον τῶν ἐτῶν, 1878 σ. 183, 1879 σ. 411, 515, 517. Εἰς τάφος ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ LOLLING τὸ 1880, ὅστις μετὰ τῆς δημοσιεύσεως τούτου περιέλαβε καὶ περίληψιν τῶν τεσσάρων παλαιότερον ἀνασκαφέντων τάφων. AM 1880,

143-163. Ὁ ΣΤΑΗΣ ἀνέσκαψε 31 νέους τάφους καὶ ἐδημοσίευσε σύντομον ἀνακοίνωσιν ἐπ' αὐτῶν ἐν ΠΑΕ 1892, 52-54. Τέλος ὁ ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗΣ ἀνέσκαψε 4 ἄλλους τάφους δημοσιευθέντας ἐν ΠΑΕ 1953, 195-200, 202-204. Πάντες οἱ τάφοι οὗτοι δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ὡς κάτωθι:

(1) Τρεῖς τάφοι ὁμοιοῦντες πρὸς κιβωτισχῆμους, ὄντες ὁμῶς πράγματι δρόμοι ἡμιτελῶν θαλαμοειδῶν τάφων χρησιμοποιοιθέντες καὶ αὐτοὶ ὡς τάφοι ὕστερον, ἀνασκαφέντες ὑπὸ τοῦ ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΟΥ. Πάντες, πλὴν ἐνὸς εἰς ὃν εὐρέθησαν ὀλίγα ὀστᾶ, οὐδὲν περιεῖχον. Δύο ἔφερον κόγχας. ΠΑΕ 1952, 196-199.

(2) Εἷς θαλαμοειδὴς τάφος ἀνοιγόμενος εἰς τὴν πλευρὰν καθέτου λάκκου. Εἶχε διαστάσεις 3 μ. ἐπὶ 1,10 μ. ὁ δὲ κάθετος δρόμος αὐτοῦ εἶχε βάθος 1,90-2,70 μ. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν ἐν ὀρειχάλκινον κάτοπτρον καὶ εἷς λίθινος λύχνος. Ὅμοιους τάφους ἀνεφέραμεν ἐκ Γαλατακίου, Πρίφτιανης καὶ Τίρυνθος. ΠΑΕ 1953, 199-200.

(3) Τριάνοντα ἔξ θαλαμοειδεῖς τάφοι περιγραφόμενοι ὑπὸ τοῦ LOLLING καὶ τοῦ ΣΤΑΗ. Οἱ δρόμοι τούτων εἶχον συνήθως μῆκος 3-7 μ. καὶ τὰ τοιχώματα συγκλίνοντα πρὸς τὰ ἔσω. Οἱ θάλαμοι ἦσαν ὀρθογωνίου περιπτου σχήματος ἔχοντες τὸ μῆκος ἐκάστης πλευρᾶς ἴσον πρὸς 2-3 μ. Ὁ τάφος II, αἱ διαστάσεις τοῦ ὁποίου παρέχονται ὑπὸ τοῦ ΣΤΑΗ (ΠΑΕ 1892, 53), εἶχε δρόμον μῆκους 14 μ. ὁ δὲ θάλαμος αὐτοῦ ἦτο 5 ἐπὶ 4 μ. καὶ εἶχε ὕψος 4 μ. Τινὲς ἐκ τῶν τάφων εἶχον λάκκους ἐντὸς τοῦ δαπέδου αὐτῶν καὶ ἄλλοι εἶχον κόγχας εἰς τὰ τοιχώματα τῶν δρόμων ἢ τῶν θαλάμων. Αἱ ὀροφαὶ ἦσαν συνήθως ἐλαφρῶς τοξοειδεῖς καὶ μία ἦτο ἀμφικλινής. Εἰς μίαν περίπτωσιν δύο θάλαμοι εὐρέθησαν ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου.

Οἱ τάφοι περιεῖχον συνήθως πλείονας τοῦ ἐνὸς νεκροὺς ἐναποτεθέντας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπτίους ἢ καθημένους. Τὰ κτερίσματα τῶν νεκρῶν ἦσαν κατὰ κανόνα πενιχρά. Ὁ ΣΤΑΗΣ ἀναφέρει ὅτι εἰς μερικὸν τάφον εὗρεν ὀστᾶ ζώων καὶ εἰς ἕνα τάφον τὸν σκελετὸν ἐνὸς ἵππου. AM 1880, 143. ΠΑΕ 1892, 52-54.

XIX. Ἀρεία (43).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δύο μικρῶν Μυκηναϊκῶν τάφων χαρακτηριζομένων ὡς «λίαν περιέργων» ἐν BCH 1955, 244 ἀλλὰ μὴ περιγραφομένων. Οἱ τάφοι περιεῖχον ΥΕ II-III Α κεραμικήν.

XX. Κυβέρι (45).— Τρεῖς θαλαμοειδεῖς τάφοι εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν, ὧν ὁ καλλίτερον σφῆζόμενος παρέχει τὰς ἀκολουθίους λεπτομερείας. Δρόμος κείμενος κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ τάφου καὶ ἔχων μῆκος 2,50 μ. πλάτος δὲ 1 μ. κατὰ τὸ ἔξω καὶ 1,35 μ. κατὰ τὸ ἔσω ἄκρον. Θάλαμος 2,60 ἐπὶ 3,20 μ. μετὰ μίαν κόγχην 2,15 ἐπὶ 1,45 μ. κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν καὶ δύο λάκκους ἐπὶ τοῦ δαπέδου. Περιεῖχε πολλὰ ὀστᾶ καὶ 10 ἀγγεῖα. AE 1956, Χρον., 12-13.

XXI. Ἀσίνη (46).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ὅλων τῶν εἰδῶν ΥΕ τάφων πλὴν θολωτῶν. Τὰ δεδομένα τῆς θέσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

(1) Δέκα περίπου μικροὶ ἀπλοὶ λακκοειδεῖς τάφοι, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων εὐρέθησαν εἰς τὴν κάτω πόλιν, εἷς δὲ εἰς τὸν δρόμον ἐνὸς θαλαμοειδοῦς τάφου. Πάντες σχεδὸν περιεῖχον σκελετοὺς παιδιῶν. Οἱ νεκροὶ εἶχον ἀποτεθῆ ἄλλοι μὲν εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἄλλοι δὲ ἐξηπλωμένοι ἐπὶ τῆς ῥάχεως· κτερίσματα εἰς τοὺς τάφους δὲν εὐρέθησαν. Asine, 128-129, 146, 354.

(2) Δύο ἢ τρεῖς κιβωτίσχημοι μικροὶ τάφοι, ὧν ὁ εἷς θήκη μετὰ τῶν τοιχωμάτων δηλ. ἐπενδεδυμένων διὰ πλακῶν, ὁ ἕτερος ἔχων τὰς πλευρὰς κεκαλυμμένας διὰ τοιχαρίων. Κτερίσματα εὐρέθησαν καὶ εἰς τοὺς δύο. Asine, 129, 146, 158, 354-355.

(3) Πεντήκοντα τοὐλάχιστον θαλαμοειδεῖς τάφοι εὐρέθησαν ἐν Ἀσίνῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους Μπαρμπούνα δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως, ἔξ ὧν ὁκτὼ μόνον ἀνεσκάφησαν. Οἱ τάφοι ἀποτελοῦν δύο συστάδας, μίαν ἐγγὺς τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος Μπαρμπούνα ἀποτελουμένην ἐξ 26 τάφων καὶ καλουμένην Νεκρόπολιν I ὑπὸ τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἀνασκαφὴν, καὶ ἑτέραν κατὰ τὴν ΒΑ. κλιτὺν τοῦ ὑψώματος ἀποτελουμένην ἐξ 24 περίπου θαλαμοειδῶν τάφων, καλουμένην δὲ Νεκρόπολιν II. Εἰς τὴν Νεκρόπολιν I εἷς τάφος ἦτο ὁρατὸς ὥς σπῆλαιον πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ εἰς τὴν Νεκρόπολιν ταύτην ἡρευνήθησαν ἐν συνόλῳ 7 τάφοι, εἰς τὴν Νεκρόπολιν II εἷς μόνον τάφος ἀνεσκάφη. Τὰς θέσεις τῶν δύο Νεκροπόλεων ἰδὲ ἐν Asine, εἰκ. 1 σημεῖα S καὶ T. Τὴν θέσιν ἐκάστου τάφου ἐν τῇ Νεκροπόλει ἰδὲ ἐν Asine, εἰκ. 131, 148.

Οἱ δρόμοι τῶν ἀνασκαφέντων τάφων ποικίλλουν εἰς μῆκος ἀπὸ 3,40 μ. (τάφος 1 τῆς Νεκροπόλεως II=1/II) μέχρι 17 μ. (τάφος 2 τῆς Νεκροπόλεως I=2/I). Ὁ τάφος 1/I εἶχε δύο δρόμους (Asine, 154 ἐξ.), ὁ τάφος 4/I ἦτο ἀπλῶς δρόμος ἀνεν θαλάμου εἰς δὲ τὸ πέρας τοῦ δρόμου ὑπῆρχε μικρὰ κόγχη (Asine, 173 ἐξ.). Ἐνίοτε τὰ τοιχώματα τῶν δρόμων εἶναι ἐλαφρῶς συγκλίνοντα ἄλλ' εἰς τὸν τάφον 1/II εἶναι σχεδὸν κατακόρυφα (Asine, 190). Τὸ πλάτος τῶν δρόμων εἰς τὸ ἔξω ἄκρον ποικίλλει ἀπὸ 1 μ. (τάφοι 3,5/I) μέχρι 1,70 μ. (τάφος 1/I). Τὸ πλάτος τοῦτο αὐξάνει πρὸς τὰ ἔσω καὶ εἰς τὸν τάφον 7/I φθάνει τὰ 2,8 μ. πρὸ τῆς θύρας τοῦ θαλάμου. Τὰ δάπεδα τῶν δρόμων συνήθως ἔχουν κλίσιν πρὸς τὴν εἴσοδον ἄλλ' ἐνίοτε τὸ πρὸς τὰ ἔξω ἥμισυ τοῦ δρόμου ἔχει ὀριζόντιον δάπεδον, εἷς δὲ δρόμος ἔχει βαθμίδας ἐν ἀρχῇ (Asine, 190). Τὸ βάθος τοῦ δαπέδου τοῦ δρόμου πρὸ τῆς εἰσόδου ποικίλλει ἀπὸ 1,90 μ. (τάφος 1/II) μέχρι 5,90 μ. (τάφος 3/I, Asine, 162).

Αἱ παραστάδες τῶν θυρῶν συγκλίνουν πρὸς τὴν κορυφὴν, τῆς δὲ σφζομένης θύρας τοῦ τάφου 2/I τὸ ὕψος εἶναι 2,60 μ. Τὸ πλάτος τῶν θυρῶν κατὰ τὴν βάσιν ποικίλλει ἀπὸ ἐνὸς μέτρου (τάφος 1/II) μέχρι 1,40 μ. (τάφος 7/I Asine, 183). Τὸ βάθος τῶν θυρῶν ποικίλλει ἀπὸ 0,35 μ. (τάφος 1/I) μέχρι 2,90 (τάφος 2/I).

Οἱ θάλαμοι εἶναι ὀρθογωνίου περίπου σχήματος ἢ κυκλικοῦ καὶ δὲν ἔχουν πάντοτε κατασκευασθῇ συμμετρικῶς πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ δρόμου. Αἱ διαστάσεις αὐτῶν ποικίλλουν ἀπὸ 1,20 μ. ἐπὶ 1,70 μ. (τάφος 1/II) μέχρι 7,20 μ. ἐπὶ 5,40 μ. (τάφος 1/I Asine. 158) ἢ 6,20 ἐπὶ 6,50 μ. (τάφος 2/I. Asine, 163). Τὸ ὕψος τῶν θαλάμων ποικίλλει ἀπὸ 1,60 μ. (τάφος 1/II) μέχρι 4,20 μ. (τάφος 2/I εἰς ὃν ἡ στέγη εἶναι ἀμφικλινής).

Κόγχαι συναντῶνται εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τοὺς θαλάμους (τάφος 1/I δύο κόγχαι εἰς τὸν θάλαμον, τάφοι 3,4,5/I κόγχαι εἰς τοὺς δρόμους). Λάκκοι συνηντήθησαν εἰς τοὺς τάφους 2 καὶ 5/I, θρανία ἢ ἐξέδρα εὐρέθησαν εἰς τὸν τάφον 1/I. (Asine, 358).

Πάντες οἱ τάφοι περιεῖχον πλείονας τοῦ ἑνὸς νεκρούς, ὁ τάφος 1/I περιεῖχε 6-7 σκελετούς, δύο τῶν ὁποίων εὐρέθησαν ἀνέπαφοι (Asine, 160), ὁ τάφος 7/I περιεῖχε δέκα περίπου σκελετούς. Οἱ πλείστοι τῶν σκελετῶν εὐρέθησαν οὐχὶ εἰς τὴν ἀρχικὴν των θέσιν, ἄλλοι ἔνεκα τῆς πτώσεως τῆς ὀροφῆς τοῦ τάφου καὶ ἄλλοι ἔνεκα ἀνθρωπίνης ἐπεμβάσεως ἐν τῷ τάφῳ. Εἰς τὸν τάφον 2/I εἰς σκελετὸς εἶχεν ἀποτεθῇ εἰς ἓνα λάκκον ἐπὶ τῆς ράχews του, τὰ σκέλη εἶχον συσταλῇ πρὸς τὴν κοιλίαν καὶ αἱ χεῖρες ἦσαν ἐσταυρωμέναι ἐπὶ τοῦ στήθους. Εἰς τὸν τάφον 3/I οὐδὲν εὐρέθη. Συνήθη κτερίσματα ἦσαν ἀγγεῖα καὶ μικρὰ εὐρήματα οὐχὶ μεγάλης ἀξίας. Ὁ πλουσιώτερος εἰς περιεχόμενον τάφος ἦτο ὁ 5/I ὅστις παρέσχεν 8 ὀρειχάλκινα ἀγγεῖα, 240 χρυσᾶς ψήφους ὀρμων καὶ 420 ψήφους βαλομάζης ἐκτὸς ἀγγείων καὶ ἄλλων Μικρῶν εὐρημάτων (Asine, 393). Μερικοὶ τάφοι περιεῖχον ξυλάνθρακα καὶ εἰς ἓνα εὐρέθη μία κεφαλὴ κυνὸς (Asine, 160 κλπ. 358).

XXII. Καρκαάσι (51) καὶ Ἐρμιόνη (56).—Αἱ θέσεις ἀναφέρονται ὡς Μυκηναϊκαὶ Νεκροπόλεις ἀλλὰ περισσώτεραι πληροφορίαι περὶ ἑκάτερας τῶν θέσεων ἔλλειπουν. FIMMEN, 13. AM 1911, σ. 37 καὶ πίν. I.

XXIII. Παλαιόκαστρο (59).—Μία Νεκρόπολις ἀνεκαλύφθη ἐγγὺς τοῦ Παλαιοκάστρου ἀποτελουμένη ἐκ θαλαμοειδῶν κυρίως τάφων, ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν ὁποίων δὲν εἶναι σαφὴς εἰς τὰς προκαταρκτικὰς περὶ τῆς θέσεως ἀνακοινώσεις. Ἐκ τῆς θέσεως ἀναφέρονται: (1) μερικαὶ κόγχαι ὕψους 1-2 μ. καὶ πλάτους 2-3 μ. BCH 1956, 430.

(2) Ἐξ ἧ ἐπτά θαλαμοειδεῖς τάφοι ἀποτελοῦντες τρεῖς συστάδας καὶ ἐρευνήθέντες ὑπὸ τοῦ Χρηστοῦ τὸ 1957 συντόμως δὲ μνημονεύομενοι ἐν BCH 1958, 717.

(3) Εἰς θαλαμοειδὲς τάφος ἔχων δρόμον μήκους 4 μ. καὶ πλάτους 1,40 μ. θάλαμον κυκλωτερεῇ, ὥσεὶ θόλον, διαμέτρου 5,60 μ. μετὰ πλαγίου μικροῦ θαλάμου παρὰ τὸν κεντρικόν. Τέσσαρες ἢ πέντε δρόμοι εὐρέθησαν ἀνατολικώτερον τοῦ τάφου τούτου καὶ εἰς ἄλλος θαλαμοειδὲς τάφος, ὁμοιάζων θόλον χρησιμοποιοῦμενος δὲ ὡς μάνδρα ποιμνίου, εὐρίσκεται 500-600 μ. ἔτι

ἀνατολικώτερον τοῦ τελευταίου δρόμου. Εἰς ψευδόστομος ἀμφορεὺς ἐκ τῆς Νεκροπόλεως ταύτης τῶν ΥΕ III Γ χρόνων περισυνελέγη εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Δημητσάνης. BCH 1956, 536-538.

XXIV. Τε γέα (60).—Θολωτοὶ τινες τάφοι (FIMMEN, 10) καὶ ἐνδεχομένως καὶ θαλαμοειδεῖς (RE Suppl. VI, 608) ἀνασκαφέντες ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου (BCH 1921, 403) καὶ μὴ δημοσιευθέντες, κείμενοι ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὁχθῆς τοῦ Σαρανταποτάμου, περὶ τὰ 10 χιλιόμετρα βορείως τῆς Ἀναλήψεως καὶ 5,5 χιλιόμετρα νοτίως-νοτιοανατολικῶς τῆς Τεγέας, ὁμοιάζουν πρὸς τοὺς 8 μικροὺς τῆς Ἀναλήψεως τοὺς περιγραφομένους κατωτέρω (BSA 1961, 130 ὑποσημ. 119). Πέντε ἀγγεῖα ἐκ τῶν τάφων ἀπόκινται ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Τεγέας.

XXV. Ἀ σέα (61).—Ἀσφαλὲς ΥΕ ταφικὸν δεδομένον ἐκ τῆς θέσεως εἶναι εἰς μόνος κιβωτιόσχημος μικρὸς μετὰ τοιχωμάτων ἐξ ὀρθίων πλακῶν τάφος. Asea, 26.

XXVI. Ἀνάληψις (64).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ 9-10 θολωτῶν καὶ ὕφ' ἑνὸς κιβωτισσῆμου μικροῦ τάφου, αἱ διαστάσεις τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

(1) Θολωτὸς τάφος ἔχων διάμετρον 8,65 μ. καὶ σφζόμενον ὕψος τοίχου κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς 4,50 μ. Ἡ εἴσοδος εἶχεν ὕψος 2,30 μ. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν ὄστρακα ἀγγείων ἐξ ὧν συνεκολλήθησαν ἐξ ἀγγεῖα, ὧν τὰ δύο εἶναι ΥΕ I χρονολογίας. Ὁ τάφος κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ θεωρεῖται ὡς εἰς τῶν ἀρχαιότερων ΥΕ θολωτῶν τάφων τῆς Πελοποννήσου. ΠΑΕ 1954, 270-275. Ἔργον 1954, 38-39. BCH 1955, εἰκ. 13, σ. 256. BSA 1961, 130.

(2) Ὅκτὸ μικροὶ θολωτοὶ τάφοι, διαμέτρου περίπου 3 μ. ἕκαστος, κατεσκευασμένοι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ εἴτα ἐπιχωσθέντες ὥστε ἔδιδον ἐντύπωσιν μικρῶν τύμβων. Εἶχον ὅμως πάντες καταστραφῇ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καίτοι δὲ μὴ συληθέντες περιεῖχον πενιχρὰ κτερίσματα. ΠΑΕ 1956, 185-186. Ἔργον 1956, 81-82, 1957, 68. BCH 1957, 548, 1958, 713. BSA 1961, 130.

(3) Ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ (Σαρανταποτάμου) παρὰ τὴν Ἀνάληψιν εὐρέθη «εἰς μικρὸς τάφος» μὴ περιγραφόμενος, ὅστις περιεῖχε 3-4 ἀγγεῖα. Ἔργον 1956, 82. BCH 1957, 548. BSA 1961, 130.

(4) Εἰς μικρὸς κιβωτιόσχημος ΥΕ τάφος ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύεται ἐν Ἔργῳ 1956, 82.

XXVII. Βασκίνα (65).—Δύο ἐλλειψοειδεῖς θολωτοὶ τάφοι ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τῶν χωρικῶν τὰ ἔτη 1936 καὶ 1938 εἰς τὴν θέσιν Κοτρώνι ἀπέχουσαν ΒΔ. τῶν Καλυβίων τῆς Βασκίνης 40 λεπτά πορείας. Ἡ ἀνακαλυφθεῖσα

τὸ 1936 θόλος ἀνεσκάφη ἐκ τῆς κορυφῆς εἰς βάθος 1,50 μ. Εἴσοδος δὲν συνηντήθη. Ἡ μακρὰ διάμετρος εἰς τὸ βάθος 1,50 μ. ἦτο 2,40 μ. Αἱ διαστάσεις τῆς κορυφῆς ἦσαν $1,16 \times 0,95$. Ὁ τοίχος ἦτο ἐξ ἀργῶν λίθων καὶ ἡ κορυφή ἐκαλύπτετο ὑπὸ πλακός. Περιεῖχε πολλοὺς σκελετοὺς καὶ 3 ἀγγεῖα μετακομισθέντα εἰς τὸ Γυμνάσιον Λεωνιδίου. Πληροφορία περὶ τοῦ ἐτέρου τάφου ἔλλειπουν. BSA 1959, 168, 171, 1961, 131 - 132, πίν. 22d.

XXVIII. Καλύβια - Πελλάνης (66).— Τέσσαρες θαλαμοειδεῖς τάφοι ἀναφέρονται ἐν JHS 1927, 257 ἐκ τῆς θέσεως. Δύο τῶν τάφων ἠρευνήθησαν, ὁ εἰς ὑπὸ τοῦ Ραμαίου καὶ ὁ ἕτερος ὑπὸ τοῦ Καραχαλίου τὸ 1927. Ἀμφότεροι μιμοῦνται θολωτοὺς τάφους αἱ δὲ διαστάσεις τοῦ ἐρευνηθέντος ὑπὸ τοῦ Καραχαλίου εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Δρόμος μήκους περίπου 4,50 μ. καὶ βάθους πρὸ τῆς εἰσόδου 2,50 μ. Εἴσοδος ὕψους 2,50 μ. μετὰ παραστάδων ἐπιμελῶς ἐιργασμένων καὶ μετ' ἀνακουφιστικοῦ τριγώνου κατὰ τὴν κορυφὴν ὥς εἰς τοὺς θολωτοὺς τάφους. Ὁ θάλαμος ἦτο κυκλοτερὴς περίπου, διαμέτρου 6 μ. καὶ ὕψους 5 μ. Περιεῖχε τέσσαρας λάκκους, ὅσῳ νεκρῶν ἐν ἀταξίᾳ, ἀγγεῖα καὶ Μικρὰ εὐρύματα. ΑΔ 1926, Παράρτ., 41-44. JHS 1927, 257. BSA 1961, 125-128, μετὰ χάρτου τῆς τοποθεσίας διαγραμμάτων καὶ τομῶν τῶν δύο τάφων.

XXIX. Παλαιοχώρι (67).— Ἐλλειψοειδεῖς θολωτοὶ ΥΕ τάφοι ὡς οἱ τῆς Βασκίνης καὶ τοῦ Θορικοῦ τῆς Ἀττικῆς (ΑΕ 1895, 221 ξξ.) καὶ κιβωτιόσχημοι ἀβεβαίον χρονολογίας ἀνεκαλύφθησαν ΝΑ. τοῦ Παλαιοχωρίου εἰς τὸ κτῆμα Π. Συκώκη (ΑΔ 1924-25, Παράρτ., 18) καὶ νοτίως τοῦ χωρίου ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, βορείου καὶ νοτίου, τοῦ λόφου Μικρῇ Τούρλα. Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν τάφων κατὰ τοπικὴν πληροφορίαν ὑπερέβαιναν ἴσως τοὺς τριάκοντα (BSA 1961, 134), δύο ὅμως μόνον ἐλλειψοειδῶν θολωτῶν τάφων, ἑνὸς τῆς συστάδος Συκώκη καὶ ἑτέρου τῆς Μικρῆς Τούρλας, ἔχουν γνωσθῇ πλείονες λεπτομέρειαι.

(1) Ὁ τάφος Συκώκη εἶχε διαμέτρους ἐπὶ τοῦ δαπέδου 2,40 μ. καὶ 1,10 μ. τὸν δὲ μακρὸν ἄξονα ἀπὸ Βορρὸς πρὸς Νότον. Ἰχνη εἰσόδου παρετηρήθησαν κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον. Εἰς ὕψος 1,50 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου αἱ διαμέτροι τῆς θόλου ἦσαν 1,80 μ. καὶ 0,50 μ. ἀντιστοίχως ἐκαλύπτετο δὲ ἡ θόλος διὰ πλακῶν. Τὸ δάπεδον ἀπετελεῖτο μερικῶς ἐκ λίθων καὶ μερικῶς ἐκ γῆς. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν 21 σκελετοὶ καὶ ΥΕ I/IIA-III A κεραμικὴ ἀποτεθειμένη νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν. BSA 1961, 132-134.

(2) Ὁ τάφος τῆς Μικρῆς Τούρλας εἶχε βραχὺν καὶ κακῶς διατηρούμενον δρόμον, εἴσοδον μήκους 1,20 μ. καὶ θόλον ἔχουσαν διαμέτρους 3,20 μ. καὶ 2,40 μ. μετὰ τοῦ μακροῦ ἄξονος ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς. Ὁ τοίχος τῆς θόλου εἶχε κατασκευασθῇ δι' ἀργῶν λίθων καὶ σφίζεται εἰς ὕψος 1,50 μ. ἐν δὲ ὑπέρθυρον, μήκους 2 μ., ἐκ τριῶν ἴσως ὑπαρχόντων ἀρχικῶς, ἐσώζετο κατὰ χώραν. Ὁ τάφος περιεῖχεν ἓνα νεκρὸν. BSA 1961, σ. 134-135, πίν. 22c.

XXX. Ἀμύκλαι (70).— Δύο θαλαμοειδεῖς τάφοι μὴ ἀνασκαφέντες εὐρισκόμενοι δὲ νοτίως τῶν Γοδενῶν καὶ ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Μαχμούτ - Μπέη μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ ἐν ΑΕ 1888, 199, 1889, 131. Ἴδὲ καὶ BSA 1960, 76. Εἰς τέλος μικρὸς λακκοειδὴς τάφος ἀμφιβόλου χρονολογίας, μνημονευθεὶς κατὰ τὰς προηγουμένας περιόδους (σ. 223, 340 ἀνωτέρω), πιθανῶς πρέπει νὰ καταταγῇ εἰς τὴν ΥΕ περίοδον.

XXXI. Βαφειό (71).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ἐνὸς θολοῦ τοῦ τάφου. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου εἶχε μῆκος ἀπ' Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς 29,80 μ. καὶ πλάτος 3,18 μ. κατὰ τὸ ἔξω, 3,45 μ. κατὰ τὸ ἔσω ἄκρον. Ἡ εἴσοδος εἶχε πλάτος εἰς τὴν βάσιν 1,93 μ. καὶ βάθος 4,56 μ. Τὸ ὑπέρθυρον καὶ τὸ ἥμισυ τῆς νοτίου παραστάδος εἶχον κρημνισθῇ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς. Ἡ θόλος εἶχε διάμετρον 10,15 μ. ἕως 10,35 μ. (ΑΕ 1889, 142). Οἱ τοῖχοι τοῦ δρόμου εἶχον κτισθῇ διὰ πλακοειδῶν λίθων καὶ πηλοῦ ἀλλ' ὁ βόρειος ἐκ τούτων ἔλγην 6,70 μ. πρὸ τοῦ ἔξω ἄκρου τοῦ δρόμου. Οἱ τοῖχοι τῆς θόλου εἶχον κτισθῇ διὰ πελεκητῶν λίθων κατ' ἴσας σειρὰς ἢ δόμους καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς διετηροῦντο εἰς ὕψος τριῶν μέτρων. Οἱ ἄρμοι τῶν λίθων εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τῆς θύρας εἶχον ἐπιχρισθῇ δι' ἀσβεστοκονιάματος.

Ἐντὸς τῆς θόλου εὐρέθη λάκκος, ὅστις πλὴν τῶν δύο γνωστῶν ποτηρίων περιελάμβανε τὸν σκελετὸν ἐνὸς νεκροῦ καὶ ἄλλα Μικρὰ εὐρήματα περιγραφόμενα κατωτέρω. Δεύτερος λάκκος εὐρέθη κάτωθεν τοῦ κατωφλίου τῆς εἰσόδου ἀλλ' ἦτο κενός. ΑΕ 1888, 197, 1889, 136-171. Ἴδὲ καὶ BSA 1960, 76-78.

XXXII. Ἁγίος Βασίλειος (74).— Ἰχνη δύο πιθανῶν θαλαμοειδῶν τάφων κειμένων περὶ τὸ ἐν χιλιόμετρον νοτίως τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου μνημονεύονται ἐν BSA 1960, 81.

XXXIII. Κάμπος (78).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ἐνὸς θολοῦ τοῦ τάφου ἔχοντος τὰς κάτωθι διαστάσεις.

Ὁ δρόμος ἦτο μήκους 12,85 μ. καὶ πλάτους 2,18 μ. Ἡ εἴσοδος εἶχεν ὕψος 2,65, πλάτος 1,65-1,50 μ. μετὰ πλευρῶν συγκλινουσῶν πρὸς τὴν κορυφὴν καὶ βάθος 3,62-3,09 μ. Ἡ διάμετρος τῆς θόλου δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ, ὅστις ἀνέσκαψε τὸν τάφον, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἦτο πλέον τῶν 8,50 μ. (BSA 1957, 238). Οἱ τοῖχοι τοῦ δρόμου εἶχον κτισθῇ διὰ μικρῶν λίθων καὶ πηλοῦ, ἡ εἴσοδος εἶχε παραστάδας ἐκ πελεκητῶν λίθων καὶ τὸ ὑπέρθυρον ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν τεμαχίων λίθου. Οἱ τοῖχοι τῆς θόλου εἶχον κτισθῇ διὰ πελεκητῶν μικρῶν λίθων καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς διετηροῦντο εἰς ὕψος 3,25 μ. Τὸ περιεχόμενον τοῦ τάφου εἶχε συληθῇ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ὀλίγα μόνον μικρὰ ἀντικείμενα εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ περιγραφόμενα

κατωτέρω εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον. ΑΕ 1891, 189-191. Ἴδὲ καὶ BSA 1957, 236-239.

XXXIV. Ἀρκινες (80).—Θολωτοὶ τινες τάφοι (τέσσαρες ἴσως τὸν ἀριθμὸν) ἐγγὺς τῆς θέσεως Ἀρκινες μνημονεύονται ἐν ΑΕ 1889, 132 καὶ ΠΑΕ 1889, 22, 1910, 277. BSA 1961, 128-130. Ἐκ τούτων εἰς ἀνεσκαφῇ ὑπὸ τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ καὶ ἕτερος ὑπὸ τοῦ ΣΑΤΗΡΙΑΔΟΥ. Περὶ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν δύο τούτων τάφων ἔχουν δημοσιευθῇ αἱ ἐπόμεναι πληροφορίες.

Ὁ δρόμος τοῦ τάφου ἦτο μήκους 2,65 μ., ἡ εἴσοδος εἶχε πλάτος 0,78 μ., ὕψος 1,16-1,30 μ. καὶ βάθος 2,80 μ. Ἡ θόλος εἶχε διάμετρον 4,70 μ. διητρεῖτο δὲ εἰς ὕψος 3,75 μ. κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς. Οἱ τοῖχοι τῆς θόλου μέχρι ὕψους 0,55-0,60 μ. ἐκ τοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν βάσιν ἦσαν κατακόρυφοι, ἄνευ δηλαδὴ βαθμιαίας πρὸς τὰ ἔσω κλίσεως, καὶ εἶχον κτισθῇ διὰ μικρῶν τελείως ἀργῶν λίθων ἀδρῶς προσηρμοσμένων. Τὸ ὑπέρθυρον ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν τεμαχίων λίθου.

Ὁ τάφος περιεῖχεν δλίγα μικρᾶς σημασίας κτερίσματα περιγραφόμενα εἰς τὸ οἰκεῖον κατωτέρω κεφάλαιον. ΑΕ 1889, 132. Ἴδὲ καὶ BSA 1961, 128-130, ὅπου δημοσιεύεται καὶ σχεδιογράφημα τῆς περιοχῆς.

XXXV. Κροκεαί (81).—(1) Ὁ ἀνασκαφεὶς ὑπὸ τοῦ ΧΡΗΣΤΟΥ συλημένος ΥΕ II-III τάφος ἐπὶ τοῦ λόφου Καρνέας ἦτο κιβωτίοσχημος τάφος διαστάσεων 3 μ. ἐπὶ 1,50 μ. καὶ βάθους 2 μ. εἶχε δὲ καλυφθῇ διὰ πλακῶν.

(2) Ἐτι βορειότερον καὶ ΒΑ. τοῦ τάφου τούτου ἐπὶ τοῦ λόφου ὑπάρχουν πιθανὰ ἔχνη δρόμων θαλαμοειδῶν τάφων. BSA 1960, 103-105.

XXXVI. Τσάσι (83).—Ὁ ἀνασκαφεὶς καὶ μὴ δημοσιευθεὶς ὑπὸ τοῦ ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ θαλαμοειδὲς τάφος, ὁ εὐρισκόμενος περὶ τὸ ἥμισυ χιλιόμετρον ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Τσάσι, ἔχει τὰς κάτωθι διαστάσεις:

Ὁ δρόμος σφίζεται εἰς μῆκος 3 περίπου μέτρων καὶ εἶχε πλάτος 1,60 μ. Ἐκ τῶν τοιχωμάτων αὐτοῦ διατηρεῖται τὸ ἀνατολικὸν μόνον καὶ εἰς ὕψος 1,50 μ. περίπου μετ' ἐλαφρᾶς πρὸς τὰ ἔσω κλίσεως. Ὁ θάλαμος εἶχεν ἀκανόνιστον κυκλικὸν σχῆμα διαμέτρου 4 μ. περίπου καὶ τὸ ὕψος αὐτοῦ θὰ ἦτο 2,50 μ. ΑJA 1938, 539, πίν. 21. BSA 1956, 170 ὑποσημ. 9, 1960, 92.

XXXVII. Βλαχιώτη (84).—Δύο ἀνοιχτοὶ λάκκοι ἐπὶ τοῦ λόφου Κοκκινάδα κειμένοι περὶ τὸ ἓν χιλιόμετρον ΒΔ. τοῦ χωρίου Βλαχιώτη ἀναφέρονται ὡς πιθανοὶ θαλαμοειδεῖς τάφοι ἐν BSA 1960, 92.

XXXVIII. Λεῦκτρον (85).—Εἰς κατεστραμμένος θαλαμοειδὲς τάφος ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύεται ἐν BSA 1957, 234.

XXXIX. Ἀγίος Στρατηγός (91).—Λεῖψανα ἐνὸς μικροῦ θολωτοῦ τάφου παρὰ τὴν θέσιν Ἑλίτσα ΒΑ. τοῦ Ἀγίου Στρατηγοῦ ἀναφέρονται ἐν BSA 1960, 89.

XL. Γύθειον (96).— Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Μαυροβούνι ΝΔ. τοῦ Γυθείου καὶ κατὰ τὸ 5^{ον} χιλιόμετρον τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Γυθείου εἰς Ἀρεόπολιν παρατηρήθησαν ἑπτὰ θαλαμοειδεῖς, καὶ ἐνδεχομένως εἰς θολωτός, ΥΕ τάφοι. BSA 1961, 114-118.

XLI. Μονεμβασία (97).— Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Ἅγιος Ἰωάννης δυτικῶς τῆς Παλαιᾶς Μονεμβασίας (διάγραμμα περιοχῆς ἐν BSA 1961 σ. 137) καὶ ΝΔ. τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς εὐρέθησαν αἱ κάτωθι τρεῖς συστάδες ΥΕ θαλαμοειδῶν τάφων.

(1) Εἰς τὴν περιοχὴν Ἁγίας Τριάδος εὐρέθη ἐν νεκροταφεῖον πολλῶν θαλαμοειδῶν τάφων μετὰ βραχέων δρόμων καὶ ἐλλειψοειδῶν τὸ σχῆμα θαλάμων. Οἱ δρόμοι ἔχουν κατεύθυνσιν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ ἕκαστος ὁδηγεῖ εἰς δύο θαλάμους κειμένους πλησίον ἀλλήλων. Τρεῖς τοιοῦτοι τάφοι ἀνεσκάφησαν, ὁ εἰς τῶν ὁποίων περιεῖχεν ἄγγεῖα καὶ Μικρὰ εὐρήματα. ΠΑΕ 1956, 207-210. Ἔργον 1956, 96. BSA 1961, 136-137.

(2) Ἄλλος θαλαμοειδὴς τάφος ἀνεσκάφη εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βαμβακίᾶς. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου τούτου εἶχεν ἐν ἀρχῇ βαθμίδας, κατὰ τὰ ἄλλα ὁμοίᾳζε πρὸς τοὺς προηγουμένους. Ἔργον 1956, 96. ΠΑΕ 1956, 207.

(3) Ἐτέρα ὁμὰς συλημένων θαλαμοειδῶν τάφων εὐρέθη εἰς τὴν περιοχὴν Παλαιοκάστρου. Εἰς ἓνα τῶν τάφων τούτων εὐρέθησαν ἄγγεῖα τινα. Ἔργον 1956, 99-100. ΠΑΕ 1956, 209.

XLII. Ἅγιος Γεώργιος (101).— Νεκροταφεῖον θαλαμοειδῶν τάφων μετὰ βαθμίδων. JHS 1958 Arch. Rep. 10. BCH 1958, 714. Ἴδὲ καὶ BSA 1961, 142-145, ἐνθα ἐν εἰκ. 13 σ. 143 σημειοῦνται 16 ἕτεροι θαλαμοειδεῖς τάφοι παρὰ τὴν Νεάπολιν Βοιῶν.

XLIII. Χαροκοπεῖον (103).— Εἰς μερικῶς κατεστραμμένος θολωτὸς τάφος γνωστὸς ἀπὸ τοῦ 1946 μνημονεύεται ἐν Ἔργῳ 1958, 154. Ἄλλος θολωτὸς τάφος κατεστραφείς ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ ἀγροῦ, κείμενος περὶ τὰ 1000 μ. βορείως τοῦ προηγουμένου, ἀναφέρεται ἐν AJA 1961, 247.

XLIV. Λογγά (105).— Δύο μικροὶ γήλοφοι, κείμενοι δυτικῶς τῆς Νέας Κορώνης καὶ νοτίως τῆς ΥΕ θέσεως Λογγά, ἀνήκουν πιθανῶς εἰς ΥΕ ταφάς. BCH 1960, 700. AJA 1961, 254.

XLV. Βίγλα (106).— Δύο ἡρειπωμένοι θολωτοὶ τάφοι ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύονται ἐν AJA 1961, 244.

XLVI. Χανδρινοῦ (107).— Δύο τύμβοι, πιθανῶς κρύπτοντες θολωτοὺς τάφους καὶ εὐρισκόμενοι ἐγγὺς ἐνὸς ΥΕ οἰκισμοῦ δυτικῶς τοῦ χωρίου Χανδρινοῦ, μνημονεύονται ἐν BCH 1960, 701. AJA 1961, 245 ἀρ. 66.

XLVII. Κορυφάσιον (108).—Εἰς θολωτὸς τάφος, διαμέτρου 5 μ., ἡ κορυφὴ τοῦ ὁποίου ὅμως εἶχε καταπέσει, ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ τὸ 1956 κατὰ τὴν βόρειον ἀκτὴν τοῦ μικροῦ ὄρου Βοῖδοκοιλιά. Ὁ τάφος εἶχε κατασκευασθῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ εἶτα ἐπιχωσθῇ. Τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ εἶχε συληθῇ καὶ μόνον δύο σκελετοί, δύο ἀγγεῖα καὶ ὀλίγα Μικρὰ εὐρήματα εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ. Ἔργον 1956, 92-93. ΠΑΕ 1956, 202-203.

XLVIII. Κουκουνάρα (109).—Ἐπὰς θολωτοὶ τάφοι εὐρέθησαν καὶ ἡρουνήθησαν εἰς τὴν θέσιν ἀποτελοῦντες τὰς τέσσαρας ἐπομένας συστάδας πέριξ τοῦ οἰκισμοῦ.

α) Μίαν συστάδα, ἣς ἀνεσκάφη εἰς μόνον τάφος, εἰς τὴν θέσιν τὴν καλουμένην Λειβαδίτη.

β) Δευτέραν κειμένην εἰς τὴν θέσιν Φυτεῖς, ἐν περίπου χιλιόμετρον ΒΑ. τῆς προηγουμένης. Ταύτης δύο τάφοι ἀνεσκάφησαν, ὑπάρχει ὅμως καὶ τρίτος πιθανῶς.

γ) Τρίτην συστάδα εἰς τὴν θέσιν τὴν καλουμένην Γουβαλάρι ἔτι βορειότερον καὶ ἐγγὺς τοῦ οἰκισμοῦ, ἣς ἀνεσκάφησαν δύο θολωτοὶ τάφοι τοῦ συνήθους τύπου καὶ τινες ἐκ 5 ὑπαρχόντων ἐκεῖ τύμβων, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων εὐρέθησαν ἀνὰ τρεῖς μικροὶ θολωτοὶ τάφοι.

δ) Τετάρτη συστάς τέλος εὐρέθη 500 περίπου μ. ΒΔ. τοῦ οἰκισμοῦ εἰς θέσιν καλουμένην Ἀκόνα, ταύτης ἀνεσκάφησαν δύο θολωτοὶ τάφοι. Ἐν λεπτομερεῖα οἱ τάφοι οὗτοι ἔχουν ὥς ἀκολουθῶς:

(1) Τάφος Λειβαδίτη (ἀριθμούμενος Κουκουνάρα 1). Δρόμος, δὲν σφίζεται· διάμετρος θόλου 4,62 μ., σφριζόμενον ὕψος τοίχου 1,20 μ. Ἡ θόλος εἶχε κατασκευασθῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ εἶτα ἐπιχωσθῇ, εἶχε δὲ συληθῇ ἀλλ' ἐντὸς αὐτῆς εὐρέθησαν σκελετοὶ τινες καὶ 8 τοιλάχιστον κρανία, ἀγγεῖα καὶ εἰς Αἰγυπτιακὸς σκαραβαῖος. Ὁ τάφος ἀνήκει εἰς τὸ 1500 περίπου π.Χ. Ἔργον 1958, 152.

(2) Θολωτὸς τάφος Φυτειῶν 1 (Κουκουνάρα 2). Δρόμος, δὲν σφίζεται· διάμετρος θόλου 6 μ. σφριζομένης εἰς ὕψος 2 μ. μετὰ τῆς θύρας διατηρουμένης ἐν καλῇ καταστάσει, δύο ἐκ τῶν τριῶν ὑπερθύρων τῆς ὁποίας ἔκειντο κατὰ χῶρον. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθη ὁ σκελετὸς νεαρᾶς γυναικὸς, ΥΕ II Β-III Α κεραμικὴ καὶ Μικρὰ εὐρήματα περιγραφόμενα κατωτέρω.

(3) Τάφος Φυτειῶν 2 (Κουκουνάρα 3) μερικῶς ἀνασκαφείς μέχρι βάθους 1,50 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους. Καθ' ὅλον τὸ ἀνασκαφέν τμήμα ἡ θόλος τοῦ τάφου τούτου, οὗ ἡ κορυφὴ ἔλειπεν, εἶχε κατακόρυφα, κυλινδρική, τοιχώματα. Μία κύλιξ καὶ τρία κρανία εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ τάφου. Ἔργον 1958, 153-154.

(4) Τάφος Γουβαλαρίου 1 (Κουκουνάρα 4;). Διάμετρος τῆς θόλου 6,25 μ. Τὸ δάπεδον τοῦ δρόμου, τῆς εἰσόδου καὶ μέρος τοῦ δαπέδου τῆς θόλου εἶχον ἐκβαθυνθῆ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἄγνωστον διὰ τί. Ὁ τοῖχος τῆς θόλου διετεθεῖτο εἰς ὕψος 2,20 μ. Εἰς τὸν πυθμένα τοῦ τάφου καὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτοῦ εὐρέθησαν θραύσματα ἀνθρωπίνων κρανίων, ὅστρακα ἀμφορέων τοῦ ἀνακτορικοῦ λεγομένου ρυθμοῦ καὶ ὀλίγα Μικρὰ εὐρήματα μνημονεύομενα κατωτέρω. Ὑπεράνω τοῦ στρώματος τούτου εὐρέθη σωρὸς ὀστέων καὶ ἔχνη ἰσχυρᾶς πυρᾶς θυσίων μετ' ὀστέων ἀγγείων τοῦ Ἀνατολί-ζοντος ρυθμοῦ. Ἔργον 1959, 119-122.

(5) Τάφος Γουβαλαρίου 2 (Κουκουνάρα 5;) κείμενος ὀλίγα μέτρα βορείως τοῦ προηγουμένου. Διάμετρος τῆς θόλου 4,90 - 5 μ. Ἡ θύρα εἶχε κλεισθῇ διὰ τοίχου ἐκ λίθων ἐσφύζετο δὲ εἰς ὕψος 1,83 μ. ἀλλὰ τὸ ὑπέρθυρον δὲν εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν του. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν ὀλίγα τεμάχια ὀστέων, κτερίσματά τινα καὶ ΥΕ ἀγγεῖα (τοῦ 1500 π.Χ.) ὥς καὶ ἔχνη πυρός. Ἔργον 1959, 122-123.

(6) Τάφος Ἀκόνας 1 (Κουκουνάρα 6;) μερικῶς ἀνασκαφεὶς ἔνεκα τῆς κακῆς καταστάσεως εἰς ἣν διετεθεῖτο. Οἱ τοῖχοι τῆς θόλου ἐσφύζοντο εἰς ὕψος πλέον τοῦ μέτρου ὑπεράνω τῆς γραμμῆς τοῦ ὑπερθύρου, τὸ ὁποῖον δὲν εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν του. Ἔργον 1959, 123.

(7) Τάφος Ἀκόνας 2 (Κουκουνάρα 7;) κείμενος 15 περίπου μέτρα βορείως τοῦ προηγουμένου καὶ ἔχων τὴν εἴσοδον ἀπὸ Βορρᾶ. Διάμετρος τῆς θόλου 5,40 μ. Ὁ τάφος περιεῖχεν ἀπηνθρακωμένα ὀστᾶ καὶ βαλάνους δρυῶν, ὀλίγα Μικρὰ εὐρήματα καὶ ΥΕ II - ΥΕ III ὅστρακα, πάντα κεκινημένα ἐκ τῆς ἀρχικῆς τῶν θέσεως. Ἔργον 1959, 123-125.

(8) Δύο ἐκ 5-6 ὑφισταμένων τύμβων εἰς τὴν θέσιν Γουβαλάρι ἀνεσκάφησαν καὶ εἰς τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν οὐδὲν ἀξιόλογον εὐρέθη, ὃ ἕτερος περιεῖχε τρεῖς μικροὺς θολωτοὺς τάφους διαμέτρου ἑκαστος μικροτέρους τῶν 3 μ. στερουμένους περιέργως εἰσόδου. Οἱ τοῖχοι τῶν θόλων εἶχον πολὺ ἀμελῶς κατασκευασθῇ ὃ δὲ νεκρὸς πέπει νὰ ἀπετίθετο ἐν τῇ θόλῳ ἐκ τῆς κορυφῆς. Δὲν εὐρέθησαν πλήρεις σκελετοὶ ἐντὸς τῶν θαλάμων ἀλλὰ τεμάχια ὀστέων προερχόμενα πιθανῶς ἐκ περισυλλογῆς ἐξ ἄλλων τάφων. Ὁ πλέον σημαντικὸς ἐκ τῶν τριῶν θόλων περιεῖχεν ὀλίγα Μικρὰ εὐρήματα καὶ χειροποίητον κεραμικὴν. Ἔργον 1959, 119.

XLIX. Ριζόμυλος (110).— (1) Ἡ ὑπαρξὶς 4 τοῦλάχιστον θολωτῶν καὶ τιναν ἴσως θαλαμοειδῶν τάφων εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Νιχωρίων παρὰ τὸν Ριζόμυλον ἀναφέρεται ἐν BCH 1960, 700. AJA 1961, 248-249.

(2) Εἷς ἢ δύο θολωτοὶ τάφοι, ἀναφερθέντες ὅτι ὑπάρχον παρὰ τὸ χωρίον Νερόμυλος ΒΔ. τοῦ Ριζομύλου καὶ ἐγγὺς τῆς ἀμαζιτικῆς ὁδοῦ ἀπὸ Καλαμῶν εἰς Πύλον, δύνανται ἐπίσης νὰ μνημονευθῶν ἐνταῦθα. AJA 1961, 246.

L. Όσμάναγα (115).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τινων θολωτῶν τάφων (ἰδὲ κατάλογον ΥΕ κατοικήσεως σ. 99-100 ἀνωτέρω), εἰς τῶν ὁποίων ἀνασκαφαίς παρέσχε τὰς ἀκολουθούσας διαστάσεις.

(1) Ὁ δρόμος κατηγυθύνετο ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ. καὶ δὲν εἶχε τὰς πλευρὰς ἐπενδεδυμένας διὰ τοίχων, ὥστε τὸ ἀκριβὲς μῆκος τούτου δὲν ἦτο σαφές. Ἡ εἴσοδος εἶχε πλάτος 1,95 μ., βάθος 1,50 μ. καὶ ὕψος 2,75 μ. Ἡ διάμετρος τῆς θόλου ἦτο 6 μ. καὶ ὁ τοίχος αὐτῆς ἦτο κατεσκευασμένος ἐκ μικρῶν πλακοειδῶν, ἀργῶν λίθων. Τὸ ὑπέρθυρον ἀποτελεῖτο ἐκ τριῶν τεμαχίων λίθου.

Τὸ περιεχόμενον τῆς θόλου εἶχε συληθῇ ἀλλ' ἐκ τῆς εὐρεθείσης ἐν τῷ τάφῳ κεραμικῆς μέγα μέρος ἀνήκεν εἰς τὴν ΜΕ περίοδον, ὥστε ὁ BLEGEN παρατηρεῖ ὅτι ἡ κεραμικὴ αὕτη εἶναι «πολὺ ἀρχαιότερα πάσης ἄλλης γνωστῆς ἀπὸ θολωτῶν τάφων ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος» καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι σημαντικὸν δεδομένον διὰ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς καταγωγῆς τῶν θολωτῶν τάφων. Hesperia 1954, 159, 162.

(2) Μετὰ τῆς θέσεως δύνανται νὰ συνδεθοῦν δύο πιθανοὶ θολωτοὶ τάφοι κείμενοι εἰς θέσιν Χουροῦ Χάνι 500 μ. βορείως τοῦ χωρίου Πισάσκι καὶ 2 περίπου χιλιόμε. βορείως τοῦ Ὁσμάναγα (Κορυφασίου) μνημονευόμενοι ἐν AJA 1961, 238 ἀρ. 42 Α.

LI. Παπούλια (117).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ 3 θολωτῶν τάφων, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων εἶχον διάμετρον οὐχὶ μεγαλύτεραν τῶν 3,65 μ. Εἰς τῶν τάφων περιγραφόμενος ἐν λεπτομερείᾳ καὶ εὐρισκόμενος εἰς θέσιν Καταροράχι εἶχε δρόμον μήκους πλέον τῶν 3 μ. καὶ πλάτους 1 μ., τὰς δὲ πλευρὰς ἐπενδεδυμένας διὰ τοίχων ἐπὶ 1,25 μ. ἀπὸ τῆς εἰσόδου. Ἡ εἴσοδος εἶχε πλάτος 0,80 μ., ὕψος μὴ σφῆζόμενον καὶ βάθος 2 μ. Ἡ θόλος ἦτο διαμέτρου 4,40 μ. περιεῖχε δύο λάκκους καὶ σωροὺς ὁστῶν ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ἐν οἷς διεκρίνοντο κρανία περισσότερα τῶν 10. Τὸ περιεχόμενον ὅλων τῶν τάφων γενικῶς ἦτο πενιχρὸν συνιστάμενον ἐκ κεραμικῆς καὶ λίγων μικρῶν ἀντικειμένων. BCH 1955, 248. ΠΑΕ' 1954, 315-316, 1955, 254-255, AJA 1961, 240 ἀρ. 49.

LII. Τραγάνες (118).— Οἱ δύο ἀνασκαφέντες θολωτοὶ τάφοι εἶχον τὰς κάτωθι διαστάσεις.

(1) Θόλος I ἀνασκαφαίς ἀρχικῶς ὑπὸ τῶν ΣΚΙΑ καὶ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ καὶ συμπληρωματικῶς ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ. Ὁ δρόμος εἶχε τὰς πλευρὰς ἄνευ τοίχων πλὴν ἴσως μικροῦ τμήματος πρὸ τῆς εἰσόδου, τὸ δάπεδον τοῦ δρόμου εἶχεν ἐλαφρὰν κλίσιν πρὸς τὴν εἴσοδον πλὴν μικροῦ ὀριζοντίου πρὸ τῆς εἰσόδου τμήματος, ἔνθα ὁ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ εὗρεν ὁμάδα χαλκῶν ἀγγείων. Ἡ εἴσοδος εἶχε πλάτος 1,45 μ., ὕψος 2,90 μ. καὶ βάθος 2,80 μ. Ἡ διάμετρος τῆς θόλου δὲν ἀναφέρεται. Ὁ τοίχος αὐτῆς εἶχε κτισθῇ δι' ἀργῶν λίθων καὶ ἐσφῆξετο εἰς ὕψος 3 περίπου μέτρων κατὰ τὸν χρόνον τῆς πρώτης ἀνασκαφῆς.

Ἐντὸς δύο λάκκων παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ τάφου εὐρέθησαν χαλκᾶ τινα ἀγγεῖα καὶ ἄλλα εὐρήματα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δὲ τῆς θόλου εὐρέθησαν δύο κιβωτιώσχημοι τάφοι καὶ εἰς μικρὸς βόθρος, πλεόν των 30 σκελετοὶ εἰς διάφορα στρώματα, ἀγγεῖα, Μικρὰ εὐρήματα καὶ ἕχνη πυρός. Τινὲς τῶν σκελετῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων εἶχον τοποθετηθῆ εἰς θέσιν ὀκλάζοντος. ΑΕ 1912, 268, 1914, 99 ἔξ. ΠΑΕ 1909, 274 ἔξ. 1955, 247-249.

(2) Ὁ δεῦτερος θολωτὸς τάφος, ὃ ἀνασκαφεῖς ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ, ἔκειτο εἰς ἀπόστασιν 15 περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ προηγουμένου καὶ εἶχε τὰς κάτωθι διαστάσεις. Ὁ δρόμος εἶχε μῆκος 7,50 μ., τοιχώματα ὀλίγον σκολιὰ καὶ μὴ ἐπενδεδυμένα διὰ τοίχων, πλάτος κυμαινόμενον ἀπὸ 2,25 μ. ἕως 2,55 μ. καὶ δάπεδον κλίνον πρὸς τὸ στόμιον.

Ἡ εἴσοδος εἶχε πλάτος 1,35 μ. καὶ ἡ θόλος διάμετρον 7,20 μ. διητηρεῖτο δὲ εἰς ὕψος 3,25 μ. κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς. Ἐντὸς τῆς θόλου, ἣτις εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὡς κατοικίᾳ εἰς Ἑλληνιστικούς χρόνους, εὐρέθησαν τρεῖς λάκκοι, ἡ χρονολογία τῶν δύο ἐκ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι σαφής. Ὁ τρίτος λάκκος ἀνῆκεν εἰς ὑστερομυκηναϊκοὺς χρόνους καὶ περιεῖχε κεκαυμένους νεκρούς (ΠΑΕ 1955, 252). Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν Μικρὰ εὐρήματα περιγραφόμενα εἰς τὸ οἰκεῖον κατωτέρω κεφάλαιον. ΠΑΕ 1955, 249-254, 1956, 202.

LIII. Μυρσινοχώρι (119).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δύο θολωτῶν τάφων καὶ τριῶν τύμβων.

(1) Ὁ εἰς τῶν δύο θολωτῶν τάφων ἦτο πρὸ πολλοῦ γνωστὸς σφύζεται δὲ εἰς καλὴν κατάστασιν πλὴν τῆς κορυφῆς του, ἣτις ἔχει καταπέσει. Διαστάσεις δὲν ἀναφέρονται. Ὁ τάφος περιεῖχεν ΥΕ II - III κεραμικήν. Ἔργον 1956, 93. ΠΑΕ 1956, 203.

(2) Ὁ ἕτερος θολωτὸς τάφος κεῖται 20 μ. δυτικώτερον τοῦ προηγουμένου καὶ διατηρεῖται εἰς καλὴν κατάστασιν. Διαστάσεις δὲν παρέχονται. Ἐντὸς τοῦ δρόμου εὐρέθη ΥΕ II κεραμική, τὸ δάπεδον τοῦ δρόμου καὶ τῆς θόλου εἶχε μεταγενεστέρως ἐμβαθυνθῆ μερικῶς. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν 6-7 σκελετοὶ εἰς δὲ τὸ δάπεδον τῆς θόλου ὑπῆρχον δύο λακκοειδεῖς τάφοι κεκαλυμμένοι διὰ πλακῶν. Εἰς τὸν ἕνα ἐκ τούτων περιείχοντο τὰ ὀστέα 4-5 νεκρῶν μετὰ τινων κτερισμάτων, εἰς τὸν ἄλλον περιείχετο ὁ σκελετὸς μιᾶς νεαρᾶς πριγκίπισσης. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἔκειτο εἰς νεκρὸς μετὰ πλουσίων χρυσῶν καὶ χαλκῶν κτερισμάτων παρατιθεμένων εἰς τὰ Μικρὰ εὐρήματα. Ἔργον 1956, 93-94, 1957, 71-73. ΠΑΕ 1956, 203-206.

(3) Τρεῖς τύμβοι περιέχοντες ταφὰς εἰς θήκας καὶ πύλους ἀνασκαφέντες ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ (ΠΑΕ 1953, 250-251. BCH 1954, 124) καὶ δύο ἕτεροι μὴ ἀνασκαφέντες παρὰ τὴν θέσιν Τσίτσιρας (AJA 1961, 240 ἀρ. 47-48) δύ-

νανται να αναφερθούν ένταυθα, ἄν και ἡ ἀκριβὴς χρονολογία αὐτῶν δὲν εἶναι γνωστή.

LIV. Ἑγγλιανός (120).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δέκα περιπόου θολωτῶν τάφων εὐρεθέντων εἰς τὴν περιοχὴν (AJA 1953, 60) καὶ ὑφ' ἐνὸς νεκροταφείου θαλαμοειδῶν τάφων. Ἐκ τῶν θολωτῶν ἔχουν ἀνασκαφῇ 4 τάφοι ἐκ δὲ τῶν θαλαμοειδῶν ἔτεροι 4 περιπόου.

(1) Θολωτὸς τάφος τοῦ Κάτω Ἑγγλιανοῦ. Δρόμος μετὰ τοιχωμάτων μὴ ἐπενδεδυμένων διὰ τοίχων ἔχων μῆκος 8,10 μ. ἀπὸ ΝΑ. πρὸς ΒΑ. καὶ πλάτος 2,30 μ. Εἴσοδος ὕψους 3,10 μ., πλάτους 1,65 μ. καὶ βάθους 3 μ. Θόλος διαμέτρου 7,66 μ. Οἱ τοῖχοι τῆς θόλου ἐπὶ ἓν μέτρον ὑπὲρ τὸ δάπεδον εἶναι κατακόρυφοι καὶ μετὰ ταῦτα ἄρχονται συγκλίνοντες ἔχουν δὲ κτισθῇ δι' ἀργῶν πλακοειδῶν λίθων καὶ διετηροῦντο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς εἰς ὕψος 3,25 μ. Τὸ ὑπέρθυρον ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν λίθων, ὁ εἷς τῶν ὁποίων ἐσφῆζετο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς. Ὁ τάφος περιεῖχε 12 κεκινημένους ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως νεκρούς, κεραμικὴν καὶ Μικρὰ εὐρήματα περιγραφόμενα κατωτέρω. AJA 1939, 570-576.

(2) Θολωτὸς τάφος βορείως τοῦ ἀνακτόρου. Ὁ δρόμος ἔχει κατεύθυνσιν ἀπὸ ΝΑ. πρὸς ΒΑ., πλάτος 4 μ., τὰς πλευρὰς ἄνευ τοίχων καὶ τὸ δάπεδον κλίνει πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς θόλου. Ἡ εἴσοδος ἦτο πλάτους 2,25 μ., βάθους 4,50 μ. καὶ ἐκ τοῦ ὕψους τῆς σφῆζονται μόνον 4,60 μ. ἐκ τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος. Ἡ θόλος εἶχε διάμετρον 9,35 μ. ὁ δὲ τοῖχος αὐτῆς, ὅστις σφῆζεται εἰς ὕψος 4,50 μ., κατὰ τὰ πρῶτα 2,25 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου, ἦτο ἐκτισμένος κατακόρυφος. Ὁ ἐν λόγῳ τοῖχος ἔχει κατασκευασθῇ δι' ἀργῶν λίθων ἀλλὰ μετ' ἐπιμελείας. Ἐντὸς τῆς θόλου εἶχον κατασκευασθῇ εἰς λάκκος καὶ μία κτιστὴ σαρκοφάγος. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν σκελετοὶ κεκινημένοι ἐκ τῆς ἀρχικῆς τῶν θέσεως καὶ πολυάριθμα Μικρὰ εὐρήματα παρατιθέμενα κατωτέρω. AJA 1954, 30-32.

(3) Θολωτὸς τάφος κείμενος 135 περίπου μέτρα νοτίως τῆς περιοχῆς τοῦ ἀνακτόρου. Τούτου ἐν τμῇμα μόνον διετηρεῖτο ἀνῆκον εἰς θόλον ἀρχικῆς διαμέτρου 5,60 μ. Τὸ ὕψος τοῦ τοίχου τοῦ σφριζομένου τόξου εἶναι ἐνὸς ἢ δύο δόμων μόνον. Ὁ τάφος περιεῖχεν εἰς ἀνώτερον στρώμα ἐντὸς λάκκου ἓνα σκελετόν, εἰς βαθύτερον δὲ στρώμα ὑπῆρχον 5-6 ἐπὶ πλέον λάκκοι εἰς τοὺς ὁποίους εὐρέθησαν ταφαι ἐντὸς πίθων. Πλούσια δῶρα ἐξ ὀρειχάλκου καὶ πηλοῦ συνώδευον τὸν νεκρὸν τοῦ ἀνωτέρω στρώματος. AJA 1958, 178.

(4) Ἄλλος θολωτὸς τάφος εἰς Κάτω Ἑγγλιανόν, ἡμικαταστροφείς κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς δημοσίας ὁδοῦ πρὸς Χώραν τὸ 1895 καὶ ἀνασκαφείς τὸ 1958. Ἡ ἀρχικὴ διάμετρος τῆς θόλου ἦτο 2,35 μ. περιεῖχε δὲ αὐτὴ ταφὰς καὶ κτερίσματα ἐκ σιδήρου καὶ ἐξ ὀρειχάλκου ὡς καὶ πρωτογεωμετρικὰ ἀγγεῖα. AJA 1959, 127.

(5) Νεκροταφεῖον θαλαμοειδῶν τάφων εὐρεθὲν ἐπὶ ἐνὸς μικροῦ λοφίσκου κειμένον 150 περίπου μέτρα πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς περιοχῆς τοῦ ἀνακτόρου. Ἐν αὐτῷ ἀνεγνωρίσθησαν τὸ 1956 οἱ δρόμοι 11 θαλαμοειδῶν τάφων καὶ τινες τούτων ἀνεσκάφησαν. Οἱ ἀριθμοὶ 1-2 ἦσαν ἀπλοὶ δρόμοι, διότι προφανῶς οἱ κατασκευάζοντες αὐτοὺς συνήντησαν μαλακὸν πηλὸν καὶ ἀπέστησαν τοῦ ἔργου. AJA 1957, 134.

(6) Ἔτερον στενὸν καὶ βαθὺ ὄρυγμα ὁμοιάζον πρὸς ἡμιτελῆ δρόμον εὐρέθῃ περιέχον δύο σκελετοὺς τὸν ἕνα ὑπὲρ τὸν ἕτερον καὶ ἀγγεῖα. AJA 1957, 134.

(7) Θαλαμοειδὴς τάφος E 4. Ὁ δρόμος δὲν ἀνεσκάφη ἵνα μὴ κατασραφῇ ἡ παρακειμένη ἀμπελος. Ἡ εἴσοδος εἶχεν ὕψος 1,47 μ. ὁ δὲ θάλαμος, ὠοειδὴς τὸ σχῆμα, εἶχε μῆκος ἀπ' Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς 5,20 μ. καὶ πλάτος ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον 3,30 μ. Ἐν αὐτῷ εὐρέθησαν δύο λάκκοι. AJA 1958, 178-179.

(8) Θαλαμοειδὴς τάφος E 6. Ὁ δρόμος εἶχε κατεύθυνσιν ἀπὸ ΝΑ., πρὸς ΒΔ. μῆκος 8,50 μ. καὶ πλάτος 0,70 μ. κατὰ τὸ ἔξω καὶ 1,28 μ. κατὰ τὸ ἔσω ἄκρον. Τὸ δάπεδον εἶχεν ἔντονον κλίσιν πρὸς τὴν θύραν τὰ δὲ τοιχώματα συνέκλινον πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ δρόμου. Ἡ εἴσοδος εἶχεν ὕψος 1,57 μ. καὶ εἶχεν ἀποφραχθῇ διὰ λίθων, ὑπεράνω τῶν ὁποίων εὐρέθη ἀνώφλιον καὶ ὑπὲρ τὸ ἀνώφλιον τοῦτο ὑπῆρχε δευτέρα εἴσοδος ἐπίσης κεκλεισμένη διὰ λίθων. Ὁ θάλαμος εἶχε μῆκος 3,86 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ 2,30 μ. πλάτος ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον εἶχε δὲ ὀρθογώνιον περίπου σχῆμα. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν τρία στρώματα ταφῶν, τὸ τελευταῖον τῶν ὁποίων, κείμενον 2,35 μ. ὑπὲρ τὸ ἀρχικὸν ἔδαφος, ἦτο προσιτὸν ἐκ τῆς ἄνω θύρας συνέκειτο δὲ τὸ στρώμα τοῦτο ἐκ τριῶν ταφῶν ἂν κρίνῃ τις ἐκ τριῶν εὐρεθέντων κρανίων καὶ τινων ὀστέων, ἐκ τριῶν ἀγγείων καὶ μερικῶν ὀστροάκων. Εἰς ὕψος 1,15-0,80 μ. ὑπὲρ τὸ ἀρχικὸν ἔδαφος τοῦ τάφου εὐρέθη τὸ δεύτερον στρώμα ταφῆς συνιστάμενον ἐξ ἐνὸς νεκροῦ, τοῦ ὁποίου τὸ κρανίον καὶ ὀλίγα ὀστᾶ εὐρέθησαν, συνοδευόμενα ὑπὸ ὀλίγων κοσμημάτων καὶ ἐνὸς ἀγγείου. Τὸ κατώτατον στρώμα ἀπετελεῖτο ἐκ δύο σκελετῶν κειμένων τοῦ ἐνὸς ὑπὲρ τὸν ἕτερον ἐξηπλωμένων καὶ τῶν δύο ἐπὶ τῆς ράχως καὶ συνοδευομένων ὑπὸ ὀπλων ὥς καὶ ἐκ πέντε ἐπὶ πλέον σκελετῶν εὐρεθέντων εἰς ἄλλας θέσεις τοῦ κατωτάτου στρώματος. AJA 1958, 179.

(9) Θαλαμοειδὴς τάφος K 1. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου εἶχε συγκλίνοντα τοιχώματα. Ἡ εἴσοδος ἦτο ὕψους 1,95 μ. καὶ εἶχε τοξοειδὲς ὑπέρθυρον εὐρέθῃ δὲ κεκλεισμένη διὰ λίθων. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου (αἱ διαστάσεις τοῦ ὁποίου δὲν ἀναφέρονται) εὐρέθησαν τρία κρανία, πολυάριθμα ὀστᾶ καὶ 18 ΥΕ III Β ἀγγεῖα ἐντὸς ἐνὸς δὲ λάκκου εὐρέθησαν ἄλλα κρανία καὶ ὀστᾶ. AJA 1958, 179.

(10) Θαλαμοειδῆς τάφος εἰς Κάτω Ἑγγλιανόν. Ὁ θάλαμος τοῦ τάφου ἦτο ἀκανονίστου σχήματος ἔχων πλάτος ἀπὸ πλευρᾶς εἰς πλευρὰν 3,50 μ. καὶ μῆκος ἀπὸ τῆς εἰσόδου πρὸς τὸν ἔναντι τοῖχον 4,70 μ. Περιεῖχε δὲ τρεῖς σωρούς ὀστέων καὶ μερικὰ κτερίσματα ἐκ χρυσοῦ, ὀρειχάλκου, λίθου καὶ πηλοῦ. AJA 1960, 158.

LV. Καλάμαϊ (121).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ἑνὸς νεκροταφείου ἑπτὰ περίπου θαλαμοειδῶν τάφων μὴ ἐρευνηθέντων. Βιβλιογραφίαν ἰδὲ ἀνωτέρω σ. 64 ἀρ. 76.

LVI. Ἁγίος Ἡλίας (122).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ἑνὸς νεκροταφείου περισσοτέρων τῶν πέντε θαλαμοειδῶν τάφων. Οἱ δρόμοι εἶναι συνήθως στενοὶ καὶ μακροὶ μετὰ τοιχωμάτων συγκλινόντων ὥστε κατὰ τὸ ἀνωτέρον σημεῖον ταῦτα ἀπέχουν ἀλλήλων 0,60-0,70 μ. Ἐνὸς ἀνασκαφέντος τάφου ἡ εἴσοδος ἔχουσα τὰς πλευρὰς συγκλινούσας ἦτο 1,65 μ. ὕψους καὶ 0,90 μ. πλάτους εἰς τὴν βάσιν, 0,80 μ. δὲ εἰς τὴν κορυφήν. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου εἶχε μῆκος 7,50 μ. Ὁ θάλαμος ἦτο κυκλοτεροῦς σχήματος ἔχων διάμετρον περίπου 3,60 μ. Ἐντὸς τούτου εὐρέθησαν τρεῖς βόθροι ἐσκαμμένοι ἐν τῷ δαπέδῳ περιέχοντες τὰ ὀστὰ περισσοτέρων τῶν 6 παιδίων, περισυλλεγένητα ἐκ δευτέρας φροντίδος, καὶ πενιχρὰ κτερίσματα. ΠΑΕ 1954, 305-306.

LVII. Βολιμίδια (124).— Εἵκοσι καὶ εἰς θαλαμοειδεῖς τάφοι ἐρευνηθέντες ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῆς θέσεως. Ὅκτὼ τούτων περιγράφονται ἐν ΠΑΕ 1952, 473-496, ἑννέα ἕτεροι ἐν ΠΑΕ 1953, 238-250 καὶ τέσσαρες μνημονεύονται ἐν BCH 1955, 247-248 καὶ ΠΑΕ 1954, 299-305. Μερικοὶ ἐπὶ πλεόν μὴ ἀνασκαφέντες τάφοι μνημονεύονται ἐν ΠΑΕ 1954, 300.

Αἱ λεπτομέρειαι τῶν ἀνασκαφέντων τάφων περιληπτικῶς ἔχουν ὡς κάτωθι: Οἱ δρόμοι ποικίλλουν εἰς μῆκος ἀπὸ 1 ἕως 7 μέτρα καὶ εἰς πλάτος ἀπὸ 1 μ. ἕως 2,15 μ. Τὰ τοιχώματα τῶν δρόμων εἶναι σχεδὸν κατακόρυφα, τὰ δὲ δάπεδα κλίνουν πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ εἰς μίαν περίπτωσιν ἔχουν λαξευθῇ εἰς τὸν δρόμον 5 βαθμίδες (ΠΑΕ 1952, 486, Ἀγγελιοπούλου τάφος 2). Αἱ εἰσοδοὶ εἶναι συνήθως ὀρθογώνια ἀνοίγματα, ἂν καὶ τοξοειδῇ ὑπέρθυρα παρατηροῦνται εἰς μερικοὺς τάφους (ΠΑΕ 1952, 492, Τσουλέα τάφος 2). Τὸ ὕψος τῶν θυρῶν εἶναι 1,20 μ. - 1,75 μ. τὸ δὲ πλάτος 0,90 ἕως 1,20 μ. Οἱ θάλαμοι εἶναι συνήθως κυκλικοῦ περίπου σχήματος, ἂν καὶ ὀλίγα πεταλοειδῆ σχήματα συναντῶνται. Ἡ διάμετρος τῶν θαλάμων ποικίλλει ἀπὸ 3,10 μ. ἕως 6,10 μ. Κόγχαι εἰς τὰ τοιχώματα τῶν θαλάμων καὶ λάκκοι εἰς τὸ δάπεδον εἶναι συνήθεις, εἰς δὲ θαλάμους ἔχει 14 κόγχας ἢ παραρτήματα (ΠΑΕ 1953, 239). Αἱ ὀροφαὶ τῶν θαλάμων ἔχουν τὴν μορφήν τῆς ὀροφῆς κτιστῆς θόλου καὶ ὁ ἐνεργήσας τὴν ἀνασκαφὴν νομίζει ὅτι εἶναι δυνατόν οἱ θολωτοὶ κτιστοὶ τάφοι νὰ ἐξελιχθῶσαν ἐκ τῶν θαλαμοειδῶν (ΠΑΕ 1952, 494).

Ἐντὸς τῶν θαλάμων εὐρέθησαν πλείονες ταφαὶ εἰς διαδοχικὰ στρώματα. Οἱ νεκροὶ ἐτοποθετοῦντο συνήθως ὕπτιοι ἐξηπλωμένοι ἐπὶ τῆς ράχεώς των (ΠΑΕ 1953, 238). Εἰς μίαν περίπτωσιν ὁ νεκρὸς εἶχεν ἀποτεθῆ εἰς συνεσταλμένην πὼς στάσιν (ΠΑΕ 1952, 484), εἰς ἑτέραν δὲ δύο σκελετοὶ ἐφαίνοντο ἐναποτεθέντες ἐνηγκαλισμένοι (ΠΑΕ 1954, 300) καὶ εἰς τρίτην περίπτωσιν εἰς νεκρὸς εἶχεν ἀποτεθῆ πιθανῶς ἡμιανακεκλιμένος (Βοριᾶ, τάφος 5. ΠΑΕ 1954, 304-305). Εἰς κτερίσματα ἐκ μετάλλου οἱ τάφοι ἦσαν πτωχοὶ ἀλλ' εἰς κεραμικὴν ἦσαν πλουσιώτατοι, ἀρχεται δὲ αὕτη ἀπὸ τῆς ΥΕ I βαθμίδος ἀλλ' αἱ φάσεις τῆς ΥΕ III περιόδου ἐκπροσωποῦνται καλλίτερον ὑπὸ τῶν δεδομένων.

LVIII. Καρτερόλι (125).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ 9 βεβαιῶν καὶ 4 πιθανῶν θαλαμοειδῶν τάφων μὴ ἀνασκαφέντων. BSA 1957, 246-248 καὶ πίν. 49c. AJA 1961, 255.

LIX. Θουρία (126).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται: (1) ὑφ' ἐνὸς ΥΕ νεκροταφείου 25 περίπου θαλαμοειδῶν τάφων, οἱ 20 τῶν ὁποίων ἦσαν ἀνοικτοὶ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀνεγνωρίσθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ ΣΚΙΑ.

(2) Ὑπὸ ἐνὸς βεβαιῶν καὶ δύο πιθανῶν θολωτῶν τάφων. Βιβλιογραφίαν ἴδὲ εἰς ΠΕ θέσιν 77 ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς προϊστορικῆς κατοικίσεως σ. 64 ἀνωτέρω καὶ AJA 1961, 251 ἀρ. 78.

LX. Σαμάρινα (127).— Ὁ VALMIN ἀναφέρει μερικὸν Μυκηναϊκὸν τάφον, τοὺς ὁποίους ὁμοῦς ὁ R. HOPE SIMPSON ἀμφισβητεῖ. Ἰδὲ βιβλιογραφίαν εἰς Κατάλογον ΥΕ προϊστορικῆς κατοικίσεως σ. 101 ἀνωτέρω.

LXI. Μουριατάδα (132).— Ὁ ἀνασκαφεὶς εἰς τὴν θέσιν θολωτὸς τάφος εἶχε διάμετρον 4,60 μ. καὶ ὕψος ἄνω τῶν 6 μ. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθη ἡ ταφὴ ἐνὸς παιδίου καὶ ἄλλο κεκινημένον περιεχόμενον. Ἔργον 1960, 152. AJA 1961, 232.

LXII. Μαλίκι (133).— Εἰς θολωτὸς τάφος ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύεται ἐν RE Suppl. VI, 607.

LXIII. Μοῖρα (135).— Αἱ κάτωθι ταφαὶ ἀνεκαλύφθησαν εἰς Μοῖραν (νῦν Μύρον). (1) Δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ ἐπὶ τοῦ τύμβου τοῦ Κουκιρικού ἀπεκάλυψαν ταφὰς εἰς πίθους, ὡς αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι εἰς Παπούλια, ἀναγομένας ὥς εἰς ΜΕ χρόνους.

(2) Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τῆς Περιστεριάς εὐρέθησαν τρεῖς θολωτοὶ καὶ τινες κιβωτιόσχημοι τάφοι. Ὁ ἐγγύτερον τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου καὶ πρῶτος ἀνασκαφεὶς ἐκ τῶν θολωτῶν εἶχε δρόμον μήκους 28 μ. καὶ πλάτους 3,30 μ. Ἡ εἴσοδος εἶχε κατασκευασθῇ ἐκ πελεκητῶν λίθων, δύο τῶν ὁποίων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (δυτικῆς) τῇ εἰσερχομένῳ παραστάδος ἔφερον ἐγχάρακτα σήματα.

Τὸ ὕψος τῆς εἰσόδου ἦτο 5,10 μ. τὸ δὲ πλάτος 2,33 μ. καὶ τὸ βάθος, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν τριῶν ὑπερθύρων, δύο τῶν ὁποίων σφίζονται τεθραυσμένα, ἦτο πλεόν τῶν 6 μ. Ἡ διάμετρος τῆς θόλου ἦτο 12,10 μ. ἀλλ' οἱ τοῖχοι αὐτῆς εἶχον κατὰ τὸ πλεῖστον καταρρεῦσει. Ὁ τάφος εἶναι ὁ μεγαλύτερος τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου δυνάμενος νὰ παραβληθῇ μόνον πρὸς τοὺς ἀναλόγους τῶν Μυκηνῶν ἐκ τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν. Ἔργον 1960, 152-158, 1961, 164-169.

(3) Ὁ δεύτερος θολωτὸς τάφος ἔκειτο περὶ τὰ 80 μ. νοτιώτερον τοῦ προηγούμενου καὶ ἦτο ἴσων περίπου διαστάσεων ὁ δὲ τοῖχος τῆς θόλου ἐσφίζετο εἰς ὕψος 3 περίπου μέτρων. Ἐντὸς τῆς θόλου καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εὐρέθῃ κατασκευῇ ὁμοιάζουσα βωμὸν ἢ βάθρον. Ἔργον 1961, 167.

(4) Μικρὸν θολωτὸν οἰκοδόμημα μερικῶς ἀποκαλυφθὲν ἔκειτο ΝΔ. καὶ λίαν ἐγγὺς τοῦ τελευταίου περιγραφέντος τάφου. Ἡ διάμετρος τούτου ἦτο μεγαλύτερα τῶν 5 μ. ἦτο δὲ τοῦτο πιθανῶς θολωτὸς τάφος ἂν καὶ παρ' αὐτῷ εὐρέθῃ ΜΕ κυρίως κεραμικῇ. Ἔργον 1961, 169.

(5) Μικροὶ κιβωτιόσχημοι τάφοι εὐρέθῃσαν ὑπὸ τὸ δάπεδον μιᾶς ΜΕ/ΥΕ οἰκίας ἐκτισμένης κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐν ᾧ κατεσκευάσθη ὁ πρῶτος περιγραφεῖς θολωτὸς τάφος. Ἐντὸς ἐκάστου τῶν τάφων τούτων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων δὲν ἀναφέρεται, εἶχον ἐνταφιασθῇ ἀνὰ δύο ἢ καὶ περισσότερα νήπια καὶ τινες τούτων περιεῖχον ὡς κτερίσματα Ἀμαυρόχρωμα καὶ ΥΕ I ἄγγεῖα (ἐν οἷς ἐν ποτήριον τοῦ τύπου Κεφτί ἢ Βαφειοῦ) ὡς καὶ τρία σφονδύλια ἐκ πηλοῦ. Ἔργον 1961, 167.

(6) Ἐπιμελῶς κατεσκευασμένος ταφικὸς περίβολος πέριξ τῶν δύο τελευταίων περιγραφέντων θολωτῶν τάφων ὑπὸ μορφὴν πεταλοειδοῦς οἰκοδομῆματος. Ἔργον 1961, 167.

LXIV. Μάλθη (137).—Τὰ ἀκόλουθα εἶδη τάφων εὐρέθῃσαν εἰς τὴν θέσιν: (1) Τρεῖς μικροὶ λακκοειδεῖς τάφοι, μετὰ τοιχωμάτων ὀριζομένων ὑπὸ σειρῶν λίθων, περιέχοντες σκελετοὺς παιδίων ἄνευ κτερισμάτων. Malthi, 225-226.

(2) Μία ταφὴ παιδίου εἰς πίδαον. Malthi, 231. (3) Ἑπτὰ μικροὶ κιβωτιόσχημοι τάφοι. Τρεῖς τούτων εὐρέθῃσαν διεσκορπισμένοι μεταξὺ τῶν οἰκιῶν τῆς ἀκροπόλεως, τρεῖς ἕτεροι ἀπετέλουν μίαν ὁμάδα καὶ περιεῖχον πάντες παιδικὰς ταφὰς καὶ εἷς εὐρέθῃ ἐντὸς τῶν ἀγρῶν ἀνατολικῶς τῆς ἀκροπόλεως. Malthi, 228-231. (4) Δύο μικροὶ κιβωτιόσχημοι τάφοι μετὰ πλευρῶν ἐπενδεδυμένων διὰ τοίχων, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιεῖχε τὸν σκελετὸν ἑνὸς παιδίου καὶ ἄγγεῖα. Malthi, 226-228.

(5) Τρεῖς ἀνασκαφέντες θολωτοὶ τάφοι, οἱ δύο τῶν ὁποίων ἔκειντο δυτικῶς ὁ δὲ ἕτερος ἀνατολικῶς τῆς ἀκροπόλεως, καὶ τινες ἐπὶ πλεόν θολωτοὶ τάφοι κατεστραμμένοι καὶ μὴ ἐρευνηθέντες.

Ὁ θολωτὸς τάφος I, ὁ νοτιώτερος ἐκ τῶν δύο κειμένων δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως, εἶχε τὰς ἀκολουθούσας λεπτομερεῖας κατασκευῆς. Ὁ δρόμος ἦτο μήκους 13,50 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτους 2,35 μ. Τὸ δάπεδον εἶχε κλίσιν πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ τὰ τοιχώματα τοῦ δρόμου ἐκαλύπτοντο διὰ τοίχων ἐκ πλακοειδῶν λίθων. Ἡ εἴσοδος ἦτο ὕψους 3 μ., πλάτους 1-1,60 μ. καὶ βάθους 3 μ. Ἡ θόλος εἶχε διάμετρον 6,85 μ. καὶ ὕψος 5,80 μ. Ὁ τοίχος τῆς θόλου μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ υπερθύρου ἔχει κτισθῆ κατακόρυφος διὰ μικρῶν πλακοειδῶν λίθων καὶ διετερεῖτο καλῶς. Τὸ ὑπέρθυρον ἀποτελεῖτο ἐξ ἑνὸς λίθου καὶ υπεράνω αὐτοῦ εἶχεν ἀφεθῆ ἀνακουφιστικὸν τρίγωνον. Ἡ εἴσοδος εὐρέθη μερικῶς μόνον κεκλεισμένη διὰ λίθων ἐντὸς δὲ τῆς θόλου δὲν εὐρέθησαν λάκκοι οὔτε πλούσιον περιεχόμενον. Malthi, 208-213.

(6) Θολωτὸς τάφος II. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου ἦτο μήκους 12,50 μ. ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ πλάτους 2,20 μ. εἰς τὴν βάσιν καὶ 2,05 μ. εἰς τὴν κορυφήν, εἶχε δὲ τὰ τοιχώματα κεκαλυμμένα διὰ τοίχων ἐκ μικρῶν πλακοειδῶν λίθων. Ἡ εἴσοδος διετερεῖτο κακῶς καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς ἔφθανε τὰ 2,80 μ., τὸ πλάτος ἦτο 1,30-1,60 μ. καὶ τὸ βάθος 2,60 μ. Ἡ θόλος εἶχε διάμετρον 5,15 μ. καὶ τοὺς τοίχους, οἵτινες ἐσφύζοντο εἰς ὕψος 3,50 μ., ἐκτισμένους δι' ἀργῶν πλακοειδῶν λίθων. Τὸ ὑπέρθυρον εἶχε θραυσθῆ. Μικρὰ αὐλαξ κατεσκευασμένη διὰ λίθων ἀναχωροῦσα ἐκ τοῦ δαπέδου τῆς θόλου ἐξήρχετο κάτωθεν τῆς θύρας πρὸς τὸν δρόμον. Ἡ θύρα εἶχεν ἀποφραχθῆ διὰ λίθων εἰς ὕψος 1,75 μ. Ἐντὸς τῆς θόλου ὑπῆρχεν εἰς λάκκος ἀλλ' ὀλίγα ὄστρακα καὶ μερικά μόνον Μικρὰ εὐρήματα εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ ὥς καὶ ἵχνη πυρός. Malthi, 215-225.

Ἀμφότεραι αἱ θόλοι ἀνήκουν εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα τῆς ταξινομήσεως τοῦ WACE ἀνεσκάφησαν δὲ τὸ 1926 πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν Bull. Lund 1926-27 ὡς τάφοι τῶν Βοδιῶν, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ παρακειμένου χωρίου.

(7) Ἡ θόλος ἀνατολικῶς τῆς ἀκροπόλεως εὐρίσκεται πλησίον τοῦ χωρίου Βασιλικὸν καὶ ἔχει τὰς ἀκολουθούσας διαστάσεις. Δρόμος μήκους 12,15 μ. ἔχων ἐφ' ἑκατέρας πλευρὰς τὰ τοιχώματα ἐπενδεδυμένα διὰ κτιστῶν τοίχων μόνον ἐπὶ 3,40 μ. ἀπὸ τῆς εἰσόδου. Εἴσοδος ὕψους 2,05 μ., πλάτους 0,52 μ.-0,98 μ. καὶ βάθους 2,75 μ. Θόλος 6,50 μ. τὴν διάμετρον ἔχουσα μίαν κτιστὴν κόγχην κατὰ τὴν δεξιὰν τῇ εἰσερχομένῳ πλευρᾷ καὶ τοῖχον κατεσκευασμένον δι' ἀργῶν λίθων καὶ σφῆζόμενον κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς εἰς ὕψος 2,75 μ. Ἐντὸς τῆς θόλου εὐρέθησαν ὁστὰ ζώων καὶ συντετριμμένα ἀγγεῖα YE II-III ἐποχῆς. Bull. Lund 1927-28, 190-201, 214-216.

(8) Τρεῖς πιθανῶς κατεστραμμένοι θόλοι ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ VALMIN δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως (Malthi, 5,225) εἰς δὲ ἀσφαλῆς καὶ ἕτερος πιθανὸς θολωτὸς τάφος εὐρίσκονται ἀνατολικῶς τῆς ἀκροπόλεως μεταξύ τῶν σιδηρο-

δρομικῶν σταθμῶν τῶν χωρίων Βασιλικοῦ καὶ Μπούγα. Bull. Lund 1926-27, 59, 88-89. Malthi, 223, 225. AJA 1961, 234.

LXV. Κοπανάκι (141).— Εἷς ἐκ τῶν τριῶν ὑπαρχόντων θολωτῶν τάφων παρὰ τὸ Κοπανάκι ἀνεσκάφη τὸ 1927. Οὗτος εἶχε τὰς ἀκολουθούς διαστάσεις: Ὁ δρόμος, ἔχων ἐπενδεδυμένην διὰ τοίχου τὴν μίαν μόνον πλευρὰν, εἶχε μῆκος 4,50 μ. καὶ πλάτος 1,70 μ. Ἡ εἴσοδος δὲν σφίζεται καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ ὕψος. Τὸ πλάτος αὐτῆς ἦτο 1,20 μ.-1,10 μ. εἰς τὴν βάσιν καὶ 0,30 μ. εἰς τὴν κορυφὴν κατέλγε δὲ ἀρχικῶς ἄνω εἰς τρίγωνον ἴσως, ἄνευ δηλ. ὑπερθύρου. Θόλος 5,35 μ. τὴν διάμετρον ἐκτισμένη δι' ἀργῶν λίθων καὶ διατηρουμένη εἰς ὕψος 2,50 μ. Μία αὐλαξ ἐξήρχετο ἐκ τῆς εἰσόδου παρακολουθηθεῖσα ἐπὶ 6,50 μ. Ἐντὸς τῆς θόλου εὐρέθησαν Μικρὰ εὐρήματα, κεραμικῇ, ὅσα καὶ ὄστρακα. Bull. Lund 1927-28, 216-220.

LXVI. Γλιάτα (144).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δύο θολωτῶν τάφων καὶ τὸ Μπουγάρι (145) ὑφ' ἐνὸς ἑτέρου (RE Suppl. VI, 607). Ὁ ἐν AJA 1961, 234 ἀρ. 30 περιγραφόμενος θολωτὸς τάφος ὁ εὐρισκόμενος ἐντὸς τοῦ χωρίου Μάνδρα 1 χιλμ. βορείως τῆς Ἠλέκτρας καὶ ἔχων δρόμον 11 μ. καὶ διάμετρον ἐπίσης 11 μ. εἶναι πιθανῶς εἷς ἐκ τῶν τριῶν τούτων τάφων.

LXVII. Κακόβατος (147).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τριῶν θολωτῶν τάφων, χαρακτηριζομένων διὰ τῶν γραμμάτων Α, Β καὶ Γ ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος αὐτοῦς (AM 1907, σ. VIII). Οὐδεὶς τῶν τριῶν τάφων εἶχε δρόμον μετὰ πλευρῶν ἐπενδεδυμένων διὰ τοίχων, πάντων δὲ αἱ θόλοι εἶχον καταπέσει καὶ τμημάτα ἀκόμη ἐκ τῆς περιφερείας τῶν θόλων ἔλειπον κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς, ἀφαιρεθέντων τῶν λίθων ὑπὸ χωρικῶν. Τὸ περιεχόμενον ἐπίσης ὅλων εἶχε συληθῇ.

(1) Θολωτὸς τάφος (Α). Εἶχε δρόμον μήκους περίπου 8 μ. καὶ πλάτους 2,50 ἕως 3 μ., εἴσοδον πλάτους 2,25 μ., βάθους 4,85 μ. καὶ πιθανῶς 5 μ. ὕψους, θόλον 12,12 μ. τὴν διάμετρον μετὰ τοίχου, ἐκτισμένου διὰ πλακοειδῶν λίθων καὶ πηλοῦ, σφισμένου κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς μέχρις ὕψους 2,50 μ. Ἄν καὶ ἐν τμήμα τοῦ τοίχου τούτου κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ τάφου ἔλειπεν ἐντελῶς. Ἐντὸς τῆς θόλου εὐρέθησαν εἰς λάκκος πλήρης κεκνημένον ὅστων, συντετριμμένη κεραμικῇ, Μικρὰ εὐρήματα καὶ ἄχνη πυρός. Ἡ εἴσοδος τῆς θόλου ἀρχικῶς εἶχε πιθανῶς κλεισθῇ διὰ τοίχου ἐκ λίθων AM 1907, σ. X, 1908, 299-307. Σχέδια αὐτόθι σ. 300-301, εἰκ. 2-3.

(2) Θολωτὸς τάφος (Β). Τοῦ τάφου τούτου ἐσφίξετο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς μόνον ἐν τμήμα τοῦ τοίχου τῆς θόλου ἔναντι τῆς εἰσόδου καὶ ὀλίγοι λίθοι κατὰ τὴν δεξιὰν (βορειοανατολικὴν) τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὴν θόλον πλευρὰν, ἢ περίμετρος ὅμως τῆς θόλου καθωρίζετο σαφῶς διότι τὸ δάπεδον τοῦ τάφου εἶχε πλακοστρωθῇ. Ἡ διάμετρος τῆς θόλου ἦτο 9 μ. τὸ δὲ

σφῶζόμενον τμήμα τοῦ τοίχου ἔχει κατασκευασθῇ καθ' ὃν τρόπον καὶ εἰς τὸν τάφον Α. Ὀλίγα μόνον Μικρὰ εὐρήματα εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ τάφου. AM 1908, 307-310, εἰκ. 4, σ. 308.

(3) Ἐκ τοῦ τάφου C σφῶνται δύο τεμάχια τοῦ τοίχου τῆς θόλου δηλοῦντα περίμετρον διαμέτρου 10,15-10,35 μ. Οἱ τοῖχοι εἶχον κατασκευασθῇ ὡς εἰς τὸν τάφον Α. Εἰς λάκκος εὐρέθη ἑγγὺς τῆς ΒΑ. ἄκρας τῆς θόλου περιέχων μερικὰ Μικρὰ εὐρήματα. AM 1908, 311-313, εἰκ. 5, σ. 311. Ἡ κεραμικὴ καὶ τὰ Μικρὰ εὐρήματα ὅλων τῶν τάφων περιγράφονται κατωτέρω εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον.

LXVIII. Κλειδί-Ἀρήνη (148).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ἐνὸς τύμβου εὐρεθέντος τυχαίως καὶ ἀνασκαφέντος ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τοῦ ΓΙΑΛΟΥΡΗ. Ὁ τύμβος εἶχε διάμετρον 50 μ. καὶ ὕψος 5 μ., παρέσχε δὲ μέγαν ἀριθμὸν ἀγγείων, τὰ ἀρχαιότερα τῶν ὁποίων ἀνήκουν εἰς τὴν ΜΕ περίοδον τὰ δὲ λοιπὰ καλύπτουν ὅλην τὴν ΥΕ ἐποχὴν. BCH 1955, 253, 1956, 290. AJA 1961, 230.

LXIX. Διάσελλα (150).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τριῶν θαλαμοειδῶν τάφων. (1) Ὁ τάφος Α εὐρέθη ὑπὸ χωρικῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἤρηνθη. Ὁ δρόμος δὲν ἀνεσκάφη. Ὁ θάλαμος ἦτο 3,67 ἐπὶ 2,65 μ. καὶ εἶχεν ὕψος ἐπίσης 2,65 μ. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου εὐρέθησαν δύο λακκοειδεῖς τάφοι. Ὁ εἰς τούτων, κείμενος κατὰ τὰ δεξιὰ τῆς εἰσόδου, περιεῖχε 4 σκελετοὺς, ὁ ἕτερος κατὰ τὰ ἀριστερὰ περιεῖχεν ἓνα σκελετόν, ἀγγεῖα καὶ ὀλίγα Μικρὰ εὐρήματα. BCH 1957, 574.

(2) Τάφος Β. Ὁ δρόμος ἀνεσκάφη μόνον εἰς μῆκος 2 μ. καὶ εἶχε πλάτος 2 μ. καὶ βάθος 2,10 μ. πρὸ τῆς εἰσόδου. Κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ δρόμου καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς εἰσόδου ὑπῆρχε μικρὰ κόγχη. Ἡ εἴσοδος εἶχεν ὕψος 1,47 μ. καὶ πλάτος 0,64 μ. εἰς τὴν βάσιν καὶ 0,45 μ. εἰς τὴν κορυφὴν ἀπεκλείετο δὲ διὰ τοίχου. Τὸ σχῆμα τοῦ θαλάμου ἦτο τραπεζοειδές, διαστάσεων 3,25-2,10 μ. καὶ ὕψους 2,25-2,33 μ., μετὰ ὀροφῆς ἀψιδοειδοῦς. Ὁ τάφος περιεῖχε 4 σκελετοὺς, κεραμικὴν καὶ ὀλίγα Μικρὰ εὐρήματα. BCH 1957, 575-578.

(3) Τάφος Γ. Δρόμος πλάτους 1,10 μ. ἀνασκαφείς ἐπὶ 2,30 μ. ἐκ τῆς θύρας. Εἴσοδος πλάτους 0,65 μ., ὕψους 1,30 πλατυνομένη πρὸς τὰ ἔσω. Θάλαμος ἀκανονίστου πενταγώνου σχήματος 3,25 ἐπὶ 2,79 μ. Περιεῖχε 2 σκελετοὺς ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ δστὰ δύο ἐτέρων τοῦλάχιστον, ἀγγεῖα καὶ ὀλίγα Μικρὰ εὐρήματα. BCH 1957, 578.

(4) Εἰς τὴν θέσιν ὑπάρχουν ἴσως καὶ δύο θολωτοὶ τάφοι. AJA 1961, σ. 229 ἀρ. 17.

LXX. Μακρούσια (151).— Δύο θαλαμοειδεῖς τάφοι ἀνασκαφέντες τὰ ἔτη 1953-1954 περιεῖχον ἕκαστος ἀνὰ δέκα περίπου σκελετοὺς καὶ ΥΕ III

κεραμικήν (BCH 1954, 128, 1955, 253-254). Δύο ἔτεροι θαλαμοειδεῖς τάφοι ἀνεγνωρίσθησαν ἀλλὰ δὲν ἀνεσκάφησαν. AJA 1961, 229. Μετὰ τῶν τάφων τῆς θέσεως ταύτης τέλος δύναται νὰ μνημονευθῇ ἡ ὑπαρξίς πιθανοῦ νεκροταφείου θαλαμοειδῶν τάφων εἰς τὴν θέσιν "Ἁγίος Γεώργιος ΒΔ. τοῦ Ἐπιταλίου. AJA 1961, 227.

LXXI. Βαρθολομιὸς (157) καὶ Δάμιζα (158).— Αἱ θέσεις ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ θολωτῶν τάφων, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὐρέθησαν ταφαὶ εἰς πίθους συνοδευόμεναι ὑπὸ πενιχρῶν κτερισμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τεμάχια σιδήρου. AA 1932, 142-143.

LXXII. Προστοβίτσα (159).— Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Προστοβίτσης (νῦν Δροσιᾶς) ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἀναφέρει τὴν ὑπαρξίν περισσοτέρων τῶν ἑκατόν (!) θαλαμοειδῶν τάφων, ἕνα τῶν ὁποίων οὗτος ἀνέσκαψεν. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου εἶχε μῆκος 5 μ. καὶ ὠδήγει εἰς μικρὰν εἴσοδον ἐνὸς θαλάμου, αἱ διαστάσεις τοῦ ὁποίου δὲν ἀναφέρονται. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου εὐρέθη μία ταφή κάτωθεν πλακῶν ἀνευ κτερισμάτων. Συνελέγησαν ὅμως ἀγγεῖα καὶ ὀλίγα Μικρὰ εὐρήματα ἐκ τάφων ἀνοιγόντων ἤδη ὑπὸ τῶν χωρικῶν παλαιότερον. ΠΑΕ 1918, 115.

LXXIII. Καγκάδι (160).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δύο ΥΕ τάφων, ἐξ ὧν προέρχεται ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀγγείων καὶ τινὰ Μικρὰ εὐρήματα. BCH 1951, 114, 1954, 124.

LXXIV. Τὸ Καλούσι (161), τὸ Μάνεσι (162) καὶ ἡ Μιτόπολις (163) ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ΥΕ νεκροταφείων, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶχον ἐρευννηθῇ ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ὅτε ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ, ὅστις καὶ ἀνέσκαψεν εἰς Μάνεσι μερικὸς τάφους καὶ συνέλεξεν ἀγγεῖα καὶ Μικρὰ εὐρήματα. Βιβλιογραφίαν ἰδὲ ἐν σ. 105, ἀνωτέρω.

LXXV. Μποντιᾶς (164).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ θαλαμοειδῶν τάφων, τρεῖς τῶν ὁποίων ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ. Οἱ δύο τῶν ἀνασκαφέντων τάφων εἶχον συληθῇ ὁ δὲ τρίτος περιεῖχε σκελετοὺς τινάς, 4 ἀγγεῖα καὶ ἓν ὀρειχάλκινον μαχαίριδιον. ΠΑΕ 1933, 90-92, 1934, 114.

LXXVI. Κάτω Γουμενίτσα (165).— Ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἠρεύνησε 18 ἐξ 22 εὐρεθέντων θαλαμοειδῶν τάφων εἰς τὴν θέσιν. Οἱ δρόμοι τῶν τάφων ἐποικίλλον ἀπὸ 3 ἕως 7 μ. εἰς μῆκος, αἱ δὲ εἵσοδοι ἦσαν μικραὶ ἔχουσαι ὕψος περίπου 1 μ. καὶ ὁμοιάζον πρὸς ὅπας ἐχούσας πλάτος κατὰ τι μικρότερον τοῦ ὕψους καὶ βάθος 1 περίπου μέτρον. Οἱ θάλαμοι ἦσαν κυκλικοῦ περιπου σχήματος ἔχοντες διάμετρον 3-5 μ. καὶ ὕψος 2-3 μ. Εἰς τάφος εἶχε μικρὰν κόγχην μερικῶς κτιστὴν παρὰ τὴν μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ θαλάμου.

Οἱ τάφοι περιεῖχον σκελετοὺς κειμένους ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς εἰς συνεσταλμένην στάσιν, ἀγγεῖα, κοσμήματα καὶ ὅπλα. ΑΔ 1924-25, Παράρτ. 16-18. ΠΑΕ 1926, 130-131.

LXXVII. Μέτζενα (166). — Ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ τὸ 1932 ἠρξάνησεν εἰς τὴν θέσιν μερικοὺς συλημένους θαλαμοειδεῖς τάφους, ἐξ ὧν συνέλεξεν ἀγγεῖά τινα. ΠΑΕ 1932, 61.

LXXVIII. Λόπεσι-Καταρράκτης (167). — Τὰ κάτωθι εἶδη τάφων εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν:

(1) Μερικαὶ ταφαὶ παιδίων μεταξὺ τῶν τοίχων τῶν οἰκῶν εἰς τὰς τρεῖς ἀνασκαφείσας περιοχάς, Ἁγίος Ἀθανάσιος, Πυργάκι καὶ Δρακίотрупа. Οἱ τάφοι πλὴν μιᾶς ἐξαιρέσεως οὐδὲν κτέρισμα περιεῖχον. Ἔργον 1958, 141-142.

(2) Δέκα ἐπτὰ θαλαμοειδεῖς τάφοι εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῆς περιοχῆς, οἱ δέκα τῶν ὁποίων εἶχον ἀνοιγῇ ὑπὸ τῶν χωρικῶν καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς σταῦλοι καὶ οἱ ἕτεροι ἐπτὰ ἀνεσκάφησαν τὸ 1920 ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ, ὅστις δίδει τὴν ἀκόλουθον περιγραφὴν τούτων. Οἱ δρόμοι εἶχον μῆκος 2,50 μ. καὶ βάθος πρὸς τῆς εἰσόδου 2 περίπου μέτρα μετὰ δαπέδου κλίνοντος πρὸς τὸν θάλαμον. Αἱ εἰσοδοὶ ἦσαν μικραὶ ὡς ὅπαι καὶ εἶχον ἀποφραχθῇ διὰ τοίχων. Οἱ θάλαμοι ἦσαν περίπου ὀρθογώνιοι τὸ σχῆμα καὶ εἶχον ἐκάστην πλευρὰν ἴσην πρὸς 4 μ. ὕψος δὲ «πλέον τοῦ ἀναστήματος ἑνὸς ἀνδρός». Ἐν τὸς τῶν θαλάμων εὐρέθησαν σκελετοὶ κείμενοι εἰς συνεσταλμένην στάσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς, ἀγγεῖα καὶ εὐτελῆ κοσμήματα. ΑΕ 1919, 98-99.

(3) Θολωτὸς τάφος Α. Διάμετρος θόλου 3,90 μ.· ὁ τοίχος τῆς θόλου εἶχε ἐπιμελῶς κατασκευασθῇ ἀλλ' ἢ κορυφῇ αὐτῆς εἶχε καταπέσει. Ὁ δρόμος ἔχων κατεύθυνσιν ἀπὸ Νότου πρὸς Βορρᾶν ἦτο μήκους 2,90 μ. καὶ πλάτους 1,35 μ. Ἡ εἰσοδος τῆς θόλου εἶχε κλεισθῇ διὰ δύο πλακῶν τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῆς εἶχε συληθῇ ὥστε οὐδὲν εὐρέθη ἐν αὐτῇ. ΠΑΕ 1956, 193-194. Ἔργον 1956, 88, 1957, 68. BCH 1957, 579.

(4) Θολωτὸς τάφος Β. Ὁ δρόμος ἦτο μήκους 3,90 μ., πλάτους 1 μ. καὶ μερικῶς εἶχε στεγασθῇ διὰ πλακῶν. Ἡ θόλος εἶχε διάμετρον 5,20 μ. καὶ τὴν θύραν ἀπὸ Δυσμῶν. Δύο μικροὶ τοῖχοι καταλήγοντες εἰς ἐκάστην πλευρὰν τοῦ δρόμου ἐστήριζον τὰ χῶματα τὰ καλύπτοντα τὴν κορυφὴν τῆς θόλου. Ὁ τάφος εἶχε συληθῇ ἀλλὰ μέρος τοῦ περιεχομένου του εὐρέθη ἐκτὸς αὐτοῦ. ΠΑΕ 1956, 194-195. Ἔργον 1956, 88-90, 1957, 69-70. BCH 1957, 579.

(5) Εἰς ἀνασκαφεῖς τύμβος, ἐκ πολλῶν εὐρισκομένων εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Φαρῶν, περιεῖχεν εἰς ἓν μὲν ἀνώτερον στῶμα λείψανα δύο κιβωτισσῶν τάφων καὶ δύο ταφὰς εἰς πίθους εἰς τὴν βάσιν δὲ τοῦ τύμβου ἕνα περιεργον τύπον τάφου ἔχοντα τοὺς δύο πλευρικοὺς τοίχους ὁμαλῶς συγ-

κλίνοντας καὶ σκεπασμένους ἄνω διὰ πλακῶν. Ὁ τάφος οὗτος ἐσωτερικῶς ἦτο μήκους 2,25 μ. καὶ πλάτους 0,70 μ., περιείχε δὲ διεσκορπισμένα ὀστὰ καὶ ἓν σφονδύλιον ἐξ ὀπτημένου πηλοῦ. Ἔργον 1957, 69-70.

LXXIX. Χαλανδρίτσα (168).—Μεταξὺ πολλῶν τάφων ἐρευνή-
θέντων ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ εὐρέθησαν τρεῖς θαλαμοειδεῖς ἀνέπαφοι καὶ
τρεῖς θολωτοὶ κατεστραμμένοι.

(1) Ἐκ τῶν θαλαμοειδῶν τάφων ὁ εἷς, ἡ οἱ δύο, εἶχον δρόμους μήκους
περίπου 4 μ. Αἱ εἵσοδοι ἦσαν μικραὶ σχετικῶς ὀπαὶ πλάτους 0,66 μ.-0,80 μ.
καὶ βάθους 0,55 μ.-0,90 μ., τὸ δὲ ὕψος, εἰς μίαν ἀναφερομένην περι-
πτωσιν, ἦτο 0,80 μ. Οἱ θάλαμοι ἦσαν ἀκανονίστου ὀρθογωνίου σχήμα-
τος διαστάσεων 2,70 μ. ἐπὶ 2,80 μ. μέχρι 3,75 μ. ἐπὶ 4 μ. καὶ ὕψους
1,27 ἕως 1,70 μ. (ΠΑΕ 1928, 112). Ἐντὸς ἐκάστου θαλάμου εὐρέθησαν
3-4 ἀδιατάρακτοι σκελετοί. Δύο ἐκ τῶν νεκρῶν εἶχον τοποθετηθῆ εἰς συνε-
σταλμένην στάσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς, εἷς ἕτερος εἶχεν ἀποτεθῆ ἐξηπλω-
μένος ἐπὶ τῆς ῥάχews. Οἱ δύο πρῶτοι τῶν σκελετῶν δὲν εἶχον κεφαλὰς ἀλλὰ
μερικὰ κρανία εὐρέθησαν εἰς λάκκον ἐντὸς τοῦ θαλάμου. Κεραμικὴ καὶ Μι-
κρὰ εὐρήματα συνῴδευον τοὺς νεκρούς.

(2) Αἱ κατεστραμμένα θόλοι προήρχοντο ἡ μία ἐκ τοῦ νεκροταφείου
παρὰ τὴν θέσιν Τροῦμπες κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Πατρῶν
εἰς Καλάβρυτα καὶ πρὶν φθάσῃ τις εἰς Χαλανδρίτσαν ὁ δὲ ἄλλος προέροχεται
ἐκ τοῦ νεκροταφείου εἰς τὴν θέσιν Ἀγριαπιδιᾶς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς
τῆς ὁδοῦ καὶ ἀφοῦ διέλθῃ αὕτη ἐκ Χαλανδρίτσης. Οἱ τύποι τῶν τάφων καὶ
αἱ διαστάσεις αὐτῶν δὲν εἶναι σαφεῖς ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῆς ἀνασκαφῆς. Ἐν
τῷ νεκροταφείῳ εἰς Τροῦμπες ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ καθώρισε τὴν ὑπαρξὶν τεσσά-
ρων θολωτῶν τάφων, τὸν ἓνα τῶν ὁποίων οὗτος ἀνέσκαψε, πολλοὶ δὲ λόφοι
εἰς τὴν περιοχὴν περικλείουν πῦθανός ὁμοίους τάφους κατὰ τὸν ΚΥΠΑΡΙΣ-
ΣΗΝ. ΠΑΕ 1928, 111, 1929, 89-91, 1930, 85.

(3) Εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἀγριαπιδιῶν εὐρέθησαν λίαν ἀρχαῖοι
τάφοι κατὰ τὸν ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΝ περιβεβλημένοι ὑπὸ τοίχων. Ἐντὸς τῶν λιθί-
νων τούτων κυκλικῶν μικρῶν περιβόλων, περιβαλλόντων προφανῶς τύμ-
βους τοῦ γνωστοῦ ἐκ Μεσσηνίας τύπου, εὐρέθησαν ὀρθογώνιοι τάφοι, δια-
στάσεων 2,70 μ. ἐπὶ 1,40-1,15 μ., κατεσκευασμένοι διὰ πλακῶν καὶ περιέ-
χοντες πρωτόγονον χονδροειδῆ κεραμικὴν. ΠΑΕ 1930, 85. ΑΑ 1930, 120.
MATZ, Handbuch II, 280, ὑπόσημ. 3.

LXXX. Γουρζοῦμισα-Λεόντιον (169).—Ἡ θέσις ἐκπρο-
σωπεῖται ὑπὸ τριῶν νεκροταφείων θαλαμοειδῶν τάφων.

(1) Τὸ ἐν τῶν νεκροταφείων τούτων ἔκειτο βορείως τοῦ χωρίου Γου-
ρζοῦμισα (νῦν Λεόντιον) ἑγγὺς μιᾶς πηγῆς καὶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλοὺς τά-
φους, εἰς μόνον τῶν ὁποίων εὐρέθη ἄθικτος. Ἐντὸς τοῦ τάφου τούτου (αἱ

διαστάσεις τοῦ ὁποίου δὲν παρέχονται) εὐρέθη ΥΕ ΙΙΙ Γ κεραμικὴ καὶ παραδόξως ἐν ΠΕ ἀγγεῖον. ΠΑΕ 1931, 71-73. ΠΕ ἀγγεῖον αὐτόθι σ. 72 εἰκ. 3.

(2) Τὸ δεύτερον νεκροταφεῖον εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν Κουτρεῖκα εἰς ἀπόστασιν πορείας ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τῆς Γουρζουμίσσης. Τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο περιεῖχεν ἐπίσης πολλοὺς τάφους, ἀλλ' ὅλοι εὐρέθησαν συλημένοι κατὰ τὸν ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΝ καὶ οὐδείς τούτων περιγράφεται ὑπ' αὐτοῦ. ΠΑΕ 1932, 57.

(3) Τὸ τρίτον νεκροταφεῖον εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν Ἅγιος Ἰωάννης εἰς ἀπόστασιν πορείας τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς Γουρζουμίσσης. Τὸ νεκροταφεῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλοὺς τάφους ὥς καὶ τὰ προηγούμενα ἀλλ' οἱ πλείστοι καὶ πάλιν εἶχον συληθῇ καὶ μόνον εἰς εὐρέθη ἀνέπαφος, ἐξ οὗ μερικὰ ἀγγεῖα καὶ κοσμήματα μετεκομίσθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Πατρῶν. Οὐδενὸς τάφου διαστάσεις ἢ περιγραφή παρέχεται ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ. ΠΑΕ 1932, 57-58. Τὰ Μικρὰ εὐρήματα ἐκ τῆς θέσεως καὶ ἡ κεραμικὴ περιγράφονται κατωτέρω.

LXXXI. Διὰ τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους τοὺς εὐρεθέντας παρὰ τὰ χωρία Βραχναίικα καὶ Τσουκαλαίικα (170) δὲν ὑπάρχουν πλείονες πληροφορίες τῶν παρατεθεισῶν εἰς τὸν Κατάλογον τῆς ΥΕ κατοικίσεως τῆς Πελοποννήσου σ. 106 ἀρ. 170 ἀνωτέρω.

LXXXII. Τσαπλαναίικα (171).— Παρὰ τὸ χωρίον Τσαπλαναίικα καὶ τὸ Παυλόκαστρον ἀναφέρει ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ τὴν ὑπαρξίν περιέργων τάφων, προφανῶς τοῦ τύπου τοῦ τύμβου τοῦ γνωστοῦ ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου. Οἱ τάφοι εἶχον κατασκευασθῇ διὰ ποταμίων λίθων ταξινομημένων εἰς ὀρθογώνια σχήματα, κάτωθεν τῶν ὁποίων οὐδὲν εὐρέθη. Ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἡρμήνευσε τὸ φαινόμενον εἰκάζων ὅτι οἱ ὀρθογωνίως διατεταγμένοι λίθοι ἀπετέλουν ποτὲ τὸν τοῖχον τὴν ἀποφράσσοντα τὴν εἴσοδον θαλαμοειδῶν τάφων, οἵτινες λόγῳ κατολισθήσεως τῆς κλιτύος, ἐφ' ἧς τὸ νεκροταφεῖον τῆς θέσεως, ἔλαβον ὀριζόντιον διάταξιν· κτερίσματά τινα εὐρίσκοντο ἐκτὸς τῶν τάφων ἤτοι τῶν ὀρθογωνίως διατεταγμένων λίθων, τὰ ὅποια ἡρμήνευσεν ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ὡς προερχόμενα ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν κατολισθησάντων θαλάμων. Πράγματι φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ τύμβων ὡς τοῦ Λόπεσι (LXXVIII, 5 ἀνωτέρω). ΠΑΕ 1934, 115, 1935, 70-71.

LXXXIII. Καλλιθέα (172).—Μερικοὶ θαλαμοειδεῖς τάφοι περιέχοντες κεραμικὴν καὶ Μικρὰ εὐρήματα, μετὰ τῶν ὁποίων περιλαμβάνονται αἱ πρῶται γνωσθεῖσαι ἐκ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος χαλκαὶ περικνημίδες· αὗται ἀπλῶς ἀναφέρονται, χωρὶς νὰ περιγράφωνται, ἐν BCH 1954, 124 καὶ AJA 1954, 235.

LXXXIV. Δερβένι (173).—Δύο θαλαμοειδείς τάφοι εὐρεθέντες παρὰ τὴν θέσιν Ψηλὰ-Ἀλώνια ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ ΒΕΡΔΕΛΗ.

(1). Ὁ πρῶτος τῶν δύο τάφων εἶχε δρόμον ἐκ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς μήκους 1,80 μ., πλάτους κατὰ τὸ ἔξω ἄκρον 1,04 μ. πρὸ δὲ τῆς εἰσόδου 1,27 μ. Ἡ εἴσοδος εἶχε κλεισθῇ διὰ τοίχου. Ὁ θάλαμος ἦτο ἀκανονίστου τετραγώνου σχήματος ἔχων μῆκος 4,30 μ. καὶ πλάτος πρὸ μὲν τῆς εἰσόδου 4,08 μ. εἰς τὸ βάθος δὲ 2,70 μ. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου εἶχον κατασκευασθῇ 14 λακκοειδείς τάφοι δύο δὲ ἕτεροι τοιοῦτοι εὐρίσκοντο ἕφ' ἑκατέρας πλευρᾶς τοῦ δρόμου πρὸ τῆς εἰσόδου. Ἐκαστος λάκκος περιεῖχε συνήθως 1-2 νεκροὺς ἄλλ' εἰς μίαν περίπτωσιν 5 νεκροὶ εὐρέθησαν εἰς τὸν αὐτὸν λάκκον. Οἱ νεκροὶ ἔκειντο ὕπτιοι, κεκλιμένοι ἐλαφρῶς πρὸς τὸ ἐν πλευρόν, ἔχοντες καθεיμένας τὰς χεῖρας καὶ ἐλαφρῶς κεκαμμένα τὰ σκέλη. Ἐπὶ θραυνοειδῶν προεξοχῶν παρὰ τὰ τοιχώματα τοῦ θαλάμου εὐρέθησαν ἄλλα ἀνθρωπίνα ὀστᾶ, ἐν οἷς περιλαμβάνονται 25 κρανία. Κτερίσματα ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν ὀλίγα ἀγγεῖα καὶ εὐτελὴ κοσμήματα.

(2). Ὁ δεύτερος τάφος εὐρέθη περὶ τὰ 10 μ. νοτιώτερον τοῦ προηγούμενου καὶ ἔσπερεῖτο δρόμου. Ἡ εἴσοδος ἦτο ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ εἶχε πλάτος 0,65 μ. καὶ ὕψος 1,10 μ. Ὁ θάλαμος ἀκανονίστου τετραγώνου σχήματος εἶχε διαστάσεις 1,47 ἐπὶ 1,49 μ. καὶ ὕψος 1,62 μ. Ἐντὸς τοῦ διαπέδου εὐρέθησαν 3 λακκοειδείς τάφοι ὧσεὶ θῆκαι περιέχοντες ἅν' ἓνα νεκρὸν ἕκαστος. Εἰς ἓνα τάφον εὐρέθη ἐν ἀλάβαστρον ΥΕ III χρονολογίας καὶ εἰς ἕτερον τεμάχιον μιᾶς πόρπης ἐκ χαλκοῦ. ΑΕ 1956, Χρον., 12. BCH 1958, 726-727. JHS 1958, Arch. Rep., 8.

LXXXV. Ἐγλυκάς (174).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ πλέον τῶν δέκα θαλαμοειδῶν τάφων ἀνασκαφέντων ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ. Αἱ διαστάσεις ἐνὸς θαλάμου ἦσαν 3 μ. ἐπὶ 3 μ. ἄλλαι λεπτομέρειαι περὶ τούτου δὲν παρέχονται οὐδὲ διαστάσεις ἄλλων θαλάμων ἀναφέρονται ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς ἀνασκαφῆς. Εἰς τὰ δάπεδα μερικῶν θαλάμων ὑπῆρχον λάκκοι κεκαλυμμένοι διὰ πλατῶν καὶ περιέχοντες ὀστᾶ (ΠΑΕ 1937, 93). Μέγας ἀριθμὸς ΥΕ ἀγγείων καὶ μικρῶν ἀντικειμένων ἤλθεν εἰς φῶς ἐκ τῶν τάφων· πάντα περιγράφονται εἰς τὰ οἰκεῖα κατωτέρω κεφάλαια.

LXXXVI. Ἀχλαδιές (175), Πάτραι (176), Χατζῆ (177) καὶ Αἶγιον (178). Αἱ θέσεις ἐκπροσωποῦνται ἐπίσης ὑπὸ τάφων, περὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τῶν ἀναλογιῶν τῶν ὁποίων οὐδὲν εἶναι γνωστὸν, πέρα τοῦ ὅτι παρετέθη κατὰ τὴν περιγραφὴν ἐκάστης θέσεως, σ. 108 ἀνωτέρω, ἐν τῷ Καταλόγῳ τῆς ΥΕ κατοικήσεως τῆς χερσονήσου.

Γ. ὙΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ἡ Ὑστεροελλαδικὴ Κεραμικὴ ἔχει ἀποτελέσει τὸ ἀντικείμενον μελέτης πολλῶν ἐρευνητῶν, τὰ συμπεράσματα τῶν ὁποίων ἔχουν δημοσιευθῇ εἰς εἰδικὰς μονογραφίας, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀνάλυσιν, τὴν ταξινόμησιν, τὴν χρονολόγησιν, τὴν διάδοσιν ἐν τῷ Μεσογειακῷ χώρῳ, τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις καὶ τὰ τοπικὰ κεραμικὰ ἐργαστήρια ἐκάστης περιοχῆς τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὥστε ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ ἀπλῆ μόνον περίληψις τῶν κυριωτέρων ὁμάδων εὐρημάτων ἐν Πελοποννήσῳ ἐθεωρήθη ἐπαρκής¹.

Ἡ κεραμικὴ τῆς περιόδου παρατίθεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ὥς καὶ ἡ κεραμικὴ τῶν προηγουμένων περιόδων, διὰ τῆς προτάξεως δηλαδὴ λεπτομεροῦς περιγραφῆς ἐκάστης ὁμάδος κατὰ τὴν παράθεσιν τῶν δεδομένων τῆς πρώτης θέσεως, τοῦ Κοράκου, καὶ διὰ τῆς παραθέσεως εἰτα τῆς ἀναλογίας ἐν ἣ ἐκάστη ὁμᾷς συναντᾶται εἰς ἐκάστην προϊστορικὴν θέσιν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ταξινόμησις τοῦ FURUMARK δὲν υἱοθετήθη ἐνταῦθα ὡς δυσπροσάρμοστος εἰς τὰ ὅρια τῆς παρούσης μελέτης καὶ ὡς ἀντιτιθεμένη εἰς τὴν βασικὴν τῆς μελέτης ταύτης ἀρχὴν ἵνα παρατεθοῦν τὰ δεδομένα ἐκάστης θέσεως ὡς οἷόν τε ἐγγύτερον τῆς περιγραφῆς τῆς ἀρχικῆς ἐκθέσεως τῆς ἀνασκαφῆς. Κεραμικὰ εὑρήματα παρέσχον αἱ πλεῖστοι τῶν ΥΕ θέσεων, κατωτέρω ὅμως παρατίθενται αἱ σπουδαιότεραι μόνον ὁμάδες δεδομένων.

Ι. Κοράκου (5).—Ἡ κεραμικὴ τῆς ΥΕ περιόδου τοῦ Κοράκου ἐδείκνυε βαθμιαίαν ἐξέλιξιν ἀπὸ τῆς βάσεως τῶν στρωμάτων πρὸς τὴν κορυφὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκάστῳ ἐκ τῶν τριῶν στρωμάτων, ἐξ ὧν συνέκειτο ἡ ΥΕ ἐπίχωσις τῆς θέσεως, ἡδύναντο νὰ παρακολουθηθοῦν διαδοχικαὶ βαθμίδες ἢ φάσεις ἐξελίξεως ἐκάστης κατηγορίας κεραμικῆς ἢ τύπου ἀγγείου, καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ὅλη κεραμικὴ τῆς θέσεως ἐταξινομήθη εἰς τρεῖς διαδοχικὰς στρωματογραφικῶς, καὶ ἐπομένως χρονολογικῶς, ὁμάδας ἢ φάσεις χαρακτηρισζομένας ὡς ΥΕ Ι, ΥΕ ΙΙ καὶ ΥΕ ΙΙΙ, ἐν ἐκάστη τῶν ὁποίων παρακολουθεῖται ἡ ἐξέλιξις τῶν διαφόρων κατηγοριῶν ΥΕ κεραμικῆς.

1. Βασικὰ ἔργα ἐπὶ τῆς ΥΕ κεραμικῆς εἶναι αἱ ἐργασίαι τοῦ ARNE FURUMARK, *The Mycenaean Pottery; Analysis and Classification*, Stockholm 1941, καὶ *The Chronology of Mycenaean Pottery*, Stockholm 1941. Πλήρη κατάλογον τῆς προσφάτου περὶ τῆς ΥΕ κεραμικῆς βιβλιογραφίας ἴδὲ ἐν MOON, B. E., *Mycenaean Civilization, Publications since 1935*, University of London 1957, σ. 71 καὶ *Mycenaean Civilization Publications 1956-1960*, University of London 1961, σ. 123.

I. Ύστεροελλαδική I Κεραμική.

A. Γραπτά άγγεία. Πηλός άριστα καθαρισμένος και καλώς ώπημένος, χρώματος κιτρινοπρασίνου ή έρυθρωπού προς τὸ κίτρινον¹. Ἐπιφάνεια κεκαλυμμένη δι' επιχρίσματος τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ πηλὸς χρώματος. Πάντα τὰ άγγεία εἶναι τροχήλατα ἀλλὰ κατὰ κανόνα ἀμελῶς κατεσκευασμένα. Συνήθη σχήματα (εἰκ. 10, 1-8) εἶναι ποτήρια τοῦ τύπου τοῦ Βαφειοῦ (εἰκ. 10, 2), ἀβαθὴ κυανόσχημα άγγεία, βαθέα κύπελλα, ὑψίποδα ποτήρια (εἰκ. 10, 3-4), ὕδρῳια μετὰ λοξῶς ἀποτετημένου λαμποῦ, ἀλάβαστρα καὶ θραύσματα μεγαλυτέρων άγγείων μὴ καθωρισμένου σχήματος.

Ἡ κόσμησις ἀποτελεῖται ἐκ γραμμικῶν σχεδίων οἷον σπειρῶν, ζωνῶν ἐκ κυματοειδῶν γραμμῶν ὁμοιοζουσῶν ψευδεῖς σπείρας, ὁμάδων κυματοειδῶν ἢ εὐθειῶν γραμμῶν, ἐκ γυροανδῶν, διπλῶν πελέκων καὶ ἐξ ὀλίγων φυσιοκρατικῶν κοσμημάτων οἷον φύλλων κισσοῦ, καλαμοειδῶν μικρῶν χόρτων, ἀνθέων καὶ σχεδίων ἐκ τοῦ ἐναλίου βίου. Ἐχει δὲ ἐκτελεσθῇ ἡ κόσμησις αὕτη διὰ μελανῆς ἢ καστανομελανῆς στυλπνῆς βαφῆς ἐνίστε παραλλασσοῦσης χοιρᾶς μεταξὺ μελανοῦ καὶ καστανοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ άγγείου. Δευτερευούσης σημασίας κοσμήματα προστίθενται ἐνίστε διὰ λευκῆς βαφῆς. Korakou, σ. 36-43, εἰκ. 50-57.

B. Άγγεία άνευ βαφῆς. Ἡ τεχνικὴ τοῦ πηλοῦ τῆς ὁμάδος εἶναι μία τελειότερα ἐξέλιξις τῶν Ὁχρῶν Μινυείων καὶ τὰ σχήματα τῶν άγγείων εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τῆς τάξεως ἐκείνης ἥτοι ὑψίποδα κύπελλα μετὰ καμπύλου περιγράμματος, ὕδρῳια μετὰ λοξῶς ἀποτετημένου λαμποῦ, ἀρυτήρες μετὰ ταινιοσχίμου λαβῆς, βαθέα κύπελλα μετὰ μικροῦ πλευρικοῦ στομίου καὶ ποτήρια άνευ λαβῆς μετ' ἐπιπέδου βάσεως. Korakou, σ. 43, εἰκ. 58.

Γ. Μονόχρωμα άγγεία. Ἡ τεχνικὴ τοῦ πηλοῦ τῶν άγγείων τῆς ὁμάδος εἶναι ἡ αὕτη πρὸς τὴν τεχνικὴν τῶν Ὁχρῶν Μινυείων ἀλλ' ἡ ἐπιφάνεια τῶν άγγείων ἔχει καλυφθῇ διὰ στυλπνῆς μελανῆς ἢ ἐρυθρᾶς βαφῆς καλῆς ποιότητος, ἥτις κατὰ τὴν ὀπτησιν ἐνίστε λαμβάνει χοιρῶν παραλλάσσουσαν μεταξὺ ἐρυθροῦ καὶ μελανοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ άγγείου. Ὑψίποδα κύπελλα μετὰ καμπύλου ἢ γωνιώδους περιγράμματος καὶ μιᾶς ἢ δύο λαβῶν, μεγάλα κύπελλα μετὰ πλευρικοῦ στομίου, βαθέα κύπελλα μετὰ δύο πεπιεσμένων ταινιοσχίμων λαβῶν εἶναι συνήθη σχήματα. Korakou, σ. 43-44, εἰκ. 59-60.

Δ. Φαῖά Μινύεια άγγεία. Ταῦτα συναντῶνται ἀκόμη ἀλλ' ἐξαιρετικῶς ἀραιὰ ἐν τῇ ἐπιχώσει ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ 2% τοῦ συνόλου τῶν ὀστράκων. Korakou, 44.

¹ Ἐπιλογή χαρακτηριστικῶν YE I-III σχημάτων άγγείων ἰδὲ ἐν εἰκ. 10. Ἐκ τοῦ Κοράκου ὅμως προέχονται μόνον τὰ ἐπ' ἀρ. 2-4, 10-12, 14, 17 καὶ 20 άγγεία.

Ε. Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεϊα. Ἡ κατηγορία εἶναι κατὰ τι πολυαριθμότερα ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὰ 15% τῶν δοτράκων καὶ εἶναι πάντα κυρίως τῆς κατηγορίας Β I μετὰ καμπυλογραμμίων σχεδίων καὶ σπανίως τῆς κατηγορίας Β II. Κοράκου, 44.

ΣΤ. Οἰκιακῆς χρήσεως ἄγγεϊα. Πηλὸς χονδροειδῆς, ἀκάθαρτος ἐνίοτε, χρώματος κιτρινοπρασίνου ἢ κεραμοχρόου πρὸς ἐρυθρόν. Τὰ σχήματα τῶν ἄγγειων τῆς ομάδος ἀνήκουν συνήθως εἰς μεγάλα ἄγγεϊα οἷον εὐμεγέθεις ὑδρίας μεθ' ὑψηλοῦ λαιμοῦ, βαθεὰ μεγάλα κυπελλόσχημα ἄγγεϊα, ἀβαθεῖς λεκάναι, μαγειρικά σκεύη, μικρὰς ὑδρίας καὶ κύπελλα ἐπὶ παχέος ποδίου. Κοράκου, 44.

II. Ὑστεροελλαδικὴ II Κεραμικὴ.

Ἡ ὁμάς ἢ βαθμὶς ἐξελίξεως σημειοῖ τὴν ὑψίστην ἀκμὴν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς κεραμικῆς τοῦ Κοράκου. Χαριέστατα σχήματα ἄγγειων καὶ φυσιοκρατικὴ διακόσμησις τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν σημειοῦν τὸ ἀπόγειον τῆς προϊστορικῆς κεραμικῆς τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ πρὸ τοῦ τέλους τῆς περιόδου τὰ σημεῖα τῆς παρακμῆς ἐμφανίζονται. Αἱ κατηγορίαι τῆς βαθμίδος ταύτης τῆς ΥΕ κεραμικῆς εἶναι αἱ ἀκόλουθοι.

Α. Γραπτὰ ἄγγεϊα. Τεχνικὴ τοῦ πηλοῦ καὶ σχήματα τῶν ἄγγειων εἶναι ὅμοια πρὸς τὴν ἀντίστοιχον ομάδα τῆς ΥΕ I βαθμίδος. Μικραὶ πρόχοι, μικρὰ πινάκια καὶ κύπελλα μετὰ πλευρικοῦ στομίου καὶ καλαθοσχήμου λαβῆς εἶναι σχήματα ὅτινα προστίθενται εἰς τὰ ἤδη γνωστά (εἰκ. 10, 9-12, 16). Ἡ βαφὴ ἐπίσης εἶναι τῆς αὐτῆς καλῆς ποιότητος καὶ τοῦ αὐτοῦ ζωηροῦ στιλπνοῦ χρώματος ὥς κατὰ τὴν ΥΕ I βαθμίδα, ἀλλ' ἡ χρῆσις λευκοῦ χρώματος διὰ βοηθητικὰ κοσμήματα εἶναι πλέον σπανία. Τὰ σχέδια τῆς κοσμήσεως εἶναι κατὰ πλεονασμὸν φυσιοκρατικὰ καὶ τὰ γραμμικὰ λαμβάνουν δευτερεύουσιν θέσιν, καίτοι αἱ σπεῖραι εἶναι ἀκόμη συνήθεις. Ἐκ τῶν φυσιοκρατικῶν σχεδίων εἶναι συνήθη σχήματα ἀνθέων ἱριδος, κρίνων, κρόκων, φύλλα κισσοῦ, λευκάνθεμα, φύκη, ὀκτάποδες, ναντίλοι, ῥόδακες καὶ σχήματα διπλῶν πελέκων ἢ πεταλούδας. Τὸ ἔδαφος τῆς κοσμουμένης ἐπιφανείας ἐνίοτε εἶναι κηλιδωμένον ὥσει τὰ ῥα τῆς κίχλης, ἄλλοτε δὲ μεμονωμένα στιγμαὶ καὶ σχέδια βράχων ἀποτελοῦν τὸ βάθος τῆς κοσμήσεως. Κοράκου, σ. 45-54, εἰκ. 61-73.

Β. Ἐφυστὰ ἄγγεϊα. Ἡ κατηγορία αὕτη τῆς κεραμικῆς ἀνεγνωρίσθη τὸ πρῶτον εἰς τοῦ Κοράκου, ἥτις πιθανῶς εἶναι ἡ ὁμηρικὴ Ἐφφρα, ἐξ ἧς καὶ ἐδόθη εἰς τὰ ἄγγεϊα ταῦτα τὸ ὄνομα. Κατὰ ποσὸν ἡ ὁμάς αὕτη ἀποτελεῖ τὰ 2,5% τοῦ συνόλου τῆς κεραμικῆς τοῦ Κοράκου. Ὁ πηλὸς εἶναι ἀρίστης ποιότητος ἐρυθροποῦ ἢ κιτρινοπρασίνου χρώματος καὶ ἡ ἐπιφάνεια ἔχει καλυφθῇ διὰ στιλπνοῦ πως ἐπιχρίσματος. Τὸ μόνον βέβαιον

σχῆμα τῆς κατηγορίας εἶναι τροχήλατα δῖωτα ποτήρια ἐπὶ χαμηλοῦ ποδὸς δεικνύοντα Μινύειον προέλευσιν ἀλλὰ μετὰ καμπύλου περιγράμματος (εἰκ. 10, 14). Ἡ κόσμησις συνίσταται ἐκ φυσιοκρατικῶν σχεδίων, συνήθως ἀνθέων κρίνων, ναυτίλων ἢ ροδάκων, τοποθετημένων ἀνά ἐν μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν ἐφ' ἑκατέρας ὀψως τοῦ ποτηρίου. Korakou, σ. 54-57, εἰκ. 75-77, πίν. VI-VII.

Γ. Ἀγγεῖα ἄνευ βαφῆς. Ἡ κατηγορία εἶναι ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ὁμοίαν τῆς YE I βαθμίδος καὶ συναντᾶται εἰς μεγάλας ποσότητας. Korakou, σ. 57-59, εἰκ. 78, 80, 81.

Δ. Μονόχρωμα ἄγγεα. Ἡ κατηγορία εἶναι κατὰ τι συνηθεστέρα τῆς ἀναλόγου ομάδος τῆς YE I βαθμίδος καὶ τὰ ἐρυθρὰ ἄγγεα εἶναι πολυπληθέστερα ἢ τὰ μελανὰ ἀλλ' ἡ τεχνικὴ καὶ τὰ σχήματα εἶναι τὰ αὐτὰ ὡς καὶ εἰς τὴν YE I φάσιν. Korakou, 59.

Ε. Φαῖα Μινύεια ἄγγεα. Ταῦτα συναντῶνται εἰς ἀναλογίαν 1% τῆς κεραμικῆς τῆς περιόδου ἐν Κοράκου. Korakou, 59.

ΣΤ. Ἀμαυρόχρωμα ἄγγεα. Ἡ κατηγορία συναντᾶται ἀκόμη κατ' ἀναλογίαν 8% τῶν ὀστράκων τῆς περιόδου. Korakou, 59.

Ζ. Οἰκιακῆς χρήσεως ἄγγεα. Ἡ κατηγορία εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν ἀντίστοιχον τῆς YE I βαθμίδος ἀλλὰ μόνον τεμάχια ἄγγείων εὐρέθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιαίτερας μνείας ἄξια εἶναι μαγειρικά τινα σκεύη ἐπὶ τριπόδων. Korakou, 59.

III. Ὑστεροελλαδικὴ III Κεραμικὴ.

Α. Γραπτὰ ἄγγεα. Ἡ τεχνικὴ τοῦ πηλοῦ εἶναι λίαν ἐπιμελεμένη ἢ δὲ ἐπιφάνεια τῶν ἄγγείων συνήθως καλύπτεται διὰ λείου ἐπιχρίσματος. Τὰ σχήματα τῶν ἄγγείων εἶναι τέλεια καὶ ἡ ὀπτησις ἀρίστη. Μερικὰ τῶν σχημάτων τῶν ἄγγείων γνωστὰ ἐκ τῶν προηγουμένων φάσεων τῆς περιόδου, οἷον ποτήρια τοῦ τύπου τοῦ Βαφειοῦ, ὑψίποδα ποτήρια καὶ ὕδρια μετὰ λοξῶς ἀποτετμημένου λαμποῦ, ἀφανίζονται καὶ νέοι τύποι, οἷον ὑψίποδες κύλικες¹, κρατῆρες (εἰκ. 10, 17) καὶ ψευδόστομοι ἀμφορεῖς² ἐμφανίζονται. Ἀλλὰ συνήθη σχήματα ἄγγείων εἶναι ἐπίσης βαθέα ἢ ἀβαθὴ κύπελλα, λεκά- ναι, κύπελλα μετὰ στομίον, κρατῆρες ἐπὶ ποδίου, κυπελλόσχημα ποτήρια, πο- τήρια μετὰγωνιώδους περιγράμματος, κἀναροὶ, μικρὰ στρογγύλα ἄγγεα μετὰ λαβῆς ὡσεὶ καλαθίων, ἀσκοί, πρόχοι (εἰκ. 10, 21), ἀλάβαστρα μετ' ἐπι- πέδου βάσεως, καθέτων τοιχωμάτων καὶ γωνιώδους ὤμου (εἰκ. 10, 20), δῖωτοι ὕδρια καὶ φιαλόσχημα ἄγγεα.

¹ Σχήματα κύλικων ἰδὲ ἐν εἰκ. 10, 22-23, αἵτινες ὁμοῦς προέρχονται ἐκ Ζυγογυρίων.

² Εἰκ. 10, 19 ἐκ Προσόμνης.

Ἡ κόσμησις ταξινομεῖται συνήθως κατὰ ζώνας ἢ μετόπας τὰ δὲ φυσιοκρατικά σχέδια ἐκφυλίζονται εἰς ἐσχηματοποιημένα γραμμικὰ ἢ γεωμετρικὰ σχήματα. Ὀλίγα ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα ἔχουν πλήρως καλυφθῇ διὰ περιπλόκων γραμμικῶν σχεδίων βασιζομένων συνήθως ἐπὶ σχημάτων ροδάκων, μετὰ ὑδροβίων ἐνίοτε πτηνῶν μεταξὺ αὐτῶν, ἀποτελοῦν τὸν λεγόμενον κλειστὸν ρυθμόν (Close Style), ὅστις δεικνύει τελειότερον καλλιτεχνικὸν αἶσθημα καὶ ἴσως Αἰγυπτιακὰς ἐπιδράσεις. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἀγγείων κατὰ τὴν ΥΕ ΙΙΙ φάσιν εἶναι συνήθως βεβαμμένον καστανὸν-μέλαν. Korakou, σ. 59-71, εἰκ. 83-102.

Β. Ἀγγεῖα ἄνευ βαφῆς. Εἰς τὴν κατηγορίαν ἀνήκει τὸ ἐν τέταρτον περίπου τῶν εὐρεθέντων ὀστράκων ἄλλ' ὥς τεχνικὴ πηλοῦ καὶ κατασκευὴ ἀγγείων ὑπολείπεται τῆς ἀναλόγου ΥΕ ΙΙ κατηγορίας. Τὰ συνηθέστερα σχήματα τῆς ὁμάδος εἶναι ὑψίποδες κύλικες καὶ ποτήρια μετὰγωνιώδους περιγράμματος. Korakou, σ. 72, εἰκ. 102, 2.

Γ. Μονόχρωμα ἀγγεῖα. Ἡ ὁμας ἀποτελεῖ περίπου τὰ 16% τῆς ὅλης κεραμικῆς τῆς περιόδου. Τὸ σύννηθες χρῶμα τὸ καλύπτον τὰ ἀγγεῖα εἶναι τὸ ἐρυθρὸν πρὸς τὸ καστανὸν-μέλαν, πραγματικὸν μέλαν εἶναι σπάνιον. Βαθεῖα κύπελλα καὶ ποτήρια μετὰγωνιώδους περιγράμματος εἶναι συνήθη σχήματα τῆς ὁμάδος. Korakou, σ. 72, εἰκ. 103.

Δ καὶ Ε. Μινύεια καὶ Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα. Ταῦτα φθάνουν μέχρις ἀφανισμοῦ καὶ ἐκπροσωποῦνται ὑπ' ὀλίγων ὀστράκων πιθανῶς τυχαίως ἀναμειχθέντων εἰς τὰ ΥΕ ΙΙΙ στρώματα. Korakou, 72.

ΣΤ. Οἰκιακῆς χρήσεως ἀγγεῖα καὶ πίθοι. Ἡ ὁμας ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ χονδροειδῶν ὀστράκων, ὁ πηλὸς τῶν ὁποίων εἶναι συνήθως ἀκάθαρτος καὶ τὰ τοιχώματα τῶν ἀγγείων παχέα χρώματος κεραμοχρόου. Κυλινδρικά ἀγγεῖα, ὑδρίαι καὶ πίθοι κεκοσμημένα δι' ἀναγλύφων ταινιῶν πηλοῦ εἶναι συνήθη σχήματα. Korakou, σ. 73-74, εἰκ. 104-107.

Αἱ ἀνασκαφαί, αἵτινες ἐπηκολούθησαν εἰς τοῦ Korakou, καὶ ἡ συγκριτικὴ μελέτη ὅλου τοῦ ἀνασκαφέντος ΥΕ κεραμικοῦ ὕλικου κατέστησαν φανερόν ὅτι ἡ ΥΕ ΙΙΙ φάσις πρέπει νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς τρεῖς ὑποπεριόδους χαρακτηρισθείσας ὡς ΥΕ ΙΙΙ Α, ΥΕ ΙΙΙ Β καὶ ΥΕ ΙΙΙ Γ. Ὁ Furumark εἰσήγαγεν ἔτι λεπτομερεστέρας ὑποδιαιρέσεις (ιδεὲς περίληψιν ἐν *The Chronology of the Mycenaean Pottery*, 115) μὴ γενομένης γενικῶς ἀποδεκτικῆς¹. Κατὰ τὴν παράθεσιν τῶν δεδομένων τῶν διαφόρων θέσεων κατωτέρω ποιούμεθα χρῆσιν τῶν ὄρων ΥΕ ΙΙΙ Α, ΥΕ ΙΙΙ Β καὶ ΥΕ ΙΙΙ Γ. Περιγραφὴ ἐκάστης κατηγορίας παρατίθεται μετὰ τῶν δεδομένων τῶν Ζυγουριῶν κατω-

¹ Κατεπολεμήθη ὑπὸ τῶν WACE (*Historia* 1953-54, 74-94. *AE* 1953-54, 137-140, καὶ *Bleeken* (BSA 1951, 23-24. *Troy* III, 20).

τέρω. Πράγματι μόνον αἱ τρεῖς αὗται φάσεις τῆς ΥΕ περιόδου, καθ' ἃς κατεσκευάσθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν θολωτῶν τάφων, τὰ τεῖχη καὶ τὰ ἀνάκτορα τῶν Μυκηνῶν, τῆς Τίρυνθος, τοῦ Ἐγγλιανοῦ καὶ ἄλλων θέσεων ἀποτελοῦν τὴν καθαρὴν Μυκηναϊκὴν περίοδον.

II. Νέα Κόρινθος (6).—ΥΕ κεραμικὴ προερχομένη ἐκ τῆς Νέας Κορίνθου ἐδημοσιεύθη ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἄλλ' ἢ ἀκριβῆς θέσις εὐρέσεως ταύτης καὶ αἱ περιστάσεις ὑφ' ἃς εὐρέθη δὲν ἀναφέρονται πλὴν τῆς περιπτώσεως τοῦ θαλαμοειδοῦς τάφου τοῦ παρατεθέντος ἀνωτέρω. Ἐν ΑΑ 1933, 223 ἀναφέρονται ἐπίσης «ältere Mykenische Vasen» ἐκ Κορίνθου. Μία ΥΕ ὕδρια ἐκ Κορίνθου περιγράφεται ἐν Mykenische Vasen, 44. Εἰς ΥΕ ψευδόστομος ἀμφορεὺς καὶ εἰς ἄσκὸς περιγράφονται ἐν Hesperia 1932, 62 - 63 καὶ τριάκοντα περίπου ἀγγεῖα ΥΕ III Α - Β χρονολογίας εὐρέθησαν ἐν τῷ θαλαμοειδεῖ τάφῳ παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν καὶ μνημονεύονται συντόμως ἐν ΑJA 1954, σ. 232, πίν. 44, εἰκ. 3, JHS 1933, 276, BCH 1955, 228. καὶ ἡ πληροφορία ἐν ΑΑ 1933, 223 ἀφορᾷ πιδανῶς εἰς τὸ εὔρημα τοῦτο.

III. Παλαιὰ Κόρινθος (7).—Μία ὁμάς ΥΕ III ὀστράκων εὐρεθεῖσα εἰς ἐπίχωσιν τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου περιγράφεται ἐν Hesperia 1949, 156 - 157. Ὅλιγα παλαιότερον εὐρεθέντα ὀστρακα μνημονεύονται ἐν ΑJA 1936, 207. Hesperia 1937, 156-157. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ, 5.

IV. Γωνιά (12).—Ἡ ΥΕ I βαθμὶς ἐκπροσωπεῖται ἐν Γωνιᾷ ὑπ' ὀλίγων ὀστράκων κεκοσμημένων διὰ σπειρῶν καὶ στιγμῶν καὶ ὑπὸ τινων τεμαχιῶν ἀνηκόντων εἰς ποτήρια τοῦ τύπου τοῦ Βαφειοῦ. Τῆς ΥΕ II φάσεως τὸ ὕλικόν εἶναι πολυαριθμότερον καὶ τινα ὀστρακα ἀνήκουν εἰς Ἐφυραϊκὰ ἀγγεῖα. Ἀλλὰ ὀστρακα ἀνήκουν εἰς πρόχους, ὕδριας μετὰ λοξῶς ἀποτετημένον λαιμοῦ καὶ εἰς ἀλάβαστρα. Ὡχρῶν Μινυεῶν ὀστρακα ἐπίσης συναντῶνται. Ἡ ΥΕ III βαθμὶς ἀντιπροσωπεύεται ἔτι καλλίτερον ἢ αἱ προηγούμεναι ἀλλὰ μόνον ὀστρακα ἀγγείων εὐρέθησαν, οὐχὶ πλήρη ἀγγεῖα, καὶ ταῦτα εἶναι σχεδὸν ἀπαράλλακτα πρὸς τὰ ὀστρακα τοῦ Κοράκου. Γονία, 38.

V. Γαλατάκι (15).—Ὅκτῳ ΥΕ II ἀγγεῖα εὐρέθησαν εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας θαλαμοειδεῖς τάφους μνημονευόμενα συντόμως ἐν ΑΕ 1956, Χρον., 9.

VI. Νεμέα (19).—Ἡ θέσις παρέσχε «πολλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πλήρη ἀγγεῖα καλῆς τεχνουργίας» εὐρεθέντα ἐπὶ τῶν δαπέδων τῶν ἀνασκαφεισῶν οἰκῶν (ΑJA 1927, 437) μεταξὺ δὲ τούτων ὑπῆρχον γραπτὰ ἐξαιρετὸν τεχνικῆς τῆς κατηγορίας τῶν Ἐφυραϊκῶν. ΑJA 1928, 63. Πᾶσα ἡ κεραμικὴ τῆς θέσεως φαίνεται ἀνήκουσα εἰς τὴν ΥΕ II βαθμίδα. Γενι-

κῶς ὅμως τὰ YE ὄστρακα δὲν ἦσαν ἄφθονα εἰς τὰς ἀνασκαφεῖσας περιοχάς. AJA 1928, 63.

VII. Ζυγουριές (20).— Μέγας ἀριθμὸς YE ἀγγείων καὶ ὄστράκων, κυρίως τῆς YE III φάσεως, ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν θέσιν. Ταῦτα προέρχονται κυρίως ἐκ τοῦ καταστήματος τοῦ κεραμοποιοῦ, εἰς ὃ εὐρέθησαν πλέον τῶν 1300 ἀγγείων, ἐκ τῶν θαλαμοειδῶν τάφων καὶ ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ οἰκισμοῦ.

Ἡ YE I βαθμὶς ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ἐνὸς μικροσκοπικοῦ ποτηρίου, ὑπὸ ὀλίγων ὄστράκων ἀνηκόντων εἰς κναθόσχημα κύπελλα ἢ εἰς ποτήρια τοῦ τύπου τοῦ Βαφειοῦ καὶ ὑφ' ἐνὸς ὄστράκου ἀνήκοντος εἰς κωνοειδῆς κυτὸν κεκοσμημένον διὰ σχεδίου διπλοῦ πελέκεως. Τὰ σχέδια τῶν σπειρῶν μετὰ λευκῶν στιγμῶν εἰς τὸ κέντρον εἶναι σύνηθες κόσμημα μετὰ τῶν ὄστράκων. Zygouries, σ. 135-136, εἰκ. 126.

Ἡ YE II φάσις εἶναι πολυαριθμοτέρα τῆς YE I ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τεμαχίων μᾶλλον παρὰ ὑπὸ πλήρων ἢ συμπληρωθέντων ἀγγείων. Μερικὰ ὄστρακα ἀνήκουν εἰς ἀμφορεῖς κεκοσμημένους διὰ φυσιοκρατικῆς διακοσμήσεως ὁμοίας πρὸς τὴν κόσμησιν τῶν πίθων τοῦ Κακοβάτου, οἷτινες περιγράφονται κατωτέρω καὶ εἶναι γνωστοὶ ὡς ἀμφορεῖς τοῦ Ἀνακτορικοῦ τύπου. Ἐφυραϊκὰ ἀγγεῖα δύνανται νὰ ἀναγνωρισθοῦν ἐπὶ πολυαρίθμων ὄστράκων κεκοσμημένων δι' ἀνθέων κρίνων, ναυτίλων, ροδάκων κλπ. ἀλλ' ἐν μόνον κύπελλον ἐπὶ ποδὸς ἐκ τῆς κατηγορίας συνεπληρώθη. Zygouries, σ. 136-139, εἰκ. 129, πίν. XV.

Ἡ YE III βαθμὶς τῆς περιόδου (εἰκ. 10, 18, 22-23), εἰς ἣν, ὡς ἐλέχθη, ἀνήκει τὸ πλεῖστον τοῦ εὐρεθέντος ὕλικου, ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ μιᾶς μεγάλης λεκανῆς λουτροῦ (Zygouries, εἰκ. 134), ὑπὸ τῶν 1300 περίπου ἀγγείων τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ κεραμοποιοῦ, ὑπὸ 22 ἀγγείων ἐκ τῶν θαλαμοειδῶν τάφων καὶ ὑπὸ ὄστράκων ἐκ τοῦ οἰκισμοῦ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὕλικόν ἐκ τοῦ οἰκισμοῦ δεικνύει τρεῖς διαδοχικὰς βαθμίδας ἐξελίξεως ἐντὸς τῆς YE III φάσεως.

Ἡ ἀρχαιότερα YE III βαθμὶς ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ἐνὸς πλατέος κυλινδρικοῦ ποτηρίου καὶ θρυσμάτων ψευδοστόμων ἀμφορέων κεκοσμημένων διὰ παρακμαζόντων φυσιοκρατικῶν κοσμημάτων γεγραμμένων δι' ἐξαρέτου στυλπνῆς βαφῆς. Zygouries, σ. 139, εἰκ. 130.

Ἡ δευτέρα YE III βαθμὶς χαρακτηρίζεται ἐπίσης ὑπὸ ἐσχηματοποιημένων φυσιοκρατικῶν σχεδίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐνίοτε παρουσιάζεται καὶ πάλιν λευκὴ βαφή, ὡς εἰς τὴν YE I φάσιν, διὰ βοηθητικὰ κοσμήματα. Ἐν ὄστρακον φέρει τὴν παράστασιν φανταστικοῦ ζφίου. Πλεῖστα τῶν ἀγγείων τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ κεραμοποιοῦ καὶ τῶν θαλαμοειδῶν τάφων ἀνήκουν εἰς τὴν βαθμίδα ταύτην τῆς YE III κεραμικῆς. Zygouries, 139 - 174.

Ἡ τρίτη ΥΕ III βαθμὶς, ἥτις εἰς τὰς Μυκῆνας ἔχει κληθῇ ρυθμὸς τῆς Σιταποθήκης (Granary Style), δὲν εἶναι λίαν ἀφθονος εἰς Ζυγουρίες. Zygouries, 139.

Ἐκ τῶν γραπτῶν ἀγγείων τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ κεραμοποιοῦ πρέπει νὰ μνημονευθῶσιν ἐνταῦθα 70 περίπου κύλικες μετὰ δύο λαβῶν, κεκοσμημένοι μόνον κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν μετὰ τῶν δύο λαβῶν (εἰκ. 10, 23) διὰ σχεδίου ἑνός, δύο ἢ τριῶν δοστράκων πορφύρας ἢ δι' ἑνὸς δοκτάποδος καί, εἰς δύο περιπτώσεις, διὰ σχεδίων ἐκ τοῦ φυτικού βασιλείου. Τὰ σχέδια εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐσχηματοποιημένα καὶ συμβατικά καὶ ἔχουν γραφῇ δι' ἐρυθρᾶς, καστανῆς ἢ μελανῆς βαφῆς ἄλλα σχήματα τῶν ἀγγείων, μορφὴ τῶν σχεδίων καὶ διάταξις τῆς κοσμήσεως ἀναμνησκούν Ἑφυραϊκὰ ἀγγεῖα. Zygouries, σ. 143-147, πίν. XVI-XVIII.

Ἐκ τῶν ὑπολοίπων ἀγγείων δύνανται νὰ μνημονευθῶσιν εἰς πῖθος μετὰ τριῶν λαβῶν, κεκοσμημένος διὰ ταινιῶν βαφῆς καὶ γιρλανδῶν, προερχόμενος ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ κεραμοποιοῦ, μία ὑψηλὴ ὕδρία μετὰ στενοῦ ὑψηλοῦ λαιμοῦ ἐξ ἑνὸς τάφου, ψευδόστομοι ἀμφορεῖς καὶ ἄλλα ἀγγεῖα κεκοσμημένα διὰ ταινιῶν βαφῆς.

Ἐξ ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ ἀκοσμήτων ἀγγείων οἰκιακῆς χρήσεως, ἀνηκόντων εἰς 20 περίπου σχήματα ἀγγείων εὐρεθέντων εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ κεραμοποιοῦ, τρεῖς ποικιλίαι κυλίκων εἶναι ἄξια ἰδιαίτερας μνείας. Ὁ εἰς τύπος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ κυλίκων μετὰ δύο λαβῶν, τοιχωμάτων πρὸς τὰ ἔσω καμπυλουμένων ὑπὲρ τὸν ὦμον καὶ χεῖλος κυρτούμενον πρὸς τὰ ἔξω (Zygouries, εἰκ. 141), ὁ ἕτερος τύπος περιλαμβάνει κύλικας μετὰ δύο ἐπίσης λαβῶν καὶ κωνικὸν κορμὸν ἄνευ καμπυλότητος ἐπὶ τοῦ ὦμον (Zygouries, εἰκ. 142) καὶ ὁ τρίτος τύπος (εἰκ. 10, 22) περιλαμβάνει κύλικας μετὰ μίας λαβῆς καὶ ἐντόνου γωνιώδους καμπῆς ἐπὶ τοῦ ὦμον (Zygouries, 151-167).

VIII. Μυκῆναι (23).—Ἐκ τῶν ἀφθόνων κεραμικῶν εὐρημάτων τῶν Μυκηνῶν (εἰκ. 10, 1, 9-10, 13), ἅτινα μνημονεύονται εἰς τὴν παρατεθεισάν κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων βιβλιογραφίαν, μέχρι σήμερον (1961) ἔχουν δημοσιευθῇ ὑπὸ τῶν FURTWÄNGLER καὶ LOESCHCKE ἐν Mykenische Tongefässe (1879), μόνον τὰ κεραμικὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ SCHLIEBMANN καὶ ὑπὸ τοῦ WACE ἡ ὁμὰς τῶν ἀγγείων τῶν προερχομένων ἐκ τῶν θαλαμοειδῶν τάφων τῶν ἀνασκαφέντων ὑπ' αὐτοῦ (Chamber Tombs, 146-187). Πᾶσαι αἱ ὁμάδες καὶ κατηγορίαι τοῦ Κοράκου ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὰ δεδομένα τῶν Μυκηνῶν ὑπὸ τελειοτάτων σχημάτων ἀγγείων.

IX. Μπερμπάτι (26).—Ἐκ τῆς ἀξιολόγου ποσότητος τῆς κεραμικῆς τῆς εὐρεθείσης εἰς τὸν ΥΕ οἰκισμὸν καὶ τοὺς ΥΕ τάφους τῆς θέσεως, ἥτις δὲν ἔχει ἐπαρκῶς δημοσιευθῇ ἀκόμη, ἰδιαίτερας μνείας ἄξια εἶναι

θραύσματα δύο μεγάλων πίθων τοῦ ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου (AA 1935, 201) ὡς καὶ ἀκέραια ἀγγεῖα πλείονα τῶν 100 εὐρεθέντα εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους καὶ μνημονευόμενα ἐν AA 1935, 201, 1936, 40. Ἐκ πολλῶν χιλιάδων ὁστράκων προερχομένων ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ κεραμοποιοῦ τὰ 99% ἀνήκουν εἰς τὸ τελευταῖον τμήμα τῆς YE περιόδου καὶ μετὰ τούτων ὑπάρχουν ὅστρακα μετὰ παραστάσεων ἀρμάτων, ἀνθρώπων καὶ ζώων ἀνήκοντα εἰς 13 διαφορετικὰ ἀγγεῖα. VI Intern. Kongr., 297. AM 1938, 557. AJA 1954, 234. AIARS 1953, 9-28.

X. Πρίφτιανη (29).— Ἐκ τῶν ἐξ ἀνασκαφέντων θαλαμοειδῶν τάφων συνελέγησαν 59 YE III ἀγγεῖα καὶ θραύσματα ἄλλων. Ἐκ τούτων 53 ἀναφέρονται ἐν AA 1919, Παράρτ., 35-38 καὶ ἐξ ἐν AE 1952, Χρον., 23-29. Σχήματα καὶ κόσμησις τῶν ἀγγείων δὲν παρουσιάζουν ἀξιοσημειώτους διαφορὰς ἐκ τῶν συνήθων YE III τύπων ἀγγείων.

XI. Ἡραῖον-Πρόσυμνα (31).— Μεγίστη ποσότης κεραμικῆς ἔχει εὐρεθῇ εἰς τὴν θέσιν δημοσιευθεῖσα ἐν AM 1878, 282, 285. BSA 1921-23, 337. Argive Heraeum II, 51, 74-101, 13 (περίπου 13 κιβώτια ὁστράκων μνημονεύονται αὐτόθι σ. 60 περιλαμβανομένων μερικῶν ME ὁστράκων), εἰκ. 23-24, πίν. LII-LIV. Prosymna, 338-456 καὶ AE 1956, Χρον., 11 (36 YE II-III ἀγγεῖα).

Ἡ συστηματικώτερον δημοσιευθεῖσα ὁμάς εἶναι τὰ 1068 ἀγγεῖα τὰ εὐρεθέντα ὑπὸ τοῦ BLEGEN εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους, τὰ ὅποια διασφαρῶν ἐπαρκῶς τὴν ἐξέλιξιν τῆς YE κεραμικῆς τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῆς YE I φάσεως μέχρι τῆς YE III (1600-1200 π.Χ. περίπου).

Ἡ τεχνικὴ τῆς κατασκευῆς τῶν ἀγγείων τούτων καὶ ἡ κόσμησις τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν δὲν διαφέρουν τῶν ἀντιστοιχῶν ἀγγείων τοῦ Κοράκου καὶ ἡ ἐξέλιξις ἀπὸ βαθμίδος εἰς βαθμίδα εἶναι ὁμαλὴ καὶ συνεχὴς. Ἡ κατανομή τῶν ἀγγείων τούτων κατὰ τὸν σκοπὸν ὃν ὑπηρετεῖ ἕκαστον εἶναι ἡ ἀκόλουθος: 400 ἀγγεῖα χρησιμοποιούμενα διὰ ποτήρια, 245 διὰ μεταφορὰν ἢ πρόχυσιν ὕγρων, 235 δι' ἀποθήκευσιν, ἐξ ὧν 125 ἦσαν ἀλάβαστρα, 93 ψευδόστομοι ἀμφορεῖς, 22 θήλαστρα, 10 ἄσκοι, 6 ἀγγεῖα ὁμοιάζοντα τσιότρες, 4 μικροὶ κατιήρες, 3 ρυτά, 2 κέρνοι, 2 πυξίδες, 2 διατήρητα ἀγγεῖα ὁμοιάζοντα λιβανιστήρια, 1 πύραννον, 1 λυχνία, 1 τράπεζα προσφορῶν, 1 λάρναξ κλπ. Prosymna, 251-259.

Κατὰ τὴν YE I φάσιν τὰ ἀγγεῖα τὰ χρησιμοποιούμενα ὡς ποτήρια εἶναι μικρὰ κυαθόσχημα κύπελλα (tea cups), ὅκτ' τοὐλάχιστον διαφόρων τύπων (εἰκ. 10, 5), ἀγγεῖα μεταφορᾶς ὕγρων εἶναι ὕδρια μετὰ λεπτοῦ λαίμου ἢ λοξῶς ἀποτεταμένον χεῖλους, πρόχοι, χαμηλὰ σφαιρικὰ ἀγγεῖα μετὰ στομίου καὶ λαβῆς (εἰκ. 10, 6-7) κττ. Τὰ συνήθη ἀγγεῖα ἀποθηκεύσεως εἶναι ὕψηλοί μετὰ τριῶν ἢ χαμηλοὶ μετὰ δύο λαβῶν πίθοι καὶ ἀλάβαστρα

μετά δύο ή τριών λαβών. *Άλλα σχήματα είναι κωνικά ρυτά (εικ. 10, 8), μία λυχνία, άγγεϊα μετά όπτης εις τόν πυθμένα και μία τράπεζα προσφορών.

*Η κόσμησις της YE I φάσεως άποτελείται από άπλā γραμμικά κοσμήματα ήτοι ταινίας ή όμαδας λεπτών γραμμών, σπειρας, σειρας στιγμών, μεγάλα καμπυλόγραμμα σχέδια, κυματιστά εδάφη και ένιότε φύλλα κισσού και άνθη. *Ο ένεργήσας τήν ανασκαφήν παρατηρεί ότι, αν και τὰ αὐτὰ διακοσμητικά σχέδια έχουν χρησιμοποιηθῇ επανειλημμένως, παρουσιάζονται πάντοτε νέα και διαφορετικά μετά νεανικοῦ ζήλου και άνεξαντλήτου εκάστοτε πρωτοτυπίας, οὕτως ὥστε δέν εἶναι δυνατόν νά εύρεθοῦν δύο σχέδια νά ὁμοιάζουν ἀπολύτως. *Prosymna*, 388-409.

*Η YE II βαθμὶς ἐμφανίζεται εις Πρόσυμναν ὡς φυσική εξέλιξις της YE I βαθμίδος εις σχήματα άγγείων και μορφάς κοσμημάτων. Τὰ σχήματα τών άγγείων είναι ὡς τὰ της YE I βαθμίδος, ἀλλ' ή κόσμησις γίνεται περισσότερον φυσιοκρατική ἕως ὅτου φθάνει τήν άκμήν αὐτῆς και αρχίζει νά παρακμάζη, εις άφηρημένες γραμμικάς μορφάς και γεωμετρισμόν, πρὸ τοῦ τέλους της περιόδου. *Αντιδράσεις πρὸς τήν βαθμιαίαν αὐτήν πρὸς τόν γεωμετρισμόν εξέλιξιν, ὡς τὰ *Εφυραϊκά (εικ. 10, 15-16) και ὁ *Ανακτορικός ρυθμός, πρᾶγματι παρατηροῦνται ἀλλὰ κατὰ τήν μετάβασιν πρὸς τήν YE III φάσιν αἱ άφηρημέναι μορφαὶ τών κοσμημάτων τελικῶς επικρατοῦν. *Prosymna*, 409-421.

*Η YE III βαθμὶς σημειοῖ τήν ὑψίστην άκμήν της κεραμικῆς της *Εποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ἐπὶ της ήπειρωτικῆς *Ελλάδος από άπόψεως τεχνικῆς πηλοῦ, όπτήσεως και σχημάτων άγγείων τοῦλάχιστον κατὰ τὰς αρχαιότερας φάσεις της βαθμίδος αὐτῆς (*Prosymna* 422). Μετὰ ταῦτα ή όμαδική παραγωγή μεγάλου αριθμοῦ άγγείων εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τήν παραμέλεισιν της ποιότητος τών κεραμικῶν προϊόντων.

Τάσις πρὸς τελειοποίησιν τών σχημάτων τών άγγείων δύναται νά παρατηρηθῇ εις μερικά άγγεϊα ὡς αἱ κύλικες, αἵτινες ἐξελίσσονται ἐκ τών Μινυείων ὑψηλῶδων κύπελλων τών προηγουμένων περιόδων, ή εις τόν ραδινώτερον σχηματισμόν τοῦ κάτω μέρους άμφορέων μετά τριών μικρῶν λαβῶν ή ὑδριῶν μετά μιᾶς λαβῆς (εικ. 10, 21) και τών ψευδοστόμων άμφορέων (εικ. 10, 19), οἵτινες ἐμφανίζονται διὰ πρώτην φοράν κατὰ τήν YE III βαθμίδα της κεραμικῆς, ἀλλ' ένιότε ή ραδινότης αὕτη τοῦ κάτω μέρους τών άγγείων τούτων φθάνει μέχρις ὑπερβολῆς (*Prosymna*, σ. 423 και εικ. 396). Τὸ ἀβαθές μικρὸν κυαθόσχημον κύπελλον μετά πλευρικοῦ στομίου καθίσταται συνήθης τύπος και οἱ κρατήρες ἐπὶ ὑψηλῆς βάσεως, τὰ κυλινδρικά ποτήρια (*Prosymna* II, εικ. 254 αρ. 655) και αἱ ὑδρίαι εἶναι τὰ συνηθέστερα YE III σχήματα. Τὰ δὲ ὁμοιάζοντα τσιότρες άγγεϊα (εικ. 10, 24), τὰ θήλαστρα και οἱ ψευδόστομοι άμφορεῖς άνήκουν αποκλειστικῶς εις τήν YE III βαθμίδα της περιόδου. *Ασχοί, ζφόμερφα ή πτηνόμορφα άγγεϊα και κέρνοι,

ἂν καὶ οὐχὶ εἰς μεγάλους ἀριθμούς, συναντῶνται ἐπίσης κατὰ τὴν YE III φάσιν.

Ἡ κόσμησις οὐσιαστικῶς ἔχει ἀπολέσει τὸ φυσιοκρατικὸν πνεῦμα τῆς YE II φάσεως, ἡ δὲ τάσις πρὸς παραγωγὴν λεπτοτέρων σχημάτων ἐν τῇ διακοσμήσει ἐκδηλοῦται ὥς μετάβασις πρὸς τὰ γραμμικὰ σχέδια. Ἡ σπείρα καὶ τὰ ἐκ ταύτης παράγωγα σχήματα παρέχουν καὶ πάλιν τὰ κύρια σχέδια κοσμήσεως. Τὰ τοιαῦτα σχήματα δὲν δηλοῦν παρακμὴν ἀλλὰ μεταβολὴν αἰσθητικῶν προτύπων κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα τὴν θέσιν. Ἡ πλήρωσις τῆς κοσμητικῆς ἐπιφανείας διὰ σχεδίων ἐπιδιώκεται καὶ πάλιν ὥς καὶ πρὶν. Ὁ ρυθμὸς κοσμήσεως τῶν ἀγγείων δι' ὀριζοντίων ζωνῶν ἐκ λεπτῶν γραμμῶν περιβαλλομένων ὑπὸ παχύτερων, ὁ λεγόμενος Tell el Amarna Style, ἀντιπροσωπεύεται ἐπαρκῶς εἰς τὰ εὐρήματα τῆς Προσύμνης, ἀλλ' ὁ κλειστός λεγόμενος ρυθμὸς (Close Style) καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς Σιταποθήκης τῶν Μυκηθῶν (Granary Style) ἐλλείπουν ἐκ τῆς θέσεως (Prosymna, 422-424), ὥστε ἡ YE III περίοδος εἰς Πρόσυμναν φαίνεται λήγουσα περὶ τὸ 1200 π.Χ., τὸ τέλος τῆς YE III B δηλ. φάσεως τῆς περιόδου. Ἐλλείψει στρωματογραφικῶν ἐνδείξεων τὸ ὕλικόν ἐκ τῶν θαλαμοειδῶν τάφων τῆς Προσύμνης δὲν δύναται νὰ ταξινομηθῇ εἰς YE III A, B, Γ ομάδας. Prosymna, 422-456.

XII. Σχινοχώρι (32).— Πᾶσα ἡ κεραμικὴ τῆς θέσεως ἀνήκει εἰς τὴν YE III φάσιν μετὰ δύο μόνον ἐξαιρέσεων, ἐνὲς ὀστράκου μετὰ ρικνῆς (rippled) ἐπιφανείας ἀνήκοντος εἰς YE I χρόνους (BCH 1923, εἰκ. 35, σ. 221) καὶ ἐνὸς ἐτέρου ὀστράκου ὁμοιάζοντος πρὸς Ἐφυραϊκὸν καὶ ἀνήκοντος εἰς τὴν YE I ἢ YE II βαθμίδα (BCH 1923, εἰκ. 21 καὶ 39, σ. 209, 228). Ἰδὲ καὶ σ. 231 αὐτόθι.

Ἡ ὑπόλοιπος κεραμικὴ τῆς θέσεως ἔχει ταξινομηθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνασκαφέως εἰς τέσσαρας ομάδας: I. Χονδροειδῇ ἄχρωμα, ἐκπροσωπούμενα ὑπὸ τριῶν ὕδριων καὶ δύο κυλίκων. II. Μονόχρωμα βεβαμμένα, εἰς ἃ ἀνήκει ἐν θήλαστρον καὶ δύο βαθεᾶ ποτήρια. III. Ἀγγεῖα μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων ἐπὶ ἀνεπιχρίστου ἐπιφανείας, ἐξ ὧν εὐρέθησαν τέσσαρες ὕδρια μετὰ μιᾶς λαβῆς, μία πρόχους μετὰ λοξῶς ἀποτετημένον λαιμοῦ, ἐν ἀλάβαστρον, ἐν ἀρρυαλλοειδὲς ἀγγεῖον καὶ τὰ δύο ὄστρακα τὰ μνημονευθέντα ὡς YE I, II καὶ IV. Ἀγγεῖα μετὰ γραπτῆς κοσμήσεως ἐπὶ ἐπιχειρισμένης ἐπιφανείας, ἐξ ὧν εὐρέθησαν τρεῖς ψευδόστομοι ἀμφορεῖς τοῦ ρυθμοῦ Tell el Amarna, εἰς ἀσκός, εἰς ἀμφορεύς, μία ὕδρια μετὰ μιᾶς λαβῆς, ἐν ἀβαθεῖς κυαθόσχημον μικρὸν κύπελλον καὶ τρία ἀλάβαστρα. BCH 1923, 235-240.

XIII. Μιδέα (33).— Σημαντικὴ ποσότης κεραμικῆς ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν θέσιν καὶ εἰς πλήρη ἀγγεῖα καὶ εἰς ὄστρακα ἀγγείων. Ὅστρακα εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, εἰς τοὺς δρόμους μερικῶν τάφων καὶ ἐντὸς αὐ-

των. Πλήρη άγγεΐα εύρέθησαν εις τόν τάφον 1 (13 περίπου άγγεΐα, έξ ών 8 είναι ψευδόστομοι άμφορείς, Royal Tombs, 81-83), εις τόν τάφον 2 (8 συμπληρωθέντα άγγεΐα, έξ ών τά έπτά είναι πίθοι μετά τριών λαβών, αὐτόθι σ. 107), εις τόν τάφον 3 (δύο άγγεΐα), εις τόν τάφον 11 (πλέον των 13 άγγεΐων, New Tombs, 98-100). Όλίγα δέ συμπληρωθέντα άγγεΐα καί ικανός άριθμός δοστράκων εύρέθησαν εις τούς άλλους τάφους περιλαμβανομένου τοῦ θολωτοῦ. Ίδιαιτέρας μνείας άξιοι είναι άμφορείς τοῦ Ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ εύρεθέντες εις τούς τάφους 8 καί 10. New Tombs, 41, 65.

Ἡ μνημονευθεΐσα κεραμική τῆς Μιδέας καλύπτει όλην τήν περίοδον ἀπό των YE I μέχρι των YE III χρόνων.

XIV. Ἐπίδαυρος (34).—Ἡ θέσις παρέσχε 15 άγγεΐα μετά μᾶς ἡ δύο λαβών καί κοσμήσεως ἐκ ταινιῶν περίξ τῆς κοιλίας ὡς καί μερικά δοστράκα μεγαλύτερων άγγεΐων τοῦ «καλουμένου Μυκηναϊκοῦ ρυθμοῦ» ἀναφέρεται ἐν ΑΔ 1888, 146 ἀρ. 8.

XV. Ἀργος (35).—Ἡ κεραμική τῆς θέσεως ἐκπροσωπεΐται ὑπό ικανοῦ ἀριθμοῦ δοστράκων εύρεθέντων ἐπὶ τῆς Λαρίσης (BCH 1928, 479), εις τήν περιοχήν τῆς σημερινῆς πόλεως καί εις τήν νεκρόπολιν τῆς Δειράδος, ὡς καί ὑπό μεγάλου ἀριθμοῦ ἀκεραίων ἡ συμπληρωθέντων άγγεΐων εύρεθέντων εις τούς θαλαμοειδεΐς τάφους. Ἐκ των τάφων τούτων ὁ VOLLGRAFF συνέλεξε 74 συμπληρωθέντα άγγεΐα καί εις τόν ἀριθμόν τοῦτον προσετέθησαν νέα εύρήματα ἐκ των νέων ἀνασκαφών των Γάλλων. Μελέτη τοῦ ὅλικοῦ τοῦ ἀνασκαφέντος ὑπό τοῦ VOLLGRAFF ἐδημοσιεύθη ἐν BCH 1953, 59-89.

Τό πλεΐστον τῆς κεραμικῆς τοῦ Ἀργους ἀνήκει εις τήν YE III βαθμίδα ἀλλά μεταξύ των εύρημάτων παρουσιάζονται καί ὀλίγα ἀρχαιότερα άγγεΐα. Ίδιαιτέρας μνείας άξιοι είναι άμφορείς μετά παραστάσεων ὕδροβίων πτηνών, ταύρων, ροδάκων καί σπειρών. BCH 1953, πίν. XXI-XXIII, 1956, εἰκ. 2-5, σ. 362-364. Ἐκ των νέων εύρημάτων 26 άγγεΐα καί δοστράκα άλλων, τὰ πλεΐστα των ὁποίων ἀνήκουν εις τούς YE III Β-Γ χρόνους, μνημονεύονται συντόμως ἐν BCH 1959, 767-774.

XVI. Τίρυνς (37).—Ἡ θέσις παρέσχε 74 άξιολογωτάτην κεραμικήν έξ όλων των ἀνασκαφών ἀπό τῆς ἐποχῆς τοῦ SCHLIEMANN μέχρι των προσφάτων ἀνασκαφών καί ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ οἰκισμοῦ, ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἀκροπόλεως καί τοῦ περίξ αὐτῆς χώρου καί ἐκ τῆς Νεκροπόλεως τοῦ Ἀγίου Ἡλιοῦ, ἀλλ' ἀτυχῶς ἡ κεραμική αὕτη δέν ἔχει δημοσιευθῇ ἀκόμη (1961).

Πᾶσαι αἱ βαθμίδες τῆς YE περιόδου ἀπό των πρώιμων YE I χρόνων μέχρι των YE III Γ καί ὑπομυκηναϊκῶν ἀντιπροσωπεύονται εις τὸ ὅλικόν

τῆς θέσεως. YE I-II ἀγγεῖα μνημονεύονται ἐν AM 1913, 83, 90. Tiryns III, 13, 16, 17 κλπ. Εἰς τὴν Νεκρόπολιν τοῦ Ἁγίου Ἡλίου εὐρέθησαν ἐπίσης 170 ἀγγεῖα ἀνήκοντα εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας ἀπὸ τῆς YE I-II μέχρι τῆς YE III Γ φάσεως. Ἡ κεραμικὴ ἡ ἀνασκαφεῖσα ὑπὸ τοῦ SCHLIEMANN τὸ 1876 περιγράφεται ἐν Mykenische Vasen, 44-45, τὰ εὑρήματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ SCHLIEMANN καὶ τοῦ DÖRPFELD περιγράφονται ἐν SCHLIEMANN, Tiryns, 103-140 συνοδευόμενα ὑπὸ ἐγγράμων πινάκων. Τὰ δεδομένα τῶν νέων γεωμανικῶν ἀνασκαφῶν μνημονεύονται εἰς τὰς παρατεθείσας κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν δεδομένων καὶ τῶν ταφῶν δημοσιεύσεις.

Ἐνδιαφέροντα εὑρήματα εἶναι YE ἀγγεῖα τῶν ἐσχάτων Μυκηναϊκῶν χρόνων μετὰ παραστάσεως ἀνθρώπων μνημονευόμενα ἐν AIARS 1953, 10-18 ὧς καὶ ἀγγεῖα μετ' ἐπιγραφῶν εἰς Μυκηναϊκὴν γραφήν. Tiryns III, 13.

XVII. Ἀσκληπιεῖον (39).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ YE I-II ὀστράκων. ΠΑΕ 1949, 94, 1950 199, 1951, 207.

XVIII. Λέρινα (41).— Κεραμικὴ ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς YE περιόδου εὐρέθη εἰς Λέρινα ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ οἰκισμοῦ καὶ ἐκ τῶν κιβωτισσῆμων τάφων ἂν καὶ οὐχὶ εἰς μεγάλας ποσότητας. Εἰς τὸ ὕλικόν καταλέγονται καὶ πλήρη ἀγγεῖα καὶ κιβώτια τινα ὀστράκων μὴ δημοσιευθέντα ἀκόμη. Hesperia 1954, 9, 11, 12, 18, 1955, 27, 34, 47, 1956, 153, 156-157, 1957, 143, 146.

Εἰς τὰ ἀγγεῖα ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ 5 YE I-II ἀγγεῖα εὐρεθέντα εἰς τοὺς δύο μικροὺς κιβωτισσῆμους τάφους τοὺς εὐρεθέντας κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ χωρίου Μύλοι. BCH 1957, 538.

XIX. Ναύπλιον (42).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὀστράκων ἀγγείων καὶ ὑπὸ πλήρων ἢ συμπεπληρωμένων ἀγγείων, ἀλλὰ λεπτομερὲς περιγραφὰ τοῦ ὕλικου δὲν ἔχει γίνεαι.

Τὰ ἀγγεῖα τὰ εὐρεθέντα μέχρι τοῦ 1886 ἔχουν δημοσιευθῇ ἐν Mykenische Vasen, 45-47 καὶ AM 1880, 145-150. Ὁ ΣΤΑΗΣ ἀνέφερεν ὅτι εἶρεν 25 πλήρη ἀγγεῖα καὶ μέγαν ἀριθμὸν θραυσμάτων. ΠΑΕ 1892, 53. Τὸ πλεῖστον τῶν ἀγγείων κατὰ τὰς δημοσιευομένας φωτογραφίας ἀνήκει εἰς τὴν YE III βαθμίδα.

XX. Ἄρεια (43).— Ἡ θέσις παρέσχεν 20 YE II-III ἀγγεῖα μνημονευόμενα ἐν BCH 1955, 244, εἰκ. 29-30.

XXI. Κυβέρι (45).— Εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους τῆς θέσεως εὐρέθησαν 10 YE ἀγγεῖα. ΑΕ 1956, Χρον., 12-13.

XXII. Ἀσίνη (46).— Μεγάλῃ ποσότης κεραμικῆς εὐρέθη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ οἰκισμοῦ (Asine, 295-307) καὶ εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους

(Asine, 354-422). Καὶ αἱ τρεῖς YE βαθμίδες ἐκπροσωποῦνται εἰς τὸ εὐρεθὲν ὕλικόν. Οἱ θαλαμοειδεῖς τάφοι παρέσχον πλέον τῶν 220 ἀγγείων, ἅτινα ἀντανακλοῦν τὴν αὐτὴν καὶ τὰ ἀγγεῖα τῆς Προσύμνης εἰκόνα. Ἀξιοπρόσεκτοι καινοτομίαι παρατηρηθεῖσαι ἐν Ἀσίῃ εἶναι ἡ παράστασις πλοίου ἐπὶ ἐνὸς ψευδοστόμου ἀμφορέως (Asine, σ. 300, εἰκ. 207 ἀρ. 2), μία ἐπιγραφὴ εἰς μυκηναϊκὴν γραφὴν ἐπὶ ἐνὸς χείλους YE III ἀγγείου (Asine, σ. 435, εἰκ. 206) καὶ τεμάχια πίθων μετ' ἐγκαράκτου ἢ ἐκτύπου κοσμήσεως (Asine, σ. 306, εἰκ. 210 κλπ.).

Ὁ ἐνεργήσας τὴν ἀνασκαφὴν παρατηρεῖ ὅτι ἀγγεῖα περιγραφόμενα ὡς YE III κατὰγονται πιθανῶς ἀπὸ ME πρότυπα καὶ ὅτι ταῦτα ἀπὸ τῆς ME περιόδου συνεχίζονται παραγόμενα διὰ τῶν YE I καὶ YE II φάσεων μέχρι τῶν YE III χρόνων (Asine, 435).

XXIII. Σύνορο (47).—Πολυάριθμα YE ὄστρακα ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὰς ἀνοιγείσας τάφους ἐν τῇ θέσει. AA 1939, 293. VI Intern. Kongr., 300.

XXIV. Κανδιά (48).—Πολυάριθμα ὄστρακα ἀγγείων εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν, ἐξ ὧν ἀνασυνεκροτήθησαν ἑξ τοῦλάχιστον ἀγγεῖα. AA 1940, 220.

XXV. Ἴτρια (50).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δέκα πλήρων YE III ἀγγείων εἰκονιζομένων ἐν AA 1939, εἰκ. 15-19, σ. 287-290 καὶ ὑπὸ τριῶν ἔτι ἀγγείων μνημονευομένων ἐν AA 1940, 221.

XXVI. Παλαιόκαστρο (59).—Ἐκ τῆς θέσεως εἶναι γνωστὸς εἰς ψευδόστομος ἀμφορεὺς YE III Γ χρονολογίας ἀποκείμενος εἰς τὸ Μουσεῖον Δημητσάνης.

XXVII. Τεγέα (60).—Πέντε ἀγγεῖα προερχόμενα ἐκ τῶν τάφων τοῦ Σαρανταποτάμου καὶ τινὰ ὄστρακα ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς εἶναι τὰ μέχρι σήμερον γνωστὰ YE κεραμικὰ εὐρήματα ἐκ τῆς θέσεως. FIMMEN, 10.

XXVIII. Ἀσέα (62).—Πᾶσαι αἱ YE βαθμίδες τῆς κεραμικῆς συνηγέθησαν ἐν Ἀσέᾳ ἃν καὶ εἰς μικρὸν ἀριθμὸν ὄστράκων.

Ὀλίγα τεμάχια ποτηρίων ἀνήκουν εἰς τὴν YE I φάσιν. Ἡ YE II βαθμὶς ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δύο ποτηρίων τοῦ τύπου τοῦ Βαφειοῦ καὶ τεμαχίων κυπέλλων. Εἰς τὴν YE III φάσιν ἀνήκουν ἐν τεμαχίον κυπέλλου μετ' ἐσχηματοποιημένης παραστάσεως κογχυλίου πορφύρας καὶ εἰς πλήρης ἀσκὸς εὐρεθεῖς εἰς κιβωτιόσχημον μικρὸν τάφον. Asea, 110-112.

XXIX. Ἀνάληψις (64).—Ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ μεγάλου θολωτοῦ τάφου συνεκολλήθησαν ἑπτὰ YE I ἀγγεῖα. Τὰ τέσσαρα τούτων εἶναι ἀμφορεῖς μετὰ τριῶν λαβῶν τὰ δὲ ἕτερα τρία εἶναι μία πρόχους, ἐν κύπελ-

λον καὶ ἐν ἀλάβαστρον. BCH 1955, 254. ΠΑΕ 1954, 275-281. Τρία ἢ τέσσαρα ἀγγεῖα εὐρέθησαν εἰς μικρὸν τάφον παρὰ τὸν Ἀλφειὸν (Ἔργον 1956, 82. BCH 1957, 548) καὶ ὅστρακα εἰς τοὺς ἄλλους τάφους. Παραπομπὰς ἴδὲ εἰς τὰ δεδομένα τῶν ταφῶν. Ἴδὲ ἐπίσης ΠΑΕ 1950, 240 ἀρ. 20.

XXX. Καλύβια-Πελλάνης (66).—Δώδεκα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πλήρη ἀγγεῖα εἰκονιζόμενα ἐν ΑΔ 1926, Παράρτ., σ. 41-42, εἰκ. 1-2, καὶ πολυάριθμα τεμάχια ἄλλων εὐρέθησαν εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους τῆς θέσεως. JHS 1927, 257.

XXXI. Παλαιοχώρι (67).—Εἴκοσι ἐν περίπου ΥΕ II-III ἀγγεῖα εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν μνημονευόμενα συντόμως ἐν ΑΔ 1924-25 Παράρτ., 18, εἰκονιζόμενα αὐτόθι, εἰκ. 1-5 καὶ περιγραφόμενα ἐν BSA 1961, 132-133.

XXXII. Θεράπνη (69).—Ἀξιόλογος ποσότης ὀστράκων καὶ ὀλίγα πλήρη ἀγγεῖα εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν τοῦ οἰκισμοῦ παρὰ τὸ Μενελάϊον. ΑΕ 1889, 130-131. BSA 1908-9, 113-114, 115, 1909-10, 5, 7-9. Δώδεκα περίπου ἀγγεῖα καὶ θραύσματα ἄλλων εἰκονίζονται ἐν BSA 1910-11, εἰκ. 3-4, σ. 8-9 καὶ πίν. I-II.

XXXIII. Ἀμύκλαι (70).—ΥΕ κεραμικὴ εὐρέθη καθ' ὅλας τὰς ἀνασκαφὰς τὰς διεξαχθείσας εἰς τὴν θέσιν ἀνήκει δὲ αὕτη εἰς τὰς ΥΕ II καὶ ΥΕ III βαθμίδας. ΑΕ 1892, 14. Sp. Mus. Catal., 236-240. JdI 1918, 127. AM 1927, 10, 33, 46.

XXXIV. Βαφειό (71).—Εἰς τὸν δρόμον τοῦ θολωτοῦ τάφου εὐρέθησαν ΥΕ II ὅστρακα τοῦ λεγομένου Ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς θόλου ὀλίγα μόνον ὅστρακα εὐρέθησαν καὶ ταῦτα ἦσαν ἀκόσμητα. Εἰς τὸν λάκκον ἐντὸς τῆς θόλου, ἔνθα εὐρέθησαν τὰ χρυσᾶ ποτήρια, ἔκειντο προσέτι τέσσαρα γραπτὰ καὶ τρία ἀκόσμητα ἀγγεῖα. ΑΕ 1889, 144-146. Sp. Mus. Catal., 222-236. JHS 1904, σ. 317 καὶ πίν. XI.

XXXV. Μονεμβασία (97).—Σημαντικὴ ποσότης κεραμικῆς ἔχει εὐρεθῇ εἰς τὴν θέσιν, ἐξ ἧς δείγματά τινα εἰκονίζονται ἐν Ἔργῳ 1956, 99-100. Τὸ πλεῖστον τῆς κεραμικῆς ταύτης ἀνήκει εἰς τὰς ΥΕ III Β-Γ φάσεις καὶ δίδει τὴν ἐντύπωσιν τοπικῆς παραγωγῆς.

XXXIV. Ὁ Κάμπος (78) παρέσχεν ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου ἀκόσμητα ὅστρακα καὶ μερικὰ κεκοσμημένα διὰ ταινιῶν (ΑΕ 1891, 190). Ὁ Παλαιόπυργος (72), ἡ Γκοριτσά (73), αἱ Γερόνθραι (75), ὁ Ἀγ. Βασίλειος (74), ἡ Καρδαμύλη (79), αἱ Ἀρκινες (80), αἱ Κροκεαί (81), ἡ Ἀπιδιά (82), ἡ Σκάλα (87), τὸ Λεῦ-

κτρον (85), ἡ Γκαγκανιά (89), αἱ Θαλάμαι (94), τὸ Τσάσι (83), τὸ Γύθειον (96), ὁ Λᾶς (98), τὰ Πλύτρα (99), ἡ Δαιμονιά (100), ὁ Ἄγ. Γεώργιος (101), τὸ Χαρκοκοπεῖον (103), ἡ Μεθώνη (104), ἡ Βίγλα (106) ἐκπροσωποῦνται ἐπίσης ὑπὸ ὁστράκων ἢ ἀγγείων ἀλλ' ἢ τὰ ὅστρακα εἶναι ὀλίγα, συλλεγόμενα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἢ ἐλλείπουν περισσότεραι πληροφορία περὶ τῶν εὐρημάτων.

XXXVII. Κορυφάσιον (108).—ΥΕ ὅστρακα εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τοῦ Νέστορος εἰς δὲ τὸν θολωτὸν τάφον παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μικροῦ ὄρμου Βοῖδοκοιλιά εὐρέθησαν δύο ἀγγεῖα καὶ ἱκανὰ ὅστρακα. BCH 1896, 388-389. AJA 1954, 32. Ἔργον 1956, 93.

XXXVIII. Κουκουνάρα (109).—Σημαντικὴ ποσότης κεραμικῆς πασῶν τῶν ΥΕ βαθμίδων εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν.

Αἱ ἀρχαιότεραι φάσεις τῆς περιόδου, ΥΕ I-II, ἐκπροσωποῦνται εἰς τὰ εὐρήματα τοῦ οἰκισμοῦ εἰς τὸ Καταραχάκι. Ἔργον 1958, 151, 1959, 118.

Αἱ φάσεις ΥΕ III A-B ἐκπροσωποῦνται εἰς ἓνα σωρὸν ἀπερριμμένων ὁστράκων κατὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς ἀκροπόλεως, τὸ πλεῖστον τῶν ὁποίων ἀνήκουν εἰς ἀγγεῖα καλῆς ποιότητος καὶ πιθανῶς εἰσηγμένα εἰς Κουκουνάραν (Ἔργον 1959, 118). Αἱ ΥΕ II-III A φάσεις ἐκπροσωποῦνται εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου θολωτοῦ τάφου τῶν Φυτειῶν (Ἔργον 1958, 153), εἰς τὸν δεύτερον τάφον τοῦ Γουβαλαρίου (Ἔργον 1959, 123) καὶ εἰς τὸν δεύτερον τάφον τῆς Ἀκόνας (Ἔργον 1959, 125).

Εἰς ποίαν περίοδον ἀνήκει ἡ χειροποίητος κεραμικὴ τῶν τύμβων τοῦ Γουβαλαρίου δὲν εἶναι σαφές. Ἔργον 1959, 119.

XXXIX. Τὰ Πηγάδια (112), ἡ Ἴκλαινα (113) καὶ τοῦ Μπεϋλέρ-Μπέη (114) ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ κεραμικῶν εὐρημάτων συντόμως μνημονευομένων εἰς τὰς σχετικὰς δημοσιεύσεις, ὥστε οὐδὲν πλέον τοῦ ὅ,τι ἀνεφέρθη κατὰ τὴν περιγραφὴν (σ. 99 ἀνωτέρω) τῶν θέσεων τούτων δύναται νὰ προστεθῇ ἐνταῦθα.

XL. Ὁσμάναγα (115).—Ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀνασκαφέντος ὑπὸ τῶν Κορυφιασίου καὶ Σταυροπούλου, τὸ 1926, τάφου συνεκολλήθησαν 7 ἀγγεῖα περιγραφόμενα ὑπὸ τοῦ BLEGEN ἐν *Hesperia* 1954, 159-161. Ἐκ τούτων τὰ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 5 εἶναι Ἀμανόρρωμα, τὰ 6 καὶ 7 εἶναι ΜΕ σχήματα κεκοσμημένα διὰ στιλπνῆς βαφῆς καὶ τὰ ὑπόλοιπα εἶναι συνήθεις ΥΕ I τύποι ἀγγείων. Ἡ ὁμὰς τῶν ἐν λόγῳ ἀγγείων εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα εὐρεθεῖσα εἰς θολωτὸν τάφον καὶ συνεπῶς ὁ τάφος οὗτος εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

ΧLI. Πόρτες (116) καὶ Παπούλια (117).—Αἱ θέσεις ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ κεραμικῆς συντόμως μνημονευομένης εἰς τὰς σχετικὰς ἀνακρινώσεις. Ἴδὲ καὶ σ. 100 ἀνωτέρω.

ΧLII. Τραγάνες (118).—Μέγας ἀριθμὸς ἀκεραίων ἢ συμπληρωθέντων ἀγγείων καὶ ἔτι μεγαλύτερος ἀριθμὸς ὁστράκων εὐρέθη εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὰς θόλους τῶν ἀνασκαφέντων τάφων. Ἐκατοντάδες τινὲς ἐπὶ πλεόν ME καὶ πρωίμων YE I ἀγγείων εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν Βορούλια παρὰ τὰς Τραγάνας. Τρία ἐκ τῶν ἀγγείων τῶν εὐρεθέντων εἰς τοὺς τάφους εἶναι ἀμφορεῖς τοῦ Ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ (AE 1914, 112, πίν. II 1-2 καὶ εἰκ. 25-26 σ. 115). Τὰ ἄλλα ἀγγεῖα ἐκ τῶν τάφων ἀνήκουν εἰς YE III χρόνους. Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶναι ἡ παραστάσις ἐνὸς πλοίου ἐπὶ μιᾷ πυξίδος εἰκονιζομένη ἐν AE 1914, σ. 108-109, εἰκ. 13-15. Τὰ κεραμικὰ εὐρήματα εἰς Βορούλια ἰδὲ ἐν *Εργῶ 1956, 90. BCH 1957, 558.

ΧLIII. Μυρσινοχώριον (119).—Ὁ τάφος 1 παρῆχε δύο δμάδας ἀγγείων. Ἡ μία ἀνήκει εἰς τὴν YE II βαθμίδα καὶ ἡ ἑτέρα εἰς τὴν YE III. Εἰς τὸν δρόμον τοῦ δευτέρου θολωτοῦ τάφου καὶ εἰς μικρὰν κόγχην ἐν αὐτῷ εὐρέθη ἐπίσης YE II κεραμικὴ. *Εργον 1956, 93, 1957, 73-74. Ἐν συνόλῳ συνεκολλήθησαν 40 περίπου ἀγγεῖα χρονολογικῶς κυμαινόμενα μεταξὺ τῆς YE I καὶ τῆς YE III A φάσεως. Πέντε ἕως ἑξ τῶν ἀγγείων τούτων κατὰ τὸν ἐνεργήσαντα τὴν ἀνασκαφὴν εἶχον εἰσαχθῆ ἐκ Κρήτης. *Εργον 1956, 95.

ΧLIV. Ἐγγλιανός (120).—Τεραστία ποσότης κεραμικῆς ἔχει εὐρεθῆ εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀνακτόρου.

Αἱ YE I-II βαθμίδες ἐκπροσωποῦνται εἰς τὰ εὐρήματα τοῦ θολωτοῦ τάφου εἰς Κάτω Ἐγγλιανὸν ὥς καὶ εἰς τὰ τοῦ θολωτοῦ τάφου παρὰ τὸ ἀνάκτορον. AJA 1939, 570-576, 1958, 178, 1960, 155, 156.

Ἡ κεραμικὴ τοῦ ἀνακτόρου ἀνερχομένη εἰς μερικὰς χιλιάδας συγγοληθέντων ἀγγείων καὶ ἔτι περισσότερα ὁστράκα ἀνήκει εἰς τὴν YE III B-Γ φάσιν. Πᾶσα ἡ κεραμικὴ αὕτη εἶναι γνωστὴ ἐκ τῶν προκαταρκτικῶν ἐτησίων ἀνακρινώσεων ἐπὶ τῆς προόδου τῶν ἀνασκαφῶν καὶ αἱ σχετικαὶ παραπομπαὶ ἔχουν παρατεθῆ κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς θέσεως σ. 37-38 ἀνωτέρω.

ΧLV. Αἱ Καλάμαι (121) καὶ ὁ Ἄγιος Ἡλίας (122) ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ὀλίγων εὐρημάτων, ὥστε οὐδὲν δύναται νὰ προστεθῇ πέρα τοῦ ὅτι παρετέθη κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν θέσεων ἐν σ. 64 καὶ 100 ἀνωτέρω.

ΧLVI. Βολιμίδια (124).—Ἰκανὸς ἀριθμὸς ἀγγείων καὶ ὁστράκων ἀνεκαλύφθη εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους καλυπτόντων ὅλην τὴν YE περίοδον ἀπὸ τῶν YE I μέχρι τῶν YE III χρόνων.

ΥΕ I-II ἀγγεῖα εὐρέθησαν εἰς τοὺς τάφους τοὺς χαρακτηριζομένους ὑπὸ τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἀνασκαφὴν Κορωνιοῦ 1, 3 (ΠΑΕ 1952, 474, 479, 480-481), Ἀγγελοπούλου 1 (ΠΑΕ 1952, 403) καὶ Τσουλέα 1α (ΠΑΕ 1952, 491).

ΥΕ III κεραμικὴ εὐρέθη ἄφθονος εἰς ὅλας τὰς συστάδας τῶν τάφων. Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιον εἶναι ἐν ἀγγεῖον ἐπιστεφόμενον ἀπὸ κεφαλᾶς ζώων. BCH 1954, σ. 122-123, εἰκ. 23. ΠΑΕ 1953, σ. 242, εἰκ. 3.

XLVII. Τὸ Καρτερόλι (125), ἡ Θουρία (126), ἡ Σαμάρινα (127), τὸ Πήδημα (128), ἡ Μεσσήνη (129), τὰ Τσουκαλαῖϊκα (130), ἡ Κυπαρισσία (131), τὸ Μαλίκι (133), ὁ Ἀετὸς (134) ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ὀστράκων ἐκ τῆς ἐπιφανείας. Εἰς Μουριατάδαν (132) ἐλάχιστα ὀστράκα εὐρέθησαν ἐν τῷ θολωτῷ τάφῳ (Ἔργον 1960, 152). Εἰς δὲ τὴν Μοῦραν (135) ἐν τῷ δρόμῳ καὶ τῇ θόλῳ τοῦ πρώτου ἀνασκαφέντος τάφου εὐρέθησαν Ἀμανρόχρωμα καὶ ΥΕ I-II ὀστράκα (Ἔργον 1960, 156).

XLVIII. Μάλθη (137).—Ἡ πραγματικὴ ΥΕ κεραμικὴ παρουσιάζεται κατ' ἀρχὰς ὡς εἰσηγμένη εἰς Μάλθην. Ἡ ΥΕ I βαθμὶς ἐκπροσωπεῖται καλλίτερον παρὰ ἡ ΥΕ II ἢ δὲ ΥΕ III κεραμικὴ εἶναι πλέον ἄφθονος ὡς τοπικὴ μίμησις τῶν Ἀργολικῶν προϊόντων παρὰ ὡς εἰσηγμένη. Τὰ Μινυαία ἐπίσης ἐπιβιοῦν παραπλεύρως πρὸς τὰ ΥΕ ἀγγεῖα. Malthi, 307-308.

Ἡ ΥΕ I βαθμὶς ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ γραπτῶν ἀγγείων τῶν γνωστῶν ἤδη ἐξ ἄλλων θέσεων τύπων ὡς πρὸς τὰ σχήματα καὶ τὴν κόσμησιν ὡς καὶ ὑπὸ ἀκοσμητῶν οἰκιακῆς χρήσεως ἀγγείων μετὰ Μινυαίων σχημάτων. Malthi, 308-315.

Ἡ ΥΕ II κεραμικὴ γενικῶς ὁμοιάζει πρὸς τὴν ΥΕ I ἀλλὰ τὰ ἀγγεῖα εἶναι μεγαλύτερα καὶ ποτήρια τοῦ τύπου τοῦ Βαφειοῦ δὲν συναντῶνται πλέον μεταξὺ τῶν ΥΕ II ἀγγείων. Εἰς τὴν κόσμησιν τὰ φυσιοκρατικὰ θέματα, ὡς εἰς τὰς ἄλλας θέσεις, εἶναι συνηθέστερα καὶ εἰς Μάλθην, κατὰ τὴν ΥΕ II φάσιν. Ἀκόσμητος κεραμικὴ εἶναι ἐπίσης συνήθης. Malthi, 315-321.

Ἡ ΥΕ III κεραμικὴ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὀλίγων γραπτῶν ἀγγείων. Τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων καὶ ἡ κόσμησις εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὴν τῶν ἀναλόγων ἀγγείων ἄλλων περιοχῶν τῆς περιόδου. Ἡ χονδροειδὴς κεραμικὴ, τοῦ τύπου τοῦ ἀποκληθέντος Ἀδριατικῆς κεραμικῆς ὑπὸ τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἀνασκαφὴν, συναντᾶται ἐν ἄφθονίᾳ κατὰ τὴν ΥΕ III περίοδον. Malthi, 321-333.

XLIX. Κοπανάκι (141).—Ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου τῆς θέσεως συνελέγησαν ΥΕ II-III ὀστράκα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τινὰ Ἐφυραϊκά. Bull. Lund 1927-28, 216-220.

L. Κακόβατος (147).—Μέγας ἀριθμὸς ΥΕ ὀστράκων συνελήγη ἐκ τῶν θολωτῶν τάφων, μέγα μέρος τῶν ὁποίων ἀνήκει εἰς ΥΕ II ἀμφορεῖς τοῦ λεγομένου Ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ. Ὁ τάφος Α παρῄσχεν 8-10 χιλιάδας ὀστρακα (AM 1909, 270). Μία σειρὰ ἀμφορέων τοῦ Ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ ἀνασυγκολληθεῖσα περιγράφεται καὶ εἰκονίζεται ἐν AM 1909, 302-321 καὶ πίν. XVI-XXIV αὐτόθι. Μόνον ὀλίγα ὀστρακα ἀνήκουν εἰς ἄλλου τύπου ἄγγεῖα. AM 1909, 321-324.

LI. Κλειδί-Ἀρήνη (148).—Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ δύο ὁμάδων κεραμικῶν εὐρημάτων ἀμφοτέρων συντόμως μνημονευομένων εἰς τὰς σχετικὰς ἀνακοινώσεις.

Ἡ ὁρχαιοτέρα ὁμάς εὐρέθη ὑπὸ τοῦ DÖRPFELD κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν δύο λόφων τῶν σχηματίζοντων τὴν θέσιν Κλειδί. Περιελάμβανε δὲ ἡ ὁμάς αὕτη ἐγγράφατα τοῦ δυτικοῦ τύπου καὶ Μυκηναϊκὰ ἄγγεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τεμάχια ἀνήκοντα εἰς πίθους τοῦ Ἀνακτορικοῦ λεγομένου ρυθμοῦ.

Ἡ δευτέρα ὁμάς περιλαμβάνει 200 περίπου ἄγγεῖα εὐρεθέντα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἐνὸς τυχαίως εὐρεθέντος τύμβου. Τὰ ἄγγεῖα ταῦτα ἀρχίζουν ἀπὸ τῆς ME περιόδου καὶ ἐπεκτείνονται μέχρι τῶν ΥΕ III χρόνων. BCH 1955, σ. 253, εἰκ. 7-9, 1956, 290.

LII. Διάσελλα (150).—Σημαντικὴ ποσότης ΥΕ III Β-Γ κεραμικῆς ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν θέσιν συντόμως μνημονευομένη ἐν BCH 1959, 574, 575, 578. Ἰδὲ καὶ σ. 103-104 ἀνωτέρω.

LIII. Μακρύσια (151).—Ἀφθονος ΥΕ III κεραμικὴ εὐρέθη εἰς τοὺς δύο θαλαμοειδεῖς τάφους τοὺς ἀνασκαφέντας ὑπὸ τοῦ ΓΙΑΛΟΥΡΗ παρὰ τὰ Κανιά, ὥς καὶ εἰς τοὺς δύο ΥΕ οἰκισμοὺς οὐ μακρὰν τῶν τάφων καὶ τοῦ χωρίου Μακρύσια. Μεταξὺ τῶν ἄγγείων τούτων ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιοι εἶναι ἀμφορεῖς μετὰ τριῶν λαβῶν τοπικοῦ ὅλως χαρακτηρησ καὶ θραύσματα ἄλλων ἄγγείων κεκοσμημένων διὰ παραστάσεων πτηνῶν καὶ σπειρῶν. BCH 1954, σ. 128, εἰκ. 29-30, 1956, 253. ΠΑΕ 1954, 295-298.

LIV. Εἰς Τοῦρλαν (152), Ὀλυμπίαν (154), Κατάκωλον (153), Σκαφιδιὰν (155) εὐρέθησαν ὀστρακα ΥΕ ἄγγείων, εἰς Γούμερον (156) εὐρέθη ἐν ἀλάβαστρον. Ἡ κεραμικὴ ἐκ Βαρθολομιοῦ (157) καὶ Δάμιζα (158) δὲν περιγράφεται εἰς τὰς σχετικὰς ἀνακοινώσεις. Ἡ Προστοβίτσα (159) ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ 8 ΥΕ III ἄγγείων (ΠΑΕ 1928, 118, εἰκ. 8-9). Εἰς Καγκάδι (160) εὐρέθησαν πολλὰ ἀκέραια ΥΕ III ἄγγεῖα ἐντὸς τῶν θαλαμοειδῶν τάφων συντόμως μνημονευόμενα ἐν BCH 1954, 124, ἐν τῶν ὁποίων εἰκονίζεται ἐν BCH 1955, 252, εἰκ. 3. Εἰς Μάνεσι (162) εὐρέθησαν 9 ΥΕ ἄγγεῖα (ΠΑΕ 1930, 88,

εἰκ. 11). Ἡ **Κάτω Γουμενίτσα** (165) παρέσχε πολλά ἀγγεῖα, ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν ὁποίων δὲν ἀναφέρεται. ΑΔ 1924-25, Παράρτ., 17. ΠΑΕ 1926, 131. Ὁ **Μποντιᾶς** (164) παρέσχε τέσσαρα περίπου ΥΕ ΙΙΙ ἀγγεῖα (ΠΑΕ 1933, σ. 91, εἰκ. 1) καὶ ἡ **Μέτζενα** (166) ἔτερα τέσσαρα. ΠΑΕ 1932, 61. Τὸ **Καλούσι** (161) καὶ ἡ **Μιτόπολις** (163) δὲν ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ἀγγείων.

LV. Λόπεσι-Καταρράκτης (167).— Μεγάλη ποσότης ΜΕ καὶ πρωῒμου ΥΕ κεραμικῆς εὐρέθη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ προϊστορικοῦ οἰκισμοῦ ἐγγὺς τοῦ Καταρράκτου μνημονευομένη συντόμως μετὰ τινων εἰκόνων ἐν Ἐργῷ 1958, 140-141.

Αἱ παλαιότεραι ἀνασκαφαὶ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ ἔφερον εἰς φῶς ἐκ τῶν θαλαμοειδῶν τάφων «πολλὰ» ΥΕ ΙΙΙ ἀγγεῖα τῶν γνωστῶν ἐξ ἄλλων θέσεων σχημάτων. ΑΕ 1919, 99.

LVΙ. Χαλανδρίτσα (168).— Πολλὰ ἀκέραια ἀγγεῖα εὐρέθησαν εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους τῆς θέσεως. Εἰς ἓνα μόνον τάφον ἠριθμήθησαν 33 ἀγγεῖα. ΠΑΕ 1928, σ. 119, εἰκ. 2-7. Εἰς ἄλλους τάφους ἀναφέρεται ὅτι εὐρέθη «μέγας ἀριθμὸς» ἀγγείων (ΠΑΕ 1929, 88, 1930, 82-83, εἰκ. 2-4). Ὁ θολωτὸς τάφος τοῦ νεκροταφείου εἰς τὴν θέσιν Τροῦμπες παρέσχευ ὑπομυκηναϊκὴν κεραμικὴν (ΠΑΕ 1930, 85, εἰκ. 6-9), ὁ δὲ παρεμφερὲς τάφος τοῦ νεκροταφείου εἰς τὴν θέσιν Ἀγριαπιδιὲς παρέσχε πρωτόγονον χονδροειδῆ κεραμικὴν. ΠΑΕ 1930, σ. 85 εἰκ. 10.

LVII. Γουρζούμισα (169).— Σημαντικὸς ἀριθμὸς ἀκεραίων ἀγγείων εὐρέθη εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους ἀλλ' οὔτε ἀριθμὸς οὔτε περιγραφὴ τούτων παρέχεται. Εἴκοσι τρία περίπου ἀγγεῖα ἐκ τῆς θέσεως εἰκονίζονται ἐν ΠΑΕ 1931, 72 εἰκ. 2 καὶ ΠΑΕ 1932, 58 εἰκ. 1. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι ψευδόστομοι ἀμφορεῖς κεκοσμημένοι δι' ὀριζοντίων γραπτῶν ταινιῶν.

LVIII. Τὰ Βραχναίϊκα (170) παρέσχον δύο ἀγγεῖα (ΒCH 1956, 291). Εἰς τὰ **Τσαπλαναίϊκα** (171) καὶ τὸ **Παυλόκαστρον** εὐρέθησαν ΥΕ ΙΙΙ ἀγγεῖα (ΠΑΕ 1934, 114-115 εἰκ. 1-2. ΠΑΕ 1935, 71). Ἡ **Καλλιθέα** (172) παρέσχευ ἐπίσης ΥΕ κεραμικὴν συντόμως ἀναφερομένην ἐν ΒCH 1954, 124. Εἰς τὸ **Δεσβένι** (178) εὐρέθησαν ὀλίγα ΥΕ ΙΙΙ ἀγγεῖα. ΑΕ 1956, Χρον., 11-12 καὶ σ. 106-108 ἀνωτέρω.

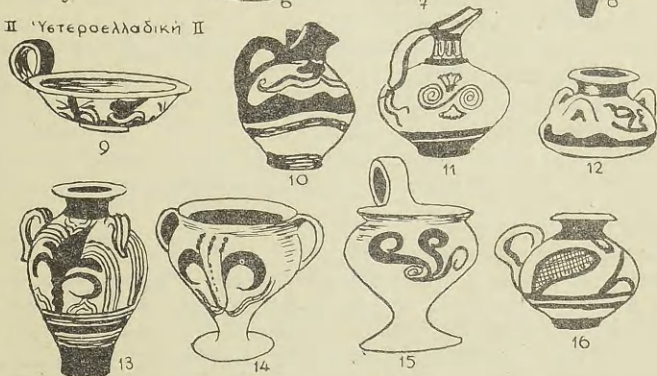
XLI. Ἐγλυκᾶς (174).— Μερικαὶ ἐκατοντάδες ἀγγείων εὐρέθησαν εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους τῆς θέσεως. Πεντήκοντα πέντε ἀγγεῖα μνημονεύονται ἐν ΠΑΕ 1936, 98, ἅτινα εἰς ΠΑΕ 1937, 85-87 ἀναβιβάζονται εἰς 70. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ 1937 ἀπεκάλυψεν 96 νέα ἀγγεῖα (ΠΑΕ 1937,

ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

I 'Υστεροελλαδική I

II 'Υστεροελλαδική II

III 'Υστεροελλαδική III

87-90). Τεσσαράκοντα πέντε ἔτερα ἀγγεῖα μνημονεύονται ἐν ΠΑΕ 1939, 104-106. Ἀπεικονίσεις τῶν ἀγγείων ἰδὲ ἐν ΠΑΕ 1937, εἰκ. 3-9. Ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἄξιον τὸ ἀβαθὲς κυαθόσχημον κύπελλον μετὰ παραστάσεων ἰχθύων τῆς εἰκ. 7 ἐνθα ἀνωτέρω. Ἐπισκόπησιν τῶν ΥΕ εὐρημάτων τῆς Ἀχαΐας ἰδὲ ἐν AJA 1960, 1-21.

LX. Οὐδεμία ἀξιόλογος πληροφορία παρέχεται διὰ κεραμικὰ εὐρήματα ἐκ τῶν ὑπολοίπων θέσεων, Ἀχλαδιᾶς (175), Πατρῶν (176), Χατζῆ (177), Αἰγίου (178).

Δ. ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΑ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Τὰ ΥΕ Μικρὰ εὐρήματα, ἀνερχόμενα εἰς ἀρκετὰς χιλιάδας ἀντικειμένων, ἀποτελοῦν ἐξαιρετικῆς σημασίας δεδομένα διὰ τὴν βαθυτέραν κατανόησιν καὶ ὀρθοτέραν ἱστορικὴν τοποθέτησιν τῆς ΥΕ περιόδου. Ἡ εὐτυχὴς ἄλλωστε σύμπτωσης τῆς πρώτης ἀνακαλύψεως πολυαρίθμων καὶ πολυτιμοτάτων τοιοῦτων ἀντικειμένων ὑπὸ τοῦ SCHLIEMANN ἐν Μυκῆναις ἀπετέλεσε τὴν πρώτην ἀφετηρίαν διὰ τὴν μελέτην τῆς προϊστορίας τῆς Πελοποννήσου.

Τὸ πλείστον καὶ πολυτιμότερον ὕλικὸν προέρχεται βεβαίως ἐκ τάφων καὶ ἀποτελεῖται ἐκ σκευῶν, ἐργαλείων, κοσμημάτων καὶ ὅπλων κυρίως ἐκ μετάλλου καὶ λίθου. Ἡ ἐκπληκτικῶς μεγάλη ἀφθονία καὶ ὁ πλοῦτος τὸν ὁποῖον μαρτυροῦν τὰ Μικρὰ ΥΕ εὐρήματα διὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀποτελοῦν ἔντονον καὶ χαρακτηριστικὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σπάνιν καὶ τὴν πενίαν τῶν ἀναλόγων ΜΕ εὐρημάτων, δεικνύοντα ὅτι κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον ἡ μορφή τῆς ζωῆς τῆς χειρονήσου ἥλλαξε ριζικῶς. Τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα εὐρέθησαν εἰς ἐκάστην θέσιν, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

I. Κοράκου (5).— (1) Τεμάχια ἐξ 22 πηλίνων εἰδωλίων προερχομένων ἐξ ΥΕ III στρώματων. Ταῦτα δύνανται νὰ ταξινομηθοῦν εἰς τρεῖς τύπους, ἕνα πλακοειδῆ τύπον μετὰ προεξοχῶν ὥσεί πετερύγων προεκτεινομένων ἐκ τῶν ὧμων, ἕτερον παρεμφερῆ πρὸς τὸν προηγουμένου ἄλλ' ἄνευ τῶν ὡς ἄνω προεξοχῶν ἐκ τῶν ὧμων καὶ τρίτον τύπον μετὰ κυλινδρικοῦ σώματος. Korakou, σ. 107-108, εἰκ. 131. (2) Τεμάχια 19 εἰδωλίων ζώων ἐξ ὁποῦ πηλοῦ ὡς καὶ δύο κέρατα καὶ δύο τεμάχια ὅμοια πρὸς οὐράς ἰχθύων, πάντα ἐκ πηλοῦ, εὐρεθέντα εἰς ΥΕ III στρώματα. Korakou, σ. 108-109, εἰκ. 132.

(3) Ἐν μαχαίριδιον ἐξ ὀρειχάλκου ΥΕ III χρόνων. Korakou, σ. 109, εἰκ. 133 ἀρ. 1. (4) Τέσσαρες σμίλαι ἐξ ὀρειχάλκου ΥΕ III χρονολογίας. Korakou, σ. 109, εἰκ. 133 ἀρ. 2-3. (5) Εἴκοσι τέσσαρα ΥΕ III σφονδύλια ἢ κομβία ἐκ στεατίτου διαφόρων σχημάτων. Korakou, 109. (6) Δύο ΥΕ III διάτρητοι λίθιναι ἀξῖναι. Korakou, 109. (7) Ἐξ τριπτήρες καὶ πλείονες τῶν 12 μυλολίθων, πάντα ΥΕ III χρονολογίας. Korakou, 109. (8) Πλήθος λεπίδων καὶ θραυσμάτων ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου ΥΕ III χρονολογίας. Korakou, 109. (9) Δέκα ὀκτὼ πῆλινα σφονδύλια ἐξ ΥΕ III στρώματων. Korakou, 109. (10) Ἐν πηνίον¹ ἐξ ὁποῦ ἀπὸ ΥΕ I στρώματα. Korakou, σ. 105, εἰκ. 130 ἀρ. 10.

¹ Ὑπὸ τὸν ὄρον πηνία (Spools) νοοῦνται ἀντικείμενα ὥσεί κουβαρίστρες, παρεμφερῆ πρὸς τὰ κληθέντα ὑπέρους εἰς τὰ ΠΕ-ΜΕ δεδομένα, ἢ χρήσις τῶν ὁποίων ὅμως κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον δὲν εἶναι σαφής.

(11) Τὸ ἄκρον ἐνὸς ὀρειχαλκίνου ξίφους ἐξ ΥΕ ΙΙΙ στρωμάτων. Κορακου, σ. 109, εἰκ. 133 ἀρ. 5. (12) Ἐν τεμάχιον ὀρειχαλκίνης αἰχμῆς δόρατος ἀπὸ ΥΕ ΙΙΙ στρώματα. Κορακου, 109.

(13) Μία καρφίς καὶ μία πόρπη ἐξ ὀρειχάλκου εὐρεθεῖσαι εἰς ΥΕ ΙΙΙ στρώματα. Κορακου, σ. 109, εἰκ. 133 ἀρ. 4, 6. (14) Τρεῖς σφραγιδόλιθοι ἐκ στεατίτου, εὐρεθέντες εἰς ΥΕ ΙΙ-ΙΙΙ στρώματα καὶ φέροντες πάντες παραστάσεις ζώων. Κορακου, σ. 106, εἰκ. 130 ἀρ. 7-9. (15) Ἐξήκοντα μία ψηφιοὶ ὁμοῦ ἐξ ὑαλομάξης διαφόρων χρωμάτων καὶ σχημάτων εὐρεθεῖσαι εἰς ἓνα ΥΕ ΙΙ τάφον. Κορακου, σ. 106, εἰκ. 130 ἀρ. 12-22. (16) Ἐξ ΥΕ ΙΙΙ τεμάχια λωρίδων ἐξ ὀρειχάλκου. Κορακου, 109. (17) Τρεῖς ΥΕ ΙΙΙ βῶλοι ἀκατεργάστου ὀρειχάλκου. Κορακου, 109. (18) Τεμάχιον μολύβδου ἁμορφον ΥΕ ΙΙΙ χρονολογίας. Κορακου, 109. (19) Μία ψηφίς μετὰ σταυροῦ κεχαραγμένου ἐπ' αὐτῆς εὐρεθεῖσα εἰς ΥΕ ΙΙ τάφον. Κορακου, σ. 106, εἰκ. 130 ἀρ. 11. (20) Μικρὸν ἡμικυκλικὸν ἀντικείμενον ἐκ πηλοῦ ΥΕ ΙΙΙ χρόνων. Κορακου, 109.

ΙΙ. Νέα Κόρινθος (6).— Εἰς σφραγιδόλιθος, φέρων παράστασιν ζώου, προσερχόμενος ἐκ Κορίνθου ἀναφέρεται ἐν *Die Antiken Gemmen* II, 16 ἀρ. 28. Δὲν εἶναι σαφὲς ἂν προέρχεται ἐκ τῆς Παλαιᾶς ἢ τῆς Νέας Κορίνθου.

ΙΙΙ. Παλαιὰ Κόρινθος (10).— (1) Μία κεφαλὴ ἀνθρώπου ἐκ λίθου μνημονευομένη ἐν *Corinth* IX, 4-6 ὡς *Μυκηναϊκή*· ὁ BRONNER ὑποστηρίζει ἐν *AJA* 1936, 204-209, ὅτι εἶναι τῶν χριστιανικῶν χρόνων.

ΙV. Κλεωναί (16).— Διακόσια περίπου πηλίνα εἰδώλια, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων δηλοῦν τύπους γυναικῶν, μερικὰ ὅμως δηλοῦν ἄνδρας καὶ τινα καὶ ζῶα, εὐρέθησαν συγκεντρωμένα εἰς ἓνα χῶρον διαστάσεων 5 μ. ἐπὶ 5 μ. παραπλεύρως τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Μυκηνῶν πρὸς τὸν Ἴσθμόν καὶ εἰς ἀπόστασιν πορείας μιᾶς ὥρας περίπου νοτίως τοῦ χωρίου Ἁγίος Βασίλειος. Ἰδὲ καὶ ἀνωτέρω σ. 87, θέσις 16.

V. Νεμέα (19).— Ἐπὶ τῶν δαπέδων τῶν ΥΕ ΙΙ οἰκιῶν κατὰ τὴν κεραμικὴν εὐρέθησαν τὰ κάτωθι ἀντικείμενα: (1) Ἐν ὀρειχαλκίνον μαχαίριδιον. (2) Μία ὀρειχαλκίνη αἰχμὴ βέλους. (3) Πολυάριθμοι αἰχμαὶ βέλων ἐξ ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου ὥς καὶ λεπίδες ἐκ τῶν αὐτῶν λίθων. (4) «Ἄλλα ἀντικείμενα». *AJA* 1927, 437, 1928, 63.

VI. Ζυγουριές (20).— Τὰ κάτωθι Μικρὰ εὐρήματα προέρχονται ἐκ τῆς θέσεως. (1) Τεσσαράκοντα περίπου πηλίνα εἰδώλια καὶ θραύσματα ἄλλων εὐρεθέντα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ οἰκισμοῦ ἢ τοὺς τάφους. Ταῦτα φέρουν ἑγχρωμον κόσμησιν καὶ ἀνήκουν καὶ εἰς τοὺς τρεῖς συνήθεις ΥΕ τύπους εἰδωλίων, τὸν μνηοειδῆ μετὰ προτεινομένων ἐκ τῶν ὁμων πτερῶν,

τὸν δισκοειδῆ καὶ τὸν μετὰ διπλωμένων βραχιόνων. Ἐν δισκοειδοῦς τύπου εἰδώλιον φαίνεται εἰκονίζον μητέρα μετὰ παιδίου. Zygouries, 203-206. (2) Τεμάχια εἰδωλίων ζώων ἐκ πηλοῦ. Zygouries, 206.

(3) Δύο μαχαιρίδια ἐξ ὀρειχάλκου, τὸ ἓν εἶναι λεπτότερον καὶ φέρει ἔτι ὑπόλοιπα τῆς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ λαβῆς του κατὰ τὸ ἄκρον, τὸ ἕτερον εἶναι δρεπανοειδὲς τὸ σχῆμα. Zygouries, σ. 202-203, εἰκ. 190. (4) Δώδεκα περίπου σφονδύλια καὶ 4 κομβία ἐκ στεατίτου. Zygouries, 208.

(5) Ὀρειχαλκίνη αἰχμὴ ἀκοντίου ἢ μικροῦ δόρατος τετράγωνος τὴν τομὴν. Zygouries, σ. 203, εἰκ. 191. (6) Μία αἰχμὴ βέλους ἐξ ὀψιφαντοῦ. Zygouries, σ. 208, εἰκ. 190 ἀρ. 3.

(7) Δύο φακοειδεῖς σφραγιδόλιθοι μετὰ παραστάσεων ζώων. Zygouries, σ. 207, εἰκ. 197 ἀρ. 3 καὶ εἰκ. 198 ἀρ. 4. (8) Τρεῖς ψῆφοι ἐκ λίθων. Zygouries, 208. (9) Μικρὰ τράπεζα ἐκ πηλοῦ εὐρεθεῖσα εἰς τὸν τάφον XXXV. Zygouries, σ. 206, εἰκ. 196. (10) Χαυλίδους κάπρου. Zygouries, 207. (11) Τεμάχιον ἐστιλβωμένου μαρμάρου τῶν Κροκεῶν. Πάντα τὰ μνημονεύθέντα ἀντικείμενα προέρχονται ἀπὸ YE III στρώματα. Zygouries, 202.

VII. Κλένια (22).— Τινὰ τῶν Μικρῶν εὐρημάτων τῆς θέσεως, ἅτινα παρετέθησαν εἰς τὴν Νεολιθικὴν ἐποχὴν, σ. 174 ἄνωτέρω, ἀνήκουν πιθανῶς εἰς τοὺς YE χρόνους.

VIII. Μυκῆναι (23).— Πᾶσαι αἱ ἀνασκαφαὶ εἰς τὴν θέσιν παρῶσιν μέγαν ὀριθμὸν μικρῶν ἀντικειμένων ἀλλ' ἀτυχῶς συγκεντρωτικῇ τοῦ ὕλικου ἐργασία δὲν ὑφίσταται. Αἱ πλέον ἀξιόλογοι ὁμάδες εὐρημάτων εἶναι αἱ ἐπόμεναι: (1) Ἡ ὁμὰς τῶν εὐρημάτων τοῦ SCHLIEMANN περιλαμβανούσα πλείονα τῶν 3200 ἀντικειμένων κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν (ΠΑΕ 1887, 13). Εἰς τὰ εὐρήματα ταῦτα προσετέθησαν τὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν. Πάντα ταῦτα ἔχουν ἐπιμελῶς δημοσιευθῇ ἐν G. KARO, Schachtgräber von Mykenai (1930-33).

(2) Δευτέρα σημαντικὴ ὁμὰς Μικρῶν εὐρημάτων ἀνεκαλύφθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ὥς καὶ εἰς τοὺς θολωτοὺς καὶ τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως. Τὰ εὐρήματα τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ μνημονεύονται ἐν ΠΑΕ 1892, 56-58, 1895, 23-27, 1896, 29-31 καὶ ΑΕ 1887, 169-170, 1888, 158-172, 1895, 97-127, 1902, 1-10. Τὰ σημαντικώτερα τῶν εὐρημάτων περιέχονται ἐν V. STAÏS, Collection Mycénienne du Musée National (1915).

(3) Νέα εὐρήματα ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν θαλαμοειδῶν τάφων ὑπὸ τοῦ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ. Ταῦτα δημοσιεύονται ἐν ΑΔ 1919, Παράρτ., 34-35.

(4) Αἱ ἀγγλικάι ἀνασκαφαὶ τῶν ἐτῶν 1920-1923 εἰς Μυκῆνας ἀπεκάλυψαν νέα εὐρήματα μνημονευόμενα ἐν BSA 1920-21, 189-209, 1921-23, 9-407 καὶ ἐν *Archaeologia* 1932 (= Chamber Tombs), 187-224.

(5) Ἐτέρα ὁμάς εὐρημάτων ἀνεκαλύφθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ δευτέρου ταφικοῦ περιβόλου ἔξω τῆς Πύλης τῶν Λεόντων ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν. Βιβλιογραφίαν ἰδὲ ἀνωτέρω, σ. 25-26.

(6) Τελευταία ὁμάς εὐρημάτων εἶναι ἡ εὐρεθεῖσα κατὰ τὰς προσφάτους (1939-1957) ἀγγλικὰς ἀνασκαφὰς εἰς Μυκῆνας. Βιβλιογραφίαν ἰδὲ ἀνωτέρω, σ. 25-26.

Αἱ ἐνελίγραφοι πινακίδες ἐκ Μυκηνῶν ἔχουν δημοσιευθῇ ἐν *Proceedings of the American Philosophical Society* 1953, 422-470 αἱ δὲ πλέον σημαντικαὶ ἐκ τούτων ἔχουν μεταγραφῇ καὶ ἐρμηνευθῇ ἐν *Myc. Doc.*

ΙΧ. Μερμπάτι (26).— Τὰ ἀκόλουθα Μικρὰ εὐρήματα ἐκ τῆς θέσεως μνημονεύονται εἰς τὰς μέχρι σήμερον (1961) δημοσιευθείσας ἀνακρινώσεις ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὴν θέσιν ταύτην. (1) Πήλινα εἰδώλια προερχόμενα ἀπὸ τοὺς τάφους (ΑΑ 1935, 201) καὶ ἀπὸ τὸ ἱερὸν τῆς ἀνασκαφείσης οἰκίας (ΑΑ 1938, 383). (2) Δύο ὀρειχάλκιναι λαβαὶ μετὰ διακοσμήσεως ἐκ χρυσοῦ (ΑΑ 1935, 201). (3) Ἐν ὀρειχάλκινον ἀγγεῖον καὶ δύο ὀρειχάλκινα ἐπίσης μαχαιρίδια τοῦ τύπου τῶν λεγομένων ξυραφίων. ΑΑ 1935, 201. (4) Μερικὰ μικρὰ κοσμήματα ἐκ χρυσοῦ καὶ ὑαλομάξης. ΑΑ 1935, 201.

Χ. Πρίφτιανη (29).— Οἱ ἔξ ἀνασκαφέντες θαλαμοειδεῖς τάφοι παρέσχον τὰ ἐπόμενα Μικρὰ εὐρήματα: (1) Πήλινον γυναικεῖον εἰδώλιον βασιάζον παιδίον. ΑΔ 1919, Παράρτ., 38. (2) Τεμάχια ὀρειχαλκίνων καρφίδων. ΑΔ ἔνθ' ἀνωτέρω, σ. 38 καὶ ΑΕ 1952, Χρον., 24. (3) Δέκα περίπου σφονδύλια ἢ κομβία ἐκ λίθου. ΑΔ 1919, Παράρτ., 37. ΑΕ 1953, 23, 24. (4) Εἷς ὀρειχάλκινος δακτύλιος. ΑΕ 1952, 24. (5) Τέσσαρες ψῆφοι ὄρου ἐξ ὑαλομάξης. ΑΕ 1952, Χρον., 24. (6) Τεμάχια ἑλεφαντοστοῦ. ΑΔ 1919. Παράρτ., 37, 38. (7) Μία λεπίς ὀψιανοῦ. ΑΕ 1919, Παράρτ., 37.

ΧΙ. Ἡραῖον-Πρόσυμνα (30).— Πολυάριθμα Μικρὰ εὐρήματα ἀνεκαλύφθησαν εἰς ὅλας τὰς ἀνασκαφὰς, τὰ σπουδαιότερα τῶν ὁποίων ἔχουν δημοσιευθῇ ἐν ΑΜ 1878, 280-286. BSA 1921-23, 334-337. *Argive Heraeum* II. Εἷς δακτυλίσκος περιλαμβάνεται ἐν FURTWÄNGLER, *Die Antiken Gemmen*, τόμ. I, πίν. III ἀρ. 19. Τὰ περισσότερα τέλος Μικρὰ εὐρήματα ἔχουν δημοσιευθῇ ἐν *Prosymna*, 265-327, 329-367, 458-465.

Περὶλήψεις τῶν πλέον σημαντικῶν εὐρημάτων τῆς τελευταίας μνημονευθείσης ὁμάδος ἀκολουθεῖ κατωτέρω. (1) Ἐν γυναικεῖον ΥΕ III εἰδώλιον ἐξ ἑλεφαντοστοῦ. *Prosymna*, σ. 462-463, εἰκ. 729-731. (2) Ἐβδομήκοντα τρία πήλινα εἰδώλια τοῦ ΥΕ III τύπου (63 εὐρέθησαν ὑπὸ τοῦ

BLEGEN καὶ δέκα ἐπὶ πλέον ὑπὸ τοῦ ΒΕΡΑΕΛΗ). Τὰ 63 εὐρεθέντα ὑπὸ τοῦ BLEGEN ταξινομοῦνται εἰς τέσσαρας τύπους, ἥτοι ἓνα τύπον δισκοειδῆ ἐπὶ συμπαγοῦς βάσεως μετὰ τῶν χειρῶν τῆς μιᾶς ἐπὶ τοῦ ὑπογαστρίου καὶ τῆς ἐτέρας ἐπὶ τοῦ στήθους, τέσσαρα παραδείγματα τῶν ὁποίων εὐρέθησαν, ἕτερον παρεμφερῆ τύπον ἄλλ' αἱ χεῖρες δὲν διακρίνονται καὶ ἡ βάσις εἶναι κοίλη, ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ 31 παραδειγμάτων, τρίτον κυλινδρικὸν τύπον μετὰ διπλωμένων χειρῶν ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ πέντε παραδειγμάτων καὶ τελευταῖον τύπον ἡμισελήνοειδῆ εἰς δύο ποικιλίας, ἐκ τοῦ ὁποίου 23 παραδείγματα εὐρέθησαν. Ἔτερα εἰδώλια μνημονεύονται ἐν Argive Heraeum II, 22. Prosymna, σ. 355-360, εἰκ. 611-612. AE 1956, Χρον., 11.

(3) Εἴκοσι ἐπτὰ πῆλινα εἰδώλια ζώων εὐρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1925-28 καὶ τινὰ ἐκ τῶν παλαιότερων ἀνασκαφῶν. Argive Heraeum II, 23. Prosymna, 361-362. (4) Δύο πῆλινα μικρὰ ἄρματα μετὰ τῶν ἵππων. Prosymna, σ. 365, εἰκ. 617-618. (5) Ὅκτω ἀσκοειδῆ ἄγγεῖα μμπούμενα ζῶα—ἀκανθοχοίρους ἢ πτηνά—ἢ ἔχοντα σχῆμα λέμβου. Prosymna, 367.

(6) Δύο ὀρειχάλκινα ἄγγεῖα καὶ εἰς λύχνος ἢ τηγάνιον ὥς καὶ εὐρεῖα λεκάνη ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης. Prosymna, 352-353 καὶ AM 1878, 294. (7) Δώδεκα ὀρειχάλκινα μαχαίριδια καὶ τεμάχια ἄλλων. Prosymna, 342-346. (8) Ἐν πιρόνιον καὶ μία σμίλη ἐξ ὀρειχάλκου. Prosymna, 346. (9) Ἐξ ξυράφια ἢ κοπίδες ἐξ ὀρειχάλκου. Prosymna, 347-348. (10) Ὅρειχάλκινα τάσια ζυγῶν καὶ τεμάχια ἄλλων εὐρεθέντα εἰς 5 τάφους. Prosymna, 351-352.

(11) Εἴκοσι ἑννέα τεμάχια ἀγγείων ἐκ γυψολίθου. Prosymna, 459-460. AM 1878, 284. (12) Λίθινα ἐργαλεῖα, ὕπεροι, τριπτῆρες κλπ. Prosymna, 460. (13) Σφονδύλια ἢ κομβία. Ἐκ τούτων 313 εἶναι ἐκ στεατίτου καὶ 90 ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. Prosymna, 313. (14) Μικρὰ πηλίνη πολυθρόνα, μία τράπεζα, ἐν φορεῖον καὶ μία μικρὰ τράπεζα προσφορῶν πάντα ἐκ πηλοῦ. Prosymna, 366-367. (15) Δοχεῖα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ ἄλλα ἀντικείμενα. Prosymna, 281-283. (16) Ὅπεις, πηνία καὶ ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα ἐξ ὀστοῦ. Prosymna, 286, 464.

(17) Δύο ὀρειχάλκινα ξίφη ἀμφοτέρω YE III χρόνων. Prosymna, σ. 329, εἰκ. 198, 298. (18) Εἴκοσι ἐν ὀρειχάλκινα ἐγχειρίδια καὶ τεμάχια ἄλλων, ταξινομούμενα εἰς τέσσαρας ομάδας ὑπὸ τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἀνασκαφήν, ἥτοι: ἓνα τύπον ἐγχειριδίου παχὺν καὶ βραχὺν ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ τριῶν παραδειγμάτων, ἕτερον λεπτὸν τύπον, οὗτινος 12 παραδείγματα εὐρέθησαν, τρίτον μετὰ προεχούσης ραβδώσεως κατὰ μῆκος τῶν πλευρῶν τῆς λεπίδος, ἐν μόνον παράδειγμα τοῦ ὁποίου εὐρέθη, καὶ τέταρτον μετὰ πλατείας λεπίδος καὶ βαρεῖας λαβῆς ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ 5 παραδειγμάτων. Prosymna, 330-338. (19) Πέντε ὀρειχάλκιναι αἰχμαὶ δοράτων. Prosymna, 338-340. (20) Δύο ὀρειχάλκιναι αἰχμαὶ ἀκοντίων καὶ μία αἰχμὴ ἐκ πυρίτου. Prosymna, 459. (21) Ὅρειχάλκιναι αἰχμαὶ βελῶν πλείονες τῶν 100. Prosymna,

338-340. AM 1878, 281. (22) Εἵκοσι τρεῖς αἰχμαὶ βελῶν ἐξ ὀψιανοῦ καὶ 12 ἐκ πυρίτου. Prosymna, 459. AM 1878, 27. (23) Χαυλιόδοντες κάπρων ἐξ ἐπενδύσεων κρανῶν. Prosymna, 463-464.

(24) Δίσκοι κατόπτρων ἐξ ὀρειχάλκου εὐρεθέντες εἰς ἐξ θαλαμοειδῆς τάφους καὶ πιθανῶς εἰς ἕτερος ἐκ τοῦ θολωτοῦ. Prosymna, 350-351. AM 1878, 282. BSA 1921-23, 234 ἀρ. 21. (35) Δέκα ζεύγη ὀρειχαλκίνων μικρῶν λαβίδων. Prosymna, 349-350. (26) Τέσσαρες ἀγυρφαὶ μικραὶ ὠτογλυφίδες. Prosymna, σ. 272, εἰκ. 146 ἀρ. 5-6.

(27) Δύο χρυσοὶ δακτύλιοι ὁ εἰς ἄνευ παραστάσεως ἐπ' αὐτοῦ καὶ ὁ ἕτερος μετ' ἐγγλύφου παραστάσεως γρυπῶν ὀρθουμένων ἐκατέρωθεν κίονος. Prosymna, σ. 260-267, εἰκ. 576. (28) Χρυσαὶ ψῆφοι ὄρμων διαφόρων σχημάτων, ἀνήκουσαι εἰς πλείονα τῶν ἐξ περιδέραια, ἄλλα μικρὰ χρυσᾷ ἀντικείμενα, εὐρεθέντα εἰς ἐξ μόνον ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων ὑπὸ τοῦ BLEGEN τάφων, καὶ 65 περίπου μικρὰ ἀντικείμενα χρυσοῦ εὐρεθέντα εἰς τὸν θολωτὸν τάφον. Prosymna, 268-272. AM 1878, 280, 282-284. (29) Δύο καρφίδες καὶ δύο κύκλοι ἐκ σύρματος ἀργύρου. Prosymna, 372. (30) Δέκα ὀρειχαλκίνοι δακτύλιοι. Prosymna, 253. (31) Καρφίδες ἐξ ὀρειχαλκίνου σύρματος. Prosymna, 255. (32) Εἵκοσι δύο ἐγχάρακτοι σφραγιδόλιθοι ἐκ διαφόρων λίθων. Prosymna, 273-281. Die Antiken Gemmen II, σ. 12-13 ἀρ. 36, 42.

(33) Μεγάλῃ ποσότης ψήφων ὄρμων διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων ἐξ ὑαλομάξης, φαγεντιανοῦ καὶ ἡλέκτρου. Prosymna, 286-312. AM 1878, 285. (34) Κτένια ἐξ ὀστοῦ καὶ ἄλλα ὀστέινα ἀντικείμενα. Prosymna, 282. (35) Δέκα τέσσαρες ὀστέινα καρφίδες. Prosymna, 285. (36) Ἐξήκοντα ἐν ὕστρακα κογχυλίων τῆς θαλάσσης. Prosymna, 465. (37) Τεμάχια ὀρειχάλκου ἀβεβαίου χρήσεως. Prosymna, 353-354. (38) Σύρμα μολύβδου. Prosymna, 255. AM 1878, 286.

XII. Σχινοχώρι (32).— Τὰ ἀκόλουθα Μικρὰ εὐρήματα παρέσχον οἱ ἀνασκαφέντες θαλαμοειδῆς τάφοι: (1) Ἐν δισκοειδῆς πηλινον εἰδῶλιον. BCH 1923, 240. (2) Δύο σφονδύλια ἐκ στεατίτου. BCH 1923, σ. 205, 219 καὶ εἰκ. 223, σ. 211. (3) Τεμάχια δύο δακτυλίων ἐνὸς ἐξ ὀρειχάλκου καὶ ἑτέρου ἐξ ἐλεφαντοστοῦ. BCH 1923, 223. (4) Ψῆφοι ὄρμων ἐκ λίθου. BCH 1923, 213, 223.

XIII. Μιδέα (33).— Ἐξ ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ Μικρῶν εὐρημάτων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους, τὰ κάτωθι ἀντικείμενα δύνανται νὰ μνημονευθοῦν ὥς τὰ σημαντικώτερα:

(1) Ἐν γυναικεῖον εἰδῶλιον ἐκ φαγεντιανῆς εὐρεθὲν εἰς τὸν τάφον 9. New Tombs, 57. (2) Ἰκανὸς ἀριθμὸς πηλίνων εἰδωλίων τῶν YE τύπων, τινὰ τῶν ὁποίων εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως (New Tombs, 9, 10, 11,

12) καὶ ἄλλα εἰς τοὺς τάφους (τάφοι 1, 3. Royal Tombs 83, 88· τάφοι 7, 11. New Tombs, 100).

(3) Δύο χρυσᾶ κύπελλα, τὸ ἐν κεκοσμημένον διὰ παραστάσεων ὀκταπόδων εὐρέθη εἰς τὸν θολωτὸν τάφον (Royal Tombs, 21) τὸ δὲ ἕτερον κεκοσμημένον διὰ φύλλων κισσοῦ εὐρέθη εἰς τὸν θαλαμοειδῆ τάφον 10 (New Tombs, 74). (4) Ἐν μικρὸν χρυσοῦν κιβώτιον εὐρεθὲν εἰς τὸν θολωτὸν τάφον (Royal Tombs, 39). (5) Δύο ποτήρια ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εὐρεθέντα εἰς τὸν θολωτὸν τάφον καὶ κεκοσμημένα τὸ ἐν διὰ κεφαλῶν ταύρων καὶ τὸ ἄλλο διὰ πλήρων παραστάσεων ταύρων (Royal Tombs, 33, 38). (6) Δέκα περίπου ἀργυρᾶ ἀγγεῖα, τὰ δύο, ἐν κύπελλον καὶ ἐν ποτήριον, εὐρέθησαν εἰς τὸν θολωτὸν τάφον (Royal Tombs, 33), ἐν συντετριμμένον ποτήριον εὐρέθη εἰς τὸν θαλαμοειδῆ τάφον 2 (Royal Tombs, 99), ἡ λαβὴ ἐνὸς ἀγγείου εἰς τὸν τάφον 9 (New Tombs, 59), πέντε ἀγγεῖα καὶ ἐν κοχλιάριον εἰς τὸν τάφον 10 (New Tombs, 87 ἑξ.). (7) Εἴκοσι ἑπτὰ ὀρειχάλκινα ἀγγεῖα καὶ ἐν μικρὸν κιβώτιον ἑξ ὀρειχάλκου. Τὰ 24 ἀγγεῖα εὐρέθησαν εἰς τὸν τάφον 2 (Royal Tombs, 92-97, 98), δύο εὐρέθησαν εἰς τὸν τάφον 7 (New Tombs, 35, 36), ἐν εἰς τὸν τάφον 8 (New Tombs, 45) καὶ τὸ μικρὸν κιβώτιον εἰς τὸν θολωτὸν τάφον (Royal Tombs, 34).

(8) Ἐξ ὀρειχάλκινα μαχαιρίδια, δύο ἀπὸ τὸν τάφον 2 (Royal Tombs, 98), ἐν ἀπὸ τὸν τάφον 3 (Royal Tombs, 90), ἐν ἀπὸ τὸν τάφον 7 (New Tombs, 35), καὶ δύο ἀπὸ τὸν τάφον 8 (New Tombs, 45). (9) Τέσσαρα ὀρειχάλκινα ξυράφια, δύο ἐκ τοῦ τάφου 2 (Royal Tombs, 97) καὶ ἕτερα δύο ἐκ τοῦ τάφου 7 (New Tombs, 35). (10) Ἐν καμάκιον μετὰ ἑξ ὀδόντων ἑξ ὀρειχάλκου εὐρεθὲν εἰς τὸν τάφον 2 (Royal Tombs, 97). (11) Δύο ὀρειχάλκινα τάσια ζυγοῦ ἐκ τοῦ τάφου 10 (New Tombs, 73).

(12) Πέντε τεθραυσμένα ἀγγεῖα ἑξ ἀλαβάστρου, τὰ τέσσαρα ἐκ τοῦ τάφου 2 (Royal Tombs, 101-102) καὶ ἐν ἐκ τοῦ τάφου 6 (New Tombs, 24). (13) Ἐξ λυχνίαι ἐκ στεατίτου, μία ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου (Royal Tombs, 87), τρεῖς ἐκ τοῦ τάφου 2 (Royal Tombs, 101), μία ἐκ τοῦ τάφου 9 (New Tombs, 57) καὶ μία ἐκ τοῦ τάφου 11 (New Tombs, 101). (14) Ἐν ἀγγεῖον μετὰ τρίποδος ἐκ λίθου τῆς Μήλου εὐρεθὲν εἰς τὴν ἀκρόπολιν (New Tombs, 10). (15) Ἐν λίθινον κύπελλον εὐρεθὲν εἰς τὸν τάφον 3 (Royal Tombs, 86).

(16) Κομβία ἐκ στεατίτου (Royal Tombs, 27, 29, 30. New Tombs, 9, 10, 11, 12, 49, 57, 101 κλπ.). (17) Μία ἀκόνη λίθου ἐκ τοῦ τάφου 8 (New Tombs, 48). (18) Λεπίδες ὀψιμανοῦ (Royal Tombs, 10, 27, 29, 30. New Tombs, 57, 63 κλπ.). (19) Ἐν πηγίον ἐκ πηλοῦ (New Tombs, 11). (20) Μία μικρὰ πηλινὴ πολυθρόνα ἐκ τοῦ τάφου 11 (New Tombs, 100). (21) Ἐν ᾧδον στρουθοκαμήλου καὶ ἐν ξύλινον ἀγγεῖον ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου (Royal Tombs, 31, 37).

(22) Ἑπτὰ περίπου ὀρειχάλκινα ξίφη, τέσσαρα τούτων ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου ταξινομημένα ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος εἰς τρεῖς ομάδας ἢ τύπους (Royal Tombs, 34-37), δύο ἐκ τοῦ τάφου 2 (Royal Tombs, 97, 103) καὶ ἓν ἐκ τοῦ τάφου 7 (New Tombs, 35). (23) Ἐν ὀρειχάλκινον ἐγγχειρίδιον ἐκ τοῦ τάφου 8 (New Tombs, 33). (24) Πέντε ὀρειχάλκινα αἰχμαὶ δοράτων, τέσσαρες ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου (Royal Tombs, 36-37) καὶ μία ἐκ τοῦ τάφου 2 (Royal Tombs, 97). (25) Ὀκτὼ ὀρειχάλκινα αἰχμαὶ βελῶν, ἕξ ἐκ τοῦ τάφου 2 (Royal Tombs, 103) καὶ δύο ἐκ τοῦ τάφου 6 (New Tombs, 29). (26) Τριάκοντα περίπου αἰχμαὶ βελῶν ἕξ ὀψιανοῦ ἐκ τοῦ τάφου 8 (New Tombs, 48). (27) Ἡ κεφαλὴ τῆς κώπης ἐνὸς ξίφους καὶ ἡ κεφαλὴ ἐνὸς ροπαλοῦ, ἀμφότερα ἐκ λίθου εὐρεθέντα ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως (New Tombs, 9, 11). (28) Ἐν χαλκοῦν κράνος ἐκ τοῦ τάφου 8 (New Tombs, 43). (29) Χανλιόδογοντες κάρων προερχόμενοι ἀπὸ ἐπενδύσεις δευμάτων κρανῶν εὐρεθέντες ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως (New Tombs, 14), εἰς τὸν τάφον 2 (Royal Tombs, 103) καὶ εἰς τοὺς τάφους 6 καὶ 8 (New Tombs, 30, 45).

(30) Δύο χαλκοὶ δίσκοι κατόπτρων, ὁ εἷς ἐκ τοῦ τάφου 2 (Royal Tombs, 97) καὶ ὁ ἄλλος ἐκ τοῦ τάφου 7 (New Tombs, 35). (31) Δέκα ζεύγη ὀρειχαλκίων λαβίδων, δύο ἐκ τῆς ἀκροπόλεως καὶ ὀκτὼ ἐκ τοῦ τάφου 3 (Royal Tombs, 89).

(32) Ἐν σιδηροῦν κόσμημα, προοριζόμενον δι' ἀνάρτησιν ἐκ τοῦ λαίμοῦ, ἐπικεχρυσωμένον, εὐρεθὲν εἰς τὸν τάφον 2 (Royal Tombs, 102). (33) Πέντε δακτύλιοι, εἷς ἀργυροῦς ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου, τρεῖς ἔτεροι ἐπίσης ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου, κατεσκευασμένοι ἕκαστος ἐκ 4 ἠνωμένων φύλλων, κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἕξω πρὸς τὰ ἔσω, ἐκ σιδήρου, χαλκοῦ, μολύβδου καὶ ἀργύρου (Royal Tombs, 33) καὶ πέμπτος δακτύλιος ἕξ ὀρειχάλκου εὐρεθεὶς εἰς τὸν τάφον 1 (Royal Tombs, 85). (34) Πέντε χρυσοὶ δακτύλιοι, δύο ἐκ συμπλαγῶς χρυσοῦ, ὁ εἷς τῶν ὁποίων προέρχεται ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου καὶ φέρει παραστάσεις μυθολογικῶν τεράτων (Royal Tombs, 39) ὁ ἕτερος ἐκ τοῦ τάφου 10 μετὰ θρησκευτικῶν παραστάσεων (New Tombs, 81), οἱ τρεῖς ἔτεροι ἔχουν κατασκευασθῇ ἐκ λεπτοῦ χρυσοῦ σύρματος καὶ εὐρέθησαν δύο μὲν εἰς τὸν τάφον 3 (Royal Tombs, 89) καὶ εἷς εἰς τὸν τάφον 7 (New Tombs, 36). (35) Μικροὶ χρυσοὶ δίσκοι, μικραὶ χρυσαὶ ψῆφοι καὶ ἄφθονα μικρὰ τεμάχια χρυσοῦ ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου (Royal Tombs, 27, 29, 39, 40, 41). (36) Ἐξ χρυσᾶ περιδέραια, δύο ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου (Royal Tombs, 38, 40) καὶ τέσσαρα ἐκ τοῦ τάφου 10 (New Tombs, 75). (37) Τρία χρυσᾶ κοσμήματα δι' ἀνάρτησιν ἐκ τοῦ λαίμοῦ, δύο ἐκ τοῦ τάφου 10 (New Tombs, 75) καὶ ἓν ἐκ τοῦ τάφου 11 (Royal Tombs, 27). (38) Δύο ἀργοναῦται καὶ ἓν κογχύλιον ἐκ χρυσοῦ εὐρεθέντα εἰς τὸν τάφον 2 (Royal Tombs, 102). (39) Χρυσαὶ ψῆφοι καὶ τεμάχια

χρυσῶν ἐλασμάτων ἐξ ὧλων σχεδὸν τῶν τάφων. (40) Δύο ὀρειχάλκιναι καρφίδες μία ἐκ τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἑτέρα ἐκ τοῦ τάφου 7 (New Tombs, 9, 37). (41) Χρυσὰ ἐλάσματα ἐκ τοῦ τάφου 10 (New Tombs, 86) καὶ τεμάχια ἀργύρου (New Tombs, 50).

(42) Ἐγχάρακτοι σφραγιδόλιθοι ἐκ διαφόρων λίθων, ἐπτὰ τούτων ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου (Royal Tombs, 29, 32, 38), ἑτεροὶ ἐκ τοῦ τάφου 2 (Royal Tombs, 90, 100, 106), ἐκ τοῦ τάφου 6 (New Tombs, 29) καὶ ἐκ τοῦ τάφου 8 (New Tombs, 48). (43) Δύο λίθινα κοσμήματα δι' ἀνάρτησιν ἐκ τοῦ λαμοῦ (Royal Tombs, 36). (44) Μέγας ἀριθμὸς ψήφων ἐκ λίθου, ὑαλομάζης καὶ ἡλέκτρου ἐξ ὧλων τῶν τάφων. Μόνος ὁ τάφος 2 παρέσχεν ἑκατοντάδας τινὰς μεγάλων καὶ πλέον τῶν 40 χιλιάδων μικρῶν ψήφων ἐξ ὑαλομάζης (Royal Tombs, 106).

(45) Κέρατα ἐκ μολύβδου, ἀγνώστου χρήσεως, καὶ σύρμα ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης (Royal Tombs, 17, 37, 90. New Tombs, 11, 13, 14, 50, 64, 98, 101 κλπ.). (46) Κομβίον ὀρειχάλκινον πληρὲς μολύβδου (New Tombs, 64). (47) Κοσμητικαὶ πλάκες ἐξ ὑαλομάζης (Royal Tombs, 36, 103-105. New Tombs, 30 κλπ.). (48) Κοσμητικαὶ πλάκες ἐξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ τεμάχια ἐλεφαντοστοῦ (Royal Tombs, 30, New Tombs, 30, 47 κλπ.). (49) Ἐλεφάντινον ἀντικείμενον ὁμοιάζον πιόνιον ζατρικίου εὐρεθὲν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως (New Tombs, 11). (50) Ἥλοι ὀρειχάλκινοι καὶ τεμάχια ὀρειχάλκου καὶ μικρὰ ἀντικείμενα ἀβεβαίας χρήσεως (New Tombs, 11, 14 κλπ. Royal Tombs, 27, 29, 30, 31, 39, 40, 41).

XIV. Ἐπίδαυρος (34).—Τὰ κάτωθι ἀντικείμενα εὐρέθησαν εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους: (1) Μία ὀρειχαλκίνη αἰχμὴ δόρατος. (2) Μία καρφὶς ἐξ ὀρειχάλκου καὶ (3) Δύο σφονδύλια. ΑΔ 1888, σ. 146 ἀρ. 8 καὶ σ. 157-158.

XV. Ἀργος (35).—Ἐκ τῶν πολλῶν μικρῶν ἀντικειμένων, ἅτινα εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν, μόνον τὰ εὐρήματα τοῦ VOLLGRAFF ἔχουν γνωσθῆ ἑπαρκῶς. Τὰ σπουδαιότερα τῶν γνωστῶν εὐρημάτων εἶναι τὰ κάτωθι:

(1) Δέκα ἐξ περίπου πηλῖνα εἰδώλια, μερικὰ τῶν ὁποίων εἶναι δυσκοιδη καὶ ἄλλα ἡμισελήνοειδη, ἐν δὲ παριστᾷ γυναῖκα φέρονσαν νήπιον. BCH 1904, 375, 1955, 312, 1956, 364, 1959, 771. (2) Τρία εἰδώλια ζώων ἐκ πηλοῦ. BCH 1956, 364. (3) Ἐν πηλινον μικρὸν ἄρμα. BCH 1959, σ. 773, εἰκ. 8.

(4) Ὀρειχάλκινα τάσια ζυγῶν. BCH 1956, 362. (5) Τεμάχια τεσσάρων μαχαριδίων. BCH 1904, 389, 1956, 362, 1959, 774. (6) Δίθινα σφονδύλια. BCH 1904, 375, 387, 388, 1956, 362, 1959, 771. (7) Μία ἀκόνη ἐκ λίθου. BCH 1904, 375.

(8) Τεμάχια τριῶν ἢ τεσσάρων ὀρειχαλκίνων ξιφῶν. BCH 1904, 375,

387, 389. (9) Τρία τεμάχια ὀρειχαλκίνων ἐγχειριδίων. BCH 1904, 387. (10) Πέντε ὀρειχάλκιναι αἰχμαὶ βελῶν. BCH 1904, 387.

(11) Ὀρειχάλκινοι δίσκοι κατόπτρων. BCH 1956, 362. (12) Δύο ὠτογλυφίδες μία χρυσοῦ καὶ μία ἔξ ἀργύρου. BCH 1904, 388. (12) Ἐξήκοντα τρία περίπου μικρὰ κοσμήματα ἐκ χρυσοῦ καὶ 7 χρυσαῖ κεφαλαὶ ἥλων. BCH 1904, 382-384, 388.

(14) Ἐν μικρὸν καρδιόσχημον κόσμημα ἐκ χρυσοῦ. (15) Εἷς μικρὸς δακτύλιος ἐκ χρυσοῦ. BCH 1904, 387. (16) Εἷς ὀρειχάλκινος δακτύλιος. BCH 1956, 562. (17) Ὀρειχαλκίνη ψῆφος. BCH 1904, 389. (18) Πέντε ὀρειχάλκιναι καρφίδες. BCH 1955, 312, 1956, 365, 1959, 771. (19) Πέντε ἐγγάρακτοι δακτυλιόλιθοι, BCH 1904, 388, 1955, 310, 1956, 362. Die Antiken Gemmen, πίν. III ἀρ. 26. (20) Ψῆφοι ὁρμῶν ἐκ λίθου, ὑαλομάζης καὶ ἡλέκτρου. BCH 1904, 387, 388, 1956, 362, 1959, 771. (21) Καρφίδες ἔξ ὀστοῦ. BCH 1904, 389. (22) Μία ὀρειχαλκίνη λαβὶς περιέργου σχήματος. BCH 1959, 771.

(23) Εἷς ὀρειχάλκινος ἀφιερωματικὸς τροχός. BCH 1956, 361. (24) Τεμάχια ὀρειχάλκου καὶ μολύβδου. BCH 1904, 389. (25) Πλέον τῶν 100 μικρῶν πλακῶν ἔξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ τεμάχια ἄλλων. BCH 1904, 384, 388, 1956, 362. (26) Κοσμήματα ἔξ ὑαλομάζης. BCH 1904, 375, 386, 389, 1955, 312. (27) Ὁ σκελετὸς ἑνὸς ἵππου. BCH 1956, σ. 365, εἰκ. 7.

XVI. Τίρυνης (37).—Ἐξ ὄλων τῶν κατὰ καιροὺς γενομένων Μικρῶν εὐρημάτων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ οἰκισμοῦ καὶ τῶν τάφων τῆς Τίρυνης ὀλίγα εἶναι εὐρύτερον γνωστά. SCHLIEMANN, Tiryns (σποράδην). Führer², 36. AJA 1926, 442-443, εἰς σφραγιδόλιθος. ΠΑΕ 1915, 36 κ.ἑξ. ΑΔ 1916, Παράρτ. 13 κ.ἑξ. ΑΑ 1916, 145. ΑΜ 1930, 119-140, τυχαῖον εὐρημα ὁμάδος πολυτίμων ἀντικειμένων, ἀνηκόντων εἰς ὅλας τὰς φάσεις τῆς ΥΕ περιόδου, ἀπὸ τῆς ΥΕ I μέχρι τῆς ΥΕ III Γ, εὐρεθὲν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κάτω πόλεως κατὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ κτήματος τῆς παρὰ τὴν Τίρυνθα Ἀγροτικῆς Σχολῆς. Ἡ ὁμάς τῶν ἀντικειμένων τούτων προήρχετο προφανῶς ἐκ συλλήσεως παλαιότερων ΥΕ τάφων, διὸ περιλαμβάνει ποικίλων ἐποχῶν ἀντικείμενα. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εὐρήματα περιγράφονται κατωτέρω ὡς τὰ πλέον τυπικὰ τῆς θέσεως.

(1) Πέντε ὀρειχάλκινα ἀγγεῖα καὶ τεμάχια ἐτέρων. (2) Εἷς τρίπους ἔξ ὀρειχάλκου. (3) Πέντε πόδες λεβήτων, δύο ἐκ σιδήρου καὶ τρεῖς ἔξ ὀρειχάλκου. (4) Δύο ὀρειχάλκινοι ὀβελοί. (5) Δύο δρέπανα, ἓν ἐκ σιδήρου καὶ τὸ ἕτερον ἔξ ὀρειχάλκου. (6) Μία πλίνθος ὀρειχάλκου.

(7) Δύο ὀρειχάλκινα ξίφη. (8) Δύο χρυσοὶ δακτύλιοι μετ' ἐγγαράκτων παραστάσεων ἐπὶ τῆς σφενδόνης, ὁ εἷς φέρει θρησκευτικοῦ περιεχομένου παραστάσιν καὶ ὁ ἕτερος τὴν παράστασιν ἑνὸς πλοίου καὶ δύο προσώπων.

(9) Τρεῖς σφενδόναί χρυσῶν δακτυλίων, αἱ δύο μετὰ γραμμικῶν παραστάσεων ἐξ ἐπικεκολλημένων κοκκιδίων (granulated) καὶ ἡ ἑτέρα ἀκόσμητος. (10) Τέσσαρα περιδέραια ἐκ χρυσοῦ. (11) Τρία κυλινδρικά ἀντικείμενα ἐκ χρυσοῦ σύρματος ἐρμηνευθέντα ὡς χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν στερέωσιν τῆς κόμης. (12) Ἀλλὰ μικρὰ ἀντικείμενα ἐκ χρυσοῦ καὶ χρυσοῦν σύρμα. (13) Εἰς κυλινδρικός σφραγιδόλιθος Χετταϊκοῦ τύπου μετ' ἐγγαράκτου παραστάσεως δαιμόνων ἐν πομπικῇ πορείᾳ. (14) Ψῆφοι ὄρων ἐκ λίθου, ὑαλομάξης καὶ ἡλέκτρον. (15) Τεμάχια ἔλεφαντοστοῦ. Λεπτομερὴ περιγραφὴν καὶ ἀπεικόνισιν τῶν σπουδαιωτέρων ἀντικειμένων ἰδὲ ἐν AM 1930, 119-140.

XVII. Ἀσκληπιεῖον (39).— Εἰς μίαν ἐπίχωσιν ΒΑ. τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Μαλεατὰ εὐρέθησαν τὰ ἀκόλουθα Μικρὰ εὐρήματα:

(1) Πήλινά τινα εἰδώλια τοῦ δισκοειδοῦς τύπου. ΠΑΕ 1949, 94, 1950, 199, 1951, 207-208. (2) Πήλινα εἰδώλια ζώων. ΠΑΕ 1949, 97, 1950, 199.

(3) Τρία τεμάχια ἐνὸς ρυτοῦ ἐκ στεατίτου μετ' ἀναγλύφου παραστάσεως πομπῆς, ὅπισθεν τῆς ὁποίας εἰκονίζεται ἡ θάλασσα. Ὁ εὐρὸν τὸ ἀγγεῖον θεωρεῖ τοῦτο Χετταϊκῆς προελεύσεως. ΠΑΕ 1950, σ. 200, εἰκ. 10. (4) Ἐν ὀρειχάλκινον ξίφος καὶ ἐν ἐγχειρίδιον ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης εὐρεθέντα ὁμοῦ μετ' ἄλλων ὀρειχάλκινων ἀντικειμένων καὶ τεμαχίων ὀρειχάλκου. ΠΑΕ 1948, σ. 101, εἰκ. 6-7. (5) Δύο ἐγγάρακτοι σφραγιδόλιθοι μετὰ παραστάσεων ἀντιλοπῶν καὶ ἐνὸς λέοντος. ΠΑΕ 1950, σ. 199-200, εἰκ. 8-9.

XVIII. Λέρνα (41).— Ἐκ τῶν Μικρῶν εὐρημάτων τῆς θέσεως τὰ κάτωθι ἀνεφέρθησαν ὡς ἀσφαλῶς ΥΕ.

(1) Πήλινα εἰδῶλια. *Hesperia* 1954, σ. 8, πίν. 6d. (2) Εἵκοσι ὀκτὼ ψῆφοι ἐξ ὑαλομάξης. *Hesperia* 1954, 9. (3) Τεμάχια ὀρειχάλκου. *Hesperia* 1954, 11.

XIX. Ναύπλιον (42).— Τὰ ἀκόλουθα Μικρὰ εὐρήματα εὐρέθησαν εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους.

(1) Πήλινα εἰδῶλια πλείονα τῶν 45 τῶν γνωστῶν ΥΕ τύπων. (2) Ὀκτὼ περίπου εἰδῶλια ζώων. (3) Ἐν μικρὸν πήλινον ἄρμα. ΠΑΕ 1892, 53.

(4) Τρία λίθινα ἀγγεῖα, δύο ἐξ ἀλαβάστρου, τὸ ἐν τῶν ὁποίων ἀκέραιον, καὶ τεμάχιον ἐνὸς τρίτου ἐξ ἐρυθρωποῦ μαρμάρου. ΠΑΕ 1892, 54. (5) Μία λυχνία ἐκ λίθου. ΠΑΕ 1953, 204.

(6) Δύο ὀρειχάλκιναι αἰχμαὶ δοράτων. ΠΑΕ 1892, 53. (7) Δύο ὀρειχάλκινα κάτοπτρα. ΠΑΕ 1892, 53, 1953, 204. (8) Ἐνδεκα περίπου χρυσοὶ ρόδακες. AM 1880, 161. ΠΑΕ 1892, 53. (9) Δύο λεπτοὶ δακτύλιοι ἐκ χρυσοῦ. ΠΑΕ 1892, 53. (10) Χρυσὰ κοσμήματα δι' ἀνάρτησιν. ΠΑΕ 1892, 54. (11) Τεμάχια χρυσοῦ. (12) Ὀρειχάλκιναι κεκοσμημένα πόρπαι. ΠΑΕ 1892, 53. (13) Ὀρειχάλκινον κόσμημα εἰς σχῆμα ἀκρίδος. ΠΑΕ 1892, 53. (14) Δύο

ἐγγάρακτοι σφραγιδόλιθοι μετὰ παραστάσεων ζώων. ΠΑΕ 1892, 53. (15) Ψῆφοι ὄρων ἐξ ὁστοῦ καὶ ὑαλομάζης. ΠΑΕ 1892, 53-54. (16) Μολύβδινον σύρμα. ΑΕ 1895, 207-208. (17) Ἐν ἐγγάρακτον ὄστρακον. ΠΑΕ 1892, 53. (18) Ὁ σκελετὸς ἐνὸς ἵππου. ΠΑΕ 1892, 53.

XX. Κυβέρι (45).— Ἐν τῷ ἀνασκαφέντι θαλαμοειδεῖ τάφῳ εὗρέθησαν δύο λίθινα κομβία. ΑΕ 1956, Χρον., 12-13.

XXI. Ἀσίνη (46).— Ἐκ τῶν εὐρεθέντων μικρῶν ἀντικειμένων εἰς τὴν θέσιν τὰ κάτωθι εἶναι τὰ σημαντικώτερα:

(1) Μία εὐμεγέθης πηλίνη κεφαλὴ εἰδωλίου εὐρεθεῖσα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ οἰκισμοῦ. Asine, σ. 308 καὶ εἰκ. 211 ἐν σ. 307. (2) Ἐξ γυναικεῖα εἰδωλία ἐκ πηλοῦ ἀνήκοντα εἰς τὸ τέλος τῆς ΥΕ περιόδου καὶ εὐρεθέντα ὁμοῦ μετὰ τινων ἀγγείων εἰς ἓν δωμάτιον τῆς οἰκίας G ἐρμηνευθὲν ὡς ἱερόν (Ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα XIX 3, σ. 438 ἀνωτέρω). Asine, 310. (3) Τεμάχια ἐτέρων εἰδωλίων. Asine, 310. (4) Εἰδωλία ζώων ἐκ πηλοῦ καὶ εἰς ἱππεύς. Asine, εἰκ. 213, σ. 308-309.

(5) Τεμάχια ἐνὸς ἀργυροῦ ἀγγείου. Asine, 273. (6) Ὅκτὸ ὀρειχάλκινα ἀγγεῖα διαφόρων τύπων εὐρεθέντα ἐντὸς τοῦ τάφου 5/I. Asine, 393-394. (7) Μία ὀρειχάλκινη ἀξίνη καὶ ἓν μαχαίριδιον ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης εὐρεθέντα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ οἰκισμοῦ. Asine, 311. (8) Τρία λίθινα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ τάφου 2/I. Asine, 377. (9) Πυξὶς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ὑπὸ μορφὴν κύκνου καὶ ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ Asine, 387-389.

(10) Μέγας ἀριθμὸς ὀρειχαλκίωνων αἰχμῶν βελῶν τριῶν διαφορετικῶν τύπων εὐρεθεῖσαι εἰς τὸν τάφον 2/I. Asine, 390. (11) Χαυλιόδοντες κάρων ἐξ ἐπενδύσεων κρανῶν. Asine, 311.

(12) Δύο ὀρειχάλκινα κάτοπτρα ἐκ τῶν τάφων 2/I καὶ 7/I. Asine, 390-391, 420. (13) Ἐν ὁστέϊνον κτένιον ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ οἰκισμοῦ. Asine, 311. (14) Δύο δακτύλιοι ἐκ χρυσοῦ καὶ ὀρειχάλκου μετὰ παραστάσεων ταύρων μαχομένων ἐπὶ τῶν σφενδονῶν. (15) Χρυσᾷ καρφίδες καὶ ρόδακες, ψῆφοι ὄρων καὶ ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα ἐκ χρυσοῦ. Asine, 386-387. (16) Τέσσαρα περιδέραια ἀποτελούμενα ἐξ 660 περίπου ψήφων χρυσοῦ καὶ ὑαλομάζης, εὐρεθέντα εἰς τὸν τάφον 5/I. Asine, 398-399. (17) Μικρὰ κοσμήματα χρυσοῦ ἐκ τοῦ τάφου 6/I. Asine, 406. (18) Ὅρειχάλκινος δακτύλιος ἐκ τοῦ τάφου 7/I. Asine, 420. (19) Εἰς τετράγωνος καὶ τέσσαρες φακοειδεῖς δακτυλιόλιθοι μετ' ἐγγαράκτων παραστάσεων ζώων εὐρεθέντες εἰς τὸν τάφον 1/I. Asine, σ. 373, εἰκ. 242. (20) Ψῆφοι, κομβία καὶ κοσμήματα δι' ἀνάρτησιν ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ, ἐκ λίθου, ὑαλομάζης, φαγεντιανοῦ καὶ ἡλέκτρου. Asine, 310, 374-376, 389-390, 400, 406 κλπ. (21) Καρφίδες ἐξ ὁστοῦ. Asine, 311, 376, 388, 420. (22) Μολύβδινον σύρμα ἀβεβαίον χρήσεως εὐρεθὲν ἐντὸς τοῦ τάφου 7/I. Asine, 421.

XXII. Κανδία (48).— Μία λιθίνη ἀξίνη. ΑΑ 1939, 220.

XXIII. Παλαιόκαστρο (59).— Εἰς τοὺς ἐρευνηθέντας θαλαμο-εἰδεῖς τάφους εὐρέθησαν τὰ κάτωθι ἀντικείμενα.

(1) Δύο ὀρειχάλκιναι αἰχμαὶ δοράτων ἡ μία εἰς τρία τεμάχια. (2) Ἐν ὀρειχάλκινον ξίφος. (3) Δύο βάρη ὕφαντικῶν ἱστῶν. BCH 1958, 717.

XXIV. Φιγάλεια (61).— Ἡ θέσις ἐκπροσωπεῖται ὑφ' ἑνὸς σφραγιδολίθου ἐξ ὀρείας κρυστάλλου μετὰ παραστάσεως θρησκευτικοῦ περιεχομένου ἐκ τριῶν ζωομόρφων ὄντων. Die Antiken Gemmen II, σ. 12 ἀρ. 34.

XXV. Ἀνάληψις (64).— Τὰ κάτωθι ἀντικείμενα εὐρέθησαν εἰς τὸν μέγαν θολωτὸν τάφον.

(1) Τέσσαρα πήλινα εἰδώλια τῶν γνωστῶν ΥΕ τύπων. Ἔργον 1956, 82, 1957, 68. (2) Ἐγχειρίδιά τινα ἐξ ὀρειχάλκου. Ἔργον 1956, 82. (3) Τεμάχια ἑνὸς ἀργυροῦ ἀγγείου. ΠΑΕ 1954, 285. (4) Εἰς σφραγιδολίθος μετὰ παραστάσεως ταύρου. Ἔργον 1956, 82. (5) Ψῆφοι ἐξ ἡλέκτρου. ΠΑΕ 1954, 285. (6) Τεμάχια ἑνὸς ἢ δύο κτενίων ἐξ ἐλεφαντοστοῦ. ΠΑΕ 1954, 283-284. (7) Δέκα ὀρειχάλκιναι αἰχμαὶ βελῶν καὶ μερικαὶ ἔτεραι ἐκ λίθου. ΠΑΕ 1954, 282. (8) Χαυλιόδοντες κάπρων. ΠΑΕ 1954, 281. (9) Δύο ὀρειχάλκινοι μικροὶ ἥλοι. ΠΑΕ 1954, 383. (10) Τεμάχια χρυσοῦ σύρματος. ΠΑΕ 1954, 283. (11) Λίθινα σφονδύλια καὶ ἄλλα λίθινα ἐργαλεῖα. ΠΑΕ 1954, 286. Ἔργον 1957, 82. (12) Πήλινα σφονδύλια. ΠΑΕ 1954, 286. (13) Ὀδόντες ἱππῶν καὶ σιαγόνες ἀγριοχοίρων. ΠΑΕ 1954, 286. (14) Ὀρειχάλκινα μικρὰ ἀντικείμενα ἐρμηνευθέντα ὡς χρησιμεύοντα διὰ τὴν στερέωσιν τῶν αἰχμῶν ἐπὶ τῶν στελεχῶν τῶν βελῶν. ΠΑΕ 1954, 282. (15) Εἰς διάτρητος κύλινδρος ἐκ λίθου καὶ μία ψῆφος ἐκ στεατίτου. ΠΑΕ 1954, 285-286.

XXVI. Καλύβια Πελλάνης (66).— Εἰς τὸν ἀνασκαφέντα θαλαμοειδῆ τάφον εὐρέθησαν τὰ ἑξῆς ἀντικείμενα. (1) Ἐν πήλινον γυναικεῖον εἰδώλιον. (2) Μερικὰ λίθινα σφονδύλια ἢ κομβία. (3) Εἰς δακτυλιόλιθος μετὰ παραστάσεως μιᾶς οἰκίας. (4) Ἐτέρα σφραγὶς ἐξ ἡλέκτρου. (5) Ψῆφοι ὁρμῶν ἐξ ὑαλομάζης. ΑΑ 1926, Παράρτ., 43-44. JHS 1927, 257.

XXVII. Θεράπνη (69).— Τὰ κάτωθι Μικρὰ ἀντικείμενα εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν. (1) Τρία γυναικεῖα εἰδώλια ἐκ πηλοῦ. (2) Τέσσαρα πήλινα εἰδώλια ζώων. (3) Δύο ἀποτυπώματα σφραγίδων μετὰ παραστάσεων ζώων ἐπὶ βώλων πηλοῦ χρησιμοπονηθέντων διὰ τὴν σφράγισιν περιεχομένου πηλίνων ἀγγείων. BSA 1910-11, εἰκ. 5, σ. 10 καὶ πίν. III. (4) Εἰς λίθινος πέλεκυς ἢ σφῆρα. (5) Δύο τριπτήρες ἢ ἀκόναι. (6) Τρία λίθινα σφονδύλια. (7) Εἰς δακτυλιόλιθος εὐρεθεὶς εἰς Σπάρτην. BSA 1909-10, 5. (8) Δύο ψῆφοι ἐξ ὑαλομάζης. Τὰ εὐρήματα ἰδὲ ἐν ΑΕ 1889, 131 καὶ BSA 1908-9, 116, 1909-10, 9-11.

XXVIII. Ἀ μύ κ λ α ι (70).—Εἰς τὴν θέσιν εὐρέθησαν: (1) Γυναικεῖα πήλινα εἰδώλια πλείονα τῶν 50. AE 1892, 15. Sp. Mus. Catal. 244. (2) Εἰδώλια ζῶων ἐκ πηλοῦ. AE 1891, 26, 1892, 14. (3) Μία μικρὰ δρειχαλκίνη λύρα. AE 1892, 14.

(4) Ἐν δρειχάλκινον ξίφος. AE 1892, 14. (5) Ἀκόναϊ ἐκ λίθου (AE 1889, 131) καὶ λεπίδες ὀψιανοῦ. Sp. Mus. Catal., σ. 241 ἀρ. 693, 19. (6) Σφονδύλια καὶ βάρη ὑφαντικῶν ἱστών. Sp. Mus. Catal., σ. 245 ἀρ. 796-797.

XXIX. Β α φ ρ ε ι ό (71).—Τὰ κάτωθι εὑρήματα ἐγένοντο ἐν τῷ θολωτῷ τάφῳ τῆς θέσεως. (1) Τὰ δύο γνωστὰ χρυσαῖα ποτήρια μετὰ παραστάσεων ταύρων. (2) Δύο ἀργυρᾶ ποτήρια παρεμφερῆ τὸ σχῆμα πρὸς τὰ δύο χρυσαῖα. (3) Ἐν ἀργυροῦν κύπελλον ἀνοικτὸν ὥς φιάλη. (4) Ἐν βαθὺ κύπελλον ἐξ ἀργύρου ἀνευ λαβῆς. (5) Εἰς ἀργυροῦς ἀρυτήρ (κουτάλα). (6) Ἐν σκεῦος ὁμοιάζον κοχλιάριον ἐξ ἀργύρου. (7) Μία ὠτογλυφίς ἐξ ἀργύρου. (8) Δύο τεμάχια ἀργυρῶν ἀγγείων. (9) Δύο δρειχάλκινοι πελέκεις περιέργων σχημάτων. (10) Ἑπτὰ δρειχάλκινα μαχαϊρίδια. (11) Δύο δρειχάλκινα ἐργαλεῖα τὸ ἐν ὁμοιάζον πρὸς πτύον καὶ τὸ ἕτερον πρὸς ἀξίνην. (12) Εἰς σωλὴν ἐξ δρειχάλκου μετὰ δακτυλίων ἐξωτερικῶς. (13) Ὁρειχάλκινος ἀρυτήρ. (14) Δέκα δρειχάλκινοι δίσκοι. (15) Ἅλτερον δρειχάλκινον ἀντικείμενον (AE 1889, πίν. 8 ἀρ. 7). (16) Δύο ἀγγεῖα ἐξ ἀλαβάστρου. (17) Δύο λίθινα ἀγγεῖα. (18) Τεμάχια λιθίνων ἀγγείων ἐκ τοῦ δαπέδου τῆς θόλου.

(19) Ἐν δρειχάλκινον ξίφος μήκους 0,94 μ. (20) Ἐν δρειχάλκινον ἐγκυρῖδιον μετ' ἐνθέτου κοσμήσεως. (21) Δύο δρειχάλκινα αἰχμαὶ δοράτων.

(22) Ἐν δρειχάλκινον κάτοπτρον. (23) Πέντε δακτύλιοι, εἰς ἐκ σιδήρου ἕτερος ἐξ δρειχάλκου καὶ τρεῖς ἐκ χρυσοῦ. Ὁ δρειχάλκινος δακτύλιος φέρει ἐγκυρᾶκτον παράστασιν ζῶων καὶ οἱ δύο ἐκ τῶν χρυσῶν φέρουν παραστάσεις λατρευτικῶν σκηνῶν. (24) Χρυσαῖ ψῆφοι ὅρμων καὶ μικρὰ τεμάχια χρυσοῦ. (25) Δύο ἀργυρᾶ καρφίδες. (26) Δύο δρειχάλκινα καρφίδες. (27) Εἰς ἀκόσμητος καὶ 37 ἐγκυρᾶκτοι σφραγιδόλιθοι. (28) Ψῆφοι ἐκ λίθου καὶ ἡλέκτρου. (29) Ἐν κομβίον ἐξ ὑαλομάζης.

(30) Δύο μικροὶ χρυσοὶ ἰχθύες ἐξ ἐνθέτου κοσμήσεως. (31) Τρία χρυσαῖ ἀντικείμενα ἀγνώστου σκοποῦ (AE 1889, 144). (32) Πολυάριθμοι μικροὶ χρυσοὶ ἥλοι. (33) Μερικοὶ χαλκοὶ ἥλοι. (34) Τεμάχια ἐλεφαντοστοῦ. (35) Ἡ κεφαλὴ ἐνὸς μικροῦ αἰλουροειδοῦς ζῴου. Παραπομπὰς δι' ὅλα τὰ εὑρήματα ἰδὲ ἐν AE 1889, 143 ἐξ. Οἱ δακτυλιδόλιθοι ἔχουν εἰκονισθῇ ἐν Die Antiken Gemmen τόμ. I, πίν. II-III καὶ περιγράφονται αὐτόθι τόμ. II, σ. 7-17.

XXX. Ὁ Παλαιόπυργος (72), ἡ **Γκοριτσά** (73), αἱ **Γερρόνθραι** (75) καὶ τὸ **Ξηροκάμπι** (76) ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ λιθίνων πηλίνων καὶ ὀστεινῶν ἀντικειμένων δυναμένων νὰ χρονολογηθοῦν εἰς πᾶ-

σαν προϊστορικὴν περίοδον. Ἴδὲ περιγραφὰς τῶν θέσεων ἐν σ. 35, 59 καὶ 95 ἀνωτέρω.

XXXI. Κάμπος (78).—Τὰ ἐπόμενα ἀντικείμενα εὐρέθησαν εἰς τὸν θολωτὸν τάφον. (1) Δύο μικρὰ μολύβδινα εἰδώλια, τὸ ἐν ἀνδρὸς καὶ τὸ ἑτερον γυναικός, εἰκονιζόμενα ἐν BOSSERT, Alt-Kreta, εἰκ. 250-251. (2) Λίθινα σφονδύλια καὶ κομβία. (3) Ἐν κένιον ἐξ ὁστοῦ. (4) Μικρὰ χρυσοῦ κοσμήματα καὶ τεμάχια φύλλου χρυσοῦ. (5) Εἷς σφραγιδόλιθος μετὰ παραστάσεων ζώων. (6) Κοσμήματα ἐξ ὑαλομάζης. AE 1891, 190-191. BSA 1957, 238

XXXII. Ἀρκινες (80).—Ἐν τῷ ἀνασκαφέντι ὑπὸ τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ τάφῳ εὐρέθησαν τὰ κάτωθι μικρὰ ἀντικείμενα. (1) Ἐν μικρὸν χρυσοῦν κόσμημα ὅμοιον πρὸς ἕτερον εὑρεθὲν εἰς Μενίδιον Ἀττικῆς. (2) Εἷς ὀρειχάλκινος ἥλος. (3) Πέντε ψῆφοι ἐκ λευκοῦ λίθου. (4) Εἷς ἐλλειψοειδὴς διάτρητος λίθος. (5) Πολυάριθμα ἀνθρώπινα ὀστᾶ ἐν ἀταξίᾳ. AE 1889, 133.

XXXIII. Λέκα (86).—(1) Ἐν εἰδωλίον ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ ἀσυνήθους τύπου. (2) Ὀψιανός. (3) Λίθινοι τριπτῆρες. BSA 1960, 95-97.

XXXIV. Ἀγίος Στέφανος (93).—(1) Ὀψιανός. (2) Δύο τριπτῆρες ἐκ λίθου τῶν Κροκεῶν. (3) Εἷς λίθινος στιλβωτῆρ. BSA 1960, 100.

XXXV. Θαλάμαι (94).—Εἰς τὴν θέσιν εὐρέθησαν τὰ κάτωθι ἀντικείμενα. (1) Μία κεφαλὴ πηλίνου εἰδωλίου εὐρεθεῖσα παρὰ τὸ χωρίον Σβίνα καὶ ἀποκειμένη εἰς τὸ Μουσεῖον Καλαμῶν ὁμοιάζουσα δὲ πρὸς ἑτέραν εὑρεθεῖσαν εἰς Ἀσίην μνημονευθεῖσαν ἤδη (XXI, 1, σ. 518 ἀνωτέρω). BSA 1957, σ. 232-233, πίν. 50. AJA 1961, 251. (2) Λίθινοι ἀξῖνοι καὶ τριπτῆρες ἢ στιλβωτῆρες, ἢ χρονολογία τῶν ὁποίων δὲν εἶναι βεβαία. Sp. Mus. Catal., 221-222.

XXXVI. Μονεμβασία (97).—Εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους εὐρέθησαν (1) Ἐν ὀρειχάλκινον ἐγχειρίδιον. (2) Δύο ψῆφοι ἐξ ὑαλομάζης καὶ (3) Σφονδύλια. Ἔργον 1956, 98.

XXXVII. Παλαιόκαστρο - Βάτικα (102).—Τὰ κάτωθι Μικρὰ εὐρήματα ἀγορασθέντα ὑπὸ τοῦ EVANS καὶ ἀποκείμενα νῦν εἰς τὸ Ashmolean Museum τῆς Ὁξφόρδης ἀναφέρονται ἐν BSA 1956, 170 ὑποσημ. 13. (1) Δύο σφραγίδες Χετταϊκοῦ τύπου. (2) Εἷς δακτυλίδιθος. (3) Τέσσαρες ψῆφοι.

XXXVIII. Χαρκοπειόν (103).—Τὰ κάτωθι εὐρήματα ἀναφέρονται ἐκ τῆς θέσεως. (1) Εἷς μικρὸς ὀρειχάλκινος λέβης. (2) Τεμάχια ἐνόσξιδος. Ἔργον 1958, 154.

XXXIX. Μεθώνη (104).—Ἡ θέσις παρέσχεεν ἐν ΥΕ κομβίον ἐκ στεατίτου καὶ ἡ **Ἰκλαινα (113)** μίαν λιθίνην ἀξίνην. Ἴδὲ καὶ σ. 97, 99 ἀνωτέρω.

XL. Κορυφάσιον (108).—Εἰς τὸν θολωτὸν τάφον κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ μικροῦ ὄρμου Βοῖδοκοιλιά (τῆς ἀρχαίας Βουφράδος) εὐρέθησαν τὰ ἐπόμενα ἀντικείμενα: (1) Πολλαὶ αἰχμαὶ βελῶν ἐξ ὀψιανοῦ. (2) Ἐν περιδέραιοι ἐξ ἀμεθύστων καὶ ἕτερον ἐκ σαρδονύχων. (3) Τέσσαρα χρυσᾶ φύλλα μετὰ σπειρῶν. (4) Εἰς χρυσοῦς ρόδαξ. (5) Μικρὸν χρυσοῦν κόσμημα περιδεραίου. Ἔργον 1958, 152-154, 1959, 117-125.

XLI. Κουκουνάρα (109).—Τὰ κάτωθι εὐρήματα ἐγένοντο εἰς τοὺς τάφους τῆς θέσεως. (1) Εἰς Αἰγυπτιακὸς σφραγιδόλιθος εὐρεθεὶς εἰς τὸν τάφον 1. Ἔργον 1958, 152. (2) Τεμάχια χρυσοῦ ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου εἰς Γουβαλάρι. Ἔργον 1959, 121. (3) Ἐγγάρακτοι σφραγιδόλιθοι μετὰ παραστάσεων ἀνθρώπων, ζώων καὶ σφιγγῶν. Ἔργον 1959, 121-122. Ἔτερος σφραγιδόλιθος, μετὰ παραστάσεως ταύρου, ἐξ ὑαλομάζης. Ἔργον 1959, 125. (4) Μία χρυσὴ ψῆφος λεπτῆς ἐργασίας. Ἔργον 1959, 121. (5) Ψῆφοι ἐκ λίθου καὶ ὑαλομάζης. Ἔργον 1959, 121, 123, 125. (6) Ὅρειχαλκὴν καρφίς. Ἔργον 1959, 119.

(7) Ὅρειχαλκὴν αἰχμὴ ἀκοντίου. Ἔργον 1959, 125. (8) Ἐν ὀρειχάλκινον ἔγχειρίδιον μετὰ τριῶν ἥλων κεκαλυμμένων δι' ἡλέκτρον. Ἔργον 1959, 125. (9) Αἰχμαὶ βελῶν ἐκ λίθου. Ἔργον 1959, 121, 123, 125.

(10) Τεμάχια ὀρειχαλκίνων σκευῶν καὶ ἐργαλείων. Ἔργον 1959, 123. (11) Ὅρειχάλκινα μαχαιριδία, ἐν φυλλόσχημον καὶ τρία μετὰ μιᾶς κόφews. Ἔργον 1959, 119, 125. (12) Χανλιόδοντες κάπρων. Ἔργον 1959, 121, 123. (13) Σφονδύλια ἐκ στεατίτου καὶ πηλοῦ. Ἔργον 1959, 119, 125.

XLII. Σωτηριάνικα (111).—Ὑπὸ ἀγνώστους περιστάσεις εὐρέθησαν ἐκ χωρικῶν εἰς τὴν θέσιν. (1) Τρία χρυσᾶ ποτήρια ΥΕ I χρονολογίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐν εἶναι λίαν ὅμοιον πρὸς ἕτερον εὐρεθὲν εἰς τὸν τέταρτον τάφον τοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEMANN ἐν Μυκῆναις. (2) Ἔτερα ἀντικείμενα τακέντα εἰς τρία τεμάχια χρυσοῦ ὑπὸ τῶν εὐρόντων. Πάντα τὰ ἀντικείμενα νῦν εὐρίσκονται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν. BSA 1957, 239-240.

XLIII. Ὁσμάναγα (115).—Ἐν τῷ ἀνασκαφέντι θολωτῷ τάφῳ εὐρέθησαν: (1) Τεμάχια ἀργυροῦ ἀγγείου. (2) Μία μεγάλη πυξὶς ἐξ Αἰγυπτιακῆς πορσελάνης. ΠΑΕ 1926, 141. Hesperia 1954, 159.

XLIV. Παπούλια (117).—Ἐκ τῶν τριῶν μικρῶν θολωτῶν τάφων περισυνελέγησαν τὰ κάτωθι ἀντικείμενα: (1) Ἐν μικρὸν ὀρειχάλκινον διάδημα. (2) Εἰς ὀρειχάλκινος δακτύλιος. (3) Εἰς ὀρειχάλκινος ὀπεύς. (4) Μία

καρφίς ἐξ ὀρειχάλκου μήκους 0,17 μ. (5) Τεμάχια ὀρειχάλκου καὶ ὑαλομάζης. (6) Ψῆφοι ἐξ ὀρειχάλκου. (7) Σφονδύλια ἐκ στεατίτου καὶ ὀπτοῦ πηλοῦ. ΠΑΕ 1954, 316. BCH 1955, 248.

XLV. Τραγάνες (118).—Εἰς τοὺς δύο ἀνασκαφέντας θολωτοὺς τάφους εὐρέθησαν τὰ κάτωθι ἀντικείμενα:

(1) Εἷς ὀρειχάλκινος ἀμφορεὺς. (2) Ἐν τριποδικὸν σκεῦος ἐκ χαλκοῦ. (3) Χαλκοῦν ποτήριον μετὰ δύο λαβῶν. (4) Χαλκῇ φιάλῃ. (5) Χυτρώπους χαλκοῦς. (6) Λεκάνη βαθεῖα ἐκ χαλκοῦ. (7) Μικρὸν χαλκοῦν τηγάνιον. (8) Δύο μονόστομοι μάχαιραι καὶ ἓν μαχαιρίδιον ἐκ χαλκοῦ. (9) Δύο χαλκοὶ δίσκοι ζυγοῦ.

(10) Δύο ὀρειχάλκιναι αἰχμαὶ δοράτων. (11) Παραξιφίδιον ἐξ ὀρειχάλκου. (12) Τρεῖς χαλκαὶ αἰχμαὶ βελῶν καὶ μία ἐξ ὀψιανοῦ. (13) Χανλιόδοντες ἀγριοχοίρου. ΠΑΕ 1955, 248-249, 253. Ἔργον 1955, 88-89. ΑΕ 1914, 103.

(14) Εἷς χρυσοὺς δακτύλιος. ΑΕ 1914, 104. (15) Ἐν χρυσοῦν περιδέριον ἐκ 41 ψήφων σχήματος ναυτίλων. ΠΑΕ 1955, 253. (16) Ἀργυροῦς δακτύλιος. ΠΑΕ 1955, 253. (17) Τεμάχια χαλκοῦ δακτυλίου. ΠΑΕ 1909, 280. (18) Δύο δίσκοι χαλκῶν κατόπτρων. ΠΑΕ 1955, 248, 253. (19) Τρία ὀρειχάλκινα ξυράφια. ΠΑΕ 1955, 248, 249. (20) Ἐξ ἐγχάρακτοι ψῆφοι μετὰ παραστάσεων ἀνθρώπων, ζώων καὶ φυτῶν. Ἐπὶ ἐνὸς τούτων παρουσιάζεται μία κάκτος μετὰ δύο ζώων ἐκατέρωθεν αὐτῆς. ΠΑΕ 1955, 249, 253. (21) Δέκα πέντε ψῆφοι ἀμεθύστου, ἰάσπιδος καὶ ὀρείας κρουστάλλου. ΠΑΕ 1955, 253. (22) Ψῆφοι καὶ πλακίδια ἐξ ὑαλομάζης, κομβία ἐκ στεατίτου καὶ φυλλάγια χρυσοῦ. ΑΕ 1914, 103. ΠΑΕ 1955, 253.

XLVI. Μυρσινοχώριον (119).—Τὰ κάτωθι μικρὰ ἀντικείμενα εὐρέθησαν εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας θολωτοὺς τάφους.

(1) Ἐν ἀργυροῦν κύπελλον. Antiquity 1957, 100. Ἔργον 1956, 94. (2) Τεμάχια συντετριμμένου ἀργυροῦ ἀγγείου. Antiquity 1957, 99. Ἔργον 1956, 93. (3) Ἔτερον (;) ἀργυροῦν κύπελλον. Ἔργον 1956, 93-94. (4) Ἐν ὀρειχάλκινον τηγανόσχημον σκεῦος πλήρες ὀσῶν ζώων, ἀμνοῦ καὶ ξιφίου, ἅτινα καθ' ὑπόθεσιν προήρχοντο ἐκ τοῦ τελευταίου δείπνου τοῦ νεκροῦ. Ἔργον 1956, 93. Antiquity 1957, 99. (5) Μία τράπεζα προσφορῶν ἐξ ἀσβεστοκονίας μετὰ γραπτῆς διακοσμῆσεως. Ἔργον 1955, 95.

(6) Δέκα περίπου ξίφη καὶ μάχαιραι. Ἔργον 1956, 94. (7) Δύο ἐγχειρίδια μετ' ἐνθέρτου κοσμήσεως ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Τὸ ἓν φέρει κόσμησιν διὰ ναυτίλων τὸ ἕτερον φέρει παράστασιν αἰλουροειδῶν ζώων. (8) Πέντε χρυσοὶ ἥλοι εὐρεθέντες παρὰ τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δύο ἐγχειριδίων προέρχονται πιθανῶς ἐκ τοῦ τελαμῶνος αὐτοῦ. Ἔργον 1956, 93. (9) Μία αἰχμὴ ἐξ ὀρειχάλκου ἐνὸς δόρατος, Antiquity 1957, 99. (10) Τεμάχια μιᾶς ὀρειχαλ-

κίνης αἰχμῆς βέλους (Ἔργον 1957, 75) καὶ μέγας ἀριθμὸς αἰχμῶν βελῶν ἐκ λίθου. Ἔργον 1956, 93, 94, 1957, 75.

(11) Ὁρειχάλκινα κάτοπτρα. Antiquity 1957, 99. (12) Ἐν βαρὺ περιδέραιον ἐξ ἠλέκτρου. Ἔργον 1956, 94. (13) Μία χρυσὴ ταινία ἐκ τοῦ δρόμου τοῦ δευτέρου θολωτοῦ τάφου. Ἔργον 1956, 93. (14) Τεμάχια ἐτέρας χρυσῆς ταινίας. Ἔργον 1956, 93. (14) Δύο χρυσαῖ σφραγίδες. Ἔργον 1956, 94. (15) Μικρὰ ἀντικείμενα ἐκ χρυσοῦ. Ἔργον 1956, 94. (16) Εἰς χρυσοῦς δακτύλιος ἄνευ σφενδόνης. Antiquity 1957, 99-100. (17) Ἐν χρυσοῦν φύλλον. Ἔργον 1956, 93. (18) Χρυσὴ ὠτογλυφίς καὶ φύλλα χρυσοῦ. Antiquity 1957, 99. (19) Μία καρφίς ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου μετὰ κεφαλῆς ἐξ ἀμειβύστου. Antiquity 1957, 99-100. (20) Ὁρειχαλκίνη καρφίς. Ἔργον 1956, 93. (21) Δύο πυξίδες ἐξ ἐλεφαντοστοῦ. (22) Ἐν κτένιον ἐξ ἐλεφαντοστοῦ μετ' ἐγχαράκτων παραστάσεων αἰλουροειδῶν καταδιωκόντων κύκνους. Ἔργον 1956, 94. (23) Δύο ἔτερα κτένια ἐξ ὀστοῦ. Antiquity 1957, 99-100. (24) Ὀλίγαι ἐπίχρυσοι ψῆφοι ὄρμου. Ἔργον 1956, 93. (25) Πολυάριθμοι ψῆφοι (πλέον τῶν 40) ἐξ ὑαλομάζης. Ἔργον 1956, 94. (26) Πλέον τῶν 15 ἐγχαράκτων σφραγιδολίθων. Ἔργον 1956, 94. (27) Δύο κυλινδρικοὶ σφραγίδες. Ἔργον 1956, 94. (28) Σφραγίς ἐξ ἠλέκτρου. Ἔργον 1957, 75.

(29) Τρίπους ἐξ ὀρειχάλκου. (30) Ἀγκιστρον ἐξ ὀρειχάλκου. (31) Ὁρειχάλκινοι ζυγοί. Antiquity 1957, 99-100. (32) Πυρὴν πυρίτου δι' ἀπόσπασιν λεπίδων. Ἔργον 1957, 75. (33) Τεμάχια ἐλεφαντοστοῦ. Antiquity 1957, 99-100.

XLVII. Ἑγγλιανός (120).— Ἐξ ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ μικρῶν ἀντικειμένων εὐρεθέντων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀνακτόρου καὶ τοὺς περὶ αὐτὸ ἀνασκαφέντας θολωτοὺς καὶ θαλαμοειδεῖς τάφους τὰ κάτωθι ἀντικείμενα κατέστη δυνατόν νὰ περισυλλεγοῦν ἐκ τῶν προκαταρχικῶν ἀνακοινώσεων περὶ τῶν ἀνασκαφῶν.

(1) Πλέον τῶν 1000 ἐνεπιγράφων πινακίδων ἐκ πηλοῦ. Αἱ σπουδαιότεραι δημοσιεύσεις τοῦ ὕλικου τούτου εὐρίσκονται ἐν BENNETT, The Pylos Tablets 1939-1954, Princeton 1955 καὶ ἐν AJA 1958, 181-191, 1959, 128-137, 1960, 160-164. Αἱ ἀξιολογότεραι τῶν παλαιότερων ἔχουν μεταγραφήν καὶ ἐρμηνευθῇ ἐν Mys. Doc.

(2) Πήλινα εἰδώλια δισκοειδῆ καὶ ἡμισελήνοειδῆ, ὧν ἓν εἰκονίζον ἔγκυον γυναῖκα. AJA 1957, 131, 134, 1958, 177, 178, 179, 1960, 154. (3) Τεμάχια πηλίνων εἰδωλίων ζώων. AJA 1958, 176, 1960, 154.

(4) Μέγας ἀριθμὸς σφραγίδων ἐκ λίθου καὶ ἀποτυπωμάτων σφραγίδων ἐπὶ βώλων πηλοῦ. AJA 1957, 134 (σφραγίς ἐκ στεατίτου μετὰ παραστάσεως ἵππου). AJA 1958, 176, 177, 178, 1959, 122, 124, 126, 1960, 154, (δύο ὁμάδες ἀποτυπωμάτων μία ἐκ 14 τεμαχίων, ἑτέρα ἐκ 40 τεμαχίων κλπ).

(5) Τεμάχια ἀργυροῦ ποτηρίου μετ' ἐνθέτου χρυσοῦς κοσμήσεως. AJA 1955, 32-34. (6) Τεμάχια ἀγγείων ἐξ ἀργύρου καὶ ὀρειχάλκου. AJA 1939, 574, 1953, 61, 62. (7) Δύο μεγάλοι λέβητες ἐξ ὀρειχάλκου. AJA 1958, 178. (8) Ἐν κύπελλον, ἐν ποτήριον καὶ τρεῖς δίσκοι ἐξ ὀρειχάλκου. AJA 1958, 178. (9) Ἐν μέγα ἀβαθὲς σκεῦος ἐκ λεπτοῦ φύλλου ὀρειχάλκου. AJA 1960, 158. (10) Τεμάχια ἐνὸς ρυτοῦ ἐκ στεατίτου ὑπὸ μορφὴν κεφαλῆς λέοντος. AJA 1954, 30. (11) Ὅκτὼ μικρὰ τεμάχια πάρου λίθου μερικῶς ἐξεργασμένα ἵνα μετατραποῦν εἰς λύχνους ἢ ἄλλης χρήσεως ἀγγεῖα. AJA 1957, 131. (12) Εἷς ὀρειχάλκινος ζυγός. AJA 1958, 178. (13) Εἷς ὀπὲς καὶ τεμάχια ὀρειχάλκου. AJA 1960, 154. (14) Ἐργαλεῖά τινα ἐξ ὀρειχάλκου. AJA 1960, 158. (15) Μία ἐσχάρα ἐκ πηλοῦ. AJA 1959, 122.

(16) Μία ὀρειχαλκίνη αἰχμὴ δόρατος. AJA 1958, 179. (17) Ἐννέα μεγάλα ξίφη ἐξ ὀρειχάλκου. AJA 1939, 574, 1958, 178. (18) Ἐν βραχὺ ξίφος. AJA 1958, 178. (19) Ἐν σταυρόσχημον ξίφος. AJA 1958, 179. (20) Δέκα ἐπὶ ὀρειχάλκινα ἐγχειρίδια. AJA 1958, 178, 179. (21) Μία κοπίς ἐξ ὀρειχάλκου. AJA 1958, 179. (22) Ἐν ὀρειχάλκινον μαχαίριδιον. AJA 1958, 179. (23) Ἐπὶ κεφαλὰι λαβῶν ξιφῶν. AJA 1954, 32, 1958, 178. (24) Ὅρειχάλκιναι αἰχμαὶ βελῶν πλείονες τῶν 20. AJA 1954, 32, 1955, 33, 1958, 176, 177 (τινὲς μικροσκοπικαί). (25) Πολλὰ αἰχμαὶ βελῶν ἐξ ὀψιανοῦ ἢ πυρίτου. AJA 1954, 32, 1958, 176, 177, 178. (26) Χανλιόδοντες κάπρων. AJA 1954, 32.

(27) Τέσσαρα ὀρειχάλκινα κάτοπτρα. AJA 1958, 173, 179, 1960, 158. (28) Χρυσᾶ διαδήματα. AJA 1958, 178. (29) Μικρὰ κοσμήματα ἐκ χρυσοῦ. AJA 1939, 574, 1954, 32, 1955, 35. (30) Τρεῖς χρυσαὶ πεταλοῦδες. (31) Ἐξ μικραὶ γλαυκεῖς ἐκ φύλλου χρυσοῦ. (32) Πέντε χρυσᾶ κοσμήματα δι' ἀνάρτησιν ἐκ τοῦ λαίμου. (33) Εἷς χρυσοῦς δακτύλιος μετὰ καρδιοσχήμου σφενδόνης. (34) Ἐξήκοντα χρυσοὶ ῥόδακες. Διὰ τὰ δεδομένα ἀρ. 30-34 ἀνωτέρω ἰδὲ AJA 1954, 32. (35) Μία χρυσὴ πόρπη. AJA 1953, 62. (36) Χρυσὰ ψήφοι ὄρων πλείονες τῶν 64. AJA 1954, 32, 1958, 179, 1960, 158. (37) Εἷς ἀργυροῦς δακτύλιος. AJA 1954, 32. (38) Εἷς ὀρειχάλκινος δακτύλιος. AJA 1954, 32. (39) Μέγας ἀριθμὸς ψήφων ὄρων ἐξ ἡμιπολυτμίων λίθων ἢ ὑαλομάξης. AJA 1939, 574, 1954, 32, 1957, 134, 1958, 178, 179. (40) Καρφίδες ἐξ ὀρειχάλκου ἢ ὀστοῦ. AJA 1958, 178, 1957, 173.

(41) Θραύσματα χρυσοῦ πληρώσαντα τεσσαράκοντα ἐν μικρὰ κυτία. AJA 1954, 32. (42) Πολυάριθμα τεμάχια ἀργύρου. AJA 1958, 178. (43) Ἀργυροῦν σύρμα. AJA 1958, 176. (44) Τεμάχια καὶ πλάκες ἐλεφαντοστοῦ μετ' ἐγχαράκτου κοσμήσεως. AJA 1954, 32, 1955, 35, 1958, 176, 1959, 127. (45) Τεμάχια ὀρειχάλκου καὶ ἥλοι ἐξ ὀρειχάλκου ἐπίχρυστοι, AJA 1939, 574, 1954, 32, 1960, 155. (46) Κομβία καὶ σφονδύλια ἐκ στεατίτου ἢ πηλοῦ. AJA 1957, 173, 1958, 177, 1960, 155, 158. (47) Ἐργαλεῖον ὁμοιάζον σμίλῃν. AJA 1957, 173. (48) Βάρη ὕφαντικῶν ἱστῶν ἐκ πηλοῦ. AJA 1957, 173.

(49) Μία ἀκόνη καὶ εἰς ὕπερος. AJA 1958, 178. (50) Σωλῆνες καπνοδόχου ἐκ πηλοῦ. AJA 1957, 132. (51) Μικρὰ τεμάχια σιδήρου. AJA 1959, 127.

XLVIII. Ἅγιος Ἡλίας (122).— Ἐν ὀρειχάλκινον ξυράφιον μνημονεύεται ἐν BCH 1955, 248. ΠΑΕ 1954, 306 ἐκ τῆς θέσεως. Ἐκ τῆς **Χώρας (123)** ἀναφέρεται εἰς διπλοῦς ὀρειχάλκινος πέλεκυς. Ἴδὲ καὶ σ. 100 ἀνωτέρω. (2) Ἐν ὀρειχάλκινον ξίφος. BCH 1954, 130.

XLIX. Βολιμίδια (124).— Τὰ κάτωθι ἀντικείμενα εὐρέθησαν εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους τῆς θέσεως. (1) Ὀρειχάλκινά τινα μαχαίριδια μνημονεύμενα ἐν ΠΑΕ 1952, 475, 1953, 239, 1954, 303, 305. BCH 1954, 121, 1955, 248. (2) Συλλογὴ ἐργαλείων ξυλουργοῦ εὐρεθεῖσα εἰς τάφον καὶ ἀποτελουμένη ἐξ ὀρειχαλκίνου μαχαίριδιου, δύο ὀρειχαλκίων σμιλῶν, ἑνὸς ὀρειχαλκίνου ὀπέως καὶ τεσσάρων λιθίνων ἐργαλείων. ΠΑΕ 1953, 239.

(3) Ὀρειχαλκίνη αἰχμὴ δόρατος. BCH 1955, 248. ΠΑΕ 1954, 300. (4) Αἰχμαὶ βελῶν ἐξ ὀρειχάλκου καὶ ὀψιανοῦ. ΠΑΕ 1952, 475, 483, 486. 1954, 300. BCH 1955, 248.

(5) Ἐγγάρακτοι σφραγιδόλιθοι. BCH 1955, 123-124. (6) Καρφίδες ἐξ ὀστοῦ. ΠΑΕ 1952, 486. (7) Πλατεῖα ὀρειχαλκίνη σμίλη. ΠΑΕ 1954, 300. (8) Σφονδύλια ἐκ στεατίτου. ΠΑΕ 1954, 303. (9) Δύο κομβία τὸ ἐν ἐξ ἀργύρου καὶ τὸ ἕτερον ἐκ πηλοῦ. ΠΑΕ 1954, 303. (10) Σύρμα ἐξ ἀργύρου καὶ μολύβδου. ΠΑΕ 1954, 304. (11) Ψῆφοι ὄρμων ἐκ λίθων καὶ ἐξ ὕαλομαζης. ΠΑΕ 1954, 305.

L. Θουρία (126).— Μικρά τινα χρυσᾶ ἀντικείμενα εὐρεθέντα πλησίον τῶν θαλαμοειδῶν τάφων τῆς θέσεως μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Σκία. ΑΕ 1911, 118.

LI. Κόχλα (136).— Εἰς ὀρειχάλκινος ΥΕ πέλεκυς ἔχει εὐρεθῆ εἰς τὴν θέσιν. RE Suppl. VI, 607.

LII. Μάλαθη (137).— Ἐκ πολλῶν Μικρῶν εὐρημάτων, ἡ χρονολόγησις τῶν ὁποίων δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλος, τὰ κάτωθι ἀναφέρονται ὡς προερχόμενα ἀσφαλῶς ἐξ ΥΕ χρόνων. (1) Ἐγγάρακτα ὄστρακα μετὰ σημάτων κεραμοποιῶν. Malthi, 389-397. (2) Εἰς σφαιρικὸς λίθος ἐρμηνευθεὶς ὡς ζυγιστικὸν βάρος ὑπὸ τοῦ εὐρόντος. Malthi, 377-388.

(3) Ἐν ἐγχειρίδιον ἐκ σιδήρου. Malthi, 372. (4) Εἰς διπλοῦς πέλεκυς ἐκ συμπαγοῦς ὀρειχάλκου. Malthi, 366. (5) Ἐν χαλκοῦν ἐγχειρίδιον. Malthi, 367. (6) Μία ὀρειχαλκίνη αἰχμὴ βέλους. Malthi, 370. (7) Αἰχμαὶ βελῶν ἐκ λίθου. Malthi, 375. (8) Χαυλιόδοντες κάρπων. Malthi, 363.

(9) Ὀλίγα μικρὰ κοσμήματα ἐκ χρυσοῦ ἢ ὕαλομαζης. Malthi, 364, 374. (10) Εἰς ὀρειχάλκινος δακτύλιος. Malthi, 365. (11) Ὀρειχάλκιναι καρφίδες

ἢ βελόνοι. Malthi, 371. (12) Τεμάχιον κυτίου ἐξ ὅσπου μετ' ἐγκαράκτου κοσμήσεως. Malthi, 360-361. (13) Ἐν κόσμημα δι' ἀνάρτησιν ἐκ τοῦ λαίμου ἐξ ἐλεφαντοστοῦ. Malthi, 362.

LIII. Κοπανάκι (141).— Ἐντὸς τοῦ ἀνασκαφέντος θολωτοῦ τάφου εὐρέθησαν (1) Μία αἰχμὴ δόρατος ἐκ σιδήρου. (2) Εἰς μικρὸς χρυσοῦς δακτύλιος. (3) Εἰς ὀρειχάλκινος δακτύλιος. (4) Μία ὀρειχαλκίνη πόρπη. (5) Ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα. Bull. Lund 1927-28, 218.

LIV. Κακόβατος (147).— Τὰ κάτωθι ἀντικείμενα εὐρέθησαν εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας θολωτοὺς τάφους. (1) Μικρὰ ἀνθρωπίνη κεφαλὴ ἐξ ὑαλομάξης. AM 1909, σ. 276, πίν. XII ἀρ. 6. (2) Μικρὸν κόσμημα ἐξ ὑάλου ὁμοιάζον πρὸς ταῦρον. AM 1909, σ. 278, πίν. XII ἀρ. 5. (3) Χρυσοῦν κόσμημα ὁμοιάζον πρὸς βάτραχον. AM 1909, 271. (4) Χρυσοῦν κόσμημα ὁμοιάζον πρὸς γλαῦκα. AM 1909, σ. 271, πίν. XIII ἀρ. 28. (5) Τεμάχια ἀργύρου καὶ ὀρειχάλκου προερχόμενα πιθανῶς ἐξ ἀγγείων. AM 1909, 276. (6) Τεμάχια ἐνὸς ἀγγείου ἐξ ὑαλομάξης. AM 1909, σ. 296, εἰκ. 13. (7) Τεμάχια λίθινων ἀγγείων. AM 1909, 293, 298. (8) Ποικίλα λίθινα ἐργαλεῖα. AM 1909, 293, 299. (9) Ἐγκαράκτοι πλάκες ἐλεφαντοστοῦ. AM 1909, 282.

(10) Τεμάχια ὀρειχαλκίνων ξιφῶν καὶ ἐγχειριδίων, εἰς κακὴν κατὰστασιν διατηρήσεως, καὶ ἐκ τῶν τριῶν τάφων. Τάφου Α: AM 1909, σ. 291, πίν. XII ἀρ. 9, τάφου Β: AM 1909, 298, τάφου Γ: AM 1909, 300-301. (11) Μία ὀρειχαλκίνη αἰχμὴ βέλους ἐκ τοῦ τάφου Α. AM 1909, 292. (12) Τεσσαράκοντα περίπου αἰχμαὶ βελῶν ἐκ πυρίτου. AM 1909, πίν. XV ἀρ. 1-9. (13) Πολυάριθμοι χαυλιόδοντες κάπρων. AM 1909, 292-293.

(14) Εἰς σιδηροῦς δακτύλιος. AM 1909, 270, πίν. XII ἀρ. 35. (15) Μέγας ἀριθμὸς μικρῶν χρυσῶν ἀντικειμένων, ψήφων, κοσμημάτων καὶ τεμαχίων χρυσοῦ. AM 1909, σ. 272 ἐξ. (16) Ὀρειχάλκιναι βελόνοι καὶ καρφίδες. AM 1909, σ. 298, 301 κλπ. (17) Ψῆφοι ὄρων ἐκ λίθου, ὑαλομάξης καὶ ἡλέκτρου. AM 1909, 272.

LV. Διάσελλα (150).— Εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους εὐρέθησαν (1) Μία σφραγὶς ἐκ στεατίτου μετ' ἐγκαράκτου παραστάσεως ζῶων. (2) Ἐν ὀρειχάλκινον μαχαίριδιον. (3) Ἐν περιδέραιον ἐκ ψήφων ὑαλομάξης. (4) Δεκαπέντε κομβία ἐκ λίθου. BCH 1957, 574, 575.

LVI. Μακρύσια (151).— Ἐκ τοῦ ἀνασκαφέντος τάφου ἀναφέρονται διάτρητα κοσμήματα ἐξ ὑαλομάξης κεκοσμημένα διὰ ροδάκων. ΠΑΕ 1954, 295. BCH 1955, σ. 128, εἰκ. 31.

LVII. Βαρθολομιά (156).— Ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων τάφων ἀναφέρονται ἀντικείμενα ἐκ σιδήρου, χαλκοῦ, ὑαλομάξης καὶ λίθου. ΑΑ 1932, 143.

LVIII. Προστοβίτσα (159).— Εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους εὐρέθησαν. (1) Δύο ὄρειχάλκινα μαχαίριδια. ΠΑΕ 1928, 118. (2) Πήλινα σφονδύλια. (3) Εἰς χρυσοῦς δακτύλιος. ΠΑΕ 1928, 118, 119. (4) Ψῆφοι ἐκ λίθου, ὑαλομάξης, ἡλέκτρον. ΠΑΕ 1928, 119.

LIX. Μποντιάς (164).— Ἐν ὄρειχάλκινον μαχαίριδιον εὐρεθὲν εἰς τάφον. ΠΑΕ 1933, σ. 91, εἰκ. 1.

LX. Κάτω Γουμενίτσα (165).— Εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους εὐρέθησαν: (1) Δύο ὄρειχάλκινοι πελέκεις. (2) Δύο ὄρειχάλκινα μαχαίριδια. (3) Δύο διατήρητοι λίθινοι πελέκεις. (4) Σφονδύλια καὶ κομβία ἐκ στεατίτου καὶ ὀπτοῦ πηλοῦ. (5) Τεμάχιον ὀψιανοῦ. (6) Ψῆφοι ὄρμων ἐκ λίθου καὶ ἔξ ὑαλομάξης. ΑΔ 1924-25, Παράρτ., 17.

LXI. Λόπεσι-Καταρράκτης (167).— Τὰ κάτωθι ἀντικείμενα εὐρέθησαν εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους καὶ τὸν οἰκισμὸν.

(1) Ἐν ἀργυροῦν κύπελλον μετὰ κοσμήσεως ὀκτωσχήμων ἀσπίδων (2) Τρεῖς ὄρειχάλκινα ὀμφαλωταὶ φιάλαι. (3) Τρεῖς ὄρειχάλκινα μάχαιρα ἢ ξυράφια. Ἔργον 1956, 89-90. (4) Ἐν καμπύλον μικρὸν ὄρειχάλκινον μαχαίριδιον. (5) Ἐν ὄρειχάλκινον ἐργαλεῖον. (6) Λίθιναι ἀξίναι. Ἔργον 1958, 141.

(7) Ὅρειχαλκίνη αἰχμή δόρατος. (8) Ὅρειχάλκινον ξίφος. (9) Ὅρειχάλκινον ἐγχειρίδιον μετ' ἐνθέτου κοσμήσεως δελφίνων ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ καίνου. Ἔργον 1956, 89-90.

(10) Ψῆφοι ὄρμων ἐκ λίθων καὶ ὑαλομάξης. ΠΑΕ 1932, σ. 60-61, εἰκ. 5-9. Ἔργον 1958, 141. (11) Σφονδύλια ἐκ πηλοῦ καὶ στεατίτου. ΠΑΕ 1932, σ. 60-61, εἰκ. 5-9.

LXII. Χαλανδρίτσα (168).— Τὰ κάτωθι ἀντικείμενα προέρχονται ἐκ τῆς θέσεως. (1) Ἐν πήλινον εἰδώλιον ζῶον. ΠΑΕ 1929, 88. (2) Εἰς ὄρειχάλκινος διπλοῦς πέλεκυς. ΠΑΕ 1929, σ. 88, εἰκ. 2. (3) Δύο ὄρειχάλκινα μαχαίριδια. ΠΑΕ 1928, 119, 1929, σ. 88 καὶ εἰκ. 2. (4) Σφονδύλια καὶ κομβία ἐκ στεατίτου καὶ ὀπτοῦ πηλοῦ. ΠΑΕ 1928, 119, 1929, 88. (5) Ψῆφοι ὄρμων ἐκ λίθου καὶ ἔξ ὑαλομάξης. (6) Χαυλιόδοντες κάπρων. ΠΑΕ 1928, 119.

LXIII. Γουρζοσύμισα (169).— (1) Ἐν σφονδύλιον ἔξ ὀπτῆς γῆς ΠΑΕ 1931, 72. (2) Τρία κομβία ἐκ στεατίτου καὶ ἓν ἔξ ὀστοῦ. ΠΑΕ 1932, 58. (3) Λεπίδες πυρίτου. ΠΑΕ 1932, 58. (4) Ψῆφοι ὄρμων ἔξ ἀγάλτου, ἡλέκτρον καὶ ὑαλομάξης. ΠΑΕ 1932, σ. 58-59, εἰκ. 2-3.

LXIV. Τσαπλαναίικα - Παυλόκαστρον (171).— Ἐκ τῶν τάφων τῆς θέσεως ἀναφέρονται κομβία καὶ ψῆφοι ὄρμων ἐκ λίθου καὶ ἔξ ὑαλομάξης. ΠΑΕ 1934, 115, 1935, 71.

LXV. Καλλιθέα (172).— Ἐκ τοῦ ἀνασκαφέντος τάφου συνελέγησαν (1) Ἐν ζεύγος ὀρειχαλκίων περικνημίδων. (2) Μία ὀρειχαλκίνη αἰχμὴ δόρατος. (3) Ἐν ὀρειχάλκινον ξίφος. BCH 1954, 124 καὶ εἰκ. 25. AJA 1960, 13 - 14.

LXVI. Ἐγλυκὰς (174).— Εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους εὐρέθησαν τὰ ἐπόμενα ἀντικείμενα: (1) Μία πυξὶς ἐξ ἀλαβάστρου μετ' ἐγχαράκτου κοσμήσεως εἰλημμένης ἐκ τῆς ἐναλίου ζωῆς. ΠΑΕ 1937, σ. 91 καὶ εἰκ. 10. (2) Ὀρειχάλκινα μαχαίριδια. ΠΑΕ 1937, 93, 1938, 118. (3) Εἷς λίθινος πέλεκυς. ΠΑΕ 1937, 93. (4) Κομβία καὶ σφονδύλια ἐκ λίθου καὶ ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ. ΠΑΕ 1936, 99, 1937, 93. (5) Δύο ὀρειχάλκιναι αἰχμαὶ δοράτων. ΠΑΕ 1936, 99, 1938, 118. (6) Ἐν ὀρειχάλκινον ξίφος. ΠΑΕ 1938, 118. (7) Ἐν κτένιον ἐξ ὀστοῦ καὶ καρφίδες ἐξ ὀστοῦ. ΠΑΕ 1937, σ. 93 καὶ εἰκ. 11. (8) Πολυάριθμοι ψῆφοι ὄρμων ἐκ λίθου καὶ ἐξ ὑαλομάξης. ΠΑΕ 1936, 99, 1937, 93.

LXVII. Αἶγιον (178).— Μικρὰ τινα ἀντικείμενα οἷον (1) Χαλκαῖ αἰχμαὶ δοράτων «κλπ.» (2) Ψῆφοι ὄρμων ἐξ ὑαλομάξης, πάντα τοῦ τέλους τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς εὐρισκόμενα δὲ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Αἰγίου, μνημονεύονται ἐν BCH 1956, 291. Ἴδὲ καὶ σ. 108 ἀνωτέρω.

4. ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΛΕΓΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Ἡ ΥΕ περίοδος δηλοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς χειρσονήσου διὰ τῆς προσθήκης 104-118 νέων θέσεων (ἰδὲ ἄνωτέρω σ. 111-112) εἰς τὰς ἐπιβιούσας 60 ἐκ τῶν 65 ΜΕ. Μερικαὶ ἐκ τῶν παρουσιαζομένων ὡς νέων ΥΕ θέσεων πιθανὸν νὰ κατφοκῶντο καὶ εἰς παλαιότερας ἐποχάς, τὰ λείψανα τῶν ὁποίων ὁμως κρύπτονται ἔτι εἰς βαθύτερα στρώματα. Ἡ μόνη ἀξιόλογος παρατήρησις ἡ προκύπτουσα ἐκ τῆς κατανομῆς τῶν ΥΕ θέσεων ἐν τῇ χειρσονήσῳ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν θέσεων τούτων καὶ μάλιστα ἐκείνων αἰτινες ἄρχονται ἀπὸ τῶν ΥΕ I-II φάσεων τῆς περιόδου κατὰ τὰς ἐνδείξεις τῆς κεραμικῆς εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἀργολίδα, τὴν Λακωνίαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν. Ἡ Ἀχαΐα παρουσιάζεται ὡς πυκνοκατφυμένη περιοχὴ κατὰ τὴν ΥΕ III μόνον φάσιν τῆς περιόδου.

Οἱ παρατεθέντες κατὰ τὴν ἐπισκόπησιν τῆς ΥΕ κατοικήσεως τῆς χειρσονήσου ἀριθμοί, ὡς παρατηρήθη καὶ ἐκεῖ, ἀντικατοπτρίζουν ἐν πολλοῖς τὴν πρόοδον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρεῦνης εἰς ἐκάστην περιοχὴν, παρ' ὅλα ταῦτα ὁμως εἶναι δύσκολον νὰ ἀρνηθῇ τις ὅτι ἡ Ἀργολίς, ἡ Λακωνία καὶ ἡ Μεσσηνία ἀνέλαβον ἡγετικὴν θέσιν διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς χειρσονήσου ἐκ τῆς ΜΕ ἀκαταστασίας καὶ πενίας. Τὸ γεγονὸς ἀφ' ἑτέρου ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ΜΕ οἰκισμῶν ἐπιβιοῦν εἰς τοὺς ΥΕ χρόνους ὑποδηλοῖ ὅτι ἡ ἐκπληκτικὴ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν νέαν περίοδον προῆλθε πρωτίστως ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ γηγενοῦς ΜΕ στοιχείου, ὡς ἀποτελέσματος δημιουργίας ἐν τῇ χειρσονήσῳ εὐνοϊκῶν διὰ τὴν αὐξήσιν τῶν κατοίκων οἰκονομικῶν ὄρων, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἐκ πιθανῆς εἰρηρικῆς διεισδύσεως νέων στοιχείων προσελκυθέντων προφανῶς ἐκ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῶν ΥΕ χρόνων.

Τὸ ὅτι τὸ πλεῖστον ἀφ' ἑτέρου τῶν νέων ΥΕ οἰκισμῶν καὶ μάλιστα τῶν ἀρχαιότερων καὶ πλουσιωτέρων εὐρίσκεται πρὸς Νότον καὶ Ἀνατολὰς δεικνύει ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ΥΕ ἀναρρώσεως καὶ τῆς οἰκονομικῆς εὐφροσύνης προῆλθεν ἐξ αὐτῆς τῆς κατευθύνσεως καὶ προφανῶς ἐκ χωρῶν πέραν τῆς θαλάσσης. Τὰ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένα δὲν μαρτυροῦν ἂν ἡ πρώτη ἐπαφὴ πρὸς τὰς πέραν τῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου χώρας ἦτο ἐμπόριον, μισθοφορικὴ ὑπηρεσία ἢ πειρατεία, τὸ πλεῖστον δὲ τοῦ προϊστορικοῦ ὕλικου κρύπτεται ἀκόμη ὑπὸ τὴν γῆν. Ἄν κρίνῃ ὁμως κανεὶς ἐκ τῶν παρατηρήσεων ὅτι αἱ πλουσιώτεραι ΥΕ θέσεις εἰς τὰς διαφόρους περιοχὰς τῆς χειρσονήσου τὰς παρατε-

θείσας ἀνωτέρω κατέχουν θέσεις καταλλήλους δι' ἄμυναν καὶ εὐρίσκονται εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν κατὰ κανόνα, ὅτι εἰς τοὺς πρώιμους ΥΕ τάφους παρουσιάζεται ἐκπληκτικῶς μέγας ἀριθμὸς ὅπλων παρὰ τὸν ἄλλον πλοῦτον τοῦ νεκροῦ καὶ ὅτι προϋόντα μεμαρτυρημένως Ἀσιατικῆς ἢ Αἰγυπτιακῆς προελεύσεως εἶτε ὡς πρώται ὕλαι, οἷον ἀλάβαστρον ἢ ἐλέφας καὶ ᾧ στρονθοκαμήλων, εἶτε ὡς ἔργα τέχνης, ὡς οἱ σφραγιδόλιθοι, εἶναι συνήθη εὐρήματα εἰς τὰς ΥΕ θέσεις, φαίνεται ὅτι καὶ αἱ τρεῖς μνημονευθεῖσαι μορφαὶ ἐπαφῆς πρὸς τὰς πέραν τῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου χώρας ἐχρησιμοποιοῦντο διαδοχικῶς ἢ ἐνηλλάσσοντο ἐκ παραλλήλου κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις.

Τὸ κεραμικὸν ὕλικόν τῆς Ἀχαΐας κατὰ τὰ κριτήρια ἐξελίξεως τῆς κεραμικῆς τὰ θεσπισθέντα εἰς τὸ ἀφθονώτερον καὶ ἐπαρκέστερον γνωστὸν ὕλικόν τῆς Ἀργολίδος πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ΥΕ III φάσιν τῆς περιόδου. Τοῦτο δεικνύει ὅτι ἡ Ἀχαΐα ἀπέκτησε σημασίαν εἰς τὴν ζωὴν τῆς χερσονήσου κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς ΥΕ περιόδου. Τὸ ὕλικόν τοῦτο τῆς Ἀχαΐας δὲν δεικνύει σημαντικὴν διαφορὰν ἀπὸ τοῦ ΥΕ III ὕλικου τῆς λοιπῆς χερσονήσου, Ἀργολίδος, Λακωνίας καὶ Μεσσηνίας καὶ ἡ ὁμοιότης αὕτη δηλοῖ ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀχαΐας δὲν διέφερον σημαντικῶς εἰς πολιτισμὸν καὶ πιθανὸν εἰς αἶμα τῶν κατοίκων τῆς λοιπῆς χερσονήσου, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἤλθον ἔξωθεν εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν ΥΕ III φάσιν ἢ, ἂν ἤλθον, πρέπει νὰ εἶχον ἤδη προηγούμενος ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ΥΕ III πολιτισμοῦ εἰς τινὰ γειτονικὴν τῆς Πελοποννήσου περιοχὴν καὶ ὡς ἐν τῇ τέχνῃ οὕτω καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ ἐσκέπτοντο κατὰ πολὺ διάφορον τρόπον ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ΥΕ κατοίκους τῆς χερσονήσου.

Ἡ πυκνότης τῆς κατοικήσεως τῆς Ἀχαΐας πάντως κατὰ τὰς τελευταίας φάσεις τῆς ΥΕ περιόδου παρ' ὅλην τὴν σχετικὴν πενίαν, ἣτις χαρακτηρίζει τὸ περιεχόμενον τῶν τάφων τῆς περιοχῆς παραβαλλόμενον πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν ἀναλόγων τάφων τῆς νοτίου καὶ τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου, εἶναι ἀναμφισβήτητον δεδομένον. Αἱ πιθανώτεραι δὲ εἰκασίαι, αἵτινες ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν τινος πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ δεδομένου τούτου, τῆς αἰφνιδίας αἰξήσεως τῆς πυκνότητος κατοικήσεως τῆς περιοχῆς, εἶναι ἢ ὅτι ἀπέκτησεν ἡ ΒΔ. Πελοπόννησος σημασίαν κατὰ τὸ τέλος τῆς ΥΕ περιόδου, ἔνεκα τοῦ ἐμπορίου μετ' ἄλλου ἢ ἡλέκτρον μετὰ τῶν δυτικῶν ἢ τῶν ΒΔ. καὶ πέραν τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς χωρῶν, ἐμπορικῶν περιοχῶν γνωστῶν κατὰ τὰ εὐρήματα ἀπὸ τῶν ΥΕ I-II χρόνων, ὅτε τὸ ἡλεκτρον εἰσάγεται εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Πελοποννήσου, ἢ ὅτι ἡ πύκνωσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀχαΐας ὀφείλεται εἰς τὴν συγκέντρωσιν ἐκεῖ προσφύγων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χερσονήσου ἔνεκα τῶν ταραχῶν, αἵτινες κλείουσι τὴν ΥΕ περίοδον—ἐρμηνεῖα παρεχομένη ὑπὸ τῆς παραδόσεως κατὰ τὸν ΠΑΥΣΑΝΙΑΝ (VII 1,7)—ἢ εἰς τὴν ἀπὸ Βορρᾶ καὶ ἔνεκα ἐντάσεως τῆς πίεσεως τῶν αἰτίων, αἵτινα κλείουν τὴν ΥΕ περίοδον, εἰσροήν

είς Πελοπόννησον προσφύγων ἐκ τῆς κατευθύνσεως ταύτης, ἡ ὅτι τέλος ἡ ὥς YE III γνωστὴ κατὰ τὰ κριτήρια τῆς Ἀργολίδος κεραμικῆ τῆς ΒΔ. Πελοποννήσου εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι πράγματι ἡ γηγενὴς κεραμικὴ τῆς περιοχῆς ἐκείνης ἡ ἀκολουθοῦσα εὐθὺς μετὰ τὴν ME περίοδον καὶ ἡ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὰς YE I-II φάσεις τῆς κεραμικῆς τῆς Ἀργολίδος - Λακωνίας - Μεσσηνίας, τῶν περιοχῶν δὴλον ὅτι αἵτινες ὑφίστανται καὶ ἔξωθεν ἐπιρροάς. Εἶναι δηλαδὴ πιθανὸν πολλὰ τῶν ὥς YE III θεωρουμένων ἀγγείων τῆς Ἀχαΐας νὰ συνεχίζουσιν πράγματι τὴν ME παράδοσιν κοσμήσεως τῶν ἀγγείων δι' ἀπλῶν γραμμικῶν, ὥς ζῶναι βαφῆς περὶ τὸν κορμὸν τοῦ ἀγγείου, κοσμημάτων¹, εἰκασία ἐνεργῶς ὑποστηριχθεῖσα καὶ διὰ τὴν κεραμικὴν τῆς Ἀσίνης ὑπὸ τῶν ἐνεργησάντων τὴν ἀνασκαφὴν τῆς θέσεως ἐκείνης (Asine, 435). Παρεμφερῆ ὅμως τὴν κόσμησιν ἀγγεῖα κατεσκευάζοντο συνεχῶς μέχρι τοῦ τέλους τῶν YE III χρόνων ἐν Ἀχαΐᾳ, ὥς δύναται νὰ εἰκάσῃ τις ἐκ τῆς παρουσίας μεταξὺ τῶν εὐρημάτων τῆς περιοχῆς ταύτης καὶ τύπων ἀγγείων, οἱ οἱ ψευδόστομοι ἄμφορες, μεμαρτυρημένως ἀνηκόντων εἰς τοὺς YE III χρόνους. Ἡ ἐπικράτης ἀλλώστε εἰς τοὺς YE III χρόνους καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν νότιον Πελοπόννησον τοῦ ρυθμοῦ κοσμήσεως τῶν ἀγγείων τοῦ συνήθους εἰς Ἀχαΐαν ἀπὸ τῶν YE I-II χρόνων, ἐκτὸς ἄλλων λόγων, τοπικῆς δὴλον ὅτι ἐξελλίξεως καὶ ἐξωτερικῶν ἐπιρροῶν, ὀφείλεται ἴσως καὶ εἰς τὴν ἐξόθησιν κατὰ τὰς τελευταίας φάσεις τῆς YE περιόδου μαζῶν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀχαΐας πρὸς τὰς νοτίους καὶ ἀνατολικὰς περιοχὰς ἐκ τῶν αἰτίων, ἅτινα κλείουσιν τὴν YE περίοδον, ὥς ἐπιδρομαὶ ἀπὸ Βορρᾶ ἢ ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι ἐν τῇ περιοχῇ.

Ἐὰν ἡ τοιαύτη εἰκασία δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ τότε ἀποφεύγεται ἡ ἀνάγκη παραδοχῆς ἑνὸς δυσεξηγήτου ἄλλως χάσματος ἐν τῇ προϊστορικῇ κατοικίᾳ τῆς Ἀχαΐας, ἥτις κατὰ τὰ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένα, κρίνόμενα ὅμως διὰ τῶν κριτηρίων τῆς κεραμικῆς ἐξελλίξεως τῆς Ἀργολίδος, παρουσιάζεται κατοικουμένη κατὰ τοὺς ME χρόνους (Λόπεσι - Καταρράκτης, Ἀρραβωνίτσα, ἄλλαι θέσεις ἀνασκαφεῖσαι ὑπὸ τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ καὶ ἐκπροσωποῦμεναι ὑπὸ χονδροειδοῦς χειροποιήτου καὶ ἀκοσμήτου κεραμικῆς π.χ., ΠΑΕ 1930, σ. 85, εἰκ. 10) καὶ φαίνεται ὅτι ἐπανακατοικεῖται καὶ πάλιν κατὰ τοὺς YE III χρόνους.

Ὑπὲρ τῆς συνεχείας τῆς κατοικήσεως τῆς Ἀχαΐας ἀπὸ τῶν ME μέχρι τῶν YE III χρόνων καὶ τῆς ἀντιστοιχίας τινῶν τῶν ὥς YE III παρουσιαζομένων ἀγγείων τῆς περιοχῆς ταύτης πρὸς τὰς YE I-II κατηγορίας τῆς Ἀργολίδος συνηγοροῦν πολλοὶ ἐνδείξεις. Ἐν πρώτοις ἡ στρωματογραφικὴ διαδοχὴ ME καὶ YE κεραμικῶν δεδομένων εἰς τὴν συστηματικώτερον ἀνασκαφεῖσαν μέχρι τοῦδε περιοχὴν οἰκισμοῦ ἐν Ἀχαΐᾳ εἰς Λόπεσι - Καταρράκτην, ὡς αὕτη

¹ Ἴδὲ π.χ. τὸ ἐσχάτως εὐρεθὲν ME ἀγγεῖον εἰς Χλεμούτσι. BCH 1961, σ. 160, εἰκ. 16 καὶ τὸ ἐκ Λόπεσι Ἀχαΐας. Ἔργον 1958, σ. 141, εἰκ. 149 (β).

παρουσιάζεται ἐν τῇ προκαταρκτικῇ ἀνακοινώσει (Ἔργον 1958, 140-141), φαίνεται δηλοῦσα συνέχειαν ΜΕ καὶ ΥΕ κεραμικῶν προϊόντων, ἐν τῇ θέσει. Ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ ἀφ' ἐτέρου εἰς ἓνα θαλαμοειδῆ τάφον τῆς Γουρζουμίσσης ὁμοῦ μετὰ τῶν θεωρουμένων ὡς ΥΕ III ἀγγείων εὔρεν ἐν ΠΕ ἀγγεῖον (ΠΑΕ 1931, σ. 72, εἰκ. 3), τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὗρισκετο ἐν χρήσει ἀπὸ τῶν ΠΕ μέχρι τῶν ΥΕ III χρόνων, ἐνῶ εἰς ΜΕ περιβάλλον εἶναι νοητόν. Εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους τῆς Ἀχαΐας, ὁσάκις παρέχεται λεπτομερὴς περιγραφή, οἱ νεκροὶ παρουσιάζονται τοποθετημένοι ἐν τῷ θαλάμῳ εἰς συνεσταλμένην στάσιν καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ὡς εἰς τοὺς ΜΕ χρόνους (ιδεὲ π.χ. Γουμένισαν LXXXVI, Χαλανδρίταν LXXXIX, 1, Λόπεσι LXXXVIII, 1, εἰς τὰς ταφὰς ἀνωτέρω). Ἡ χονδροειδὴς κεραμικὴ, ἣτις συνώδευε πολλὰς ἐκ τῶν ταφῶν, ἃς ἀνέσκαψεν ὁ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ καὶ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ἐθεώρει ἀναξίαν περιγραφῆς, εἶναι προφανῶς χειροποίητος κεραμικὴ πρῶιμων ΜΕ χρόνων. Πολλοὶ τῶν δυσεξηγῆτων τάφων εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ, οἱοὶ οἱ τάφοι τοῦ νεκροταφείου τῶν Ἀγριαπιδιῶν παρὰ τὴν Χαλανδρίταν (LXXXIX, 3 ἀνωτέρω), τῆς Γουρζουμίσσης - Λεοντίου (LXXX, 1-3), τῶν Τσαπλαναΐικων (LXXXII) κλπ., φαίνεται ὅτι πράγματι εἶναι ΜΕ τύμβοι τοῦ τύπου τοῦ ἀνασκαφέντος ὑπὸ τοῦ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ εἰς Παπούλια. Ἡ πενία τέλους τοῦ περιεχομένου τῶν τάφων τῆς Ἀχαΐας φέρει αὐτοὺς ἐγγύτερον πρὸς τὴν ΜΕ περίδον. Ἡ ὀριστικὴ ταξινόμησις τῶν προϊστορικῶν δεδομένων τῆς Ἀχαΐας καὶ ἡ τελικὴ ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἀπάντησις δύναται νὰ δοθῇ μόνον ὅταν ἡ ἐξερεύνησις τῆς περιοχῆς ὁλοκληρωθῇ καὶ ἡ στρωματογραφικὴ διαδοχὴ τῶν κεραμικῶν προϊόντων αὐτῆς καθορισθῇ ἀναμφισβητήτως· ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐπισκοπῆσι τῆς ΥΕ κατοικήσεως τῆς Πελοποννήσου ἀρκεῖ νὰ ὑποδειχθῇ ὅτι ἡ Ἀχαΐα δὲν φαίνεται πιθανόν νὰ ἐγκατελείφθῃ ὑπὸ τῶν κατοίκων αὐτῆς μετὰ τοὺς ΜΕ χρόνους ἀλλ' ὅτι κατῴκειτο ἀπὸ τῶν ΜΕ συνεχῶς μέχρι τῶν ΥΕ III χρόνων¹.

Τὸ περίγραμμα τῆς ΥΕ περιόδου τῆς Πελοποννήσου ἐκ τῶν γνωστῶν ἀνασκαφικῶν δεδομένων προβάλλει διαυγέστερον τοῦ τῶν παλαιότερων περιόδων ἔνεκα τῆς ἀφθονίας τοῦ γνωστοῦ ὕλικου ἐκ τῆς ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους προϊστορικῆς ταύτης περιόδου καὶ ἐκ τῆς μορφῆς τῶν πολιτιστικῶν καταλοίπων αὐτῆς.

Τὰ ΥΕ ἀρχιτεκτονικὰ δεδομένα διασαφῶν μόνον τὴν ΥΕ III φάσιν τῆς χερσονήσου. Τῶν ΥΕ I-II φάσεων ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἀναφέρονται ἐκ Νεμέας (VII ἀνωτέρω), Μυκηνῶν (IX, 12), Τίρυνθος (XV, 9) καὶ πιθανόν Μάλθης (XLIII) καὶ Κακοβάτου (XLVI), ἀλλ' εἰς πάσας τὰς περιπτώ-

¹ Ἐπισκόπῃσιν τοῦ ΥΕ ὕλικου τῆς Ἀχαΐας ιδεὲ ἐν AJA 1960, 1-21. Τὸ ΠΕ ἀγγεῖον μνημονεύεται αὐτόθι σ. 4.

σεις ταύτας λείψανα τμημάτων μόνον τοίχων εὐρέθησαν καὶ οὐδὲν διάγραμμα οἰκοδομῆς κατέστη δυνατόν νά συμπληρωθῇ. Εἰς Μάλθην ἀφ' ἐτέρου τινὰ τῶν ΜΕ οἰκημάτων κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἀνασκαφὴν ἐχρησιμοποιοῦνθῃσαν καὶ εἰς τοὺς ΥΕ χρόνους, ἀφοῦ ἐγένοντο μικραὶ προσθηκαὶ καὶ μεταβολαί.

Χαρακτηριστικὰ ΥΕ ἔργα κοινοτικοῦ χαρακτῆρος εἶναι τὰ εἰχῆ τῶν ἀκροπόλεων γνωστὰ ἐξ 27 περίπου θέσεων ἐν Πελοποννήσῳ, συνοψισθεισῶν ἐν τῷ πίνακι VIII τῶν ἐπομένων σελίδων¹, μαρτυροῦντα ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὸν πολεμικὸν χαρακτῆρα τῆς ΥΕ περιόδου. Ὀδικὰ καὶ ὑδραυλικά ἔργα εἶναι γνωστὰ ἐκ τῶν μεγάλων ΥΕ θέσεων Μυκηνῶν (IX, 1-8), Τίρυνθος (XXV, 1-5) καὶ Ἑγγλιανοῦ (XXXIX), καὶ θρησκευτικαὶ λατρευτικαὶ κατασκευαὶ ἰδιωτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ χαρακτῆρος ἀνεφέρθησαν ἐκ Κοράκου (I, 8), Κλεωνῶν (IV Μικρῶν Ἀντικειμένων), Μυκηνῶν (IX 9-11), Μπερμπατίου (X, 1), Τίρυνθος (XV, 6), Λέρνης (XVII, 2), Ἀσίνης (XIX, 3) Κανδίας (XXI, 2) καὶ Μάλθης (XXIII, 5).

Τὸ διάγραμμα τοῦ ΥΕ III οἰκισμοῦ δύναται νά εἰκασθῇ ἐκ τῶν δεδομένων τῶν Μυκηνῶν, τῆς Τίρυνθος, τῆς Ἀσίνης, τῆς Θεράπνης, τοῦ Ἑγγλιανοῦ, τοῦ Λόπεσι-Καταρράκτου, ὅπου τὸ κέντρον τοῦ ὅλου οἰκισμοῦ κατεῖχεν ἡ ἀκρόπολις χρησιμεύουσα ὡς κατοικία τοῦ ἡγεμόνος καὶ πιθανῶς τῶν ἰθυνόντων τὴν διοίκησιν. Τὸν πέριξ τῆς ἀκροπόλεως χώρον κατελαμβάνον αἱ οἰκίαι τῶν ἰδιωτῶν συγκεντρωμέναι εἰς αὐτοτελεῖς συστάδας ἢ συνοικίας περὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐπὶ προσφόρων θέσεων λόφων, κλιτύων ἢ τῆς πεδιάδος καὶ πρὸς τὰς συνοικίας ταύτας ἦγον ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ὁδοί, ἐκατέρωθεν τῶν ὁποίων κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ εἶχον κατασκευασθῇ οἱ θαλαμοειδεῖς καὶ θολωτοὶ τάφοι ἐκάστης θέσεως. Εἰς τὸν οἰκισμὸν τῆς Τίρυνθος πάντως αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως ἐν τῇ πεδιάδι ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως φαίνεται ὅτι εἶχον τοποθετηθῇ εἰς εὐθείας γραμμὰς ἐκατέρωθεν ὁδῶν ἐπὶ τῇ βάσει προδιαγεγραμμένου πολεοδομικοῦ σχεδίου.

Τὰ σχέδια τῶν ΥΕ ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν δύναται νά ταξινομηθοῦν εἰς δύο βασικοὺς τύπους: τὴν Μεγαρόσχημον οἰκίαν καὶ τὴν ἀπλὴν μετ' ὀλιγοτέρων ἢ περισσοτέρων δωματίων ὀρθογώνιον οἰκοδομήν. Καμπυλόγραμμοι οἰκοδομαὶ κατὰ τὴν περίοδον ἐλλείπουν ἐντελῶς ἐκ τῆς Ἀργολίδος, ἐξαιρουμένων βεβαίως τῶν θολωτῶν τάφων, καὶ μόνον δύο παραδείγματα καμπυλόγραμμων ΥΕ οἰκοδομῶν ἐξ ὅλης τῆς Πελοποννήσου ἔχουν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀναφερθῇ ἐκ Κουκουναράς (XXXV, 1-2).

¹ Ἐπὶ τοῦ πίνακος VIII τὸ σημεῖον + δηλοῖ ὅτι δὲν ἀναφέρεται ἀριθμὸς δεδομένων, ἐρωτηματικὸν τίθεται ὅπου ἀμφίβολα τὰ δεδομένα καὶ οἱ ἀριθμοὶ εἰς τὴν στήλην τῆς κεραμικῆς δηλοῦν πλήρη ἢ συμπληρωθέντα ἀγγεῖα. Τὰ ἐν τέλει τοῦ πίνακος σύνολα μόνον ὡς ἀπλὰ ἐνδείξεις περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀντιστοιχῶν δεδομένων πρέπει νά θεωρηθοῦν.

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΥΕ ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

[illegible]

[illegible]

Α Α	Θέσεις	'Αρχιτε- κτονική	Τάφοι					Κεραμική	Σκεύη			Κοσμήματα					Όπλα					Εισημ. έλαι																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
			Τέλη	Μέγαρα	Οίκια	Δάκρυ	Θήκαι		Κιβωτιδωχημιοί	Θαλαμοειδείς	Θόλοι	Τύμβοι	Χρυσά	'Αργυρά	Χαλκά	Μάχαιραι	Ζυγοί	Ευδή	Κάτοπτρα	Χρυσοί	Χαλκοί	Σιδηροί	Περίδεσμοι χρυσά	'Αλλα χρυσά	'Εγχεσματοί Αίθροι	Δόματα - Ακόντια	Είφη	'Εγχειρίδια	Βέλη χαλκά - λίθου	Χαυλιδό. κρητών	"Ηλεκτρον	Ήδ. Στεφάνου	'Ελέφας	'Αλάβαστρον																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
69	ΚΟΥΚΟΥΝΑΡΑ (109)		1	+					7	6	+		+	4										+	+	1	+	+	+	+																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													

Α Α	Θέσεις	Ἀρχι- κτονική	Τάφοι					Κεραμική	Μικρά ἀντικείμενα					Μικρά ἀντικείμενα																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																	
			Τέχνη	Μέγαρα	Οἰκίαι	Δάκκοι	Θήκαι		Κιβωτίσχημοι	Θαλαμοειδείς	Θολοί	Τύμβοι	Ἀγγεῖα	Σκεύη			Κοσμήματα					Ὅπλα					Εἰσιγμ. ὕλαι	Ῥάβας	Ἀλάβαστρον																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																		
														Χρυσά	Χαλκὰ	Μάρμαραι	Ζυγοί	Εὐρεά	Κόσμητρα	Χρυσοί	Χαλκοί	Σιδηροί	Περδέραια χρυσά	Ἄλλα χρυσά	Εγγράματοι λίθοι	Δόματα - Ἀκόντια				Εἴφη	Ἑγχειρίδια	Βέλη χαλκὰ - λίθου	Χαλιδό. κρῶν	Ἡλεκτρον	Ῥά Σιγούθκ.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
90	ΚΟΠΑΝΑΚΙ (141)																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																														

Ἡ προέλευσις τοῦ Μεγαροσχήμου τύπου τῆς οἰκίας δὲν εἶναι εἰσέτι σαφὴς ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένων, διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐκ τῶν σχετικών ἐκθέσεων τῶν ἀνασκαφῶν ΥΕ I-II ἀρχιτεκτονικῶν λευψάνων.

Κατὰ τὴν ἐπισκόπησιν ἀπ' ἐτέρου τῆς ΜΕ ἀρχιτεκτονικῆς παρατηρήσαμεν εἰς τὸ οἰκεῖον ἀνωτέρω κεφάλαιον ὅτι, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν ἀψιδοειδῆ οἰκίαν, ἥτις ὑπὸ τινων μὲν ἐρευνητῶν θεωρεῖται ὡς ὁ πρόδρομος τοῦ ΥΕ Μεγάρου (BLEGEN, PERSSON κλπ.) ὑπ' ἄλλων δὲ ἀποκλείεται (HOLMBERG), οὐδὲν ἄλλο σχέδιον ΜΕ οἰκίας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρόδρομος τοῦ Μεγάρου ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐὰν δὲ θεωρηθῇ ὡς προβαθμὶς τοῦ Μεγάρου ἡ ἀψιδοειδὴς οἰκία, αὕτη ἔχει αὐτόχθονα προέλευσιν ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς παρατηρήθη, ἀρχομένη ἀπὸ τῶν Νεολιθικῶν χρόνων εἰς τὰ δυτικὰ τῆς χερσονήσου διαμερίσματα.

Ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ΥΕ III περιόδου μεγαρόσχημα οἰκοδομήματα ἀναμφισβητήτου διαγράμματος ἔχουν εὑρεθῇ μόνον εἰς Κοράκου (I, 1, 5, 7), Μυκίνας, Τίρυνθα καὶ Ἐγγλιανόν. Πᾶσαι αἱ λοιπαὶ οἰκοδομαὶ τῆς ΥΕ III Πελοποννήσου ἀνερχόμεναι εἰς δεκάδας ἢ ἑκατοντάδας τινὰς κατὰ τὰ μέχρι σήμερον γνωστὰ εἶναι τοῦ τύπου τῆς ἀπλῆς ὀρθογωνίου οἰκίας μετ' ὀλιγωτέρων ἢ περισσοτέρων δωματίων, ὡς διασαφοῦν αἱ ὑπόλοιποι οἰκίαι τοῦ Κοράκου καὶ τὰ δεδομένα τῆς Νεμέας, τῶν Ζυγουριῶν, τῆς Προσύμνης, αἱ ὑπόλοιποι οἰκίαι τῆς Τίρυνθος, τὰ δεδομένα τῆς Λέρνης, τῆς Ἀσίνης, ὅπου οὐδὲν σχέδιον οἰκίας δύναται νὰ σχετισθῇ πρὸς τὸν τύπον τοῦ Μεγάρου, αἱ οἰκίαι τῆς Θεοράνης, τῆς Μάλης, τοῦ Κακοβάτου, τῆς Ἀρήνης τοῦ Λόπεσι. Ὡστε ἂν καὶ ὁ τύπος τοῦ Μεγάρου θεωρεῖται ὁ χαρακτηριστικὸς τῆς ΥΕ περιόδου τύπος οἰκοδομῆς καὶ πιθανῶς ἐγένετο χρῆσις τούτου διὰ τὴν κατοικίαν τῶν βασιλέων ἢ μεγιστάνων ἢ καὶ εἰς οἰκοδομήματα δημοσίου πῶς χαρακτηρὸς δὲν πρέπει ἀπ' ἐτέρου νὰ νομισθῇ ὅτι ἡ Μεγαρόσχημος οἰκία εἶναι ὁ μόνος ἢ καὶ ὁ συνηθέστερος τύπος οἰκοδομῆς εἰς τοὺς ΥΕ οἰκισμοὺς τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ πλειονότης τῶν ΥΕ κατοικῶν τῆς χερσονήσου ἔξῃ εἰς μικρὰς ἢ μεγάλας ὀρθογωνίους οἰκίας, ὀλιγωτέρων ἢ περισσοτέρων δωματίων ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς εὐπορίας τῶν ἐνοίκων, τὸ σχέδιον τῶν ὁποίων ὀλίγον ἢ οὐδὲν διέφερεν ἀπὸ τὸ σχέδιον τῶν ΜΕ ἢ ΠΕ οἰκιῶν τῆς χερσονήσου. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς κατασκευῆς τῶν ΥΕ οἰκιῶν ἐπίσης δὲν διέφερον σημαντικῶς τῶν λεπτομερειῶν κατασκευῆς τῶν παλαιότερων περιόδων μάλιστα προκειμένου περὶ τῶν ἀπορωτέρων τάξεων, ἂν καὶ εἰς ἐπισήμους οἰκοδομὰς καὶ ἀνάκτορα ὡς καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τειχῶν καὶ θολωτῶν τάφων γίνεται χρῆσις πελεκητῶν ἢ διὰ πριόνων κοπτομένων λίθων, συνδετικῶν δοκῶν τῶν τοίχων καὶ ἀσβεστοκονίας, δι' ἐπιχρίσματα τοίχων καὶ δαπέδων κοσμουμέ-

νων ἐνίοτε διὰ γραφῶν, καινοτομίαι εἰσαχθεῖσαι πιθανῶς ἐκ Κυκλάδων καὶ Κρήτης¹.

Τὰ ΥΕ ταφικά ἔθιμα εἶναι ἔν ἐκ τῶν ἐπαρχέστερον διασφουμένων ἐκ τῶν δεδομένων κεφαλαίων τῆς Ἑλληνικῆς Προϊστορίας. Εἰς τὰς σχετικὰς ἀναγραφὰς τῶν δεδομένων δύναται νὰ παρακολουθηθῇ ἡ ἐξέλιξις τῶν ταφικῶν ἐθίμων ἐν ἀδιασπάστῳ συνεχεῖ, κατὰ τὰ δεδομένα τῆς κεραμικῆς, ἣτις συνοδεύει τὰς ταφάς, ἀπὸ τῶν πρώιμων ΥΕ I χρόνων μέχρι τῶν ἐσχάτων ΥΕ III καὶ τῶν ὑπομυκηναϊκῶν.

Τὰ σχετικὰ δεδομένα τῶν ΥΕ ταφῶν δύνανται νὰ ταξινομηθοῦν εἰς τέσσαρας βασικοὺς τύπους τάφων:

I. Τὸν μικρὸν ἀπλοῦν λάκκον, τὰ τοιχώματα τοῦ ὁποίου ἐνίοτε ἐπενδύονται διὰ τοιχαρίων ἢ ὀρθίων πλακῶν· ἐπὶ ταφῆς ἐπισήμων προσώπων μετ' ἀφθόνων κτερισμάτων ὁ τύπος λαμβάνει ὡς κατασκευὴ τὴν μορφὴν καὶ τὰς διαστάσεις τῶν κιβωτισσχήμων τάφων τῶν Μυκηνῶν τῶν ἀνασκαφέντων ὑπὸ τοῦ SCHLIEMANN. Τάφοι τοῦ τελευταίου τύπου ἔχουν ἀναφερθῇ ἔξ 11 θέσεων ἐν Πελοποννήσῳ, περιλαμβανομένων ἐν συνόψει ἐπὶ τοῦ πίνακος VIII ἀνωτέρω, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν τάφων ἐκάστης θέσεως ὡς καὶ ὁ τρόπος κατασκευῆς δὲν παρέχεται πάντοτε.

II. Τὸν τύπον τοῦ θαλαμοειδοῦς τάφου, τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὰ πλεον τῶν 700 παραδείγματα, ἂν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν μόναι αἱ περιπτώσεις δι' ἃς παρέχονται ἀριθμοὶ (ιδεῖ πίνακα VIII ἀνωτέρω) προερχόμενοι ἐκ 56 θέσεων τῆς χερσονήσου. Ὁ τύπος οὗτος τάφου εἶναι ὁ συνηθέστερος ΥΕ τύπος καί, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς κεραμικῆς τῆς περιεχομένης εἰς τοὺς τοιοῦτους τάφους, θαλαμοειδεῖς ταφικαὶ κατασκευαὶ ἤρξαντο γιγνόμεναι ἀπὸ τῶν πρώτων φάσεων τῆς ΥΕ περιόδου καὶ συνεχίσθησαν κατασκευαζόμεναι μέχρι τῶν ἐσχάτων ΥΕ III χρόνων. Περίεργοι εἶναι θαλαμοειδεῖς τινες τάφοι μετὰ κατακορύφων δρόμων, παραδείγματα τῶν ὁποίων ἔχουν ἀναφερθῇ ἐκ Γαλατακίου Πρίφτιανης, Τίρυνθος καὶ Ναυπλίου. Οἱ τάφοι οὗτοι θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἡ ἐνδιάμεσος βαθμὶς ἀπὸ τοῦ κιβωτισσχήμου πρὸς τὸν θαλαμοειδῆ ἀλλὰ τὸ κεραμικὸν περιεχόμενον τῶν ἐν λόγῳ τάφων, ἀνῆκον εἰς τὰς προκεχωρημένας φάσεις τῆς ΥΕ περιόδου, δὲν δικαιολογεῖ τοιαύτην εἰκασίαν. Κάθετοι δὲ δρόμοι διὰ λόγους οἰκονομίας ἠδύναντο νὰ κατασκευάζωνται εἰς πᾶσαν περίοδον.

III. Τὸν τύπον τοῦ θολωτοῦ τάφου, 100 παραδείγματα τοῦ ὁποίου ἔχουν περίπου ἀναφερθῇ μέχρι σήμερον ἐκ 40 θέσεων τῆς Πελοποννήσου. Οἱ ἀρχαιότεροι μέχρι σήμερον γνωστοὶ θολωτοὶ τάφοι προέρχονται ἐκ τῆς δυτικῆς

¹Βιβλιογραφίαν σχετικὴν πρὸς τὸ ΥΕ Μέγαρον ἰδεῖ ἐν MATZ, Handbuch II, σ. 288 ὑποσημ. 2.

Πελοποννήσου (Ὁσμάναγα, Μουριατάδα, Μοῖρα). Καὶ αἱ ὀλιγώτερον ἐξελιγμένοι τυπολογικῶς κατασκευαί, μετὰ κατακορύφων δηλονότι, κυλινδρικῶν κατὰ τὴν βάσιν τοιχωμάτων, συναντῶνται ἐπίσης εἰς Λακωνίαν καὶ δυτικὴν Πελοπόννησον¹. ΜΕ ἀφ' ἑτέρου κατασκευαί ὡς οἱ μετὰ συγκλινόντων τοίχων καὶ στέγης ἐκ πλακῶν τάφοι τοῦ Λόπεσι (LXXVIII, 5), τὸ οἰκοδόμημα ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ τύμβου τοῦ Παπούλια ἢ αἱ μικραὶ θόλοι αἱ ἀνὰ τρεῖς συναντηθεῖσαι ἐν τῷ αὐτῷ τύμβῳ καὶ ἄνευ εἰσόδου εἰς Κουκουνάραν (XLVIII, 8) καὶ συνοδευόμεναι ὑπὸ χειροποίητου πρωτογόνου κεραμικῆς πιθανὸν νὰ ἀποτελοῦν τὰ πρῶτα πειράματα διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν θολωτῶν τάφων. Ὁ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ἀνασκάπτων θαλαμοειδεῖς τάφους εἰς Βολιμίδια (LVII), οἷτινες ἐκ τῆς κεραμικῆς τῶν χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν ΥΕ I μέχρι τῶν ΥΕ III χρόνων, παρατηρεῖ ὅτι ὡς ἐκ τῆς μορφῆς λαξεύσεως τῶν θαλαμοειδῶν τούτων τάφων εἶναι δυνατόν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι οἱ θολωτοὶ τάφοι ἐξελιχθῆσαν ἐκ τῶν θαλαμοειδῶν (ΠΑΕ 1952, 494).

IV. Τὸν τύπον τοῦ τύμβου γνωστὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ δεδομένων τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου καὶ ἀπὸ τῆς Ἀχαΐας μέχρι τῆς Μεσσηνίας, τὰ σπουδαιότερα παραδείγματα τοῦ ὁποίου εἶναι τὰ παρατεθέντα ἐκ Τσαπλαναΐτικων (LXXII), Τσουκαλαΐτικων (LXXXI), Χαλανδρίτης (LXXIX, 2-3), Λόπεσι-Καταρράκτου (LXXVIII, 5), Κλειδίου-Ἀργῆνης (LXVIII), Μοίρας (LXIII), Μυρσινοχωρίου (LIII) καὶ Κουκουνάρας (XLVIII, 8). Χρονολογικῶς ἐντὸς τῆς ΥΕ περιόδου ὁ τύπος τοῦ τύμβου δὲν ἔχει καθορισθῇ ἐὰν ἀνήκει εἰς τοὺς πρῶτους ΥΕ ἢ καὶ τοὺς ἐσχάτους ΜΕ χρόνους, εἰς οὓς ἀνήκει καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ τύμβου τοῦ Παπούλια, ἢ εἰς προκεχωρημένους ἢ καὶ τοὺς ἐσχάτους ΥΕ χρόνους, εἰς οὓς συνήθως κατατάσσονται οἱ τάφοι τῆς Ἀχαΐας, ὅπως δὲν ἔχει καθορισθῇ ἀκόμη ἡ σημασία, ἣν ἐνδεχομένως ἔχουν οἱ τύμβοι διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ θολωτοῦ τάφου.

Ὡς ἐξαιρέσεις τέλος τῶν τύπων τῶν ΥΕ τάφων δύνανται νὰ παρατεθοῦν αἱ ἐλλειψοειδεῖς θόλοι τῆς Βασκίνης καὶ τοῦ Παλαιοχωρίου καὶ ὁ τάφος Ρ τοῦ Δευτέρου ταφικοῦ περιβόλου τῶν Μυκηνῶν μετὰ τῆς ἀμφικλινούσης ἐκ λίθων στέγης αὐτοῦ.

Ὡς πρὸς τὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν 4 παρατεθέντων βασικῶν ΥΕ τύπων τάφων ὁ G. KARO παρατηρεῖ ὅτι οἱ θαλαμοειδεῖς τάφοι παρήχθησαν ἐκ τῶν μεγάλων διαστάσεων κιβωτισοσχημῶν τάφων καὶ ὅτι οἱ θολωτοὶ ἐξελιχθῆσαν ἐκ τῶν θαλαμοειδῶν, ἐπειδὴ ἤτο ἀπαραίτητος ἡ ἐπένδυσις τῶν τοιχωμάτων τῶν λαξευτῶν θαλαμοειδῶν τάφων διὰ κτιστῶν τοίχων, ὡσάκις ἡ λάξευσις τῶν θαλάμων συνήντα μαλακὰ πετρώματα εὐκόλως δυνάμενα νὰ κατακημνισθοῦν (RE Suppl. VI, 587-588). Ἡ εἰκασία αὕτη εἶναι εὐλογоφανής, πραγματικὰ ὅμως δεδομένα ὑποστηρίζοντα τὴν ἀποψιν ταύτην ἐλλεί-

¹ Εἰς Ἀρχινες, Ἐγγλιανόν, Μάλθην.

πουν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκ τῶν ἐκθέσεων περὶ τῶν προϊστορικῶν θέσεων τῆς Πελοποννήσου¹.

Ὁ νεκρὸς ἐντὸς τῶν ΥΕ τάφων ἀπετίθετο συνήθως ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς ράχews μετ' ἀφθόνου κεραμικῆς, περιεχούσης πιθανῶς ἐφόδια διὰ τὸ ταξίδιον τοῦ νεκροῦ πρὸς τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ μετ' ὅπλων ἐργαλείων καὶ κοσμημάτων, ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ἀξία τῶν ὁποίων ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν ἐν ζωῇ οἰκονομικὴν εὐπορίαν τοῦ νεκροῦ. Νεκροὶ ἀπετίθεντο ἐπίσης εἰς συνεσταλμένην ἢ ἡμικεκλιμένην στάσιν τὰ δὲ ὅσα τῶν παλαιότερων νεκρῶν ἐντὸς τῶν θαλαμοειδῶν κυρίως τάφων συνεκεντροῦντο εἰς σωροὺς παρὰ τοὺς τοίχους ἢ ἄλλα σημεῖα τοῦ θαλάμου καὶ πολύτιμα κτερίσματα ἐκ παλαιότερων ταφῶν ἐνίοτε ἀπεκομίζοντο ὑπὸ τῶν ἐνεργούντων μία νέαν ταφὴν ἐντὸς ἐνὸς τάφου, Μικρὰ δὲ ἀντικείμενα παλαιότερων ταφῶν εὐρίσκονται ἐντὸς τῶν ἐπιχώσεων, αἵτινες ἔκλειον τὸν δρόμον τοῦ τάφου.

Ἡ περιποίησις ὁμως τῶν τάφων, δι' ἣν παρετέθησαν ἐνδείξεις ἤδη καὶ κατὰ τοὺς ΜΕ χρόνους, κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον καθίσταται ὑποχρεωτικὸν καθήκον τῶν ζώντων. Ἡ φροντίς δὲ τῶν τάφων διακεκριμένων προσώπων τῆς περιόδου παρεδόθη ὡς καθήκον μέχρι τῶν Ἱστορικῶν χρόνων. Εἰς Μιδεάν εἰς θαλαμοειδῆς τάφος εἶχε κατασκευασθῇ κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἐνεργησάντων τὴν ἀνασκαφὴν ὡς κenoτάφιον, τόπος δηλαδὴ ἐκτελέσεως εἰδους τινὸς λατρείας πρὸς τοὺς νεκρούς. Καλκὰ τινα σκευὴ εἰς τὴν εἴσοδον ἐνὸς θολωτοῦ τάφου τῆς Τραγάνας ἐχρησιμοποιοῦντο πιθανῶς διὰ παρεμφερῆ σκοπόν. Θυσίαι ἀνθρώπων ἅμα τῇ ταφῇ τῶν νεκρῶν ἢ μετ' αὐτὴν ἔχουν εἰκασθῇ διὰ μερικοὺς τάφους τῆς Προσύμνης, τῆς Μιδέας καὶ τοῦ Ἀργους. Εἰς Ναύπλιον ἐντὸς ἐνὸς τάφου εὐρέθη ὁ σκελετὸς ἐνὸς ἵππου εἰς δὲ τὴν Μιδεάν ἢ κεφαλὴ ἐνὸς κυνός. Λάκκοι θυσιῶν ἐντὸς τῶν τάφων εὐρέθησαν εἰς τὰς θόλους τῶν τάφων τῆς Μιδέας, τοῦ Βαφειοῦ, τῆς Τραγάνας καὶ τοῦ Ἐγλιανοῦ².

Ἡ κεραμικὴ τῆς ΥΕ περιόδου ἀρχίζει νὰ παράγεται ὑπὸ ἰσχυρὰν Κρητικὴν ἐπίδρασιν τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν κόσμησιν τῶν ἀγγείων ἀλλ' ἀπὸ τῶν ΥΕ III χρόνων τὰ κεραμικὰ προϊόντα τῆς Πελοποννήσου φαίνονται κατακλύζοντα τὴν Μεσόγειον καὶ ἐπιδροῦν μεγάλως καὶ ἐπὶ τῆς κεραμικῆς τῆς Κρήτης, ὥστε ἡ διάκρισις δὲν εἶναι πλέον εὐχερὴς μεταξὺ Πελοποννησιακῶν καὶ ἑξωπελοποννησιακῶν προϊόντων. Τὰ ΥΕ κεραμικὰ προϊόντα ἐπεκτείνονται πρὸς Βορρᾶν ἐν ταῖς ἐπιχώσεσι τῶν διαφόρων θέσεων σχεδὸν ἀδιάσπαστα μέχρι τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐμφανίζονται σποραδικῶς καὶ εἰς θέσεις τῆς Μακεδονίας ὡς εἰσηγμένα ἐκ Νότου προϊόντα, εἰσάγονται εἰς Τροίαν καὶ ἄλλας παραλίους θέσεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς Κίλικίαν, Συρίαν, Παλαισί-

¹ Ἴδὲ βιβλιογραφίαν ἐν MATZ, Handbuch II, 281 ὑπόσημ. 3.

² Ἴδὲ καὶ MATZ, Handbuch II, 281 ὑπόσημ. 9.

νην, Κρήτην καὶ Αἴγυπτον. Εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ἐπίσης τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν συναντᾶται ἱκανὴ ποσότης ΥΕ πελοποννησιακῶν κεραμικῶν προϊόντων¹.

ΥΕ κεραμικοὶ κλίβανοι ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Μερμπάτι, Τίρυνθα καὶ Ἀσί- νην ἐν δὲ κατάστημα ἀγγειοπώλου ἔχει ἀναφερθῇ ἐκ Ζυγουριῶν καὶ πιθα- νῶς ἕτερα δύο, ἐν ἐκ Μυκηνῶν (Οἰκία Πέτσα) καὶ ἕτερον ἐξ Ἑγγλιανοῦ. Ἡ ἀνάγκη τῆς ὁμαδικῆς παραγωγῆς κεραμικῶν προϊόντων ὠδήγησεν εἰς ἀπλού- στευσιν τῆς κοσμήσεως τῶν ἀγγείων, ἥτις ἐνίοτε συνίσταται ἐκ ζωνῶν βαφῆς περὶ τὸν κορμὸν τοῦ ἀγγείου γραφομένων ἐπ' αὐτοῦ, ἐνῶ τοῦτο περιεστρέ- φετο ἔτι ἐπὶ τοῦ κεραμικοῦ τροχοῦ.

Τὰ ΥΕ Μικρὰ εὐρήματα συναντῶνται εἰς ἐκπληκτικῶς μεγάλους ἀρι- θμοὺς καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον καὶ τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν εὐρημάτων τού- των προέρχεται ἐκ τάφων. Ἐκτὸς τῶν εὐρημάτων τοῦ SCHLIEBMAN, ἅτινα περιέγραψε καὶ ἡρμήνευσεν ἐπαρκῶς ὁ G. KARO², αἱ ἀνασκαφαὶ θαλαμο- εἰδῶν τάφων ὑπὸ τοῦ ΤΣΟΥΝΤΑ ἔφερον εἰς φῶς νέας ομάδας τοιούτων ἀντι- κειμένων, δι' ἃ ἀτιχῶς ἐλλείπει συγκεντρωτικὴ ἐργασία, νέα δὲ εὐρήματα ἀπεκάλυψεν ὁ WACE ἐκ θαλαμοεἰδῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν³ καὶ ὁ ΠΑΠΑ- ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ἐκ τοῦ δευτέρου ταφικοῦ περιβόλου. Ἡ ὑπόλοιπος Πελοπόννη- σος ἐπίσης παρέσχε μέγαν ἀριθμὸν Μικρῶν ἀντικειμένων, τὰ σπουδαιότερα τῶν ὁποίων ἔχουν συνοψισθῇ ἐν τῷ παρατεθέντι πινάκι VIII.

Ὁ κατάλογος τῶν σχετικῶν ΥΕ εὐρημάτων περιλαμβάνει δεκάδας τινὰς χρυσῶν ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν ἀγγείων, οἰκιακὰ σκευῆ καὶ ἐργαλεῖα ἐκ χαλ- κοῦ, ἐν οἷς καταλέγονται σμίλαι, ὀπτεῖς, πελέκεις ἀπλοὶ ἢ διπλοὶ⁴, μαχαίρια καὶ ζυγοί, προφανῶς χρησιμοποιούμενοι εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν ἵνα παρατί- θενται καὶ εἰς τοὺς νεκροὺς μετὰ συμβολικῆς τιнос πιθανὸν σημασίας, ὄργανα καλλοπισμοῦ, ὡς λαβίδες, κάτοπτρα, ξυρὰ, κτένια, καρφίδες, κοσμήματα ἐκ χρυσοῦ, χαλκοῦ, ἀργύρου, σιδήρου, ἐλεφαντοστοῦ, ἐγχαρακτῶν λίθων, ὅπλα ἐκ χαλκοῦ λίθου καὶ σιδήρου, ἐν οἷς καταλέγονται αἰχμαὶ βελῶν, λίθινοι πελέ- κεις, δόρατα, ἀκόντια, ξίφη, ἐγχειρίδια, κράνη ἐκ χαλκοῦ, ἐν παράδειγμα τῶν

¹ Κατάλογον τῶν θέσεων τῆς Μεσογείου εἰς ἃς συναντᾶται ΥΕ κεραμικὴ ἰδὲ ἐν RE Suppl. VI 608-613· ἄλλην βιβλιογραφίαν ἐν MATZ, ἑ.ἀ. σ. 298-299. Θέσεις Μι- κρῶς Ἀσίας μετὰ κεραμικῶν ΥΕ εὐρημάτων ἰδὲ ἐν BITTEL, GVFK χάρτην 5. AJA 1948, 135-155. Συρίας, Παλαιστίνης ἐν F. H. STUBBINGS, The Mycenaean Pottery from the Levant, Cambridge 1951. Δυτ. Μεσογείου ἐν Lord WILLIAM TAYLOR, Mycenaean Pottery in Italy and the Adjacent Areas, Cambridge 1958.

² Ἐν Schachtgräber von Mykenai, München 1930-33.

³ Δημοσιευθέντα ἐν Chamber Tombs at Mycenae (Archaeologia 1932).

⁴ Διπλοὶ πελέκεις ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Χώραν, Μάλθην, Κόχλα, Ἐτιῶν καὶ Χαλαν- δρίτσαν, ἀπλοὶ πελέκεις εἰς Γουμενίτσαν καὶ ἐνὸς περιέχοντος σχήματος εἰς Βαφειό. Παραπομπὰς ἰδὲ εἰς τὰ δεδομένα τῶν θέσεων. Διὰ τὴν Ἐτιῶν ἰδὲ ἀνωτέρω ὑποσημ. 1 τῆς σ. 108.

ὁποῖον ἔχει εὐρεθῇ εἰς τάφον τῆς Μιδέας (XIII, 28), ἢ ἐκ χαυλιοδόντων κάπρων προσηρμοσμένων ὥς ἐνίσχυσις ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας δερματίνων κρανῶν, καὶ περικνημίδες, ἐν ζευγος τῶν ὁποῖων εὐρέθη εἰς Καλλιθέαν τῆς Ἀχαΐας.

Ἡ χρῆσις τοῦ σιδήρου παρουσιάζεται ἐνωρὶς κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον διὰ τὴν κατασκευὴν κοσμημάτων εὐρεθέντων εἰς Μυκήνας (ΑΕ 1888, 135), Μιδέαν (XIII, 32, 33), Βαφειό (XXIX, 23), Κακόβατον (LIV, 14) καθίσταται δὲ συνήθετος βραδυτέρον ἐν τῇ περιόδῳ καὶ γίνεται εἴτα χρῆσις τούτου δι' ὅπλα εἰς Ἑγγλιανόν (XLVII, 51), Μάλθην (LII, 2), Κοπανάκι (LIII, 1), ἐνδεχομένως εἰς Βαρθολομιὸ καὶ Δάμιζα (LVII) καὶ τέλος δι' ἐργαλεῖα ἢ σκεύη ἐν Τίρυνθι (XVI, 3, 5).

Ἐυλόμαζα, φαγεντιανός, ἤλεκτρον, ἔλεφαντοστοῦν, ᾧ ἀστρουθοκαμήλου καὶ ἀλλάβαστρον εἶναι συνήθη ὕλικά διὰ τὴν κατασκευὴν Μικρῶν τινῶν ΥΕ ἀντικειμένων. Τὰ ὕλικά ταῦτα, μετὰ τῆς εὐρείας ἐξαπλώσεως τῆς ΥΕ πελοποννησιακῆς κεραμικῆς ἐν τῇ Μεσογείῳ, δεικνύουν τὴν ἔκτασιν τῆς ΥΕ ἐμπορικῆς δραστηριότητος καὶ πέραν τῶν ἁπλῶν τῆς Μεσογείου πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν¹.

Ὁ εἰς χρυσὸν καὶ ἄλλα Μικρὰ εὐρήματα πλοῦτος τῶν ΥΕ τάφων ὁ παρουσιάζομενος πρωίμως κατὰ τοὺς ΥΕ χρόνους εἰς τοὺς κιβωτιστήριους τάφους τῶν Μυκηναίων καὶ τοὺς λοιποὺς τάφους τῆς προκεχωρημένης ΥΕ περιόδου μετὰ τὴν χαρακτηριστικὴν σπάνιν τοῦ μετάλλου καὶ τὴν πενίαν τῶν ΜΕ τάφων ἀποτελεῖ τὴν ἐντονωτέραν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν δύο περιόδων. Παραμένει ἀκόμη σκοτεινὸν τὸ σημεῖον πῶς μετὰ τὴν ΜΕ πενίαν συνεκεντρώθη σχεδὸν ἀποτόμως εἰς τὴν Πελοπόννησον τοσοῦτος πλοῦτος, ὅσος μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν πρωίμων ΥΕ τάφων τῶν Μυκηναίων.

Ἐκτὸς τῶν Μικρῶν εὐρημάτων ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ τῶν ΥΕ χρόνων διασαφίζεται καὶ ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν τῶν Μυκηναϊκῶν ἀνακτόρων. Ὁ ἵππος καὶ τὸ ἄρμα συνεπλήρουν τὴν πολεμικὴν ἐξάρτυσιν τῶν ΥΕ χρόνων, παρουσιαζόμενα τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων στηλῶν τῶν τάφων τοῦ περιβόλου τοῦ SCHLIEMANN καὶ εἴτα ἐπὶ τοιχογραφιῶν.

Ἡ φύσις τῆς Ὑστεροελλαδικῆς θρησκείας καὶ κοινωνίας ἐκτὸς τῶν παρατεθέντων ἀρχιτεκτονικῶν καταλοίπων διασαφίζεται ὑπὸ σφραγιδολίθων, πηλίνων εἰδωλίων καὶ βωμῶν, ὑπὸ τῶν γραπτῶν πινακίδων τοῦ Ἑγγλιανοῦ καὶ τῆς Κνώσου καὶ ὑπὸ τῶν ἀπηχίσεων τοῦ ἔπους, ὥστε ἡ λεπτομερὴς ἐξέτασις τοῦ θέματος νὰ ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς παρούσης ἐργασίας².

¹ Ἴδὲ καὶ AJA 1947, 17 - 103.

² Ἐπισκόπησιν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου ἰδὲ ἐν M. NILSSON, *The Minoan - Mycenaean Religion*², 1950. Περιληπτικώτερον περὶ τῆς ΥΕ θρησκείας ἰδὲ ἐν WACHS, *Mycenae*. Περὶ μνείας θεοτήτων εἰς Μυκηναϊκὰς πινακίδας ἰδὲ VENTRIS - CHADWICK,

Ἱστορικὸν ἐπίσης φῶς ἐπὶ τῆς ΥΕ ζωῆς καὶ τῆς κοινωνίας ἐπιχέεται ἔτι ἐκ τῶν Χετταϊκῶν γραπτῶν μνημείων, ὥστε νὰ καθίστανται δευτερευούσης σημασίας αἱ ἐκ τῶν μνημείων εἰκασταί¹.

Κατὰ τὴν ΥΕ περίοδον διὰ πρώτην φορὰν ἡ Πελοπόννησος παρουσιάζεται ὡς ἐνιαία πολιτιστικῶς περιοχὴ ἀπὸ Κακοβάτου μέχρι Μυκηνῶν καὶ ἀπὸ Ἀχαΐας μέχρι Λακωνίας. Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ πλευρὰ τῆς χερσονήσου διὰ πρώτην φορὰν ἐκπροσωποῦνται εἰς τοὺς καταλόγους τῶν σχετικῶν προϊστορικῶν δεδομένων δι' ὕλικου δυσδιακρίτου εἰς τὴν πραγματικότητα ἂν μὴ ἀναφέρεται ὁ τόπος προελεύσεως τῶν δεδομένων. Ἡ πολιτιστικὴ αὕτη ἀφομοιώσις τῆς χερσονήσου ἔχει βεβαίως τὴν ἀρχὴν τὴν εἰς τὰς προηγουμένας περιόδους ἀλλὰ πλήρως συνετελέσθη μόνον κατὰ τοὺς ΥΕ χρόνους.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν ΥΕ χρόνων αἱ δυτικαὶ περιοχαὶ τῆς χερσονήσου (Βολιμίδια, Ὁσμάναγα, Κακόβατος κλπ.) ἴστανται εἰς τὸ αὐτὸ πολιτιστικὸν ὕψος μετὰ τῆς Ἀργολίδος καὶ ἀπὸ τινων ἀπόψεων ἡ δύσις παρίσταται ὡς ἡ πηγὴ ἐξ ἧς πολιτιστικά τινα δεδομένα εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τοὺς μετὰ ΥΕ I κεραμικῆς θαλαμοειδεῖς τάφους τῶν Βολιμιδίων τοὺς ὁμοιάζοντας πρὸς θολωτοὺς, τοὺς ΜΕ τύμβους ὡς τοῦ Παπούλια, οἵτινες παρουσιάζονται ὡς πιθανοὶ πρόδρομοι τῶν θολωτῶν τάφων, τὸν ἀρχαιότατον θολωτὸν τάφον τοῦ Ὁσμάναγα, τὸν Ἀνακτορικὸν ρυθμὸν τοῦ Κακοβάτου, τὰ ποτήρια τοῦ Βαφειοῦ κλπ. Καίτοι ἡ ἐξαγωγή ἀσφαλῶν συμπερασμάτων διὰ τὴν προέλευσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου τῆς Ἀργολίδος ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, ἐξ ἧς ἡ παράδοσις φέρει καὶ τὴν δυναστείαν τῶν Πελοπιδῶν εἰς Μυκῆνας, εἶναι πρόωρος, τὸ ὅτι ἡ δυτικὴ περιοχὴ κατὰ τὰς πρώτας μετὰ τοὺς ΜΕ χρόνους φάσεις τοῦ ΥΕ πολιτισμοῦ ἐξελλίσσεται παραλλήλως καὶ ἐν τινι βαθμῷ προηγείται τῆς Ἀργολίδος ἢ τοῦλάχιστον ὅτι δὲν ἐπιρεάζεται ἐξ Ἀργολίδος, φαίνεται μᾶλλον πιθανόν.

Ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ὁ ΥΕ πολιτισμὸς εἶναι ὁ πρῶτος πολιτισμὸς ὁ ἔχων μεμαρτυρημένας στενὰς ἐπαφὰς μετὰ τῆς Κρήτης καὶ πασῶν σχεδὸν τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου καὶ εἶναι ὁ πρῶτος πολιτισμὸς, ὅστις ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν πέραν τῆς Θεσσαλίας εἰς Μακεδονίαν καὶ πρὸς Δυσμὰς πέραν τῶν Ἰονίων πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν σχέσεων αὐτῶν οἱ ΥΕ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος προεβίβαν τὸν δρόμον πρὸς ἀποικιακὴν ἐξάπλωσιν, ὅτε ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἐπεβλήθη ἐξ ἐσωτερικῶν λόγων ἢ ἐξ ἐξωτερικῶν πιέσεων.

Myc. Doc., 125-129, καὶ περὶ Μυκηναϊκῆς κοινωνίας, αὐτόθι σ. 119-125. Συσχέτιον ἔπος καὶ μνημείων ἰδὲ ἐν LORIMER, *Homer and the Monuments*, London 1950.

¹ Ἰδὲ περιληπτικῶς GURNEY, *The Hittites* (Pelican 1952). BITTEL, GVFK, σ. 40-72. MATZ, *Handbuch II*, 301-305. SCHACHERMEYER, *Chetbiter und Achäer*, Leipzig 1935.

Χρονολογικῶς ἡ ΥΕ περίοδος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ ἀσφαλέστερον καθωρισμένη περίοδος τῆς Πελοποννησιακῆς Προϊστορίας ἕνεκα τῶν συνεχῶν ἐπαφῶν μετὰ τῆς Κρήτης, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀσίας καὶ ἕνεκα τῶν ἀφθόνων Πελοποννησιακῶν εὐρημάτων τῶν ἀνακαλυφθέντων εἰς τὰς μνημονευθείσας χώρας καὶ ἀντιστρόφως ἕνεκα τῶν πολυαρίθμων εὐρημάτων ἐκ τῶν ἐν λόγῳ χωρῶν τῶν εὐρεθέντων εἰς Πελοπόννησον. Τὰ σχετικὰ δεδομένα τῶν πολιτιστικῶν τούτων σχέσεων τῆς Πελοποννήσου πρὸς τὸν ἐκτὸς αὐτῆς κόσμον μνημονεύονται ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ. Ἡ τοποθέτησις πάντως τῶν ἀρχῶν τῆς ΥΕ περιόδου εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 16ης χιλιετηρίδος καὶ τοῦ τέλους αὐτῆς εἰς τὸ τέλος τῆς 12ης χιλιετηρίδος φαίνεται μᾶλλον ἀσφαλές. Τὸ τέλος τῆς περιόδου εἰς Μυκῆνας, Θεράπνην, Ἑγγλιανὸν καὶ ἄλλας θέσεις χαρακτηρίζεται ὑπὸ μιᾶς ἐπιχώσεως μετ' ἐμφανῶν ἐντόνων πυρπολήσεων τῶν οἰκισμῶν, αἱ δὲ καταστραφεῖσαι θέσεις ἢ οὐδόλως κατρκήθησαν μετὰ ταῦτα (Θεράπνη, Ἑγγλιανός) ἢ προσείλκυσαν καὶ πάλιν κατοίκους μετὰ παρέλευσιν ἱκανοῦ χρόνου (Μυκῆναι, Τίρυνς κλπ.)¹.

1. Λεπτομερέστερα περιγράμματα τῆς ΥΕ περιόδου ἰδὲ ἐπίσης G. KARO, ἐν RE Suppl. VI 584-615, MATZ, Handbuch II 264-267, 275-305 καὶ WACE, Mycenae. C. W. Blegen, The Mycenaean Age κλπ. Univ. Cincinnati, 1962. F. H. Stubbings, The Rise of Mycenaean Civilization (1963). СΑΗ τόμ. II, κεφ. 14, Revised edition. Ἐτι δὲ παλαιότερα ἐν TSUNTAS-MANATT, The Mycenaean Age καὶ ΤΣΟΥΝΤΑ, Μυκῆναι καὶ Μυκηναῖος Πολιτισμός, Ἀθῆναι 1893.

Η ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Πρὶν ἢ καταλίπωμεν τὸν λόγον περὶ τῶν λειψάνων τῶν Προϊστορικῶν πολιτισμῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἐκ τούτων ἔξαγομένων συμπερασμάτων ἀναγκαῖον θὰ ᾖτο νὰ συνοψισθῶσιν εἰς ἐνιαῖον κεφάλαιον πάντα τὰ δεδομένα διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν Προϊστορικῶν Περιόδων τῆς Πελοποννήσου εἰς ἃ περὶπου χρονικὰ ὅρια παρετέθη. ἤδη κατὰ τὴν ἐπισκόπησιν τῶν δεδομένων ἐκάστης περιόδου.

Ὡς μέσα χρονολογήσεως τῶν προϊστορικῶν στρωμάτων καὶ περιόδων χρησιμοποιοῦνται συνήθως ἀντικείμενα ἐκ τῶν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου περιοχῶν, ἰδίᾳ ἐκ Κρήτης, Αἰγύπτου καὶ Ἀσίας, εὗρισκόμενα εἰς πελοποννησιακὰς θέσεις καὶ ἀντιστρόφως πελοποννησιακὰ ἀντικείμενα εὗρισκόμενα εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιοχὰς καὶ εἰς περιβάλλον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀκριβῶς χρονολογούμενον ἐκ τῶν γραπτῶν πηγῶν τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἢ ἐξ ἀμοιβαίων ἐπαφῶν τῶν ἐν λόγῳ χωρῶν μεταξὺ των.

Ἡ χρονολόγησις ὅμως ἐνὸς στρώματος διὰ ξένων εὐρημάτων εὐρεθέντων ἐν Πελοποννήσῳ ἢ ἀντιστρόφως δύναται νὰ θεωρῆται ἀξιόπιστος ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ εὐρέσεως ἀξιολόγου ποσότητος κεραμικῶν εὐρημάτων, ἢ χρῆσις τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διήρκεσεν ἐπὶ πολλὰς γενεάς. Χρονολογήσεις βασιζόμεναι ἐπὶ τῆς εὐρέσεως μεμονωμένων ἀντικειμένων ἐκ λίθου, ὕαλομαζης ἢ μετάλλου πρέπει νὰ θεωρῶνται μᾶλλον προβληματικά, διότι τὰ ἐν λόγῳ ἀντικείμενα δυνατόν νὰ διήνυσαν μακρὰν περίοδον παρουσίας εἰς μίαν περιοχὴν μέχρις οὗ ἐτάφησαν εἰς ὃ σημεῖον εὐρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Διδακτικὴ εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ὑπαρχόντων παραδειγμάτων, ἡ εὕρεσις εἰς τὴν Γεωμετρικὴν Σπάρτην πρωίμων Αἰγυπτιακῶν ἀντικειμένων (PENDLEBURY, *Aegyptiaca*, 109) χωρὶς ταῦτα νὰ ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν χρονολογίαν τοῦ περιβάλλοντος εἰς ὃ εὐρέθησαν. Ὅσάκις πάλιν ἡ ἐκ τῆς κεραμικῆς ἢ ἐξ ἄλλων ἀθρόων εὐρημάτων ἔξαγομένη χρονολόγησις ἐνὸς στρώματος μεταφέρεται εἰς τὸ ἄλλο περιεχόμενον τοῦ στρώματος, οἷον τὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἢ τὰ ἄλλα εὐρήματα, τὸ ἐνδεχόμενον χρονολογικοῦ σφάλματος δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἀποκεκλεισμένον. Ἄν δὲ ἡ οὕτω ἐπιτευχθεῖσα χρονολόγησις οἰκοδομημάτων ἢ ἀντικειμένων μιᾶς ἐπιχώσεως μεταφέρεται εἰς ἀνάλογα οἰκοδομήματα ἢ εὐρήματα ἄλλων περιοχῶν διὰ μόνην τὴν ὁμοιότητα τῶν εὐρημάτων τῶν δύο περιοχῶν ἢ πιθανότης σφάλματος πολλαπλασιάζεται. Ἐκ τοιούτων δυσχερεῶν περὶ τὴν χρονολόγησιν τῶν προϊστορικῶν περιόδων προκύπτουν ἐνίοτε ἐκπληκτικαὶ

διαφοραὶ χρόνου μεταξύ τῶν γνωμῶν τῶν διαφορῶν μελετητῶν τῶν Προϊστορικῶν καταλοίπων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου εἰδικῶς¹.

Συμφωνία μεταξύ τῶν διαφορῶν ἐρευνητῶν ὑπάρχει μόνον εἰς ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπόλυτον χρονολόγησιν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς λήξεως ὡς καὶ τῶν υποπεριόδων τῆς Ὑστεροελλαδικῆς μόνον ἐξ ὧν τῶν προϊστορικῶν περιόδων τῆς Πελοποννήσου, δι' ἣν ὑπάρχουσι πολυάριθμα πολιτιστικὰ δεδομένα Αἰγυπτιακῆς προελεύσεως εὐρεθέντα ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀντιθέτως Πελοποννησιακὰ δεδομένα εὐρεθέντα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Κρήτῃ, ὥστε νὰ ἀλληλοελέγχωνται τὰ χρονολογικὰ συμπεράσματα τὰ ἐξαγόμενα ἐκ κεχωρισμένων ἐπαφῶν τῆς Αἰγύπτου μετὰ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Αἰγύπτου μετὰ τῆς Πελοποννήσου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν συσχετίσιν πολιτιστικῶν ἐπαφῶν καὶ μεταξύ τῶν δύο τελευταίων τούτων περιοχῶν.

Πᾶν τὸ ὑπάρχον διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς ΥΕ περιόδου τῆς Πελοποννήσου ὕλικὸν ἔχει συλλεγῇ καὶ ἐπαρκῶς χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τῶν FIMMEN καὶ PENDLEBURY². Ὁ PENDLEBURY (Aegyptiaca, σ. 44-72, 109) ἔχει καταγράψει πλέον τῶν 90 Αἰγυπτιακῶν ἀντικειμένων εὐρεθέντων εἰς Λακωνίαν καὶ Ἀργολίδα (περιέργως οὐδὲν ἐξ Ὀλυμπίας καὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, Aegyptiaca, σ. XIX, ὥς δι' ἀνεπαρκῆ ἐξερευνήσιν τῆς περιοχῆς) καὶ πλέον τῶν 20 Αἰγυπτιακῶν θέσεων εἰς ἃς ἔχουν εἰρεθῇ Ὑστεροελλαδικὰ ἢ Ὑστερομινωικὰ ἀγγεῖα ἢ ὄστρακα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα (Aegyptiaca, 110-112. Journ. Egypt. Arch. 1930, 75-92).

Τὰ σημεῖα ταῦτα ἐπαφῆς μεταξύ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Αἰγύπτου λαμβανόμενα ἐν συνδυασμῷ ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὰ δεδομένα ἐπαφῆς μεταξύ Κρήτης καὶ Αἰγύπτου, τὰ χρησιμοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ EVANS ὡς τεκμήρια διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς χρονολογίας τοῦ Μινωικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κρήτης, καὶ ἀφ'

¹ Ἡ σπουδαιότερα βιβλιογραφία διὰ τὴν προϊστορικὴν χρονολογίαν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Βιβλία: FIMMEN, Kretisch-Mykenische Kultur (1921), 125-215. PENDLEBURY, Aegyptiaca (1930). ÅBERG, Bronzezeitliche und früheisenzeitliche Chronologie, τεῦχος IV, Griechenland (1933). A. FURUMARK, The Chronology of the Mycenaean Pottery (1941). J. WIESNER, Vor und Frühzeit des Mittelmeerlandes I (1943). C. F. A. SHAEFFER, Stratigraphie comparée et Chronologie de l'Asie occidentale (IIIe et IIe Millénaires) (1948). V. ΜΙΟΥΔΙΣ, Chronologie der jüngeren Steinzeit Mittel und Südost-Europas (1949). R. EHRLICH, Relative Chronologies in Old World Archaeology (1954).

Ἄρθρα: Journ. of Egypt. Stud. 1930, 75-92. Gnomon 1939, 65-76, 1940, 145-155. Historia 1950, 173-194. AJA 1947, 16-109, 165-182. Antiquity 1948, 61-74. Praeh. Zeitsch. 1949-50, 17-48. Mémoire présenté par divers savants a l'Académie des Inscriptions et de Belles-Lettres 1950, Extrait 1-66. JdI 1950-51, 1-90. Γέρος Ἀ. Κεραμοπούλου (1953), 89-104. Antiquity 1954, 155-164.

² FIMMEN, Kretisch-Mykenische Kultur, Leipzig-Berlin 1921. PENDLEBURY, Aegyptiaca, Cambridge 1930.

έτέρου πρὸς τὰ δεδομένα ἐπαφῆς μεταξὺ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου¹ παρέχουν ἀσφαλῆ βάσιν διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν ἀρχῶν τῆς ΥΕ περιόδου, καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ τέλους τῆς ΜΕ, εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 16ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἢ τὴν ἀνύψωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς XVIII Αἰγυπτιακῆς Δυναστείας τὸ δὲ τέλος τῆς ΥΕ περιόδου περὶ τὸ τέλος περίπου τῆς XX Αἰγυπτιακῆς Δυναστείας, ἢ περὶ τὸ τέλος τῆς 12ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ ΥΕ I φάσις τῆς περιόδου καλύπτει περίπου τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ 1580, τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμώσιος τοῦ Ἐλευθερωτοῦ, μέχρι περίπου τοῦ 1500, τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας τῆς Χατσεψούτ.

Ἡ ΥΕ II φάσις καλύπτει τὴν βασιλείαν τῆς Χατσεψούτ καὶ τοῦ Τουθμόσιος τοῦ III ὥς καὶ τοῦ Ἀμενοτέπ II καὶ τοῦ Τουθμόσιος τοῦ IV ἤτοι περίπου τὰ ἔτη 1500 - 1425².

Αἱ ὑποδιαρέσεις τῆς ΥΕ III φάσεως τῆς περιόδου, ἣτις πρέπει νὰ καλύπτῃ τὸ χρονικὸν διάστημα 1425 - 1100, ἔχουν καθορισθῇ³ ὡς ἔπεται: ΥΕ IIIA 1425-1340, ΥΕ IIIB 1340-1210 καὶ ΥΕ IIIG 1210-1100.

Τὸ ἔτος 1200 π.Χ. κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν εἶναι τὸ ἔτος τῆς ἐνάρξεως ἢ, κατ' ἄλλας παραδόσεις, τῆς λήξεως τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Διὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τροίας σφίζονται ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἑνδεκα διάφοροι χρονολογία κυμαινόμενοι ἀπὸ τοῦ 1334 (ΔΟΥΡΙΣ Σάμιος) μέχρι τοῦ 1135 (ΕΦΟΡΟΣ). Ὁ ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΗΣ (παρὰ ΔΙΟΔΩΡΩ, καὶ ΚΛΗΜΕΝΤΙ) θέτει τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας εἰς τὸ ἔτος 1183, τὸ δὲ Πάριον Χρονικὸν εἰς τὴν 3ην Ἰουνίου 1209. Ὁ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ (I 12) τοποθετεῖ τὴν Κάθοδον τῶν Δωριέων εἰς Πελοπόννησον 80 ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας⁴. Συνεπῶς ἂν λάβωμεν ἐν συνδυασμῷ τὴν χρονολογίαν τοῦ ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΟΥΣ διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας καὶ τοῦ ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ διὰ τὴν Κάθοδον τῶν Δωριέων, ἣτις κλείει τοὺς ΥΕ χρόνους τῆς Πελοποννήσου, τὸ ἔτος 1103 π.Χ. δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ συμβατικὸν ἔτος τῆς λήξεως τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦτο ἐλήφθη καὶ ὡς ὄριον διὰ τὸ τέλος τῆς παρουσῆς ἐρευνῆς.

Προκειμένου περὶ τῆς ΜΕ περιόδου τὸ τέλος αὐτῆς καθορίζεται ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς ΥΕ ἥτοι κατὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα ἢ ΜΕ περίοδος λήγει τὸ 1580 π.Χ., ἂν καὶ ἡ χρονολογία αὕτη εἶναι ὅλως συμβατικὴ διότι οὐδὲν σαφὲς στροματογραφικὸν δεδομένον ὑπάρχει πρὸς διάκρισιν τῆς ΜΕ ἀπὸ τῆς ΥΕ περιόδου ἐν ταῖς ἐπιχώσεσι τῶν διαφόρων θέσεων.

¹ FURUMARK, *The Chronology of Mycenaean Pottery*, Stockholm 1941.

² Αἱ χρονολογία κατὰ τὸν HALL, *The Ancient History of the Near East* (1952), 228.

³ Τὴν ἀκριβῆ χρονολόγησιν τῶν ΥΕ III ὑποπεριόδων ἰδὲ ἐν FURUMARK, ἔ.ἀ. καὶ WACE, *Mycenae*, 10. AE 1953-54, 140. *Historia* 1953-54, 74-94.

⁴ Τὰς χρονολογίας τῆς παραδόσεως περὶ τῆς πτώσεως τῆς Τροίας καὶ τὰς σχετικὰς πληροφορίας ἰδὲ ἐν FORSDYKE, *Greece before Homer* (1956), σ. 55, 61, 62 κ.ἑξ.

Ἡ χρονολόγησις ὁμως τῶν ἀρχῶν τῆς ΜΕ περιόδου, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ πρὸ αὐτῆς χρονολογήσεις τῶν προϊστορικῶν περιόδων τῆς Πελοποννήσου, στηρίζονται ἐπὶ εἰκασίων καὶ κατὰ προσέγγισιν ὑπολογισμῶν, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ διαφωνία ἑκατονταετηρίδων τινῶν μεταξὺ τῶν χρονολογήσεων τῶν διαφόρων ἐρευνητῶν. Πλὴν τῆς διαφορᾶς τῶν γνώμῶν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς στρωματογραφίας πελοποννησιακῶν θέσεων εἰς ἃς εὐρίσκονται ἀντικείμενα Κρητικῆς, Αἰγυπτιακῆς ἢ Μικρασιατικῆς προελεύσεως καὶ ἀντιστρόφως κατὰ τὴν ἐρμηνείαν στρωματογραφίας μετὰ πελοποννησιακῶν ἀντικειμένων εὕρισκομένων εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιοχάς, αἱ θεωρίαι διὰ τὰς χρονολογίας τῆς Αἰγύπτου, τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μεταβάλλονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μετὰ τῶν σχετικῶν συνεπειῶν καὶ διὰ τὰς χρονολογήσεις τῶν προϊστορικῶν περιόδων τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰσχυρῶν θεωριῶν διὰ τὰς χρονολογίας τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἔχουν καὶ κατὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν περιόδων τῆς Ἑλληνικῆς προϊστορίας διαμορφωθῇ δύο χρονολογικὰ συστήματα. Τὸ ἐν τούτων στηρίζεται ἐπὶ τῶν χρονολογιῶν τοῦ ED. MEYER διὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τοῦ EVANS διὰ τὴν Κρήτην καὶ χρησιμοποιεῖ μεγάλας χρονολογίας ἀκολουθεῖται δὲ κυρίως ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν καὶ τῶν Ἀμερικανῶν ἐρευνητῶν, τὸ ἕτερον, ἀκολουθοῦμενον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἰδίᾳ ἐρευνητῶν, χρησιμοποιεῖ χαμηλὰς χρονολογίας. Ἐπισκόπησιν καὶ συσχετισμὸν τῶν διαφόρων χρονολογικῶν συστημάτων ἔχει ἐπιχειρήσει ὁ SCHACHERMEYR ἐν RE XXII (2), 1354-1358¹.

Τὰ πραγματικὰ δεδομένα ἐκ Πελοποννήσου, ἐφ' ὧν βασιζονται αἱ προτεινόμεναι διὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΜΕ περιόδου τῆς χερσονήσου χρονολογαί, 2000/1800, εἶναι τὰ ἐπόμενα :

I. Πέντε περίπτου ὄστρακα ἐξ Ἀσίνης, ἐν ἑτερον ἐκ Μιδέας καὶ δώδεκα ἢ ὀλίγον περισσότερα ἐκ Λέρνης θεωρούμενα πάντα ὡς Κρητικὰ Μεσομινωικὰ II-III προϊόντα εἰσηγμένα εἰς Πελοπόννησον. Τὸ ὄστρακα ταῦτα ἔχουν ἤδη

¹ Ἐπισκόπησιν τῶν διαφόρων χρονολογικῶν συστημάτων διὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν σημασίαν τούτων διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς προϊστορίας τῆς Κρήτης καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς Ἑλλάδος παρέχει ὁ R. W. HUTCHINSON ἐν *Antiquity* 1954, 155-164.

Δείγμα τῆς ὑπορχούσης διαφωνίας τῶν γνώμῶν διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν Ἑλληνικῶν προϊστορικῶν περιόδων εἶναι ἡ χρονολόγησις τῶν ἀρχῶν τῆς ΠΕ περιόδου ὑπὸ μὲν τοῦ WEINBERG (*AJA* 1947, 181) κατὰ τὸ 3100 π.Χ., ὑπὸ δὲ τοῦ WACE (*Mycenae*, 9) τὸ 3000/2800, ὑπὸ τοῦ SCHACHERMEYR, ἔ.ἀ. τὸ 2600 π.Χ. ὑπὸ τοῦ MATZ (*Handbuch* II, 180) καὶ ὑπὸ τοῦ CHILDE (*Dawn*, 1950, 331) τὸ 2400 π.Χ.

Τὸ κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς παρούσης ἐργασίας παρατεθὲν χρονολογικὸν περίγραμμα στηρίζεται ἐπὶ τῶν χρονολογιῶν τοῦ BLEGEN, Korakou, 123, τοῦ WACH. *Mycenae*, 9. *Historia* 1953-54, 74-94. *AE* 1953-54, 140 καὶ τοῦ SCHACHERMEYR, ἔ.ἀ.

περιγραφῇ κατὰ τὴν παράθεσιν τῶν κεραμικῶν δεδομένων τῶν ἀντιστοιχῶν θέσεων¹.

II. Ἡ εὗρεσις εἰς Αἰγιναν καὶ Φυλακωπὴν τῆς Μήλου τῶν χαρακτηρι-
στικῶν διὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ΜΕ περιόδου ἐν Πελοποννήσῳ Φαιῶν Μινυείων
ἄγγειων ὁμοῦ μετὰ τῶν Μεσομινωικῶν ἄγγειων τῆς Κρήτης, G. WELTER,
Aegina, 101. Phylakopi, 148, 153. BSA 1916-18, 186-189.

III. Καταφανεῖς Μεσομινωικαὶ II-III κρητικαὶ ἐπιρροαὶ ἐπὶ τῆς Μεσο-
ελλαδικῆς κεραμικῆς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος μνημονευθεῖσαι ἤδη ὡς ἰδι-
αιτέρα κατηγορία κατὰ τὴν παράθεσιν τῶν δεδομένων ἐκάστης τῶν Πελο-
ποννησιακῶν θέσεων.

Ἡ χρονολογία τῶν Καμαραϊκῶν ἄγγειων καὶ τῆς MM III περιόδου τῆς
Κρήτης ἔχει ἀσφαλῶς καθορισθῇ διὰ πολλῶν κοινῶν δεδομένων μεταξὺ Κρή-
της καὶ Αἰγύπτου. Ἐν Κρητικὸν ἄγγειον τῆς περιόδου ἔχει εὑρεθῇ εἰς ἓνα
τάφον τῆς Ἀβύδου ἐν Αἰγύπτῳ κλεισθέντα πρὸ τοῦ 1800 π.Χ. Πάντα τὰ
σχετικὰ δεδομένα πραγματεύονται ἐν ἐκτάσει ὁ FIMMEN, 152-159, ὁ PEN-
DLIBURY, Archaeology of Crete, 143-145 καὶ ὁ MATZ, Handbuch II,
231-232, ἰδίᾳ ὑποσημ. 2-4 τῆς σ. 232.

IV. Ἡ ἐμφάνισις τῶν Φαιῶν Μινυείων ἄγγειων καθ' ὅλην τὴν διάρ-
κειαν τῆς Τροίας VI, δι' ἣν ἄλλαι ἐπαφαὶ ὑποδεικνύουν τὴν αὐτὴν χρονο-
λογίαν (Trois III, 15-20).

Τὰ δεδομένα τὰ ὑποστηρίζοντα τὴν χρονολόγησιν τῶν ἀρχῶν τῆς
ΠΕ περιόδου εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς 3ης π.Χ. χιλιετηρίδος
(2600 π.Χ.) εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

I. Μία σφραγὶς ἀπὸ ΠΕ στρώματα εὑρεθεῖσα ἐν Ἀσίνῃ ἐντελῶς ὁμοία
πρὸς Αἰγυπτιακὰς σφραγίδας τῶν ἀρχῶν τῆς VI δυναστείας (Asine, 234).
Εἰς ΠΕ III ἀποτυπῶμα εὑρεθεὶς ἐπίσης εἰς Ἀσίνην (Asine, σ. 218, εἰκ. 160
ἀρ. 2) φέρων ἀποτυπώματα σφραγίδος, τὸ Κρητικὸν πρότυπον τῆς ὁποίας
ἔχει εὑρεθῇ εἰς Τράπεζαν Κρήτης τὸ δὲ Αἰγυπτιακὸν ἀρχέτυπον αὐτῆς δὲν
εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι νεώτερον τῆς XI δυναστείας (MATZ, Handbuch II,
202). Ἄλλα ἀποτυπώματα σφραγίδων ἐξ Ἀσίνης, Ζυγουριῶν καὶ Λέρνης
ὁμοιάζοντα καταπληκτικῶς πρὸς Πρωτομινωικὰ III ἢ Μεσομινωικὰ I παρα-
δείγματα τῆς Κρήτης, τὰ ὅποια ἐν συνεχείᾳ ἔχουν στενὴν ὁμοιότητα πρὸς
Αἰγυπτιακὰς σφραγίδας. Ἰδὲ σχετικῶς: Asine, 236-239. Zygyouries, 218.

¹ Ἰδὲ ἀνωτέρω σ. 363, 364, 365 καὶ Asine, 274-275, 278, 434. New Tombs, 15.
Hesperia 1956, 159-160, 1960, 299.

Hesperia, 1955, σ. 41, πίν. 22. Διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς ΠΜ III καὶ ΜΜ I περιόδου ἰδὲ PENDLEBURY, *Ar. Cr.*, 89-90, 120-122 καὶ MATZ, *Handbuch II*, 202, 228.

II. Πρωτοελλαδικὰ κεραμικὰ προϊόντα παρουσιάζονται εἰς τὴν Τροίαν ἀπὸ τῆς πόλεως I μέχρι τῆς πόλεως V. Τὰ πρῶτα εἰσηγμένα εἰς Τροίαν Ἀργολικὰ κεραμικὰ προϊόντα, ἀνήκοντα εἰς προκεχωρημένην βαθμίδα τῆς ΠΕ κεραμικῆς, ἐμφανίζονται εἰς τὴν Τροίαν II (Troy I, 271). Ἡ ἀρχὴ τῆς Τροίας II τοποθετεῖται περίπου εἰς τὸ 2600 π.Χ. καὶ ἄλλαι ἀνατολικῆς προελεύσεως ἐνδείξεις συνηγοροῦν εἰς τοῦτο. Troy I, 39, 40, 41, 51, 54, 208-213, 219, 222. Troy II, 8-10, 107-111, 227-230 κλπ.

III. Ἄλλαι πολιτιστικαὶ ὁμοιότητες τῆς ΠΕ Πελοποννήσου πρὸς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἑποχῆς τοῦ χαλκοῦ μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν Μικρῶν εὐρημάτων καὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἐπινοήσεων οἷον ἡ τοποθέτησις τῶν λίθων ὡς ἀκανθαὶ ἰχθύων κλπ., περὶ ὧν ἐγένετο λόγος εἰς τὰ οἰκεῖα κεφάλαια ἀνωτέρω.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς Νεολιθικῆς Ἑποχῆς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ τῇ νοτιωτέρᾳ Ἑλλάδι εἶναι ἔτι σκοτεινότερον ζήτημα. Παχέα Νεολιθικὰ στρώματα δὲν συναντῶνται συνήθως ἐν Πελοποννήσῳ καὶ αἱ διάφοροι κατηγορίαι τῶν Νεολιθικῶν ἀγγείων τῆς Θεσσαλίας, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ χρονολογικὰς ἐξισώσεις μεταξὺ τῶν δύο περιοχῶν, εἰς Πελοπόννησον συναντῶνται συνήθως συγκεχυμένα. Εἰς τὰ αὐτὰ δέ, ἐνίοτε μὴ κεκινημένα, στρώματα εὐρίσκονται ἐν Πελοποννήσῳ Ἀρχαιότερα καὶ Νεώτερα Νεολιθικὰ κεραμικὰ προϊόντα πολλαίς μεμειγμένα μετὰ ΠΕ.

Ἐν Θεσσαλίᾳ, ὅπου ἐν στρῶμα ἀξιολόγου πάχους προηγεῖται τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῶν κεραμικῶν προϊόντων τῆς ἑποχῆς τοῦ χαλκοῦ (P-T, 25, 58, 87, 130, 150, 169, 171, 197), αἱ ἀρχαὶ τῆς Νεολιθικῆς περιόδου πρόκειται, κατὰ τὰ μέχρι σήμερον κρατοῦντα ἐν τῇ Προϊστορικῇ ἐρευνῇ, νὰ τεθῇ εἰς μίαν ἑποχὴν ἀρχαιότεραν πάντως τῶν ἀρχῶν τῆς 3ης ἢ τοῦ τέλους τῆς 4ης π.Χ. χιλιετηρίδος.

Ἐπὶ πλέον ἔχει ὑποδειχθῇ ὅτι ἡ περίοδος τοῦ Διμηνίου τῆς Θεσσαλίας, ἐνδεχομένως μερικῶς τοῦλάχιστον, εἶναι σύγχρονος πρὸς τὴν ΠΕ ἑποχὴν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ SCHACHERMEYR (ἐν *ÄKG*, 30) θέτει τὰς ἀρχὰς τῆς Νεολιθικῆς Ἑποχῆς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν 5ην π.Χ. χιλιετηρίδα, τὰς ἀρχὰς τῆς περιόδου τοῦ Σέσκλου εἰς τὸ ἔτος 3500 περίπου π.Χ. καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς περιόδου τοῦ Διμηνίου εἰς τὸ 2900 π.Χ. Αἱ χρονολογίαι αὗται δύνανται καὶ ἐνταῦθα νὰ ληφθοῦν ὡς πιθαναὶ χρονολογικαὶ ἐνδείξεις στηριζό-

μεναι πάντως ἐπὶ καθαρῶν ὑποθέσεων καὶ οὐχὶ ἀπτῶν καὶ ἀναμφισβητήτων δεδομένων.

Αἱ χρονολογίαι τῆς Θεσσαλίας καὶ ἡ Νεολιθικὴ ταύτης στρωματογραφία καὶ κεραμικὴ συγκρίνονται πρὸς τὰ ἀντίστοιχα δεδομένα τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ MILOJČIĆ ἐν JdI 1950-51, 1-90. Ὁ WEINBERG ἀφ' ἑτέρου ἐν AJA 1947, 165-182 συγκρίνει τὰ ΠΕ δεδομένα τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰ δεδομένα τῆς Τροίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ φθάνει εἰς διαφορετικὰ συμπεράσματα. Ἀλλὰ πάντα τὰ συμπεράσματα ταῦτα εἶναι θεωρίαι μᾶλλον παρὰ δεδομένα. Γενικὴν ἐπισκόπησιν τοῦ ζητήματος τῆς Προϊστορικῆς χρονολογίας ὅλης τῆς Μεσογείου ἔχει γίνῃ ὑπὸ διαφόρων ἐρευνητῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ R. EHRLICH, *Relative Chronologies in Old World Chronology*, Chicago 1954.

Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἐν τῷ Δευτέρῳ Μέρει τῆς παρούσης ἐργασίας προσεπαθήσαμεν νὰ συναγάγωμεν, ταξινομήσωμεν καὶ ἐρμηνεύσωμεν τὰ λείψανα τῶν Προϊστορικῶν πολιτισμῶν τῆς Πελοποννήσου δι' ἓν χρονικὸν διάστημα μεγαλύτερον τῶν τριῶν χιλιετηρίδων. Τὸ περίγραμμα μιᾶς τόσον μακρᾶς ἐποχῆς πρέπει, ὥς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πηγῶν, ἀπαραιτήτως νὰ περιέχῃ πολλὰ χάσματα ὥς πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἱκανὰς ἀμφιβολίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς χρονολογίας.

Ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ εἰκὼν ἐκάστης προϊστορικῆς ἐποχῆς, ἡ παρεχομένη ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῶν ἀνασκαφῶν, στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς τελευταίας φάσεως ἐκάστης προϊστορικῆς περιόδου, τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς ὁποίας εἶναι καλλίτερον γνωστά, προσέτι ὅτι αἱ διάφοροι προϊστορικαὶ θέσεις τῆς Πελοποννήσου ἔχουν ἀνασκαφῇ ὑπὸ διαφόρων ἐρευνητῶν καὶ εἰς διαφόρους χρονικὰς περιόδους καὶ κατὰ συνέπειαν αἱ σχετικαὶ ἐκθέσεις ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν περικλείουν κατὰ ἓν ποσοστὸν τὴν προσωπικὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀνασκάψαντος ὥς πρὸς τὰ δεδομένα καὶ τὰς πεποιθήσεις τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ θέσις ἀνεσκάπτετο, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς χρονολογικὰς ἢ τὰς πολιτιστικὰς σχέσεις τῶν δεδομένων ἐκάστης περιοχῆς. Τέλος ὅτι τὸ μέχρι σήμερον ἀνασκαφὴν ὕλικὸν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πολὺ ὀλίγον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ κρυπτόμενον ἔτι ὑπὸ τὴν γῆν καὶ τὸ ἀπολεσθὲν ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου.

Παρ' ὅλα ταῦτα τὰ ἀπτὰ δεδομένα ἐκ τοῦ ἐδάφους ἀποτελοῦν πάντοτε τὴν ἀσφαλεστέραν βάσιν διὰ τὴν ἐρευναν τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου πέρα τοῦ χρονικοῦ ὁρίου τῶν γραπτῶν πηγῶν καὶ ἡ γενικὴ γραμμὴ ἐξελίξεως τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ χερσονήσῳ ἡ ἐκτεθεῖσα ἐν τῷ προηγούμενῳ Μέρει παρ' ὅλα τὰ ἀπαραίτητα χάσματα καὶ τὰς ἀβεβαιότητας, τὰς ὁποίας ἐνδεχομένως περικλείει, ἀποτελεῖ τὸν ἀσφαλέστερον ὁδηγὸν διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς Ἱστορίας τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως ἀνθρωπίνων ὄντων ἐν αὐτῇ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν γραπτῶν πηγῶν.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐρευνα πρέπει νὰ προχωρήσῃ πέρα τῶν ἀπτῶν λειψάνων τῶν προϊστορικῶν χρόνων καὶ εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν τῶν δημιουργῶν τῶν

προϊστορικῶν καταλοίπων, οἵτινες κυρίως ἐνδιαφέρουν τὴν Ἱστορικὴν ἔρευναν, τότε πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ δεδομένα τῆς Ἀνθρωπολογίας, τῆς Γλωσσολογίας, τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Μυθολογίας.

Α. ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΕΚ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

Τὰ ἀνθρωπολογικὰ δεδομένα τὰ ἀνασκαφέντα μέχρι σήμερον (1961) ἐν Πελοποννήσῳ εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

Λεῖψανα Νεολιθικῶν σκελετῶν ἔχουν εὐρεθῇ εἰς Νεμέαν, Πρόσσυμναν, Λέραν, Ἀγιοργίτικα καὶ πιθανῶς Μάλθην, ἂν οἱ τάφοι τῆς τελευταίας θέσως θεωρηθοῦν ὡς ἀνήκοντες εἰς τὴν Νεολιθικὴν ἐποχὴν. Ἐκ πάντων τῶν δεδομένων τούτων μόνον ἐν κρανίον ἐξ Ἀγιοργίτικων ἠδύνατο νὰ μετρηθῇ παρέχον ἐν μόνον ἀσφαλὲς δεδομένον δι' ἀνθρωπολογικὰς συγκρίσεις. Τὰ δεδομένα τῆς Λέρνης δὲν ἔχουν γνωστῇ ἐπαρκῶς. Τὸ Νεολιθικὸν κρανίον τῶν Ἀγιοργίτικων ἀνήκει εἰς νεαρὸν θῆλυ ἄτομον καὶ παρέχει κρανιακὸν δείκτην μήκους πρὸς πλάτος 67,9, ἀνήκει δηλαδὴ εἰς φυλὴν δολιχοκράνων τύπων, οἷα ἦτο καὶ ἡ Μεσογειακὴ φυλὴ. Ὁ FÜRST ὅμως, ὅστις ἐμελέτησε τὸν τύπον τοῦτον, φρονεῖ ὅτι ὁ γενικὸς σχηματισμὸς τοῦ κρανίου δεικνύει ὅτι τοῦτο ἀνήκει πιθανῶς εἰς ἓνα κλάδον Νορδικῆς Φυλῆς¹.

Τῆς ΠΕ περιόδου ἀνθρωπολογικὸν ὕλικὸν ἔχει εὐρεθῇ ἐν Πελοποννήσῳ εἰς Μύλον Χελιώτου, Ἰσθμίαν, Παλαιὰν Κόρινθον, Ζυγουριές, Ἀσίνην καὶ Μάλθην, ἂν αἱ ταφαὶ τῆς θέσεως θεωρηθοῦν ἀνήκουσαι εἰς τὴν ΠΕ περίοδον. Ἐξ ὅλων τῶν δεδομένων τούτων μόνον τέσσαρα κρανία τοῦ Μύλου τοῦ Χελιώτου ἦτο δυνατόν νὰ μετρηθοῦν. Ταῦτα παρέρχον «κεφαλικοὺς δείκτας κυμαινομένους ἀπὸ 74 μέχρι 80, ὅστις εἶναι ὁ κανονικὸς μέσος ὅρος διὰ τὰ κρανία τὰ εὐρεθέντα εἰς τάφους τοῦ 7ου καὶ τοῦ 6ου αἰῶνος» π.Χ. AJA 1930, 406².

Ἡ ΜΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ λεῖψανων 29 σκελετῶν μελετηθέντων ὑπὸ τοῦ FÜRST, 27, τῶν ὁποίων προέρχονται ἐκ τῆς Ἀσίνης καὶ 2 ἐκ τῶν Μυκηνῶν. Ἐκ τούτων εἰς 20 περιπτώσεις, εἰς ἃς τὰ κρανία ἠδύνατο νὰ μετρηθοῦν, ἔξ ἦσαν δολιχοκέφαλοι τύποι ἔχοντες δείκτας κυμαινομένους μεταξὺ

¹ Τὸ Νεολιθικὸν ἀνθρωπολογικὸν ὕλικὸν ἰδὲ εἰς τὰ δεδομένα τῶν Νεολιθικῶν ταφῶν ἀνωτέρω. Ἰδὲ ἐπίσης AJA 1927, 439, 1928, 534. Prosymna, 25-27. L. U. A. NF. A. v. d. 2 τόμ. 28 (1932) ἀρ. 13. COON, Races of Europe, 101.

² Τὰ ΠΕ ἀνθρωπολογικὰ δεδομένα ἐκτὸς τῶν ΠΕ ταφῶν ἀνωτέρω ἰδὲ καὶ ἐν: AJA 1930, 405-406 καὶ Hesperia 1949 Suppl. VIII, 421-422 (Μύλου Χελιώτου). Hesperia 1955, 143 (Ἰσθμίας). AJA 1897, 316 καὶ Hesperia 1945, 293 ὑπόσημ. 4 (Κορίνθου), Zygouries, 40-41 (Ζυγουριῶν). Asine, 42, 338 (Ἀσίνης). Malthi, 188-191 (Μάλθη). Δεδομένα πρὸς σύγκρισιν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἰδὲ ἐν COON, Races of Europe, 131-157. Hesperia 1945, 297-363.

66 καὶ 74, δώδεκα ἦσαν μεσοκρανικοὶ τύποι, ὁ δείκτης τῶν ὁποίων ἐκυμαίνεται μεταξὺ 75 καὶ 78, καὶ δύο κρανία ἀνήκον εἰς βραχυκεφάλους τύπους ἔχοντας δείκτην 83-91¹.

Δέκα πέντε καλῶς διατηρούμενα κρανία ἐξ Ἀσίνης ὥς καὶ τὰ δύο ἐκ Μυκηνῶν, τὸ ἐν τῶν ὁποίων μόνον σφίζεται καλῶς, «παρουσιάζουν μίαν ποιικίαν σχημάτων, δολιχοκρανικῶν, βραχυκρανικῶν καὶ Ἀρμενοειδῶν, αἱ ἀναλογίαι τῶν ὁποίων δὲν φαίνεται ὅτι ἔλλείπουν ἀπὸ τὴν Κορήτην»².

Τὸ καλῶς διατηρούμενον κρανίον ἐκ Μυκηνῶν ἀνήκει ἐπίσης εἰς ἐν δολιχοκέφαλον θῆλυ ἄτομον, ὥς καὶ τὸ Νεολιθικὸν κρανίον ἀπὸ τὰ Ἀγιωργίτικα. Καὶ τὰ δύο ταῦτα κρανία κατὰ τὸν FÜRST εἶναι παρεμφερῆ εἰς τὸ σχῆμα καὶ ἀνήκουν πιθανὸν εἰς τὴν αὐτὴν Νορδικὴν φυλὴν³.

Ἡ ΥΕ περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ περισσοτέρων ἀνθρωπολογικῶν δεδομένων. Ὁ FÜRST εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ περὶ τῶν προϊστορικῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀργολίδος ἔχει μετρήσει 39 ΥΕ σκελετοὺς, ἐξ ὧν 19 προέρχονται ἐκ τῆς Νεκροπόλεως παρὰ τὸ Καλκάνι τῶν Μυκηνῶν, 9 ἐκ τῆς Προσύμνης, 9 ἐκ τῆς Μιδέας καὶ 2 ἐκ τῆς Ἀσίνης.

Εἵκοσι πέντε ἐκ τῶν σκελετῶν τούτων εἶχον κρανία δυνάμενα νὰ μετρηθοῦν καὶ εἰς ταῦτα κατὰ τὰς συγκρίσεις αὐτοῦ ὁ FÜRST προσθέτει καὶ ἕτερα 16 κρανία μετρηθέντα ὑπὸ τοῦ ΚΟΥΜΑΡΗ προερχόμενα ἐπίσης ἐκ Μυκηνῶν καὶ Ναυπλίου, ὥστε ἐπιτυγχάνεται ἐν σύνολον 41 ΥΕ κρανίων ἐξ Ἀργολίδος. Ἐκ τούτων 17 κρανία ἀνήκουν εἰς δολιχοκεφάλους τύπους ἔχοντας κρανιακοὺς δείκτας 69-74, ἕτερα 15 κρανία ἀνήκουν εἰς μεσοκεφάλους τύπους ἔχοντα δείκτας 75-79 καὶ 9 κρανία ἀνήκον εἰς βραχυκεφάλους ἔχοντα δείκτην 80-91⁴.

Τὸ παρατεθὲν ἀνθρωπολογικὸν ὕλικόν τῆς Πελοποννήσου, ὅπερ εἶναι τὸ μόνον μέχρι σήμερον (1961) δεδομένον διὰ τὴν σπουδὴν τῆς Προϊστορικῆς ἀνθρωπολογίας τῆς χερσονήσου εἶναι τῷ ὄντι ἀνεπαρκὲς πρὸς ἐξαγωγήν γενικῶν συμπερασμάτων διὰ τὸν προϊστορικὸν πληθυσμὸν τῆς περιοχῆς. Τὸ ὕλικόν ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου διὰ συγκρίσεις εἶναι ἔτι ὀλιγώτερον ὥστε ἀκόμη αἱ προϊστορικαὶ ἀνθρωπολογικαὶ σπουδαὶ λαμβάνουν μᾶλλον ὥς ἐκ τῶν Ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν παρὰ δίδουν εἰς αὐτάς⁵.

Αἱ μόναι δυναταὶ ἐκ τῶν ἀνθρωπολογικῶν σπουδῶν ἐνδείξεις διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῶν προϊστορικῶν χρόνων τῆς Πελοποννήσου εἶναι αἱ ἀκόλουθοι κατὰ τὰς γνώμας τοῦ FÜRST:

¹ C.M. FÜRST, Zur Anthropologie der prähistorische Griechen in Argolis, LUA NF. Avd. 26 (1930) ἀρ. 8, σ. 42.

² C.M. FÜRST, The Skulls: Appendix ἐν WACE, The Chamber Tombs at Mycenae, σ. 230.

³ C.M. FÜRST, LUA, NF. Avd. 2, ἀρ. 13, σ. 11-12, Ch. Tombs, 230.

⁴ C.M. FÜRST, Zur Anthropologie der Argolis κλπ., σ. 98.

⁵ COON, The Races of Europe, 78-113. ANGELL, Hesperia 1945, 319-323

1. Τὸ Νεολιθικὸν κρανίον τῶν Ἀγιοργίτινων, ὡς καὶ τὸ λίαν παρεμφερὲς πρὸς τοῦτο ΜΕ τῶν Μυκηνῶν ἢ ἀνήκουν εἰς ἓνα ἀρχαιότερον πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος «ἄσχετον πρὸς τὴν Μεσογειακὴν φυλὴν, ἣτις ἤλθε βραδύτερον ἀπὸ Νότου καὶ Ἀνατολῶν», ἢ ἀμφότερα τὰ κρανία ὡς καὶ ἓν ἕτερον ἐξ Ἀσίνης ὁμοιάζον πρὸς τὸ κρανίον τῶν Μυκηνῶν ἀνήκουν εἰς μίαν «Νορδικὴν μᾶλλον παρὰ εἰς τὴν Μεσογειακὴν φυλὴν»¹.

2. Κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον παρουσιάζεται ἓν κράμα φυλῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα².

3. Κατὰ τοὺς ΥΕ χρόνους «ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν κρανίων τῶν Μυκηνῶν δεικνύει τοῦλάχιστον δύο διαφορετικὰς φυλάς, περὶ τῆς ταυτότητος τῶν ὁποίων οὐδεμίᾳ ἀσφαλῆς εἰκασία δύναται νὰ γίνη, καὶ ἂν καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἐνταφιασθέντος εἰς τὸ Καλκάνι ἀνήκει εἰς μίαν Νορδικὴν φυλὴν, δὲν ὑπάρχει πάντως ἀνθρωπολογικὴ δυσχέρεια διὰ τὴν παραδοχὴν μιᾶς τοιαύτης ἰδέας, καθ' ὅσον δύναται κανεῖς νὰ κρίνῃ ἐκ τῆς Ἀνθρωπολογίας»³.

Β. ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΕΚ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Τὸ γλωσσολογικὸν ὕλικον τὸ διαθέσιμον διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν συμπερασμάτων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ταυτότητα καὶ τὴν προέλευσιν τοῦ Προϊστορικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου προέρχεται ἐκ τῶν ἀκολουθῶν πηγῶν:

1. Ἐν ποσοστὸν λέξεων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, κυρίως τοπωνύμια ἢ ὄροι ὑπονοοῦντες ἐξειλιγμένον εἰς τὸν πολιτισμὸν λαόν, αἱ ρίζαι ἢ αἱ καταλήξεις τῶν ὁποίων διαφέρουν ἀπὸ τὰς κανονικὰς τῶν ἱστορικῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων ὡς καὶ πάσης ἑτέρας Ἰνδοευρωπαϊκῆς διαλέκτου. Μεταξὺ τῶν ὀνομάτων τούτων τὰ πλέον εὐκόλως ἀναγνωρίζόμενα εἶναι τὰ σχηματιζόμενα διὰ τῆς προσθήκης τοῦ προσφύματος -νθ ἢ σ (σ). Πᾶσαι αἱ λέξεις αὗται ἀποδίδονται εἰς ἓν στρῶμα πληθυσμοῦ καλούμενον «Προέλληνες» καὶ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑποθετικῶς, πρὸ τῆς ΜΕ περιόδου, ἥτοι τῆς περιόδου καθ' ἣν τὰ πρῶτα ὁμιλοῦντα Ἰνδοευρωπαϊκὰς διαλέκτους στοιχεῖα πιστεύεται ὅτι εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Προελληνικὸς οὗτος πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος εἰκάζεται ὅτι κατάγεται ἐκ τῆς ΝΑ. Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου τὰ «Προελληνικά» τοπωνύμια εἶναι πλέον συνήθη. Τοπωνύμια ὅμως τοιούτου εἴδους συναντῶνται καθ' ὅλην τὴν βόρειον ἀκτὴν τῆς Μεσογείου ἀπὸ τῆς

¹ Ch. Tombs, 230.

² Ch. Tombs, 230.

³ Ch. Tombs, 231-232. Ἰδὲ ἐπίσης τοῦ E. FISCHER τὰς ἀνθρωπολογικὰς παρατηρήσεις ἐν G. KARO, Schachtgräber von Mykenai, 320-331, καὶ COON, Races of Europe, 142-146.

Μικρῶς Ἀσίας μέχρι τῆς Ἰσπανίας καὶ καθ' ὅλον τὸ βάθος μιᾶς λωρίδος ὅπισθεν τῆς ἀκτῆς¹.

2. Τὸ περιεχόμενον τῶν Μυκηναϊκῶν ἐνεπιγράφων πινακίδων τῶν εὐρεθεισῶν εἰς Πύλον (Ἐγγλιανόν), Μυκῆνας καὶ Τίρυνθα (ἐπὶ ἀγγείων) ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰς Κρήτην, Ἐλευσίνα καὶ Ὀρχομενὸν τῆς Βοιωτίας ἐκτὸς τῆς χερσονήσου. Πλὴν τῆς Κρήτης εἰς πάσας τὰς ἄλλας θέσεις ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἔχουν εὐρεθῆ Μυκηναϊκαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ ἀγγείων μόνον. Ὑπάρχει ἐπίσης μία ὁμοιότης μετὰ τῶν γραφικῶν σημάτων τῆς Μυκηναϊκῆς γραφῆς καὶ τοῦ Κυπριακοῦ συλλαβογραφικοῦ ἀλφαβήτου. Ἡ διάλεκτος τῶν Μυκηναϊκῶν πινακίδων εἶναι εἰς Αἰολικὸς τύπος διαλέκτου δεικνύων στενὴν συγγένειαν πρὸς τὴν Ἀρχαδοκυπριακὴν διάλεκτον. Αἱ Μυκηναϊκαὶ πινακίδες μετὰ τῆς ἐν λόγῳ διαλέκτου χρονολογοῦνται μετὰ τῶν ἐτῶν 1400-1200 π.Χ. καὶ προφανῶς ἡ διάλεκτος ἡ περιεχομένη ἐν αὐταῖς ὠμιλεῖτο ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ταῖς λοιπαῖς περιοχαῖς, ἐξ ὧν ἀνεφέρθησαν δεδομένα, πρὸ τῆς παραθεθείσης χρονολογίας καὶ τοῦλάχιστον μέχρι ταύτης².

3. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν Ἱστορικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος αἱ προερχόμεναι ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἀντίστοιχοι ἐπιγραφαὶ εὐρεθεῖσαι ἐκτὸς αὐτῆς, φιλολογικαὶ πηγαὶ καὶ ἡ ὁμιλία τῶν σημερινῶν κατοίκων τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς χερσονήσου. Αἱ ἀρχαιότεραι ἐπιγραφαὶ τῆς ἱστορικῆς περιόδου τῆς Ἑλλάδος, ἂν καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου, χρονολογοῦνται οὐχὶ ἀρχαιότερον τῆς 8ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος³.

Τὸ Προελληνικὸν γλωσσολογικὸν στρώμα τὸ ὁμιλούμενον ἐν Πελοποννήσῳ πρὸ τῆς ΜΕ περιόδου, ἦτοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ΠΕ χρόνων καὶ ἴσως ἔτι παλαιότερον, κατὰ τὰ μέχρι σήμερον παραδεκτά, μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν κάτωθι δεδομένων ἐξ αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου:

¹ Βασικὸν ἔργον ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι P. KRETSCHEMER, *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache*, Göttingen 1896. Τοῦτο ἠκολουθήθη ὑπὸ τοῦ A. FICK, *Die vorgriechischen Ortsnamen*, Göttingen 1905. Διὰ τὴν μετὰ ταῦτα βιβλιογραφίαν ἰδὲ: SCHWYZER, *Griechische Grammatik I* (1939), 59-65. RE Suppl. VI (1935), 165-181. RE XXII (2) (1954), 1964-1457. ÄKG, 239-263. Σπουδαῖα ἄρθρα ἐπὶ τοῦ θέματος εὐρίσκονται ἐν AJA 1928, 141-154. Glotta 1939-40, 231-278, 1943, 84-218, 1948-51, 1-120, 1952-53, 161-204. Ἰδὲ W. BRANDENSTEIN, *Griechische Sprachwissenschaft I*, Berlin 1954. Χάρτας περιέχοντας τὰ Προελληνικὰ τοπωνύμια ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἰδὲ ἐν SCHACHERMEYER, ÄKG., χάρται 7-11, σ. 242-264.

² VENTRIS - CHADWICK, *Documents in Mycenaean Greek*, Cambridge 1956.

³ Βιβλιογραφίαν διὰ τὰ πρῶτα Ἰνδοευρωπαϊκὰ στοιχεῖα ἰδὲ ἐν SCHWYZER, *Griech. Gramm.*, 65-116. C. D. BUCK, *The Greek Dialects*, Chicago 1955, 3-16. THUMB - KIECKER, *Handbuch der griechischen Dialekte I* (1932), 62-68. Σπουδαῖα ἄρθρα ἰδὲ ἐν: Glotta 1907-9, 9-59. Class. Phil. 1929, 1-29. Greece and Rome 1956, 38-50. Ἄλλην βιβλιογραφίαν ἰδὲ ἐν BENGTSON, *Griech. Gesch.* (1950), 25 καὶ ἐν MATZ, *Handbuch II*, 196, 203, 260, 276, 302-305.

α. Ὑπὸ δέκα τοπωνυμίων περιεχόντων τὸ πρόσφυμα νθ. Τρία τούτων εὐρίσκονται εἰς Ἀργολίδα (Κόρινθος, Σάμινθος, Τίρυνς - Τίρυνθος). Πέντε εἰς Ἀρκαδίαν (Εὐρύμανθος ὄρος καὶ ποταμός, Παλάντιον, Βρένθη, Κόρυθος), καὶ δύο εἰς Λακωνίαν (Υάκυνθος - θεὸς καὶ Λάρυνθος τόπος). Τὰς θέσεις ταύτας ἰδὲ ἐν SCHACHERMAYER, *ÄKG*, σ. 246 χάρτ. 9.

β. Ὑπὸ δώδεκα τοπωνυμίων μετὰ τοῦ προσφύματος σ (σ). Πέντε τούτων εὐρίσκονται εἰς Ἀργολίδα (Κηφισὸς ποταμὸς καὶ χαράδρα, Μαῦσος πόλις, Κελόσα λόφος, Λάρισα ὄρος), τρία ἐν Λακωνίᾳ (Τίασος ποταμός, Καρδαμυλησὸς πόλις, Λαρύσιον τόπος), δύο ἐν Μεσσηνίᾳ (Πάμισος ποταμός, Πήδαςος πόλις), ἐν εἰς Τριφυλίᾳ (Πάμισος ποταμός) καὶ ἐν εἰς Ἀχαΐαν - Ἥλιδα (Λάρισος ποταμός). Τὰς θέσεις ἰδὲ ἐν *ÄKG*, σ. 247 χάρτ. 10.

γ. Ὑπὸ ἐνενήκοντα τεσσάρων περίπου ἑτέρων τοπωνυμίων ἐν Πελοποννήσῳ ὁμοιάζοντων πρὸς ἀντίστοιχα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὰ ὁποῖα συνέλεξεν ὁ FICK θεωρῶν ταῦτα ὡς πιθανῶς Προελληνικά. Τὰ ἐν λόγῳ τοπωνύμια κατανέμονται ὡς ἀκολουθῶς: ἐν Ἀργολίδι 26, ἐν Ἀρκαδίᾳ 24, ἐν Λακωνίᾳ 19, ἐν Μεσσηνίᾳ 8, ἐν Τριφυλίᾳ 9 καὶ ἐν Ἀχαΐᾳ 8 τοπωνύμια¹.

Ἡ κατανομή κατὰ γεωγραφικὴν περιοχὴν τῶν πρώτων γλωσσολογικῶν δεδομένων τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς διαλέκτου, ἐκπροσωπουμένων ὑπὸ τοῦ περιεχομένου τῶν Μυκηναϊκῶν πινακίδων ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς κατανομῆς αὐτῶν τούτων τῶν εἰρημάτων τὴν παρατεθεῖσαν ἀνωτέρω.

Κατὰ τοὺς Ἱστορικοὺς χρόνους ἐν Πελοποννήσῳ ὁμιλοῦντο τρεῖς διαφορετικαὶ διαλέκτοι ἢ ἰδιώματα διαλέκτων, ἥτοι ἡ Ἀρκαδικὴ διάλεκτος συγγενὴς πρὸς τὴν Μυκηναϊκὴν, ὁμιλουμένη ἐν Ἀρκαδίᾳ μόνον ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ Παμφυλίᾳ ἐκτὸς αὐτῆς, ἡ Δωρικὴ διάλεκτος ὁμιλουμένη ἐν Πελοποννήσῳ — Κορινθίᾳ, Ἀργολίδι, Λακωνίᾳ καὶ Μεσσηνίᾳ — καὶ εἰς τὰς νοτίους Κυκλάδας, τὴν Ρόδον, τὴν Κρήτην, τὴν Κυρήνην κλπ. ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸ Βορειοδυτικὸν ἰδιώμα τῆς Δωρικῆς διαλέκτου ὁμιλούμενον ἐν Ἥλιδι καὶ Ἀχαΐᾳ προφανῶς ὡς καὶ εἰς τὸ πλεῖστον τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Εἰς τὰς ἱστορικὰς διαλέκτους τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ πλέον δύνανται νὰ ἀνιχνευθοῦν κατάλοιπα διαλέκτων, αἵτινες εἰς ἱστορικοὺς χρόνους δὲν ὁμιλοῦντο ἐν Πελοποννήσῳ εἰς ἰδιαίτεράν ταύτης περιοχὴν ἀλλ' ὁμιλοῦντο ἔτι ὑπὸ ὁμάδων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ὡς π.χ. Αἰολικά τινα στοιχεῖα ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Ἥλιδος καὶ τῆς Κορινθίας (ἐλλείποντα ἐκ τῆς διαλέκτου τῆς Λακωνίας), τινὰ τῶν ὁποίων συναντῶνται καὶ εἰς τὴν Βοιωτίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Δέσβον, ὅπου Αἰολικά ἰδιώματα ὁμιλοῦντο κατὰ τοὺς Ἱστορικοὺς χρόνους, ἢ Ἴωνικά στοιχεῖα ἐν τῇ

¹ Fick, *Vorgr. Ortsn.*, 74-94.

διαλέκτῳ τῆς Ἀρκαδίας συναντώμενα καὶ εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Ἀττικῆς καὶ ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου (BUCK, Gr. Dial. 5-6. Glotta 1907-9, 23-34 Ur-Ionian) ¹.

Τὰ γλωσσολογικὰ δεδομένα παρέχουν ἐξαιρετικῶς ἐπισφαλῇ βάσιν διὰ τὴν μελέτην τῆς Ἑθνολογίας μιᾶς περιοχῆς. Τὰ μόνα πιθανὰ συμπεράσματα ἐκ τῶν παρατεθέντων δεδομένων εἶναι ὅτι:

1. Ἡ κατανομή τῆς Πελοποννήσου μεταξὺ τῶν διαφόρων διαλέκτων τῶν Ἱστορικῶν χρόνων πρέπει ἐν τινι μέτρῳ νὰ ἀντανανκᾷ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ κινήσεις λαῶν ἐν αὐτῇ.

2. Ἡ Δωρική διάλεκτος, εἴτε ὡς Λακωνική εἴτε ὡς Βορειοδυτικὸν ἰδίωμα, πρέπει νὰ εἶναι ἡ τελευταία χρονικῶς ἐγκατασταθεῖσα ἐν Πελοποννήσῳ διάλεκτος.

3. Ἡ διάλεκτος τῶν Μυκηναϊκῶν πινακίδων πρέπει νὰ ὁμιλεῖτο ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ εἰς ἃς περιοχὰς ἔχουν εὐρεθῇ σχετικὰ δεδομένα, τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ 1200 π.Χ.

Ὡς δεῖγμα τῆς διαφορᾶς τῶν συμπερασμάτων τῶν διαφόρων ἐρευνητῶν τῶν βασιζομένων ἐπὶ γλωσσολογικῶν δεδομένων καὶ τῶν προσπαθούντων νὰ καθορίσουν ἐξ αὐτῶν τὴν προϊστορικὴν ἐθνολογίαν τῆς Ἑλλάδος δύναται νὰ παρατεθῇ ὅτι, ἐνῶ ὁ SCHACHERMAYER ὑποθετικῶς συνδέει τὰ Προελληνικὰ λεγόμενα τοπωνύμια πρὸς τοὺς δημιουργοὺς τοῦ Νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Σέσκλου (ÄKG, 239-249), ὁ BLEGEN (AJA 1928, 146-154) καὶ ἄλλοι ἀποδίδουν αὐτὰ εἰς τοὺς δημιουργοὺς τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ, ὁ δὲ BRANDESTEN (Griech. Sprachwissenschaft I, 1954, σ. 22) φρονεῖ ὅτι τὰ λεγόμενα Προελληνικὰ τοπωνύμια εἰσήχθησαν κατὰ τὴν εἴσοδον Ἰλλυρικῶν φυλῶν εἰς Ἑλλάδα μετὰ τὸ 1200 π.Χ.

Ἡ σχετικὴ ἡλικία ἀκόμη καὶ τῶν δύο παραδεγεγμένων ὡς Προδωρικῶν διαλέκτων τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἰωνικῆς καὶ τῆς Αἰολικῆς, δὲν εἶναι σαφεστέρα. Ὁ KRETSCHEMER (Glotta 1907-9, 9-59) ὑπεστήριξε ὅτι ἡ Ἰωνικὴ ὑπὸ τὴν μορφήν μιᾶς «Πρωτοϊωνικῆς» διαλέκτου εἶναι ἡ ἀρχαιότερα τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν διαλέκτων ἐν Πελοποννήσῳ καὶ πλείστοι ἐρευνηταὶ παραδέχονται τὴν γνώμην ταύτην ἀποδίδοντες τὴν Ἰωνικὴν εἰς τοὺς ΜΕ κατοίκους τῆς Ἑλλάδος (ιδὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου RE XXII (2), 1494). Ὁ BUCK (ἐν Cl. Phil. 1926, 1-26) ἀπέδιδε τὴν Ἰωνικὴν εἰς τοὺς δημιουργοὺς τοῦ ΥΕ πολιτισμοῦ καὶ ὁ CHADWICK (ἐν Greece and Rome, 1956, 38-50), βασιζόμενος εἰς δεδομένα ἐκ τῶν Μυκηναϊκῶν πινακίδων, φρονεῖ ὅτι ἡ Ἰωνικὴ εἶναι ἐνδεχομένως ἐν Ὑστερομυκηναϊκὸν γλωσσικὸν προϊόν ².

¹ Τὴν κατανομήν τῆς Πελοποννήσου κατὰ διαλέκτους ιδὲ ἐν: BUCK, Greek Dialects (1955), 10-14, χάρτην ιδὲ ἐν SCHWYZER, Gr. Gramm. I, σ. 83.

² Εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην ἔπονται αἱ γνώμαι τοῦ W. PORZIG (Indogerm. Forsch. 1954, 147 ἐξ.), τοῦ E. RITSCH καὶ τοῦ F. HAMPL (Mus. Helv. 1959, 216-227,

Ἐκτὸς ἄλλων δυσχερεῶν παρουσιαζομένων κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν γλωσσολογικοῦ ὕλικου διὰ τὴν μελέτην τῆς Ἔθνολογίας μιᾶς περιοχῆς πρέπει νὰ ἔχη τις ὑπ' ὄψιν του, ὥς καὶ ὁ BELOCH παρατηρεῖ (Gr. Gesch. I, 1, σ. 67 ὑπόσημ. 1), ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Νιγηρίας, οἵτινες σήμερον ὀμιλοῦν Ἀγγλικά, δὲν εἶναι Ἰνδοευρωπαῖοι.

Γ. ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΕΚ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑΣ

Λεπτομερὲς περιγραφή τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Μυθολογίας ἐκάστης περιοχῆς τῆς Πελοποννήσου θὰ ἀπέκλινε τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης μελέτης προτιθέμενης νὰ ἐκθέσῃ τὰ ἀντικειμενικὰ δεδομένα διὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τῆς χερσονήσου. Εἰς τὰ δεδομένα ἐκ τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Μυθολογίας οὔτε ἡ ἡλικία οὔτε τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον τοῦ διαμορφώσαντος ἢ διασώσαντος τὴν σχετικὴν παράδοσιν ἀτόμου ἢ λαοῦ δύνανται νὰ ἀπομονωθῶσιν ἀναμφισβητήτως. Ὡστε τὸ μόνον δυνατόν καὶ σύμφωνον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐργασίας ταύτης εἶναι τὸ νὰ παρατεθοῦν ὅλγαι μόνον λέξεις σχετικῶς πρὸς τὰ ὀνόματα καὶ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῶν ἐκ τῆς παραδόσεως ἀναφερομένων Προδωρικῶν κατοίκων ἐκάστης περιοχῆς τῆς Πελοποννήσου, ἅτινα συμβατικῶς δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν κατὰ τὴν Ἱστορικὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς Προϊστορίας τῆς χερσονήσου ὥς δηλωτικὰ τινῶν τῶν δημιουργῶν τῶν παρατεθέντων λειψάνων τῶν προϊστορικῶν πολιτισμῶν.

Πάντα τὰ σχετικὰ ὀνόματα ἔχουν περιληφθῆ ἐπὶ τοῦ ἐπομένου χάρτου VI, εἰς ἣν θέσιν ἀποδίδονται ὑπὸ τῆς παραδόσεως, καὶ ἔχουν ταξινομηθῆ εἰς τρεῖς ομάδας δι' ἐκάστην περιοχὴν χαρακτηριζομένας διὰ τῶν λατινικῶν ἀριθμῶν I, II καὶ III συμφώνως πρὸς τὴν σχετικὴν ἡλικίαν τὴν ἀποδιδόμενὴν ἐκ τῆς παραδόσεως εἰς ἕκαστον τῶν ὀνομάτων τούτων. Ὄνόματα λαῶν εἰς διαφόρους περιοχὰς χαρακτηριζόμενα διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ δὲν εἶναι ἀναγκαστικῶς καὶ σύγχρονα.

Ἡ πρώτη ὁμάς ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἀποτελοῦσα τὰ ἀρχαιότατα δι' ἐκάστην περιοχὴν σωθέντα ὑπὸ τῆς παραδόσεως ὀνόματα κατοίκων, εἶναι οἱ Κ α ὕ κ ω ν ε ς ἐν Ἡλιδι-Τριφυλίᾳ-Μεσσηνίᾳ, οἱ Ἀ ρ κ ᾶ δ ε ς - Π ε λ α σ γ ο ῖ ἐν Ἀρκαδίᾳ, οἱ Ἰ ω ν ε ς ἐν Ἀχαΐᾳ-Ἀργολίδι-Νοτίῳ Ἀρκαδίᾳ (ἐὰν οἱ Κ υ ν ο ὑ ρ ι ο ι τῆς παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν Κυνουρίας πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὥς ὁ αὐτὸς ἢ συγγενὴς λαὸς πρὸς τοὺς Κ υ ν ο υ ρ ί ο υ ς τῆς Θυρεάτιδος ἀνατολικώτερον, οἵτινες μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ ΗΡΟΔΟΤΟΥ, VIII 73, ὥς Ἰωνες καὶ αὐτόχθο-

1960, 57-89), περιέληψιν τῶν ὁποίων παρέχει ὁ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ἐν ΠΑΑ 1961, 6-7. Ἴδὲ ἐπίσης J. CHADWICK, The Prehistory of the Greek Language (1963) μετὰ βιβλιογραφίας ἐν CΑΗ τόμ. II, κεφ. 39, (Revised edition).

νες), οἱ Κᾶρες εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐν Ἀργολίδι Ἑρμιόνης καὶ οἱ Ἀέλε-
γες εἰς τὴν Λακωνίαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν¹.

Οἱ Καύκωνες κατὰ τὴν παράδοσιν ἐξετείνοντο ἀπὸ τῆς Ἥλιδος, ὅπου
πολλάκις συγγέονται πρὸς τοὺς Ἑπειοὺς (Ἀντίμαχος παρὰ ΣΤΡΑΒΩΝΙ
345), μέχρι τῆς Τριφυλίας καὶ τῆς Μεσσηνίας, ὅπου δὲν διακρίνονται σαφῶς
ἀπὸ τοὺς Ἀέλεγας, καὶ μέχρι τῆς Ἀρκαδίας πρὸς Ἀνατολάς, ὅπου ἐπίσης
συγγέονται πρὸς τοὺς Ἀρκάδας - Πελασγοὺς².

Οἱ Καύκωνες εἰς τὴν Ἰλιάδα (Κ 429) μνημονεύονται μεταξὺ τῶν Πε-
λασγῶν καὶ τῶν Λελέγων ὡς σύμμαχοι τῶν Τρώων κατοικοῦντες εἰς Ἀσίαν
καὶ οἱ τρεῖς δὲ λαοὶ εἰς μεταγενεστέρas παραδόσεις ἀναφέρονται ὡς οἱ πανάρ-
χαιοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου (ΣΤΡΑΒΩΝ 345,
372 κλπ.), ὥστε ἡ ταξινομήσις τῶν Καυκόνων εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα εἶναι
δικαιολογημένη.

Οἱ Ἴωνες εἶναι ὄρος, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν γραφῇ πολλὰ καὶ ὁ ὁποῖος
παραμένει ἀκόμη σκοτεινός, ἀν καὶ ὑπὸ πλείστων ἐρευνητῶν γίνεται χρῆσις
τούτου πρὸς δήλωσιν τῶν πρώτων Ἀρείων, οὔτινες ἐφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα,
ὡς καὶ ἀνωτέρω ὑπεδηλώθη. Ὁ ΗΡΟΔΟΤΟΣ (I 56 καὶ VIII 73) ἀναφέρει τοὺς
Ἴωνας ὡς αὐτόχθονας καὶ Πελασγοὺς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἀλλ' οὔτε ὁ ὄρος
Ἴωνες συναντᾶται εἰς ἀρχαῖον τι κείμενον τῆς Αἰγύπτου ἢ τῆς Ἀνατολῆς οὔτε
ἡ Ἀχαΐα, ἡ μητρόπολις τῶν Ἰόνων κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Ἱστορικῶν
χρόνων, ἔχει παρᾶσχει μέχρι τῆς στιγμῆς ἄφθονα Προϊστορικά εὐρήματα
πρωίμου χρονολογίας³.

¹ Διὰ τοὺς προϊστορικοὺς κατοικοὺς τῆς Ἑλλάδος ἐχρησιμοποίησα: G. BUSOLT, Gr. Gesch. I², 162 - 200. K. J. BELOCH, Gr. Gesch. I (1)², 67 - 125, I (2)², 45-65. E. MEYER, Forsch. Alt. Gesch. I, 1-178, Gesch. Alt. I (II)⁴, 687-932, 2 (I)², 259-285, 544-593. Εἰδικῶς διὰ τὴν Πελοπόννησον ER. CURTIUS, Peloponnesos (1851-1853).

² Ἀφθρα: Harv. Stud. 1923, 2-62, 1928, 59-92. AJA 1928, 141-154. AE 1930, 1-29. JHS 1907, 170-225, 1934, 109-128. Klio 1939, 235-272. AIARS XV (Opuscula VI) 1950, 129-138. AIARS 1953, 1-8.

³ Πηγὰς διὰ τοὺς Καύκωνas ἰδὲ ἐν RE XI (1), 64-66. Τοποθετοῦνται εἰς τὴν Ἥλιν ὑπὸ τῆς Ὀδυσεείας, τοῦ Ἑκαταίου, Ἀντιμάχου, Ἀριστοτέλους, Λυκόφρονος, Στεφάνου Βυζαντίου, Στράβωνος, Τζέτζη. Εἰς Τριφυλίαν ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου, Ἡροδότου, Ζηγοδότου, Καλλιμάχου, Ἀρτεμιδώρου, Αἰλιανοῦ, Πausανίου, Στεφάνου Βυζαντίου. Εἰς Μεσσηνίαν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (ι), Στράβωνος, Πausανίου. Συνάπτονται πρὸς τοὺς Ἀρκάδας ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου, Λυκόφρονος καὶ Στράβωνος. Παραπομπὰς ἰδὲ ἐν RE ἀνωτέρω. Ἰδὲ ἐπίσης Historia 1960, 1-67. Διὰ τοὺς Ἀρκάδας-Πελασγοὺς ἰδὲ E. MEYER, Forsch. Alt. Gesch., 1-178. FRICK, Vorgr. Ortsn., 143-148. AJA 1907, 170-225, Glotta 1907-9, 16-25.

⁴ Ἴωνες εἰς Μυκηναϊκὴν πινακίδα ἐκ Κνωσοῦ Myc. Doc., 419. Τοὺς παραδεχο-
μένους τοὺς Ἴωνας ὡς τοὺς πρώτους ἐν Ἑλλάδι Ἀρείους ἰδὲ ἐν RE XXII (2) 1494. Ἑτυμολογίας τοῦ ὄρου Ἴωνες ἰδὲ ἐν WILAMOWITZ, Euripides Herakles, τόμ. 1, σ. 7. Glotta 1907, 13-15. Ἀλλην βιβλιογραφίαν ἰδὲ παρὰ BENGTSON, Gr. Gesch. (1950), σ. 21, 51.

Οἱ Κᾶρες εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἑρμιόνης καὶ τῆς Ἐπιδαύρου ἀναφέροντο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (παρὰ ΣΤΡΑΒΩΝΙ 374). Ὁ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ (Ι 8) μνημονεύει ὡς Κᾶρας τοὺς παλαίους κατοίκους τῶν Κυκλάδων, τοὺς ὁποίους ὁ ΗΡΟΔΟΤΟΣ (Ι 171) ταυτίζει πρὸς τοὺς Λέλεγας.

Οἱ Λέλεγες ἐν Πελοποννήσῳ ἀναφέρονται ὡς αὐτόχθονες ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἐν Λακωνίᾳ καὶ Μεσσηνίᾳ (ΠΑΥΣ. ΙΙΙ 1, 1, IV 1, 1-5 καὶ V 36, 1). Οἱ Λέλεγες εἶχόν ποτε ἐγκατασταθῆ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ἀπετέλουν τὰ πρῶτα ναυτικά στοιχεῖα τῶν Κυκλάδων ἐπίσης¹.

Ὁ ὅρος Λάκωνες ἐχρησιμοποιοῖτο κατὰ τοὺς Ἱστορικοὺς χρόνους διὰ τὴν δήλωσιν τῶν κατοίκων τῆς Λακεδαιμόνος. Φωνητικῶς τοῦλάχιστον ἡ λέξις αὕτη φαίνεται ὅτι ἔχει σχηματισθῆ κατὰ τοὺς αὐτοὺς γλωσσολογικοὺς κανόνας καὶ πιθανῶς κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους μετὰ τῶν ὄρων Καύκωνες τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἴωνες τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς βορείου πιθανὸν Πελοποννήσου. Καὶ τῶν τριῶν ὄρων ἡ κατάληξις γράφεται δι' ὦ-μέγα ἐξ ἀρχικῆς προφανῶς καταλήξεως -αονες. Πιθανῶς λοιπὸν καὶ ὁ ὅρος Λάκωνες ἀρχικῶς ἐδήλου τὸ προδωρικὸν στοιχεῖον τῆς νοτίου πλευρᾶς τῆς Πελοποννήσου, ὡς συνέβαινε διὰ τοὺς ὄρους Καύκωνες καὶ Ἴωνες, εἰς τὴν δυτικὴν, τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς χερσονήσου².

Εἰς ἕκαστον τῶν μνημονευθέντων λαῶν τοῦ πρώτου μυθολογικοῦ στρώματος κατοίκων τῆς Πελοποννήσου ἡ παράδοσις ἀποδίδει ὀρισμένα πολιτιστικὰ χαρακτηριστικά. Τὰ κατὰ τὴν παράδοσιν πολιτιστικὰ ταῦτα γνωρίσματα ἑκάστου λαοῦ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συσχετισθοῦν πρὸς τὰ ἐν τῷ Δευτέρῳ Μέτρει πολιτιστικὰ δεδομένα τῶν ἀνασκαφῶν καὶ νὰ ἀποδοθῇ ὄνομα εἰς τοὺς δημιουργοὺς τῶν ἀνασκαφικῶν δεδομένων, ἐφ' ὅσον ταῦτα συνεφώνουν πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς παραδόσεως περὶ ἑκάστου λαοῦ ἀναφερομένας πληροφορίες. Ἀλλ' οἱ πλείστοι τῶν μνημονευθέντων λαῶν ἀναφέρονται ὡς κατοικήσαντες καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ πολιτιστικὴ φυσιογνωμία τῶν λαῶν τούτων συγχέεται. Οἱ Καύκωνες ὅμως ἀναφέρονται ὡς κατοικήσαντες μόνον εἰς Πελοπόννησον καὶ οὐχὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ περὶ τούτων, ὡς καθαρῶς Πελοποννησιακοῦ κατὰ τὴν μυθολογίαν λαοῦ, δύναται νὰ προστεθῶσιν ὀλίγαι λέξεις.

Οἱ Καύκωνες συγχέονται τοπικῶς καὶ χρονικῶς ἐν τῇ παραδόσει πρὸς τοὺς Λέλεγας, τοὺς περιφήμους ναυτικοὺς κατοίκους τῶν Κυκλάδων τοὺς χρησιμοποιηθέντας καὶ ὑπὸ τοῦ Μίνω κατὰ τὸν ΗΡΟΔΟΤΟΝ (Ι 171) ὡς πληρώ-

¹ Περὶ τῶν Λελέγων ἰδὲ Ε. ΜΕΥΕΡ, *Gesch. Alt. 1* (II)⁴, 766-767. FICK, *Vorgr. Ortsn.*, 107-118. *Glotta* 1939-40, 231-278, 1943, 84-218, 1952-53, 161-204.

² Ἰδὲ καὶ FICK, *Vorgr. Ortsn.*, 90, ὅπου οἱ Λάκωνες θεωροῦνται Προελληνικὸς ὅρος συνδεόμενος πρὸς ἓν τοπωνύμιον τῆς Εὐβοίας κατοικοῦμένης ὑπὸ Ἰώων κατὰ τοὺς Ἱστορικοὺς χρόνους.

ματα τῶν πλοίων του. Ἡ σύγχυσις αὕτη ἐν τῇ παραδόσει τῶν δύο λαῶν Καυκῶνων καὶ Λελέγων ἂν μὴ δηλοῖ ὅτι οἱ δύο ὄροι Καύκωνες καὶ Λέλεγες δηλοῦν τὸν αὐτὸν ἢ συγγενῇ λαὸν δύναται τοῦλάχιστον νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς τεκμήριον ὅτι καὶ οἱ Καύκωνες ἦσαν ἐφάμιλλοι πρὸς τοὺς Λέλεγας εἰς τὴν ναυτικὴν τέχνην. Ἐὰν δὲ δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν χρονολογικὴν τινα σημασίαν εἰς τὴν παρ' Ἡροδοτῶ παραδοσιν ἢ ὑποταγὴ τῶν Κυκλάδων καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν Λελέγων ὡς πληρωμάτων ὑπὸ τοῦ Μίνω πρέπει νὰ ἔλαβε χώραν εἰς τοὺς ΜΜ χρόνους, ὅτε ἡ Κρήτη φθάνει εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς, ἢ κατὰ τὰ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα περὶ τὸ 2000 π.Χ. καὶ ἐφ' ὅσον μετὰ τὴν Πρωτοκυκλαδικὴν περίοδον αἱ περισσότεραι τῶν Κυκλάδων μένουσι ἀκατοίκητοι. Οἱ Λέλεγες ἄρα καὶ οἱ πρὸς τούτους συγγεόμενοι Καύκωνες πρέπει νὰ ἦσαν οἱ κάτοικοι τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Πελοποννήσου κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 2000 π.Χ. χρόνους ἥτοι κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον.

Ἐκτὸς τῶν Κυκλάδων οἱ Λέλεγες εἶχον κάποτε ἐγκατασταθῇ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (παρὰ ΣΤΡΑΒΩΝΙ 322) ἐπὶ τῆς Λευκάδος τῆς Ἀκαρνανίας-Λοκρίδος-Βοιωτίας καὶ Μεγαρίδος, ἥτοι κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου, δι' οὗ διήρχετο ἡ σπουδαιοτάτη διὰ τὴν πρόοδον τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος θαλασσία ὁδὸς διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου, ἡ ἐνοῦσα τὸ Αἰγαῖον πρὸς τὸ Ἴόνιον καὶ τὴν δυτικὴν Μεσόγειον καὶ ἡ ἀνιχνευθεῖσα ἤδη διὰ τῶν δεδομένων τῶν ἀνασκαφῶν ὡς χρησιμοποιουμένη ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς Χαλκῆς ἐποχῆς, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ταύτης εὑρεθέντων ἐγχρῶμων Νεολιθικῶν ἀγγείων καὶ τῶν ἀγγείων τῆς ΠΕ περιόδου μετὰ τῆς σιλιπνῆς *Urfirnis* βαφῆς, ὡς καὶ ἐκ τῆς διαδόσεως τοῦ κυτέλλου μετὰ προχοῆς (*sauce-boat*).

Ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ ὁ τάφος τοῦ ἐπωνύμου τῶν Καυκῶνων ἥρωος, τοῦ Καύκωνος δηλαδή, εὐρίσκετο παρὰ τὸ Λέπρεον-Στροβίτσι ἐν Τριφυλίᾳ (ΠΛΥΣ. V 5, 5. ΣΤΡΑΒΩΝ 345), ἥτις εἶναι μία ἐκ τῶν ὀλίγων μέγχοι σήμερον γνωστῶν θέσεων τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, ἡ ὁποία ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἀρκετῶν καθαρῶς ΠΕ δεδομένων τοῦ Ἀργολικοῦ τύπου, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τεμάχια τῶν χαρακτηριστικῶν ΠΕ κυτέλλων μετὰ προχοῆς (ΠΕ θέσις 79, σ. 64 ἀνωτέρω).

Οἱ Καύκωνες κατὰ ταῦτα φέρουν τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τὸ δηλοῦν τοὺς πρωτογόνους κατοίκους τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, ἐν τῇ Ἰλιάδι ἔχουν παρεμβληθῇ, κατὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν συμμάχων τῶν Τρώων, μεταξύ τῶν Λελέγων καὶ τῶν Πελασγῶν, γεωγραφικῶς ἐν Πελοποννήσῳ εὐρίσκονται μεταξύ τῶν Λελέγων τοῦ Κορινθιακοῦ, τῆς Λευκάδος κλπ. ἀπὸ Βορρᾶ, τῶν Λελέγων τῆς Μεσσηνίας-Λακωνίας ἀπὸ Νότου καὶ τῶν Πελασγῶν-Ἀρκάδων ἀπὸ Ἀνατολῶν, αἱ θέσεις τῆς περιοχῆς τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, ὅπου φέρονται κατοικήσαντες, ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ΠΕ δεδομένων Ἀργολικοῦ τύπου, ἂν πρέπει νὰ θεωρῶνται χρονολογικῶς σύγχρονοι πρὸς τοὺς Λέλεγας, οἱ Λέλεγες

ἐλέχθη πρέπει νὰ εἶχον ἐγκατασταθῇ πρὸ τῶν ΜΜ χρόνων, ὅτε ὑπετάγησαν εἰς τὸν Μίνω, ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Κυκλάδων καὶ ἐπόμενον εἶναι καὶ οἱ Καύκωνες νὰ εὐρίσκοντο ἀπὸ τῶν ΠΕ ἤδη χρόνων ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς νέας τῶν πατρίδας ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐὰν λοιπὸν δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιώμεν ὅρους δηλωτικούς λαῶν ἐκ τῆς Μυθολογίας ὡς δημιουργῶν τῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν δεδομένων οἱ Καύκωνες φαίνεται ὡς ὁ πλέον πρόσφορος ὅρος διὰ τὴν δήλωσιν τῶν ΠΕ κατοίκων τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὴν Ἥλιδα οἱ Καύκωνες συγγέονται πρὸς τοὺς Ἑπειούς. Οἱ Ἑπειοὶ κάποτε εἶχον ἐγκατασταθῇ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους (Ἰλιάς Β 625-630. ΣΤΡΑΒΩΝ, 456, 459) καὶ εἰς τὴν Αἰτωλίαν (Ἑφορος παρὰ ΣΤΡΑΒΩΝΙ 463-464). Ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ γίνεται λόγος (α 180-184, ο 425-427) περὶ θαλασσοπόρων ἐκ τῶν Ταφίων - Ἰονίων νήσων ἀξιδευόντων διὰ μέταλλον καὶ δούλους εἰς Τεμέσσην (Κύπρον;) καὶ τοὺς «ἄλλοθρόους» καὶ μέχρι τῆς Σιδῶνος καὶ τῆς Φοινίκης. ΠΕ σωλῆνες ἔξ ὁστοῦ ἐρμηνευόμενοι ὡς δοχεῖα βαφῆς τοῦ προσώπου, καρφίδες μετὰ κεφαλῆς ὡσεὶ διπλῇ σπεῖρα, ὁστᾶ μετὰ προεξοχῶν ὡς κομβία, κύπελλα μετὰ σταυροῦ ἐπὶ τῆς βάσεως ἔσθινεν ἢ ἔξωθεν καὶ ἄλλα ΠΕ χαρακτηριστικὰ δεδομένα μνημονευθέντα ἀνωτέρω (σ. 293) ἔχουν εὐρεθῇ ἐσκορπισμένα καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν ἀπὸ τῆς Τροίας καὶ τῆς Συρίας πρὸς Ἀνατολὰς διὰ τῶν Κυκλάδων τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου, τῆς Λευκάδος καὶ τῶν Ἰονίων νήσων μέχρι τῆς Μάλτας καὶ τῶν Βαλεαρίδων νήσων πρὸς Δυσμᾶς. Δηλαδὴ καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ ἔτι πέραν τῆς γραμμῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἔχει εὐρεθῇ τὸ κύπελλον μετὰ προχοῆς καὶ ὁ ΠΕ πολιτισμός. Ἡ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ λοιπὸν παραδόσις παρέχει τὸ περίγραμμα τῶν ἐμπορικῶν δραστηριοτήτων ἐκατέρωθεν τοῦ Κορινθιακοῦ, ὡς ἀκριβῶς αὗται ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὰ δεδομένα ἤδη εἰς ΠΕ χρόνους, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρονολογηθῇ πόθεν ἐκάστη τῶν παραδόσεων τῆς Ὀδυσσεΐας ἔλκει τὴν ἀρχήν.

Ἡ θαλασσία ὁδὸς διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μετὰ τῶν μακρῶν προεκτάσεων ταύτης ἐκατέρωθεν, ὡς αὗται διαγράφονται ὑπὸ τῶν ΠΕ δεδομένων, διὰ πρώτην φορὰν, κατὰ τὰ μέχρι σήμερον γνωστά, ἡνοίξε κατὰ τοὺς ΠΕ χρόνους καὶ μόνον ὅτι ἡ ὁδὸς αὕτη ἐχρησιμοποιήθη ἐπὶ μακρὸν καὶ μέχρι τέλους τῶν Ἱστορικῶν χρόνων ὑπὸ διαφόρων ἐκάστοτε λαῶν δὲν πρέπει νὰ διαφεύγῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν ὅτι καὶ ὁ ΠΕ λαός, ὅστις ἐποίησε τὰ μετὰ προχοῆς κύπελλα, τὰ εὐρεθέντα κατὰ τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὸ Λέπρεον εἰδικῶς, πρέπει νὰ ἐχρησιμοποίησε τὴν ὁδὸν ταύτην ἐπὶ μακρόν, κατὰ μῆκος τῆς ὁποίας ἔχει εὐρεθῇ τὸ χαρακτηριστικὸν ΠΕ τοῦτο ἄγγειον, καὶ ὅτι αἱ ναυτικαὶ παραδόσεις τοῦ λαοῦ τούτου δὲν πρέπει νὰ ἀπωλέσθησαν ὀλοτελῶς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἐὰν λοιπὸν οἱ ὅροι Καύκωνες - Λέλεγες - Ἑπειοὶ - Τάφιοι συμπλῆτουν μερικῶς ἢ ὀλικῶς εἰς δήλωσιν τμημάτων τοῦ αὐτοῦ ἢ συγγενοῦς λαοῦ εἰς διαφόρους ἔστω προῦ-

στορικάς ἐποχάς, τότε καὶ πάλιν οἱ Καύκωνες δικαιολογεῖται νὰ ἐκληφθοῦν ὡς οἱ φορεῖς τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ εἰς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον.

Ἐν τῇ θρησκείᾳ ὁ Καύκων ἀναφέρεται ὑπὸ τῆς παραδόσεως ὡς ὁ πρῶτος ἀναμορφωτὴς καὶ ὀργανωτὴς τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος ἐν Ἀνδανίᾳ τῆς Μεσσηνίας (ΠΛΥΣ. V 1, 5). Ἡ λατρεία τῆς Δήμητρος φαίνεται ὅτι εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων θρησκευτικῶν τελετουργιῶν ἐν Ἑλλάδι (σ. 187 ἀνωτέρω), ἃν καὶ πολλὰ στοιχεῖα τῆς λατρείας ταύτης τῶν Ἱστορικῶν χρόνων πρέπει νὰ παραλειφθοῦν, ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ Προϊστορικῆς ἐποχῆς. Ἡ λατρεία πάντως τῆς Δήμητρος εἰς μέγαν βαθμὸν ἀνῆκεν εἰς τὰς γυναῖκας (Θεσμοφόρια κλπ.), κατὰ τοὺς Ἱστορικοὺς χρόνους, συνεδέετο μετὰ μυστικῶν τινων τελετῶν πλέον ἀφηρημένης μορφῆς καὶ συνωδεύετο ὑπὸ μουσικῆς (*Ἰδὲ καὶ ΗΡΟΔΟΤΟΝ ἐπὶ τοῦ προκειμένου II 48, 60, 171). Ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ τῶν γυναικῶν εἰς τὴν δημοσίαν ζωὴν, ἔστω καὶ ὑπὸ θρησκευτικὴν μορφὴν, ἀρμόζει περισσότερον εἰς τὰς πρὸ τῶν ΜΕ χρόνων περιόδους, ἢν κρίνῃ τις ἐκ τῆς Κρήτης, ὅπου ὁ χαρακτὴρ τῆς Πρωτοχαλκῆς ἐποχῆς διτηρήθη πλέον ἀνέπαφος μέχρι τῶν Ὑστερομινωικῶν χρόνων. Ἡ αἰφνιδία ἐξαφάνισις ἀφ' ἑτέρου τῶν στεατοπύγων Νεολιθικῶν εἰδωλίων ἐκ τῶν δεδομένων τῆς ΠΕ περιόδου δύναται νὰ σχετισθῇ πρὸς μίαν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν, ὡς ἡ ἀποδιδομένη ὑπὸ τῆς παραδόσεως εἰς τὸν Καύκωνα.

Τὸ ἐπιτύμβιον τέλος μνημεῖον τοῦ Καύκωνος ἐν Λεπρῷ κατὰ τοὺς Ἱστορικοὺς χρόνους ἦτο παράστασις ἀνδρὸς φέροντος λύραν (ΠΛΥΣ. V 5, 5), ὅπερ δηλοῖ ὅτι ὁ λαὸς, οὗτινος ἐπώνυμος ἦρως ἦτο ὁ Καύκων, κατὰ τὴν παράδοσιν ἦτο λαὸς ἔχων μουσικὴν παράδοσιν. Ἀρχαιολογικὰ δὲ δεδομένα δυνάμενα νὰ ἐξισωθοῦν χρονολογικῶς πρὸς τὴν ΠΕ περίοδον εἶναι τὰ γνωστὰ ἐκ Κυκλάδων εἰδώλια ἐν τῷ Ἑθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν τῆς Πρωτοκυκλαδικῆς ἐποχῆς τὰ παριστῶντα παίζοντας αὐλοὺς καὶ λύραν. Ὅργανα τοῦ εἶδους τούτου δὲν ἐσώθησαν ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου οὔτε εἰδώλια ἀλλ' ἡ δυτικὴ Πελοπόννησος συνδέεται πρὸς τὰς νοτίους Κυκλάδας, ὡς παρετηρήθη διὰ τῆς ἐγχαράτου ἢ ἐμπεπιέστου κεραμικῆς τῆς ὁμάδος τοῦ Πηλοῦ¹, διὰ τῶν Κυκλαδικῶν τύπου εἰδωλίων τοῦ Κατακόλου - Φειᾶς καὶ διὰ τῶν Ἀργολικῆς καὶ Κυκλαδικῆς προελεύσεως κυπέλλων μετὰ προχοῆς τῶν εὐρεθέντων εἰς δυτικὰς θέσεις.

Ἄλλα μυθολογικὰ ὀνόματα ἀναμορφωτῶν τῆς θρησκείας ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, ἀνήκοντα κατὰ τὴν παράδοσιν εἰς πρῶτον χρονολογίαν, εἶναι ὁ Ἀμυθῶν, ὁ διοργανώσας τὴν λατρείαν ἐν Ὀλυμπίᾳ, τὸ ἀρ-

¹ Τὰ εἰδώλια τοῦ αὐλοῦ καὶ τοῦ παίκτου λύρας ἰδὲ ἐν BOSSERT, Alt-Kreta, 420-421. ÅBERG, Chronologie IV, 69. MATZ, Handbuch II, 220. SCHACHERMEYER, ÅKG, πίν. XII, 3-4. ZERVOS, L'art des Cyclades, εἰκ. 302, 316-317, 333-334.

χαιότερον ἱερὸν τῆς ὁποίας ἀνῆκεν εἰς τὴν Γῆν (ΠΛΥΣ. V 7, 6 καὶ 8, 1-2) καὶ ὁ Λυκάων διοργανωτὴς τῆς θρησκείας ἐν Ἀρκαδίᾳ (ΠΛΥΣ. VIII 2, 1). Ὁ Παιήων καὶ ὁ Μαχάων, οἱ περιφημοὶ ἰατροὶ τῆς Ἰλιάδος, συνεδέοντο ἐπίσης πρὸς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον. Ὁ πρῶτος Ἀλέξ βασιλεὺς τῆς Μεσσηνίας ἦτο ὁ Πολυκάων καὶ ἡ κατάληξις τοῦλάχιστον τοῦ ὀνόματος τούτου, ὥς καὶ πάντων τῶν προηγουμένων, φωνητικῶς ὁμοιάζουν πρὸς αὐτοὺς τοὺς ὅρους τῶς δηλωτικοῦς τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῆς Πελοποννήσου (ἰδὲ ΠΛΥΣ. IV 1, 1 διὰ τὸν Πολυκάωνα). Τὰ πλεῖστα δὲ τῶν ὀνομάτων τούτων συναντῶνται καὶ εἰς τὰς Μυκηναϊκὰς πινακίδας τῆς Πύλου (Myc. Doc., 99), ὥστε ἀσφαλῶς ἀνήκουν εἰς προϊστορικοὺς χρόνους.

Περιφημοὶ μάντιες τῶν Ἱστορικῶν χρόνων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀμυθαονιδῶν ἐκ τῆς Ἥλιδος (ΗΡΟΔ. V 44, IX 33, ΠΛΥΣ. III 12, 8), τῆς παλαιᾶς πατρίδος τῶν Καυκῶνων ἐνὸς μουσικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ κατὰ τὴν παράδοσιν λαοῦ, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Ἥλιδος ἤδη εἰς τὸν ΟΜΗΡΟΝ ὀνομαζονται καὶ Ἐπειοί. Ὁ ὅρος Ἐπειοὶ κατὰ ταῦτα ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τοὺς Καύκωνας κατοίκους τῆς Ἥλιδος ἦτο πιθανῶς ἀρχικῶς ἐπίθετον παράγωγον ἐκ τῆς λέξεως ἔπος καὶ ἐδήλου τὸν λαὸν τῶν μάντεων ἢ ποιητῶν καὶ μουσικῶν Καυκῶνων, ἐπεκράτησε δ' εἶτα μόνον ἀντὶ τοῦ Καύκωνες Ἐπειοί.

Τὸ γεγονὸς ἀφ' ἐτέρου ὅτι καὶ οἱ τρεῖς μυθολογικοὶ ὅροι διὰ τὴν δήλωσιν τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τοῦ Μεσογειακοῦ χώρου τῆς περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου, Ἀλέγες, Πελασγοί, Καύκωνες συναντῶνται καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (Ἰλιάς) καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Αἰγαίου (Κυκλάδας), τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τοῦ Ἰονίου, συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἐκ τῶν ἀνασκαφικῶν δεδομένων παρατήρησιν ὅτι τὸ ΠΕ ναυτικὸν στοιχεῖον τῆς Πελοποννήσου, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἦλθεν ἔξωθεν, φαίνεται προερχόμενον ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦτο εἰσήγαγε καὶ τὴν χοῆσιν τοῦ μετάλλου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Αἰγαίου. Τὰ Χετταϊκὰ δὲ ὀνόματα ὥς Arzawa καὶ Kaska(n) διὰ κατοίκους τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐγκατεστημένων εἰς τὴν περιοχὴν πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Χετταίων (2000), εἶναι ἴσως τὰ ἀντίστοιχα ἀρχαιότερα φωνητικὰ πρότυπα, ἐξ ὧν προέκυψαν τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα Ἀρκάδες (Arzawa) καὶ Καύκωνες (Kaskan).

Τὰ πολιτιστικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ὑπολοίπων λαῶν, τῶν δηλουμένων ὑπὸ τῶν ὀνομάτων τοῦ πρώτου στρώματος κατοίκων ἐκάστης περιοχῆς, μυθολογικῶς φαίνονται συγγεόμενα ἢ ταυτιζόμενα πρὸς τοὺς Καύκωνας, ὥς οἱ Ἀλέγες τῆς Λακωνίας καὶ τῆς Μεσσηνίας, οἱ Ἀρκάδες Πελασγοὶ τῆς Ἀρκαδίας ὑπὸ τὸν Λυκάωνα καὶ οἱ Κᾶρες-Ἀλέγες τῆς Ἐρμιόνης, ὥστε ὅ,τι ἐλέχθη διὰ τοὺς Καύκωνας φαίνεται ἀφορῶν εἰς πάντας τοὺς λαοὺς τούτους δηλουμένους διὰ διαφόρων ὀνομάτων ἢ ἔχοντας κατὰ περιοχὰς καὶ τμήματα διαφορετικὰ ὀνόματα.

Οἱ Ἴωνες πάντως κατὰ τοὺς Ἱστορικοὺς χρόνους ἐλάτρευον τὸν Ἀπόλλωνα, ὥστε, ἂν εἰς τοὺς Καύκωνας ἀποδώσωμεν τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος καὶ παραδεχθῶμεν ὅτι κυρία Καυκωνικὴ θεότης ἦτο ἡ Δημήτηρ, ὅφ' ὅποιονδήποτε ὄνομα, μορφὴν καὶ τρόπον καὶ ἂν ἐλατρεύετο ὑπὸ τούτων, οἱ Ἴωνες ἔχοντες διαφορετικούς, ἄρρενας δῆλον ὅτι, θεοὺς ὡς τὸν Ἀπόλλωνα διέφερον θρησκευτικῶς καὶ πιθανῶς ἐθνολογικῶς ἀπὸ τοὺς Καύκωνας. Ἡ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἔχει ἐπίσης Μικρασιατικὴν προέλευσιν ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐκπροσωπεῖ νεωτέραν θρησκευτικὴν ἀντίληψιν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πρωτόγονον γυναικεῖαν μορφὴν τῆς γεννήσεως τὴν ἐκπροσωπούμενην ὑπὸ τῶν στεατοπύγων Νεολιθικῶν γυναικείων εἰδωλίων, τὴν καταλήξασαν τελικῶς εἰς λατρείας ὡς τῆς Δήμητρος. Οἱ Ἴωνες ὅμως ἀκολουθοῦν τοὺς Ἀέλεγας εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς θαλασσίας ὁδοῦ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου καὶ ὡς ἐκείνοι εἰς παλαιότερους χρόνους οὕτω καὶ οἱ Ἴωνες εἰσέρχονται εἰς τοὺς Ἱστορικοὺς χρόνους ἐξηπλωμένοι ἀπὸ τὰς Κυκλάδας διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου (ἡ νότιος πλευρὰ τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν παράδοσιν ἐθεωρεῖτο μητρόπολις τῶν Ἰώνων οἷσα παλαιότερον μητρόπολις τῶν Καυκόνων) μέχρι τῶν ἄλλοτε ὑπὸ τῶν Ταφίων κατεχομένων Ἰονίων νήσων, ὧν καὶ τὸ ὄνομα κατὰ τὸν Εἰ. ΜΕΥΕΡ δύναται νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ τῶν Ἰώνων. Ἀέλεγες, Καύκωνες καὶ Ἴωνες λοιπὸν ἢ εἶναι ταυτόσημοι μερικῶς ἢ ὀλικῶς ὅροι ἢ ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ οἱ τρεῖς πρὸς δῆλωσιν διαδοχικῶς τῶν κατοίκων τῆς αὐτῆς περιοχῆς, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ προέλευσις καὶ ἡ γλῶσσα ἐκάστου τούτων¹.

Ἡ ὁμὰς τῶν ὀνομάτων λαῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου, ἡ χαρακτηριζομένη ὡς ὁμὰς II ἐπὶ τοῦ χάρτου VI ἀνωτέρω, ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς Μινύας, ἀντικαθιστῶντας τοὺς Καύκωνας ἐν τῇ δυτικῇ Πελοποννήσῳ, ἀπὸ τοὺς Αἰὼλεῖς, Δαναοὺς καὶ Ἀχαιοὺς ἀντικαθιστῶντας τοὺς Ἴωνας, Κᾶρας καὶ Ἀέλεγας, ἐν Ἀχαΐᾳ, Ἀργολίδι καὶ Λακωνίᾳ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀἰᾶνας ἀντικαθιστῶντας τοὺς Ἀρκάδας ἐν τῷ κέντρῳ τῆς χερσονήσου.

Οἱ Μινύαι ἔχουν ταξινομηθῇ εἰς τὸ δεύτερον στρώμα κατοίκων τῆς Τριφυλίας συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ ΗΡΟΔΟΤΟΥ (IV 148), καθ' ἣν οὗτοι κατέλαβον τὴν Τριφυλίαν ἐκδιώξαντες ἐκ ταύτης τοὺς Καύκωνας. Ὁ ΣΤΡΑΒΩΝ (347) καὶ ὁ ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ (IV 2, 2 καὶ 3, 6) ἀναφέρουν τὴν παράδοσιν, ἀλλ' οἱ συγγραφεῖς οὗτοι διαφέρουν τοῦ ΗΡΟΔΟΤΟΥ ὡς πρὸς

¹ Ὁ Ἀπόλλων κυρία θεότης τῶν Ἰώνων: Ε. ΜΕΥΕΡ, *Gesch. Alt.* 2 (I)², 284.

Ἡ Μικρασιατικὴ προέλευσις τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος «established fact» παρὰ Μ. NILSSON, *Min. Myc. Religion*, 1950, 516. Πηγαί διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν Ἰώνων κατὰ μῆκος τῆς θαλασσίας ὁδοῦ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου εἶναι ὁ ΗΡΟΔΟΤΟΣ VII 94, VIII 73, ὁ ΣΤΡΑΒΩΝ 383, ὁ ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ V 1, 1 καὶ VII 1, 5-7 κλπ. Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ὀνομασθεῖσαι πιθανῶς οὕτω ἐκ τῶν Ἰώνων παρὰ Ε. ΜΕΥΕΡ, *Gesch. Alt.* 2 (I)², 282.

τὴν κατεύθυνσιν, ἐξ ἧς οἱ Μινύαι ἤλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι προφανῶς ὁ ΣΤΡΑΒΩΝ καὶ ὁ ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ ἤντλουν ἀπὸ πηγὰς ἀντιφατικὰς ὡς πρὸς τὴν πηγὴν τοῦ ΗΡΟΔΟΤΟΥ. Κατὰ τὰς γλωσσολογικὰς ἐνδείξεις ἐκ τῆς διαλέκτου τῆς Θήρας καὶ τῆς Κυρήνης, εἰς ἃς μετέσχον οἱ Μινύαι τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν παράδοσιν (ΗΡΟΔ. IV 147-151), ὁ BUCK συμπεραίνει ὅτι οἱ ἄποικοι περιελάμβανον ἐν προδωρικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ κατήγετο οὔτε ἐκ τῆς Λήμνου (ΗΡΟΔΟΤΟΣ) οὔτε ἐκ τῆς Βοιωτίας-Ἰωλκοῦ (ΣΤΡΑΒΩΝ-ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ), ἀλλὰ τὸ ὁποῖον προφανῶς προήρχετο ἐκ τοῦ γηγενοῦς προδωρικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου (BUCK, *Greek Dialects*, 1955, 9).

Ἀρχαῖαι παραδόσεις καὶ σύγχρονοι ἔρουναι συνδέουν τοὺς Μινύας-Ἀργοναύτας-Αἰολεῖς καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος ὡς κινουμένους ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὴν Πελοπόννησον¹.

Τὰ πολιτιστικὰ χαρακτηριστικὰ τὰ ἀποδιδόμενα ὑπὸ τῆς παραδόσεως εἰς τοὺς Μινύας, ἐὰν οὔτοι ταυτισθοῦν πρὸς τὸν μῦθον τῶν Ἀργοναυτῶν, δὲν πρέπει νὰ ἦσαν πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τοὺς Λέλεγας καὶ τοὺς Καύκωνας, ἡ δὲ ἀποδιδόμενη εἰς τούτους λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι οὔτοι ἦσαν ναυτικὸν στοιχεῖον.

Οἱ Αἰολεῖς ἐν Πελοποννήσῳ μνημονεύονται παρὰ τοῦ ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ (IV 42) ὡς οἱ τελευταῖοι κάτοικοι τῆς Κορίνθου πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Δωριέων, οἵτινες, ἐγκατασταθέντες εἰς τὸν Σολύγειον λόφον, ἐπολέμουν κατὰ τῶν Αἰολέων τῆς Κορίνθου. Ὁ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ ἐπίσης μνημονεύει ὡς Αἰολίδα τὴν περιοχὴν πέριξ τῆς Πλευρῶνος καὶ τῆς Καλυδῶνος εἰς τὴν ἔναντι τῆς Ἀχαΐας Αἰτωλίας κατοικουμένην ποτὲ ὑπὸ Λελέγων καὶ Ἐπειῶν ἐξ Ἡλιδος (ΘΟΥΚ. III 102). Ἔτεροι παραδόσεις παρ' ΟΜΗΡΟΥ (Ἰλιάς Z 154 κλπ.), ΠΙΝΔΑΡΟΥ (XIII Ὀλυμπ. 67), ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ (Βιβλιοθ. I 7, 3 καὶ I 9, 3) ἀναφέρουν τοὺς βασιλεῖς τῆς Κορίνθου ὡς Αἰολίδας. Ὁ ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ (IV 2, 2 καὶ IV 3, 6) τοποθετεῖ τοὺς Μινύας-Αἰολεῖς εἰς Μεσσηνίαν. Γλωσσολογικὰ δὲ δεδομένα τῆς Αἰολικῆς διαλέκτου συναντῶμενα εἰς Κορινθίαν καὶ Ἡλίδα μνημονευθέντα ἄνωτέρω (σ. 560) ὑποστηρίζουν τὴν παράδοσιν, ἂν καὶ διαχωριστικὴ γραμμὴ μεταξὺ Μινυῶν καὶ Αἰολέων δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ οὔτε εἰς τὴν παράδοσιν οὔτε εἰς τὰ δεδομένα ἐκ τῆς Γλωσσολογίας.

Οἱ Δαναοὶ καὶ οἱ Ἀχαιοὶ εἶναι ἐπαρκῶς γνωστοὶ ὄροι ἐκ τοῦ ἔπους καὶ ἐκ μαρτυριῶν προερχομένων ἐξ Αἰγυπτιακῶν καὶ Χετταϊκῶν πηγῶν, ὥστε δὲν ἀπαιτεῖται περισσότερος καθορισμὸς τούτων ἐνταῦθα. Ἡ πρώτη

¹ Πηγὰς διὰ τοὺς Μινύας ἰδὲ ἐν Κ. Ο. MÜLLER, *Griechische Stämme und Staaten*, 1844². RE XV (2) (1932) 2010-2020. MEYER, *Gesch. Alt.* 2 (I)², 262. BUSOLT, *Gr. Gesch.* I², 185 κ. ἐξ. BELOCH, I (I)², 141. Διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος ἰδὲ ROSCHER *Lex. Myth. s. v. Poseidon* (MEYER). NILSSON, *Gesch. Gr. Rel.* I (1950), 446-447. FARNELL, *Cults Gr. St.* IV, 1 κ. ἐξ.

μνεΐα τῶν ὄρων ἀνάγεται εἰς τὴν 12^{ην} (Δαναοί) καὶ τὴν 14^{ην} (Ἀχαιοί) ἑκατονταετηρίδα π.Χ.¹.

Οἱ Ἀζῆνες ἀναφέρονται ὡς κάτοικοι τῆς Ἀρκαδίας, ἀλλ' ἐκ τῆς παραδόσεως δὲν εἶναι σαφὲς πότε καὶ πόθεν ἤλθον οὗτοι εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐχουν καταταγῇ ἐνταῦθα εἰς τὸ δεῦτερον στρώμα κατοίκων τῆς περιοχῆς συμφώνως πρὸς τὴν πληροφορίαν τοῦ Ἀριστοτέλους (παρὰ ΑΠΟΛΛ. ΡΟΔΙΩ, Ἀργον. IV 264 σχόλια) ὅτι οἱ ἱστορικοὶ Ἀρκάδες κατέλαβον τὴν χώραν κατόπιν ἀγῶνος πρὸς τοὺς παλαιότερους κατοίκους ὄντας βαρβάρους, εἰς μίαν παλαιὰν ἐποχὴν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀρκάδες Πελασγοὶ ὑπὸ τῆς παραδόσεως θεωροῦνται ὡς αὐτόχθονες, τὸ γεγονὸς τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας ὑπὸ νέων κατοίκων ἀφορᾷ ἴσως εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἀζάνων εἰς τὴν Ἀρκαδίαν.

Οἱ Ἀζῆνες κατὰ τὸν ΣΤΡΑΒΩΝΑ (336) καὶ τὸν ΠΛΥΣΑΝΙΑΝ (VIII 4, 2-8) εἶχον ἐγκατασταθῇ εἰς μεγάλην ἑκτασίν ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ ἀπὸ τοῦ Κλειτορος καὶ τῆς Ψωφίδος πρὸς Βορρᾶν καὶ ἀπὸ τῶν συνόρων τῆς Ἀρκαδίας παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς Λυσμάς μέχρι τῆς Φιγαλείας πρὸς Νότον (ΠΛΥΣ. VIII 39, 2). Οἱ Ἀζῆνες δηλαδὴ εἶχον καταλάβει τὸ ΒΔ. τμήμα τῆς Ἀρκαδίας².

Ἡ θέσις αὕτη τῶν Ἀζάνων κατὰ τὴν ΒΔ. Ἀρκαδίαν δεικνύει πιθανῶς ὅτι ὁ λαὸς οὗτος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἐκ τῆς ἔναντι τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου περιοχῆς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅπου ἔχομεν μίαν μεγάλην οἰκογένειαν λαῶν μετὰ παρεμφερῶν ὀνομάτων ἐγκατεστημένων κατὰ μῆκος τῆς ὁροσειρᾶς τῆς Πίνδου κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ὡς οἱ Εὐρυτᾶνες, Ἀκαρνᾶνες, Αἰνιᾶνες, Ἀθαμῆνες, Ἀτιντᾶνες καὶ Ἀγριᾶνες, οἱ πρῶτοι τῶν ὁποίων εἶχον ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ οἱ τελευταῖοι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας. Οἱ Ἀζῆνες κατὰ ταῦτα εἶναι πιθανῶς ἢ ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν λαῶν τούτων, ἥτις διεπεραιώθη ἐντεῦθεν τοῦ Κορινθιακοῦ, ὅτε ἰσχυρὰ πίεσις ἡσκήθη ἀπὸ Βορρᾶ³.

Πάντες οἱ λαοὶ οὗς ἀνεφέραμεν, οἱ εὐρισκόμενοι πέραν τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ὁμίλουν δωρικὰς διαλέκτους, ἀλλ' εἶναι πιθανὸν νὰ ἔξεδωρίσθησαν οὗτοι εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν, ὅτε εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἐκινήθησαν καὶ παρέμειναν αἱ δωρικαὶ φυλαί, ὡς τοῦτο συνέβη μὲ τὰς δωρικὰς φυλάς, αἵτινες εἰσῆλθον καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐξεδώρισαν, πλὴν τῆς Ἀρκαδίας, τὸ πλεῖστον αὐτῆς, κατοικοῦμενον ἤδη ἀπὸ συγγενῇ πρὸς τοὺς Ἀζῆνας ἐθνολογικὰ στοιχεῖα. Οἱ Ἀζῆνες λοιπὸν τῆς Ἀρκαδίας, οἵτινες διέφυγον τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τοὺς

¹ Ἰδὲ SCHACHERMEYER, Hethiter und Achäer (1935). BITTEL, GVFK, 40 κ.ἐξ. GURNEY, The Hittites (1952). Ἐτέραν βιβλιογραφίαν: BENGTSON, Gr. Gesch. (1950), 21, 44 κλπ.

² Πηγὰς διὰ τοὺς Ἀζῆνας ἰδὲ ἐν RE II (2), 238-239.

³ Κατάλογον τῶν εἰς -ανες λαῶν ἰδὲ ἐν BSA 1931-2, 131 ἐξ.

Δωριεῖς, εἶναι ἴσως ὁ μόνος λαὸς τῆς ομάδος τῶν εἰς ἄνους φυλῶν, ὅστις διεφύλαξε τὴν ἀρχικὴν διάλεκτον πάντων τῶν λαῶν τούτων.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι οἱ πρῶτοι ἐπιτάφιοι ἀγῶνες ἐνεκαινιάσθησαν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀζᾶνος (ΠΑΥΣ. VIII 4, 3) καὶ τὸ γεγονός τοῦτο συνέβη, ὥς δύναται νὰ συμπεράνῃ τις, εἰς Ἡλίδαν (ΠΑΥΣ. V 1, 8), ὅτε δηλ. οἱ Ἀζᾶνες ἐκινουῦντο ἀπὸ Βορρᾶ ἐρχόμενοι πρὸς τὴν νέαν τῶν πατρίδα. Οἱ ἀγῶνες ὅμως μετὰ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν εἶναι χαρακτηριστικὸν Ἀχαιῶν ἐθιμον παρ' Ὀμήρῳ, ὥς εἶναι ἡ Ἀχαιϊκὴ καὶ ἡ Ἀρκαδικὴ διάλεκτος. Ἡ εἰσοδος τῶν Ἀζάνων ὅθεν εἰς Πελοπόννησον σημειοὶ πιθανῶς τὴν εἴσοδον τῶν πρώτων Ἀχαιῶν δημιουργῶν τοῦ ΥἸΕ πολιτισμοῦ, οἵτινες διεσκορπίσθησαν καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, ὥς δύναται νὰ συμπεράνῃ τις ἐκ τῶν εἰς Ἀχαιϊκὴν διάλεκτον γεγραμμένων Μυκηναϊκῶν πινακίδων, μαρτυρουσῶν τὴν διάλεκτον τῶν προδωρικῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὅποιοι μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ἐξεδωρίσθησαν εἰς τὰς ἐκτὸς τῆς Ἀρκαδίας περιοχάς, ὥς συνέβη καὶ περὶ τῶν πέραν τοῦ Κορινθιακοῦ συγγενῶν τῶν Ἀζάνων λαῶν. Ἄν κρίνῃ δέ τις ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ τάφου τοῦ Ἀρκάδος ἥρωος Αἰπύτου ὑπὸ τοῦ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ (VIII 16, 3) ὡς *γῆς χῶμα οὐ μέγα λίθου κρηπίδι ἐν κύκλῳ περιεχόμενον* μνημονευόμενον καὶ παρὰ τοῦ ΟΜΗΡΟΥ (Ίλιάς Β 604: *Αἰπύτιον παρὰ τύμβον*) οἱ εἰσαγαγόντες τὸν τύπον τοῦ τύμβου ὥς εἶδος ταφῆς εἰς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον ἦσαν πιθανῶς οἱ τὴν Ἀρκαδικὴν ὁμιλοῦντες Ἀχαιοί, εἰς οὓς ἀνήκον, ὥς ἐλέγχθη, καὶ οἱ Ἀζᾶνες.

Ἐάν δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τοὺς Καύκωνας καὶ τοὺς πρὸς τούτους συνδεομένους καὶ συγχεομένους ὑπὸ τῆς παραδόσεως λαοὺς ὥς τοὺς Λέλεγας κλπ. διὰ νὰ δηλώσωμεν τοὺς δημιουργοὺς τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦλθον ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς Ἀζᾶνας ὥς τὸν τελευταῖον Προδωρικὸν πληθυσμὸν τῆς χερσονήσου, οἵτινες εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου ἐρχόμενοι ἀπὸ Βορρᾶ καὶ εἶναι οἱ δημιουργοὶ τοῦ ΥἸΕ πολιτισμοῦ, τότε τὰ ὑπολειπόμενα ὀνόματα λαῶν μεταξὺ Κανκῶνων καὶ Ἀζάνων ἐκ τῶν παρατεθέντων ὥς παραδιδομένων προϊστορικῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου ἢ δηλοῦν συγγενῇ πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ομάδα στοιχεῖα ἢ ἀνταποκρίνονται εἰς τοπικοὺς ἐκάστης περιοχῆς τῆς Πελοποννήσου ὅρους πρὸς δήλωσιν κλάδων τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ καὶ πληθυσμοῦ, ὅστις διεμελίσθη εἰς μικρότερα τμήματα κατὰ τοὺς ταραχώδεις ΜΕ χρόνους, ὥς μαρτυροῦν καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα τῆς Πελοποννήσου.

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὰ ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων ἐξαχθέντα συμπεράσματα, ὅτι δύο μεγάλῃς κλίμακος εἰσοδαὶ νέων ἐθνολογικῶν στοιχείων δέον νὰ ἐγένοντο εἰς Πελοπόννησον ἥτοι ἡ ἀφίξις

τῶν δημιουργῶν τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ καὶ ἡ εἴσοδος τῶν λεγομένων Ἀχαιῶν ὥς ἀποτέλεσμα τῶν ἀκαταστάτων ΜΕ χρόνων, οἵτινες ἐμείωσαν τὸν πληθυσμὸν τῆς χερσονήσου καὶ ἐδημιούργησαν χῶρον διὰ νέους κατοίκους, τοὺς δημιουργοὺς τοῦ ΥΕ πολιτισμοῦ τῆς Πελοποννήσου. Μικρᾷ κλίμακος κινήσεις λαῶν ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου ἢ καὶ ἔξοδοι πληθυσμοῦ ἐκ ταύτης ὥς καὶ εἰσροαὶ νέων στοιχείων εἶναι πιθανὸν νὰ συνέβησαν κατὰ τοὺς ταρχώδεις ΜΕ χρόνους, ἀλλὰ πᾶσα ἀπόπειρα ἀκριβοῦς καθορισμοῦ τῆς σημασίας τῶν ὀνομάτων τῶν δηλωτικῶν προϊστορικῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου πιθανὸν νὰ φανῇ πειστικὴ ἀλλὰ θὰ παραμένῃ καθαρὸν πλᾶσμα φαντασίας μᾶλλον ἢ γεγονός.

Ἡ δὲ III λαῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου, συνισταμένη ἐκ τῶν Ἑλίων ἐν Ἑλιδι, Ἀχαιῶν ἐν Ἀχαΐᾳ καὶ Δρυόπων ἐν Ἀργολίδι ὁμιλούντων δωρικὰ ἰδιώματα κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, φαίνεται στενῶς συνδεδεμένη πρὸς τὴν κλείουσαν τὴν ΥΕ περίοδον καθοδὸν τῶν Δωριέων καὶ οὕτω ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς παρουσίας ἐργασίας.

5. ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Συνοψίζοντες εἰς ἐνιαίαν εἰκόνα τὰς κατὰ προϊστορικὴν περίοδον γενομένας παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ λοιπῶν δεδομένων διὰ τὴν Προϊστορίαν τῆς Πελοποννήσου δυνάμεθα νὰ ἀνασυγκροτήσωμεν νῦν τὴν πορείαν τῶν γεγονότων ἐν τῇ χερσονήσῳ κατὰ τοὺς μεμακρυσμένους ἐκείνους χρόνους καὶ νὰ δώσωμεν οὕτω ἀπάντησιν εἰς τὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Πρώτου Μέρους τεθέντα ἐρωτήματα ὡς ἔπεται.

Ὁ χρόνος τῆς παρουσίας τῶν πρώτων ἀνθρωπίνων ὄντων ἐν Πελοποννήσῳ, δι' ἃ ἔχουν εὐρεθῇ ἀσφαλῇ λείψανα ἐν αὐτῇ, δὲν ἔχει ἀκόμη ἐπακριβῶς καθορισθῇ, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε ἡ πρώτη κατοίκησις τῆς χερσονήσου ὑπ' ἀνθρωπίνων ὄντων πρέπει νὰ ἐγένετο εἰς μίαν ἐποχὴν χρονολογουμένην πρὸ τοῦ τέλους τῆς 4ης π.Χ. χιλιετηρίδος, ἀφοῦ κατὰ τὸ α' ἡμισυ τῆς 3ης π.Χ. χιλιετηρίδος τίθεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ ἐν Πελοποννήσῳ.

Διὰ τὴν πρώτην ταύτην φάσιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐν τῇ χερσονήσῳ κατέχμεν ὀλίγον ἀνθρωπολογικὸν ὕλικόν οὐδὲν δὲ γλωσσολογικὸν ἢ μυθολογικὸν δεδομένον δύναται ἀσφαλῶς ἢ μετὰ τινος πιθανότητος νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν πρωιμωτάτην ταύτην φάσιν τῆς Ἱστορίας τῆς χερσονήσου. Τὸ μόνον ἀσφαλὲς δεδομένον τῆς περιόδου εἶναι τὰ ἀνώνυμα δεδομένα τῆς Ἀρχαιολογίας.

Κατὰ τὰ δεδομένα ταῦτα οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου παρουσιάζονται ὡς διηρημένοι εἰς μικρὰς ομάδας ἀνθρώπων ζώσας ἐκ τῆς συλλογῆς καρπῶν, τοῦ κυνηγίου καὶ τῆς νομῆς ποιμνίων, ἐγκατεστημένοι εἰς μικρὰ χωρία, πέριξ πηγῶν ἢ σπηλαίων, εἰς μικρὰς κοιλάδας ἢ ὅπου ἡδύναντο νὰ ἀσφαλίσουν ἀνεωτέραν διαμονήν, ἐκμεταλλεύμενοι φυσικόν τι πλεονέκτημα τοῦ ἐδάφους χρήσιμον διὰ τὴν ζωὴν των. Κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ταύτην περίοδον ἡ χλωρὶς καὶ ἡ πανὶς τῆς χερσονήσου ὁμοιάζον πιθανῶς χλωρίδα καὶ πανίδα σημερινῆς ζούγκλας, ἐφ' ὅσον ἱκανὰς χιλιετηρίδας ὕστερον εὐρίσκομεν ὅσα καὶ ὄνυχας ἄρκτων (ΠΕ Μικρὰ εὐρήματα II, 8, ME XVII 17) καὶ τὸ κυνήγιον τῶν ἀγρίων θηρίων εἶναι τὸ προσφιλέστερον καὶ φυσικώτερον παριστάμενον θέμα ἐπὶ τῶν ΥΕ τοιχογραφιῶν καὶ σφραγιδολίθων ἀποτελεῖ δὲ ἀντικείμενον τῶν παλαιοτέρων Πελοποννησιακῶν μύθων τῶν σχετικῶν πρὸς τὸν Ἡρακλέα.

Οἱ πρωτόγονοι οὗτοι κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ἐχρησιμοποιοῦν τὸν λίθον, τὸ ὄστον καὶ τὸ ξύλον διὰ τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ ὅπλα των καὶ ἔξω

εἰς σπήλαια καὶ καλύβας ἐκ φθαρτῶν κατὰ κανόνα ὕλικῶν, αἵτινες εἰς τὰς περισσότεράς περιπτώσεις οὐδὲν ἵχνος κατέλειπον. Ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ ὁ πληθυσμὸς οὗτος δὲν φαίνεται νὰ ἡσυχολεῖτο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, διότι οὔτε τὰ θεωρούμενα ὡς γεωργικὰ ἐργαλεῖα συναντῶνται ἄφθονα εἰς τὰς ἀνασκαφείσας θέσεις, οὔτε ἡ ἐπιχώσις ἡ σχηματισθεῖσα εἰς τὰ σημεῖα τῶν οἰκισμῶν τῆς πρώτης ταύτης φάσεως ἔχει συνήθως σημαντικὸν πάχος. Καλύβαι καὶ οἰκισμοὶ δηλαδὴ μετὰ παρέλευσιν ἑτῶν τινῶν ἐγκατελείποντο καὶ ἡ ὁμὰς ἐγκαθίστατο εἰς ἄλλο σημεῖον, ὅπου ἐπορίζετο εὐκολώτερον τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Εἶχον πάντως φθάσει οἱ πρωτόγονοι οὗτοι κάτοικοι εἰς τὸ σημεῖον τοῦ νὰ κατασκευάζουν ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ, ὅπερ προϋποθέτει ἐγκατεστημένον βίον ποιῶς τινος διαρκείας εἰς ἕκαστον σημεῖον ἐγκαταστάσεως.

Ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος περιόδου, ἐξ ἧς ἔχομεν κεραμικὰ δεδομένα, ἡ χειρσόνησος παρουσιάζεται διηρημένη εἰς δύο διαφορετικὰς περιοχὰς παραγωγῆς κεραμικῶν προϊόντων, σαφῶς διακρινομένων ἀλλήλων, καὶ προφανῶς αὕτη φαίνεται κατοικουμένη ὑπὸ δύο διαφόρων ἐθνολογικῶς στοιχείων. Ἡ μία περιοχὴ παράγει χονδροειδῆ ἀτελῶς ὡπτημένα ἀγγεῖα πρωτογόνων ἀνοικτῶν σχημάτων κεκοσμημένα δι' ἀτέχνων ἐγκαράκτων κοσμημάτων καὶ οἱ δημιουργοὶ τῶν ἀγγείων τούτων εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς τὰς γονίμους κοιλάδας τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς χειρσόνησου κατὰ μῆκος τοῦ ροῦ τῶν ποταμῶν ἀπὸ τῆς Ἥλιδος μέχρι τῆς Μεσσηνίας. Ἡ ἑτέρα περιοχὴ, περιλαμβάνουσα τὴν ἀνατολικὴν Πελοπόννησον, παρήγαγε πλέον τελειοποιημένα κεραμικὰ προϊόντα καὶ κατοικεῖτο πιθανῶς ὑπὸ ἐπηλύδων.

Περὶ τῆς προελεύσεως τῶν δύο τούτων ἐθνολογικῶν στοιχείων, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὸν πρῶτον βεβαιωμένον πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν μόνον ὅτι τὸ δυτικόν, ὀλιγώτερον ἐξελιγμένον ἐν τῇ κεραμικῇ παραγωγῇ στοιχεῖον, φαίνεται ὅτι ἐξείλιξεν αὐτονόμως τὴν κεραμικὴν τοῦ ἐκ τῆς καλαθοπλεκτικῆς πιθανῶς καὶ δύναται νὰ κατάγεται ἐκ τοῦ αὐτόχthonος στοιχείου τοῦ προερχομένου ἐκ τοῦ ἐπιπαιολιθικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἡ παρουσία τοῦ ὁποίου ἔχει διαπιστωθῆ ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ τὸ ὅποιον εἶναι γνωστὸν ὅτι κατ'ἄρῃ ποτὲ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ἀφ' ἑτέρου φαίνεται σχεδὸν βέβαιον ὅτι τὸ ἀνατολικὸν πλέον ἐξελιγμένον στοιχεῖον εἰσῆλθέ ποτε ἔξωθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐφ' ὅσον αἱ ἀρχαιότεραι βαθμίδες ἐξελίξεως τῆς κεραμικῆς του δὲν εὐρέθησαν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τὰ ἡμισφαιρικὰ σχήματα τῶν ἀγγείων του καὶ τὰ γραπτὰ κοσμήματα τούτων ὑποδηλοῦν ὡς πατρίδα τοῦ Νεολιθικοῦ στοιχείου τῆς Ἀργολίδος τὴν Ἀνατολὴν, ὅπου εὐρίσκομεν πολὺ ἔνωρὶς καὶ τὰ τοιαῦτα σχήματα καὶ τὴν γραπτὴν διακόσμησιν.

Τὰ νέα ταῦτα στοιχεῖα τῆς Ἀργολίδος ἔδειξαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν θάλασσαν ἐγκατασταθέντα εἰς Λέρναν καὶ Κόρινθον, τινὲς τοῦλάχιστον ὅμως ἐκ τῶν κατοίκων τούτων διεισέδυσαν σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου εἰς τὸ ἔσω-

τερικὸν τῆς χερσονήσου καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Ἀγιοργίτικα καὶ Ἀσέαν, ὥς δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ τῆς παρουσίας γραπτῶν ἀγγείων τοῦ Ἀργολικοῦ τύπου εἰς τὰς θέσεις ταύτας. Ἄλλοι κάτοικοι τῆς αὐτῆς πρὸς τοὺς ἐγκατασταθέντας εἰς Ἀργολίδα προελεύσεως, κινούμενοι διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου ἢ ἀπὸ Νότου πέραξ τῆς Πελοποννήσου, ἔφθασαν πρὸς Δυσμὰς εἰς Μάλθην, Ζαρνάταν καὶ Χλεμούτσι, ἃν καὶ τὰ δεδομένα τῶν θέσεων τούτων εἶναι ὀλίγα ἀκόμη καὶ ἀνεπαρκῶς γνωστά.

Κατασκευασταὶ γραπτῶν ἀγγείων λίαν ὁμοίων πρὸς τὰ Κορινθιακὰ πρέπει νὰ ἐγκατεστάθησαν ἐπίσης εἰς Κρυονέρι καὶ Ἀστακὸν ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ ἐπὶ τῆς ἐναντι τῆς Πελοποννήσου ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Χοιροσπηλιὰν τῆς Λευκάδος. Οἱ κατασκευασταὶ τῶν ἀγγείων τούτων ἦσαν πιθανῶς ἀναζητηταὶ κοιτασμάτων μετάλλων ἐρχόμενοι ἐξ Ἀνατολῶν καὶ κινούμενοι κατὰ μῆκος τῆς θαλασσίας ὁδοῦ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὰ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν δεδομένα οὗτοι δὲν φαίνεται ὅτι ἦσαν οὔτε πολυάριθμοι οὔτε σπουδαῖοι ναυτικοί. Ἡ Μῆλος πάντως μετὰ τῶν ἀποθεμάτων τοῦ ὀψιανοῦ της εἶχεν ἤδη δοσοληψίας μετὰ τῆς Ἀργολίδος, καίτοι μετὰ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Μάλθης δὲν φαίνεται ὅτι πρῶίμως εἶχεν ἔλθει εἰς ἐπαφὴν.

Ὅλιγα ἢ οὐδὲν γνωρίζομεν διὰ τὰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις, τὴν κοινωνικὴν συγκρότησιν καὶ τὴν θρησκείαν τῶν πρωτογόνων τούτων ἀνθρώπων εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιοχὰς τῆς Πελοποννήσου. Πιθανὸν εἶναι ὅτι, κατὰ τὴν περίοδον τοῦλάχιστον τῶν γραπτῶν ἀγγείων, Δυτικὴ καὶ Ἀνατολικὴ περιοχὴ τῆς χερσονήσου ἐλάτρευον μίαν θήλειαν θεότητα παριστανομένην δι' εἰδωλίων δύο τύπων, ἥτοι στεατοπύγων καὶ μὴ στεατοπύγων. Μὴ στεατοπύγα ὅμως εἰδώλια ἔχουν εὐρεθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν περιοχὴν, ἣ δὲ ἱκανότης τοῦ διαμορφώσαντος τὰς γραμμὰς ἐνὸς τοιούτου εἰδωλίου ἐκ Λέρνης εἶναι τῷ ὄντι ἐκπληκτικὴ.

Ἡ πρωτόγονος αὕτη θήλεια θεότης καὶ τῶν δύο περιοχῶν τῆς Πελοποννήσου εἶναι κοινὴ θρησκευτικὴ ἀντίληψις τῆς πρῶιμου λιθικῆς ἐποχῆς ὅλου τοῦ Μεσογειακοῦ χώρου. Ἡ πρώτη σύλληψις τῆς ἐννοίας τῆς θεότητος ταύτης ἐν Πελοποννήσῳ τοῦλάχιστον καὶ τῇ λοιπῇ ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι ἢ κατάγεται ἐκ τῆς ἰδέας τῆς πηγῆς ἢ συνηνῶδη πρῶιμως πρὸς τὴν ἰδέαν ταύτην, δι' ἣν ἡ ἑλληνικὴ λέξις κρήνη ἢ πηγὴ εἶναι ὁμοίως θηλυκοῦ γένους. Ἡ πηγὴ ἦτο τὸ φυσικὸν κέντρον καὶ ὁ πυρὴν, ἐξ οὗ ἔξεπήγασεν ὁ νεολιθικὸς οἰκισμὸς καὶ διὰ τῶν ὁδάτων τοῦ προερχομένου πρὸς τοὺς ἐκαστοτε ζῶντας κατοίκους, δι' ἀνεξαντλήτων ποσοτήτων τοῦ ἀπαραιτήτου διὰ τὴν ζωὴν ὕγρου στοιχείου τοῦ προερχομένου ἐκ τῶν μυστηριωδῶν ἐγκατῶν τῆς γῆς, ὥς ἀκριβῶς τὸ γάλα διὰ τὸν θηλασμὸν τῶν νηπίων προέρχεται ἐξ ἀνεξιχνιάστων πηγῶν τοῦ στήθους τῆς μητρὸς των. Ὁ αἰώνιος οἶονεῖ θηλασμὸς τῶν κατοίκων ἐκ τῶν ἐγκατῶν τῆς

γῆς συνέτεινεν εἰς τὸν ταυτισμὸν τῆς ἰδέας τῆς γῆς καὶ τῆς μητρὸς εἰς πρωτογόνους συλλήψεις, οἷαι αἱ ἐκπροσωπούμεναι ἐκ τῶν στεατοπύγων εἰδωλίων διαμορφωθείσαι κατὰ τοὺς Ἱστορικοὺς χρόνους εἰς θεότητας ὡς ἡ Δημήτηρ.

Ἡ λεγομένη Πρωτοελλαδικὴ περίοδος ἀρχίζουσα περὶ τὸ 2600 π.Χ. εἶναι ἐπαναστατικὴ περίοδος διὰ τὸν πολιτισμὸν τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου εἰδικῶς. Ἡ νέα μορφή τοῦ πολιτισμοῦ φαίνεται ὅτι ἤρχισεν ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς θαλασσίας ὁδοῦ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ ἐξηπλώθη ἀκολούθως ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τῆς βασικῆς ταύτης γραμμῆς, οὕτως ὥστε νὰ περιλάβῃ τὸ σύνολον τῆς Πελοποννήσου ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν κεντρικὴν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἀφ' ἑτέρου καὶ μέχρι τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς Θεσσαλίας. Αἱ Κυκλάδες καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἐπίσης ἀπετέλουν μέρη τῆς αὐτῆς ἐμπορικῆς ὁδοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὰς ἐνδείξεις ἐκ τῆς κατανομῆς τοῦ πλέον χαρακτηριστικοῦ ΠΕ ἀγγείου, τοῦ κυπέλλου μετὰ προχοῆς, τὸ ὁποῖον ἔχει εὐρεθῇ καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν ταύτην.

Ἡ ΠΕ περίοδος εἰσήγαγε νέους παράγοντας εἰς τὴν ζωὴν τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος, οἵτινες μετεμόρφωσαν τὰ οἰκονομικὰ καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ κοινωνικὰ ὑπόβαθρα τῆς ὀργανώσεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινωνίας τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ παρέσχον τὴν ἀφορμὴν μιᾶς σταθερᾶς οἰκονομικῆς καὶ πολιτιστικῆς προόδου καὶ ἐξελίξεως τοῦ νοτιωτέρου τμήματος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Τὴν πολιτιστικὴν ταύτην ὑπεροχὴν τὸ νότιον τοῦτο τμήμα ἐτήρησε μέχρι τοῦ τέλους τῶν Ἱστορικῶν χρόνων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν βόρειον Ἑλλάδα, ἥτις ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας καὶ πρὸς Βορρᾶν παρέμεινε καθυστερημένη πολιτιστικῶς περιοχὴ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Νότον.

Ἀπὸ τῶν ΠΕ δηλαδὴ χρόνων καὶ συνεχῶς μέχρι τῶν ἐσχάτων ἱστορικῶν τῆς ἀρχαίας περιόδου κατὰ τὰς ἐνδείξεις ἐκ τῆς ἐξελίξεως κυρίως τῆς Urfirnis ΠΕ κεραμικῆς, τῆς Ἀμαυροχρώμου καὶ τῆς Μινυείου ΜΕ, τῆς Μυκηναϊκῆς καὶ τῶν ἱστορικῶν κεραμικῶν προϊόντων, ἕκαστον τῶν ὁποίων διαμορφοῦται ὡς κεραμικὴ ὁμὰς εἰς τὸν περὶ τὸν Ἱσθμὸν γῶρον καὶ διαδίδεται ἐν συνεχείᾳ πρὸς Βορρᾶν, ἕως ὅτου φθάνει τὸ νότιον ἄκρον τῆς Θεσσαλίας καὶ ἀφανίζεται ἵνα ἐμφανισθῇ ἐνίστε σποραδικῶς εἰς Μακεδονίαν, ἡ Νοτιωτέρα Ἑλλὰς ἀπέκτησε τὸ προβάδισμα ἐν τῷ πολιτισμῷ, ὅπερ διετήρησε μέχρι τέλους τῶν ἀρχαίων χρόνων.

Οἱ νέοι παράγοντες, οἵτινες μετεμόρφωσαν τὴν ζωὴν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἠσφάλισαν εἰς αὐτὴν τὸ προβάδισμα ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τῶν ΠΕ χρόνων, εἶναι ἡ κατεργασία τοῦ μετάλλου καὶ δὴ ἡ ἀπασχόλησις μεγάλου τμήματος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Νοτιωτέρας ταύτης περιοχῆς εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς θαλάσσης, κυρίως ὑπὸ τὴν μορφήν ἐμ-

πορίου, ἥτις ἔφερε τοὺς κατοίκους τοῦ νοτιωτέρου χώρου εἰς συνεχῆ ἐπαφὴν πρὸς τὰς πλεόν προηγμένας πολιτιστικῶς χώρας τῆς Μεσογείου.

Ἡ ΠΕ περίοδος ἤραξε διὰ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον αἰφνιδίας καταλήψεως τῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ πολυαριθμῶν, ναυτικῶν προφανῶς, οἰκισμῶν. Οἱ νέοι οὗτοι οἰκισμοὶ συνοδεύονται ὑπὸ σειρᾶς ὄλης Μικρῶν εὐρημάτων, ἀγγείων καὶ τεχνοτροπιῶν ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ, ἢ προέλευσις τῶν ὁποίων δὲν δύναται ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς νὰ εὗρη ἐρμηνείαν εἰς τὰ προηγηθέντα Νεολιθικὰ ἀνάλογα δεδομένα καὶ προφανῶς δεικνύει τὴν εἰσροὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐνὸς νέου ναυτικοῦ στοιχείου. Ἡ γνῶσις ὑπὸ τοῦ νέου στοιχείου τῆς κατεργασίας τοῦ μετάλλου, βεβαιουμένης ὑπὸ πραγματικῶν μεταλλικῶν εὐρημάτων καὶ ὑπὸ μιμήσεων μεταλλίνων προτύπων διὰ τῶν ἐκ πηλοῦ ἀγγείων, ὥς καὶ ἡ συνεχὴς ἐπαφὴ τῆς ΠΕ Πελοποννήσου πρὸς τὴν Ἀνατολὴν δεικνύουν ὅτι τὰ νέα στοιχεῖα εἰσῆλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον προερχόμενα πιθανῶς ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ὅτι ταῦτα ἐγκατεστάθησαν κατὰ τὰ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα εἰς τὴν Ἀργολίδα ἀρχικῶς καὶ τὴν δυτικὴν ἐν συνεχείᾳ Πελοπόννησον.

Κατὰ τὰς ἐνδείξεις ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων οἱ ΠΕ νεήλυδες τῆς Πελοποννήσου ἐγκατεστάθησαν εἰρηνικῶς μεταξὺ τῶν Νεολιθικῶν προϋπαρχόντων κατοίκων τῆς χερσονήσου καὶ ἔζων μετ' αὐτῶν ἐν ἀρμονίᾳ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον παχεῖαι ἐπιχώσεις μικτοῦ περιεχομένου, Νεολιθικοῦ καὶ ΠΕ, ἐπεσφρευθήσαν εἰς τὰς θέσεις πολλῶν οἰκισμῶν τῆς Νεολιθικῆς περιόδου. Ἡ ΠΕ περίοδος φαίνεται ὅτι ἦτο εἰρηνικὴ διὰ τὴν Πελοπόννησον περίοδος μετὰ σταθερᾶς ἐμπορικῆς δραστηριότητος ἐκτεινομένης καθ' ὅλην τὴν Μεσόγειον, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας πολλοὶ οἰκισμοὶ ἐξειλίχθησαν εἰς ἐκπληκτικῶς, διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, μεγάλας πόλεις ἀνοχυράτους κατὰ κανόνα καὶ μετὰ μεγάλων οἰκοδομῶν, τὸ μέγεθος τῶν ὁποίων μόνον Μυκηναϊκά τινα οἰκοδομήματα συναγωνίζονται. Χρυσὰ ἀγγεῖα καθημερινῆς χρήσεως καὶ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ κοσμήματα, βαφαὶ διὰ τὸ πρόσωπον καὶ λαβίδες καλλωπισμοῦ, γνωστὰ καὶ ἐκ Κυκλάδων πλὴν τῆς Πελοποννήσου, ἦσαν ἀπαραίτητα συμπληρώματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν ΠΕ κατοίκων τῆς χερσονήσου μαρτυροῦντα ἱκανὴν εὐδαιμονίαν.

Τὸ ἀνθρωπολογικὸν ὕλικόν τῆς περιόδου δεικνύει ὅτι ἡ Πελοπόννησος καταφεῖτο ἀπὸ μίαν φυλὴν μεσοκεφάλων τύπων οὐχὶ πολὺ διαφορετικῶν ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς Ἑλλήνας τοῦλάχιστον ὥς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τοῦ κρανίου.

Ἡ προέλευσις τοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΠΕ περιόδου ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἶναι ἐν ζήτημα μὴ καθορισθὲν ἀκόμη ἐπακριβῶς ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων. Ἐκτὸς τῆς γενικῆς ἐνδείξεως τῆς παραθεθείσης ἀνωτέρω ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ μετάλλου ὑπὸ τῶν ΠΕ κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καὶ αἱ συνεχεῖς μετὰ τῆς ἀνατολῆς ἐπαφαὶ κατὰ τὴν

διάρκειαν τῆς περιόδου ὑποδηλοῦν τὴν Ἀνατολὴν ὡς πατρίδα τοῦ ΠΕ πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου, τίποτε πλέον σαφὲς δὲν ἔχει μέχρι τῆς στιγμῆς εὗρεθῇ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἢ ἄλλαχού, δυνάμενον νὰ ἀποδείξῃ πόθεν ἀνεχώρησαν καὶ πῶς διεπεραιώθησαν εἰς Πελοπόννησον οἱ ΠΕ κάτοικοι ταύτης, οὐδὲ ἐν δὲ ἐκ πολλοῦ παράδειγμα τοῦ χαρακτηριστικοῦ ΠΕ ἀγγείου, τοῦ κυπέλλου μετὰ προχοῆς, ἔχει εὗρεθῇ ἀνατολικῶς τῆς Ἀμοργοῦ.

Ἐλλείπει ἄλλου δεδομένου διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς προελεύσεως τῶν ΠΕ κατοίκων τῆς Πελοποννήσου τὰ καλούμενα Προελληνικὰ τοπωνύμια ἔχουν χρησιμοποιοῦν ἵνα πληρώσουν τὸ κενόν. Τοιαῦτα ὀνόματα συναντῶνται ἐν ἀφθονίᾳ κατὰ τὴν νότιον ἄκραν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ ΜΕ περίοδος θεωρεῖται γενικῶς ὡς ἡ περίοδος καθ' ἣν τὰ πρῶτα Ἰνδοευρωπαϊκὰ στοιχεῖα ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐφ' ὅσον τὰ Προελληνικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατόικουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρέπει νὰ εἶχον ἔλθει εἰς αὐτὴν ἐκ τινος περιοχῆς κειμένης πρὸς Ἀνατολάν, ὡς ἐλέχθη, τότε ἡ Νότιος Μικρὰ Ἀσία, ἣτις εἶναι πλήρης προελληνικῶν τοπωνυμίων ὁμοίων πρὸς τὰ συναντώμενα εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρέπει νὰ ᾔτο ἡ πατρίς αὐτῶν. Οἱ ΠΕ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου πρέπει, κατὰ ταῦτα, νὰ ἦλθον εἰς αὐτὴν ἐκ ταύτης τῆς περιοχῆς καὶ συνεπῶς κοιτῆς τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἡ Νότιος Μικρὰ Ἀσία¹.

Ἄλλ' ἐν τοιοῦτον συμπέρασμα στηρίζεται ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν ἐξαιρετικῶς ἐπισημασμένων δι' ἑθνολογικὰ συμπέρασματα γλωσσολογικῶν δεδομένων καὶ ἐγκαταλείπει τὸ σταθερὸν ἔδαφος τῶν δεδομένων τῶν ἀνασκαφῶν. Μόλον ὅτι δὲ τοῦ συμπεράσματος τούτου γίνεται χρῆσις ὑπὸ πολλῶν ἐρευνητῶν κατὰ τὴν Ἱστορικὴν ἀνασυγκρότησιν τῶν Προϊστορικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, πάντες φαίνονται ἔχοντες ἀμφιβολίαν τινὰ ὡς πρὸς τὸ ὅτι πράγματι ἡ Νότιος Μικρὰ Ἀσία εἶναι πατρίς καὶ τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος².

Ἡ Νότιος Μικρὰ Ἀσία ἦτο πιθανῶς ἡ ἀφετηρία, ἐξ ἧς Προελληνικὰ ὀνόματα καὶ πιθανῶς οἱ δημιουργοὶ τοῦ πρώτου πολιτισμοῦ τῆς Χαλκῆς ἐποχῆς, ἐὰν τὰ δύο γεγονότα δύνανται νὰ συνδεθοῦν ἀναντιρρήτως, ἔφθασαν εἰς Κρήτην. Τὰ ὀνόματα ὅμως ταῦτα καὶ οἱ δημιουργοὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Πρωτοχαλκῆς ἐποχῆς πιθανῶς νὰ ἔφθασαν εἰς τὴν Νότιον Μικρὰν Ἀσίαν κατ' ἀκολουθίαν ἄλλων κινήσεων ἔτι βορειότερον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ στοιχεῖα πληθυσμοῦ, τὰ ὁποῖα ἔφθασαν κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον εἰς τὴν Ἑλλάδα, πιθανῶς νὰ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔτι βορειότερον, ὅτε ἐπλησίασαν τὴν Μικρασιατικὴν ἀκτὴν, καθ' ὃ σημείον αἱ νῆσοι Σάμος,

¹ Ἰδὲ καὶ AJA 1928, 141-154.

² Ἰδὲ A. J. B. Wace, Myc. Doc. (Foreword), σ. XIX: «There is as yet no proof for this».

Ἀμοργὸς καὶ αἱ Κυκλάδες δυτικώτερον σχηματίζουσι γέφυραν ἐνοῦσαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μετὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, εἰς δὲ τὴν περιοχὴν τὴν ἔναντι τῆς Σάμου ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐκβάλλουν αἱ ὁδοὶ κατὰ μῆκος τῆς κοίτης τοῦ Ἑρμου καὶ τοῦ Μαιάνδρου, δι' ὧν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὸ Αἰγαῖον. Ὅτι ὁ ΠΕ πολιτισμὸς ἠκολούθησε τὴν ὁδὸν ταύτην ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς Κυκλάδας τοῦλάχιστον ἐκ τῆς κατανομῆς τῶν εὐρεθέντων κυπέλλων μετὰ προχοῆς εἶναι ἀναμφισβήτητον.

Ἡ μεγάλη ὄθεν ἀφθονία τῶν Προελληνικῶν τοπωνυμίων εἰς τὴν Νότιον Μικρὰν Ἀσίαν δηλοῖ πιθανῶς τὸ τέρας μιᾶς ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον κινήσεως τοῦ φέροντος τὰ ὀνόματα καὶ τὴν σχετικὴν διάλεκτον λαοῦ καὶ διεφυλάχθησαν τὰ ὀνόματα εἰς τὴν ὀρεινὴν ταύτην περιοχὴν ἐξ ὅλης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διότι οὕσα αὕτη ἄγονος μικρᾶς ὑπέστη ἀλλαγὰς τοῦ πληθυνμοῦ της.

Ἡ Νοτιοδυτικὴ Μικρὰ Ἀσία δὲν ἦτο ἀρκετὰ πλουσία εἰς μεταλλεύματα χώρα καὶ δὲν ἐξείλιξε τὴν μεταλλουργίαν, εἰς ἣν περιωπὴν ὑπονοεῖται αὕτη ὑπὸ τῶν πρώτων ΠΕ προϊόντων, οὐδὲ ἔχουν εὐρεθῇ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀρχαιολογικὰ δεδομένα δυνάμενα νὰ θεωρηθοῦν αἱ προβαθμίδες τῶν ΠΕ δεδομένων τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 2ας καὶ τοῦ τέλους τῆς 3ης π.Χ. χιλιετηρίδος, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν παρατηρεῖται κινήσεις τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἡ κινήσεις αὕτη καταλήγει εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ὑκσῶς εἰς Αἴγυπτον. Ἡ κινήσεις αὕτη συνεχίσθη μέχρι τοῦ τέλους τῆς 2ας χιλιετηρίδος π.Χ., ὅτε καὶ δύναται νὰ παρακολουθηθῇ ἐκ τῶν γραπτῶν μνημείων τῆς Αἰγύπτου.

Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς ἄλλας πηγὰς διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων ἐλλειπῶν συμπερασμάτων τῆς ἐρεῦνης, ἡ βόρειος Μικρὰ Ἀσία ἀνατολικῶς τῆς Τροίας ἀπὸ τοῦ Ἄλως μέχρι τοῦ Κανκάσου, ἥτις εἶναι πλουσία εἰς μεταλλεύματα καὶ ἡ πατρίς τοῦ μετάλλου διὰ τὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν¹, φαίνεται ὁ ἰσχυρότερος διεκδικητὴς διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ πρωίμου πολιτισμοῦ τῆς Χαλκῆς ἐποχῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ περιοχὴ αὕτη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρέπει νὰ ἀνεκαλύφθῃ λίαν ἐνωρὶς ἀπὸ ἀναζητητὰς μετάλλου ἀναχωροῦντας ἐκ Μεσοποταμίας διὰ τῶν ἀνωτέρων παραποτάμων τοῦ Εὐφράτου καὶ πρέπει πρώτη νὰ ἐγνώρισε τὴν κατεργασίαν καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ μετάλλου, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὅλη ἡ λοιπὴ Μ. Ἀσία ἀπο-

¹ Ἰλιάς Β 857: ἐξ Ἀλύβης ὅθεν ἀργύρου ἐστὶ γενέθλη, Ὁδύσσεια μ 70 κλπ., ὁ μῦθος τοῦ Χρυσομάλλου δέρατος καὶ τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας, ὁ μῦθος τοῦ Προμηθεὺς κλπ.

κλείεται ἐκ τοῦ θρεινοῦ ὄγκου τοῦ Ταύρου ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καὶ μόνον διὰ τοῦ ΒΔ. ταύτης σημείου ἦτο εὐχερὲς προσιτὴ ἐξ Ἀνατολῶν¹.

Ὁ πολιτισμὸς τῆς πρώτης φάσεως τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ διεδόθη πρὸς Δυσμὰς κατὰ τὸ α' ἡμισυ τῆς 3ης π.Χ. χιλιετηρίδος σχεδὸν ταυτοχρόνως εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἡ κίνησις αὕτη, παρατηρεῖ ὁ HEURTLEY (Pr. Mac., 119-121), ἐξεκίνησεν ἐκ τινος κέντρου ἀνατολικῶς τῆς Τροίας καὶ τὸ αὐτὸ φαίνεται ἰσχύον καὶ διὰ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα ἐπίσης.

Ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 3ης π.Χ. χιλιετηρίδος οἱ κάτοικοι τῶν μεταλλοφόρων περιοχῶν μεταξὺ Ἄλως καὶ Κανκάσου ἀπωθήθησαν πρὸς Δυσμὰς ἐκ πίεσεως ἄλλων λαῶν ἀπὸ Βορρᾶ καὶ Ἀνατολῶν, ὁ πληθυσμὸς οὗτος συνωθούμενος μεταξὺ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταύρου ἀπὸ ΝΑ. καὶ τῶν ὀρέων τῶν περιοριζόντων τὴν κοίτην τοῦ Ἄλως ἀπὸ ΒΔ. ἠδύνατο νὰ εὕρῃ διέξοδον μόνον πρὸς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὸ Αἰγαῖον διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ Ἑρμου καὶ τοῦ Μαιάνδρου ἀπὸ ὅπου διὰ τῆς γεφύρας τῶν Κυκλάδων ἠδύνατο νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ἐκτὸς τῆς γεωγραφικῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους, αἱ ὀροσεῖραι τοῦ ὁποῖου κατευθύνονται ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ., ὥς καὶ ἡ κοίτη τοῦ Ἄλως, δυτικῶς τῶν ὀρέων τούτων ἔκειτο ἐπὶ πλεον τὸ φρούριον τῆς Τροίας ἐλέγχον τὴν ὁμαδικὴν πρὸς δυσμὰς κίνησιν πληθυσμῶν δυναμένων νὰ ἐπιφέρουν καταστροφὰς καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην, ἀνατολικώτερον δὲ τοῦ Ταύρου ἴσταντο αἱ στρατιαὶ τῶν κρατῶν τῆς Μεσοποταμίας φράσσουσαι τὴν ἐξοδὸν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην εἰς μεγάλας τοῦλάχιστον μάζας.

Ἡ ὁδὸς αὕτη ἀπὸ τῶν ΝΑ. ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τῆς παραλίας τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Ἐφέσου ἠκολουθήθη κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ὑπὸ τῶν Ἀμαζόνων, αἵτινες ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Θεμίσκυραν καὶ τὸν ποταμὸν Θερμόδοντα καὶ ἐφθασαν εἰς τὴν Σμύρνην, ὀνομασθεῖσαν ἐκ μιᾶς τούτων, καὶ τὴν Ἐφεσον, ὅπου ἵδρυσαν τὴν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος (Ἰλιάς Γ 189. ΠΑΥΣ. VII 2, 7. ΣΤΡΑΒΩΝ 550 κλπ.). Ἡ ὁδὸς αὕτη διασαφεῖται ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν Χετταϊκῶν μνημείων ἐγγιζόντων τὸ Αἰγαῖον μόνον διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἑρμου (BITTEL, GVFK, σ. 71 καὶ χάρτης 5).

Ἐὰν ὁ πολιτισμὸς τῆς πρώτης φάσεως τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς ἤρχισεν ἀπὸ τὴν περιοχὴν ταύτην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μεταξὺ Ἄλως καὶ Κανκάσου, πρέπει νὰ διεδόθῃ πρὸς Δυσμὰς, κατὰ τὴν διάρκειαν πολλῶν ἐπακολου-

¹ Ἰδὲ τὸν ΗΡΟΔΟΤΟΝ (I 181 κλπ.) Χαλδαίους καλεῖ τοὺς κατοίκους τῆς Μεσοποταμίας, ἀλλ' οὕτω ἔκαλοῦντο καὶ οἱ κάτοικοι τῆς μεταλλοφόρου περιοχῆς τῆς Ἀρμενίας (ΣΤΡΑΒΩΝ 549-550) πρβλ. ἐπίσης Χάλυβες παρὰ ΣΤΡΑΒΩΝΙ ἐνθ' ἄν. καὶ τὴν Ἑλληνικὴν λέξιν ἅλυνι διὰ τὸ γνωστὸν μέταλλον κλπ.

θούντων αἰώνων μετὰ ταῦτα, εἴτε διὰ μεταναστεύσεως πληθυσμῶν πρὸς Δυσμᾶς εἰς μικρὰς μᾶλλον ομάδας ἢ διὰ τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς Ἀσείας. Ἐὰν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ πρὸς Δυσμᾶς διὰδοσις τῆς χρήσεως τοῦ χαλκοῦ ἦτο βραδεῖα, ὥς φαίνεται νὰ ὑποδηλοῦται ὑπὸ τῆς ἀνεξαρτήτου διαμορφώσεως ὁρισμένων τύπων ἀγγείων εὐρεθέντων εἰς Μακεδονίαν, Κεντρικὴν Ἑλλάδα, Πελοπόννησον καὶ Κρήτην καὶ ἐχόντων προφανῶς τὴν προέλευσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀρχικοῦ τύπου ἀγγείου, ὥς ἡ μορφή τοῦ σκυφοειδοῦς π.χ. κυπέλλου ἢ τοῦ κυπέλλου μετὰ προχοῆς, οὕτινος παραδείγματὰ τινα ἐκ λίθου ἔχουν εὐρεθῇ καὶ εἰς Κρήτην πλην τοῦ καθ'αυτὸ ΠΕ τύπου, κλπ., τότε δὲν πρέπει νὰ ἀναζητῶμεν στενὴν ὁμοιότητα μετὰ τῆς εἰκόνας, ἣν παρέχουν τὰ δεδομένα τῆς ΒΑ. Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν αὐτῆς καὶ ἀκόμη περισσότερον εἶναι παράλογον νὰ ἀναζητῶμεν ὁμοιότητας τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος πρὸς τὴν ἀρχικὴν τοῦ πολιτισμοῦ τούτου κοιτίδα χωρὶς νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς μεταβολὰς καὶ τὴν ἐξέλιξιν, ἣν ὑπέστη ὁ πολιτισμὸς ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς τὴν νέαν ταύτην πατρίδα ἐν τῇ παρόδῳ πολλῶν ἐνδεχομένως αἰώνων.

Τύποι μεταλλίνων ἀγγείων, ὥς τὸ κύπελλον μετὰ προχοῆς, πιθανὸν νὰ παρήχθησαν τὸ πρῶτον ἐκ πηλοῦ, ὅτε οἱ κατασκευάζοντες καὶ χρησιμοποιοῦντες ταῦτα ἄνθρωποι ὥς λαὸς ὠθούμενοι πρὸς Δυσμᾶς ἐγκατεστάθησαν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν εἰς τὰς Κυκλάδας, ὅπου δὲν ἦτο εὐχερὴς ὁ πορισμὸς μεταλλοῦ, ὥς συνέβαινεν ἐν ὅσῳ ὁ λαὸς οὗτος εὐρίσκετο ἐγκατεστημένος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὰ δὲ μέταλλα πρότυπα τοῦ ἀγγείου ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπαναχωνεθέντα εἰς νέας μορφὰς ἠφανίσθησαν καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς τούτων κοιτίδος. Ἡ ἀναζήτησις δὲ νέων κοιτασμάτων μετάλλου πιθανῶς ὑπὸ κατοίκων τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔστειλεν ἀρχικῶς τοὺς πρώτους ΠΕ κατοίκους εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, εἰς ἃς καὶ κατέφυγον μετὰ ταῦτα ὁμαδικῶς μεγάλοι μᾶζαι πληθυσμοῦ, ὅτε ἡ ἡ ἀνακάλυψις νέων κοιτασμάτων μετάλλου εἴλκυσε τοὺς πρὸς Δυσμᾶς ἢ ἐχθρικὴ πίεσις ἐξ Ἀνατολῶν ἐπέβαλλε τὴν πρὸς Δυσμᾶς κίνησιν ἢ καὶ ἀμφοτέροι οἱ λόγοι ἀπὸ κοινοῦ ἐνήργησαν διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν δημιουργῶν τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐὰν ἡ πίεσις ποτε ἐξ Ἀνατολῶν καὶ ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Καυκάσου ἦτο ἰσχυρὰ καὶ ἐχθρική, ἐκ τῆς κινήσεως ἀπὸ Βορρᾶ καὶ Ἀνατολῶν μεγάλων μαζῶν πληθυσμοῦ κατὰ τὴν Πρώτην Χαλκὴν περίοδον, μεγάλοι μᾶζαι τοῦ ἐγγωρίου πληθυσμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κινηθοῦν ὁμαλῶς πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Ἐφέσου, ὥς ὑπεδηλώθη ἀνωτέρω, διότι οἱ δυτικώτερον ἐγκατεστημένοι Μικρασιάται θὰ ἠμύνοντο τῶν ἐστιῶν αὐτῶν καὶ τότε ὁ πλεονάζων καὶ μὴ δυνάμενος νὰ διοχετευθῇ πρὸς δυσμᾶς μετὰ τὴν Ταύρου καὶ Ἄλφους πληθυσμὸς πρέπει νὰ ὑπερεξεχείλισε πρὸς ἀμφο-

τέρας τὰς κατευθύνσεις καὶ συνέτριψε πιθανῶς τὸν φραγμὸν τῆς Τροίας ἐξαπλωθεὶς μέχρι Μακεδονίας καὶ δυτικώτερον ἀφ' ἑνὸς καὶ πέραν τοῦ Ταύρου εἰς τὴν Ταρσὸν καὶ τὴν Κιλικίαν ἀφ' ἑτέρου, διότι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιοχὰς ταύτας, Μακεδονίαν καὶ Κιλικίαν, εὐρίσκομεν καὶ τὰ κοινὰ πολιτιστικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πρωίμου ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ καὶ τὰ Προελληνικὰ λεγόμενα τοπωνύμια, ἃν βέβαια τὰ δύο γεγονότα ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον. Ἡ ἀκαταστασία βεβαίως αὕτη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ θὰ ἔστειλε καὶ εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον κύματα κατοίκων καὶ πολιτιστικῶν δεδομένων.

Ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἀναζητήσωμεν ὀνόματα διὰ τοὺς ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς τὴν Πελοπόννησον κινήθεντας λαοὺς κατὰ τὴν ΠΕ περίοδον ἐν τῇ Μυθολογίᾳ οἱ Πελασγοί, οἱ Καύκωνες καὶ οἱ Λέλεγες εἶναι ὀνόματα τοποθετούμενα ὑπὸ τῆς παραδόσεως παλαιότερον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ βραδύτερον εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Κυκλάδας, ὀνόματα δὲ μνημονεύμενα ἐν Ἰλιάδι (B 824 κ.ἐξ. Z 35 κλπ. Ἀδρήστεια, Ἀπαισός, Σελλήεις, Τροίη, Κεάδας, Κρῶμνα, Αἰγιαλός, Πήδαςος) ἐκ περιοχῶν ἀνατολικῶς τῆς Τροίας εἶναι γνωστὰ ὡς τοπωνύμια ἐκ Πελοποννήσου καὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἡ χρονολόγησις τῶν μυθολογικῶν γεγονότων εἶναι ἐξαιρετικῶς δυσχερὴς, ἂν μὴ ἀδύνατος, καὶ μόνον νὰ μνημονευθοῦν δύνανται ἐνταῦθα οὐχὶ νὰ ληφθοῦν ὡς ἱστορικὸν δεδομένον δι' ὀρισμένην προϊστορικὴν περίοδον.

Ἡ γλῶσσα τῶν ΠΕ κατοίκων τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἀβεβαία. Γενικῶς πιστεύεται ὅτι τὸ ὁμιλοῦν τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον ἔθνολογικὸν στοιχεῖον τῆς Ἑλλάδος εἰσῆλθεν εἰς τὴν χώραν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 2^{ας} π.Χ. χιλιετηρίδος καὶ ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ β' ἡμῖς τῆς χιλιετηρίδος ταύτης. Οἱ ΠΕ κάτοικοι κατὰ ταῦτα ἦσαν Προελληνες ὁμιλοῦντες ἄγνωστον προελληνικὴν διάλεκτον, λέξεις καὶ τοπωνύμια μόνον τῆς ὁποίας ἐσώθησαν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους εἰς τὰς διαλέκτους τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ ἐπισκόπησις τῆς Προϊστορικῆς κατοικίσεως τῆς Πελοποννήσου (σ. 120-123 ἀνωτέρω) καὶ τοῦ λοιποῦ προϊστορικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου αὐτῆς ἔχει δείξει ἤδη ὅτι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὅ,τι γενικῶς γίνεται δεκτὸν ἡ ΜΕ περίοδος ἤρχισε μετὰ μειώσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἔληξε δι' αὐξήσεως τοῦτου ἕνεκα τῆς ἀφίξεως τῶν Ἀχαιῶν ἐρχομένων ἀπὸ Βορρᾶ. Ἡ παρατήρησις αὕτη σημαίνει ὅτι ἔχομεν νὰ ὑπολογίσωμεν δύο μόνον εὐρείας κλίμακος εἰσροὰς πληθυσμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὰ δεδομένα τῆς ἀρχαιολογίας, μίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΠΕ καὶ ἑτέραν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΥΕ περιόδου.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐὰν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος ἐκπροσωπεῖ τὸ ἀρχαιότατον ὁμιλοῦν Ἑλληνικὴν διάλεκτον ἔθνολο-

γικὸν στοιχεῖον ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὴν χρησιμοποιουμένην μέθοδον τῆς διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς ἀποδείξεως τῆς γλώσσης τῶν ΠΕ κατοίκων τῆς Ἑλλάδος¹, τότε πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ ὁμιλοῦν τὴν Ἰωνικὴν στοιχεῖον εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον πρὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 2^{ας} π.Χ. χιλιετηρίδος, διότι μία μόνον σημαντικὴ εἰσροὴ πληθυσμοῦ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν ΠΕ χρόνων καὶ μέχρι τῆς καθόδου τῶν Δωριέων καὶ αὕτη πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ τὴν Ἀχαϊκὴν ὁμιλοῦν διάλεκτον στοιχεῖον. Οἱ ὁμιλοῦντες κατὰ ταῦτα τὴν Ἰωνικὴν, ἐὰν εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸ τῶν Ἀχαιῶν, πρέπει νὰ εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν κατὰ τοὺς ΠΕ χρόνους, ὅτε καὶ πάλιν τὰ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα μαρτυροῦν ἄθρόαν εἰσροὴν νέων στοιχείων. Οἱ λεγόμενοι Ἴωνες κατὰ ταῦτα εἶναι οἱ δημιουργοὶ τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἀρχὴ τῆς 2^{ας} π.Χ. χιλιετηρίδος εἶναι ἡ παραδεδεγμένη χρονολογία ὡς «terminus ante quem» διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν διαλέκτων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Μερικοὶ ἐρευνῆται μάλιστα πιστεύουν ὅτι καθ' ὅλην τὴν 3^{ην} π.Χ. χιλιετηρίδα αἱ Ἰνδοευρωπαϊκαὶ διάλεκτοι ὁμιλοῦντο εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (BITTEL, GVFK, 53-54 κλπ. Ἰδὲ καὶ J. MELLAART, AJA 1958, 9-33. L. R. PALMER, Mycenaean and Minoans, 226-250). Ὁ λαὸς κατὰ ταῦτα, ὅστις ἐδημιούργησε τὸν ΠΕ πολιτισμόν, ἐὰν τῷ ὄντι ἦλθεν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, πιθανῶς ὁμίλει Πρωτοἰωνικὴν διάλεκτον μιᾶς μορφῆς ὁμοιοζούσης πρὸς τὴν «Πελασγικὴν», ἥτις διεσώθη ἀπὸ μίαν μεταγενεστέραν ἐποχὴν εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Λήμνου.

Τὸ ποσοστὸν πάντως τῶν Προελληνικῶν μὴ Ἰνδοευρωπαϊκῶν λέξεων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῶν ἱστορικῶν χρόνων δὲν ἀποδεικνύει, ὡς γενικῶς γίνεται παραδεκτόν, καὶ τὴν ὑπαρξιν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν στοιχείων ἐνός μὴ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Αἱ μὴ Ἰνδοευρωπαϊκαὶ λέξεις πιθανῶς μετηνέχθησαν εἰς τὴν ὁμιλίαν τῶν ΠΕ κατοίκων τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς προτέρας αὐτῶν πατρίδος, ἐὰν πράγματι οἱ ΠΕ κάτοικοι ὁμίλουν ἓνα κλάδον τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς διαλέκτου, ὅτε οὗτοι μετόκησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφοῦ διὰ μακρᾶς συμβιώσεως ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μετὰ τῶν πραγματικῶν φορέων τῆς διαλέκτου, εἰς ἣν αἱ προελληνικαὶ λέξεις ἀνήκουν, ἐδανείσθησαν καὶ ἀφωμοίωσαν ταύτας. Μία μακρὰ καὶ ἐιρηνικὴ συνύπαρξις τῶν δύο στοιχείων τῶν ὁμιλούντων τὰς δύο διαλέκτους φαίνεται ὡς ἀπαραίτητος προϋπόθεσις ἐκ τοῦ μεγάλου ποσοστοῦ τῶν Προελληνικῶν λέξεων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον, ὅπερ ὁ MYRES (Who were the Greeks?, σ. 90) ἀναβιβάζει εἰς τεσσαράκοντα τοῖς ἑκατόν. Ἡ

¹ Τὴν διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς «elimination process» ἀπόδειξιν ὅτι οἱ ΠΕ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἦσαν Προελληνες καὶ οἱ ΜΕ οἱ Ἴωνες πιθανῶς, ἰδὲ ἐν τῷ Προλόγῳ τοῦ Mys. Doc., σ. XX ὑπὸ A. J. B. WACE.

ἀκαταστασία καὶ μείωσις τοῦ ΠΕ πληθυσμοῦ, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῶν ΠΕ εἰς τοὺς ΜΕ χρόνους, δὲν φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ κατάλληλος περίοδος, ὡς κοινῶς γίνεται παραδεκτόν, διὰ τὴν ἀφομοίωσιν τόσον μεγάλου ἀριθμοῦ Προελληνικῶν λέξεων ὑπὸ τῶν ὑποτιθεμένων νηλυύδων ΜΕ κατοίκων τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἡ Ἀχαικὴ διάλεκτος ἐπεβλήθη ἐπὶ τῆς παλαιότερας Κρητικῆς, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν εἰς τὴν Ἀχαικὴν διάλεκτον Μυκηναϊκῶν πινακίδων τῆς Κνωσοῦ, ἢ ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἡ Δωρικὴ διάλεκτος ἐπεβλήθη ἐν Πελοποννήσῳ ἐπὶ τῆς Ἀχαικῆς διαλέκτου, ἥτις ὤμιλετο μέχρι τοῦ 1200 περίπου εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὰς μαρτυρίας ἐκ τῶν Μυκηναϊκῶν πινακίδων τοῦ Ἐπάνω Ἑγγλιανοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἱστορικῶν διαλέκτων τῆς περιοχῆς ἀφ' ἑτέρου, τοιαῦται περίοδοι ἐπιδρομῆς νέων στοιχείων, ὡς ὑποτίθεται καὶ ἡ ΜΕ περίοδος, δὲν καταλήγουν εἰς τὴν ἀφομοίωσιν μεγάλου ποσοστοῦ λέξεων ἐκ τῆς διαλέκτου τῶν προκατόχων, ὅταν μάλιστα αἱ διαδεχόμεναι εἰς ἓνα χώρον ἀλλήλας διαλέκτοι εἶναι καὶ συγγενεῖς, ὡς συνέβαινε μὲ τὴν Ἀχαικὴν καὶ τὴν Δωρικὴν, ἔστω καὶ ἂν εἰς ὀλιγώτερον πολιτισμένους λαὸς ἐγκαθίσταται εἰς τὴν χώραν ἐνὸς λαοῦ μετ' ἀνωτέρου πολιτισμοῦ.

Τὰ ὀνομαζόμενα Προελληνικὰ τοπωνύμια ἐν Πελοποννήσῳ ἀνέρχονται εἰς 22 περίπου. Δώδεκα τούτων, τὰ σχηματιζόμενα διὰ τοῦ προσφύματος -σ (σ), ἔχουν σχηματισθῆ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς διαλέκτου τῶν Λουβίων (GURNEY, The Hittites, 123). Προελληνικαί, μὴ ἀνηκουσαι δηλ. εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν διάλεκτον, λέξεις πιθανῶς εἰσηλθόντες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς θαλασσίας ἐπικοινωνίας τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Μεσογείου καὶ ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας καὶ χιλιετηρίδας. Ἐὰν π.χ. ἑλλείψει ἄλλων τεκμηρίων ἔπρεπε νὰ ἀνασυγκροτήσωμεν τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν χρησιμοποιῶντες ὡς τεκμήριον καὶ τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν διάλεκτον ἥτο πιθανὸν νὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς σφάλμα, διότι ἡ ἀναλογία τῶν ναυτικῶν δανείων λέξεων εἰς αὐτὴν παρουσιάζεται μεγαλύτερα τοῦ ποσοστοῦ τοῦ καταλειφθέντος εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς διαλέκτου μετὰ τεσσάρων αἰῶνων δουλείαν τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἀλλὰ συμπεράσματα ἐθνολογικὰ στηριζόμενα ἐπὶ γλωσσολογικῶν δεδομένων παρετηρήθη ἤδη ὅτι δέον νὰ θεωρῶνται λίαν ἐπισφαλῇ καὶ τὸ ζήτημα ἀκόμη ἐὰν ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος εἶναι ἡ ἀρχαιότατη Ἰνδοευρωπαϊκὴ ἐν Ἑλλάδι διάλεκτος ἢ ἡ ἐσχάτη Προδωρικὴ μορφή Ἰνδοευρωπαϊκῆς διαλέκτου δὲν ἔχει ἀκόμη διαλευκανθῇ ὑπὸ τῶν εἰδικῶν.

Διὰ τὴν ὁργάνωσιν τῆς ΠΕ κοινωνίας ἐν Πελοποννήσῳ δὲν ἔχομεν εἰσέτι συγκεκριμένα δεδομένα. Δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν μετ' ἱκανοῦ βαθμοῦ πιθανότητος, ὅτι ἡ ΠΕ περίοδος ἐν Πελοποννήσῳ ἦτο περίοδος εὐδαιμονίας διὰ τοὺς κατοίκους τῆς χερσονήσου. Ἡ ἑλλειψὶς ὀχυρώσεων

ἐκ τῶν πλείστων οἰκισμῶν καὶ ὄπλων ἐκ τῶν ἐπιχώσεων ὑποδηλοῦν εἰρηνικοὺς ὅρους ζωῆς διὰ τοὺς ΠΕ χρόνους καὶ εἰρηνικοὶ ὅροι δύνανται νὰ ἀσφαλισθοῦν μόνον διὰ τινος τρόπου ἰσχυρᾶς καὶ καλῶς ὀργανωμένης διοικήσεως. Μεγάλα οἰκοδομήματα, ὡς τὰ γνωστὰ ἐκ Τίρυνθος καὶ Λέρονος, δίδουν ἀφορμὴν εἰς εἰκασίαν ὅτι ἡ ἐξουσία ἦτο εἰς χεῖρας ἐνὸς προσώπου ἢ ὀλίγων τοιούτων, ἀλλ' ἡ σημασία τῶν οἰκοδομημάτων τούτων καθ' αὐτὰ δὲν εἶναι σαφὴς καὶ πᾶσα πέρα τούτου εἰκασία θὰ ἦτο ἀσύνητος.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ΠΕ οἰκισμῶν καὶ ἡ ἔκτασις ἐκάστου τούτων, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς Νεολιθικοὺς οἰκισμοὺς καὶ τὴν ἔκτασιν ἐκάστου ἐκείνων, ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀργολίδος κατὰ τοὺς ΠΕ χρόνους πιθανῶς ὑπερεδιπλασιάσθη ἢ ὑπερετριπλασιάσθη. Ἡ αὔξησης αὕτη τοῦ πληθυσμοῦ ἦτο πιθανῶς ἔτι μεγαλυτέρα εἰς τὴν Ἥλιδα καὶ τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον, μὴ ἐρευνηθεῖσαν εἰσέτι, ὅπου ἡ φυσικὴ γονιμότης τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ εὐχερὴς, ὡς ἐκ τῆς διαμορφώσεως τῶν ἀκτῶν, ἐκμετάλλευσις τῆς θαλάσσης ἠνθόουν τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ὁμὰς τῆς Κεραμικῆς τοῦ Πηλοῦ τῶν νοτίων Κυκλάδων, ἐὰν αὕτη, ὡς ὑπεδείχθη ἤδη, συνδέεται πρὸς τὰ ἐγγράφατα ἀγγεῖα τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, δηλοῖ, προφανῶς, μίαν ἔξοδον πληθυσμοῦ ἐκ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου πρὸς Νότον καὶ Ἀνατολὰς κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ἣν ἠκολούθησαν βραδύτερον Ἀχαιοὶ καὶ Δωριεῖς διὰ τῶν νοτίων Κυκλάδων πρὸς τὴν Κύπρον καὶ τὴν Παμφυλίαν. Μία εἰρηνικὴ ἐξάπλωσις τοῦ πλεονάζοντος πληθυσμοῦ τῆς ΠΕ Πελοποννήσου πρὸς Βορρᾶν, ἀνὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἀκολουθοῦντος ἢ ἀκολουθουμένου ὑπὸ τῆς πρὸς Βορρᾶν διαδόσεως τῶν μετὰ στυλνῆς βαφῆς Urfinnis ἀγγείων εἶναι ἐπίσης πιθανή. Ἐὰν αἱ τοιαῦτα παρατηρήσεις εἶναι ὀρθαί, τότε αἱ ἔξοδοι αὗται τοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἶναι τὰ πρῶτα δείγματα ὑπερπληθυσμοῦ ἐν τῇ περιορισμένης χωρητικότητος χερσονήσῳ.

Ἡ 2^α π. Χ. χιλιετηρὶς ἀρχεῖται μετὰ τινος ταραχῆς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν κατὰ τὰς εἰς τὴν διάθesis ἡμῶν πηγάς, ἡ δὲ ἀναταραχὴ αὕτη εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐγκατάστασιν τελικῶς τῶν Ὑκσῶς εἰς Αἴγυπτον καὶ τῶν Χετταίων εἰς Μ. Ἀσίαν, ἐνῶ ἄλλαι μᾶζαι πληθυσμοῦ κινοῦνται πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν. Τοιαῦται ἀνώμαλοι περιστάσεις καθ' ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὸ βόρειον Αἰγαῖον δὲν ἠνθόουν ναυτικὴν δραστηριότητα κατὰ τὴν βόρειον Μεσόγειον. Αἱ Κυκλάδες, πᾶσαι καθ' αὐτὰς εἰς γεωργικὰ προϊόντα, δὲν ἠδύναντο νὰ συντηρήσουν τὸν ναυτικὸν πληθυσμὸν αὐτῶν ἀποζῶντα ἐκ τῆς ναυτικῆς κυρίως τέχνης καὶ ἐγκατελείφθησαν πρῶται, ὥστε ὀλίγαι καὶ δι' ὀλίγων δεδομένων ἐκπροσωποῦνται κατὰ τὴν Μεσοκυκλαδικὴν περίοδον, πλὴν τῆς Μήλου συντηρουμένης ἐκ τοῦ ἐμπορίου τοῦ ὀψιανοῦ καταστάντος ἔτι περιζήτου προϊόντος εἰς πολεμικὰς περιστάσεις ὡς αἱ τῶν πρῶτων ἑκατονταετηρίδων τῆς 2^{ας} π. Χ. χιλιετηρίδος. Ἡ Πελο-

πόννησος ἐν συνεχείᾳ, ὁ πληθυσμὸς τῆς ὁποίας εἶχεν ὑπερβῆ τὴν χωρητικότητα τῆς χερσονήσου κατὰ τοὺς εἰρηνικοὺς ΠΕ χρόνους, συντηρούμενος κυρίως ἐκ τῆς ναυσιπλοΐας παρὰ ἐκ τῶν γεωργικῶν τῆς χερσονήσου προϊόντων, ἐδοκίμασε τὴν αὐτὴν καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Κυκλάδων ἔνδειαν καὶ ἠκολούθησεν ἐν πολλοῖς τὴν αὐτὴν πρὸς ἐκείνους τύχην.

Εἰς Λέρναν καλύβαι ἐκ φθαρτῶν ὕλικῶν καὶ κλάδων ἀρχίζουσιν νὰ ἐμφανίζωνται πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς οἰκίας τῶν Κεράμων, γίνονται δὲ πλέον συνήθεις μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς οἰκίας ταύτης. Αἱ οἰκίαι αὗται ἔξ ἐυτελῶν ὕλικῶν ἐκτίζοντο πιθανῶς ὑπὸ πτωχῶν κατοίκων τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες κατὰ τὰ εἰρηνικὰ ἔτη τῶν ΠΕ χρόνων εὗρισκον διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ναυσιπλοῖα τῆς ὁποίας διὰ τῶν πρωτογόνων ναυτικῶν μέσων ἐξυπακούει βεβαίως μεγάλην ἀπώλειαν ναυτικῶν. Ὁ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ λοιπὸν τῆς χερσονήσου μεταρχόμενος πρὸς τὰς ΠΕ πόλεις τῶν παραλίων πληθυσμὸς δὲν εὗρισκε πλέον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν ἕνεκα τῆς ἀνωμαλίας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν βόρειον Μεσόγειον, ἥτις παρέλυσεν τὰς θαλασσίας ἐπικοινωνίας, καὶ ὁ πληθυσμὸς οὗτος ἐγκαθίστατο εἰς τὰς παραθαλασσίους πόλεις.

Ἡ πλέον πιθανὴ ἐξήγησις τῶν δεδομένων τῆς λεγομένης ΜΕ περιόδου εἶναι, ὡς παρατηρήθη ἤδη, ἡ ἔναρξις ληστρικῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀπορωτέρων τάξεων κατὰ τῶν εὐπορωτέρων εἰς τὰς μεγάλας ΠΕ πόλεις, ἥτις ἠκολουθήθη ἀπὸ συνεχεῖς ἐπιδρομᾶς τῶν πτωχῶν κατοίκων τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Πελοποννήσου κατὰ τῶν πόλεων τῶν παραλίων. Ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀκαταστασίᾳ τὸ πλεῖστον τοῦ εὐπόρου πληθυσμοῦ τῆς Ἀργολίδος καὶ τῶν λοιπῶν παραλίων, ὅσον διέφυγε τὴν σφαγὴν, κατέφυγεν εἰς τὴν Κορίνθον καὶ τὰς ὀλιγώτερον τετραραγμένας περιοχὰς τῆς νοτίου Μεσογείου, ὅπου ἠδύνατο νὰ εὔρῃ ἀσφάλειαν, ὡς ἀκριβῶς συνέβη μίαν σχεδὸν χιλιετηρίδα βραδύτερον μὲ τὸν Ἀχαϊκὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν Κἀθοδον τῶν Ἀωριέων. Ὅτε ἡ Πελοπόννησος εἶχεν ἐντελῶς καταστραφῇ καὶ εἰς μεγάλην κλίμακα ἐρημωθῇ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης ἀναρχίας, ἡ ἀκαταστασία πιθανῶς μετηνέχθη βορειότερον εἰς Βοιωτίαν καὶ λοιπὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Λοκρίδα¹, αἵτινες πάντως ἐστηρίζοντο ὀλιγώτερον ἐπὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς θαλάσσης ἢ ἡ Πελοπόννησος καὶ εἶχον γονιμώτερον ἔδαφος, ὥστε ἂν καὶ στοιχεῖά τινα ἐκ Πελοποννήσου πιθανῶς προερχόμενα καὶ φέροντα μεθ' ἑαυτῶν τὰ Πελοποννησιακὰ ἐγγράφατα ἀγγεῖα ἐκινήθησαν πρὸς Βορρᾶν καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς λεγομένης ΜΕ περιόδου, ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἡ Στερεᾶς

¹ Ἴδὲ καὶ Matz, Handbuch II, 187: «Die Zerstörung dieser mittelgriechischen Kultur ist, im gegensatz zur Thessalien, von Süden aus erfolgt».

Ἑλλάς δὲν φαίνεται νὰ ἔδοκίμασεν ὅσῃν ἡ Πελοπόννησος ἀναρχίαν κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον.

Ἡ περίοδος τῆς κάμψεως τῆς θαλασσίας δραστηριότητος τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Κυκλάδων περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 2^{ας} π.Χ. χιλιετηρίδος παρέσχον τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὴν Κρήτην νὰ ἀποκτήσῃ τὸ μονοπώλιον τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν ὅλης τῆς Μεσογείου, χρησιμοποιοῦσα πιθανῶς καὶ τὴν ναυτικὴν πείραν τῶν ἐκ Πελοποννήσου καὶ Κυκλάδων φυγάδων. Διὰ τοῦ μονοπωλίου τοῦ ἐμπορίου ἡ Κρήτη ἐγνώρισεν τὴν ὑψίστην ἀκμὴν τοῦ πολιτισμοῦ της κατὰ τοὺς ΜΜ - ΥΜ χρόνους, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον μίαν χιλιετηρίδα περίπου βραδύτερον, ὅτε καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Δωριέων καὶ ἡ ναυτικὴ δύναμις τῆς Κρήτης, τὸ κέντρον τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος τῆς Μεσογείου μετατίθεται ἔτι νοτιώτερον καὶ οἱ Φοίνικες ἀναλαμβάνουν τὸ μονοπώλιον τῆς Μεσογείου καὶ ἐπεκτείνονται εἰς τὰ πέρατα αὐτῆς.

Ἡ ἀνωμαλία εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν νότιον Εὐρώπην κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 2^{ας} π.Χ. χιλιετηρίδος ἐγένετο αἰσθητὴ ἐν Πελοποννήσῳ κατ' ἀρχὰς ὥς κάμψις καὶ τελικῶς ὥς παῦσις τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τῆς περιοχῆς τῆς Τρωάδος καὶ τοῦ βορείου Αἰγαίου καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς λοιπῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ πιθανῶς καὶ τῶν δυτικῶς τῆς Ἑλλάδος θαλασσῶν. Ἡ παῦσις τῶν ἐμπορικῶν δραστηριοτήτων τῆς Πελοποννήσου ἠκολουθήθη ἀπὸ πένιαν ἐκδηλωθεῖσαν ὥς ἔλλειψιν μετάλλου καὶ ἀπασχολήσεως εἰς μεγάλας μάζας τῶν ἀστικῶν πληθυσμῶν κατ' ἀρχὰς καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἐσωτερικοῦ βραδύτερον. Τοῦτο ἐσήμαινε τὴν κάμψιν τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ καὶ φυσικὴ συνέπεια ἦτο ἔλλειψις πόρου ζωῆς διὰ τὸν πλεονάζοντα πληθυσμόν. Προσωρινῶς ἐδόθη διὰ τῆς καταφυγῆς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ληστείαν ἐν τῇ χερσονήσῳ καὶ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν πλουσιωτέρων πόλεων. Τοῦτο κατέληξεν εἰς ὀριστικὴν καταστροφὴν τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ ἐν μεγάλῃ κλίμακῃ καὶ ὀλιγανθρωπίαν ἐν Πελοποννήσῳ. Τὴν περίοδον ταύτην τῆς κάμψεως καὶ καταστροφῆς τοῦ ΠΕ πολιτισμοῦ τῆς χερσονήσου ὀνομάζομεν ΜΕ περίοδον.

Ὅτε ἡ ἀρχικὴ αἰτία τοῦ κακοῦ, ἡ ἀκαταστασία κατὰ τὴν ΒΑ. Μικρὰν Ἀσίαν, ἤγγισεν δυτικώτερον ἐγένετο αἰσθητὴ ὥς πίεσις ἀπὸ Βορρᾶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ χερσονήσῳ, ἣτις κατέληξεν εἰς τὸ νὰ διαπεραιωθοῦν εἰς Πελοπόννησον ἀπὸ Βορρᾶ περὶ τὰ μέσα τῆς 2^{ας} π.Χ. χιλιετηρίδος νέαι μάζαι πληθυσμοῦ, εἰς οὓς πιθανῶς ἀνῆκον καὶ οἱ Ἀζῆνες τῆς Ἀρκαδίας καὶ αἱ ὕπισθεν τούτων ἀκολουθοῦσαι κατὰ μῆκος τῆς ὁροσειρᾶς τῆς Πίνδου φυλαὶ μετὰ ὀνομάτων ληγόντων εἰς ἄνες ὥς καὶ αἱ ἀχαικῆς προελεύσεως φυλαί, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων δὲν διεσώθησαν καὶ αἵτινες κατέκλυσαν τὴν λοιπὴν, ἐκτὸς τῆς Ἀρκαδίας, Πελοποννήσου, Στερεᾶν Ἑλλάδα καὶ Θεσσαλίαν.

Αἱ νέαι φυλαὶ εὐδιάκριτοι καὶ ἐκ τῶν τυμβοειδῶν τάφων, οὓς χρησιμοποιοῦν, προφανῶς εἰλκυσθῆσαν ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου ἀρχικῶς ἐκ τῶν

γονίμων καὶ ἀραιῶς μετὰ τὴν ΜΕ ἀκαταστασίαν κατοικημένων κοιλάδων τῆς Ἡλίδος καὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου καὶ ἐξηπλώθησαν ὁμαλῶς ἐν αὐτῇ, ὥς ἀκριβῶς οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ τὸν Μεσαίωνα.

Ἡ μόνη ἔνδειξις πολιτιστικῆς προόδου κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον εἶναι ἡ εἰσαγωγή εἰς τὴν Πελοπόννησον τοῦ κεραμικοῦ τροχοῦ. Ἡ νέα ἐφεύρεσις εἰσῆχθη πιθανῶς ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἀμαυροχρώμου κεραμικῆς, ὅση δὲν δύναται νὰ εὔρῃ τὴν προέλευσίν της εἰς τὰ παλαιότερα κεραμικὰ προϊόντα τῆς χερσονήσου, καὶ πιθανῶς εἰσῆχθη μέσῳ Αἰγίνης καὶ Κυκλάδων καὶ ὁμοῦ μετὰ στοιχείων πληθυσμοῦ καὶ ἐκ τῆς κατευθύνσεως ταύτης. Τὰ Ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα καὶ πάλιν συναντῶνται καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς θαλασσίας ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ τῶν Κυκλάδων τοῦ Κορινθιακοῦ (Εὐτρησις, Κίρρα, Ἀργολίδις, Ἀχαΐα, Ἡλις), τῶν Ἰονίων νήσων καὶ ἔτι δυτικώτερον μέχρι τῆς Σικελίας, Ἰταλίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰόλου (Lord WILLIAM TAYLOR, *Mycenaean Pottery in Italy and Adjacent Areas*, Cambridge 1958). Ἡ ἐξάπλωσις τῶν Ἀμαυροχρώμων τούτων ἀγγείων — οὐχὶ τῶν Μινυείων, ὑποκαταστάτων τοῦ μετάλλου — καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς θαλασσίας ὁδοῦ τῆς ὀριζομένης παλαιότερον ὑπὸ τῶν ΠΕ κεραμικῶν προϊόντων, εἶναι ἔνδειξις ἀποκαταστάσεως καὶ πάλιν τῆς θαλασσίας ἐπικοινωνίας ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Μεσογείου καὶ παρόντος τῆς ἀκαταστασίας, ἣτις προεκάλεσε τὴν ΜΕ ἀνωμαλίαν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Μινυείων ἀγγείων καὶ δηλοῖ τὴν διάνοξιν καὶ πάλιν τῆς θαλασσίας ὁδοῦ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου, εἶναι δηλ. ἡ ἔνδειξις τῆς ἀρχῆς μιᾶς νέας περιόδου ναυτικῆς δραστηριότητος καὶ οἰκονομικῆς ἀκμῆς ἐν Πελοποννήσῳ, τῆς ἄλλως λεγομένης ΥΕ περιόδου.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν εἰρηνικῶν καὶ πάλιν περιστάσεων ἐν Πελοποννήσῳ προσειλκυσθησαν προφανῶς καὶ πάλιν ναυτικά στοιχεῖα ἐν αὐτῇ, πολλὰ τῶν ὁποίων ἦσαν πιθανῶς ἀπόγονοι τῶν ΜΕ προσφύγων ἐκ Πελοποννήσου. Μετὰ τὴν ΜΕ δηλαδὴ ἐρήμωσιν ἡ Πελοπόννησος φαίνεται ὅτι προσεῖλκυσε κατοίκους καὶ ἀπὸ Βορρᾶ καὶ ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Αἰγαίου.

Ἡ ΜΕ περίοδος διὰ τῶν πολέμων καὶ τῆς ἀκαταστασίας ἣτις χαρακτηρίζεται κατ' αὐτὴν τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος, ἐξῆρε τὴν σημασίαν τῆς προσωπικῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀνδρείας μεμονωμένων ἀτόμων. Ταῦτα ἠξιώθησαν ἐνὸς εἶδους σεβασμοῦ καὶ μετὰ θάνατον, ὅστις κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν περίοδον καταλήγει εἰς λατρείαν καὶ ἀφηρωισμόν τῶν τοιούτων προσώπων. Τοιαύτας ἰδέας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γεννήσουν εἰς τὸν νοῦν τῶν κατοίκων οἱ εἰρηνικοὶ ΠΕ χρόνοι, οἵτινες ἐγνώρισαν πιθανῶς κινδύνους μόνον ἐκ τῶν τρικυμιῶν τῆς θαλάσσης. Αἱ νέαι ἀντιλήψεις περὶ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ἡρώων, αἵτινες φαίνονται καταγόμεναι ἐκ τῶν ΜΕ χρόνων, ἐπέδρασαν αἰσθητῶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν

καὶ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἱστορικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ΥΕ περίοδος τῆς Ἑλλάδος, ὅτε καὶ πάλιν ἀποκατεστάθησαν αἱ εἰρηνικαὶ σχέσεις ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἐσημείωσε διὰ τὴν Πελοπόννησον ἀκμὴν ἀνωτέραν καὶ τῆς ΠΕ τοιαύτης. Ὁ πληθυσμὸς ἠϋξήθη καὶ πάλιν εἰς τὸ τριπλάσιον ἢ καὶ πλέον καὶ αὐτοῦ τοῦ ΠΕ. Τὰ ΥΕ κεραμικὰ κλπ. προϊόντα εὐρίσκονται διεσκορπισμένα εἰς τὰ πέρατα τῆς Μεσογείου. Προϊόντα δὲ τοῦ βάθους τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ὥς ἐλεφαντοστοῦν, φά στρουθοκαμήλων, ἀλάβαστρον καὶ ἤλεκτρον ἀπὸ τὰς δυτικὰς τῆς Εὐρώπης χώρας εἶναι συνήθη ὑλικά τοῦ ΥΕ πολιτισμοῦ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ πλοῦτος εἰς ἐσωτερικὴν ἀξίαν καὶ καλλιτεχνικὴν κατασκευὴν τοῦ περιεχομένου πολλῶν ΥΕ τάφων ἐκπλήσσει τῷ ὄντι καὶ τὸν σύγχρονον ἐρευνητὴν.

Ἡ γλῶσσα, ἡ θρησκεία καὶ ἡ κοινωνικὴ συγκρότησις τῆς ΥΕ κοινωνίας ἔχουν ἐπαρκῶς μελετηθῆ ἔκ τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων, τοῦ ἔπους, τῶν Μυκηναϊκῶν πινακίδων καὶ τῶν πηγῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ὥστε νὰ εἶναι περιττὴ ἡ ἐπανάληψις ἐνταῦθα πολλὰκις γραφέντων συμπερασμάτων.

Περὶ τὸ τέλος ὁμῶς καὶ πάλιν τῆς 2^{ας} π.Χ. χιλιετηρίδος, ὅτε ἡ ναυτικὴ δραστηριότης τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου εἶχεν ἐγγίσει τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἀκμῆς αὐτῆς καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς χερσονήσου καὶ πάλιν εἶχεν ὑπερβῆ τὴν περιορισμένην χωρητικότητα τοῦ μικροῦ τῆς χερσονήσου χώρου καὶ ἀνεξίτη διέξοδον εἰς ἐπιχειρήσεις, ὥς ἡ κατάληψις τῆς Τροίας καὶ ἡ ἐγκατάστασις εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, νέα καὶ πάλιν ταραχὴ τῶν κατοίκων τῆς βορείου Μικρᾶς Ἀσίας παρατηρεῖται ὥς ἀκριβῶς καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 2^{ας} χιλιετηρίδος. Οἱ Φρύγες καὶ ἄλλοι λαοὶ κινεῦνται εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὸ γνωστὸν ἔκ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐπιγραφῶν τοῦτο ρεῦμα ἀνθρώπων μεταναστεύσεων τῶν λαῶν τοῦ Βορρᾶ φθάνει μέχρι τῆς Αἰγύπτου, ὥς ἄλλοτε ἔφθασε τὸ κύμα τῶν Ὑκσῶς.

Διὰ μίαν ἔτι φορὰν αἱ θαλάσσαι συγχωινωναί τῆς Πελοποννήσου διεκόπησαν, ὁ πληθυσμὸς τῆς χερσονήσου ἔπρεπε καὶ πάλιν νὰ συντηρηθῇ μόνον ἔκ τῶν γεωργικῶν προϊόντων αὐτῆς ὥς καὶ κατὰ τὸ τέλος τῶν ΠΕ καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν ΜΕ χρόνων. Τὰ προϊόντα καὶ πάλιν τῆς χερσονήσου ἦσαν ἀνεπαρκῆ καὶ ὁ κύκλος τῶν γεγονότων ἐπανελήφθη ὥς καὶ κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον. Ἀνωμαλίας καὶ ἐπιθέσεις κατὰ τῶν πόλεων τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου διενεργοῦνται οὐχὶ ἀπὸ ἐξωτερικοῦς ἐπιδρομῆς ἀλλ' ἀπὸ τὰ γηγενῆ στοιχεῖα.

Ὡς κατὰ τὸ τέλος τῆς ΠΕ περιόδου τὸ γηγενὲς στοιχεῖον ἐπιτίθεται κατὰ τῶν μεγάλων πόλεων Τίρυνθος καὶ Λέρνης οὕτω καὶ κατὰ τὸ τέλος τῶν ΥΕ τὸ γηγενὲς στοιχεῖον ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Τίρυνθος καὶ τῶν Μυκητῶν. Ὁ WACE ἐρμηνεύει τὴν ἀκαταστασίαν ταύτην τοῦ ἐγγωρίου στοιχείου τῆς Ἀργολίδος ὥς τὴν ἐπαναστατικὴν ἐνέργειαν τῆς οἰκογενείας τοῦ

Θυέστου (Historia 1953-54, 93). Τέλος αἱ Μυκῆναι, ἡ Τίρυνς, ἡ Θεράπνη, ἡ Πύλος· Ἑγγλιανὸς ὑποκύπτουν καὶ καταστρέφονται διὰ πυρός. Πενία καὶ ὀλιγανθρωπία καὶ πάλιν μαστίζει τὴν χερσόνησον καὶ ὁ πολιτισμὸς ἀφανίζεται. Ὅτε δὲ ἡ πίεσις τῶν νέων λαῶν ἀπὸ Βορρᾶ καὶ Ἀνατολῶν ἔγινεν αἰσθητὴ καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον, νέα στοιχεῖα εἰσῆλθον εἰς τὴν ἡρηνωμένην Πελοπόννησον ὥς καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς ΜΕ περιόδου. Τὰ νέα ταῦτα στοιχεῖα ἐξήλειψαν ἐκ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Πελοποννήσου, πλὴν τῆς Ἀρκαδίας, τὴν ἕως τότε ὁμιλουμένην διάλεκτον τῶν πινακίδων τοῦ Ἑγγλιανοῦ καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἰδρῦθησαν αἱ δωρικαὶ πολιτεῖαι τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

Μετὰ ἀπόροdon καὶ πάλιν ὀλίγων αἰώνων ὥς καὶ κατὰ τὴν ΜΕ περίοδον ἡ γαλήνη ἀποκατεστάθη ἐκ νέου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Ἑλλάδα. Αἱ θαλάσσιαι ὁδοὶ ἠνοίχθησαν καὶ πάλιν καὶ ἡ ναυσιπλοΐα διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ, τῶν Ἰονίων καὶ τῆς Ἰταλίας ἐπανελήφθη ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου μέχρι τῶν δυτικῶν ἐσχατιῶν αὐτῆς, ὥς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν Ἀνατολίζοντος ρυθμοῦ ἀγγείων. Μία νέα καὶ πάλιν περίοδος τῆς Ἑλλάδος ἤρχιζεν, ἡ γνωστὴ ὥς Ἀρχαϊκὴ ἐποχὴ.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

A

ÅBERG, N. XLIII, XLVIII 256, 281¹⁻²,

331, 360, 381, 388, 390, 549¹, 568¹

Ἀβυδος 424, 552

Ἀγγλία 218

Ἀγία Ἀνάληψις 80¹, 108¹

Ἀγία Κυριακή 58, 340

Ἀγία Μαρίνα 229, 261

Ἀγία Τριάς Ἀργολίδος 87

Ἀγία Τριάς Ἐπιδάουρου Λιμερᾶς 97

Ἀγία Τριάς Κρήτης 283

Ἅγιοι Ἀνάργυροι (Ζούπαινα) 35

Ἅγιος Ἀδριανὸς (Κατοίγκρι) 436

Ἅγιος Ἀθανάσιος Ἀχαΐας 443, 481

Ἅγιος Ἀθανάσιος Κορινθίας 47

Ἅγιος Ἀθανάσιος Μακρυσίων 80¹

Ἅγιος Ἀνδρέας 41¹, 66

Ἅγιος Ἀνδρέας Ἀστρους 57

Ἅγιος Βασίλειος (Κλεωναί) 50, 87, 508

Ἅγιος Βασίλειος¹ Λακωνίας

(95), 59, 67², 70¹, 75, 81¹, 83², 94,

109¹, 112¹, 247, 274, 283, 378, 440,

465, 499

Ἅγιος Γεωργίος (7), 47, 67², 69²,

70, 83², 250

Ἅγιος Γεώργιος Ἐπιδ. Λιμη-

ρᾶς (123), 97, 110⁽¹⁾, 112¹, 467, 500

Ἅγιος Γεώργιος Ἐπιταλίου 109¹, 480

Ἅγιος Γεώργιος ὄρος 35

Ἅγιος Ἡλίας Μακρυσίων 80¹

Ἅγιος Ἡλίας Μεσσηνίας (146),

16, 100, 110¹, 112¹, 474, 501, 526

Ἅγιος Ἡλίας Μηλιώτη 80¹. Ἴδε καὶ

Προφήτης Ἡλίας

Ἅγιος Ἡλίας Μυκητῶν 432

Ἅγιος Ἡλίας Τίρυνθος 30, 53, 436, 458,

496, 497

Ἅγιος Ἰωάννης Γουρζουμίσσης 483

Ἅγιος Ἰωάννης Ἡλείας 67¹, 109¹, 119¹

Ἅγιος Ἰωάννης Κυνουρίας 93

Ἅγιος Ἰωάννης Λακωνίας

(110), 75, 81¹, 84¹, 96, 112¹, 378,

390, 395

Ἅγιος Ἰωάννης Μεσσηνίας 76

Ἅγιος Ἰωάννης Μονεμβασίας 97

Ἅγιος Κοσμάς 217, 224, 264, 280¹, 281,

281¹, 283, 291¹, 295, 349

Ἅγιος Λεωνίδας 88

Ἅγιος Μάμας 380

Ἅγιος Νικόλαος 75, 88

Ἅγιος Πέτρος Κυνουρίας 93

Ἅγιος Στέφανος (115), 62, 67²,

70¹, 71, 76, 81¹, 83², 96, 110⁽¹⁾,

112¹, 220, 223, 248, 330, 340, 354,

372, 440, 521

¹ Ὁ ἐντὸς παρενθέσεων πρῶτος ἀκολουθῶν μεθ' ἐκάστην προϊστορικὴν (δι' ἀραιῶν στοιχείων γεγραμμένην) θέσιν ἀριθμὸς εἶναι ὁ αὖξων ἀριθμὸς τῆς θέσεως ἐν τῷ πλινκίῳ II τῶν σελίδων 115-119. Οἱ ἐπόμενοι ἀριθμοὶ δηλοῦν σελίδας. Διὰ κυρτῶν ἀριθμῶν ἔχουν δηλωθῇ σελίδες, ἐν αἷς παρατίθενται δεδομένα τῶν θέσεων. Ἀριθμοὶ σελίδων μεθ' ἑτέρου ἀριθμοῦ ὡς δείκτου δηλοῦν ὅτι ἡ λέξις ἀπαντᾷ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ δείκτου δηλουμένην ὑπόσημείωσιν τῆς σελίδος. Ἐντὸς παρενθέσεων ἔχουν τεθῇ δεικται, ὅτε ἡ διὰ τοῦ δείκτου δηλουμένη ὑπόσημείωσις ἀρχεται ἐκ τῆς προηγουμένης σελίδος.

*Αγίος Στρατηγός (118), 36, 41²,
43, 62, 67², 69³, 76, 81¹, 83², 96,
109¹, 112¹, 120², 142, 162, 183, 248,
274, 275, 378, 466

*Αγιος Ταξίαρχος 81⁽¹⁾

*Αγιοργίτικα (75), 15, 32, 41², 42,
43, 44, 57, 67², 69², 70, 83², 124, 129,
132, 133, 136, 137, 147, 150, 151,
159, 176, 179, 181, 183, 189, 204,
217, 244, 287, 556, 557, 558, 577

*Αγνώ 186

*Αγριάνες 572

*Αγῶνες ἐπιτάφιοι 573

ADLER ἰδὲ CURTIUS - ADLER 6¹

*Αδρήστεια 584.

*Αδριατική 291, 396

*Αδριατική κεραμική. Ἰδὲ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

*Αετόπετρα (10), 48, 67², 69², 72,
81¹, 83¹, 86, 109¹, 112¹, 250, 378,
429

*Αετός (158), 102, 109¹, 112¹, 442, 502

*Αἶαν 573

*Αἶᾶνες 570, 572, 573, 589

*Αθαμᾶνες 572

*Αθηνᾶ 92, 498

*Αθῆναι 190, 337

*Αθία 87, 88

Αἰγαίον 4, 7, 186, 254, 259, 263, 284, 289,
292, 380, 381, 418, 421, 564, 566,
581, 582, 587, 589, 590, 592

Αἰγάλεως 7¹

Αἶγαια 10

Αἰγιαλός 584

Αἶγνα 212, 254, 254², 255⁴, 261, 378,
380, 381, 552, 590

Αἶγινον (206), 10, 108, 110⁽¹⁾, 112¹,
484, 508, 529

Αἶγυπτος 1, 2, 4, 218, 270, 276, 281,
283, 284, 290, 379, 424, 544, 547,
548, 549, 551, 564, 581, 587, 591

*Αἰθινιώτιξη Μαγούλα 381

ΑΙΔΙΑΝΟΣ 564²

Αἰνιάνες 572

Αἰολεῖς 570, 571

Αἰολική διάλεκτος. Ἰδὲ Διάλεκτος

Αἰόλου νῆσοι 403, 590

Αἰπύτιος τύμβος 573

Αἶπυτος 573

Αἰτωλία 215, 567, 571, 577

*Ακαρνᾶνες 572

*Ακαρνανία 288, 566, 577

*Ακόνα 98, 500

*Ακρίτας 7

*Ακροναυπλία 91, 438

Alaca 393

*Αλαμάνο (23), 87, 109¹, 112¹

*Αλβανοί 590

Alishar 217, 243, 263, 271, 281, 281²,
282, 283, 393

*Αλτις 320

*Αλυσ 581, 582, 583

*Αλφειός 7, 9, 10, 40, 66, 77, 92, 104,
499

*Αλώνια ἢ Κουμπές 37

*Αμαζόνες 582

*Αμενοτέπ II, 550

*Αμοούλι 104

*Αμοργός 261, 289, 580, 581

*Αμπελάκια 220, 221, 331, 332, 445

*Αμπελόφυτον 109¹, 119¹

*Αμυθασινίδα 569

*Αμυθάσιον 568

*Αμύκλα (91), 12, 13, 15, 58, 67², 70¹,
75, 81¹, 83², 94, 110⁽¹⁾, 112¹, 113,
189, 205, 220, 223, 247, 272, 282,
290, 297, 312, 330, 340, 354, 371,
379, 381, 383, 389, 390, 395, 400,
422, 440, 465, 499, 520

*Αμυμώνη 186

*Αμοσις 550

*Ανάληψις (81), 33, 41², 42, 69^{1,2}, 93,
110¹, 112, 112¹, 162, 176, 179, 463,
493, 519

*Ανατολή 293, 294, 379, 424, 548, 564,
576, 579, 580

*Ανατολίζων ρυθμός 592

*Ανδανία 187, 568

*Ανεμόδορυ (79), 33, 41², 42,
44, 69², 161, 176, 179

*Ανεμόμυλος 67, 80

ANGELL, J. LAWRENCE 557⁴

*Ανθρωπολογικοί τύποι,

—*Αρμενοειδεῖς 557

—βραχυκράνοι 557

—δολιχοκέφαλοι 556, 557

—μεσοκέφαλοι 557, 579

ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ, 564, 564²

Ἀπαισὸς 584

Ἀ π ι δ ι ᾶ (104), 36, 41², 43¹, 60, 67²,
69³, 75, 81¹, 83², 95, 109¹, 112¹,
120², 145, 151, 161, 170, 247, 250,
354, 372, 499

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ 564², 571

Ἀπόλλων 22, 72, 88, 127, 190, 220, 570,
570¹

ΑΠΟΛΩΝΙΟΣ Ο ΡΟΔΙΟΣ 572

Ἀ ρ α β ω ν ῖ τ σ α (207), 80, 81¹, 84¹,
112¹, 330, 334, 354, 378, 379, 413,
532

Ἀ ρ ᾶ π ι ζ α (14), 48, 67², 69³, 73, 81¹,
83², 87, 109¹, 112¹, 250, 378

Ἀρχαῖον 7, 9

Ἀράχωβα 33

ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ, Α. Σ. XXXIV, 28,
52, 195, 449

Ἀργολικὸς κόλπος 9

Ἀργολίς 6¹, 7, 9, 13, 14, 15, 18, 20, 42,
46, 68, 69, 69³, 70, 72, 82, 83, 84,
85, 86, 110, 111, 112¹, 113, 120, 121,
122, 151, 162, 167, 170, 183, 184,
185, 186, 187, 188, 213, 214, 215,
216, 244, 245, 248, 253, 254², 255,
256, 259, 261, 286, 288, 289, 290,
291, 292, 293, 294, 325, 329, 346,
371, 374, 379, 385, 387, 406, 411,
412, 417, 420, 424, 425, 530, 531,
532, 534, 546, 549, 557, 560, 562,
564, 570, 574, 576, 577, 579, 587,
588, 590, 591

Ἀργοναῦται 571

Ἀ ρ γ ο ς (43), 2², 9, 10, 12, 13, 16,
23, 27, 30, 48, 50, 51, 52, 53, 67²,
69³, 73, 81¹, 83², 84, 89, 90, 110⁽¹⁾,
112¹, 220, 222, 223, 225, 237, 268¹,
275, 297, 300, 323, 324, 325, 326,
330, 335, 344, 347, 349, 354, 364,
381, 383, 384, 390, 392, 398, 400,
403, 406, 421, 435, 456, 496, 515,
543

Ἀρέθουσα 186

Ἀ ρ ε ι α (54), 91, 110¹, 112¹, 460, 497

Ἀρειοί 215, 285, 348, 416, 564

Ἀρήνη ἰδὲ Κλειδί

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ 564², 565, 566, 572

Ariusd 254

Ἀρκάδες 181, 185¹, 264², 569, 570, 572,

Ἀρκάδες-Πελαγοί 562, 564, 566, 569,
572

Ἀρκαδία 7, 9, 10, 15, 18, 30, 31, 40,
42, 57, 68, 69, 69³, 74, 82, 83, 85, 92,
110, 111, 112¹, 113, 120, 175, 279,
380, 384, 413, 560, 561, 562, 564,
569, 572, 573, 589, 592

Ἀρκαδική διάλεκτος, ἰδὲ Διάλεκτος

Ἀ ρ κ ι ν ε ς (102), 13, 14, 95, 110¹,
112¹, 466, 499, 521, 542¹

Ἀρμενία 263

Ἄρνα 95

Ἀ ρ ν ο κ α τ ᾶ ρ ρ α χ ο (176), 40,
41², 42, 44, 69³, 162

Ἀροάνια 7¹

Ἀρχαῖκη περίοδος 592

Ἀρχαιολογική Ἑταιρεία Ἀθηνῶν 97

Ἀρχαιολογική Σχολή Βρετανική 14, 94,
96

Ἀρχαιολογική Σχολή Γαλλική XXXVI,
XXXVII, XXXIX, XL, XLI,
XLII, 52

Ἀρχαιολογικὸν Γερμανικὸν Ἰνστιτού-
τον 406

Α Ρ Χ Ι Τ Ε Κ Τ Ο Ν Ι Κ Η

— Ἀνάκτορα ΠΕ 197 (XI, 2), 200
(XII, 3), 287. ΜΕ 309 (XII, 5),
313 (XVIII, 17), 328. ΥΕ 432 (IX,
12), 435 (XIII, 2), 437 (XV, 8),
441 (XXIX), 442 (XLI)

— Ἀντηρίδες Νεολ. 129 (V, 4). ΠΕ 196,
(XI, 2). ΜΕ 304 (XI, 1). ΥΕ 434
(XII, 2)

— Ἀνώφλια ΥΕ 435 (XIV, 2)

— Ἀποθήκαι ΠΕ 197 (XI, 3).
ΜΕ 298 (I, 2), 308 (XII, 4), 314
(XVIII, 8, 10), 318 (XVIII, 25,
31), 324

— Ἀπορρίματα ΠΕ 191 (VI)

— Ἀποχευτικά ἔργα ΥΕ 431 (VIII,
2), 432 (IX, 7), 436 (XV, 2, 5)

— Ἀσβεστοκονίαμα γραπτὸν 429 (I, 8),
431 (VIII, 2), 440 (XXVIII)

— Ἀύλαι - προαύλια: ΠΕ 193 (VI, 6),
197 (XI, 2), 200 (XII, 3). ΜΕ 305

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ (συνέχεια)

- (XI, 8), 316 (XVIII, 18-19), 317 (XVIII, 21). YE 442 (XIII, 5)
 — Αἰῶνες ME 317 (XVIII, 24), 318 (XVIII, 29). YE 439 (XXII)
 — Βάσεις λίθιναι γιόνων ΠΕ 199 (XII, 2). ME 305 (XI, 9), 320 (XVIII, 40) 326. YE 427 (I, 3), 428 (I, 4-5), 429 (I, 6), 438 (XIX, 3, 4), 441 (XXXV, 3), 442 (XIII, 3)
 — Βόθροι : Νεολ. 128 (I, 5), 129 (V, 3, 7), 133. ΠΕ 189 (I, 4), 190 (III, 3, IV, 2), 191 (V, 4), 194 (VI, 11, 13, VII, 2), 198 (XI, 9), 200 (XII, 8), 201 (XII, 10, 16), 203 (XIII, 5, 8), 204 (XIV, 3, XV), 206 (XX, 8), 211, 217, 218, 243, 244, 289. ME 302 (IX, 14), 304 (X, 13), 305 (XI, 9, 12), 306 (XI, 16, 21), 326, 327, 328. YE 439 (XXII, 2)
 — Βωμοί YE 427 (I, 2), 432 (IX, 11), 436 (XV, 6). Ἰδὲ καὶ Ἑξέδρα, Ἱερά, Τράπεζαι προσφορῶν
 — Γέφυραι YE 90, 437 (XVI)
 — Δάπεδα Νεολ. 127 (I, 1). 128 (IV, 2), 130 (VI, 1, VII, 2), 133, Ἰδὲ καὶ Κοιλότητες δάπεδα. ΠΕ 190 (IV, 3), 192 (VI, 2, 4), 193 (VI, 5), 195 (IX, 2), 197 (XI, 8), 199 (XII, 3), 201 (XII, 17), 203 (XIII, 4), 204 (XVI), 205 (XVI, 3), 217. ME 297 (I, 1), 298 (I, 2, 4-5, II), 302 (IX, 11), 306 (XI, 18, 20-21), 308 (XII, 3), 309 (XII, 8), 310 (XIV, 1, 4-5) 311 (XIV, 7, 9-10), 326, 327, 328. YE 427 (I, 3), 428 (I, 4), 429 (I, 8), 431 (VIII, 2), 434 (XII, 5), 438 (XIX, 5)
 — Δεξαμενὴ ME 316 (XVIII, 18), 318 (XVIII, 25, 29, 31). YE 432 (IX, 5-6)
 — Διαγράμματα οἰκῶν : ἀνυδοειδῆ Νεολ. 131 (XIII, 1-2). ΠΕ 287 ἰδὲ καὶ Οἰκίαι ἀνυδοειδεῖς. ME ἰδὲ Οἰκίαι. Καμπυλόγραμμα Νεολ. 127 (I, 2), 131 (XIII), 132. ΠΕ, ME ἰδὲ Οἰκίαι. Κυκλικὰ ΠΕ 198 (XI, 2) 287. Ὀρθογώνια Νεολ. 129 (V, 1, 5), 132, 133, ΠΕ, ME, YE ἰδὲ Οἰκίαι

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ (συνέχεια)

- Διάδρομοι ΠΕ 199 (XII, 2-3). ME 308 (XII, 4), 319 (XVIII, 39) YE 440 (XXVIII)
 — Διαίρεσεις ἐσωτερικαὶ Νεολ. 133.
 — Δίοδοι ME 308 (XII, 5), 310 (XIV, 5), 317 (XVIII, 21), 318 (XVIII, 25, 31)
 — Δόμοι Νεολ. 128 (II), 129 (V, 1), 130 (VII, 1). ΠΕ 190 (III, 2), ME 301 (IX, 1), 303 (X, 4), 308 (XII, 4)
 — Δωμάτια ΠΕ 190 (IV, 1), 192 (VI, 2-4), 193 (VI, 5-7, 9-10), 194 (VI, 11, VIII, 1), 199 (XII, 3), 200 (XII, 5), 202 (XIII, 3), 204 (XVI, 1), 207 (XX, 9-11). ME 297 (I, 1-2), 298 (I, 3), 301 (IX, 2-6), 302 (IX, 8-9), 303 (X, 8), 305 (XI, 9-13), 307 (XI, 30), 308 (XII, 4), 309 (XII, 5, 8-9), 310 (XIV, 1, 4-5), 311 (XIV, 6-7, 9-10), 313 (XVIII, 5), 314 (XVIII, 13), 315 (XVIII, 17), 316 (XVIII, 18-19), 317 (XVIII, 5 20-23), 318 (XVIII, 25-31), 319 (XVIII, 32-33, 35, 38-39), 320 (XVIII, 40). YE 428 (I, 4-5), 430 (VII), 431 (VIII, 2), 434 (XII, 1, 5), 438 (XIX, 3-4), 439 (XXI, 2), 440 (XXVIII), 442 (XIII, 2) 443 (XLVII)
 — Εἴσοδοι ΠΕ 217. ME 297 (I, 1), 306 (XI, 22), 309 (XII, 8), 312 (XVIII, 1), 313 (XVIII, 2, 5), 317 (XVIII, 21), 427 (I, 3), 428 (I, 5). Ἰδὲ καὶ Θύραι, Πύλαι
 — Ἑξέδρα ΠΕ 200 (XII, 4), 201 (XII, 10, 12). ME 305 (XI, 12), 313 (XVIII, 5), 326. YE 428 (I, 4), 429 (I, 7), 433 (X, 1), 439 (XXI, 2)
 — Ἐπισκευαὶ YE 442 (XIII, 1)
 — Ἐργαστήρια ME 304 (XI, 2 3), 306 (XI, 17, 19), 316 (XVIII, 19), 324, 328. YE 433 (X, 2), 437 (XV, 7)
 — Ἑστία Νεολ. 130 (VI, 1), 131 (XIII, 1), 133. ΠΕ 192 (VI, 4), 193 (VI, 7), 194 (VI, 11, VII, 2), 195 (VIII, 2), 196 (XI, 2), 199 (XII, 2) 201 (XII, 10), 207 (XX, 9)

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ (συνέχεια)

217. ΜΕ 297 (I, 1), 298 (I, 5), 304 (XI, 6-7), 305 (XI, 12), 310 (XIV, 1, 3), 311 (XIV, 7), 313 (XVIII, 1-2), 317 (XVIII, 21), 318 (XVIII, 25), 319 (XVIII, 38), 320 (XVIII, 40), 326, 327, 328. ΥΕ 427 (I, 2, 3), 428 (I, 4, 5), 429 (I, 6, 8), 442 (XLIII, 3)
 — Θάλαμοι ΥΕ 427 (I, 3), 428 (I, 4), 429 (I, 6)
 — Θεμέλια Νεολ. 128 (I, 4), 130 (VI, 1), 133. ΠΕ 189 (I, 3), 191 (V, 2), 194 (VII, 1), 196 (XI, 2), 197 (XI, 3), 201 (XII, 11), 204 (XVI, 3), 217. ΜΕ 326. ΥΕ 440 (XXVIII, XXX), 443 (XLIV)
 — Θύραι Νεολ. 131 (XII, 1). ΠΕ 192 (VI, 2-4), 199 (XII, 3), 203 (XIII, 3), 204 (XVI, 1), 207 (XX, 11). ΜΕ 308-309 (XII, 5), 314 (XVIII, 10), 317 (XVIII, 20), 326
 — Ίερα ΜΕ 318 (XVIII, 30-31). ΥΕ 87, 432 (IX 9-11), 433 (X, 1), 436 (XV, 6), 437 (XVII, 2), 438 (XIX, 3), 439 (XXI, 2), 442 (XLIII, 5)
 — Καλύβαι Νεολ. 128 (I, 4, IV, 2-3), 129 (V, 2). ΠΕ 189 (I, 4)
 — Κάμνοι-Κλίβανοι ΜΕ 306 (XI, 17, 19). ΥΕ 433 (X, 2), 437 (XV, 7, 11), 438 (XIX, 3-4), 544
 — Κατώφλια ΥΕ 427 (I, 2, 3), 431 (VIII, 2)
 — Κέρατοι ΠΕ 197 (XI, 2), 200 (XII, 3), 203 (XIII, 8), 210 (XX, 23)
 — Κίονες. Ίδὲ Βάσεις λίθιναι κιόνων, Κοιλότητες-ὑπαί ὑποδοχαὶ κιόνων.
 — Κλίβανοι. Ίδὲ Κάμνοι.
 — Κλίμακες ΠΕ 198 (XII, 1), 199 (XII, 3). ΜΕ 317 (XVIII, 24), 319 (XVIII, 31). ΥΕ 431 (VIII, 2), 436 (XV, 3), 438 (XIX, 5), 439 (XXI, 2)
 — Κλιμακοστάσια ΠΕ 199 (XII, 3)
 — Κοιλότητες-δάπεδα Νεολ. 127 (I, 1), 128 (IV, 2-3), 132. ΠΕ 189 (I, 5)
 — Κοιλότητες-ὑπαί ὑποδοχαὶ κιόνων Νεολ. 127 (I, 2), 129 (V, 2, 6). ΠΕ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ (συνέχεια)

- 201 (XII, 11, 16), 202 (XIII, 2). ΜΕ 304 (XI, 6), 306 (XI, 22), 307 (XI, 25), 326
 — Κοιλότητες ὑποδοχαὶ πίθων Νεολ. 128 (I, 5)
 — Κύκλοι λίθων ΠΕ 200 (XII, 9). ΜΕ 307 (XI, 23)
 — Λίθοι ὡς γεώμηλα ΜΕ 307 (XI, 26)
 — Ίδὲ καὶ Ὁσειδεὶς λίθοι
 — Λουτρά ΥΕ 436 (XV, 4)
 — Μαγειρεῖα ΥΕ 439 (XXI, 2)
 — Μάνδραι ποιμνίων ΜΕ 313 (XVIII, 1), 318 (XVIII, 28)
 — Μέγαρα ΠΕ 191 (VI, 1), 194 (VII, 2), 203 (XIII, 3), 214, 215. ΜΕ 297 (I, 1), 298 (I, 3), 303 (X, 6-8), 325, 329. ΥΕ 437 (XV, 8), 442 (XLIII, 3), 443 (XLVIII, 3). Ίδὲ καὶ Οἰκίαι Μεγαρόσχημοι.
 — Μέγαρον ἀμφιδεῖδες 441 (XXXV, 1)
 — Ὅδοι ΠΕ 191 (VI, 1), 194 (VIII, 21). ΜΕ 298 (I, 7), 304 (XI, 4), 305 (XI, 8), 306 (XI, 15, 18). ΥΕ 429 (I, 8), 432 (IX, 8), 435 (XII, 7)
 — Οἰκίαι Νεολ. Κορίνθου 127 (I, 1-2). Λέρνης 129 (V, 1, 4-5). Μάλθης 131 (XIII, 1-2). ΠΕ Ἀσέας Α, Κ 204. Ἀσίνης R 202, 213, 214, S 203. Ζυγουριῶν D, A, Πίθων 192, Ὀστράκων κοχλιῶν, W, S, E, L, Y 193, U 194. Λέρνης Κεράμων 199, JD, CA, DM, CU 200, DA, CV, CX 201, Μάλθης Α 60 D 20, σ. 205, D 51, D 33, D 32, D 59, D 63-65, D 69-71, B 39-42, B 48, A 10-14, σ. 206, A 33, 39-40, D 40, 45-46, σ. 207, A 20-22, A 29, A 34, B 2, B 20-21, 27, B 49, 50 B 44, C 55, 56, C 66-67, σ. 208, D 13-14, D 23, D 36-38, σ. 210. Τίρυνθος 197 (XI, 8), 198 (XI, 10). ΜΕ Ἀργούς B, C, D, E, F, H, N 301, O 302. Ἀσέας B, E, H, L, O 310, M, F, C, N, P 311. Ἀσίνης Α, T, B, D 308, C, E, U 309. Κανδίας M 309, Κοράκου F, B 297. Λέρνης B, D, A, Q, M 305, S 306

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ (συνέχεια)

- BS, DJ, BD, AH, R 307. Μάλ-
θης B 1-3 σ. 312, A 45, A 44, D 58,
64, B 103-107, B 9, σ. 313 A 29,
A 28, D 67, D 68, D 73, A34, σ. 314,
C 55-58, C 50-53, C 28-29, C 23-25,
σ. 317, C 46-47, C 62-69, C11-21,
C 5-9, σ. 318, D 57, D 60-62, D 72,
D 49, σ. 319, D 3-7, σ. 320. Ὀλυμπίας
Οἰκίαι 3, 2, σ. 320, οἰκίαι 5, 6, 4, 7, 1,
Λεμβοειδής, σ. 322. ΥΕ Ἀσίνης
F, G, H, I, L, K, W 438. Ζυ-
γουριῶν B 431. Θεράπνης 440
(XXXVIII). Ἰρίων 439 (XXIII).
Κοράκου L 427, P, M, H 428,
O 429. Λέωνης T 437. Μάλθης 442
(XLIII, 6). Μπερμπατίου 433 (X, 2).
Μυκηνῶν 432-433 (IX, 13-14).
Νεμέας 430 (VII). Προσύμνης 434-
435 (XII 1-8). Τίρυνθος 437 (XV,
9-12)
- Οἰκίαι ἀψιδοειδεῖς: Νεολ. 131 (XIII,
1-2). ΠΕ 201 (XII, 11, 13, 15), 202
(XIII, 1, 3), 204 (XIV, 1), 205 (XX,
1, 2), 206 (XX, 3-7), 213. ΜΕ 297
(I, 1), 304 (XI, 7), 305 (XI, 9, 11-
13), 311 (XIV, 9), 313 (XVIII, 2-
6), 314 (XVIII 10-11), 320 (XIX,
1-2), 322 (XIX, 3-6), 329, 407
- Οἰκίαι ἀψιδοειδεῖς περικεκομμένοι
ΜΕ 313 (XVIII, 5), 314 (XVIII,
7), 322 (XIX, 4), 325
- Οἰκίαι ἐλλειψοειδεῖς ΜΕ 303 (X, 4),
304 (XI, 12), 312 (XVIII, 1), 327.
- Οἰκίαι μεγαρόσχημοι ΥΕ 427 (I, 3),
428 (I, 6), 429 (I, 7), 437 (XV 10),
534, 540. Ἰδὲ καὶ Μέγαρα, Ἀνά-
κτορα
- Οἰκίαι ὀρθογώνιοι Νεολ. 129 (V, 1,
4-5), 130 (VI, 1). ΠΕ 203 (XIII,
6), 205 (XX), 206 (XX, 9), 207 (XX,
9-11), 208 (XX, 12-20), 213, 214.
ΜΕ 298 (I, 3), 299 (III), 301 (IX,
2-8), 305 (XI, 10-11), 307 (XI, 26-
29), 308 (XII, 3-5), 309 (XII, 6, 9,
XIII, 1), 310 (XIV, 1-5), 311 (XIV,
6-8, 10) 316 (XVIII, 17-19), 317
(XVIII, 20-24), 318 (XVIII, 25-

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ (συνέχεια)

- 31), 319 (XVIII, 32-39)
- Οἰκοδόμημα Λεμβοειδές 322
(XIX, 8)
- Οἰκοδόμημα Νεκρῶν 312 (XVI)
- Οἰκοδομήματα-Οἰκήματα ΠΕ BG
199 (XII, 2), DM 200 (XII, 6), Κυ-
κλικὸν Τίρυνθος 196 (XI, 2), 213,
411. ΜΕ 306 (XI, 14), 317 (XVIII,
24), 318 (XVIII, 28, 30, 31), 319
(XVIII, 34, 38), 322 (XIX, 6).
ΥΕ 429 (I, 8), 434 (XII, 6), 441
(XXXV, 2, XXXVII, XXXVIII, 2),
443 (XLVII, XLVIII, 1)
- Οἰκοδομήματα πεταλοειδῆ 306 (XI,
17), 312 (XVI), 325
- Ὅπαι ἰδὲ Κοιλόητες
- Ὅροφαί ΠΕ 192 (VI, 4), 217.
ΜΕ 327
- Ὅχυρώσεις ἰδὲ Τείχη
- Παραρτήματα ΥΕ 442 (XLIII, 4)
- Περίβολοι ΜΕ 307 (XI, 23), 325.
ΥΕ 434 (XII, 3)
- Περίοδοι κατασκευῆς — κατοική-
σεως ΜΕ 305 (XI, 11), 313 (XVIII,
4). ΥΕ 429 (I, 8)
- Πηλὸς ἀβεβαῖον χρήσεως Νεολ.
129 (V, 2)
- Πηλὸς ἐπιχρίσματος ΠΕ 199 (XII, 3)
- Πηλὸς συνδετικός Νεολ. 129 (V, 4).
ΠΕ 189 (I, 3), 190 (IV, 3), 197
(XI, 8). ΜΕ 297 (I, 1)
- Πηλοῦ μᾶζα ΠΕ 200 (XII, 7)
- Πλάκες σχιστολίθου ΠΕ 197 (XI, 2),
200 (XII, 3), 204 (XVI), 205
(XVI, 3)
- Πλίνθοι ὦμαί ΠΕ 189 (I, 3), 191
(IV, 3), 196 (XI, 2), 197 (XI, 3, 8), 199
(XII, 3), 205 (XVI, 3, XVIII, 2),
217, 289. ΜΕ 297 (I, 1), 298 (II, 302,
(IX, 11), 305 (XI, 12), 326, 331
(III, 2), 337 (XI, 3), 339 (XII, 3).
ΥΕ 431 (VIII, 2), 440 (XXVIII)
- Πόλεις ΠΕ 69, 191 (VI), 196 (XI)
287
- Πολεοδομικὸν Σχέδιον ΥΕ 437
(XV, 11), 534
- Προαύλια ἰδὲ Ἀδύαι

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ (συνέχεια)

- Πρόδομοι - Προθάλαμοι ΜΕ 309 (ΧΙΙ, 5). ΥΕ 427 (Ι, 3), 428 (Ι, 4)
- Πρόπυλα ΜΕ 306 (ΧΙ, 22), 316 (ΧVIII, 18-19), 320 (ΧVIII, 41)
- Προσθήκαι ΥΕ 442 (ΧLIII, 2)
- Πύλαι ΜΕ 315 (ΧVIII, 14-15). ΥΕ 440 (XXXI)
- Πυραί κοινοτικά Νεολ. 127 (Ι, 4), 128 (IV 2-3), 130 (VI, 2, VII, 3)
- Πύργοι ΠΕ 198 (ΧΙΙ, 1). ΜΕ 318-319 (ΧVIII, 31). ΥΕ 426 (Ι, 1), 440 (XXXI)
- Πυρπολήσεως ΐγνη ΠΕ 197 (ΧΙ, 2, 3, 8), 200 (ΧΙΙ, 3,5), 202 (ΧIII, 1, 2) 204 (ΧVI). ΜΕ 305 (ΧΙ, 12), 307 (ΧΙ, 29). ΥΕ 440 (XXVII)
- Σπήλαια κατοικία Νεολ. 128 (II-IV). 130 (IX-XII), 131¹, 247
- Σπήλαια λατρείας Νεολ. 128 (IV), 130 (X-XI), 138
- Στοιί ΠΕ 199 (ΧΙΙ, 2). ΜΕ 298 (Ι, 3), 301 (IX, 2), 305 (ΧΙ, 11). ΥΕ 427 (Ι, 3), 428 (Ι, 6), 429 (Ι,7), 434 (ΧΙΙ, 2)
- Στροφίγγες λίθιναι θυρών ΠΕ 192 (VI, 2, 3), 217, 289. ΜΕ 304 (ΧΙ, 5), 312 (XIV, 10), 326, 327. ΥΕ 429 (Ι, 8)
- Στρώματα - φάσεις αρχιτεκτονικά Νεολ. 129 (V, 2-3). ΠΕ 191 (V, 4, VI, 1), 196, 198, 200 (ΧΙΙ, 3), 201 (ΧΙΙ, 13), 205 (XIX). ΜΕ 300 (VIII-IX), 304 (ΧΙ, 7), 306 (ΧΙ, 20), 308 (ΧΙΙ)
- Συστάδες οικιών Νεολ. 129 (V, 4), 131 (ΧIII) 132
- Τείχη ΠΕ 195 (X), 198 (ΧΙΙ, 1), 208 (XX, 16), 212, 287, 289. ΜΕ 299 (V, 1), 300 (IX, 1), 302 (X,1), 314 (XVIII, 14), 315 (XXIII, 15-16), 323, 328. ΥΕ 426 (Ι, 1), 430 (IV, VI), 432 (IX, 1-3), 433 (ΧΙ), 435 (ΧIII, 1, XIV, 1), 436 (XV,1), 438 (XVIII, XIX, 1) 439 (XXI-XXII, XXIV-XXVI), 440 (XXX-XXXIV), 441 (XXXVIII, 1), 442 (XL-XLII), 443 (XLV)

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ (συνέχεια)

- Τοίχοι Νεολ. 128 (II), 129 (V, 4), 130 (VI, 1, VII, 1, X, 1), 133. ΠΕ 189 (Ι, 3), 190 (IV, 3), 191 (V, 4), 192 (VI, 4), 193 (VI, 7), 194 (VI, 11, 12), 195 (VIII, 3), 197 (ΧΙ, 8), 198 (ΧΙ, 11), 199 (XX, 2, 3), 202 (ΧII, 18, 20, ΧIII, 1, 2), 203 (ΧIII, 4, 7), 205 (XX, 1), 206 (XX, 2-5), 207 (XX, 9-11), 208 (XX, 11-20) 217. ΜΕ 297 (Ι, 1) 298 (Ι, 2, 4-6, II), 302 (IX, 11), 303 (X, 8), 305 (XI, 9), 306 (ΧΙ, 13), 308 (ΧII, 1, 3-4), 309 (ΧII, 5, 8), 311 (XIV, 9-10), 312 (XIV, 10), 313 (XVIII, 1-2), 320 (XIX, 1), 322 (XIX, 3-5, 8), 326, 328. ΥΕ 428 (Ι, 3-4), 434 (ΧII, 2, 5)
- Τοίχοι ἀναλημματικοί ΜΕ 304 (ΧΙ, 1), 309 (ΧIII, 2), 315 (XVIII, 15), 323. ΥΕ 435 (ΧIII, 3)
- Τοίχοι ὡς ἀκανθαί ἐχθρῶν ΠΕ 198 (ΧII, 1), 201 (ΧII, 14), 217, 289 553. ΜΕ 306 (ΧΙ, 15), 326, 327
- Τοίχοι ἐκ δερμάτων ἢ ψαθῶν ΜΕ 307 (ΧΙ, 24)
- Τοίχων γωνία ΠΕ 189 (Ι, 1), 197 (ΧΙ, 5), 200 (ΧII, 6-7), 208 (XX, 13-14). ΜΕ 298 (II), 300 (IX, 7), 309 (ΧIII, 3). ΥΕ 435 (ΧII, 7)
- Τοίχων τεμάχια εὐθύγραμμα ΠΕ 189 (Ι, 1, 3), 190 (III, 2), 195 (VIII, 3), 196 (ΧΙ, 1), 197 (ΧΙ, 4, 6, 7), 203 (ΧIII, 6, 7), 204 (XIV, 2, XVI, 3), 205 (XVIII, 1). ΜΕ 298 (Ι, 5-6, II), 299 (IV, 1, 3, V, 2-3, VI), 300 (VIII), 302 (IX, 10-13), 303 (X, 3, 6-7, 9, 11), 304 (X, 13), 306 (ΧΙ, 16, 18, 20-22), 307 (ΧΙ, 24), 308 (ΧII, 2), 309 (ΧII, 6, 10, ΧIII, 4), 310 (XIV, 2-3), 311 (XIV, 6, 8), 312 (XVII), 314 (XVIII, 12-13), 323 (XX). ΥΕ 429 (Ι, 8, II-III), 430 (V, VIII, 1), 434 (ΧII, 4), 435 (ΧIII, 4-5). 438 (XIX, 2), 439 (XX, XXVII, XXVIII). 441 (XXXV, 3, XXXVI), 442 (XLIII, 7), 443

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ (συνέχεια)

XLVI, XLVIII, 2)

—Τοίχων τεμάχια καμπυλόγραμμα· ΠΕ 189 (I, 2), 197 (XI, 3), 201 (XII, 13), 202 (XII, 19, XIII, 1), 204 (XIV, 1), 205 (XIX). ΜΕ 298 (I, 4), 299 (IV, 2), 302 (X, 2), 303 (X, 5, 10), 306 (XI, 16) 7, 30 (XI, 24, 26, 30), 310 (XIV, 3), 313 (XVIII, 3, 6), 314 (XVIII, 7, 9, 11)

—Τράπεζαι προσφορῶν. ΜΕ 305 (XI, 9), 326, 329

—Τροχῶν ἔχνη 315 (XVIII, 14)

—Υπόστεγα ΜΕ 319 (XVIII, 39)

—Υποστηρίγματα ἐπίπλων 307-308 (XI, 30)

—Φρέατα. ΠΕ 189 (II, 1), 190 (III, 1), 191 (V, 1), 211, 212, 220, 224, 230, 287, 289, 294, ΥΕ 432 (IX, 4)

—Φρεάτια ἀποχετεύσεως. ΥΕ 431 (VIII, 3)

—Ὡσειδεῖς λίθοι. ΠΕ 201 (XII, 16)

ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΣ 564²

*Αρτεμς 181, 582

*Αρτεμίσιον ὄρος 7¹, 9, 10

Arzawa 569

*Α σ έ α (78), 15, 32, 33, 41, 41², 43, 44, 45, 57, 68¹, 69, 70, 75, 81¹, 83², 84, 85, 93, 110⁽¹⁾, 112¹, 120², 123, 124, 130, 132, 133, 140, 140¹, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 159, 166, 167, 171, 176, 179, 181, 183, 189, 204, 213, 214, 217, 219, 230, 241, 244, 253, 256, 257, 258, 261, 271, 275, 276, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 290, 295, 297, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 330, 339, 347, 350, 354, 369, 379, 380, 381, 382, 384, 390, 394, 400, 401, 403, 404, 405, 406, 410, 411, 414, 439, 463, 498, 577

*Ασία 6, 383, 547, 548, 564, 589, 591.

*Ιδὲ καὶ Μιζρά *Ασία.

*Α σ ί ν η (57), 15, 54, 56, 68¹, 69², 70, 74, 81¹, 83², 85, 91, 110⁽¹⁾, 112¹, 113, 123, 124, 189, 202, 210, 211,

211², 213, 214, 215, 217, 218, 220, 222, 223, 225, 230, 234, 235, 241, 245, 252, 254, 258, 267, 270, 274, 275, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286¹, 295, 296, 297, 308, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 330, 338, 344, 347, 348, 349, 350, 354, 366, 370, 371, 374, 376, 379, 381, 382, 383, 384, 385, 390, 393, 400, 401, 403, 405, 406, 408, 410, 412, 416, 422, 424, 449, 461, 497, 498, 518, 521, 532, 534, 540, 544, 552, 556, 557, 558

*Α σ κ λ η π ι ε ῖ ο ν *Ε π ι δ α ῦ ρ ο υ (48), 16, 54, 67², 69², 74, 81¹, 83², 90, 110⁽¹⁾, 250, 310, 378, 497, 517

*Ασκληπιεῖον Τροίξῆνος 56

*Ασκληπιὸς 91

*Ασοῦλα σήλαιον 33

*Ασπίς *Αργούς 13, 52, 53, 300, 320, 335, 364, 412, 413

*Ασταζὸς 288, 577

*Α σ τ έ ρ ι (112), 17, 36, 41², 43, 60, 62, 67², 69², 76, 81¹, 83², 96, 110⁽¹⁾, 112¹, 120², 142, 162, 183, 248, 274, 275, 281, 354, 372, 390, 395, 398

*Αστέρι *Ὀλυμπίας 78

*Α σ τ ρ ο ς (68), 74, 81, 84⁽¹⁾, 85, 92, 109¹, 112¹, 330, 339, 378, 413

*Ατιντάνες 572

*Αφίδναι 413

*Αφρικὴ 591

*Αφροδίσιον ὄρος 7¹

*Αχαΐα 9, 16, 18, 42, 68, 69, 80, 82, 83, 105, 110, 111, 112¹, 113, 120, 293, 346, 379, 384, 413, 421, 530, 531, 532, 533, 542, 545, 546, 560, 562, 564, 570, 571, 590

*Αχαΐα Πηγή 186

*Αχαϊκὴ διάλεκτος ἰδὲ Διάλεκτος.

*Αχαιοὶ 570, 571, 572, 573, 574, 584, 585, 587

*Α χ λ α δ ι ε ς (203), 108, 110⁽¹⁾, 112¹, 484, 506

*Αχοῦρια λόφος 108

B

BALDWIN SMITH, S. E, XLV

Βαλεαρίδες 381, 567

Βαλτάκι 63

Βαμβακιὰ Μονεμβασίας 97

Βαρθάσαινα 80¹, 109⁽¹⁾, 119¹.

Βαρδαρόφτσα 244, 298

Β α ρ θ ο λ ο μ ι ό (184), 40, 104, 110⁽¹⁾,
112¹, 480, 503, 527, 545

Βασιλική Κρήτης 228, 234

Βασιλικὸν Μεσσηνίας 40, 443

Βασιλικὸν - Σικυῶν 72 ἰδὲ καὶ Σικυῶν

Βασιλοπόταμος 62

Β α σ κ ῖ ν α (83), 93, 109¹, 112¹, 463, 542Β α φ ε ι ό (92), 13, 59, 94, 110⁽¹⁾, 112¹,
426, 465, 499, 520, 543, 544⁴, 545

BEARDOE GRUNDY, G., XXXIX

Βεζάνι - Γλυκόβρουση 36, 75

BELOCH, K. J., 562, 564¹, 572¹BENGTSON, H., 559³, 564³BENNETT, JR., EMMETT L., XXXIX
XLVIII, 524

BEQUIGNON, Y., XXXIV, XXXV

BÉRARD, J., XLVII

ΒΕΡΔΕΛΗΣ, Ν., XXXVII, 26, 28, 29,
91, 106, 119², 433, 444, 447, 449,
484, 511Βερολίνον 279¹Β ἱ γ λ α (130), 41¹, 98, 109¹, 112¹, 467,
500Βιγλίτσα 109⁽¹⁾, 119¹BILIOTTI, E., 13¹BITTEL, K., 217, 263¹⁻², 285¹, 381, 544¹,
546¹, 572¹, 582, 585Β λ α χ ι ώ τ η (106), 36, 60, 67², 70¹ 84¹,
95, 109⁽¹⁾, 112¹, 247, 466BLEGEN, C. W., XXXII, XXXIV,
XL, XLIV, XLV, 14, 15, 16, 23, 24,
27, 28, 32, 38, 47, 48, 49, 50, 59,
72, 74, 98, 99, 100, 138, 139¹, 140,
141³⁻⁴, 143, 144¹, 151¹, 215, 224¹,
252, 253, 262, 283, 295, 300, 325,
334, 339, 342, 352, 354, 379, 388,
429, 489¹, 493, 500, 511, 512, 510,
547¹, 551, 561. Ἰδὲ καὶ WACE -
BLEGEN, HALEY - BLEGEN

BLEGEN - ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ, XXXIX

BLEGEN - LANG, XL, XLI

BLEGEN - WACE, XLV

BLEGEN, E. P., XXXIX

BOETHIUS, C. A., XLIV

Boghaz - Keui 380

Βόθροι ἰδὲ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Βοῖδοκοιλιά - Βουφρός 37, 500

Βοιωτία 2, 2¹, 254, 281, 288, 289, 295,
320, 355, 370, 384, 387, 411, 420¹,
422, 559, 560, 566, 571, 588Β ο λ ι μ ῖ δ ι α (148), 16, 101, 110⁽¹⁾,
112¹, 474, 501, 526, 542, 546

BON, A., XLI, 40, 66

Βορούλια 77, 441, 501

BOSSERT, H. TH., 521, 568¹

Βουλγαρία 263, 284

Β ο υ ν ά κ ι (167), 103, 109¹, 112¹, 443

Βούρα 10

Βούρβουρα 33

Β ο υ ρ κ α τ έ λ ι (46), 53, 67², 69³, 83²,
250

Bozüyük 283, 393

Β ρ α ζ έ ρ κ α (37), 89, 109¹, 112¹, 449BRANDESTEIN, W., 559¹, 561Β ρ α χ ν α ῖ ῖ κ α (198), 106, 110⁽¹⁾, 112¹,
483, 504, 542

Βραχύκρανοι ἰδὲ *Ανθρωπολογικοί τύποι

Βρένθη 560

BRONBER, O. A., XXXV, XXXVII

Β ρ ο ν τ α μ ᾶ ς (98), 95, 109¹, 112¹

Βρυσάριον ἰδὲ Κάτω - Γουμένισσα

Βρυσηαί 94

Βρωμονέρι 80¹, 109⁽¹⁾, 119¹

Βύβλος 281

Βυζαντινοὶ χρόνοι 222

BUCK C. D., XLVIII, 559³, 561, 571BUSCHOR, E., XXXVIII, 58, 59, 371
389

BUSCHOR - MASSOW, XXXVIII

BUSCHOR - SCHWEITZER, XLI

BUSOLT, G., 564⁽¹⁾, 571¹

Butmir 258

Γ

Γ α λ α τ ά κ ι - Σ ο λ ύ γ ε ι α (21), 49,
67², 69³, 83², 87, 109¹, 112¹, 250,
444, 458, 460, 490, 541

Γ α λ λ ί α 293

Γ Α Λ Λ. Α Ρ Χ. Σ Χ. ἰδὲ Ἀρχαιολογικὴ Σχο-
λὴ Γαλλικὴ

Γ α ρ γ α λ ι ᾶ ν ο ι 41¹, 67¹, 80¹, 81⁽¹⁾, 109¹,
119¹, 131, 250

Γ δ υ τ ῆ ρ ά χ η 80¹, 109⁽¹⁾, 119¹

Γ ε ρ α κ ο β ο ῦ ν ι 81⁽¹⁾

Γ ε ρ ῆ ν ε ι α 35

Γ ε ρ ο γ ά λ α ρ ο 28, 128, 135, 156, 222, 236,
449

Γ ε ρ ό ν θ ρ α ι (96), 14, 59, 67², 70¹,
75, 81¹, 83², 95, 110⁽¹⁾, 112¹, 247,
330, 340, 354, 372, 380, 381, 382,
383, 390, 395, 400, 401, 403, 404,
440, 499, 520

Γ έ φ υ ρ α Μυκηναϊκὴ 90

Γ ε ω μ ε τ ρ ι κ ῆ κ ε ρ α μ ι κ ῆ ἰδὲ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

Γ ε ω μ ε τ ρ ι κ ῆ π ε ρ ι ο χ ῆ Ἀσίνης 202, 203

Γ ε ω μ ε τ ρ ι κ ό ς ο ἰ κ ι σ μ ό ς 92

Γ ι ά λ ο β α 108¹, 119¹

Γ Ι Α Λ Ο Υ Ρ Η Σ Ν., XLII, 16, 37, 40, 66,
98, 104, 119¹, 479, 503

Γ ι ά ν ν ε ς 261

Γ κ α γ κ α ν ι ά (111), 62, 67², 70¹, 75,
81¹, 83², 96, 109¹, 112¹, 354, 372,
500

Γ κ ο ρ ι τ σ ά (94), 35, 41², 42, 44, 59,
67², 69³, 75, 81¹, 83², 94, 110⁽¹⁾,

112¹, 120², 130, 132, 162, 183, 247,
283, 378, 499, 520

Γ λ ά ς Βοιωτίας 442

Γ λ α ῦ κ η 186

Γ λ ι ά τ α (168), 103, 110⁽¹⁾, 112¹, 478

Γ λ υ κ ό β ρ υ σ η ἰδὲ Βεζάνι

Γ ο δ ε ν ά 465

Γ ο λ ά μ ο ν ῆ 95

Γ ό ρ τ υ ς 10, 92

Γ ο υ β α λ ά ρ ι 98, 500

Γ ο υ μ ε ν ί τ σ α - Κ ά τ ω ἰδὲ Κ ά τ ω - Γ ο υ μ ε -
νίτσα

Γ ο ύ μ ε ρ ο (183), 104, 109¹, 112¹, 503

Γ ο υ ρ ζ ο ύ μ ι σ α - Λ ε ό ν τ ι ο ν
(197), 106, 110⁽¹⁾, 112¹, 482, 504,
528, 533

Γ ύ θ ε ι ο ν (118), 59, 62, 63, 96, 109¹,
112¹, 467, 500

Γ ύ ρ ι ζ α (15), 15, 48, 67², 69³, 83²,
232, 266, 281

Γ ω ν ι ά (16), 15, 23, 41², 43, 44, 48,
49, 68¹, 69³, 73, 81¹, 83², 85, 87,
110⁽¹⁾, 112¹, 113, 120², 123, 124,
139¹, 143, 145, 146, 148, 149, 150,
151, 153, 154, 167, 183, 189, 190,
213, 214, 217, 228, 232, 266, 275,
281, 283, 284, 297, 298, 324, 330,
331, 347, 354, 360, 379, 381, 383,
384, 390, 391, 401, 406, 419, 430,
490

C

CARASANIN, M. V., XLVI

CASKEY, J. L., XXXVI, XXXVII,
XLIV, 16, 30, 226¹, 254, 261, 296,
378

CASKEY - AMANDRY, XXXVI

CASKEY - ELIOT, XXXVII

CHADWICK, J., XLVIII, 561, 562. Ἰδὲ
καὶ VENTRIS - CHADWICK

CHARLES, R. P., XLVII

CHARNEAUX - GINOUVÈS, XXXVIII

CHILDE, G. V. XXXVII, XLIII,

XLV, 185, 254³, 255², 261⁴, 271,
280⁴, 281^{1-2, 4}, 282¹, 284, 284¹, 285¹,
291², 292, 292¹, 293, 295, 348, 350,
352¹, 379, 380, 381, 383, 385, 388,
393, 551¹

COON, C. S., XLVII, 348, 557⁴, 558⁴

COURBIN, R., XXXVI, XXXVII

Cucuteni 380

CURTIUS ERNST, 6¹, 564;

CURTIUS - ADLER, XLI

Δ - D

Δ α ι μ ο ν ι ά (122), 76, 81¹, 84⁽¹⁾, 97,
109¹, 378, 500

Δ ά μ ι ζ α (186), 104, 110⁽¹⁾, 112¹, 480,
503, 545

Δαναοί 570, 571, 572

DAUX, G., XXXVII, XXXVIII,
XXXIX, XLI, XLIII

DAWKINS, R. M., XXXVIII

DAY, J., XXXIV

Δειράς Ἀργους 52, 53, 302

Δελφοί 292

DELVOYE, CH., XLV

Δενδρά ἰδὲ Μιδέα

Δ ε ρ β έ ν ι (201), 106, 110⁽¹⁾, 112¹, 484,
504

DESHAYES, J., XXXVI, XXXVII

Δ ή μ α ι ν α (34), 88, 97, 109¹, 112¹, 433

Δημήτηρ θεά 187, 568, 570, 578

Δ ή μ η τ ρ α (71), 31, 41², 42, 57, 67²,
69², 74, 81¹, 83², 92, 109¹, 112¹, 120²,
144, 158, 175, 179, 183, 243, 271,
285, 290, 378, 384

Δημητσάνα 463

Διάγων, ποταμός 77

Διάλεκτοι: Αἰολική 559, 561, Ἀρκαδι-
κή 560, Ἀρκαδοκυπριακή 559, Ἀ-
χαϊκή 573, 585, 586, Δωρική 560,
561, 586, Ἰνδοευρωπαϊκαί 561, 586,
Ἴωνική 561, 584, 585, Κρητική 586,

Μυκηναϊκή 560, 561, Πελασγική
585, Πρωτοϊωνική 561, 585

Δ ι ά σ ε λ λ α (174), 16, 103, 110⁽¹⁾,
112, 443, 479, 503, 527

DICKINS, G., XXXVIII

Δ ι μ η ν ι ό (5), 86, 109¹, 112¹

Διμήνιον Θεσσαλίας, 3, 132, 154, 169,
180, 380, 381, 424, 553

ΔΙΟΔΩΡΟΣ 11, 550

Διόνυσος θεός 264

DÖRRFELD W., XXXII, XXXIII, XLI,
12, 14, 29, 66, 78, 103, 320, 406,
497, 503

Δολοί 35

Δούναβις 254, 261, 281, 282, 380, 383

ΔΟΥΡΙΣ Σάμιος 550

DOW, S., XLIV

Δραγατσούλα 36, 62, 76

DRAGENDORFF, H., XXXIV

Δρακότρυπα 443, 481

Δραχμάνι 413

Δροσιά ἰδὲ Προστοβίτσα

Δρούβα 104

Δρύορες 574

Δύμη 10

Δυό - βουνά 87

DUSSAUD, R., XLIII

Δωριεῖς 571, 573, 574, 587, 589

Δωριέων Κάθοδος 3, 423, 550

Δωρική διάλεκτος. Ἴδὲ Διάλεκτοι

E

Ε γ γ λ ι α ν ό ς έ π ά ν ω (144), 16,
37, 41², 42, 63, 67², 69³, 77, 81¹,
83², 100, 101, 110⁽¹⁾, 112¹, 113, 114,
120², 162, 189, 205, 213, 214, 215,
248, 274, 281, 287, 297, 312, 329,
378, 380, 426, 441, 490, 501, 524,
534, 540, 542¹, 543, 544, 545, 547,
559, 586, 592

Ἐ γ λ υ κ ά ς (202), 108, 110⁽¹⁾, 112¹,
484, 504, 529

EDGAR, C. C., 290

EHDRICH, R. W., XLVI, 549¹, 551

Εἰλεοί ἰδὲ Καρκασία

ΕΚΑΤΑΙΟΣ 564²

Ἐλατον 291

Ἐ λ α φ ο ν ή σ ι (124), 63, 67², 70, 70¹,
84⁽¹⁾, 97, 250, 290

Ἐλευσίς 244, 384, 387, 388, 411, 559

Ἐλληνικό, λόφος 102

Ἐλίκη 10

Ἐλίτσα 36, 466

Ἐλος 61, 62, 63

EMMETT L., BENNETT JR., ἰδὲ BEN-
NETT κλπ.

Ἐξαμήλια 23, 48, 49

E. P. B., XXXVII

Ἐπάνω Ἑγγλιανός ἰδὲ Ἑγγλιανός Ἑ-
πάνω
Ἐπειοὶ 564, 567, 569, 571
Ἐπίδανρος Διμηρὰ 97
Ἐπίδανρος Νέα 88
Ἐπίδαυρος Παλαία (42), 9,
13, 89, 90, 91, 92, 109¹, 112¹, 456,
496, 515, 565. Ἰδὲ καὶ Ἀσκλη-
πιεῖον
Ἐπιπαλιοιθυιή 2
Ἐπιτάλιον 109⁽¹⁾, 119¹
Ἐρασίνοιο 53
ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΗΣ 3, 550
Ἐρινεός 10
Ἐρμιόνη (69), 2², 74, 92, 109¹, 112¹,
462, 564, 565, 569
Ἐρμος 581, 582
Ἐρύμανθος, ὄρος 7¹, 9, 10, 104, 560
Ἐρύμανθος, ποταμός 7, 66, 77, 560

FARNELL, L. R., 571
Feldeleseni 380
FICK, A., XLVII, 559¹, 560, 560¹,
564, 565¹⁻²
FIECHTER, E., XXXVIII, 58, 74
FIMMEN D., XLIII, 19¹, 66, 72, 75, 77,
78, 89, 92, 93, 254², 255⁴, 320, 364,
376, 380, 381, 463, 498, 549, 549¹⁻²,
552
FISCHER, E., XLVII, 558¹
FOLTIN, S., XLIV
FORSDYKE, J., XLIII, XLV, 388, 550⁴
FORSTER, E. S., XXXVIII
FOUQUÉ, F., 13¹

GALLET DE SANTERRE H., XLII
GARDINER, E. N., 376, 385
GEBAUER, K., XXXV, 14, 46, 46¹, 47,
49, 50, 56, 57, 72, 86, 87, 88

Ζάκυνθος 2, 576

Ζαργάτα (100), 35, 41², 42, 44, 60,
67², 69⁸, 84⁽¹⁾, 95, 130, 132, 162,
250, 577

Ἐτιὰ 109⁽¹⁾, 119¹, 544⁴
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΗΣ, Δ., XXXIV, 25
Εὔβοια νήσος 223, 279, 280, 281, 288,
292, 380, 418, 565²
Εὔβοια, ὄρος 28
Εὔξεινος Πόντος ἰδὲ Πόντος
Εὐρυτάνες 572
Εὐρώπη 285, 352, 383, 393, 403, 418,
589
Εὐρώτας 7, 10, 17, 36, 58, 94, 95
Εὔτησις 217, 244, 254, 255, 255¹, 281,
281¹, 283, 284, 295, 370, 384, 387,
411, 590
Εὐφράτης 581
Ἐφεσος 582, 583
ΕΦΟΡΟΣ 550, 567
Ἐφύρα 487
Ἐφουραῖα Ἀγγεῖα ἰδὲ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

F

FRANKFORT, H., XLIII, 141², 161,
381, 388, 415¹
FRAZER, J. G., 10, 26, 31, 56
FRICKENHAUS - MÜLLER, XXXIII,
14, 54, 89
FRÖDIN, O. 15
FRÖDIN - PERSSON, XXXII, 54, 55
FUCHS, S., XLIII, 26¹, 285¹
FÜRST, C. M., XLVII, 556, 557, 557¹⁻⁴
FURTWÄGLER, A., 510
FURTWÄGLER-LOESCHKE, XXXII,
25, 58, 492, 510
FURUMARK, A., XLIII, XLIV, XLVI,
26, 485, 489, 549¹, 550^{1,3}

G

GOLDMAN, H., 378, 388
GRIBÓ, M., XLVI
GRUNDMANN, K., XLV
GURNEY, O. R., 546¹, 572¹, 586

Z

ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ, N., XLII, 16, 80, 111
ΖΕΡΒΟΣ ἰδὲ ΖΕΡVOS
Ζευγολατιό (1), 46, 67², 69⁸, 71,
81⁽¹⁾, 83², 250

Ζευγολατιό Μεσσηνίας 81⁽¹⁾

ΖΗΝΟΔΟΤΟΣ 564¹

Ζούπαννα 35

Ζυγοειές (26), 15, 49, 50, 68¹,
69³, 70, 73, 81¹, 83², 84, 88, 110⁽¹⁾,
112¹, 113, 189, 190, 191, 210, 211,
213, 214, 215, 217, 218, 220, 223,
224, 225, 233, 238, 239, 242, 244,

253, 254, 258, 266, 269, 271, 272,
274, 275, 276, 279, 280, 281, 282,
283, 284, 285, 286¹, 295, 297, 299,
323, 324, 330, 331, 344, 347, 349,
350, 354, 361, 381, 383, 385, 390,
391, 401, 405, 412, 413, 430, 445,
489, 491, 508, 540, 544, 552, 556

Ζυθος 262, 263

Η

Ἡλεῖοι 574

Ἡλέκτρα Μεσσηνίας 478

Ἡλιόκαστρον 74

Ἡλις 2, 7, 9, 18, 40, 42, 171, 290, 293,
560, 562, 564, 564², 567, 569, 571,
573, 574, 576, 587, 589, 590. Ἴδε
καὶ Τριφυλία - Ἡλις

Ἡπειρος 572

Ἡραία (73), 10, 57, 67², 69³, 83², 92,
250, 261, 262¹, 271, 276, 279, 412

Ἡραῖον Ὀλυμπίας 322

Ἡραῖον - Πόρσυνα (38), 12,
13, 15, 27, 28, 41², 42, 44, 50, 68¹,
69³, 71, 73, 81¹, 83², 89, 110, 110⁽¹⁾,
112⁽¹⁾, 113, 120², 123, 124, 128, 132,

133, 134, 137, 139¹, 143, 145, 146
147, 148, 149, 150, 151, 156, 167
174, 179, 181, 183, 189, 194, 210,
214, 217, 220, 222, 223, 224, 236,
261, 268, 286¹, 288, 297, 300, 330,
334, 344, 347, 348, 349, 350, 351,
354, 362, 374, 379, 383, 390, 398,
401, 403, 413, 434, 449, 492, 498,
510, 540, 543, 556, 557

Ἡράκλεια ἰδὲ Πουρνάρι - Ἡράκλεια

Ἡρακλῆς 575

Ἡρας ναὸς 236, 334

ἩΡΟΔΟΤΟΣ 184¹, 562, 564, 564², 565,
566, 568, 569¹, 570, 570¹, 571, 582¹

ἩΣΙΟΔΟΣ 402

Η

HALEY - BLEGEN, XLVIII

HALL, H. R., XLIII, 550¹

HAMPL, F., XLVIII, 561²

HANSEN, H., 19¹, 24, 380, 381

HARLAND, J. P., XXXIV, XXXV,
XLIV, 218, 262

HASLUCK, F. N., XXXIV, 59

HEALTH, M. C., XXXVII

HEERMANSE - LORD, XXXIII

HEURTLEY, W. A., 92, 388, 561

HOLLAND, L. B., XLIV

HOLMBERG, E. J., XXXVII, 15, 32,
140, 140¹, 141³, 142⁽¹⁾, 144¹, 148,
152¹, 214¹, 256, 257, 326, 381, 404,
540

HOPE SIMPSON, R. ἰδὲ SIMPSON

H. S., XXXIII

HUTCHINSON, R. W., XLIV, XLVI,
XLVII, 218, 551¹

Hvar - Lesina 258

Θ

Θαλάμμαι (116), 14, 16, 96, 110⁽¹⁾,
112¹, 500, 521

Θεισόα 10

Θέλπουσα 10

Θεμισκυρα 582

ΘΕΟΧΑΡΗΣ, Δ. P., 292

Θεράπνη (90), 13, 14, 93, 94, 110⁽¹⁾,
112¹, 113, 114, 439, 499, 519, 534,
540, 547, 592

Θεσμὴ Λέσβου 398

Θεσμὴσι (67), 92, 109¹, 112¹, 439

Θεσμῶδων 582

Θέρμος 215, 412

Θεσμοφóρια 568

Θεσσαλία 2, 3, 6, 14, 44, 134, 136, 140,
142, 143, 145, 146, 147, 148, 149,
150, 151, 152, 154, 162, 165, 166,
167, 168, 169, 170, 174, 175, 180,
181, 184, 187, 216, 254, 254², 255,
257, 271, 274, 276, 276¹, 281, 283,
284, 285¹, 289, 294, 328, 352, 368,
380, 381, 387, 393, 411, 417, 419,
424, 543, 546, 553, 554, 560, 576,
578, 589

Θῆβαι 291

Ἰβηρικὴ γερόνησος 352

Ἰθάκη 13¹, 261, 281, 281¹, 283, 284, 380Ἰ κ λ α ι ν α (137), 81⁽¹⁾, 99, 110⁽¹⁾,
112¹, 441, 500, 522Ἰλιάς 564, 566, 567, 569, 571, 573, 581¹,
582, 584

Ἰλλυρία 258

Ἰλλυρικά ἀκταί 588

Ἰλλυρικά φυλαί 561

Ἰναχος 9

Ἰνδοευρωπαϊκαὶ διάλεκτοι ἰδὲ Διάλεκτοι

Ἰνδοευρωπαϊκαὶ φυλαί 387, 419, 558,
562, 580, 585

Ἰνὼ - Πασιφάη 96

Ἰόνιοι νῆσοι 258, 291, 381, 387, 419,
544, 546, 567, 570¹, 578, 590, 592

Θήρα 13, 571

Θησεὺς 337, 348

Θ ο λ ε ρ ό ν (4), 47, 67², 69², 70, 72,
83², 250

Θορικὸς 58, 464

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ 3, 37, 49, 402, 550, 565,
571Θ ο υ ρ ί α (150), 64, 67², 70¹, 84⁽¹⁾, 101,
110¹, 112¹, 250, 274, 282, 475, 502,
526

Θράκη 263

Θυέστης 592

Θυρεάτις 9, 57, 74, 279¹, 562

I

Ἴονιον Πέλαγος 566, 569

Ἴππου ὀστᾶ 398 (XX, 29)

Ἴ ρ ι α (63), 56, 67², 69², 74, 81¹, 83,
91, 110⁽¹⁾, 112¹, 250, 378, 439, 498Ἴ σ θ μ ί α (12), 21, 41², 42, 48, 67²,
69², 72, 81¹, 83², 87, 110⁽¹⁾, 112¹,
120², 152, 173, 179, 220, 223, 231,
378, 430, 556

Ἰσθμὸς 9, 23, 48, 506, 578

Ἰσπανία 6, 559

Ἰταλία 352, 381, 383, 393, 396, 419, 422,
544, 546, 587, 590, 592

Ἰωλκὸς 571, 574

Ἰωνες 348, 562, 564, 564², 565, 565²,
570, 585

Ἰωνικὴ διάλεκτος ἰδὲ Διάλεκτοι

J

JANTZEN, U., XXXV

K

ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ, Π., XLIII, 13¹, 19¹, 90Κ α γ κ ά δ ι (188), 105, 110⁽¹⁾, 112¹,
480, 503.Κ α ζ ά ρ μ α (47), 90, 109⁽¹⁾, 112¹, 437,Κ α κ ό β α τ ο ς (171), 14, 80², 103, 110,
110⁽¹⁾, 112¹, 426, 443, 478, 491,
503, 527, 533, 540, 545, 546

Καλάβρυτα 105

Κ α λ ά μ α ι (145), 37, 64, 67², 70¹,
84⁽¹⁾, 99, 100, 109⁽¹⁾-¹, 112¹, 250,
258, 469, 474, 501, 521Καλδάμου 80¹, 119¹

Καλκάνι 26, 71, 84, 236, 323, 557, 558

Κ α λ ι θ έ α (200), 106, 110⁽¹⁾, 112¹,
483, 504, 529, 545

ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ 564

Καλλιρρόη 185

Κ α λ ο ύ σ ι (189), 105, 110⁽¹⁾, 112⁽¹⁾,
480, 504Κ α λ ύ β ι α - Π ε λ λ ά ν η ς (84), 15,
93, 110⁽¹⁾, 112¹, 464, 499, 519

Καλυδών 571

Κάμπος (99), 13, 35, 95, 99, 110⁽¹⁾,
112¹, 465, 499, 521
Κάναλος 80¹, 109⁽¹⁾, 119¹
Κανδία 81¹, 112¹, 189, 203, 213, 215,
217, 243, 271, 286¹, 297, 309, 224,
329, 354, 368, 408, 412, 416, 439,
498, 519, 534
Κανιά 503
Καννιβαλισμός 136
Κάντια ιδέ Κανδία
KANTOR, H., XLIV
Καππαδοκική Κεραμική 381
Καράκασσι - Εϊλιεοί (64), 74,
81¹, 84⁽¹⁾, 85, 91, 110⁽¹⁾, 112¹, 330,
339, 378, 462
Καραούσι 36, 62, 76, 162
ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ, ΘΕΜ., XXXVIII, 60,
93, 464
Καρδαμύλη (101), 35, 41², 42, 60,
67², 69¹⁻², 84⁽¹⁾, 95, 109¹, 112¹, 121,
162, 178, 179, 250, 274, 275, 440,
499
Καρδαμυλησός 560
Κάρες 564, 565, 569, 570
Καρνέας 95
Καρνεζαίτια 56
KARO, G., XXXII, XXXIII, XXXIV,
XXXV, XXXIX, XLI, XLIV,
19¹, 25, 29, 75, 88, 89, 92, 196, 198,
432, 446, 509, 542, 544, 547¹, 558⁴
ΚΑΡΟΥΖΟΣ, X., 119²
Καρτερόλι (149), 101, 110⁽¹⁾,
112¹, 475, 502
Kaska(n) 569
Κασσίτερος 262
Καστανά 93
ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ, Ε., XXXIII, 19, 459
Καστράκι 89
ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ, Γ., XXXVIII, 94
Κάστρο 81⁽¹⁾, 109⁽¹⁾, 119¹
Κατακάλλιον (24), 88, 109¹, 112¹
Κατάκωλον - Φειά (178), 41¹,
66, 67¹⁻², 70, 70¹, 71, 78, 81¹, 83,
104, 109¹, 110⁽¹⁾, 112¹, 250, 275,
282, 290, 378, 384, 503, 568
Καταράκις ιδέ Λόπεσι
Καταραχάκι 98, 441, 500

Κατσαρού 101
Κατοίγκρι 436. 'Ιδὲ καὶ "Αγιον "Α-
θριανόν
Κάτω - Γουμενίτσα (193), 105,
110⁽¹⁾, 112¹, 480, 504, 528, 533,
544¹
Καύκασος 581, 582, 583
Καύκων 566, 568
Καύκωνες 562, 564, 564², 565, 566, 567,
568, 569, 570
Καφριό 80¹, 98, 98¹
Κεάδας 584
Κεχχεαί (18), 49, 67², 69³, 70, 83²,
87, 250
Κελάδι (65), 92, 109¹, 112¹, 439
Κελόσα 560
Κεντρική Έλλάς 216, 246, 254², 265,
281, 355, 381, 387, 388, 583. 'Ιδὲ καὶ
Στερεά Έλλάς
Κεραμιδιώνα 36
ΚΕΡΑΜΙΚΗ
—Βυζαντινή - Χριστιανικῶν χρόνων
37, 66, 222
—Γεωμετρική, 25, 31, 88, 102, 439
—Έλληνιστική 35, 66, 95, 222, 439
—Τοιρικῶν χρόνων - κλασσική 31,
35, 36, 58, 61, 62, 66, 77, 95
Περίστορική
—Κατηγορίαι: Νεολ. Α1α, 141, 153,
154, 156, 157, 159, 161, 162, 164,
166. Α1β 142, 153, 154, 156, 158,
159, 164. Α1γ 143, 153, 155, 156,
159, 160, 164. Α1δ 143, 153, 156,
160, 161, 162. Α2α 143, 154, 156.
Α2β 144, 160, 164. Α3α 144, 156,
160. Α3β 145, 153, 155, 158, 159,
160, 161. Α3γ 145, 154, 156, 386,
Β1α 146, 155, 157, 159, 160, 161,
Β1β (Urfirnis) 146, 153, 156, 157,
158, 159, 160, 161, 167, 171, 187,
188, 288. Β1γ 147, 153, 160, 164,
170. Β1δ (Πρωτομινύεια) 148, 153,
158, 160, 161, 164, 167, 171, 230,
259, 386, 417. Β1ε 148, 153, 157,
160, 161. Β2α 149, 153. Β2β 149,
157. Β3α 149, 153, 156, 159, 165,

ΚΕΡΑΜΙΚΗ (συνέχεια)

386. Β3βΙ 150, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 165, 167, 171. Β3βΙΙ 161, 288. Β3γ 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 161, 165, 170, 232. Β3δΙ 151, 158, 161, 165. Β3δΙΙ 152, 158, 165. Β3εΙ 153, 165. Β3εΙΙ 153, 158, 161, 165. 'Αγίας Μαρίνης Νεολ. 165. 'Αδριατική 144, 164, 246. "Εσω έγγράμματος 147. ΠΕ ΑΙ 226-227, 230, 231, 232, 233, 236, 237, 239, 241, 244, 256, 260. ΑΙΙ 227, 230, 231, 232, 236, 237, 241, 246, 247, 256, 260. ΒΙ 227, 230, 231, 232, 234, 236, 237, 238, 239, 242, 245, 249, 253, 254, 256, 260. ΒΙΙ 228-229, 230, 231, 232, 234, 236, 237, 238, 239, 242, 243, 245, 246, 247, 249, 253, 260. ΓΙα, 228, 230, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 242, 247, 249, 254, 255, 256, 260. ΓΙβ 225, 230, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 245, 247, 255, 260. ΓΙΙ 228, 233, 236, 237, 238, 239, 242, 246, 249, 255, 260. Δ 229, 230, 232, 233, 235, 236, 237, 238, 240, 241, 243, 247, 249, 255, 256, 260. Ε 229, 230, 231, 232, 233, 236, 237, 238, 240, 243, 246, 247, 250, 255, 256, 260. ΣΤ 229, 230, 232, 235, 236, 237, 240, 243, 255, 256. 'Αγίας Μαρίνης 229. 'Αδριατική 246, 248, 256. Πηλού 256. Kerbschnitt 244, 245. Φαγεντιανή 230, 231, 234, 241, 244, 245, 246, 247, 248, 253. ΜΕ ΑΙ 354-355, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 368, 369, 371, 372, 373, 378, 379, 380, 385, 388, 407, 416-420, 552. ΑΙΙ 355-356, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 369, 372, 374, 378, 379, 386. ΑΙΙΙ 356, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 369, 372, 374, 379, 386. ΒΙ 356-357, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 368-369, 370, 371, 372, 373, 374, 376, 378, 380, 386, 388, 407.

ΚΕΡΑΜΙΚΗ (συνέχεια)

ΒΙΙ 357, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 375. ΒΙΙΙ 357-358, 360, 362, 363, 365, 367. Γ 358, 360, 364, 365, 367, 371, 372, 375, 385. ΔΙ 359, 361, 362, 364, 365, 367, 368, 371, 372, 375, 381, 382-383, 389. ΔΙΙ, 361, 362, 367-368, 372, 375, 382, 389. 'Αγίας Μαρίνης 364, 366, 381. 'Αχαϊκή κεραμική 368, 384. 'Ερυθρά ή Μελανά λεία 356, 360, 364, 365, 383-384. 'Ερυθρά Μινύεια 363, 369, 374, 379, 383. Καμαραϊκά 364, 369, 373, 375, 380, 381, 424. Κοκκιωτά - barbotine 373. Προμινύεια 366, 383, 385, 406. ΥΕ Ι Α, Β, Γ, Δ 486, Ε, ΣΤ 487. ΥΕ ΙΙ Α, Β, 487, 490, 491, 495, 502, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ 488. ΥΕ ΙΙΙ Α 488, Β 489, 495, Γ 489, 495, Δ, Ε, ΣΤ 489. —Κόσμησις Γραπτή. Βαφή Νεολ. 'Αμυρά Ιδὲ κατηγορίας Α3γ Β3α. ΠΕ 238. ΜΕ Ιδὲ κατηγορίας ΒΙ-ΙΙΙ. Στυλινή Νεολ. 'Ιδὲ κατηγ. ΒΙβ Β3βΙ-ΙΙ. ΠΕ Ιδὲ κατηγορίας ΒΙ-ΙΙ ΓΙ-ΙΙ. ΜΕ Ιδὲ κατηγορίας ΔΙ-ΙΙ. ΥΕ Ιδὲ κατηγορίας ΥΕΙ-ΙΙΙ. Διάταξις κοσμήσεως κατὰ ζώνας ΠΕ 228. ΜΕ 356. ΥΕ 489 κατὰ μετόπας Νεολ. 145, 151, 164. ΜΕ 356, 358, 361, 362, ΥΕ 489. Σχέδια Γραπτής κοσμήσεως. Γραμμικά - Γεωμετρικά. Νεολ. δμοια πρὸς ΜΕ 146, 150, 154, 165. ΠΕ 228, 237, 238. ΜΕ 356, 359, 361, 367, 368, 386. λευκά: 359, 375, 382, 383. ΥΕ 486. Γραμμαὶ εὐθείαι-παράλληλοι: Νεολ. 150, 151, 155. ΠΕ 228, ΜΕ 356, 357, 361, 367, 370, 371, 374, 375, ΥΕ 486, 492, 494. κυματοειδείς: Νεολ. 149, 150, 151, 155. ΜΕ 357, ΥΕ 486. κομπύλοι - καμπυλόγραμμα σχέδια: ΜΕ 357, 368, 370, 371, 372, 375. γραμμῶν πλέγματα: Νεολ. 145, 149, 150, 161, 165, ΜΕ 356, 359, 367. γραμμαὶ τεθλασμέναι: Νεολ. 150, 151,

ΚΕΡΑΜΙΚΗ (συνέχεια)

- 155· Γονίαι ἐπ'ἀλλήλοι: Νεολ. 165, ΜΕ 370, 375· Κύνκοι: ΜΕ, ἀπλοῖ 356, 359, 370, ὁμόκεντροι 356, 357, 359, 367, 368, 370, μετὰ σταυροῦ 357, 359, 370· Μαίανδροι: Νεολ. 158, 170, ΠΕ 237· Ρόμβοι ΜΕ 361, 367, 370: Σῆγμα ἀντεστραμμένα 357· Σπείραι Νεολ. 151, 154, 158, 170, ΜΕ ἀπλαῖ 357, διπλαῖ 359, 361, 367, 368, ψευδεῖς 357, 359, ΥΕ 486, 487, 490, 494, 495, 503· Στιγμαί: ΠΕ 235, ΜΕ 367, 368, ΥΕ 487, 490, 494. Ταυνία βαφῆς εἰς σχῆμα σταυροῦ: ΠΕ 227, 234, 238, 242, 249, 254, 293. Τρίγωνα: Νεολ. 145, 149, 150, 155, 158, ΠΕ 228, ΜΕ 356, 358, 367, 370. Παραστάσεις Ἀνθέων: ΜΕ 367, 368, ΥΕ 488, Ἰριδος: ΥΕ 487, 488· κρίνων ΜΕ 362, ΥΕ 487, 488· κρόκων: ΥΕ 487· λευκανθέμων: ΥΕ 487. Παρστάσεις ἀνθρώπων: ΥΕ 497· βράχων: ΥΕ 487· διπλῶν πελέκεων: ΜΕ 359, ΥΕ 486, 487, 491· ἐναλίον βίου: ΥΕ 486· ζώων - πτηνῶν: ΜΕ 357, 358, 361, 367, ΥΕ 503· ζώων φανταστικῶν: ΥΕ 491· ἰχθύων: ΥΕ 506· καλαμοειδῶν φυτῶν: ΥΕ 486· ναυτίλων: ΥΕ 487, 488, 491· ὀκταπόδων: ΥΕ 487, 492· ὀστράκων πορφύρας: ΥΕ 492, 498· πλοίων: ΥΕ 498, 501· πτηνῶν: ΥΕ 489, 503· ροδάκων: ΥΕ 487, 488, 489, 491· φυκῶν: ΥΕ 487· φύλλων ΜΕ 367· φύλλων κισσοῦ: ΥΕ 486, 487, 494· φυτικά κοσμήματα: ΜΕ 357.
- Ρυθμοὶ κοσμήσεως ΥΕ: Αἰῶνα 495, Ἀνακτορικὸς 491, 493, 494, 496, 499, 501, 503, 546, Κλειστός 489, 495, Σιταποθήκης 492, 494, 495
- Σχέδια ἐγγαράκτου κοσμήσεως. Ἄκανθα ἰχθύος: Νεολ. 144, 164, ΠΕ 233, 236, 238. Γέμισμα λευκὸν ἐγγαράξεως: Νεολ. 149, 152, 154, 158, ΠΕ 227, 290, ΜΕ 355, 385,

ΚΕΡΑΜΙΚΗ (συνέχεια)

387. Ἐμπίστος κόσμησις: Νεολ. 148, ΠΕ 227, 233, 235, 238, 240, 242, 243, 244, 246, 258, ΜΕ 355, 363, 369, 384. Πλαστική: Νεολ. 147, 148, ΠΕ 238, 240, 242, 245, 246, ΥΕ 495. Τεκτονικὸς ρυθμὸς: ΜΕ 376, 384
- Σχήματα ἀγγείων: Ἀλάβαστρα: ΥΕ 486, 488, 490, 493, 495, 499, 503. Ἀμφορεῖς: ΠΕ 243, 249, 261, ΜΕ 357, 386, ΥΕ ψευδόστομοι 488, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 498, 504 ἰδὲ καὶ πίθοι. Ἀρυβαλλοειδῆ: ΥΕ 495. Ἀρυτήρες: ΠΕ 238, 242, 260, ΜΕ 356, 375, ΥΕ 486. Ἀσκοί: Νεολ. 165, ΠΕ 226, 227, 228, 229, 230, 232, 234, 235, 237, 239, 244, 252, 260, ΥΕ 490, 493, 494, 498. Βύσματα: ΠΕ 242. Δέπας: ΠΕ 240, 263. Διπλὰ ἀγγεῖα: ΜΕ 375. Δισκοειδῆ: ΜΕ 378. Ζωόμορφα: ΥΕ 494. Θήλαστρα: ΠΕ 235, 260, ΜΕ 375, ΥΕ 493, 494. Καλαδόσχημα: ΠΕ 238, ΜΕ 374. Κάνθαροι: ΥΕ 488. Κέρνοι: ΥΕ 493, 494. Κοχλιάρια: ΠΕ 242. Κρατήρες: ΠΕ 231, 238, 243, 260, ΜΕ 368, ΥΕ 488, 493, 494. Κύαθοι-Κυαδόσχημα ἀγγεῖα: Νεολ. 145, 149, ΠΕ 228, 229, 230, 231, 233, 234, 235, 243, 245, 249, 260, ΜΕ 355· Κύλικες: ΥΕ 488, 489, 492, 494, 495. Κυλινδρικά Ἀγγεῖα, 489. Κύπελλα, ἀβαθῆ: Νεολ. 144, 151, ΠΕ 226, 227, 230, 238, 241, 244, 245, 246, 248, 260, 262, ΜΕ 357, 358, 367, ΥΕ 488· βαθέα: Νεολ. κωδωνόσχημα: 160, 167, 252, ΠΕ 227, 229, 230, 232, 235, 238, 241, 243, 244, 245, 246, 260, ΜΕ 355, 357, 369, 374, 376, ΥΕ 486, 488· διάτρητα: ΠΕ 233, 240, 244, 260, ΜΕ 358, ΥΕ 493· μετὰ πλευριζοῦ στομίου ΠΕ 234, ΜΕ 356, 362, 365, 386, ΥΕ 486, 488, 494· μετὰ ποδός (fruitstands): Νεολ. 145, 147.

ΚΕΡΑΜΙΚΗ (συνέχεια)

148, 149, 170, ΜΕ 355, 356, 361, 366, 386, ΥΕ 487· μετά προχοῆς: ΠΕ 227, 228, 230, 231, 232, 233, 234, 237, 238, 239, 243, 245, 246, 252, 260, 261-263, 287, 288, 293, 566· σκυφοειδῆ: Νεολ. 142, 158, ΠΕ 234, 235, 237, 240. Λόφωνακες ΜΕ 376. Λεκάναι: ΠΕ 230, 238, 240, ΥΕ 487, 488. Λεκάναι λουτροῦ: ΥΕ 491. Λοπάδες: ΠΕ 229, 260, ΜΕ 356. Μαγειρικά σκεύη: ΠΕ 229, 260, ΜΕ 358, 375, ΥΕ 487. Μικροσκοπικά ἄγγεϊα: Νεολ. 155, ΠΕ 239, 261, ΜΕ 360, 363, ΥΕ 491. Πίθου: Νεολ. 143, 148, 151, ΠΕ 229, 230, 232, 235, 238, 260, ΜΕ 356, 358, 363, 371, 375, 386, ΥΕ πίθοι-ἀμφορεῖς: 489, 498· μετά δύο λαβῶν 493 496· μετά τριῶν λαβῶν 492, 493, 494, 496, 498, 503. Πινάκια: Νεολ. 143, ΠΕ 227, 228, 229, 230, 234, 236, 238, 239, 241, 248, ΥΕ 487. Ποτήρια: ΠΕ δίστα (tankards) 228, 233, 235, 246, 249, 252, 260· ρακοπότηρα (ouzo cups): 240, ποτήρια: ΜΕ 361, 367, 368, 374, 375, 386· τύπου Βαφειοῦ ἢ κεφτί: 357, 359, 361-362· δίστα: ΜΕ 367, 374, ΥΕ ἄνευ λαβῆς: 486· κυλινδρικά: 491, 494· κυπελλόσχημα: 488· τύπου Βαφειοῦ-κεφτί: 486, 488, 490, 491, 498· ὑψίποδα: 486, 488, 491. Πρόχοι: ΠΕ 231, 234, 240, 260· μετά λοξῶς τετμημένου λαμποῦ: ΠΕ 242, 249, 287, ΜΕ 365, 386, ΥΕ πρόχοι: 487, 488, 490, 495, 498. Πυξίδες: ΠΕ 232, 234, 235, 238, 239, 242, 252, 260· πυξίς μετά κεφαλῶν κριῶν: 239, ΥΕ 493, 501. Πύραυνα: ΠΕ 243, 260. Πιάματα: ΠΕ 234, 236, 238, 242, 245, 260. Ρυτά κωνοειδῆ: ΥΕ 491, 493, 494. Σκύφοι ἰδὲ κύπελλα σκυφοειδῆ. Τηγανοειδῆ ἄγγεϊα: ΠΕ 229, 230, 232, 235, 238, 240, 245, 246, 260. Τρίποδες: Νεολ. 148, ΠΕ 243. Τσιότρες:

ΚΕΡΑΜΙΚΗ (συνέχεια)

ΥΕ 493, 494. Ὑδρία: Νεολ. 142, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 151, 167, ΠΕ 226, 227, 228, 229, 231, 232, 234, 235, 239, 240, 246, 248, 252, 260, 261¹, 287· μικραῖ: ΠΕ 234, 236, 241, 245, 246· ραμφόστομοι: ΠΕ 229, 232, 252, 260, 287· Ὑδρία: ΜΕ 356, 366, 367, 368, 375, 376· ραμφόστομοι: 356, 357, ΥΕ μεθ' ὕψηλοῦ λαμποῦ: 487, 488, 490, 492, 494, 495· μετά λοξῶς τετμημένου λαμποῦ: 486, 488, 490, 493. Φιάλαι: Νεολ. fruitstands 145, 147, 148, 149, 170, ΠΕ 244, ΥΕ 488. Ψυγεῖον: ΠΕ 238
—Τεχνικὴ ἄγγειων. Βάσεις: ἐπίπεδοι: Νεολ. 142, 143, ΠΕ 226, 227, 244, ΜΕ 361, 366, 369, 376· ἐπηρμέναι: Νεολ. 142, ΠΕ 226, 227, 239, 244, 260, ΜΕ 355, 366, 369· κοίλαι: ΠΕ 226, 244· μετ' ἀποτυπωμάτων ψάθας: ΠΕ 232, 234, 235, 242· μετά ποδός: ΜΕ 355, 356, 361, 369· σφαιρικά: Νεολ. 142, 143· χαμηλαῖ: Νεολ. 142, 143, ΜΕ 355, 362
Ἐπιφάνεια πηλοῦ, ἀνεπίχριστος: ΜΕ 356, 358· ἐπιχειρισμένη: Νεολ. 141, 142, 145, 148, 164, ΠΕ 227, 228, 234, 239, 242 ἰδὲ καὶ κατηγορίαν ΑΙΓ' ἀργυρόχρους: 249· λευκή: 245, 247, 248, 253, ΜΕ 355, 357, 359, 364, 368, 369, 370, 373, 374, 375· ἐστίλβωμένη: ΜΕ 364, 369, 370, 373· ἄνευ ἰχνῶν στιλβώσεως: 369· λεῖα: ΠΕ 227, 228, 230, 231, 239, 244, 246, ΜΕ 355, 356, 357, 358, 370, 374· λιπαρὰς ἀφῆς: 366, 385· μετ' ἰχνῶν στιλβωτικοῦ ἐργαλείου: Νεολ. 143, 146, 147, 148, ΠΕ 226, 227· μετ' ἡμισφαιρικῶν προεξοχῶν: Νεολ. 142, 148, 155· μετ' ῥοειδῶν προεξοχῶν: Νεολ. 143, 147· μετ' ὀγκωμάτων σχηματιζόμενων διὰ κεντήσεως ἐκ τῶν ἔσθιδεν: Νεολ. 146· παραλλασσοῦσης χροῖας (mottled): Νεολ. 149, ΠΕ 244· σαπωνοειδῆς τὴν ἀφήν: Νεολ. 148,

ΚΕΡΑΜΙΚΗ (συνεχεία)

- 164, ΜΕ 355, 385· στυλπνή: ΜΕ 366, 371
 Λαβαί, ἀποφύσεις: Νεολ. 142, 143, ΠΕ 232, 244· ταινιόσχημοι: Νεολ. 142, ΠΕ 237, ΜΕ 355, 356, 358, 366, 369, 376, 386
 Περιγράμμα ἀγγείων· γωνιώδεις: ΜΕ 355, 366, 369, 386· ἀπεστρογγυλωμένον ΜΕ 356, 366, 369
 Πηλός ἀκάθαρτος Νεολ. 151, 164, ΠΕ 226, 227, 229, 233, 234, ΜΕ 356, 358· ἀτελώς ὀπτημένος Νεολ. 142, 151, 166· διαλυόμενος κατὰ τὴν πλύναν: Νεολ. 151· μετὰ τετριμμένου λίθου Νεολ. 146
 Σχηματισμός ἀγγείων διὰ καλουπίων ΜΕ 366, 369
 —Τροχός κεραμικός ΜΕ 454, 369, 378, 386, 590
 —Τροχήλατα ἄγγεα ΜΕ 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 371, 372, 373, 379
 —Χειροποίητα ἄγγεα ΜΕ 356, 360, 361, 366, 367, 369, 371, 372, 373, 374, 379, 380, 386
 Κεραμικὴ Πρωτογεωμετρικὴ 439
 Κεραμικὴ Ρωμαϊκὴ 35, 445
 Κεραμικὴ χριστιανικῶν χρόνων ἰδὲ ΚΕΡΑΜΙΚΗ Βυζαντινὴ
 ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ, Α. Δ., XXXIV, 25, 30
 Κερύνεια 10
 Κ ε φ α λ ἄ ρ ι (44) 28, 41², 43, 44, 53, 67², 69², 73, 81¹, 83², 84, 90, 109¹, 112¹, 120², 157, 237, 378
 Κεφαλάρι Ἡραίου 28, 435
 Κεφαλληνία 380
 Κεφαλόβρυσσ 33
 Κηφισός 560
 KIERPERT, H., 6¹
 Κιλικία 169, 293, 543, 584
 Κίμων 337
 Κίρρα 284, 292, 590
 KIRSTEN, E., XL
 KIRSTEN - PHILIPPSON, 6¹
 Κ λ ε ι δ ι - ᾿Α ρ ῆ ν η (172), 14, 16, 66, 67², 70¹, 77, 81¹, 83², 103, 110,

110⁽¹⁾, 112¹, 144, 250, 258, 346, 378, 380, 413-414, 443, 479, 503, 540, 542

Κλείτωρ 10, 572

Κ λ έ ν ι α (28), 24, 41², 42, 44, 50, 67², 69², 73, 81¹, 83², 88, 110⁽¹⁾, 112¹, 120², 123¹, 128, 132, 155, 174, 179, 250, 378, 509

Κ λ ε ω ν α ί (22), 9, 15, 50, 87, 109, 112¹, 508, 534

ΚΛΗΜΗΣ 550

Κλίβανοι κεραμικοὶ ἰδὲ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ Κνωσός 14, 380, 381, 545, 586

Κ ό κ α λ α (164), 41¹ 67¹, 102, 109¹, 112¹, 443

Κοκκινιά 108¹, 119¹

Κοκκινохώματα 99

ΚΟΝΔΑΚΗΣ 13, 459

Κ ο π α ν ά κ ι (165), 102, 110⁽¹⁾, 112¹, 478, 502, 527, 545

Κ ο ρ ά κ ο υ (8), 14, 15, 47, 68¹, 69², 70, 71, 72, 81¹ 83¹, 85, 86, 110⁽¹⁾, 112¹, 113, 123, 124, 138, 139, 189, 213, 215, 217, 219, 226, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 236, 238, 239, 241, 242, 245, 252, 254, 255, 257, 258, 265, 276, 279, 281, 282, 286¹, 295, 297, 324, 325, 326, 329, 330, 347, 354, 360, 362, 365, 366, 367, 371, 379, 380, 381, 382, 383, 385, 390, 405, 406, 410, 412, 414, 419, 426, 444, 485, 490, 492, 493, 507, 534, 540

Κορινθία 18, 48, 49, 50

Κορινθιακός κόλπος 9, 286, 288, 289, 292, 293, 295, 425, 566, 567, 570, 572, 577, 578, 590, 592

Κ ό ρ ι ν θ ο ς Ν έ α (9), 15, 47, 48, 86, 109¹, 112¹, 444, 490, 508

Κ ό ρ ι ν θ ο ς Π α λ α ι ά (13), 9, 10, 12, 15, 16, 20, 22, 24, 41², 43, 44, 48, 49, 50, 68¹, 69, 69², 71, 72, 81¹, 83², 84, 87, 110⁽¹⁾, 112¹, 120², 124, 127, 132, 133, 134, 139¹, 140, 142, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 167, 168, 171, 173, 174, 176, 179, 181, 182,

- 183, 184, 189, 190, 210, 211, 214, 220, 223, 224, 231, 253, 258, 265, 268, 275, 276, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 288, 293, 330, 344, 347, 352, 354, 360, 390, 400, 401, 403, 413, 416, 490, 508, 556, 560, 571, 576
- Κόρυθος 560
- Κορυφάσιον (132), 16, 37, 41¹, 41², 43, 44, 63, 67^{1,2}, 76, 81⁽¹⁾, 81¹, 83², 98, 110⁽¹⁾, 120², 123, 130, 132, 162, 250, 258, 378, 468, 500, 522
- Κορυφάσιον, χωρίον ἰδὲ Ὀσμάναγα
- Κόρυφος (29), 50, 67², 69³, 83², 250
- Κορώνη 97
- ΚΟΣΜΟΡΟΥΛΟΣ - WALKER, L., XXXII, 20, 22, 127, 128, 134, 140¹, 142, 142⁽¹⁾, 148, 151, 152, 153, 173, 184, 220, 223, 231, 232, 261, 265, 266, 389
- ΚΟΥΓΕΑΣ, Σ., XXXIX, 35
- Κουκιρίκου, τύμβος 102
- Κουκουνάρα (133) 16, 80¹, 98, 110⁽¹⁾, 112¹, 215, 216, 346, 441, 468, 500, 522, 534, 542
- Κούκουρα, χωρίον ἰδὲ Σαλμώνη
- Κούκουρα, ὕψωμα 108
- ΚΟΥΜΑΡΗΣ, I., XLVII, 557
- Κουμασά 283
- Κούροχουλα 86
- ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ, K., XXXIX, 14, 16, 38, 77, 99, 100, 470, 500
- Κουτήφαρη 96, ἰδὲ Θαλάμαι
- Κουτσοπόδι 52
- Κουτσουβέρι 80¹, 109⁽¹⁾, 119¹
- Κουφίερος 41¹, 119¹
- Κορυφόβουνον (89), 34, 41², 42, 44, 58, 67², 69², 84⁽¹⁾, 130, 133, 136, 147, 148, 150, 161, 178, 179, 183, 189, 205, 220, 223, 246, 272, 275
- Κόχλα (160) 102, 109¹, 112¹, 526, 544⁴
- Κρανία 96
- Κρεθαιέτορες 81⁽¹⁾, 109⁽¹⁾, 119¹
- KRETSCHMER, P., XLVII, XLVIII, 559¹, 561
- Κρήτη 4, 6, 15, 188, 215, 228, 242, 243, 254, 254², 255, 255^{1,4}, 258, 261, 267, 270, 276, 276², 280, 281, 282, 283, 291, 292, 328, 349, 352, 359, 379, 380, 383, 389, 390, 412, 414, 415, 416, 418, 419, 424, 425, 501, 541, 543, 544, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 557, 559, 560, 566, 568, 580, 583, 588, 589
- Κριτσανά 281, 381³, 293
- Κροκεαί (103), 61, 95, 110⁽¹⁾, 112¹, 466, 499, 509
- Κρυονέρι 577
- Κρῶμα 584
- Κυβέρι (56), 91, 110⁽¹⁾, 112⁽¹⁾, 460, 497, 518
- Kültepe 263
- Κυκλάδες 4, 14, 192, 212, 215, 216, 221, 224, 227, 229, 232, 242, 243, 246, 254, 254², 255^{1,4}, 260, 261, 263, 270, 271, 279², 280, 281, 290, 291, 292, 293, 294, 349, 350, 352, 379, 380, 381, 384, 387, 393, 419, 422, 425, 541, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 587, 588, 589, 590
- Κύκλωψ 184
- Κυλλήνη 7, 9, 10
- Κύναιθα 10
- Κυνόρτιον 54
- Κυνουρία 93, 562
- Κυνούριοι 562
- KUNZE, E., 53
- ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ, N., XLII, 80, 104, 105, 106, 108, 347, 413, 480, 481, 482, 483, 484, 504, 532, 533
- Κυπρισσία (155), 40, 77, 81¹, 84⁽¹⁾, 101, 102, 103, 109¹, 112¹, 378, 380, 502
- Κυπρισσιακὸς κόλπος 9
- Κυπριακὸν ἀλφάβητον 559
- Κύπρος 223, 254⁴, 293, 560, 567, 587, 589
- Κυρήνη 560, 571

Λ

- Λάγυιο (114), 62, 67², 70¹, 84⁽¹⁾,
 96, 109¹, 112, 248
 Λαγκουβάρδος 67¹, 81⁽¹⁾, 109⁽¹⁾, 119¹,
 250¹
 Λαγοῦ 109⁽¹⁾, 119¹
 Λάδων 7, 10
 Λακεδαίμων 565, 565²
 Λάκωνες 565
 Λακωνία 6¹, 7, 9, 14, 15, 16, 17, 18,
 33, 42, 57, 68, 69, 69³, 70, 75, 82,
 83, 85, 93, 110, 111, 112¹, 113¹,
 120, 121, 122, 170, 261, 286, 288¹,
 382, 530, 531, 532, 542, 546, 549
 560, 564, 565, 566, 569, 570
 Λαλιώτη 86
 Λάρισα Ἀργους 13, 53, 90, 302, 364,
 392, 435, 436, 496, 560
 Λάρισα Θεσσαλίας 417
 Λάρισος, ποταμός 7, 560
 Λάρυνθος 560
 Λαρύσιον 560
 Λᾶς (120), 97, 109¹, 112¹, 500
 Λατζοῖ 109⁽¹⁾, 119¹
 Λειβαδίτη 98
 Λεβέτσβα 95
 LEHMANN, H., 6¹, 88
 Λέκα (108), 61, 67², 70¹, 75, 81¹,
 83², 96, 109¹, 112¹, 247, 378, 440,
 521
 Λέλεγες 564, 565, 566, 567, 569, 570,
 571, 573, 584
 Λεόντιον 10 ἰδὲ καὶ Γουρζούμια
 Λέντεον ἰδὲ Στροβίται
 Λέννα (52), 30, 41, 41², 43, 44, 45,
 54, 68¹, 69, 69³, 70, 71, 74, 81¹,
 83², 85, 90, 110⁽¹⁾, 112¹, 113, 120²,
 123, 124, 129, 132, 133, 135, 137, 142¹,
 147, 148, 150, 151, 152, 157, 175,
 179, 181, 182, 183, 189, 195, 198²,
 203, 210, 211, 212, 213, 214, 215,
 217, 218, 220, 222, 223, 224, 225¹,
 230, 235, 238, 239, 242, 244, 245¹,
 253, 254, 255, 258, 263, 269,
 271, 276, 279, 280, 281, 282, 283,
 284, 285, 286¹, 287, 293, 296, 297,
 304, 323, 324, 325, 326, 328,
 329, 330, 336, 344, 347, 348, 349,
 352, 354, 365, 367, 381, 382, 383,
 390, 392, 401, 403, 406, 408, 410,
 411, 412, 416, 419, 422, 423, 424,
 437, 459, 497, 517, 534, 540, 552,
 556, 576, 577, 587, 588, 591
 Λέσβος 190, 217, 261, 280, 280¹, 281,
 281³, 283, 285, 285¹, 398, 560
 Lesina 288 ἰδὲ καὶ Hvar-Lesina
 Λευκάς 254, 254², 255, 261, 281, 281¹,
 284, 288, 289, 291, 293, 346, 352,
 380, 393, 413, 566, 567, 577
 Λεύκη 80¹, 119¹
 Λεῦκτρον (107), 60, 67², 70¹, 75,
 81¹, 83², 84⁽¹⁾, 96, 109¹, 112¹, 121,
 250, 274, 285, 378, 466, 499, 500,
 567
 Λεχανά 42²
 Λέχαιον 47
 Λεωνίδιον 58, 464
 Λῆμος 190, 571, 585
 Λιανοκλάδι 215, 289, 381
 Λογγά (129), 80¹, 98, 110⁽¹⁾, 112¹,
 467
 LOESCHCKE ἰδὲ FURTWÄGLER - LOE-
 SCHCKE
 Λοκρίς 566, 588
 LOLLING, H. G., XXXIII, 13, 14,
 459, 460
 Λόπεσι-Καταράκτες (195)
 80, 81¹, 84⁽¹⁾, 85, 106, 110⁽¹⁾, 111,
 112⁽¹⁾, 230, 342, 344, 354, 378,
 379, 384, 413, 421, 443, 481, 483,
 504, 528, 532, 532¹, 533, 534, 540,
 542
 Λούβιοι 586
 Λουβρον ἰδὲ Μουσείον
 Λούσιος 10
 Λουτρον (163), 67¹, 81⁽¹⁾, 102,
 109¹, 112¹
 Λουτρον Ἐλένης (19), 87, 109¹,
 112¹
 Λύκαιον 7¹
 Λύκεια 51, 89
 Λύκειον 10

Μαγούλα Κεφαλαρίου 29, 53
 Μαγούλα Προϊττιανής 89
 Μαγούλα - Ψίφητη (51), 54, 67²,
 69³, 83², 250
 Μαϊάνδρος 581, 582
 Μαίναλον 7¹, 10
 Μακεδονία 170, 176, 244, 255, 255¹,
 261, 263, 265, 281, 283, 285, 285¹,
 293, 368, 380, 388, 398, 418, 543,
 546, 572, 578, 582, 583, 584
 Μακροβούνι 52 ἰδὲ καὶ Μακροβράχη
 Μακροβράχη (41), 52, 67³, 69³,
 83², 189, 195, 212, 250, 268, 275,
 287, 323
 Μακροῦσια (175), 16, 81⁽¹⁾, 104,
 110⁽¹⁾, 112¹, 479, 503, 527
 Μαλανδρένι (31), 88, 109¹, 112¹
 Malatia 169
 Μαλέας 7
 Μαλεάτις Ἀπόλλων 54, 517
 Μάληθη (161), 15, 32, 38, 41², 43,
 44, 68¹, 69, 69³, 70, 71, 77, 81¹,
 83², 84, 102, 110⁽¹⁾, 112¹, 120²,
 123, 124, 131, 132, 133, 136, 137,
 139¹, 140, 142, 143, 144, 144¹,
 145, 147, 148, 149, 150, 151, 162,
 165, 166, 171, 178, 179, 181, 182,
 183, 189, 203, 205, 210, 213, 214,
 215, 217, 219, 220, 223, 224, 225,
 241, 244, 246, 248, 254, 256, 257,
 258, 260, 261, 272, 274, 275, 276,
 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286,
 287, 288, 290, 295, 297, 312, 320,
 323, 324, 325, 326, 328, 329, 330,
 341, 347, 350, 354, 373, 379, 381,
 382, 383, 384, 385, 390, 395, 400,
 401, 403, 404, 405, 406, 410, 411,
 413, 416, 417, 418, 421, 442, 476,
 502, 526, 533, 534, 540, 542¹, 544²,
 545, 556, 577
 Μαλίχι (157), 102, 110⁽¹⁾, 112¹,
 475, 502
 Μάλια 270, 284, 423, 567
 MANATT, J. I., ἰδὲ TSOUNTAS - MA-
 NATT
 Μάνδρες 103, 478

Μάνεσι (190), 105, 110⁽¹⁾, 112¹,
 480, 503
 Μάνεσι Φωκίδος 258
 Μαντίνεια 10
 Μαραθοκέφαλον 283
 Μαργέλι 80¹, 109¹, 119¹
 MAPINATOS, Σ., XXXVI, XXXIX,
 XL, XLV, 16, 25, 37, 38, 76, 77,
 98, 100, 101, 102, 352², 441, 468,
 470, 471, 533, 542, 562⁽¹⁾
 MASSOW, W. VON, 58
 Μαστιός 27
 Matera 375
 Μάτεσι 92
 MATZ, F., XLIII, XLVI, XLVII,
 19¹, 24, 26, 41, 57, 155, 196, 388¹,
 482, 541¹, 543¹⁻², 544¹, 546¹, 547¹,
 551¹, 552, 553, 559³, 568¹, 588¹
 Μαυροβούνι 96
 Μαυριντίσα 99
 Μαυρομμάτι 101
 Μαῦσος 560
 Μαχάων 569
 Μαχμουτ - Μπέη 465
 MAYER, M., XLV
 Mc DONALD, W. A., XLI, 17, 20¹, 98
 Μεγαλόπολις 2², 10, 15, 32, 64, 562
 Μεγαρίς 566
 MEGAW, H., XXXV
 Μέθανα (49), 54, 67², 69³, 70,
 83², 90, 109¹, 112¹, 250
 Μέθανα - Ἰσθμός (50), 54,
 67², 69³, 83², 250
 Μεθύριον 10
 Μεθώνη (128), 63, 80¹, 97, 109⁽¹⁾,
 109¹, 112¹, 500, 522
 Μελίσσι (3), 46, 67², 69³, 70, 72,
 81¹, 83², 84, 86, 109¹, 112¹, 250,
 378
 Μελίχι 50, 51
 MELLAART, J., XLIV, XLVII, 388,
 420¹, 585
 MENDEL, C., XXXVII
 Μενελάϊον 12, 14, 94, 440, 499
 Μενίδιον 521

Μεράκα - Πίσα (180), 78, 80,
81¹, 84⁽¹⁾, 85, 109⁽¹⁾, 112⁽¹⁾, 144,
297, 323, 324, 325, 330, 342, 354,
376, 380, 384, 390, 398, 421, 422

MERNHART, G. V., XLVI

Mersin, 169, 254

Μερέσα 49

Μεσσηνική (2), 46, 67², 69³, 70,
83², 86, 109¹, 112¹, 250

Μεσαίων 590

Μεσογειακή φυλή 558

Μεσόγειος 6, 291, 292, 293, 294, 420,
544¹, 545, 546, 554, 558, 566, 579,
587, 588, 589, 591, 592

Μεσόκρανοι ἰδὲ Ἀνθρωπολογικοί τύποι

Μεσσηνική 3, 15

Μεσοποταμία 2, 218, 551, 581, 582

Μεσοπόταμος 81⁽¹⁾, 108¹, 119¹

Μεσσήριον 80¹, 109⁽¹⁾, 119¹

Μεσσηνία ἰδὲ Ἀρχαία (153), 101,
109¹, 112¹, 502

Μεσσηνία νέα 101

Μεσσηνία 6¹, 7, 9, 10, 12, 14, 15, 16,
17, 18, 32, 37, 40, 42, 63, 68,
69, 70¹, 76, 82, 83, 95, 96, 97, 99,
100, 110, 111, 112¹, 113, 114, 120,
120², 288, 346, 413, 414, 421, 530,
531, 532, 542, 560, 562, 564, 564²,
565, 566, 568, 569

Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι 291

Μεταμόρφωσις ἰδὲ Γκαγκανά

Μετξένα (194), 105, 110⁽¹⁾, 112¹, 481,
504

ΜΕΥΕΚ, ΕΔ., 263¹, 551, 564¹, 565¹,
570, 570¹, 571¹

Μηλιώτη 80¹, 119¹

Μηλος 14, 182, 188, 283, 284, 285,
380, 396, 403, 422, 424, 552, 577,
587

Μητρώον Ὀλυμπίας 320

Μιδέα (40), 15, 51, 67², 69³, 73,
81¹, 83², 84, 89, 109¹, 112¹, 189,
195, 210, 211¹, 217, 237, 268, 283,
297, 300, 323, 324, 354, 363, 381,
382, 435, 449, 454, 495, 512, 543,
545, 557

Μικρά Ἀσία 1, 212, 217, 243, 263,
276, 279, 281, 285, 285¹, 290, 291,

293, 352, 380, 381, 383, 388, 389,
393, 403, 416, 418, 420¹, 424, 543,
544¹, 548, 551, 553, 554, 558, 559,
560, 569, 573, 579, 580, 581, 582,
583, 584, 585, 587, 588, 590, 591,
592

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- Ἀγγεῖα, ἀλαβάστρου YE 513 (XIII, 12), 517 (XIX, 4), 520 (XXIX, 16), 529 (LXVI, 1), ἀργυρᾶ YE 513 (XIII, 5-6), 518 (XXI, 5), 519 (XXV, 3), 520 (XXIX, 2-8), 522 (XLIII, 1), 523 (XLVI, 1-3), 525 (XLVII, 5-6), 527 (LIV, 5), 528 (LXI, 1), λίθινα Νεολ. 173 (II, 11), 175 (VII, 5), 178 (XIII, 2), 179. ΠΕ 266 (II, 6), 267 (VII, 10), 268 (XII, 7), 269 (XIII, 7), 271 (XIV, 5), 276, 289. ΜΕ 391 (VIII, 2), 392 (IX, 3), 395 (XVIII, 1), YE 511 (XI, 11), 513 (XIII, 14-15), 517 (XIX, 4), 518 (XXI, 8), 520 (XXIX, 17-18), 525 (XLVII, 10-11), 527 (LIV, 7), ξύλινα YE 513 (XIII, 21), ὀρειχάλκινα-χαλκᾶ 510 (IX, 3), 511 (XI, 6), 513 (XIII, 7), 516 (XV, 1-3), 518 (XXI, 6), 521 (XXXVIII, 1), 523 (XLV, 1-7, XLVI, 4), 525 (XLVII, 6-9), 528 (LXI, 2), πορσελάνης YE 522 (XLI, 2), ὑαλομάζης 527 (LIV, 6), χρυσᾶ ΠΕ 271 (XVII), 276. YE 513 (XIII, 3-5), 520 (XXIX, 1), 522 XLII, 1).
- Ἀγκιστρα ΠΕ 283. YE 524 (XLVII, 30)
- Ἀγκυροειδῆ ἀντικείμενα ΠΕ 265 (II, 1), 266 (III, 5), 268 (XII, 5), 269 (XIII, 4), 270 (XIV, 2), 271-272 (XVIII, 2), 283, 295
- Αἰχμαί: Ἀκοντίων ὀρειχάλκινα YE 509 (VI, 5), 511 (XI, 20), 522 (XLI, 7), πυρίτου YE 511 (XI, 20). Βελῶν ὀρειχάλκινα-χαλκᾶ ΜΕ 391 (VI), 403. YE 508 (V, 2), 511 (XI, 21), 514 (XIII, 25), 516 (XV, 10), 518 (XXI, 10), 519 (XXV, 7), 523 (XLV, 12, XLVI, 10), 525

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- (XLVII, 24), 526 (XLIX, 4, LII, 6), 527 (LIV, 11), ὀψιανού - πυρίτου Νεολ. 173 (II, 18), 174 (V, 3), 179, 181. ΠΕ 266 (III, 13), 267 (VII, 24), 285, 288. ΜΕ 390 (II, 5, III, 5), 391 (VII, 2), 394 (XII, 12, XIII, 15), 395 (XVI, 8, XIX, 1), 396 (XX, 20), 403. ΥΕ 508 (V, 3) 509 (VI, 6), 512 (XI, 22), 514 (XIII, 26), 519 (XXV, 7), 522 (XL, 1, XLI, 9), 523 (XLV, 12), 524 (XLVI, 10), 525 (XLVII, 25), 526 (XLIX, 4, LII, 7), 527 (LIV, 12). Δοράτων λίθινα ΜΕ 396 (XX, 20), ὀρειχάλκιναι - χαλκαῖ ΠΕ 285 ΜΕ 393 (XII, 10), 396, (XX, 18), 403 ΥΕ 508 (I, 12), 509 (VI, 5), 511 (XI, 19), 514 (XIII, 24), 515 (XIV, 1), 517 (XIX, 6), 519 (XXIII, 1), 520 (XXIX, 21), 523 (XLV, 10, XLVI, 9), 525 (XLVII, 16), 526 (XLIX, 3), 528 (LXI, 7), 529 (LXV, 2, LXVI, 5, LXVII, 1), σιδηραῖ ΥΕ 527 (LIII, 1)
- Ἀκόναί λίθιναι ΠΕ 267 (VII, 16), 269 (XIII, 16), 272 (XVIII, 12, XXII, 3), ΜΕ 394 (XIII, 5), ΥΕ 513 (XIII, 17), 515 (XV, 7), 519 (XXVI, 5), 520 (XXVIII, 5), 526 (XLVII, 49)
- Ἀζόντια ἰδὲ Αἰχμαῖ Ἀζοντίων
- Ἀλάβαστρον ἰδὲ Ἀγγεῖα ἀλαβάστρου
- Ἀξίναι ἢ πελέκεις, λίθιναι Νεολ. 21, 173 (I, 1, II, 12), 174 (III, 2, IV, 2), 175 (VII, 7), 176 (IX, 2, X, 8, XI, 1, XII, 1), 178 (XIV, 2, XV-XVII, 2), 179. ΠΕ 266 (III, 8, V, 3), 267 (VII, 12), 268 (X, 1, XI, 1), 271 (XIV, 8), 272 (XVIII, 6, XIX, 1, XX, 1-2), 274 (XXV, XXVII, 1, XXVIII, 1), 275 (XXXI, 7), 288. ΜΕ 392 (IX, 5), 394 (II, 14, XIII, 6), 396 (XX, 5), 398 (XXI, 1). ΥΕ 98, 99, 519 (XXII, 521 (XXXV, 2), 522 (XXXIX), 528 (LXI, 6), 529 (LXV,

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- 3). Διάρτητοι ἀξίναι ἰδὲ πολεμικοὶ πελέκεις Ὀρειχάλκιναι ΥΕ 518 (XXI, 7)
- Ἀργυροσ ΠΕ ἰδὲ Διαδήματα, Καρφίδες, Σύρμα καὶ σ. 279, 281 ΜΕ ἰδὲ Δακτύλιοι, Ἐνώτια. ΥΕ ἰδὲ Ἀγγεῖα, Δακτύλιοι, Καρφίδες, Κομβία Σύρμα, Ὀτογλυφίδες καὶ σ. 512 (XI, 9), 515 (XIII, 41).
- Ἀρματα πήλινα ΥΕ 510 (XI, 4), 515 (XV, 3), 517 (XIX, 3)
- Ἀρτηρὴ ὀρειχάλκινος 520 (XXIX, 13)
- Βαίτυλος ΥΕ 274 (XXXI, 1)
- Βάλανοι δρυῶν ΥΕ 272 (XIII, 16), 282, 288
- Βάρη ὑφαντικῶν ἱστῶν Νεολ. 176 (X, 12), 179 ΠΕ 265 (I, 7), 267 (VII, 19), 270 (XIII, 20), 271 (XIV, 12), 276. ΜΕ 390 (III, 3), 392 (IX, 8), 393 (XII, 5), 394 (XIII, 10), 395 (XVI, 5), 398 (XXII, 2), ΥΕ 519 (XXIII, 3), 520 (XXVIII, 6), 525 (XLVII, 48)
- Βέλη ἰδὲ Αἰχμαῖ βελῶν
- Βελόναί - καρφίδες ὀρειχάλκιναι - χαλκαῖ ΥΕ 527 (LIV, 16), ὁστέιναι Νεολ. 176 (IX, 4, X, 14), 179. ΠΕ 265 (I, 8, II, 6), 266 (III, 14), 268 (VII, 33), 270 (XIII, 25), 272 (XVIII, 13), 275 (XXXI, 14), 276. ΜΕ 393 (XII, 8), 394 XIII, 12), 396 (XX, 16). Ἰδὲ καὶ καρφίδες
- Βραχιόλια ὀρειχάλκιναι ΜΕ 390 (III, 10), 401
- Βύσματα πήλινα ΜΕ 396 (XX, 14)
- Βῶλοι μολύβδου ΠΕ 268 (VII, 39), ΥΕ 508 (I, 18)
- Δακτύλιοι ἀργυροῖ ΜΕ 390 (III, 7), 401. ΥΕ 514 (XIII, 33), 523 (XLV, 16), 525 (XLVII, 37), ἐλεφαντοστοῦ ΥΕ 512 (XII, 3), ἡλέκτρον ΜΕ 390 (III, 7), 401, ὀρειχάλκου - χαλκοῦ ΜΕ 390 (III, 1, 12), 391 (V, 3, VIII, 5), 393 (XI, 9),

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

401. ΥΕ 510 (X, 4), 512 (XI, 30, XII, 3), 514 (XIII, 33), 516 (XV, 16), 518 (XXI, 14, 18), 520 (XXIX, 23), 522 (XLIV, 2), 523 (XLV, 17), 525 (XLVII, 38), 526 (LII, 10), 527 (LIII, 3), δστοῦ ΜΕ 395 (XVI, 11), σιδηροῦ ΥΕ 514 (XIII, 33), 520 (XXIX, 23), 527 (LIV, 14), χρυσοῦ 512 (XI, 27), 514 (XIII, 34), 516 (XV, 15), 516 (XVI, 8), 517 (XVI, 9, XIX, 9), 518 (XXI, 14), 520 (XXIX, 23), 523 (XLV, 14), 524 (XLVI, 14, 16), 525 (XLVII, 33), 527 (LIII, 2), 528 (LVIII, 3)
- Δακτυλιδόλιθοι ἰδὲ Σφραγιδόλιθοι
- Δημητριακά ἰδὲ Σιτος Μπιζέλια
- Διαδήματα ἀργυρᾶ ΠΕ 267-268 (VII, 30), 281, ὀρειχάλκινα ΥΕ 522 (XLIV, 1), χρυσᾶ ΜΕ 390 (III, 6), 401, ΥΕ 525 (XLVII, 28)
- Δίσκοι λίθινοι ΠΕ 269 (XIII, 17). ΜΕ ἰδὲ πώματα, ὀρειχάλκινοι - χαλκοῖ ΠΕ 275 (XXXI, 18), ΜΕ 396 (XX, 10), 400. ΥΕ 520 (XXIX, 14), ἰδὲ καὶ Ζυγῶν δίσκοι, Κατόπτρων δίσκοι, δστοῦ ΠΕ 268 (VII, 33), πηλοῦ ΜΕ 393 (XI, 16), χρυσοῦ ἰδὲ ΥΕ Κοσμήματα χρυσᾶ
- Δόρατα ἰδὲ Αἰχμαὶ Δοράτων
- Δοχεῖα-πυξίδες ἔλεφαντοστοῦ ΥΕ 511 (XI, 15), 518 (XXI, 9), 524 (XLVI, 21), δστοῦ ΥΕ 527 (LII, 12)
- Δρέπανα ὀρειχάλκινα - χαλκᾶ ΥΕ 516 (XVI, 5)
- Ἐγχειρίδια, Λεπίδες ὀρειχάλκιναι - χαλκαῖ ΠΕ 267 (VII, 23), 269 (XIII, 9), 279, 285. ΜΕ 390 (III, 4), 391 (VII, 1, VIII, 1), 393 (XI, 6), 403. ΥΕ 511 (XI, 18), 514 (XIII, 23), 516 (XV, 9), 517 (XVII, 4), 519 (XXV, 2), 521 (XXXVI, 1), 522 (XLI, 8), 525 (XL VII, 20), 526 (LII, 5), 527 (LIV, 10), μετ' ἐνθέτου κοσμήσεως, ΥΕ 520 (XXIX, 20), 523 (XLVI, 7), 528 (LXI, 9), σιδηραῖ

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- λεπίδες ΥΕ 526 (LII, 3), κῶπαι - λαβαί: ΠΕ 267 (VII, 25), 272 (XVIII, 14). ΜΕ 394 (XIII, 14)
- Εἰδώλια ἀνθρώπων, ἑλεφάντινα ΥΕ 510 (XI, 1), μολύβδινα ΥΕ 521 (XXXI, 1), πήλινα ΥΕ 507 (I, 1), 508 (IV, VI, 1), 510 (IX, 1, X, 1, XI, 2), 512 (XII, 1, XIII, 1-2), 515 (XV, 1), 517 (XVII, 1, XVIII, 1, XIX, 1), 518 (XXI, 1-3), 519 (XXV, 1, XXVI, 1, XXVII, 1), 520 (XXVIII, 1), 521 (XXXIII, 1, XXXV, 1), 524 (XLVII, 2), ἀβεβαίον φύλον Νεολ. 173 (II, 3), 174 (IV, 1). ΠΕ 266 (VII, 2), 282. ΜΕ 392 (IX, 9), ἀνδρῶν ΠΕ 269 (XIII, 2), 282, γυναικῶν, ἄνευ στεατοπυγίας λίθινα Νεολ. 173 (II, 1), 179. ΠΕ 275 (XXXII, 2), 282, πήλινα Νεολ. 174 (VI, 1), 175 (VII, 1) ΠΕ 265 (III, 1), στεατόπυγα, λίθινα Νεολ. 178 (XIII, 1, XVII, 1), 179, 181, 186, πήλινα Νεολ. 173 (II, 2), 175 (VII, 2-3), 179. ΠΕ 265 (I, 1), 282, 288
- Εἰδώλια ζῴων πήλινα Νεολ. 173 (II, 9), 176 (X, 4), 181. ΠΕ 266 (III, 4, V, 1), 268 (XII, 3-4), 271 (XVIII, 1), 272 (XXII, 1), 274 (XXIII-XXIV, XXXI, 2), 283, 288, 293, ΜΕ 396 (XX, 1). ΥΕ 507 (I, 2), 508 (IV), 509 (VI, 2), 511 (XI, 3), 515 (XV, 2), 517 (XVII, 2, XIX, 2), 518 (XXXI, 4), 519 (XXVII, 2), 520 (XXVIII, 2) 524 (XLVII, 3), 528 (LXII, 1).
- Εἰδωλίων μέλη, κεφαλαὶ λίθινα ΥΕ 508 (III, 1), πήλινα Νεολ. 173 (II, 4). ΠΕ 265 (III, 2). ΥΕ 518 (XXI, 1), 521 (XXXV, 1), ὑαλομάζης ΥΕ 527 (LIV, 1), κορμοὶ Νεολ. 174 (VI, 1), 176 (X, 2-3). ΠΕ 266 (VII, 1), 268 (XII, 1), 269 (XIII, 1), μηροὶ Νεολ. 173 (II, 7), 176 (X, 1), πόδες Νεολ. 173 (II, 8). ΠΕ 265-266 (III, 3), Ζῴων κεφαλαὶ ΠΕ 267 (VII, 4), σώματα ΠΕ 267

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- (VII, 5-6), τεμάχια μελών Νεολ. 176
(IX, 1), ζυφόμορφα άγγεια Νεολ. 173
(II, 10). YE 511, (XI, 5)
— Έλεφαντοστούν ME 391 (VIII, 1),
YE 509 (VI, 3), 510 (X, 6), 512
(XII, 3), 515 (XIII, 48-49), 516
(XV, 25), 517 (XVI, 15), 518 (XXI,
9), 520 (XXIX, 34), 524 (XLI, 33),
525 (XLVII, 44), 527 (LII, 13,
LIV, 9), 545
— Έλικες όρειχάλκιναι ME 390 (III,
14)
— Ένώτια άργυρά ME 390 (III, 8), 401,
όρειχάλκινα-χαλκά, 394 (XII, 17),
χρυσά ΠΕ 267 (VII, 26)
— Έργαλεία λίθινα Νεολ. 173 (II, 14),
174 (III, 3), 175 (VII, 7), 176 (IX,
2). ΠΕ 274 (XXVII, 2). ME 395
XIX, 2), 396 (XX, 6). YE 511 (XI,
12), 519 (XXV, 11), 526 (XLIX, 2),
527 (LIV, 8), όρειχάλκινα-χαλκά
ΠΕ 268 (VII, 37). YE 520 (XXIX,
11), 522 (XLI, 10), 525 (XLVII,
14), 528 (LXI, 5), όστέινα Νεολ.
173 (II, 16), 174 (IV, 4), 176 (IX,
4). ΠΕ 272 (XVIII, 13). ME 392
(IX, 9), 393 (XI, 18, XII, 17)
— Έσχάρα πηλίνη YE 525 (XLVII, 15)
— Ζυγών τάσια-δίσχοι YE 511 (XI, 10),
513 (XIII, 11), 515 (XV, 4), 523
(XLV, 9), 524 (XLVI, 31), 525
(XLVII, 12)
— Ζυγιστικά βάρη ιδε Σταθμά
— Ήλεκτρον YE 512 (XI, 33), 515
(XIII, 44), 516 (XV, 20), 517 (XVI,
14), 518 (XXI, 20), 519 (XXV, 5,
XXVI, 4), 520 (XXIX, 28), 524
(XLVI, 12, 28), 527 (LIV, 17), 528
(LVIII, 4, LXIII, 4), 545
— Ήλοι μολύβδου συνδετήρες άγγείων
ΠΕ 268 (VII, 39), 271, (XIV, 17),
272 (XVIII, 15), 275 (XXXI, 19).
ME 392 (IX, 10), 393 (XI, 20), 395
(XIII, 20), 396 (XX, 11), 400
Ήλοι όρειχάλκινου-χαλκού ΠΕ 268
(VII, 38), 269 (XIII, 11). ME 390
(III, 4), 391 (VIII, 1). YE 515

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- (XIII, 50), 519 (XXV, 9), 520
(XXIX, 33), 521 (XXXII, 2), 525
(XLVII, 45)
— Ήλοι χρυσοί YE 516 (XV, 12),
520 (XXIX, 32), 523 (XLVI, 8)
— Ήγδια λίθινα Νεολ. 173 (II, 14), 176
(X, 10), 179. ME 266 (III, 11)
— Ήππου όσα ΠΕ 284. ME 398 (XX,
29). YE 516 (XV, 27), 518 (XIX, 18),
519 (XXV, 13)
— Ήθύνες χρυσοί ένθήτου κοσμήσεως
YE 520 (XXIX, 30)
— Καμάκιον όρειχάλκινον YE 513
(XIII, 10)
— Κάπρου χαυλιόδοντες (κρανών)
ΠΕ 267 (VII, 21), 270 (XIII, 28).
ME 395 (XIII, 18, XVI, 7), 397
(XX, 17). YE 509 (VI, 10), 512 (XI,
23), 514 (XIII, 29), 518 (XXI, 11),
519 (XXV, 8), 522 (XLI, 12), 523
(XLV, 13), 525 (XLVII, 26), 526
(LII, 8), 527 (LIV, 13), 528 (LXII,
6), 545
— Καρφίδες άργυραί ΠΕ 267 (VII,
28), 281, 289, 293, 567. YE 512
(XI, 29), 520 (XXIX, 25), 524
(XLVI, 19), όρειχάλκιναι-χαλκαί
ΠΕ 265 (I, 2, II, 3), 268 (VII, 31),
269 (XIII, 10), 271 (XIV, 15).
ME 390 (III, 11, 13), 391 (VIII, 4),
393 (XI, 10-11), 394 (XII, 18), 395
(XVI, 9), 396 (XX, 23), 401. YE
508 (I, 13), 510 (X, 2), 512 (XI,
31), 514, (XIII, 40), 515 (XIV, 2),
516 (XV, 18), 520 (XXIX, 26), 522
(XLI, 6), 523 (XLIV, 4), 524
(XLVI, 20), 525 (XLVII, 40),
526 (LII, 11), 527 (LIV, 16),
όστέινα Νεολ. ιδε Βελόνας, ΠΕ ιδε
Βελόνας. ME 390 (II, 4), 391 (IV, V,
6), 393 (XI, 14), 394 (XII, 19), 395
(XIII, 19, XVI, 10), 398 (XX, 25),
401 ιδε και Βελόνας. YE 512 (XI, 35),
516 (XV, 21), 518 (XXI, 21), 525
(XLVII, 40), 526 (XLIX, 6), 529
(LXVI, 7), χρυσαί YE 518 (XXI,
15), 524 (XLVI, 19)

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- Κατόπτρων δίσκοι χαλκοῖ YE 512 (XI, 24), 514 (XIII, 30), 516 (XV, 11), 517 (XIX, 7), 518 (XXI, 12), 520 (XXIX, 22), 523 (XLV, 18), 524 (XLVI, 11), 525 (XLVII, 27)
- Κέρατα εἰργασμένα ΠΕ 275 (XXXI, 15), ἐλάφων 267 (VII, 22), 271 (XIV, 13), ΜΕ 392 (IX, 9), 393 (XII, 6), 394 (XIII, 13), 395 (XVI, 7), 396 (XX, 15-17)
- Κέρατα μολύβδινα YE 515 (XIII, 45)
- Κερκίς ὀστεινὴ ΜΕ 393 (XII, 7)
- Κογχύλια Νεολ. 174 (II, 20), 179. ΠΕ 266 (III, 17), 270 (XIII, 27-31), 272 (XXI, 4), 282, 288. ΜΕ 392 (VIII, 11), 393 (XI, 15), 398 (XX, 26), 401. YE 512 (XI, 36)
- Κομβία ἀργυρᾶ YE 526 (XLIX, 9), λίθινα-πήλινα Νεολ. 174 (III, 5-6), 176 (X, 13). ΠΕ 265 (II, 5), 267 (VII, 20), 275 (XXXI, 16), 276. ΜΕ 394 (XIII, 8). YE 507 (I, 5), 509 (VI, 4), 510 (X, 3), 511 (XI, 13), 513 (XIII, 16), 518 (XX, XXI, 20), 519 (XXVI, 2), 521 (XXXI, 2), 522 (XXXIX, 523 (XLV, 22), 525 (XLVII, 46), 526 (XLIX, 9), 527 (LV, 4), 528 (LX, 4, LXII, 4, LXIII, 2, LXIV), 529 (LXVI, 4), ὀρειχάλκινα - χαλκᾶ 515 (XIII, 46), ὀστεῖνα 528 (LXIII, 2), θαλομάξης 520 (XXIX, 29)
- Κοσμήματα ὀρειχάλκινα YE 517 (XIX, 13), ὀστεῖνα ΠΕ 270 (XIII, 27), δι' ἀνάρτησιν ΜΕ 392 (XI, 2), 394 (XIII, 1). YE λίθινα 515 (XIII, 43), 518 (XXI, 20), σιδηρᾶ 514 (XIII, 32), θαλομάξης 510 (IX, 4), 516 (XV, 26), 521 (XXXI, 6), χρυσᾶ 510 (IX, 4) 514 (XIII, 37-39), 516 (XV, 12-13), 517 (XIX, 8, 10), 518 (XXI, 17), 521 (XXXI, 4, XXXII, 1), 522 (XL, 3-5), 525 (XLVII, 29-32), 526 (LII, 9), 527 (LIV, 3-4, 15)
- Κοχλιάτρια πήλινα Νεολ. 176 (X, 5), 179. ΠΕ 269 (XIII, 3). ΜΕ 398

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- (XX, 27)
- Κράνη χαλκᾶ YE 514 (XIII, 28), ἰδὲ καὶ Κάρπου χαυλιόδοντες
- Κρίκοι κόμης ὀρειχάλκινοι ΜΕ 390 (III, 9), 391 (V, 1-2) 401
- Κύκλοι ὀρειχάλκινοι ΜΕ 391 (VIII, 6)
- Κτένια YE 512 (XI, 34), 518 (XXI, 13), 519 (XXV, 6), 521 (XXXI, 3), 524 (XLVI, 22-23), 529 (LXVI, 7)
- Κώνοι πεύκης 265 (II, 7)
- Λαβαὶ ὀστοῦ ΜΕ 393 (XII, 7)
- Λαβαὶ ἀγγείων χαλκαῖ YE 510 (IX, 2)
- Λαβίδες χαλκαῖ ΠΕ 268 (VII, 34), 280. ΜΕ 391 (VIII, 3), 394 (XII, 16), 401. YE 512 (XI, 25), 514 (XIII, 31), 516 (XV, 22)
- Λύρα μικρὰ ὀρειχαλκινὴ YE 520 (XXVIII, 3)
- Λυχνίαι YE 513 (XIII, 13), 517 (XIX, 5), 524 (XLVII, 11)
- Λύχνοι ΠΕ 272 (XVIII, 5)
- Μάρμαρον Κροκεῶν YE 509 (VI, 11)
- Μαχαίρια χαλκᾶ Νεολ. 173 (II, 17), 179, 182, 290. ΠΕ 266 (III, 16), 269 (XIII, 9), 288. ΜΕ 392 (IX, 4), 393 (XII, 11), 395 (XIV), 396 (XX, 7), 400. YE 507 (I, 3), 508 (V, 1), 509 (VI, 3), 510 (IX, 3), 511 (XI, 7), 513 (XIII, 8), 515 (XV, 5), 518 (XXI, 7), 520 (XXIX, 10), 522 (XLI, 11), 523 (XLV, 8, XLVI, 6), 525 (XLVII, 21-22), 526 (XLIX, 1-2), 527 (LV, 2), 528 (LVIII, 1, LIX, LX, 2, LXI, 3-4, LXII, 3), 529, (LXVI, 2), ἰδὲ καὶ Ξυρά
- Μηνοειδῆ πήλινα ἀντικείμενα (περὶ-απτα;) ΠΕ 268 (XII, 6), 283
- Μολύβδος ἰδὲ Βῶλοι μολύβδου, ἥλοι μολύβδου καὶ YE 508 (I, 18), 515 (XIII, 46), 516 (XV, 24), ἰδὲ καὶ Κέρατα μολύβδου, Σύρμα μολύβδου
- Μπιζέλια ΠΕ 270 (XIII, 32), 272 (XVIII, 16), 282
- Μυλόλιθοι ΠΕ 266 (VI, 1), 267 (VII, 17), 269 (XIII, 18). ΜΕ 393,

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- (XII, 4), 394 (XIII, 4). YE 507 (I, 7), 514 (XIII, 33)
- Ξίφη, Κόπαι ΠΕ 272 (XVIII, 14). YE 514 (XIII, 27), 525 (XLVII, 23), Λαβαί ΜΕ 396 (XX, 19), Λεπίδες YE 508 (I, 11), 511 (XI, 17), 514 (XIII, 22), 515 (XV, 8), 516 (XVI, 7), 517 (XVII, 4), 519 (XXIII, 2), 520 (XXVIII, 4, XXIX, 19), 521 (XXXVIII, 2), 523 (XLV, 11, XLVI, 6), 525 (XLVII, 17-19), 526 (XLVIII, 2), 527 (LIV, 10), 528 (LXI, 8), 529 (LXV, 3, LXVI, 6)
- Ξυρά ΜΕ 393 (XI, 8). YE 510 (IX, 13), 511 (XI, 9), 513 (XIII, 9), 523 (XLV, 19), 526 (XLVIII), 528 (LXI, 3)
- Όβελοί όρειχάλκινοι ΜΕ 390 (III, 2), 400. YE 516 (XVI, 4)
- Όδόντες ιδέ Κάπρου χαυλιόδοντες
- Όνυχες άρκτου ΜΕ 396 (XX, 17)
- Όπεις, λίθινοι ΠΕ 275 (XXXI, 12), όρειχάλκινοι-χαλκοί ΠΕ 266 (III, 7), 267 (VII, 11), 279, 280. ΜΕ 396 (XX, 9). YE 522 (XLIV, 3), 524 (XLVII, 13), 526 (XLIX, 2), όστέυνοι Νεολ. 173 (II, 16), 175 (VII, 9), 176 (IX, 4, X, 14), 179. ΠΕ 270 (XIII, 22), 271 (XIV, 14), 272 (XVIII, 13), 275 (XXXI, 4), 276 ΜΕ 393 (XII, 8), 394 (XIII, 12), 396 (XX, 16)
- Όπλα ιδέ Αίχμαί, Έγχειρίδια, Ξίφη, Πελέκεις πολεμικοί, Πεσσοί σφενδόων
- Όρειχάλκων τεμάχια ΠΕ 272 (XXI, 3), 281, 288, 299. ΜΕ 393 (XI, 19). YE 508 (I, 16-17), 512 (XI, 37), 515 (XIII, 50), 516 (XV, 24, XVI, 6), 517 (XVII, 4, XVIII, 3), 519 (XXV, 14), 522 (XLI, 10), 523, (XLIV, 5), 525 (XLVII, 13, 45)
- Όσά ζώων Νεολ. 128 (IV, 3), 174 (II, 20, III, 9, V, 7), 175 (VIII, 4-6), 176 (IX, 6, X, 15), 178 (XVII, 8), 179. ΠΕ 265 (II, 8), 266 (III, 17), 268 (VII, 40), 270 (XIII, 31), 272

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- (XVIII, 17, XXI, 4), 282. ΜΕ 398 (XX, 28-29), ιδέ και Ίππου όσά, Κάπρου χαυλιόδοντες, Όνυχες άρκτου
- Όσά ίχθύων ΠΕ 270 (XIII, 30), 282
- Όστέϊνα άντικείμενα άβεβαίον χρήσεως ΠΕ 270 (XIII, 21), 271 (XIV, 14, 16). ΜΕ 390 (II, 3), 393 (XII, 9)
- Όψιανός: θραύσματα: Νεολ. 21, 128, 173 (I, 2), 176 (XI, 2). ΠΕ 52, 58, 265 (I, 5, II, 4), 266 (III, 9), 268 (IX, 1, X, 3), 269 (XIII, 12), 272 (XXI, 1), 274 (XXVIII, 4), 275 (XXXI, 11), 285. ΜΕ 395 (XV, 2, XVI, 3). YE 507 (I, 8), 521 (XXXIII, 2, XXXIV, 1), 528 (LX, 5). Λεπίδες: Νεολ. 128 (IV, 3), 134 (III, 1), 173 (II, 13), 174 (III, 4, IV, 3, V, 1), 175 (VII, 6, VIII, 1), 176 (X, 6), 178 (XIV, 1, XVII, 3), 179, 182. ΠΕ 265 (I, 5, II, 4), 266 (III, 9), 267 (VII, 13), 269 (XIII, 12), 271 (XIV, 6, XV), 272 (XVIII, 7, XIX, 2, XX, 4, XXII, 2), 284. ΜΕ 390 (II, 5, III, 5), 391 (VI, 2), 392 (IX, 6), 393 (XI, 17), 394 (XII, 12, XIII, 7), 395 (XVI, 3), 396 (XX, 6), 398 (XXI, 3). YE 89, 96, 97, 430 (VII), 507 (I, 8), 508 (V, 3), 510 (X, 7), 513 (XIII, 18), 520 (XXVIII, 5). Πυρήνες Νεολ. 173 (II, 13), 176 (X, 6). ΠΕ 267 (VII, 13), 271 (XIV, 6), 272 (XVIII, 7, XX, 4), 284. ΜΕ 394 (XII, 12, XIII, 7), 398 (XXI, 3), ιδέ και Αίχμαί βελών
- Πελέκεις λίθινοι πολεμικοί (διάτρητοι άξιναι) ΠΕ 271 (XIV, 8), 272 (XVIII, 6), 274 (XXVI), 275 (XXXI, 5), 285, 295. ΜΕ 390 (I), 394 (XII, 13, XIII, 16), 395 (XV, 1, XVII), 396 (XX, 21), 403. YE 519 (XXVI, 4), 528 (LX, 2), 529 (LXVI, 3), άνην όπής ΠΕ 275 (XXXI, 6)
- Πελέκεις όρειχάλκινοι - χαλκοί YE

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- 520 (XXIX, 9), 526 (XLVIII, LI, LII, 4), 528 (LX, 1) LXLII, 2)
 —Πελέκεις πήλινοι ME 392 (XI, 3)
 —Περίαπτα Νεολ. 174 (V, 4), 175 (VII, 4), 179. ΠΕ 267 (VII, 7), 268 (IX, 2), 270 (XIV, 1), 272 (XVIII, 2), 283 ἰδὲ καὶ Μηνοσιδῇ ἀντικείμενα. ME 392 (XI, 1), 396 (XX, 2), 403
 —Περιδέραια Νεολ. 174 (V, 4-6). ΠΕ 267 (VII, 29), 270 (XIV, 1), 272 (XVIII, 2), ΥΕ ἡλέκτρον 524 (XLVI, 12), λίθων πολυτίμων 522 (XI, 2), ὑαλομάξης 527 (LV, 3), χρυσοῦ 514 (XIII, 36), 517 (XVI, 10), 518 (XXI, 16), 523 (XLV, 15)
 —Περικνημίδες χαλκαὶ ΥΕ 529 (LXV, 1)
 —Πεσοοὶ σφενδονῶν Νεολ. 174 (II, 19), 176 (IX, 3), 181. ΠΕ 275 (XXXI, 13), 285
 —Πεύκης κῶνοι ΠΕ 265 (II, 7)
 —Πηνία ὀστεῖνα ΥΕ 507 (I, 10), 511 (XI, 16), πήλινα ΥΕ 513 (XIII, 19)
 —Πινακίδες ἐνεπίγραφοι πήλιναι ΥΕ 510 (VIII, 6), 524 (XLVII, 1)
 —Πλάθανα Νεολ. 175 (VII, 8). ΠΕ (VII, 10), 268 (XII, 9), 280, 281. ME 396 (XX, 12)
 —Πολύεδρον κρυστάλλου 392 (XI, 2)
 —Πολυθρόναι πήλιναι μικραὶ ΥΕ 511 (XI, 14), 513 (XIII, 20)
 —Πόρπαι ὀρειχάλκιναι - χαλκαὶ ΥΕ 508 (I, 13), 517 (XIX, 12), 527 (LIII, 4), χρυσαὶ 524 (XLVII, 35)
 —Πορσελάνη ΥΕ 522 (XLIII, 2)
 —Πριόνια Νεολ. 174 (III, 3). ΠΕ ἰδὲ Ἐργαλεῖα λίθινα. ME 392 (X, 2), 398 (XXI, 3). ΥΕ ὀρειχάλκινα - χαλκᾶ 511 (XI, 8)
 —Πυξίδες ἰδὲ δοχεῖα ἔλεφαντοστοῦ
 —Πυρίτης Νεολ. 173 (II, 13), 174 (III, 3, V, 2), 175 (VII, 6, VIII, 1), 176 (X, 6), 178 (XIV, 1, XVII, 4). ΠΕ 266 (III, 9), 267 (VII, 14), 268 (IX, 1), 271 (XIV, 6), 274

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- (XXVII, 2), 275 (XXXI, 11). ME 392 (X, 2), 394 (XIII, 7), 396 (XX, 6, 20), 398 (XXI, 3, XXII, 1). ΥΕ 507 (I, 8), 508 (V, 3), 524 (XLVI, 32), 525 (XLVII, 25), 527 (LIV, 12), 528 (LXIII, 3)
 —Πώματα-Βύσματα ΠΕ 275 (XXXI, 17), 285. ME 396 (XX, 12)
 —Ρόδακες χρυσοῦ ΥΕ 517 (XIX, 8), 518 (XXI, 15), 522 (XL, 4), 525 (XLVII, 34)
 —Ροπάλων κεφαλαὶ λίθιναι ΠΕ 275 (XXXI, 5), 285. ME 394 (XII, 13), 396 (XX, 21), 403-404. ΥΕ 514 (XIII, 27)
 —Σήματα κεραμῶν ΠΕ 266 (V, 1), 267 (VII, 9), 269 (XIII, 6), 274 (XXXI, 4), 284. ME 392 (XI, 4), 393 (XII, 2), 396 (XX, 3), 403
 —Σιδηρὸς ΥΕ 514 (XIII, 32), 516 (XVI, 3, 5), 526 (XLVII, 51), 527 (LVII), 545
 —Σίτος ΠΕ 266 (III, 18), 270 (XIII, 33), 282. ME 398 (XXXIII)
 —Σμίλαι λίθιναι ΠΕ 274 (XXVII, 4). ME 398 (XXI, 2), ὀρειχάλκιναι-χαλκαὶ ME 393 (XI, 7), 396 (XX, 8), 400. ΥΕ 507 (I, 4), 511 (XI, 8), 525 (XLVIII, 47), 526 (XLIX, 2, 7)
 —Σπάτουλαι ὀρειχάλκιναι-χαλκαὶ ΠΕ 268 (VII, 35), ὀστεῖναι ΠΕ 266 (III, 15), 270 (XIII, 26), 280, 281, 289
 —Σταθμὰ ΠΕ 272 (XVIII, 4), 275 (XXXI, 13), 284. ME 394 (XIII, 3), 396 (XX, 4), 403. ΥΕ 526 (LII, 2)
 —Στεατῆτης ΥΕ 507 (I, 5), 508 (I, 14), 509 (VI, 4), 511 (XI, 13), 512 (XII, 2), 513 (XIII, 13, 16), 517 (XVII, 3), 519 (XXV, 15), 522 (XXXIX, XLI, 13), 523 (XLIV, 7, XLV, 22), 524 (XLVII, 4), 525 (XLVIII, 10, 46), 526 (XLIX, 8), 527 (LV, 1), 528 (LX, 4, LXI, 11, LXII, 4, LXIII, 2)

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- Σπειροὶ ἀξινῶν ΠΕ 271 (XIV, 13). ME 393 (XII, 6)
- Στιλβωτῆρες Νεολ. 173 (II, 14), 176 (X, 10). ΠΕ λίθινοι 268 (XII, 8), 272 (XVIII, 10, XX, 3), 275 (XXXI, 9). ME 393 (XII, 4), 394 (XIII, 9), 395 (XVI, 4), 396 XX, 12, 398 (XXI, 4). YE 521 (XXXIV, 3, XXXV, 2). Βελῶν ΠΕ 271 (XIV, 9), 272 (XVIII, 9), 275 (XXXI, 8), 285. ME 394 (XII, 15), 395 (XIII, 17), 396 (XX, 22), 404, ὁστέινοι, ΠΕ 270 (XIII, 24). ME 393 (XII, 8), 400, πῆλινος ME 395 (XVI, 6)
- Σῦκα ΠΕ 270 (XIII, 34), 282, 288
- Σύρμα ἀργυροῦν ΠΕ 267 (VII, 28). YE 512 (XI, 29), 525 (XLVII, 43), 526 (XLIX, 10), μολύβδον YE 512 (XI, 38), 515 (XIII, 45), 518 (XIX, 16, XXI, 22), 527 (XLIX, 10), ὀρειχάλκινον-χαλκοῦν, ΠΕ 268 (VII, 31), χρυσοῦν ΠΕ 267 (VII, 27), YE 519 (XXV, 10)
- Σφονδύλια Νεολ. 173 (II, 15), 174 (III, 5), 176 (X, 12), 178 (XVII, 5, 7), 179. ΠΕ 265 (I, 6, II, 5), 266 (III, 12), 267 (VII, 18, 20), 269 (XIII, 19), 271 (XIV, 12), 275 (XXXI, 16), 276. ME 390 (II, 2, III, 3), 391 (V, 5), 392 (VIII, 10, IX, 7-8), 393 (XI, 16, XII, 5), 394 (XIII, 8, 10), 395 (XVI, 5, XVIII, 2), 396 (XX, 13), 398 (XXI, 5, XXII, 2), 403. YE 507 (I, 5, 9), 509 (VI, 4), 510 (X, 3), 511 (XI, 13), 512 (XII, 2), 515 (XIV, 3, XV, 6), 519 (XXV, 11 - 12, XXVI, 2, XXVII, 6), 520 (XXVIII, 6), 521 (XXXI, 2, XXXVI, 3), 522 (XLI, 13), 523 (XLIV, 7), 525 (XLVII, 46), 526 (XLIX, 8), 528 (LVIII, 2, LX, 4, LXI, 11, LXII, 4, LXIII, 1), 529 (LXVI, 4)
- Σφραγίδες καὶ ἀποτυπώματα σφραγίδων Νεολ. 174 (III, 1), 179, 182. ΠΕ 265 (II, 2), 267 (VII, 8) 269 (XIII, 5), 270 (XIV, 3-4), 274

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- (XXXI, 3), 284. ME ὀρειχάλκιναι 390 (III, 1), 423, πῆλιναι 393 (XII, 1), 394 (XIII, 2), 423, στεατίτου 392 (IX, 1-2) 423
- Σφραγιδόλιθοι YE 508 (I, 14, II), 509 (VI, 7), 512 (XI, 32), 515 (XIII, 42), 516 (XV, 19), 517 (XVI, 13, XVII, 5, XIX, 14), 518 (XXI, 19), 519 (XXIV, XXV, 4, XXVI, 3-4, XXVII, 7), 520 (XXIX, 27), 521 (XXXI, 5, XXXVII, 1 - 2), 522 (XLI, 1, 3), 523 (XLV, 20), 524 (XLVI, 26-28, XLVII, 4), 526 (XLIX, 5), 527 (LV, 1). Ἀποτυπώματα σφραγίδων 519 (XXVII, 3), 524 (XLVII, 4)
- Σφῦραι λίθιναι ΠΕ 266 (III, 10), 269 (XIII, 13). ME 392 (IX, 5), 395 (XII, 2), 398 (XXI, 2). YE 519 (XXVII, 4)
- Σωλῆνες ὀρειχάλκινος YE 520 (XXIX, 12), ὁστέινοι ΠΕ 266 (III, 16), 270 (XIII, 23), 280, 289, 293, 567, κεράτινοι ME 369 (XX, 15), 401
- Τράπεζαι προσφορῶν YE 509 (VI, 9), 511 (XI, 14), 523 (XLVI, 5)
- Τρίτοδες ὀρειχάλκινος YE 524 (XLVI, 29)
- Τριπτῆρες λίθινοι Νεολ. 173 (II, 14), 176 (IX, 2, X, 10), 179. ΠΕ 265 (I, 4), 267 (VII, 15), 268 (VIII, X, 2, XII, 9), 269 (XIII, 15), 271 (XIV, 11), 272 (XVIII, 11, XXI, 2, XXII, 3), 274 (XXVIII, 2). ME 390 (II, 1), 392 (IX, 5), 393 (XII, 4), 394 (XIII, 4), 396 (XX, 12). YE 507 (I, 7), 511 (XI, 12), 519 (XXVII, 5), 521 (XXXIII, 3, XXXIV, 2, XXXV, 2)
- Τροφὸν λείψανα ἰδὲ Βάλανος, Κογχύλια, Ὅστᾱ ζώων, ἰχθύων, Μπιζέλια, Σίτος, Σῦκα
- Τροχοί, μολύβδινοι ME 396 (XX, 12). ὀρειχάλκινος YE 516 (XV, 23)
- Τρύπανα λίθινα ΠΕ 271 (XIV, 11), 276. ME 393 (XII, 3)
- Υαλόμαζα ME 390 (III, 15), 391

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- (V, 7, VIII, 9), 392 (X, 1), 393 (XI, 13), 396 (XX, 24), 401. YE 508 (I, 15), 510 (X, 5), 515 (XIII, 44, 47), 517 (XVI, 14, XVIII, 2), 518 (XIX, 15, XXI, 16, 20), 519 (XXVI, 5, XXVII, 8), 521 (XXI, 6, XXXVI, 2), 522 (XLI, 3, 5), 523 (XLIV, 5, XLV, 22), 525 (XLVII, 39), 526 (XLIX, 11, LI, 9), 527 (LIV, 2, 6, 17, LVI, LVIII, 528 (LVIII, 4, LX, 6, LXI, 10, LXII, 5, LXIII, 4, LXIV), 529 (LXVI, 8, LXVII, 2), 545
- Υπεροι Νεολ. 173 (II, 14), 176 (X, 9). YE 265 (I, 3), 266 (III, 11, IV, V, 4), 268 (VII, 36, XII, 8), 269 (XIII, 14), 271 (XIV, 7), 272 (XVIII, 8), 274 (XXVII, 3, XXXIX), 275 (XXXI, 10), 280, 281. ME 392 (IX, 8), 394 (XIII, 11), 395 (XVI, 5), 396 (XX, 12), 401. YE 511 (XI, 12), 526 (XLVII, 49)
- Υποστηρίγματα άγγείων ΠΕ 266 (VI, 2), 268 (XII, 12)
- Φαλλοειδῆ πήλινα άντικείμενα ΠΕ 266 (VIII, 3), 268 (XII, 2), 269 (XII, 3), 274 (XXX, XXXI, 1), 282
- Χαλκός-όρειχάλκος Νεολ. ιδε Μαχαίρια. ΠΕ ιδε Δίσκοι, Έγχειρίδια, Έργαλεία, Ήλοι, Καρφίδες, Λαβίδες, Όπεις, Σύρμα και Όρειχάλκου Τεμάχια. ME-YE ιδε Άγγεία, Άγκιστρα, Αίχμα, Άξίνα, Άρσντήρ, Βελόνα, Δακτύλιοι, Διαδήματα, Δίσκοι, Δρέπανα, Έγχειρίδια, Έργαλεία, Ζυγών Τάσια, Ήλοι, Καρφίδες, Κάτοπτρα, Κομβία, Κράνη, Κράκοι, Λαβαί, Λαβίδες, Λύρα, Μαχαίρια, Ξίφη, Ξυρά, Όβελοί, Όπεις, Όρειχάλκου τεμάχια, Πελέκεις, Περικνημίδες, Πόρπαι, Πριόνια, Σμιλαι, Σύρμα, Σφραγίδες, Σωληνες Τροχοί, Ψήφοι.
- Χάνδρα ιδε Ψήφοι όρμων
- Χοάνη καμίνου ME 392 (XI, 5), 400

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

- Χρυσός ΠΕ 271 (XVII), 276, 279, 279¹, 281, 288, 299 ιδε και Ένώτια, Σύρμα. ME ιδε Διαδήματα. YE 512 (XI, 28), 514 (XIII, 35), 515 (XIII, 41), 517 (XVI, 11-12), 518 (XXI, 15), 520 (XXIX, 31), 523 (XLV, 22), 524 (XLVI, 13, 15, 17) ιδε και Άγγεία, Δακτύλιοι, Διαδήματα, Έγχειρίδια ένθετα, Ήλοι, Ίχθύες, Καρφίδες, Κοσμήματα, Περιδέραια, Πόρπαι, Ρόδακες, Σύρμα, Ψήφοι
- Χρωστική ουσία άγγείων ΠΕ 275 (XXXI, 20)
- Ψήφοι Όρμων Νεολ. 134 (III, 1), 174 (III, 6-7, V, 5-6), 175 (VIII, 3), 176 (X, 13), 179. ΠΕ λίθιναι 268 (VII, 32), 275 (XXXI, 16), εκ σπονδύλου ιχθύος 270 (XIII, 30). ME χρυσάλλου 391 (V, 4), λίθου 391 (VIII, 8), 393 (XI, 13), όρειχάλκου 391 (VIII, 7), 401, πηλοῦ 393 (XI, 13), 396 (XX, 24), ύαλομάξης 390 (III, 15), 391 (V, 7, VIII, 9), 392 (X, 1), 393 (XI, 13), 396 (XX, 24), 401. YE ήλεκτρον ιδε Ήλεκτρον, λίθιναι ή ύαλομάξης 508 (I, 15), 509 (VI, 8), 510 (X, 5), 512 (XI, 33, XII, 4), 515 (XIII, 44), 516 (XV, 20), 517 (XVI, 14, XVIII, 2), 518 (XIX, 15, XXI, 16, 20), 519 XXV, 15, XXVI, 5, XXVII, 8), 520 (XXIX, 28), 521 (XXXVI, 2), 522 (XLI, 5), 523 (XLV, 21-22), 524 (XLVI, 25), 525 (XLVII, 39), 526 (XLIX, 11), 527 (LIV, 17), 528 (LVIII, 4, LX, 6, LXI, 10, LXII, 5, LXIII, 4, LXIV), 529 (LXVI, 8, LXVII, 2), όρειχάλκιναι χαλκαί 516 (XV, 17), 523 (XLIV, 6), δοτέιναι 518 (XIX, 15), χρυσαί 512 (XI, 28), 514 (XIII, 35, 39), 518 (XXI, 16, 20), 520 (XXIX, 24), 522 (XLI, 4), 525 (XLVII, 36), 527 (LIV, 15). Ίδε και Περιδέραια
- Ψήφισ μετ' έγκαράκτου σταυροῦ YE 508 (I, 19)

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (συνέχεια)

— Ῥά στρουθοκαμήλου ΥΕ 513 (XIII, 21), 545

— Ῥτόγλυφίδες ἀργυραῖ — χρυσαῖ ΥΕ 512 (XI, 26), 516 (XV, 12), 520 (XXIX, 9), 524 (XLVI, 18)

ΜΙΠΟΖΙΤΙ, V, XLVI, XLVII, 2¹, 141¹⁻², 168, 549¹, 554

Μινύαι 570, 571

Μίνως 565, 566, 567

Μιτόπολεις (191), 105, 110⁽¹⁾, 112¹, 443, 480, 504

ΜΩΒΙΟΥS-WREDE, XXXIV, XXXIX

Μοῖρα (159), 102, 110⁽¹⁾, 112¹, 346, 414, 475, 502, 542

Μολάοι 60, 62, 75

Μολυβόπυργος 380, 418, 420¹

Μονεμβασία (119), 63, 67², 70¹, 84⁽¹⁾, 97, 110⁽¹⁾, 112¹, 250, 290, 467, 499, 521

ΜΟΝΤΕΛΙΟΥS, O., XLIII, 72, 90

MOON, B. E., XLIV, 485¹

Μόχλος, 390

Μουριατάδα (156), 102, 110⁽¹⁾, 112¹, 475, 502, 542

Μουσείον, Αἰγίου 529, *Αργούς 158, Ashmolean 97, Βασιλικῷ 40, Βερολίνου 57, Δημητσάνης 463, 498, Ἐθνικὸν Ἀθηνῶν 99, 464, 522, 568, Καλαμῶν 35, 61, 99, 274, 521, Κορίνθου 50, 154, 155, Λούβρου 57, 271, Ναυπλίου 27, 55, 155, Ὀλυμπίας 66, 77, Πατρῶν 104, 105, 483, Σπάρτης 60, Τεγέας 463. Ἴδὲ καὶ πίν. II, σ. 115-119

Μπαρμπούνα *Ὀρος 55, 461

Μπερμπάτι (33), 15, 27, 41², 50, 67², 69³, 73, 81¹, 83², 88, 110⁽¹⁾, 112¹, 120², 147, 151, 155, 189, 194, 214, 217, 218, 236, 292, 296, 297, 299, 324, 328, 330, 333, 354, 362, 381, 390, 391, 403, 410, 416, 419, 420, 433, 447, 492, 510, 534, 544

ΜΠΕΡΤΟΥS, N., 24, 51, 454

Μπεϋλέρ — Μπέη (138), 99, 109¹, 112¹, 500

Μπιτσιμπάρι (173), 77, 81¹, 84⁽¹⁾, 85, 103, 109¹, 112¹, 378, 384

Μποντιᾶς, Μικρός (192), 105, 110⁽¹⁾, 112¹, 480, 504, 528

Μπούγα (162), 81⁽¹⁾, 102, 109¹, 112¹, 443

Μπουγάρι (169), 103, 110⁽¹⁾, 112¹, 478

Μπρίθι 49

Μπρομαζί ἰδὲ Διάσελλα

Μυκηνάι (30), 12, 13, 13¹, 14, 15, 16, 25, 27, 29, 41², 44, 50, 67², 69, 69³, 71, 73, 81¹, 83², 84, 87, 88, 89, 110⁽¹⁾, 112¹, 113, 123, 124, 155, 236, 256, 292, 297, 299, 323, 324, 330, 332, 346, 348, 352, 354, 362, 382, 390, 391, 413, 426, 431, 446, 449, 490, 492, 508, 509, 533, 534, 540, 542, 544, 545, 546, 547, 556, 557, 558, 559, 591, 592

MÜLLER, K., XXXII, XXXIV, XLI, 59, 237, 239, 254, 383, 389, 422, 436

MÜLLER, K. O., 571¹

MÜLLER, V., XLV

MÜLLER, V., 33

MÜLLER, W., XXXIII, 14, 54, 72, 89, ἰδὲ καὶ FRICKENHAUS — MÜLLER

ΜΥΛΩΝΑΣ, G., ἰδὲ ΜΥΛΩΝΑΣ Γ.

Μύλος Χελιώτου (11), 20, 41², 43, 44, 48, 67², 69³, 72, 81⁽¹⁾, 83², 87, 109¹, 112¹, 120², 124, 151, 152, 189, 211, 220, 223, 230, 242, 245, 253, 265, 276, 279, 281, 282, 283, 284, 288, 378, 429, 556

ΜΥΛΩΝΑΣ, Γ., XXXII, XLIII, XLIV, XLV, 19¹, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 52, 136, 143, 152, 154, 155, 157, 159, 195, 223¹, 224, 237, 318, 352, 388, 414, 420¹

ΜΥΛΩΝΑΣ-ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, XXXVI, MURRAY, J., 6¹

MYRES, J. L., 585

Μυρσινόχωριον (143), 16, 100, 110¹, 112¹, 346, 414, 471, 501, 523, 542

Μυρτιά Λακωνίας, 60

Ν α ύ π λ ι ο ν (53), 13, 24, 27, 54, 90,
91, 110¹, 112¹, 438, 459, 497, 517,
541, 543, 557

Νέδα 9

Νεκροταφείον βόρειον Κορίνθου 21, 23,
72, 360 Ἰδὲ καὶ ΤΑΦΑΙ, Ἐνδείξεις
λατρείας

Ν ε μ έ α (25), 9, 15, 24, 41², 43, 44,
49, 67², 69², 73, 81¹, 83², 88, 110⁽¹⁾,
112¹, 120², 123, 128, 132, 133, 134,
143, 154, 155, 158, 174, 179, 182,
183, 189, 190, 191, 211, 213, 214,
217, 218, 219, 220, 223, 233, 252,
258, 266, 269, 292, 295, 297, 299,
324, 331, 347, 349, 354, 361, 405,

ΞΑΝΘΟΥΔΙΑΗΣ ἰδὲ ΧΑΝΘΟΥΔΙΔΕΣ

ΞΕΝΟΦΩΝ 11, 263

Ξ ε ρ ο κ ά μ π ι (80), 33, 93, 109¹,
112¹

Ξεροκαστέλι 72

᾽Οδύσσεια 184, 564², 567, 581¹

Οἶνος 264, 291

᾽Ολίγυρτος 7¹, 9, 10

᾽Ο λ υ μ π ί α (179), 6¹, 7, 10, 12, 13,
14, 15, 16, 40, 57, 78, 80, 80¹, 81¹,
84⁽¹⁾, 104, 109⁽¹⁾, 110⁽¹⁾, 112¹, 144,
215, 216, 229, 236, 297, 320, 323,
324, 325, 326, 329, 330, 342, 347,
354, 376, 379, 383, 384, 385, 390,
398, 400, 406, 412, 414, 421, 422,
503, 549, 568, 572

᾽Ολυμπιάδες 3

᾽Ολυμπίας βουλευτήριον 133, 144

᾽Ολυνθος 281, 281⁸

ΟΜΗΡΟΣ 402, 414, 569, 571, 573

᾽Ορδινες 67¹, 81⁽¹⁾, 109⁽¹⁾, 119¹

Παγασητικός 169

ΡΑΡΕ, D. L., XLIV

Παιδεμένου 41¹, 119¹, 131¹

Παιήων 569

Παλαία Κόρινθος ἰδὲ Κόρινθος Παλαιά

N

412, 430, 445, 490, 508, 533, 540,
556

Νεοχώρι Καλαμών 61

Νεοχώριον Λεχαινῶν 2²

Νερόμυλος 109⁽¹⁾, 119¹

Νιγηρία 562

Νικᾶ Ἑλιές 51

NILSSON, M. P., 87, 352, 545², 570¹,
571¹

Νιχώρια 80¹, 98, 98¹

Νόμια ὄρη 7¹, 9

Νορδική φυλή 556, 557, 558

Ντάρτζα 109⁽¹⁾

Νυφίτσα 24

Ξ

Ξερνήσι 62, 75, 247

Ξ η ρ ο κ ά μ π ι (97), 59, 95, 109¹,
112¹, 520

Ξυλόκαστρον 46

O

᾽Ορέστης 348

᾽Ο ρ θ ο λ ί θ ι (60), 91, 109¹, 112¹,
439

ΟΡΑΝΔΟΣ, A. K., XXXVI, XXXVII,
XXXVIII, XXXIX, XL, XLII,
XLIII

᾽Ο ρ χ ο μ ε ν ό σ ι ᾽Α ρ κ α δ ί α ς (72),
10, 75, 81¹, 84⁽¹⁾, 85, 92, 109¹, 112¹,
378, 380, 413

᾽Ορχομενός Βοιωτίας 14, 142, 143, 145,
146, 147, 150, 213¹, 255, 255², 263,
292, 295, 320, 411, 417, 418, 420¹,
559

᾽Ο σ μ ά ν α γ α (139), 15, 38, 99,
100, 108¹, 110⁽¹⁾, 112¹, 470, 500,
522, 542, 546

Π

Π α λ α ι ό κ α σ τ ρ ο (74), 92, 110⁽¹⁾,
112¹, 439, 462, 498, 519

Π α λ α ι ό κ α σ τ ρ ο - Β ά τ ι κ α (125),
97, 109¹, 112¹, 521

Παλαιόκαστρο Μονεμβασίας 97

Παλαιόκαστρο Σκάλας Ἀργολίδος 89
 Παλαιόπυργος (93), 59, 67², 70¹,
 75, 81¹, 83², 94, 110⁽¹⁾, 112¹, 247,
 272, 283, 378, 390, 395, 499, 520
 Παλαιόπυργος Ἡλείας 81⁽¹⁾, 119¹
 Παλαιόπυργος Μεγαλοπόλεως 33
 Παλαιοχώρι (85), 57, 67², 69³,
 84⁽¹⁾, 93, 110⁽¹⁾, 112¹, 250, 464,
 499, 542
 Παλαιοχώρι Μεσσηνίας 108¹, 119¹
 Παλαιστίνη 543
 Παλαμήδιον 91, 459
 Παλάντιον 560
 PALMER, L. R., XLIV, 420¹, 585
 Πάμισος 7, 560
 Παμφυλία 560, 587
 Παναγία 81¹
 Παναγιώτης, λόφος 61, 96
 Παναχαϊκόν 7¹, 10
 ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Γ. Α., 280
 Παπαγιαννάκου σπήλαια 35
 ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Ι., XXXV, XXXVI,
 16, 25, 26, 54, 155, 447, 544
 ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΠΕΤΣΑΣ, XXXV, 25,
 ιδὲ καὶ ΜΥΛΩΝΑΣ - ΠΑΠΑΔΗΜΗ-
 ΤΡΙΟΥ
 ΠΑΠΑΣΠΥΡΙΔΟΥ, Σ., 88, 447
 Παπούλια (141), 16, 76, 81⁽¹⁾,
 84⁽¹⁾, 100, 102, 109⁽¹⁾, 110⁽¹⁾,
 297, 312, 325, 330, 340, 344, 347,
 348, 352, 354, 373, 380, 390, 395,
 403, 414, 470, 501, 522, 533, 542
 Παρθένιον 7¹, 10
 Πάριον Χρονικόν 550
 Πάρων 7¹, 9, 35
 Πασοφάη ιδὲ Ἰνὼ-Πασοφάη
 Πάτρι (204), 7, 10, 47, 105, 108,
 110⁽¹⁾, 112¹, 484, 506
 Παυλόκαστρον 106
 ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ 10, 27, 87, 96, 185¹, 531,
 564², 565, 566, 569, 570, 570¹, 571,
 572, 573, 582
 PAYNE, H. G. G., XXXV
 Πεζοούλια (117), 63, 67², 70¹, 76,
 81¹, 83², 96, 109¹, 112¹, 378
 Πεῖρος 7
 Πεωρήνη 186
 Πελασγοὶ 564, 566, 569, 584

Πελλήνη 10
 Πελοπίδαϊ 546
 Πελόπιον 322
 PENDELLEBURY, J. D. S., XLVI, 188,
 223², 548, 549, 549¹⁻², 552, 553
 Περιδικαρία (17), 49, 67², 69³,
 73, 81¹, 83², 87, 109¹, 112¹, 250,
 378, 430
 Περιστεριά 102
 Πέρσεια 432
 PERSSON, A. W., XXXII, 15, 27, 51,
 54, 55, 214¹, 378, 381, 382, 388, 389,
 454, 540
 Πέτσα οἰκία 544
 ΠΕΤΣΑΣ, Φ., 25, ιδὲ καὶ ΠΑΠΑΔΗΜΗ-
 ΤΡΙΟΥ - ΠΕΤΣΑΣ
 Πηγὰδια (126), 41¹, 67¹, 81⁽¹⁾,
 99, 109¹, 112¹, 131¹, 500
 Πήδασος 584
 Πήδημα (152), 101, 112¹, 502
 Πηλοῦ γεραμική 256, 260, 290, 568,
 587
 Πηνειὸς 7
 PHILIPSON, A., 6¹
 ΠΙΝΔΑΡΟΣ 571
 Πίνδος 7, 572
 Πιπερίτσα 101
 Πίσια ιδὲ Μεράκα
 Πισάτις 6¹
 Πλάτανος Κρήτης 283
 Πλάτανος Μεσσηνίας 76, 119¹
 Πλευρῶν 571
 Πλύτρα (121), 63, 67², 70, 70¹,
 76, 81¹, 83², 97, 109¹, 250, 290,
 378, 500
 Πολίχνη 81⁽¹⁾
 Πολυθέα ιδὲ Μαλίκι
 Πολυκάων 569
 Ποντίος, ὄρος 30
 Πόντος Εὐξείνιος 393, 403, 423, 582
 Πόρος 74
 Πόρτες (140), 100, 109¹, 112¹, 501
 PORZIG, W., XLVIII, 561²
 Ποσειδῶν 22, 571, 571¹
 Πότνια Θηρῶν 181
 ΠΟΥΛΙΑΝΟΣ, Α. Ν., XLVII
 Πουρνάρι - Ἡράκλεια (182),
 80, 81¹, 84⁽¹⁾, 85, 112¹, 144, 378

Πρίφτιανη (36), 89, 109¹, 112¹,
448, 458, 460, 493, 510, 541
Προελληνικά τοπωνύμια 580, 581, 586
Πρόνοια Ναυπλίου 91, 459
Προοστικό βίτσα (187), 104, 110⁽¹⁾,
112¹, 480, 503, 528
Πρόσυμνα ἰδὲ Ἡραῖον-Πρόσυμνα
Προφήτης Ἡλίας Μεσσηνίας 41¹, 67¹,
81⁽¹⁾, 119¹
Πρωτονεολιθική περίοδος 3

ΠΑΓΚΑΒΗΣ, Α., 334
Ράχη 21, 22
Ραφήνα 292
Ραχιάνα 215, 380
RENAUDIN, L., XXXIV, 51, 89, 453
RIDGEWAY, W., 19¹, 90, 93
Ριζόμυλος (134), 80¹, 98, 110⁽¹⁾,
112¹, 441, 469
Ρίνιον 328
RISCH, E., XLVIII, 561²
ROBINSON, D. M., XLIV, 130

Σαλμώνη 81⁽¹⁾, 119¹
Σαμακιά 108
Σαμαρίνα (151), 101, 110⁽¹⁾ 112⁽¹⁾,
475, 502
Σαμικόν 14, 66
Σάμινθος 560
Σάμος 258, 580, 581
Σαρανταπόταμος 93, 463, 498
Σαρατσή 261, 283
Σαρωνικός 49
SCHACHERMEYER, F., XLIII, XLIV,
XLVII, 19¹, 27, 40, 141, 141¹,
155, 162, 169, 184, 187¹, 212, 255²,
258¹, 271, 281¹, 289, 291, 293, 320,
381, 388, 398, 417, 546¹, 551, 551¹,
553, 559¹, 560, 561, 568¹, 572¹
SCHAEFFER, C. F. A., XLVI, 549¹
SCHLIMMANN, H., XXXII, XXXIX,
12, 13, 13¹, 14, 26, 29, 90, 94, 180,
197, 236, 238, 263, 271, 276¹, 299,
332, 333, 346, 354, 406, 437, 446,
492, 496, 497, 507, 509, 516, 522,
541, 544, 546

ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ, 459
Πρωτοσέσκλον 3
Πτελεδόν 420¹
Πύλη λεόντων 236, 332, 333
Πύλος 12, 14, 37, 80¹, 98, 103, 108¹,
109⁽¹⁾, 469, 569
Πυραμίδες Κεφαλαρίου Ἐργονος 53
Πυργάκι Ἀχαΐας 443, 481
Πυργάκι Μεσσηνίας 80¹, 119¹
Πύργος 67¹, 80¹, 109¹

P

ROBINSON - WEINBERG, XXXVII
RODENWALDT, G., XXXII, XXXIV,
25, 432
Ρόδος 13¹, 560
ROSS, L., 14, 94
Ρούτσι 100
ROUX, G., XXXVI
Ρυτόν 88
ΡΩΜΑΙΟΣ, K., XXXVIII, 463, 464
Ρωσσία 218, 403

Σ

SCHMIDT, H., 262¹
SCHUCHHARDT, C., XXXII, 13, 25
SCHWEITZER, B., XLV
SCHWYZER, E., XLVIII, 559¹, 561¹
SCRANTON, R. L., XXXV
Σελινούς 108
Σελασία 10
SELLERS, E., 25
Σελλήεις 584
SERVAIS, J., XLII, 2^a
Σέρβια 132, 170
Σερβία 417
Σέσκλον 2, 3, 14, 132, 169, 180, 217,
283, 380, 381, 393, 553, 561
Σέσωστρις III 424
SHEAR, T. L., XXXIV
SHOE, L. T., XXXV
Σίδηρος ἰδὲ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
Σιδών 567
Σικελία 141², 167, 270, 293, 381, 383,
396, 423, 544, 546, 590
Σικυών (6), 9, 46, 72, 81¹, 84⁽¹⁾,
85, 86, 109¹, 112¹, 378, 390, 413

SIMPSON HOPE R., XL, XLI, 17, 20¹,
34, 35, 36, 58, 59, 60, 61, 64, 96,
97, 98¹, 99, 101, 161, 246, 404

Σιταποθήκη 434

Σίτος ἰδὲ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Σ κ á λ α ᾿Α ρ γ ο λ ί δ ο ς (35), 89,
109¹, 112¹

Σ κ á λ α Λ α κ ω ν ί α ς (109), 60,
61, 62, 67², 70¹, 75, 81¹, 83², 96,
109¹, 112¹, 247, 253, 354, 372,
499

Σ κ á λ α Λ ε ω ν ι δ ί ο υ (86), 93,
109¹, 112¹

Σ κ α φ ι δ ι á (181), 66, 67², 70, 70¹,
80, 81¹, 83², 104, 109¹, 112¹, 250,
258, 378, 384, 503

ΣΚΙΑΣ, Α., XXXVIII, XXXIX, 14,
64, 77, 470

Σκύρος 337

Σλαῦοι 590

SMITH, E., XXXVI, 231

Σμύρνη 582, 583

Σοδιώτισσα 67¹, 109⁽¹⁾ 119¹

Σολύγεια ἰδὲ Παλατάκι

Σολύγειος λόφος 571

Σουληνάρι 90

Σούλι Λακωνίας 62

Σ π á ρ τ η (88), 10, 12, 14, 33, 34,
35, 41², 42, 58, 59, 62, 69^{1, 2}, 93,
94, 162, 178, 179, 181, 519, 548
SPERLING, J., XLI, 16, 64, 66, 67,
77, 78, 80, 320

Σπήλαια 24, 35, 37, 38, 41¹, 128

ΣΤΑΗΣ, Β., XXXII, XXXIII, 13, 25,
89, 90, 456, 460, 497, 509

STAIS, V., ἰδὲ ΣΤΑΗΣ, Β.

ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ, Π., XXXIII, 13, 25,
26, 28, 333, 453, 509

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, Φ., 99, 500

STEFFEN, V., XXXII 6¹, 25, 87, 432

Στερεά Ἑλλάς 166, 167, 187-188, 254,
255, 281, 285¹, 352, 554, 572, 576,
578, 587, 588, 589 ἰδὲ καὶ Κεντρικὴ
Ἑλλάς

Στεφάνια 61

ΣΤΕΦΑΝΟΣ BYZANTIOS 564

Στούπα 61

ΣΤΡΑΒΩΝ 6, 27, 564, 564², 565, 566,
567, 570, 570¹, 571, 572, 582, 582¹

Σ τ ρ ο β ί τ σ ι - Λ έ π ρ ε ο ν (170),
64, 67², 70¹, 80¹, 84⁽¹⁾, 103, 109¹,
112¹, 250, 258, 566, 567, 568

STUBBINGS, F. H., XLIII, 544¹, 547¹

Στυλιάρι 102

Στόμφαλος 10

Σύθας 9, 46

Συκώκης 464

Σ ύ ν ο ρ ο (58), 56, 67², 69², 83², 91,
110⁽¹⁾, 112¹, 243, 439, 498

Συρία 281, 293, 294, 543, 544¹, 567

Σύρος 267, 268, 281¹

Συχαινά ᾿Ανω 108

Σχινόλακα 108¹, 119¹

Σ χ ι ν ο χ ώ ρ ι (39), 50, 51, 67², 69²,
73, 81¹, 83², 89, 109¹, 112¹, 290,
378, 453, 495, 512

ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ, Γ., XXXVIII, 14, 95

Σ ω τ η ρ ι á ν ι κ α (135), 98, 99,
110⁽¹⁾, 112¹, 522

T

Τ α β έ ρ ν α (126), 63, 67², 70, 70¹,
80¹, 84⁽¹⁾, 108¹, 250, 258, 290

Τάιναρον 7

Τάνος 9

Ταρσός 254, 254¹, 293, 584

Ταύγετος 7, 9, 35, 95, 96

Ταῦρος, ὄρος 582, 583, 584

T A Φ A I

—Εἶδη τάφων: ᾿Ακαθορίστου σχή-
ματος ΠΕ 223 (X-XII). ΜΕ 337
(XI, 5). ΥΕ 460 (XIX), 463
(XXVI, 3), ᾿Απλοῖ λάκκοι: Νεολ.
135 (III, 3-5, IV, 1-3). ΠΕ 221
(V, 1, 5), 222 (VI-IX, 2-3), 288.
ΜΕ 330 (I, 1, II, 1), 331 (III, 1, V, 1),

ΤΑΦΑΙ (συνέχεια)

332 (V, 2-3, VI, 1), 333 (VI, 2-5, VII, 2), 334 (VIII, 1-3), 335 (IX, 1-3), 336 (X, 5-6, XI, 1), 338 (XII, 1-3), 339 (XIII, XV, 1), 340 (XVI, 1), 341 (XX, 1). YE 444 (I), 445 (IV), 446 (VI, 1), 449 (XI, 1), 454 (XII), 456 (XV, 1), 458 (XVI, 2), 461 (XXI, 1), 465 (XXX), 476 (LXIV, 1), 481 (LXXVIII, 1), 541
Θαλαμοειδείς YE 78, 104, 444 (II-III), 445 (V, 1-2), 447 (VI, 6, VII, VIII, 2), 448 (IX, 1-5), 449 (IX, 6, X, XI, 3), 453 (XII), 454 (XIII, 1), 456 (XIV), 457 (XV, 2), 458 (XVI, 3-4), 460 (XVIII, 2-3, XX), 461 (XXI, 3), 462 (XXIII, 2-3), 463 (XXIV), 464 (XXVIII), 465 (XXX, XXXII), 466 (XXXVI-XXXVIII), 467 (XL-XLII), 473-474 (LIV, 5-10), 474 (LV-LVII), 475 (LVIII-LIX, 1), 479 (LXIX-LXX), 480 (LXXII-LXXVI), 481 (LXXVII-LXXXIII, 2), 482-483 (LXXIX, 1, LXXX 1-3), 483 (LXXXI, LXXXIII), 484 (LXXXIV-LXXXVI), 541
Θαλαμοειδών YE ήμιτελείς δρόμοι 446 (V, 3), 449 (XI, 2), 460 (XVIII, 1), 473 (LIV, 5-6)
Θῆκαι - κιβωτιόσχημοι ΠΕ 220 (IV), 222 (VI-IX, 1, 4). ME 330 (II, 2), 331 (IV), 334 (VIII, 3), 335 (X, 1), 336 (X, 2-4), 337 (XI, 3, 4-6), 338 (XII, 2), 339 (XII, 3, XIII), 340 (XV, 3-4, XVII), 341 (XX, 3-4), 342 (XXI), 407. YE 446 (VI, 2), 447 (VIII, 1), 459 (XVII, 1-3), 461 (XXI, 2), 463 (XXV)
Θολωτοί YE 447 (VI, 7, VIII, 3), 453 (XI, 4), 455 (XIII, 2), 458 (XVI, 4), 463 (XXIV, XXVI, 1, 2, XXVII), 464 (XXIX, 1-2), 465 (XXXI, XXXIII), 466 (XXXIV, XXXIX), 467 (XLIII-XLVI), 468 (XLVII-XLVIII, 1-7), 469 (XLIX, 1-2), 470 (L-

ΤΑΦΑΙ (συνέχεια)

LII), 471 (LIII, 1-2), 472 (LIV, 1-4), 475 (LIX, 2, LXI-LXIII, 2-4), 476-477 (LXIV, 5-8), 478 (LXV-LXVII), 479 (LXIX, 4), 480 (LXXI), 481 (LXXVIII, 3-4), 482 (LXXIX, 2, LXXX) 541, Θολωτοί YE ἐλλειροειδείς 463 (XXVII), 464 (XXIX, 1-2), 481 (LXXVIII, 5)
Κιβωτιόσχημοι ΠΕ 220 (IV). ME 330 (II, 2) 331 (III, 3). YE 446 (VI, 4), 459 (XVII, 4), 461 (XXI, 2), 463 (XXVI, 4), 464 (XXIX), 466 (XXXV), 475 (LX), 476 (LXIII, 5, LXIV, 3-4)
Κόγχαι εἰς δρόμους YE θαλαμοειδών 446 (V, 2), 450 (XI, 3), 460 (XVIII, 1, 3), 461 (XX, 1), 462 (XXI, 3, XXIII, 1), 479 (LXIX, 2)
Κόγχαι εἰς θαλάμους YE θαλαμοειδών 448 (IX, 1-2), 451 (XI, 3), 455 (XIII, 1), 457 (XV, 2), 460 (XVIII, 3, XX), 462 (XXI, 3), 480 (LXXVI)
Κόγχαι ἐντός YE θολωτῶν 477 (LXIV, 7)
Λάκκοι ἰδὲ Ἀπλοὶ λάκκοι
Λάκκοι ταφῶν ἐντός θαλαμοειδών 444 (II), 445 (V, 1), 448 (IX, 2-4), 457 (XV, 2), 460 (XVIII, 3, XX), 462 (XXI, 3), 464 (XXVIII), 474 (LVI-LVIII), 479 (LXIX, 1), 480 (LXXII), 484 (LXXXIV 1-2, LXXXV)
Λάκκοι ταφῶν ἐντός YE θολωτῶν 456 (XIII, 2), 465 (XXI), 471 (LII, 1-2, LIII, 2), 472 (LIV, 2-3), 477 (XLIV, 6), 478 479 (LXVII, 1, 3)
Λάκκοι θυσιαῶν ἐντός YE θολωτῶν 456 (XIII, 2), 543
Λάκκοι περιβαλλόμενοι ὑπὸ λίθων Νεολ. 134 (I, III, 1), 135 (IV, 4). ME 330 (II, 2)
Ὅστεοθῆκαι - ὀστεοφυλάκια Νεολ. 135 (III, 2), 136 (VII, 1), 137, 211, 294. ΠΕ 221 (V, 1-4), 223 (XIII),

ΤΑΦΑΙ (συνέχεια)

224, 288, 349

Πιθοί Νεολ. 135 (IV, 2). ΜΕ 330 (I, 2), 333 (VII, 1), 335 (IX, 1), 337 (XI, 2), 339 (XII, 3), 340 (XV, 2, XVI, 2, XIX), 341 (XX, 2), 342 (XXI), 352. ΥΕ 476 (LXIV, 2)
 Πολυάνδρια ΜΕ 347, 352
 Πυραι Νεολ. 128 (I, 4, IV, 2, 3), 130 (VI, 2), 134 (I, 1), 135 (III, 3-5), 136 (V, 2)

Τύμβοι ΜΕ 340 (XIX), 342-344 (XXIII), 346, 413. ΥΕ 467 (XLIV), 469 (XLVIII, 8), 471 (LIII, 3), 475 (LXIII, 1), 479 (LXVIII), 481 (LXXVIII, 5), 482 (LXXIX, 3), 483 (LXXXII), 542

Φρέατα περιέχοντα σκελετούς ΠΕ 220 (I). ΥΕ 446 (VI, 3)

Φρεατόσχημοι ΠΕ 220 (III), 349. ΥΕ 446 (VI, 3)

—Ενδείξεις λατρείας: *Ανθρακες Νεολ. 134 (III), 136 (VII, 1). ΠΕ 220 (III), 224. ΜΕ 338 (XII, 1), 339 (XII, 3), 342 (XXI), 347. ΥΕ 452 (XI, 3), 455 (XIII, 1), 462 (XXI, 3). *Ανθρακοί θύματα ΜΕ 399 (XII, 3), ΥΕ 450 (XI, 3), 456 (XIII, 2), 457 (XV, 2)

Βομοί ΜΕ 338 (XI, 6), 339 (XII, 4), 348. Ζφών όστᾱ Νεολ. 136, (VII, 1). ΠΕ 220, (I). ΜΕ 332 (V, 1). ΥΕ 449 (XI, 1), 460 (XVIII, 3). Κατάδεσμοι ΜΕ 339 (XII, 3), 348. Κενοτάφια ΜΕ 339 (XII, 3). ΥΕ 455 (XIII, 1), 543. Κογχύλια ΠΕ 221 (V, 1). ΜΕ 335 (VIII, 3), 338 (XI, 6, XII, 2), 339 (XII, 3), 347

Κτερίσματα: *Άγγεῖα, Νεολ. 135 (IV, 1, 2, 4). ΠΕ 220 (I, III), 222 (VII-IX, 1-2), 224. ΜΕ 330 (II, 1), 331 (II, 2, III, 1), 332 (V, 3), 333 (VII, 2), 334-335 (VIII, 3), 338 (XI, 6, XII, 1), 340 (XV, 4, XVII), 342 (XX, 4, XXI), 347. ΥΕ 444 (I-II), 445 (III), 446 (V, 2), 448 (IX, 1-5), 449 (XI, 1), 452 (XI, 3),

ΤΑΦΑΙ (συνέχεια)

454 (XII), 456 (XIV), 458 (XVI, 3), 459 (XVII, 2-3), 460 (XIX-XX), 462 (XXI, 3), 463 (XXIII, 3), 464 (XXVII, XXVIII). Εργαλεία-σκεύη, ΜΕ 336 (X, 2), 338 (XII, 2). ΥΕ 449 (XI, 1), 460 (XVIII, 2), 462 (XXI, 3). Κοσμήματα Νεολ. 134 (III, 1). ΠΕ 221 (V, 1-4), 224. ΜΕ 330 (II, 1), 331 (II, 2), 332 (V, 1), 335 (VIII, 3), 336 (X, 1), 338 (XI, 6), 340 (XVII), 342 (XX, 4), 347. ΥΕ 444 (I), 446 (V, 2), 448 (IX, 2-3, 5), 453 (XI), 454 (XII), 458 (XVI, 3), 459 (XVII, 2-3), 462 (XXI, 3). *Όπλα ΜΕ 331 (II, 2), 333 (VII, 2), 335 (VIII, 3), 338 (XII, 1), 342 (XX, 4), 347. ΥΕ 452 (XI, 1), 456 (XIV), 458 (XI, 3), 459 (XVII, 2-3), 462 (XXI, 3)
 Όψιανός Νεολ. 134 (III, 1). ΠΕ 221 (V, 1), 222 (IX, 1)

Ποτάμιοι χάλικες 344 (XXIII), 347. ΥΕ 459 (XVIII, 4). Σφονδύλια ΜΕ 331 (II, 2), 332 (V, 1), 335 (VIII, 3), 338 (XI, 6), 340 (XV, 4), 342 (XX, 4), 347. Υφάσματα ΜΕ 340 (XV, 4), 342 (XX, 4), 347. Φέρετρα ΜΕ 339 (XII, 3), 347. ΥΕ 455 (XIII, 3)

—Καύσις νεκρών Νεολ. Ἰδὲ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ, Πυραι 134 (I, III, 1), 135 (III, 2-5), 137. ΥΕ 458 (XV, 2)

—Νεκροπόλεις - Νεκροταφεία Νεολ. 134 (III). ΠΕ 220 (V). ΜΕ 74, 76, 330 (II), 331 (V), 332 (VI), 339 (XIV), 344, 347. ΥΕ 461 (XXI, 3), 462 (XXII - XXIII), 467 (XLI-XLII), 473 (LIV, 5), 474 (LV-LVI), 475 (LIX), 480 (LXX, LXXIV), 482 (LXXIX, 2-3, LXXX, 1-3). Γεωμετρικά 74

—Περίβολοι τάφων Νεολ. 136 (VII, 1). ΜΕ 330 (II, 1), 333 (VI, 5), 347. ΥΕ 476 (LXIII, 6)

—Στρώματα ταφών Νεολ. 134 (III). ΠΕ 221 (V, 1). ΜΕ 332 (V, 3), 342 (XX, 4)

ΤΑΦΑΙ (συνέχεια)

—Τοποθέτησις νεκρῶν: Ἀκαθόρου-
 στος Νεολ. 134 (II), 135 (III, 2),
 136 (V, 1). ΠΕ 221 (V, 1-4). Ἡμι-
 καθημένου Νεολ. 136 (VII, 1),
 ΜΕ 331 (III, 1) ΥΕ 452 (XI, 3),
 καθημένου ΥΕ 460 (XVIII, 3),
 κεκλιμένου ΜΕ 331 (III, 2). Συνε-
 σταλμένη Νεολ. 135 (IV, 1-4), 136
 (VII, 1), 137. ΠΕ 221 (VI), 223,
 288. ΜΕ 330 (I, 1, II, 1), 331
 (II, 2, III, 1), 332 (V, 1, 3),
 333 (VII, 2), 334 (VIII, 3), 336
 (X, 2), 337 (XI, 6), 338 (XII, 1),
 339 (XII, 3), 340 (XV, 4), 342
 (XX, 4), 344 (XXIII), 346-349. ΥΕ
 444 (I), 448 (IX, 5) 452 (XI, 3),
 461 (XXI, 1), 481 (LXXVI,
 LXXVIII, 2), 482 (LXXXIX, 1),
 542. Ὑπτία ΜΕ 339 (XII, 3), 340
 (XV, 4), 342 (XX, 4). 347. ΥΕ 444
 (I), 446 (V, 2), 452 (XI, 3), 454
 (XII), 460 (XVIII, 3), 461 (XXI,
 1), 462 (XXI, 3), 484 (LXXXIV),
 543. Ἰδὲ καὶ Εἴδη τάφων-Πυραὶ καὶ
 Καυσις νεκρῶν
 Τάφιοι 567, 570
 ΤΑΥΛΟΥΡ, W., XLIV, 17, 36, 62, 223,
 381, 544¹, 590
 Τε γέ α (76), 10, 92, 93, 110⁽¹⁾, 112¹,
 463, 498
 Τέμεσις 367
 Τε ν έ α (27), 88, 109¹, 112¹
 Τέφρα 48, 71, 85, 128, 130. ΠΕ 204
 (XIV, 3, XVI), 207 (XX, 9), 218,
 219, ΜΕ 310 (XIV, 1, 4), 328, 405
 Τζάνι 44, 124, 254, 255, 380
 ΤΖΕΤΖΗΣ 564²
 THOMPSON, M. S., XLII, ἰδὲ καὶ
 WACE-THOMSON
 THOMSON, G., XLIII
 THUMB-KIECKER, 559¹
 Τίασος 560
 Τίρουις (45), 12, 13, 15, 29, 41², 44,
 53, 68, 68¹, 69, 69², 71, 74, 81¹, 83²,
 84, 85, 90, 110⁽¹⁾, 112¹, 113, 114,
 120², 123, 147, 157, 174, 179, 181,
 189, 196, 203, 210, 211, 211², 212,
 213, 214, 215, 217, 218, 237, 238,

239, 240, 254, 258, 263, 266, 268,
 269, 276, 281, 282, 283, 286¹, 293,
 295, 296, 297, 302, 323, 324, 326,
 327, 328, 330, 335, 347, 354, 364,
 385, 389, 390, 392, 401, 406, 411,
 413, 416, 420, 422, 423, 424, 426,
 436, 458, 460, 490, 496, 516, 533,
 534, 540, 541, 544, 547, 559, 560,
 587, 591, 592
 ΤΟΥ-WACE XXXVIII
 Τούθμωσις III, 550
 Τούθμωσις IV, 550
 Τοῦρκοι 586
 Τουρκοκίβουρο 108¹
 Τ ο ύ ρ λ α (177), 66, 67², 70¹, 81⁽¹⁾,
 84⁽¹⁾, 104, 109¹, 112¹, 250, 503
 Τ ρ α γ ά ν ε ς (142), 14, 16, 76, 80¹,
 81¹, 84⁽¹⁾, 100, 110¹, 112¹, 354, 373,
 380, 381, 383, 441, 470, 501, 523,
 543
 Τράπεζα Κρήτης 552
 Τράπεζα λόφος 108
 Τ ρ α χ ε ι ά (55), 91, 109¹, 112¹
 Τρίνασσα 62
 Τρίπολις 32
 Τριταία 10
 Τριφυλία - Ἥλις 6, 9, 14, 18, 40, 42,
 64, 68, 69, 70¹, 77, 82, 83, 103,
 110, 111, 112¹, 113, 120, 286, 290,
 560, 562, 564, 564², 565, 570
 Τροία 3, 4, 13, 13¹, 173, 176, 180,
 181, 216, 217, 218, 229, 244, 253,
 254, 254², 255, 255¹, 258, 261,
 262¹, 263, 265, 270, 271, 274,
 276¹⁻², 279, 280, 281, 282, 283, 285,
 285¹, 293, 294, 295, 380, 381, 388,
 406, 416, 418, 419, 422, 543,
 550, 552, 553, 554, 567, 581, 582,
 584, 591
 Τ ρ ο ι ζ ή ν (61), 9, 54, 56, 67², 69²,
 83², 91, 250, 584
 Τροφαὶ ἰδὲ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
 Τροχός κεραμικός 354, 590 ἰδὲ καὶ
 ΚΕΡΑΜΙΚΗ
 Τρουπητή ἰδὲ Μπισομπάρδι
 Τ σ α π λ α ν α ῖ ι κ α (199), 106, 110⁽¹⁾,
 112⁽¹⁾, 346, 483, 504, 528, 533, 542
 Τ σ ά σ ι (105), 60, 67², 70¹, 84⁽¹⁾, 95,

110⁽¹⁾, 112¹, 247, 466, 500
 Τιμπαροῦ 33
 Τσοῦγκιζα 24
 Τσοῦκα 80¹, 119¹
 Τσοῦκαλαίικα (154), 101, 109¹
 112¹, 442, 502
 Τσουνκαλαίικα Ἀχαΐας 106 ἰδὲ καὶ
 Βραχναίικα
 ΤΣΟΥΝΤΑΣ, X., XXXII, XXXIII,

Υάκυνθος 560

Υδρα 92

Φαραι Ἀχαΐας 481
 Φᾶρις 59, 94
 Φειὰ ἰδὲ Κατάκωλον
 Φενεὸς 10
 Φηραι 64
 Φιγάλεια (77), 93, 109¹, 112¹, 579,
 572
 ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ, A., XXXIV, 25, 74,
 89, 91, 447, 448, 509
 Φιλιατρὰ 67¹, 81⁽¹⁾, 109⁽¹⁾, 250¹
 Φλεσιᾶς 41¹, 131¹
 Φλιοῦς (20), 9, 10, 15, 23, 24, 41²,

XXXVII, XXXVIII, 13, 14, 19¹,
 25, 26, 33, 58, 59, 94, 95, 140, 141,
 161, 173, 175, 265, 266, 280, 292,
 333, 340, 398¹, 431, 432, 447, 465,
 509, 521, 534, 544, 547
 TSUNTAS - MANATT, XLIII, 13¹, 19¹,
 90, 91, 437, 547¹
 Τυρός (82), 57, 67², 69³, 84⁽¹⁾, 250

Y

Υκωὸς 420¹, 581, 587, 591

Φ

43, 44, 49, 67², 69³, 83², 154, 250
 Φλόκα 80¹
 Φοίνικες 589
 Φοινίκη 567
 Φοινικοῦς ἰδὲ Ταβέρνα
 Φουρκαριά (65), 92, 109¹, 112¹
 Φρέατα ἰδὲ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ
 Φρύγες 591
 Φυλακοπή 380, 552
 Φυτειές 98, 500
 Φύχτια (32), 88, 109¹, 112¹
 Φωκίς 229, 258, 261, 284, 411, 413, 588

X

Χαλανδροίτσα (196), 106, 110⁽¹⁾,
 112¹, 346, 482, 504, 528, 533, 542,
 544⁴
 Χαλβάτσον 81⁽¹⁾, 109⁽¹⁾, 119¹
 Χαλίκι (62), 74, 81¹, 84⁽¹⁾, 112¹,
 354, 369, 381
 Χαλκίοικος 34
 Χαλκίς 292
 Χαλκὸς ἰδὲ ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
 Χαμαίσιον 328
 Χανδρινό (131), 37, 41², 42,
 69³, 81⁽¹⁾, 98, 108¹, 109¹, 112,
 112¹, 162, 178, 179, 467
 Χάραδρος 52
 ΧΑΡΙΤΩΝΙΑΝΗΣ, Σ. I., XXXVI, 89, 448,
 460
 Χαρκοκοπειόν (127), 97, 110⁽¹⁾,
 112¹, 467, 500, 521

Χατζή (205), 108, 110⁽¹⁾, 112, 443
 484, 506
 Χατοεψοῦν 550
 Χάων 53
 Χελιωτόμυλος ἰδὲ Μύλος Χελιώτων
 Χελωνάτας 40
 Χερσονήσι (70), 57, 67², 69³, 70,
 83², 250
 Χετταῖοι 420¹, 424, 587
 Χίλια χωριά 81⁽¹⁾, 108¹, 119¹
 Χιλιόμοδιον 24
 Χλεμούτσι (185). 2², 40, 41², 42,
 43, 69^{1,3}, 80, 81¹, 84⁽¹⁾, 112¹, 162,
 354, 376, 390, 398, 402, 532¹, 577
 Χοίρειος νάπη 24
 Χοιροσπηλιά 288, 577
 ΧΡΗΣΤΟΥ 95, 462
 Χρύσαφα (87), 58, 67², 69³, 84⁽¹⁾

- 246, 272, 275
 Χρυσός ἰδὲ ΜΙΚΡΑ ΕΥΦΗΜΑΤΑ Χρυσός
 Χ ρ υ σ ο χ ώ ρ ι (166), 103, 109¹, 112¹
 Χ ώ ρ α (147), 16, 41², 42, 69³, 100, 101,
- Ψηλά ἄλωνα 106
 Ψίφτη ἰδὲ Μαγούλα Ψίφτη
- VACANO VON O. W., 34, 35
 VALMIN, M. N., XXXIX, XL, XLV,
 15, 19, 35, 38, 40, 61, 63, 64, 77,
 97, 99, 101, 102, 103, 139¹, 140,
 141⁴, 148, 246, 256, 257, 272, 290,
 389, 440, 443
 VANDERPOOL, E., XXXVI, XXXVIX,
 XLI, XLII
 VENTRIS-CHADWICK, XLIV, XLVIII,
- WAAGE, F. O., XXXV, 253¹⁻²
 WACE, A. J. B., XXXII, XXXIV,
 XXXV, XXXVI, XXXVII,
 XXXVIII, XLIV, XLV, XLVI,
 11, 15, 16, 25, 26, 34, 59, 74, 169¹,
 178, 215, 236, 252, 292, 299, 339,
 342, 348, 351, 352, 379, 388, 415²,
 416, 431, 432, 446, 447, 449, 453,
 456, 489¹, 492, 544, 545², 547¹,
 550³, 551¹, 580², 591
 WACH-BLEGEN, XLV, 215, 224¹, 252,
 339, 342, 379
 WACH-HASLUCK, XXXVIII
 WACH-THOMPSON, 19¹, 33, 140, 141 ἰδὲ
 καὶ TOD-WACE
 WALDSTEIN, C., XXXII, 13, 27
 WALKER, I. ἰδὲ KOSMOPOULOS - WAL-
 KER L.
- 109⁽¹⁾,¹, 112, 112¹, 130, 132, 162,
 544⁴
 Ξωρίτσα 91
- Ψ
 Ψωφίς 10, 572
- V
 545, 559³
 VERCOUTTER, J., XLIII
 VERDELIS, N., ἰδὲ ΒΕΡΔΕΛΗΣ, N.
 VERMEULE, E. T., XLIV
 VICKERY, K. F., 282³
 Vinča 417
 VOLLGRAFF, W., XXXIII, XXXIV,
 13, 16, 51, 52, 53, 453, 457, 496,
 515
- W
 WALTER, O., XXXV, XXXIX, 75
 WATERHOUSE H., XXXIX, 16, 17, 33,
 57, 59, 60, 76, 96, 98¹
 WATERHOUSE - HOPE SIMPSON,
 XXXIX
 WEEGE, FR., XLI, 389
 WEINBERG, S. S., XXXV, XLVI,
 XLVII, 46, 139¹, 140, 141, 141^{1,4},
 142¹, 144¹, 146³, 147¹, 148, 152, 153,
 154, 168, 169, 389, 551¹, 554
 WELTER, G. T., XXXII, XXXIV,
 54, 56, 74, 369, 381, 552
 WIESNER, J., XLV, XLVI
 WILAMOWITZ-MÖLLENDORFF, U. VON
 564
 WOLTERS, P., XXXVIII
 WOODWARD, A. M., XXXVIII
 WREDE, W., XXXVIII, 53, 91, 92
- X
 XANTHOUDIDES, ST. A., 267
- Y
 YOUNG, M. G., XXXV
 YOUNG, R. S., XLV
- Z
 ZAHN 57
 ZERVOS, CH., 261, 268¹
- Ω
 *Ωλενος 10

ΟΥΣΙΩΔΗ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελίς	XXIX	στίχ.	13	ἀντὶ	Ar. Gr.	γραπτέον	Ar. Cr.
»	57	»	34	»	μίαν λιθίνην ἀξίνην	»	μία λιθίνη ἀξίνη
»	130	»	6	»	RE VII	»	RE Suppl. VII
»	243	»	29	»	AA 1939, 1940	»	AA 1939, 293, 1940
»	248	»	3	»	Ἀστέρι (64)	»	Ἀστέρι (65)
»	250	»	12	»	ἡ Ἀπιδιά (59), ἡ Σκάλα (63), γραπτέον ἡ Γκαγκανιά (64), τὰ Πεζούλια (69)		
»	285	ὑποσημ.	1	στίχ.	2	ἀντὶ Batileaxe	γραπτέον Battle-axes
»	387	στίχ.	12	ἀντὶ	σφοδράς	γραπτέον	σφοδράς
»	408	»	11	»	Λέρναν	»	εἰς Λέρναν
»	433	ἐν τῷ ἐπιτίτλῳ	ἀντὶ	II - XI		»	IX - XI
»	499	στίχ.	32	»	XXXIV. Κάμπος	»	XXXVI. Κάμπος
»	504	»	34	»	XLI. Ἑγλυκάς	»	LIX. Ἑγλυκάς
»	516	»	5	»	καὶ 7 χρυσαῖ	»	(13) 7 χρυσαῖ
»	549	ὑποσημ.	1	στίχ.	7	C.F.A. SCHAEFFER	C.F.A. SCHAEFFER
»	559	ἐν τῷ ἐπιτίτλῳ	»	A.	Δεδομένα	»	B. Δεδομένα
»	559	ὑποσημ.	1	στίχ.	5	»	»
					RE XXII (2) (1954), 1964 - 1457	»	»
					RE XXII (2) (1954), 1494 - 1547		